

ACADEMIA ROMÂNĂ
FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ

Colecția „OPERE FUNDAMENTALE”
Coordonatorul colecției: acad. EUGEN SIMION

LITERATURA ROMÂNĂ MEDIIEVALĂ

Antologie alcătuită de un colectiv condus
de
DAN HORIA MAZILU

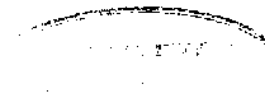
7642

Editura Academiei Române univers enciclopedic

București, 2003

2. Jan. 1999

Coperta: PODALV
 Tehnoredactor: Mariana Mârzea,
 Diana Taru

PREFATĂ

Mulțumim Regiei Autonome „Monitorul Oficial”,
 îndeosebi Doamnei Director General,
 ing. Eugenia Ciubăncă, pentru sprijinul
 acordat tipăririi acestei lucrări

© Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin
 Editurii Univers Enciclopedic,
 Fundației Naționale pentru Știință și Artă,
 Editurii Academiei Române

Fiecare cultură – spunea Lucian Blaga – ființează ca un ansamblu de soluții pe care spiritul unui popor le dă istoriei – adică *timpului* – și condițiilor geografice – adică *spațiului*. Interogarea fiecărei culturi trebuie să producă, în cazul unor întrebări și al unor răspunsuri corecte, imaginea spiritului creator al colectivității în chestiune. O primă întrebare, întrebare primordială, trebuie – cred – să încerce a desluși substanța și caracteristicile celor dintâi organizări spirituale. Iată de ce socot că este nevoie ca, în cazul nostru, în cazul unui popor în a cărui limbă cuvintele *carte* și *a scrie* moștenite din latină, atestând lucrarea legilor fonetice și mărturisind neîntreruperea lucrului cărțurăresc în spațiul pe care acest neam s-a alcătuit, să nu trecem cu vederea faptele întâmplare *până* în momentul în care literatura română veche prinde să se înfiripe, adică în primul mileniu al existenței românilor. Spunea Sextil Pușcariu: „*Conservarea în limba noastră a cuvintelor de origine latină a scrie și carte, sub forma corespunzătoare cu legile fonologiei românești, dovedește că noțiunile exprimate prin aceste cuvinte au fost în toate timpurile curente la poporul nostru și ne îndreptățește să credem că, după stingerea culturii romane în regiunile dunărene, strămoșii noștri n-au uitat niciodată meșteșugul de a scrie și de a citi cărți*”.

Cu siguranță că în spațiul unde s-a petrecut geneza poporului român, un spațiu creștin, *s-au scris și s-au citit cărți* (verbul „lecturii” este de origine slavă, făcea acest lucru preotul într-o biserică unde s-a oficiat mult timp în această limbă de cult) mai întâi în *latinește* și în *grecește* ulterior în *slavonă*. Sediile acestor îndelerniciri erau

neîndoielnic mănăstirile și celelalte organizări ecleziastice, existând aici de timpuriu. „Comerțul” cultural, pe care instituția creștină l-a desfășurat și l-a protejat, a făcut ca pe acest teritoriu să circule texte redactate în alte zone, texte purtătoare de informație și incitatoare, în același timp, la muncă scriitoricească între oamenii locului. Existența, dovedită, între daco-romanii ce populau Dacia și Scythia Minor a unor mânăstiri ai condeiului (oameni ai bisericii) poate reprezenta o mărturie a procesului neîntrerupt, fundamental pentru exercițiul cărturăresc. Seria scriitorilor „stră-români” (des evocată în ultima vreme, uneori cu rost, alteori fără), prin întinderea sa în timp, argumentează tocmai continuitatea acestei îndeletniciri și face din spațiul daco-roman sau protoromânesc un loc integrat pe deplin în ansamblul unor preocupări ce aveau drept scop producerea cărții.

Cel mai vechi text (păstrat) scris aici este o relatare (de factură hagiografică) despre martiriul Sfântului Sava, un capadocian ajuns să predice între goții aflați în zona Buzăului, personaj care va suporta supliciile poruncite, pe la anul 372, de regele Athanaric și va sfârși înecat în râul Buzău. Istorisirea patimilor lui – păstrată sub două titluri: *Scrisoarea bisericii din Goția către biserică din Capadocia și Pătımirea Sfântului Sava „Gotul”* – care va însoți rămășițele pământești ale martirului în drumul spre Capadocia, la cererea lui Vasilie cel Mare, a fost scrisă, probabil în grecește, la Tomis (unde moaștele au făcut un prim popas), dar cu înglobarea datelor primite din stânga Dunării de Jos.

Literatura teologică a episcopilor misionari se cuvine a fi menționată în acest inventar al „suportului latin”, căci și Nicetas de Remesiana și Laurențiu de Novae au scris în latinește, au propovăduit în limba celor ce locuiau atunci în cele două Dacii (romană și liberă), provincii neîncetat comunicante prin romanitate și creștinism, până târziu, la venirea slavilor. De la pomenitul Nicetas de Remesiana, episcop sud-dunărean cu o dovedită activitate de propagator al unui creștinism de factură latină, au rămas mai multe scrieri cu conținut catehetic sau dezbătând felurite aspecte privitoare la oficiere (*De vigiliis servorum Dei*), la practici creștine (*De Psalmodiae bono*) ori la alte probleme controversate (*De diversis appellationibus Christi*). Nicetas „candidează”, împreună cu alți câțiva scriitori, la ipostaza de presupus autor al faimosului imn *Te Deum laudamus*. Numele său este

pomenit, cu argumente, alături de cel al Sfântului Ilarie ori al Sfântului Ambrozie sau al Fericitului Augustin (și Dosoftei îi socotește pe ultimii doi autori ai rugăciunii cu pricina, tipărind la sfârșitul *Psaltirii în versuri* imnul menționat, în slavonește, sub titlul *Mărturisirea credinței ortodoxe. Stihuri ale părinților noștri episcopi Ambrozie al Mediolanului și Augustin al Hipponiei*).

Una dintre figurile proeminente ale acestei serii de cărturari este Sfântul Ioan Cassian (cca. 360-430/435), zis și „Scitul” sau „Romanul”. Născut în Scythia Minor și instruit tot aici, Ioan Cassian pornește pe un drum al șlefuirii spirituale, care a avut ca principale etape Locurile Sfinte (unde a și fost călugăr într-o mănăstire de lângă Bethleem), Egiptul, iarăși Palestina, Constantinopolul (unde Ioan Chrisostom îl va hirotoni ca ierodiacon), Roma, pentru a se sfârși la Marsilia, loc în care Ioan Cassian va ajunge ieromonah și va întemeia câteva așezăminte monastice. Informația impresionantă de care dispunea ca un adânc cunoscător al patristicii răsăritene, experiența diversă acumulată i-au îngăduit să discute în cărțile sale chestiuni privind organizarea vieții monahale (*De Institutis coenobiorum et de octo principalium vitiorum remediis*, în douăsprezece cărți, și *Conlatines Sanctorum Patrum*, în douăzeci și patru de cărți) sau probleme legate de mișcările religioase divergente în raport cu norma ortodoxă, cum a fost contribuția *De incarnatione Domini contra Nestorium, Libri VII*, scrisă la solicitarea lui Leon, arhidiaconul ce va ajunge apoi papă, unde, după o trecere în revistă a dezvoltărilor eretice, demontează tezele lui Nestorie, cel ce refuza să admită că Hrisos s-a născut din Fecioara Maria, contestându-i deci aceleia numele de Maică a Domnului ori Născătoare de Dumnezeu.

Într-o înșirare ghidată nu neapărat de cronologie ar urma *textele episcopilor tomitani*, ale ierarhilor care au păstorit în acea Scythia Minor, spațiul unde cultura latină se întâlnea cu spiritul grec, loc de contact între Apus și Răsărit, zonă a unor sinteze creștine locale de unde este posibil ca teologia creștină, în exprimări savante ce puneau la contribuție patristica răsăriteană, să se fi răspândit pe o arie semnificativă în stânga Dunării, în Dacia adică. Scriu aici, în Tomisul care iubea deopotrivă limba latină și limba greacă, câțiva cărturari de foarte bun nivel. Unul dintre ei a fost episcopul Teotim I (sec. IV–V), „scit” de origine (zicca Sozomen, istoric al Bisericii),

adică verosimil un daco-roman. A fost un învățat acest Teotim I – episcop pe la 392 –, pe care Fericitul Ieronim îl evocă în *De viris illustribus*. Era un bun cunoscător al operei lui Origene și al artei oratorice. Despre un alt episcop al Tomisului, Ioan (păstor pe la anii 448–449), trăitor o vreme și la Constantinopol, știm că scria în limba latină și că era un participant frecvent la disputele teologice din epocă, fiind și un polemist înzestrat. A combătut creziile lui Nestorie și Eutihie. Împotriva aceluiași concepții monofizite redactează o *epistolă*, în latină, un alt episcop al Tomisului, Teotim al II-lea (aflat în rang în anul 458), răspunzând unei „circulare” prin care împăratul Leon I (457–474) îi consulta pe episcopii din provincii în legătură cu deciziile celui de-al IV-lea Conciliu ecumenic de la Calcedon (la aceste sinoade, de altfel, ierarhii din Dacia au fost prezenți de la început: la primul conciliu, cel din anul 325, a participat un Teofil „al Goției”; Gherontius al Tomisului s-a aflat la Constantinopol, în anul 381, la al II-lea Sinod ecumenic etc.). Tot printr-o epistolă s-a manifestat literar și episcopul tomitan Valentinian (sec. VI), participant astfel la o dispută teologică de faimă în veacul său (controversa „Celor Trei Capitale”). Scrisoarea lui Valentinian, redactată în latină, nu s-a păstrat, dar din răspunsul pe care i l-a adresat papa Vigilius, și el implicat în zisa dispută, cercetătorii au dedus un Valentinian consecvent în apărarea deciziilor sinoadelor ecumenice, partizan al unei stabilități ecleziastice prielnice.

Impunătoare a fost și statura scriitoricească a lui Dionisie Exiguul (*exiguus* înseamnă „umil”, „smerit”, „plecat”), alt „dobrogean” (căci se năștea în Scythia Minor pe la 470) ce va face o carieră literară remarcabilă departe de locul său de baștină. O „cale a șlefuirii”, începută după anii de formare ce se vor fi petrecut într-o mănăstire din Dobrogea, îl va duce pe Dionisie la Constantinopol și apoi la Roma, unde își va afla și sfârșitul (cândva între anii 540 și 545). A fost un mare învățat, cunoscător adânc al limbilor latină și greacă, un erudit care i-a impresionat prin cunoștințele sale pe romani. Acest „scit” cu maniere „întru totul romane” (cum îl va evoca prietenul său Cassiodorus, prim-ministru sub Theodoric și coleg „de cancelarie” cu Dionisie la școala mănăstirii Vivarium din Roma, unde cei doi predau dialectica) va tâlmăci în latinește scrieri din patristica orientală (epistole

ale lui Chiril al Alexandriei, *Despre crearea omului* de Grigorie Nyssis, scrieri ale lui Athanasie al Alexandriei, Grigorie Teologul, Vasilie cel Mare ș.a.), însoțind aceste texte cu *prefete* substanțiale, aducătoare de știri necunoscute apusenilor. Culegerea alcătuită de el, *Exempla Sanctorum Patrum*, cuprinde o sură de fragmente din impresionanta literatură patristică a Răsăritului. A tradus, uneori la solicitarea compatrioților săi „sciti”, și câteva vieți de sfinți. De la Dionisie au rămas și câteva lucrări de drept bisericesc (traduceri din greacă) și o *Cronologie creștină*, în care este folosită era alexandrină, iar ciclul pascal începe de la Întruparea Domnului.

Se cuvine să completăm aceste enumerări și textele („epistole” cel mai adesea ale *călugărilor „sciti”*, adică din Scythia Minor) cu cel puțin doi autori faimoși: Ioan Maxențiu și Leontiu, zis și „din Bizanț” –, ecouri, toate, ale unor dispute hristologice și trinitariene din secolul al VI-lea, consecvente în a proteja hotărârile Sinodului din Calcedon.

*

Au venit însă năvălirile barbare și, mai ales, puhoiul slav și rosturile începuturilor au fost uitate. Destinul românității a căpătat altă turnură. Un lung șir de învățați români și străini nu au ostenit să deslusească împrejurările în care a luat naștere acest fenomen specific numit *slavonismul cultural*, cultura, mai restrâns literatura, românească de expresie slavonă, să o definească – în relațiile ei cu aparițiile din zonele vecine – și să-i proclame originalitatea. A fost dovedită, astfel, netemeinicia ipotezei formulate de unii învățați slavi, potrivit căreia cultura slavă a românilor a fost, de fapt, produsă de populația slavă care trăia aici și, ocupând pozițiile-cheie în societate, putea să-și impună propria specificitate culturală. La fel de falsă s-a arătat a fi și ipoteza culturii și cărturarilor de „împrumut”, „teorie” cu oarecare circulație în unele cercuri de învățați din alte țări (spre pildă, din Bulgaria). Faptele, obiectiv interpretate, au demonstrat că nu emigrării la nord de Dunăre pe la sfârșitul secolului al XIV-lea, sub presiunea valului otoman, a unui număr de cărturari sud-slavi („teză” capabilă și azi, încă, să înfierbânte imaginația unor cercetători decisi să pună sub propriile embleme tot ce găsesc scris în slavonește pe alte meleaguri) s-a datorat înflorirea literelor și artelor românești din secolul al XV-lea, să zicem.

„À notre sens – scria în 1947 Emil Turdeanu¹ – *l'évolution intérieure des pays roumains offre assez de faits susceptibles d'expliquer ce phénomène pour que nous n'avons pas besoin de recourir à une hypothèse qui ne peut s'étayer sur aucun document. Ainsi, l'historien qui entreprendra de décrire la fortune de la littérature slave dans les pays roumains devra chercher dans les conditions mêmes dans lesquelles ces pays se sont formés et ont consolidé leur existence les causes qui ont favorisé l'épanouissement des lettres slaves au XVe siècle.*” Întreprinzând el însuși cercetarea minuțioasă a „probelor” ajunse până la noi, edificatoare – ca sferă de cuprindere – în ciuda numărului lor prea mare, Emil Turdeanu a constatat că nici în copierea manuscriselor, nici în ilustrarea și împodobirea cu miniaturi a codicelor nu poate fi dovedită participarea – covârșitoare, zic unii – a cărturarilor și artiștilor sud-slavi, bulgari în speță, emigranți în masă peste Dunăre. Cultura românească în limba slavonă a fost zămislită de cei al căror spirit se recunoaște sub învelișul împrumutat – de cărturari români.

Tocmai prezența acestui spirit mă obligă să acord întreaga considerație „fazei slavone” a literaturii române vechi, căci el, *duhul acesta*, generează (și patronează totodată) instituirea unei *stări românești fundamentale*, inconfundabile, în complexul sensibil ce apela în acea epocă la un veșmânt de împrumut, la un vehicul cultural străin. Prin slavonism, cărturarii români puteau obține o necesară integrare în acel *oikumène* răsăritean, care i-a apărat pe români o vreme de insistentul prozelitism catolic², profesat cu un anumit succes de regatele „apostolice”, maghiar și polonez. Bine este, însă, a instala o cumpănă dreaptă în judecarea acestei „stări” culturale și, lângă „virtuți”, să așezăm și neajunsurile ei. Căci, trebuie spus, la un moment dat slavona (zicea același Virgil Cândea) a devenit un factor de stagnare culturală. Întâi, pentru că a ajuns destul de repede un instrument greoi, vădit incomod, de creație intelectuală, chiar și pentru cărturarii din țările slave. Apoi, din pricina incompatibilităților de fond pe care le-a

¹ *La littérature bulgare du XIVe siècle et sa diffusion dans les pays roumains*, Paris, 1947, p. 66.

² Virgil Cândea, *Temeiuri pentru prețuirea „Noului Testament”, în Noule Testament de la Bălgrad*, ediția a II-a, Alba Iulia, 1988, p. 43.

simțit, fără întârziere, un popor latin obligat să utilizeze un idiom cu totul străin, constatare ce a făcut să apară „revoltele” timpurii ale cărturarilor, care încep să scrie în românește (întâi corespondența particulară), și ale bisericii, unde cu siguranță tâlcuirile, catehizările, predicile, îndrumările morale se făceau în limba poporului.¹

Slavona a fost la noi, s-a mai spus, o limbă de cultură, împlinind aceleași funcții care, în alte spații, au fost asumate de latină ori de greacă. Și nu-mi amintesc ca vreunul dintre istoricii serioși ai acelor literaturi care dispun, pentru o parte a mersului lor prin timp, de texte scrise într-o altă limbă (în latină, de pildă – limba care în Occident s-a bucurat veacuri la rând de o prețuire remarcabilă² –, dacă examinăm spațiul vest-european, Ungaria ori Polonia) să lase la o parte aceste compuneri, stabilind că începutul acelei literaturi este coincident cu investirea limbii naționale cu funcții de vehicul cultural. I-aș aminti pe autorii sintezei *Littérature française*, altfel destul de exclusiviști în opiniile lor, care, prin E. Faral, subliniază valorile scrisului francez de expresie latină și le socotesc „l'un de titre de gloire de notre nation”³.

Să repudiem noi, acum, această „aloglosie” a literaturii românești din Veacul de Mijloc, un ev în care limbile de cultură – arăta P. Zumthor⁴, – întâi au dominat, apoi au coexistat cu idiomurile vernaculare? Am fi singurii, iar această „solitudine” ar fi greu de explicat.

Să lăsăm în afara preocupărilor noastre originalul *Învățăturilor lui Neagoie Basarab către fiul său Theodosie*, fiindcă a fost scris în slavonă (nu mai vorbesc de tâlmăcirea grecescă), interesându-ne doar de versiunea românească din secolul al XVII-lea? Să-l ignorăm pe Nicolaus Olahus, cu cărțile sale în latină, doar fiindcă nu au fost scrise în românește? Să nu acordăm nici o atenție poemei redactate în

¹ Antonie Plămădeală, *Dascăl de cuget și simțire românească*, București, 1981, p. 67–68, 75.

² E.R. Curtius, *Literatura europeană și Evul Mediu latin*, versiunea românească, București, 1970, p. 37–38.

³ Am citat după ediția Paris, 1984, vol. I, p. 3 și urm.

⁴ *Încercare de poetică medievală*, versiunea românească, București, 1983, p. 72.

italiană de Petru Cercel, ca și textelor în limba polonă rămasă de la Miron Costin? Ce decizie vom lua atunci în cazul lui Nicolae Milescu, al lui Petru Movila, ori în cel al poliglotului Dimitrie Cantemir? Dacă hotărâm că *Învățăturile lui Neagoe Basarab*, scriere atât de românească în spiritul ei, compusă de un român și adresată unor cititori ai lumii românești, nu poate aparține – căci a fost redactată în slavonă – literelor românești, cărei literaturi o „repartizăm”? Celei bulgare, fiindcă limba era mediobulgara? Ori celei sârbe, căci superstratul lingvistic este pertinent? *Descriptio Moldaviae* a lui Cantemir cărei literaturi aparține? Celei „latino-europene”, întrucât a fost scrisă în idiomul folosit de umaniștii timpului? Celei nemțești, căci i-o ceruseră doar academicienii berlinezi? Sau celei rusești, pentru că a redactat-o în Rusia?...

Opresc aici șirul întrebărilor (unele retorice), întrucât continuarea lor ar însemna, pe de o parte, construirea unui demers realizat în absența oricărei informații despre modalitățile practice în cercetarea scrisului vechi în oricare parte a Europei, iar pe de altă parte necunoașterea (și nerecunoașterea) specificităților literaturii române medievale. Mă scutesc a întinde această serie tocmai răspunsurile, de multă vreme formulate de unul dintre cei mai importanți cunoscători ai literaturii slavone din spațiul românesc, profesorul Ioan Bogdan, în câteva texte - *Însemnătatea studiilor slave pentru români*, București, 1894, și *Cultura veche română*, București, 1898 – capitale pentru fundamentarea unui punct de vedere corect în privința scrisului slavon din Țările Române. Literatura română de expresie slavonă reprezintă nu numai o parte integrantă a întregului proces literar național, ci și o probă strălucit trecută (fic și în fața unci Europe orientale) a capacității de performanță a cărturarilor noștri pe durata a două secole și mai bine. Această etapă – spunea cineva cu multă dreptate – nu este o „prefată” a literaturii veacului al XVII-lea, ci o secvență bine definită, cu țeluri clare, cu contururi limpezi și, mai cu seamă, cu funcții însemnate pentru desfășurările de mai târziu în întreaga spiritualitate românească. Nu întâmplător, atunci când vor declanșa mersul biruitor al limbii române în propria literatură, scriitorii veacurilor al XVI-lea și al XVII-lea, mai ales, vor opera recuperarea în românește a marilor texte pe care înaintașii le redactaseră în slavonă. Dacă nu ar fi simțit că sunt *ale lor*, dacă nu ar fi deslușit în substanța lor același

ethos care le dirija și lor opțiunile capitale, le-ar fi ignorat cu siguranță, cercul de traducători din jurul lui Udriște Năsturel n-ar fi ostenit pentru prefacerea *Învățăturilor lui Neagoe Basarab* ori a *Vieții patriarhului Nifon* și nici Varlaam mitropolitul n-ar fi inclus în sumarul *Cazaniei sale* acea *Mucenicie a Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava*. Acest lucru nu s-a întâmplat, însă, pentru că, într-adevăr, drumurile însemnate ale literaturii române s-au croit în acea vreme când românii scriau în limbi de împrumut (căci, să nu uităm, lângă slavonă, ei au continuat să folosească, în cancelariile domnești mai ales, latina și greaca) și tot în acea vreme s-au alcătuit câteva dintre caracteristicile de durată ale „mersului” specific al literelor noastre (modelul „eroului exemplar” autohton, pe care Ureche îl va impune, nemurind chipul lui Ștefan cel Mare, se află, totuși, în *Letopisețul de când, cu voia lui Dumnezeu, s-a început Țara Moldovei*). Acestui „mers” specific se cuvine să-i atribuim, cu îndreptățire, textele scrise de români în limbi de cultură, precum slavona, latina ori greaca, dar și în alte idiomi (polona, italiana, franceza, germana și altele), precum și compunerile unor străini integrați spațiului nostru (mă gândesc la grecul Matei al Mirelor, cel împământănit aici, dar și la Gavriil Protul ori Stavrinus, greci și ei) sau apropiați lui. „Dubla apartenență” literară a celor din urmă mi se pare indiscutabilă, dar drepturile pe care literatura română le are asupra unora dintre scrierile lor le socot la fel de limpezi.

*

Pentru mine – și cred că pentru oricine cercetează cu atenție și fără presupuziții deformatoare evoluțiile petrecute în cadrul spiritualității românești – *mersul european* al culturii române și ritmul ei sincronizat – sigur, cu unele toleranțe – cu dezvoltările continentale sunt absolut incontestabile. Și găsesc un sprijin confortabil în concluziile istoricilor artelor figurative, care, mai puțin reticenți, mai atenți și vădit mai mobili în analizele lor, au pus în lumină sintezele succesive dominate de duhul medieval, de deschiderile renascentiste, baroce etc.

Firește, realitatea unei producții literare nu poate fi „atacată” cu scheme examinatorii prestabilite și înghesuite, cu orice chip, în

structuri construite apriori. Dar aceeași realitate îl obligă pe cercetător să nu lase deoparte nimic din ceea ce ar putea fi „purător de semnificație”. Ca, de pildă, *efortul interior*, prezență neîntreruptă în literatura română și cu rosturi de neocolit în propensiunea literelor românești, ori *relațiile* pe care literatura noastră le-a stabilit de la bun început cu „lumea spirituală” unde i-a fost dat să se nască, relații pe care le-a diversificat apoi, extinzându-le către un Occident de unde putea împrumuta întâi „veșminte” non-medievale, totdeauna (zicca Johan Huizinga, în *Amurgul Evului Mediu*) mai lesne de translat decât spiritul nou.¹ Dar să nu avansez. Literatura românească s-a plămădit, în zorile ei, în cadrul *ariei culturale răsăritene*, spațiu cu multiple delimitări, care s-a format pe temeliiile tradiției culturale și literare (strălucire!) bizantine și a utilizat, ca instrumente de comunicare și purtătoare ale valorilor culturale, limbile greacă și slavonă. *Procesul de europenizare* a culturii române începe aici, în Europa de Sud-Est, în aria de marcă bizantină ce a adăpostit evoluții particulare și a propulsat modele și structuri specifice. *Strădania românească* spre propensiune aici își are motivația și explicațiile, în cuprinsul acestei „arii” și, mai strâns, în interiorul propriului spațiu. Complexul românesc, ca și ortodoxia, se dezvăluie mult mai bine și mai coerent dacă este privit „din lăuntru”. Ignorarea diferențelor de tradiție și de doctrină creștină ce există între Răsăritul, căruia i-au aparținut românii, și Apusul european, lăsarea la o parte a mentalului caracteristic românesc blochează înțelegerea semnificațiilor unui „mers” cultural specific.

Extinzându-și progresiv sfera de interese, cultura română a stabilit de timpuriu legături, directe ori indirecte, și cu cealaltă arie, apuseană, a construcției spirituale europene. Resorturile intime ale culturii române, receptivitatea prin care întotdeauna s-a caracterizat au făcut ca intrarea în relație cu Occidentul „latin” (de fapt, o restabilire a unor legături brutal întrerupte de năvălirile barbarilor) să se producă firesc, să dea întregului ansamblu ce se edifica la noi un caracter complex, să ofere posibilitatea utilizării, cu profit maxim, a sugestiilor celor două mari tradiții spirituale ale Europei.

¹ Johan Huizinga, *Amurgul Evului Mediu*, versiunea românească, București, 1970, p. 503.

Pentru etapa care interesează în acest moment al discuției, apelul la *spațiile* și la *criteriile de omologare* pe care le-am socotit adecvate mi-a permis să identific în literatura română (de expresie slavonă) din veacul al XV-lea și de mai târziu – pe fondul unor exerciții medievale ce vor continua multă vreme la noi – instalarea câtorva elemente ale *Prerenasterii*. Circumscrierea acestui *curent cultural*, ce s-a insinuat – cu materializări felurite calitativ și cantitativ – pe unele paliere importante ale vieții spirituale românești, a beneficiat, fără îndoială, de raportarea la evenimentele petrecute în zona sud-est și est-europeană, unde, pe platforma comună oferită de tradiția bizantină, au apărut inovații acceptate quasi-solidar, s-au conturat modele evolutive comparabile. Cum era și firesc, în cadrul *Prerenasterii răsăritene*, fenomen complex și destul de eterogen, *Prerenasteria românească* a ajuns să-și definească propriile interese, modalități și țeluri, un *profil al ei*.

Nimic mai eronat decât credința că *Prerenasteria* s-a transformat automat, peste tot și întotdeauna, în *Renaștere*. Cu atât mai mult în Răsăritul Europei, unde factorii perturbatori n-au lipsit niciodată. *Prerenasteria* răsăriteană nu a fost decât o fază, distinctă, a unui proces complex căruia dezvoltările liniare, de tip „mecanic”, i-au fost străine. Caracteristicile ei trebuie examinate cu atenție. Voi da un singur exemplu: *prerenascentiștii* de nuanță bizantină descoperă omul, individualitatea umană, își plasează eforturile exploratorii și de modelare mai cu seamă în sfera unei emoționalități nedesprinse de un anume psihologism abstract, esențialmente medieval. Din această pricină – și din multe altele, asupra cărora nu mai stăruie – mișcarea *prerenascentistă* nu poate fi socotită drept un simplu și necondiționat *început* al *Renașterii*.

Renașterea europeană răsăriteană (pe care o putem numi, mai circumspect, o „desprindere de medievalitate”, cu întreprinderi nu întotdeauna încununată de succes, dată fiind „solicitarea” unor habitudini medievale) s-a instalat, cu reușite controlabile, acolo unde s-a putut continua, materializa și maturiza condițiile necesare, în acele culturi, deci, care au putut să-și valorifice capacitatea de sinteză și impulsurile lăuntrice către perfecțiune, „eliberare” și înnoire. Am ajuns, pe baza analizei întreprinse, la concluzia că în cultura și în literatura română din secolul al XVI-lea și din prima jumătate a

secolului al XVII-lea au ființat și premisele, și aspirația interioară și forțele necesare acestor procese ce tindeau a preforma și reforma tiparele de gândire și de creație medievale. Odată cu sfârșitul veacului al XV-lea, „ciclul medieval românesc” pare să se fi încheiat. Și nu numai în sfera sensibilității. Nicolae Iorga¹, pentru care veacul al XVI-lea constituia deja un „secol de istorie modernă față de evul mediu ce fusese până atunci”, descifra în fapta politică a unui șir de voievozi, ce avea să culmineze cu Mihai Viteazul, întruparea unei ideologii marcate de modernitate, vizibil desprinse de principiile ordinii medievale. Se poate discuta în legătură cu plasarea în timp, în interiorul veacului al XVI-lea, a acestor semne. Răzvan Theodorescu² crede că „piatra de hotar” în mersul culturii românești dinspre medieval către modernitate (tranziție care, în viziunea domniei-sale, durează până către 1800) trebuie așezată în jurul anului 1550. În ce mă privește, zic că putem descifra destule elemente ale acestei importante modificări și în prima jumătate a secolului al XVI-lea. Precum voi încerca să arăt mai la vale.

Accastă *desprindere de medievalitate*, petrecută în spațiul românesc (conglomerat eteroclit de inițiative – dintre care unele se lasă descifrate – născut din reinterpretarea unor date aflate în propriile depozite ori din sugestiile propuse de fluxurile exterioare receptate, inițiative din ce în ce mai atente la definirea specifică a procesului cultural românesc), trebuie înțeleasă, corect și exact (ferită adică de exagerări și „generalizări”), în alcătuirile ei și în contextul socio-cultural pe care s-a sprijinit. Ar fi, deci, dacă nu inutil, cel puțin nu foarte relevant, să încercăm a interpreta acest fenomen – mai ales în prima sa sinteză, cea de prelungire bizantină – înarmați cu definițiile clasice, formulate de Jules Michelet și Jakob Burckhardt. Renașterea românească a avut un *timp* al ei, variat motivat, niște *scopuri* particulare și, evident, un *set de funcții* pe care a fost chemată să le exercite. În Estul Europei s-au petrecut niște transferuri în acest ultim plan, al funcțiilor. Aici, de pildă, o parte din atributele Renașterii (atribute

¹ *Istoria Românilor*, vol. V, *Vitejii*, București, 1937, p. 20.

² *Civilizația românilor între medieval și modern*, vol. I, Editura Meridiane, București, 1987, p. 6 și urm.

„clasice”, vestice), ale unei Renașteri ce n-a putut ajunge la împliniri concludente, au fost preluate de Baroc, curent care – în cultura românească, dar nu numai – a desăvârșit contactul cu Antichitatea și a favorizat instalarea unui sistem de genuri literare modern. Și ar mai fi și alte exemple.

Știința literaturii propune trei tipuri mari de sisteme în interiorul cărora se realizează evoluția fenomenelor și proceselor literare. Acestea ar fi: *ansamblul temporal*, în care se adună sistemele epocilor, perioadelor, etapelor ș.a.m.d.; *tipul istorico-cultural*, ce include sistemele naționale, zonale, regionale etc.; *complexul estetic-artistic*, unde sunt înregistrate sistemele curentelor literare, sistemele stilurilor și genurilor literare și microsistemele operelor concrete în parte. Construcții dinamice, mobile, aflate în relații de productivă compatibilitate cu modificările posibile, conservând însă și o anumită stabilitate internă, prin intermediul căreia supraviețuiesc constantele macrostructurii procesului literar, aceste tipuri sistemice, organic legate între ele, reprezintă (doar) aspecte felurite ale organizării unor fenomene cu existență obiectivă. Neîndoindu-ne că tipul estetic-artistic își păstrează o limpede fundamentalitate, el constituind veritabila materializare a structurii imanente a procesului literar, celelalte două fiind, în fapt, doar expresii sau forme ale trecerii numitului proces prin timp și spațiu. Socot, deci, că putem ajunge, în încercarea noastră, la răspunsuri credibile doar avansând pe calea deslușirii efortului artistic, a intenției conștiente de a scrie „frumos”, întovărășind această tentativă cu cercetarea sistemului de genuri practicate în epoca supusă examenului și a funcțiilor pe care operele literare erau chemate să le exercite.

Situația concretă a literelor românești, mai cu seamă în secolele al XV-lea și al XVI-lea, ne spune că bazele sistemului de genuri literare fuseseră fixate, în marile lui despărțăminte, în medievalitatea bizantină și post-bizantină. Acest sistem admtea cu relativă ușurință multiplicării sau restrângerii, în funcție de subiectele abordate și de finalitățile conturate, genurile și speciile sale – ce aveau negreșit o anumită specificitate – formând adesea niște „complexe” în care etaloanele generatoare erau lesne recunoscutibile. Mi se pare aproape de prisos să precizez că dificultatea cea mai serioasă a unei investigații precum

cea de față constă în delimitarea „secvențelor de literatură“, a faptelor marcate estetic în substanța unor specii ce nu erau propriu-zis literare (chiar într-o definiție foarte lejeră a „literarului“), în texte unde „artisticul“ este semnificat și uneori ascuns de exteriorizări ascultând de alte coduri. Literatura „artistică“ nu accede – în epoca de care mă ocup și în spațiul unde le-a fost dat românilor să viețuiască – decât sporadic către dezvoltări particulare, desprinse de contextele dominante. „Beletristica“ (alta decât cea a ficțiunilor consumate de cărțile populare) trebuie, deci, delimitată și descrisă mai ales în interiorul sau în cadrul unor „specii literare“ variate ca orientare, în acele „specii-etalon“, supravegheate de „etichetă“, ce adăposteau scrisul cronicăresc, „cuvintele“, hagiografiile, cazaniile, învățăturile etc., etc. În acest „inventar“ eterogen și aparent greu de subordonat, formele literaturii religioase domină. Dar nu covârșesc. Textul laic nu lipsește, după cum, la fel, nu lipsesc nici acele compuneri în care „sacru“ este cumpănit cu „profanul“, iar preferințele autorilor (rareori declarate) se îndreaptă vizibil către acesta din urmă. Găsirea dreptei cumpene în judecarea acestor fapte, evitarea judecăților exclusiviste mi se par a fi operații la fel de necesare. (Nu prea ușor de întreprins, din păcate.)

În opinia mea, relația dintre Renaștere și cultura (literatura) românească sau, mai larg, dintre procesele de esență renașcentistă și cultura Europei de Est și Sud-Est înseamnă, în primul rând, construirea – corectă – a unei probleme ale cărei date să poată defini *europenitatea* acestor construcții literare/culturale. Rezolvarea eficientă a acestei probleme devine posibilă numai (sau mai ales) dacă pornim de la înțelegerea Renașterii ca o mișcare fundamentală de idei, ca o mare mișcare artistică, cu niște scopuri bine (dar nu îngust și exclusivist) precizate și cu o capacitate de cuprindere general-europeană. La scară continentală, Renașterea a avut de rezolvat anumite sarcini, capitale, grave, între care – pentru sistemul literaturii „artistice“ – trecerea de la scrisul de marcă medievală la cel de factură modernă. Toate literaturile europene au împlinit această prefacere, toate literaturile – și spiritualitățile pe care ele le reprezentau – au tins să materializeze acest deziderat fundamental, apropiindu-și instrumentele Renașterii. Culturile și literaturile din Estul și Sud-Estul Europei au năzuit, la rândul-le, a rezolva aceste sarcini și le-au

soluționat apelând în bună măsură la explorarea posibilităților înmagazinate în propriile depozite. Dar, întrucât din varii motive în această arie a Europei Renașterea nu a izbutit să atingă un nivel concludent, o parte din funcțiile „setului“ renașcentist va fi preluată și concretizată – ziceam și mai sus – de către Baroc. Așa se face că în literaturile din Europa de Est și Sud-Est, în literatura română în particular, procesul de modificare a sistemului (am în vedere, mai ales, „genurile“ literare) a durat până prin secolul al XVIII-lea.

Dacă, însă, cercetătorii nu se despart de acea înțelegere (dominantă în secolul al XIX-lea și cu prelungiri obstinate până în zilele noastre) potrivit căreia Renașterea apare ca o mișcare culturală, literară, artistică și de idei exclusiv vest-europeană (în care condiții umanismul, de pildă, nu poate găsi adăpost în Europa de Răsărit), dacă nu este de tot părăsită sau măcar serios amendată acea concepție ce identifică forme și manifestări renașcentiste în Europa de Apus, în Peninsula Scandinavă, în țările din Europa Centrală, inclusiv Ungaria și Polonia, unghiul de vedere și grilele de analiză vor rămâne mereu aceleași, limitele fixate își vor conserva inamovibilitatea, nu știu ce faptă insignifiantă a cutărui condotier obscur din Vestul Europei va fi, pe mai departe, mai însemnată în istoria continentului decât luptele de la Podul Înalt, Războieni și Călugăreni (l-am „parafrazat“ aci pe Victor Papacostea, păstrând însă întreg „năduful“ bizantinologului român).

Ceea ce mi se pare de neîngăduit. Pentru că de neîngăduit (ori măcar de neînțeles) este să trasezi în continuare „hărți“ culturale în prelungirea unor analize socotite infailibile, în ignorarea completă a informațiilor și a concluziilor anchetelor întreprinse în ultima vreme de savanții est-europeni, după cum la fel de neîngăduit și lipsit de temei este a te îndoi *de plano* de participarea cutărei sau cutărei culturi la procesul general-european de primenire.

Și, fiindcă veni vorba de acest proces comun culturilor europene, fic-mi permisă o scurtă digresiune. „Soarta“ culturală deosebită a zonei căreia îi aparține cultura română a fost „programată“ nu numai de plasarea ei în fascicolul ce continua tradițiile bizantine într-o lume ortodoxă. Pentru mine este limpede – și datele furnizate de istoria culturii materiale sunt de netăgăduit în această privință – că în epoca de început (mă gândesc la intervalul de după formarea statelor

românești) viața spirituală a românilor a fost marcată de un „comerț“ relativ intens cu Europa de Apus. Existau, prin urmare, toate premisele ca evoluțiile din spațiul românesc să fie, măcar în parte, dirijate de aceiași factori ce acționau și în Vest. Evenimentele politice petrecute în Balcani au produs, însă, în acest plan serioase dereglări, întrerupând contactele. Așa s-a făcut că, exact în acea epocă în care în Occident se maturiza umanismul și „explodează“ Renașterea, în zona noastră – al cărei destin a fost plasat brusc sub semnul atât de dramatic și de costisitor al *cruciadei* – forțele spirituale căpătau, preponderent, o altă direcționare. Centrul de greutate se muta, în condițiile unei propensii culturale, nevoită să învingă multe și grele obstacole, către protejarea tradițiilor și a ființei naționale (teluri ce motivează îndestul *opțiuni* de durată ale cărturarilor), spre conservarea valorilor culturale și literare. Or, aceasta se putea face – și iarăși evoc condițiile de atunci – mai ales printr-o maximă concentrare asupra *sinelui* spiritual, prin apărarea structurilor vieții sufletești, a tradițiilor, a capacităților și a formelor de manifestare deja achiziționate. Reinterpretarea acestora s-a configurat ca obligatorie, de neocolit.

În acest context, soluția ce putea asigura accesul către rafinare și evoluție a fost căutată în propriul patrimoniu, în acea tradiție filosofică, literară și, în genere, culturală, moștenită de la bizantini. Astfel cred că pot fi definite împrejurările, solul în care s-a zidit – cu notele ei specifice – *structura prerenaștistă românească*, participantă, ziceam, cu contribuții importante, la o mișcare mai largă, de tip zonal. Achizițiile Prerenășterii au fost apoi continuate în epoca în care plasez strădaniile, atâtea câte pot fi identificate, ale *desprinderii de medievalitate*. În definirea elementelor ce formează complexul renaștist din cultura și literatura română (cu alcătuirii mereu – exasperantă perpetuare! – concurate de producții de descendență medievală) dificultatea consră nu în stabilirea înrâurilor vest-europene – receptate prin diverse filiere (cum au fost cea grecească, polonă ori maghiară) sau direct –, vizibile încă de la sfârșitul secolului al XVI-lea și din ce în ce mai evidente în prima jumătate a celui următor. Găsirea acestor puncte de convergență și proclamarea identității lor cu tiparele consacrate sunt operații ușor de întreprins. La fel, definirea locului lor în sistem. Deslușirea celorlalte elemente, tendințe

și mărci de factură renaștistă (răsăriteană), a celor configurate în urma eforturilor lăuntrice, prin valorificarea tradițiilor proprii, cronologic anterioare receptării și interpretării sugestiilor vestice, mi s-a părut mai însemnată pentru definirea declanșării și desfășurării procesului în primele lui faze. Cu alte cuvinte, alcătuirea *momentului post-bizantin* și a *momentului autohton*¹ ale sintezei românești, proiectarea și proclamarea lor (nu tocmai lesne de descifrat) au fost probele semnificative trecute de literatura românească.

Începute sub învelișul unor limbi de circulație regională (slavona îndeosebi, dar și greaca), strădaniile cărturarilor noștri din secolele al XVI-lea și al XVII-lea vor culmina prin impunerea celei mai însemnate izbânzi a Renășterii românești – întoarcerea literelor românești în matca lor firească.

La o analiză atentă, literatura barocă din Europa de Est și Sud-Est dezvăluie, peste tot, elaborarea unor sinteze de tip particular, naționale – ziceam –, dar și „regionale“, „zonale“, căci aici continuă să acționeze canale de comunicare de mult instituite și menținute de factori supranaționali (cei de ordin confesional în primul rând). De fiecare dată, aceste sinteze au apărut din îngemănarea și combinarea (operații ce s-au petrecut în chipuri și la „temperaturi“ diverse) elementelor exterioare, receptate odată cu fluxul înrâurilor, cu datele furnizate de tradițiile bine consolidate ale respectivelor culturi. Nimic mai firesc, în aceste situații, decât propulsarea spre planurile superioare a unor fapte, unghiuri de analiză ori caracteristici de marcă suprafață proprii barocului est și sud-est european. Sigur că „izoglosele“ care identifică trăsături comune ambelor „spații“ (apuscan și răsăritean) nu sunt deloc puține, căci – se știe – Estul Europei, receptor al mai multor valuri de înrâuriri, a fost îndatorat – cel puțin în primele etape – culturilor și literaturilor vestice. Este astăzi îndeobște acceptată ideea potrivit căreia pentru literatura ucraineană, să zicem (cea care, alături de literatura bielorusă, a adăpostit primele configurări baroce în Răsăritul slav și – să nu uităm – ortodox),

¹ Așa le-am numit în cartea *Literatură română în epoca Renășterii*, București, Editura Minerva, 1984.

mișcarea literară din Polonia – cu care ucrainenii se aflau atunci într-o comunicare nemediată – a avut o importanță decisivă. Literatura polonă, sincronizată în genere cu evoluțiile propuse de spiritualitatea vest-europeană, a jucat în această relație un dublu rol: de filieră pentru modelele și înrâuririle apusene și de furnizoare a unor sugestii relativ originale, rod al unor reelaborări proprii. La rândul ei, literatura ucraineană își va asuma, pentru un lung interval de timp, funcția de „placă turnantă“, dirijând „valuri“ de influențe către Est (barocul literar rus s-a alcătuit sub semnul acestor înrâuriri) și Sud-Est, înspre Țările Române și Serbia. Literatura română a asimilat trei (cel puțin) fluxuri distincte, care au transportat în spațiul nostru „modele“, „motive“, „teme“ și „forme literare“, ce gravitau în jurul nucleului primar al curentului (apartenența variantelor „locale“ la niște tipare comune nu este estompată de marea diversitate a concretizărilor) și în preajma unor constante ideologice și de sensibilitate baroce. Întâiul între aceste fluxuri (într-o ordine ce este doar a „expunerii“ mele, întrucât relațiile dintre cele trei seturi au lungi secvențe concomitente în timp) a fost cel stabilit între literatura română și cea ucraineană (fără a omite, desigur, participarea polonă a acestor legături). Pe seama acestor contacte se așază, de regulă, interesul scriitorilor noștri – începând cu prima jumătate a veacului al XVII-lea – pentru stihurile heraldice și pentru tipăririle epocii lui Petru Movilă, interes care, pe măsura diversificărilor aduse de timp și de sporirea informațiilor, va cuprinde și alte „genuri“ literare, precum proza oratorică, eseistica emblematică ori literatura polemică.

Către sfârșitul veacului al XVII-lea („dată“ care ține cont de frecvență, căci, altfel, ar trebui să ne referim chiar la prima jumătate a secolului) începe să se insinueze influența literaturii neogrecești (ca „debută“ prin 1690, an când mitropolitul Dosoftei tălmăcea prologul tragediei *Erofilii* a cretanului Gheorghios Chortatzis), cu o mare pondere în exercitarea transferului de „informație literară“ barocă în întreg Sud-Estul european. Acceptată și integrată fără dificultăți, pe fondul unor date consonante deja încorporate, această înrâurire grecească aducea în mediile românești o literatură ce renăscuse apelând atât la cultura bizantină (și la filosofia antică, pusă de acord cu morala creștină, prelucrată de bizantini), cât și la operele scriitorilor italieni (pe care intelectualii cretani, de pildă, beneficiari ai instituțiilor de

învățământ din peninsula, i-au cunoscut nemijlocit), harnici și ingenioși prelucrători ai unor subiecte împrumutate din același tezaur antic sau autori de scrieri originale. „Importul“ de baroc italian în literatura grecească este de domeniul evidenței. Cărți celebre, precum *De gli scherzi geniali* a venețianului Gian Francesco Loredano, sunt traduse în grecește și ajung, în acest înveliș, până în Țările Române; se ivesc prelucrări – multe piese de teatru – după scriitori faimoși (ca Tasso) sau după autori mai puțin cunoscuți (precum Giambattista Giral-di-Cintio sau Luigi Groto). Cărturarii și literații greci din veacul al XVII-lea și de mai târziu au îndeplinit astfel un nobil și deloc ușor travaliu „transportând“ o parte din valorile artistice pe care le crease Occidentul în zona Europei de Sud-Est. Uneori, prin această „mediere“ grecească au pătruns scrieri pe care italienii le realizaseră prin prelucrarea unor texte mai vechi (francezești, adesea) confirmând aplecarea creatorilor barocului către producțiile medievale, pe potriiva mentalității și gustului europeanului postrenascentist. Așa stau lucrurile cu romanul *Erotocrit* al lui Vincenzo Cornaros, un alt mare „cretan“ din secolul al XVII-lea. Această carte (care în lumea grecească s-a bucurat de o popularitate fantastică), tradusă în românește de trei ori și agreată multă vreme de consumatori de literatură, este o „localizare“ după acea *Innamoramento di due fidelissimi amanti* (Roma, 1621), pentru a cărei compunere Angelo Albani Orvietano folosisse substanța unui vechi roman cavaleresc provensal – *Paris et Vienne*.

Alături de aceste receptări „mediate“ (căci și înrâurirea ucraineano-polonă propunea, până la un punct, modele împrumutate din inventarele apusene), au existat și contacte directe cu barocul apusean, concretizate în absența unor mijlocitori, probe – toate – incontestabile ale ușurinței cu care literatura noastră a asimilat sugestiile generoase ale curentului baroc ce s-a propagat cu o remarcabilă forță pe un spațiu întins. Fără a fi ultimul ca apariție și instalare (pentru că în Transilvania asemenea legături s-au stabilit, cu profituri certe pentru scriitorii români, încă din secolul al XVII-lea), acest flux încheie, cronologic, seria căilor prin care scriitorii români din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea s-au informat în legătură cu experiențele barocului literar european. Modalitățile de concretizare vor depăși de această dată posibilitățile limitate de care dispunea simpla

receptare prin tălmăcire (deși traduceri nu conțin: *Aventurile lui Telemac* de Fénelon vor fi traduse în 1772 de un anume Constantin Stănescu și apoi, la începutul veacului al XIX-lea, de Petru Maior; apare în românește – după o versiune grecească datorată lui Ion Rali – romanul *El Criticón* de Balthasar Gracián [în 1794, sub titlul *Critii și Androniu*]; în 1783, cu cheltuiala lui Iordache Darie Dărmanescu, se tălmăcea, direct din franceză, romanul *Alcidalis et Zélide* al lui Voiture, reprezentant tipic al barocului galic), avansând către o asimilare de tip creator. Întrăririle literaturilor baroce vest-europene – rod al lecturilor și al instrucției –, interpretate în chip personal și remodelate în opere originale de o întreagă generație de scriitori români, vor participa, între altele, și la configurarea aceluia *baroc* (un *baroc întârziat*, aplicat unor texte ce promovau, ideologic, iluminismul) pe care cercetătorul Mircea Popa îl identifica – cu dreptate, cred – în mentalitatea literară a unor poeți grupați tradițional în formația Școlii Ardelene, în mijloacele și în tipul de realizare artistică pe care le evidențiază scrierile lor.¹ Nu putem decât să ne alăturăm lui Mircea Popa atunci când acesta afirmă, în urma unei analize pertinente, că „... *Tiganiada* și poemul *Trei viteji* de Budai Deleanu, *Anul cel mănos* și *Reporta din vis* de Vasile Aaron, *Moașa Eva*, *Cântecul bucătarului*, *Filis adormită* și *Cercul timpului* de Ioan Barac, ca și teatrul epocii (prelungire a teatrului din colegiile iezuite) sau bucolica pastorală a lui Gheorghe Toma Peșacov (*Dezmierdare poetică - n.n.*) poartă fără dubiu aceste amprente ale unei concepții și mod de a vedea lumea barocă.² Lista ar putea fi, desigur, augmentată – căci își află locul între scriitorii baroci și Petru Maior, cel deprins cu oratoria lui Paolo Segneri, sau retoricianul Ioan Molnar-Piuariu –, dar constatarea de mai sus îi are în vedere în primul rând pe poeți, în ale căror texte cercetătorul amintit descoperă, refăcând de fiecare dată – util – contextele europene explicative, „o tentație permanentă și debordantă spre iregular, cultivând aglomerarea, excesul, bizareria, în care se consumă experiențe literare

¹ Vezi Mircea Popa, *Tectonica genurilor literare*, Editura Cartea Românească, București, 1980, p. 38–39.

² *Ibidem*, p. 57.

foarte diverse, dar purtând fără-ndoială marca acelei imaginații baroce care își spune cuvântul în ultimă instanță”.¹

Chestionate în legătură cu posibilitățile de a-și legitima apartenența la „lumea literară barocă” (acea „mișcare europeană generală, ale cărei convenții și al cărei stil literar pot fi caracterizate destul de exact și încadrate în limite cronologice destul de înguste, anume de la ultimele decenii ale secolului al XVI-lea până la mijlocul secolului al XVIII-lea”)² textele scriitorilor est și sud-est europeni răspund în genuri convingătoare. „Constructiv” și stilistic ele au, în multe cazuri, o ținută remarcabilă.

Am putea evoca, desigur, complicatul mecanism al antitezelor pus în mișcare de Antim Ivireanul („principiul antinomic” aflându-se în setul de bază al retoricii Barocului) ori frazele ce vor să stârnească „cutremurarea” (un soi de „meraviglia” localizată) din didahiile aceluiași. La fel de baroce sunt acele versuri care ținesc a produce „stupoare” în curgerea unui poem ce meditează pe o temă gravă (să zicem stihul „Ceriul de noi bate jocurie...” din poemul *Viața lumii*), investigarea ingenioasă a unui lexem cu atribute „concettiste” (*sapa*, ca simbol al sfârșitului amar, din amintitul poem al lui Miron Costin), ca și tâlcuirea – surprinzătoare, fără doar și poate – a unei steme (utilizarea specifică a „emblemelor” era insistent recomandată de retoricile timpului) în cuprinsul unei predici (Antim Ivireanul, *Cazanie la sfinții apostoli Petru și Pavel*).

Sunt obligat (de frecvența acestor apariții, îndecosebi, dar și de lungul răstimp pe care ele îl populează) să consider că scriitorii se adresau unui public avizat, aveau în vedere putința cititorului – câștigată prin instrucție și lecturi – de a decoda feluritele figuri ale textului și de a recepta adecvat ansamblul scrierii astfel ornate. Se sprijină această presupunere a mea mai cu seamă pe pătrunderea – consistentă – a felurilor percepute și modele baroce în „îndrumarele de versificație” care intrau în structura cărților de gramatică. Micul

¹ *Ibidem*.

² Rene Wellek, *Conceptul de baroc în cercetarea literară* (versiunea românească a studiului *The Concept of Baroque in Literary Scholarship*), în *Conceptele criticii*, Editura Univers, București, 1970, p. 97.

tratat de prozodie al lui Dimitrie Eustatievici Brașoveanul, cel școlit la Kiev, include numeroase date care atestă că textele poetice produse în epocă erau în acord cu elaborările normative ce se vor alcătui în a doua jumătate a veacului al XVIII-lea. Și Dimitrie Eustatievici (pentru care „tehnopagnionul cel retoric [..] este acela întru carele prin șimata, adecă prin închipuiri, și prin tropuri, adecă chipuri, să naște meșteșugire...“), și ieromonahul Macarie, un alt autor de „poetică“ de pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea, se află foarte aproape de idealul poetic baroc. Ei sunt mari admiratori ai „jocurilor de meșteșug“ (în stare să compună și exemplificări) și își îndrumă cititorii spre asimilarea acelor modalități a căror prezentă Barocul o impuse în arsenalul poetului-artifex.

Barocul este și acel „curent subteran“ (însemnat, ca poziție, în încercările de definire, întrucât marchează structurile de adâncime izvorând – și, producând la rândul-i – dintr-o mentalitate precis circumscrisă) care condiționează o adevărată (și copleșitoare) „vocație a instabilității“, dirijând contemplarea universului sub semnul mobilității, al fragilității și nonperenității. Evenimentele scurse, istoria deci, dar și alcătuirile din imediata contemporaneitate sunt analizate prin prisma unei copleșitoare instabilități ce generează, natural, nesiguranță¹. Istoricii fac loc în judecățile lor încheierilor furnizate de această „stare de spirit“ tensionată (cu profunde motivări în condițiile politice, economice și sociale în care trăiesc) și instituie „labilitatea norocului“ între învățămintele majore ce pot fi degajate din cercetarea întâmplărilor trecute. „Așijderea a nedejdii – preciza Nicolae Costin în *Predoslovnia la Ietopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii până la 1691*, utilizând pentru unul din rosturile ce se pot desluși „dentru ceriala istoriei“ o frază găsită de tatăl său, Miron, la Quintus Curtis –, a nu să teme și pre norocul – carele nicăiuri multă șadere

¹ Despre poziția privilegiată pe care literații Barocului românesc o acordă sensibilității (o sensibilitate dobândită de ei mai ales prin instrucție și lecturi) și despre participarea acestei *noi sensibilități* la transformările considerabile ce le suferă *modelul uman*, teoretizat și propus conaționalilor, vezi Alexandru Duțu, *Vers une nouvelle sensibilité*, în *Cahiers roumains d'études littéraires*, nr. 4/1986, p. 7 și urm.

la un loc nu are – cum să mută, biruitorul, cum să veselește de izbândă”¹.

Neignorând posibilitățile puse la îndemână de motivul „sorții lunecătoare“ (întovărașit de o cohortă de tratări adiacente), poeții se grăbesc și ei să le folosească în compuneri foarte diverse ca factură. La o margine a acestui larg evantai se află, desigur, poemul filosofic al lui Miron Costin, iar la cealaltă poate fi plasat romanul filosofic și pastoral *Reporta din vis* (scriere barocă prin ponderea acordată mobilității, schimbării, metamorfozei, traiectelor labirintice)², al cărei autor – Vasile Aaron – comentează nestatornicia lucrurilor omenești și inخورabila deșertăciune care le subminează sprijinindu-se pe motivele literare *fortuna labilis și ubi sunt?*.

De la înălțimea acestor încheieri, literații Barocului românesc și est-european pornesc, indiferent – cum ziceam – de specia literară sau de modalitatea abordată, acțiunea de *moralizare*. Aplecarea, obstinată, spre descifrarea răsfrângerilor psiho-sociale ale „faptelor literare“ încorporate în discurs, concretizată în veritabile programe de corijare a semenilor, constituie o trăsătură de primă mărime a literaturilor baroce din Europa de Est și de Sud-Est, și a celei românești. Literatura, dar și celelalte categorii de texte pun în circulație o imensă cantitate de proverbe, apoftegme și sentențe. Sensul etic, învățătura, pilda înțeleaptă și îndemnurile spre îndreptare și încadrare în normă (de unde și acru cumva „clasicizant“ al acestor scrieri) sunt mereu solicitate faptelor narate și cu deosebire subliniate cititorului de acești moralști ce nu rămân nici un moment străini de frământările vieții politice din țară.

Între factorii care au generat trăsăturile tipologice specifice („zonal“ și „național“) ale Barocului literar răsăritean (și, în cadrul lui, al celui românesc) o poziție importantă este reclamată de *tradiția literară bizantină*. În Apus, literatura bizantină, descoperită abia în perioada postrenascentistă, a participat – și nemijlocit, dar și prin intermediul bestiariilor ce și-au aflat sursa tot în Bizanțul medieval – la „fenomenul de europeanizare a unor tendințe literare specifice

¹ Nicolae Costin, *Opere*, vol. I, Editura Junimea, Iași, 1976, p. 4.

² Mircea Popa, *Tectonica genurilor literare*, p. 52–53.

Barocului”¹. Înfrângerile acestei literaturi – a căror complexitate cercetătorii au identificat-o în ultima vreme – s-au manifestat mai ales în formele epice, în roman (romanul venețian, de pildă, asimilând exemplar sugestiile bizantine) și în nuvelă².

În aria estică, la noi, marea literatură bizantină, scrierile patristice – comunicând de multe ori o informație filosofică și o încărcătură retorică translate dinspre Antichitate –, „beletristica” (genuri avizate de „bibliografiile” bisericii, dar și altele) se aflau în depozitele locale, reprezentau bunuri culturale în circulație de mai multe secole, contactate sistematic și consultate consecvent. Aceste texte se găsec pe mesele de lucru ale cărturarilor, sunt citite, folosite și, ca urmare, stabilirea unor înfrângerii bizantine în diverse opere ale secolului al XVIII-lea – să zicem – nu are de ce să surprindă. Să-l amintim aici doar pe Antim Ivireanul care, scriind – în versuri, căci poeziile baroce nu prețuiau prea mult proza – *Sfaturi creștine-politice pentru Ștefan Cantacuzino*, apelează frecvent la sursele moștenite din Bizanț. Autorii de discursuri parenetice care l-au succedat vor proceda aidoma. Acestei tradiții literare i se datorează nu confuzia dintre poetică și retorică (cum credea regretata Ioana Fim. Petrescu³), ci predominanța – lipsită de concurență – a retoricii în construirea oricărui tip de discurs. *Frumosul* – în literaturile care au crezut în bizantini – se alcătuieste prin împodobirea discursului, în chip preponderent retoric.

Retorica bizantină, continuatoare a acelei „științe” care, în Antichitatea târzie, atinsese o înflorire remarcabilă, constant prezentă între instrumentele de formare a intelectualilor est-europeni, trebuie așezată și ca în rândul factorilor (cărora, din motivele expuse mai sus, ne vine greu să le zicem „externi”) ce au condiționat, în acest spațiu, configurări distincte. Este semnificativ, în acest sens, acel schimb de misive între orașul Dubrovnik și călugării de la Muntele Athos, cu prilejul căruia, vrând să fie la înălțimea corespondențelor – dalmatinii

¹ Ion Istrate, *Barocul literar românesc*, Editura Minerva, București, 1982.

² *Ibidem*, p. 105.

³ *Dicționarul esențial al scriitorilor români*, București, Editura Albatros, 2000, p. 118.

expediaseră o epistolă redactată în cel mai pur stil „marinist” –, cărturarii atoniți consultă vechile retorici și redactează un text ce nu se afla mai prejos din punct de vedere al virtuților stilistice. Privită din acest unghi, alcătuirea mărcilor baroce (mai ales a aspectelor ce țin de „endogeneza”) în literaturile din Estul și Sud-Estul Europei capătă, firește, niște lămuriri particulare.

Profilul barocului literar s-a definit, adăugându-și încă o notă specifică, și în urma *relațiilor cu folclorul*. Nu mă voi opri aici asupra surselor folclorice ale unor manifestări literare baroce, pentru că această chestiune merită o considerare aparte. Voi aminti, însă, două dintre acele fenomene ce succed unor foarte interesante (și descrise deja) raporturi de „interacțiune” între literatura cultă (barocă) și complexul culturii populare. Este vorba întâi de procesul de „barochizare” a unor texte literare „nebaroce”, metamorfoză ce se poate instala printr-o serie de intervenții produse în timpul transmiterii „prin citire” a unei scrieri, intervenții ce țin de „tipul de lectură” și de „angajamentul retoric” pe care îl presupune codul utilizat. Tot niște prefaceri, datorate de această dată circulației și chiar modificării țelurilor inițiale ale scrierilor, presupune și „folclorizarea” (prin copiere, reproducere, interpretare și transmisie orală) unor compuneri – creații culte datorate, în majoritatea cazurilor, „literaturii de colegiu” – ce dezvoltau teme și motive baroce. Acest *baroc popular* astfel alcătuit cultivă cu precădere comicul, burlescul, vorba în doi peti, aflată uneori în preajma trivialului, grotescul, farsa, pantomima și dovedește că în atmosfera culturală a timpului – în afara mediilor care consumau literatură „serioasă” – existau niște constante modelatoare înzestrate cu o mare capacitate de organizare și de influențare a „gustului” mijlociu.

Racordarea macro-structurii genurilor la setul formelor literare practicate în Europa de Apus, transferarea în Răsărit a principalelor genuri și specii sistematizate – în Vest – de către Renaștere au fost săvârșite de scriitorii și literații Barocului. În realizarea acestei apropieri – decisivă pentru modernizarea și „europenizarea” sistemelor de genuri literare din această parte a Europei –, care a desăvârșit concentrarea dezvoltărilor adăpostite de spiritualitățile estice și sud-estice cu mișcarea continentală, specialiștii identifică una dintre cele mai importante funcții exercitate de barocul răsăritean, chiar dacă – după cum se știe – în acest spațiu curentul nu s-a putut instaura

în chip covârșitor, spre a elimina complet alte centre de iradiere și a estompa total anchilozantele preocupări cărturărești fixate de tradiție.

Beneficii majore de pe urma acestor înnoiri – în fond o masivă restructurare a sistemului, ce nu poate fi pusă în exclusivitate pe seama unor factori exogeni, ea răspunzând, în primul rând, unor necesități interne – au dobândit, în literatura română, *poezia* (cu specializări care acoperă o „scală” foarte întinsă, de la „meditația filosofică” până la epopeea „în travesti”), *proza oratorică* („gen” ce a produs vârful incontestabile), *romanul* și, bineînțeles, *teatrul*.

Spiritualitatea barocă a mai reușit să definitiveze o relație capitală pentru „remodelările” din structurile culturale românești și pentru integrarea unor fonduri de idei, convingeri și atitudini propice acestor restructurări, anume contactul – de durată, sistematic și profund – cu valorile cuprinse în tezaurul de gândire și sensibilitate al Antichității, cu tezele și principiile promovate de umanismul european.

Este adevărat că aceste „complexe de idei”, receptate mai ales prin instituțiile școlare pendinte într-un fel sau altul de catolicism, au pătruns în spațiul românesc după ce suferiseră, într-o primă epocă, niște „purificări” solicitate de preceptele faimosului Conciliu tridentin. Dar „curățirile” operate (printr-o „sită” ale cărei spații libere se extindeau pe măsura trecerii vremii) priveau mai ales aspectele morale ce decurgeau din scrierile anticilor. Dincolo de aceste precizări, valabile în genere pentru raporturile, mult comentate, dintre Baroc și ideologia Contrareformei (a căror supradimensionare au dus la exagerări de felul celor ce vedeau în complexul baroc un ansamblu de tentative reacționare ținând, toate, o „refeudalizare” a culturii europene), se cade să menționăm că în momentul de față majoritatea cercetătorilor nu uită să înscrie între sarcinile ce și le-a asumat Barocul și pe aceea a continuării, într-o etapă nouă, desigur, a dezvoltărilor sociale și culturale europene, a multora dintre procesele și tendințele inaugurate de Renaștere. Mai cu seamă în acele zone (cum a fost și spațiul căruia îi aparține cultura românească) unde remodelările de factură renașcentistă nu izbutiseră să atingă un nivel apreciabil. Interpretând creator consecințele crizei postrenașcentiste, prin concluzii pozitive și constructive privind reprezentările achiziționate în legătură cu realitatea și cu individualitatea umană, Barocul a continuat și a desăvârșit marile programe ale Renașterii promovând

în aproape întreaga Europă o cultură atentă și sensibilă la valorile generoase ale umanismului.

Revenind la „purificările” operate de Contrareformă și răspândite apoi printr-un sistem bine organizat de instituții școlare (cu care Răsăritul Europei a venit în contact), trebuie să menționăm că ele au fost departe de a amenda fondul inventarului clasic (să ne amintim că Miron Costin, cel care învățase la iezuiți, nutrea o statornică admirație pentru marii scriitori ai Antichității; este adevărat că el nu-i trece cu vederea lui Ovidiu compunerea unor „versuri necuviincioase”, cauză a exilului la Pontul Euxin, dar este departe de a face mare caz de acest lucru), iar dacă luăm ca punct de referință atitudinea renașcentiștilor față de același inventar antic, remarcăm cu ușurință continuitatea neștirbită pe care Barocul o dezvoltă în privința resuscitării valorilor clasice și a interpretării lor în duh modern. Prin intermediul umanismului baroc, Antichitatea pătrunde în aria culturală românească după ce fusese „împăcată” cu creștinismul. Asimilarea de tip nonconflictual, pe care aceste circumstanțe o asigură, lămurește conviețuirea, în cultura noastră, a elementelor laice cu cele religioase, sprijinite de o tradiție încă puternică. Înțelegem astfel de ce un Udriște Năsturel, cărturar cu vădite simpatii pentru Contrareformă (tălmăcește, cum se știe, din latină în slavonă, scrierea religioasă *De imitatione Christi*), face ca izvoarele clasice să domine elementele provenite din surse sacre în tratatul *Despre generozitate* cu care se deschide *Triodul Pentecostar* din 1649 și, iarăși, de ce însiruirea de titluri pe care o realizează Miron Costin, spre a da substanță apelului „cercerați Scripturile”, începe cu texte sfinte, dar continuă cu opere ale Antichității eline și latine.

Ideile umanismului baroc, noua „stare de sensibilitate” ce se instaurează în mediile cărturarilor români (baza de clasă a acestui curent în aria românească dispune acum de o descriere satisfăcătoare, ce adună pe reprezentanții unei aristocrații cu perspective sensibil mai largi, unele păruri ale clerului și alte categorii cu o participare mai puțin convingătoare cantitativ) au croit traseele pe care urma a le străbate literatura română în trebuinciosul ei *efort de modernizare*. Barocul a marcat o deschidere spirituală reală, a facilitat depășirea unor „obstacole”, de mult artificializate, și a barierelor impuse de anacronicele, deja, tradiții bizantino-slave, a sprijinit consistent strădanile

(născute încă în veacul al XVI-lea, sub imperiul unor impulsuri lăuntrice de „europenizare“) de gravitare către acea arie culturală căreia poporul nostru îi aparținea prin rădăcini etnice și așezare geografică.

Acest umanism românesc, care impune prin *civismul* său relevabil („umanismul civic“ a fost remarcabil descris de regretatul Alexandru Duțu într-un șir de contribuții), scoate în evidență aplocarea celor ce-l promovează către gestul militant, către demersul angajat și de intensă ardoare patriotică. Renascentiștii descoperiseră *patria ca istorie* scrutând începuturile ființării poporului și elaborând primele sinteze. Istoricii Barocului, ascultând aceleași comenzi de ordin național, extind conceptul către examinarea *lumii ca istorie*, conferind istoriei naționale locul ce i se cuvine în desfășurarea evenimentelor unei „curgeri universale“. Tendința spre *universalism*, particularitate pertinent barocă, își face loc în contribuțiile de pretenție, cum sunt sinteza rămasă de la stolnicul Constantin Cantacuzino sau lucrările lui Dimitrie Cantemir, ca și în alcătuirile grevate cumva de asimilarea nu foarte sistematică a izvoarelor, de felul *Letopisetului Țării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601* al lui Nicolae Costin. Evenimentele contemporane sunt și ele cercetate sistematic și povestite urmașilor cu vehemență și vorbă ascuțită (în funcție de interesele de partidă), pe tonuri acide ori encomiastice, cu intenții demolatoare sau exagerat-laudative. Se face, deci, „cronografie“ în manieră barocă, foarte aproape adică de „literatură“, în acea veritabilă explozie de „istorii“ pe care o cunosc anii „monarhiei“ culturale brâncovenești. Sau chiar curată literatură – pornită tot dinspre istorie – precum în sumedenia de *povestiri versificate* ce se întrec a nara întâmplările „peste fire de ciudate“, „nemaiauzite“, „nemaipomenite“ (demne, în tâlcuirea autorilor, de „dezvoltări epopeice“), mai toate căutând, prin producerea unor efecte cu calități „scismice“ în rândul cititorilor, să construiască platforma necesară încheierilor moralizatoare (și acestea fiind trăsături și țeluri tipic baroce).

Fluxul acesta de informație și gândire umanistă, participant decisiv la desăvârșirea procesului – început încă în epoca anterioară – de *naționalizare* a culturii și inițiator al dificilului demers de *secularizare* a activităților spirituale, a adus și acele atât de necesare deschideri prin care o cultură poate comunica și poate pretinde confirmări. Umaniștii Renașterii inițiaseră *dialogul intern* cu conaționalii în cadrul efortului

de transmitere a adevărilor fundamentale ținând de ființa neamului și a limbii. Cărturarii Barocului *se vor adresa*, în plus, *învățaților din alte țări* dorind să le furnizeze și acelora date cât mai exacte despre istoria veche a poporului român. Demersurile, felurite ca modalitate și capacitate de circumscriere, întreprinse de Udriște Năsturel, Miton Costin, Nicolae Milescu, Constantin Cantacuzino ori Dimitrie Cantemir nu pot fi înțelese complet decât dacă sunt abordate din această perspectivă. Descoperirile fundamentale pe care le fac, în domeniul istoriei, umaniștii români din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea și pe care se grăbesc să le comunice semenilor lor și străinilor, se află la originea patriotismului vibrant ce animă operele istoriografice. Capătă acum un contur bine precizat, având toate trăsăturile unei *atitudini*, preocuparea față de patrimoniul propriei culturi, față de valorile epocilor trecute. În prelungirea unor selecții ghidate de gustul și sensibilitatea literare ale veacului al XVII-lea (care indică limpede consumarea unor mutații în structura profundă a întregului ansamblu ideologic), multe dintre operele literaturii medievale, scrise în slavonă, sunt repuse în circulație în înveliș lingvistic românesc. Aceeași convingere patriotică mobilizează și strădaniile de *cultivare și impunere a limbii naționale* (trăsătură prezentă în „descrierile“ tuturor mișcărilor de factură barocă din Estul și Sud-Estul european), principiu de căpătâi al „politicii culturale“, inițiată și desfășurată de umaniștii secolului al XVII-lea și de mai târziu.

HAGIOGRAFIA

Literatura hagiografică bizantină a ajuns (de regulă, în „haină“ slavă), în cadrul unui „comert“ plin de foloase, slujit de „agenți“ specializați ce se deplasau pe trasee ce acopereau Peninsula Balcanică și Europa de Răsărit, în Țările Române, alcătuiind un compartiment important al textelor oferite spre *instruire* și lectură. Citirea (în biserică, în trapeză, în chilie) și adâncirea lor produceau și edificarea programatic urmărită (căci istorisirile propuneau „pilde“ faimoase), dar și familiarizarea cu particularitățile – utilizabile apoi, prin transfer, în alte compuneri – proprii stilului definitiv conturat al

hagiografiei panegiristice. Între alte scrieri, trec Dunărea (parcurgând adesea drumuri lungi ce au ca locuri de popas și reelaborare Athosul sau Constantinopolul chiar) și *viețile și cuvintele de laudă* redactate de bulgarul Eftimie al Târnovei. Scriptoriile românești (cel de la Mănăstirea Neamțu, cu vestitul Gavriil Uric, poate fi folosit ca exemplu) au dovedit o anumită constanță în cultivarea operei patriarhului bulgar, motivată – cred – pe de o parte, de valoarea în sine a textelor și de circulația firească a manuscriselor în interiorul Ortodoxiei sud-est și est-europene (stimulată, fără doar și poate, de curiozitatea și apetitul vizibile ale oamenilor de carte români), iar pe de altă parte, de circumstanțele ce condiționau achiziționarea unuia sau a altuia dintre textele aparținând acestei categorii.

Împrejurările, cu un rol bine determinat în apariția unor *vieti de sfinți* în vechea literatură românească, sunt configurate, în majoritatea cazurilor, de gestul făcut de unii voievozi sau boieri români, care au ținut să-și înzestreze critoriile și să le sporească renumele prin aducerea, în țară, a unor relicve sacre. În alte situații, contextul „generator” era preparat de obișnuitele „acte de protectorat”, întreprinse în spațiul Ortodoxiei Răsăritene de aceiași domni ai Țărilor Române. Demersul căuta, evident, să impună așezământul respectiv (ori domnia în chestiune) printr-un plus de faimă, dar avea în același timp și un lesne de deslușit sens de „proteguire”, căci „moaștele” cu pricina erau aduse, de regulă, din teritorii amenințate sau care căzuseră complet sub stăpânirea otomană. Relicvele sacre – obiect al unui cult cu o vechime considerabilă și în Răsărit și în Apus – erau, deci, salvate și ocrotite, iar autorii transferului binemeritau astfel în fața opiniei ortodoxe.

Unele dintre textele ivite în aceste împrejurări (alcătuirii originale sau prelucrări, cu rol de „localizare”, aparținând unui adevărat „curent” ce reflecta un mod de a recepta și de a crea) nu s-au păstrat. Existența lor poate fi, însă, bănuită, presupusă, căci o „cutumă” literară impunea apariția lor. Mai mult chiar, scrierile respective pot fi „reconstruite” – cum s-ar putea face în cazul *Vieții Sfântului Nicodim de la Tismana*, compusă, verosimil, de ucenicii marelui întemeietor de viață monastică – cu ajutorul refacerilor și prelucrărilor ulterioare, realizate pe baza unei tradiții literare de necontestat.

Primul „caz”, într-o ordine aproximativ cronologică, ce a prilejuit compunerea sau adaptarea unei *vieti*, trebuie să fi fost construit de încheierea, în Țara Românească, a peregrinărilor moaștelor Sfintei Filotheea. „Etapel” balcanice produsese deja câteva texte demne de luat în seamă. Întâia „etapă” a fost Târnovo: Eftimie patriarhul scrie, prin urmare, *Viața și traiul preacuvioasei maicii noastre Filotheea*, în care descrierea murării relicvelor în capitala Bulgariei constituise, ca de altfel și în alte situații (E. Turdeanu), singura contribuție originală. Prin 1393–1394 moaștele călătoresc, în refugiu, la Vidin și oferă mitropolitului Ioasaf al Vidinului ocazia de a redacta și el o *viață* a sfintei, cu largă utilizare a versiunii eftimicene. În fine, după 1396, dar nu mai târziu de 1404, relicvele vor ajunge la Curtea de Argeș, urmând un „traseu al salvării”, lucru bine cunoscut de cei din jur, întrucât un adnotator al „Sbornicului de la Loveč” (Bulgaria) știa, pe la jumătatea secolului al XV-lea, că acea Filotheea despre care scrisese Eftimie se află la Argeș (sl. *Filotee Argișkoi*). Cercetătorii au presupus că, împreună cu moaștele, a ajuns la Curtea de Argeș și o variantă a *vieții* sfintei („Eftimie” sau „Ioasaf”; oricum *Viața Sfintei Filotheea*, scrisă de Eftimie, a fost copiată în câteva rânduri în Moldova de un șir de scriitori ce începe cu celebrul Gavriil Uric). În tot cazul, diaconul Paul de Alep, foarte atentul însoțitor sirian al patriarhului Macarie al Antiohiei¹, declară că a văzut, în 1653, la Curtea de Argeș, un sinaxar consacrat sfintei în chestiune. Este vorba tot de o viață „prescurtată”, realizată fără îndoială de cărturarii români pe baza tradiției sud-slave, dar cu vădite adaosuri „locale”. Aceste „participări” ulterioare vor crea în cele din urmă o *tradiție proprie* a vieții sfintei, de care se va folosi către jumătatea secolului al XVIII-lea mitropolitul Neofit Cretanul, autor și el al unui nou sinaxar, în grecește.

Aducerea la Suceava, din porunca lui Alexandru cel Bun, a moaștelor Sfântului Ioan cel Nou de la Cetatea Albă a fost glorificată într-o scriere (tipică pentru Prerenăsterea răsăriteană) ce a făcut carieră în literatura română veche: *Mucenicia Sfântului și slăvitului mucenic Ioan cel Nou, care a fost chinuit la Cetatea Albă* –, care poartă și o

¹ Vezi, Emilia Cioran, *Călătoriile Patriarhului Macarie de Antiohia în Țările Române*, București, 1900.

semnătura: „Grigorie, monah și prezbiter în marea biserică a Moldovlahiei“.

Cei patru frați Craiovești, ctitorii Mănăstirii Bistrița din Oltenia, aduceau, în 1497, în lăcașul pe care îl înzestraseră cu generozitate (după cum atestă un hrisov dat, la 16 martie 1491, de Vlad voievod Călugărul) și moaștele Sfântului Grigorie Decapolitul. Ca urmare, în *Prologul* pe lunile septembrie-februarie (culegere de *vieți* de tip rezumativ, cuprinsă într-un manuscris slav de la începutul secolului al XVI-lea, fost al Mănăstirii Bistrița) va fi inclusă și *Viața Sfântului Grigorie Decapolitul*. O însemnare (semnalată de Emil Turdeanu)¹ dintr-un manuscris românesc, prescris în 1745 la Mănăstirea Bistrița, a deslușit cercetătorilor „istoria“, verosimilă, a elaborării versiunii slavone a acestui text hagiografic. Iată însemnarea, tradusă – probabil – din slavonă: „Această *Viață* a sfântului Grigorie Decapolitul o au adus aici în țară doi călugări de la Sfitagora, anume Savarie și Gavriil, carii au fost lăcuitori la un schit [...] unde iaste hramul Sfinților Arhangheli, care schit să chiamă Iagorova [...]. Scoasă și tâlcuită pe slovenie de cuviosul întru ieromonahi chir Andrii, cu porunca și cu osârdia celui de neam bun și de Hs. iubitor, banul Barbul Craiovescul din Țara Românească“. Cumpărând, deci, din Serbia relicvele (adăpostite acolo după căderea Constantinopolului)² și aducându-le în țară, Barbul Craiovescu pune să se traducă în slavonă, din grecește, și *viața* sfântului. Operația a fost făcută, cred, de cărturarii Mănăstirii Bistrița (însemnarea citată mai sus îl pomenește pe chir Andrii) și textul realizat de ei, acea versiune slavă pe care Emil Turdeanu o bănuia ca intermediar între textul grecesc³ și traducerea românească, va intra, alături de altele, în sinaxarul amintit mai sus⁴.

¹ Varlaam și Ioasaf. *Istoricul și filiațiunea redacțiunilor românești*, în „Cercetări literare“, I, 1934, p. 26, nota 2.

² Emil Turdeanu, *Legăturile românești cu mănăstirile Hilandar și Sf. Pavel de la Muntele Athos*, în „Cercetări literare“, IV, 1940, p. 70.

³ Editat de F. Dvornik, *La vie de Saint Grégoire le Decapolite et les Slaves macédoniens au IXe siècle*, Paris, 1926.

⁴ Vezi, Emil Turdeanu, *Legăturile românești...*, p. 71.

Către sfârșitul celui de-al doilea deceniu al veacului al XVI-lea, mai precis în intervalul dintre anii 1517 (anul sfințirii ctitoriei lui Neagoe Basarab de la Curtea de Argeș) și 1521 (anul morții lui Neagoe), chir Gavriil Protul, „adecă mai-marele Sfetagorei“, a scris un text (ale cărui rosturi erau departe de a fi doar religioase) ce „istorisește“ întâlnirea unui înalt prelat al Ortodoxiei răsăritene cu spațiul cultural românesc: *Viața și traiul Sfinției sale părintelui nostru Nifon, patriarhul Țarigradului, care au strălucit întru patemi și ispite în Țarigrad și în Țara Muntenească*.

Maniera aceasta va persista încă în veacul al XVII-lea, când întâmplările unei alte martire despre care scrisese Eftimie al Târnovei, Sfânta Parascheva, vor suscita – evident, după ce moaștele sfintei ajung, în 1641, în Moldova – interesul scriitorilor români. Înainte de acest eveniment Matei al Mirelor, egumen la Mănăstirea Dealu și cărturar cu mari merite în renașterea literelor elene, redactase și el, în grecește, o *viață* a sfintei, remaniind fundamental versiunea lui Eftimie și transformând *panegiricul* patriarhului bulgar într-o *viață* obișnuită, de felul celor propuse de sinaxare, unde faptele și povestirea lor își recâștigaseră drepturile tradiționale.

Varlaam, mitropolitul Moldovei, în *Carte românească de învățătură*, va fi primul între cei ce operează „autohtonizarea“ textului. El tălmăcește liber, cu suprimări și reducții (adică într-un chip ce-i este propriu), o variantă „eftimiană“ amplificată și îi adaugă o încheiere originală cu țeluri edificatoare. După el, Dosoftei va include în *Viața și petrecerea svinților* o nouă versiune românească făcută după o redacție de *minei*, cu vizibile suplimentări și destule elemente ce reflectă etapa „moldovenească“ a peregrinărilor sacrelor relicve. Șirul îl va încheia tălmăcirea, realizată după masiva culegere a ucraineanului D. Tuptalo-Rostovski, prezentă în colecția de la Mănăstirea Neamțu.

Prin demersurile lui Varlaam și Dosoftei, *viețile de sfinți* intră, și în literatura noastră, în „colecții“. Fie că alcătuiesc partea a II-a, originală ca idee, a *Cărții românești de învățătură* din 1643, fie că se așază în culegeri masive, pretențioase, în chipul occidentalei *Acta Sanctorum*, cum este *Viața și petrecerea svinților* realizată de mitropolitul Dosoftei printr-o cercetare și folosire filologică a feluritelor surse. Literatura română veche a asigurat drepturile ce i se cuveneau acestui „gen“ foarte important, cu funcții covârșitoare nu doar în

slujire, ci și în doritele șlefuirii sufletești, cultivându-l în toate ipostazele ce-i erau proprii încă din Bizanț: varianta extinsă, textul de sinaxar („prolog” în terminologia românească) și redacția de *minei*.

ISTORIOGRAFIA

Scrisul cronicăresc, unul dintre cele mai importante genuri ale literaturii române vechi (dacă nu cumva cel mai important), cu texte examinate azi deopotrivă de istorici și de cercetătorii începuturilor fenomenului literar, trebuie privit în întreaga lui desfășurare în timp. Înflorirea remarcabilă a scrierilor cu caracter istoriografic din secolul al XVII-lea și din primele decenii ale celui următor (vreme în care elita cărturărească din Moldova ca și din Țara Românească traversează o criză reală de conștiință, ce îndeamnă la meditație asupra *timpului*) nu a reprezentat nicidecum un fenomen conjunctural. Nivelul, diversitatea, varietatea modalităților de abordare demonstrează că produsele literare ale acestei epoci de vârf sunt firești împliniri ale unor preocupări ce se definesc prin durată și constanță. Încă din secolul al XVI-lea se manifestă în cultura românească un *acut sentiment al istoriei* (indiciu sigur al apariției și încheșării conștiinței naționale), care îi animă, cu aceeași intensitate, pe oamenii politici, ca și pe cărturari. Întoarcerea către propriul trecut, tentativele de *înțelegere a duratei*, consolidarea legăturilor cu înaintașii și punerea în valoare a tradițiilor naționale (toate semne ale *perenității*, ale unei *permanente conștientizate*) sunt forme de manifestare ale ideii de apartenență a *prezentului la cursul istoriei*. Secolul al XVI-lea dă acestor eforturi de stabilire a legăturilor cu predecesorii, de conservare a inițiativelor lor, o marcă preponderent culturală. *Zidirea pe vechile temelii*, refacerea unor „semne” așezate de predecesori (operație în care îi vedem exercitându-se pe Radu cel Mare și Neagoe Basarab ori pe Petru Rareș și Alexandru Lăpușneanu) capătă semnificația solidarizării cu trecutul în construirea unui edificiu comun. *Galeriile de voievozi*, veritabile „istorii în imagini” (ce apar acum în frescele mănăstirilor de la Curtea de Argeș sau de la Snagov), au același rost și sugerează pilde urmate de marile familii boierești. Tot acum apare un puternic cult al

întemeietorilor, în narațiuni ce propun articularea unor „mituri ale începuturilor” (Dragoș-Vodă sau Negru-Vodă) sau a unor „mituri dinastice” (cum ar fi cel al Basarabilor, construcție având vădite intenții politice). Istoria națională, depozitară a faptelor nepieritoare (și înscrisă în letopisețele redactate la curțile voievodale ori în mănăstiri), devine inventar accesibil de pilde, capătă, în interpretarea cărturarilor din veacul al XVI-lea și de mai târziu, acel *caracter exemplar* pe care i-l conferă gândirea umanistă. Secvențele memorabile, capabile să *instruiască* și să *mobilizeze*, sunt evocate de istorici, servesc drept repere fundamentale, intră în alcătuirea *exemplarităților* și a *modelelor*, într-un cuvânt, *istoria* este chemată să participe la construirea *viitorului*.

Ideea *istoriei întregi*, a integralității restituirii, pare a domina gândirea celor ce reînvie trecutul în secolul al XVII-lea, secol al lui Grigore Ureche, Miron Costin și Constantin Cantacuzino stolnicul: o *integralitate* care înseamnă și povestirea faptelor „de la începuturi”, dar și continuarea lucrării înaintașilor. Ureche începe prezentarea evenimentelor de la „al doilea descălecat” (dar nu uită să se ocupe în prealabil de romanitatea primordială spre a afirma marile adevăruri ale nașterii neamului). Urmându-i lui Ureche, scriind *întâi* letopisețul, Miron Costin nu va renunța nici el la gândul nobil al refacerii primelor timpuri și va scrie, către sfârșitul vieții, tratatul *De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor*. Neculce chiar, mai puțin preocupat de chestiunile primelor secole ale românilor (pentru el, lămurite satisfăcător de Miron Costin), propune – prin *O samă de cuvinte* – un rezumar în „anecdote” pentru epocile restituite de Ureche și Miron Costin. Dincoace de Milcov, în Țara Românească, stolnicul Constantin Cantacuzino năzuia să realizeze prin *Istoria Țării Românești* tratatul de largă cuprindere a întregului trecut românesc; nu va reuși însă să-l termine. Planul acesta, care era al întregii romanități, va fi împlinit, nu peste multă vreme, de Dimitrie Cantemir, în *Hronic*.

Constatarea devenirii neîntrerupte, identificarea și apărarea propriei Antichități – care făcea din români moștenitorii strălucitei civilizații romane, înțelegerea *patriei ca istorie* (o istorie depozitară a unor învățături utile viitorului – cum zicea Neculce) – au dictat

istoricilor *obligativitatea lucrului fără contenire*. Continuarea travaliului înaintașilor devine, pentru cronicarii moldoveni mai cu seamă (precum odinioară pentru istoricii Bizanțului), o operație prioritară. O spune limpede Miron Costin, arătând că, împiedicat de acel teribil complex de obstacole – pe care îl va menționa frecvent („Ce sosiră asupra noastră cumplite acestea de vrémi de acum, de nu stăm de scrisori, ce de griji și suspinuri”) – să-și împlinească gândul de a compune „marele letopiset”, se așază să înfăptuiască opera ce i se părea absolut necesară. „Deci priiméște, în ceastă dată, atâta din truda noastră cât să nu uite lucrurile și cursul țării, de unde au părăsit a scrie Uréche – vornicul”. Aceeași grijă pentru „cursul țării” îl va preocupa și pe Neculce, cel care, enumerându-și predecesorii și contribuțiile lor („Ce de la o vréme [...] târziu s-au apucat Urechii vornicul de au scris [...]). Iară pre urma acestora s-au apucat dumnealui Miron Costin, vel-logofăt, de au făcut un létopisătű. Și cât n-au putut istovi Miron Costin l-au istovit fíiu-său, Nicolai Costin, biv-vel-logofăt”), își proiectează propria lucrare în șirul celor ieșite de sub pana scriitorilor ce trudiseră ca „să nu uite lucrurile”: „Iară de la Dabije-vodă înainte îndemnatu-s-au și Ion Neculce, biv-vel-vornic de Țara de Sus, a scrie într-u poimenirea domnilor”.

Textele lui Grigore Ureche, Miron Costin și Ion Neculce, condeieri ce aparțin celei mai solid constituite „școli de povestitori” din epoca veche, au meritul capital de a fi construit, prin „epica lor nonficonală” care „istorisește fără să inventeze”, secvențe importante ale traseului povestirii culte românești. S-au spus despre aceste narațiuni că n-au avut o *finalitate estetică*. Ele au fost croite în interiorul unui gen, cel istoriografic, cu rigori bine precizate de o lungă tradiție. De aici s-a ajuns, fără prea mare greutate, la decretarea altor „absențe” – cea a „intenției estetice”, de pildă – și, în chip firesc, la proclamarea caracterului spontan, involuntar al izbânzilor artistice, atâtea câte sunt. Căutând și alte remeiuri ale apariției acestor valori literare, exegeții au introdus în discuție harul nativ al povestitorilor și amestecul, întâmplător dar benefic, al structurilor populare, cu modele depozitate de memoria colectivă. Nimic deci despre o posibilă implicare a instrucției și a urmărilor ei în inventarul de instrumente cu care acești scriitori (doi dintre ei, Grigore Ureche și

Miron Costin, având totuși ani buni petrecuți în școli din Polonia) porniseră la alcătuirea textelor. Să fie oare *portretele* – remarcabile în echilibrul și virtuțile lor clasice – din letopisețul lui Grigore Ureche doar materializări ale unui talent nativ, ordonate dincolo de știința (dobândită) de a compune? Să fie, la fel, zicerile dăltuite ale lui Miron Costin numai reflexe ale structurilor unui grai popular la îndemână? Nu cred că aceste întrebări pot primi răspunsuri afirmative. Dimpotrivă, cred că foarte multe dintre datele acestor narațiuni își au sorginea (chiar și în cazul cronicii lui Neculce, autor plasat aproape în exclusivitate sub zodia fericită a unei dăruiri native, ferite de orice adaos cultural) în deprinderi scriitoricești dobândite prin studiu, prin lecturi, prin exercițiu. Acești scriitori au compus sub semnul retoricii, știința/arta ce a guvernat secole la rând alcătuirea textului literar la noi, ca și aiurea. *Efortul retoric* intenționat, nu prea greu de identificat în toate aceste narațiuni, este de a asigura soliditatea construcțiilor literare, coerența lor și aceleiași strădanii i se datorează și scrierile literare. Or, pentru Veacul de Mijloc, efortul retoric este identificabil cu *efortul artistic*.

Depart de a fi surprinzătoare, apariția cronicii lui Grigore Ureche către mijlocul celui de-al XVII-lea veac românesc era chiar de așteptat într-o cultură decisă – după o lungă perioadă în care apelase la un veșmânt lingvistic străin (slavona, idiom investit în Răsăritul european cu funcția de comunicare și transfer a valorilor culturale) și după firești limpeziri – să-și definească propriile rosturi, să-și făurească propriul „vehicul” prin elevarea condiției limbii vernaculare, să contribuie, în fine, la precizarea unei identități. Acest „mijloc” al secolului al XVII-lea are încă nevoie de cercetări sistematice pentru a dezvălui circumstanțele, cauzele și mecanismele mentale a căror angrenare complexă a dus la strălucita explozie de carte în limba română în anii 50, la celelalte manifestări ce stau sub semnul *năzuinței de afirmare*. Era o afirmare preponderent *culturală*, cu nimic mai prejos, cred, decât cea de tip *combatant*, care preocupase covârșitor până atunci spiritualitatea românească și o obligase la o îndelungată concentrare asupra ei însăși. Ineficiența eforturilor militare depuse de voievozii români într-o dezarmantă solitudine spre apărarea ființei naționale și a (cum spusese limpede Ștefan cel Mare) *creștinătății* – adică a *civilizației* – europene, a produs o stare de insatisfacție (cu un

motiv pe care cronicarii – contemplând cursul istoriei – îl vor consemna numindu-l „scădere“, o scădere politică, militară, economică etc.) și a cerut compensații. Aceste compensații nu puteau fi decât cele de substanță culturală. Și atunci, cultura românească începe să renunțe la vechile obiceiuri, *se deschide, se redescoperă* (într-o strădanie de construire a unor modele proprii), își redactează tot mai puțin șovăielnic „actele de identitate“ (coincidente cu primele manifestări convingătoare ale meditației de factură umanistă, pe care le datorăm în primul rând istoricilor) ce-i proclamau dreptul de apartenență la o Europă latină.

Apariția letopisețului lui Grigore Ureche era de așteptat pentru că lumea românească lua în acele momente decizii capitale privind organizările launtrice, capabile să stabilească un tip și un nivel de civilizație. Sunt integrate acum – ziceam – prin traducere, într-un circuit al valorilor de expresie românească, opere importante ale veacurilor precedente (*Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie și Viata patriarhului Nifon*); se definitivează, ca o încununare a unor încercări mai vechi, marile corpusuri juridice (în Moldova, Eustratie Logofătul traduce în 1646 – după o *Pravilă aleasă* neacceptată de autorități – *Cartea românească de învățătură*, zisă și *Pravila lui Vasile Lupu*; în Țara Românească, Daniil Andrean Panonianul talmăcește *Îndreptarea legii*, cunoscută îndeosebi sub titlul *Pravila lui Matei Basarab*, tipărită din porunca lui Matei Basarab în 1652, la Târgoviște), dependente – prin intermediar – de legiuirile romane; sunt abordate programele fundamentale privind edificarea și consolidarea spirituală (în Moldova, mitropolitul Varlaam tipărește, în 1643, *Carte românească de învățătură*, lucrare de instruire și de protejare duhovnicească, națională și morală; în Ardeal, la Bălgrad/Alba Iulia, iese de sub teascuri, în 1648, *Noul Testament*, prin strădania mitropolitului Simion Ștefan; nu peste mulți ani, Nicolae Milescu va talmăci și *Vechiul Testament*).

Cartea de istorie își va avea locul ei în acest sistem ce se închea și câștiga în diversitate și coerență. Existaseră și până la Ureche încercări de a scrie istorie (și nu doar o istorie națională) în românește, unele păstrate (precum *Cronografia biblică*, redactată la Curtea lui Petru Șchiopul, sau *Cronica universală*, compilată pe la 1620 de Mihail Moxa din izvoare grecești și sud-slave), altele doar

bănuite (precum *Cronica lui Mihai Viteazul*, text pus pe scama logofătului Teodosie Rudeanu, talmăcirea letopisețelor moldovenești, făcută – se zice – de Eustratie Logofătul, ori presupusa „adunare“ de cronici muntene, realizată – poate în românește – în anii domniei lui Matei Basarab). Așezat lângă aceste întreprinderi, mai mult sau mai puțin întâmplătoare, *Létopisețulu Țării Moldovei, de când s-au descălecat țara și de cursul anilor și de viața domnilor carea scrie de la Dragoș vodă până la Aron vodă* al lui Grigore Ureche, text care în literatura noastră veche deschide un drum și inaugurează o școală, impune prin sistemul ordonator, prin limpezirea unghiului de abordare a faptului de istorie și prin claritatea circumscrierii statutului și a responsabilității autorului. Ureche a făcut un gest capital pentru viitoarele desfășurări și semnificativ, în același timp, pentru starea de spirit a intelectualității românești din secolul al XVII-lea. Fără a renunța la tradiția istoriografică internă, pe care o consultă cu considerație, Grigore Ureche schimbă *instrumentul lingvistic și codul* ce dirijaseră până atunci munca istoriografilor. („Inovația – spunea Mircea Scarlat – nu e ruptură“.) O altă înțelegere a responsabilității scriitorului de istorie și a scopurilor muncii aceleia îl îndeamnă să ia poziție față de tradiție, dar nu-l îndepărtează complet de ea. Ureche este un spirit eminent pozitiv, un om al informației, neîncredător față de știrile preluate din oralitate sau părănd produse ale imaginației. De aici, insatisfacția față de maniera de lucru a antecesorilor (purători și reprezentanți ai tradiției): „Scriitorii dentăiu n-au aflat scrisori, ca de niște oameni neașezați și nemérnici, mai mult proști decât să știe carte. Ce și ei ce au scris, mai mult den basne și den povești ce au auzit unul de la altul“. El introduce în scrisul nostru cronicăresc maniera occidentală, cu care îl familiarizaseră lecturile și pe care i-o sugeraseră izvoarele străine consultate. Părăsește slavona, vechiul încă prețuit al literaturii culte, și își scrie cronică în românește (*idiom* pe care îl elogiază în chip umanist descoperindu-i strălucita ascendență latină). Renunță la un public virtual cu pretenții (dacă ar fi scris în slavonește – limbă pe care negreșit o stăpânea –, textul lui ar fi putut fi citit de la Athos până în Rusia) în favoarea unui cititor real și declanșează *dialogul cu conaționalii*, dialog ce va elimina toate piedicile ce izvorau din ininteligibilitate și va transmite informații fundamentale. „Mai vârtos să înțelegi ce cetesti“ – va zice mai târziu

Miron Costin –, căci „a ceti și a nu înțelege ieste a vântura vântul și a fierbe apa“.

Cronica era – în deceniile care adăpostesc apariția elaborărilor în limba română (Teodosie Rudeanu, Mihail Moxa, Grigore Ureche) – o specie de mult familiară printre genurile literaturii române vechi, cu o tradiție istoriografică și literară notabilă. Specia, cultivată deopotrivă în Apusul și în Răsăritul Europei, a intrat în spațiul cultural românesc sub forma pe care i-o asigurase îndelungata ei practicare în literatura bizantină. Povestind o „istorie pe înțeles“ – în care evenimentele începeau să curgă de la Facere –, cronografele și cronicile bizantine au răspuns veacuri la rând dorinței de lectură și de instruire a cititorului mijlociu. Deși nivelul textelor compuse de Ioan Malalas, Zonaras sau Gheorghios Hamartolos (ca să le pomenim doar pe câteva dintre cele pătrunse, în veșmânt slav, în zona românească) nu era impozant, iar informația adunată în ele nu avea deloc pretenția marilor cărți de istorie bizantine, popularitatea lor a fost indiscutabilă (certificată și de răspândirea lor ulterioară cu traduceri și compilații care porneau de la bizantini, de la Dorothei al Monembaziei sau de la Kigalas), ceea ce explică răspândirea acestor „istorii“ în versiuni slave pe un spațiu imens și capacitatea lor de iradiere.

Contactele cu aceste compuneri – având prime atestări încă în a doua jumătate a secolului al XV-lea – îi vor ajuta pe cărturarii români să depășească destul de repede faza incipientă a consemnării istoriei, materializată în însemnarea lapidară specifică pisaniiilor, inscripțiilor funerare, adnotărilor întâmplătoare pe filele manuscriselor. Ei vor renunța la maniera „inscripționară“ a *pomelniceilor* bisericești, care nu făceau istorie, ci adunau „fapte“, „pomeneau“, comemorau personalități – proprie începuturilor – și vor trece spectaculos la alcătuirea celor dintâi corpusuri încheiate de literatură cronicărească, din îndemnul și sub protecție aulică (așa cum se întâmplă la Curtea lui Ștefan cel Mare), dar și în circumstanțele atât de prielnice exercițiului literar oferite de mănăstiri.

Aceeași literatură cronicărească bizantină, amănunțit și îndelung cercetată de vechii noștri scriitori (să nu uităm că pe la începutul veacului al XVII-lea, un popă, Manuil din Suceava, copia – la solcitatea mitropolitului Anastasie Crimca – textul slavon al cronicii

bizantinului Simion Magistrul și Logofătul, zis și Metafrastul), a participat la configurarea primei „școli literare“ din istoriografia românească, întemeiată de Macarie, episcop de Roman (admirator al *Istoriei sinoptice* a lui Constantin Manasses și al stilului retoric excesiv împodobit), și continuată de ucenicii săi – Eftimie și Azarie. Și tot cu ajutorul cronografele bizantine s-au realizat la noi primele încercări de *racordare a istoriei naționale la cursul universal al evenimentelor*, încercări datând din secolul al XVI-lea. Astfel au apărut, la puțin timp unul de altul, două mari sbornice cu conținut istoric: cel al lui Isaia de la Slatina, cunoscut și ca sbornicul „de la Kiev“, după locul unde a fost descoperit (în care cronicile moldovenești sunt precedate de un compendiu de istorie universală, ce include o cronografie bizantină, o cronică bulgărească și niște anale sârbești), și sbornicul zis „de la Petersburg“ (unde secțiunea introductivă are cam aceeași structură). Interesului pentru istoria universală îi răspundea și versiunea slavonă a cronicii bizantinului Constantin Manasses, aflată în circulație în spațiul cultural românesc în secolele al XVI-lea și al XVII-lea. La această *Istorie sinoptică* a lui Manasses, la *Cronografia pe scurt* a patriarhului Nechifor, la cronicile lui Zonaras și Simion Metafrastul și la unele letopisețe sud-slave a apelat și Mihail Moxa scriind, pe la 1620, *Cronica sa universală*, întâia alcătuire autonomă de istorie universală în românește. Și nu altele vor fi modelele (dovadă că înlăuntrul culturii române funcționau structurile unei mentalități comune) pe care le va urma, mai târziu, Nicolae Costin în ambițioasa lui năzuință de a compune un *Letopiseț al Țării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601*.

Se conturează astfel un drum firesc, străbătut prin exerciții neîntrerupte și prin experiențe ce se revendică în bună măsură prin propriile tradiții, drum care i-a condus pe istoricii români la *descoperirea propriei Antichități*, act fundamental pentru luminarea începuturilor poporului. Primele explicări au forma unor știri izolate (dar concludente, căci circulă pe un palier cultural mediu: călugării de la Mănăstirea Dealu îi comunicau călătorului italian De la Valle, în secolul al XVI-lea, că românii au o obârșie romană) sau sunt îmbrăcate în compuneri în a căror substanță „inventia“ ajungea să covârșească aproape sâmburele de informație științifică, stimul (probabil) al acestor tentative. Să amintim doar legenda celor doi eroi

eponimi, Roman și Vlahata, inserată într-o cronică de la începutul secolului al XVI-lea, pentru a desprinde orientarea acestor încercări de a da substanță „miturilor primordiale“ ale poporului român. Ulterior, „tradițiile“ vor lăsa locul dovezilor, iar „istorisirilor“ ce întunecau faptele în aburul fabulos al legendelor li se vor substitui argumentele demonstrațiilor coerente.

Cronicarii din veacul al XVII-lea, apoi Cantacuzino și Cantemir în tratatele lor, își vor asuma, între altele, și responsabilitatea acestor investigații sistematice. Demonstrația pe care ei o realizează este complexă. Mă voi opri doar asupra *dezbaterei* prilejuite de chestiunea, capitală, a *etnogenezei românilor*. Pentru Ureche, cărturarul care ajunge cu ușurință la propoziția fundamentală „măcară că de la Râm ne tragem“, avea însemnătate, în propriul demers, mai ales consacrarea limbii române (vehicul al scrierii sale) prin proclamarea unei nobleți greu de contestat: „De la râmléni, céle ce zicem latină, pâine, ei zic panis, carne, ei zic caro, găină, ei zicu galena, muierie, mulier, fâméia, femina, părinte, pater, al nostru, noster și altele multe din limba latinească, că de ne-am socoti pre amăruntul, toate cuvintele le-am înțeleage“. Pentru cărturarii români ai timpului, această constatare era una de bun-simț. Udriște Năsturel, contemporan cu Grigore Ureche, vorbea – în 1647, într-o prefață dedicată mitropolitului Varlaam, *tipărită* – despre înrudirea dintre limba latină și română, după ce îl arătase pe Matei Basarab ca dominind peste „țările dacice“. Nu mulți ani mai târziu, Nicolae Milescu face și el etimologizări, constatând preponderența cuvintelor latinești în limba română. Nu punem la îndoială nici accesul reprezentanților mediilor culte românești la celelalte idei capitale ale originii și ființării în istorie ale românilor – *vechimea, unitatea și continuitatea* –, de vreme ce într-un manuscris al lui Dosoftei stă scris: „Aflat-am citind cum fiul lui Constantin împărat, Consta, au purces asupra vlahilor, adică românilor celor de pe Dunăre, să-i bată, căce să rocoșisă pre împărăție, și i-au potolit. Dintr-aceea se vede că și mai demult au lăcuit rumâni între-acéste țări“. Lecturile oamenilor de carte erau mult mai bogate decât lasă să se vadă interpretările moderne. Cunoștințele lui Dosoftei (și ale altora, precum stolnicul Constantin Cantacuzino) în legătură cu românii sud-dunăreni îi permit să afirme existența unei unități protoromâne:

„Iară între Bulgaria și-ntre Machedonia sânt rumâni din rădăcina cea bătrână, din carea s-au lățit alalt rumâni“.

Ideile existau în cercurile cărturărești. Meritul scriitorilor de istorie din veacul al XVII-lea și de mai târziu constă în transferarea acestor adevăruri de temelie și în limba vernaculară, dincolo de mediile intelectuale, unde exactitatea formulărilor putea fi controlată. De aici, reacția violentă – pe deplin justificată – a istoricilor de după Grigore Ureche față de „legenda“ intitulată *De ijderenia moldovenilor de unde sântu ei, de la Maramorăș iaste ijderenia lor*, împrumutată de Simion Dascălul, unul dintre interpolatorii cronicii lui Ureche, dintr-un „letopiset unguresc“, încă neidentificat. Compunere defăimătoare preluată de acel copist dornic să completeze, chipurile, textul lui Ureche, dar incapabil să parcurgă izvoarele cu un ochi critic („om de multă neștiință și de minte puțină“ – va fi opinia unui cititor contemporan al acestei versiuni), legenda făcea din români urmașii unor tâlhari descinși din temnițele Romei.

Miron Costin va protesta vehement (și mai târziu, poziția lui Cantemir va fi aceeași) – în predoslovie de la *De neamul moldovenilor* și apoi în cuprinsul lucrării – împotriva acestor „basne“, distingând travaliul nobil al lui Ureche (frază are o incantație de adevărat imn: „Laud osârdiia răposatului Uréchie – vornicul, carile au făcut de dragostea țării létopisetul său“) de imixtiunile nechibzuite ale lui Simion Dascălul (cărui îi așază ca tovarăși pe Misail călugărul și pe Eustratie Logofătul): „De acéste basne să dea seama ei și de această ocară. Nici ieste șagă a scrie ocară vecinică unui neam, că scrisoarea ieste un lucru vécinică. Cândă ocărăsc într-o zi pre cineva, ieste greu a răbda; dară în véci? Eu voi da sama de ale méle, câte scriu“. În numele acestei imense responsabilități ce incumbă celor care și-au luat sarcina reînvierii trecutului, Costin pretinde scrieri în care adevărul să nu fie deformat (cu intenții adesea subversive): „Caută-te dară acum, cetitoriule – scrie el în capitoul I, *De Italia*, al tratatului *De neamul moldovenilor* –, ca într-o oglindă și te privește de unde ești, lepădându de la tine toate célelalte basne, câte unii au însemnată de tine, din neștiință rătăciți, alții din zavistie, care din lume între neamuri n-au lipsitū niciodată, alții de buiguite scripturi și deșarte.“

O atitudine critică a adoptat și stolnicul Constantin Cantacuzino (el își procurase, prin 1670, o copie a cronicii lui Ureche cu

interpolările lui Simion Dascălul) în a sa *Istorie a Țării Rumânești*, calificând drept „basne“ adaosurile celui ce „a prepus“ (copiat) letopisetul. Nestăpânindu-și indignarea, Stolnicul condamna și „sursa“, adică acel izvor străin ce stătea sub semnul precarității raționamentelor și al tendențiozității: „Ci dară acela ungur, au ce va fi fost, nu știu, de au băsnuit și au visat ca acelea a zice, să vede că de puțină știință și socoteală au fost. Pentru că de au fost și vrăjmaș, acelui neam de a-l face tot de tâlhari și de furi, nesimțitoriu au fost, nimic [din] ceia ce-i putea sosi și veni pe urmă chibzuind, adecâte că vor râde toți și vor ocări răutatea și neștiința lui, băbești basne și nesărate vorbe la cei dupe urmă oameni lăsând în poveste, căruia unele sânt a i să zice împotriva și a-i dovedi minciunile“.

Învățații din cele două Țări Române reacționează, așadar, la unison. Protestul lor nu este doar actul formal al unei mândrii ofensate; el ia înfățișarea argumentărilor științifice, alcătuind prima *dezbateri* însemnată din cultura noastră. Și Miron Costin, și stolnicul Constantin Cantacuzino, și Dimitrie Cantemir (care, în *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, nu trece nici el cu vederea fantezista și infamanta „basnă“ pusă în pagină „fără nici o rușine“) demontează „legenda“ cu pricina și-i scot la iveală lipsa de temei. Neculce își însușește și el opinia lui Miron Costin, modelul său declarat. Și în luarea sa de poziție (expusă în predoslovă letopisetului) interpolatorii – Simion Dascălul, Misail Călugărul și Evstratie Logofătul – alcătuiesc un grup caracterizat prin ocolirea spiritului critic: „Apoi au mai făcut după Ureche vornicul și un Simion dascăl, și un Misail călugărul, și un Evstratie logofătul, și iar l-au scris, cât au scris Ureche vornicul, până la Aron-vodă. Numai aceștia, poate-fi, au fost oameni neînvățați, de n-au citit bine la istorii, că au defăimat pre moldoveni, scriind că sânt tâlhari. Pentru aceasta dară nimene din scrisorile lor, nici cele ce ar fi fost adevărate, audzite sau vădzute a lor, nu le pot oamenii crede.“

„Fără istorie – scrie în *Istoria Țării Rumânești* stolnicul Constantin Cantacuzino – nu numai de râsul altora sântem, ci și orbi, muți, surzi sântem de lucrurile și faptele celor mai de demult ce într-acest pământ s-au întâmplat și s-au făcut, cari de nevoie încă ne era și ne iaste a le ști, pentru ca să putem și traiul vieții noastre a tocni.“ Istoria – *magistra vitae* – este ideea, de factură pur umanistă,

care i-a însuflețit pe cronicarii români din veacul al XVII-lea, cercetarea depozitului de fapte ce pot fi prefăcute în pilde pentru contemporani și pentru urmași transformându-se, în înțelegerea lor, într-o obligație (față de acciași contemporani și de viitorime). Gândul lui Grigore Ureche, pus pe hârtie cu multe decenii înainte, seamănă izbitor cu cel al Stolnicului (cititor al acestuia): „Au aflat cap și începătura moșilor, de unde au izvorât în țară și s-au înmulțit și s-au lătit, ca să nu se înnece a toate țările anii trecuți și să nu să știe ce s-au lucrat, să să asemene fierălor și dobitoacelor celor mute și fără minte“. Întemeietorul celei de-a doua tradiții istoriografice românești, gânditor de o limpede factură renașcentistă, subliniază apăsător *țelul formativ, rostul pilduitor și educativ* ale exercițiului istoriografic: „Au lăsat izvod pă urmă, și bune și rele, să rămâie feciorilor și nepoților, să le fie de învățatură, despre cele rele să să ferească și să să socotească, iar duple cele bune să urmăze și să să îndirepteze“. Istoria – este părerea lui Miron Costin – trebuie să educe, să știe „ce au fost în vrémi trecute, ce mai multu să hie de învățatură, ce ieste bine și ce ieste rău și de ce-i să să ferească și ce va urma hie cine: domnul den faptele domnilor [...], slujitoriu a slujitoriu, că cinesi după breasla sa, cine urmează pre cel cinstes, cinstit, cine urmează pre cel rău, rău ieste și rău se va săvârși“. Nu alta va fi, peste ani, opinia lui Ion Neculce: „Deci, fraților cecitorilor, cu cât veți îndemna a ceti pre acest létopisătū mai mult, cu atâta veți și a vă feri de primejdii și veți fi mai învățați a dare răspunsuri la sfaturi ori de taină, ori de oștire, ori de voroave, la domni și la noroade de cinst“. Prezentul – vrea să spună cronicarul – trebuie să beneficieze de concluziile unui trecut recent (matrice a prezentului), la fel cum acest trecut recent încorporase cristalizările unui trecut mai îndepărtat într-un lanț specific, care dădea o nobilă substanță *continuității*.

Ca primi deținători ai adevărilor deslușite din curgerea timpului, cronicarii – cei moldoveni, cu deosebire, dar și cei munteni, Radu Greceanu ori Radu Popescu – se vor strădui să facă operă de pedagogie națională, să-i „învețe“ – transmitând informații și „încheieri“ – pe contemporani și pe urmași. Ei vor fi, toți, niște mari *moralizatori*, vor judeca faptele cu o balanță controlată și reglată după principii etice ordonate de ideologia dominantă (lumea românească fiind supravegheată de un Dumnezeu drept, dar neiertător) și vor pune

în carte sentințele acestor judecări, fie formulându-le explicit (ca Ureche, în capitole intitulate *Nacazanie silnîm, adecă certarea celor puternici sau Învățătura și certare*), fie strecurând „învățătura” în chipul vorbei memorabile, preluate de la gânditorii din vechime, din paginile *Sfintei Scripturi* sau din depozitul popular. Toate aceste „opriri” cu rol moralizator sunt pentru scriitori tot atâtea prilejuri de a cerceta sufletele „personajelor”, de a examina resorturile secrete ce declanșează evenimentele și de a clasifica consecințele. Directe și concise la Ureche, pline de subtilitate și cu răsfrângeri (purtând amprenta neliniștii) asupra condiției precare a omului într-o lume pe care nu o poate controla în nici un fel la Miron Costin, surprinzător de moderne în capacitatea lor de a sesiza modificările intime la Neculce, aceste pasaje de inspecție a „lumii dinlăuntru”, a „hirii” (cum zice Miron Costin), sunt primele aplecări sistematice spre reflecție, spre meditație (uneori cu veleități de filosofare) din literatura noastră veche. Bine țesute în text, ele dau ținută cronicilor și le legitimează ca scrieri de marcă umanistă.

După cum, la fel, aceste cărți de istorie (veritabile „cărți de înțelepciune” ale literaturii noastre) câștigă în înălțime și prin propunerile de instruire de tip pozitiv, purtătoare ale unor exemple mobilizatoare. *Modelele de umanitate* construite, *pildele, exemplaritățile* trimit către idealuri combative, extrase din acțiunile unor voievozi iluștri, militanți neobosiți pentru neartârnavă, pentru „lege” (legea însemnând atunci nu doar apartenența la credința creștină, ci chiar *ființarea* în interiorul unei creștinătăți sinonime cu civilizația), pentru supraviețuire. Un prezent al „scăderii” (stare deplânsă pe diferite tonuri) era mereu și insistent invitat să se nutrească din aceste înalte pilde ale trecutului. Sau măcar să le contemple cu evlavie.

Și mai trebuie prețuite cronicile pentru încă o contribuție. Ele sunt expresii ale unor *scriitori care și-au înțeles pe deplin responsabilitățile*. Grigore Ureche, om al unei singure cărți, ajuns la întâlnirea cu pagina de hârtie ca urmare a unei covârșitoare iubiri de țară, își declară eforturile făcute în căutarea *adevărului*, spre a nu apărea în ipostaza unui „scriitoriu de cuvinte deșarte”. După el, Miron Costin (trăitor într-o lume românească în care exercițiile spirituale se multiplicaseră considerabil) va fi un veritabil profesionist al scrisului. Prețuitor al cărților (în a căror lectură vedea suprema delectare) și nutrind o

considerație sacră față de cuvântul scris („scrisoarea” – discurs istoric ori discurs literar), Miron Costin („pildă cărturărească” spre care Neculce privește constant) este deja un condeier cu o înțelegere modernă a *actului scriitoricesc* – urmare a unor gesturi ce au ca premisă și drept consecință *răspunderea* („Eu voi da samă de ale mele, câte scriu”).

Mai guralivi și mai încrâncenați decât moldovenii, scriind din interiorul unei facțiuni boierești sau protejând interesele unui voievod, cronicarii munteni – grupare eteroclită, „grevată”, zic unii, de nevoia de nume – au scris o literatură variată și compozită, dar de o foarte bună calitate. Discursul lor – *Istoriia Țării Rumânești de când au descălecat pravoslavnicii creștini (Letopisețul Cantacuzinesc), Istoriile domnilor Țării Rumânești, Începătura istoriei vieții luminatului și preacreștinului domnului Țării Rumânești Ioan Constantin Brâncoveanu...* de Radu Greceanu ori *Istoria Țării Rumânești de la octombrie 1688 până la martie 1717 (Cronica anonimă brâncovească)* – consonant – în planul finalităților, cu operele moldovenilor, *istorisește* (în sensul precumpănitor literar al cuvântului), *instruiește și moralizează* cu vervă (izbutind și performanța construirii unor „retorici ale imprecăției” – căci, ziceam, sunt aprigi la fire – sau pe cea a manevrării timpului), nerv, ardoare și talent. Structuri recognoscibile pe o arie întinsă, „europeană”, sunt înveșmântate în maniere și modalități stilistice particulare, „muntenestești”, și transformate în construcții inconfundabile. Eliberate din contextul unor „recunoașteri” de circumstanță (căci au fost mereu complexate de umbra amenințătoare a superiorității, tacit acceptată de mai toată lumea, a confrăților de dincolo de Milcov), care, subliniindu-le „vioiciunea”, „spiritul partizan”, „dispoziția polemică” ori „aplecarea spre invectivă”, le-au îngăduit, cu condescendență, să firmizeze adesea doar material ilustrativ pentru listele de „figuri de stil”, cronicile muntenilor fac o figură onorabilă în planul afișării virtuților literare. Judecata aceasta ar putea fi extinsă și asupra compunerilor istoriografice din veacul al XVIII-lea –, cronicile „paralele la Neculce”, textele zise „minore” – și rezultatele ar duce categoric la extinderea corpusului utilizabil pe rețea estetică.

Este de înțeles de ce savanții timpurilor noastre au rezervat un loc important cronicilor între scrierile ce fac din perioada cuprinsă între

jumătatea veacului al XVII-lea și mijlocul celui următor *secolul de aur* al literaturii române vechi.

Destul de repede învățații români din vechime au ajuns la ideea *tratatului de istorie*. O istorie povestită „de la începuturi“ (așa cum dorea Miron Costin), care să lumineze problema originii neamului și a desfășurării lui antice fac și stolnicul Constantin Cantacuzino (în *Istoriia Țării Rumânești*) și Dimitrie Cantemir (în *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*). Examinarea acestor cărți cu un statut evident diferit de cel al cronicarilor (ca și *Descriptio Moldaviae*, de altfel) necesită un demers aparte, specializat, ce nu-și poate afla locul în aceste pagini.

O „istorie de la Facere“, „istoria lumii mari“ le furnizau cititorilor români *cronografele*. Genul s-a bucurat de o popularitate deosebită, aceste texte pătrunzând în spațiul românesc de timpuriu, în versiuni slave sau în originalele grecești. Prezența lor s-a dovedit a fi deosebit de fertilă, aceste compendii de istorie universală fiind folosite pentru „introducerea“ trecutului românesc în „cursul“ general al evenimentelor, iar mai târziu ca surse pentru compilațiile (Mihail Moxa) sau traduceri (numeroase) în limba română. La fel – sau aproape la fel – au stat lucrurile și în privința *cosmografiilor*, sinteze – foarte citite în Europa și la noi – în care informațiilor de natură geografică li se alătură un abundent inventar istoric.

PROZA ORATORICĂ

Beneficiar, pe de o parte, al unei tradiții remarcabile, înglobând varii texte ce coboară în timp până spre începuturile scrisului românesc, stimulat, pe de altă parte, de „comenzi“ constante venite din partea unor consumatori feluriți ca „sediu“, „deschis“ și gata să asimileze experiențe diverse, *genul oratoric* mi se pare a fi unul dintre cele mai productive și mai încărcate de substanță sisteme ale literaturii române vechi. Un *sistem* cu câteva zone de cristalizare sigure în funcționare, înăluntru cărui *elocința sacră* (cu solide și glorioase temeuri, incluzând și atât de necesarul nivel propedeutic) își asigură o vădită preponderență cantitativă, în timp ce *oratoria laică*

impresionează prin atribute ce izvorăsc din varietatea ei (pe măsura scurgerii vremii), din funcționalitatea, tot mai marcantă, a „speciilor“ subsumate.

Chestiunile privind evoluția, deloc lineară, a vechii *oratorii religioase românești* (și a elocinței, în genere, cred) nu pot fi abordate fără a „recapitula“ datele oferite de prezența, întordeauna profitabilă, în *tezaurul culturii noastre*, a mai tuturor acelor opere ce făcuseră faima elocinței creștine din Bizanț. Acest însemnat fond de literatură oratorică bizantină (din marile miscelane slavo-române nu lipsesc scrierile nici unui „clasic“ ai omileției orientale) și bizantino-slavă (ce putea fi și a și fost – frecvent – consultat de scriitorii români) a avut o importanță deosebită pentru mersul „genului“ oratoric în cuprinsul literaturii noastre vechi. Mă feresc, însă, să absolutizez însemnătatea „substratului“ bizantin și să raportez producțiile elocinței sacre românești numai la zisele modele „clasice“, fiindcă ar rămâne nelămurite unele lucruri, deloc puține. Sau – în cel mai bun caz – explicațiile obținute ar fi incomplete, întrucât geneza textelor românești ce se încadrează în acest „gen“ literar se arată a fi mult mai complexă. Doveditoare mi se pare varietatea experiențelor practicate de acei scriitori pe seama cărora am așezat eforturile de „ieșire din medievalitate“, căci nici lui Coresi (ca să citez acest nume „emblematic“, sub a căru acoperire a fost făcut public rodul strădaniilor unor cărturari aparținând mai multor generații și unui spațiu cultural întins) și nici mitropolitului Varlaam nu le-a lipsit cutezanța de a cerceta și a scrie și dincolo de țiparele fixate de tradiție. Este neîndoielnic, însă, că în inventarul primordial, în acele codice imense, stufoase, patronate de Ioan Chrisostom și de marii omileți ai Răsăritului, spre care scriitorii români din vechime s-au îndreptat neșovăielnic, se afla matricele fundamentale urmate apoi, neabătut, veacuri la rând. *Speciile* cuvântărilor bisericești cultivate în literatura română veche („cuvintele“ la sărbătorile ecclesiei, „cuvintele de laudă“ consacrate sfinților, „predicile exegetice“, „cuvântările pe teme morale“, „învățăturile“ felurite etc.), *structurile* lor de temelie, zidite ulterior în chip aparte, în funcție de trebuințele fiecărei epoci, de comandamentele mentale și de „gustul“ literar dominante, *factorii de coagulare* utilizați în discurs și, în bună măsură, *topica* (un „depozit universal“, ale cărui componente, rearanjate și reordonate, au semnificat îndelungă vreme

„invenția“ literară) au fost furnizate de modelele bizantine. Este de înțeles că, din Medievalitate și până în epoca Barocului, de la *cuvintele* ce se rosteau la Suceava, în prezența lui Alexandru cel Bun, și până la *didahiile* propuse rafinatei și pretențioasei Curți a lui Constantin Brâncoveanu, este un drum lung și complicat. Oratorii Renașterii inovaseră, pe potriva puterilor lor, încercând, în năzuința lor de a da texte adecvate spiritualității pe care o slujeau (năzuință ce ar putea exprima chiar un „efort spre originalitate“), să croiască și alte trasee, dincolo de drumurile îndelung străbătute. Autorii baroci de proză oratorică religioasă vor căuta diversitatea și nouitatea, vor dori să construiască discursuri confesionale capabile să impresioneze ideatic și stilistic. Ținta lor rămâne pe mai departe *edificarea spirituală* (întreprindere complexă ce înseamnă „învățatură“, „luminare“, „moralizare“), platforma de pe care oficiază cunoaste, însă, modificări sensibile și uneltele cu care operează sunt, evident, altele. Vechea *cazanie* (pe care renașcentiștii izbutiseră să o „autohtonizeze“) cade în desuetudine. Mitropolitul Varlaam al Ungrovlahiei zdruncină habitudinile interesându-se de reușitele oratoriei sacre din zonele culturale vecine și introducând în circuitul românesc *Cheia înțelesului*, remarcabilă culegere de predici baroce a ucraineanului Ioannikie Haleatovski. Antim Ivireanul va scrie *Didahiile* sale, admirabile exemplare, prin mobilizarea resurselor unei retorici militante.

În spațiul *oratoriei laice*, textele se nasc, de regulă, sub presiunea feluritelor trebuințe ale ceremoniilor și ale ceremonialului. Ale ceremonialului aulic (curții domnești, ca prim „sediu“, adăugându-i-se curțile aristocraților), ale altor ceremonialuri și circumstanțe protocolare ce implicau, prin natura actelor ce se oficiau („căsătoria“, cu impresionanta serie a *orațiilor de nuntă*, ori „înhumarea“, însoțită și ea de *cuvântările memoriale*), atitudini și „construcții“ literare solemne. Firește, deci, ca în asemenea condiții, dezvoltările pe care le îmbracă acest soi de compuneri oratorice să se afle mai ales sub dominația *panegericului*, a *encomionului*.

Constatarea noastră are ceva mai puține puncte de susținere în textele *oratoriei juridice, politice sau diplomatice*. Sigur, vechile cronici ale Moldovei și Țării Românești, mărturisind despre existența unei practici oratorice aulice, nu ne oferă „transcrieri“ ale discursurilor – ne gândim la *cuvântările* boierilor în divan sau la frecvențele

discursuri de instalare rostite de domnitori (de felul celui pronunțat de Dimitrie Cantemir – veritabilă chemare la „armonie“ – și „rezumat“ de Nicolae Costin: „După aceste toate și Dumitrașco vodă au făcut voroavă singur la toți de obște, că era slovesnic la acestea, dzicându să fie unii cătră alții întru dragoste, poftindu pre cei bătrâni ca pre niște părinți, pre cei de vârsta sa ca pre niște frați, pre cei mai tineri ca pre niște fii, arărând ce ar fi folosul unirii boieresti...“) – ci, adesea, „cuvântări fictive“, „literatură“, deci. Reconstituiri făcute pe seama unor asemenea știri – posibile, fără îndoială – trebuie privite cu circumspecție. Chiar atunci când nu avem a ne îndoii de sinceritatea acestor „rapoarte“ (cum ar fi cel despre *cuvântul* zis de vodă Ștefan Cantacuzino la depunerea sa din scaun în 1716, când domnitorul ce mergea la moarte a evocat, în fața unei asistențe numeroase și brodând în preajma unei „teme“ familiare, „zădărnicia lumii aceștia, după aceasta cerând ertăciune dă la tot norodul și sărutându-i mâna toți“), informațiile sunt cantitativ neînsemnate și blochează „refacerea“.

Elogiul alimenta însă, din plin, numeroasele *oratorii* ce se pronunțau la urcarea pe tron a voievozilor ori la sfințirea mitropoliilor, textele – iarăși foarte multe – care constituiau complicatul *protocol oratoric* al sărbătorilor aulice, al festinurilor și al altor ceremonii, *panegiricele* (în românește și în grecește) cu care o „clientelă“ intelectuală tot mai rafinată își răsplătea patronii princieri, *discursurile parenetice* atât de agreate.

POEZIA

În paginile ce urmează mă voi opri mai cu seamă, cercetând poezia, asupra „corpusurilor de reguli“ de care au ascultat, în succesiune ori concomitent, cei ce și-au încercat puterile scriitoricești în întocmirea versurilor. Aș vrea însă, înainte de a evoca aceste fapte, să-mi spun părerea (repetând-o, firește) în legătură cu câteva chestiuni plasate pe palierul „principiilor“ ce ordonează inspecțiile istoriografulor literaturii române vechi.

Întâi despre opiniile care încearcă să fixeze pentru poezia românească veche un termen *post quem*. Mi se par cel puțin lipsite de

temei și evident neinteresate de realitatea concretă a producției literare acele încercări exegetice care nu admit să coboare (și asta doar în ultimul timp), în fixarea limitei de început a fenomenului, sub secolul al XVIII-lea. Mă îndoiesc că propusa compensație folclorică, reprezentată printr-o literatură bogată și diversă, fără îndoială, funcționează exemplar pe spațiul subordonat unui întreg gen. În plus, nu văd ce motive serioase ne mai pot îndemna, astăzi, să trecem cu vederea, pe parcursul câtorva secole, textele în versuri aparținând unor autori ca Filothei monahul sau Eustatie de la Purna, Simion Dediulovici ori Anastasie Crimca, pentru a nu-i aminti decât pe cei mai importanți.

Nu există nici o rațiune care să ne îndemne a scoate în afara literaturii române vechi versuri slavone iscalite de cei pomeniți mai sus (și de alții), după cum nu avem nici un motiv să ne îndoim că elegiile, satirele, epigramele ori odele scrise în latinește de Nicolaus Olahus sau Mihail Halici-fiul, de Johannes Sommer sau de Valentin Franck von Franckenstein (căci alogenii, trăitori între români și scriind – precum umanistul aflat în suita lui Despot-Vodă – despre români, nu trebuie dați la o parte) ar aparține și literaturii române. Limba latină, pe care cărturarii români o cunoșteau, nu era pentru conaționalii lui Olahus o limbă străină, la fel cum nu le era „străină” nici slavona, folosită vreme îndelungată în literatură.

Dacă însă aceste producții pot fi socotite, din motivele enunțate, „fenomene organice”, stihurile italienești ale lui Petru Cercel (de care literatura română se cuvine a se interesa) sau – ca să dau un exemplu ce va apărea peste un veac și mai bine – versurile poloneze în care Dosoftei rezuma *Acrostihul sibilinic* se așază sub semnul întâmplătorului. În literatura română *Rugăciunea* lui Petru Cercel, acel *Capitolo del Principe di Valacchia* (publicat de Stefano Guazzo în *Dialoghi piacevoli*, Veneția, 1586), un imn baroc, închipuie un accident; la curtea voievodului el n-ar fi fost înțeles decât de cei câțiva apusenii care îl însoțiseră pe acest mare european în Târgoviștea sa valahă. Sigur că, pentru arhivele scrisului românesc, ruga lui Vodă Petru constituie o „întâmplare” fericită, deloc de ignorat:

*Potentissimo Dio del sommo, et imo,
Tu che creasti il ciel, la terra e'l mare,*

*Gli angeli de la luce, et l'huom di limo.
Tu che nel ventre vergine incarnare
Per noi volesti Padre omnipotente,
Et nascere, et morire, et suscitare,*

dar nimic mai mult. Or, spre păstrarea bunului rost al lucrurilor, se cuvine să despărțim „fenomenul organic” de „accidentul istoric”.¹

Poezia românească de expresie slavonă din veacurile al XV-lea și al XVI-lea, adică din acea perioadă în care „marca bizantină” contura un soi de clasicism est-european, o poezie lirică, este covârșitor de inspirație și cu destinație religioasă. Cum, însă, am spus mai sus că aceste considerații se interesează, în primul rând, de descrierea și definirea *preocupărilor pentru poezie și a semnului de grup* (unul obligatoriu teoretic) sub care aceste preocupări au tins să se concentreze, voi expune câteva date mai puțin familiare cercetătorilor noștri (ori știute și neexploatate corespunzător), pentru a contura contextul care a generat și a susținut alcătuirea primei tradiții poetice în spațiul românesc, cea care se sprijinea pe depozitul întru totul stimabil al iconografiei bizantine.

Orice poezie pentru a se naște și a reuși să existe are nevoie, se știe, de o gramatică, de o retorică și de un inventar de deprinderi poetice, în acord cu un set de generalizări teoretice. Trei condiții (ce depășesc statutul de „premise”) care, la prima vedere, par de nedescoperit între mijloacele de preparare ce au stat la îndemâna cărturarilor noștri, dar care, totuși, au fost descoperite de aceia în izvoarele accesibile lor. Elementele de retorică nu lipseau din gramaticile grecești ale timpului și nici din prelucrările și compilațiile slave. Aceleași surse puteau satisface și dorința de informare în domeniul teoriei literare. În **ms. slav nr. 310** de la B.A.R., copiat în secolul al XVI-lea după **ms. slav nr. 72** (tot de la B.A.R., venit probabil din Serbia, unde fusese scris în veacul al XV-lea), există un „tratat” succint de retorică aparținând lui Gheorghios Choirovoskos, scriitor, profesor și teoretician bizantin din veacul al VI-lea. Acest „tratat de tropologie”, intitulat *Despre figuri (Ö obrazěch)*, a rămas destulă vreme în atenția cărturarilor noștri, căci va fi inclus și în alt manuscris copiat în Moldova în secolul al XVII-lea.

¹ Mircea Scarlat, *Istoria poeziei românești*, vol. I, Editura Minerva, București, 1982, p. 62.

Ceea ce face, însă, ca versurile în slavonă (pendinte de o „poetică” imnică) ale stihurilor români (din veacul al XVI-lea, de pildă) să nu pară deloc stinghere, ba dimpotrivă să aibă o motivație pertinentă, este foarte solida tradiție poetică pe care literatura română o contractase în textele slave de întinsă circulație. Cu destulă întârziere, cercetătorii au băgat de seamă că în textele liturgice vechi slave (dar și în alte specii, aparent prozaice) există o tehnică a versificatiei bine pusă la punct, ajungând chiar până la jocuri de rafinament. Cercetarea organizărilor ritmice și metrice descifrate în felurite compuneri a produs rezultate de care investigatorii fenomenului literar din această parte a Europei trebuie să țină neapărat seamă. Întârzierea cu care au fost observate aceste particularități de structurare ritmică nu trebuie să surprindă. Mult timp, până în secolul al XIX-lea, savanții au taxat imnografia bizantină drept proză curată. Construit după niște reguli specifice, imnul bizantin era scris continuu (ca, de altfel, toate textele poetice ale Antichității), utilizând pentru „recunoaștere” un sistem particular de punctuație (ale cărui rosturi Al. Procopovici le-a înțeles la noi înaintea multor învățați), care, odată descifrat, a permis cercetătorilor să sesizeze, în fine, organizarea strofică. Strofa „imnică” se baza pe ritmul silabic obținut prin efectul muzical dat de numărul egal al silabelor din aceeași strofă și de succesiunea regulată a unităților tone și atone. Efectul muzical al imnului era augmentat apoi prin comunicare (obligatorie) cu melodia și dădea slujbei (în final, o mare „înscenizare”, liturgia ortodoxă fiind un remarcabil spectacol) valențe emoționale sigure. Adresele imnografilor proveneau dintr-o categorie precisă (Dumnezeu, Sfânta Fecioară, sfinții, unele sărbători religioase; nu erau neglijate nici posibilitățile ofensive antieretice), iar motivele erau procurate, de regulă, din *Sfânta Scriptură*.

Autorii acestei specii de lirică religioasă au fost, mai toți, figuri ilustre ale literaturii bizantine clasice (patristice și post-patristice). În secolul al IV-lea, când imnul s-a constituit ca specie, au scris astfel de texte Ioan Chrisostomul, Grigorie de Nazianz, Efreim Sirul, Vasilic cel Mare. Începând din veacul al V-lea până în cel de-al IX-lea imnografia bizantină a avut câțiva reprezentanți de marcă, precum Roman Melodul (maestrul troparului), Andrei din Crit, cei doi frați,

Theodor și Roman, călugări la Mănăstirea Studion din Constantinopol, Cassia, faimoasa călugărită poetesă.

Această „lirică religioasă” a circular intens la noi în cuprinsul sbornicelor slavone, apărând în contexte variate destule dintre ele non-liturgice (mă gândesc la imnurile care trec prin sinaxele grecești în proloagele slave), obișnuindu-i pe cititori cu acest tip de discurs literar. În versul imnografic și nu în psalmi trebuie căutate primele modele de „rehnică” și cele dintâi surse furnizoare de „figuri” pentru „poetii” Europei Răsăritene, între aceștia și pentru stiluitorii români. În această apreciazabilă, ca durată și intensitate, frecventare a poeziei imnice cred că se află explicația siguranței cu care manevra, cândva către sfârșitul veacului al XIV-lea, aceste tipare monahul Filothei de la Cozia, cel care în mirenție se numise Filos și fusese logofăt al lui Mircea cel Bătrân. Pe la 1394, probabil, Filothei a compus ansamblul de imnuri slavonești intitulat *Pripeale la toate praznicele Domnului și ale Născătoarei de Dumnezeu și ale tuturor cuvioșilor părinți, mari și sfinți, marilor și vestiților mucenici și tuturor sfinților deosebiți*. Am făcut, cu ani în urmă, o tâlmăcire a acestui „polieleu” (traducere pe care Mircea Scarlat a publicat-o în antologia sa de *Poezie veche românească*, Editura Minerva, București, 1985), tocmai spre a-i arăta cititorului de azi cum se înfățișau aceste compuneri, înrovărășite, din păcate, în sintezele de istorie a literaturii române de tot felul de inexactități. Slăvind-o pe Sfânta Fecioară, călugărul Filothei scria precum scriseseră cândva, cu zeci de veacuri înainte, întemeietorii bizantini ai „genului”. Iară doar două pilde:

I. *„La Nașterea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu se cântă aceasta:*

Bucură-te, Marie,
Cea încărcată de bucurii,
Domnul este cu tine [lege],
Aleluia!“

V. *„Sfântului mare mucenic Dimitrie:*

Veniți, voi cei care îi iubiți pe mucenici,
Să-l slăvim pe Dimitrie
Izvorătorul de mir [lege]
Cel plin de osârdie întru mântuire.“

Pripealele lui Filothei, treizeci și trei la număr, urmau a însoți „psalmii aleși“ ai bizantinului Nichifor Vlemmidis. Calugărul român își măsoară astfel forțele cu autori consacrați. Izbânda lui a fost deplină, polieleul său a circulat în numeroase manuscrise slavo-române, a trecut în Rusia și a fost chiar tipărit de o imprimărie sârbească din Venetia.

În secolul al XVI-lea, vistierul muntean Simion Dediulovici scrie un imn întru lauda Sfântului Mihail Mărturisitorul, episcop al Sinadelor. Începând cu cuvintele *Svetitelju Bogomudre ty twoego pastyronačelnika*, textul își declară, în multe manuscrise unde se află inclus între cântările convenite sfântului, *autorul*: „Facere a lui Simion Dediulovici vistier“. Cel mai important autor de imnuri al acestui secol a fost, probabil, protopsaltul, un profesionist deci, Eustatie, între ale cărui compuneri se află și un *Imn Sfântului Nicolae cel Nou*. Aceluiași sfânt îi consacră un *Cuvânt de laudă*, pe la 1534, și Theodosie, egumen pe atunci al Mănăstirii Neamț. În **ms. slav 117** de la B.A.R., scris în Moldova în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, se află o veritabilă „antologie“, care, alături de câteva rugăciuni /cu titlurile în slavonă și română, consacrate unor sfinți și apostoli (între ele și o compunere intitulată *Pentru ruga lui svîți Ioannu Novâi*), cuprinde și un șir de texte numite astfel: *Pentru sănătate doamneei*, *Pentru sănătate coconilor*, *Pentru sănătate făcioritilor (boierilor)*. Potrivit descrierii din unele cataloage, pe foile de la sfârșitul codicelui – dispărute între timp – s-ar afla și alte rugăciuni (unele părând a fi niște repetări): *Pentru sănătate maice a lui vodă*, *Pentru sănătatea doamneei*, *Pentru sănătatea cuconilor*, *Pentru sănătate a fecioritilor*, *Pentru sănătate voinicilor*, *Pentru a tuturor creștinilor, când vor vrea să (se) scoale de la masă, când vor vrea să încalece*.

Pe măsura scurgerii timpului, rigorile „genului“ vor fi tot mai puțin apăsătoare. *Versul de plângere al omului căzut către sufletul său*, compus, în slavonă, de mitropolitul Anastasie Crimca la începutul secolului al XVII-lea, este în fapt o frumoasă elegie prin care tiparele „imnice“ erau aproape uitate iar stihul începea să devină cu adevărat „liric“. Către sfârșitul aceluiași veac XVII, talmăcind imnurile ce însoțeau proloagele adunate de el sub titlul *Viața și petrecerea svintilor*, Dosoftei le așază sub același „semn“ care prezidase și metrificarea psalmilor, indiciu peremptoriu al modificărilor importante petrecute în setul de principii cu care operau versificatorii

români. Vechile imnuri își părăsesc mărcile tradiționale și sună întocmai ca pasajele stihuite din *Acatistul Precistei*:

„*Stihuri*

(pentru Sfinții patriarhi de Țarigrad Nectarie,
Avsachie și Sisinie)

Nectarie-i vesel de-a ta băutură

Nu de cea de basme, ce de-a ta făptură.

În belșug de sațiu, beau cu desfătare

Avsachie, Sisinic, fără de-ntrestare,

Țutetrei acestia, Țroită tine Svântă,

Te spun preste lume Domn fără de smântă“

Sau:

„*Stih*

(pentru Sfântul Ioan cel Scund)

Micșor Ioan de pre stat să are,

Ce la Dummedzău are cinste mare“.

Lucrarea „poetică“ imnice (este adevărat, nu în stare pură, căci i se alătură, cred, și sugestii apusene și idei din tradiția psalmică) va supraveghea și așezarea primelor încercări de constituire a unor structuri ritmice, în românește de această dată, în secolul al XVI-lea și mai târziu. Presiunea (transformată în „pilde“) exercitată de textele consultate în chip obișnuit, texte abundant încărcate – ziceam mai întinate – cu „organizări“ ascultând de un ritm construit și controlat, a dus la apariția și dezvoltarea prozei ritmice. Într-un studiu nu prea luat în seamă¹ Ladislau Gáldi, reputat cercetător al versului românesc, identifica astfel de momente de autentică noblețe literară într-o talmăcire a lui Coresi (*Cazania a II-a*):

„Zice Domnul:

Lumina trupului iaste ochiu;

să amu fure ochiul tău prost [...] tot trupul tău luminat va fi;

¹ *Începuturile prozei ritmice românești*, în „Limba română“, X, 1961, nr. 5, p. 402–473.

Să ochiul tău hitlean fură, tot trupul întunecat va fi;
Să amu lumina ce e întru tine întunecată iaste aciia
întunecarecul [...]“

și în *Cronica universală*, compilată pe la 1620 de călugărul oltean Mihail Moxa:

„Lumină și a patra zi,
începu a podobi ceriul,
cu stelele și cu luceferi,
cu soarele și cu luna,
de se întrec una cu alta
întru lauda cui le-au fapt
și să cunoască oamenii
vremile ailor.
Puse pre tron mai sus
Al doilea Zeus [...]“ etc.

Astfel de structuri descoperă I. Gâldi și în *Cartea românească de învățătură* din 1643 a mitropolitului Varlaam. Iată un pasaj, în ordonarea cercetătorului amintit, prin care este ilustrată instalarea ritmului psalmodiant al litaniei:

„Fiind supărați și usteniți
de truda postului,
aflăm svânta și cinstita cruce
la mijlocul svântului post
Și prăznuim praznic dumnezăesc și sufletesc
Pentru puținea odihni
Pentru ca să ne iușurăm
Și să ne întărim
Cătrî alatî cale a svântului post.
Căci că svânta cruce iaste
Agiutoriu/credincioșilor,
Putire/slabilor,
Izbăvire/celora ce sânt în primejdie,
Soție/celor sângurați,
Adăposteați/ celor vivorâți de furtuni,

Liniește/celor învăluți,
Tărie/călugărilor,
Apărare/mirenilor,
Laudă/măcenicilor,
Veselie/săhastrilor,
Mărturie/prorocilor,
Pildî de învățătură/apostolilor,
Armă tare/împăraților,
Învățătură/dascălilor,
Și tuturor svenților/chip bun.“

Obiecția care ar tinde să-l deposeze pe Varlaam de meritele acestor izbânzi literare – căci, vezi Doamne, nu făcea altceva decât să urmeze, traducând, originalul – trebuie eliminată. În locul ei se cade să așezăm laudarea strădaniilor pe care mitropolitul le-a făcut spre a găsi formă românească efectelor de expresivitate adăpostite de alcătuirile grecești și slavone pe care le talmăcea. Cu dreptate socotea I. Gâldi că temeiul acestor reușite se află în „adânca cultură personală a lui Varlaam“. Perioadele lungi ce alternează – în multe din predicile tipărite în 1643 – cu alte construcții în care „ritmul psalmodiant“ se realizează prin repetiții ternare și anaforice, precum și numeroasele utilizări ale elementului dramatic îl arată pe mitropolitul Varlaam drept reprezentant (unul dintre primii) al Barocului românesc.

Tiparele acestei maniere de a construi stihul se străvăd și în texte declarat poetice, precum cele zece „cântice“ de culoare calvină, traduse după originalele ungurești – dacă nu de Pavel Tordaș (cum este îndeobște admis), atunci de vreun cărturar de prin părțile Banatului – și imprimare la Cluj pe la 1560–1570. Metrificarea obținută printr-o ritmare (să nu uităm că e vorba de „cântice“) ce susține dezvoltări ample:

„Ome, pomenește-te despre cea moarte tristă,
pomenește-te despre ceasul morții tale;
pomenește-te, om creștinu, că vei acmușu muri.
Omu se schimbă ca și floare câmpului: demineța
înflorește, iară sara ea sacă.
Pomenește-te, om creștinu, că vei acmușu muri.

Despuiat ai venit den trupul mâni-ta; den pământ ești, iară
 în pământ acmușu te vei schimba...“

lasă loc și altor procedee ce încearcă să asimileze tipare de origine apuseană. (L. Găldi identifica cinci tipuri de organizare metrică). Rimele, atunci când apar, sunt precumpănitor gramaticale:

„Că-i nouă roditoriu
 Și-încă-n toate agiutoriu
 Meserernicu grijitor.
 Iesus Cristus ispășitor
 Și de pagubă slobozitor
 Și meserernicu feritor
 La Tatăl Sfântu grăitor
 Duhul Sfântu-i învățator
 Pre izbavă îndreptător
 Triștilor veselitor
 În suflete hrăbitor“.

Modele poetice de factură clasicistă, cultivate într-o Europă ce consumase, pe rând, experiențele – fastuoase – renașcentiste și baroce, nu au rămas fără ecou între cei ce au scris stihuri în spațiul românesc. Și n-am să-i evoc aici pe Nicolaus Olahus, „poeta ornatissimus“, sau pe Johannes Sommer, autor al unui splendid corpus de elegii, pomeniri adesea, dar mai ales pentru a li se contesta „dreptul de cetate“ și în cadrul literelor românești. Îl voi evoca însă pe necunoscutul care a compus, în stihuri latinești în preajma anului 1580, epitaful (o specie ținând, deci, de foarte diversă literatură epigrafică) de la Mănăstirea Silvașului din Transilvania, prin care era deplânsă moartea Zamfiriei, fiică a lui Moise, domn prin 1529–1530 al Țării Românești. În duhul lui Isidor din Sevilla din *Etymologicum libri*, anonimul glorifică fapta defunctei și printr-un „joc etimologic“, ce transferă strălucirea pietrei prețioase asupra purtătoarei numelui derivat de la denumirea nestematei. Cele cinci distihuri, scrise într-o latină fără cusur, au dreptul la o altă lumină în examinările consacrate literaturii române medievale:

„Saphyra Moisini Ducis inclyta filia tandem
 Hoc posuit moriens flebile corpus humo
 Keserio imprimis uxor dulcissima clausit
 Lumina, fit consort deinde Nisowski tua.
 Si genus excutias nihil hac magne nobile
 Sub transalpina terra valacha polo videt
 Huic avus et genitor princeps; si caetera spectes
 Hujus majestae virum Dacia utrumque genuit:
 Tu aui cunque vides Saphirae haec monumenta venuste
 Saphira dic Saphir nomine digna fuit.“

Îl voi evoca desigur și pe Mihail Halici-fiul, cel care ajunsese în 1667 rector al Colegiului calvin din Orăștie, dar va fi nevoit din cauza convingerilor sale să se autoexileze într-un Apus unde își va sfârși zilele prin 1712. Și îl pomenesc nu atât pentru cele câteva zeci de *carmina* în latinește rămase de la el, cât pentru acea *Odă* în românește (*Carmen primo et uni genitum Linguae Romano – Romanae Honoribus Fortunae et Auspiciis Impenetrabilis Dacici Argonautae Praenobilis Domini Francisci Paricii, Papensis etc. Veteris oculissimi in Illustri Enyedina haliciastri: natum*) consacrată lui Francisc Papái, prin care Halici-fiul încearcă să scrie poezie românească după normele clasice:

„Cânt sănătate, sărind la voi, Rumanus Apollo,
 Ia totu, cât svânta-n Împărăție ședeți!
 De unde cunoștințe așteptem și știință: fericit
 De Amsterdam, prin chărți este-n omenire tipar.
 Lege dreaptă au dată frumoasă cetate Geneva:
 Ecz vine Franciscus, cinete Leyda, Paris!
 Prindecu mine surori, cu cest nou ospc: nainte
 Frați, fătați, Nimfele însă curând
 Domni buni, mari doctori, Dascăli și bunule Doamne
 Cu pace el fiț, cu pâne și sare, rugăm.“

Valentin Franck von Franckenstein, un sas cam de aceeași vârstă cu Mihail Halici-fiul, nu va repera experiența prietenului său (îl cunoscuse pe Halici la Sibiu, îi consacrase un „carmen“) și, bun știutor al limbii române, își scrie stihurile (care, în unele rânduri, au cadență populară) cu un limpede apel la posibilitățile reale ale

idiomului în care se exersa. În volumul tipărit în 1679 la Sibiu (*Hecatombe sententiarum Ovidianarum germanicae imitatorum*), carte ce agrea plurilingvismul baroc, guvernat de versuri latinești, mai toată cu un vădit aer apoftegmatic, adaptate după *Epistulae ex Ponto*, Valentin Franck include mai multe zeci de versuri în românește. În unele cazuri, sentențele ovidiene sunt simple pretexte tematice, epigramele lui Franck (în fapt, niște „comentarii”) atingând o autonomie considerabilă. Doar conservarea ideii fundamentale realizează legătura cu sursa latină, ca în exemplele următoare:

(47)

„Felix cui sua non feci dicere amica potest.

Valachice

Fericitu-l cel bărbat
Care are pat curat
Cui nevasta poate zice
Nu am făcut, O, voinice!”

(84)

„Pollicitis diver quilibet esse potest.

Valachice

Ce-i fâgăduiala
Fără dăruială
Trecătoare brumă
Fum, vânt, praf sau spume
Iară ce-i în mână
Nu este minciună.”

Dincoace de munți, în Țara Românească și în Moldova, despărțirea de vechile modele, ce fuseseră frecventate (atât cât s-a întâmplat acest lucru) în compuneri slavonești (precumpănitor) și românești, începe să se producă prin deceniul al patrulea al veacului al XVII-lea. Versurile care „împodobesc”, cam de prin anii 30 ai acestui secol, tipăriturile – pătrunzând apoi și în manuscrise – sunt

evidente pendinte de alte „coduri” literare, de experiențe într-ale versificării ce tindeau a-și alcătui, în Europa de Est și de Sud-Est, propriile tradiții. Este o „poezie” ce înseamnă mai cu seamă versificare [chiar în maniera pe care încearcă Dosoftei să o facă familiară cititorului *Psaltirii sale în versuri*: „A lui David Sfântu Proroc și împăratu Psăltire, tâlcuită rumânește pre stihuri cu numără tocma în slovenitu (verosimil „slovenituri” – silabe, cum ne spun slavonisemele ce urmează): *ičvnosložna i podobno ökončeaema*, adică în coadele stihurilor pre o glasnică într-un chip tocmită”], mai ales meșteșug ce se putea învăța prin deprinderea științei de a împodobi textul cu figuri retorice în aceeași înțelegere a discursului ornat. Este „poezia *stihurilor heraldice*” (prin care literatura română a contribuit la impunerea, în inventarul formelor poetice baroce est-europene, a unei specii particulare de „vers emblematic”), a epigramelor și a panegiricelor dense, ce ornează cărțile, în slavonă, în greacă și în română, pe care tipografiile românești prind a le scoate cu hărnicie.

Această orientare către *modele poetice* „filtrate” (pe varii căi) dinspre Apusul Europei trebuie negreșit așezată în legătură cu noile forme de „comerț” intelectual și literar ce se instituie acum și fac ca *lecturile*, în primul rând, să se elibereze de sub presiunea monopolistă a tradiției bizantino-slave. Kievul ucrainean întâi, înviorat de duhul înnoitor impus de Petru Movilă, lumea literară grecească apoi în plină refacere (chiar în „sedii” aflătoare în Țările Române) dirijează pe rând și dețin funcții ordonatoare în aceste schimburi, ce puneau în mișcare „bunuri” literare și „agenți” culturali, uneori foarte activi. O altă relație ce a înrâurit categoric circumstanțele, favorizând schimbarea (acceptarea ei, în primul rând), a fost cea mai materializată de școlile ce aduc în Țările Române programele de instruire europene. În „planurile de învățământ” ale acestor instituții (fie că e vorba de „*schola graeca et latina*” sau de școala slavonă, care au funcționat la Târgoviște pe vremea lui Matei Basarab și mai târziu, fie că aducem în discuție „colegiul” întemeiat, cu sprijinul lui Petru Movilă, la Iași în anii lui Vasile Lupu), *poetica și retorica* („poezia” însemnând, atunci și mai târziu, mai ales „elocvență”) trebuie să se fi numărat printre disciplinele de studiu. Sofronie Poceaski, cel care vine la Iași spre a fi primul rector al „Colegiului” Vasilian și egumen al Mănăstirii Trei Ierarhi (unde școala era adăpostită), fusese la Kiev – ne spune chiar

el în prefața *Eucharisterionului* din 1632 – „profesor de retorică“. Deci și dascăl de poetică, întrucât, după obiceiul timpului, profesorul căruia i se încredința cursul de retorică, era cel ce predase în anul anterior lecțiile de poetică. Întrucât școala ieșeană a început să funcționeze în anul 1640, iar profesorii kieveeni trimiși prin alte părți își luau cu ei manualele folosite la Colegiul Movilean, presupun că lecțiile de poetică citite în Moldova de latinofonul Poceaski (sau de un altul) trebuie să fi fost foarte apropiate de acel curs ținut la Kiev, în 1637, de profesorul Kotkovski (*Liber artis poeticae... Anno Domini 1637*) și păstrat într-o copie făcută de un elev. Ca și alte manuscrise întocmite sau utilizate de profesorii kieveeni, și *Poetica* din 1637 descindea din lucrările clasice, atunci, ale genului – cum erau *Jacobi Pontani Poeticarum institutionem libri tres* ori *Ars Poetica Alexandri Donati... libri tres* – și propunea, într-o ordine bine stabilită, „materii“ cu caracter general („De necessitate artis“, „Notatio et natura poetices“, „Poetam ex necessitate adhibere carmen et de ordinibus poetarum“, „Quid materia poetae“, „Quis sit poetarum“, „Nomen poesis“, „Origo poesis“, „Quid sit imitatio“ etc.) și indicații de detaliu: „Epopoea și părțile ei“ (cu paragraful „Regulile ce țin de frumusețea hexametrelui“), „Despre comedie și tragicomedie“, „Despre poezia bucolică“, „Despre poezia elegiacă“, „Despre poezia lirică“, „Despre poezia iambică și satirică“, „Epigrama și subtipurile ei“ (foarte ramificate), despre versurile „curioase“ (cărora li se acordă un spațiu însemnat) ș.a.m.d.

Pe un astfel de manual trebuie să fi învățat în Polonia, la Bar, și Miron Costin. Poemul *Viața lumii* (zvâcnire orgolioasă a unui literat aparținând unui neam obligat de un destin potrivit să recupereze „dascăliile“ și „învățăturile“, gest de demnitate și de „acordare“ – „[...] ci mai multu să să vadză că poate și în limba noastră a fi acest feliu de scrisoare ce se chiamă stihuri“) are toate atributele unei demonstrații „didactice“, încărcate de reminiscențe livești și „ascultătoare“ față de modelele sugerate de anii de școală și, deopotrivă, de lecturile ulterioare. Căci versul (în legătură cu a cărui organizare specifică cititorul este prevenit: „Stihul iaste nu ca altă scrisoare dezlegată, ci iaste legată de sileave cu număr“) folosit de Costin este cel polono-ucrainean, de treisprezece silabe (opțiune lipsită de perspective, se va vedea), structură îndelung – probabil – exersată în orele de seminar. Celelalte precizări din *Predoslovie. Voroavă la cetitoriu* și din

Înțelesul stihurilor, cum trebuie să să cetească au acru un număr de informații elementare (caracter cu totul firesc, potrivit nivelului bănuț la cei mai mulți dintre viitorii lectori, pe care îi lasă a înțelege că lucrurile sunt mai complicate decât apar în expunerea sumară ce le-o oferă) care tind să stabilească cerutele punți minimale între autor și publicul său nevăzut: compunerea „silavei“, rimele („cuvintele cele de la sfârșitul stihului a doao stihuri să tocmească într-un chip, pe o slovă să să citească, cum iaste: ața–viața, frunte–munte, lume–spume, i proci“), compensările (pe care lectura – cu glas tare, N.B.) le poate realiza, fenomenele de fonetică sintactică specifice îmbinărilor solicitate de măsură etc. și par a proveni din capitolele rezervate *prozodiei* în toate cărțile de gramatică ale vremii.

Astfel „preparate“ (am în vedere și capitolele de poetică ori de versificație aflătoare în gramaticile slovene – precum și cea a lui Meletie Smotrički – folosite în școlile în care se preda [în] această limbă, cum a fost cea de la Târgoviște din vremea lui Matei Basarab), versurile în limba slavonă imprimare în cărțile de la Câmpulung sau Târgoviște, ca și cele risipite prin manuscrise (mă gândesc, mai ales, la excepționalul – întru toate – codice slavo-român, păstrat acum la Biblioteca Națională din Varșovia, semnalat de cercetătorul rus I.K. Begunov în 1988, comentat și de mine în *Vocația europeană a literaturii române vechi*, Editura Minerva, București, 1991, p. 218 și urm.) „arată“ foarte onorabil. Cam în același timp se nasc și versiunile românești ale acestor stihuri (în legătură cu care nu pot folosi același calificativ; stângăciile sunt însă de înțeles) ce ornează cărțile în limba română. „Era, deci, înainte de Dosoftei – constata Ilie Barbulescu¹ – o oarecare atmosferă îndemnătoare la poezie slavonească și românească în același timp; în această atmosferă, versificarea românească cultă ieșea, ca mai toate manifestările vieții noastre literare de atunci, din cea slavă, care-i slujea drept model“. În aceste stihuri, savantul ieșean vedea o etapă notabilă a legăturilor literare slavo-românești, dar ne lasă pe noi să medităm dacă „modelele“ pe care le amintește erau lăuntrice, „slavo-române“ adică, ori au sosit transportate de vreo înrâurire externă. Lipsa de precizie persistă și în

¹ *Versificația la noi înainte de Dosoftei*, în „Arhiva“, 1932, p. 109.

aprecierea pe care o făcea G. Călinescu¹ socotind că „obișnuința“ de a deschide cărțile cu o epigramă, adică cu o scurtă versificație omagială pentru principe, trecuse prin tipăriturile grecești și în cele slavone“. Ar fi vorba, deci, de o influență grecească sosită prin filieră slavă...

Am dovedit, cred, destul de convingător – în contribuții mai vechi (*Udriște Năsturel, Barocul...*) – că, în contextul interferențelor spirituale ce au generat și marcat climatul cultural în Țările Române către sfârșitul primei jumătăți a secolului al XVII-lea, sursa acestei maniere de a compune stihuri trebuie căutată în tipăriturile ucrainene ale timpului, care, la rândul lor, preluaseră – dezvoltând impresionant și „barochizând“ – o practică a scriitorilor Renașterii poloneze. Cărțile imprimate în Ucraina apuseană sunt cele ce au furnizat cărturarilor români sugestiile și modelele (de la maniera de „tălmăcire“ a simbolurilor și până la „formele“ metrice) pentru această specie de poezie emblematică reprezentată de versurile heraldice. Până și unele stângăcii, comune în mare parte producțiilor din aria ucraineană și din cea românească, confirmă această relație. Fenomenul de tranziție de la versul asilabic spre cel silabic, mai ales către cel de 13 silabe, prezent în grupajele din cărțile est-slave, marchează și versurile slavone ale celui mai productiv stihuitor din Țara Românească – Udriște Năsturel. Drumul acestui poliscritor până la structurile limpezi ale versurilor din *Urmarea lui Hristos* (Mănăstirea Dealu, 1647) (care, împreună cu alte compuneri ale aceluiași, sunt socotite de Hans Rothe, îngrijitor al unei voluminoase antologii apărute în Germania – *Die älteste ostslawische Kunstdichtung. 1575-1647*, Giessen, 1977, p. 425, 444, 455, 462 – ca aparținând literaturii ucrainene) sau din *Triodul Pentecostar* (Târgoviște, 1649) (și ele revendicate de profesorul sârb Milorad Pavić spre a fi așezate în ipostaza de primă poezie barocă a literaturii sârbești) nu a fost, se vede, deloc ușor.

O întâmplare (fericită, ce e drept) m-a ajutat să constat că relația ucraineano-română – pe care o construiseam întemeiat mai ales pe „alături“ de factură tipologică și pe presupunerea existenței unor

informații ce puteau să circule – include și elemente mult mai concrete. Am descoperit astfel că în versurile slavone incluse în *Antologhionul* câmpulungean din 1643 și care, sub titlul (în traducere) *La prealuminata stemă a prealuminăteii case a mărilor lor domnilor Basarabi*, glorifică însemnele heraldice ale voievodului Matei Basarab, Udriște Năsturel (care în această carte își zice, grecizant, Orest) a folosit câteva fragmente din grupajul cu care Gherasim Smotrițki omagia herbul cnezilor din Ostrog în faimoasa *Biblie* din 1581, tipărită în localitatea cu pricina.

Năsturel folosește acest tipar prozodic ucrainean în versurile slavonești (aceleași) ce glorifică stema Basarabilor în *Molitvenicul* slavon din 1635 și în *Pravila mică* din 1640 (carte românească) și îl transferă netulburat, nesensizând (ca și Miron Costin peste câteva decenii) lipsa de compatibilitate, și în stihurile heraldice scrise în românește pentru *Evanghelia învățătoare* din 1642 (în fapt, o traducere-prescurtare a grupajului slavon folosit deja în două rânduri). Versurile din cele trei distihuri, cam pedestre, nu mai au nici „disciplina“ silabică a „originalului“ slavon:

„Ceastă țeară corbu-ș poartă întru pecetea ei,
Fericit acum și-au dat adaos pecetii.
Scut la pieptul corbului cu un semn ca acela,
Om din jețiu șezându-ș toiaș laudă acela,
Mare neam băsărăbesc cu această semnează
Că marea acelor isprăvi a toți să-i vază“.

A doua înrăurire, importantă pentru evoluția stihuirii românești până la Dosoftei, dar și după aceea (prezentă și în compunerile epice), vine din partea versului neogrec numit îndeobște „stichos politikos“. Modelele sosesc prin cărțile grecești imprimate în centrele de cultură neoelenă, dar ele se află și în volumele scoase, la sfârșitul veacului al XVII-lea și la începutul celui următor, de tipografiile din Țara Românească și din Moldova. Nu sunt puține cărțile grecești ce apar acum și în fiecare dintre ele se află una sau mai multe „epigrame“ (uncori chiar mici „antologii“) semnate de autori de marcă ai literaturii grecești, dar și de români. Episcopul Mitrofan, prelat dar și tipograf harnic, scrie, pentru cartea patriarhului Nectarie, *Întâmpinare în contra primatului papaei* (Iasi, 1682), mai multe

¹ *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Fundațiilor Regale, București, 1941, p. 52.

epigrame dedicate tipăriturilor cărții. În volumul *În contra ereziilor* de Simeon, arhiepiscop al Salonicului, imprimat la Iași în 1683, se află versuri grecești la stema Moldovei. Stihuri închinare emblemei Țării Românești, scrise tot în grecește, se publică în *Manualul contra schismei papistașilor* (București, 1691). În cartea ce cuprinde *Mărturisirea ortodoxă și Expunere despre cele trei virtuți* (Snagov, 1699) sunt tipărite versuri semnate de Sevastos Trapezuntiul Kyminitis, Ioannes Komnēnos, de elevii Academiei Domnești din București și de cei de la școlile grecești din Ianina. Opresc aici însușirea; ea ar putea fi foarte lungă...

În încercările de identificare a autorului ce a probat, primul, asimilarea normelor pe care le impunea pretentiosul „stichos politikos“ (vers lung iambic), cercetătorii s-au oprit întâi asupra lui Radu Greceanu. I. Gálđi¹ citează versurile din *Biblia de la 1688*, opinând că acestea marchează un progres evident în tehnica versificației românești. „Ceea ce este nou în el [în grupajul respectiv – n.n.] – remarcă și autorii tratatului academic de *Istorie a literaturii române*² – e căutarea unui ritm, interesul pentru imagini plastice și frazele cursive, nu atât de încălcate ca la Varlaam.“ În anii din urmă, regretatul Mircea Scarlat localizează prima instalare a „ritmului elegiac iambic“ tot într-un text aparținând lui Radu Greceanu – tălmăcirea din grecește a *Poveștii de jale și pre scurt asupra nedreptei morți a preacinstiului Constantin Cantacuzino, marelui postelnic al Țării Rumânești*, poem tipărit – se pare – la Snagov, în 1699, și păstrat, fragmentar, într-o copie din 1735.

După opinia mea, momentul celor dintâi contacte ale „poetilor“ noștri cu prozodia „stihurilor politice“ (chiar dacă aceste contacte nu s-au arătat a fi decisive) trebuie mutat cu câteva decenii mai înainte de 1688, și anume în anul 1652, când Daniil Andrean, „monah din Țara Panoniei“ (i.e. din Transilvania), compunea versurile imprimate în *Îndreptarea legii* (Târgoviște, 1652). Cărturar însemnat și de solidă formație – chiar el ne spune că încercase „a linge pre dinafară puțințel

¹ *Introducere la istoria versului românesc*, Editura Minerva, București, 1971, p. 76.

² Vol. I, Editura Academiei, București, 1964, p. 453.

Grammatica și Syntaxisul“, într-o mărturisire ce se cade a fi despovărată de încărcătura umilinței medievale –, profesor de versificație la Târgoviște, Daniil Panonianul scrie stihuri ce „sună cu oareșicare pretențe“ (G. Călinescu, *op. cit.*, p. 53) și în care, după un început spectaculos –

„Învățăturile Athinei așa nu strălucesc
cum cēste șase Numărure aicea izbândesc...“,

face o interesantă tentativă de exploatare a unei „gnome numerice“ (cele „șase Numărure“ fiind simbolurile ce alcătuiau stema mitropolitelor Ungrovlahiei), procedeu redescoperit (în depozitele medievale) și practicat cu asiduitate de poezii Barocului.

Alături de pasaje versificate sau metrifcate din *Acatistul și Paraclisul Precistei*, carte contemporană, ca elaborare, cu *Psaltirea în versuri*, lungile intercalări „poetice“, nemarcate grafic, din *Parimiile preste an* arată limpede că Dosoftei înțelegea versificarea ca pe un exercițiu retoric. Structurile ritmice și rimate prin care Dimitrie Cantemir sporește muzicalitatea textului *Istoriei ieroglice* dovedesc peremptoriu că avem de-a face cu o concepție cu o largă răspândire ce și avea izvorul în exercițiile insistente de „translare“ a prozei în poezie, de alcătuire a așa-numitelor „transcripta oratio“ pe care cărturarii români le făcuseră la lecțiile de retorică. Foarte multe dintre textele în versuri ale lui Dosoftei ne dezvăluie, două (cel puțin), construcții din „aparatură“ conceptuală a scriitorului: dominantă retorică sub care își așază întreprinderea literară (întreprindere ale cărei specific și rosturi știe să le definească) și „mecanismul“ pus în lucru spre desăvârșirea ei. (Sigur că în cazul de față, acest „mecanism“ nu poate fi despărțit de harul autentic al autorului.) Într-un cuvânt, solidar pe deplin cu vremea sa, cu modelele ei mentale și cu principiile estetice ce funcționau în Europa de Est atunci și mai târziu, Dosoftei se comportă ca un scriitor baroc.

Numită frecvent „traducere în versuri“, *Psaltirea Sfântului Proroc David*, tipărită de Dosoftei în anul 1673, carte ce consună semnificativ cu acea inițiativă, bine punctată, a literaților Barocului din Centrul și Estul Europei privind versificarea textelor religioase și furnizează dovada, greu de ocolit, a veritabilei vocații scriitoricești și a harului de netăgăduit ale mitropolitului, constituie de fapt „produsul“

transpunerii în stihuri (având drept temei aceeași înțelegere a versificării ca travaliu retoric) a unei redacții în proză. Lucru știut, de altfel, căci Dosoftei evocă, în chiar fila de titlu a tipăriturii din 1673, cele două „faze” pe care le parcursese elaborarea îndelungată a cărții: „*Psăltire a Sfântului proroc David* pre limbă rumânească, cu dzâsa și cu toată cheltuiala prealuminatului întru Is Hs Io[an] Ștefan Petr voevoda, Domn Țării Moldovei, din svintele scripturi a svinților părinți, dascălilor svintei beserici, cu lungă osteneală în mulți ai socotită și cercată prin svintele cărți și de-acia pre versuri tocmită în cinci ai foarte cu osârdie mare, de smeritul Dosoftei, mitropolitul de țara Moldovei”.

Știind că cei „cinci ai”, cât a durat „tocmirea pre versuri”, trebuie plasați în intervalul 1660–1670, când Dosoftei se afla în scaunul episcopal de la Roman (căci în 1671 versificarea psalmilor era terminată), pregătirea versiunii în proză, operație de durată („mulți ai”), s-a petrecut într-un interval ce începea înainte de 1660. O muncă deosebit de complexă i-a solicitat prepararea acestei versiuni, o muncă de factură filologică („socotită și cercată prin svintele cărți”), întrucât, pentru alcătuirea unui text în stare să răspundă exigențelor cărțurului de pretenție care a fost Dosoftei, au fost puse la contribuție (cercetătorii au dovedit peremptoriu acest fapt) traduceri anterioare ale *Psaltirii* și, verosimil, o versiune slavonă „de control”. O muncă mereu reluată (glosele și variantele notate în manuscrise sunt dovezi în acest sens), cu țeluri distincte în funcție de etapă. Așa s-ar putea explica de ce redacția care va fi supusă „așezării” în stihuri, un „text de lucru” fără îndoială, nu coincide cu versiunea în proză (*Psăltire de-nțales a sfântului împărat proroc David*) ce va vedea lumina tiparului în 1680. Ele, însă (aceste versiuni în proză, destinate ecclesiei, cea din *Psaltirea de-nțales* și aceea copiată în ms. III, 34 de la Biblioteca Universității din Iași, atribuită de N.A. Ursu lui Dosoftei), așezate lângă psalmii versificați din 1673 (gândiți, categoric, a împlini o altă „funcție” ce poate fi asociată unor „trebuițe estetice”), luminează etape intermediare ale procesului de elaborare poetică (chiar dacă, așa cum observa Mircea Scarlat¹ „metaforizarea nu pare a fi deliberată la

¹ *Postfață la Poezia veche românească*, Editura Minerva, București, 1985, p. 216.

Dosoftei”), izolează maniera – componentă fundamentală a atitudinii sale artistice – în care poetul a selectat (dintr-un inventar pus la dispoziție de o tradiție ce cobora până la *Psaltirea Scheiană*) și a folosit „soluțiile de transpunere a imaginilor biblice”¹, precizează, în fine, acele spații care, desprinse de *meșteșug* și de *sugestiile înaintașilor*, pot defini în speță contribuția creatorului de vers.

Numeroasele note marginale din versiunea păstrată în ms. 446 B.A.R. (editată de Ioan Bianu în 1887), prescrisă după redacția inițială a psaltirii versificate (în care prefața-dedicație era adresată voievodului Gheorghe Duca), ca și deosebirile ce se constată între versiunea manuscrisă și cea tipărită în 1643 dovedesc lucrul neîntrerupt asupra textului, strădania versificatorului de a șlefui și a ameliora necurmat. „Întreprinderea” poetică pusă la cale, de o factură și proporții nemaivăzute până atunci în literatura românească, implica anumite responsabilități și Dosoftei – precum contemporanul său Miron Costin, în rândurile preparatoare ce însoțeau poemul *Viața lumii* – ținea să-și prevină cititorul în legătură cu întruchiparea particulară – în raport cu lecturile obișnuite – a textului pe care i-l propunea. Și o face „more rhetoric”, deslușind lectorilor săi spațiul esențial în care și-a plasat eforturile de stihuitor – cel al conservării numărului de silabe din vers (semn concludent că poezia era înțeleasă ca exercițiu retoric) și al „tocmirii” „într-un chip” a „glasnicilor” din „coadele stihurilor”.

Acest „excurs” a dorit să demonteze acea „judecată” (pe care trecerea dintr-o istorie a literaturii în alta a transformat-o într-o „prejudecată” și i-a asigurat un caracter definitiv) care, confundând grav substanța lingvistică a versurilor (fericit populară – s-a spus) cu mecanismele de alcătuire, a proiectat imaginea unui Dosoftei întors covârșitor către metrica oralității. Or, lucrurile nu stau tocmai așa. Sigur că mitropolitul a știut să aleagă (lipsit fiind de o tradiție solidă launtrică pe care să se sprijine) și scilipiri din poezia „celor care tac” (ca să le putem identifica precis, ar trebui să avem și termenul de comparat), dar, iarăși, la fel de sigur este că poezia sa, produsă în chipul pe care am încercat să-l descriu mai sus, este una complicată (măcar

¹ Al. Andriescu, *Studiu introductiv la Dosoftei, Opere*, vol. I, p. XXXI.

prozodic), născută prin absorbirea și prelucrarea în duh particular a unei sugestii ilustre.

Versul epic românesc n-a putut ocoli, nici el, începuturile aloglote. O epică de curte, care istorisea isprăvile trecutului în versuri însoțite de muzică (în slavonă, la început, apoi în românește), evocată de Nicolae Costin în *Letopiseșul* său ori de istorici și călători străini („Moldovenii și muntenii – zicca undeva polonezul Maciej Strykowski – cântă despre acesta [despre Ștefan cel Mare – *n.n.*] la toate mesele lor, acompaniindu-se cu muzica alăutei“) și dovedită (chiar dacă astfel de „dovezi“ nu sunt numeroase) de acel *Cântec despre Ștefan cel Mare*, scris în slavona ucraineană și aflat de Hasdeu într-o *Gramatică cehă* din 1571, a existat cu siguranță. Era, categoric, o poezie de sorginte cultă, creație a unor profesioniști ai versului și ai melodiei, precum acel Gheorghe, „sârb și cântăreț“, pe care îl pomeneste un hrisov emis de voievodul moldovean Petru Aron la 11 octombrie 1454, și care, prin colportorii abilitați, depășea zidurile Aulei și intra într-o (iarăși constatată: un anume Paul Strassburgh, călător prin Valahia lui Leon Vodă [1629–1632], i-a ascultat, în drum spre Giurgiu, pe niște cobzari și cântăreți [*citharoedi et musicorum chorus*] cântând astfel de compoziții în limba română [*qui valachica lingua patrium carmen pleno gutture cantabant*]) circulație orală.

Se cuvine apoi să pomenim compunerile grecilor ce și-au găsit adăpost în Țara Românească: *Povestea prea frumoasă a lui Mihai Voievod. Cum domni în Valahia, cum tăie pe turcii care se aflau acolo, și pe urmă, fu ucis cu pizmă, fără luptă*, în care vistiernicul Stavrinus a povestit grandioasa epopee a lui Mihai Viteazul, și *Istoria celor săvârșite în Ungrovlahia, începând de la Șerban Voievod până la Gavril Voievod*, scriere de mari dimensiuni (cu o versiune „de pomire“ în proză) unde Matei al Mirelor, poliscriptorul egumen al Mănăstirii Dealu, a istorisit (dublându-și discursul cu moralizări în duh bizantin) faptele petrecute în Valahia între 1602 și 1618. Amândouă aceste texte, tălmăcite în românește, vor intra în marile compilații de cronici muntene de mai târziu.

„Istorie povestită în versuri“ a făcut și Miron Costin, în 1684, în a sa *Poemă polonă* (păstrată în două versiuni: *Descrierea Țării*

Moldovei și a Munteniei și Istoria în versuri polone despre Moldova și Țara Românească, a doua atestând numeroase corijări în planul versificației) prin care, prezentându-i pe români cu istoria lor antică și cu emblemele ce-i arată (epopeic) a fi coborâtori din romani, încerca să-l convingă pe regele polon Jan Sobieski, „depresurător al Vienei“ și învingător al turcilor, să-și asume responsabilitatea scoaterii acestor moștenitori ai unor mari civilizatori din starea nedemnă în care ajunseseră. Și tot *istorie* (o istorie a Moldovei de la al doilea descălecat) îi propune cititorului mitropolitul Dosoftei în lungul grupaj (128 de stihuri) tipărit în 1681, la Iași în *Molitvânic de-nțales* (va relua această compunere, amplificând-o și aducând-o „la zi“, în 1683 în *Parimiile preste an* și apoi într-un manuscris datând din anii exilului său polonez). Alcătuirea (pe care autorul dorea, se pare, să o numească *Domnii Țării Moldovii*; în literatura de specialitate ea circulă, adesea, sub titlul *Poemul cronologic*) voia să fie un cuvânt de mulțumire pentru șirul de domnitori, ctitori de țară și de „lege“, așezători ai orânduicelilor statului și protectori ai credinței. Din șirul de capete încoronate, priviți nu ca într-una pomelnic, ci ca niște secvențe ale unui timp național, Dosoftei, mereu interesat de trecutul „mare“ al lumii, scoate campionii „micului“ trecut al țării sale. Selecția lui este sigură și convingătoare:

„Pentru Ștefan cel Bun ce-au bătut războaie,
De-au făcutu-ș de toate inemii pre voaie,
Prin ținuturi prin toate să vad a lui sémne,
Mănăstiri și besérici ce-au fapt fără léne.
Că nu numai prin sate și pre la orașe,
Ce și prin munți și-n codri lui Hristos sălașe
Ce-au făcut zugrăvite de dau strălucoare,
Să-i trăiască-n bun nume pomana supt soare“.

Diversificarea stihului epic, începută în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, a fost în literatura română un proces firesc. Întâmplări tragice – cum a fost uciderea, la 20 decembrie 1663, a marelui postelnic Constantin Cantacuzino, faptă relatată, în grecește, de un martor ocular (ins instruit, cu o bună șlefuire culturală) într-o lungă „lamentație“ (text pierdut, din păcate), tradusă apoi în

românește de Radu Greceanu sub titlul *Poveste de jale și pre scurt asupra nedreptei morți a precinstitului Constantin Cantacuzino, marele postialnic al Țării Românești* – ori nedorite prefaceri, cu urmări de durată – precum unirea cu Biserica romano-catolică a unora dintre ortodocșii ardeleni, despre care vorbește *Plângerea Sfintei Mănăstiri a Silvașului din eparhia Hațegului din Prislop*, cronică densă a istoricilor unui așezământ monastic vechi (închipuind, cred, împreună cu citorii Sfântului Nicodim de la Vodița și de la Tismana și cu Mănăstirea Neamțului, „triunghiul de aur” al Ortodoxiei românești) și, deopotrivă, povestea (frecvent copiată în toate cele trei Țări Românești) drumului dramatic pe care a trebuit să păsească credința străbună într-un Ardeal invadat de confesiuni agresive – au atras atenția versificatorilor. Dispariția postelnicului Cantacuzino se cădea să stârnească o durere de uriașă cuprindere: oamenii, regnul vegetal și cel mineral, slujitorii lui Dumnezeu, țara întreagă:

„Zic, dară, și voi pietrilor și liamnelor, să plângeți,
Și tuturor săracilor, de jale să vă stângeți!
Și toată ticăloasa Țară aciasta Rumânească,
Cu toate mănăstirile împreună să jălească
Pre Constandin postialnicul, pre Cantacuzinescul,
Pre marele acela om, și prea înțeleptul!”

La fel, în cealaltă „plângere”, tensiunea creată de dereglările confesionale uită solidaritățile firești și explodează în blesteme radicale:

„O, de te-ar fi ars focul, Blaj,
Că tu multe răotăți lucași!
Tu, din început, de la strămoși,
Ai avut stăpâni tirani și necredincioși,
Că întru tine au fost muncit
Savva arhierul și mitropolit
De necredinciosul Apafi Mihai,
Al țării calvin crai...”

Marile „accidente”, doveditoare toate ale vanității strădaniilor omenești și a existenței, în genere, ale labilității sortii, înțelese ca

premise și deopotrivă ca „încheieri” ale inspectării (provocate mai mereu de câte o „groaznică întâmplare” fumizată de istorie, căci la noi, ca și aiurea, literatura a fost mult îndatorată povestirii trecutului) rosturilor ascunse ale lucrurilor, au furnizat substanța și „încărcătura” *povestirilor versificate* din secolul al XVIII-lea și de mai târziu. Aceste compuneri, care lui Iorga nu i-au plăcut (versuri „foarte rele”, „plate”, „schioape”, „neajustate”), care i-au iritat pe Sextil Pușcariu și pe D. Popovici (stihuri „lipsite de orice relief artistic”), nu vin dinspre folclor, cum se mai crede încă. Scriitorii care le-au pus pe hârtie – făcând exerciții de „polimetrie” și „poliritmie” și trăgând cu ochiul la cronicile rimate grecești – aparțineau neîndoielnic palierului mijlociu al cărturarilor români. Nu cred că-i putem pierde printre „creatorii populari”, chiar dacă nu știm cum l-a chemat pe cel care a compus acea înșirare absolut stimabilă a „trecutelor glorii”, brodând în marginea motivului *ubi sunt?*:

„Unde-i vorba lui Tulie,
Dulceața lui Hortensie,
Înțeleptul Socrat,
Marele Aristoteles,
Gallenus, Hypocrates?
Unde-i vârtutea lui Hector
Și-nțelepciunea lui Mentor?...”,

după cum, la fel, nu între producțiile folclorice este locul aceluia *Cântec despre sfârșitul Crailor și al Împăraților*, cu trimiteri la o limpede origine cultă, cărturărească (Al. Piru). Lui G. Călinescu producțiile cu pricina i-au plăcut. A gustat aceste alcătuirii zgomotoase, gălăgioase în chipul în care își înveșmântau simțămintele iscate de nararea „unui singur eveniment tulburător” (Eugen Negrici) și, deși a subliniat în vâna lor literară mai cu seamă „efectul burlesc”, „măscăria populară”, și o „încântătoare neghiobie”, a dovedit că ar fi putut oricând (dacă nu s-ar fi lăsat legănat de impresiile modernului ce refuză puntea către un alt tip de reflecție și de sensibilitate și ajunge astfel la „asprimi” în apreciere) să le înțeleagă corect: „Amestecul de idei culte și de naivități dă impresia gustoasă a unei nerozii savant ticluite”.

I-au interesat pe autorii acestor compuneri cu orgolii „epopeice“ întâmplările de mare tensiune, sfârșite tragic, faptele în stare să impresioneze, disparițiile fulgerătoare și de răsunet: moartea, în 1714, la Istanbul, a Brâncoveanului și a fiilor lui (*Cântec al lui Ștefan Vodă cu al lui Constantin Vodă când l-au tăiat împăratul*), dispariția unui mare boier – *Stihuri asupra peirii răposatului Manolachi Bogdan* („O, ce groaznică întâmplare, / O, ce primejdie mare, / O, ce cumplită cădere, O, spăimântată vedere...“), omorârea lui Grigore Ghica (*Stihuri asupra domnului Grigore Ghica, Voievod al Țării Moldovei*), suprimare înspăimântătoare, care, în Ardeal, va naște piesa de teatru *Occisio Gregorii... Vodae...*

Toate aceste subiecte sunt capabile să genereze contemplarea (barocă) a lumii sub perspectiva „deșertăciunii“, a vremelniceii celor pământești și a norocului alunecător. Ca în *Stihuri asupra domnului Grigorie Ghica*:

„O limbă ritoricască
Ar trebui să vorbească,
Și să spuie acea-ntâmplare
Jalnică și de mirare,
Care s-au cunoscut foarte
În halul lumii deșarte,
Cum că n-are nici un bine
Lumea statornic în sine...“

Sau în *Istorie ce au scos domnilor și boerilor*:

„Oh! Lume înșelătoare,
De-mpărați învrăjbitoare.
Cum era de dulce mierea,
Acum este-amară fierca...“

Buni știutori într-ale retoricii, pricepându-se să înveșmânteze *neobișnuitul* și să se jeluiască pe tonuri înalte, autorii de povestiri versificate navighează cu îndemânare printre întâmplările tragice, sângeroase, culegându-și cu pricepere subiectele care, pe de o parte, asigurau un efect de mare profunzime și forță tensionantă, seismică, asupra cititorului, iar, pe de altă parte, ofereau platforma necesară

„încheierilor“ sau punctărilor moralizatoare. Și una, și cealaltă – trăsături tipic baroce.

TEATRUL

În primele sale încercări culte, *teatrul* românesc descinde – cum s-a arătat¹ – din tradiția „teatrului școlar“, baroc prin excelență, ajuns în Transilvania (spațiu unde s-au conservat și cele mai vechi texte) prin intermediul spectacolelor organizate sistematic în colegiile iezuite. Teatrul baroc, în varianta sa „școlară“, oferă explicații pentru acea scenetă intitulată *Voinicul și fata* (și păstrată într-un manuscris bihorean din anii 1750–1754), text ce face apel la logica – barocă – a „inversului“ și nu se ferește de limbajul frust, și pentru *Comedia ambulatória alumnorum*, bănuit „misterium“ prezentat de „alumnii blâneni“ prin 1754–1755, ca și pentru cea mai însemnată alcătuire a vechii literaturi teatrale românești – piesa *Occisio Gregorii in Moldavia vodae trugedice expressa*, reprezentată la Blaj pe la 1780, lucrare cu totul remarcabilă ce manipulează „farsa, metamorfoza, masca, limbajul crud, cu aluzii licențioase, loviturile de teatru, spectaculosul, iregularul, vorbirea în mai multe limbi“².

Toate aceste texte (și, verosimil, cele pe care le amintea F.J. Sulzer) descind din inventarul „teatrului școlar“ baroc și aparțin categoriei lucrărilor dramatice propriu-zise (*actus dramaticus*), care prilejuiau veritabile reprezentații teatrale, solicitând adesea montări complicate, recuzite, costume. Știrile păstrate în legătură cu *Comedia ambulatória...* amintesc de faptul că elevii „s-au costumat după obiceiul comedianților în haine corespunzătoare, purtând podoabe de sticlă colorată și fiind însoțiți de un gornist, de un stegar și de un «timpanator», ceea ce înseamnă că dispuneau de fapt de o mică orchestră“³.

¹ Vezi, Mircea Popa, *Tectonica genurilor literare*, p. 87–102; Ion Istrate, *Barocul literar românesc*, Editura Minerva, București, 1982, p. 283–303.

² Mircea Popa, *op. cit.*, p. 44.

³ *Ibidem*, p. 93.

O altă veche piesă românească, *A scolasticilor de la Blaj facere...* (scrisă prin 1757 și jucată probabil în 1761), aparține neîndoielnic aceleiași tradiții, numai că, fiind construită sub forma unei *discuții* între două grupuri de personaje, *Părinții și Fiii* (se dezbătea „unirea cu biserica romano-catolică“), uzează, evident, de modalitățile de organizare ale așa-zisului *actus oratoricus* (al doilea tip de discurs al teatrului de colegiu)¹.

Am stăruit în această prefață (a cărei întindere este într-un fel motivată de complexitatea fenomenului literar medieval adăpostit pe durata câtorva secole) – cititorul a văzut acest lucru – mai cu seamă asupra „genurilor“ literare care au alcătuit coloana vertebrală a vechiului scris românesc. Adică asupra acelor organizări care, moștenite de la bizantini, au asigurat structura de rezistență a literaturii române, așezându-i fundamentele – prin textele „preluate“ – facilitându-i înscrierea în competiția est- și sud-est europeană – prin textele traduse din greacă în slavă și prin scrierile originale în slavonă – și desfășurarea mișcărilor lăuntrice în direcția înstăpânirii limbii vernaculare în ipostaza de vehicul cultural.

Prefața aceasta, care se sprijină pe înțelegerea dată de mine proceselor din vechea literatură românească (cu tentative de racordare la mișcările de sensibilitate europene și cu un limpede statut sud-est european), nu și-a propus să prezinte o „literatură“ (nici n-ar fi putut face așa ceva), ci doar să contureze câteva probleme. Una dintre ele ar fi cea a relației – pentru perioada avută în vedere – dintre „literatura tradusă“ și cea „originală“. Eu sunt de părere că, pentru epoca veche, o separare strictă, rigidă și mecanică, a creațiilor originale de textele traduse (mai ales atunci când aceste tălmăciri sufereau, în procesul de transpunere, numeroase modificări, aparținând traducătorilor și copiștilor, inși ce devin un soi de „coautori“) este o operație ce nu poate aduce profit nici în planul identificării opțiunilor, nici în cel al stabilirii structurilor de adâncime. Socotind că, în faza medievală a scrisului românesc, *literatura tradusă*, asumată de cărturari, citită,

multiplicată prin copiere, „deformată“, poate fi considerată – în planul satisfacerii necesităților de informare și în ipostaza de depozitară a unor pilde și imbolduri – drept parte constitutivă a *literaturii naționale*, am făcut loc în această selecție unor genuri literare «traduse», a căror «cerere» pe piața cărții a fost neîndoielnică: *cronografele, cosmografiile, cărțile populare* (puncte forte ale «bibliotecii» cititorului mediu). Am preferat, ziceam, să rămân – în discuția din paginile precedente – în preajma marilor „genuri“ (*hagiografia, proza oratorică, istoriografia, poezia*), convins de faptul că ele pot da seamă de mersul prin timp al deprinderilor scriitoricești și de ascensiunea purtătorilor lor către veritabila performanță. Am și întreprins o asemenea inspecție, ajutat de *productia poetică*, încercând să precizez diversitatea experiențelor, „creșterile“, diversificarea, instalarea semnelor modernității. Am lăsat deoparte o necesară, cred, dezbateră asupra discursurilor ce semnifică „pașii“ importanți către Timpul Modern (*romanul, eseul, tratatul*), cu excepția *literaturii dramatice*, întrucât numărul paginilor acestui „text de însoțire“ ar fi crescut și mai mult.

DAN HORIA MAZILU

¹ Vezi și V. Mândra, *Istoria literaturii dramatice românești*, vol. I, Editura Minerva, București, 1985, p. 76–84.

CRONOLOGIE

cca 1400

La mănăstirea Cozia, ctitoria lui Mircea cel Bătrân, domn al Țării Românești (1386–1418), monahul Filothei redactează, în slavona mediobulgară, imnuri religioase consacrate sub numele de *Pripealele sărbătorilor alese* sau *Cântări adause*.

1402

Grigore (c. 1364–1420), „prezviter în marea biserică a Moldovlahiei“, scrie în slavonă, *Mucenicia sfântului și slăvitului mucenic Ioan cel Nou*.

1424

Gavriil Uric de la Neamțu transcrie textul slavon al *Omiliilor sfântului Grigorie Nazianul*.

1442

Gavriil Uric de la Neamțu copiază în slavonă *Cuvântările Sfântului Ioan Gură de Aur*.

1457

aprilie 14. Începe domnia de 47 de ani a lui Ștefan cel Mare în Moldova, până la 2 iulie 1504, domnie de marcă și pentru viața culturală a țării.

1462

Primul manuscris în limba germană (datat), conținând *Povestiri despre Dracula voievod* (Vlad Țepeș).

1482 – c. 1492

La curtea lui Ștefan cel Mare, este redactat un letopiseț în slavonă, cuprinzând evenimentele petrecute în Moldova de la descălecatul lui Dragoș și până la începutul veacului al XVI-lea. Originalul nu se păstrează, faptele relatate fiind cunoscute prin intermediul unei copii descoperite de Ioan Bogdan și denumite *Letopisețul de la Bistrița*. Altă versiune a cronicii ne-a parvenit prin două copii, *Letopisețul Putna I și II*, care se opresc în anul 1565.

1493

ianuarie 10. La Sibiu, în familia lui Ștefan și a Barbarei Olahus, se naște Nicolaus Olahus (1493–1568), umanist de origine română, autor de lucrări istorico-etnografice și versuri omagiale.

1512

Episcopul Romanului, Macarie, finalizează o primă versiune, în limba slavonă, a letopisețului Moldovei, având drept model cronograful lui Constantin Manasses. Figura centrală a letopisețului este domnitorul Petru Rareș, protectorul scriitorului.

1512–1517

Neagoe Basarab, voievod al Țării Românești (1512–1521), cu sprijinul familiei Craioveștilor, construiește biserica episcopală, din Curtea de Argeș.

1518–1521

Neagoe Basarab redactează scrierea cu caracter parenetic *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, adevărată enciclopedie a evului mediu românesc, una dintre cele mai importante scrieri europene din sec. al XVI-lea.

1521

ianuarie 29–30. Primul text românesc datat – *Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung* – cuprinde știri despre o expediție turcească la Dunăre. Epistola trimisă lui Johannes Benkner, judele Brasovului, este o dovadă concludentă a existenței exercițiului redactării unui text în limba română.

1523

Macarie cronicarul copiază o *Psaltire* în slavonă pentru mitropolitul Teoctist, arhimandritul de la Putna.

1539

Ioan Honterus publică în limba latină un extras din *Sentințele dreptului civil* (*Pandectele lui Justinian*).

1542

• Se naște Johannes Sommer (Sommerus) la Pirna, lângă Dresda. A scris *Viata lui Iacob Heraclit Despotul Moldovei*, 1574 (tipărită postum, la Wittenberg în 1587) și alte lucrări istorice și de polemică religioasă în limba latină. Moare în 1574.

martie. Macarie, episcop de Roman, încheie prima versiune în slavonă a *Letopisețului Moldovei* (1504–1541).

1544

iulie 16. Filip Moldoveanul este recompensat de orașul Sibiu pentru imprimarea unui *Catehism* românesc, prima tipăritură românească (nu s-a păstrat, însă, nici un exemplar).

1551–1553

Apare la Sibiu un *Evangheliar* slavo-român, partea românească reprezentând cel mai vechi text tipărit în limba română păstrat până acum.

1553–1555

Redactarea cronicii lui Eftimie în limba slavonă. Evenimentele înfățișate cuprind intervalul dintre 1541 și 1554, adică a doua domnie a lui Petru Rareș, cele două domnii ale fiilor lui, precum și prima domnie a protectorului său, Alexandru Iăpușneanu (1552–1561; 1564–1568).

1557–1581

Diaconul Coresi tipărește, la Brașov și în alte localități din Transilvania, mai multe cărți în limba română și slavonă: *Octoih* (1557) *Triod-Penticostar* (1557), *Catehismul românesc (Intrebare creștinească, 1559–1560)*, *Tetraevanghelul românesc* (1560), *Pravila sfinților oteți* (sau *Pravila românească, 1560–1562*), *Lucrul apostolesc (Praxiul, 1565–1566)*, *Evanghelia cu învățatură (Cazania I)* și un *Molitvelnic* (1567–1568), *Psaltire* (1570), *Evanghelia cu învățatură (Cazania a II-a, 1580–1581)*.

1581

iulie 8. Lucaci ritorul încheie copierea textului slavo-român al unei *Pravile* – cel mai vechi manuscris juridic românesc datat și unul dintre cele mai vechi texte literare românești din Moldova.

1582

iunie 4–iulie 14. Șerban Coresi și Marien diacul tipăresc, în limba română, *Palia de la Orăștie*.

1583

Tronul Țării Românești este ocupat, până în 1585, de către Petru Cercel. În cei doi ani, cărturarul umanist, cunoscător a douăsprezece limbi, construiește o impunătoare reședință la Târgoviște, refăcând totodată Biserica Domnească.

1590 c.

Se naște Grigore Ureche, într-o veche familie boierească. Tatăl său, Nestor Ureche, a îndeplinit diferite funcții în ierarhia epocii

(mare logofâr sub Aron-vodă și mare vornic al Țării de Jos, în timpul domniei lui Ieremia Movilă). Grigore Ureche (1590–1647), umanist prin spirit și educație, este autorul primei cronici în limba română: *Letopisețul Țării Moldovei până la Aron Vodă (1359–1594)*.

- Este omorât Petru Cercel în timpul călătoriei pe mare, către insula Rhodos, unde fusese exilat.

1592-1604 c.

Se datează o copie a traducerii românești a cărții populare *Floarea darurilor (Fiore di virtù)*, în care apar și unele sentenții versificate, considerate drept primele versuri laice românești.

1596

decembrie. Se naște Petru Movilă, mitropolit al Kievului, sprijinitor al tiparului și al școlii din țările românești. Moare la 1 ianuarie 1647.

- Se naște Udriște Năsturel (1596–1659), în familia postelnicului Radu Năsturel și a Călei Calomfirescu.

1617

Este ucis Dorothei de Monembasia, realizatorul unui cronograf grecesc (1631), a cărui traducere a circulat în spațiul cultural românesc.

1620

- Popa Ion Vlah (Românul) din Sânpetru (Brașov) copiază traducerea românească a romanului popular *Alexandria*, fiind cea mai veche copie românească datată, păstrată împreună cu alte două cărți populare: *Albinușa* sau *Floarea darurilor* și *Rojdanita*, în *Codex Neagoeanus*.

- Mihail Moxa redactează un *Cronograf*, prelucrând mai multe surse: traducerea slavonă a textului lui Constantin Manasses, o cronică sârbească și una bulgărească, la toate acestea adăugând informații din istoria românilor. *Cronograful* – „prima istoric

universală în românește“ – cuprinde evenimentele de la Facerea lumii până la anul 1489.

1624 c.

În familia lui Leontie și a Mariei (Misirei), se naște Dimitrie Barila, viitorul mitropolit Dosoftei, primul mare poet român cult, autor al *Psaltirii în versuri* (1673) și al poemului cronologic despre domniile Țării Românești; traducător de cărți de istorie și religioase: *Istoriile* lui Herodot, *Viața și petrecerea svinților* (1682–1686), *Cuvântările* lui Ioan Hristostomul.

1632

- Pe tronul Țării Românești urcă Matei Basarab, care va domni până în 1654. Epoca domniei lui se caracterizează printr-o semnificativă înflorire a culturii.
- Petru Movilă este înălțat la rangul de mitropolit al Kievului.

1632–1653

Perioadă în care pe tronul mitropolitan al Moldovei se află Varlaam. Ocupă această poziție cu ajutorul voievodului Alexandru Iliș (1631–1633), dar se menține și în timpul altor domnii mai scurte, ca și în vremea bogatei domnii a lui Vasile Lupu (1634–1653).

1633

Anul nașterii lui Miron Costin, cel de-al doilea fiu al hatmanului Iancu (Ion) Costin și al Saftei Scoarțes, descendentă din familia Movileștilor. Miron Costin (1633–1691), cronicar umanist, poet laic în limba română, teoretician al versificației românești, etnograf, diplomat. Opera: *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron vodă încoace. 1595–1661* (1675), *Viața lumii, Stihuri de descălecatul țării, Istoria în versuri populare despre Moldova și Țara Românească* (1677).

1636 c.

Nicolae Milescu, fiul lui Gavril, originar din Peloponez, se naște la Milești. Spătarul Nicolae Milescu (1636–1708), scriitor teolog, memorialist, diplomat. Opere: *Enchiridion sau Steaua Răsăritului, Călătoria prin Siberia de la Tobolsk la Nercinsk și la hotarele Chinei* (1677), *Jurnalul misiunii lui Nicolae Spătaru în China* (1677), *Descrierea Țării Coreii*, un tratat despre Sibile, în limba rusă: *Cartea despre Sibile, câte au fost, care le au fost numele și profetiile lor ș.a.*

1638

Este tipărită la Veneția poema grecească a vistiernicului Stavrinou, sub titlul *Vitejiile prea piosului și prea viteazului Mihail Voievod* (1601).

1639

Apare la Govora *Paraclisul Precistei*, în cuprinsul căreia se află și două cărți populare de prevestire: un *Gromovnic* și un *Trepetnic*.

1640

La mănăstirea Govora este tipărită *Pravila*, în traducerea lui Mihail Moxa, fiind prima carte în limba română tipărită în Țara Românească. *Pravila de la Govora* se deschide cu *Stihuri în stema domniei Țării Românești neam casei băsărăbesc*, scrise de Udriște Năsturel.

- Se naște, la Târgoviște, Constantin Cantacuzino, fiul postelnicului Constantin Cantacuzino și al Elinei, fiica voievodului Radu Șerban. Stolnicul Constantin Cantacuzino (1640–1716), mare învățat de factură umanistă, cu studii la Veneția și Padova, diplomat, personalitate complexă a istoriei noastre. A fost căsătorit întâi, din 1670, cu Safta Buhuș, nepoată a doamnei Anastasia, soția voievodului moldovean Gheorghe Duca, apoi cu o Maria. Opera: *Hartă geografică a prea înaltei domnii a Ungrovlahiei...*, *Istoria Țării Rumânești întru care se cuprinde numele cel dintâi și cine au fost lăcuitorii ei atunci și apoi cine o au*

mai descălecat și o au stăpânit și în vremile de acum cum s-au tras și stă, *Jurnalul de călătorie și petrecere la Padova (1667–1669)* ș.a.

- La Iași, este înființată Școala Domnească de la mănăstirea Trei Ierarhi, cunoscută și sub denumirea de *Academia Vasiliană*.

1642

sept. 15 – oct. 27. La inițiativa lui Vasile Lupu, are loc la Iași un sinod, care aprobă textul mitropolitului de Kiev, Petru Movilă, intitulat *Mărturisirea credinței ortodoxe*.

- Este tipărită la Govora și la Dealu (Târgoviște) *Evanghelia învățătoare*, tradusă de ieromonahul Silvestru, cu o *Predoslovie* și *Stihuri în stema domniei Țării Românești*... de Udriște Năsturel.

1643

octombrie. Patriarhia din Constantinopol aprobă atât versiunea latină redactată de Petru Movilă, cât și pe cea neogrecă, alcătuită de Meletie Syrigos în perioada desfășurării Sinodului de la Iași.

octombrie. Se naște în familia lui Mihail Halici, fiul său, Mihail, viitor poet și lexicograf. Mihail Halici-fiul (1643–1712) este autorul unei ode scrise în limba română, folosind caractere latine și ortografie maghiară, dedicată lexicografului maghiar Francisc Paris-Papai.

- Mitropolitul Varlaam tipărește, la Iași, *Carte românească de învățătură dumenecile preste an și la praznice împărătești și la svenți mari sau Cazania* lui Varlaam, fiind prima carte românească tipărită în Moldova. Lucrarea conține comentarii la Evangheliile și texte hagiografice, fiind folosită și în alte cazanii românești prin aceasta contribuind în mare măsură la unificarea limbii române literare.

1644

Vasile Lupu îl trimite la Matei Basarab pe mitropolitul Varlaam pentru a încheia pacea. În acest context, are loc întâlnirea cu Udriște Năsturel, în biblioteca căruia va descoperi un *Catehism calvinesc*, tipărit în limba română (1642), care va constitui punctul

de plecare al scrierii cu caracter polemic, *Răspunsul împotriva Catehismului calvinesc* (1645).

1644–1645

Eustratie logofătul traduce din slavonă și tipărește la Iași *Șapte taine a beseuricii*, stihurile la stemă și *Predoslovie* aparținând mitropolitului Varlaam.

1646

- La Iași, pe cheltuiala lui Vasile Lupu, apare *Cartea românească de învățătură de la pravilele împărătești și de la alte giudeațe*, care reprezintă primul cod de legi apărut în limba română.

- Începe să-și desfășoare activitatea, la Târgoviște, prima școală de învățământ superior din zona Muntenici.

1647

Moare Grigore Ureche, primul cronicar de limbă română.

aprilie 15. Udriște Năsturel termină traducerea în slavonă, din latină, a cărții lui Kempis, *Imitatio Christi*. Lucrarea este dedicată Elinei, doamna lui Matei Basarab, iar predoslovie mitropolitului Varlaam al Moldovei. Se tipărește la mănăstirea Dealu (Târgoviște).

1648

La Alba Iulia apare *Noul Testament*, sub îngrijirea mitropolitului Ardealului, Simion Ștefan (? – 1656).

1649

La Târgoviște se tipărește *Triodul-Penticostar* slavonesc, cu o prefață în spirit umanist, cu citate din autori greci, alcătuită de Udriște Năsturel.

1652

La Târgoviște apare, cu sprijinul lui Matei Basarab, *Îndreptarea legii* (sau *Pravila*) lui Matei Basarab, inspirată din *Carte românească de învățătură* a lui Vasile Lupu.

1655

Într-o familie boierească din satul Greci, aparținător fostului județ Vlașca, se naște Radu Greceanu. A fost căsătorit cu Ecaterina, fiica lui Ivașcu Băleanu. Radu Greceanu (1655/60 – 1714), cărturar de ținută, elinist, cronicar, traducător și poet, a rămas, de-a lungul întregii cariere, logofăt în cancelaria voievodală. Este autor al unei cronici oficiale a domniei lui Constantin Brâncoveanu (1688–1714); a scris versuri la stema lui C. Brâncoveanu; traduce, împreună cu fratele său Șerban, *Biblia* de la București (1688); traduce și *Mărturisirea ortodoxă* a lui Petru Movilă (1691), *Mineiele* de la Buzău (1698) și *Povestea de jale a morții silnice a postelnicului Constantin Cantacuzino* (în versuri, 1663).

1658 c.

Se naște Radu Popescu. Tatăl viitorului cronicar, visticerul Hrizea, era fiul lui Gheorghe Carida, un grec din părțile Ianinei, cu înclinații spre exercițiul cărturăresc. Mama lui Radu Popescu, Maria, era fiică a marelui ban Gheorghe Băleanu și soră, deci, cu Ivașcu Băleanu, capii „partidei Bălenilor“. Radu Hrizea sau Radu Hrizea-Popescu era văr cu Grigore Băleanu, fiul lui Ivașcu. Radu Popescu (1658–1729), cronicar oficial și om de încredere al voievodului Nicolae Mavrocordat, continuă *Cronica Balenilor* (1660-1688) cu evenimentele din anii 1688–1729.

1658

septembrie 28. Din acest an datează o însemnare a lui Stoica Iudescu (presupus autor al *Letopisetului Cantacuzinesc*), făcută pe un manuscris ce cuprinde *Cuvinte ale lui Ioan Hrisostom*. Însemnarea autografă este datată 20 septembrie 1658: „Den vrecara Tatălui și cu sârguirea Fiiului și cu săvârșirea Duhului Sfânt, fiind noi, eu – Stoica Iudescu logofet, den moșia mea den Țara

Rumânească, de pe râul Potopului, ot sud Dâmbovița, pentru înmulțirea păcatelor mele, fiind acolo domnu Mihnea Radul voevod, pribegit-am împreună cu stăpânul mieu, dumnealui jupânul Costandin Cantacuzin biv vel logofăt, și am venit aici în Țara Moldovei cu toată casa dumnealor, așzându-ne pre apa Cracăului, în satul Calimani al fratelui dumisale jupânul Iordache vel ceașnic, izbăvindu-ne milostivul Dumnezeu de toate nevoile, fiind aici domn măria sa Io Gheorghe Ghica voevod, meseța sept. 20 dni vl(ea)t 7167...“

1659

noiembrie 20. Nicolae Milescu este făcut mare spătar de Gheorghe Ghica când ocupa tronul Țării Românești.

- Udriște Năsturel este ucis din ordinul lui Mihnea al III-lea.

1660 c.

- Se naște Andrei din Iviria, viitorul mitropolit Antim Ivireanul al Țării Românești.
- În familia lui Miron Costin și al Ilinei se naște Nicolae Costin (1660–1712), om de cultură, poliglot. Opera: *Letopiset de la zidirea lumii la sfârșitul domniei lui Irimiei vodă* (1601), *Cronica domniei dintâi a lui Nicolae Mavrocordat* (1710–1711) și prelucrarea românească: *Ceasornicul domnilor* (1710–1712) după Antonio Guevara.

1663

decembrie 30. Este omorât la mănăstirea Snagov, din porunca lui Grigore Ghica, postelnicul Constantin Cantacuzino, șeful recunoscut al ramurii Cantacuzinești din Țara Românească. Actul voievodului, influențat de subterane uneltiri (zice *Letopisetul Cantacuzinesc*), va duce la scindarea boierimii țării în cele două partide rivale – Cantacuzinii și Balenii.

1664

Este aproape sigur că în preajma acestui an Nicolae Milescu, pe atunci capucheaie la Constantinopol – pe lângă Poarta otomană – al voievodului muntean Grigore Ghica, terminase de tălmăcit *Vechiul Testament*. Se știe că ediția frankfurtiană (1597) a *Septuagintei*, pe care a lucrat Milescu, conținea și un tratat filozofic tălmăcit de spătar sub titlul *Despre singurul țiitoriul gând* (*Tratatul despre rațiunea dominantă*).

1665

martie 12. Începe „voiajul european” al lui Constantin Cantacuzino, perioadă de studiu și definire a formației sale de umanist. În „etapa” constantinopolitană (1665–1667) îi are ca profesori pe un Dionisie și pe Gherasim Cretanul.

1665–1672 c.

Se realizează o redactare parțială a *Istoriei Țării Românești* (*Letopisețul Cantacuzinesc*).

1667

aprilie 18 – 1669 august. Constantin Cantacuzino se numără printre studenții celebrei „Universitas Artistarum” din Padova. Frecventează cursurile de literatură, teologie, matematică, astronomie și medicină. Face simultan studii de filozofie, fizică, latină și greacă. Are prilejul să lucreze cu profesori vestiți (Albanus Albanus, Valeriano Bonvicini, Antonio Dall’Acqua) și să achiziționeze numeroase cărți ale învățaților Renașterii și Barocului. Ipoteza unui doctorat, susținut la Louvain, nu se sprijină pe argumente solide. La rândul lui, Stolnicul îi va trimite la studii la Padova pe fiii săi, Ștefan și Răducanu.

- Mihail Halici se înscrie la cursurile Universității din Nürnberg.

1667–1671

Dosoftei traduce din slavonă și transpune în versuri *Psalmii lui David*, lucrare închinată voievodului Gheorghe Duca, tipărită în 1673.

1669

martie 3. Suie pe tronul Țării Românești Antonie din Popești. Va domni până în 1672, înainte de 12 februarie. Sub Antonie din Popești, Cantacuzinii găsesc momentul oportun de a deschide vestitul proces de reabilitare a memoriei părintelui lor, postelnicul Constantin. Inculpatul principal a fost Stroe Leurdeanu, fruntaș al partidei Bălenilor. Găsit vinovat, Stroe Leurdeanu este întâi condamnat la moarte. Va fi apoi grațiat și călugărit cu forța, la Snagov, de unde izbutește, totuși, să fugă.

1672

În familia vistiernicului Neculce și a Catrinei, din neamul Cantacuzinilor, se naște Ion, viitorul cronicar, continuator al tradiției istoriografice inițiate de Grigore Ureche și Miron Costin.

1672–1674

- Potrivit relatării din *Letopisețul Cantacuzinesc*, acești doi ani (fără două luni) Stoica Ludescu – presupus autor al acestei cronici – „care au fost slugă bătrână la casa răposatului Constantin Postelnicul”, i-a petrecut închis la ocnă. Se știe despre Stoica Ludescu că era de prin preajma Târgoviștei, din satul Ludești. Este co-ctitor la o biserică din această localitate. Între 1680 și 1682 a fost ispravnic de Târgoviște.

1673

- Apare, la Uniew, *Psaltire a svântului proroc David* în versuri românești, operă la care mitropolitul Dosoftei lucrase din vremea când era episcop.

- Din dispoziția Înaltei Porți, Constantin Cantacuzino este surghiunit, pentru câteva luni, în insula Creta. Se întoarce în țară la începutul domniei lui Gheorghe Duca (1673–1678), ruda sa prin alianță.

octombrie 26. Se naște Dimitrie Cantemir, fiul lui Constantin Cantemir și al Anei Bontaș.

noiembrie. Mitropolitul Dosoftei îl urmează, în exilul polonez, pe voievodul Ștefan Petricicu. Se întoarce în țară în 1675, de unde va pleca, într-un al doilea exil, în 1686.

1675

ianuarie 22. Constantin Cantacuzino primește de la Gheorghe Duca dregătoria de mare stolnic al Țării Românești (o va păstra până la 30 decembrie 1677), rang ce va furniza *cognomenul* cu care marele cărturar a intrat în istorie. În primăvara acestui an, Constantin Cantacuzino face o călătorie la Varșovia încercând, din dispoziția lui Gheorghe Duca, să mijlocească încheierea unui tratat de pace între Turcia și Polonia.

- Miron Costin începe să scrie *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron-vodă încoace, de unde este părăsit de Ureche vornicul de Țara de gios*. Figura centrală a cronicii va fi voievodul Vasile Lupu, al cărui destin este urmărit în evoluția lui ascendentă și descendentă.

1675–1678

Nicolae Milescu primește, din partea țarului Alexei Mihailovici, o misiune diplomatică în China, pentru a stabili relații de prietenie și a investiga posibilitățile de dezvoltare a comerțului.

1677

Miron Costin scrie în limba polonă *Cronia țărilor Moldovei și Munteniei*.

1678

noiembrie. Șerban Cantacuzino urcă în scaunul voievodal al Țării Românești. Va muri, ca domn, la 28 octombrie 1688.

1679

Poetul sas Valentin Franck von Franckenstein publică, la Sibiu, un volum plurilingv, intitulat *Hecatombe sententiarum Ovidianarum germanicae imitatarum* (*Hecatomele sentențiilor lui Ovidiu imitate în limba germană*), care constituie una din primele încercări de a scrie poezie laică românească pe teme clasice.

1680

martie. Hrizea, vistiierul din Popești, tatăl cronicarului, este închis (pentru niște nereguli bănești) și apoi omorât la Snagov din porunca voievodului Șerban Cantacuzino (martie 1680). Familia, căreia i se confiscaseră toate bunurile, ia drumul Istanbulului, dar nu va sta mult în Turcia. Toți, deci și Radu Popescu, se întorc în Moldova, de unde vor reveni în Țara Românească abia în 1687.

- Preda Pârșcoveanu (Brâncoveanu), considerat – de unii cercetători – drept autor al *Cronicii anonime despre Brâncoveanu*, primește rangul de spătar II în divanul lui Șerban Cantacuzino. Acest Preda Pârșcoveanu, căsătorit cu o Stanca, era fiu al marelui postelnic Iordache Trufanda și al Ancuței, fiica lui Preda Brâncoveanu. Era, deci, văr primar cu Constantin Brâncoveanu, care îl va trimite să oprească din drum solia ce pornise, din porunca lui Șerban Cantacuzino, la Viena, ca să trateze cu imperialii.

1681

Stoica Iudescu, presupus autor al *Letopisețului Cantacuzinesc*, rămâne credincios Elinei, soția postelnicului Constantin Cantacuzino, și celorlalți fii ai ei, care nu-l prea agreau pe Șerban Cantacuzino, fratele lor ajuns între timp voievod al țării. „Sluga bătrână” redactează acte de familie („Catastiful de toate satele și moșiile, rumâni, viile și țigani pe care le cumpărase încă mai dinainte pre vrême când au fost măria-sa [Șerban-vodă] în cinste boiaru, cu ale măriei-sale drept câștig”) și testamentul (în 1681) postelnicesei, prin care Șerban este îndepărtat de la moștenire și

îndatoririle de „cap“ al familiei trec asupra lui Constantin Cantacuzino.

1682–1686

Sub titlul *Viața și petrecerea svinților (Sinaxar sau Proloagele tuturor svinților)*, mitropolitul Dosoftei tipărește, în patru tomuri, o colecție de proloage, culegere de hagiografii după izvoare bizantine.

1683

iulie 14 – septembrie 13. Asediul Vienei de către armatele otomane, comandate de vizirul Kara Mustafa. Între asediatori, însoțindu-l pe fratele său Șerban voievod, pare a se fi aflat și stolnicul Constantin Cantacuzino, după cum Miron Costin ia parte alături de oștirea lui Gheorghe Duca, domnul Moldovei.

În lupta de la Kahlenberg, trupele austriece și armata polonă a lui Jan Sobieski, venită în sprijin, înfrâng oștirea otomană și declanșează începutul declinului puterii Semilunei în zona Europei Centrale.

septembrie 17. La recent instalata tipografie din Sas-Sebeș, Ioan Zoba din Vinț tipărește o culegere de cuvântări funebre, intitulată *Sicriul de aur. Carte de propovedanie la morți.*

1684

iulie. Miron Costin, în părăsire la Daszow, în Polonia, scrie în limba polonă *Istoria în versuri polone despre Țara Moldovei și a Munteniei.*

1686–1691

Miron Costin scrie tratatul *De neamul moldovenilor din ce țară au ieșit strămoșii lor*, operă capitală în bibliografia cărturarului și în ansamblu scrierilor umaniste ale culturii române.

1687

În timpul domniei lui Șerban Cantacuzino, voievod protector al artelor și științelor, cărturarul Gheorghe Brancovici redactează în românește *Hronica Slovenilor, Iliricului, Misiei cei din sus și Misiei cei din jos*. Cercetătorii văd în această lucrare prima încercare de a descrie sintetic istoria Europei de Sud-Est.

1688

Se realizează căsătoria dintre Smaragda, fiica voievodului Șerban Cantacuzino, și Grigore, fiul lui Ivașcu Băleanu. Cu această alianță, ce a marcat împăcarea celor două partide boierești rivale (o dușmănie ce dura de douăzeci și cinci de ani), se încheie, în mare, relatările din *Letopisețul Cantacuzinesc* și din *Cronica Bălenilor*. În unele redacții – cum ar fi, de pildă, copia executată pentru voievodul Ștefan Cantacuzino (în care lucrarea poartă titlul *Istoria Țării Românești de când au descălicat pravoslavnicii creștini*) – *Letopisețul Cantacuzinesc* mai cuprinde o adăugire despre evenimentele din primii doi ani ai domniei lui Constantin Brâncoveanu. Relatarea se încheie, deci, la 1690.

octombrie 28. Urcă pe tronul Țării Românești Constantin Brâncoveanu. Va domni până la 24 martie 1714.

noiembrie 10/20. Tipografia bucureștenă termină (lucrul durase zece luni) de imprimat *Biblia de la București* (cunoscută și sub numele de *Biblia lui Șerban Cantacuzino*). Radu și Șerban Greceanu, alături de alți cărturari din Țara Românească, au participat, cu contribuții notabile, la operațiile de tălmăcire, confruntare și stilizare, precum și la revizuirea versiunii date de Nicolae Milescu.

Radu Greceanu semnează și *Stihurile asupra stemei prealuminatului și înălțatului Domn Ioan Șerban C[onstantin] B[asarab] Voievod*, ce deschid tipăritura.

1689

Radu Popescu este trimis de Constantin Brâncoveanu, într-o misiune destul de complicată, în Transilvania, la generalul Heissler. Succesul soliei transpare în cronicile timpului. Pentru

calitățile sale de diplomat abil și bun cunoscător al câtorva limbi (greaca, latina, slavona și turca), Radu Popescu a mai fost utilizat și pentru alte însărcinări la începutul domniei lui Constantin Brâncoveanu. Aceste misiuni, duse cu bine la capăt, îl fac să urce în ierarhia administrativă. Între 1692 și 1696 a fost mare clucer, iar în 1695 a primit însărcinarea să se ocupe, ca ispravnic, de repararea cetății Cladova.

- La Alba Iulia (Bălgrad) Ioan Zoba din Vinț tipărește un *Molitvenic* românesc. Tot acum apare și *Poveste la 40 de mucenici*
- Încep în București cursurile Școlii Domnești, cu limba de predare greacă; înființată de Șerban Cantacuzino.

1690

Este redactată *Istoria Țării Românești de când au descălecat pravoslavnicii creștini (1290 c. –1690 ian.)*, cunoscută și sub titlul de *Letopisețul Cantacuzinesc*.

august 11. Are loc, la Zărnești, în Transilvania lupta dintre armata imperială și trupele turcești și muntene, ajutate de curuții lui Emerik Thököly. Austriecii sunt învinși, iar generalul Heissler, protector al lui Constantin Bălăceanu, și el o prezență activă în textele cronicarilor munteni, este făcut prizonier. Sub supravegherea lui Constantin Brâncoveanu, o *dieta*, întrunită la Cristian, îl proclamă pe Thököly principe al Transilvaniei.

1691

- Apare, la București, cartea intitulată *Mărgăritare adecă Cuvinte de multe feliuri a celui întru sfinți Părintelui nostru Ioan Arhiepiscopul Tarigradului a lui Zlatoust*, culegere de omilii atribuite lui Ioan Hrisostom. Volumul a fost tradus din grecește de Radu și Șerban Greceanu.

- Radu Greceanu semnează „versurile la stemă“ (*Versuri politice 8 asupra stemelor luminatului și înălțatului Domn*) și împreună cu fratele său Șerban alcătuiește „predoslovie către cititor“ (*Cătră de bine voitorul cititoriu*).

decembrie 4. *Diploma leopoldină* prin care Curtea imperială de la Viena hotărăște subordonarea principatului Transilvaniei direct puterii habsburgice.

decembrie. În tipografia Episcopiei Buzăului apare *Pravoslavnică mărturisire a săborniceștii și apostoleștii bisericii a Răsăritului* de Petru Movilă, tradusă de Constantin Cantacuzino stolnicul și Radu Greceanu după ediția grecească (1667). Volumul cuprinde și versurile lui Radu Greceanu închinat la stema lui Constantin Brâncoveanu, sprijinitorul tipăriturii.

- Miron Costin este ucis, împreună cu fratele său Velicio, din porunca domnului Constantin Cantemir.

1693

Radu Greceanu pornește a scrie *Începătura istoriei vieții luminatului și preacreștinului domnului Țării Rumânești, Io[an] Constantin Brâncoveanu Basarab voievod, dă când Dumnezeu cu domnia l-au încoronat pentru vremile și întâmplările ce în pământul acesta, în zilele Măriei-sale s-au întâmplat*. În 1699 cronicarul redactează *Predoslovie* ce urma a prezenta cele 43 de capitole deja terminate și destinate „publicării“ prin copiere.

1693

aprilie 13. Dimitrie Cantemir pleacă la Constantinopol unde, cu intermitențe, va sta aproape 17 ani.

- Cea mai veche versiune în limba română a *Fiziologului*, întocmită de Costea Dascălul, de la biserica din Șcheii Brașovului.
- Dascălul Toader din Feldru rostește o cuvântare la înmormântarea Sofronici, soția lui Pătrascu Ciogolea.

1693–1703

La Șcheii Brașovului Costea Dascălul copiază un miscelaneu cuprinzând mai multe cărți populare: *Gramovnic*, *Floarea darurilor*, *Esopia*, *Sindipa*.

1694

An „de vârf” în contactele dintre stolnicul Constantin Cantacuzino și generalul italian Luigi Ferdinando Marsigli. Italianului, care strângea date pentru o cercetare intitulată *Danubius pannonico-moesicus*, învățatul român îi furnizează informații privind originea romană a românilor și alte știri cu caracter geografic, etnografic și istoric referitoare la situația Țărilor Române.

• Antim Ivireanul tipărește la București *Psaltirea* românească, la tipografia domnească de la Mitropolie.

1696

Constantin Cantacuzino comandă o copie, în grecește, după lucrarea lui Nicolae Milescu (cu care se afla în corespondență), *Itinerar de la Tobolsk, capitala Siberiei, până la frontiera Chinei*.

1696–1699

În acest interval de timp a apărut (poate a fost și tipărită) traducerea în limba română a *Poveștii de jale, și pre scurt asupra nedreptei morți a preacinstiului Constantin Cantacuzino, marelui postelnic al Țării Românești*. Originalul grecesc, imprimat la Venetia, circula în mediile de cultură din Țara Românească. Traducerea este atribuită lui Radu Greceanu.

1697

Apare *Manualul despre unele nedumeriri și rezolvarea lor*, scris de învățatul teolog grec Ioan Cariofil. Cartea a fost tipărită după ce autorul, învinuit de simpatii pentru Reformă, murise. Actul tipăririi, un fel de reabilitare a teologului grec, a fost patronat de stolnicul Constantin Cantacuzino, cel care formulase, de altfel, și întrebările la care răspundea Cariofil în cartea sa.

septembrie 10. Bătălia de la Zenta, unde armatele Imperiului habsburgic, comandate de principele Eugeniu de Savoia, înfrâng trupele otomane.

decembrie–1698 iunie. Dimitrie Cantemir redactează *Divanul sau Gâlceava înțeleptului cu lumea sau Giudețul sufletului cu trupul*.

1698

• Începe construcția palatului de la Potlogi, unul dintre jaloanele menite să marcheze „drumul voievodal” de la București la Târgoviște. Lucrările se vor termina în 1699. Matricele nobile ale stilului brâncovenesc sunt în faza de definitivare.

august 30. Dimitrie Cantemir tipărește, la Iași, în română și greacă, prima sa lucrare filozofică: *Divanul sau Gâlceava înțeleptului cu lumea sau Giudețul sufletului cu trupul*.

1698–1699

Episcopul Mitrofan tipărește la Buzău *Mineiele*, în 12 volume, traduse din grecește de Radu Greceanu, probabil, după culegerea lui Maxim Margunios. Ca și în alte cărți ale sale, traducătorul compune versurile inaugurale consacrate herbului voievodal: *Stihuri politice 10 asupra stemei prealuminatului, slăvitului și blagocestivului Io[an] Constantin B[râncoveanu] Basaraba Voievod*. Insistând asupra dificultăților pe care a trebuit să le învingă, traducătorul mărturisește cu onestitate „participările” externe, decisive uneori pentru reușita întreprinderii sale: „așa și la aceasta mai vârtos ajutoriu și îndireptătoriu mai grelelor cuvinte și noime am avut pe dumnealui Costandin Cantacuzino biv vel stolnic”.

1700

• Stolnicul Constantin Cantacuzino tipărește la Venetia prima hartă a Țării Românești. Este un indiciu sigur că marele umanist lucra la elaborarea *Istoriei* sale.

martie–septembrie. Dimitrie Cantemir redactează scrierea filozofică *Imaginea de nedescris a sacrosanctei științe* (în latină).

iulie. În tipografia lui Antim Ivireanul de la Snagov apare versiunea românească a unei cărți celebre – *Fiore di virtù* (*Floarea darurilor*) – din literatura sapiențială. Traducerea din greacă aparține lui Filotei Svetagorețul.

• Radu Popescu, care „începuse să calce strâmb” (N. Iorga), este amestecat – cu o funcție însemnată – în uelțirea pusă la cale de Dumitrașcu Corbeanu. Voievodul „l-au pedepsit puțină vreme

cu închisoarea“ – zice cronicarul – dar cariera lui Radu Popescu, sub Constantin Brâncoveanu, ia sfârșit. Va mai ocupa în anii următori doar dregătorii de mâna a treia.

1701

Apare la Snagov *Liturghia* greco-arabă.

1702

În suita lui William Paget, ambasador al Anglici la Istanbul, trece prin Țara Românească savantul epigrafist englez Edmund Chishull. El poartă utile discuții cu învățatul umanist Constantin Cantacuzino, legate, mai ales, de problemele originii limbii și poporului român, de unitatea românilor din Moldova, Țara Românească și Transilvania. Lordul William Paget îi dăruie lui Constantin Cantacuzino, în 1696, un telescop.

- Apare la Snagov un *Ceaslov* greco-arab

1703

Încep tratativele dintre Constantin Brâncoveanu și Rusia. Pentru contacte pleacă la curtea țarilor cărturarul brașovean David Corbea. Acesta întreprinde călătorii cu scop diplomatic în Rusia în 1702, 1705 și 1706.

- Constantin Brâncoveanu construiește splendidul palat de la Mogoșoaia.

1703–1704

Dimitrie Cantemir elaborează, în limba turcă, un tratat intitulat *Cartea științei muzicii după felul literelor*, punct de plecare al sistemului teoretic al muzicii turcești.

1705

decembrie. La Istanbul, Dimitrie Cantemir încheie scrierea romanului său *Istoria ieroglifică*, primul roman românesc, text reprezentativ pentru barocul literar românesc.

1707

- Școala Domnească de la București, reorganizată de Constantin Brâncoveanu, devine Academia Domnească.
- Începe, probabil, lucrarea sa autorul *Cronicii anonime despre Constantin Brâncoveanu (Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 până la martie 1717)*.
- Radu Greceanu revine asupra faptelor cuprinse în anii 1699–1707 din cronica sa și elaborează o nouă versiune, așa-zisa „istorie secretă“, în care dă pe față ignobilele manevre ale inamicilor voievodului. Cronica lui Radu Greceanu se întrerupe în 1714, cu puțină vreme înaintea tragicului sfârșit al lui Brâncoveanu.
- După pilda Academiei Domnești de la București, Antioh Cantemir fondează și el, la Iași, o Academie Domnească.
- Izbucnește conflictul dintre voievodul Constantin Brâncoveanu și Cantacuzini. Ca urmare, marele spătar Mihael Cantacuzino, unchiul domnului, este destituit. Cantacuzinii reacționează. Intervenția, pacificatoare, a Curții de la Petersburg dă numai rezultate temporare.

1708

februarie 21. Antim Ivireanul începe compunerea și rostirea predicilor sale. Se va alcătui astfel celebrul corpus al *Didahiilor*, scriere esențială a prozei oratorice din literatura română barocă.

- Moare Nicolae Milescu, cărturar umanist, poliglot, diplomat.
- Ieromonahul Vartolomei din Maramureș copiază o versiune a cărții populare *Archirie și Anadan*. Dintr-o însemnare a copistului a putut fi stabilit locul redactării: Budacul Românesc, din județul Bistrița-Năsăud.

1709

decembrie–1710 ianuarie 2. Nicolae Costin, Antohie Jora și logofătul Ioan Buhuși sunt caimacami ai Moldovei.

1710

ianuarie–noiembrie. Nicolae Costin este mare vornic al Țării de Jos. *noiembrie 24*. Dimitrie Cantemir devine domn al Moldovei.

1711

aprilie 2/13. Tratatul cu țarul Petru cel Mare avansează rapid, concretizându-se la 2/13 aprilie 1711, la Luck, prin încheierea tratatului de alianță dintre Moldova și Rusia.

iulie 18-22. Lupta de la Stănilești armatele țarului și oastea moldoveană sunt înfrânte de trupele otomane. Rușii sunt obligați să ceară pacea (care se va semna la Vadul Hușilor), iar Dimitrie Cantemir se refugiază în Rusia. Practic, domnia lui în Moldova încetase la 11 iulie 1711.

august 1. Petru cel Mare acordă lui Dimitrie Cantemir titlul de principe serenissim al Rusiei și-i dăruiește moșii în ținutul Harkovului.

1712

septembrie. Moare Nicolae Costin, lăsând neterminat *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii* (ajuns până la 1601).

1713

- Anton Maria del Chiaro, secretarul voievodului Constantin Brâncoveanu, traduce în italiană lucrarea lui Antoine Galland, *Maximele orientailor*. Învățătorul grec Ioan Abramios dă versiunea grecească, iar mitropolitul Antim Ivireanul asigură traducerea românească a aceleiași cărți (titlul românesc: *Pilde filosoficești*), pe care o publică la Târgoviște.

- Apare o *Alexandrie* în tipografia lui Antim Ivireanul la București

1714

martie 24. Constantin Brâncoveanu este mazilit și scos din scaunul Țării Românești.

august 15/26. Constantin Brâncoveanu și cei patru fii ai săi sunt uciși, prin decapitare, la Istanbul.

Nu este exclus ca în circumstanțele complicate și dramatice, ce întovărășesc sfârșitul domniei lui Constantin Brâncoveanu, să-și fi aflat moartea și Radu Greceanu, cronicarul de curte și, probabil, unul din sfetnicii apropiați ai voievodului. După opinia Aurei Ilieș, Radu Greceanu, surghiunit în Asia Mică

împreună cu alți fideli ai voievodului dispărut, moare ceva mai târziu, prin 1725, se pare. Oricum, cu acest an, 1714, se oprește relatarea întâmplărilor în cronică lui Radu Greceanu.

martie 25. Ștefan Cantacuzino devine domnul Țării Românești. Va domni până în ianuarie 1716.

1714–1715

Radu Popescu primește, în 1714, de la voievodul Ștefan Cantacuzino, vornicia de Târgoviște, iar în 1715 participă la rezolvarea unor litigii privind trasarea graniței dinspre raiaua Brăilei.

1714–1716

Dimitrie Cantemir scrie, în Rusia *Incrementa atque decrementa Aulæ Othomanicæ (Istoria creșterilor și descreșterilor Porții Otomane)*, cea mai cunoscută operă a culturii române medievale, tradusă și tipărită în engleză (1734, 1756), franceză (1743) și germană (1745).

1716

ianuarie 5. Este numit domn al Țării Românești Nicolae Mavrocordat. Încep domniile fanariote în Țara Românească.

martie. În timpul lui Nicolae Mavrocordat, Radu Popescu este numit mare vornic și apoi mare ban al Craiovei. În 1719, primește din nou dregătoria de mare vornic. Între timp, comportarea lui Radu Popescu față de binefăcătorul său nu a fost cu totul ireproșabilă.

A fost, se pare, amestecat în „răpirea” lui Nicolae Mavrocordat de către imperiali în 1716. Refugiat în Transilvania, în anii 1716–1718, Radu Popescu se alătură grupării boierești care cere instalarea ca domn a lui Gheorghe Cantacuzino, fiul lui Șerban.

iunie 7. Au fost uciși, la Istanbul, stolnicul Constantin Cantacuzino și fiul său Ștefan, fost voievod al Țării Românești (1714–1716).

- Dimitrie Cantemir întocmește, la invitația Academiei din Berlin, *Descrierea Moldovei (Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae)*, lucrare cuprinzând informații istorice, geografice, folclorice, lingvistice privind cultura românească. Trimisă

Academiei din Berlin, după moartea sa, *Descrierea Moldovei* a apărut în germană, la Hamburg, în 1769 (ed. a II-a, 1771) și în rusă (1789).

august-octombrie. Interval plin de frământări. Boierimea și o parte a populației sprijină inițiativele armatei habsburgice contra otomanilor. Voievodul Nicolae Mavrocordat reacționează și ordonă uciderea câtorva boieri. Îl destituie și pe mitropolitul Antim Ivireanul.

septembrie. În drumul spre surghiunul la Marele Sinai, Antim Ivireanul este ucis.

noiembrie 25. Un detașament austriac, infiltrat în București, îl face prizonier pe Nicolae Mavrocordat și îl transportă în Transilvania, la Sibiu, unde rămâne până la încheierea păcii austro-turce (1718).

1716–1717

Dimitrie Cantemir scrie *Vita Constantini Cantemyri cognomenata senis.* (*Viața lui Constantin Cantemir, supranumit cel Bătrân*), prima biografie istorică alcătuită de un român.

1716–1722

Se construiește mănăstirea Văcărești, remarcabilul monument de artă brâncovenească.

1717

Este redactată *Cronica anonimă a Țării Românești de la 1688 înainte* sau *Anonimul brâncovenesc*, care relatează evenimentele din perioada octombrie 1688–martie 1717.

1717–1722

Dimitrie Cantemir scrie *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlabilor*, lucrare ce susține unitatea poporului român. Cartea va constitui un model pentru reprezentanții Școlii Ardelene.

1718

iulie 28. Prin pacea de la Passarowitz (Pojarev) ia sfârșit războiul turco-austriac început în 1714. Banatul și Oltenia sunt anexate la Imperiul habsburgic.

1719–1720

Începe să-și scrie cronica marele vornic Radu Popescu. O va continua, sub numele de Rafail monahul, până prin 1728.

1722

decembrie 22. Apare la Petersburg *Cartea Sistemii sau Starea religiei mahomedane*, scrisă de Dimitrie Cantemir în limba rusă, la îndemnul lui Petru cel Mare.

1723

august 21. Moare Dimitrie Cantemir, principe al Moldovei, consilier al țarului Petru cel Mare și membru al Academiei din Berlin.
• Se naște Mihail Cantacuzino, autorul *Ghenealogiei Cantacuzinilor*.

1727

Cărturarul brașovean Johann Filstich își procură versiunea completă a cronicii lui Radu și o traduce în germană. De această tălmăcire se va folosi mai târziu istoricul J. Chr. Engel în elaborarea lucrării sale *Geschichte der Moldau und Walachei*.

1728–1729

Radu Popescu încheie scrierea cronicii *Istoriile domnilor Țării Românești* (de la 1290 la 1728–1729), elaborată în mai multe etape: 1703, 1720, 1724–1725.

1729

Moare cronicarul Radu Popescu
înainte de 23 mai. Se stinge din viață, la mănăstirea Radu Vodă din București, Radu Popescu, biv vel vornic, alias monahul Rafail. Se

călugărise prin 1724, explicându-se, în cronica sa, astfel: „Ci fiind vornic mare eu, Radul Popescu, în cinstea și în dragostea mărici-sale, și viind la vreme de bătrânețe, și dă slăbiciune, socotind că și ale lumii sunt toate dășarte, singur din bunăvoie am cerut voie de la măria-sa și am mers de m-am călugărit“.

1730 c.

Se naște Dimitrie Eustatievici, în familia protopopului Eustatie Grid.

1731

ianuarie – 1733 aprilie. Ion Neculce este mare vornic al Țării de Sus.

1733–1774

Evenimentele din această perioadă din istoria Moldovei sunt narate într-o cronică anonimă, atribuită greșit de Mihail Kogălniceanu lui Enachi Kogălniceanu.

1741

Ștefan Văcărescu compune o orăție pentru Ecaterina Mavrocordat, cu prilejul nașterii celui de-al patrulea copil.

1745 c.

februarie 25/1746 ian. 12. Moare Ion Neculce, cronicarul cel mai de seamă al istoriografiei moldovenești.

septembrie. Se naște, lângă Sibiu, Maniu Micu Clain, nepot de frate al episcopului Ioan Inocențiu Micu (Clain).

1756 c.

Se naște, la Târgu Mureș, într-o familie de preoți, Petru Maior.

1757

septembrie 1. Dimitrie Eustatievici termină lucrul *Gramatica românească*, dedicată domnitorului muntean Constantin Nicolae

Mavrocordat, prima gramatică românească realizată după modele slavone, grecești și latinești.

1759

Se naște Dionisie Ecclesiarhul (cu numele mirenesc Dumitru).

1760 c.

Se naște Ion Budai-Deleanu, fiul preotului unit Solomon Budai.

1761

octombrie 14. Maniu Micu Klein îmbracă rasa monahală, primind numele de Samuil.

1762

Logofătul Gheorgachi Șutu scrie, la cererea domnitorului Grigore Callimachi, *Condica ce are întru sine obiceiuri vechi și nouă a prea înălțaților domni...*

1764

noiembrie 27. Se naște Naum Râmniceanu, în familia unui protopop transilvănean, trecut în Țara Românească, pe vremea împărătesei Maria Tereza, din cauza persecuțiilor.

1764/74–1815

Evenimentele istorice din Țara Românească din această perioadă sunt relatate în *Hronograful Țării Românești* scris de Dionisie Ecclesiarhul.

1773–1780

Chesarie Halepliu (Râmniceanu) ocupă jilțul episcopiei din Râmnic.

1776

Chesarie Râmnicăeanu începe tipărirea *Mineielor*, a căror imprimare va fi desăvârșită de către episcopul Filaret, în anul 1780. Textele râmnicene reproduc, cu schimbări nesemnificative, versiunea lui Mitrofan, de la Buzău, din 1698.

- Sunt traduse în limba română *Pildele lui Esop*, de către dascălul Ștefan Raireț din Putna. Ulterior, ele vor fi traduse și la Brașov, în 1784.

1777

februarie 7. Se naște Constantin (Dinicu) Golescu, fiul banului Radu Golescu și al Zoei Florescu.

1778–1780

Este compusă piesa *Occisio Gregorii in Moldavia vodae tragedice expressa*, în mediul școlar din Blaj, compoziție dramatică în care se îmbină elemente livrești, religioase și folclorice, tratate într-o manieră parodică și cu note de grotesc.

1779

ianuarie 28. Gheorghe Șincai își ia doctoratul în filozofie și teologie, în urma studiilor la Colegiul *De propaganda fide* din Roma.

5 iunie. Se naște la Avrig Gheorghe Lazăr, într-o familie de țărani iobagi.

- Samuil Micu publică la Viena o carte de rugăciuni, cu litere latine.

1779–1785

Ion Budai-Deleanu studiază la Viena, urmând cursurile la Facultatea de Filozofie și Facultatea de Teologie.

1780

ianuarie. Se stinge din viață, probabil otrăvit, Chesarie Râmnicăeanu, episcop erudit, autor al unora dintre prefețele *Mineielor* de la Râmnic.

- Samuil Micu și Gheorghe Șincai publică la Viena prima gramatică a limbii române, cu titlul: *Elementa linguae daco-romanae sive valachiae*.

1782

Este redactată o cronică rimată împotriva unirii cu Biserica Romei, sub titlul: *Plângerea sfintei mănăstiri a Silvașului, din eparhia Hațegului, din Prislop*.

1783

La Blaj, apare o gramatică a limbii latine, pentru studenții români, întocmită de Gheorghe Șincai, cu titlul *Prima principia latinae grammaticae quae ad usum scholarum valachio-nationalium*.

1784

Samuil Micu tipărește, la Blaj, o carte de propovedanii referitoare la ceremonia înmormântării, intitulată *Propovedanie sau învățăături la îngropăciunea oamenilor morți*.

1787

Mihail Matei Cantacuzino întocmește *Ghenealoghia Cantacuzinilor a căreia isvorâre se trage din neamul de Valua din pairii de Franța, începându-se de la anu 800, pogoara până la anul 1787 (800–1341; 1341–1787)*, din dorința de a-și prezenta sorgintea nobilă, în fața membrilor aristocrației rusești.

- Apare, la Râmnic, *Gramatica* lui Ienăchiță Văcărescu. Versurile publicate aici sunt printre primele poezii laice din literatura română.

1796 c.

În familia lui Pantaleon Petrov, se naște, la Sliven, în Bulgaria, Anton Pann, pe numele adevărat Antonie Pantaleon Petrovcanu.

1801

Ion Budai-Deleanu finalizează prima versiune a *Ţiganiadei*, „poemationul eroicomico-satiric”, cum îl numeşte autorul. A doua versiune va fi gata în anul 1812.

1802

Apare la Sibiu prima ediție tipărită a poveștii orientale *Sindipa*, larg răspândită prin manuscrise în secolul XVIII-lea. Titlul complet: *Istoria Sindipii filosofului*.

1807–1815

La îndemnul mitropolitului Veniamin Costachi, sunt imprimate la mănăstirea Neamțu, în talmăcirea ierodiaconului Ștefan, *Viețile Sfinților*, în 12 tomuri.

1814

Dionisie Eclesiarhul redactează, la Craiova, *Hronograful Țării Românești de la 1764 până la 1815*, povestire naivă și prolixă, dar cu o culoare în redarea evenimentelor contemporane.

1818

Dionisie Fotino ripărește, la Viena, *Erotocritul*, prelucrare a operei cretanului Vincențiu Kornaros. Două decenii mai târziu, în 1837, Anton Pann va oferi și el o variantă a romanului, intitulată *Noul Erotocrit*. Cartea va apărea, în cinci volume, la Sibiu.

EDITORII

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Scrisul românesc vechi i-a atras, prin piesele lui de rezistență (căci în grecește *antos* înseamnă „floare”, *antologia* fiind un „florilegiu”, iar *Khrēstos* – din *Khrēstomatheia* – avea sensul de „util”, „folositor”), pe autorii de antologii și de crestomații. Șirul acestor culegeri (cu o nobilă sorginte antică) ce transportau către cititori valorile autentice (ajutându-i să și le însușească fără efort, potrivit zicrii latinești *multum in parvo*) a început, în spațiul românesc, cu opul remarcabil alcătuit de Timotei Cipariu: *Crestomația sau Analecte literare din cărțile mai vechi sau noue românești, tipărite și manuscrise, cu o notiță literară* (Blaj, 1858). Cipariu nu trecea de secolul al XVII-lea. Aron Pumnul, care l-a urmat – *Lepturariu românesc cules den scriptori rumâni* (volumele au fost publicate la Viena, între 1862 și 1865) – a ajuns până la Alecsandri și a trecut și dincolo de hotarele literaturii. Din același veac al XIX-lea trebuie pomenite lucrările lui Hasdeu (*Cuvente den bătrâni*, 1878–1879, carte de știință, firește, și nu simplă antologie), Al. Lambrior (*Carte de citire*, Iași, 1882, cu încă două retipăriri), Mozes Gaster (*Chrestomatie română*, imprimată în 1881 la Leipzig și la București) și Gheorghe Adamescu (deși în a sa *Crestomație pentru istoria limbii și literaturii românești*, București, 1897, autorul depășește hotarul literaturii zise vechi).

În veacul al XX-lea, acest soi de carte este ilustrat de nume importante ale filologiei românești și ale romanisticii europene: Jacques Byck (*Texte românești vechi*, câteva zeci de pagini doar, publicate în 1930), Aurelian Sacerdoteanu (*Predoslaviile cărților românești*, București, 1938; aceste splendide „texte de însoțire” au fost

retipărite nu demult, la Craiova, de Tudor Nedelcea), Boris Cazacu (*Pagini de limbă și literatură română veche*, București, 1964), Alexandru Mititelu (*Letteratura romana antica*, Padova, 1961), Iorgu Iordan (cu un numeros grup de cercetători: *Crestomație romanică*, tom. I, București, 1962, tom. II, București, 1965, cu multe pagini consacrate vechii literaturi românești), Mario Ruffini (*Antologia romana dei secoli XVI–XVIII*, Torino, 1964), G. Mihailă – Dan Zamfirescu (*Literatură română veche*, Editura Tineretului, București, [1969] cu o deosebit de utilă punere în valoare a textelor scrise în alte limbi), *Crestomație de literatură română veche*, volum coordonat de I.C. Chițimia și Stela Toma și întocmit de mai mulți cercetători de la Institutul de istorie și teorie literară „G. Călinescu” (vol. I, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984; vol. II, 1989); carte în care se insistă „pentru prima dată, în mod accentuat, asupra elementelor de artă literară, în creșterea lor progresivă, de la expresia îngenuă de început la expresia intenționat artistică sau simțit artistică...” (I.C. Chițimia).

*

Aceasta este istoria. Prestigioasă. Nădăjduim ca acestei istorii să i se alăture și paginile ce urmează.

Am prezentat textele incluse în această antologie pe *genuri literare*, fiindcă propunem cititorului un corpus menit să evidențieze valorile literare. Iar în cadrul acestor valori ne-a interesat canonicitatea textelor (caracterul canonic a fost, poate, principala trăsătură care a ordonat selecția). „Literatură medievală – spunca un mare învățat francez – prin respectarea – adesea rigidă – a legilor unor genuri, bine fixate, a unor autorități cu greutate și cu putere de contrazicere, prin cedarea la presiunea locurilor comune, a imaginilor și a simbolurilor obsedante, este în ansamblu canonizantă. Canonic este totul, și sistemul genurilor, și cel al formelor literare, și cel al imaginilor” (Jacques Le Goff, *Pentru un alt Ev Mediu*, [vers. rom.], vol. II, Editura Meridiane, București, 1986, p. 112). Am ținut să evidențiem această canonicitate, nu pentru că – în vremea de acum – canonul este la modă, ci pentru a încerca să demonstrăm puțința cărturarilor noștri de a elabora în manieră europeană (chiar când aceasta era doar „sud-est-europeană”), capacitatea lor de a folosi aceleași reguli – în

bună măsură învățate de la bizantini cu ajutorul slavilor sud-dunăreni – și pe palierul laic, și pe cel ecleziastic ale literaturii. Năzuința de a subordona discursul literar canonului „reconstruirii” după preceptele impuse de el, prin refacerea, la nesfârșit, a aceluia canon, poate explica unele particularități surprinzătoare ale literaturii române vechi, aplecarea ei către „intertextualism”, între altele, ori modalitățile în care se naște, în aceste texte, *exemplaritatea* atât de prețuită în scrisul vechi, *modelul de umanitate* trebuincios în obligatoria operație de moralizare. Canonul rezistă chiar și în cea de-a doua jumătate a secolului al XVII-lea și mai târziu, când sugestiile baroce aduc în literatura română (deschisă acum către modernizare) sistemul de genuri literare, pe care, pentru Europa de apus, îl preparase Renașterea.

Genurile literare ne-au ajutat, credem, să punem în evidență tocmai procesul de diversificare pe care l-a parcurs literatura română în drumul ei către Timpul Modern.

*

Pentru textele și fragmentele de texte cuprinse în această antologie ne-am adresat, în genere, unora dintre cele mai bune ediții de care dispune în prezent știința filologică românească. Am conservat în toate cazurile rigoarea științifică specifică acestor tipărituri. Intervențiile noastre, atunci când s-au produs, au vizat unificarea tratărilor unor situații grafice. Apelând la principiile transcrierii interpretative (mult prea cunoscute pentru a le mai relua aici), am „temperat”, făcând mai accesibile, pretențiile transcrierii științifice sau ale transliterării. Mai departe, în cuprinsul unor texte restituite prin transcriere interpretativă, am apelat la o unică soluție pentru variantele folosite de diversi editori. Am scris, de pildă, peste tot *e* pentru un *e* deschis (chirilicul *e*), în situațiile în care unii editori au conservat grafic valoarea diftongală *ea* (*fête* pentru *feate*, de exemplu).

Am apelat la textele edițiilor princeps tipărite cu chirilice sau la manuscrise, în cazul când edițiile lipsesc sau ținuta lor le făcea inutilizabile. Am aplicat, în fine, normele ortografice azi în vigoare și textelor care, atunci când au fost tipărite, au ascultat de alte principii.

Prin bunăvoința Editurii Univers Enciclopedic și a tipografiei am putut reproduce și câteva fragmente din cele mai importante texte în limba slavonă, fiind antologia de reprezentarea acestor compuneri prin traduceri moderne și asigurându-i o ținută corespunzătoare.

Pentru gândul de a face loc acestei selecții de literatură română medievală între volumele unei serii deja ilustre, cei ce au alcătuit antologia de față – încercând să-i atașeze principalele elemente necesare unei cărți de scrieri vechi: note, glosar, schițe biografice, o cronologie, repere critice – roagă Academia Română și Editura Univers Enciclopedic să găsească în aceste rânduri un cuvânt de caldă mulțumire.

Au pregătit pentru tipar textele din această antologie mai mulți membri ai Seminarului „Nicolae Carotjan” de la Facultatea de Litere a Universității din București și ai Școlii de Vară de literatură română veche de la Mănăstirea Cozia, iubitori ai cărții românești vechi, doctori sau doctoranzi în litere unii dintre ei. Iată-i în ordine alfabetică: Laurențiu Avram, Alexandra Crăciun, Oana Crișan, Suzan Dima, Cristina Dobre, Gabriela Gabor, Silvia Marin, Claudia Tița.

EDITORII

I. SCRISORI

[SCRISOAREA LUI NEACȘU]

[29–30 iunie 1521]

Țara Românească

† Mudromu i plemenitomu i čistitomu i bogom darovannomu Župan Haniš Begner ot Brașov mnogo zdravie ot Někšul ot Dlugopole.

I pak dau știrea domnie-tale za lucrul turcilor, cum am auzit eu că împăratul au ieșit den Sofiia, și aimintrea nu e, și se-au dus în sus pre Dunăre. I pak să știi domniia-ta că au venit un om de la Nicopoe de mie mi-au spus că au văzut cu ochii loi că au trecut ceale corabii ce știi și domniia-ta pre Dunăre în sus.

I pak să știi că bagă den tote orașele câte 50 de omini să fie în ajutor în corabii. I pak să știi cumu se-au prins nește meșteri den Țarigrad cum vor trece aceale corabii la locul cela strimtul, ce știi și domniia-ta. I pak spui domnie-tale de lucrul lu Mahamet beg, cum am auzit de boiari ce sânt megiiși și de genere-miu Negre, cumu i-au dat împăratul slobozie lu Mahamet beg pre io-i va fi voia pcren Țeara Rumânească, iară el să treacă. I pak să știi domniia-ta că are frică mare și Băsărab de acel lotru de Mahamet beg, mai vârtos de domniele voastre. I pak spui domnie-tale ca mai marele miu de ce am

înțeleș și cu. Eu spui domnie-tale, iară domniia-ta ești înțelept
și aceaste cuvinte să ții domniia-ta la tine, să nu știe umini mulți
și domniele voastre să vă păziți cum știți mai bine.

I bog te vesclit, amin

[SCRISOAREA LUI COCRIȘEL]

[înainte de 1 noiembrie 1600]

Nordul Transilvaniei

† Scriu închinăciune și moltă sănătate părinteloi mui Spiridon și maiciei meale Costandeei, și dup-acca vă dau știre că simtu viu până acmu, niu-s perit ce amu scăpat de la Belgrad când au bătut Mihaiu Vodă războiu cu ungorie. Deci m-au prinsu nește sasi; deci a vrut să mă taie; eu m-amu rugatu și am spus că simt fecior Mogâldei, deci niu m-au perdit. De aci eu amu tri[m]is carte la Andriiaș din Bistriță, el au trimis la sasi de m-au cerșit. Ei au cerșit 300 taleri, iar Andriiaș m-au scos dreptu 100 tal[eri] și m-au adus la Bistriță. Eu amu spus că m-a prinsu Mihaiu Vodă la Hotin și m-au dus în Țara Iungurască. Deci mă rog domilor vostre ca lui Domnedzău den ceriu să nevoiți să mă scoateți lângă voi în țară creștină [și să] nevoiți să dați știre părinteliui m[iu] Mogâldei vornicoloi, că eu dzacu în timniță de mă mână[n]că liutul și pă[du]chie. Și eu amu spus cătră Adriiaș că simtu nepot de frate și fecioru de soffet giorat în besearcă. Deci iară mă rog domilor vostre să no mă zăbăviț aice, ce să mă scoteți; macar niu mai d-aș presi cu trupol încă să ies în țară, că iu mor de dorol vostru. Și

îmbătrânesc și am făcut o barbă până în brâu. Și afle aiasta scrisoare a mea sănătoș prec domeavostă, ot gospodi, amin. Iscal.

† Feciorul vostru Cocrișel și sântu numai c-o că[meșă].

† La părintile miu, la Spiridon.

[PLÂNGEREA BOIERILOR MUNTENI]

29 aprilie [1614]

Țara Românească

† Prea milostive doamne, să fii domneata sănătos. Rugumu-ne domnetale ca Domnului nostru cela milostivul. Pentru care lucrure știi dumneata, când ne-am despărțit de domneata, în ce credinți ne-ai lăsat într-accăi sântem și până acum și de câteva ori am trimes de am dat în știre domnetale și cu mare frică ca să nu piardem capetele de acest domn turc. Și domneata până acum nici un lucru adevérit nu ne trimeți ce numai nădeajde. Ce noi într-această nădeajde cădem la lucrure foarte greale, că întâi în țeara noastră acum strigă hogaș; că-și ține acest domn frații și surorele în casă cu el și sânt turci. Și robii carii au scăpat de pren catarge și de preîntr-alte robii, măcar de la Mihai Vodă, domnul cine iaste în țeară el îi dă turcilor și alte multe nevoi care nu le-am scris. Acum înțeleagem că are turcul gând să puie în țeara noastră pașă, așijderea și în țerile ce sânt vecini cu noi. Deci deacă vom cădea noi la aceaia să rămâie în țeara noastră pașă și mănăstirile și besărecile noastre să fie meceture turcilor și coconii noștri să-i faci iniceari și fetele noastre să le ia turcii lor muieri, cum fac într-alte țări ce sânt supuse lor, deci noi, den zilele lui Mihai

Vodă, de când ne-am supus și ne-am jurat creștinilor, pentru aceea ne-am jurat și ne-am supus noi supt împăratul creștinesc ca să nu cădem noi la un lucru ca acesta. Drept aceea am tărpit noi mari cheltuiiale și robii și arsuri și sânge vărsat pentru creștini, ca să avem căutare la nevoia noastră. Ce mult ne mirăm, au domneata nu faci știre împăratului de nevoile noastre? Ce, de iaste vina den domneata, că nu faci în știre împăratului, să ne caute de nevoile noastre, Dumnezeu îți va fi platnic, cum te-ai jurat cu noi. Ce trebuiaște domneata, plecat și cu lacrimi de la noi, să aduci amente împăratului nostru. Noi că, măcar să n-am fi noi avut nici o tocmeală cu creștinii și acum a striga mila împărăției sale, încă s-ar cădea să ne caute, fiind noi creștini, ca să nu rămânem păgâni. Căci inima noastră nu se poate suferi cu păgânii. Căci și an, când am venit cu turcii asupra lui Bătur, și atunce numai ce așteptam să auzim de domneata și de ceva oaste creștinească; noi ne grijiseam ca să fim vrăjmașii lor cei mai mari, cum am făcut știre domnetale. Ce ne rugăm domnetale să în știre împărăției sale, că acum iaste vrcame bună și sântem toți gata a sluji împărăției sale și domnetale, cum veri înțelege domneata și de la logofătul Oancea. Măcar să nu ne-am împreunat noi cu logofătul, iar, dac-a venit sluga logofătului, toate pre rând i-am făcut în știre cu omul nostru, cum stau lucrure de încoace. Care nu sântem noi îndoiți că nu vor veni în știre domnetale. Ce ne rugăm să fie cu taină acest lucru. Că, de se-ară înțelege, toți ni-am piarde capetele. Să fii dumneata sănătos, amin. Pis april, 29 dni.

† Noi toți boiarii den țeară și de la slujitori, plecat ne închinăm domnetale.

[PĂTRAȘCO CIOGOLEA CERE DASCĂL]

iunie [1635–1637]

Moldova

† Eto az Pătrașco Ciogolea, vel-logofet scriem pacea și sănătate la iubiți pretenii noștri și fraț, la cinstiți domnii de Bistriță, Șimon, birăul, și cu toți domnii mărie tale. Alta, pohtim de la domneavoastră să faceți mărie [du]milor voastre pentru voie noastră să ni tremeteți pe cest diiac an[ume] Toder diiac, den Felder, pentru căci ne-u fost și de măintea vreme om [al] nostru; acumu-l pohtim de la măriile voastre să ni-l dați. Noi încă vom sluji măriilor vostre întru ce va hi pohta dumilor vostre la noi, că av[em] [det.] cuconi să ni-i învețe. Alta pohtim de bine ce veți facea și-l veți lăsa [det.] și vama de doo trii vite ce va ave de ceasta fortea [det.] nevoastră. Și să dăruiască milostivul Dumnezău să vă afle ceastă scrisoare a noastră prea măriile dumilor vostre sănătoși o he, amin.

U Succav. Iun.

† Bun priiaten și gata ficându a slujirea Pătrașco Ciogolea, vel logofet iscal.

Mă închin dumile vostre și mă rog.

La iubiți frați și priiateli a noștri, la domnii de Bistriță, cu cinst[e] să se dea ceastă cartea. I mnog[o] zdra[vie].

II. LITERATURA HAGIOGRAFICĂ

GRIGORE, monah și prezbiter în marea
biserică a Moldo-Vlahiei,
MUCENICIA SFÂNTELUI ȘI SLĂVITULUI
MUCENIC IOAN CEL NOU

ⲁⲚⲞⲩⲚⲈ ⲚⲘⲞⲨⲞⲨⲈ Ⲛ ⲚⲘⲞⲨⲞⲨⲈ
ⲁⲚⲞⲩⲚⲈⲚⲘⲞⲨⲞⲨⲈ ⲚⲘⲞⲨⲞⲨⲈ ⲚⲘⲞⲨⲞⲨⲈ
ⲚⲘⲞⲨⲞⲨⲈ ⲚⲘⲞⲨⲞⲨⲈ ⲚⲘⲞⲨⲞⲨⲈ ⲚⲘⲞⲨⲞⲨⲈ
ⲚⲘⲞⲨⲞⲨⲈ ⲚⲘⲞⲨⲞⲨⲈ ⲚⲘⲞⲨⲞⲨⲈ ⲚⲘⲞⲨⲞⲨⲈ
ⲚⲘⲞⲨⲞⲨⲈ ⲚⲘⲞⲨⲞⲨⲈ ⲚⲘⲞⲨⲞⲨⲈ ⲚⲘⲞⲨⲞⲨⲈ

Благослови, ѿтче!

1. 1. Мнѡви ѡчиствѣа, ѡже дѡбръ и мѡже в(о)жн лѡвѣно поже-
шнхѣ ѡбрази. 2. Ут нѡже ѡво едѡнѣ... естѣ и прѣкыи настѡжщн, ацѣ
и крѣпннхѣ² много прѣшнствѣемь послѣднн пожеза сѣ. 3. Не бѡ прѣваго
крѣпнн тѣмъ стр(а)лаца ещнцы поже³ ел(а)д(ы)кѣ, нѡж и ннѣ на
послѣдок⁴ дѡбрѣ⁵ ѡтѣрѣзаетъ прѡзвѡвѣдѣщнн⁶ | и тѣмъже тѣхѣ⁷ кѣз-
дѣваа чѣстнн жѣ⁸ и дарѡвѣнн. 4. Слѡва ѡво ут зѣ⁹ начнж пожесть
ѡвннѡ доглѣствѣннѡу воиннѡу Крнстоуу и испѣннѡуу ел(а)т(о)д(а)тѣн
д(ѡ)дѣа — кто же¹⁰ етѣ, и ѡткѣдѡу, и кѡтѡрымъ ѡбразѡмъ || стр(а)лацѣствѣа
лнжѡу же и ещнцѡу спѡдѡвн сѣ.

2. 1. Трапѣзѡнта сѣго⁷ нзннсе мѡжа, град | сѣлѣнѣ и елѡнкѣ, вѣстѡннѣ
ѡво ндѣжжнѣ и кѣ дѡрѡмъ бѡнжѡшн, елѡнкѣ жѣ⁸ Арменнѣ кѣсацн сѣ
прѣдѣлѡнн⁹; не тѣкѡ же⁹, нѡж и вѣстѣхѣ мѡрскѡхѣ пѡвѣствѡннхѣ сѣждѣ
прнстѣлѣнѣ, рѣдн мнѡгѡслѡвннѡго и гѡвѡрѣствѡнѡго въ есѣмъ. 2. Елма прн
мѡрн сѣнѣ мѣсто и жнтелѣе градѣ кѡнѡлѣствѡмъ пѡвѣннѡ жнтелѣствѡвѡж.

3. 1. Кѡнѡла дѡвѡлнж кѣзѣмъ, ѡвннѡ пѣчннж пѡвѣдѡше. 2. Нж¹⁰ до-
брѡдѣствѣлѣ мѡжа невѣрѡжнѡ етѣ¹¹ вѣсѣ прѣнѣстн крѡгѡу, зрѣ¹² тѡго чѣсто

¹ У Яцим. мѡчннѡшѡго. ² Яцим. крѣпнннхѣмъ. ³ Яцим. дѡбрѣ. ⁴ Яцим.
тѣхѣ. ⁵ Яцим. чѣстннжѣ. ⁶ Яцим. кѡже. ⁷ Яцим. сѣго. ⁸ Яцим. елѡнкѣмѡе.
⁹ Яцим. тѣкѡже. ¹⁰ Яцим. нѡж. ¹¹ Яцим. етѣ. ¹² Яцим. зрѣ.

мѡлашца сѡ, постанца, къ вѣсѣномуу благоурава и ка(д)у(пр)истѣши, мѡ-
лѣшца же и нѣже въ кувѣбан ашшѣна ради страждѣшнѣхъ. 3. Ошѣ кѡ
сладѣ испѣшнѣе и рѣкѣ простѣраа, страждѣшнѣхъ оутѣшаашѣ, сѣа къ сѣс
вѣщаа: „яко помѣлаоуши, помѣлаванѣ¹ бѣдѣши и яко оутѣшнѣши, оутѣ-
шнѣ бѣдѣши.“² 4. Тѣмже въздѣшиже нѣи! начѣлѣника кувѣбаю, латѣнскѣа
ѣри сѣшѣа и много оуѣра же и вѣзла(оуе)шѣа. 5. Браждѣи же вѣшѣа на
мѡшѣтѣ вѣспѡлѣшѣи сѡ, яко къ Бѣаши града ошѣе нарицаемыи пристѣшиа,
нже къ Вѣсѡлѡу, къ нже тогда вѡархѡу града шѣа, оуавѣтѣшѣа м(ж)ч(е)н(и)кѣ-
ника, перѣд оуѣоу томоу сѣшѡу и о(т)и(пр)едѣшии прѣасти томоу храни-
телю. || 6. И мѡлагѣнѣ сѣцѣо:

4. 1. — Ёсть — рѣчи — ѡ, нѣмѡше, мѣжѣ, нже сѣ. мѡшѣ заѣ прѣлаа,
шт(ѣ)нскѡа оуѣоу хѣта штѣшнѣи прѣдѣнѣа и хрѣстѣанскѣа штѣрѣдѣти
сѡ вѣры, тѣрен же вѣрѣ прѣштѣшнѣи хѣта и прѣдѣнѣеи вѣшнѣе сѣвѣн-
нѣкѣ быти нѣкѣстѣнѣшнѣ³; мѡшѣшнѣ⁴ вѣ мѣе сѣе кааѣтѣми къ мѡрѣкѡи
накѣлѣнѣи нѣкѣсти. 2. Тѣмже еже о нѣмѣ на сѡуѣе тѣрѣи прѡмѣшѣашѣе.
3. Не мѣаоуж вѣи сѣмѣ сѣе оуаоуж хѣлаоуж, ёсть вѣи мѡшѣсѣаши⁵ | заѣ
и мѡшѣшнѣнѣнѣи и мѡшѣшнѣ⁶ кѣрѣи въ прѣвѣшнѣхъ есааежѣи Трѣпѣшнѣ⁷ | —
таа града.

5. 1. Сѣа сѣашиаѣ нѣчѣстнѣаа ошѣа доушѣа и доуѣаиоу га(а)гола(а)шнѣи.
къ нѣмѣ вѣрадоуѣнѣи нѣкакоу вѣстаѣи и на оуѣшнѣи мѣстѣ сѣашиа
прѣдѣсѣа, повѣаѣ сѣ чѣстѣи къ нѣмоу прѣвѣти м(ж)ч(е)н(и)кѣ. 2. И яко
прѣдѣсѣа, га(а)гола къ нѣмоу вѣархѣ:

6. 1. — Иаже оуѣоу о тѣкѣ доуѣаноу сѣашиаѣ, ѡ, къ мѣжѣхѣ нѣрѣдѣши,
и какоу благоушѣтнѣоуж нѣашѣи и вѣсѣнѣшнѣоуж вѣрѡуж оуаоукашѣи вѣстѣи и не
мѣаоу сѣи аѣвѣеѣжѣ оуаѣи сѣа. 2. Такаа кѡ ёсть нѣша вѣра — чѣстнѣи
мѣсѣаѣжѣ кааѣт сѡ и сѣи хѣ(в)лаца къ сѣи вѣспѣаѣвѣи. аѣвѣи, вѣа оѣ-

¹ В рѣкописѣ ѣ приличѣа на ѣ. ² Срѣ. Зоѣр. — Мѣ 5. 7: „Бѣашии
мѡшѣшнѣи, вѣоу ти помѣлаванѣи бѣдѣшѣи. Срѣ. сѣцѣоу и 2 Кор. 1. 7. ³ Ишѣи,
нѣкѣстѣнѣшнѣи. ⁴ В рѣкописѣ послѣднѣе две букѣи сѡ написѣши над рѣсѣа;
⁵ Ишѣи, мѡшѣсѣаши⁶же.

чѣиѣ же поаѣтѣи житѣи и аѣвѣтѣи аѣтѣиѣ. 3. Не вѣсѣи, прѣше, аѣрѣшнѣи
прѣшнѣи¹, нѣж хр(ѣ)стѣанскѣа сѣмѣхѡу доушѣнѣаа² аѣаѣе оуаѡужнѣи прѣ-
дѣнѣа же и заѣшнѣи, тѣхѣ сѣвѣтаѣи || гѣаѣоуѣи похѡуаи прѣа вѣсѣнѣрѣдѣ-
нѣиѣ | сѣиѣ сѣвѣрѣшнѣоуѣи. 4. Сѣго вѣи ради кѡшѣи вѣсѣи жѡшѣи же и аѣтѣи
сѣнѣаѡушѣа сѣа³, сѣашиаѣнѣи тѣеи прѡпѣкѣдѣтѣеи шѣнѣ хѣтаѣи вѣшнѣ сѣвѣтаѣи
нашѣи и благоушѣтнѣиѣ вѣры. 5. Гради, прѣше, ѡ, чѣдѣсѣе, сѣашии сѣ
нѣаи и чѣ(в)ѣжѣи и сѣвѣтѣнѣиѣиѣи гѣаѣоуѣи сѣвѣтѣарнѣи прѣсѣаѣи сѣ(ѣ)шѣи
и чѣстѣи вѣздѣаи и нже томоу прѣдѣсѣаѣшнѣи вѣвѣаѣе. 6. И такоу
сѣвѣтѣи тѣеи вѣсѣаѣаѣшнѣи жѣтѣи прѣнѣсѣи. 7. И такоу шт(ѣ)нскѣа
чѣстѣиѣи и сѣашиѣи спѡдѡвѣшнѣи сѡ, сѣ нѣаи же якоу брѣтѣи прѣсѣиѣи сѣаѣаѣшнѣи
кѣсѣиѣи чѣ(в)ѣжѣиѣиѣи наслѣдѣиѣи сѡ жѣвѣтѣи.

7. 1. Вѣнѣанѣкоуж сѣа пѣстрѣи ошѣ. заѡѡуж и кувѣрнѣи га(а)гола(а)шнѣи,
Іѡаннѣ мѣсѣашиѣа ошѣ вѣзѣаѣе, на пошѣиѣи прѣзѣвѣаѣнѣи рѣкѣнаѡагоу вѣ(а)д(ѣ)н(ѣ)-
кѣ; 2. „Сѣаѣа вѣдѣнѣи бѣдѣтѣи прѣа шт(ѣ)нѣи и кнѣаи нѣшнѣи мѡгоу ради,
не прѣждѣ пошѣаѣтѣи сѡ чѣоу вѣзга(а)голаѣтѣи нѣаи чѣоу штѣкѣшѣтѣи еѣ ошѣ
чѣсѣ. 3. Аѣстѣи вѣоу сѣа камѣ га(а)голаѣ, сѣмѣжѣ не вѣзѣаѣжѣтѣи прѣтѣвѣжѣтѣи
прѣтѣвѣжѣшнѣи сѡ вѣмѣѣ.“⁴ 4. Таѣе и чѣвѣтѣнѣиѣиѣи ошѣа вѣзѣаѣе на
м(ж)ч(е)н(и)кѣ(а)ѣ, рѣжѣ же прѣстѣрѣ⁵, вѣ(а)хѣоуаѣвѣнѣиѣиѣи штѣвѣнѣа:

8. 1. — Мѡшѣиѣи мѣи сѡ, — рѣчи, — аѣгѣти нѣгѣшнѣиѣи нѣкѣстѣнѣи, не кѡ
мѡиѣи сѣѣа га(а)голаѣи сѣе о штѣрѣжѣиѣи Хрѣстѣа⁶ мѡгоу. 2. Аѣ не вѣдѣтѣи |
3. Нѣжѣ нѣжѣ да аѣстѣи⁷ с(ѣ)слѣдѣи мѡи Іѡ(ѡ)сѣѣ(ѣ) Хрѣстѣаѣ на ошѣи сѣе кѡшѣа
прѣшнѣи мѣи. 4. Оумѣшѣаѣнѣа же сѣтѣи || сѣа вѣрага нѣшнѣи сѣашиѣи, о(т)и(а)⁸
тѣоуѣоу. 5. Вѣшѣаѣе вѣи еѣ тѣа якоу сѣоуѣоу вѣрѣчѣстѣиѣи доушѣиѣи сѣвѣаѣе.

¹ Ишѣи, нѣашиѣи. ² Вторѣиѣт ѣ ѣ написѣаи над рѣсѣа доушѣнѣиѣиѣи.
³ Ишѣи, сѣнѣаѡушѣа. ⁴ В рѣкописѣ крайнѣиѣиѣи ер ѣ сѣе заѡѡѣа надѡуѣи и сѣ-
аѣѡу кукиѣка на штѣлѣчѣоуѣи. ⁵ Сѣшѣоу. ⁶ Срѣ. Зоѣр. Іѡ. 21. 12 — 21. 15:
Вѣдоуѣи къ црѣвѣи і вѣаѣѣкашѣи. иѣнѣи мѡгоу ради . . . нѣаѣвѣнѣиѣи ошѣи на
срѣдѣнѣхѣи вѣшнѣхѣи. не прѣждѣ пошѣаѣтѣи сѡ оѣвѣшѣтѣаѣтѣи. 15. аѣѣи вѣоу даѣи
камѣи вѣ ошѣа прѣтѣжѣрѣстѣи. сѣѣе не вѣзѣаѣжѣтѣи прѣтѣвѣтѣи сѡ. 1. штѣвѣн-
ѣаѣи. вѣшнѣи прѣтѣвѣжѣшнѣи сѡ вѣмѣѣ. Вж. и Зоѣр. Мѣ. 10. 18: . . . вѣдѣнѣи
бѣдѣтѣи . . . ⁷ Каѣтоу 2. ⁸ Ишѣи, Хѣ. ⁹ Каѣтоу 2. ¹⁰ В рѣкописѣ оѣа без ѣтѣаѣи.

и трѣбѣ мнѣ вѣдѣти, кѣ пѣрѣѣ приелѣши надѣетъ сѧ. 6. Н в(о)гѣ
нѣдѣнѣ втстѣпнѣ истинна сѣ инѣмн вѣсѣмн вѣднѣмннѣ же н неѣднѣ-
мынн теѣрнѣ н самѣмѣ томѣ сѧ(з)ницѣ сѣздѣтелѣ. 7. Сгѣже тѣ, прѣблѣстн
тѣмѣж вѣрѣжнѣмѣ, чѣтѣшн иакѣ к(р)гѣ, с(о)жѣж чѣстѣ вѣсѣмнѣ прннѣсѧ
теѣрн. 8. Пѣче же сѧмѣ вт мѣнѣ истннѣ таннстѣо рѣвѣдѣтѣ, втлѣжн, мѣлѣ
тѣ, налѣжѣщѣ тѣсн д(р)шнѣ мѣглѣ нечѣстѣа н сѣтѣа с(ы)нѣ бѣтн
слѣдѣн сѧ, пѣче сѧ(з)ницѣ сѧа в(о)ж(с)хтѣвнаго кр(з)шнѣа зѣрѣмн. 9. А не
в(о)гѣ сѣ нешѣшн сѣтнѣо сѣщѣ н чѣ(о)вѣ)жнѣмѣ на сѣлѣжѣж зѣтѣкѣнѣо
вт сѣздѣтелѣо, вѣгнѣнаго же сѣщѣстѣа сѣщѣ н сѣ чѣтѣрѣтн д(ь)нѣ сѣз-
дѣннѣ. 10. Кѣко рѣво в(о)гѣ сѣздѣннѣ?

9. 1. И крѣпно снми савескы, сѣздѣтелѣ рѣчѣ на н(е)во н ѣн сѣп-
ротѣгѣ, сѣзѣпн, иакѣ вт вѣсѣхѣ сѣлѣшѣтн сѧ:

10. 1.— Да не сѣдѣт мн втѣрѣшн сѧ тѣбѣ, Кр(ист)ѣ сѣ вѣсначѣлѣнѣмѣ
тн в(т)щѣмѣ н прѣв(ѣл)тѣнѣмѣ д(р)шнѣмѣ. 2. Не поклѣнѣ сѧ сѧ(з)ницѣ, не
посѣлѣжѣ вѣтнѣ, не покрѣжѣ сѣзѣдѣтѣ гѣзѣннѣннѣтѣнѣо вѣлѣдѣа сѣрѣстн.

VARLAAM CARTE ROMÂNEASCĂ DE ÎNVĂȚĂTURĂ

MUCENIA SVÂNTULUI ȘI SLĂVITULUI, MARELUI
MUCENIC IOAN NOVĂI DE LA SOCEAVĂ

ce să prăznuiască gioi după Rusalii

Mulți au viețuit pre lume viață bună și cum iubéște Dumnedzău, după chipul învățătorei ce-au învățat Domnul Hristos în Svânta Evanghelie și svinții lui apostoli. Dintr-aceia iaste întâiu și acesta svânt de astădzi, marcle Ioann, săvai și cu multă vréme mai apoi s-au arătat: Că despuitoriul nostru, Dumnedzău, nu numai mucenii din vréme de demult ce i-au încunumat, ce și acmu în vrémea de apoi deschide ușa muceniei celora ce vor și cu aceaeș cinstc-i cinstéște și-i dăruiăște. Penr-acéea să cade noaă să știm, de unde iaste naștrea svântului acestuia ce să prăznuiăște astădzi și ce lucruri au făcut și cum au pățit pentru numele lui Hristos.

Spre răsărit, unde să cheamă Anatolia, iaste o cetate mare și vestită, la carea toate corabiile de pre mare năzuiesc pentru bișugul și pentru avuția ce iaste într-înșă, ce să cheamă Trapezonta. Dintr-acéea cetate era și svântul Ioan. Și pentru că era cetatea lângă mare și cetățénii cu corabiile pre mare îmbla de neguțătoria, penr-acéea și Ioan mult negoț luă și pre mare călătoria. Iară vrăjmașul, diavolul, carele nu iubéște binele

1 Последните две букви сѧ прибавени над рѣди после. 2 Яцим. вѣрѣжнѣмѣ. 3 Яцим. чѣстѣ. 4 Яцим. пѣчеже. 5 Яцим. дшн. 6 Яцим. сѣщѣ. 7 В рѣкописѣ крапннѣят ер е сѣс зѣвнѣа надѣлу и наливѣо ку-
кнѣчѣ. 8 Яцим. гѣзѣннѣннѣтѣнѣо.

creștinesc, nu putea răbda faptele cele bune ce făcea svântul, căci că-l vedea adesea postind și rugându-se lui Dumnedzäu și cătră toți blând și militoriu, făcând milostenie și miluind pre toți ceia ce era lipsiți în corabie. Pururea era ochii plini de lacrimi și cu mâna întinsă cătră ceia ce păția rău, de-i mângâia. Și gândia însuși întru sine de dzicea: „Cum veri milui, așa veri hi muluit și cum veri mângâia, așa veri hi mângâiat“.

Pentr-acéea nu putu răbda diavolul, ce rădică asupra Sventției Sale cu mânia, vrajbă pre mai-marele corabii ce era de ereză latinească, om rău foarte și nemilostiv. Și multă vreme vrajba într-îns aprinzându-se, deaca sosiră în cetate ce să chema Cetatea Albă, la Marea Neagră, în margine de cătră Țara Moldovei, să dusă frâncul acela ce avea mânia pre svânt și-l pârî cătră mai-marele cetății, carele era turc, iubitoriu foarte și socotitoriu credinței turcești. Și într-acesta chip pârî pre svântul, dzâcând: „Iaste un om ce au venit cu mine aicea, de va să să lépede de credința creștinească și să să înstreinédze de moșia sa, și va să ia légea turcească, să hie cetaș sementiei voastre. Pentr-acesta lucru de multe ori și cu giurământ mare s-au giurat cătră mine, viind pre mare în corabie cu mine. Pentr-acéea nu zăbăvi, ce de sârg să faci întrebare cu dânsul, ca să-l pleci în légea voastră, că multă cinste veri avea de la împăratul pentru dâns, căci că iaste om slovesnic vestit și nemică nu iaste mai mic sau mai de gios decât ceia ce sânt mai mari și mai denainte în cetatea l'rapezontului“.

Acéstea deaca audzi acel necurat și păgân suflet turcesc, cu bucurie să sculă și la giudet, unde avea obicéiu a giudeca, ședzu. Și învătă să chéme cu cinste la sine pre svântul. Și deaca veni și stătu înaintea lui, grăi cătr-însul și dzise: „De rândul tău am audzit cum ești om ales și cum ești vânat de credința noastră cea bună și putérnică și cu toată inima iubești. Că așa iaste credința noastră – de ceia ce sânt cu hire curată să lipéște și aprinde inima lor cătră sine cu dragoste și le dă lor năroc și

viață cu ai mulți. Deci nu mai zăbăvi, fiind noaă, priiatin, ce leapădă légea creștinească ceea ce-i de răs și de ocară și cu glas mare huléște credința lor înaintea a tot nărodul. Că pentr-acéea s-au adunat aicea toți cu muierile și cu cuconii săi, ca să audză pre tine mărturisind acmu credința noastră cea luminată și vestită și la slavă mare înălțându-o, iară légea ghiaurilor supt picioare călcându-o. Pentr-aceea acéstea cum te-ai giuruit fără zăbavă să faci, ca să vadză și alții și să învete de [la] tine a cinsti credința noastră. Și pentr-aceasta de la împăratul cinste și boierie veri dobândi și cu noi ca un frate viață dulce cu toți veri vietui“.

Iară până în câtă vreme acel meșter și viclean necredincios păgân grăia acéstea cuvinte, fericitul Ioann ochii inimiei cătră ceriu rădica și ajutoriu cerea de la Dumnedzäu cela ce-au dzis: „Când veți hi duși înaintea domnilor și împărăților pentru numele micu, nu vă învățați mainte ce veți grăi sau ce veți răspunde într-acela ceas, că să va da voaă cuvânt, cât nu vor putea a să protivi sau a răspunde toți ceia ce să vor pune împrotiva voastră“. Și atunceș cătră mucitel rădică-și ochii de căotă și cu bună îndrăznire răspunsă și dzise: „Pare-mi că minți aiave, o, cadiale, căci că nu sânt a méle acéstea cuvinte să mă lépăd eu de Domnul meu Isus Hristos. Să nu hie acesta lucru nice să-m dea mie Dumnedzäu nice în minte să gândesc cu aceasta cândva. Ce acéstea sânt meștersugurile vrăjmașului adeverintci, a Satanei, părintelui tău, c-au întart în tine ca într-un vas al său destoinic și cu tine grăiaște cătră mine nedejduind, că mă va trage spre perire și nevoiaște să mă lépăd de Dumnedzäu cel adevăr. Ce mai vârtos tu de la mine ce iaste adeverința să știi. Să lépedzi întunérecul necredinței ce dzace pre sufletul tău, ca să te spodobești să hii fiiu luminei, cu svântul botedz, carele strălucéște mai vârtos decât soarele, ca să te luminédze cătră împărăția ceriului, decât să rătăcești [în] întunérec cătră perirea de véci“. Și depreună cu acéstea

cuvinte rădică-ș mânule și ochii în ceriu și strigă cât audziră toti și dzise: „Ca să nu-mi hie să mă lepăd de tine, Doamne Isuse Hristoase, carele ești cu tatăl și cu duhul svânt o putere și o fire, și o împărăție, nu mă voiu închina întunérecului, nice voiu sluji vicleanului diavolului“.

DOSOFTEI
VIAȚA ȘI PETRECEREA SVINȚILOR
 (1682–1686)

ÎNTR-ACEASTA LUNĂ, 21, POMENIREA
 SVINȚILOR SLĂVIȚ DE DUMNĂDZĂU, CUNUNAȚ
 ȘI NTOCMA CU APOSTOLII, MARI ÎMPĂRAȚ
 CONSTANTIN ȘI MAICA SA ELENA

Acest mare fericit și în véci cinstit întru împăraț, Constantin¹ era ficior lui Constantie² celui ce-i dzâc Vêrdele și al cinstitei Elenei³. Că Consta era nepot lui Clavdie, împăratul de la Râm⁴, de mainte de împărăția lui Dioclitian⁵ și a lui Carin împărat.

Acesta Consta, tatăl svântului Constantin, alegându-l Dioclitian Erculie să fie părtaș împărăției cu Maximian Valerie⁶ și pornind acești doi, Dioclitian și Maximian, gonă mare asupra creștinilor, iară Consta, tatăl svântului Constantin, sânгур era creștinilor cu milă și cu blândete, lucrând mai mult cu ceia ce să nevoia pentru credința Domnului Hristos, prin sfétnicii și părtașii poruncilor împărătești.

Acesta Consta învățând credința creștinească și pre iubitul său fii, Constantin, care mai apoi fu întâiul creștinilor împărat, îl lăsă să fie după sine, împărat în scaun, la ostrovele Vretaniei.

Care deaca întâleasă ce făcea la Râm fiul lui Erculie, Maxentie⁷, fapte păgânești și lepădate și spurcate și pângărite,

pornindu-să din dumnădzăiască râvnă, purceasă asupra lui, luând pre Dumnădzău întra-giutoriu. A căruia vădzând Dumnădzău curățâia sufletului, întâi i s-au arătat prin vis, de-aci dzua amiadzădzi. Hărăcind cu stéle, scrisă sămnul crucii cu céste cuvinte: „In hoc signo vînte“, cu acesta sămn învinge. Vru iarăș de să arătă om iubitoriul și lui și celor destoinici.

Deci luând îndrăznire cu chipul cinstitei cruci, făcând-o de aur, mersă la Râm și, bătând războiul, surupă pre acel păgân răpitoriul, pre Maxentie, împărăul Tiverului, rumpându-să podul supt dânsul și să necă acolo la podul ce-i dzăc Vulvia sau Bulbiia.

Ș-au izbăvit din tiraniia lui cetățenii Râmului.

De-aci purcedzând, mersă spre răsărit și vru să facă cetate pre numele său la soarele unde dzăc c-au fost războiul troilor cu elinii. Și fu oprit cu dumnădzăiască sămnare, învitat de la Dumnădzău să-ș zidească cetatea mai curund la Bizantiia.

Deci urmând voei lui Dumnădzău, zidi acea de Dumnădzău păzată cetate, în numele său, Țarigradul. Și o svinți închinând-o ca o părgă și-ncepătură credinții sale la Dumnădzău.

Și cercând adevăra cunoștință a credinții noastre, au strâns în Nichea, de pretutinderea, arhieriei, cu mijlocul căroră s-au strigat de s-au propoveduit pravoslavnică credință. Și fu cunoscut fiiul într-o ființă cu părintele.

Și trântind pre Arie supt anatemă și su<p>t blăstăm pre dânsul și pre cei într-un gând cu dânsul cu huleniile lor.

Și trimițând la Ierusalim pre maica sa Elena, pentru cercarea cinstitelor lémne, în carile s-au răstignit pre trup Hristos, Dumnădzăul nostru, și cu dânsă le-au adus, lăsând o parte la Ierusalim și o parte aducând la Țarigrad.

Și sosând la fiiul ei, déde fărșit.

Iară marele Constantin luminând Țarigradul cu obnovenii, adecă cu rodinile, cu praznice.

Și petrecând putân preste patrodzăci și doi de ai ce-au împărătât, începând a porni oaste asupra persilor și, mărăgând la un câmp a Nicomidiei, s-au pristăvit la Dumnădzău. Și fu adus în cetatea sa, Țarigradul, cinstit cu mare cuviință, cu provoduri și cu tâmpinări. Și fu astrucat în svânta Beserică a Svinților Apostoli.

Ș-au împărătât în Râm la cinci mii opt sute optspréce ani, (5818) de la faptul lumii, fiindu-ș al treidzăci doile împărat de la Avgut Chesariu⁸.

Și să face săborul lui în svânta beserică, la țisterna lăcașului patriarhului, depreună împăratul și cu senatorii cu litie venind și svânta liturghie făcându-să.

Pentr-a lor svinte rugi, Dumnădzău miluiaște și ne spăséște. Amen.

VIATA CUVIOASEI PARASCHEVA

Această svântă și preacuvioasă maica noastră Paraschevi era din țara sârbască, dintr-un oraș ce să chiamă Epivat, din cetatea Callicratiia, flică a părinți creștini buni, la vréme de bogăți. Deaca sosî la vârstă, pusă gând cătră viața îngerească, care și din pruncie să cunoștea, cumuș era născută din ruga părinților, dăruiță lor hiică de la Dumnădzău, născută într-o dzî de vineri. Pentru aceia i-au pusu numele Petca, că așa să chiamă vinerea sârbéște, petoc, iară grecéște paraschevi, iară rumănéște vineri.

Multe bunătăți cătră mișei, la părinți încă fiind, au arătat, dezbrăcându-ș podoabele și-mpărțând mișcilor. Ce lăsându-ș părinții și priiatinii, și cu totul lumea, purceasă în urmă după Domnul Hristos, mirele ei. Și cu bunătăți să-ntraripă, întră în pustie de lăcuia fără gâlceavă, viață cu adevăr îngerească, cu postul și privegherea trupul zmăcinând. Nu să grijia de mâncări, nice de băuturi, ce hrana ei era lacrămile și ruga.

Și așa petrecându-ș viața, srăluminând în bunătăți, mintea și sâmtirile depreună cătră céle de sus întinse având. Iară

de cele pemintești niceuna la sine lipind, ce petrecea cu totul împănată cătră Dumnădzău, ascuțată și aspră calc călcând.

Și a sa prestavlenie prindzând véste, lăsă pustia și veni la Țarigrad. Și locurile svinte cutrierând, și aclo putânel petrecând să-ntoarsă la moșie, la Callicratiia. Și acolo déde sufletul în mâna lui Dumnădzău și Domnul și mirele ei, Isus Hristos și cinste și cununi de la Svintția sa luând.

Și s-au tãmplat atuncea de-au murit un corăbiiari și-l îngropară aproape de stâlpul unui stâlpnic. Și-mpuțând locul pre acolo, de nevoe s-au pugorât stâlpnicul, ș-au mutat acel trup mai afund să nu poată eși acea putoare, că era și drumetilor cu urât a tréce de putoare, pre acolea.

Iară alțai deaca audzără, mérsără și scoasără din loc trupul și-l aduseră de-l îngropară aiurea. Și săpând, aflare trupul svântei nestricat, întreg cu totul, și sănătos, cu miroséte scumpe mirosând mai frumos decât trandahirul și decât tãmâia și decât toate mirosuri scumpe. Și să mitară. Apoi socotiră și giudecară că, de-ar hi acesta trup a svântă, l-ar hi arătat Dumnădzău cu minuni. Și lăsară pre loc trupul svântei. Și-ngropară ș-acel trup împuțat aproape.

Și când fu la noapte, adecă unul de aceia, anume Ghiorghie, vădzu strașnică vidénie. O împărăteasă ședzând în scaun și șiraguri multe de îngerî pregiur dânsă. Și deaca o vădzu, cădzu la pământ. Iară unul de acei svinți îngerî luminați, îl luă de mână, de-l rădică. Și-i dzăsă: „Omule, dară nu te temuș de Dumnădzău, că acesta trup iaste svânt. Dară că ce ați îngropat acel trup împuțat lângă trupul svintei șérbe a lui Dumnădzău, Paraschevei. Ce acmu să mergi de sârg, să spui tuturor să mă mântuiască dintr-atâta putoare. Iară de n-îț face, să știți că-ț peri cu foc de la Dumnădzău, că eu încă sânt om și mi-i moșia Epivatul.“

Într-accăia noapte, și o femeie, anume Euthimiia, acestăș vis vădzu. Și demineată spusără la toți. Și mearsără cu lumini, și cu tot clirosul luară svântul trup a svântei și-l pusără în

scriiui, cu cinste în Besérica Svintilor Apostoli. Și acolo multe istelenii izvorând, îndrăciții tãmăduind, orbii luminând, șchiopii împlând și tot féliul de boale.

Și deaca audzi marele împăratul Asean Ioan¹, fiul marelui împărat Asean cclui Bătrân², de ciudesele svântei, și cu dor jeluind, pofti să-l ducă svintele ei moștii la scaunul său, Țarnovul. Atuncea apucasă frâncii Țarigradul de-l țanea și da dajde marelui împărat, lui Ioan Asean. Deci lui nu trebui argint, nice aur, nice pietri scumpe. Ce cu dragă osteneală să rădică de adusă svânta și blagoslovitul trup a svântei Paraschevii, în vestitul său oraș, în cetatea Țarnovului, eșind nainte cu mare și-mpărătească litie, cu patriarhul și cu clirosul și cu nărod mare, cu lumini și cu tãmâi și cu de toată cinstea. Și pusără pre Svintția sa în beserică, de-au stătit mulți ani, într-acel vac, de pre atunci când ținea creștinii locurile pre-acolo.

Și petrece și până astăzi svântul ei trup neputred, plin de tot mirosul cel scu<m>p, de să împle sufletul omului de bucurie sufletească, sărutându-le acéle svinte, de Dumnădzău cinstite moștii. Dintr-o palmă a svinții sale iaste la svânta Episcopie, la roman, o bucățea și de la Buciulesti un déget, adus din Țarigrad de Dumitrașco-logofătul, precum mi-au spus Iordachi-spătariul, la masa Dabijii-vodă. Dumnădzău să-i pomenească.

Și eram eu un smerit Dosothei, episcop la acel svânt scaun la Roman. Ș-am adeverit c-am vădzut de multe ori svintele moștii sărutându-le și slujind cu săborul, acmu în dzâcle noastre, precum dzâce: „Rastaasc zeml0011 i vüsi živoștii na nei“, că pământul să roade și să schimuséște, în toți véci, schimbându-să până la premeneala cea de-apoi, când va-nnoi Dumnădzău fața pământului. Aceluia slava și putérea în véci. Amin.

III. LITERATURA PARENETICĂ

*ÎNVĂȚĂTURILE
LUI NEAGOE BASARAB CĂTRE
FIUL SĂU THEODOSIE*

(Fragmente din partea a II-a)

V. ALTĂ ÎNVĂȚĂTURĂ, IARĂȘI A LUI NEAGOE VOEVOD
CĂTRĂ IUBITUL SĂU COCON ȘI CĂTRĂ ALȚI DOMNI.
CUM ȘI ÎN CE CHIP VOR CINSTI PRE BOLARI
ȘI PRE SLUGILE LOR CARE VOR SLUJI CU DREPTATE

Slovo 12

Veniți la mine, feții miei, veniți și vă apropiați cătră sfatul meu cel bun și să ascultați sfatul care vă l-oi da întâi. Întâi să aibi credință, dragoste și nădejde cătră Dumnezeu, că dragostea iaste mai mare de toate. Deacii, după dragoste, să aveți lauda lui Dumnezeu, care-i place lui. Iar smereniia încă să o aveți, căci că Domnul nostru Iisus Hristos așa învață pre apostolii săi și le zise: „Învățați-vă de la mine, că sânt blând și smerit cu inima“ (*Mt. 11, 19*). Vedeți, feții miei, cât iaste de bună smereniia, că însuși Domnul nostru au învățat pre ai săi ucenici și le-au zis: „Să fiți blânzi și smeriți“. Așijderea și cu vă învăț, după cuvântul Domnului. Că de veți fi smeriți, Dumnezeu vă va înălța, iar de veți fi blânzi, Dumnezeu va trimite mila sa de va fi cu voi.

Că eu, feții miei, am o grădină. Și această grădină, cu darul și cu ajutoriul lui Dumnezeu între multele mele ostenințe și

nevoite, o am făcut și o am crescut frumos și bine. Grădina acéia și creștirile céle frumoase dentr-însa sântu boiarii miei cei mari și cinstiți. Și i-am îngrădit cu gard ca cu un zid de piatră și grădina mea o am apărat, ca nu cumva să îndrăznească cineva să între într-însa și să strice [ceva] den ostenelele méle. Deacii acea osteneală a mea și grădină și acéle creșteri ce le apăraiu crescură frumoase și înfloriră. Și eu tot supt umbra lor și a florilor lor m-am răcorit, și ochii miei să răvenea de roaoa și de veselii florilor lor. Și nu numai ce mă veselea cu veselii și mă bucura, ce încă și capetele să și le pue și sângele să și-l vërse toți voia și era bucuroși pentru mine. Iar când veni porunca lui Dumnezeu să mă mut den lumea aceasta și să meargă trupul meu în pământ, cum iaste poruncit de cel ce l-au zidit, iar sufletul să meargă supt ceriuri să să ispitească de toate lucrurile [câte am lucrat eu], să să ispitească și de céle bune și de céle rele – atuncea pricepură și cunoscură slugile méle și grădina mea că făr' de mine vor să să dăzgrădească, și eu voiu să mă dăsparțu de la dânșii, și va să rămâe acea grădină neîngrădită și ca o pustie. Veniră toți și plângea cătră mine și eu cătră dânșii și eram toți în niște griji și în niște scârbe multe făr' de seamă și suspinam unii cătră alții și cu multe lacrăme și obide mă întreba, zicând: „Doamne și stăpâne, dar acum pre noi, grădina ta, pre a cui seamă ne lași, dăzgrădiți? Dar de va intra cineva întru noi și ni va pustii?” Iar eu le zis: „Feți miei, slava lumii aceștiia așa iaste, făr' di rădicină și făr' di credință și făr' di tocmeală; că iată, veni porunca Dumnezeului meu la mine, ca să mă dăsparțu acum di voi și voi di mine, și într-alt chip nu poate fi. Ci nu mai am a răspundi, și voi să zic: «Fie, Doamne, după voia ta și după cuvântul tău.»”

Deci tu, fătul meu, voia lui Dumnezeu să fie și porunca lui Dumnezeu să să umple, iar zidirea lui Dumnezeu, care au fost grădina mea și slugile méle, carii totdeauna mă umbriia cu florile lor și ochii miei să revenea de roaoa lor, acum s-au dăzgrădit de mine și au rămas pustie. Iar acum, fătul meu, eu

te las să fii gard grădinii méle și să o păzești, cum o am păzitu și eu. Că deaca o vei păzi și vei fi gardul [împrejurat] ca zidul de piatră, cum am fost și eu, deacii ei cum cugeta să-și vërse sângele și să-și pue capetele pentru mine, așa-și vor vărșa sângele și-și vor pune capetele pentru tine – sau pentru fieștecare domn care va face și va păzi acéste învățături ale méle – și niciodată nu vor da spatele vrăjmașilor voștri. Și cum mă umbriia [în odihna mea] și mă răcorea florile lor, și lua ochii miei roao și veselie din florile lor, așa și pre voi vă vor umbri și vă vor răcori și vor lua ochii voștri roao și veselie de la dânșii.

Iar de vă va învăța cineva să intrați în zidirea lui Dumnezeu și în grădina mea cu săcurea, făr' di porunca lui Dumnezeu și fără cât vă învăț eu, deacii voi să dați scama înaintea Domnului nostru Iisus Hristos. Că eu nu vă învăț să faciți așa, ci vă învăț că să cade domnului carele își caută de grădina sa, să o curățească di toate nuiale céle uscate, care nu fac rod, însă cu lége și cu judecată. Că și în Sfânta Evanghelie zice: „Pomul care nu face rod bun, din pământ să va tăia și să va arunca în foc”. Într-altu loc zice: „Cel ce va erta greșalele oamenilor, acela încă va fi ertat de la Dumnezeu. Iar cine nu va erta greșalele oamenilor, acela nu va fi ertat de la Dumnezeu la casele lui David, unde să va sfârși frica cea mare”. Iar domnului să cade să fie milostiv și, măcar de ar fi grădina și făr' de roadă și te vei mânii pe vrcun pom, nu-l tăia, ci-l curățește de toate cranghinile céle uscate și să sapi gunoiul de la rădăcina lui, pân' la un an. Dar de va face roadă și va fi iar grădină cum au fost și mai nainte, [il ții]; iar de nu să va întoarce să facă roadă, deacii în mână-ți iaste. Ci-i face cum îți iaste voia.

Așa, fătul meu, slugile tale care-ți vor greși, nu le tăia pentru cuvintele oamenilor, nici îl băga în foc, ci-i iartă greșala, măcar de țe-ar fi și greșit, și-l învăță. Cândai doar s-ar întoarce, să fie ca alte slugi, care-ți vor sluji cu dreptate. Iar de nu să va întoarce, ești volnic să-l tai, ca și pre acel pomu sterpu. Însă iată că te învățu: să nu fic adéscori păharul tău plinu de

sânge de omu, că accl sânge, care vei tu să-l verși făr' de milă, vei să dai seamă de dânsul înaintea lui Dumnezeu, cum zice svetâi *Lifrem Sirin*: „O, câtă jale de mare va fi cându vor mérge slugile și argații noștri înaintea noastră, [să între cu Dumnezeul nostru] întru împărăția ceriului, iar noi, fiindu domni, vom rămânea înapoi, osândiți și batjocoriți!“ Deci mai bine iaste să rămânem afară, cu semeția și cu volnicia noastră, și să nu vedem fața lui Hristos, Dumnezeului nostru? Au mai bine iaste să umblăm după cuvintele lui Hristos și să dobândim viața de véci, carea nu tréce niciodată în véci! Amin.

VIII. ÎNVĂȚĂTURĂ A LUI NEAGOE VOEVOD CĂTRĂ FIE-SĂU THEODOSIE VOEVOD ȘI CĂTRĂ ALȚI DOMNI, CĂTRĂ TOTI, PENTRU SOLII ȘI PENTRU RĂZBOAIE

O, fătul meu Theodosie și voi alți domni și frați toți! Din cât am putut cunoaște cu firea și a pricépe de rândul solilor, cum să vor cinsti când vor veni să fie la sfat și vor fi oameni mari și de la domni creștini, carii cred în Domnul nostru Iisus Hristos și preacuratei lui maici, aceștea soli carii vin la voi, unii vin ca să facă jurământu și legătură, iar alții vin ca să facă pace, alții să vorovească niscare lucruri de treabă, iar unii vin pentru dragostea și pentru pricteția. Iar aorea vin alții cu cuvinte aspre și de vrajbă, cum le iaste învățătura și porunca de la domnii și stăpânii lor. Că la domni mulți soli de în multe părți vin și cu multe felii de solii. Iar voi să nu cinstiți numai pre cei ce vă vor aduce vești bune, ci să cinstiți și pre cei ce vă vor aduce vești rele, că așa să cade. Și să fie toți cinstiți de voi într-un chip și dăruiți. Că cu acea puținea cinste ce le veți face, iar ei mult vor lăuda numele vostru și-l vor înălța. Că domnul carele are minte nu-i trebuiaște într-această lume altă avuție, făr' numai numele cel bun. Căci că deaca va avea nume bun, deacii și avuție încă va face; iar domnul cela ce iaste scumpu și caută tot spre avuție și nu dă pentru scumpétea lui nimănu nimic,

acela însuși își piarde numele cel bun. Deacii, deaca-și piarde numele cel bun, dar avuția de ce folos va să-[i] fie? Pentru acéia eu te învăț [pre tine], fătul meu, și pre dumneavoastră alți frați și domni, pre toti, să faceți așa cum zic eu, că mie-mi pare să fie mai bun numele cel bun decât avuția cea multă. Că de veți fi îndurători și darnici în viața voastră, și după moarte încă [vă] să va pomeni numele de bine și nu să va uita niciodată. Că omului din toată avuția lui cea multă ce are, nimic nu i să va cunoaște, făr' numai numele cel bun și bunătățile ce va fi făcut pre această lume.

Dreptu acéia, frații miei, când auziți că vin la voi soli mari, carii cred în Domnul nostru Iisus Hristos și preacuratei lui maici, iar voi să trimiteți înaintea lor cinste și bucate și băuturi den dăstul, până vor veni și la scaunul vostru cel domnescu. Decii, atuncea toți boiarii voștri să fie strânși lângă voi și împodobiți frumos, cine cu ce va avea bun și cu cai buni și împodobiți bine cu rafturi. Iar sfétnicii cei bătrâni niciodată de lângă tine să nu să dăzlipească. Deacii, deaca veți auzi că s-au apropiat solii de scaunul vostru, atuncea voi să vă orânduți boiarii, carii vor fi mai de ispravă și împodobiți, cu cai buni, să iasă înaintea lor și să le facă cinste până la gazda lor. Și iar pentru cinstea voastră, deaca să vor așaza, voi atuncea încă să le faceți cinste mai multă și să le trimiteți de toate, de prisoseală, ca să uite cinstea ce au avut pre cale iar de la voi. Că cunoașterea și socoteala solului iaste cinstea. Și să aibă de toate de ajunsu și să nu-i lipsească nici de mâncare, nici de băutură. Și gazda solilor să nu fie aproape de voi, nici de grădinile care vă primblați de voi cu sfétnicii voștri. Deacii să nu-l ții mult, nici să-l zăbovești, ci numai 2 zile sau 3 până să va odihni, după acéia să-l chemi.

Și în ziua acéia ce vei vrea să-l chemi, iar tu întâi să-[ți] împodobești jătiul bine, cu ce-ți va fi dat Dumnezeu, și tot divanul tău și toate casele. Și să te împodobești și tu cu haine

foarte frumoase și mai vârtos să te îmbraci în dragostea și în puterea lui Dumnezeu, deaca-ți iaste voia să-ți fie într-ajutor. Și să eși cu mare slavă să șazi în jățul tău cu multă smerenie. Și svétnicii tăi cei bătrâni încă să șază pre scaunele lor, unde le iaste locul și li să cade. Iar boiarii cei tineri încă să fie împodobiti cum să cuvine și frumos, și să stea toți de-a rândul, împrejurul tău. Așa și alte slugi, toate să stea pre rândul, care unde-i va fi locul. Deacii să alegi dentr-înșii câțiva oameni vrédnici și să-i trimiți să chéme solul să-și dea soliiia. Iar tu să șazi și să cugeți de céle dumnezeiești, iar nu de céle lumești și de nimic. Și după ce va veni, tu să socotești toate cuvintele lui cu socotință și cu luare aminte, care îl va fi învățat stăpână-său să zică, măcar bune, măcar réle, măcar cu blândéte, măcar cu mânie, tu toate le ține în mintea ta și nimic dentr-însele să nu uiți.

Și nici să te foarte bucuri, căci va spune cuvinte bune, nici iar să te mâni, căci va spune și va zice cuvinte de rău. Ci-l întreabă de toate cu blândéte și cu smerenie, apoi îi zi așa: „Dar acuma ai a mai zice alte cuvinte de la domnul tău?” Iar el, deaca va zice că nu mai sânt, „că ce mi-au zis stăpânul meu, toate le-am grăit”, tu să nu-i mai răspunzi nici un cuvânt împotriva, că de-i vei mai răspunde ceva, nimic nu vei folosi. Sau, cine știe, că sau vei zice cuvinte împotriva vorbelor lui, sau ba, deacii cuvântul iaste ca vântul: deaca iasc din gură nici într-un chip nu-l mai poți opri și, măcar dă te-ai căi și ziua și noaptea, nimic nu vei folosi. Ci, deaca-și va da solul soliiia, iar să-l trimiți să-l petreacă cu cinste până la gazdă și după solie iar să-l cinstești. Și toate cuvintele lui, câte au zis, să le ții în minte, și nimeni să nu te știe. Ci de-ți vor fi adus vești și cuvinte, măcar bune, măcar réle, tu să nu te întristezi, ci să aibi față și chip vésel cătră toți și să întrebi întâi cu dragoste și cu dulceață pre boiarii tăi cei mari și pre sfétnicii tăi cei bătrâni și le zi așa: „Dragii miei boiari bătrâni și iubiiții miei sfétnici, acum acest sol au venit

la noi și am văzut toate vorbele lui și cuvintele lui le-am auzit. Într-acéia întreb pre dumneavoastră, boiarii micii cei bătrâni, pre toți, că sânteti bătrâni și ați văzut multe lucruri, și bune, și réle. Ci acum trebuiaște să vă sfătuiți împotriva sfatului solului, că voi sânteti dreptarea mea și nădejdea mea, și cât veți putea mai bine, atâta să socotiți, ca să putem da răspunsu bun solului împotriva cuvintelor lui. Ca doar de va da Dumnezeu de va fi răspunsurile noastre mai bune și mai cinstite decât cuvintele solului, care au adus la noi de la domnu său”. Așa să-ți întrebi toți boiarii, iar tu nici un răspunsu să nu le dai, ci numai ci-i ascultă pre toți cu dragoste și-i întreabă.

Să nu-ți fie rușine, sau să te ții mare, cugetând sau zicând în inima ta: „Eu, fiind domn, cum poate fi de întreb toți boiarii miei de sfat, și ci sânt slugi mie?” Că și ei robi lui Hristos [sânt], și dar de vor fi unii dentr-înșii îngăduind lui Dumnezeu mai bine decât tine? Pentru că tot domnul care nu-și va întreba boiarii de sfat, acela nu face bine. Că singur Pavel apostol mărturiséște și zice: „Niciodată nu vom putea noi ajunge urma moșilor noștri”. Și la Evanghelie încă grăiaște Domnul nostru Iisus Hristos și zice: „Amar celuia ce să sfătuiască singur și pre altul nu-l întreabă!” Drept acéia și voi, fraților, nu vă sfătuiți adinsu voi-și, precum zice Domnul Hristos, ci de toate sfaturile întrebați pre boiarii voștri și pre sfétnicii voștri.

O, fătul micu și voi, fraților, cât iaste de bine să mângâiați pre boiari și pre slugile voastre în toată vrémea și să vă sfătuiți cu dânșii în tot ceasul [și] să luați sfat și de la cei mari și de la cei ai doilea și de la cei mai de jos, că așa să cade. Să mergi cu dânșii într-un loc de taină și să sfătuiți toate sfaturile, și care vor fi mai bune voi le primiți în inimile voastre; iar care nu vă vor fi de folos voi le lăsați. Și să nu oprești pre nimeni să nu grăiască la sfat, <zicând>: „Iată că cuvintele tale nu ne sânt nici de o treabă, că grăiși niște cuvinte în zadar”. [Ce] toate cuvintele, ale tuturor, le priiméște a fi bune, iar și pentru cinstea

voastră; pentru că tot sfânticii și boiarii fac sfaturile, iar deaca să isprăvește și să tocmeste sfatul bine și cum să cade, deacii numai lauda și pohvala domnului iaste preste toată lumea, iar sfânticii și boiarii întru nimica nu să pomenescu [...]

Iar deaca veți vedea că cu cuvintele voastre cele bune și dulci nu veți putea potoli voia și porunca aceluia ce va fi trimes solii aceia la voi, ci tot vă va sta împotriva, deacii voi să nu vă dați cinstea voastră lor, ci să eșiti la dânșii hrăburi, cu numele lui Iisus Hristos. Și pentru căci au început ei cu rău asupra voastră, am nădejde să vă ajute voao Dumnezeu, iar aceia să să rușineze.

Iar de vor fi păgânii aceia cu oști mai multe și cu putere mai mare decât voi, iar voi întâi să vă plecați lor cu cuvinte bune și blânde. Deci de vă veți putea împăca cu acele cuvinte bune, să știți că iaste acéia din ajutoriul lui Dumnezeu; iar de nu vor vrea să să împace cu voi cu acele cuvinte bune, pentru necredința lor, voi să le dați și bani cât veți putea. Iar să nu iubiți răzmirițile și războaele, nici să vă ducă mintea să vă bateți cu dânșii. Măcar de v-ar îndemna cineva și din priiatenii voștri spre vrajbă, voi să nu-i ascultați, văzând că aceia au putere mai multă decât voi. Că și *[sfântul] Varlaam* zice: „Ce pricepi că nu vei putea face, să nu să apuce mâna ta să facă, că vei greși. Și cuvântul cel mincinos să nu-l crezi, și deaca faci bine, nu-ți pară rău“.

Deci de vor veni asupra voastră vrăjmașii voștri și veți vedea că sânt cu putere mai mare decât voi, iar priiatnicii voștri vă vor îndemna să mărgeți asupra lor fără de vreme, sau vă vor sperca ca să eșiti [afară] den țara voastră, să pribegiți, pre acei priiateni și îndemnători ai voștri să nu-i credeți, că nu vă voescu binele. Că și cu însumi am fost pribeg, pentr-acéia vă spui că iaste trai și hrană cu nevoe pribegii, și ești de toți oamenii dosădit, încă și de copii cei mici, și de carii sântu mai răi. Pentr-acéia să nu faci așa, că mai bună iaste moartea cu cinste,

decât viața cu amar și cu ocară. Nu fireți ca pasărea cea ce să cheamă cucu, care-și dă oală dă le clocescu alte pasări și-i scot pui, ci fiți ca șoimul și vă păziți cuibul vostru. Că șoimul, feții miei, are altă pildă și are inimă vitează și bărbată întru sine și multe pasări oblăduiaște și biruiaște și nici de una nu-i iaste frică, nici să teme și vânează în toată vremea. Și vânând el așa, odată prinse o pasăre să-i fie lui de mâncare și umbla de zbură cu dânsa prin văzduh. Și zburând să luă după dânsul altă pasăre mare și puternică fără de seamă, carea să chiamă vultur. Și începu a-l goni să-i ia vânatul. Iar șoimul deaca [îl] văzu, zise în inima lui: „Mie nu-mi iaste frică de acest vultur, că eu multe pasări biruescu; și pre el îl văz mare și puternic și zlobiv, iar inima lui o știu că iaste fricoasă. Ci nu-mi iaste frică de dânsul, nici îl bag în seamă; că de-aș vrea eu, numai ce mi-aș lovi în arepi odată și m-aș înălța tocma până la cer, deacii m-aș lăsa asupra-i și l-aș dăspica cu unghile, că-l știu cine iaste. Ci numai mă întristez de mărirea lui cea multă. Pentr-acéia nu mă voi bate cu dânsul [că iaste tare și puternic], ci mai bine să împartu vânatul meu și să-i dau și lui și voi fi în pace. Iar eu, deaca nu mă voi sătura cu ce-mi va mai rămânea, nu voi muri, ci voi trăi până iar voi mai vâna ceva și voi mânca de mă voi sătura“. Și dăde dentr-acei vânat ce prinsese câtva și să împacă cu dânsul. Așa și voi, fraților, sânteți ca și șoimul și multe biruiți, și iaste vânatul în mâinile voastre, adecă avuția. Deci, de veți vedea pre niscare limbi păgâne să se pornească asupra voastră cu oști grele și cu putere mare, voi nu vă potriviți lor și să vă bateți cu dânșii într-acei ceas, ci socotiți ce le veți slobozi din unghile voastre vânat, adecă avuție, să le dați să mănânce, ca să să părăsească de voi, cum și vulturul lăsă pre șoimu.

Iar deaca veți vedea că nu vor să să întoarcă, voi nu vă temeți de dânșii, nici de oștile lor cele multe, ci luați pre Dumnezeu ajutor în inimile voastre și vă rugați zicând [așa]:

„Stăpâne, făcătorul tuturor și Dumnezeu cel bun, noi sântem robii tăi și n-am iubit lucrul acesta. Că tu ești singur știutorul inimilor, care vezi și cunoști toate inimile, cele bune și drepte și cele rele și hicléne. Iar noi, Doamne, nu sântem bucuroși să să facă această răzmiriță, după cum ne-ai poruncit noao, nici voim să fie vărsare de sânge, nici să să ude mâințele noastre în sânge de om. Iar ei poate că doar să potrivescu puterii tale cei mari; că noi, Doamne, Dumnezeu nostru, știm că tot cel ce va veni cătră tine cu smerenie și cu plecăciune nu-l vei goni de la tine. Deci și noi am plecat smereniia noastră lor, iar ei n-au vrut să priimească smereniia noastră, ce s-au potrivit să fie mai puternici decât tine. Că tu, Doamne, însuți mărturisești și zici: «Cel ce să va smeri să va înălța, iar cel ce să va înălța să va smeri» (*Iuca 14.11*). Pentr-acéia Dumnezeu nostru, acum nu avem altă nădejde, făr' numai singur pre tine, judecătoria cel drept, că toate bunătățile de la tine pogoară. Și acum, într-această vreme de întristăciune la tine alergăm, ca să ne fii ajutor spre vrăjmașii noștri. Nu doar pentru păcatele noastre, ci pentru mila ta cea multă, ajută noao, Dumnezeu mântuirii noastre, într-această vreme cu nevoe și grea“.

Deacii întâi să te îmbraci în dragostea lui Dumnezeu ca într-o platoșă. Așa eși cu veselie la boiarii tăi și să nu te priccapă cumvași că-ți iaste frică, sau să ți să fie schimbat fața, ci te arată lor vesel și-ți cheamă toți sfétnicii tăi cei bătrâni, și boiarii cei mari și toată oastea ta, și zi cătră dânșii cuvinte bune și dulci ca acéste, grăind: „Iată, dragii miei boiari și voi iubitele méle slugi, că veniră vrăjmașii noștri asupra noastră, nefiindu-le lor noi nimic vinovați. Că cu toate cuvintele cele bune și dulci noi i-am mângâiat și, de ar fi pohtit și avuție, le-am fi dat, și cu smerenie încă ne-am smerit înaintea lor și ne-am plecat, iar ei nu vrură să ia, nici cuvintele noastre cele blânde nu le-au băgat în seamă, nici avuție, nici smerenie. Ce numai au venit acuma să ia capul meu, și încă nu numai capul meu, ce și capetele

[voastre] ale tuturor. Deci eu pre voi nu voi să vă las, ci voi să-mi puiu capul pentru voi, că-mi iaste milă de voi. Drept accéia, vă rog să vă învete Dumnezeu, să vă fie și voao milă de capul meu, cum îmi iaste și mie milă de capetele voastre, și să chemăm pre Dumnezeu într-ajutor și cu ajutorul lui să mergem la dânșii. Că măcar de sânt [ei și] mulți, Dumnezeu i-au înmulțit, iar pentru neplecăciunea lor, dar de-i va pleca Dumnezeu. Și va da vrăjmașii noștri și[-i] va supune suptu picioarele noastre.

Deacii să-ți tocmești toate tunurile și oștile tot pre cete, cum le va fi rândul. Iar mai vartos să te rogi lui Dumnezeu, ca să-ți fie tocmirea și orânduiala ta de la dânșii. Pentr-acéia să-ți rădici gândul și mintea la cer, să-ți pogoare și să-ți fie Dumnezeu într-ajutor. Iar tu să mergi dreptu față la față spre vrăjmașii tăi, fără nici o frică; iar căci vor fi ei mulți, nimic să nu te înfricoșazi, nici să te îndoesti. Că omul viteazu și războinic nu să spare de oamenii cei mulți; ci cum răsipește un leu o circadă de cerbi, și cum omoară un lup o turmă de oi cât de mare și cum rășhiră un glonțu de tun multe cete de ostași, nu căci iaste el mic, ci căci că vine cu mare rane și cumplire, pentr-acéia rășhiră și răsipește multe cete de oameni, așa și omul viteaz și bărbat și hrăbor nu să înfricoșază de oameni mulți. Că omului viteaz toți oamenii îi sânt într-ajutor, iar omului fricos toți oamenii îi sântu dușmani, și încă și de ai săi iaste gonit și batjocorit și hulit. Și de aceasta, fătul micu, încă te învăț să nu umbli cu oamenii cei fricoși, ca să nu cumva să pierzi cinstea mea și moșia ta, că din moarte nimeni nu te va putea izbăvi, făr' numai unul Dumnezeu. Că Dumnezeu mult iaste milostiv și te va umbri cu mila sa și-ți va acoperi capul tău, iar vrăjmașii [tăi] vor fi biruiți.

Iar feciorii boiarilor tăi și ai slugilor tale să fie mai înapoi de unde să va face războiul. Iar să nu cumva să lași feciorii boiarilor și ai slugilor tale înainte, iar tu să te dai să faci războiul

înapoi, și aceia să cază în mâinile vrăjmașilor tăi și în robie. Că deaca vor cădea feciorii boiarilor în robie, deacii toți boiarii și slugile tale te vor părăsi și vor merge după dâșii. Pentru acéia te învăț, fătul meu: feciorii și fetele și fâmeile boiarilor și ale slugilor tale să fie mai îndărăt de oști, iar războiul să-l faci să fie de față. Și să eși la vrăjmașii [tăi] făr' de frică, că Dumnezeu iaste mult milostiv. Ci cum îi vei sluji, așa îți va și ajuta și te va milui. Deacii, când vei vrea să mergi la dâșii, tu întâi să rânduiești și să tocmești străji să mcargă mai nainte, cum iaste obiceiul. Și să mcargă una mai nainte, alta mai după acéia, iară a treia să fie tabăra cea mare. Și să nu fie departe una de alta, ci să fie aproape, ca să să auză și să să știe ce fac. Și de să va întâmpla vreo întâmplare străjii cei dintâi, ia să vie să să amestece în cea de a doao, iar de va vedea și straja de a doao că să biruiască de vrăjmaș, ia încă să vie să să amestece în toiul cel mare. Iar să nu fie departe una de alta, ca nu cumva să nu să poată ajunge curând să să împreune una cu alta, să să apere, ce să li să prinză primejdie și răsipire. Că straja cea dentâi și cea de a doao iaste inima a toată oastea. Deci, să nu cumva văzând toiul cel mare că au perit străjile, să să spăimânteze și să cază într-o vreo frică mare, și pentru acéia frică înșiși să să dea în periciune. Că străjile sântu capul și coada oștilor, iar de va vedea toiul străjile nebiruite, ci stând întregi, ei să vor îndârji și cu acéia veți birui pre vrăjmașii voștri.

Însă și aceasta zic: la războiu hărțuitori să nu iasă înainte să dea harțu, că nu sânt nici de un folos, ci aceia încă înfricoșază și oștile. Ci numai să să adune toți în frunte, și până veți vedea că stau boiarii voștri cu voi înainte, cu nevoie și cu dragoste, boiarii cei mari și cei de al doilea și cei mai de jos și cu alții carii vor fi mai capete, nimica până atunci să nu vă témereți, nici să vă îndoiti, că Dumnezeu iaste cu voi și veți birui vrăjmașii voștri, pre carii să bat cu voi. Iar slugile care vor fi mai mici și mai proaste, măcar de vor și fugi, nu vă témeți de dâșii, că

iar să vor întoarce și vor veni la voi nechemăți. Iar deaca vor fugi boiarii voștri și veți rămânea singuri, decii voi cu cine veți sta înainte și să vă bateți cu vrăjmașii voștri? Ci mai bine, fetii [mici], să vă dați într-o parte. Că acea fugă ce au fugit boiarii voștri și v-au năpustit, dar de va fi pentru niscare păcate de-ale voastre, sau va vrea Dumnezeu să vă ispitească și să vă vază cu câtă nevoie și usărdie sânteti cătră [dânsul]. Că judecățile și lucrurile lui Dumnezeu sânt multe [fără seamă și fără număr]. Pentru acéia să vă păziți, să nu cădeți în oceanie și să vă înfricoșați căci v-au lăsat ai voștri, nici să rădicați și să grăiți vreo hulă spre Dumnezeu. Ci, când veți rădica glasul vostru, rădicați-l în lauda lui Dumnezeu, măcar de v-au și părăsit și v-au lăsat boiarii voștri, iar Dumnezeu nu vă va lăsa. Ci să strângeți câți vor fi rămas cu voi și să vă duceți într-o parte cu dâșii. Iar din țara voastră să nu eștiți, ci să șadeți cu dâșii în hotarale voastre, în niscare locuri ascunse și de taină, unde vor fi priatени de-ai voștri buni și adevărați. Că vrăjmașii voștri, carii vor fi venit asupra voastră, nu vor putea șadea mult în țară, ci să vor întoarce înapoi, iar pre domnul care-l vor fi adus ei îl vor lăsa acolo, făr' de oști. Deacii voi să luați numele lui Hristos într-ajutor și să vă porniți asupra-i cu oaste, că am nădejde pre Dumnezeu, că tot cel ce să va smeri înaintea lui îi va ajuta și va supune vrăjmașii voștri suptu picioarele voastre.

Acéstea, fătul meu și frații miei, vă spuș și vă scriș, să știți ce veți face în vremea nevoilor și a întristăciunilor voastre. Iar Dumnezeu cel milostiv să nu dea în viața voastră întâmplări și întristăciuni ca acéstea. Că Dumnezeu, fiind milostiv, iarăși va întoarce mila sa spre voi, măcar de te-au și întristat pentru păcatele tale. Și de te vei smeri lui Dumnezeu, el nu te va lăsa, ci în toată vremea te va milui.

Iar avuția ta și banii care vei să dai lefi slujitorilor să fie tot lângă tine. Căci când să întâmplă domnului de are primejdie și nevoi ca acéstea, trebuiaște întâi să aibă avuție multă, să-și

miluiască oștile și să le dea lefi. Că omul iaste ca porumbul: că porumbul unde află grăunțe mai multe, acolo fuge; așijderea și omul, unde află un domn darnic și milostiv, acolo să adună să să hrănească. Pentr-acéia te învăț, fătul mieu, întâi frica lui Dumnezeu să nu iasă niciodată din inima ta, nici să o uiți, că frica lui Dumnezeu iaste mumă și îndreptare tuturor bunătăților. Și avuțiia ta niciodată să nu lipsească de lângă tine, pentru [ca] să-ți miluiești [oștile] și să le dai lefi. Iar oștile tale, pentru mila ta ce le vei milui, iale nu-și vor cruța moartea lor pentru tine înaintea vrăjmașilor tăi.

Și să-ți alegi în vrémca războiului 60 de voinici bărbați să fie tot lângă tine și la război să nu lași pre aceștea să meargă, ci numai să-ți păzească capul tău și de lângă tine să nu să dăpărteze. Ci și tu să te nădăjduiești pre dânșii și de vei și birui vrăjmașii tăi, ei tot să nu meargă după dânșii să-i gonească, ci să stea înaintea ta. Măcar de vei birui, măcar de te vor birui, aceia tot să fie lângă tine.

Și de accasta, fătul mieu, încă te învăț: când va fi în ziua de război, tu să nu stai unde vor fi oamenii mai mulți, nici unde va fi temeiul și toiu oștilor tale. Că toate oștile streine și toți pizmașii tăi acolo vor îndrepta tunurile de vor bate, și toți vitéjii cei înarmați acolo vor năvăli și vor săgeta. Pentr-acéia, să nu stai acolo; ci, cu acei 60 de voinici înarmați, unde vor fi niscare priiateni ai tăi buni și credincioși și miluiți de tine, acolo să mergi și să stai, între a doao sau între a treia ceată, de laturea oștilor, ca-ntr-ascunsu. Și să te tot păzească acei 60 de voinici, și de acolo să bagî seama să vezi și să socotești, cine din slugile tale să vor nevoi pentru tine. Deacii, de vei vedea că iaste izbânda ta, lesne iaste să întri iar în toiu și să mergi la locul care-ți va fi voia să stai. Iar de să va întâmpla să te biruiască vrăjmașii tăi, decii ei cu mare iuțime și greutate să vor porni la ceata ta ca să te găsească. Pentr-acéia vă învăț să stați sau în a doao ceată, sau în a treia ca, de să va întâmpla să vă și biruiască

vrăjmașii voștri, ei nu vă vor goni cu toată nevoința, că nu vor ști în ce loc ești.

Așa te învăț să faci, fătul mieu, că mie-mi pare că așa va fi mai bine. Iar tu te sfătuește cu boiarii tăi și cu cei ce vei și să-ți vor fi priiateni. Deci, de ți să va părea și vor zice sfétnicii tăi și boiarii: „Noao ne iaste voia să stai unde îți iaste locul și rândul“, tu stăi acolo. Iar de vei socoti tu și vei vedea că iaste mai bine să stai în ceata a doao sau în cea de a treia, iar boiarii tăi nu-ți vor zice, tu stăi unde-ți va părea că iaste mai bine.

Deacii, de ți să va întâmpla cumva să fugi din război tu, iar cu cei 60 de voinici să fugi și de vor fi ei cu tine într-o parte, iar vei birui pre vrăjmașii tăi. Însă tot, „să-ți fie nădėjdea întâi pre Dumnezeu, că acela te va hrăni și nu va da gâlceavă dreptului în véci“ (*Ps. 54.25*), ci te va apăra și întâi și apoi.

Și așa, cu numele lui Dumnezeu, pasă spre vrăjmașii tăi, că, măcar de ți să va întâmpla și moarte, iar numele tău va rămânea în urmă în cinste; iar de vei birui tu, să nu te lauzi și să zici că: „Eu cu putérea mea am făcut“, ci iar să dai slavă lui Dumnezeu cu rugă, cu milostenie și cu jertvă vic, că Dumnezeu iaste mult milostiv și în toată vrémca te va acoperi cu mila sa.

Iar de vor perii vreunii din boiarii tăi într-acea slujbă a ta, tu să te nevoești și să silești pentru sufletele lor la sfintele bisérici, ca să vază toți și să să îndemnéze. Iar feciorii lor și rudeniile care vor rămânea în urma lor, multă cinste să aibă de la tine pentru părinții lor, carii ș-au vărsat sângele lor pentru tine înaintea ta. Și slugile tale carii vor fi rămas zdraveni, și aceia încă să aibă cinste nefățarnică și nu pentru căci vă vor fi rudeni să cinstiți numai pre aceia, nici căci vor fi dat cuiva mită și-i vor lăuda, ci fieștecare după cum îi va fi slujba, așa să-i fie și darul și cinstea. Și cum își pun ei capetele și să nevoescu și-și varsă sângele ca să dobândească cinste de la tine, așa și tu să socotești că toată cinstea ta de la Dumnezeu iaste; și cându vor câștiga și vor dobândi slugile tale de la tine cinste și boerii, pentru

Тѣмже, аще прїидѣ(т) на вы съпротивници ваши и ѹзрите и(х) крѣпчашїи(х) ш(т) ва(с), и ваши рачителїе наѹцають ва(с) ити къ ни(м) без' врѣмена или ва(с) оустрашѣ(т), яко да изыдѣте вънь ш(т)

земля ваше въ прѣвѣг'ство, сїе оубо рачителѣ вашѣ да не вѣроуете. Почто? Понеже нѣ сѣ(т) ва(м) съ прїател'ство(м), яко искоуши(х) прѣвѣг'ство и азъ съ тѣш(м) монѣ. Того ра(дї) вамъ засвѣ(д)тел'ствѣж, братїе (51^v) моѣ, понеже к(с) хрѣна съ нѣж(д)еж, и ш(т) вѣсѣ(х) чѣкъ досаж(д)аеми е(с), и даже и до малы(х) и злы(х), иже сѣ(т). А дроуго, не прихвѣщает сѣ, понеже к(с) има съ срамотѣ. Тѣмже бол'ше съмѣртъ съ чѣстїа, нежели има срамотно да имате. Не вѣдѣте яко(ж) птица шнаи, глѣмаа коукавица, иже подаваетъ плѣ(д) свои нїи(м) птица(м), еже плодити птенца еж, нѣ вѣдѣте яко соколъ и съблюданте гнѣз(д)о ваше.

Чада моѣ, соколъ нїи(ж) прїтча има(т)¹². Има(т) же мѣжско ср(д)це и съхранѣ(т) его въ себѣ и на(д) многыми обла(д)етѣ, и ни ш(т) кого сѣ не боитѣ и ловѣшїи на вѣсѣко врѣ(м). И се оуловилъ вѣшѣ нѣкоторѣа птицѣ на снѣ(д) себѣ и лѣтѣ съ неж (52^r) на вѣз(д)ѹсѣ. И се ш(т) нѣкоторыхъ страны ави сѣ инаа птица, лѣтѣшїи по немѣ, вѣшѣ во лютѣншаа и сил'нѣншаа без' числа, рекомїи шрель, и начатѣ гонити сокола по вѣздѣхѣ, да вѣзме(т) емѣ ловѣ. Сокол же оузрѣвъ ег(о) и ре(ч) въ ср(д)ци свое(м): "Азъ не боѣ сѣ шрла сего, зане на(д) многыми обла(д)ѣ и виж(д)ѣ его велика и крѣпка и силна и злобна, и ср(д)це же его вѣмѣ яко ни въ чтоже к(с), нѣ зло е(с). И не боѣ сѣ его, ниже вѣгѣ о немѣ, понеже аще бы(х) вѣсхотѣлъ азъ, оударил' бы(х) въ крилѣ мои и вѣзвысил' сѣ бы(х) горѣ даже и до нѣсѣ и на нь оустрѣмил' сѣ бы(х) съ шршстїа и растрѣзалъ бы(х) его съ нокѣтми моими, яко вѣ(м) его, кто к(с). Нѣ тѣчїа оскрѣвлѣж сѣ величїства его ра(дї) мног(а) (52^v) и тако не боѣ(с) съ нимѣ, понеже к(с) крѣпкъ и силенъ, нѣ бол'ше да швинѣж сѣ что и вѣзда(м) емѣ ш(т) лова сего да ѣсть, и азъ въ съмирѣнїи бѣ(д). И

аще и не насыщѣ сѣ еанко остане(т) мнѣ ловѣ, азъ же не оумрѣ, нѣ живѣ имамѣ быти дондеже и пакы оуловѣа ловѣ въ снѣ(д) мнѣ, вѣнегда вѣстрѣбѣет' ми". И да(с) емѣ тоу ш(т) лова и съмири себѣ¹³.

Сего ра(дї), чада и братїе моѣ, и вы есте якоже и сокол(а): на(д) многыми обла(д)етѣ и въ рѣкы вашѣ к(с) ловѣ, сирѣ(ч) иманїе. Да аще видите нѣкоторы(х) ш(т) силны(х) езыкѣ, наводѣше силы своѣ на ва(с), не противити сѣ им' борити сѣ съ ними въ тѣи ча(с), нѣ швинѣште сѣ что и ш(т) нѣстїте имѣ ш(т) ноктен вашїихъ (53^r) ш(т) лова, рекомаго иманїа, да к(с), еда вѣсхоще(т) ошаати сѣ васѣ, якоже и шрель оставѣвашѣ сокола.

Аще ли видите яко(о) не хоще(т) вѣзвратити сѣ, не вонте сѣ его, ни многашнїи(м) вонска(м) его, нѣ вѣспрїимѣте Бѣ въ ср(д)ца ваша и молитѣ сѣ, глѣше сїце:

"Вл(д)ко"¹⁴ вѣсѣ(м) и творче и бл҃гїи Гї, мы есмы рабы твои и не вѣзлюбихъ(м) сїе вещи, яко ты еси единѣ ср(д)цовѣдець, иже видиши и зриши вѣсѣмѣ ср(д)ца, праведнаа же и лѣкаваа. Мы же, Гї, по заповѣди твои нѣсми ради размирїю семѣ, ниже крѣвы проліати, ниже омочити рѣкы наше въ крѣвь чѣчскѣа, а шнїи еда съпротивѣлѣжт сѣ выше силы твои. Мы же, Гї Бѣ нашѣ, оувѣдѣхъ(м), аще кто (53^v) гра(д)тѣ к тебѣ съ смѣренїемѣ, не изганѣши его ш(т) себе. И мы прѣклонили вѣхо(м) смѣренїе наше къ нимѣ, а шнїи не вѣсхотѣши вѣспрїетїи наше смѣренїе, нѣ съпротивиши(с), крѣпчашїи быти ш(т) тебе. Таже ты свѣдѣтел'ствоуешїи, Бѣ нашѣ: «Вѣзнеси¹⁵ смѣрит сѣ, и смѣрѣжи се вѣзнесат сѣ». Тѣмже нїѣ, Бѣ нашѣ, много оупованїа не имамїи, развѣ тебе, едине бл҃гїи правосѣдїа, понеже вѣсѣ бл҃гаа ш(т) тебѣ исхода(т). И нїѣ к тебѣ припадаемѣ въ сїе наше прискрѣвное

врѣмѧ, яко да вѣдѣши намъ въ помощь ѡ(т) съпостатникъ наши(х). Не ра(дї) грѣ(х) наши(х), нж за мнѡгаго ра(дї) мл(с)рдїа твоего помози намъ, Бѣ, сп҃сителю нашъ, въ врѣмѧ се нжж(д)ное!"

(54ⁿ)Таже прѣвѣ оубѡ обла҃ци сѧ въ любовь вѣѣа, яко въ оржжіе, и изыди къ вел'мъже(м) твоимъ съ веселіемъ и никакоже да ѱразоумѣжтъ тебе яко пристрашенъ еси или швразь твои измѣнил' сѧ к(с), нж весель шви сѧ имъ. Таже призови старыж вел'мъже и съвѣтники твож и въса земля твож, и глїи има сла(д)кы рѣчи:

"Се оубо прїиде на на(с) врагъ нашъ, мы же има ничьсоже есмы повинны, нж иже в'ѣхж сла(д)кы глїи, съ ними ихъ мы оуслаж(д)аах(м), и аще съ иманіемъ, мы есмы далн, и аще съ смѣреніемъ, мы же смѣрихом сѧ. Нж шны не въсхотѣшж намъ въсприети ни сла(д)кы рѣчи, ни иманіе, ни смѣреніе, нж прїиде ннѣ оуже възати (54^v) главж мож, и не тѣчїа главж мож, нж и вашж главы. Тѣмже азъ ва(с) не хошж оставити, нж главж мож ва(с) ради положити имамъ, понеже к(с) и мнѣ мило о ва(с). Нж да наоучитъ Гб̄ Бб̄ и вамъ вѣди мило о главѣ моєи, якоже и мене к(с) мило о ваши(х) глава(х). Да призовѣмъ Бб̄ въ помощь нашж и съ помощїа вѣїеж да поидѣмъ къ ни(м). Понеже, аще сжтъ шныи мнѡши, Бб̄ ихъ к(с) оумнѡжня, а по несмѣренїю ихъ Бб̄ еда въсхоше(т) смѣрити ихъ и дати въсхоше(т) врагы нашж по(д) нѡгы ннѣ".

Таже нареди въса оржжіе твое и възве(с)ли глотж, комѡж(д)о якоже к(с) емѡ ре(д), и да оутѣкмиши и(х), комѡж(д)о якоже е(с) редь. Обаче по прѣмнѡгѡ (55ⁿ) и да молиши сѧ къ Гѡ Бѡ, яко ѡ(т) то(г) да ти вѣде(т) оутѣкмѣніе твое. Та(ж) оумъ твои да възвисиши горѣ къ небѣи, яко да ти вѣде(т) Бб̄ въ помощ'. А ты съ тѣла(м) твоимъ и съ людьми

твоими да идеши право лице(м) къ лицѡ без' ни единного страха на съпротив'ники твое, нечесо ра(дї), яко мнѡши сж(т). И ничтоже да оусъмниши ѡ(т) ни(х), аще и мнѡши сжтъ, поне(ж) воинъ храво(р) не ѱстрашает се ѡ(т) мнѡжества лю(дї), яко(ж) единъ лѣвъ мнѡжество елень разганѣтъ, и единъ влѣ(к) мнѡжества ста(д) овецъ оумарѣ(т)¹⁶, и един' каме(н) пѡшчанїи мнѡгыж пѣкы члѣкъ разганѣтъ же и сѣмжцае(т), не яко к(с) ма(л) каме(н), нж яко великож лютоствїа гра(д)тъ, то(г) ра(дї) разганѣ(т) мнѡжество пѣкъовъ члѣкъскыи(х). Також(д)е и воинъ лють и мжжствъвенъ не оустрашает сѧ ѡ(т) мнѡжества людї, поне(ж) мжжѡ добром(ѡ)(55^v) въси людіе емѡ сж(т) въ помощь, мжжѡ же страшивѡ въси людіе сжтъ емѡ съперници, даже и ѡ(т) свои(х) ѡ(т)ганѣемъ к(с) и оукарѣ(м).

Ибо, сѣѡ мон, сице тѧ съвѣтоѡж, да не съединиши сѧ съ мжжи страшнвими, да не како погоубиши чѣ(с) мож и дѣдъ твои(х), яко ѡ(т) смѣрїти никтоже тѧ може(т) избавити, тѣкмо единъ Бб̄, понеже Бб̄ мнѡгома(с)тивъ к(с) и своеж ма(с)тїа осѣнити тѧ хошетъ на тѧ и на(д) главож твоеж и врази твои повѣж(д)ени вж(д)тъ.

Обаче чада правитель твои(х) и хорѣн(ъ), въсѣ(х) на единж странж да оудалиши и(х), да не како оставиши ты чада властелѡ(м) твои(м) или хорѣнѡ(м) твои(м) прѣ(д) съпротивники твоими, елицы враж(д)евници твои оплѣчѣжт сѧ на тѧ, а ты съ воинскими твоими да вѣдѣши за ними, (56^r) и тако да оударѣжтъ врази твои, еже плѣнити и робити чеда властело(м) твои(м) и хорѣнѡ(м) твои(м). Понеже тог(д)а, ег(д)а видѣ(т) властеле и хорѣне, яко поробишж (с) чеда и(х), они же оставити тѧ хошж(т) и нти хошж(т) въ слѣ(д) ча(д) свои(х). Сего ради

сице наоучах тебе, снѣ мой, снѣи и дѣ шерѣ властелѣ(м) твои(м) и хорѣнѣ(м) да даси и(х) наза(д) вонскы. Ты же съ твоими вонсками лице(м) къ лицу без' въсѣвого страха на съпротивники твое да изыдеши, понеже Бѣ миш(г)м(с)тивъ е(с), якоже въсхоуеши послѣжити емѣ, сице и помѣовати тѣ хоуе(т).

Тѣмже, егда въсхоуеши понти къ ни(м), ты же прѣжде да наредиши и оутѣмиши страже, по ввычѣю да идѣтъ напре(д); таже за неж втораа стража и по неи великаа вонска, и не далече едина ш(т)(56^v) дроугыж страже, нѣ да се видѣтъ и да са знаѣтъ, что дѣжтъ и что творятъ, понеже аще что прилоучит са прѣдиджѣиои стражи, да са дасть за вторжа стражж; аще ли же видѣтъ швѣе страже нѣкоторжа повѣдѣж, то въси да са съедините съ вонсками въ едино; да не како оудалит са едина ш(т) дроугыж, да са не сметѣтъ и не оустрашѣтъ, зане прѣваа стража естъ въса срдѣце великыж вонске, и втораа стража такожде. Да аще видѣтъ великаа вонска страже яко повѣж(д)аѣтъ са, шни же въ великын страхѣ въпадаѣтъ и (въ) погыбѣль сами въдадѣтъ са (57^r) страха ради, зане страже сѣтъ почало и конецъ вонскамъ и глава. А аще ли же видѣтъ вонске страже неповѣждени, нѣ сѣтъ съ привыткъмъ, и тако въ въсѣмъ хоуете одолѣти врагомъ вашимъ. Обаче и прѣдъ вонсками вонники, сирѣчь самоборце да не имате, зане въсоуе сѣтъ и ничтоже ползоуѣтъ, нѣ и вонске тѣи оустрашаѣтъ, нѣ въси да дадѣтъ бѣдры едина къ дроугон, съ вонсками въ едино съвъкоупленѣи. И дондеже видѣте ваше властеле прѣ(д)стожѣе съ вами съ оусрѣдѣемъ и съ приател'ствомъ, и прѣви, и втори, и трети, и съ (57^v) инѣми по-избранными и по-главными велмѣжи твоими, ничтоже да оубонте са,

ниже да оусѣмните са, зане Бѣ съ вами естъ и повѣдѣити имате врагы ваше и съпротивники, воращѣиѣ са съ вами. А дроугѣи малѣи коуртаны¹⁷, аще и повѣгнѣтъ, не вѣзѣте, ниже скрѣвите о нихъ, понеже са хоуѣтъ пакы и неоумолени възвратити къ вамъ.

Аще ли же видѣте властела вашж вѣжѣе и остаѣте сами, тогда съ кымъ имате прѣдѣстоати борити са вы? Больше естъ, чада моа, на едина странж да са оуклоните, понеже то вѣганѣе, нѣ са вѣгоу (58^r) емлатъ, шны и оставлѣжт' вас, еда естъ то за нѣкоторѣи вашъ грѣ(х), или еда хоуе(т) Бѣ нскоуѣити васъ, яко да оузритъ ва(с) съ колнкымъ оусрѣдѣемъ и прилежанѣемъ есте къ немѣ, понеже сѣдѣви вѣѣе мишгаа и неисчѣтена без(д)на к(с). Вего ради да съблюдаете са, да не въпадѣте въ шчаанѣе, да са оустрашѣтъ, яко оставлѣжт' васъ ваши, или нѣкоторжа хоуѣж да не како въздвигнете на Бѣ, нѣ аще въздвигнете и сътворите хвалаж Бѣи; аще вы и оставлѣжт' вел'мѣжи ваши, нѣ Бѣ не оставитъ ва(с). И елици съ вами вѣдѣтъ, а вы на едина странж съ ними да са оуклоните, обаче ш(т) земля свож да не и(58^v)зыдѣте, нѣ съхраните се съ ними въ прѣдѣлѣ(х) ваши(х) съкрѣвенно, идѣже сѣтъ ваши добри мыслиници. Понеже врази ваши, кы(и) приидѣ(т) на ва(с), не моуно имъ е(с) мно(г) въ хорѣ прѣбывати, нѣ възвратити се хоуѣж(т) въспа(т), а г(с)подара хоуѣж(т) оставити тѣ и тѣ о люде(х) ослабѣе(т). Ты храбро понди на нь о имени Іу Хѣѣ, понеже имамъ надеждѣ на Бѣ, яко аще кто сътвори(т) смѣренѣе прѣ(д) Бѣмъ, поможетъ емѣ Бѣ, и врагы твож подѣ ноги твож покорити имашн.

Сѣа възвѣсти(х) и сказа(х) вамъ, чада и братѣе моа, яко да вѣсте и разоумѣете въ вѣѣе скрѣвы и нѣжди вашн. Бѣ же мл(с)рдѣа ра(дѣ) своѣж мл(с)ти

да (не) да (с) въ врѣ (м) житіа ваше (г) нѣжди, за-
(59) неже бѣ мл (с) тивъ к (с) и пакы обратити хоше (т)
мл (с) ть свож на тѣ, аще и оскрѣвил' тѣ к (с) грѣха
ра (дї) твое (г). Ты же, аще смѣриши сѣ, бѣ же на (ш)
не хоше (т) оставити тѣ, нѣ въ сег (д) а помлѣвати тѣ
хоше (т).

А¹⁸ вистіа (р), иже к (с) раз (д) ѣлень ш (т) тебѣ
тѣ (м) воинш (м), он же хоше (т) быти при тебѣ,
понеже г (с) п (д) рь, иже има (т) невола, прѣвѣ
трѣвѣж (т) емѣ иманіа мншга, да милѣеть воє свое.
Понеже члѣкъ к (с) ѣко и голъбъ: нѣже шбрѣтаеть
голъбъ хранѣ себе мншга, тамо и вѣгае (т). Сице к (с)
и члѣкъ: нѣже шбрѣтае (т) г (с) п (д) ра бѣа и податанка
съ иманіемъ, шни же събыраѣт сѣ на хранѣ себе. Сего
радї съвѣтоуж тѣ, снѣ мон, прѣвѣ стра (х) вжїи не
забыван никогдаже, понеже въ сѣ (м) бѣго-
(59) стынѣмъ и исправленію (м) к (с) стра (х) вжїи мѣи.
И иманіе твое въсегда да вѣде (т) при тебе ра (дї) да
хранши и милѣши воинны свож. А воинны твои мл (с) ти
ра (дї) твож, еже хошеши млѣвати и (х) и хранити,
они же смѣрѣт свож не пощада (т) прѣ (д) врагы
твоими тебѣ ра (дї).

И сїи .ж. мѣжїи съ воємъ работѣ да не имаѣ (т),
нѣ тѣчїа главѣ твож да съблюдаѣ (т) и ш (т) тебѣ
да не оудалѣжт се¹⁹. Нѣ и ты на тѣ (х) да надѣши
се, и шны въ гоненіе ратникш (м) никогда да не
въскакаѣ (т), нѣ прѣ (д) товож да сж (т), или хошеши
повѣднѣти, или хотѣше тѣ повѣднѣти, а шны въсегда
да сж (т) при тебѣ.

И еше глѣ тебѣ, чѣдо мое, ег (д) а вѣде (т)
видовъ днѣ²⁰ близѣ и ворити се съ врагы твоими, аз
же (60) и зде съвѣтѣж тѣ: великѣж воинске твож,
нѣже к (с) твѣрдѣсть твоего двора, да не стонши на
вою быти, понеже въ сѣ тоуж (д) аа сила съ лютиими

оржїи тоу нападнѣти хоцѣж (т), и трескъвы и поушкы
и стрѣлы и ве (с) гнѣвъ воинскїи въ великѣж (м)
г (с) п (д) скѣ воинскѣ въ сѣ оударѣж (т). Нѣ заповѣдѣж
тебѣ, чѣдо мое, въ днѣ тѣ браны въ плѣцѣ твое (м)
да не стонши, нѣ съ тѣми .ж. воинны въоруженными
да глѣдаш пакы въ воинске твоеи, нѣже сж (т) твои
паче же любимїи и сж (д) стѣи и ш (т) тебѣ помилѣванїи
и почѣтенїи юнаци²¹ и иже тебѣ болше любѣ (т), на
странѣ ш (т) плѣка твоего да стонши, въ вторѣ (м)
или въ третїем' плѣцѣ. Тоу на далече съкрѣвенно (60) да
стонши съ тѣми .ж. воинны, тебѣ да съблюдаѣт и ты
да зриши ш (т) далече, которїи ш (т) воинъ твои (х)
како троуж (д) ажт се о слоужбѣ твоеи. Да аще
прилоучит се тебѣ тоу добыти и одолѣши врагш (м)
твоимѣ, лесно ти к (с) пакы вѣнити въ плѣ (к) твои,
нѣже и (х) еси съхранилѣ. Аще ли сълѣчит сѣ и враши
твои повѣдѣт тѣ и воє твое, а шны пото (м) въси
оустрѣмѣт сѣ съ лютоствїа и гнѣво (м) на плѣкъ твои,
за еже еда како шбрацїж (т) тѣ. Сего ра (дї) наказѣж
ва (с), ѣко да на странѣ стонте, или въ вторѣ (м), или
въ третїемъ плѣцѣ, зане аще сѣ и слѣчи (т) враши
твои одолѣти тебѣ, они же тебѣ не велии и люто
гонити хоцѣж (т), понеже не вѣ (д) тѣ гдѣ (61) еси.

Сїа заповѣдаѣ тебе, снѣ мон, ѣко мнит' ми се
болше сїко вы (т). А ты съвѣтован сѣ съ болѣри и съ
которыми знаєши ѣко сж (т) приятелї твои. Тѣм (ж) е,
аще ти сѣ мни (т) и съвѣтнїци твои възглѣ (т) ти:
"Хоше (м) да стонши въ плѣцѣ твое (м)!", а ты стон
тѣ. А аще (л) съмотриши ты и съвѣтнїци твои
възглѣ (т) ти, ѣко болше к (с) въ вторѣ (м) плѣцѣ
или въ третїемъ стоати ти, ты же стон, и пото (м)
ѣко видите болше быти, сице творите.

А аще (л) ти сѣ прилѣчи (т) ш (т) раты бѣжати,
ты же съ тѣми .ж. воинны бранити сѣ хошеши, и ег (д) а

възврати ти са възхоуешн съ ними, пакы врагѹ твоємѹ одолѣти имаши. Обаче наипаче да оуповаешн на Гѣ наше(г) Іѹ Хѣ, понеже тѣи тѣ прѣлпнтае(т) и не да(с) въ вѣкы мльвы праве(д)никѹ, нж възвранити тѣ нма(т) и прѣж(д)е и послѣж(д)е.

Тѣмже тако (б1у) съ имене(м) вжїе(м) нди на врагы твож, да аще ти са прилѣчи(т) и съмр(т)ь, имени же своем(ѹ) чѣ(с) остави(т) хоуе(ш). Аще (л) ти се слѣчи(т) повѣднн и(х), да не како възсхвалиши (с), глѣци ако "азь се съ слоуж моею сътвори(л) есмь", нѣ па(к) да въздаси слауж Бѣи съ ма(с)тынеж и мѣтвож и жрѣтвож живож, поне(ж) Бѣ мнш(г)мѣ(с)ти(в) е(с) и възсег(д)а покрити те хоуе(т) своею ма(с)тїю. Аще (л) и погыбнж(т) ш(т) ве(л)мж(ж) твои(х) въ слѣ(ж)бѣ твоен, ты же доврѣ и лѣпо да потыциши се о дшѣ(х) и(х) въ стѣ(х) и вж(с)твны(х) црѣква(х), ако да вѣси видѣ(т) и поревноужтѣ. А снѣвы и(х) и сѣрш(д)ници нѣ, нже оставж въ слѣ(д) и(х), а шны мншгж чѣсть да оулѣчатѣ ш(т) тебѣ ра(дї) родителъ и(х), нже проліашж крѣвь свож тебѣ ра(дї) и прѣ(д) товож.

А еже оставшж слоугы твож с товож з(д)равни, и тїи чѣсть ш(т) тебѣ да възспрїимжтѣ без' лицемѣрїа, не вашеж ради роднынн или помн...

slujba lor, tu încă socotește de vezi: făcut-ai și tu niscare ostenéle cătră Dumnezeu, de te-au mărit cu atâta cinste, au ba? Deci, de nu vei fi făcut, să nu te lenevești, ci să faci; iar de vei fi făcut, tu tot te mai nevoiaște să și mai faci. Că cine să nevoiaște pentru Dumnezeu, acela va dobândi cinste de la dânsul, și cine să va apropiia de Dumnezeu, Dumnezeu totdeauna va fi cu dânsul. Așijderea și tu, de-ți va fi nădėjea tot pre Dumnezeu, și Dumnezeu va fi cu tine în vécii vécilor. Amin.

XI. ÎNVĂȚĂTURĂ A LUI IO<AN> NEAGOE VOEVOD, CARE AU ÎNVĂȚAT PRE FIE-SĂU THEODOSIE VOEVOD ȘI CĂTRĂ ALȚI DOMNI, CA SĂ NU FIE PIZMĂTAREȚI, NICI SĂ FACĂ RĂU PENTRU RĂU

Cuvânt al 24

Vino la mine, fătul meu Theodosie, vino și te apropie cătră învățătura și sfatul cel bun! Că eu, fătul meu, voi să te sfătuescu foarte bine. Și mai întâi de toate să umpli învățăturile și poruncile care plac Dumnezeului nostru, lui Iisus Hristos, cu toate bunătățile și cu multă frică și cutremur. Apoi pizmă să n-aibi în inima ta, iar altuia să nu faci rău pentru rău, precum și Dumnezeu învață. Că iată că-ți aduc aminte, fătul meu, dă-ți va da Dumnezeu și te va dărui să stăpânești și să domnești tu țara aceasta în urma mea, să te nevoești și să te silești să fii tuturor blând și bun. Că eu am auzit de niște oameni foarte înțelepți și temători de Dumnezeu lăudând mai mult bunătatea și îndulcirca, decât răutatea și amărăciunea. Pentru acéia-ți zic și eu ție: de te va dosădi cineva din slugile tale și nu va umplea voia ta în copilăria ta, până voi fi eu viu, sau și pre urma mea, ci de va căuta Dumnezeu cu milă asupra ta și te va pune să fii domn și vei ajunge în toată mîntea și vârsta, iar tu să nu-ți aduci aminte dă necazurile ce te va fi necăjit cineva în tinerétele tale. Măcar de te-ar fi necăjit cineva din tineréțile tale, și din slugile tale, sau alți streini cineva, să nu te nevoești să-i faci rău pentru rău. Că toți oamenii fug de rău, iar de bine iar să apropie toți. Dreptu acéia, fătul meu, așa te învăț: în loc de rău, tu să silești să faci tuturor bine, ca să trimită și Dumnezeu mila sa spre tine.

Pentru că de vei rămânea sărac de mine, pentru păcatele méle, măcar cât de mititel, să nu te întristezi căci ai rămas de mic sărac de mine. Că să știi, fătul meu, că așa iaste rîndul și obiceiul lumii aceștia și toată veselii și bucuriia ei nu poate să fie într-alt chip, până nu să umple cu jale. Așijderea și jalea să umple cu veselie și cu bucurie. De-acéia zic, fătul meu, nici

foarte să te veselști de slava lumii aceștia, nici iar foarte să te întrestezi, ci neîncetat să mulțumești lui Dumnezeu de toate, măcar de vei și rămânea de mine sărac. Că n-ai rămas numai tu sărac și în tristăciuni, ci mulți feciori de împărați și de domni au rămas săraci, precum iaste obiceiul și tocmeala lumii aceștia, și multe necazuri au pățit, și au pățimit întru împărățiile și domniile lor de la oamenii cei răi și nemulțumitori, iar alții nici domnie n-au ajunsu în urma părinților lor, deaca au rămas săraci de dâșii. Ci încă au fost gonii și pribegi în țării dăpătate și streine și în oameni neștiuți și necunoscuți, și deacii nimeni din țările lor nu-și mai aducea aminte de dâșii, nici îi mai socotea. Și încă toți domni, cându sântu domni în țările lor, multe necazuri au de slugile lor. Că unii le slujăscu în dreptate, iar alții făr' de dreptate și cu hiclesug și făr' de mulțumire. Ci pot fi făcut și ție cineva vreun necazu în tinerete și în copilăria ta, iar deaca vei ajunge la vârsta cea desăvârșită și la mîntea cea întregă, în vremea domniei tale, atuncea nu ți să cade să-ți aduci aminte de necazurile ce vei fi petrecut de cineva în tineretele tale și să le faci rău pentru rău, ci să cade pre slugile care-ți vor fi slujit în tineretele și în copilăria ta cu dreptate și te vor fi mîngâiat, să le cinstești și să le miluești. Iar și pre alte slugi, care nu foarte vor fi umblat în voia ta la copilăria ta, nici te vor fi mîngâiat, încă să nu-i rușinezi, nici să-i urgisești și să le faci rău pentru rău. Ci numai de-acii înainte să-ți slujăscă în dreptate. Deacii căruia cum îi va fi slujba, așa-i va fi și cinstea.

Sau de va fi vreun domn de altă rudenie gonit într-altă țară, după moartea tătâne-său, și nu va fi apucat el la domnie în urma lui, deacii apoi după cîtăva vreme să va milostivi Dumnezeu pre dânsul și-l va aduce iar în țara lui, și unora ca acelora le zic ca unor frați: „Deaca veți intra în țara voastră, iar voi să nu miluiți numai pre cei ce v-au slujit în lipsa și în pribegia voastră, și pre ceia ce sânt oamenii țării să-i uitați și

să-i părăsiți, și să nu-i miluiți căci nu ș-au năpustit țara și moșile și să vă slujăscă voao printr-alte țării streine, sau să țineți vreo pizmă pre dâșii și să-i omorâți, să faceți pentru un rău, altul mai rău. Că de veți face așa, ce folos va fi? Ci, deaca vei fi domn gonit și pribeg și necăutat, ascultă să-ți spui și de aceasta: Cine fu gonit și mai pribeg decât Iosif cel frumos, fericitul fecior lui Iacov? (*Facerea*, 37.14–28.36) Cu adevărat, ca dânsul nimeni n-au fost! Dar când fu frumosul Iosif trimis de tată-său, fericitul Iacov, ca să vază pre feciorii lui și pre frații săi sântu sănătoși și deaca mărse la dâșii, iar ei, nemulțumitorii, în loc de a-i face bine pentru binele care au venit el la dâșii, să vază de sănătatea lor, ci îi făcură rău. Că-l apucară de-l dăspuiară și-l băgară într-o groapă gol, nu ca când le-ar fi fost frate și sângele lor, ci ca pre un vrăjmaș cu mînie îl vîndură madiamilor în 20 de galbeni. Și din odihna tătâne-său fu rob. Și-l duseră oamenii aceia în Eghipt și-l vîndură ca pre un rob (39.20–23). Apoi fu băgat și în temniță, iar Dumnezeu lui Avraam și a lui Isac și Iacov i să făcu milă de dânsul și nu-l putu cuprinde întunerecul pușcării, ci-l scoase din tunerecul temniții la lumină și-l puse crai a toată țara Eghiptului (41.39). Deacii, după cîtăva vreme, veni ră frații lui la dânsul și nu-l cunoscără, nici cugetară ei să fie Iosif craiu a tot Eghiptul (42.7–8). Iar Iosif îi cunoscă și toate necazurile câte-i făcuse ci, le gîndea; iar rău pentru rău nu vru să le facă, ci le spuse că le iaste frate și le zise: „Nu vă tēmereti, că a lui Dumnezeu rob sântu eu, nu sântu ucigătoriu de frați, ci iubitoriu de frați. Și voi mi-ați cugetat rău, iar Dumnezeu mi-au cugetat bine“ (45–49). Și-i îmblânzi cu cuvinte dulci și-i dăruie bine și-i trimise la tată-său, fericitul Iacov, să-l aducă și pre dânsul. Și deaca auzi Iacov să veseli foarte și să duse la fie-său Iosif cel frumos și să întâmpină cu dânsul, și cu blagoslovenia lui Dumnezeu să cuprinseră în brațe feciorul cu tată-său. Și muri Iacov și-și dēde sufletul în mîna lui

Dumnezeu, iar blagosloveniia sa o lăsă fie-său, lui Iosif cel frumos.

Vedeți, fraților, cât iaste de bine să nu facă cineva rău pentru rău? Că noi, deaca să milostivește Dumnezeu pre noi și ne miluiaște și ne rădică domni, iar noi nu vom să-i mulțumim, nici băgăm seama cuvintele lui, ci uităm binele și cinstea carea ne iaste de la Dumnezeu și nu ascultăm de poruncile lui, care totdeauna ne învață să nu facem rău pentru rău. Ce ascultăm năravurile cugetelor noastre celor réle, care le învață diavolul de ne îndemnează să facem rău și ne aduce aminte să facem rău celor ce ne-au făcut și noao rău.

Au doar n-am auzit, fraților, mărturisindu-ne neîncetat Sfânta Scriptură, cum au pățimit și au răbdat Domnul și stăpânul nostru Iisus Hristos ca să te izbăvească pre tine din robiiia muncilor? (*Simeon*) Cum au răbdat dosăzi și ocări, [încă] și scupiri peste fața obrazului și palme luo de la neamul jidovescu cel nemulțumitoriu. Și pământul, văzând acéstea, nu putu răbda, ci să cutremură, iar el răbdă și nu déde lor după hicieniia lor, nici nu porunci pământului să să dăsfacă și să-i înghită și să-i ducă de vii în iad? Ci încă mai vârtos să ruga tatălui celui făr' de început și zicea: „Tată, iartă, că nu știu ce fac“ (*Luca 23.34*). Acéstea făcându-le el, déde ție chip de răbdare și de nerăutate, ca să faci și tu așa celor ce te-au urât și țe-au făcut rău și să nu dai rău pentru rău, nici să-ți aduci aminte pentru réle, ci să-i miluești și să-i erti, cum și stăpânul tău Hristos s-au rugat pentru nemulțumitorii și neînțeleptii jidovi. Că de vei face și tu așa celor ce te-au urât, deacii vei cére cu îndrăzncală de la Dumnezeu întru rugăciunea ta ertare păcatelor tale. Iar de nu vei erta pre cei ce țe-au făcut necaz și te-au întristat, dar tu cum vei îndrăzni a mai zice: „Iartă noao păcatele noastre, cum ertăm și noi ale greșiților noștri“? (*Matei, 6.12*) Și deaca nu vei erta pre vecini, ci vei avea pizmă pre dânșii și vei călca porunca lui Dumnezeu, care au zis:

„Deaca nu veți erta oamenilor greșalele lor, nici l'atăl vostru cel cerescu nu va erta voao greșalele voastre“ (*Matei, 6.15*).

Pentr-acéia, fătul meu, să erti pre vecinul tău, deaca-ți iaste voia să ți să iarte ție mai mult. Iartă pre vecinul tău de o sută de bani și ție ți să va erta mii și întunérece de galbeni. Și va fi primită lui Dumnezeu rugăciunea ta, și va fi înaintea lui ca mirosul cel bun al tămâii [și al smirnei]. Ci te păzește dar să nu schimbi acel miros frumos din vrémea sfintelor rugăciuni întru împuticiunea cea rea a pizmei, nici să întorci rugăciunea în blestem. Că cel ce nu iartă greșalele celui ce i-au greșit, acela își întoarce rugăciunile în blestem. Ci sabiia care iaste ascuțită și gătită asupra vrăjmașilor celor nevăzuți, el însuși o înfige în inima sa, neștiind ispitirea unui lucru ca acesta. Că am văzut pre doi [inși] mestecându-și vin dîntr-un vas, și era chipul și fața vinului foarte frumoasă. Deci unul bea vin [bun] și cu miros frumos, iar altul bea băutură amară, ca de veninul morții. Că doi inși să ruga și zicea cătră Dumnezeu: „Doamne Dumnezeule, de am făcut eu aceasta sau de iaste nedreptate în mâinele méle, sau de am făcut rău celor ce mi-au făcut mie rău, să cazu dar de la vrăjmașii miei în deșartu. Ci unul făcea lucruri bune [și îndreptate] înaintea lui Dumnezeu, iar altul, carele nu păzea nici umplea cuvintele rugăciunii, cu adevărat să afla în blestem“ (*Ps. 7, 4-5*).

Ia aminte, fătul meu, și socotește de vezi putérea cuvântului rugăciunii, cât iaste de rea pizma cându face omul rău pentru rău. Dar ce lucru mai rău iaste decât să cază omul în deșart de la vrăjmașii săi? Și nu iaste numai această răutate rea, ci iaste alta încă mai cumplită. Dar când zice prorocul: „să cazu dar de la vrăjmașii miei în deșartu“ și apoi mai adaoge și accasta, de zice „să gonească vrăjmașul sufletul micu și să-l ajungă“, auzi fătul meu acéstea și te téme și să nu ții pizmă, ci să te nevoești și să scapi curând dîntru acéstea patemi. Că nu iaste numai lucru înfricoșat, când va fi omul căzut de la

vrăjmașii lui în dășartu și gonit, ci iaste mai înfricoșat când va fi prinsu de dânșii. Că a fi omul numai gonit, tot iaste un lucru de cuget de-a să mângâia și de ertare. Iar a fi prinsu și a nu scăpa de vrăjmași iaste un lucru de frică și de cutremur și făr' de mângâiare. Și cu adevărat oare cum iaste înfricoșat a-și gândi omul aceasta, că iaste lucru lipsit de tot binele și de toată mângâierea? Că arată prorocul că cei ce vor avea pizmă și cei ce vor face rău pentru rău, pre aceia îi vor ajunge lucruri groaznice ca acéstea și nicicum nu vru, să lase acest cuvântu nearătat, ce-l arătă aiave și de tot, pentru învățatura și îndreptarea noastră. Că acestu cuvânt ce zise: „să gonească vrăjmașii dar sufletul meu și să-l ajungă“ acesta arată blestemul celui ce nu va crta, ci va ținea mânie sau pizmă. Și nu zise [prorocul să se prinză numai de vrăjmași și păzit], ci încă să fie și nepomenit până în sfârșit, ci să piac de totul tot dupre pământu numele lui. Aceasta semnându el, zise: „Și să calce în pământu viața mea și să lăcuiască slava mea în țărână“...

IV. LITERATURA ISTORIOGRAFICĂ

CRONICI

GRIGORE URECHE *LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI*

Războiul lui Alexandru vodă cu al lui Pătru vodă la Movile

În domnia lui Pătru vodă Aron, scrie létopisețul cel moldovenescu că în anii 6963 <1455>, în luna lui mai, au venit Alexandru vodă, tatăl lui Bogdan vodă, cu oaste asupra lui Pătru vodă Aron și ș-au datu războiu la Movile. Ci norocul cel prostu al lui Alixandru vodă nici aicca nu-l lăsă să izbândească, că dându războiu vitejaste dispre amândoaș pârțile, birui Pătru vodă pre Alixandru vodă. Văzându Alixandru vodă că pierdu războiul, fugi la Citatea Albă și acolo s-au săvârșit. Iară Pătru vodă Aron au domnit doi ani.

De cest războiu a lui Pătru vodă cu a lui Alixandru vodă cronicariul cel leșescu nimic nu arată.

Acestu Pătru vodă au izvodit întâi și au început a da dajdea turcilor.

(AXINTE URICARIUI.)

Iară alții zicu că de la Bogdan vodă s-au început, precum s-au pomenitu mai sus, la domnia lui.

*Domniia lui Ștefan vodă, ce-i zic cel
Bun, ficiorul lui Bogdan vodă și de*

*multe războaie minunate ce au făcut.
Cându s-au domnitu, fost-au cursul
anilor 6965 <1457> aprilie 12, joi*

Acest domn, Ștefan vodă, după doi ani a domniei lui Pătru vodă Aron, rădicatu-s-au de la Țara Muntenească cu multă mulțime de oaste muntenească și din țară adunați și au intrat în țară. Și silind spre scaunul Sucéviu, i-au ieșitu înaintea Pătru vodă Aron pe Sirétiu, la Doljăști, la tină, și s-au lovit în ziua de joi mari, aprilie 12, și înfrânse Ștefan vodă pe Aron. Ci Aron vodă nu să lăsă cu atâta, ci de iznoavă s-au bulucitu și al doilea rândul să lovi la Orbic, și iară birui Ștefan vodă. Și-l prinse pe Pătru vodă Aron și-i tăie capul, de-și răsplăti moartea tătâne-său, lui Bogdan vodă.

Cându s-au strânsu țara la Direptate

Deciia Ștefan vodă strâns-au boierii țării și mari și mici și altă curte mărunță dimpreună cu mitropolitul Theoctistu și cu mulți călugări, la locul ce să chiamă Direptatea și i-au întrebatu pre toți: ieste-le cu voie tuturor să le fie domnu? Ei cu toții au strigat într-un glas: „În mulți ani de la Dumnezeu să domnești“. Și decii cu toții l-au rădicatu domnu și l-au pomăzuitu spre domnie mitropolitul Theoctistu. Și de acoloa luo Ștefan vodă steagul țării Moldovei și să duse la scaunul Sucéviu. Decii Ștefan vodă gătindu-să de mai mari lucruri să facă, nu cerca să așaze țara, ci de războiu să gătiia, că au împărțitu oștii sale steaguri și au pus hotnogi și căpitani, carile toate cu noroc i-au venit.

Cându au prădatu Ștefan vodă Țara Săcuiască

Scrie létopisetul cel moldovenescu că fiindu Ștefan vodă om războinic și de-a pururca trăgându-l inima spre vărsare de sânge, nu peste vréne multă, ce în al cincilea an, să sculă den domniia

sa, în anii 6969 <1461>, rădicându-să cu toată puterea sa și s-au dus la Ardeal, de au prădatu Țara Săcuiască. Nici au avut cine să-i iasă împotriva, ce după multă pradă ce au făcut, cu pace s-au întorsu înapoi, fără de nici o zmințeală. Ci de această poveste cronicariul cel leșesc nimica nu scrie și încă și alte sémne multe sântu și nu însemnează nimica de însile. Iară létopisetul nostru, măcară că scrie cam pre scurt, însă le însemnează toate.

În al șaselea an a domniei lui Ștefan vodă, în anii 6970 <1462>, iulie 22, loviră pre Ștefan vodă cu o pușcă în gleznă la Cetatea Chilieii.

Iară în al șaptelea an a domniei sale, în anii 6971 <1463>, iulie 5, luatu-ș-au doamnă de mare rudă, pre Evdochia de la Chiev, sora lui Simeon împăratul. Iară cronicariul cel leșescu scrie că au fostu Evdochia fată lui Simeon împăratul, iară nu soră.

*Cându au luat Ștefan vodă Chilia
și Cetatea Albă de la păgâni*

Vă leatul 6973 <1465> meseța ghenarie 23, adunându Ștefan vodă multă oaste de țară, vrându să răscumpere cetățile carile le luase păgânii de la alți domni, pogorât-au cu toată puterea sa spre cetatea Chilieii. Și sosindu la cetate miercuri spre joi, la miazănoapte, au încunjurat cetatea. Însă joi nu s-au apucat de hărțu, iară vineri dins-de-dimineată au început a bate cetatea și așa toată ziua s-au hărțuit până în seară. Iară sâmbătă să închinăra cei din cetate și întră Ștefan vodă în cetatea Chilieii. Și acolo petrecându trei zile veselindu-să, lăudându pre Dumnezeu, împlânzia oamenii în cetate. Decia și la Cetatea Albă au tras și multă navală făcându, dobândi și Cetatea Albă. Și așa amândoa cetățile cu multă moarte și perire de ai săi le dobândi, carile întărindu-le cu bucate și cu slujitori, au lăsat pre Isaiia și pre Buhtea părcălabi, ca să le grijască, iară el s-au întorsu la scaunul său la Suceava.

Iară în al zécilea an a domniei sale, în anii 6974 <1466>, iulie 10, au început a zidi mănăstirea Putna, spre slava lui Dumnezeu și a Preacuratiei Maicii Fecioarei Mariei.

*Războiul ce au făcut Ștefan vodă cu
Mateiaș crai ungurescu la Bae*

Mateiașu, craiul ungurescu, bizuindu-să puterii sale și meștersugului său cu carile pre mulți din vecinii săi i-au surpat și i-au supus, carile de multe ori războaie făcea cu turcii și cu noroc izbândia, neavându nici o pricină direaptă asupra lui Ștefan vodă, ci numai ca să-l supuie, să fie suptu ascultarea lui, ca să-i fie cuvântul deplin, de care lucru de multe ori să lauda Mateiași crai, că câte izbânde face Ștefan vodă, cu puterea lui le face și de suptu ascultarea lui face izbândă și vrându de ce să faliia să arate cum ieste adevărata, au trimis sol ca să i să închine Ștefan vodă, ce Ștefan vodă n-au priimitu. Mai apoi văzându Mateiașu craiul volniciia lui Ștefan vodă că nu o poate supune, strângându multă oaste a sa și luundu ajutoriu și de la alții, au purces în anii 6975 <1466> și au tras spre Moldova. Și zicea că cu cale mărge, ca să ducă la scaun la Moldova pe Pătru vodă. Și trecându muntele, au trecut la Trotuș, noembrie 19. De acolo luund drumul, au sosit la Roman, noembrie 29 și acolo s-au odihnit pănă a șaptea zi, prădând și jecuinđ. Iar a opta zi, dichemvrie 7, au arsu târgul Romanului și decii au luat drumul spre Suceava, prădându și arzând și siliia la scaunul Sucévii. Mai apoi, socotind ca să nu rămăe vreun unghiu nepipăit de dânsul, au lăsat drumul Sucévii, unde-l aștepta Ștefan vodă, și la Bae ș-au întorsu calea și au sosit la Bae, luni, dichemvrie 14 zile și acolea, cum nu prea avea nici o grijă de nici o parte, lăsându-ș oastea fără de nici o grijă, nici pază, ci la băuturi și la prăzi. Unde avându Ștefan vodă știre și prinzându limbă, marți noaptea, dichemvrie 15, au aprinsu târgul asupra lor, cându ei era fără de nici o grijă.

Și fiindu și beți și negătiți de război, i-au lovit Ștefan vodă cu oaste tocmită în răvârsatul zorilor, de multă moarte și perire au făcut într-înșii. Că ei nefiind tocmiți de război, nimica de arme nu s-au apucatu, ci de fugă, nici urma să ia carii scăpa, că fiind noaptea, de nu știa încăt vor mărge, în toate părțile rătăciia, de-i vâna țărani în zăvoaie, prin munți, unde vreo 12 000 periti s-au aflatu. Mai apoi și însuși craiul, rănit de săgeată foarte rău, de-abia au hălăduitu pre poteci, de au ieșitu la Ardeal.

Așa noroceste Dumnezeu pre cei mândri și falnici, ca să să arate lucrurile omenești câtu sânt de fragede și neadevărte, că Dumnezeu nu în mulți, ce în puțini arată puterea sa, ca niminea să nu nădăjduiască în puterea sa, ce întru Dumnezeu să-i fie nădejdea, nici fără cale războiului să facă, cărora li-i Dumnezeu împotriva.

Pre acéia vreme având Ștefan vodă priiteșug cu leșii, au trimis din dobânda sa și craiului leșescu, pen solii săi.

Iară Mateiașu crai, daca au scăpatu, de iznoavă gătisă oaste, ca să vie asupra lui Ștefan vodă, ce viindu-i alte greutăți dispre Țara Ceșască, s-au întors la ceși cu oastea sa.

Într-acéia și craiul leșescu oblicindu că va să margă Mateiașu craiul asupra lui Ștefan vodă, au trimis soli, zicându că-i va da ajutoriu, de-i va tribui, împotriva lui Mateiașu, și i-ar fi datu, de nu s-ar fi părăsitu Mateiașu crai de acel gându. Pre acéia vreme, noemvrie în 25, s-au pristăvitu Evdochia, doamna lui Ștefan vodă.

De prădarea săcuilor

Scrie létopisețul cestu moldovenescu că într-acelaș an, după războiul lui Ștefan vodă ce făcusă la Bae cu Mateiașu craiul, s-au rădicatu Ștefan vodă cu toată puterea sa, vrându să-și răscumpere strâmbătatea sa ce-i făcusă ungurii, cându venise la Bae, s-au dus și el la Ardeal, de multă pradă și robie și ardere

au făcut în Țara Săcuiașcă, neavându cine-i sta împotriva și cu pace s-au întorsu, fără nici o zmințeală.

Ci de această poveste ce spune că au prădat Ștefan vodă Țara Săcuiașcă, cronicariul cel leșescu nimica nu scrie.

*Cându s-au împăcatu Ștefan vodă
cu Mateiașu crai ungurescu*

Décii, după puțină vreme, au încetatu vrajba între craiul ungurescu și între Ștefan vodă, că văzându ei că vrăjmașul lor și a toată creștinătatea, turcul, le stă în spate și volniciei tuturor întinde mreșile sale, ca să-i coprinză și arătându-să priietinu cu multe cuvinte de înșălăciune și cătră unul și cătră altul, ca să-i poată zădări cap de price și să înceapă zarvă, gândindu-să că într-acéle amestecături i să vor închina lui, pentru să le dea ajutoriu și mai apoi îi va pleca și suptu jugul său, văzându această înșălăciune, Mateiașu craiul și cu Ștefan vodă s-au împăcatu și s-au așezatu. Și încă după pace așezată și legătură tare ce făcusă amândoi, au dăruitu Mateiașu craiul pre Ștefan vodă cu doao cetăți mari la Ardeal, anume Balta și Ciceul.

De niște tătari ce au intrat în țară să prade

Vă leato 6978 <1470> rădicatu-s-au multă mulțime de oaste tătarască și au intratu în țară, să prade, căroră prinzându-le de veste Ștefan vodă, le-au ieșitu înainte. Și la o dumbravă ce să chiamă la Lipinți, aproape de Nistru, i-au lovit Ștefan vodă cu oastea sa, avgust 20, și dându războiu vitejaște, i-au răsipit și multă moarte și perire au făcut într-înșii și mulți au prinsu în robie și le luo tot pleanul. De care lucru cunoscând Ștefan vodă că ajutoriul nu de aiurea i-au fost, ci numai de la Dumnezeu și de la Preacurata Maica sa, cu mare laudă și izbândă s-au întorsu la scaunul său, la Suceava.

Când au sfințit Ștefan vodă mănăstirea Putna

Deaca se întoarse Ștefan vodă de la acel război cu noroc ce izbândi pre acei tătari, spre lauda acéia, mulțămind lui Dumnezeu, au sfințit mănăstirea Putna, carea era zidită de dânsul, septevrie 3 zile, întru lauda a Preacuratei Ficioarii Mariei, Maicii Domnului nostru Iisus Hristos. La care sfințenie multă adunare de călugări au fostu: Theoctistu mitropolitul și Tarasie episcopul dimpreună cu Iosif arhimandritul și igumenul Putnii, zicu că au fostu la liturghie arhiepiscopi și episcopi și preoți și diiaconi 64 la jirtăvnic.

*Cându a intrat zavistiia între Ștefan vodă
și între Radul vodă și de arderea Brăilii*

Vă leato 6978 <1470>, într-acéia vreme întră zavistiia între Ștefan vodă și între Radul vodă, domnul muntenesc, pre obicéiul firei omenesti de ce are, de acéia poftéște mai mult, de nu-i ajunse lui Ștefan vodă ale sale să le ție și să le sprijinească, ci de lăcomie, ce nu era al lui, încă vrea să coprinză. Strâns-au țara și slujitorii săi și au intratu în Țara Muntenească, de au prădatu marginea, februarie 27 dni și au arsu Brăila în săptămâna albă, marți.

*De tăierea capetilor a niște boieri,
6979 <1471> ghenuarie 16 zile*

Tăie Ștefan vodă pre Isaiia vornicul și pre Negrilă păharnicul și pre Alexa stolnicul în târgul Vasluiului.

*Războiul de la Soci, cându s-au bătut Ștefan vodă cu
Radul vodă domnul muntenescu, 6979 <1471> martie 7 dni*

Radul vodă, văzându atâta pradă în țara sa, ce-i făcusă Ștefan vodă, nu vru să lase să nu cêrce strâmbătatea sa. Ce pururea se întâmplă, cela ce va să-și întoarcă bătaia, de doao

ori îl bat, că strângându oastea sa și vecinească, au venit asupra lui Ștefan vodă. Iară el ca un leu gata spre vânatu, de sânge s-au pornit și la Soci le-au ieșit înainte și dându războiu vitejaște, martie 7 zile, nu mai puțin de vitejia moldovenilor, carii era gata au să moară, au să izbândească, decât de meștersugul lui Ștefan vodă, Radul vodă pierdu războiul cu multă pagubă de ai săi, că pre toți i-au tăiatu și toate steagurile Radului vodă le-au luat și pre mulți viteji i-au prinsu vii și pre toți i-au tăiatu, numai ce au lăsatu vii 2 boieri de acei mari, pre Stan logofătul și pre Mircea comisul.

De un cutremur

Într-aceiaș an, avgustu 29, fu cutremur mare de pământu peste toată țara, în vremea ce au șezutu domnul la masă, la prânzu.

Vă leato 6980 <1472> au adus Ștefan vodă pre Mariia din Mangop, de o au luat luiș doamnă.

Al doilea războiu al lui Ștefan vodă cu al Radului vodă la Izvorul Apei, leatul 6981 <1472> noemvrie 8

Ștefan vodă, fiindu aprinsă inima lui de lucrurile vitejești, îi părea că un an ce n-au avut treabă de războiu, că are multă scădere, socotindu că și inimile voinicilor în războaie trăindu să ascut și truda și osteneala cu carea să diprinsese iese a doao vitejic, strânsă de iznoavă oaste și luo pre Basarabă Iaiotă, ca să-l ducă la Țara Muntenească, să-l puie domnu.

Iani socotește că suptu un copaciu bun câți să adăpostesc, sau câtă laudă își adaoge nu numai purtătoriu, ce și țara, cându năvăliia la dânsul și la țară și domni cei streini, să-i ducă la domnie și cu ajutoriu lor era cu nădejde că vor izbândi.

Și întrându Ștefan vodă în Țara Muntenească, să gătiia de războiu Radului vodă. Ci văzându Radul vodă că nu-i va putea sta împotriva, în 18 ale lui noemvrie au dat dosul cu oastea sa și s-au dus la scaunul său, la Dâmbovița.

Aicea să socotim

Că iată că létopisețul cel leșesc nu spune că s-au bătut trei zile războiul, decât să fie dat dosul Radul vodă, ci spune că dacă au văzut că nu le va putea sta împotriva lui Ștefan vodă, au fugitu la cetate. Iară létopisețul nostru scrie că dacă au sositu Ștefan vodă la margine, noemvrie 8 zile, au împărțitu steagurile oștii sale pre Milcov. Și decât s-au împreunatu cu Radul vodă, joi într-aceiași lună, 18 zile, la locul ce să chiamă Cursul Apei. Și dându războiu vitejaște de îmbe părțile, s-au bătut acolo până în sară, așijderea și vineri și sâmbătă toată zioa până în sară. Iară noaptea spre duminică au lăsatu Radul vodă toate ale sale în tabără și au fugitu cu toată oastea sa la scaunul său, la Dâmbovița. Iară Ștefan vodă s-au pornitu după dânsul cu toată oastea sa. Și într-această lună 23 au încunjurat Cetatea Dâmbovița și într-aceia noapte au fugit Radul vodă din cetate, lăsă pre doamnă-sa Mariia și pre fiica sa Voichița și tot ce au avut și s-au dus la turci. Iară Ștefan vodă, miercuri 24 ale aceștii luni, au dobânditu Cetatea Dâmbovița și au intratu într-înșă și au luat pre doamna Radului vodă și pre fiică-sa Voichița și o au luat-o luiș doamnă și toată avuția lui și toate veșmintele lui cele scumpe și visteriile și toate steagurile lui. Și acolo s-au veselit trei zile și decât s-au întorsu înapoi la scaunul său, la Suceava, dându laudă lui Dumnezeu. Iară pre Basarabă vodă l-au lăsatu domnu în Țara Muntenească și au domnit o lună.

Iară Radul vodă au năzuitu la turci, ca să-și poată scoate ajutoriu de la împăratul turcilor și să-și răscumpere domnia cu puterea lui.

Iară Ștefan vodă, dacă au sosit la scaunul său, la Suceava, au trimis la craiul leșescu sol, vestindu-i de războiu cu noroc ce au făcut împotriva Radului vodă, fălindu-să că și cetatea și scaunul Dâmbovița cu toată avuția i-au luat dimpreună și doamna și fiică-sa. Și au trimis și la craiul din dobânda sa, nu pentru că doară i-au fostu datoriu să-i trimită, cum zic unii că au fostu supus leșilor, ci pentru să-l aibă prieten la nevoie și la treabă ca acéia, de-i va veni asupra, cum s-au și tâmplatu că atuncea i-au venitu veste cum Radul vodă au întratu în Țara Muntenească cu oastea turcească. Și aciași au trimis și alți soli, de au poftitu oaste într-ajutor împotriva Radului vodă.

Războiul Radului vodă cu al lui Basarab vodă

Radul vodă dacă au luat ajutoriu de la turci, au întrat în Țara Muntenească cu 15.000 de turci, fără alți lefecii ce adunase și au datu războiu lui Basarab vodă, joi, dichevrie 23 și l-au răzbitu pre însul și pre toată oastea lui. Carile văzându-să împresuratu de vrăjmașii săi, au năzuitu iarăși la Moldova, la stăpânul său, Ștefan vodă.

Iară turcii s-au pornitu pre urma lui Basarabă vodă și au venitu până la Bârlad, de au stătu ca un zidu, vineri dechemvrie 24. Și așa au slobozitu năvrapii săi, de au prădatu toată țara. Și decii s-au întorsu pri în Țara Muntenească și s-au dus înapoi.

Iară craiul leșescu au trimis pre Dombec caștelanul de Belz și pre Sohodolschii ca să-i poată împăca, măcară până la o vreme, cu Radul vodă, ci s-au trăgănatu vremea până într-altu an. Și au învățatu craiul, de va tribui oaste de grabu, să rădici Buciașchi toată șleahra Podoliei, să margă întru ajutoriu lui Ștefan vodă.

Cându au luat Ștefan vodă cetatea Teleajănul și cându s-au bătut cu Țăpăluș și cu ungurii, mai apoi și cu Basarabă, leat 6982 <1473> octomvrie 1

Au luat Ștefan vodă cetatea Teleajănul și au tăiatu capetile pârcălabilor și muierile lor le-au robitu și mulți țigani au luat și cetatea au ars-o.

Într-acéiași lună, în 5 zile, fu războiu în Țara Muntenească cu ungurii și cu Țăpăluși și cu ajutoriu lui Dumnezeu au biruitu Ștefan vodă și au bătut pre unguri. Într-acéiași lună, în 20 de zile, au răzbitu și pre Băsărabă.

Războiul lui Ștefan vodă cându s-au bătut la Podul Înaltu cu turcii, 6983 <1475>

Într-acéia vreme, Mehmet împăratul turcescu armându 120.000 de oastea sa și oastea tătarască și muntenească, să margă cu Radul vodă, au trimis asupra lui Ștefan vodă. Iară Ștefan vodă avându oastea sa, 40.000 și 2.000 de leși ce-i venise într-ajutoriu cu Buciașchii de la craiul Cazimir și 5.000 de unguri, ce-i dobândise de la Mateișau craiul ungurescu, le-au ieșit înaintea turcilor din sus de Vaslui, la Podul Înalt, pre carii i-au biruitu Ștefan vodă, nu așa cu vitejia, cum cu meștersugul. Că întâi au fostu învățatu de au părjolit u iarba pretitindina, de au slăbitu caii turcilor cei gingași. Decii ajutorindu puterea cea dumnezeiască, cum să vrea tocmi voia lui Dumnezeu cu a oamenilor, așa i-au coprinsu pre turci negura, de nu să vedea unul cu altul. Și Ștefan vodă tocmişă puținii oameni preste lunca Bârladului, ca să-i amăgască cu buciune și cu trâmbițe, dându semnu de războiu, atuncea oastea turcească întorcându-să la glasul buciunelor și împiedicându-i și apa și lunca și negura acoperindu-lu-i, tăindu lunca și sfărâmându, ca să treacă la glasul bucinilor.

Iară dindărăt Ștefan vodă cu oastea tocmită i-au lovit u gioi, ghenarie 10 dzile, unde nici era loc de a-și tocmita oastea, nici

de a să îndrepta, ci așa ei în de sine tăindu-să, mulți periră, mulți prinși de pedestrime au fost. Ce și pre aceia, pre toți i-au tăiatu, unde apoi mâgle de cei morți au strânsu și mulți pași și sangeați au perit. Și pre ficiorul lui Isac pașa, după ce l-au prinsu viu, l-au slobozit. Și pușcile le-au dobânditu și steaguri mai mult de o sută au luat.

(MISAIL CĂLUGĂRUL)

Dacă i-au bătut pre turci, ei de la Podul Înaltu au luat pen păduri ș-au ieșit unde purcede apa Smilii în ținutul Tutovii. Acolo în légea lor au dat laudă lui Dumnedzău că au scăpat ș-au ieșit la lume. Iar Ștefan vodă pornitu-s-au după dânșii cu ai săi moldoveni și cu 2.000 de oaste leșască, ce i-au fostu într-agiutoriu și i-au gonit pre turci pân' i-au trecut Seretiul la Ionășăști, unde să pomeneste și astăzi Vadul Turcilor.

Și acolo, deasupra Seretiului, la movila cca mare a Tecuciului, odihnind 3 dzile, i-au venit veste de la starostii de Crăciuna, ce-i dzic acmu Putna, cum Radul vodă vine cu oști asupra lui Ștefan vodă, fără veste. Și întristându-să, Ștefan vodă, cu cine avea, cu ai săi, au răpedzit la ostași, de-i strângea de sârgu. Într-aceia au sosit și Șendrea hatmanul, cumnatul lui Ștefan vodă, cu o samă de oști ce au fost rămas înapoi; îndată și Coste păharnicul cu altă samă de oaste ce au fost gonit pre turci, de i-au fost trecut Seretiul, au sosit. Și avându bucurie Ștefan vodă de ai săi, cum să aflarea peggiur dânsul la loc de grije, îndată repedzi pe Șendre hatmanul înaintea oștii muntenești cu puținii slujitori, ca-n chip de strajă. Și dând pe oastea muntenească, mulți pre puținii, fură biruiți de oastea Radului vodă și acolo perit-au și Șendrea hatmanul, mai gios de Râmnic, unde s-au pomenit multă vreme Movila Șendrii. Și l-au dus, de l-au îngropat în sat în Dolhăști, lângă rată-său.

Înțelegându Ștefan vodă cum că adevărat Radul vodă domnul munteneșu și cu oastea sa îi vine asupra, ghenarie 13 au trecut Seretiul și mai sus de Râmnic le-au fostu războiul. Și dând războiu vitejește despre amândoaă părțile, multă pagubă s-au făcut și cu vrerea lui Dumnedzău fu izbânda la Ștefan vodă, că pierdură munténii războiul. Dat-au Ștefan vodă oștii sale voie să prade în trei dzile, cât

vor putea, în Țara Românească și prădându, adus-au multă dobândă ostași.

Și zăbăvindū Ștefan vodă acolo, pân'a să strânge oștile roate, aducând și pre mulți den boierii Țării Românești și alte capete, oameni de frunte, acolo au pus pre ai săi boieri și oameni de cinste, de au vorovit ș-au tocmit, de au despărțit den Milcovul cel Mare o parte de părău, ce vine pre lângă Odobești și trece de da într-apa Putnii. Și pân' astăzi ieste hotarul țării Moldovei și a Țării Românești acel părău ce să desparte den Milcovul cel Mare. Iar mainte au fost având țările amândouă pricină, că Țara Românească vrea să fie hotarul său pân' într-apa Trotusului, iar moldovenii nu-i lăsa, pân'au vrut Dumnedzău de s-au tocmit așa. Ș-au luat Ștefan vodă cetatea Crăciuna cu ținut cu tot, ce să chimă ținutul Putnii și l-au lipit de Moldova ș-au pus pârălabii săi, pre Vâlcea și pre Ivan.

Și într-aceia laudă și bucurie au ziditu bisérica în târgu în Vasluiu, dându laudă lui Dumnezeu de biruință ce a făcut. Și decii s-au întorsu la scaunul său, la Suceava, cu mare pohvală și biruință, de la însuși Dumnezeu de sus, ieșindu-i înainte mitropolitul și cu toți preoții, aducându sfânta Evanghelic și cinstita cruce în mâinile sale, ca înaintea unui împăratu și biruitoriu de limbi păgâne, de l-au blagoslovitu. Atuncea mare bucurie au fostu tuturor domnilor și crailor de prinprejur de biruință ce au făcut Ștefan vodă.

(MISAIL CĂLUGĂRUL)

Întorsul lui Ștefan vodă cu oștile

Mărgându Ștefan vodă cu oștile pre apa Bârladului în sus, atuncea plăcându-i locul între Bârlad și între apa Vasluiului și într-aceia laudă și bucurie de izbândă cu năroc ce au biruit pre turci și pre munténi, au început a zidi bisérica sveti Ioan Predioice, în târgu în Vasluiu, dând laudă lui Dumnedzău de biruință ce au făcut, și pre urmă case domnești, cum să cunoscu și pân' într-aceste vremi. Și odihnindū Ștefan vodă acolo cu oștile sale și râvnindu cu nevointă a să zidi biséreca și alte lucruri ce arată că au făcut mai pre urmă.

Mai apoi întorcându-să ajutoriul craiului leșescu acasă cu multă dobândă, au trimis Ștefan vodă de i-au dus 36 de steaguri, arătându vitejia ce au făcut și i-au mulțămitu de ajutoriu.

(MISAIL CĂLUGĂRUL)

Într-acéia vreme odihnindū Ștefan vodă la Vasluiu, i-au venit olăcari de sângū de la Soroca, cum Lobodă și Nalivaico hatmanii căzăcești au intratū în țară și pradă. Décii Ștefan vodă neputând suferi pre nepruieteni a-i lăsarea să strice țara, ce îndară cu ai săi, cu câți era, i-au căutat a mēрге, unde s-au și tāmьinat cu acea oaste căzăcească pe Răutu, la Grumădzești. Fiindū cazacii în pradă rășchirați și lovindu-i noaptea fără veste, fură biruiți cazacii. Atuncia și Lobodă hatmanul căzăcescū fu prinsu de oastea lui Ștefan vodă.

Și gonindu-i spre Nistru, Nalivaico hatmanul și cu o samă de cazaci au dat să treacă Nistrul și mulți s-au înecat și un polcovnic al său vestit, Jora, acolo s-au înecat și alți mulți. Și astăzi este de pomenit acel loc de-i dzic Vadul Jorăi.

De acolo s-au întorsu Ștefan vodă și-au descălecat târgul Iașii și în lauda lui Dumnedzău au început a zidi besereca marelui mucenic și ciudotvoret Necolai.

Și decii s-au întorsu la scaunul său, la Suceavă, cu mare pohvală și biruință de la sângur Dumnedzău de sus, ieșindu-i înainte mitropolitul cu toți preuții, aducându Svânta Evanghelie și cinstita cruce în mâinile sale, ca înaintea unui împărat și biruitor de limbi păgâne, de l-au blagoslovit. Atunca mare bucurie au fostū tuturor domnilor și crailor de prenpregiuru de biruință ce au făcut Ștefan vodă. Și daca s-au aședzat la scaunul său, la Suceavă, în lauda lui Dumnedzău au început a zidi o înfrumusățată mănăstire, sveti Dimitrie, ce ieste înaintea curții domnești.

Și s-au încununat cu doamna Voichița, fata Radului vodă. Iar pre maică-sa cu mare cinste o au trimis la domnu său, la Radul vodă, în Țara Românească.

Războiul lui Ștefan vodă, cându s-au bătut cu Mehmet beg împăratul turcesc și cu munténii la Valea Albă

Vă leato 6984 <1476>, văzându împăratul Mehmet beg câtă pagubă au avut în oastea sa de la Ștefan vodă, gândi însuș cu capul său să margă, să stropșască țara Moldovei și să-și ia cetățile înapoi, Chilia și Cetatea Albă, carile fusésă mai nainte pre mâna lor.

Acolo Ștefan vodă multu au nevoitu să nu-l lase să treacă Dunărea, ci n-au putut, că tătarii de o parte, turcii de altă parte, cu oastea fără număr ce venise, ci au dat cale turcilor și s-au apucat de tătari și pre lesne bătându-i, i-au gonitu până la Nistru. Vrea da războiu și turcilor, ci văzându atâta tărie cu împăratul și mulțime de oaste, cu pedestrime și cu puști și încă-l sfătua boierii ca să să dea la loc strâmту, ca de nu vor birui, să să apere și să n-aibă zmințeală.

Deci Ștefan vodă văzându așa, s-au întorsu, de s-au dat spre munți, unde ș-au ales loc de războiu la strâmtoare, la Valea Albă, unde să chiamă acuma Războienii, di pre acel războiu ce au avut moldovenii cu împăratul turcescu. Și pedestrindu-să oastea, ca să nu nădăjduiască în fugă, ci întru arme și au datu războiu, iulie 26. Și multă vreme trăindu războiul neales de îmbe părțile osteniți și turcii tot adăogându-să cu oaste proaspătă și moldovenii obosiți și neviindu-le ajutoriu de nici o parte, au picat, nu fiește cum, ci până la moarte să apăra, nici biruiți dintru arme, ci stropșiți de mulțimea turcească, au rămas dobânda la turci. Și atâta de ai noștri au perit, cât au înălbit poiana de trupurile de a celor periți, până au fostu războiul. Și mulți din boierii cei mari au picatu și vitejii cei buni au peritu și fu scârbă mare a toată țara și tuturor domnilor și crailor di prinprejur, daca auziră că au căzut moldovenii suptu mâna păgânilor.

Într-acei războiu au căzut Ștefan vodă de pre cal jos, și Dumnezeu l-au feritu și nu s-au vătămat. Iară turcii s-au întorsu spre Succava și au arsu târgul. Și decii s-au întorsu înapoi prădându și arzându țara. Mai apoi, după ieșirea neprietinilor și a vrăjmașilor din țară, daca au strânsu Ștefan vodă trupurile morților, movilă de cei morți au făcutu și pre urmă ș-au ziditu deasupra oasilor o biserică, unde trăiește și astăzi întru pomenirea sufletelor.

Scrie létopisețul nostru că după poticala lui Ștefan vodă, ce au pierdut războiul, de sârgu au strânsu oastea ce au putut degrabă și s-au dus după turci și i-au ajunsu trecându Dunărea, la vréme de mas și lovindu-i fără véste, i-au speriiat de au căutat a fugi, lăsându pleanul și tot ce au prădatu. Iară Ștefan vodă le-au apucatu pleanul tot și s-au întorsu înapoi cu izbânda.

Scrie la létopisețul nostru că la acest războiu ce au fost la Valca Albă, au fostu și Basarabă vodă cu munténii, venit întru ajutoriul împăratului turcescu, pre carile toți domnii de prinprejur îl cuvânta de rău, zicându că n-au fostu într-ajutor crucii și creștinătății, ce păgânilor și dușmanilor.

Iară la létopisețul cel leșesc, de izbânda lui Ștefan vodă, ce au scos pleanul și prada la Dunăre de la turci și de Basarabă vodă cu munténii, nimica nu scrie. Și încă și alte sémne multe nimica nu le însemnează, carile nice unile n-am vrut să le lăsăm, ci toate care la locul său le-am tocmit.

Răspunsul altor sémne

Vă leato 6985 <1476> noemvrie, pristăvitu-s-au Theoctist mitropolitul de Suceava, carile au ținut scaunul 25 de ani și au stătut altul, Gheorghie mitropolitul. Într-aceiaș an, dichemvrie 19, pristăvitu-s-au doamna Maria ce era de la Mangop.

Vă leato 6987 <1479> iunie 22 au început Ștefan vodă a zidi cetatea Chilici și o au sfârșit-o într-aceiaș an, iulie 16.

Într-aceiași an și într-acciaș lună, iulie 25, pristăvitu-s-au Bogdan vodă, ficiorul lui Ștefan vodă.

Într-aceiași an, avgust 18, pristăvitu-s-au Cneajna.

Vă leato 6988 <1480> pristăvitu-s-au Pătru vodă, ficiorul lui Ștefan vodă.

Războiul de la Râmnic, când s-au bătut Ștefan vodă cu Țăpăluși vodă, vă leatul 6989 <1481>, iulie 8

Fu războiu în Țara Muntencască, de s-au bătut Țăpăluși vodă cu Ștefan vodă la Râmnicu și au biruitu Ștefan vodă cu mila lui Dumnezeu și cu ruga Preacistii și a tuturor sfinților și cu ajutoriul sfântului și a marelui mucenic al lui Hristos Procopie, fură biruiți munténii și mulțime de înși fără număr au perit și toate steagurile lor au luate și mulți boieri au picat. Și pre Țăpăluși vodă încă l-au prinsu viu și i-au tăiatu capul. Și de la Ștefan vodă încă a picat om de frunte Șandrea hatmanul și l-au adus de l-au îngropat în Dolhești, lângă tată-său. Iară Ștefan vodă au pus munténilor domnu pre Vladul vodă Călugăru, carile mai apoi au făcut vicleşug asupra lui Ștefan vodă, pentru căci dideasă ajutoriu turcilor, cându au mersu de au luat cetățile și au prădat țara. Iată Ștefan vodă, după războiu cu noroc ce au făcut, cu mare pohfală și laudă s-au întorsu la scaunul său, la Succava.

Zic să să fie arătat lui Ștefan vodă sfântul mucenicu Procopie, umblându deasupra războiului călare și într-armatu ca un viteazu, fiindu într-ajutoriu lui Ștefan vodă și dându vâlhvă oștii lui. Ci iese de a-l și créderea acestu cuvântu, că daca s-au întorsu Ștefan vodă cu toată oastea sa, cu mare pohfală, ca un biruitoriu, la scaunul său, la Suceava, au zidit biserică pre numele sfântului mucenicu Procopie, la satu la Badeuți, unde trăiește și până astăzi.

De Țăpăluși vodă nu scriu totu într-un chip, unii zic că au prinsu Ștefan vodă pre Radul vodă, carile au fostu ațitătoriu cel mare asupra creștinilor și i-au fost ajutat și brașovenii. Tâindu pre turci și luundu Țara Muntenească, au lăsatu pre Țăpăluși în locul său. Ci oricum au fostu, că tot să tocnescu că au fostu izbânda lui Ștefan vodă.

Minunatu lucru: după poticală dintăi și după pierzarea oștii dintăi, ceta ce nu avea voinici de oaste, ci strângea păstorii din munți și argații, de-i într-arma, acmu iară să rădica deasupra biruitorilor dintăi, daca au pierdut țara, acmu domni altora le da și țara lăția.

Vă leato 6990 <1482> martie 10 au luat Ștefan vodă citatea Crăciuna cu tot ținutul ce să chiamă ținutul Putnii și l-au lipit de Moldova și au pus pârca labii săi, pre Vâlcea și pre Ivan.

Vă leato 6992 <1483> au început Ștefan vodă a zidi cetatea de la târgul Romanului, ce să chiamă Smeredova.

Vă leato 6991 <1484> Ștefan vodă într-o noapte au prădatu și au arsu toată Țara Muntenească.

Când au luat Baiazit împăratul turcescu Chilia și Cetatea Albă, leat 6992 <1484>

Baiazit împăratul turcescu cu mare oaste au intrat în țară și au bătut Chilia și Cetatea Albă, însă nu șingur cu puterea sa, ce și Vladul vodă Călugărul, domnul muntenescu, cu munténii, încă au mers într-ajutoriu împăratului, cum s-au poménitu mai sus că au făcut viclesug asupra stăpânului său, lui Ștefan vodă, de au datu ajutoriu turcilor. Și miercuri, în patrusprăzece zile iulie, au luat cetatea Chilia, în zilele lui Ivașco și Maxim pârca labii.

Așijdirea într-acelaș an, miercuri, avgust 5 zile, au luat și Cetatea Albă, în zilele lui Gherman și Ion pârca labii. Și ar fi vrut apuca și alte cetăți, că Ștefan vodă la gol n-au îndrăznitu

să iasă, ci numai la strimtori nevoia de le făcca zmințea. Ci și turcii văzându ajutoriu ce venise de la Țara Leșască lui Ștefan vodă, sau însuși craiu, cum scriu unii, că au tras de la ruși și de la Litva țara toată, de să strânsesc oamenii de treabă mai mulți de 20.000 de oameni și trecându Nistrul craiu cu dânșii suptu Haliciu, au venitu la Colomiăia, de ș-au pus tabăra, 6993 <1484> septevrie 1.

Acolca au venit și Ștefan vodă, de s-au împreunat cu craiu și toate ce au avut mai de treabă au vorovitu. Mai apoi l-au și ospătat pre Ștefan vodă și 3.000 de oameni i-au dat, cu carii s-au întorsu Ștefan vodă la Moldova. Împreunându decii oastea cea streină cu a sa, pre multe locuri au smintit pre turci, de le-au căutatu a ieși din țară. Așa Ștefan vodă au curățitu vrăjmașii din țară. Iar cetățile carile le-au luat turcii, Chilia și Cetatea Albă, n-au putut să le dobândească, că ci mai nainte de ce au ieșitu, le-au grijitu cu oameni, cu puști și cu bucate de ajunsu și au rămas pre mâna turcilor, până în zioa de astăzi.

Ce până a să sfătu Ștefan vodă cu craiu leșesc, unde să adunasă la Colomiia, iar din jos venise Hroirot cu turcii până la Suceava și au arsu târgul, septevrie 19, luni și marti. Și decia s-au întorsu înapoi, prădându și arzându țara.

Și după acéia, octovrie 19, s-au pristăvit Ioasaf arhimandritul carile au fostu întâi igumen în mănăstirea Putnei.

Războiul cându s-au bătut Ștefan vodă cu Malcociu și cu turcii la Catlabuga

Mai apoi, într-același an, Ștefan vodă, daca au scos vrăjmașii săi din țară și daca au răcitu vremea și caii turcilor au slăbitu, au lovit pre Malcociu la Catlabuga, noemvrie 16, de au topit toată oastea turcescă.

Într-aceasta bucurie, daca s-au întorsu Ștefan vodă, au zidit biserică pre numele sfântului Nicolae în târgul Iașiloru.

*Războiul când s-au bătut Ștefan vodă cu Hroiot
pre Sirét la Schiiei, 6994 <1486> martie 6*

Într-acesta an venit-au I Hroiot cu oaste de la ungar asupra lui Ștefan vodă, căruia i-au ieșitu Ștefan vodă înainte cu oaste pre Sirétu la Schiiei și dându războiu vitejaște despre amândoa părțile, într-o luni, martie 6 zile, perdu Hroiot războiul și oastea, mai apoi și capul, însă cu mare primejdie lui Ștefan vodă, că s-au pornit cu calul jos, puțin de n-au încăput în mâinile vrăjmașului său. Mai apoi Hroiot fiindu prins viu de Ștefan vodă, i-au tăiatu capul.

Vă leato 6995 <1487>, într-acestu an au discălicatu Ștefan vodă târgul Hârlăul, de au ziditu și biserică cea domnească de piatră și curțile acêlc domnești cu ziduri cu tot, carile stau și astăzi.

Vă leato 6998 <1490>, au murit Mateiașu craiul ungurescu, carile mare nume de vitejie au lăsatu pre urmă, că nu numai cu nēmții și cu vecinii săi războiu cu noroc făcea, ce și cu turcii multe trebi au avut și de multe ori i-au biruit, iară pre urma lui au stătu crai Vladislav.

Într-acesta an au murit și Ioan, fecior împăratului de Mosc, nepot lui Ștefan vodă.

(AXINTE URICARIU.)

Vă leato 6999 <1491>. Într-acesta an să știi cetitoriule că au zidit Ștefan vodă biserică lui sfinți Nicolae din târgul Iașii; de nu crezi, caută la vă leatul ce scrie deasupra ușii bisericii, iară nu cum scrie înapoi.

Vă leatul 7003 <1495> Ștefan vodă au zidit sfânta episcopie în târgu în Huși, hramul sfinților apostoli Petru și Pavel, și curți domnești, carile sântu surpate, numai beciurile stau până astăzi.

Vă leato 7004 <1496> iulie 25 dni cetervec, răposat-au Alixandru vodă, ficiorul lui Ștefan vodă și l-au îngropatu în mănăstirea Bistriții, lângă strămoșul său, Alexandru vodă.

*Războiul lui Ștefan vodă, când au bătut pre Albrehtu craiul
leșescu la Codrul Cozminului, leat 7005 <1497>*

Albert craiul leșescu fiindu ales de țară craiu pre urma lui Cazimir, tătâne-său, ce ținusă cu Ștefan vodă priiteșugul, iară Albrehtu craiul uitându priiteșugul tătâne-său ce avea cu Ștefan vodă și nu făcea oaste împotriva păgânilor, carii în toate părțile fulgera și tuna cu trăsnetul armelor sale, vârsând sângele creștinilor și stropșindu volniciia tuturor, înmulțindu legea lui Moamet cea spurcată, ci gândi ca să-și arate vitejiia asupra Moldovei, socotindu că pre lesne o va supune, știindu că de multe ori să ajutoria Moldova de la craii leșăști, ca de la niște vecini de aproape, spre toți vrăjmașii. Și strângându craiul oastea, au scos cuvântu cum va să margă la turci, să ia și să dezbată Cetatea Albă și Chilia, care cetăți luase de la Ștefan vodă Baiazitu împăratul turcescu. Și încă adăogiia, de speria pre ai săi, cum turcii amestecați cu moldovenii vor să treacă la Podolia și le-au datu știre ca toți să încalice și să să împreune cu dânsul la Liuv. Și au trimis soli la Ștefan vodă, de i-au datu știre să să gătească să margă cu dânsul, să bată Chilia și Cetatea Albă și să-i găteaze steție de hrană de oaste. De care lucru au părut bine lui Ștefan vodă și cu bucurie mare au priimit pre soli, căci au făcut oaste împotriva vrăjmașului său. Numai ce au zis că va veni acolo la loc cu oastea sa, supt Chilia.

Cunoscându sfétnicii lui crai, ales episcopii, gândul că va să facă oaste împotriva lui Ștefan vodă, multu i-au adus aminte să nu facă asupra dreptății, să nu să întoarcă mâniia lui Dumnezeu spre el. Ci el gândul său nu l-au lăsat, ci încă au fostu zicând: „Voa o vă ieste lucrul biserică să păziți, iară nu de războaie să grijiți, că gândul meu voi nu-l știți, numai eu singur. Că de așa pricepe că haina dipre mine știe gândul meu, în foc o aș băga-o“. Deci mulți din boierii leșăști socotiia că face într-adinsu ca să piarză oastea toată, cum au ieșit mai apoi la dânsul și zicătoarea: „În zilele lui Olbriht, șleahă au perit“.

Într-acéia Ștefan vodă prinzându veste de la unguri, cum Olbrihtu va să vie asupra lui cu oaste, că nici ungurii nu era bucuroși ca să cază domnia Moldovei pre mâna leșilor, măcară că Laslău crai ungiurescu (ce să chiamă leșaste Vladislav) era frate lui Olbrihtu craiului leșescu (ce să chiamă ungiurește Albertu). Înțelegându aceasta Ștefan vodă trimis-au la craiul leșescu cu solie pre credincioșii săi, pre Tăutul logofătul și pre Isac vistiearnicul, ca să poată dintr-însul cunoaște ceva, ce-i iese voia să facă. Ci nimica nu au cunoscut, că craiul cumu-și umbla cu înșălăciune, ascunzându cuvântul, pre soli cu bucurie i-au priimitu și darurile ce-i trimisese Ștefan vodă cu mare mulțămită și cu dragoste le-au priimitu și le-au luat și solilor iarăși acéla răspunsu le-au dat: cum iese mărgătoriu la turci. Mai apoi și solii săi de iznoavă i-au trimis la Ștefan vodă, ca să întărească cuvântul, iar el au întorsu oastea pre Pocutiia. Înțelegându Ștefan vodă cum craiul să apropie cu oaste spre Pocutiia și să trage spre margine, de iznoavă au poftorit solii, de au trimis înaintea craiului pre Tăutul logofătul și pre Isac vistiearnicul cu multe daruri și l-au timpinatu de céia parte de Nistru și i-au închinatu darurile. Și iarăși cu dragoste le-au luat. Și décii au trecut apa Nistrului pre la Mihălceni, în ceasta parte, cu toată oastea sa și au venitu la Coțmani. Acolea ș-au descoperit toată viclenia și faptile sale céle ascunse, că au prinsu pre Tăutul logofătul și pre Isac vistiearnicul, de i-au fericatu în obezi și i-au trimis de i-au închis tocma la Liöv.

Înțelegându acéstea Ștefan vodă den iscoadile ce pururea trimitea, să știe încătroc méрге craiul cu oastea leșască, cum crai l-au viclenitu și vine asupra lui și au trecut și Nistrul cu 80.000 de oaste pre scrisoare, fără altă adunare, de sârgu au trimis în toate părțile în țară, să să strângă la târgul Romanului. Iară Albertu au șazutu șapte zile la Coțmani. Ce pân'a să strânge oastea lui Ștefan vodă și până a veni ajutoriul, că și Laslău craiul ungiurescu, fratile lui Albertu, încă i-au trimis 12.000 de

oameni de oaste și cu dânșii pre Birtoc voevodul Ardealului, ce era cuscu lui Ștefan vodă, și de la Radul vodă încă i-au venitu ajutoriu oaste muntenească, ci până a să strânge oastea toată la un loc, Albert crai au purces cu oastea de la Coțmani și au lovit la Șipinți. Văzându Ștefan vodă că-l împresoară vrăjmașii săi, au tocmitu strajă și o au trimis-o împotriva leșilor, ca să ție vadul Prutului, la târgu la Cernăuți. Iară Ștefan vodă în 27 de zile a lui avgust, duminică, au ieșitu din Suceava spre târgul Romanului și cu toată oastea sa. Și într-acéia zi îi aduseră lui de la strajă 6 leși și așa pe trei leși i-au trimis la împăratul turcescu, iară pre accialați au zis de i-au spânzurat. Décii craiul leșescu au venitu cu toată putérea sa la cetatea Sucévi, duminică, septembrie 24 de zile. Iară în 26, marți, de cătră sară, au început a bate cetatea și au bătut pregiur dânșii trei săptămâni și zioa și noaptea și nimica n-au folositu, nădăjduindu că să va închina țara, pentru ce li să supăraseră cu Ștefan vodă pentru atâta războaie fără odihnă și fără măsură ce făcea, de să bătea cu toți. Ci socotiia țara că de nu li-i îndemână cu al său, mai multă neîngăduință le va fi cu streinii și încă văzându atâta pradă și răsipă ci făciia oastea leșască, de umbla prin păduri, de afla prăzi și jafuri, siliiia cu toții di să strângiia la târgu la Roman, unde era beleagul.

Așa țara strângându-să, iară din cetate cât putiia să apăra și ce răsipiia leșii zioa cu pușcile, noaptea astupa gaurile și le întăriia, de le era munca lor în zadar, iară pre afară, unde afla leși rășchirați dreptu hrana, îi lega și îi tăia, de nu era volnici nici într-o parte să iasă. Mai multu strica loruși decâtu celor închiși, că în toate zile li să adăogia lipsa flămânziciunii. Décii fiind leșii coprinși de atâta nevoie, începură a grăi rău de craiul său, întâi cu taină, iară mai apoi în gura mare îl vinuia c-au venit fără cale, de i-au adus ca să-i piarză pre toți și socotiia toate semnile câte să făcuse réle, că au fostu lor de arătare ca să fie conceniia lor. Că întâi în țara lor, într-un pârâu de nemica, i

s-au înneccatu craiului un pohodnic și cându au ieșitu din Liovu, boii carii purta ierbăria de vântu mare s-au răsipitu, de nu-i putia să-i strângă. Așijderea un țăran nebunise de cap, au fostu strigându în gura mare: „Duceți-vă spre perirea voastră, că nu veți mai veni“. Și pre un șleahțici l-au dătunatu suptu cortu și doisprăzece cai ai lui, mai apoi și pre un preot al lor, slujind liturghie, au scăpatu cuminicătura lor jos. Și alte semnne rele s-au arătatu, de-i prorocia toți că va fi sfârșitul lor rău și amar, cum s-au și tâmplatu. Că văzându craiul atâta cuvinte rele de dânsul de la oastea sa, să temu ca să nu-l părăsască și să fugă, să cază în mâinile vrăjmașilor săi, să ajunsă cu solii frăține-său, lui Vladislav craiul ungurescu, ca să-i împace, că sosisă și ajutoriul ungurescu la Ștefan vodă. Și așa Bârtoc voevodul Ardealului, carile venisă cu ajutoriul ungurescu la Ștefan vodă, au trimis solii săi la Albertu craiul, ca să-i spuic că va veni însuși pentru pacc. Și pre Ștefan vodă cu multe cuvinte l-au rugatu să facă pace cu craiul leșescu. Și așa au întratu la mijlocul lor și s-au dus la craiul leșescu de i-au împăcatu într-acesta chip: craiul leșescu să să întoarcă pre urmă pre unde au și venit, să nu mai strice țara pre alt loc. Și decii pre Birtoc voevodul Ardealului bine l-au dăruitu Ștefan vodă cu mari daruri și decii s-au dus acasă-și.

Cându s-au întorsu craiul înapoi

Într-aceia Albrihtu, craiul leșescu, fiindu de inimă rea bolnavu, au datu semnu de întorsu înapoi, de care semnu era toți bucuroși să-l auză, să să întoarcă de la atâta flămânziciune la casile lor. Și în 19 zile ale lui octomvrie, joi, s-au întorsu craiul de la Succava și s-au apucatu de cale. Ci nu s-au întorsu pre calea pre unde venise, ci pre altă cale, pre unde era țara întregă, spre Codrul Cozminului.

Simțindu decii Ștefan vodă că craiul n-au luat urma pre unde venise, ci spre codru, îndată au trimis după dânsul de l-au

pohtitu să nu ia pre aceia cale, spre codrul, ci pre urmă, pre unde venise, că făcându într-alt chip, văzându țara paguba ce să va face de oastea leșască, nu vor răbda, ci vor vrea să-și apere ale sale, de unde toate să vor ațița de iznoavă spre vreun lucru rău, carile va strica și pacea. Ci craiul mai bucuroș fusese să meargă di dreptul, să iasă în țara sa și n-au băgatu în samă, ci ș-au păzitu calea spre Codrul Cozminului. De care lucru fiindu înhiebântatu Ștefan vodă de războiu, socotindu că arc vreme de a-și răscumpărarea strâmbătatea sa dispre cela ce nu numai pacea cea veche o au călcat-o, care avusese domni Moldovei cu craii leșăști, ce și jurământul și și pacea ce legase atunci de curându, așezându-să să să întoarcă pe urmă pre unde și venise, decii îl ațița ajutoriul ce-i venise di pretitindirile și oastea sa toată gata strânsă și odihnită, văzându dobânda di pre cei flămânzi și slăbiți, au trimis înainte ca să apuce calea la Codrul Cozminului, să săciuiască pădurea, să o întineaze, ca să o poată porni asupra oștii, daca vor intra în pădure. Iară el cu toată oastea au întrat după dânsii și cu doao mii de turci. Și a patra zi i-au ajunsu în pădure, joi, octomvrie în 26 de zile, luundu ajutoriu pre Dumnezeu și cu ruga Preacistii și a sfântului marclui mucenic Dimitrie și lovindu-i de toate părțile și oborându copacii cei întinați asupra lor, multă oaste leșască au peritu, unii de oșteni, alții de țărani, că le coprinsese ca cu o mreajă calea, alții de copacii cei întinați. Așa pierzându pușcile, lăsându steagurile care toate le-au adunatu Ștefan vodă și ei cine cum au putut, în toate părțile s-au rășchiratu prin păduri, de au scăpat puțini afară. Și însuși craiul cu puțini rămăsese, strângându-să s-au adunatu într-un ocol la sat la Cozminu. Și de acolo bulucindu-să au tras spre Cernăuți. Iară oastea lui Ștefan vodă cu dânsii mergându împreună, să bătiia și să tăia. Ci și acei puțini ce ieșisă din codru n-ar fi scăpatu, de nu s-ar fi încurcatu ai noștri în carăle crăești și în carăle altor boieri, de le-au datu vreme de au ieșit.

Și acolo veni veste lui Ștefan vodă că vine și altă oaste leșască, într-ajutoriu craiului. Atuncea au chematu pre Boldur vornicul și i-au datu lui oaste de ajunsu și au trecut Prutul împotriva acei oști, sâmbătă sara. Și duminică dimineata, octovrie 29 zile, le-au datu războiu și pre toți i-au răsipit îndată și i-au topitu cu ajutoriul lui Dumnezeu și cu norocul lui Ștefan vodă și mare moarte și tăiere s-au făcut atuncea în oastea leșască, la locul ce să chiiamă Iănțești satul. Și nimica n-au știut craiul de venirea acei oști, nici de perirea lor.

Și într-acéias duminică, trecându craiul Prutul la Cernăuți, iarăși fu lovit de oastea lui Ștefan vodă, de i-au răsipit și i-au tăiatu, de-abia au scăpat însuși craiul cu puțină oaste de a sa. Décii trecând craiul spre țara sa, pre multe locuri i-au lovit ai noștri, ales pre craiul, că mazurii întorcându-să să dea războiu și să apere pre craiul și pre cei scăpați dintru acel pojar, au datu asupra lui Boldur vornicul cel mare, pre carile îl trimisese Ștefan vodă împotriva acei oști leșăști ce venia într-ajutoriu craiului și mare moarte au făcut într-înșii. Și la sat la Șipinți puțini au scăpatu din oastea ce era strânsă pre lângă craiul. Décii craiul cu multă nevoie strecurându-să, au tras la Sneatin și de acolo au slobozit oastea pre acasă de câtă rămăsese, iară el s-au dus la Liovu.

Nacazanie silnim, adecă certarea celor putérnici

Dumnezeu cel dreptu, cela ce ceartă nedreptatea și înaltă dreptatea, cu câtă certare pedepséște pre cea ce calcă jurământul. Că acesta Olbrihtu nu spre păgâni, ci spre creștini vrea să facă războiul, nu da ajutoriu celuia ce nu avea odihnă de turci, ci vrea să slăbască pre cela ce să lupta cu vrăjmașii creștinilor, pre carile trebuia cu toții să-l ajutorească. Ci Dumnezeu la atâta lipsă și nevoie îl adusese pre cela ce mergea cu atâta hvală să stropșască țara și să o supuie, care întâi nici taina sa nu vrea să spuie nimăruia, ci scosese cuvântu că

mérge să ia Chilia și Cetatea Albă și încă adăogea de zicca că de ar ști haina sa dipre dânsul gândul lui, o ar arunca în foc. Apoi nici ai săi nu-l băga în samă, ci era în zavistiia celor de casă și de batjocura tuturoră și în toate chipurile îl huliia, așa și cinstea din zi în zi micșorându-să, de inimă rea, puțin de n-au murit.

De capetile céle de frunte ale leșilor ce s-au aflat periti

Aflatu-s-au la acestu războiu din capete: doi frați Tâncenschii și Miculai voevodul Ruschii periti și Gabriil din Moravița și Herbor, așijderea doi frați Grotovi, Huminschii și Murdileu și alți mulți, cinc poate să-i pomenească pre toți. Alții au căzut la legătură, cumu-i Tuncischii, Zbigneu potcomori Cracăului, Pruhnițchi, Targovetschii și alții mulți. Pre unii ai noștri i-au fostu spânzurându câte doi de păr, că au fostu umblând pre acéle vremi părăși ca și némții și alte batjocuri multe le-au fostu făcându, de să pomenéște și astăzi răotatea lor ce au fostu pățindu.

Iară Ștefan vodă, după izbândă cu noroc ce au fost făcut la acest războiu, s-au întorsu înapoi la scaunul său, la Suceava, cu mare pohfală și laudă, ca un biruitoriu și au ziditu bisérica pre numele sfântului mucenicu Dimitrie, în târgu în Suceava, care trăiește și până astăzi.

Zic unii să să fie arătat lui Ștefan vodă la acest războiu sfântul mucenicu Dimitrie, călare și într-armatu ca un viteazu, fiindu-i într-ajutoriu și dând vâlhvă oștii lui ci ieste de a și créderea, de vréme ce au zidit bisérica.

Dupre acéia au datu cuvântu Ștefan vodă a toată oastea, să să strângă la Hârlău, în zioa lui sfeti Nicolae. Și așa s-au adunatu cu toții la Hârlău într-acéia zi și acolo Ștefan vodă au făcut ospăț mare tuturor boierilor și tuturor vitejilor săi și cu daruri scumpe i-au dăruit pre ei. Și decii i-au slobozitu cineși

pre la casa sa, dându-le cuvântu ca toți să dea laudă lui Dumnezeu, pentru ce că toate puterile sântu de la Dumnezeu.

Cându au prădat Malcociu Țara Leșască 7006 <1498>

Malcociu au intratu în Țara Leșască cu mulțime de turci și n-au avut cine să-i stea împotrivă, ci multă pradă de oameni au făcut și dobândă de dobitoace au făcut și au luat, și au ajunsu mai sus de Liov, 25 de popriști; s-au întorsu înapoi prădându țara și arzându. Să vedea că după acest războiu fără noroc, ce făcusă lésii cu Ștefan vodă, va fi perirea lor.

*Cându au prădat Ștefan vodă Țara Leșască
7006 <1498> iunie 22 zile*

Într-același an, Ștefan vodă vrându să-și întoarcă dispre lési strâmbătatea sa, strânsă țara și au intratu la Podoliia și la rusi, trecut-au și de Liov la Cantug orașului, la apa Visloca, toate satile arzându și prădându. Ars-au orașul Premișlia, Radumnea, Prevorsca, Ianțut și cetatea Tereabul și multă bunătate dîntr-însa au luatu și mulți joimiri au scos, ci pre toți i-au tăiatu și alții mai mulți au arsu în cetate. Și cetatea Buceaciul multă nevoic au pățitu și Podhaetul au arsu. Și mulți oameni, bărbați, muieri, copii, au scos în robie, mai mult de 100.000, mulți de aceia au așezatu Ștefan vodă în țara sa, de și până astăzi trăiește limba rusască în Moldova, ales pre unde i-au discălicatu, că mai a treia parte grăiescu ruséște. Iar Ștefan vodă prădându și arzându țara, s-au întorsu înapoi cu mare dobândă, fără de nici o zmințeală, au trecut Nistrul în ceasta parte la Halici și au prădatu și de aceasta parte. Și décii au venitu la scaunul său, la Suceava, cu mare bucurie și cu biruință.

*Vă leato 7008 <1500> martie 11, cându au venitu oastea
leșască de iznoavă în țară să prade, văzându
stricăciunea ce le-au făcut Ștefan vodă*

Albrihtu craiul leșescu, văzându atâta pradă și stricăciune ce i-au făcut Ștefan vodă în țara lui, nu vru să lase, ci de iznoavă strânsă oaste și întră în țară și începu a prăda și a strica țara până la târgu la Botășani. Ștefan vodă, daca prinse de veste, își strânse de sârgu oștile și cu cine avea cu ai săi, i-au ieșitu înainte acci oști leșești și i-au dat război la târgu la Botășani. Și cu vrerea lui Dumnezeu pierdură lésii războiu și fu izbânda lui Ștefan vodă și multă oaste leșască au perit și pe mulți i-au prinsu în robie și multe cazne le făciia moldovenii lésilor.

Că au pus Ștefan vodă de au arat cu lésii pe o culme de deal la Botășani și au simănatu ghindă și s-au făcut dumbravă mare, de ieste până astăzi copaci mari.

Ci de această poveste nimica nu scrie cronicariul leșescu, iară la létopisețul nostru acest moldovenescu scrie de acestu războiu al lui Ștefan vodă ce au avut cu lésii la Botășani, precum s-au poménit mai sus.

Într-acestaș an, martie, s-au pristăvit Despina doamna Radului vodă, ce era robită de Ștefan vodă, cându luasă Cetatea Dâmbovița, și cu cinste o au îngropat în mănăstirea Putna.

Cându s-au împăcat Ștefan vodă cu craiul leșescu

Vă leato 7009 <1501>, Ștefan vodă, lăsându inima cea neprietenească, întorcându-să cătră datoriia creștinească, s-au împăcat cu craiul leșescu și mare legătură au făcut, nu că doară s-au temut de puterea lor, care să ispitisă și război făcusă și cu turcii, de atâta ori i-au și biruit și cu alți megiiși de prinprejur avându sfadă, niciodată nu s-au plecat, ci pentru să cunoască toată creștinătatea că n-au fostu dispre dânsul începătura, că n-au rădicat el armele asupra craiului, ci craiul fără cale și fără de știre au venitu asupra lui, unde și acolo s-au întorsu cu

rușine, mai apoi ca să arate că mai mult poate să strice el craiului decât craiul lui Ștefan vodă, au intratu de i-au arsu târgurile și i-au robit podanii, nici au avut cine să-i stea împotriva, ci cu mare dobândă s-au întorsu în țara Moldovei, că venirea craiului dobândă au adus lui Ștefan vodă, că s-au umplut toți de jafuri leșăști, de acolo au venitu Ștefan vodă și cu toți plini s-au întorsu la casile sale. Așijdirea acum la pace pre lesne stătu, ca să să cunoască că fie la ce îl vor cerca, că-i gata și la pace și la răzmirițe. Dăcii pace au legat într-acesta chip, ca să-i fie într-ajutoriu împotriva fiecărui vrăjmașu, iară pribégii de îmbe părțile să nu să priimească. Iară de s-ari tâmpla vreunui domnu al Moldovei să iasă de nevoia turcilor în Țara Leșască, să-l priimească și în tot chipul să puie nevointă, ca să-l așaze la domnie, iară domnii Moldovei pururea să aibă urechi deschise dispre turcu, să dea știre craiului de gândurile lor. Iară judecata acelor cu strâmbătăți de la margine să să facă dispre amândoaș părțile.

*De un Pătru vodă, ce i-au tăiat capul craiul leșăscu
vă leato 7009 <1501>*

Într-aceș an trimis-au Ștefan vodă solii săi la craiul leșăscu, la săim, poftindu pre tocmala și legătura ce au avut, să dea pre Pătru vodă, feciorul lui Iliășu vodă, că simțise că pre mulți din boierii leșăști îi întorsese spre sine și-i îndemna să facă oaste asupra lui Ștefan vodă și să ia domniia de la dânsul și să făgăduia că să plăce țara toată, să fie suptu ascultarea lor. De care lucru multu sfătuiră în săim, că mulți era lui Pătru vodă apărători. Mai apoi socotiră să nu cumva să zădărască pre Ștefan vodă, să le fie a strica pacea, pentru ce că și ei să gătiia să facă oaste, să margă la prusi. Ci i-au tăiat capul lui Pătru vodă, înaintea solilor, la târgu la Cihov.

Acestu Pătru vodă, precum s-au pomenit mai sus că l-au gonitu Ștefan vodă din țară la Țara Ungurească și i-au luat

domniia, iar el au îndemnat pre Mateiașu, craiul ungurescu, de au mersu cu oaste asupra lui Ștefan vodă, ca să-l puie la domnie, unde apoi l-au bătut Ștefan vodă la Bae, cum s-au pomenit mai sus și toată oastea i-au topitu, numai Matciași cu puțini au scăpatu. Dăcii dacă au muritu Matiașu craiul ungurescu, pierdu Pătru vodă nădejdea de a să mai ajutori de la craii ungurești. Văzându dăcii și vrajba ce întrase între leși și între moldoveni, gândindu-să că întru acele amestecături că va putea să-și facă și el loc la Moldova și să dobândească țara, au lăsatu ungurii și au fugitu de acolo, trecându în Țara Leșască, unde și moarte i s-au întâmplatu, cum și mai sus s-au pomenitu, că i-au tăiat capul craiul leșăscu.

De moartea acestui Pătru vodă nu scriu toți într-un chip, că létopisetul cel moldovenescu scrie că dacă au venitu Ștefan vodă cu oastea muntenească, s-au lovit cu Pătru vodă la Doljăști pre Sirétiu și al doilea rându la Orbic și tot au izbânditu Ștefan vodă și au prinsu pre Pătru vodă și i-au tăiatu capul.

Iară cronicariul cel leșăsc scrie că dacă au biruit Ștefan vodă pre Pătru vodă, au scăpatu Pătru vodă la unguri și dăcii toate pre rându, precum scrie mai sus.

Ci oricum au fostu, tot să tocmescu că izbânda tot au fostu la Ștefan vodă, iară lui Pătru vodă tot să află că i-au tăiat capul.

De moartea lui Olbrihtu, craiul leșăscu, 7009 <1501>

Într-aceș an și Olbrihtu, craiul leșăscu, gătindu-să cu mare oaste ca să margă asupra prusilor, ce n-au săvârșitu și au muritu. Iară pre urma lui, făcut-au țara sfat pre obicéiul lor și au rădicat pre Alixandru, fratile lui Olbrihtu, la crăie, cu carile pacea ce făcusă Ștefan vodă cu frati-său, Olbrihtu, de nu-l va vrea fi apucat moartea, cum să va arăta mai jos, multă răsipă țărâlor să vrea fi făcut.

Vă leato 7010 <1502>, pristăvitu-s-au Paisie arhimandritul și egumenul mănăstirii Putnei.

Într-acelaș an curându după Paisie, avgust 4 zile, s-au pristăvitu și Athanasie Bolsun, amândoi lăudați de viață bună și curată, carii în viața lor nimica n-au lipsitu ce li s-au căzut păstoriei lor, ca să nu facă.

Cându au luat Ștefan vodă Pocutiia de la leași

Ștefan vodă fiindu gata de războiu ca un leu ce nu-l poate îmblânzi niminea și el odihna altora îi păriia că-i iese cu pagubă, au intratu în Țara Leșască cu oaste și au prădatu Pocutiia și o au și luat-o. Și zicea că acel olatu l-au luat lésii de la moldovéni fără cale. Într-acéia craiul, după ce au făcut sfatu pentru Pocutiia ce o luase Ștefan vodă, au strânsu oaste pre bani și au trimis-o de au intratu în țară și au făcut multă pagubă și atâta s-au fostu supăratu ai lor noștri, până s-au rugatu cu toții lui Ștefan vodă, de au ieșitu de la Pocutiia, însă mai mult de boală ce au avutu, adecă podagrie, și cetățile ce le luase le-au întorsu.

De moartea lui Ștefan vodă celui Bun, vă leato 7012 <1504>

Nu multă vréme, daca s-au întorsu Ștefan vodă de la Pocutiia la scaunul său, la Suceava, fiindu bolnav și slabu de ani, ca un om ce era într-atâtea războaie și osteneală și ncodihă, în 47 de ani, în toate părțile să bâtea cu toții și după multe războaie cu noroc ce au făcut, cu mare laudă au muritu, marți, iulie 2 zile.

Fost-au acestu Ștefan vodă om nu mare de statu, mânios și de grabu vărsătoriu de sânge nevinovat; de multe ori la ospéte omorâea fără județu. Amîntrilca era om întreg la fire, neléneșu, și lucrul său îl știia a-l acoperi și unde nu gândii ai, acolo îl aflai. La lucruri de războaie meșter, unde era nevoie însuși se vârâia,

ca văzându-l ai săi, să nu să îndărăpțeze și pentru acéia raru război de nu biruia. Și unde-l biruia alții, nu pierdea nădejdea, că știindu-să căzut jos, să rădica deasupra biruitorilor. Mai apoi, după moartea lui și ficiorul său, Bogdan vodă, urma lui luasă, de lucruri vitejești, cum să tâmplă din pom bun, roadă bună iese.

Iară pre Ștefan vodă l-au îngropat țara cu multă jale și plângere în mănăstire în Putna, care era zidită de dânsul. Atâta jale era, de plângea toți ca după un părinte al său, că cunoștia toți că s-au scăpatu de mult bine și de multă apăratură. Ce după moartea lui, până astăzi îi zicu sveti Ștefan vodă, nu pentru sufletu, ce iese în mâna lui Dumnezeu, că el încă au fostu om cu păcate, ci pentru lucrurile lui céle vitejești, carile niminea din domni, nici mai nainte, nici după acéia l-au ajunsu.

Fost-au mai nainte de moartea lui Ștefan vodă într-același anu iarnă grea și geroasă, câtu n-au fostu așa nici odinioară, și decii preste vară au fostu ploii gréle și povoaie de ape și multă înecare de apă s-au făcut.

Au domnitu Ștefan vodă 47 de ani și 2 luni și trei săptămâni și au făcut 44 de mănăstiri și însuși tiitoriu preste toată țara.

Iară cându au fost aproape de sfârșitul său, chiebat-au vlădicii și toți sfétnicii săi, boierii cei mari și alți toți câți s-au prilejitu, arătându-le cum nu vor putea ținea țara, cum o au ținut-o el, ci socotindu din toți mai putérnicu pre turcu și mai înțeleptu, au datu învățatură să să închine turcilor. Și decii au stătu la domnie fiu-său, Bogdan vodă cel Grozav și Orbu.

MIRON COSTIN LETOPISETUL ȚĂRII MOLDOVEI¹

Zac. 11. Dacă s-au așezat Alexandru-vodă la scaun (lupul părul schimbă, iară nu hirea), tot pre acéia cale, ca și la domniia dentâiū, au purces lucrurile. Ce cârpiia boierii cum putea trebile țărâi, iară domniia mai multū își petrecea cu Batiștè Veveli.

Zac. 12. În Țara Muntencască pre atuncea să rădicasă muntenii pre domnul lor, Lion-vodă, pentru mare desfrânăciuni și nespuse ce era într-acela domnū. Și dentre toate căpeteniile Țărâi Muntenéști era Matei-aga, și de atuncea și au cădzut domnū fericit Țărâi Muntenéști. Supt vrémea acelor amestecături scosesă Alexandru-vodă de la împărătiie domniia fecioru-său, Radului-vodă, a Țărâi Muntenéști, și, tot în anul dintâiū domnii sale. După ce au venit steagul de la împărătiie fecioru-său de domniie, l-au pornitū și cu câtăva gloată de aicea den țară. Ce le-au ieșit Mătei-vodă, domnul muntenescū, înainte, și de-abii au scăpat și singur Radul-vodă, cu sprejenerală unora ce s-au ales pe lângă dânsul den moldoveni.

Zac. 13. Nici într-un chip nu putea să amistuiască Alexandru-vodă fapta boierilor, ce făcusă cu venirea împotriva lui la Țarigrad, și nice boierilor nici într-un chip lucrurile ce era foarte proaste la toate trebile a lui Alexandru-vodă nu le plăcea. Și dentr-acestea adăogându-să necredința și prepusul

den dzi în dzi, aședzasă gândul său Alexandru-vodă numai să omoară pre o samă de boieri, ales pre Vasilie Lupul-vornicul, și pre Cehan-vornicul, și pre Savin-hatmanul, pre Buhuș-visternicul, pre Uréche-spătarul. Costin-postelnicul era mazil la țară, ce ori să-l tragă în partea sa Alexandru-vodă, ori altū gândū avândū, îl chemasă la curte și-i da hătmăniia. Ce vădzindū Costin lucrurile amu îngroșate între domniie și între sfatū, gânduri spurcate și réle, ș-au luat dzua bună pre câteva dzile și au ședzut la țară.

Zac. 14. Iară celoralaiți boieri toate gândurile a lui Alexandru-vodă au descoperitū Costantin Aseni, om de casa lui Alexandru-vodă, cum în dzua de Paști era să-i omoară cu sfatul lui Batiștè. Deci și boierii îmbla toți cu paza vieții.

Zac. 15. Și vădzândū de adevărat urdzită perirea sa de Alexandru-vodă, ca céla ce să îneacă, să apucă de sabie cu mâna goală, s-au vorovitū cu toții și au datū știre țărâi, care, hierbândū în greutăți și în netocmele, pre lesne s-au pornitū, și nu numai curtea, ce și țărăniimea. Și atâta mulțime s-au strânsū den toate părțile, cât nu încăpea în târgū, ce împulusă locul pe supt Miroslava petutinderea, străgândū pen toate ulițele pre greci.

Zac. 16. Vasile Lupul-vornicul era cap tuturor lucrurilor acestora. Dacă au năbușit țara, au mărșū de au spus domniei aieve cum s-au rădicat țara și strigă pre greci. Au răspunsū Alexandru-vodă: „Dacă să rădică pre greci pre mine să rădică”. Și vădzândū atâta mulțime, nu s-au apucatū de nemică, numai de grijea să hălăduiască cu casa sa de gloate.

Zac. 17. Au mărșū boierii cu toții la curte și la purcesul domnii, să nu hie pus cu toții să oprească desfrânată prostimea, pozna mare și de-abii prilejită în vro țară s-ar hi tâmplatū. Ce tot pe lângă domniie au mărșū boierii, oprindū și domolindū țărăniimea. Iară mai nu era în puterea boierilor a-i opri pornită grosimea. Ce și pre Vasilie-vornicul, anume că ieste și

el den greci, au zvârlit unul cu un os și l-au lovit în cap, den care lovitură au fostu Vasilie-vornicul multă vreme rănită.

Zac. 18. O! nestătătoare și niceodată încredințate lucrurile a lumii, cum vârsteadză toate și turbură și face lucruri împotrivă! Cândă cu calc să fie frică celor mai mici de cei mai mari, iară cursul lumii aduce de este de multe ori celui mai mare de cei mici grije.

Zac. 19. Fericiți sântu împărații, craii, domnii, carii domnescă așa, să nu le hie de cei mai mici niciodată siială.

Zac. 20. Un crai de Englitera, de câte ori să îmbrăca dimențiile, de atâtea ori dzicca sânghur și: „Adu-ți aminte că a multe gloate de oameni ești stăpână”. Domnii cei buni și dirépti fără grije și desfătați stăpânescă, iară cei răi tot cu siială.

Zac. 21. Dacă au agiunsă în șesul Bahluiului domniia, aproape de mănăstirea Balicăi, locul era tot plin de oameni, nu să vedea șesul deșertă necăiuri. Striga: „Dă-ne, doamne, pre greci!” Unii hăicăia, alții suduia și jecuiia. Și acolo au strigatu pre Batiste să le dea, carele era tot aproape de Alexandru-vodă, vădzându strigare pre sine. Ce nu sta domniia de grija lui, ce de grija sa, și numai ce i-au dzis să să depărtédză de la dânsul. Și așa l-au apucat și l-au dat pre mâna țaranilor. Nespusă vrăjmășia a prostimeii! Și așa, fără de nice o milă, de viu, cu topoară l-au făcut fărâme. Și până într-atâta s-au amestecat unii, anume Bosie Lăpușneanul, cât nici ermucul den spinarea lui Alexandru-vodă, că bura a ploaie, atunci n-au hălăduitu.

Zac. 22. De grija țărâniei ce era pen tot locul, să nu între Alexandru-vodă îndată la pădure și boierii încă așa socotisă, să să mai depărtédză de gloate, la loc deșchis, fără pădure, l-au pornit pe drumul branștei, pe dencoace de Bahlui, pornind și saimenii cu sinetele gata pe lângă dânsul. Apoi, dacă s-au întorsă boierii, au stătu la grije, să nu ia Alexandru-vodă calea den branște spre Cantemir-pășea, la Bugeag. Ce

îndată au ales o samă de boieri, cu Buhuș-visternicul, și l-au trimis la branște, după Alexandru-vodă, să-i îndiréptedză calea pe la Huși, pre Bârlad în gios.

Zac. 23. Era mai mare spaimă decât dentăi, dacă vădzu Alexandru-vodă gloate iară după sine și la branște și-l lăsă și siimenii toți și copiei den casă. Și dacă s-au apropiat boierii, le-au dzis Alexandru-vodă cu lacrimi: „Mă rog pentru fiul mieu, Radul-vodă, să-l lăsați viu!”. Au dzis Buhuș-visternicul să n-aibă nice o grije, nice să să gândescă măriia-sa c-au vinită cu vreun rău, numai poștețe țara pre măriia-sa să margă pre Bârlad spre Gălați, să nu aducă vreun rău asupra țărâi cu tătari și i-au giurat să n-aibă nici o grije. Și așa au priimit și Alexandru-vodă, pe unde va hi voia țărâi, pe acolo să margă. Și au purcesă spre drumul Bârladului și au așdzat boierii iară pre siimenii pe lângă dânsul și copii cei den casă, carii îl părăsisă dându-i și den boieri petrecători până în Gălați.

Zac. 24. La Tecuci au ieșit și Costin-postelnicul înainte, de la Putna, și l-au petrecut cu cinste și cu conace până la Gălați, plecându-l să vie la împăcaciune cu boierii și să-și hie iară în scaun, luându Costin-postelnicul asupra sa acéia grije. Ce n-au vrut să priimească nice într-un chip. Deci au trecut Dunărea la Gălați, spre împărăție.

Capul ală patrusprădzecă

Incep. 1. Și așa mântuiți boierii și țara de domniia lui Alexandru-vodă Iliiaș, au stătu cu toții după alesul domnului nou. Striga cu toții să fie Lupul-vornicul, însă îi da și legături, ce va lua den țară, ce s-ari lega pentru dări, atuncea la acel ales mai multă să nu ia din țară. Ce acéle legături vădzându Lupul-vornicul, ori că vedea pre câțva den capete că trag spre Barnovschii-vodă, n-au priimită într-acéia dată domniia, ce au stătu și el la sfatul acela, să să trimață în Țara Leșască la Barnovschii-vodă, să vie iară la scaunul țărâi.

Zac. 2. Ce nu era să treacă pre Barnovschii-vodă și fârșitu dzilelor trage cu de-a sila pre om. Cât au sosit boierii la Ustiia, unde ședea în Țara Leșască, cu veste că țara iară-l pofteste să vie la domnie, cu mare bucurie au priimită aceia veste. Neștiutor gândul omenescă singur de sine la ce merge și la ce tâmplări apoi sosește. Îndată știre au dat și craiului, și domnilor în Țara Leșască, poftindă voie să margă la scaunul țării cei de moșie. Și îndată s-au gătit den Ustiă și au purcesă spre țară, și la margine amu îl aștepta boierii și slujitorii cu mare bucurie.

Zac. 3. Mainte de purcesul lui Barnovschii-vodă den Ustiia, un leah megiaș de a lui totdeauna îl sfătuiia să nu margă, să nu-și dea viața fără grije pe viață cu grije și cu cumpănă, arătându-i lunicoasă lucrurile domniei de Moldova supă împărăție păgână. Și ce i-ari lipsi, fiindă ca și un domn în țara lor, fără grije, cu târguri, cu sate? Iar Barnovschii-vodă să hie răspunsă leahului la acele cuvinte a lui: „Dulce este domnia de Muldova!” Iară leahul cătră dânsul: „Iară și obedzale turcești încă sintă grele!” Și apoi așca au ieșită cuvintele leahului, cum au dzis.

Zac. 4. Cum au sosit Barnovschii-vodă în Iași den Țara Leșască cu bucuria tuturor, au stătut după gătire de calea Țarigradului, cu nu era altă mijloc, numai să margă la împărăție, să ia de acolă domnia după sărutatul poalei împărătești, Svătuiia multă în multe chipuri și s-au cercată și la Abăza-pășea, care era pașă la Silistria pe atuncea, ce nu era altă mijloc, numai de mărșă la împărăție. Și atuncea s-au prilejită de chiemasă împărăția și pre Mătei-vodă den Țara Muntenească la sărutatul poalei împărăției și după câteva fapte și a lui Matei-vodă împotriva împărăției, cu scosul lui Lion-vodă și apoi a lui Radului-vodă, feciorul lui Alexandru-vodă. Iară tot era mai iușoare lucrurile lui Matei-vodă, că n-au ieșită

într-altă țară, cum ieșisă Barnovschii-vodă, suptă ascultarea altui stăpân, craiului leșescu.

Zac. 5. Deci să aducă turcii mai pre lesne pre Barnovschii-vodă la mâna sa, pre Matei-vodă l-au pornită fără zăbavă cu steag de domnie în Țara Muntenească, iară Barnovschii-vodă n-au putută hălădui de perire, precum vei afla la rândul său.

Zac. 6. Purcesă cu Barnovschii-vodă mulțime de boieri și fruntea curții, preoți, călugări, cu un gândă și glasuri cu toții, să să roage împărăției să li se dea domnă Barnovschii-vodă, între cari era și Lupul-vornicul. Ce vădzândă că mulți sfătuiia pre Barnovschii-vodă să omoară pre Lupul, știindă amestecăturile lui și mergândă Barnovschii-vodă pe la Matei-vodă, pen București, au stătută Lupul Vasilie-vornicul, vădzindă că-i a merge pe la Matei-vodă, carele știa den Țarigrad toate îmbletele lui, au nevoită cu toate mijloacele să să întoarcă înapoi în țară, dzicândă cătră Barnovschii-vodă că l-or gălcevi grecii pentru scosul lui Alexandru-vodă și pentru morții ce să făcuse în greci la scosul lui Alexandru-vodă. Deci, ca un creștin Barnovschii-vodă ce era la hire, l-au slobodzită. Iară dacă s-au adunat cu Matei-vodă și au oblicită Matei-vodă că s-au întorsă Lupul-vornicul, îndată au răpedzit după dânsul, să-l întoarcă. Ce să pășiză bine Lupul Vasilie-vornicul cu mărșul și nu l-au apucat în cale. Nice era în puterea lui Barnovschii-vodă să trimată aicē în țară, să-i facă vreună rău Lupului-vornicului, nefiindă încă cu domnia dată și stândă după grijea lucrurilor sale.

Zac. 7. De la Matei-vodă au mărșă Barnovschii-vodă pe la Abăza-pășea, pen Silistria. Cât au putută Matei-vodă, au luptată pentru dânsul și la Abăza-pășea și la Poartă, și să arăta Abăza-pășea foarte blândă și cu cuvinte mângăioasă. Ce turcii cu săgeți de bumbacă ucig pre oameni, și lor pot să slujască acele cuvinte a Sfintei Scripturi: „**ОУ МЯЖК НЖШЕ СЛОВЕСА НУ**

паче елса и та сж стрѣли“ < Muiatu-s-au cuventele lor mai mult decât untdelemn și acele sânt săgeți>.

Zac. 8. Dacă au sosit la Țarigrad, vădzindū veziriul atâte gloate de țară cu Barnovschii-vodă, i-au învățatū să nu strige pentru Barnovschii-vodă, ce să tacă, să să lasă pre mila împărăției, că i-or face perire. Ce gândindu-să boierii ce este agiunsū veziriul de la cineva cu daruri, totdeauna striga și da răvașe la veziriul, cum nu priimăscū pre altul și să punea cu gloatele la locuri ca acéle, să să vadză și de singur împăratul. Și acéla apoi au mâncatū capul lui Barnovschii-vodă, că pâra de la neprietini nu lipsia, mai ales de la Lupul Vasilie-vornicul pe la priietinii lui den țară, cu cărți, cum, de l-or slobozi viu pre Barnovschii-vodă, țara Moldovei va hi cu leșii totuta și este ca o iscoadă a leșilor. O! îndrăcite a voitoriului de rău veninuri, ce nu scornéște limba amară a neprietinului!

Zac. 9. Acélea adoogându-se la împărăție asupra lui Barnovschii-vodă, după fapta ce i să prilejisă, de ieșisă den țară, den domnia dentâi, în Țara Leșască și Abăza-pașea încă-i era pârâș, și mai ales dzilele lui cele fârșite, lovisă supt acéia vrème și căzacii pre Marea Neagră, numai ce s-au ales cu sfatulū împărăției să piiaie Barnovschii-vodă.

Zac. 10. Stătusă voia împărăției pe toți câți venisă cu dânsul ori să-i puie supt sabie, ori să-i dea pe la catârghi. Ce, cine era muftiul, capul légii turcești, n-au pozvolitū, ce au dzis: „Ce-i vinovată gloata? Capul să să piardză, să vor potoli gloatele“.

Zac. 11. Au priceputū Barnovschii-vodă cu câteva dzile perirea sa, și amu din chisoare (că-l închisesă cu câteva dzile mainte veziriul cu porunca împărăției) scriesă o carte aicea în țară la îmma sa, care carte pre cuventele lui s-au cunoscutū că era asupra morții acéia scrisoare. Și așa, într-o dzi l-au luatū de la împărăție și, la vederca divanului, prăvindū și singur împăratul pe fereastră perirea lui, i-au tăiat capul. Iară boierii, o samă den capete, era închiși, și aștepta și ei din ceas în ceas

perirea, iară céialalți boieri mai de gios și gloatele, ce era toți spăimați de grija morții, pen toate unghiurile ascunși, au petrecut câteva dzile cu mare grije.

Zac. 12. Nu putem să trecem cu pomenirea niște tâmplări ce s-au prilejitū în Țarigrad, după perirea cestui domnū, care nu numai în țară aicea, ce plin este Țarigradul până astăzi. De un cal a lui Barnovschii-vodă, ducându-l la grajdiuri împărătești, după perirea lui, în céieș dzi s-au trântitū calul gios și au muritū în locū. Și a doa dzi noaptea au arsū și Țarigradul până < câteva> mii de case. Acéstea că s-au tâmplatū, ori că s-au tâmplatū atuncea ce se poate prileji și altă dată, ori s-au mai prilejit, ori că au arătat Dumnedzău singe nevinovat, că era Barnovschii om dumnădzăierescu și mare rugătoriū spre Dumnedzău. De care mărturisiia Toma-vornicul, fiindū postelnic al doilea la dânsul, că în multe nopți l-au zăritū pe la miadzănoapte îngenunchiatū înaintea icoanei la rugă, cu mare osârdiie.

Zac. 13. Era la hirea sa Barnovschii-vodă foarte trufaș și la portul hainelor mândru, iară la inimă foarte dreptū și nelacom și blândū. Mănăstiri și beserici câte au făcutū, așa în scurtă vrème, nice unū domnū n-au făcutū. Făcut-au alți domni și mai multe, iară cu mai îndelungate vrème, în 40 de ani unii, alții în 20 de ani, iară elū, în trei ani. Mănăstirea în oraș aicea, ce să dzice Svinta Mariia, și Hangul la munte, și Dragomirna lângă Suceavă au fârșit și au urdzit și Bârnova pre numele său, supt dealul < Pictrăria> lângă Iași și au istovitū și beserica acea mare în Liov, în târgū, unde este și chipul lui scris. Cu toate bunătăți era spre țară, iară de sine, cu purtatul trébilor împărăției, pre mărturia a mulți boieri bătrâni, foarte slabū. Să pomenéște den dzilele lui și o iarnă ce cădzuse în luna lui martū, care iarnă dzic iarna lui Barnovschii-vodă până astăzi.

Zac. 14. Trupul după perire au stătutū înaintea curții împărătești până în-de-sară. Apoi au învățat veziriul să

sloboadză un boierin, care va fi fostă chihăia lui care slujbă să prinde la turci cum este postelniciia cea mare la noi în țară. Deci au slobozît pre Costin-postelnicul, care era postelnic mare la Barnovschii-vodă. Au mărșu și au luat oasele dinaintea curții și le-au dus la Patrierșie, și acolo pre scurtă, pre cât au lăsat vrēmea de atunci, l-au astrucat în Patrierșie în cēiași noapte. Și de acolo apoi Vasilie-vodă spună să hie adus oasele aicea în țară.

Zac. 15. La slobozitul lui Costin-postelnicul din chisoare, au întreată ccaușii, cu pază l-or slobozi, au fără pază? Au dzis chihăia veziriului: „Unde să fugă, săracul?” Ce de atunci cēialați boieri, ce mai era închiși și cei ascunși, au apucată mai la sufletă cu nădejde de viață, dacă au vădzut pre Costin că l-au lăsată fără pază, să astruce oasele. Apoi, a doa dzi, dacă au vădzută chihăia veziriului pre Costin-postelnicul că au venită dez-dimeneată iară înaintea lui, au dzis: „Săracul, el au venit ca o oaie singur iară la închisoare. Pasă la cēialați, vei ieși și tu, și ei în puțină vrēme”. Închiși den boieri era Ghenghea-logofătul, Bașotă-hatmanul, Cehan-vornicul, Roșca-visternicul, Costin-postelnicul.

Zac. 16. A treia dzi după astrucarea lui Barnovschii-vodă, într-o noapte trecuse împăratul, pre acēle vremi soltan Murat, în cēia parte, la Scuder, peste Bohază, la primblare, și au întreat pre veziriul: „Așdzat-au domnă la Muldova în locul ghiaurului ce au perit?” Au răspunsă veziriul că nu s-au pus încă domnă, ce pre cine ar hi voia împărăției să să puie, să nu stea acēia țară fără domnă. l-au răspunsă împăratul: „Chiamă pre ghiaurii ce-s boieri acei țări, și pre cine ori vrea ei să-și aleagă domnă să le hie dată”. Deci, îndată, tot într-acciaș noapte, au trimis veziriul cu caicul la boieri unde era închiși și au luat iară pre Costin-postelnicul, înspăimată că-l ducă noaptea să-l încece ori să-l muncească pentru avuția lui Barnovschii-vodă. Dacă l-au dus înaintea veziriului, i-au dzis: „Iară că împăratulă vă iartă

capetele și sâmteti de acmu slobozî și să mergeti să vă alēgeti domnă pre cine veți pofti”.

Zac. 17. Întorsă Costin-postelnicul den spaimă cu bucurie de la viziriul la cēialați boieri ce era închiși, le-au spus vestea. Și au slobozît și pre cēialați boieri de ș-au mărșu cu toții la un locă, și îndată au stătat la sfată cu toții și au ales pre Moysei-vodă în locul lui Barnovschii-vodă, cu a doa domniie.

Capul ală cinsprădzecē

Încep. 1. Au mărșu a doa dzi toți boierii și gloatele la gazda lui Moysei-vodă, și de acolo la curțile viziriului, de au luată căftană de domniie, și fără zăbavă au purces spre țară, iară cu câteva dătorii, făcute de cheltuiiele ce s-au făcut den asupralea turcilor.

Zac. 2. Nu ieșia suspinul dentre toți pentru moartea lui Barnovschii-vodă, ce toți jăluia pre Lupul-vornicul, căruia toate pârăle să oblicise. Deci încă den cale au ales Moysei-vodă pre Cehan-vornicul și pre Roșca-visternicul și pre Banul, să vie înainte, să prindze pre Lupul-vornicul. Ce precum era paza acestora ce mergea să-lă prindze, cu multă mai mare pază avea Lupul, și mai meșter, și mai cu pază. Avândă știre de toate câte i să gătisă, au fugită den lași, și în câteva dzile au fostă tupilat aicea în țară pen păduri. Apoi pen Țara Muntenească au trecut în chipul neguțitorescū la Țarigrad. Iară casei lui și îmmei sale și surori ce au avut, dacă au venită Moysei-vodă în scaun, nice o asupralea n-au făcut, ce încă socotință avea giupâneasa lui și cuconii de Moysăi-vodă, pre care lucru să poate cunoaște hirea creștină a lui Moysei-vodă, măcar că știia că îndată ce au mărșu Lupul-vornicul în Țarigrad, îmbla după domniie.

Zac. 3. În cale fiindă Moysei-vodă, iară lui Abăza-pășea amu venisă porunca de la împărătiie să să gâteadză asupra leșilor, carii așa supuseră pre moscali, cât craiul leșăscū Vladislav nu mai ieșia den țările Moscului cu oști. Și amu

pierduse toată puterea a stare împotriva leșilor moscalii, și până în stolița Moscului ținea cetățile leșii, și mulți din capetele Moscului priimie să fie craiul leșăscu și la dânșii împăratu.

Zac. 4. Deci trimisese moscalii sol la turci, giuruindu-le Cazanul și Azderhanul, două țări tătărăști care țin și acum supt mâna sa moscalii, numai să le dea agiutoriū împotriva leșilor. Și le-au dat agiutoriū atunci, orânduindu pre Abăza-pașea cu toate oștile turcești, câte sint de la Buda până la Nistru, și țările amândoaă, Țara Muntenească și țara noastră, și pre tătari. Și au lovit întâu ordele lui Cantemir cu trecătoarea Nistrului la Hrinciuc, mai gios de Hotin, Țara Leșască, și robise Podoliia, și cu câțva plean întorcându-să, i-au gonitū Conetpolschii-hatmanul, carele era lăsat aicea la margine de crai, pentru paza despre aceste părți. Și i-au agiunsū pre tătari aicea în țară, pe Prutū, în preajma Cornul-lui-Sasū, și i-au lovit de au scos toți robii câți luasă și au perit câțva den tătari.

Zac. 5. În luna lui avgust, v leato 7141 [1633], au sositū Moysei-vodă în scaun, și bine încă neședzatū, au intrat și Abăza-pașea cu oști în țară, la octovrie 7 v leato 7142 [1633] (și dentr-acesta anū sintū începute și dzilele vieții mele), cu care depreună și Moysăi-vodă cu oștile țării au purces spre Țara Leșască și au pus tabăra Abăza-pașea pre Nistru, unde cade apa Smotriciului, care apă vine pre la Cameniță în Nistru.

Zac. 6. Puterea toată a leșilor era cu craiul asupra Moscului, ce cât au pututū a strânge Conetpolschii-hatmanul oaste și leșască, și căzăcească, ca pre 12.000 de oameni, au pus tabăra sa și el supt Cameniță, despre capiștea armenească. Iară Abăza-pașea, lăsindū tabăra pe Nistru dincoace, precum s-au pomenitū, singur cu toate oștile gata de războiū, au trecut Nistrul și au mărșū direptū asupra taberi leșești, avândū cu sine de toate oști, cu tătari, cu îmbe țările, Țara Muntenească cu domnul lor, Matei-vodă, și țara noastră ca 30.000 de oameni de războiū.

Zac. 7. Leșii grijise șanțurile bine cu puști și cu pedestrime și au ieșit și ei cu călărimea denafară de șanțuri. Au dat năvală turcii cu mijlocul oștii foarte tare și aripa den-a-direapta a tătarilor, până s-au amestecat cu călărimea leșilor. Iară aripa den-a-stânga, a domnilor, ori nedeprinse hirea țărâlor acestora la foc, ori nu-i trăgea inima pre munténi și pre ai noștri să margă creștin asupra creștinului, au stătut mai slabū. Iară și turcii cu tătarii n-au zăbăvitū multū, apropiați de șanțurile leșilor, pentru focul care da foarte desū, cu moarte în turci și în tătari, ce s-au datū și ei înapoi. Și s-au mutatū Abăza-pașea cu toată oastea despre o vale, care este aproape de Cameniță, anume Mucșa și iară au tocmitū oastea. Și amu cu sabiile zmulte asupra moldovenilor și a munténilor turcii, să margă de frica lor la năvală. Și au dat Abăza-pașea al doilea rândū cu toate oștile năvală asupra leșilor și înfrânsesă o roată de leși ce le-au ieșitū alte roate în sprejăneală și n-au făcutū nemică nice cu a doa năvală, să poată răzbi tabăra leșască.

Zac. 8. Stătut-au războiul peste vreme de chindie, și să mira domnii cu ce mijloc ari spăria pre Abăza-pașea de la Cameniță, ca să ia tabăra leșască, pusă la un locū ca acela și supt o cetate ca acéia, nu era puțință. Ce au făcut veste pen niște călărași, cum au datū călărașii de niște oști căzăcești cu tabăra legată despre Nădăborū, vinitoare într-agiutoriū leșilor. Și den cuvântū în cuvântū, au sositū până la Abăza-pașea vestea acéia, care vrândū să știe Abăza-pașea de adevăratū și întrebândū pe Moysăi-vodă, au adus călărașii înaintea lui, învățați să adeverească lucrul, cum așea este și cum au vădzutū cu ochii lor peste pădurea Nădăborului oastea. Au stătut în gânduri îndată Abăza-pașea, de purces spre tabăra sa, spre Nistru, vădzândū că n-are ce face și oștii leșești și socotindū și răceala acestor două țări la bătaie, și au purces într-acéiași dzi cu noaptea îndărăptū.

Zac. 9. Leșii, încă bucuroși că s-au mântuit de neprietini, n-au gonit, ce au stătut pre loc, păzându-și tabăra lor. Iară Abaza-pașea, să nu să întoarcă de tot fără veste, înțelegându de unū orașū leșescū pe Nistru, în gios de Cameniță, anume Studenița, au purces asupra celui târgușorū, la care puținai haiduci era de paza cetății. Céielaltă gloată, tot țărănime, strânși de pen pregiurū, au fostū bejenari. S-au apărat doă dzile târgul, iară spre a triia dzi haiducii au fugitū cu noaptea spre Cameniță. Iară țărănimea toată, câtă era strânsă acoloa, au cădzut în robiie la turci și la tătari. Acolca, la navală, au căutatū și alor noștri a merge, iară totuș s-au datū știre haiducilorū să fugă, să nu piaie.

Zac. 10. Mare veste siliia Abaza-pașea să scoată Studeniții, și ce-au fostū fruntea de oameni au ales și i-au trimis la împărăție, scornindu-le nume de oameni mari în Țara Leșască. Și o fată ce să prilejise între roabe, foarte iscusită de trup, au trimisū-o la împărăție, puindu-i nume că este fata hatmanului leșăscū.

Zac. 11. S-au întorsū după acéia izbândă Abaza-pașea spre Dunăre, cu gândū foarte rău și pre domni și pre boieri, pentru înșălătura care s-au aflatū apoi, c-acéia cu căzácii la Nădăbor, ce s-au fostū scornitū, n-au fostū nemică. Și dacă au sositū aicea la Iași, au stătut cu corturi în șes despre mănăstirea Balicai, și a doa dzi era aședzatū gândul lui să prindze pre toți boierii, să-i puie în obedzi, să-i ia cu sine, să să plătească la împărăție de ponoslū, că i-au fostū țărâle acéstea de smînteală. Ce un turcū orbū de un ochiū, prietin lui Costin-hatmanul, au descoperitū gândul lui Abăza-pașea și au fugitū boierii în acéiași noapte den Iași, de-au agiunsū până în dzuoa la Pobrata mănăstirea.

Zac. 12. A doa dzi, strângându pre Moysei-vodă pentru boieri Abaza-pașea, au datū seamă că s-au dus pentru graba birului, întârdziiat fiindū birul. Iară alții șoptia lui Abăza-pașea că s-au dus boierii la leși, să-i pornească pe leși în urma lui. Și

așea s-au fârșitū venirea lui Abăza-pașea asupra leșilor. În anul 7142 [1633] toamna la noevrie, au trecutū Dunărea înapoi, spre scaunul său.

Zac. 13. Și cât s-au aședzatū, nepărăsit pârâia pre domni, ales pre Moysei-vodă. Iară Matei-vodă, fiindu-i cirac, ș-au tocmitū prea lesne lucrurile la dânsul. Iară Moysei-vodă n-au pututū trăi multū în domniie de pârâle lui, ales fiindū acoloa și Lupul-vornicul, cunoscutū mai dcinte lui Abăza-pașea. Ce au domnitū Moysei-vodă, după Abaza-pașea, numai peste iarnă. Deci, la primăvară i-au venitū maziliia și s-au dat domniia lui Lupu Vasilie-vornicul de sultan Murat.

Zac. 14. Iară Moysăi-vodă, după maziliia sa den domniie, sātul de binele turcilor, au mărăsū în Țara Leșască, petrecut de boieri câtva până la margine, unde-și apoi, după câtva ani petrecuți în odihnă, cu ocine în Țara Leșască și cinste de la leși, ș-au fârșit și viața pre vrémea domniei lui Dabijè-vodă.

Capulū alū șesprădzecé

Încep. 1. Fericită domniia lui Vasilie-vodă, în care, dc au fostū cândva această țară în tot binele și bivșug și plină de avuție, cu mare fericie și trăgănată până la 19 ani, în dzilele acéștiu domniū au fostū. În anii dentâiū cu prepusuri de nepace iară între leși și între turci, iară apoi, după trei-patru ai, deschidzându-și calea Împărăția Turcului asupra persului cu soltan Murat pentru Vavilonul, aicea acéste părți la mare păci și liniști și mare fericie era.

Zac. 2. Domniia cum s-au prilejit de-au luat Vasilie-vodă, s-au poménit la domniia lui Moysei-vodă, în capul al cincisprădzecelè, cum fugise Vasilie-vodă de frica lui Moyseiū-vodă, de aicea, den țară, în Țarigrad. Și acoloa, cunoscut la câtva den capete și mai vârtos lui Abaza-pașea, care era pârăș lui Moysei-vodă și mai multū cu nevoința lui, i-au

dat soltan Muratū domniia, vādându-l omū harnicū de acēia treabā.

Zac. 3. Dacă au luat domniia, nevrândū să hie nemulțemitoriū lui Moysei-vodā, pentru binele lui, ce făcuse casei lui, neamestecându-se nice cu un rău asupra casāi lui, au scris carte la Moyseiū-vodā cu mare mulțemitā pentru oamenii săi, căci n-au avut nice o nevoie și lāsindu-l în voie unde ari vrea să margā ori spre ce parte volnic, fără nici o grije să fie, și sfātuindu să nu vie la Țarigrad, pentru multe dātorii ce avea Moysei-vodā în Țarigrad. Și să nu bānuiascā că ce s-au prilejit așea, fiindū acēste lucruri, ales a domniilor, supt orānduiala lui Dumnedzāu, fără care nu iesū domnii.

Zac. 4. După aceasta țărămonie, au purces Vasilie-vodā de la Țarigrad cu domniia în țară, în anul 7142 [1634]. Iară Moysei-vodā, strānsū cu casa lui și cu Costin-hatmanulū den boieri, au trecut în Țara Leșascā.

Zac. 5. Abaza-pășea iarā să gătiia cu mare putere asupra leșilor, să-și mai tocmascā lucrurile a războiului celui dentāi care făcusā asupra lui Conetpolschii la Cameniță, până n-ari oblici împărătiia că cu rāndul dentāi n-au lucratū atāta, cât da samā înaintea împărătiiei. Deci îndemna pre împărătiia iarā asupra leșilor și sta de față și solii moschicești la Țarigrad, nevoitori cu mare fāgăduință împărătiiei de Cazanul și de Azderhanul să fie a turcilor. Și numai ce aștepta și Vasilie-vodā, neaședzat bine la domnie, să-i vie porunca de gătire de oaste, iarā ca și lui Moysei-vodā.

Zac. 6. Era și solul leșescū den Țara Moschiceascā pornit de craiul la împărătiie, anume Trābinschii, pre carele (dāndū știre craiului Conetpolschii-hatmanul cândū veniia asupra lui Abaza-pășea cu oști turcești) îi trimisesā la împărătiie craiul, întrebāndū de turci ce pricinā ar hi stricāciunei de pace cei legate la Hotin cu soltan Osmanū. Și au trecut solul acēla pen țară, curundū în urma lui Abaza-pășea, în dzilele lui

Moysei-vodā. Ce oblicindu-l Abāza-pășea, au trimis de l-au opritū la Pravadiia, silindu-l să-ș dea solii la dānsul, temāndu-sā să nu se obliceascā prin solii lui acēia cale a lui cum au fostū. Ce nevrāndū solul să-i dea solii și răspundzindū că este trimis la singurā împărătiia, nu la unul den pași, l-au oprit cātāva vrēme. Ce leahul au silitū cu mijloace de au datū știre de sine la Poartā că este opritū și au venitū poruncā la Abaza-pășea să-l sloboadzā. Și numai ce i-au cāutatū a-l slobodzi. Iară așe-i stricasā solului lucrurile la împărătiie, cât nici o cinste n-au avut care să cade solilor și l-au pornitū cu răspunsū de scārbā înapoi, fără zābavā, și anume să hie gata Crāiia Leșascā iarā de sfadā.

Zac. 7. Acela răspunsū a turcilor dacă au agiunsū la craiul în Țara Moschiceascā, că era tot în țara Moscului cu oști, și dāndu-i știre și de la margine iarā de gătirea turcilor, deci numai ce i-au cāutatū a sta la tocmală cu Moscul. Și îndată, lāsindū toate într-o parte, au legatū cu moscalii pace, cu cātēva orașe luate de la Moscū în partea leșilor. S-au întorsū la Varșav craiul, și îndată au stātutū la săimū de gătire împrotiva turcilor.

Zac. 8. Înțelegāndū turcii că leșii au făcut pace cu Moscul și mai adevārat den solii moschicești, și era și solul turcilor la Moscū, întārindu-i împrotiva leșilor, și de aicea den țară, de la Vasilie-vodā, avāndū știre, au pornitū pre solii moschicești cu scārbā pentru nestātorii lor la cuvāntū și au trimis și la craiul leșescū solū de înoitura păcii, anume pre Șahin-aga, unul den agii divanului, avāndū amu și cu cazilbașū amestecăturā începute pentru Bagdatul, adecā Vavilonul, Împărătiia Turcului.

Zac. 9. Pornite oști leșāști amu au aflatū Șahin-aga spre Cameniță și pre singur craiul aproape de Varșeav în tabārā, răspundzindū lui Șahin-aga, solului turcescū, craiul cu scārbā, pentru stricarea și cālcătura păcii, care cu atātea giurāmānturi s-au făcut la Hotin, cu soltanū Osmanū și între dānsul. Cātēva conace au mārșū cu oști spre Cameniță, și cu acesta răspunsū

au pornit pre turcul, carile da toată vina pre Abaza-pașea și cum este gata de perire pentru acéia faptă.

Zac. 10. Fost-au aceasta clătire a leșilor în anul 7143 [1634], care oști mai mare și mai bine grijite nu să pomenescă în toată Hronica leșască. În mințe oamenii bătrâni, carii spun că agiungea tabăra de supt târgul Cameniții până la un copaci la câmpu mai multu de o milă de loc, că oști avea gata céle ce era asupra Moscului și plină Țara Leșască de mulțime de oameni pre acéle vrémi.

Zac. 11. Iară până a sosi craiul leșăscu la Cameniță, Conetpolschii-hatmanul amu era cu o samă de oști supt Cameniță și viniia și cărți pren Vasilie-vodă de la veziriul Murtaza-pașea pentru pace, adevărindú lui Conetpolschii că acéia călcătură a păcii, carea au făcut Abaza-pașea fără știrea împărăției, va plăti cu capul, ca un călcătoriú de pace.

Zac. 12. Și așa omorându împărăția pre Abaza-pașea sugrumatú, s-au rășchirat și gătirea leșilor în vântu, fiindú supărați și slujitorii lor de atâta vreme cu oșteniia la Moscú. Au stătu pacc iară între leși și între turci cu înoitura legăturilor de la soltan Osmanú, adăogându și aceasta legătură între sine pentru tătari, să nu lăcuiască în Bugcağú. Omú Abaza-pașea vestitú cu războaiele asupra persului și oștean dreptú!

Zac. 13. La anul după aceasta au purces soltanú Murat cu mare gătire asupra persului, și într-acclăș an au luat de la persi cetatea anume Răvanul, care apoi, cât s-au întorsú soltan Murat înapoi la Țarigrad, iară au luat-oă cazilbașii pre sama sa. Iară Vasilie-vodă domniia cu mare liniște și pace, fără grije țara, din toate părțile sta toți de neguțitorii și de agoncsită. Însă lăcomiia nice pre atuncè nu lipsiia, cu dări grele, ce avându lăcuitorii țărâi vrémi de agoncsită, biruia toate acéle greutăți a domnici.

Zac. 14. În Țara Ungurească era mari amestecături între Racoți și între Betlean Ișteoan, feciorul lui Betlean Gabor, pentru domniia Ardealului. Ce au căutat a da locul domniei

acéia Betlean Ișteoan lui Racoți, neputându avea agiutoriú de la Împărăția Turcului, pentru gătirea lui soltan Murat iară asupra persului.

Zac. 15. În anul 7145 [1637], să rădicasă căzaccii cu Pavliuc-hatmanul asupra leșilor, pentru opreala sa pre Marea Neagră, pre carii Pototchii, hatmanul leșăscu polnii, l-au lovitú și, închidzându-le tabăra, au datú cazaccii viu pre hatmanul său, pre Pavliuc. Și în cesta anú au făcut leșii și o cetate, anume Codacul, pre Nipru, la pragul cel dentăiú a Niprului, oprindú pre căzacci să nu îmble pre Marea Neagră, stricându pacea cu turcii, care opreala lor apoi au răsuflatú spre mare pustiitate Crăiei Leșesti, cu Hmil, hatmanul căzăcescú.

Zac. 16. Tot într-acclăș anú, Cantemir-pașea cu ordele sale, peste voia hanului, au ieșitú den Crâm și s-au aședzat iară în Bugeag, care lucru nesuferindú hanul și mărgându dodeiala și de la leși, carii legasă cu a doa legătură pren Conetpolschii cu Murtaza-pașea veziriul, să nu hie slobodzi tatarâi a lăcui în Bugeagú, făcându dodeială crăiei lor, au ieșit porunca la hanul și lui Vasilie-vodă, domnului țărâi noastre, și lui Matei-vodă, domnului muntenescú, să margă cu hanul asupra lui Cantemirú. Deci au venitú hanul cu oști și au purces și domniia cu îmbe țărâle asupra lui Cantemir, care, temându-să de hanul, au fugit în Țarigrad, iară ordele lui le-au luatú hanul cu sine la Crâm. Și de pâra hanului la împărăție, au perit și Cantemir, zugrumat în Țarigrad.

Zac. 17. După ce au pornitú pre tătari, hanul, den Bugeag, au lăsatú pre doi soltani, frații săi, să vie cu dânșii, iară el singurú au purcesú spre Crâm înainte. Deci cândú au fostú la trecătoarea Niprului, s-au burzuluitú nohăii și au lovitú fără nedejde pre soltani și i-au omorâtú pre amândoi. Și după această faptă, au purces cu coșurile sale spre Țara Leșască, poftindú de la leși loc, să să aședze supt ascultarea lor. Îmbla pe la târguri, pen sate, tot câte cu o cruce de lemnú făcută la

piept, semn de închinăciune. Ce leșii loc așa deșert, fără oameni, mai înluntru țării sale neavându, le-au dat câmpii pe Nipru, între Crilov și între Codac, și era aproape de 20.000 de nohai orda acéia.

Zac. 18. Care lucru vădzind Împărăția Turcului, iară, cu a doa orânduială, au pornit câțva pași în prejma lor, la anul după scosul lui Cantemir din Bugeag. Și iară au venit porunca și la Vasilie-vodă, și la Matei-vodă, să margă să să împreune cu pașii asupra tătarilor. Deci de iznoavă au purces Vasilie-vodă cu oști, al doilea rând, la Cetatea-Albă, la adunarea pașilor. Iară Matei-vodă au venit până la marginea țării sale, și de acolo au pornit un serdar cu oști de la sine, iară el singur s-au făcut bolnav și s-au întors înapoi. Iară și Vasilie-vodă, și pașii fără zăbavă s-au întors de la Cetatea-Albă înapoi, că pre tătari îi trăsese amu hanul cu blândeță și cu făgăduință de iertare pentru moartea sultanilor și-i trecuse Niprul, pre unii în Crâmu, iară pre alții i-au așezat pre câmpii Donului. Iară moartea sultanilor mai pre urmă tot n-au lăsat hanul nerăscumpărată.

Zac. 19. Ce câți era din singele lui Cantemir mai capete, într-una de dzile, cu meșterșug i-au împărțit, pre unii la o samă de agii curții sale, la ospăț, văz Doamne, pe alții la alți agi, și la masa sa oprind pre unii. Și la acela ospăț i-au omorât pre toți câți era Cantemirești mai aproape. Și de atunci s-au stâns acéia răgulă la dânșii, care era mai frunte decât toate ordele, precum pre aceste vrémi sint Șirâneștii. Unul den Cantemirești atunci, anume Azamet-mârza, pre carile l-am apucat și ieu, dvorean la craiul leșesc Vladislav, neprilejindu-se la acela ospăț ce le făcuse hanul, au scăpat den Crâm în Țara Leșescă și slujia la craiul leșesc între dvoreani și avea de la craiul leafă.

Zac. 20. Într-acesta an, au luat căzacia Donului Azacul, cetate turcească pre apa Donului, care apoi au dat-o de bunăvoie Moscul turcilor înapoi. Isar au îmblat la acesta

mijloc pentru acéia cetate la Mosc, omă aicea în țară pe acéle vrémi vestit cu neguțătoria în Țara Moschicească.

Zac. 21. Iară întorsul lui Matei-vodă de la margine, mergându al doilea rând la Cetatea-Albă, n-au fost fără pricină, ce avându mare neprietensug Matei-vodă cu Vasilie-vodă, de-ndată ce au stăut Vasilie-vodă la domnie, făcuse multe amestecături la pașea pe acéia vréme de Silistria. Deci, s-au temut a merge Matei-vodă, de acéle amestecături, ce-l amestecase Vasilie-vodă la pașa și la Poartă, ce, precum s-au pomenit mai sus, au trimis oaste, iar el singur s-au întors la scaunul său.

Zac. 22. Era la împărăția lui soltan Murat pre acéle vrémi toate trébile și lucrurile împărăției pre doi oameni, carii erau musaiپی la sultan Murat, unul silihtar, ce era înluntru, care slujbă este de împărăție foarte aproape, adecă spătar, ce poartă spata ori buzduganul după împăratul, al doilea, căzlar-aga, care este pre toată casa împărătească și pre fete mai mare. Acești doi purta toată împărăția, vezirria înaintea lor era foarte slabă. Când să aduna veziriul cu unul de acéia, spun că le săruta poala hainelor.

Zac. 23. Deci pre unul de acéle capete la împărăție, pe silihtar-pașea, îl cuprinsese Matei-vodă cu dările, iară pre căzlar-aga, Vasilie-vodă, și ieșia isprăvi și lui Vasilie-vodă de la împărăție și lui Matei-vodă, pren chipuri mai sus pomenite. Covârșia cu atâta Matei-vodă pre Vasilie-vodă, că avea Matei-vodă și cu megieșii mare prietinșug, ales cu ungurii. Iar Vasilie-vodă nici cu un megieș, precum am apucat și noi acéia domnie, viață bună n-au avut, den nebăgare samă pre nime den megieși.

Zac. 24. O! nesățioasă hirea domnilor spre lățire și avuție oarbă! Pre cât să mai adaoge, pre atâta răhnește. Poftile a domnilor și a împărăților n-au hotar. Avându mult, cum n-ari avea nemică le pare. Pre câtu îi dă Dumnedzau nu să satură.

Avându domnie, cinste și mai mari și mai late țări poftescă. Avându țară, și țara altuia a cuprinde cască, și așa lăcomindă la altuia, sosescă de pierdă și al său. Multe împărății în lume, vrândă să ia alte țări, s-au stânsă pre sine. Așa s-au stânsă împărăția lui Darie-împărată de Alexandru Machidon, vrândă să supuie țările grecești și toată Machidonia Darie, au stânsă împărăția sa, de au cădzută pre mânuile lui Alexandru Machidon. Așa împărăția Cartaghinii, vrândă să supuie Râmul, au cădzută la robia râmlenilor. Așa Piră-împărată, vrândă să ia Italia, au pierdut țările sale. Așa și Mihai-vodă, vrândă să hie crai la unguri, au pierdută și domnia Țării Muntenéști.

Zac. 25. Așa și Vasilie-vodă, avândă fericite vrémi de domnie în pace den toate părțile, că și țara nu era nici cu o datorie îngreuiată, fără nice o dodăială despre turci, cari avea începută sfadă cu perșii și într-acele părți sta cu valuri, au începută svadă cu Matei-vodă, domnul muntenescă, pentru domnia acei țări, ori să nu-l încăpea Muldova, ca pre un omă cu hire înaltă și împărătească, mai multă decât domnească ori să silia să vadză pre fecioru-său, Ionă-vodă, la domnie, care hire au părinții spre feciorii săi să-i vadză în viața lor ieșiți la cinste. Domni la domni pre feciorii săi poftescă să-i vadză ieșiți, boierii la boierii, slujitoriul să bucură să-și vadză de slujitorie pre feciorul său harnic, pementeanul de hrana pământului pre feciorul său destoinică poftescă să-l vadză. Ori că l-au îndemnată pre Vasilie-vodă mare netocmală și neprietensug ce avea de demultă, încă den boieria sa, scoasesă domnia Țării Muntenéști de la împărăție, pre mijlocul lui căzlar-aga și pașii de Silistria, feciorului său, lui Ion-vodă.

Zac. 26. Prostătec îl ținea Vasilie-vodă pre Matei-vodă. Deci, avândă și pre veziriul în partea sa, au făcut oști de țară și au purces în Țara Muntenească asupra lui Matei-vodă,

lăsindă în scaun pre fecioru-său, pre Ion-vodă. Iară singur au intrat cu oști în Țara Muntenească, cu știrea veziriului și a pașii de Silistria. Oști avea câteva, iară tot de țară și lefecii și céialaltă oaste, fără puținei sârbi, ce avea în leafă, călări.

Zac. 27. Iară și Matei-vodă, domnul Țării Muntenéști, nu dormia, ce apărândă al său, avea oști și streine și de țara sa, ales pedestrime, hiccândă avea până la o mie în leafă, fără dărăbanții de țară și călări de ai noștri moldoveni, acolo merși în leafă, cărora numele era livinții, și leși călări ținea pururea câte 200 și deosebi unguri călări. Și dideasă știre și la arcalele sale, ce avea la împărăție, de silă ce-i făcea Vasilie-vodă. Deci, cu mijloacele lui silihtar-pășea, bine n-au intrat Vasilie-vodă în Țara Muntenească, la o vale care să chiamă Râbna, l-au tâmpinată un ceaușă de la împărăție cu poruncă numai să să întoarcă Vasilie-vodă îndărăptu. Și în urma ceaușului au sosită și o samă de oști a lui Matei-vodă.

Zac. 28. Numai ce au căutat lui Vasilie-vodă a să întoarce înapoi, vădzândă cartea împărătească și cine era soltană Murat-împăratul, nu era de-a șuguire cu dânsul. Deci purcegândă îndărăptu Vasilie-vodă, să simetisă munténii și în chipul goanci, să gonească pre oștile lui Vasilie-vodă, lovisă la coada oștii. Ce s-au întorsă apoi oștile de țară și singur Vasilie-vodă și au înfrântă pe munténi și au prinsă câțva vii și au și perită den munténi câțva. Vasilie-vodă apoi după acéia au ieșită îndată den Țara Muntenească, plinindă porunca împărăției și ședzindu câteva dzile la Ploscuțeni, la Putna, de acolo au pornită pre ceaușul cel împărătescă, iară singur s-au întorsă și au venit în scaună.

Zac. 29. Era pre acéle vrémi veziriul Tabani Buiuc, carile ținea cu Vasilie-vodă, și pašea de Silistria, iară așa și numai să scoată pre Matei-vodă să pusésă cu toată voia. Și fără știrea împărătească ieșia de la veziriul isprăvi de domnia Țării Muntenéști lui Ionă-vodă, feciorului lui Vasilie-vodă. Cum și

atuncea, dacă au vădzut veziriul împiedecate isprăvile dentâi de silihtariul au făcut altele, la singur pașea de Silistria, să ducă el singur pre feciorul lui Vasilie-vodă în scaunul Țărâi Muntenești, care lucruri apoi au mâncatū capul veziriului, oblicindū împărăția pen silihtariul războaiele și vârsările de singe între domni, de unde să pogoară. Nice te mira cum de au pututū domni a îmbla în zarve fără știrea împărăției, și ales la un împărat leu ca acela. Deci să știi că țărâle pre atuncē acestea nu era așa supuse, ce într-altă voce veghiată, și să temea turcii să nu se dea Țara Moldovei în partea leșilor, carii era pre acēle vremi foarte tare, cât să siia împărăția de sfada leșilor, și ales avândū amu începute războaie cu perșii, precum ti s-au pomenit. Ce era bucuroși că să sfădescū aceste țări între sine și poți pricepe și pre domniile acēstea așa de îndelungate, 19 ani Vasilie-vodă domnū, iară Matei-vodă până la moarte, aproape de 30 de ani la domniie. Alte vacuri să socotești țărâlorū acestora pre atunci.

Zac. 30. Cu al doilea isprăvi de domniia Țărâi Muntenești au socotitū Vasilie-vodă cu altă cale. Avândū acēia și de la veziriul știre, au pornit pre Ion-vodă la pașea de Silistria cu câțva boieri, să-l ducă pașea în scaun. Și trimisēsă înainte la pașea pre Enachie Catargiul vel-postelnic, să mai întărească lucrurile pân-a veni Ion-vodă. Ce ședzândū acoloa la pașea Catargiul, așteptândū sosirea lui Ion-vodă, au simțit lucrurile într-altū chip, că-l agiunsēsă pre pașea iară alte porunci împărătești pren silihtariul și-i unsesă osiia și pașii Matei-vodă. Deci vădzindū Catargiul lucrurile într-altū chip și amirosindū că, cât ari sosi Ion-vodă la pașea, va să-l oprească și să-l trimiță la împărăție, au dat Catargiul știre la boieri ce era pe lângă Ion-vodă, amu aproape de Dristor, la un satū, și îndată s-au întorsū Ion-vodă can cu fuga de grijea pașii și au ieșit și a doa ispită, pentru domniia Țărâi Muntenești.

Zac. 31. Iară nici cu atâta nu s-a lăsat Vasilie-vodă, ce, îndemnatū și de veziriul și ca o nemică socotindū a călca pre Matei-vodă, iară au strânsū oști, și cu mai bună gătire, cu pedestrime, cu puști, și iară au purces în Țara Muntenească asupra lui Matei-vodă, și cu acēia nebagare în samă de Matei-vodă, cât aicea în locul său pusesă domnū pre fecioru-său, Ion-vodă, în scaunul țărâi, cu boieri, cu ispravnici, cu domniie deplină, tiindū ca-n palmă domniia Țărâi Muntenești. Iară lunecoasă sântū lucrurile războaielor și în puterea lui Dumnedzău mai multū stau. Nice unū neprietin, cât de slabū hie, cum să nu-l tiie nimea, nece-l ținu oștēni cēi direpți. Și bine au dzis unul: „*Bella momentis constant*“, adecă: „Războaiele în clipala ochiului stau“. Că atâta era numai să ie acēla războiū Vasilie-vodă și să să aședze în domniia Țărâi Muntenești. Iară roata lumii nu așa cum gândește omul, ce în cursul său să întoarce.

Zac. 32. De care silă n-au pututū nice silihtariul a-i trimite alte isprăvi lui Matei-vodă, să nu să de tot descopere cu îmbletele împotriva veziriului, să-i răsaiie ceva împărățici cu scârbă în partea sa, că, ales la turci, foarte cu siială sintū toate și cu mare meșteșug și taină strică unul altuia cândū va unul pre altul să-l surupe. Că să pârască a vedere, șic strică cine începe pâra. De multe ori cu laudă pre neprietinul său mai curundū coboară și ales supt împărăția lui soltan Murat cu mare siială era totī. Iară totdeauna trimite silihtariul pre taină la Matei-vodă, îmbărbătându-l să stea împotriva lui Vasilie-vodă, să-l bată, iară despre scârba împărătească să nu poarte grije, că ieste grija lui. Deci și Matei-vodă ș-au strânsū oastea toată, și vădzândū că Vasilie-vodă trage cu oștile sale spre București, nu spre Târgoviște, au coborâtū și elū spre București cu oști.

Zac. 33. Vasilie-vodă, dacă au sositū la Praova, la sat anume Ojogenii, știindū din limbi de gătirea lui Matei-vodă împotriva sa și cu oști câteva și streine și de țară, au făcutū sfat acoloa la

Ojogeni, socotindă și trecătorile apelor, și locuri închise de păduri de pen toate părțile, și de băhnișuri, înțelegându pre Matei-vodă că anume locuri ca acélea pofteste să dea războiă, fiindă oștile mai tare hiecare la locul său și la strâmtori, împotiva oștilor celor streine hiecându cei de loc sintă mai tari, au ales cu sfatul să nu treacă Praova, ce să stea acoloa la câmpu, să tragă pre Matei-vodă, să iasă cu oștile sale la câmpă. Și alegându-se sfatul, au purcés toate oștile lui Vasilie-vodă în jacuri în podgorii, pe supt munți, încotro să bejenise toată Țara Muntenească, de pen toate acéle olate, până în Praova.

Zac. 34. Și așa cu acela sfat – ce svétnici or hi fostă așa de buni de războaie pre atunci – rășchirată oastea pe la jacuri, în loc au priceput Matei-vodă lucrul și îndată au purces spre Praova. Și dreptă în preajma Ojogénilor, unde era Vasilie-vodă cu corturi, au stătut la trecătoare, dându știre den câteva pușci ce avea cu sine, și îndată au început a tréce oastea în vad. Tot călărețul au trecut câte un pedestraș după sine și au stătut în tocmală cu oștile, dencoace de Praova, tocmindă oastea pedestră cu focul și cu pușcile între oastea călăreată și au purces cu toată oastea stolită asupra taberii lui Vasilie-vodă.

Zac. 35. Nu avea de ce să apuca Vasilie-vodă cu oastea rășchirată în toate părțile și așa venire asupra degrabă a lui Matei-vodă și întemeiată. Că oșténii lui Vasilie-vodă, unii venia cu plean îngreuiati, neștiindă lucrul ce este, alții, spăimați de sosirea oștilor așa degrabă, mai multă de gătire la fuga îndată au stătut, nu de război. Și așa spărucuită oastea și fără nice o tocmală, au plecat și Vasilie-vodă fuga și toată oastea, câtă nu era dusă în pradă, lăsându și corturile, și pușcile, și pedestrimca toată pre mâna lui Matei-vodă. Și de grijea gonașilor, Vasilie-vodă au lăsat drumul pe care venise ce de-a dreptul au năzuit la Brăila.

Zac. 36. La Brăilă zăbăvindă Vasilie-vodă câteva dzile, și Matei-vodă dedesă știre de olac la pașea îndată de izbânda sa

asupra lui Vasilie-vodă. Așa de sârgă lucrul, ori cu știrea pașii, ori dentru sine agji de Brăila și de Mecină sfătuia să prindze pre Vasilie-vodă, să-l trimiță la pașea. Și să nu hie dat știre Stamatie, ce au cădzută apoi stolnic la Vasilie-vodă și la alte domnii, pre urmă și postelnic mare, ar hi încăput Vasilie-vodă la prinsoare. Ce ședzându sara la masă, i-au dat știre și de la bucate s-au sculată, pentr-o grădină, peste un gardă, suindă de pe spinarea unuia din slujitori, și acolo i-au scos calul și au ieșită cu fuga din Brăila, la Gălați, lăsindă toate în Brăila, câte nu rămasesă la Ojogeni.

Zac. 37. Înțelegându Ion-vodă, feciorul lui Vasilie-vodă, poticala tătâne-său în Țara Muntenească, au strânsă boierii ce era puși la boierii pe lângă sine și le-au dzis, cum el, nefiindă de domnie, pentru slabă sănătate ce avea (că era Ion-vodă omă slabă și deznodată și de mâini și de picioare, cum n-ar hi fostă feciorul lui Vasilie-vodă, care era ca un leu și la hire, și la trup), iară tătâne-său lasă scaunul domniei. Și au venit Vasilie-vodă iară în scaun.

Zac. 38. Iară Matei-vodă jeluindu-se și la împărăție de pradă ce făcuse oștile lui Vasilie-vodă și la megieși, să-și întoarcă călcătura ce făcuse Vasilie-vodă Țării Muntenești, legasă cu Racotii, cneadzul Ardealului, tatăl lui Gheorghie Racoti, lucrul, fiindă și Racotii rănit cu nebăgarea în samă megieșii lui de Vasilie-vodă, au pornit nește oști asupra lui Vasilie-vodă, cu Ionă-vodă Moghila, feciorul lui Simion-vodă, care le era la Ardeal aședzat, după războiul de la Ștefănești, care era între feciorii lui Simion-vodă, și între feciorii lui Ieremie-vodă pentru domnia țării. Și amu până în Trouș coborâți ungurii și oștile muntenești pân la Milcov sosiți, au schimbată Racoti sfatul cu Matei-vodă. Ori temându-să de împărăție, înțelegându patima veziriului, ori altă socoteală le-au venit, au întorsă și pre Ion-vodă cu oștile îndărăptă și s-au întorsă și munténii. Ieșisă casa lui Vasilie-vodă spre Huși de spaima acéia. Și pre vrémca

coborâtului acestor oști asupra lui Vasilie-vodă, au perit și Gorgan, și Sămăchișă-căpitanul, și Cârste-visternicul den prepus de la domnie pentru viclesug.

Zac. 39. Deci după aceste zarve, numai ce i-au căutat a sta lui Vasilie-vodă la pace, vădzându și primejdia veziriului, curundă după acéia, să nu să mai ațițe lucrurile asupra sa. Cum n-ar hi fostă fără primejdiie Vasilie-vodă atuncesi, de n-ar hi stătat împărătiia după lucrurile împotriva perșilor, care curundă după acéia au purces cu toată puterea asupra Vavilonului. Ori de la cei doi megieși n-ar hi fostu fără răscoală, de nu s-ar hi spăimat Racoti și Matei-vodă cu moartea veziriului. Și sta în cumpănă soltan Murat: asupra Azacului va merge, că încă nu-l didesă moscalii, au asupra Vavilonului? Ce viindă cu acéia veste Isarū, că or da Azacul moscalii, au purces asupra Vavilonului. Iară până a să înțelege purcesul, aceste țări era supt grije că va veni împărătiia spre aceste părți cu oști. Fost-au aceste zarve între Vasilie-vodă și între Matei-vodă în anul 7144 [1636] și în anul 7145 [1637].

Zac. 40. Iară primejdia veziriului Tabani Buiuc, anume cum au venit, de au perit de soltan Murat, așa au fostă: după răzsipa de la Ojogeni oștilor lui Vasilie-vodă, face Matei-vodă ardzehal, adecă răvaș de jalobă, la singur împăratul, și aflându omu de acéia treabă, să dea acéia jalobă la singur împăratul au purces omul acela cu cărțile și, știindă rândul, au păzit cândă au ieșit împăratul la primblare cu vânătoare la câmp. S-au făcut omul a merge de olac pe denaintea împăratului, anume să-l vadze. Și așa, vădzându-l împăratul mărăgându tare, au trimis de l-au oprit și au pus de l-au întrebată de unde vine. El au răspunsă că vine den Țara Muntenească cu cărți la împărătiie, să știe împărătiia de mare vărsare de sine și pradă ce s-au făcut în Țara Muntenească ce Vasilie-vodă, care au venită cu oști asupra lui Matei-vodă. În loc au trimis împăratul de i-au luat cărțile și au cetit ardzehalul cel cu jalobă asupra lui

Vasilie-vodă, pomenindă că să laudă Vasilie-vodă că arc isprăvi de la veziriul, să hie domnă și în Țara Muntenească, și în Țara Moldovei. Atunci au avut vrême silihtariul asupra veziriului, căindă țările, cum să strică ele înde sine și să pradă. De care jalobă, focă s-au făcută împăratul, soltan Murat, pre veziriul, înțelegându că de la veziriul să coboară acéle amestecături. Ce dentăi au trimis pre omul cu toate acéle scrisori, să vadză și vezirul. Ce au dzis silihtariul cătră împăratul că omul îndată va peri de veziriul. Deci i-au dat hasăchii și i-au învătat singur împăratul: „Pre acestă omă iară să-l aduceți la mine“. Și așa au fostă: l-au dus hasăchii la veziriul și, dacă au înțeles veziriul, au vădzută că este rău de dânsul. Au vrut să oprească pre om, ce hasăchii i-au spus porunca care au de la singur împăratul, să-l ducă pre omul iară la împăratul.

Zac. 41. Scosesă veziriul daruri hasechiilor, să lasă pre omul la dânsul, ce nu s-au cutedzat hasechii de silihtariul a face peste poruncă. Iară să nu hie fostă omul de fațe, putea să tocmească veziriul lucrurile sale, dzicându că au fostă un marghiol de cei de Țarigrad și au spus menciuni, că de aieste să fac multe la turci, sau s-ar hi uitată la împărătiie, care de lucrurile a toată lumea gândindă, céle mai mărunte le tréce cu gândul. Ce păziia acestă lucru silihtariul, să nu scape vrême ca acéia asupra veziriului. Și înoindă scârba împărătiiei silihtariul, au chemat pre veziriul împăratul; și, după mustrare că strică țările fără știrca lui, l-au omorât. Și așa au ieșit veziriului aceluia zarvele între domni. Acestă am înțales de la boieri bătrâni de sfată pre acéle vrême.

Zac. 42. Curundă după acéste svade cu Matei-vodă, să potoale Vasilie-vodă sunate zarvele, pre fecioru-său, pre Ion-vodă, l-au tremis la Țarigrad, unde și s-au săvârșit și viața nu pestiți ani. Și s-au săvârșit într-acești ai dzilele și doamna, dentăi a lui Vasilie-vodă, fata lui Bucioc. Și după moartea

domnei, au trimis Vasilie-vodă pre Catargiul în Țara Cerhijască, și de acolo i-au adus doamnă, fata unui mârzac de ai lor, cu care au trăit apoi până la săvârșitul său.

Zac. 43. În anul 7146 [1638] au luat sultan Murat Vavilonul cu mare vărsare de sînge de la perși, după patru luni den ce dzi începuse a bate orașul. Spunc istoriia să hic fostă 30.000 de oșteni în Vavilon. Ce aceie gătire făcuse și sultan Murat asupra perșilor, cât singur Vavilonul. Iară tot Misiriul și pașii ce sîntă peste arapi i-au pornit despre Marea Roșie, de au lovită și dintr-acolea țara persului și le-au luat turcii și dentr-altă parte o scală foarte mare. Și așa îndoită persul n-au putut da nici un agiutor Vavilonului.

Zac. 44. Sultan Murat într-acolea zăbăvindă-se cu oștile, iară aicea, în ceste părți, sta fericite vacuri, și liniște, și pace întemeiată den toate părțile, fiindă în pace amu Vasilie-vodă și cu megiașii. Și într-acești ani au zidit Vasilie-vodă și laudate mănăstiri, și aicē, în orașul Ieșilor, întâi supt numele a trei sfinți învățători a bisericii, ce să dzice Trich Svetitelei, mai pe urmă mănăstirea, a doa mănăstire, a Golăi, cu făptură, cum să vede, peste toate mănăstirile aici în țară mai iscusită. Golăe îi dzic pre numele unui boieru, anume Golăi, carele într-acela loc au avută făcută o besericuce de piatră. Și în acești ai au adus Vasilie-vodă și moaștile a sfintei prepodobnei Paraschevei, în anul 7148 [1640], căriia svinte viața și de pe ce locuri au fostă, să citește viața ei petrecută cu mare dumnedzăire în Minei, în luna lui octovrie în 14 dzile.

Zac. 45. Acestă domnă au făcut ca de iznoavă și curțile cele domnești în Iași, casele cele cu cini, grădini, grajduri de piatră, tot de dânsul sîntă făcute. Și multe locuri au așădzat, care au stătutu multe vrēmi stătătoare. Că de au fostă cândva vrēmi fericite acestor părți de lume, atuncea au fostă. Plină Țara Leșască, și dzice, de aur, la care pre acēle vrēmi curea Moldova cu boi de negoț, cu cai, cu miere, și aducea dintr-acēia țară

aură și argintă. Oi putea dzice că săracă nu să afla pre acēle vrēmi, doară care nu-și vrea să aibă. Țara Leșască la acēia scară de fericie să suisă, precum și singuri leșii dzic și scrisorile lor, care nici o crăie pre acēle vrēmi nu era deoprotivă; în binc și în dezmiardăciune pre atuncea leșii și așa și țara noastră.

Zac. 46. Iară di pe acēle vrēmi să cunoaște păharul lui Dumnedzău aproape de schimbare și curundă spre alte mai cumplite vrēmi. Că era la mare zburdăciune țările acēste. Și care țări să suie prē la mare bivșuguri, zburdeadă hirea omenească peste măsură, și zburdăciunea naște păcatul, și pre păcatul urmadă mânia lui Dumnedzău. Așa Țara Leșască era la mare zburdăciune, așa și aicea țara și singur domnă Vasilie-vodă, cu silă a câteva case de boieri, luându-le fetele peste voia părinților la țetorie. Iară oamenii de casa lui, nepoții lui Vasilie-vodă, ca mai mare sile făcea, luându băieții oamenilor în silă la curvie, care toate fapte mai pe urmă s-au arătat cu mare osindă asupra casei lui Vasilie-vodă.

Zac. 47. În cești ani, după ce au așădzat sultan Murat Vavilonul spre Împărăția Turcească, s-au întorsă în Țarigrad și să găta tare asupra leșilor, să răscumpere rușinea lui sultan Osmanu, deșchidzându-și calea pen Ardeal, să lovească peste munți de-a dirēptul spre Liov. Ce i-au tăiată atuncea curund puternica mână lui Dumnedzău dzilele. Și după moartea lui sultan Murat, au stătut în locul lui sultan Ibrahim, frate-său omă dat cu toată hirea spre zburdăciuni. Și cu împărăția lui iară a hălăduit țările acēste de răscoale.

Zac. 48. Începuse în cești ani Racoți cel Bătrân svadă cu nēmții, căruia era orânduită oaste și de aicē, de la noi den țară, și den Țara Muntenească. Ce n-au ținut multă accia sfadă, curundă au venit la tocmală cu împăratul nemțescă. Iară prădasă câtva loc cu ai noștri în Ungurimea-de-Sus. Apostol de Orheiă au fostă serdară într-acēia oaste cu Racoții.

Zac. 49. În anul 7153 [1645] au făcutu și nunta fiicăi sale Vasilie-vodă, cei mai mari, doamnei Mariei, după cneadzul Ragivil, om de casă mare, den cnédzii Litfei. Numai cu ce inimă și sfatū au făcut acéia casă după omū de lége calvinească, care este scornită de un mitropolit de Fiandra de supt ascultarea papei de Râmū, peste legăturile săboarelor cu multe dumnedzăirești minuni legate. Iară calvinul numai pre singure pohtele sale trupești, osebite de sfânta săbornică besérecă, au scornitū acéia lége, la care, ca la o lége slobodă, în puțină vréme au cursū toată Fiandra și Englitera. De mirat au rămas vacurilor această casă cum au putut suferi inima lui Vasilie-vodă să să facă. Și multă vréme s-au frământatū a estū lucru în sfat, și câțva boieri pre atunci apăra acestū lucru să nu hie, ales Toma-vornicul și Iordachie-visternicul, care capete de-abea de au avut cândva acastă țară, sau de va mai avea. Ei dzicē lui Vasilie-vodă și pentru légea rătăcită, și un lucru nu fără grije despre Împărăția Turcului. Iară Toderășco-logofătul și Uréche-vornicul sta asupra acéștii nunte să să facă.

Zac. 50. Avea Vasilie-vodă pozvolenie de la turci, ce era acéia voie din bani, nu din inima turcilor. Și așa s-au făcut nunta aicea în Iași, la care câțva domni den Țara Leșască singuri cu chipurile sale au fostū, cu curțile lor și Pătrașco Moghila, feciorul lui Simionū-vodă, mitropolitul de Chievū. Iară soli trimiși cra de la Racoti, cneadzul Ardealului, Chimini, Ianăș, cu daruri și de la Matei-vodă, domnul muntenéscū, singur Ștefan, mitropolitul Țării Muntenéști, și Radul-logofătul, și Diicul-spătariul, că să împăcase amu domnii între sine.

Zac. 51. N-au lipsitū nemică den toate podoabe, câte trebuia la veselie ca acéia, cu atâté domni și oameni mari den țări streine. Meșteri de bucate, aduși dintr-alte țări, dzicături, jocuri și de țară, și streine. Curtea podobită toată și strânși boierii și căpeteniile țării, feciori de boieri, oameni tineri la alaiuri pe cai turcești cu podoabe și cu pețiene la șlice. Și așa,

cu petrecâni, trăgânându-se veseliia câteva săptămâni, au purces cneadzul Ragivil cu doamna sa în Țara Leșască cu dzestre foarte bogate.

Zac. 52. La anul, simțindu-se Crăiia Leșască în vârtute, îndemnat de papa de Râmū și de venețiani, carii avea dodială de la turci la ostrovul Critului, au făcut sfat cu senatorii craiul Vladislav, numai să înceapă sfadă cu turcii, adecă cu împărăția lor, de care gătirea lui și la ce au ieșit apoi acéla sfat cetivei povestea mai gios, la rândul său. Iară soli trimițindū la toți craii creștinești craiul leșescū, aici, la Vasilie-vodă, pre cneadzul Ragivil au lăsat soliia cu această tea, la anul după nuntă, la socru-său, aicea în țară. Care soliia au credzut Vasilie-vodă îndată și au priimit să fic una cu leșii, cât și birul amu oprise a anului céluia, și pornisă pre aga birului fără bir, răspundzindu-i că nu s-au pututū strânge birul pentru sărăcia oamenilor. Ce dacă au stătut la voroavă cu boierii pentru opritul birului și într-un rândū, și într-altul, spun să hie dzis Petriceico, vornicul de Țara-de-Sus, pre carele îl ținea ei mai prostateg dentr-altii în sfatū: „Eu ași dzice să nu oprim noi birul pân' nu om vedea că trec leșii Dunărea.“ Și acéla cuvântū au întrat îndată în gândul lui Vasilie-vodă și au răpedzitū după aga și l-au oprit la Galați, până au gătitū birul și l-au încărcat și l-au pornitū. Așca ferescū pre domni și țărâle voroava cu svatul de primejdii. Că pentru acéia au dat Dumnedzău să aibă împărății, craii, domnii, cârmuitorii țărâlor, să aibă, svétnici pre lângă sine, cu carii, vorovindū o treabă, să frământé cu voroava lucrul, și unul una, altul alta răspundzindū, să lămurește lucrul care este mai spre îndemână. Iară ce fac domnii singuri den gândurile sale sau den șoapte rar lucru iesă la folos, că încă în lume omū n-au născutū până acmu ca acéla, să nu-i trebuiască voroava cu svat, că deși gâcește cârmuitorul câte o treabă, încă tot să nu să încreadză c-au gâcitu până nu să întărește părerea lui cu voroava și altor păreri. Deci ce ai gânditū

că este bine, dacă să mai tocnescă cu gândul tău, ce ai gândit că este cu cale, încă a doi sau a trei socoteala, fără greș pre acéla lucru să stai, că nu te va înșela. Iară ce-ți pare numai a singur că este bine, și alții toți dzic că este într-altu chip, să nu credzi acéia socoteală, că te amăgește. Multe lucruri ne pară că sîntu gâcite, iară apoi, dacă mai lași vrémea socotelii, afli departe, mai pre urmă, într-altu chip. Ia mulți domni mare smențele am vădzutū den șoapte sau nesfătuit amu, în vacul nostru. Fără sfatū au făcut Vasilie-vodă lovitul tatarălor la Brătuleni pe Prut, și apoi prada a toată țara, nespuse de agiunsū cu câtă robie și plean dentr-aceia faptă au venit asupra țărâi. Și așa și Duca-vodă, sfātuindū numai cu unul pentru cartea la hanul, și-au stricat domniia, den care maziliie mare răsipă și greutăți asupra țărâi au venit, care era foarte în stat bun pre atunci și gata lucrurile să rădice numai cu o orânduială datoriile țărâi toate. Iară den céia maziliia a domniei dentăi a Ducăi-vodă s-au prilejit trii înoituri de domnie: una la Belgrad, a Dabijei-vodă, după care, neplinind anul, au murit Dabijca-vodă; altă domnie tot într-acelaș anu, domniia dentăi a Ducăi-vodă, a treia a lui Iliăș-vodă, cu mare răsipă. Deci trei domnii câte 500–600 de pungi de bani la înoituri, tot într-un anū, cum au putut hi bine? Așa cu șoaptele, numai cu unii, nu cu sfat, au făcutū și Petriccico-vodă, de au lepădatū, fără de nice o nevoie, domniia țărâi și s-au dus în Țara Leșască, den care faptă să stânge țara Moldovei astădzi.

Zac. 53. Cneadzul Ragivil, după zăbava sa peste câteva săptămâni în Suceavă, la socru-său, la Vasilie-vodă, pre doamnă-sa au pornitū pe la Sneatin spre țara sa, iară el singur au lovitū pen Ardeal, pe la Racoții, cneadzul de Ardeal, tot cu acéle trebi, pentru rădicarea lor asupra Împărăției Turcului.

Zac. 54. Înțeles-am din boieri bătrâni cum să hie vrândū Vasilie-vodă la Succavă să-ș despartă fata de domnu-său,

Ragivil, ce n-au primit ea, doamna Mariè, fata sa, dzicândū tătâne-său să fie socotit întâi lucrul, nu mai pre urmă.

Zac. 55. Și cu vrémile până aici istovim o parte de domnie a lui Vasilie-vodă, că până aici, pre cât au fostu fericită domniia aceasta, cu atâta mai cumplete vrémi s-au început de atunci, den care au purces den scădere în scădere această țară până astădzi.

Capulū alū șeptesprădzécé

Incep. 1. De vréme ce scriitorii cei streini pe lângă poveștile sale n-au trecut cu pomnirea și de lucrurile țărâi noastre, Moldovei, și cât știm de lucruri trecute în țara noastră, mai multū dintrū dâșii știmū, cu cale este și noaă a poméni de vrémile lor, ales povestea lui Hmil, hatmanului căzăcescū, de la care vrémi (ah!) s-au început și răul nostru, în care până astădzi ne aflăm cu acestū pământū la cumplete vrémi, și Dumnedzău știe de nu și peste veacul nostru trăitoare.

Zac. 2. Izvorul a tuturor răutăților și pustiității acestor părți, începutul căderii și împuținării Crăiei Leșești, răsipa și pustiitatea și căzacilor, stângerea și țărâi noastre.

Zac. 3. Iară mainte de ce om începe a scrie rădicarea căzacilor cu Hmil, hatmanul lor, asupra leșilor, stăpânilor săi, a poméni de căzaci, ce neam sîntū și de când sîntū supt cestū nume cozac, cu cale că va hi am socotitū, audzând pre mulți întrebândū de acestū nume a lor, de unde și de cândū ar hi. Deci mulți au dzis că numele lor, cozac, ar hi de la unū neam ce este peste apa Volghăi; anume cassac, ce acéle deșerte povești sîntū.

Zac. 4. Sunt căzaci de neamul său ruși, rămășițele de oșteni a cnédzilor rusești, pre carii cu îndelungate vrémi, supuind craii leșești și cădzând și Chiovul, scaunul Rusii, pre sama leșilorū, ei pe Nipru în gios și pe de céia și pe de iasta parte, trăiia supt ascultarea crailor leșești, slobodzi de vecinătate, în chipul

oștenilor, cu hrana slobodă pe Nipru, ori cu vânătoria la câmpi, ori cu pascăria până la pragurile Niprului, unde are Niprul în trei locuri praguri, așa den hirea locului făcute, de cade apa de pe stânci, ce sint în fundul apei, la loc mai gios. Care locuri nici un fêl de vasu a trêce nu poate, fără vasele lor și acêla a lor încă cu mare grije trecu și de multe ori pe uscatu trag vasele, până trecu acêla locuri. Și așe trăia până în dzilele lui Avgustu crai.

Zac. 5. Acela crai leșăscu vădzându-i oameni cu viață directă de oșteni, i-au tras și la lêfe și le-au făcut și căpetenii cu tocmală și în rândul său să fie volnici a să buluci și a să oști împotriva tătarilor, ca o pază să fie Craici Leșăști, că dodiia tătarăi marginile țării lor și pre atunci. Și de pe sprinteniia lor, fiindu oameni sprinteni și sălbateci, li-au dzis cozacu, adecă capră sălbatecă, sau că îmblându ci la câmpi după capre sălbatece și în luncile Niprului, le-au venit acestu nume de atunci, de le-au dzis cozacu, adecă căpraș. Care nume și la leși, la o samă de oaste, ales steagurilor ce sint mai sprintene, le dzic steagurile căzăcești și până astăzi.

Zac. 6. Apoi Ștefan Bator, craiul leșăscu, și mai mare așezare le-au făcut căzaciilor, dându-le și hatman să aibă, cu steag, cu doabe, cu trâmbită și după voia lor să-și aleagă hatmani. Și le-au pozvolit și i-au întărit să facă și vase de Marea Neagră și să facă căzaci răiestrovi, adică de catastiv, până 40 000 de oameni, și loc să aibă scaunul său un ostrov la Nipru, în care este o mănăstire mare, cu câteva alte mai mărunte beserici, anume Trăhtamirov. Și acesta este începătura oștilor lor, după ce cădzuse cnezziile rusești, de o sută și 50 de încoace.

Zac. 7. De pe acêla vreme multă nevoie făcea căzaci Crâmului și țărâlor turcești, până și Anadolul nu hălăduia. Sinopul, Trapezonul, cetăți mare le-au luat în câteva rânduri, și alte orașe mai mici și dencolo de Marea Neagră și dencoace, Varna, Misăvriia, Ahilo, până la Aitos și la Pravadiia pururea

prăda. Și au lovit și până aproape de Țarigrad, la Eni-Chioi, pre Boază, pre scursura cêia, cu care să scură Marca Neagră în Marca Albă, supt cetatea Țarigradului. Și așa dodiind Împărățici Țurcești, venia de la turci ponoslu pentru prădzi ce făcea cazaci în părțile lor. Acêla socotind de la o vreme leși, pentru să nu strice pacea cu Împărăția Turcului, făcè căzaciilor mare strânsoare, oprindu-i de pre mare, care hrană o deprinsesă ei cu mare dobânde și avuții ce scotea de acolo. Și cu acêla avuții zidiia beserici de piatră, mănăstiri, cât o mănăstire la Chiev, căria dzic Arhanghelu, stă și până astăzi cu o boltă, cea den mijloc, foarte mare, și toată bolta acoperită cu scânduri de aramă galbănă și poleite scândurile cu aur. Și pentru să-i oprească de tot, să nu îmble pre mare, au făcut leși o cetate anume Codacul, la pragul cel dentăiu a Niprului, și ținea acolo câte 2.000 de nemi pedestrime cu puști, pentru opreala lor, care era foarte cu mare silă căzaciilor, ca unor oameni cari altă hrană nu știu, fără oștenia. Și den cêia opreală s-au rădicat în câteva rânduri împotriva leșilor, cu Nalivaico-hatmanul, apoi cu Sulima, mai pre urmă cu Căzima, hatmanii lor, ce tot îi răzsipea hatmanii leșăști. Până vădzându neticneală cu dânșii, le rădicase și hătmaniile, să nu hic, și le trimite câte doi domni comisari mai mari, și accia comisari le făcea giudetă și-i cărmuia. Și cu vremea și alte volnicii le-au stricat toate, cât nu era căzacu cu nemică volnic.

Zac. 8. Așa s-au tras asuprelele lor până la Vladislav-crai, în anul... Acela Vladislav, craiul leșăscu, precum s-au pomenit și mai sus în capul alu 16, vădzându-se crăia în vârtute, după atâte izbânde și asupra Moscului, cumu-și era așa că mai fericită Crăia Leșăscă și în tărie și în tot binile și bivșuguri nici la unu crai n-au fostu cum au fostu pe atunci. Pentru accia bine dzice un dască:

„Si qui sunt in superiore valetudinis gradu, dum in eodem permanere non possunt, cadunt in deterius“, adecă: „Cêia se sintu

în scara vârtuții acca mai de sus, neputându a sta tot într-acéle stepene, cad foarte la mare slăbiciune“. Așea toate împărățiile, cându prea să suie la mare tărie, neavându loc să să mai sus suie, cad și purced îndărăptu, cum vedem și Crăiia Leșască.

Zac. 9. Avându acela crai Vladislav și praxis, adecă știință, ce suntu turcii, cu războiul de la Hotin cu sultan Osmanu, la care războiul fusese singur el cu sine, trimis de tată-său, Jigmontu, craiul leșăscu, îndemnatu de papa de Rămă și de venețienii, cu mare făgăduință și cu bani gata de la papa, de anu în anu, pre 12.000 de oaste leafa de la sine și venețienii avându cu turcii începute războaie la Critu, au pus gândul craiul leșăscu numai să înceapă sfada cu turcii. Pentru care treabă și singur împăratul nemțăscu au mărșu, de s-au adunatu la Vratislav, în țara Silezii, care țară împăratului nemțăscu să hotărăște cu leșii, și acoloa, după aședzată voroava cu împăratul, i-au orându neamțul 12.000 de oaste nemțească, făcându știre și papa și împăratul pe la toți crai creștinești, cum este craiul leșăscu ales să hie la toată creștinătatea gheneral, adecă purtătoriu de oaste împotriva turcului.

Zac. 10. Deci, întâi Hișpanul o sumă de bani i-au orându la crăiia lui de la Neapoli, că să rudii Vladislav cu împăratul nemțăscu și cu craiul Hișpanii, fiindu feciori dentr-o nepoată împăratului nemțăscu. Șfedul iarăși făgăduise 6.000 de oaste, și împăratul moschicescu, 20.000. Acéle toate vădzând gata Vladislav, au trimis și la căzaci și au chemat la sine pre unu căzacu bătrân, anume Barabaș, și pre Hmil, care era pre atunci diiac oștilor, cum dzicū ei, pisar. Dacă au venit Barabaș și cu Hmil la craiul, cu dâșii au tănuitu cu multe voroave craiul, pentru gătirea lor, pentru Marea Neagră, pentru locuri pe lângă mare. Și au aședzat cu acei amândoi și dintr-acolè toată gătirea, dându cu uricū lui Barabaș hătmăniia pre cazaci, cu steag pre obiceia bătrân, și lui Hmil, pisariia de oaste, dându-le și cătăva samă de bani gata, să facă vase și ce ari trebui de aceia cale. Și

așea gătindū toate craiul, înșălat de domni, carii toți îi făgăduia că or priimi acela sfatū, și oastea nemțăscă amū sosisă pân spre Liov, iară ascunsū giudéțul lui Dumnedzau toate gândurile oamenesti le strămută, lipsiia numai săimul, pre obiceiul crăiei, să fie cu sfatul tuturoră și pentru cheltuiile și pentru încălecatul leșilor. Deci la săimu au stătu leșii împotriva craiului, întrebându pre crai ce pricini ari avea începăturii de sfadă cu turcii, aducându-i amente primejdiiia strămoșului său la Varna, bănuindū pre crai că li-au băgatū oști streine în țară, fără știrea lor, și cum acéle țări streine numai deodată or da agiutor, apoi ari cadè sfada numai pre dâșii. Și să prilejise de murisc și hatmanul lor cel vestit. Conetpolschii. Și așe împiedecat craiul, cu lucru gata, s-au poftit la leși să-i pozvolească, cu cheltuiiala lui, cu oaste streină, să margă asupra turcilor. Au strigat cu toții, în gura mare, că cât va trece hotarul, or rădica altū crai. Deci numai ce i-au căutat a să surupa toate nevointele a craiului și a merge în vântū.

Zac. 11. S-au tras cuvântul în Țara Leșască pân' astădzi, cumū craiul, dacă au vădzutu că-i stau împotriva leșii la acel gândū a lui, în pizma lor au îndemnatū pre căzaci să să rădice asupra leșilor, cum ș-ari putea a-și cerca lucrul. De față am fostū la Bar, îmblam la școală, la carte, cândū au trecut pe la Bar cantelieriul cel mare, anume Osolinschii, om foarte de la inima craiului și mare cap, întorcându-se de la Chievū, unde s-au făcut a merge la moaștile sfinților ce sântu la chievu pentru boala lui la picioare. Și de la Chiev au îmblat pe la câteva orașe căzăcești și la întorsū au venit pe la Bar, unde era scaunul hătmăni. Era hatman mare, pre urma lui Conetpolschii, Nicolai Potoțchii. Au ședzut vro trei dzile acolo la ospătū, la hatmanul, cantelieriul, și să mira oamenii ce era mai căpetenii cum nu țin minte să vie unū cantelcar să îmble pen Ucraina. De ieste așea, c-au îmblat cu acéia treabă, nu știu, iară la ce am fostū de față scriu.

Zac. 12. Căzacia, măcară că alte oști streine, după ce s-au răsipit lucrul și gătirea craiului, cineși în țările sale să întorsesă, iară ei tot păziia treaba lor și lucra la vase bărbătește cu banii craiului și să gătiia pre mare. Până oblicindă hatmanul Pototchii că tot să gătescu căzacia, și supt mâna hatmanilor sintă toate părțile acéle, au scris la Barabaș să părăsască acestă lucru, să-și aducă amente patimile lui Pavliucă și lui Sulima. Deci Barabaș, ca un om bătrân, vădzândă cartea hatmanului, au lăsat lucrul mai în slabă, socotindă cea de apoi. Iară Hmil tot îndemna bărbătește și pre Barabaș, și pe alți polcovnici, până au trimis hatmanii leșești Pototchii și Calinovschii, ce le-au arsu toate vasele, multe amu gătite de apă. Și au începutu a veni de la starostii cei leșești de la margine pără la hatmani pre Hmil-pisariul.

Zac. 13. Avea Hmil danic de la crai, lângă Ceahrin, ună locă de odaie. Acolea făcându-și și beserecă lângă odaie și adăugându-să oameni den dzi în dzi, s-au făcut slobodziie, anume Subotov, loc de o milă de la Ceahrin, în câmpii, pe apa Tiasmănului. Și starostia Ceahrinului fiindă pre sama lui Conetpolschii Horunjii, feciorului lui Conetpolschii-hatmanul, ispravnicul lui, anume Ceaplinschii, totdeauna părăia pre Hmil-pisariul la stăpănu-său pentru slobodzia acéia Subotov, dzicândă: „Pentru ce să ție un mujică târguri?” Și așa prilejându-să lui Horunji, stăpănu Ceahrinului, a tréce cu oști asupra Orului, unde multă plean au luată de la tătari și au pradat atunce ce era pe lângă Ori pre nohai, și la întorsul său, au venit la starostia sa în Ceahrin. Și acolea ședzândă peste câteva dzile, pre gura ispravnicului său, lui Ceaplinschii, au închis pre Hmil și i-au luat și târgușorul lui, carile mai sus pomenim, Subotov, și l-au dat pre sama lui Ceaplinschii. Și de nu l-ar hi scos un leah den slugile lui Conetpolschii, o slugă bătrână, anume Zațvilihovschii, amu îl pusesă în proașcă, să-l omoară. Ce hălăduindă Hmilă, pentru rugămentea lui

Zațvilihovschii, de moarte, dacă au purces Horunjii, feciorul lui Conetpolschii hatmanul, de Ceahrin în sus, n-au răbdată Hmil, ce au dzis: „Luatu-mi-au Ceaplinschii Subotovul și tot ce am avut, iară sabia den mână nu mi-au luat”. Și peste puține dzile au lăsat Ceahrinul și s-au dus peste Nipru, în olatul Periaslavului. Acolo oblicindu-l hatmanii leșești, au scris la polcovnicul de Periaslav să-l prindă. Ce fiindu-i polcovnicul de Periaslav prietin, i-au dat cale. Și așa neavândă loc nici peste Nipru, au scăpat la căzacia de la praguri, și de acolea, fără nice o zăbavă, s-au dus la Crâmă, la... hanul Crâmului și, la adunarea sa, i-au dzis hanului acéste cuvinte:

Zac. 14. „Crăia leșască câte și ce slujbe are despre noi, nime ca Crâmă nu este martor. Cu noi leși s-au lătit crăia, cu noi nu bagă în samă nice o împărăție, în nedejdea noastră mai multă să rădică asupra Împărăției Turcești, și Crâmă să-l ia de la turci cătră crăia lor amu este gata. Iar ce bine au căzacia și ce volnicii de la dânșii? Robii în Crâmă au mai bună viață! Ce-ți adu aminte, luminate hane, slujba noastră, care o am făcut moșului tău, lui Șaan Ghieri-sultan. Nu lepăda de la tine mare izbânde și vestite în toată lumea, nu te lăsa de mare avuție și dobânde, care în puțină vreme pren noi t-or veni la mână. Nu lăsa să să mai întărească neprietinul tău și călcătoriul de volniciile noastre, leahul. Au nu vedeți că v-au început a vă călca și pre voi leși? Câmpii, cât țin între Nipru și între Nistru, ei stăpânescă cu cetele lor. Bugeacul, cu oamenii săi, în toate dzile îl pradă. Conetpolschii Horunjii v-au pradat până în Or în ceste dzile. Acéste toate începături sântă. Iată cărțile craiului! Citiți-le ce ne scriu, să lovim Crâmă, să cuprindem marea. Iară de te vei îndoi, hane, și n-oi avea la tine credință, feciorul meu la curtea ta zălog oi pune.”

Zac. 15. Multă au stătu hanul îndoit după acéste cuvinte a lui Hmilă și căuta la ce ari ieși solie ca aceia. La Hmil era cărțile crăiești, céle ce didesă căzacilor pre Barabaș și pre dânșul

la Varșeav, supt vremea gătirii asupra turcilor, precum s-au scris mai sus, și le furase de la Barabaș Hmil. Iară tot nu priimiia hanul, ce Togai-bei, care era pre atuncea beiu la Or, au luat asupra sa lucrul, dzicându hanului: „Dzi că fără știrea ta au fugit niște nohai“. Și așa așezându cu hanul Hmil toate legăturile, au purces depreună cu Togai-bei, deodată cu oaste ca 7.000 de tătari, însă tot într-ales oșteni.

Zac. 16. Pototchii, hatmanul leșesc, înțelegându de scăparea lui Hmil la praguri și de turburări care au început a face între căzaci, până nu s-ari îngloti căzacia, să să lătasă în amestecături, au purces din Baru spre Cercaz pre Nipru și cu al doilea hatman Calinovschii, dzicându acestu cuvântu: „Șerpele până nu ridică capul din iarbă să-l lovești“. Ce aceia iarnă l-au apucat acolea, cât n-au putut trage oștile nici într-o parte, ce i-au căutat a ierna pre Nipru, pren olatele Cercazului și a Caniovului, până în primăvară. Și cât s-au dezvoltat, îndată den 8.000 de oaste ce avea hatmanii leșăști, într-ales au orându 3.000, cu fecioru-său, Ștefan Pototchii, pe uscat, și 1 000 de nemți și 3.000 de căzaci de pen orașele Niprului cu Barabaș, pre apa Niprului în vase asupra pragurilor, să-i strângă pre căzaci de la praguri, să dea pre Hmil, care amu era bulucit cu 8.000 de căzaci de pen ostroave și 7.000 de tătari cu Togai-bei.

Zac. 17. Vădzându Hmil cu Togai-bei că vine Ștefan Pototchii în puțină oaste asupra lor, au sfătuit întâi pre acei de pe uscat să-i lovască, și așa au făcut. La unu loc ce să chiamă Jolta-Voda au dat războiul leșilor, cari fiindu în număr cu multu mai puțin și în locuri depărtate, în câmpi, de la temeiu său și tătari cu călăria, iară căzaci cu pedestriia den sinete împresurându-i, au slăbit în loc leșii, și să să apere de năvala lor, s-au pedestrit toată oastea. Iară puțin loc au ținut, de mulțimea care era cu cincă părți mai mulți decât dâșii. Toată aceia oaste leșescă și singur Ștefan Pototchii, Sapiha, Balaban,

ce era capete, s-au topitu acolea pre câmpi. Ștefan Pototchii, rănit, au murit în războiu. Sapiha și Balaban au cădzutu la robia tătarilor.

Zac. 18. Hatmanii leșăști, audzindu de nevoia celor 3.000 de oaste ale sale, ales Pototchii, avându de fecior grije, au purcesu într-agiutor cu cele 5.000 de oameni ce le mai rămasesă. Ce a doa dzi după ce au ieșit la câmpi, i-au tâmpinat veste de oameni den războiu scăpați de răssipa oștii sale și de perirea în război lui Ștefan Pototchii. Și înțelegându și de puterea lui Hmil, la carele curca de pe la toate ostroavele căzacia, ca la Mesia jidovii, și să adăogea și tătarii, au sfătuit să să întoarcă înapoi. Ce Hmil știindu și de puterea hatmanilor slabă și îndrăznețu după izbânda dentăiu, în loc au purces în urma oștii leșăști, și la unu orașu, anume Corsun, agiungându și pre hatmani, au sărit toate orașele căzăcești, unii adăogându-se la Hmil, alții țindu trecătorile și săpându drumurile pe la strâmtoari, au verut și aceia oaste a hatmanilor la primejdiie, den care puțin leși au scăpatu. Hatmanii amândoi au cădzut la robie, Sinavschii și alte toate capete. Gloata, câtă n-au cădzut pre mâna tătarilor, au perit de tărănime.

Zac. 19. Iară oastea ce era trimasă pre apa Niprului, dacă au înțeles de perirea oștii de pe uscat cu Ștefan Pototchii, s-au burzuluiu pe bietul Barabaș, capul lor, vrându să ție credința sa, că era căzacu bătrân și vestit Barabașu. Și de mirat, și nemții cu căzacia au viclenitu, însă era nemții aceia numai cu nume de nemți, iară toti den căzaci era făcuți. Au legat o piatră la grumadzii lui Barabaș și l-au aruncat în Nipru, și câte capete mai era nemtești, cu dânsul. Și după aceia faptă, s-au dus toti și s-au închinat la Hmil.

Zac. 20. Să scrie de acmu leșii ce pojar au purces dentr-aceasta scântéie în multe părți de lume, ce vărsare de singe, ce pustiitate țărilor, ce surupare și slăbiciune puterii

Crăiei Leșești, ce răsipă a mare și nedobândite cetăți, ce robii și plean de creștini, în mâinile păgânești. Noi să ne întoarcem la ale noastre. Și de așa avea la cineva pentru acesta lucru vreo hulă, că létopisetul acesta mai mult de lucruri streine pomeneste decât de loc, de țară, făcut-am acestu cursu, pentru să să dezlêge mai bine lucrurile țărâi, care la cè vrème s-au prilejit. Și acéia să să știe, că această țară, fiindu mai mică, nice un lucru sângură den sine, fără adunare și amestec cu alte țări, n-au făcut.

Zac. 21. S-au cutremuratú toate țările acéstea prin pregiur de năprasnica turburarea Crăiei Leșești. Însă țara cu nărocul, cu cârma și vâlfa vestitei domniei lui Vasilie-vodă, câțva ani și după ce să rădicase Hmil au stătuțu neclătita de nimea, până la anul... Într-acestú an începătoriú spre mare scădere țărâi, întorcându-să tătarâi den Țara Leșască cu plean, bugegenii și o samă de crâmeni au lovit la întorsul său pren țară și ca o oaste ce trecea, nu poate hi să nu și strice ceva. Au venit pruténii și de pe alte văi pe lângă Prut cu jalobă la Vasilie-vodă, jeluindú că-i pradă tătarâi și le strică pâinile. Și într-una de dzile, prilejindu-se Vasilie-vodă vesel la masă și viindú jalobă iară pre tătari că strică țara, cum au fostú la masă véscel, au chemat îndată capitani, dându-le poruncă să purceadă într-acea dată cu toți slujitorii, și din slugi boierești, și din târgú, cineși ari vrea în dobândă să lovască pre tătari. Au făcutú îndată porunca căpitani și neamul den hirea sa a moldovenilor lacomi la dobândă, care cumú au putut și den oraș a dobândi cal, fiindú orașul plin de toată sama de oameni pre atunci și den slugi boierești multime și au mărșú depreună cu slujitorii, de au lovit pre tătari fără véste, negândindú tătarâi de una ca acéia.

Zac. 22. Era descălecată orda cu temeiul la un satú, anume Brätulénii, la Rázina, încărcați tătarâi de robii și de plean den Țara Leșască. Nefiindú gata, au intratú ai noștri îndată într-înșii cu sabiile. Perit-au mulți tătari, și le-au luat ai noștri

și pleanul și robii, carii numai cu fuga au putut a hălădui dentr-acela feredeu spre Bugeag, ce și pe cale, în multe locuri, le-au ținutú calca ai noștri pe la Lăpușna.

Zac. 23. Multú au stătuțu boierii, carii să prilejise la acéia masă, mai vârtos Catargiul, să nu se facă cu graba acel lucru și din socoteala de la masă. Iară ce este să nu treacă, cu anevoie să mută cu sfatul. Tătarâi, dacă au scăpatú la Bugeag, îndată pren câteva capete au făcut știre la hanul cu mare jalobă, cum i-au lovitú moldovenii fără véste, trecându ci spre locurile lor, fără nici o stricaciune țărâi, și le-au luat atâta plean și atâtea robii. S-au împlut îndată și hanul, și toate capetele a Crâmului de vrăjmășie, fiindú și simeți pre acéle vrème din izbândile asupra lëshilor. Îndată au trimis știre la împărătiie pre Vasilie-vodă și pre toată țara cu pâra că este haină. Și turcilorú la mare socoteală și prepus era domniile cestor țări, așa de tare și de teméinice; ce îndată au pozvolitú hanului să hie volnicú a pradă țara Moldovei pentru fapta acéia.

Zac. 24. Vasilie-vodă, după acéia faptă, să păziia foarte cu grije și la împărătiie, și la curtea hanului. Ce de îmbe curțile i-au venitú înșălaciune, ales de la Sefer Cazi-aga, veziriulú hanului. Așa îl aședzase pre Vasilie-vodă pren cărți cu cuvente blânde, cât să părea că nici în gândú n-arc hanul, nici alte capetele a lor pentru accia patimă a tătarâlor ce petrecusă aicea în țară. Iară vrăjmășia acoperită mai multú rău aduce.

Zac. 25. În anul 7158 [1650] sfātuindú Crâmul să răscumpere paguba făcută de Vasilie-vodă ordelor lorú la Brätulénii și să curmédze și simetiia până în câtă era în Vasilie-vodă, au pornitú pre galga-soltan cu oști, cu acela glas că merge să lovască Țara Moschicească. Și hanul didésă știre și la Hmil singur, să fie gata, să purceadă asupra lui Vasilie-vodă. Și cât au sosit soltanul, amu mainte Hmil cu oștile gata era, anume spre părțile Moscului. Au purces îmbe oștile cu mare taină spre Nistru. Sosindú, îndată au împărțitú oastea,

o samă de la Soroca, diréptu spre părțile Sucevei, altă samă spre Orheiū și Lăpușna, pân-în Prut, oastea tătarască cu căzaci amestecată. Nespusă pradă aceasta este țărâi și de prada de la Ion-vodă cu puțin mai mică (alegându de acéste cumplite vrémi de acmu, cu care toate primejdiile acestui pământū covârșite sintū).

Zac. 26. Nu știa nemică Vasilie-vodă, șádzându la divan, una după alta véste viindū cum pradă tătarâi țara. Au vădzut la ce au ieșitū sfatul de la masă și în deșertū procitindū cărțile lui Sefer Cazi-aga, în nedéjdea căroră cărți să lăsasă Vasilie-vodă.

Zac. 27. Drâmba acéia de oști, care era orânduită spre Suceavă, au cuprinsū cât ține Soroca și ținutul Ieșilor, până în târgū, în Iași, Hotinul, Dorohoiul, Hârlăul, Cernăuți, până în cetatea Sucevei temeiul, iară aripile până în munte agiungându. Cetatea Sucevei apucase Gavrilaş-logofătul și câțva boieri de la țară de să închisésă acolo; au dat căzacilor și tătarâlor o sumă de bani. Iară denafară, la țară, au aflatū țara toată pre acasă, cu dobitocū, cu herghelii, de care era pre atunci plină țara. Plean, robi au luat fără număr multe, și case de boieri au robitū. Atuncea au luat pre giupâneasa lui Miron Ciogolii-stolnicul cu o cucoană a lui, care n-au mai ieșit den robie în véci, și au peritū și Murgulețū Ștefan la Cernăuți, pementean vestit între curte. Satele, orașele, toate ardzându și prădându, cu acéia vrăjmășie era tătarâi asupra țărâi.

Zac. 28. Iară céialaltă drâmbă de oști au lovit Orheiul și Lăpușna și Fălciul pân-în Prut. Atuncea au robit casa Sturdzii-jicnicériului, carele apoi au cădzut și vistiérnic mare, și multe case întemciate le-au dus în robie. Iară Codrulul Chighéciului la Fălciu foarte puțină pagubă au făcut tătarâi atuncea, că îndată au năzuitū la codrișorul lor, ce au ei acoloa, anume Chighéciul, pădure nu așa înaltă în copaci, că copacii foarte puținii sintū, cum este deasă și râpoasă și de spini mai

multu decât de altū lemnū, crescută. Și s-au apărat chighecenii de nu le-au putut strica nemică tătarâi.

Zac. 29. Galga-soltan singur cu coșurile și Hmil-hatmanul cu tabăra, de la Soroca diréptū au tras la Tuțora, unde soltanul cu coșurile tătarâști au descălecat, iară Hmilū cu tabăra căzăcească au stătut pre Vladnic.

Zac. 30. Vasilie-vodă vădzându-se la grije ca acéia și spaimă, că luasă tătarâi pân' supt târgū hergheliile, și a slujitorilor cai le-au apucatū, au pornitū pre doamna depreună cu casele boierilor pen frânturile codrilor, pe la Căpotéști, spre Cetatea Neamțului. Iar și singur n-au ținut multe dzile scaunul, ce s-au mutatū din Iași în nește poieni a codrului, ce-i dzicū Codrii-Căpotéștilor, și s-au așádzat acoloa în codru cu curtea, lăsindū puținii dărăbani de apărară curții, carii, dacă au vădzut mulțimea de tătari, den ceas în ceas adăogându-se și cu căzaci amestecați, au lăsatū cu noaptea curtea pustie. Și au arsū atuncea tot orașul. Unde și unde au rămas câte o dugheniță. Curtea cea domnească, casele boierilor și tot orașul într-o mică de ceas cenușe au stătutū, iară mănăstirea au hălăduit, că n-au vrut căzaccii să dodiească, den porunca lui Hmil-hatmanul, și tătarâi n-au pututū, că era și oameni cu sinéte închiși pren mănăstiri. Numai la mănăstirea a Trei Sfctiteli oamenii ce-au fostū închiși acolo au avut primejdie, că, ardzându târgul din para focului s-au aprinsū și mănăstirea. Deci au căutatū o samă de oameni, de arșită și de groaza focului, a ieși pre o portiță ce este în zid, spre hăleșteulū orașului, și acolo au luat pre mulți oameni în robie tătarâi, și mulți oameni s-au și înecatū în hălășteu de groaza robiei.

Zac. 31. Au oblicit soltanul și Hmil-hatmanul de fuga lui Vasilie-vodă și au trimis soltanul un mârzacū la Vasilie-vodă, întrebându-l că ce au fugit din scaun. (De șagă lucru este întrebare ca aceasta pre o vreme ca acéia?) Deci Vasilie-vodă, dăruindū bine pre tatarul, au trimis de la sine boieri la soltanul,

pre Ghica, vornicul de Țara-de-Gios, iară la Hmil ū pre Ciogolea, spătariul cel mare, și au tocmit ū lucrul cu soltanul, cu daruri și nu cu puțină cheltuială. Și de atunci au legat Vasilie-vodă banii ce să dau soltanilor den an ū în an ū și cabaniță și câte... pungi de bani. Iară lui Hmil-hatmanul mainte încă de aceasta vrēme întrase în gând ū cuscrie cu Vasilie-vodă, și pomenind ū și mainte pren Ciogolești cu soliile pentru fata lui Vasilie-vodă, Roxanda, numai ce au căutat ū lui Vasilie-vodă a aședza și logodna fētii sale, Roxandei, după Țimuș ū, feciorul hatmanului Hmil, și cu câteva daruri și lui.

Zac. 32. În... dzile au purces și soltanul, și Hmil de la Tuțora spre locurile sale, iară țara au rămas prădată și pen multe locuri pustie, schimbată den fericiia acea dentăi ū. Au ieșit ū și Vasilie-vodă den codru în scaun. S-au prilejit atunci în bejenii acelle și moartea lui Toderașco-logofătul. Făcut-au Vasilie-vodă câtăva jalobă la împărăție pre tătari, pentru stricăciunea țarai, ce nice un folos n-au făcut. Dărăbanii la acēia fugă a lui Vasilie-vodă den scaun era gata să jecuiască carăle cele domnești, ce, după ce s-au aședzat Vasilie-vodă în scaun, s-au făcut a le face căutare încins ū cu sabie și nēmții ce avea, den poruncă, gata cu sinētele pline. Întai le-au luat dărăbanilor armele, apoi pre toți, cu capetele lor depreună, i-au închis, pre unii pen temniță, pre alții i-au trimis la ocnă și cu alte pedēpse i-au certat ū. Și de atunci țara au purces ū tot spre rău, den an ū în an ū, până astădzi.

Zac. 33. Nu cu o certare numai ceartă dircaptă mânia lui Dumnedzău, dacă să pornēște spre vreo țară, ce după ieșitul tatarilor au lovit mare omor ū în oameni, și aici în oraș, și pen țara toată.

Zac. 34. La anul, Hmil-hatmanul cu mare mulțime de oști căzăcești și singur hanul, până cu 70.000 de tătari, strânse oaste și de pe la cerchieji și de la toată Dobrogea, au purces asupra craiului leșesc ū, căroră oști craiul leșesc ū Cazimir le-au ieșit

înainte la un târgșor, anume Berestecico, cale de a trēia dzi de la Cameniță în sus, cu 40.000 de oaste leșască, în care oaste m-am prilejit ū și eu.

Zac. 35. Nu era toate vocvodziile sosite, nice Litfa, că Litva avea de căzaccii de peste Nipru mare dodeială. Și au ieșit craiul leșesc ū cu acela război ū biruitori ū și asupra tatarilor, și asupra căzaccilor, cât au căutat hanului a lua fuga, și lui Hmil-hatmanul a-și lăsa tabăra cu toată oastea. De care izbândă a leșilor, dacă au înțeleș Vasilie-vodă den Ionășcuță, părălabul de Hotin ū, l-au îmbrăcat ū cu haină cu soboli, având ū nedejdea că cu acēia izbândă a leșilor va hălădui de cuscriia lui Hmil.

Zac. 36. Iară nu s-au tăiat ū cu atăta răutățile Țarai Leșești, că apoi, la anul după izbândă de la Berestecico, așea au perit de rău oastea leșască de căzacci și de tătari, lăsați leși în nedejdea păcii ce să făcusa la Bela Țercov, cât nici hatman, nici un cap, nici un suflet ū oi dzice, de 8.000 de oaste pedeastră ce era n-au hălăduit. Și den oastea călăreată, ce era până la 12.000 de oameni foarte puțini de cci de gios, încă de or hi scăpat cineva, încungiurați de toate părțile de tătari. Iară ce era frunte, tot supt sabie au mărăs ū, că așea aședzase Hmil cu soltanii, cum la cela război ū un rob să nu ia tatarai, ce tot supt sabie să puie, să să mai împuținēdze oamenii de oaste den Țara Leșască. Și acolo au perit și singur hatmanul Calinovschii și cu feciorul lui, carele il avea numai acēla.

Zac. 37. Și într-acesta an ū au căutat ū a face lui Vasilie-vodă și veselii fiei sale, Roxandei, după Țimuș ū, feciorul lui Hmil, hatmanul căzăcesc ū, în anul...

Zac. 38. Mare netocmală în depotriva caselor și a hirelor! Aceasta parte era o domniie de 18 ai și împărăției cu bivșug și cu cinste sămănătoare, iară cēalaltă parte de doi ani ieșită den țărănie. Rușcile cu „Lado, lado“, pen toate unghiurile, ginirile singur fața numai de om, iară toată hirea de hiară.

Zac. 39. Însă câte trebuia la o nuntă domnească, nemică n-au lipsit. Și după câteva săptămâni ce au ședzut Timuș aicea în Iași cu assaulți, polcovnicii și atamanii săi și nepoții lui Vasilie-vodă, feciorii lui Gavril-hatmanul și lui Gheorghie-hatmanul și den feciori de boieri de țară, Nicolai Buhuș și Ion Prăjescul, acolo în Ceahrin pentru Timuș zelog, au purces cu doamna-și la Ceahrin. Iară Vasilie-vodă au rămas îndată la prepusuri la turci, pentru urât numele căzacilor la dânșii și la megiiși îndată la zarve, ales la Matei-vodă, neprietinul vechi, care siindu-se de unirea lui Vasilie-vodă cu căzaccii și la turci amesteca domniia lui Vasilie-vodă și cu Racotii îndată au stătut în sfaturi. Că amândurora era învrăjbită Vasilie-vodă, și amândoi să siia de acéia unire, ales cândă audziia solii ca acéle Racotii de la Vasilie-vodă, cum i-au trimis pre Ștefan Gheorghie-logofātu într-un rândă, poruncindu-i să șadză mâlcom Racotii, că-l va face de va vărsa niști galbeni tatarilor, și la ce va sosi el va vedè. Și să prilejisă și solul, unul ca acéla care, neavândă cuconi, de atunce-și luasă gândul pre domniie și mai multe adăogea spre vrajbă și în socul trébilor stăpănu-său, în solii au asedzată treaba sa spre domnie și la Racotii, și la Matei-vodă.

Zac. 40. Precum munții cei înalți și malurile céle înalte, cândă să năruiescă de vreo parte, pre cât sintă mai înalți, pre atâta și durât facă mai mare, cândă să pornescă și copacii cei înalți, mai mare sunetă fac, cândă să oboară, așa și casele céle înalte și întemeiate cu îndelungate vrémi cu mare răzșipă purcegă la cădère cândă cad. Într-acéla chip și casa lui Vasilie-vodă, de atâtea ai întemeiată, cu mare cădère și răzșipă și apoi și la deplină stângere au purces de atuncea.

Zac. 41. Ștefan Gheorghie-logofātu, care era logofăt mare la Vasilie-vodă, după moartea lui Toderașco-logofātu, știindă Vasilie-vodă pre tată-său, Dumitrașco-logofātu, la atâte domnii boierii vestitū, cu ocine întemeiate, care nici o casă

aicea în țară moșii ca acéle, ocine, sate, curți n-au avut. După ce ș-au gătit lucrurile spre domniie, precum s-au pomenit mai sus, la Racotii și la Matei-vodă, au legatū voroava și cu o samă de boieri în țară, cu Ciogoléstii anume și cu Ștefan-sărdariul, cuprindzându-i cu giurământū să ție taina. Au ales cu sfatul lor numai să aducă oști ungurești și muntenéști asupra lui Vasilie-vodă.

Zac. 42. Sunase amu den la câțva la uréchile lui Vasilie-vodă acéstea, și întâiū de la un turcū la Focșani și de la munténi încă au scris, ce n-au credzut Vasilie-vodă.

Zac. 43. Spunū istoriile de Pirū, împăratul epiroților, că fiindă într-un războiū la țara Italiei împrotiva râmlénilor, îmblândū Pyru-împăratul în fruntea oștilor sale, tocmindu-și oastea și mutându-se și într-o aripă, și într-alta, unul den copiei lui ce-l păziia s-au apropiat și i-au dzis: „Să iei aminte, împărate, cel râmlean pre un cal negru. Den toți alti oșteni, alta nemică nu păzeste, numai ș-au pus pre împărătiia-ta ochii, ori încătro te întorci, clū tot acéia păzeste și cearcă, cândă și cândă să vie asupra-ți cu sulita gata“. Au răspunsū Pirū copilului: „Cu anevoic este hiecaruia a să feri de ce ieste să hie“. Așa să poate dzice și de Vasilie-vodă, domnū cu paza în toate părțile și pe la toate porti, nu s-au putut feri, ce-i era să-i vie asupra și mai ales de primejdiiia den casă foarte cu anevoie a să feri hiecaruia.

Zac. 44. Măcară că întrase la un sfat ca acéla și Ciogoléstii, și Ștefan-sărdariul, iară șagă le părea a sfătui niști lucruri ca acéle, ce șidea uitati, gândindū că nu va naște nemică dentr-acélea sfaturi. Iară Ștefan Gheorghie-logofātu, vădzândū ce soții au dobânditū la acéla sfat, aștepta den dzi în dzi să să vadească sfatul lor despre Ciogolea-spătariul la beție, că la câteva mése, batū, mai vădiia lucrul. Ce nime nu lua aminte un lucru care în gândū nu încape. Deci au păzit singur Ștefan Gheorghie-logofātu treaba care o luase și însemnase dzua

oștilor ungurești și muntcnești să iasă în țară tocma în serbătorile Paștilor.

Zac. 45. Își trimisese Ștefan Gheorghie-logofătul giupâneasa la țară, în pilda că o trimite pentru trebile casei. Iară sânгур, tocma în dzua cându cânta besérica canonul sfântului Andrei de la Critu, la 8 ceasuri de noapte, gătindu-se Vasilie-vodă de beserică, încă nime nu venise den boieri la curte, au mânecat să-și ia dzua bună, dându-i știre de acasă că-i iese giupâneasa spre moarte, cu hârtiie scornită. Și întrebându Vasilie-vodă de postelnici cinc din boieri este afară, au spus postelnicii că iese logofătul cel mare, dvréște să-și ia dzua bună, că i-au venit véste de boală foarte grea giupânesăi. Să hie dzis Vasilie-vodă: „Ce omu fără cale, logofătul! Știindu-și giupâneasa boleacă, și nu o ține aicea cu sine!“ Și i-au dzis să între, să-și ia dzua bună. Au intrat Ștefan Gheorghie-logofătul cu fața scornită de mare mâhniciune și ș-au luat voie să margă spre case-și. Spun să hie dzis Vasilie-vodă: „Să afle lucrul pre voia sa“. Neștiutoriū gândul omului spre ce menéște! Îndată, fără nemică zăbavă, ca cela cu grije, și nu cu hie ce grije, au purces îndată de olac, și într-acéiași dzi au sosit la Bogdana, la satul său supt munți. Și amu era și oastea ungurească toată, cu Chimini Ianăș pe potici, și oastea muntenească la Râbna, cu Diicul-spătariul.

Zac. 46. Spun de Vasilie-vodă că den beserică l-au lovit gânduri de purcesul logofătului, așa, fără nădéjde. Și așa-și de a doa dzi după purcésul lui, au început a vedére a suna glas de unguri și de munténi. La care sunet vădzându-să Ciogoléstii cuprinși și lăsați de logofătul, cu care își știia voroava, au stătut la grije ca acéia, cât pri pășitul lor și pre căutătură, cine le-ar hi luat sama le-ar hi cunoscut îndată vina. Ce mirându-se cum or face să fugă, să-și lase casele, carii era cu totul aicea în Iași, greu și a doa moarte este și dzilele lor fârșite, poate hi, cum să dzice, s-au apucat de altă îndireptătură, scriindú un răvaș Ciogolea-spătariul la Vasilie-vodă într-acesta chip:

Zac. 47. „Milostive doamne. Eu, unul den slujitorii cei stréini, mâncându pânea și sarea măriei-tale dentr-atâtea ai, ferindu-mă de osândă, să nu-mi vie asupră, pentru pâinea și sarea măriei-tale, îți facú știre pentru Ștefan, logofătul cel mare, că-ți este adevărat hielean și s-au agiunsú cu Racoții și cu domnul muntenescú și sintú gata oștile, și a lui Racoții, și a lui Matei-vodă, să vie asupra măriei-tale. De care lucru adevărat, adevărat să credzi măria-ta că nu este într-altú chip.“

Zac. 48. Și dacă au scris răvașul într-acesta chip Ciogolea-spătariul, au chemat la sine pre egumenul de Aron-vodă, anume Ioasafú, care era pre acéle vrémi pe la toți boierii duhovnic, și cu ispovedanie giurându pre egumenul, să nu-l vădească cine este și întâi să arăte răvașul la Iordache-visternicul, apoi la domnie, l-au legat cu mare giurământú așe să facă. Mirându-să călugărul de unú lucru ca acéla, au mărșú cu răvașul la Iordachie-visternicul, care, dacă l-au înțeleș și știindú că s-au sunat acéstea și dintr-alte părți, îndată au stătut la mare voie rea, ca un omú întreg ce era la toată hirea. S-au lepădat îndată de răvaș și au dzis egumenului numai să margă, să dea el răvașul la domnie. Au mărșú călugărul cu acéla răvaș și l-au dat la Vasilie-vodă și îndată ce l-au înțales, s-au simțitú cuprinsú de primejdii și au stătut, cu mare strânsoare asupra călugărului, să spuie de la cine au ieșit acela răvaș. Au stătut călugărul dentăiú foarte tare, priimindú și moartea, iară a vădi nu poate, că era dat cu taină de ispovedanie răvașul. Și dacă s-au strânsú boierii la sfat și arătându călugărului și munca Vasilie-vodă, ca pentru un lucru ca acéla, ce să atingea de domnie și de atâtea case, deci luându-și egumenul și de la vládica Varlaam, care era mitropolit pe atuncè, dezlegare, au spus călugărul, anume cine i-au dat răvașul. Și îndată chemându Vasilie-vodă pre Ciogolea-spătariul i-au spus toate de-amănuntul și cum iese și Ștefan-sărdariul tot într-acéla sfat.

Zac. 49. Cu puține cuvinte i-au muștrat Vasilie-vodă pre amândoi Ciogolăștii, ce ei amândoi să apăra tare, că i-au fost tot cu credință și n-au priimit acéstea și de i-ari trimite unul măcară dentră dâșii, să aducă de grumadzi pre Ștefan Gheorghie-logofătul. Să hie dzis Vasilie-vodă: „În zedarū accastă slujbă acmu; să-mi hie spus acéstea până era în Iași logofătul“. Deci pre Ciogoloști i-au pus la închisoare, iară în urma logofătului Ștefan au răpedzit întâi pre Sculi, apoi pre Iacomii, ce era vâtav de aprodzi, și pre Alexandru Costin, cu carte la dânsul, să vie cum mai de sirgū la curte, pentru mare trébi ce au nemerit de la împărăție. Însă la mai mare grije au stătut Vasilie-vodă de serdariul, fiindū atâtea oști pre acéia vréme și marginea toată pre sama lui. Ce îndată au scris cărți și la serdariul Ștefan, să vie cum mai de sirgū la curte.

Zac. 50. Să prilejise maînte de acéste începături o treabă de care învățasc Vasilie-vodă pre serdariul, să gătedze niște steaguri de slujitori, să hie gata și, cându i-ari da știre, să purceadă cu o samă de oameni la câmpi, peste Nistru, că-și deschisese cale neguțitorii grecii cariî îmbla la Moscū pentru soboli, pre la Tighinea, pentru greul vâmii, și făcē scādere vâmii aicē în țară. Ce pusēsă gândū Vasilie-vodă să-i sparie de pe acela drum peste câmpi. Cu prilejul acei trébi, scriindū Vasilie-vodă la serdariul să vie cum mai de sirgū la curte și pornindū cărțile, dēderă știre că, iată, și serdariul au sosit la curte. Spun că după ce s-au apropiat de orașū Ștefan-serdariul și l-au tumpinat o slugă a lui, i-au spus de toate ce să sună în târg și la curte, și cum au purces logofătul cel mare den Iași, și multe amestecături sintū și cuvinte de unguri. Să hie stătut multū în gânduri serdariul: întra-va în târgū, au întoarce-să-va înapoi? Și-i dzicca o slugă a lui: „Întoarce-te, giupâne, că nice la unū bine nu mergi“. Iară osinda trage la plată, au biruitū gândul să între în târgū, și îndată cum au sosit la gazdă, nemică nu zăbovindū, au mărșū la curte.

Zac. 51. Vasilie-vodă, cum au înteles de serdariul c-au venit la curte, nu s-au încredzut deodată, ce în dooă-trei rânduri au trimis să vadză, adevărat au sosit? Ce, dacă au știut că este în divan adevărat, îndată au ieșit în spătărie și l-au chematū la sine, la adunare. Și i-au fostū spus Vasilie-vodă cum au fostū scris și cărți, să vie pentru treaba acéia, care s-au pomēnit mai sus, ce mai bine este c-au venit.

Zac. 52. I-au întreatū după acéste și de lucrurile ce să vādscū despre unguri, cu amestecăturile lui Ștefan Gheorghie-logofătul, știe ceva, au ba? T'are s-au apucat serdariul că nu știe nemică, cu mare giurământuri. Și cum să hie el amestecū la unile ca acélea, spre răul stăpânului său, dzicândū cu glas: „Cine au fostū, doamne, mai credzut la măriia-ta și cinstit ca mine? Și m-ai scos den obiële, și den sărac m-ai îmbogățit“. I-au dzis Vasilie-vodă: „Așea știu și eu“. Și i-au dzis să margă, să grăiască cu Ciogolea, să audze ce spune Ciogolea-spătariul.

Zac. 53. Cum au întrat serdariul în visterie ș-au vādzut pază de siimeni, s-au spăimântat, știutoare de vina sa hirea, și îndată au început a-i spune toate de față Ciogolea-spătariul. Să apăra sardariul de toate acélea, ce, ca un vinovat într-acéle sfaturi, să apăra slabū. Deci au cunoscut Vasilie-vodă tot lucrul, iară n-au vrut să-i omoară îndată, așteptândū ce s-ari mai înoi despre Totrușū, unde au mărșū logofătul. Ce, nepestită vréme, sosi den fugă și Alexandru Costin, dându știre de perirea lui Iacomii, vâtavul de aprodzi, de străjile ungurești și de oști ungurești trecute în țară. Atuncea au vādzut Vasilie-vodă asupra sa toată cumpăna, care îi veniia asupră, nefiindū gata de nemică la o primejdiie de sârgū ca acéia.

Zac. 54. Iacomii, vâtavul de aprodzi, dacă au sosit la Roman, n-au mărșū pre caii sei, care avea și buni, și de agiunsū, ce ș-au lăsatū caii săi la Roman, la hrană, ș-au luat cai de olacū, ca un om deșteptatū tot în bine și ce poate primejdiia

neștiutoriū. Și i-au dzis Alexandru Costin să nu-și lase caii de lângă sine, ce n-au vrut să asculte prietenescū sfat, ce au purces pre cai proști. Și la Bacău îndată s-au tumpinat cu străjile unгурești, care străji, cât i-au zerit, i-au luat în goană și îndată l-au agiunsū, și așe-și, în goană, l-au omorât den pistoale. Iară Alexandru Costin și cine au fostū pre cai mai buni au scăpatū de perire.

Zac. 55. Amu ajungea fruntea oștilor unгурești la Romanu, și de la Focșani au dat știre de Diicul-spătariul, cum au trecut și el cu oștile munténești Focșanii. Și atuncea au dat pre amândoi Ciogoléștii, și pre Ștefan-serdariul pre sama siimenilor, de i-au omorât noaptea înaintea jîtniții ce ieste în curtea înluntru. Aduséc și pre Mogâldea, fiindu-i unchiū lui Ștefan Gheorghe-logofătul, ce nu l-au omorât, ce l-au luatū la puști până la Hotin cu sine.

Zac. 56. Multū au stătut boierii, mai vartos Iordachie, vistiernicul cel mare pre acéle vrémi, să nu piaie Ciogoléștii și Ștefan-serdariul, ce temându-să Vasilie-vodă, după apropiatul oștilor unгурești, să nu facă și ei vreo zarvă în curte, i-au omorât. Eram pururea în casă eu la Iordachie-visternicul și adormisă foarte cu greu Iordachie-visternicul de mare scârbă ce avea, cândū, pre amiadză-noapte, au dat știre de la curte de perirea Ciogoléștilor și a serdariului. Și dacă l-am deșteptat, îndată au dzis: „Au perit-au cei boieri!“ Și dacă i-am spus că au peritū, au suspinat greu, dzicândū: „Ah! Ce s-au făcut!“

Zac. 57. Sa mira Vasilie-vodă, încotro va năzui? La turci să temea de pâra țarâi și de lunicoase hirea turcilor și cu grije. La căzaci iarăși să feriia, să nu-și mai strice numele de la turci. Iară a sta împotriva oștilor ce-i veniia asupra nu era cum, neavândū nici oaste gata și țara toată cu ură și gata la lucrul nou, că Orheiul, ce cra capete, era tot de-a lui Ștefan-logofătul. Ce-au alesū cu sfatul să năzuiască la cetatea Hotinului, răpedzândū îndată la cuscru-său, la Hmil-hatmanul, dându-i

știre de toate acéste începături pre Stamatie Hadâmbul, postélnicul cel mare.

Zac. 58. La Cetatea Neamțului era toată inima avuției lui Vasilie-vodă, deci acolo au răpedzit Vasilie-vodă pre Ștefăniță-păharnicul, nepotul său, să apuce avuția, și, ori că n-au știut Ștefan Gheorghe-logofătul de avuția acéia în Cetatea Neamțului, ori au stătut după lucruri care începuse și n-au socotit acéia bani, iară era mai aproape de dânsul decât de Vasilie-vodă acéia avuție.

Zac. 59. Amu era oștile unгурești cu Chimini Ianăș, hatmanul lui Racotii, și cu Ștefan Gheorghe-logofătul la Roman, cândū și Vasilie-vodă, sculându-se cu toată casa și curtea și cu boierii de curte, au purces den Iași spre Hotin. Atuncea, ce slujbă am făcut lui Iordachie-vistiernicul pre multe cuvinte nu lungescū. Iară inima agonesitei lui am trecut la Cameniță și-o am dat la un prietin a tătâne-mieu, anume Mihai-stegariul, și deplin acéle toate au venit apoi la mâna lui Iordachie-vistiernicului.

Zac. 60. Solul pre carele trimisése Vasilie-vodă la Hmil-hatmanul, precum s-au pomenit, pre Hadâmbul-postélnicul, ori că l-au împiedecat logofătul Ștefan, pârcălabul de Soroca pre acéle vrémi, ori den blăstămată și lipsită hirea hadâmbului, s-au întorsū înapoi. Și aflândū pre Vasilie-vodă amu în calea Hotinului, au pârât la Vasilie-vodă pre pârcălabul Ștefan de viclean. Deci i-au căutat a trimite de iznoavă pre alții de la Hotin, iară la hatmanul Hmil. Și au trimis cu al doilea rândū pe Grigorie-comisul și pre nepotu-său, Ștefăniță-păharnicul, și pre Nicolai Buhuș-jitnicériul, și lor au dat și pentru Ștefan, pârcălabul de Soroca, învățatură, să-l prindză și să-l trimață legat de la Soroca la Hotin, și așa au făcut. Ei singuri au trecut Nistrul la Hmil-hatmanul, iară pre pârcălabul Ștefan l-au datū pre sama a unora den Hânțești, carii să ținea lângă Ștefăniță-păharnicul, să-l ducă la Vasilie-vodă. Ce pentru

lăcomia sa, aducătorii, să hie a lor ce luasă și ce mai era pe lângă dânsul, l-au omorât pre cale.

Zac. 61. Omŭ de miratŭ la întregiia lui de sfaturi și de înțelepciune, cât pre acéle vremi de-abiia de era pementean de potriua lui, cu carile și Vasilie-vodă sânгур, deosebi de boieri, făcea sfaturi și cu multe ceasuri voroavă, așa era de deplin la hire. Iară la statul trupului său era gârbov, ghiebosŭ, și la cap cucuiatu, cât putcai dzice că este adevăratŭ Essopŭ la chipŭ.

Zac. 62. Dacă sosi Vasilie-vodă la Hotin, s-au așădzat cu tabăra sa aproape de cetate, deasupra. Iară Ștefan Gheorghie-logofătul cu Chimini Ianășŭ și cu Diicul, spătariul lui Matei-vodă, cuprindzândŭ scaunul țărâi la Iași, îndată au alergat mulți den toate părțile de la țară la Iași. Și înglotindu-să, au mărșŭ la Chimini Ianăș strigândŭ: „Să ne hie domnŭ Ștefan Gheorghie-logofătul!“ Le-au răspunsŭ Chimini Ianăș: „Pre voic să le hie, precum poftescŭ“. Spun de Diicul, spătariul muntencescŭ, că să ispitiia, și cu acéia nedéjde era, să hie el la domnie.

Zac. 63. Deci, după obiceiŭ, au mărșŭ Ștefan Gheorghie-logofătul cu câteva gloate de țară la besécca lui Svetii Nicolai și i-au cetit molitva de domnie Ghedeon, episcopul de Huși, fiindŭ mitropolitul Varlaam ieșit la munte, la mănăstirea Săcu. Au stătutŭ domnŭ Gheorghie Ștefan-vodă în anul 7161 [1653].

Capulŭ alŭ optusprădzecè

Incep. 1. Den cincî simțiri ce are omul, anume vedérea, audzul, mirosul, gustul și pipăitul, mai adevăratŭ de toate simțiri iese vedérea. Că pren audzŭ, câte aude omul, nu să poate aședza deplin gândul, este așa ce să aude, au nu este, căci nu toate sintu adevărate câte vin pren audzul nostru. Așa și mirosul, de multe ori înșală, fiindŭ multe mirodenii dentâiŭ gréle, iară apoi mare și iscusit miros facŭ. Gustul încă este așa, că multe ne parŭ că sintŭ dulci, apoi, simțimŭ amărăciune și împotrivă, multe amare că sintŭ ne parŭ și sintŭ dulci.

Pipăitul, iară și multe pipăim în chip de une și sântŭ altele, și nu le putém a le cunoaște cu singur pipăitul, fără vedére. Iară vedérea singură den toate așadză în-adevăr gându nostru, și ce să véde cu ochii nu încape să hie îndoială în cunoștină.

Zac. 2. Așa și noao, iubite cetitoriule, cu multŭ mai pre lesne a ne scrie de acéste vremi, în care mai la toate ne-am prilejit singuri și pentru lungimea capetelor ce s-au scris den îndelungată domniia lui Vasilie-vodă mai sus, den ieșitul cel dentâi den scaunul țărâi a lui Vasilie-vodă, începem a scrie de domniia lui Gheorghie Ștefan-vodă, care ori cu direaptă cale, ori cu nedirépte mijloace (rădicându-se asupra domnului său, au luatŭ domniia), tot unile ca acéstea din orânduiala lui Dumnedzău că sintŭ să credŭ.

Zac. 3. Îndată ce au ședzut Gheorghie Ștefan-vodă în scaunul domniei, cu sfatul lui Chimini Ianăș, hatmanul lui Racotii, ș-a Diicului, spătariul lui Matei-vodă, domnului muntencescŭ, au ales și den oastea ungurească și den munténi și au ales o samă de oameni și den țară cu Pătrașco Moreanul-hatmanul și au trimis spre Hotin, în urma lui Vasilie-vodă.

Zac. 4. Știia și Vasilie-vodă de toate ce să lucra în Iași pre urma lui și trimisă și al doilea rândŭ de la Hotin sol la cuscu-său, Hmil, hatmanul căzăcescŭ, și la ginire-său, Timuș, cerândŭ agiutoriŭ cum mai de sirgŭ.

Zac. 5. La léși încă m-au trimis pre mine, la starostele de Cameniță, la Pătru Pototchii, feciorul hatmanului Pototchii, la ieșitul căruia den robie Crâmului mare agiutoriŭ îi didesă Vasilie-vodă cu banii săi. Acéstea aducându-i aminte, îl poftiia să să afle la primejdii lui. Și cu acéia solie aflându-l pre starostele, cale de trei dzile mai sus de Cameniță, la niște ocine a lui, îndată au lăsat toate trébile sale și au purces spre Cameniță.

Zac. 6. Iară până a sosi starostele la Cameniță, la Hotin, într-o dzi, dau știre lui Vasilie-vodă că iată că sosesc oștile lui Ștefan-vodă asupră-i. Au stătut în gânduri dentâi, să dea războiū cu câți oameni avea cu sine, că încă era toți boierii de scaun cu gloatele sale cu Vasilie-vodă, și Boji-căpitanul cu lefecii, și dărăbanii cu Cară, căpitanul lor, și avea și siimēni vro 60 și nēmți foarte buni, 100. Iară dacă au vădzut răceala tuturora și slujitorilor și căpitanilor, pre carii avea mare nedėje, s-au apucat de trecătoarea Nistrului, suspinându pre Boji-căpitanul și pre Cară, căpitanul de dărăbani.

Zac. 7. Aicea s-au cădzut a pomeni mai sus pentru avuția cca ce era la Cetatea Neamțului, la care timisēsă pre nepotu-său, Ștefăniță-păharnicul, Vasilie-vodă. Acolea, până a clăti de la Hotin, au sositū toate deplin la Vasilie-vodă. De care dacă au dat știre că sosēște și Ștefăniță-păharnicul cu toate deplin, s-au bucurat Vasilie-vodă, dzicându: „De acmu înainte, până în cămēse mi-oi da și n-or rāde nepriicini”.

Zac. 8. Și așea, Vasilie-vodă trecându Nistrul cu o samă de boicri, anume Toma Cantacuzino-vornicul, Gheorghic-hatmanul, Iordachie-visternicul și cu câți boieri mai era strānși de casa lui, boierii cēielalți toți și slujitorii cu pușcile s-au întorsū spre Iași, la domnū tânăr. Și tâmpinându-se cu oștile lui Ștefan-vodă în dumbrăvi, aproape de Hotin, până a să încrede unii cu alalți, au trecut câteva ceasuri, supt care zăbavă au trecut Vasilie-vodă Nistrul cu toate casele boierilor, însă nu fără marc pagubă în carale boierilor la trecătoare și mai multū de târgoveții de Hotin, carii, vădzându spaima și graba la trecătoare, precum face vrēme ca acēia, au dat jacū în rămășița carălor, și multe haine scumpe, arginturi au apucatū, câtū de atuncea știu îmbogățiți pre câțva hotincēni.

Zac. 9. Apucase oștile lui Ștefan-vodă pre o samă de nēmți netrecuți încă, și dāndū și den cetate Mogâldea-păharnicul (de care s-au pomenit c-au fostū până la Hotin legatū la pușci) den

săcalușe, și nāvāindū și slujitorii de a lui Ștefan-vodă, au perit puținēi nēmți la trecătoarea cu podul. Iară da și siimenii lui Vasilie-vodă de peste Nistru den sinēte, cât nu să putea coborī nime la vad.

Zac. 10. N-am fostū într-acea dată acolē, la trecătoarea acēie, că trecusām Nistrul mainte, precum am pomenit, iară am înțeles de ceia ce au fostū acoloa de față, cum singur Vasilie-vodă șidea de cēia parte de Nistru pre un scāuieș. Au slobodzit târgoveții (și spun că cu învățatura Mogâldei-păharnicul) un săcaluș, den care sacaluș glonțul foarte pre aproape au lovit de Vasilie-vodă. Scārnava și nebuneasca faptă și nu fără osindă cât de târdziu.

Zac. 11. Nu pociū tăcea aicē pentru cetatea Hotinului, ce nesocoteală a o lāsa îndată pre mână altuia, de nu de altā nedėje pentru trecătoarea, în care să hie fără grije, s-au cuvinit să să puie oameni sinetași. Și ce oameni? 30 de nēmți să hie pus, să o ție despre oastea Muldovei și despre unguri cu aii. Au n-au fostū hrană? Pâinea a unui satū de la Hotin ar hi putut a ținea un anū, sau câtă crā numai în târgū. Și acēia cetate, oricine va vrea să socotească, va afla că au fostū a rāsipei casei lui Vasilie-vodă pricina. Și de mi-i întreba, îți răspundzū, că de ar hi fostū doamna lui Vasilie-vodă în cetatea Hotinului, nu la Suceavă, n-au fostū în puterea lui Ștefan-vodă a bate cetatea Hotinului, cum au bătut fără grije cetatea Sucevei, că și așea venise Vasilie-vodă cu soltanii până în Prut, cu oști tātărăști, ce i-au întorsū hanul, că sosiia craiul leșāscū. Sau cum ar hi bătut Ștefan-vodă cetatea Hotinului, și Hmil era la Husiatin, calc de o dzi de Hotin? Ce multe ar hi pututū a lucra Vasilie-vodă și domniia tot neclătita la Poartă îi sta, până târdziu, după luatul cetății Sucevei.

Zac. 12. Nime dară să nu vinuiască sfaturile de acmu. Vedzi ce greșele s-au făcut la cei vestiți svētnici. Și acela lucru era în putere a face, iară vrēmile de acmu nu sântū în putere, și nici

un sfat nu încape la greu ca acesta, fără de mărturiia că este sosită perirea. Dzicem că de ar hi cutare și cutare, acmu ar hi într-altă chip. Iară nu sintă vrémile supt cârma omului, ce bietul om supt vrémi. Multe și mari smintéle am apucat și în dzilele celor mai bătrâni, iară îți agiungă aceasta una, cu lăsarea fără oșténii cetății Hotinului, den care lăsare iese răsipa toată avuției lui Vasilie-vodă cu casa.

Zac. 13. Pentru cetate, tumpinându-mă în cale cu Cotnarschii, credincios pisariul lui Vasilie-vodă (că el venia de la crai trimis până la răscoale de Vasilie-vodă și eu mergeam în sus, la starostele de Cameniță), m-au întreat, ca un om deplin ce era: „Grijit-au bine cetatea Hotinului Vasilie-vodă? Pus-au oamenii săi și pușcile, au ba?” Am răspuns că nice un semn, la purcesul meu, să să grijască cetatea, n-am vădzut. Au suspinat Cotnarschii, cum ar hi știut că să va lăsa nesocotită cetatea acéia. Iară poate hi că giudétul lui Dumnedzău spre ce trage cu anevoie să mută cu sfatul omenesc.

Zac. 14. Întra Vasilie-vodă în Cameniță, cândă am sosit și cu vête că, iată, soséște și starostele de Cameniță, cu mare făgăduință și cu căldură, să să afle acéia vréme, precumu-și au fostă așa.

Zac. 15. N-au împlut Vasilie-vodă cu pribegii sa o lună în Cameniță, și veni știre cum Timuș, feciorul hatmanului Hmil, cu 8.000 de oaste într-ales căzăcească, tréce la Soroca Nistrul. Acmu caută hirca de prietină leșască. Măcară că căzaccii până la inemă leșilor întrase cu sabia, și Vasilie-vodă o casă cu capul lor și în nedéjdea lor de a-și răscompărare domniia nice o opreală sau vreun bănat despre cineva n-au avut, ce cum au venit fără grije, așa, cândă i-au fostă voia, au ieșit. Fără numai de un polcovnic, anume Condrățchii, ce era cu o mie de leși de paza marginii, avea siială Vasilie-vodă. Ce prepunea ca niște oameni streini, de siială, ai noștri. Iară nici acéla nici un gândă rău, nice putérea acéia să strice lui Vasilie-vodă ceva n-au avut.

Zac. 16. Timuș cu oastea, cum au trecut Nistrul, n-au mai așteptat să să adune cu socru-său, Vasilie-vodă, ce, de la Soroca, întinsă la Coicéni au tras oastea, și acolea au trecut Prutul.

Zac. 17. Luândă vête Ștefan-vodă de Timuș că vine întinsă asupra Ieșilor, Diicul, spătariul domnului muntenesc, pre porunca domnu-său, să nu se sune de tot lucrul, că au intrat cu oștile lui în raiava împăratului, să întorsésă cu câteva dzile înainte și Chimini Ianăș, ori temându-se de vreo smintelă oștilor și den vreun hiclesug de țară, ori știindă soliile stăpânului său, lui Racoții, la Hmil pentru Crăiia Leșască, că să agiungea Racoții cu Hmil pentru crăiia la leși de atuncea, și-au pornit și el toată pedestrimea ce avea, nemți, și cu pușcile pe la Codrul Căpotéștilor, pre Cobăle, dreptă la potica Oituzului, numai el singur cu călărimea rămăsese, pre rugăminteia lui Ștefan-vodă, în Iași, și-au strâns și Ștefan-vodă oastea de țară câtăva, ca la 12.000 de oameni, și au ieșit deasupra Popricanilor împotriva căzaccilor.

Zac. 18. Timuș, dacă au trecut Prutul, au purces spre Popricani cu tabăra legată. Ieșise o samă de oșténii a lui Ștefan-vodă înainte, peste Jijia, în chip da hartă, și au coborât Ștefan-vodă și dărăbanii la Jijia, la vad. Iară puțin lucru au ținut hartă oșténii lui Ștefan-vodă, i-au împinsă îndată călăreții lui Timuș. Și era și ai noștri, carii ținea cu Vasilie-vodă, pe lângă Ștefăniță-păharnicul, den Hănțești și den Hântești o samă și câți cercheji de-a lui Vasilie-vodă, carii toți acéște mărsele cu boierii cei trimiși de Vasilie-vodă la Hmil-hatmanul.

Zac. 19. Căzaccii, cum au împinsă pe călăreții ce le ieșisă den oastea a lui Ștefan-vodă înainte, au purces orbi la vad cu toată tabăra, și unii pre pod, mai mulți pe lângă pod, că era Jijia mică, au dat cu tabăra. Care năvală vădzândă dărăbanii, au plecat fuga de la vad la deal, spre rédiu, și oastea céialaltă ce sta deasupra pre culme, nedându-le nice un agiutoriū, i-au agiunsă pre coasta Popricanilor călăreții lui Timuș, și el singur

și au cădzut acoloa multe trupuri den bietii dărăbani. Alții, carii au hălăduit până în rédiu, ș-au scutit viața cu pădurea.

Zac. 20. Vădzându acéia primejdiie a dărăbanilor, Ștefan-vodă și Chimini Ianăș au tras oastea mai spre Iași și au tocmit de îmbe părțile de drum călărimea. Și era acéia oaste și de țară și la Chimini Ianăș, cât să putea, la 24.000 fără gres să socotească. De ar hi fostă la un gândă, ce era? Nedându război căzacilor, să le închidză hrana și drumurile den toate părțile, ce ar hi făcut cu tabăra Timuș?

Zac. 21. Ia suitul taberii căzăcești pre coastă, la deal, sărisă o samă de oșteni de țară și înfrânsesă pre călăreții lui Timuș, de i-au băgat până în tabără. Și acoloa în deal, dacă s-au suită toată tabăra, că era în desară, s-au așdzat pre mas, și acoloa au mas preste noapte. Iară den oastea lui Ștefan-vodă, într-acea noapte, mulți lăsindă oștenia, au mărăsă spre casele lor.

Zac. 22. A doa dzi Timuș cu tabăra legată au purces dreptă asupra oștilor lui Ștefan-vodă spre oraș, fără nici o suală, dodeindu-i moldovenii câte oarece de pe de laturi. Ce vădzându Ștefan-vodă și Chimini Ianăș că scade oastea și într-acea noapte s-au scursă în giunărate, până între vii au ținut drumul orașului, iară dentre vii au luat Bahluiul în sus și câțiva boieri de casa lui Ștefan-vodă cu totul.

Zac. 23. Timuș într-acéiași dzi, după ce au împinsă oștile lui Ștefan-vodă, au intrat în târg ș-au descălecat în curțile cele domnești, și tabăra iezise toată înaintea curții și penpregiur. Și au șdzut așa, cu tabăra iezită, până la venirea socru-său, lui Vasilie-vodă, în Iași de la Cameniță. Iară până a sosi Vasilie-vodă, au prădat căzacii codrii Iașilor, de la drumul Căpotéștilor până aproape de Huși, și scosésă fără număr vită, care apoi, dacă au sosit Vasilie-vodă, pre câtă au aflată nemâncată, tot câte un zlotă au dat căzacilor pre vită și au dat știre la oameni de ș-au luat vita, care o au cunoscută.

Zac. 24. Mulți au perit atuncea de căzaci, oameni neștiutori ce sântă căzacii oploșiți în târg. Alții mergè să să închine la Ștefăniță-păharnicul, carele era cu Timuș, ce nu agiungea până la Ștefăniță, că-i tumpina căzacii și-i omorâia, între carii și Tăutul-armașul, și alții mulți ș-au pus capetele de căzaci.

Zac. 25. Pre Vasilie-vodă véstea de izbânda lui Timuș l-au tumpinatu la Zvancea, cu care véste Grigorie-comisul singur mersésă, și l-au îmbrăcat cu haină cu soboli. Și îndată au trecut Nistrul la Zvancea, că cetatea Hotinului nice într-un chip n-au vrut să o dea târgoveții cu pârcălabul lor, cu Hăjdău, ori că au vrut așa de credincioși să hie lui Ștefan-vodă, care lucru n-aș da să hie într-ai noștri până într-atăta nevointă pentru singură credința, ori că s-au siit pentru jacuri ce făcusă târgoveții în carăle boierilor, pecum s-au pomenit, și slobodzise câteva săcalușe în sânghur Vasilie-vodă. Și aceasta ieste pricina, nu alta. Și în câteva rânduri au trinis Vasilie-vodă la Hăjdeu, carele era pârcălab pus de Ștefan-vodă, și la târgoveți, cu mare giurământuri, ce nici într-un chip n-au vrută să dea cetatea și au ținut vro doao luni, până la a doa venire a lui Ștefan-vodă den Țara Muntenească. Îi încungiurase Vasilie-vodă și cu niște némti ai săi, de-i bătea și tot au ținut cetatea toată vara închisă. Așa cu anevoie să agoneséște ce să pierde o dată.

Zac. 26. Vasilie-vodă dacă au sosit la Iași, după șfat ce au făcut cu ginere-său, cu Timuș, s-au mutat Timuș cu tabăra la Gălata, iară Vasilie-vodă au rămas în curte, gătindu-să asupra lui Matei-vodă, cu mare gătire, dândă știre țărâi să încalece tot omul, icrtând pre toți de toate vinile, de ari hi și greșit cineva, împrotiva domnici.

Zac. 27. Aicea caută cum nu să poate tréce ce ieste să hie, că după izbânda acéia, Vasilie-vodă să hie întorsă pre ginere-său înapoi, și să se hie așdzat iară cu paza trébilor la împărăție, întărindu-să cu slujitorii streini, cum avea avuție, nime n-ar hi mai venit asupra-i. Și așa-l sfătuia pre Vasilie-vodă și o samă

de boieri. Ce, în nedjdea neîndoită pre oști căzăcești, ce avea Vasilie-vodă, să-și răscumpere strâmbătatea despre Matei-vodă întâiu și mai pre urmă și despre Racoții, cumu-și dzicea Timuș că den Țara Muntenească pen Ardealu să va întoarce, au biruit sfatul, numai să margă asupra lui Matei vodă. Iară nu omul, ce Dumnedzău sfărâmă războaiele precum dzice Scriptura: „Господи съкрѣша брани“

Zac. 28. Nu sa cade să trecem poticala nēmților de șavgăii țării noastre, la munți pre Oituză, de care nēmți s-au pomenit că-i pornise Chimini Ianăș den Iași înainte pen strâmtori de-a diréptul. Și apoi, amu în munți s-au îndemnat șavgăii de la Ocnă și au ținut calea pedestrimei aceia a lui Racoții și cu sfatul a unuia den șavgăi dacă să vor apropiia de nēmți, să cadză toți la pământu, până va trece focul sinéților, cum dau nēmții odată toți. Așea au făcut, cădzindă toți la pământu. După ce s-au stămpărat sinéțale, până a găti al doilea diresă nēmții, au intrat șavgăii într-înșii cu coase și cu topoară, ce au ei lungi în coade, și-au perit câțva nēmți acoloa de dânșii, cât le-au căutat aceii pedestrime a lăsa și pușcile în munți și de-abia s-au dezbarat de șavgăi bulucurile acélealalte de nēmți. Pentru care fapte a șavgăilor, apoi Alexandru Costin, fiindă povată dată den Iași acelor nēmți, au ședzută, un ană încheiat în tēmniță la Făgăraș, în obedzi.

Zac. 29. Ștefan-vodă până în Trotuș au mărșă cu Chimini Ianăș, iară den Trotuș, avândă nedejde pre Matei-vodă de agiutor mai de sârg, și trăgea și boierii în Țara Muntenească, și poate să hie că și patima nēmților de șavgăi făcea oarece sială, s-au despărțit de Chimini Ianăș și au luat Totrușul în gios pren Focșeani, în Țara Muntenească.

Zac. 30. Aicea în Iași, până la purcesul lui Vasilie-vodă în Țara Muntenească, au perit Cotnarschii, pisariul leșescă de credință a lui Vasilie-vodă, omă deplin la toate trébile, de Timuș, ginerile lui Vasilie-vodă, den hirea lui acea de tiran ce

era și de om sălbatecă și fără nice o frică de Dumnedzău, scornind pricină că ieste leah, și el opriia pre Vasilie-vodă să nu-și dea fata după Timuș. Deși într-o dzi au trimis, pofindu-l de la Vasilie-vodă, să-l trimață, că-i ieste de treabă. Negândindă Vasilie-vodă de una ca acéia, l-au trimis la dânsul, la Galata mănăstirea, și acoloa dacă au mărșă, au învățat pre căzaci de ai săi cu sabiile gata. După voroava ce-au avut scornită cu dânsul, la ieșitul de la voroava lui, au dat căzaci, ce era gata de acéia faptă, cu sabiile într-înșii și l-au omorât cu mare tiranie, fără nice o milă. De care faptă a lui Timuș deaca au audzit Vasilie-vodă, numai nu să otrăvia de voie rea. Și îmbla Timuș cu acéla gândă și pre Toma-vornicul și pre Iordachie-vistérnicul, tot dentr-acéia pricină, dzicândă că acești doi cu Cotnarschii opriia pre Vasilie-vodă să nu dea pre doamna Roxanda după dânsul. Deci îmbla și ei cu dzilele amână și s-au cerșut de la Vasilie-vodă să-i lase să margă la țară. Ce Vasilie-vodă nu i lăsa și au poroncit la ginere-său că mai bine mortă să hie decât să hie boierii, cari are la inimă sa cu toată credința, la grije ca acéia. Sau cu ce inimă or veni céialalti boieri de la țară la dânsul? Deci l-au mai mutat de la gândul lui. Însă boierii acéști doi tot cu fereală îmbla și tot pre ascunsă noaptea pe la poarta despre casăle despre doamna venia la Vasilie-vodă. De care toate suspina greu Vasilie-vodă și-și frângea mânule de ginere ca acéla.

Zac. 31. Au purces Vasilie-vodă den Iași în Țara Muntenească cu al treilea rândă asupra lui Matei-vodă, domnul muntenescă. Și întâi Timuș cu tabăra căzăcească și al doilea conac au stătat la Podul-Înaltă, pre Bârlad, și acoloa au făcut Timuș oștilor căzăcești căutare și le-au împărțit de la Vasilie-vodă léfe și capeténiiilor și oșténilor tuturora. Era de capete căzăcești cu acéia oaste polcovnici Bohun anume și altul Nosaci, vestiți și vechi căzaci. Și tot acoloa, fără nice o vină, Timuș, pentru un cuvântă, ce au dzis în sfat Bohun, au scos

sabia Timuș și au lovit pre Bohun într-un umăr, de care rană în toată calea acéia Bohun au îmblat cu mâna legată. Acéla om cu hirea de hiară sălbatecă era Timuș! Nu cuteaza nime un cuvântu, den polcovnici, să dzică, să îndireptédze lucrurile oștilor. Ce, de-ndată, pre purtatul trébilor, ce era den Timuș, omú tânăr și fără nice o socoteală, să cunoștea că nice la un folos nu vor ieși lucrurile.

Zac. 32. De acolo au purces oștile în gios, și amu Vasilie-vodă în frunte cu oastea de țară, și să adăogé den dzi în dzi oastea de țară de pretutindere și până la marginile țărâi s-au strânsú de toată oastea de țară, ca 8.000 de oameni.

Zac. 33. Matei-vodă, domnul muntencscú, luândú véste de scosul lui Ștefan-vodă den Muldova de oști căzăcești, trimisésă pre Diicul spătariul său, să strângă toată oastea de la marginile țărâi sale, să hie la hotar între țări de straje, și cu dânsul și Ștefan Gheorghie-vodă, ciracul lui. Avea și Ștefan-vodă ca 300 de oameni, într-ales călăreți și câțva feciori de boieri tineri cu sine. Și întâi strajea lor, pentru limbă ce trimisése, s-au ivitú în gura Berhéciului, mai sus de Tecuci, pre care o au gonit oamenii lui Vasilie-vodă câtva loc. Ce, sârindú târdzâu, le-au pierdut urma.

Zac. 34. Venise apele Sirétiului mare, pentru care au căutatú oștilor câteva dzile a face zăbavă, până a să face pod peste vase. Și așa trecândú oastea, a doa dzi de la Siret, au intrat pre la Focșeani în Țara Muntenească, și îndată, fără nici o milă, au dat foc și orașului, și ori pre unde-și agiungea căzácii, fuma a bicțalor lăcuitori nevinovați lăcașurile, odăile și hrana.

Zac. 35. Sta în tocmală cu oștile sale și Diicul, spătariul a lui Matei-vodă, nu departe de oraș, de Focșani, la o vale căriia-i dzicú Milcovul cel Mare, cu altú nume Cucata. Acelui pârâu râpile pusésă despre oștile lui Vasilie-vodă, și oastea sa tocmisă de céielaltă parte, stol, toată oastea într-un șireag tocmită, ca 9.000 de oameni, că și de lefecii a lui Matei-vodă o samă era

cu dânsul și oastea de țară, câtă are Țara Muntenească de la București, dincoace, până în margine, toată era acolo adunată, și acolo și Gheorghie Ștefan-vodă cu vro 300 de muldoveni. Și așa, în rândú tocmită oastea muntenească, aștepta pre Vasilie-vodă și pre Timuș.

Zac. 36. Întâi li s-au arătat Vasilie-vodă cu oștile sale și au stătat frunte și muldovenii, iară căzaccii își tocmia tabăra pe urmă. Și atâta au stătat munténii la război, cât au făcut oarece harturi cu muldovenii peste pârâu, trecândú muldovenii și apoi trecândú-i munténii iar dencoace, așa în două-trei rânduri, până au trimis Vasilie-vodă némți ce avea și s-au supus pre supt maluri. Deci au luat călărimea muldovenilor și malul dencoalea. Iară cât au vădzut munténii apropiată tabăra căzaccilor de pârâu, au purces în răzsipă, cine încotro i-au părutú. Gonit-au muldovenii și o samă de călăreți și den căzacci, până la Râbnicú, iară n-au perit oșteni așa mulți den munténi, c-au luat devréme fuga.

Zac. 37. După acéia răzsipă a oștilor muntenești, care s-au făcut mai multú den prostiia Diicului-spătariului au fostú, că nici-și trebuia să aștepte el până într-atâta pe oastea ce era cu foc și el numai cu călărimea, au purces Vasilie-vodă cu Timuș spre Țargoviște, stricândú și ardzândú ce le-și sta înainte. Iară Matei-vodă, domnul muntencscú, luândú véste și de răzzipa oștilor sale la margine și că vine asupra lui întinsú Vasilie-vodă cu Timuș, nemică cu acéia sminteală a oștilor dentâi nu s-au spăimântat, ce, strângându-și oastea de țară și lefecii ce avea, au purces și el den Țargoviște și ș-au ales loc foarte bun de dânsul, la o poiană între Ialomită, apă curătoare, și între un pârâu foarte tinos și de trecătoare rău, la un sat anume Hintă. Și acolo au stătat cu mare inimă, nu așe oștilor sale, cum elú singur, așteptândú pre Vasilie-vodă. Trimisésă Matei-vodă și altă samă de oameni, siiméni și lefecii o samă, Diicului-spătariului la margine într-agiutor. Ce, dacă s-au

tâmpinat cu veste că s-au răssipit oastea acéia cu Diicul-spătariul, au purces oastea acéia înapoi și i-au agiunsu la Teleajina fruntea oștii lui Vasilie-vodă. Au stătut munténii călări la vadu, pentru să să mai depărtélze pedestrima.

Zac. 38. Părut-au și lui Vasilie-vodă și lui Timuș că va hi acoloa Matei-vodă sânghur cu toată oastea, la Teleajina. Apoi dacă s-au vădzut că ieste oaste puțină, au dat oștenii lui Vasilie-vodă pre trei locuri préste apă și n-au stătut munténii, ce s-au dat înapoi. Iară gonașii îndată au agiunsu și pe siiméni, și acéia dându-să înapoi, s-au apărat pen niște dumbrăvi ce sintu acoloa. Și dându știre lui Vasilie-vodă de săiménii acéia, au purces și sânghur Timuș cu o samă de oaste călare căzăcească, lăsindū tabăra pre urmă cu Vasilie-vodă. Și dacă au agiunsu Timuș, au descălecat pre căzaci gios, la năvală, asupra săiménilor. Ce, tot au mărșu, apărându-să foarte tare den focu siiménii, până au intrat într-altă pădure, ce era lunca Praovii, și nu le-au stricat nemică căzácii pân' în noapte, bătându-se den foc, fără ce au picat și den săiméni, și den căzaci. Din căzaci au perit și doi sotnici atuncea.

Zac. 39. Vésel Matei-vodă că i-au hălăduit siiménii și c-au putut răspunde focului căzacilor, luându mare inemă și nedéjde dentr-acéia tâmpinare siiménilor cu căzácii. Iară Timuș, după acéia goană, n-au vrut să să întoarcă la oaste, pre care au apucatu-o noaptea, cât au trecut apa Teleajinii, ce au rămas cu masul la unu satū, anume Cocoréștii, la niște case boierești. Aflându casele pline de toate bucatele, singur au pus de au dat focu caselor dacă s-au sculat de la masă amețit de vin.

Zac. 40. A dooa dzi, oastea trudită den cale și obosită tabăra, necercându ce locū este înainte, unde și cum stă și în ce loc nepriietinul și cum departe, de-abii de au îngăduit vro două-trei ceasuri, au și dzis trâmbițele de purcesul oștilor. Multū au stătut Vasilie-vodă, sfātuindu-l să rămâie acéia dzi, să răsufle oastea, să să strângă bine toată și să să cerce locurile

și pe altū loc, nu pe acoloa, pre unde anume alesesă Matei-vodă, să-i hie îndemână a sta împrotivă. Ce cui să dzicea acéste, sau cu cine să sfātuia? Cu unū omū în hirea hierălor. Polcovnicii carii era, unul un cuvântū nu cutedza să dzică, că numai pentru un cuvântū, cu sabiia zmultă da ca-ntr-un dulău într-însul. Și Bohun-polcovnicul, cu mâna legată de rană cu sabie, făcută de dânsul, îmbla ca fără sine.

Zac. 41. Aicea caotă aceasta izbândă den ce și cum s-au prilejitu lui Matei-vodă, și ca acéia izbândă, care nu să va hi prilejit alta ca acéia în toată viața lui, câte au avut den războaie în dzilele sale. Că cine ari putea să creadză în socoteală, să să înfrângă oastea căzăcească cu tabără, de oaste cum ieste oastea muntenească? Nu să defăimū, ce, ori pedestrașul, ori călărétul vei socoti, nu vei afla să hie de potrivă sinetașului căzăcescū. Ce vei dzice: „Fost-au acoloa sârbi, unguri, léși nu numai munténi“. Așea ieste, léși au fostū puținii. Ce ar hi făcut ei numai, de ar hi fostū tocmală în oastea căzăcească pre obicéiul lor? Iară pre unguri și pre sârbi nu-i aleg den munténi, nice sântu siiménii, sârbii sau ungurii atocma cu focul căzacilor, cum nice dărăbanțul muntenescū. Eū, ce ieste partea mea, toată izbânda aceasta a lui Matei-vodă de la Hintă (alegându deosebi voia și orânduiala lui Dumnedzău, numai pre socoteala oamenească grăindū) ieste den nebuniia lui Timuș întâiū și den bărbăția și a lui Matei-vodă al doilea. Însă den nebuniia lui Timuș cu câtva mai multū, că socotindū vitejia lui Matei-vodă de atuncea, cum îmbla pe denaintea oștilor sale, îmbărbătându în frunte, să să hie apropiat toată oastea căzăcească cu tabăra legată, nu rumă, cum rumtu-o Timuș în trei părți, să să hie lipit, să înceapă a da la țénchiu, nice ar hi scăpat Matei-vodă fără primejdiia sau mortii, sau ranei mai grelei, de cum i s-au prilejit tot atuncea, nice săiménii ar hi ținut multū împotriva focului lor. Ce toată pricina au fostū izbândii aceia nebuniia lui Timuș, care nice voroviia cu nime, nici întreba de

polcovnicii săi sau de cineva. Oastea obosâtă cu atâta cale tot într-acéia dzi, cu tabăra rumpită în trei părți, precum iese mărșul și tocma la în război, socotéște.

Zac. 42. Ce dacă au vădzut Vasilie-vodă că cu sfatul nu foloséște nemică, au suspinat, și lăsându în voia lui Timușu toate, au purces cu oastea sa iară în frunte și pre urmă Timuș cu tabăra, scârșcându în dinți, cum că să laudă muldovenii că ei au făcut izbânda de la Focșani și de la Telejina. Mergea oastea, ales tabăra căzacilor, cu greu pen locuri strâmte și tinoase și pre pârâul Hintei numai un podet. Și întâi, deaca au trecut oastea lui Vasilie-vodă podetul în poiană, au luat aripa în-a-stânga și s-au pus șireag în rândú împotriva aripii a lui Matei-vodă cei direpte. Iară în direapta și singur mijlocul au lăsat Vasilie-vodă taberei căzăcești, împotriva mijlocului și aripii cei den-a-stânga a lui Matei-vodă. Însă tabăra căzăcească, dacă au venit până la un loc, au stătut și n-au vrut Timuș să o aducă în rândú, alătura cu oastea moldovenească, dzicându: „Lasă, vitéjii, moldovenii, or bate ei pre munténi și singuri, fără de noi!“ (Aicca caută că agiungea aceasta una nebunie la întreagă minteală.)

Zac. 43. Iară Matei-vodă în tocma la sta într-acesta chip: aruncasă un șanțu penpregiurul taberii sale, den apa Ialomitii den sus, până în apa den gios și au scos oastea denafară de acel șanțu. Den-a-direapta au pus curtea, ce să dzice la dânșii roșii, și altă oaste de țară și au pus o samă de pedestrime, siiméni. Și acéia aripă era împotriva moldovenilor. Iară el singur au stătut în mijloc cu livinții și cu dărăbantii și cu o samă de săiméni, cu puști tocmité pentru pedestrime. Iară în-a-stânga, ce să prinde împotriva căzacilor, au pus lésii lefecii și unguri. Și așa, cu oastea scoasă den șanțuri, nu departe, au stătut și au așteptatú pre căzaci și oastea Moldovei.

Zac. 44. Câteva ccașuri au stătut oștile muldovenești, așteptându să să apropie tabăra căzăcească și trimițându

rândú după rândú Vasilie-vodă la Timuș, să să apropie tabăra, n-au vrut, ce au răspunsú: „Să înceapă dumialor războiul, că oi veni și eu“. N-au avut ce face Vasilie-vodă, au mai clătit cu toată oastea și au început muldovenii harțul cu munténii. Da săiménii lui Matei-vodă în muldoveni cu foc, ce și Vasilie-vodă o sută de némti foarte buni ce avea au trimis să sprijenească călărimea Moldovei. Au stătutú némtii împotriva focului săiménilor, și pre obiceiul său, cum slobodú o dată focul, s-au îndemnat mai multú de giunărate oastea Muldovei și au făcut acéia năvală cu steaguri asupra munténilor, cât toată curtea, ce să chiamă la dânșii roșii, au dat dos, și amu unii și peste Ialomite didése, nesocotindú vadul. Până în corturile munténilor au mărșu muldovenii cu acéia năvală, și nime nu poate să dzică că nu era acéia năvală a mare viteji. Și să hie fostú și tabăra căzacilor odată, alătura, cu focul asupra mijlocului și aripii cei den-a-stânga a lui Matei-vodă, s-ar hi ales lucrul. Ce neavându Matei-vodă la mijloc, unde era el, nici o treabă și aripa lui céielaltă, s-au mutat singur cu capul său în aripa den-a-direapta, unde era înfrântă de moldoveni oastea lui și au dat îndărăptú călărimea Muldovei, întorcându toate pușcile în muldoveni și toată pedestrimea. Și amu viindú mai des focul, s-au dat moldovenii încet iară înapoi, și într-acéia desime a focului, picându câțva den muldoveni, au perit și căpitanul de némti a lui Vasilie-vodă, om oștean diréptú, de neamul său Leah. Pușcile nepărăsite da în muldoveni.

Zac. 45. Și așa puindú Matei-vodă războiul iară la loc la aripa sa den-a-direapta, Timuș, cu nebuniia sa, au rupt numai o samă de pedestrime căzăcească cu o samă de puști, fără tabăra, fără altă țară și i-au apropiat de mijlocul oștii muntenești, unde venise iară la loc Matei-vodă, și sta îndemnându oastea sa asupra căzacilor. Însă era atâta loc încă, că de-abiia să agiungea cu glonțurile unii pre alaltii și lucra pușcile de îmbe părțile. Căzaccii pre-ncét tot să apropiia de oastea muntenească

pre furis, că este locul foarte spinos acela, și cându da pușcile lui Matei-vodă într-însii, toți cădea la pământu. Iară aripa den-a-stânga a lui Matei-vodă, unde era și lésii, sta plecată pre cai neclătiți, deprinși lésii și știutori hirii căzăcești. Vădzându-i fără tabără, pedestrime goală, singură în câmpu, aștepta cu inimă să să mai apropiie căzaci. Timuș sta cu tabăra înapoi, despărțindu-o în două părți, fără nici o socoteală, până s-au scornit chiotul între căzaci cei den frunte și și-au slobodzit focul. Den care foc au nemerit și pre Matei-vodă un glonțu de sinețu aproape de închietura genunchiului și l-au priceput îndată un un paicū și au năvălit la scara lui Matei-vodă, să nu cumva cadză. L-au gonit pre paicul de la sine cu sudalmă Matei-vodă și, nearătându-să nemică de rană, au îndemnat oastea sa, ca un deplin oștean. Și atuncea au sărit lésii dreptu asupra pedestrimei căzăcești, și îndată au intrat cu sabiile într-însii, și într-un ceasū stătură câteva trupuri de căzaci și răniți foarte mulți, că i-au călcatu călărétii pân aproape de tabără. Și după aceasta a doa îndereptătură a oștilor a lui Vasilie-vodă, ales a căzacilor, în carii era toată nedéjdea și ochii a tuturor, au cădzut tuturora inimile gios, cât nime n-avea nedéjde de izbândă, ce mânăniți toți și înspăimați. Nebunul Timuș ce să facă nu știia, făr' de nice o tocmală și nice o rânduială. Striga căzaci: „Dziceti-ne, în vro parte ori să mérgem, ori să ne aruncămū șanturi pre obicéiul nostru“. Nu era amu nici sfat, nici orânduială. Și totodată cu acéste să scornisă un vivor den sus cu ploaie dreptu în fața oștii lui Vasilie-vodă, și ca acéc furtună, cu sunetul copacilor și cu ploaie răpede, cât să părea că este anume urgia lui Dumnedzău orânduia asupra céstiia oști, câtă era despre Vasilie-vodă. Și Matei-vodă cu tunuri adăogea groaza oștii și sămeți amu oșténii lui. Deci întâi aripa oștii noastre, Moldovei, au purces în răzsipă. Vasilie-vodă, vădzindū a vedére răzsipa oștii sale, s-au mutatū cătră tabăra căzăcească, la Timuș, carele încă căznia

cu tabăra, întâiū ce o rumpsése, să o împreune la loc. Pe o ploaie și furtună ca acéia nici de un sporiū nu era, ce câți au putut a să încălăra căzaci s-au încălărat și au plecat și Timuș cu Vasilie-vodă fuga, lăsândū toată tabăra și bictii pedestrași la perire.

Zac. 46. Perit-au în céstū războiū oameni însemnați den boierii Muldovei, Bucium-stolnicul, den tun lovit, și Hristodul-cămănarul, și den slujitori puțini, den pedestrimea căzăcească câțva den céia ce au fostū în frunte, précum s-au scris, den némtii a lui Vasilie-vodă în giunătat. Vii mulți și den oșténii de țară și den căzaci au cădzut pre mâna lui Matei-vodă. Iară și den munténii nu fără scădere în oameni au fostū și mai vartos primejdiiia lui Matei-vodă, cu rana ce i s-au prilejit, den care cu adevărat și bătrân au fostū, iară cât ar hi mai putut trăi, rana acéia i-au scurtatū rămășița dzilelor, că până la anul, nctămăduit de acéia rană, au murit. Că să nu hie fostū rănit, de-abia cineva de ar hi putut scăpa, den muldovénii și căzaci, unde intrasă și cu ce tocmală.

Zac. 47. Așea fărșindū și acesta război Vasilie-vodă cu Matei-vodă, pre urma și nărocul celorlalte războaie ce au avut mainte, au luat cu Timuș câmpii pre la Gradiște, trecândū Sirétul la Vădénii, au venit în Iași, la scaunul său, cu mare mânănciune tuturor lucrurilor sale.

Zac. 48. Nime nu s-au gândit pentru pedestrimea căzăcească să iasă cineva viu den câți rămăsese după fuga oștii ceii călări. De mirat hieca căzacilor la nevoie! După ce li-au fugit toate capetele și hatmanul lor, ei în de sine în loc au rădicat capū și au legat tabăra și s-au apărat până în noapte, și apoi noaptea în tabără au făcut focuri de carăle lor și de spini, iară sânguri au purces cu tocmală, fără tabără, numai pedestri, și au ieșit toți pân într-unul, fără nici o dodcială, aicea în țară.

Capulă ală noosprădzécelè

Încep. 1. Aicca în Iași, Timuș, odihnindŭ după ospățul de la Matei-vodă dzéce dzile, au purces spre țara sa, iară Vasilie-vodă iară s-au aședzat în scaun, că la Poartă și sta domniia nestricată. Însă nu îndelungŭ în pace, că cerândŭ Ștefan-vodă de la Matei-vodă agiutoriŭ, să margă în țară, i-au dat 400 de săiméni și den dărăbanțŭ săi cine au vrut de bunăvoie în leafa lui Ștefan-vodă și din livinți o samă. Și au intratŭ iară Ștefan-vodă în țară cu acel agiutoriŭ de la Matei-vodă pre la Focșeani și s-au aședzatŭ la Răcăciuni, la un sat al său, deodată, așteptândŭ și altŭ agiutoriŭ și de la Racoții, cneadzul Ardealului.

Zac. 2. Cu anevoie să tocmăscŭ doi domni într-o țară! Așea Vasilie-vodă, până a nu să mai îngloti și a să întări partea lui Ștefan-vodă, au ales 800 de oșténi într-ales, orheieni și lăpușnéni, și i-au trimis asupra lui Ștefan-vodă, cu nepotu-său, Ștefan-păharnicul, și den sate boierești câtăva samă de oameni, cari ținută calea lui Ștefan-vodă la fuga de la Popricani și omorăsă țărani acéia și pre Moreanul, hatmanul lui Ștefan-vodă.

Zac. 3. Strajea lui Ștefan-vodă era la Bacău, 400 de oameni călări și vro... săiméni, și amu era câtva den boieri și feciori de boieri adunați la Ștefan-vodă: Andronic-sărdariul, Darie-spătariul, Antiohie-aga și alți boieri de mainte cu dânsul. Și cu strajea lui Ștefan-vodă din boieri au fostŭ Mogâlde-păharnicul și Sturdzea-visternicul. Dacă au simțit venirea lui Ștefăniță-păharnicul asupra sa cu oștile lui Vasilie-vodă, s-au dat la o râpă ce ieste aproape de sat de Faraoni, anume Valea Sacă, și s-au tocmit acolo stol pre un piscŭ, alăturândŭ lângă sine și dărăbanțŭ ce era munténi. Și cum venia întinsŭ orheienii la dânsii, împiedicați cu trecătoarea râpii acéia ce s-au pomenit, nu trecuți bine toți, au sărit călăreții lui Ștefan-vodă, și în loc i-au înfrântŭ pre orheieni. Au

plecatŭ fuga și Ștefăniță-păharnicul, și Hâncestii și i-au gonit strajea acéia a lui Ștefan-vodă până i-au trecut fără vad apa Bistriții. Pre alții, cari au luat drumul spre Roman, i-au gonit până în Roman. Și i-au cuprinsŭ și țărănimea acéia, pre care Ștefan-vodă i-au omorât, iară altora le-au tăiat uréchile.

Zac. 4. După acéia izbândă, strajea lui Ștefan-vodă s-au mutat la Săboani, mai sus de Roman, iară Ștefan-vodă de la Răcăciuni s-au mutat la Bacău, adăogându-i den dzi în dzi oameni de Țară-de-Sus toată și den gioséni mulți. Și acoloa i-au venit și agiutoriul și de la Racoții, cneadzul Ardealului, 1 000 de oameni cu Boroș Ianoș.

Zac. 5. Vasilie-vodă vădzindu-să iară la cumpănă grea și țara îndoită cu urâciune spre dânsul, și doamna sa la Suceavă, cu toată inema ce avea, cetatea Hotinului era ieșită de suptŭ ascultarea lui, că era închisă cetatea, și tot să ținea pre numele lui Ștefan-vodă, unde era să mai năzuiască nu avea, căzacia amu înfrunțați și rușinați cu Timuș în Țara Muntencască și doi neprietini tari pre acéle vremi, și Racoții, și Matei-vodă, să mira ce va face. Iară tot nelăsându-să, scrie slujitori și au tras și orheienii și lăpușnéni la sine și au răpedzit și la căzaci, și-i lăsase Timuș 200 de căzaci cu Hluh-polcovnicul. Au făcut și el toată oastea vro 4.000 de oameni, și au ieșitŭ dentăiŭ la Movile pre Bahluiŭ. Apoi, dacă au lovit și al doilea rândŭ strajea lui, ce era cu Grigorie-păharnicul, iară strajea lui Ștefan-vodă au purces spre Târgul-Frumos, și acoloa, dencoace de Târgul-Frumos, la Sirca, s-au tumpinat cu Ștefan-vodă.

Zac. 6. Acest războiŭ cum au fostŭ și cum s-au prilejit, nici unii părți nefățărindŭ, că nemică nu strică credința așe celora ce scriu létopisetele ca fățăria, cândŭ veghe voia unuie și coboară lucrul cu hula altuia, noi, măcară că am hi datori cu pomenire laudată mai multŭ lui Ștefan-vodă, de la carele multă milă am avut, decât lui Vasilie-vodă, de la carele multă urgie

părinții noștri au petrecut, iară dreptatea socotindă, nu poci scrie într-altă chip.

Zac. 7. Deci den hărnicia domnilor, departe mai în frunte a lui Vasilie-vodă, că s-au aflată pururea în fruntea oștii sale, singur învățându, mutându steagurile și îndemnându, iară Ștefan-vodă în oastea sa de față n-au fostă, ce au stătut departe de la oaste înapoi. Iară numărul oștii și hirea, și acélea tot era mai tare Vasilie-vodă, și mai mulți oșteni la Vasilie-vodă, și mai buni călăreți, însă toți îndoiti și hirea neamului lacomă la înoituri. La Ștefan-vodă era 1.000 de unguri călări, pre ațâtea era și moldoveni, și era 500 de pedestrași munténi și altă strânsoare. Iară la Vasilie-vodă, 3 000 de călări, 400 de căzaci, 200 de săiméni cu dărăbani. Ce a vedére au fostă voia lui Dumnedzău spre stângerea casii lui.

Zac. 8. Tocmise oastea sa Vasilie-vodă cuprindzindă drumul carele vine de la Târgul-Frumos preste Sirca. Însă Borăș Ianoș, oblicindă că pe la pod este loc râpos, au lăsat drumul și au purces în sus pre costișe, alăturé cu pârâul. Vasilie-vodă încă au purces în sus pre culme împotriva lor și au stătut așteptându războiul. Den oastea a lui Vasilie-vodă au ieșit harțul, iară Borăș Ianoș den oastea sa n-au lăsat, ce s-au arătat mai îndrăznețu cu oastea ilui Ștefan-vodă decât Vasilie-vodă, că au trecut pârâul. Și lui Vasilie-vodă s-au cădzut nu harțul, ce cu toată oastea să margă asupra, încet, cu tocmală, alătura cu pedestrimca. Ce așteptând Vasilie-vodă den loc neclătit, céialaltă încă stătuse, și deprinși cu izbânde amu în câteva rânduri, ei au sărit întâi, muldovenii în frunte și ungurii după dânșii. De acéia săritură a oștenilor a lui Ștefan-vodă, cum s-au dat harțul lui Vasilie-vodă înapoi, cum iese dédina harțului, cum au plecat și steagurile lui Vasilie-vodă fuga, fără nici o nevoie, care încotro au stătut cu ochii, oilor, nu oștenilor, sămănătoare oaste. Bieții pedestrași n-au apucat nici locul să-l sloboadze deplin, ce îndată, într-o clipală, cum s-ari dzice,

ochiului, s-au înșirat steagurile a lui Vasilie-vodă pre Bahlui în gios cu fuga. Iară pedestrimca au luat pre Bahluețu la Cârlegătură. Și căzaccii, cu puțină scăderea sa, iară au hălăduit pe la braniște și au năzuit la Nistru. Singur Vasilie-vodă, vâdzându răzsipa oștii sale, au purces și el deodată foarte cu puțină lângă sine. Apoi s-au strânsă pe lângă dânșul den capete slujitorilor și den Hâncéști unii și l-au luat între sine, apărându-l cu mare lauda sa și véste și pomenire ciinșeșă. La vréme ca acéia să stai la nevoia domnului cu cinste vécinică hiccăruia iese.

Zac. 9. Gonit-au gonașii pre Vasilie-vodă până aproape de Prut și l-au tot apărat carii era pe lângă dânșul, precum s-au pomenit. Și trupuri așa multe n-au cădzut; den oameni mai însemnați: Nechita-vamășul și Isar-clucériul. Și l-au prinsă viu și pre Gheorghie-hatmanul, fratele lui Vasilie-vodă, cădzut cu calul la coborâș.

Zac. 10. Vasilie-vodă, după acesta războiă, au trecut Nistrul la Rașcov, și, acolo petrecând câteva dzile, s-au mutată la Volodijin, un oraș căzăcescū, și de acolo au trimis pre Iordachie-visternicul sol la Hmilă-hatmanul, la cuscu-său. Iară Ștefan-vodă, lăsându Iașii, numai ce au venit până la pod, și de acolo orânduiddă la scaunul Iașilor caimacami, singur au purces cu oștile sale la Suceavă, unde era casa lui Vasilie-vodă și inema toată închisă în cetatea Sucevei, cu Toma-vornicul den boieri, avându 80 de săiméni și pușcari de loc și némpți 60 lefecii în cetate.

Zac. 11. Ștefan-vodă, dacă au sosit la Suceavă, au descălecat la un sată aproape, anume Șcheia, în casele lui Toderășcologofățul. Iară împregiurul cetății s-au îngropat săiméni săi și o samă de unguri, s-au adus pușcile și de la Hotin, și de la Iași și au început a bate cetatea, ce nu-i strica nemică.

Zac. 12. Să adogea țara de pretutindirea la domnu de iznoavă nou, iar și Vasilie-vodă, unde era, nu dormiia. Ce orice

nevointă pune omul, sorocul lui Dumnedzău, amu orânduie așa, a-l clăti, nu poate nime.

Zac. 13. Preste scurte dzile sosi véste cum Timuș iară cu 9.000 de oameni întră pre la Soroca în țară, și amu lovisă oamenii lui Vasilie-vodă și pre Grumadzé-căpitanul, carele cra în câmpii Sorocii cu straje. Și știia Ștefan-vodă că nu s-a lăsa cu atâta Vasilie-vodă asupra lui, ce agiunsése și el la Racoții, cneadzul Ardealului, și la Cazimir, craiul Ieșescă, cărora amândurora cra urât Vasilie-vodă pentru legătura cu căzaccii. Deci de la Racoții îndată i-au orânduie cu Petchi Iștioan, cu toți săcuii, ca pe 4.000 de oameni, iară craiul Ieșescă, un polcovnică ce avea la Cameniță, anume Condrățcii, cu 1.000 de léși călări, i-au trimis porunca aceasta, de ari veni vro oaste asupra Moldovei, căzăcească, să nevoiască cu toată osirdiia, adunându-să cu moldovenii, să-i smintească, care lucru apoi așa au fostă.

Zac. 14. Dacă au simțit Ștefan-vodă oastea căzăcească apropiată amu cătră Prut și au oblicit că tătari nu sântă, nu spre Roman, ce spre Cotnari au purces, știindă că sosése și Petchi Iștioan cu oastea ungurească. Vrca să ție calea căzaccilor la loc largă, undeva pre Jijié. Și la Cotnariă s-au împreunat cu ungurii și au purces spre Ștefănești, așteptându și pre léși. Ce, mai zăbovindă léșii, n-au îndreznit ungurii a să tâmpina cu căzaccii. Și așa, căzaccii au trecut codrul pre la Cucoréni, la Suceavă. Iară Ștefan-vodă au rămas pre șleahul lor despre Prut, și a triia dzi au sosit și Condrățcii cu 1 000 de léși.

MIRON COSTIN DE NEAMUL MOLDOVENILOR, DIN CE ȚARĂ AU IEȘIT STRĂMOȘII LOR

PREDOSLOVIE, ADECĂ CUVÂNTARE DINTĂI
DE DESCĂLECATUL ȚĂRĂI CEL DINTĂI
ȘI A NEAMULUI MOLDOVENESCU

Către cititoriă

Începutul țărilor acestora și neamului moldovenescă și muntenescă și căți sânt și în țările ungurești cu acest nume, români și până astăzi, de unde sântă și de ce seminție, de când și cum au dascăecat acése părți de pământă, a scrie multă vrémce la cumpănă au stătit sufletul nostru. Să înceapă osteneala accasta, după atâta véci de la discălecatul țărălor cel dintăi de Traian, împăratul Rămului, cu câteva sute de ani peste mie trecute, să sparie gândul. A lăsa iarăș nescris, cu mare ocară înfundat neamul acesta de o seamă de scriitori, ieste inimii durérc. Biruit-au gândul să mă apucă de această trudă, să scoț lumii la vedére felul neamului, din ce izvor și seminție sântă lăcuiitoriă țărăi noastre, Moldovei și Țărăi Muntenesti și români din țările ungurești, cum s-au pomenit mai sus, că toți un neam și odată discălecați sântă, de unde sântă veniti strămoșii loră pre acése locuri, supt ce nume au fostă întâi la discălecatul lor și de cândă s-au osebit și au luat numele cest de acum, moldovan și muntean, în ce parte de lume ieste

Moldova, hotarale ei pân-unde au fostu întâi, ce limbă țin și pân-acum, cine au lăcuit mai nainte de noi pe acestu pământu și supt ce nume, scot la știrea tuturoră carii voru vrea să știe neamul țărilor acestora.

Dzice-va neștene: prea târziu ieste după sutele de ani, cum să voru putea ști poveștile adevărate, de atâtea vacuri? Răspunzū: Lăsat-au puternicul Dumnezeu iscusiță oglindă minții omenești, scrisoarea, dintru care, dacă va nevoi omul, cele trecute cu multe vremi le va putea ști și oblici. Și nu numai lucrurile lumii, staturile și-ncepăturile țărâlor lumii, ce și singură lumea, ceriul și pământul, că sântu zidite, după cuvântul lui Dumnezeu celui puternic. Crezū, din Scripturi știm și din Scripturi avem și sfânta credință a noastră creștinească și mântuirea noastră cu pogorârea Fiului lui Dumnezeu și împelițarea cuvântului lui, cel mai denainte de veci în firea omenească (denafară de păcatū). Scriptura ne deschide mintea, de ajungem cu credința pre Dumnezeu, duhul cel nevăzut și necoprinsū și neajunsū de firea noastră, Scriptura departe lucruri de ochii noștri ne face de le putem vedea cu cugetul nostru. Să nu pomenim de marile Moisi, carile după 2400 de ani au scris létopisețul de zidirea lumii, că acela au avut pre însuși Dumnezeu dascal, rostū cătră rost. Omir în 250 de ani au scris după răsipa Troadiei războaiele lui Ahileus; Plutarhū în 400 de ani au scris viața și faptele vestitului împăratū în lume, a lui Alexandru Machidon; Titus Livius cursul a toată împărăția Râmului în 700 de ani și mai bine au scrisū după urzitul Râmului și alți mulți istorici, cercândū de amărântul scrisorile, cursul a multe vacuri cu osârdie și cu multă ostencală au scos lumii la vedere istorii.

Îndemnătu-m-au mai multū lipsa de știința începutului aceștii țări, de descălicatul ei cel dintâi, toate alte țări știindū începuturile sale. Laud osârdiia răposatului Uréchie-vornicul, carile au făcut de dragostea țărâi létopisețul său, însă aceia de

la Dragoș-vodă, de discălicatul cel al doilea al țărâi aceștii din Maramoroșu scrie. Țara de discălicatul cel dintâi cu români, adecă cu râmleni, nimica nu pomenește, numai amelită la un loc, cum că au mai fostu țara odată discălicată și s-au pustiit de tătari. Ori că n-au avut cărți, ori că i-au fostu destul a scrie de mai scurte vacuri, destul de dânsul și atâta, câtū poate să zică fieștecine că numai lui de această țară i-au fostu milă, să nu rămâie întru întunerécul neștiinței, că célelalte ce mai sântū scrise adăosături de un Simcon Dascalul și al doilea, un Misail Călugărul, nu letopisețe, ce ocări sântū. Care și acélea nu puțină a doao îndemnare mi-au fostu. Câtū mi să pare, bine nu știu, că n-am văzut létopisețul lui Evstratic-logofătul, iară cum am înteles de câțva boieri și mai ales din Niculai Buhuș, ce au fostu logofăt mare, pre acestu Simeon Dascal, Istratie-logofătul l-au fătat cu basnile lui și Misail Călugărul de la Simeon au născut, cela fiu, cestalalt nepot. Și mult mă mir de unde au luat acéste basne, că și Uréchie-vornicul scrie și el: 45 de ani la domniile céle dintâi, nici o scrisoare nu să află de lucrurile lor ce s-ar fi lucratū, și nici streinii n-au știut nimica de dânsii până la Alixandru-vodă cel Mare și Bun. Décii au început istoricii leșăști a scrie, mai ales Bielschii și Martîn Pașcovschii, pre carii i-au urmatū răposatul Uréchie-vornicul. Dacă n-au fostu dară dintâi scrisoare în țară și nici streinii n-au știut și nimica n-au scris, de unde sântū acéste basne, cum ca să fie fostu moșii țărâi aceștii din temnițele Râmului, dați întru ajutoriul lui Laslău, craiul ungurescū? Și românii acum era în Maramoroș în zilele acelu craiū, cești dincoace, de unde ieste acum Moldova, iară cei dincolo, unde ieste acum Țara Muntenească, iară în munți pre Olt, unde și acum să pomenește Țara Oltului, și râmlenii cei discălicați de Traian în Ardeal acum era în Ardeal.

Eu, iubite cetitoriule, nicăirea n-am aflatū nici un istoric, nici latin, nici Leah, nici unguș, și viața mea Dumnezeu știe

cu ce dragoste pururca la istorii, iată și până la aceasta vârstă, acum și slăbită.

De aceste hasne să dea seama ei și de această ocară. Nici iese șagă a scrie ocară vecinică unui neam, că scrisoarea iese un lucru vecinic. Cândă ocărăsc într-o zi pre cineva, iese greu a răbda; dară în véci? Eu voi da seama de ale méle, câte scriu.

Făcutu-ț-am izvod dintăiași dată de mari și vestiți istorici mărturii, a căroră trăiesc și acum scrisorile în lume și vor trăi în véci. Și așa am nevoit, să nu-mi fie grijă, de-ar cădea această carte ori pre a cui mână și din streini, carii de-amăruntul cearcă zmintélile istoricilor. Pre dânșii am urmat, care vezi în izvod, ei pavăta, ei sântu povăta mea, și răspund și pizmașilor neamului acestor țări, și zavistnicilor.

Și întâi unui Enea Silvie și cu următorii lui; însă acesta istoric nu așa greu nepriietin iese, cât numai acest nume vlah de pe Fleac, hatmanul Râmului, că iese scrie, unde s-au lunecat și săracul Uréchie-vornicul. Crédem neputinții omeneshi.

Iară iese altul, de neamul său Leah, Ianc Zamovschii, care orbă năvăleşte, zicând că nu sântu moldovenii, nici munténii din râmléni, ci, trecând pre aicea, pre aceste locuri, Traian-împăratul și lăsând slujitori de pază, au apucat o samă de dachi limba râmlenească. Vei vedea apoi și a cuvintelor lui răspunsul și ocară nu de la mine, ci de la istoricii, povățile méle, la rândul său.

Putérnicul Dumnezeu, cinstite, iubite cetitoriule, să-ți dăruiască, după aceste cumplite vremi anilor noștri, cându și mai slobode veacuri, întru care, pe lângă alte trebi, să aibi vréme și cu cetitul cărților a face iscusită zăbavă, că nu iese alta și mai frumoasă, și mai de folos în toată viața omului zăbavă decât cetitul cărților. Cu cetitul cărților cunoaștem pe ziditoriul nostru, Dumnezeu, cu cetitul laudă îi facem pentru toate ale lui cătră noi bunătăți, cu cetitul pentru greșalele

noastre milostiv îl aflăm. Din Scriptură înțelegem minunate și vécinice fapte puterii lui, facem fericită viața, agonisim nemuritoriū nume. Sângur Mântuitoriul nostru, Domnul și Dumnezeu Hristos, ne învață, zicând: „ИСПИТАТЕ ПИСАНИЯ“, adecă: „Cercați Scripturile“. Scriptura departe lucruri de ochii noștri ne învață, cu acele trecute vremi să pricépem céle viitoare. Citește cu sănătate această a noastră cu dragoste osteneală.

De toate fericii și daruri de la Dumnezeu voitoriū,
Miron Costin, care am fost logofăt mare în Moldova

Istoricii

Dion	Cavații
Evtropii	Bonfinu ungur
Carionu	Topeltn de Medias

Cap. 1 DE ITALIA

Toate lucrurile, dacă să încep a spune din ceputul său, mai lesne să înțeleg. Și neamul moldovenilor fiindu dintru o țară care să chiamă Italia, de Italia și de Împărăția Râmului, a căria împărății scaunul, orașul Râmul, în dricul Italiei iese, a pomeni întâi ne trage rândul.

Țara Italiei, de aicea de la noi, dreptu spre apusul soarelui iese, nu așa depărtată de țara noastră, că de la Belgradul, carile îl știm mai toți că iese pe Dunăre, unde cade apa Savei în Dunăre, nigutătoréște, mergându, cale de 30 zile iese până la Vinetia, și Vinetia iese pre pământul Italiei.

În statul său iese între mări, ca și Greția, adecă țările grecești, că dincoace, dinspre noi, să închide cu o limbă de mare, care iese din Marea Albă – vinețienii zic acei limbi Colfo de Vinetia, adecă limba sau grumazii de Vinetia – să zice și cu alt nume și Marea Adriaticum, Marea de Adrie. Iară mării

din care iese limba acéia îi zicu latinii Marea Mediteraneum, adecă marca den mijlocul pământului; turcii, grecii și noi zicem Marea Albă. Iară dispre céialaltă parte, spre apus, izbucnește iară din céiași Mare Albă un unghiū de mare, însă nu cu atâta lungime, cum ieste limba aceastalaltă dispre noi. Și pre celalalt unghiū dincolea ieste Ianua, noi zicem ianovezii. Însă dintre acéstea îmbe limbî iese Italiia și în dricul pământului, spre miazănoapte, dincolo, până la hotarale frantzului.

Hotarale ei despre răsăritū, dispre noi, cum s-au zis mai sus, limba de mare și apoi Stiriia, Carintiia, Avstria, țările Împărăției Nemțești; dispre miazănoapte frantzii, dispre apus Hispaniia, iară dispre amiazăzi să închide cu marea ce-i zicem noi Albă, și totū acéia ieste carea să închide până la Țarigrad.

Grecii zic Italici cu altū nume Hesperia, di pe Hesper, steaoa céia căriia zicem noi luceafărul cel de noapte, că acel lucefăr dreptū peste Italiia apune. Simănătoare foarte cu țările grecești, că cum Grețiia să încépe din Marea Albă, între mări, până la Machidonie, de o parte cu Marca Albă, carea să întinde până în Țarigrad, de altă parte limba de mare, de care s-au scris mai sus, desparte pe Italiia de țările grecești, așa Italiia dincoace cu limba de mare, iar dintr-acolo, despre apus, cu unghiul cel dispre ianovezi.

Așa are Italiia domnii împărțite în sine, cum avea și Grețiia într-o vréme, căroro domnii și țări sânt numele acéstea: Liguria, Tăscana, Umbria, Sabina, Latium, de unde ieste limba latinească și de la Latin craiul, Neapolis, căriia suptū craii Hispanici, Calabria, Apuliia, Romaniia, Istriia, Hetruria, Campaniia, și mai sântū mai mărunte țări, carele trec cu condeiu pentru zăbava.

Iară Grețiia avea țări anume: Acarnaia, Etoliia, Thessaliia, Fochida, Moreia, Arcadia, Elada, Olimbiia, Laconiia, Ahaia, Attica, unde ieste vestitul oraș Athina-Viotia, și iară mai sântū țări mai mărunte.

Ieste țara Italiei plină, cum să zice, ca o rodie, plină de cetăți și orașă iscusite, mulțime și desime de oameni, târguri vestite, pline de toate bivșuguri, și pentru mare iscusenii și frumusețuri a pământului aceluia i-au zis raiul pământului, a căruia pământū, orașile, grădinile, tocmélile la casile lor cu mare desfătăciune traiului omenescū nu are toată lumea, supt ceriū blândū, voios și sănătos, nici cu căldură prea mare, nici ierni gréle. De grâu, vinuri dulci și ușoare, untdelemnū, mare bivșug și de poame de tot féliul: chitre, năramze, lămâi și zahar și oameni iscusiti, la cuvântū stătători, peste toate neamurile, neamăgei, blânzi, cu oamenii streini dintr-alte țări nemăreți, îndată tovaroși, cum ar fi cu ai săi, cu marc omenic, suptiri, pentru acéia le zicū gentiloni, cum zicū grecii, celebii, și la războaie neînfrânți într-o vréme, cum vei afla la Istoriile Râmului, de vei cetti de dânșii.

Acéia țară ieste acum scaunul și cuibul a toată dascăliia și învățatura, cum era într-o vréme la greci Athina, acum Padova la Italiia, și de alte iscusite și trufasă meștersuguri.

Ieste Italiia mai véchie decât Roma, adecă Râmul, și Împărăția Râmului, care s-au urzitū în țara Italiei după ce au nemeritū de la Troada Antenor și Enea, din carii Antenor – Vinetiia și olatelor ei, iară Enea Râmului și împărăției lui începători și rădăcină sântū.

Numele Italiei ieste vechiū, la toate istoriile céle vechi latinești, de pe Ital, craiul lor. Némții italiianului zic valios, și noao, moldovenilor și munténilor, iar așa valios, frantzii italiianului valașhos, noao și muntenilor, valașhos, léșii italianului, vloh, iară noao voloșin, iară munténilor acum s-au luat léșii după apa Oltului și au mai adaos tiparnicii lor o slovă: M, de le zicū molténi, adecă olteanū, ungurii italianului, olașū, iară moldoveanului și munteanului, olah. Și țării Italiei léșii zic Vlosca Zemlea, adecă Țara Vlohului, iară țărâi noastre, Volosca Zemlea.

Caută-te dară acum, cetitorule, ca într-o oglindă și te privește de unde ești, lepădându de la tine toate célelalte basne, câte unii au însemnatu de tine, din neștiință rătăciți, alții din zavistie, care din lume între neamuri n-au lipsitu niciodată, alții de buiguite scripturi și desarte.

Iară nu numai numele acesta, precum ai înțeles că iese tot unul, la toate țările, și al tău și Italiei, precum vei înțelege și mai pre largu, la capul deosebi de numele acestor țări, că și turcii, și grecii ne zic vlah, ca și dintr-altele te vei cunoaște: obiceiuri, hire, graiul și până astăzi, că ești dreptu vloh, adecă italiian și râmlcan.

Multe obiceiuri într-acest neam trăiesc a italiianilor, până astăzi: așa de oaspeți la casile lor, nemăreți, voioși și libovnici (nu știu din ce munténii, o samă, s-au abătut puținel den aceasta hire), așa la petrecânii, la întrebare unul pre altul de viață, firea, clătirea. Cine au fost la Italia, să vază pre italiiani, să ia aminte, nu-i va trebui mai mare dovadă, să crează că un neam sântu cu moldovénii.

În casa noastră au fostu această voroavă, în Iași cu un episcop italian, care, între alte, foarte pre voia gândului mieu mi-au zis cuvinte de acéste neamuri, dzicând așa, și era om de înțeles: „Mie nu-m trebuiește să mai citescu la istorii de moldovéni, cine sântu; pre o samă de obiceiuri, foarte bine îi cunoscú de unde sântu, așa liubovnici la oaspeți, așa femeile lorú să ferescú de vedérea streinilorú și să dau în laturi, așa să nu treacă femeia pe dinaintea bărbatului pe drum sau pe cărare, așa toată viața, în mâncare cu dulceața curechiului, numai aceștea sărat, atâta osăbire, acéia și iarna, și vara tot verde, nemurat. Toate acéstea atocma cu italiienii sânt și a vedere să mărturiséște o fire“. Cu multă mirare am stătu de mărturia acelui vlădică, de mare agiutoriú istorii méle.

Înțelege-vei și din capul care să va scrie din graiul cestorú țări că și limba iese dovada că în graiul nostru până astăzi sânt cuvintele, unile letinești, iar altele italienești. Să miră un historic, anume Cavație, dzicând: „De mirat lucru iese că limba moldovénilorú și a munténilorú mai multe cuvinte are în sine râmlenești decât a italienilor“, măcară că italianul tot pre un locú cu râmlénii. Ce acéia nu-i divă, că italianii târziu ș-au scornit limba din letincască, așa de iscusită, de dezmiardată, cât că iese limba îngerească îi zicu-i. Și întru unile voroave peste samă își aduce cu a noastră, ales cu acéste silaves: delia, di, delia voi, vo siniorio, cum la noi: la dumncata, de la tine, de la dumneata, la voi, de la voi, care acéstea în limba letinească, adecă râmlenească, acum nu încape, ce cură fără acéstea în măsurile sale.

Un historicú, anume Eneas Silvii, de care ți-am pomenit la predoslovie, și câțva alții, pre urma și pre cărarea lui, au scris în istoria sa cum moldovénii, carii lăcuiescú pre pământul Dachii-de-Sus și munténii pre Dachia-de-Jos, acestú nume, vlah, îl trag anume după Fleacú, hatmanul Râmului. Și aceasta părere a cclui Enea nu iese de aiurca, numai au cetit niște stihuri a unui dascal, anume Ovidius. Pre acelu Ovidius l-au făcut, cum zicu turcii, surgunú, de l-au gonit din Râm tocma la Cetatea-Albă, pre Marea Neagră, Avgust-chesariú, împăratul Râmului, pentru niște cărți ce scrisése în stihuri de dragoste, de să umplusă Râmul de curvii dintrú acéle jocuri ale lui, cum fac și moscalii, de trimit la zatocenii, adecă în urgie, la Sibir, și până acum. Acela dară dascal Ovidie au scris câteva cărți, sezându la Cetatea-Albă în urgie, iară în stihuri, că ș-au fărșitu acolo și viața. Și pre numele lui iese balta Vidovul la Cetatea-Albă. Într-acéle cărți, una ce are nume de Pontú, scrie la un prietin al său la Râm, anume Grețin, acéste stihuri. Iată că ți le însemnezú latinéște scrise și pre limba noastră tălmăcite:

*„Praefuit his, Graecine, locis modo Flaccus, et illo
Ripa ferox Istri sub duce tuta fuit
Hic tenuit Mysas bentes in pace fideli;
Hic arcu fisos, terruit ense Getas“.*

*„Ghieții ținea într-o vreme, acum Flacus ține
Râpa scump-a Dunării el singur cu sine.
Iel au ținut Misia în pace cu credința,
Pre ghieți au scos de aicea, el cu biruința“.*

Așa însemnează aceste stihuri ale acelu dascal, pomenindă pre acel Fleac, căruia numele la Istoriile Râmului ieste Fulvius Fleacus-consul, precum chiema ei pre atuncea hătmăniile lor. Și de aceste stihuri s-au legatū întâi acela Eneas Silvii, și după dânsul și alții. Și între accia aflu și eu pre Urêche, săracul, următoriu: să fie numele acestor țări, vlah, de pre acela Fleac, hatmanul Râmului, căruia lucru Carion istoricul stă împotrivă, și cu dânsul și Topéltin de Mediiși, anume zicândū deschis: „Ceia ce au scris că numile vlah acestuia neam, adecă al Moldovei și al munténilor, ieste de pe hatmanul Râmului Fleac basne sântū“.

Eu încă cci partea mea cu dânsii, cu acești doi țiu pentru acéste doveade, care deschis ți-am scris, cum toată lumea zice italianului așa cu un nume și noao până astăzi. Și acel Fleac, de au bătut războaie cu tătarii pre Dunăre, iară la discălicatul țărâlor acestora, nici o treabă nu are, care sântū târziu după Fleac discălicate, de Traian, împăratul Râmului din Țările Vlohului, adecă a Italiei, făr numai va zice cineva că italianii acestū nume vlah au dobândit după Flac, care lucru n-am cetitū nici la o istorie a Râmului și de Italia. Alte chipuri și capete au avut Italia mai vestite și mai vechi decât acela Fleacū; cum ar fi luat Italia nume de la acela?

Ci de Italia atâta ajunge, câtū ți s-au arătat cu mărturiile și istoriile și numelui care-l avem de la alte neamuri, tot unul până astăzi. Să pășim de acum și la altile pre rândū.

Capul al doilea PENTRU ÎMPĂRĂȚIA RÂMULUI

Împărăția Râmului, căriia putere și lățime asemenea nu au fostū nici o împărăție de cândū ieste lumea, de măriia ei citéște toate istoriile lumii, mai mare nu vei afla alta, nici în céste vacuri de acum, nici în céle trecute. De această împărăție vei afla și prorocii, ales la Daniil-prorocul, cu dezlegarea visului lui Navohodonosor, împăratul Asiriei. De aceasta împărăție cântă și sfânta biserică, întâia, slava, glas 2, la vecerniia nașterii Domnului și Dumnezeului nostru Isus Hristos: „**АВГУСТ ЕДИНО НАЧАЛСТВОЮЩЕ НА ЗЕМЛИ**“, adecă: „Cândū Avgustū unul stăpâniia tot pământul“. Acest Avgust, împărat al Râmului au fostū, și în zilele lui au născut și Mântuitoriul lumii, fiul și cuvântul lui Dumnezeu, din preacurata Fecioară Mariia.

Numele său trage de pe orașul Roma, noi zicem Râmul, care oraș ieste în Italia, pre apa Tivruului, curătoare în Marea Albă, cu cale de câteva zile mai jos de Râm, din izvoarele munților Italiei început. Iară începutul împărăției aceștia, cum s-au și mai pomenit la capul cel dintăi, de Italia (care ieste mai véche decât Râmul și decât începutul împărăției, pentru acéia pricină s-au pus și întâi la Italia rândul), ieste din Troada, care o au răsipit-o elinii, sau cu altū nume grecii, trăgândū multă vreme războaie cu troadénii pentru mare strămbătatea lor ce le făcusa grecilor troadénii, cu furțișagul Elenii, femeii lui Menelau, prin Alixandru, feciorul lui Priiam, împăratul Troadei. Care fămée să să întoarcă grecilor pururea sfătuia doi domni din Troada, Antenor și Enea, că, întorcând-o, dzicea că s-a potoli vrajba cu grecii. Ci măzdind pre alți sănatori domni, ficiorul lui Priiam, să ție cu dânsul, să nu să dea Elena, s-au trăgănatū sfada, până la stingerea de totū a Troadii, câtū n-au hălăduit niminea altul, nici în cetate, nici în olatul ei, fără acei doi ce s-au poménitū, Antenor și Enea, cu gloatile lor. Ori

că știindu-i grecii că aceia sfătuia spre bine și nu i-au gonit, ori că ei, ca niște oameni cunoscându la ce trage lucrul, s-au păzit de vreme, au ieșit cu casile și cu oamenii săi, încărcati în vase. Din carei Antenor au discălicat Veneția pre pământul Italiei, iară Enea, pogorându-să mai jos, au abătut la malul iară al Italiei, unde stăpâniia Latinus-craiu o parte de Italia. Și, îndemnat și de prorocii lor, pe atuncea păgânești, au început sfadă cu acel crai, anume Latinus, de pre a căruia nume este limba latinească.

Nu era încă cu oameni deși acele locuri așezate pe acele vremi, și singur craiul mator de zile, numai cu o fată de trupul său, care era logodită după un domn de Italia, anume Turnus, carile avea mulți domni de Italia neprietini. Pre aceia i-au tras Enea în tovărășie împotriva lui Turnus și a lui Latin-craiu, și cu câteva războaie cu mare vărsare de sânge, înfrângându pre Turnus, până și la perirea lui în război, au căutat lui Latin-craiu a primi pre troadeni în țara sa, în Italia, și pre Enea, ginere în locul lui Turnus, că lui Enea doamna îi murise de groază cândă au văzut arzându de toate părțile Troada. Așa s-au făcut troadonii moșani Italiei, așezați și legați întru sine cu italiienii, să trăiască troadonii pre limba și pre pravilie de giudețe a italiienilor, și italiienii să priimească bozii, și rugile, și obiceiurile de biserica troadonilor.

Și dintr-acestă Enea și fata lui Latin-craiu sânt, din seminție în seminție, născuți doi frați, anume Romul și Rem, carii au urzit orașul Roma. Și zidind pre jumătate Romul și pre jumătate de oraș Rem și încă neînălțate zidurile, au venit întru una de zile Rem să vază sporul lucrului a frăține-său în partea unde zidiia frate-său, Romul, și, vrându să facă șagă au sărit peste zidul frăține-său răsând. În loc frate-său, luând semn de piezi-răi orașului, apucă un fuște și lovește pe frate-său pen mijlocul trupului. Cade Rem mort de rană, iară Romul, stându asupra trupului, au zis: „Așa să

petreacă toți carii vor vrea să saie zidurile acéstea“. Și au stătut singur Romul și urzitori orașului și crăiei, de pre a căruia nume iese și numele orașului Roma, până astăzi, și de pe oraș și numele împărăției.

Fost-au această împărăție din ceputul său, de la Romul, craiul dintăi, supt crai, până la Tarcvinius cel Mândru, îi zic râmlenii Tarcvinius Superbus, adecă Mândru. Al aceluia un ficior ce avea au făcut silă noaptea la casa unui domn, lipsind domnul de acasă, anume doamnei sale, Lucreția, care, după acéia silă din pat nu s-au mai sculat, ci au scris la bărbatul său, unde era, și la unchi-său, vestit senator pre atuncea la Râm, anume Brut, să vie cum mai de sirg la dânsa, că iese spre moarte. Și dacă au sosit și au intrat în casă și unchiul acci fâmei Lucreției, și bărbatul ei, au zis: „Îngăduiți, nu vă apropiiați de patul meu, spurcat de ficiorul lui Tarcviniu. Iară trupul de iese și silit, nevinei mele moartea mea va fi martor“. Și au scos un cuțit de supt perină, de acéia trabă gătit mai denainte, și s-au lovit cu cuțitul întru inimă. Au năvălit bărbatul ei și unchi-său la pat, ci în deșert, că căzusă cuțitul cu rana adânc, din care, după câteva ceasuri, au murit Lucreția. S-au făcut o zarvă mare și tulburare în tot orașul de o faptă ca accasta și s-au strâns tot orașul la Brut, cărora au arătată tuturora fapta ce au făcut ficiorul craiului și cuțitul crunt de sângele nevinovății fâmei și silă. Și au stătut tot Râm, și în loc și olatele, de au jurat cu Brut cum să nu mai sufere crai asupra sa. Iară Tarcviniu, urât și părăsit de toți, și de slujitorii lui pentru spurcata fapta acéia și silă, au fugit la franțozi, cu carii, trăgându ajutoriu, s-au ispitit cu silă să coprinză iară scaunul Râmului, ci tot gonit și răsipit s-au întors, și n-au mai dobândit ce au pierdut în toată viața sa nici el, nici altul. Și de atuncea s-au cârmuită acca împărăție totu supt sfatul sinatorilor, cum vedem acum că să cârmuiește Veneția, până la Avgust-chesar, 500 și mai bine de ani.

De mirat lucru că această împărăție, la câtă putere și lățime au venit, totu într-acéle 500 de ani de suptu cârma sfétnicilor au crescut. Și alegea ei din an în an câte doi mai mari, căroro cu numile boierii le zicea *consules*, adică capetile sfatului, că *consilium* lătinéște ieste sfatul. Și mai mare era acestu nume de boierie, consul, decât împéror, că acesta nume împéror era hatmanilor, carii ducea în vreo parte oștile, și trăia acestu nume numai până era în oaste, cine era. Iară daca să întoarcea acasă sau la Râm, nime și nimărui nu să zicea împéror, ce iară pre numile ce avea dintăi. Va să zică împéror poruncitoriū, care nume apoi pentru mare izbândă ce făcea acei *imperatores*, adecă hatmanii, au căzut de să numească împărății cu acestu nume și au ieșit mai mare și mai de cinste decâtu numile crailor.

Hotarăle aceștii împărății a Râmului mai necoprinsc sântu, că nu niscareva munți sau ape curătoare, cum vedem acum că despartu crăie de crăie și împărăție de împărăție, ci din toate părțile le-au fostu hotarul Marea Ochianul, care încunjură pământul, începându dispre părțile despre miazănoapte, ochianul cela ce încunjură Englitera, și totu acela Ochian și dispre apus, pe după Hispania și Portugalia, și de la părțile Apusului să trage tot acela Ochian, încunjurându totu pământul despre amiazăzi, pe după Africa, noi zicem Barbarezii, până vine la Marea Roșie, care icste între Eghipt și Araviia. Câte împărății, crăii, domnii, țări sântu, di le încunjură Ochianul, precum s-au poménitu mai sus, toate supt ascultarea Împărăției Râmului au fost.

Încă mai spre răsărit de Marea Roșie, de la Ochianul de amiazăzi, tăind pre uscat Aravia, Asiria, Siria, până la muntele Caucas, între Hândii și între parthi, și de acolo până în Marea Caspiei și Armeniile amândao și câte țări sântu între Marea Caspiei și între Marea Neagră, ghiurgii, mingrelii, cerchiezii și alte țări, și de acolo apa Domul și Volga, toate suptu

ascultarea Râmului au fostu și de la Iuzbec hani ce mari de la Râm lua steag de hânii.

Cu Hândiia numai nu au închiit toată lumea dispre răsărit și veniia și de acolo multe țări să să închine. Ci de la o vreme nici-i mai priimii ca locuri depărtate.

Și unghiul cestalalt, la Ochian, pre unde sânt acum șvezii și Daniia și unghiul spre apa Renului, pre acéste țări nemțești – că și șvezii și daniii tot némți sântu și un neam sânt – nu i-au putut supune nici într-un chip râmlénii până la îndireptatul acei împărății în multe părți. Și câtă oaste au pierdut cu némții, bătându războaie, cu céialaltă parte de lume nu o ar fi pierdut-o. Însă numai o parte de némți supuși n-au fost, iară cât ține apa Renul, și célelalte, și peste apa Renului, multe locuri supuse au fostu, cum și Englitera, și franzozi, și toată Hispania.

Cantă acum cu cugetul întru atâta lungime și lățime de lume câte împărății mari sântu acum, cum icste Englitera, Franzozi, Hispaniia, némții până la apa Renului; la Africa: Fesul, Liviile, Mareh, Afri, până mai tot Eghiptul, habeșii și Împărătiia Asiriei, Persul, Armeniile, Capadochia, toată Greția și Machidonia, Iliriia, Dachiia, unde sântem noi acum, și alte țări și ostroave și pre ochian, și pre Marea Albă, și pre Marea Neagră și pre Caspiia. La toate acéstea ieșia pașii de la Râm, pre un an pre unile, la altile pre trei ani și mai mulți. Câteva coale de hârtie s-ar mai lungi de ași sta a pomeni anume țările toate. Pașii ieșia și la țările jidovești, la Ierusalim, de la această împărăție, de care lucru deschis te va învăta sfânta Evanghelie a patru evangheliști. O seamă de țări mai depărtate dintr-acéstea supt crai birnici le lăsa: la Africa, ales la Eghipt, Armenia iară céalalte, cum ieste Spania, Englitera, franzozi, némții, până la apa Renului, Italiia, țările grecești, toate țările Ierusalimului, Anadolul, ostroavele, tot cu senatorii Râmului să cârmuia. Pentru acéia au zis un filosof al lui Pir, craiul epiroților, adecă

al arbănașilor, cându l-au trimis în solie la Râm, că au văzut sfatul lor de împărați adunat.

Ci câtă ne trebuiește la rândul istorii noastre, ne ajunge de atâta de Împărăția Râmului.

Capul al treilea DE DACHIA

Daca s-au început de Italia a zice, de unde iese venit neamul acestor țări și de Împărăția Râmului, de care împărăție sânt discălicate ceste țări cu râmleni, vine rândul acum și locului acestuia, la ce loc au venit acest neam, din locurile cele dintâi.

Locul dară acesta unde iese acum Moldova și Țara Muntencască iese drept Dachia cum și tot Ardealul cu Maramoroșul și cu Țara Oltului. Alt nume mai vechiu decât acesta, Dachia, nu aflu în toți câți sânt istorici, că de le-au zis cineva că iese Schitia, de pe schiți, adecă tătari – căci au năbușit pre aceste locuri pre urmă tătarii și mai înainte de Atila, descălicătorul Țării Ungurești și a ungușilor pre aceste locuri – Dachia numele său cel vechiu tot au ținut la toți istoricii. Cum s-au zis, Schitia iese dreapta Iuzbecul, adecă Tartaria cea Mare și o parte de Împărăția Moscului.

Dachii aceștia cu multe vacuri mai nainte de Hristos au așezat locurile acestea. Pomeneste de dânșii Cvint Curtius, istoricul, de faptele lui Alexandru Machidon (însă nu acea Alexandria mincinoasă, care iese pre limba noastră plină de basne). El scrie: „Sahi, dahi, masagheti tot un neam sânt”, venit din părțile Hindiei pre aceste locuri, când încă lumea mai rară au fost în oameni. Și dintr-acești dahi – noi zicem și grecii, dachi, iară latinii și lésii, dații – să țin sasii de Ardeal (și până nu demult au fost și la noi în țară, iară la satele cele hănești, la Bugeac, și acum sânt, de le zic testebani), că să tragă și au

mari istorici martori. Limba lor iară așa vechie iese; au price între sine cu nemptii pentru mai de multe vacuri, carii sânt mai vechi de dânșii, și ceștia că nemptii au luat de la dânșii limba, iară nemptii că sasii au iese de la dânșii, din Saxonia. Ci aceste price le lăsăm la dânșii, noi numai pomenim cât slujăste rândul nostru la poveste.

Hotarale Dachiei dispre răsărită iese Nistrul apa, la istoricii cei vechi Tiras, iară dispre amiadzăzi, Marca Neagră și Dunărea, dispre apus Panoniia, acum țările Budii, dispre miazănoapte, Morava, și Podolia în Crăia Leșască, unde iese și Camenița. Sânt o samă de istorici carii dau și Podolia și câmpul peste Nistru până la apa Buhului și peste Dunăre, Misiile amândoa, căroră le zicem noi acum Dobrogea și o parte de Iliria, să fie fost de Dachia.

Puternică într-o vreme, cât supt vremea Împărăției Râmului supt Domentian-împărat, iară la Dachia crăind Decheval-craiu, lua dachii o sumă de bani din visteria Râmului, cum lua tătarii de Crâm de la Moscū și de la lési, să nu le robească țările, că prăda și dachii Italia cu călărimea, până în zilele lui Traian-împăratul, ce au împărătit pre urma lui Domentian-împăratul.

ION NECULCE
*LETOPISEȘUL ȚĂRII MOLDOVEI
 DE LA DABIJA-VODĂ PÂNĂ LA A DOUA
 DOMNIE A LUI CONSTANTIN
 MAVROCORDAT*

CAP. I
 DOMNIA DABIJII-VODĂ

După moartea lui Ștefăniță-vodă, ficiorul lui Vasilie-vodă, în anul 7170 [1662], au trimis boierii la Poartă pre Chiriță Drace, cu rugămintele de la boieri și de la țară, pre cine or vrè ci să le dè domnu de țară. Și le-au ieșit răspunsul de la împărăție să margă boierii toți la Poartă și acolo, pre cine or alege ei, pre voia lor vor face.

După acee mers-au toți boierii la Țarigrad, după poronca viziriului. Și cu dânșii era și Evstratie Dabije vornicul. Și dintre cei boieri mulți carii trăgè nedejde domniiii, numai Toma vornicul și cu frate-său vistiernicul Iordachi, Cantacozineștii cei bătrâni, s-au agiunsu cu nepotu-său, cu cupariul Rusăt cel bătrân. Având cupariul trecere și cinste la Poartă, au isprăvit lucrul de domnie pentru Dabije vornicul. Și ieșind boierii înaintea viziriului, să ținè cela di cela să-i aleagă la domnie. Iar Dabije vornicul nemică nu știè, nici în gând nu-i era. Ce cum întrară boierii în casă la viziriul, fiind lucrul tocmit și aședzat cu cupariul, și întrebă viziriul care este Dabije. Și arătându-l boierii, l-au și îmbrăcat cu caftan de domnie. Iar alți boieri ce trăgè nedejde domniiii au rămas numai cu nedejde.

Vinit-au Dabije-vodă în scaonul domnescu în Iași, tuturor cu bucurie de bună părere pentru domnu bun de boieriu de țară. Și era tuturor cu bine. Și nu era nici un boieriu în prepus sau în minciuni la acest domnu, nici țara nu era împresurată cu dările pre acee vreme.

Acest domnu avè obicei, când șidè la masă și vidè niscaiva oameni săraci davorind prin ogradă, învăța de lua câte doao, trii blide de bucate din masa lui și pâine și vin și le trimite acelor oameni acolo în ogradă, de mânca acei oameni. Și dzicè cătră boieri: „De mult or fi davorind ei și or fi flămândzi, neavând de cheltuială”. Și făcè Divanuri dese, ca să nu zăbăvască oamenii mult, dacă or vini la Iași pentru nevoile lor. Și multe Divanuri făcè din amiadzădzi în desară. Care aceli Divanuri den amiadzădzi în desară nu cădè toate prè de laudă. Așjdere el *bè vin mai mult* din oală roșie decât din păhar de cristal, dzicând că-i mai dulce vinul din oală decât din păhar. Și el era de locul lui din ținutul Putnei, și știindu clă încă din boierie că au oamenii săraci dobândă bună din vie, din toate cele rele au scornit și el acestu obicei rău de vii: de pogon câte un leu să dè; care să trage și până astădzi.

Restul capitolului se ocupă, pe scurt, de războiul dintre turci și nemți, la care au participat și domniii principatelor românești, și mai pe larg de evenimentele din Muntenia, în legătură cu intrigile dintre Grigore Ghica-vodă și Cantacuzinești, care voiau pe unul dintre ei domn.

CAP. II
 DOMNIA DUCĂI-VODĂ CELU BĂTRÂN, LEAT 7174

Duca-vodă era de moșie din Țara Grecească, de la Rumelia, și, viindu aice în țară de copil, au slujit la Vasilie-vodă în casă și la alți domni, pân-au agiunsu la boierie mare. Și s-au și-nsurat aice în țară, de-au luat o fată a doamnei Dabijoaie, anume Nastasia, ce era făcută cu Buhuș, ș-au agiunsu de au fostu și

visternicū mare în dzilele Dabijăi-vodă. Ce, după ce au murit Dabije-vodă, au mârso doamna Dabijoaie în Țarigrad, cu Duca visternicul, ginere-său, avându pe Cupărești și la alte căpetenii a Portăi, împărătești. Scris-au și Toma vornicul Catacozono la nepotăi lui, la Cupărești, ca să fie nevoitori pentru Duca visternicul. Și așe i-au isprăvitū, de l-au îmbrăcat cu caftan de domnie în Țara Moldovei, în locul Dabijăi-vodă.

Dece viindu în scaonul domniei, în Ieși, le era tuturor cu bine, fiindu și el din boierii țării domnit, cât nu să plângē nime nice de o strâmbătate. Dar numai giumătate de an au domnit, și i-au și vinit mazălia, pentru povestea unei cărți ce au scris el la hanul tătărăscu.

Dzic că atunce să cerca acel hanū să s-închine la împărăția Moscului și să lipsască de supt împărăția Turcului. Și înțelegându la împărăție de povestea aceasta, n-au credzutū, ce au scris viziriul la Duca-vodă aice în țară, să caute numai să adeverească acestu lucru, să-i facă știre.

Și viziriul, din Țarigrad au purces la oaste. Duca-vodă, vrând să ispitească pre hanul, să afle adevăriul pe poronca viziriului, au scris și el la hanul, cum și el este robū și plecat supt puterea hanului, și altele multe ca aceste. Și mǎrgând omul Ducăi-vodă pre la Vozăia, la trecătoarea Niprului, l-au prinsu pașea de Vozăia, și fiindu pașea neprietin Ducăi-vodă, i-au și triimășū cărțile la Țarigrad, la camaicanul. Și camaicanul, neștiindu povestea, îndată au arătat cărțile împărăției. Și împărăția au triimis de l-au mazilit. Și era să-șū puie și capul. Atunce în grab-au pus împăratul pe Iliieș-vodă, ficiorul lui Alecsandru, domnu.

Numai nărocul Ducăi-vodă ce au fost, de nu ș-au pus capul, că caimacanul au triimis acele cărți a Ducăi-vodă la oaste, la viziriul, de le-au vădzut. Dece viziriul au scris la împărăție cum că Duca-vodă cu poronca lui au scris la hanul, ca să-l ispitească, și nu-i vinovatū. Și așe au scăpat Duca-vodă cu dzile,

de n-au peritū. Iară mazăl tot au rămas, că apucasă împărăția de pusesă pre Iliieșū domnu. Și au domnit Duca-vodă numai șesă luni într-această domnie întâiu.

Și când i-au vinit mazălia, era ieșit Duca-vodă la primblare cu toată casa și boierii lui pe Prut în sus, la Berchoiești de-ș lua sama oilorū ce avē din boierie. Și acolo, fără nedecjde, i-au vinit mazălia, și de acolo luându-l aga împărătescu cu toată casa lui, de l-au dus la Țarigrad.

CAP. IV

DOMNIA A DOAA A DUCĂI-VODĂ CELUI BĂTRÂN

Viindu Duca-vodă cu a doaa domnie în țară, arătă-să la hire mai aspru decât cum era cu domnia dintăiu. Și și începu a zădi mănăstirea Cetățuia, că era țara plină de oameni și cu hrană și agonisită bună.

Iară în al triile anū a domniei lui, la vleato 7180, rădicatu-s-au Hânceștii cu toți orheienii și lăpușnenii cu oaste asupra lui, pentru urăciunea grecilor ce adusesă pre mulți de la Țarigrad.

Și mai ales pentru Cupărești, ce era aice în țară. Dece viind Hânculū și cu Durac sǎrdariul aice în Ieși, cu toate oștili, străga să prindză pe greci, să-i omoare. Fugit-au toată boierimea care încotro au putut. Iară Duca-vodă, văzându că s-au rădicat atâta țară asupra lui, au ieșit din curtea domnească cu toată casa lui ș-au purces în gios pre iaz. Iară Hânceștii au intrat în curte și prin casăli boierești și neguțitorești, pen târgu, străgându și jăcuind. Și prindzindu pre greci, pre câți i-au găsitū, pe toți i-au omorât.

Duca-vodă au trecut deodată peste Dunăre, și cu o samă de boieri, iară o samă trecusă în Țara Muntenească. Și

isprăvindu-și Duca-vodă de la Poartă, și s-au luat tătari câți i-au trebuit, de i-au triimis cu Alecsandru Buhuș, ce era pe acie vreme sârdariu, de-au lovită pin oastea Hâncestilor la Iepureni și i-au bătut pe Hâncești și i-au împrăștiat.

Iară tatarâi, după ce au bătut pe Hâncești, pe mulți oameni au robitu dintr-acele ținuturi și, pe mulți din căpetenii, căpitani, hotnogi, prindzindu-i, i-au spândzurat, și pe unii i-au întepat. Duca-vodă după ce s-au întorsu de piste Dunăre, iarna era mare atunce. Hâncestii atunce, nu știu, n-au vrut au n-au îndrăznit să facă vrun rău domnului. Ce pentru doi, trii vinovați au perit mulți nevinovați, și s-au potolit toți. Numai numele Hâncestilor au rămas în pomenirea oamenilor de atunce până astăzi.

Iară dup-aceste zarve, cât s-au făcut vară, s-au gătit împărăția Turcului și au purces cu oști să vie asupra Țării Leșești, să dobândească vestita cetate Camenița. Și au triimis poroncă la Duca-vodă să-i triimiță chip și starea cetățai Cameniței, să vadză ce loc și ce tărîc ară avé. Duca-vodă au triimis pe un nemiș din ținutul Hotinului, anume Gligoric Cornescul, ce era foarte meșter de scrisori și de săpături la pietre și la alte lucruri, de au făcut chip cetățai Cameniței de ceară, cu toate tocmelele ei dinluntru și denafară. Și o au triimis la împărăție, de o au vădzut, și mult s-au mirat de mărirea ei, ce era din sângură starea locului, cu apă și cu stânci de piatră împregiuriu, minunat loc. Și mai mult aceasta au îndemnată pe împărăție de au vinit la Cameniță.

După ce ni se povestește cum s-au făcut, de către moldovenii, pregătirile pentru sosirea în bune condiții a armatei turcești, condusă de însuși sultanul, aflăm că boierii, nemulțumiți de Duca-vodă, l-au pârât vizirului, care, la rândul său, și-a informat stăpânul. Domnitorul a scăpat de mazălire grație unei foarte frumoase și rare blăni de vulpe de mosc neagră, care a plăcut mult suveranului. Povestirea continuă precum urmează.

Craiu leșescu era atunce Mihail Vișnoveschie, și hatman Sobetchie, care pe urmă au fostu și craiu. Sta sateli pe marginea Țării Leșești pline de oameni, și le spuné moldovenii: „Fugiți! fugiți! că vin turcii în țara voastră“. Ei nu credé, sta pe loc. Turcii, cum au trecut Nistrul, cum au început a prăda și a robi și-a da foc, câtă au putut agiunge pen Țara Leșască, fără nice o grijă de leși.

În Camenița era numai vro 6 000 de drăgani, de paza porților, și târgoveții. Și cum au agiunsu turcii supt Camenița, trei, patru dzile, și-au bătut din puști, și s-au și închinat cei din cetatea Cameniței, adevărindu-le turcii milă, dacă să vor închina. Și deschidzind porțile, au intrat turcii și-au făcut dovă în limba lor și vesălie mare de izbândă, c-au luat cetate ca acie vestită Camenița, așé pre lesne, fără nice o scădere de oști și vârsări de sânge. Așé da din tunuri, cât să cutremura locul. Și au ieșit toți lăcuiorii Cameniței pe porți afară, cu tot ce au avut. Și i-au așezat pe toți pe denafară, pe lângă cetate, să lăcuiască.

Iară Volodiovshie, starostele de Camenița, dac-au vădzut că s-închină cetatea, el au intrat în ierbărie de-au dat foc, de-au arsu și el cu iarba, socotindu mai bine să-și facă moarte cu mânule sale decât să încap-în mânule păgânilor rob.

Dece turcii, întărindu cetatea cu puști și cu zahară și cu oaste, au așezat și paș, și prădzându cât au putut agiunge ostili turcești în sus prin Țara Leșască, au purces împărăția în gios, iar pe acel șlah ce au vinit, și-au trecut Dunărea la Oblușită cu mult plen de robi și de duim.

Iară pe Petriceico-vodă l-au lăsat cu oastea sa, cu moldovenii, în Hotin, ca să fie de pază țării și-a șlahului Cameniței, ca să nu închidă leși drumul negușitorilor, să nu flămânzască oastea din Camenița.

Trimis-au viziriul la Petriceico-vodă, când era împărăția la Nistru, să alcagă un boieră care-i mai de treabă, să-lă triimată la cortul lui, că-i trebuiește. Ales-au Petriceico-vodă din toți

boierii țării mai de treabă la voroavi pe Miron Costin, care au fostu mai pe urmă și logofăt mare. Și mărgând Miron la cortul viziriului, pusu-l-au viziriul de au șădzut înaintea lui. Și i-au dzis viziriul să-i spuic dreptu: pare-le lor bine c-au luat împărăția Camenița, au ba? Iar Miron au răspunsu că să teme a spune drept. Vizirul s-au jâmbit a râde și i-au dzis să grăiască, să nu să teamă. Atunce Miron au dzis că „sintem noi moldovenii bucuroși să să lătască în toate părțili cât de mult, iar peste țara noastră nu ne pare bine să să lătască“. Atunce viziriul iară au răs și i-au dzis: „Drept ai grăit“, ș-apoi l-au întrebat cum socotește: lăsa-o-a oastea turcească la Hotin cu Petriceico-vodă să fie de pază țărâi și a Camenițai pân-înă primăvară și n-a avè vro primejde de leși?

Iară Miron au răspunsu că nu-i bine să lasă oastea turcească, că este vreme de iarnă, și să șadză oastea de iarnă la un loc n-a putè-o birui țara de fân și de grăunță și de alte bucate, că-i țara săracă, ș-a flămândzi. S-o răschiere pen sate, satele înșirati, și or lovi podghiazuri din ceea parte, astădzi într-un sat, mâne într-altul, și pân-în primăvară a peri oastea împărătească toată, și pentru oastea turcească oră strâca podghiazurile și țara. Numai oastea turcească să să duc-în gios. Numai să le dè voie împărăția să scrie moldovenii la leși, cu rugăminte și cu îmbunături, fiindu tot de o lege. Or crede leșii ș-or lăsa de n-or face stricăciune Moldovei, și or chivernisi și cetatea de bucate pân-înă primăvară.

Și așè au lăsat vizirul după sfatul lui Miron, iar unii din boieri, după ce le-au spus Miron sfatul, dzicè că-i mai bine să lasă turcii, că poate pe dânșii să-i prade leșii țara. Iară Miron dzicè că n-or prăda-o, iar de or prăda-o, nemic n-a hi, decât să le iè inecerii muierile și copiii și să rămâie și așădzători, să nu să mai ducă.

CAP. VIII DOMNIA DUCĂI-VODĂ CELUI BĂTRÂN A TRIA ÎN ȚARA MOLDOVEI

Acest lung capitol istorisește, la început, actele de cruzime ale lui Duca-vodă, în legătură cu grelele dări puse pe țară ca să-și poată scoate banii cheltuiți cu obținerea, de la turci, a hătmănicii Ucrainei și apoi participarea lui cu armata moldovenească la asediul Vienei, urmată de întoarcerea sa în țară, unde, în absența lui, năvăliseră grupuri de oșteni polonezi cu scopul de a pune domn pe Petriceico. Duca-vodă s-a oprit în satul Domnești, nu departe de Adjud, așteptând să se potolească lucrurile.

Hatmanul Buhuș, vădzindu-i că stau stoliți, au scos pre Dedul sărdarul cu vreo 20 slujitori ai lor, de-au mărșu spre oastea leșilor, ca doar ară încălica și s-ar slobodzi asupra lor. Și atunce, depărtându-să de lângă curte, să dè năvală și hatmanul cu ai săi, să apuce dispre curte și, ieșindu și cei din curte, să vor bate cu leșii. Că cealaltă gloată de țară, ce era luată cu dè-sâla în poghiaz, era toți gata de fugă, cât ar vidè pre hatmanul. Ce mărgându Dedul sărdarul pân-aproapi de dânșii, au încălecat numai trii inși den gloata leșilor și le-au ieșit înainte, întrebându-i ce caută. Dedul sărdariul au răspunsu în limbă turcească, iar ei au dzis: „Vă știm noi cine sânteti; mai bine să viniți să fimă tot de unii“. Și s-au întorsu înapoi la ai săi, iar temeiul lor, a leșilor, sta neclătit înaintea curții. Hatmanul încă s-au dat în giosă spre gârlă, triimețindu să-i mai vie agiutor, și dece să vie asupra leșilor anume, că siimenii din curte vor sta pentru domnu. Iar ei, cum s-au clătit hatmanul de acole, au și deschis portița, de s-au închinat la poghiaz un bulubaș, anume Dedul, nice de o nevoie, nice de o strânsoari, numai de vicleni ce era. Și întrând leșii și căzacii și moldovenii, au luat pre Duca-vodă și pe alți boicri, pre toți dezbrăcându-i, i-au lăsat cu peile goale. Și s-au întorsu poghiazul cu dobândă ș-au dus pe Duca-vodă în Țara Leșască, și acolo au murit. Și

cându-l ducè pe drum, îl pusesă într-o sanie cu doi cai, unul albu și unul murgu, și cu hamuri de teiu, ca vai de dânsul. Ocări și sudălmii, de audzè cu urechile. Și-agiungându la Suceavă, la un sat, anume..., au poftit puținel lapte să mânânce.

Iar *femeia* gazda i-au răspunsu că „n-avem lapte să-ți dăm, c-au mâncat Duca-vodă vacili din țară, de-l va mânca vermii iadului cei neadormiți“. Că nu știè femeia acie că este singur el Duca-vodă. Iar Duca-vodă, dacă au audzit că este așè, îndat-au început a suspina și a plânge cu amar.

Că el să ținè și vorovè în casa lui, de să ispitè să fie craiu în Țara Ungurească, și un ficior a lui în Țara Moldovei domnu, și altul în Țara Muntenească, și ginere-său hatman în Ocraina. Că el își ținè lucrul prè sus. Curtea lui, masa lui, cheltuiala lui, ca un craiu ținè. Și când ieșè afar-în nărod, tot posomorât căuta, ca să-i iè oamenii de frică. Că el apucas-învățătură de la Vasălie-vodă, fiindu cămăraș mare la Vasălie-vodă. Era om nu prè nalt și gros, burduhos și bătrân. Numai își cernè barba. Pe atâta să cunoștè că n-are acătare minte sau frica lui Dumnedzău. Și ce gândè el să facă și la ce să ispitie, și la ce l-au adus păcatul și osânda de la Dumnedzău! Și așè l-au dus pe Duca-vodă în Țara Leșască, de au murit acolo. Așè și-au agonisit de lăcomia banilor, ce avè.

Èra un boieru, anume Ursachi, bogat într-această țară a noastră, de, cându vinè birul de la împărăție, de multe ori, cându era în grabă, îl încărca de la casa lui și-l pornè la Poartă, și mai pe urmă își lua de la țară. Și nu l-au putut să-l rebde Duca-vodă pe acel boieru, precum sintu mulți pentr-alte țări boieri bogați. Ce den domnia a doa au început a să acolisi de dânsul și-a-l prădare, și neputând răbda Ursachi pe Duca-vodă, l-au pârât și la Poartă, precum mai sus s-au pomenit. Iar mai pe urm-acmu, știind Duca-vodă pe Ursachi c-au avut gălceavă c-un negușitor mare din Țara Leșască, anume Bălăban, și

giudecată acolo în Țara Leșască, multă, pentru niște bude, trâmăs-au Duca-vodă la acel Bălăban, de au vinit în țară de au pârât pe Ursachi. Și i-au făcut strâmbătate lui Ursachi, că l-au dat rămas să dè lui Bălăban vro patru, cinci sute de pungi. Și așè i-au luat tot și l-au închis în temniță cu tâlharii. Și-l scotè în toate dzileli de-l bătè la talpe, pân' i s-au zgârcit vinele și-au rămas olog pân' la moartea lui. Și la moartea lui, din cè bogăție multă n-avè cu ce-l grijii. Au vândut un sat la Bacău, anume Fântâneleli, de l-au grijit. Așè au făcut Duca-vodă lui Ursachi, și pe urmă i-au plătit Dumnedzău și Ducăi-vodă.

Fost-au și trii semne mari în dzileli Ducăi-vodă, când au purces la Beci. Că s-au arătat o stè pe cer cu coadă, de s-au vădzut multe dzile. Mânca și lupul oameni. Fost-au și cutremur prè mare. Cădzut-au atunce și turnul cel mare din cetatea Sucevei, ce-i dzice turnul Nebuisăi.

Iară doamna Nastasăia a Ducăi-vodă, după ce-au luat leșii pe Duca-vodă, è au rămas deodată în Țara Muntenească. Și-au îmblat mult pentru Duca-vodă, ca să-l răscumpere de la leși. Și-l negușasă cu leșii drept 70 de pungi de bani, să dè leșilor și să-l lasă. Și triimitind banii pen Țara Ungurească, i-au poprit ungurii cu-ndemnarea lui Șerban-vodă, temându-să c-a ieși și l-a sminti din domnie Duca-vodă. Atunce era în Leov slobod și oblicind c-au poprit ungurii banii, l-au lovit cataroia, de voie rè, și-au murit în loc.

Iară domna Ducăi-vodă, vădzind așè, s-au dus cu toată casa ei la Țarigrad. Așè au început a o apuca datornicii, unii de o parte, altăi de alta, cu feluri de feluri de pricerii, și-a o îngrozi, și-a o închide, și-a o jăcui, care cum putè, agiungând-o osânda creștinilor.

Care mai pe urmă au vinit și mai la mare osândă și ocară, c-au amăgit-o un grec, de s-au măritat după dânsul. Având è doi ficiori și patru fete, n-au socotit cinstea ei, că era mai mult bătrână decât tânără. Și după ce-au mărșu dup-acel grec, au

amăgit-o de-au dat bani și odoară câte-u mai avut, de-au dat turcilor de l-au pus beiu la Mana. Și au mai șădzut vro săptămână cu dânsa, pân's-au făcut cheful, și s-au dus la Mana, dzicând c-a duce-o și pe dânsa. Și așe vro doi, trei ani au șădzut acolo și n-au mai triimis la dânsa să o iè, pân's-au hainit și el de la turci. Iar è, la bătrânețe, au rămas și săracă, și ocărăta de voroava oamenilor, și cu o casă plină de copii. Așe au plătit și Dumnedzău Ducăi-vodă, pecum au făcut și el altora.

CAP. XI

DOMNIA LUI COSTANTIN

CANTEMIR-VOEVODA ÎN ANUL 7193, IUNIE 10

Venit-au domnu Țărâi Moldovii Costantin Cantemir-vodă, pre careli l-au ales la domnie boierii Țărâi Moldovii în locul lui Dumitrașco-vodă, cu nevointa și cheltuiala lui Șerban-vodă, domnului muntencescu, precum mai sus s-au scris. Acest domnu Cantemir-vodă au fost de oameni proști de la tinutul Fălciului. Și dacă s-au rădicat la vârstă, s-au dus în Țara Leșască de au slujit la oaste, până au agiunsu de au fost rohmistru. Apoi viindu în Moldova, s-au dus cu Grigorașco-vodă Ghica în Țara Muntenească și au fost acolo creauș spătărescu. Și era om viteaz și cu sfat bun. După aceea, viindu aice în țară în Moldova și slujindu bine, l-au pus căpitan mare, și apoi au fost și sărdariu, și mai pe urmă au fost și cliucer mare. Fost-au și capichihai la Poarta împărății, știindu limbi multe și fiind om bătrân. Cu alesul tuturor boierilor ce era pribegi în Țara Muntenească l-au rădicat domnu, cu cheltuiala lui Șerban-vodă, domnului muntencescu, precum mai sus s-au scris. Și titlușul lui nu scriè Cantemir-voevoda, ce numai Costantin-voevoda.

Carte nu știi, ce numai iscălitura învățase de o făcè. Practică bună avè la voroavă, era sănătos, mânca bine și bè bine. Semne multe avè pe trup de la războaie, în cap și la mâini, de pe cându

fuscse slujitoriu în Țara Leșască. La stat nu era mare; era gros, burduhos, rumân la față, buzat. Barba ei era albă ca zăpada. Cu boierii trăie până la o vreme, pentru că era om de țară și-i știè pe toți, tot anume, pre careli cum era. Și nu era mândru, nici făcè cheltuială țărâi, că era un moșneag fără doamnă. Și avè doi ficiori, beizadele, pre Antiohii și pe Dumitrașco, și era zălog la Poartă și cu alți ficiori de boieri. Și era bine în țară dintr-alteli, numai nu putè trăi oamenii de poghiazuri leșești, că era țara pustie din Iași în sus. Și din toți boierii era mai ales la acest domnu Gavrilă vornicul și cu ficiorii lui. Era el boieriu și chivernisiè precum îi era voia. Și era o samă din ficiorii lui can făr' de ispravă, zlobivi: Lupul și Solomon și Costachi. Avè slugi tâlhari la casăle lor, de ține drumurii, de ucidè turcii și fura bucate din Bugeac, cai, iepe. Și să făcè farmutale totdeauna și slimuri cu tătarâi pentru fapteli lor, și nu putè să dzică nime nemică de frica lui Gavrilă. Și domnul, de și știè, rabda.

Vinit-au atunce și Miron logofătul din Țara Leșască, foarte scăpat, și l-au avut Cantemir-vodă în milă și în cinste. Și avându trii ficiori, i-au boierit. Pe Ionită l-au făcut sărdariu, pe Nicolai logofăt al triile, pe Pătrașco cămăraș mare. Și ș-au logodit Cantemir-vodă și o fată cu dânsul, pre anume domnița Safta, iar pe Miron logofătul l-au făcut staroste la Putna. [...]

Iară în al doile anu a domniei lui Cantemir, scoborātu-s-au craiul Sobetșchie cu toată puterea sa, și cu toți hatmanii, și cu toată recipospolita, și cu multe poghiazuri în toate părțile, în toată țara, pre la Ocnă, pe la Bârlad, pe la Bujoreni, de nu rămânè un loc neprădat și necrăcat. Țăiat-au atunce leșii pe doamna Rucsanda, fata lui Vasălie-vodă, la cetate la Neamtu, și pe Andrieșoia, și pe Enache gramaticul la o mână, și pe alții mulți. Că să făcusă tâlhari nu numai de la oastea leșască, și și din munțai ungurești, de jăcuiè mănăstirili, și alțai dinspre Bugeag. Încotro căutai, tot de tâlhari dai. Atunce mulți boieri și giupănesă săraci ș-au lăsat casăle ș-au fugit în Țara

Muntenească de răul tâlhăretului. Atunce craiul s-au coborât în gios pen târgu pen leși ș-au mârșu în gios pe Prut pân' la Pagul. Și de la Pagul n-au putut merge mai nainte, că i-au ieșit turcimea și cu tătărămea înainte. Și s-au întorsu înapoi, încungiurat de tătari: care cum ieșie din obuz, cum îl lua tătării. Și s-au întorsu iar pen leși înapoi. Și era și Petriceico-vodă cu dânsul. Ș-au lovită pe la Târgul Frumos, și n-au agiunsu cailor obuzului apă heleșteul cel mare de la Prigoreni. Ș-au luat Siretul în sus ș-au lovită pe la Cernăuți la Șletin în țara lui. Iară Cantemir-vodă l-au gonit cu tătării pân' la Siret, la Hărmanești.

Atunce au arsu leșii și tătării multe curți boierești la țară și la Ieși. Ars-au în Lungani, în Obrejeni, în Popi, în Doroșcani la Leca, în Căcărădzeni 2 părechi; în Podobiți, într-alți Lungani, în Albești, în Brăiești, în Prigoreni, în Gănești, în Târgul Frumos, în Crivești, în Petrișu, în Heleșteieni, în Hăbășești, în Ruginoasa, în Hălăucești, în Cozmești, în Purcelești, în Stolniceni, în Pășcani și pe alte locuri multe. Tot curți șendilite boierești au arsu atunce, fiind oameni închiși pen mănăstiri de frica leșilor ș-a tătarilor. Era în Golăe oca de apă un potronic.

Atunce au luat craiul și pe Dosofteiu mitropolitul din Ieși, cu toate hainele și odoarale mitropoliei. Ș-au luată și moaștele lui Sfetei Ion Novei de la Suceavă, care le-u fostu adus aceste moaște din Țara Turcească Alecsandru-vodă cel Bun. Și le-u dus acele moaște împreună cu Dosofteiu mitropolitul în Țara Leșască, la un târgu al craiului Sobetchie, anume Jolfa, de stau acolo pân-în dzuoa de astăzi. Și Dosofteiu încă acolo au murit.

Acestu Dosofteiu mitropolit nu era om prostu de felul lui. Și era neam de mazâl; prè învățat, multe limbi știè: elinește, lătimește, slovenește și altă adâncă carte și-nvăț deplin călugăr și cucernic, și blând ca un miel. În țara noastră pe-ceasta vreme nu este om ca acela. După ce l-au dus la Jolfa, îl punè craiul

Sobetchie de s-îmbrăca cu hainele cele scumpe și odoarale mitropoliei țării noastre, de făcè leturghii la dzile mari și iordan la Bobotcadză, dup-obiceiul țării noastre, de să mira craiul și toți domni leșești și lăuda de frumoasă țărămonia ce are beserica țării noastre. Cantemir-vodă să măniese pe-cel mitropolit și-i făcusă afurisănie de la patrierhi. Dar nemic de dânsul nu s-au atinsu, că dzic oamenii că-i sfânt, iar de Cantemir-vodă s-au atinsu, că l-au găsit legat. Ce nu să știe, dintr-acee pricină au dintr-alte.

Dezordinea provocată de podghiazurile leșești se complică cu atitudinea ostilă a lui Șerban Cantacuzino, care se aștepta ca domnul Moldovei, ajutat de el la ocuparea tronului, să omoare pe Iordachi Rusăt. Cantemir, dimpotrivă, izbutește să împace spiritele printre boieri și să-și asigure, cel puțin aparent, liniștea necesară pentru a putea domni.

Șerban-vodă făcusă gătire mare de oști în Țara Muntencască, și făcusă câteva vasă, șeici, la Argeș, cu zahară, de sta gata să scoboare pe Dunăre. Și s-agiunsesă cu toate capeteli sârbimeii pe di cica parte de Dunăre și triimisesă și la nemți pe frate-său Iordachi spătarul și pe ginere-său aga Bălăceanul, ca să vic cu o samă de oaste nemțască. Agiunsesă și la Moscu, să scoboare la Crâm.

Și stând împotriva sfatului un cneadză mare, cheltuit-au Șerban-vodă de l-au otrăvită, ca să nu mai hie potrivit sfatului. Agiunsesă și cu craiul Sobetchi, ca să scoboare în gios la Bugeag. Și așè și el să purceagă cu această gătiri, să apuce Tarigradul, când or hi turcii la Beligrad, la nemți. Numai era pedică Cantemir-vodă cu Cupăreștii, că-l tot pârâè la Poartă. Dece Șerban-vodă, vădzând împiedecarea lui Cantemir-vodă, au strânsu câțiva boieri moldoveni ce era în Țara Muntenească pribegi, unii de frica lui Cantemir-vodă, alții pentru frica poghiazurilor leșești. Strânsu-i-au pe toți la dânsul la sfat, la

București. Și-au ales pe Ilie Drăguțescul să-l facă domnu în Moldova, cu toată cheltuiala lui, ca să să mântuiască de Cantemir-vodă, să nu-i mai fie piedică. Și n-au zăbăvită după-acesta sfat Șerban-vodă și-au și murit. Dzac să-l fie otrăvită frații lui, stolnicul Costantin și spătarul Mihai, că era un om groaznic: nu veghè nimărui voia. Om mare la stat, cu ochii ca de bou, harnic, darnic, milă făcè mare la streini, la slujitori. Cheltuiè mult, să-ș facă nume, iar nu să strângă. Cantemir-vodă încă de aceste oblicind de toate, pârăsă la Poartă pe Șerban-vodă. Și turcii nu putè să-l mazălească, că se temè de numeli lui Șerban-vodă, ce scrisesă la hanul să să gătedze să margă să iernedze în Țara Muntenească, să prindză pe Șerban-vodă. Ce gătindu-să hanul, i-au și vinit veste c-au murit. Ce gândește omul nu dă domnul! Că cine știe la ce cumpănă ară hi vinit și Țara Muntenească, de n-ar hi murit atunce.

Rădicat-au frații lui Șerban-vodă, Costantin stolnicul și cu Mihai spătarul, domnu atunce pe un nepot a lor de soră, anume Costantin Brâncovanul Baserab, în locul lui Șerban-vodă. Avè Șerban-vodă ficior mare, și n-au vrut frații lui Șerban-vodă să-l puie pe dânsul, căce nu trăie bine cu doamna.

După ce s-au așezat Brâncovanul în scaun în București, gălceava și zavistia cu Cupăreștii tot au rămas și la Brâncovanul, cum era și la Șerban-vodă, de să tot pârâie unii pe alții la Poartă, de să tot făcè cheltuială amânduror țarilor.

Început-au Brâncovanul a supăra pe doamna lui Șerban-vodă cu feluri de feluri și-a-i lua bani de pe unde era mistuiți. Că-i fiindu-i nepot și-n cinste la dânsul, îi știè. Dece aga Bălăceanul, ginerele lui Șerban-vodă, dac-au înțeleș de acea supărare, n-au vrut să vie de la nemți și-au rămas acolo la Sâbiu. Iar Iordachi spătarul, fratele lui Șerban-vodă, au vinit la Brâncovanul de la nemți, de unde-lă triimisesă Șerban-vodă. Dece doamna lui Șerban-vodă cădzus-în mare prepus, vâdzind c-au rămas ginere-său Bălăceanul la Sâbiu. Și pusesă trei steaguri

de lefecii moldoveni, anume Beșlaga și Vicol și Tatul, de-o păzâe pe dânsa și pe ficiorul ei, Gheorghe bezadè, lasat la Drăgănești, să nu fugă la ginere-său la nemți.

Iară după ce-au trecut un an a domniei Brâncovanului, coborātu-s-au Bălăceanul cu oști nemțești și cu Hezâr ghenărarul de au vinit în târgu în București.

Dar ficiorul lui Șerban-vodă, cum au înțeleș c-au trecut nemțai munteli în Țara Muntenească, de vin la București, într-o sară s-au îmbrăcat cu haine proaste s-au ieșit pentre straja de la Drăgănești ce-l păzâe și s-au dus înaintea oștii nemțești. Și-au rămas numai doamna sângură la Drăgănești în pază.

Brâncovanul, dac-au vădzut că s-apropie oștile nemțești de București, au lăsat Bucureștii și s-au scoborât la sat la Ruși, cu toată casa lui, și boierii, și curte, slujitori, și-au ședzut acolo la Ruși vro doo, trei săptămâni. El ședè în Ruși, și nemțai în București, cale de opt, noo ceasuri unii de alții. Și purta de grijă Brâncovanul de zahară, de le da tot de-agiunsu de ce li trebuie, și pe de altă parte au făcut știre la Poartă și la tătari să vie.

Țot într-acel an, mai înainte ce-au mârșu la Soroca, strânsu-s-au toți ficiorii lui Gavrilă și cu alți boieri mulți de Țara de Gios la nunta lui Ion Pălade, la Băcani, din sus de Bârlad. Și acolo au fostu și vornicul Velicico, fiind cumnat lui Pălade. Și strângându-să acolo la-acea nuntă, au sfătuit și s-au giurat cu toțai, ei în de ei, să fug-în Țara Muntenească la Brâncovanul, să le dè ajutor de cheltuială, să margă la Poartă să pârască pe Cantemir, să-l scoată din domnie, să rădice domnu dintre dânsii pe Velicico vornicul.

Dece s-au sculat un boieru dintre dânsii, anumi Ilie Țifăscul, care îl poreclisă pe urmă Frige-vacă, și i-au pârât la Cantemir-vodă, de le-u spus tot sfatul. Că era boierii de la o vreme prè supărați de Cantemir-vodă, că era la curte boierinași, tot ficiori de mojăci codreni și gălăteni. Și dzicè Cantemir-vodă

că domnul face neamurile, domnul le stânge. Și-i era urâți ficiorii cei de boier, să nu-i vadză într-ochi, de pe cum îi era nătura lui. Și era în cinste numai hatmanul Bogdan, ginere-său, și cu Iordachi visternicul Rusăt. Acești doi schivernisâe și mânca țara, cum le era voia. Dece boierii pe acee vreme nu mai putè suferi să fie călcați de acei doi boieri și de mojiții acelorlalți mai mici de curte. Că, când ieșiè la țară cu slujbe, boierinașii făcè multe năcazuri casălor celor mari a boierilor.

Dece Cantemir-vodă, cum au înțeleș acel sfat, din Ilie Frige-vacă, a boierilor, au și răpedzit într-o noapte boierinași d-è lui și slujitori, să-i prindză pe toți pe acie. Dece unii au scăpat în Țara Muntenească, iar pe carei i-au prinsu i-au adus la Ieși. Și pe Velicico vornicul, după ce l-au adus la Ieși, era zavistie mai mare despre Cupărești, împungându-să cu horba mai denainte vreme. Și avè și săială de dânsul, căce era mai om decât toți. Atunce în grabă Cantemir-vodă în mânie l-au bătut cu buzduganul și l-au închis în beci. Deci neprietinii lui Velicico atunci au și aflat vreme de-au dzis lui Cantemir-vodă: „De vreme că te-i grăbit de l-ai bătut, nu-l lăsa viu. Păzește de-l omoară, că, d-è scăpa viu, mâne, poimâni el ne omoară pe toți“. Și el încă îndat-au ascultat și l-au scos noaptea de i-au tăiat capul denainte porții. Pentru bineli ce-au dat știre Velicico lu Iordachi visternicul, de-au fugit când vrè să-l omoare Cantemir-vodă, acum i-au mulțămît și Iordachi visternicul într-aceșta chip, ca un grec. Și aflare atunce neprietinii vreme de-u dzis lui Cantemir-vodă: „Acum, de vreme c-ai omorât pe Velicico, triimite de prinde și pe frate-său, Miron logofătul, de-l omoară. Ori vinovat, ori nevinovat, să nu scapi, c-apoi încă a hi mai rău și de tine și de noi“. Deci Cantemir-vodă nu ș-au socotit viiata lui, că era trecut cu bătrâneteli, om de 70 de ai, de numai cât nu-i sosăsă ceasul și lui, ce s-au potrivit neprietinilor și nu ș-au cruțat sufletul. Ce ca un tiran au triimăs pe Macrei, vâtavul de păhărnicej, cu slujitori din Roman de

l-au luat de-colo, de la casa lui de la Bărboși, de l-au dus pân-în Roman, și i-au tăiat capul. Și când l-au găsit Macrei acolo la Bărboși, atunce-i murisă și giupâneasa. Și nemic nu știè de sfatul frățâne-său sau de a celorlalți boieri, că nu era amestecat cu ceialalți boieri la sfat. Că el pornisă atunce pe un ficior a lui, pe Neculaiu, să iè fata Ducăi-vodă de la Țarigrad și să gătasă și cu celalalt să iè fata lui Cantemir-vodă, să s-încuscredze și nice cu gândul nu gândiè că i-a vini o furtună ca acie.

Dzisu-i-au slujitorii, când l-au găsit la Bărboși, să fugă, că nu-i departe, în Neamțu, iar el n-au priimită, știindu-să drept. Gândiè că l-or duce la Ieș și s-a îndrepta. Iar după ce i-au vinit Macrei, și viind zapciu după zapciu să piară, nu l-au mai îngăduit ș-au pus de l-au tăiat în Roman. Și mult s-au rugat lui Macreiu să-l ducă pân-în Ieși, iar Macrei, ca un om rău și de nemic, nu i-au fostu milă de sufletul stăpănu-său și s-au grăbit de l-au omorât. Că de l-ar hi dus în Ieși, poate s-ar hi îndreptat și n-ar hi perit. Că multe slugi să tâmplă la domni vrednice, de nu să grăbescu și ferescu pe stăpâni de păcat, și pe urmă cad la laudă și despre stăpân, și despre oameni, și despre Dumnedzău. Iar acesta, ca un varvar, nefiind de neam, n-au socotit.

Cantemir-vodă dup-aceș mult să căiè ce-au făcut și de multe ori plângè între toată boicrimea și blăstăma pe cine l-au îndemnat de-au grăbit de i-au tăiat. Că, după ei, n-au trăit un an nice Cantemir-vodă ș-au murit.

Iar pe Vasălie vornicul, ficiorul lui Gavrilă, și pe frate-său Solomon și pe frate-său Costachi și pe Gheorghită Mitre și pe Dedul spătar Arbănaș și pe tustrei ficiorii lui Miron, pe toți pe aceștie i-au prinsu și i-au închis, unii în turnu, pe unii la simeni, pe alții pen beciuri, și pe Neculaiu, mărghând să s-însoare, l-au întorsu de la Bârlad de l-au închis și pe dânsul.

Iară Lupul, ficiorul lui Gavrilă, și Costantin cumnatu-său, păharnicul Lambrino, și cumnatu-său Ivașco și Antiohie Jora

și Bujorăneștii și alții din Bujorănești au scăpat în Țara Muntencască, la Brâncovanul, și de-acolo s-au gătit și s-au dus la Odrei, la Poartă, să pârască pe Cantemir-vodă. Și le-u dzis atunce Brâncovanul să nu să grăbască să margă atunce la Poartă, că-i prietin vizirul Cupăreștilor. Ei n-au ascultat ș-au păzit de au mârșu. [...]

CAP. XXIII

DOMNIA LUI COSTANTIN-VODĂ, FIUL LUI
NECULAI-VODĂ MAVROCORDAT,
VLEATO 7241, MAI 7

1733

Primirea noului domn de către boieri și blagoslovirea lui de către mitropolit în biserica Sf. Nicolaie.

Iară a treia dzi, după ce s-au așădzat în scaon, boierit-au pre acești boieri cari-i scriu mai gios. Pus-au pre Costantin Costache logofăt iarăși vel-logofăt, pre Sandul Sturdze, ce era hatman, l-au pus vornic mare de Țara de Gios, pre Iordache Catacuzino Deleanul vel-vornic de Țara de Sus, pre Costantin Ruset vornicul, ce era socru domnului, l-au pus hatman, pre Mihălache Ruset, ce era văr primare cu domnul, l-au pus postelnic mare, pre Andreeș Ruset spatar mare, pre Iordache Catacuzino Pășcanul ban mare, pre Iordache Ruset Cilibiul păharnic mare, pre Toader Păladi vel-visternic și pre Ioan Bogdan vel-stolnic, pre..., feciorul lui Iordache sulgeriul, vel-comis. Aceste era boierii lui Costantin-vodă dintăi. Însă nu toți după orânduiala lor, cum să cădè, s-au pus, ce mai mulți după mită. Fiind domnul tânăr și neștiind rândul țării, au apucat unii cu dări la musaiپی. Și așădzându-să aceste boierii, au lăsat domnul visteria și chevernisala țării în sama boierilor, să chivernisască ei cum or ști nevoile țării, după obiceiul vechiu,

cum au fost mai întâiu, nu cum era la Grigorie-vodă, să chivernisască numai Sandul Sturdze cu doi greci, ce au lăsat în sama tuturor. Ce pre cât a ținè va arăta vremea viitoare. Venit-au și cu acest domnu și mai mulți greci decât la Grigorie-vodă.

Atunce la domnia noao, la banii steagului, găsindu boierii hârțiile gata de la Grigorie-vodă, scos-au hârții frunte de 4 ughi, mijlocul de 3 ughi și de 2, coada de un ughi, fără năpăști. Iar apoi după aceasta scos-au pre țară cîverturi.

Iar la Divanuri, oricum să părè că să pricepi mai bini decât Gligori-vodă a giudeca, să ispitè să să pui și împotriva boierilor, unde socotè că giudecă strâmbu boierii. Și-n toate dimențiile avè obicei de chema boierii di le da cafe, și nu numai celor cu boierii mari, ce și la o samă di boieri mazili. Cari au fost boieri mari îi chema di le da cafe, le arăta politică di cinste mari. Dară așé, în scurtă vreme, piste 2, 3 luni, și născu zavistie și lăcomie, după cum îi obiceiul lumii aceștie.

Că din boierii noștri, din moldoveni, începură unii a să lipi cu-mbunături printre greci, a arăta drumuri și căli di răutăți, cu ce ar lua bani mai mulți din țară. Și stricară legătura și blăstămul ce făcuse Gligori-vodă milă boierilor, di da disctină din dzeci stupi un leu, iar acnu făcură di dară țărănești, de dzeci stupi 22 potronici și cîverturi pi țară totu odată. Iar di toamnă au scos văcărit și vădrăritu totu odată, și di iarnă cîverturi și hârții, iar di primăvară pogonăritu și coniti, câți 8 potronici di vită, ca și văcăritul.

Aceste toati nevoi într-un an le-au luat. Și-ncepu obicei, ca și la Gligori-vodă, de nu mai întreba pre alți boieri di țară. Numai c-un moldovan și cu grecii să sfătuiè, anumit Toadir Păladi vel-visternic, di făcè cum îi era voia. Și s-invrăjbiră și domni foarti tari, fiind veri primari. Că umbla Costantin-vodă să scoată pe Gligori-vodă din domnie, din Țara Românească, să margă iar Costantin-vodă în locul lui Grigorie-vodă în Țara

Românească, și aice în Moldova să pui pe vără-suu, Mihălachi postelnicul, domnu în locul lui. Iar Grigorie-vodă, simțind faptele lui Costantin-vodă ce umbla, silie să scoată pi Costantin-vodă și să pui pi Mihai-vodă domnu în locul lui Costantin-vodă. Că Mihai-vodă, după ce i s-au plinit un an, l-au scos din surgunic. Șidè în Țarigrad la casa lui. Numai el nu să prè trăgè în Moldova, vâdzând că să sfădesc domnii amândoi, socotindu ca doară a apuca domnia în Țara Românească. Vai de aceste 2 țări creștine, cu acești domni străini! Ce di amar di bani dau pentru vrăjibile celi ticăite a lor! Paladi Toadiru vel-visternic, fiind nepot lui Mihai-vodă și cu atâte rudi, îi părè bine di acesti vorbi că sint între domni și mai mult îndemna la jacuri și la vrăjbi. Făcându-să prietin domnului, și nicunosându-l, domnul gândiè că-i esti prietin. Dar elū altele socote în inima lui, ca doar s-ar spargi țara și să s-audă la Poartă, să-ș dè domnul în cap, să vii Mihai-vodă domnu, fiindu-i unchiu. Și era cu doă feți, arătându-să cătră boieri că-s vinovați grecii.

Greci, prăcum s-au scris că era mulți, ei toati boierile și pârcălăbiele și vămășiile celi di pi margini, cu agonisit, tot ei le cuprinsesă de le-au luat, iar boierii di țară nu putè încapè la nimică. Și toți avè lefi mari de la visterii, și vo dzeci țituri măritati a tătâni-său, bărbații lor tot cu lefe și cu boierii. Era așijdere un frate a lui, anumi Iancul beizadè, cu mari cheltuială, că avè câte 10, 15 lei leafă pe dzi, fără alteli. Și maștehă-sa iarăși cu mari cheltuială, că avè grè casă, cu multi roabi, di li îmbrăca și li mărita, tot cu cheltuiala țarâi, și osăbit și leafă pe dzi 15 lei. [...]

Acest domnu Costantin-vodă era un om prè mic de stat, și făptură proastă, și căutătura încrucșetă, și vorba lui înecată. Dar la hire era nalt, cu mândrie vrè să s-arete, dar era și omilenic. Cazne, bătăi rele la oameni nu făcè, nici la singe nu era lacom, și răbdător mult. Îi era dragă învățătura,

corăspundeții din toati țările străine să aibă, prè silitor spre vești, ca să știi ce să faci printr-alte țări, ca să dobândească numi laudat la Poartă. Minciunile îi era prè drag a li asculta, numai nu era prè grabnicu a faci rău. Giuruie prè mult unora și altora, dar la mai mulți nu da dintr-aceli giuruintă. Era om di-l întorcè și alții.

Așè socotescu, acestu domnu di n-ar hi avutu această casă grè a tătâni-său, cu mulțime de mâncăi, și să nu-i hi fost gândul cu pizmă să scoată pi văru-său Grigorie-vodă din Țara Muntenească, n-ar hi fost atâta jac în țară, că pe mănăstiri și pre popi îi iertasă de dajde, și s-ar hi pomenit numile lui în numele domnilor celor buni și aleș. Numai zavistia lăcomiiei, pentru ca să margă iar în Țara Muntenească, fiind acè țară mai bogată, și să-ș izbândească inimii asupra văru-său, lui Grigorie-vodă, și mult îndemnându-l și maștehă-sa, doamna tatâni-său, și musaipii lui fiind mulți, că nu să pot chivernisi într-această țară a Moldovii, fiind slabă, ce sta di dzi, di noapti asupra lui numai să margă în Țara Muntenească. Și așè au rămas cu nemulțămiri dispre Țara Moldovii. Ce mai pre urmă mergându, precum va hi și aceștii țări, viind la vârsta bătrâneților, vremea viitoare va arăta. Că mai mulți domni din buni să fac răi, iar din răi să să facă buni, puținii să află. [...]

Cazâlbașii încă într-acești 2 ani pol a domnii lui Costantin-vodă s-au tot bătut cu turcii prè rău. Că în anul 7242 [1734] au bătut cazâlbașii pre turci, de n-au scăpat unul, că-i boțisă la margine. De o parti era târgul Bagdatului și di altă parte era apa Efraftului, de nu putè să fugă turcii nici într-o parti. Că-i încungiurasă de toati părțili, di n-au scăpat mai nimi. Atunce au perit și Topal-pașe și câțiva pași, Topal-pașe cari fusesă mai înainti vizir și era sarascher pi acè oasti.

Iară la văletul 7243 [1735] rădicat-au turcii mulțime di oasti, ca la 200 000 – 300 000 di oasti, de-au purces iară asupra cazâlbașilor. Și au pus sarascher pe Chiprului, și cu vo 30 de

paș cu mulțime di tunuri. Iară cazâlbașii s-au așădzat cu ordia lor acolo între 2 munți pe un șes. Ș-au făcut 2 meteredzi nu diparte unul de altul, cât să poată ajunge cu sinetili. Și-au făcut lagum în meteredzul din frunte, iar în cel dinapoi meteredzû n-au făcut lagumuri. Și ș-au tocmît oastea, pedestrimea, în meteredzul cel din frunte cu lagumuri ș-au rânduit o samă di oasti călărime sprintină pe de amândoă părțile munților, supuş. Iar turcii, cum i-au vădzut pi cazâlbași, s-au slobodzit cu mari năvălire asupra lor. Dar cazâlbașii s-au făcut a fugi înapoi, de-au lăsat meteredzul cel cu lagum, de-au intrat turcii într-însul, și ei au intrat în meteredzul cel dinapoi. Și așe, cum au început a să bate, s-au și aprinsu lagumurile ș-au început a arunca pe turci. Și dipe ce s-au potolit lagumurile, îndată s-au și slobodzit cazâlbașii în turci a-i omorî pe cari mai scăpasă de lagumuri, iar cari plecasă fuga din ordie a-i prinde cazâlbașii cei supuși di pi supt munți, di-i lua pe toți di grumadzî. Dintr-atâta somă di oaste ce fusese di-abè au scăpat 1 000–2 000. Și au perit sarascheriul Chipruliul și toți pașii cât au fost într-acè oasti. Și vo 200 di tunuri au luat.

Cetățile toati ce li luasă turcii în trecuți ani di la cazâlbași acmu le-au luat cazâlbașii toati înapoi. Și acmu îmblă turcii de să roagă să facă pace, dar încă nu s-au așădzat pân-acmu. Ce precum va mai lucra vremea, va arăta la rândul său.

Fost-au datû pi taină agiutor împărăteasa Moscului 40 000 moscali cazâlbașilor, cu ghinărariul Lis și cu portul schimbat cazâlbașești. Și turcii nu știè nimic di acel agiutor. Și mai mult moscalii spărgè temeul turcilor pe pedestrime, iar pi călărimea turcilor cazâlbașii îi bătè mai rău. Și multu s-au învățat cazâlbași la foc de moscali a da.

Frantzul, vădzând că nu primăsc moscalii pre socru-său Lișinschii crai în Țara Leșască, și cu nemții, ș-au dat cote cu Țurcu să-nceapă el gâlceavă la nemți, și Turcul să dè agiutor leșilor împotriva moscalilor. Deci au și sculat pe craiul Șpaniii

fără veste cu oasti și s-au coborât în Italia de-au luat câtiva cetăți din Anapole, cari le ținè Neamțul. Dar Frantzul a pornit oaste asupra Neamțului, ca să margă în Sacsonia, și n-au putut mergi, că nu l-au lăsat Neamțul. Și s-au și lovit o samă di oasti în câteva rânduri. Și uniori bătè Neamțul, și uniori Frantzul, dar tot mai mult bătè Neamțul. Numai temeul oștilor nu s-au lovit niciodată, că nu cutedza nici cee parte, nici cealtă. Iar în anu 7243 au mersu și 30 000 moscali agiutoriu Neamțului, foarti oaste bună aleasă, cu ghinărariul Lis, care fusesă și la cazâlbaș. Și iar așe s-au bătut într-acest an câti o samă di oști. Dar temeul tot nu s-au bătut, fără câtû singuri moscalii s-au bătut cu o samă di franțoj, și i-au bătut prè rău pre franțoji. La cari oasti, capetile franțujești, vădzând acè groaznică bătăi, au scris cărți la craiul franțujescu să facă paci, să nu să mai bată, că oastea moschicească esti un nărod prè tari, nu pot nimic să prindă cu dânși la bătăi. Di s-or mai bati, poati să istovască pe toată oastea franțujească.

Ce acmu stă papa di Râm și cu alti crăii mari ca să-i împaci pi Neamțu cu Frantzul. Ce precum s-a alege, vremea viitoare va arăta.

Aceste toati s-au făcut în 2 ani pol în dzâlile lui Costantin-vodă. Iar la ce s-ar mai alege înainti, s-or scrii la rând, la domnia lui Gligorie-vodă.

ION NECULCE, *O SAMĂ DE CUVINTE*

O samă de cuvinte ce sântu audzite din om în om, de oameni vechi și bătrâni, și în letopisețu nu sânt scrise, ce s-au scris aice, după domnia lui Ștefăniță-vodă, înaintea domniiii Dabijii-vodă. Deci cine va ceti și le va crede, bine va fi, iară cine nu le va crede, iară va fi bine; cine precum îi va fi voia, așa va face.

I Ștefan-vodă cel Bun, luund domnia Moldovii, și viind turcii în dzilele lui să treacă în Moldova la Gălați, i-au bătut foarte rău pre turci și au luat și Cetatea Albă și Chilia de la turci. Apoi mai pe urmă iar le-au luat turcii aceste doao cetăți. Și în câteva rânduri s-au bătut Ștefan-vodă cu turcii. Iar când s-au bătut la Războieni, atunce s-au aședzat turcii cu Ștefan-vodă. Și le-au dat hotar și olat Bugeacul și au făcut pace. Și turcii apoi au adus tătarî din Crâm și i-au aședzat în Bugeac, carii stau și până astăzi, precum au aședzat și la Hotin lipcani.

II Ștefan-vodă cel Bun multe războaie au bătut. Și așe să aude din oameni vechi și bătrâni, că, câte războaie au bătut, atâtea mănăstiri cu biserici au făcut.

III Ștefan-vodă cel Bun, când s-au apucat să facă mănăstirea Putna, au tras cu arcul Ștefan-vodă dintr-un vârnu de munte

ce este lângă mănăstire. Și unde au agiunsu săgeata, acolo au făcut prestolul în oltariu. Și este mult locu de unde au tras până în mănăstire. Pus-au și pe trii boierenași de au tras, pre vătavul de copii și pre doi copii din casă. Deci unde au cădzut săgeata vătavului de copii au făcut poarta, iar unde au cădzut săgeata unui copil din casă au făcut clopotnița. Iar un copil din casă dzicū să fie întrecut pe Ștefan-vodă și să-i fie cădzut săgeata într-un delușel ce să cheamă Sion, ce este lângă mănăstire. Și este sâmnu un stâlpu de piatră. Și dzic să-i fie tăiat capul acolo. Dar întru adevăr nu să știe, numai oamenii așe povestescu. Fost-au și biseriçuță de lemnu întru acei delușel și s-au răsipit, fiind de lemnu. Și așe au fost făcut mănăstirea de frumoasă, tot cu aur poleită, zugrăvală mai mult aur decât zugrăvală, și pre dinlăuntru și pre denafară, și acoperită cu plumbu. Și dzicū călugării să fie fost făcut și sfeșnicile cele mari și cele mici și policandru și hora tot prisne de argint, și pe urmă să li fie luat un domnu și să fie făcut alteli de spije, care le-am apucat și noi. Iar strâcându-să un clopot mare la mănăstire și făcând călugării clopotul a doa oară, au pus aceste toate ce scriu mai sus în clopot, ca să fie mai mare.

Lăsat-au Ștefan-vodă cel Bun la mănăstirea Putna, după moartea lui, arcul lui și un păhar, ce vorbiè călugării la mănăstire că este de iaspis, ce era în chipul marmurii albe și al farfurii, ca să fie întru pomenire la sfânta mănăstire. Și arcul l-au fost trăgând cu vârtej. Și la vremea lui Constantin Cantemir-vodă, fiind răscoale, au vinit niște căzaci cu leși, cu moldoveni joimiri, vrând ca să jecuiască ce ari găsi în mănăstire. Deci fiind un turnu cu bună tărie, nu putè să jecuiască. Deci au dzis călugărilor să dè turnul, că nu vor lua a mănăstirii nemică. Iar călugării, necredzind, nu vrè să dè turnul. Iar acei căzaci cu leși și cu moldoveni îndată au aprinsu mănăstirea, iar călugării, vâdzind că aprind mănăstirea, îndată au dat turnul. Atunce, îndată, având pușci de apă, acci căzaci,

leși și moldoveni au stânsu focul. Deci atunci au jecuit tot din turnu ce au fost a boieri și a neguțitori, iar a mănăstirii n-au luat nemică, fără numai arcul lui Ștefan-vodă. Iar păharul au fost până la a triia domnie a lui Mihai Racoviță-vodă. Și scotîndu-l din turnu un egumen, pre anume Misail Chisiliță, și vrînd să să fâlească, au băut la masă cu acel păhar a lui Ștefan-vodă, cu niște slugi boierești, ce era zlotăși. Și bînd mult cu acel păhar, s-au îmbătat și, fiind beți, au stricat un lucru scumpu domnescu și de minune ca acela.

IV Ștefan-vodă cel Bun, bătându-l turcii la Războieni, au mârșu să între în Cetatea Neamțului. Și fiind mumă-sa în cetate, nu l-au lăsat să între și i-au dzis că pasirea în cuibul său nu piere. Ce să să ducă în sus, să strîngă oaste, că izbânda va fi a lui. Și așe, pe cuvântul mâne-sa, s-au dus în sus și au strânsu oaste.

Iară împăratul turcescu au vinit cu toată puterea lui la Cetatea Neamțului. Și au suit pușcile deasupra unui munte despre Moldova. Și au început a bate Cetatea Neamțului foarte tare. Iar pre acee vreme era un neamțu închis în cetate. Și vădzind că bat cetatea, au dzis păzitorilor să spuie mumei lui Ștefan-vodă să-l sloboadă de la închisoare, din temniță, pre dânsul, că el va mântui cetatea de acel greu. Deci, slobozdindu-l pre acel neamțu de la închisoare, s-au și apucat acel neamțu de au îndreptat pușcile din cetate asupra turcilor, unde sta acolo în munte, de avè nevoie cetatea. Și au și lovit în gura unii puști turcești, de au sfărmat-o. Și au început a bate în corturile turcilor, cât și boldul de la cortul împăratului l-au sfărmat. Deci n-au mai putut sta turcii întru acel vîrvu de munte, de unde avè cetatea nevoie, ce numai le-au căutat a să da în laturî de la acel loc.

Iară Ștefan-vodă, mergînd de la Cetatea Neamțului în sus pre Moldova, au mârșu pe la Voroneț, unde trăie un părinte

sihastru, pre anume Daniil. Și bătînd Ștefan-vodă în ușa sihastrului, să-i descuie, au răspunsu sihastrul să aștepte Ștefan-vodă afară până ș-a istovi ruga. Și după ce ș-au istovit sihastrul ruga, l-au chemat în chilie pre Ștefan-vodă. Și s-au ispovedit Ștefan-vodă la dânsul. Și au întrebat Ștefan-vodă pre sihastru ce va mai face, că nu poate să să mai bată cu turcii: închina-va țara la turci, au ba? Iar sihastrul au dzis să nu o închine, că războiul este al lui, numai, după ce va izbânda, să facă o mănăstire acolo, în numele Sfântului Gheorghie, să fie hramul bisericii. Deci au și purces Ștefan-vodă în sus pe la Cernăuți și pre la Hotin și au strânsu oaste, feliuri de feliuri de oameni. Și au purces în gios. Iar turcii, întălegînd că va să vie Ștefan-vodă cu oaste în gios, au lăsat și ei Cetatea Neamțului de a o mai bate și au început a fugi spre Dunăre. Iar Ștefan-vodă au început a-i goni în urmă și a-i bate, până i-au trecut de Dunăre. Și întorcîndu-s-înapoi Ștefan-vodă, s-au apucat de au făcut mănăstirea Voronețul. Și au pus hramul bisericii Sfântul Gheorghie.

V Ștefan-vodă cel Bun, când s-au bătut cu Hroib ungurul, precum dzicū unii la Cașen, iar letopisățul scrie că s-au bătut la Șcheie pe Siretiu, au fost cădzut calul cu Ștefan-vodă în războiu. Iară un Purice aprodul i-au dat calul lui. Și nu putè în grabă încăleca Ștefan-vodă, fiind om mic. Și au dzis Purice aprodul: „Doamne, eu mă voi face o moviliță, și vino de te sui pe mine și încălecă“. Și s-au suit pe dânsul Ștefan-vodă și au încălecat pre cal. Și atunci au dzis Ștefan-vodă: „Sărace Purece, de-oi scăpa eu și tu, atunci țî-i schimba numeli din Purice Movilă“. Și au dat Dumnedzeu și au scăpat amândoi. Și l-au și făcut boier, armaș mare, pre Purece. Și dintru acel Pureci aprodul s-au tras neamul Movileștilor, de au agiunsu de au fost și domni dintru acel neam. Dar și aprodzii atunci nu era din oameni proști, cum sînt acum, ce era tot ficiori de

boieri. Și portul lor: era îmbrăcați cu șarvanele, cu cabanițe. Așe trebuie și acum să să afle slugi, să slujască stăpânului, și stăpânul să miluiască pre slugă așe.

VI Când au aședzat pace Ștefan-vodă cel Bun cu leșii, fiind Ion Tăutul logofăt mare, l-au trimis sol la leși. Și au dăruit craiul leșescu Tăutului aceste sate la margine: Câmpul Lungu rusescu, Putila, Răstoaceli, Vijnita, Ispasul, Milie, Vilavce, Carapciul, Zamostie, Vascăuți, Voloca. Toate aceste le-au dăruit craiul leșescu Tăutului logofătului. Și au pus hotar apa Cirimușul, întru o duminică dimineața.

VII Ștefan-vodă cel Bun, vrând să margă la biserică întru o duminică dimineața, la liturghie, în târgu la Vasluiu, și ieșind în polimari la curțile domnești ce era făcute de dânsul, au audzit un glas mare de om strigând să aducă boii la plug. Și mirându-să ce om este acela să are duminica, și îndată au trimis în toate părțile, ca să-l găsească pre acel om, să-l aducă la dânsul. Și l-au aflat pre om în sus, pre apa Vasluiului, cale de patru ceasuri, arând la o movilă ce să cheamă acum Movila lui Purcel. Că pe acel om încă îl chema Purcel. Și ducându-l pre acel om la Ștefan-vodă, l-au întrebat Ștefan-vodă: el au strigat așe tare, și pentru ce ară duminica? El au dzis că au strigat el să aducă boii la plug, și ară duminica, că este om sărac, și într-alte dzile n-au vrut frate-său să-i dă plugul, și acum duminica i-au dat. Deci Ștefan-vodă au luat plugul fratelui celui bogat și l-au dat fratelui celui sărac, să fie a lui.

VIII Ștefan-vodă cel Bun și cu fiul său Bogdan-vodă, de multe ori au avut războaie cu leșii. Și multe robii au făcut în Țara Leșască, cât au pus pe leși în plug de-au și arat cu dânsii, de au sămănat ghindă, de au făcut dumbrăvi pentru pomenire, ca să nu să mai acolisască de Moldova: Dumbrava Roșie la Botășeni și Dumbrava Roșie la Cotnari și Dumbrava Roșie mai

gios de Roman. Și leșii încă nu tăgăduiescu, că scrie și în cronica, în letopisățul lor. Numai mă mier de Miron logofătul cum au acoperit acest lucru de nu l-au scris. Și așe vorbăscu oamenii, că, când au fost arând cu dânsii cu leșii, i-au fost împungând cu strămurările, ca pre boi, să tragă. Iar ei să ruga să nu-i împungă, ce să-i bată cu biciușcile, iar când îi bătè cu biciușcile, ei să ruga să-i împungă.

IX Când au murit Ștefan-vodă cel Bun, au lăsat cuvânt fiului său, lui Bogdan-vodă, să închine țara la turci, iar nu la alte neamuri, căci neamul turcilor sânt mai înțelepți și mai puternici, că el nu o va pute ține țara cu sabia, ca dânsul.

XXX Gheorghii Ștefan-vodă, când era logofăt mare, au fost ședzind odată în divan cu toiagul în gură. Iar Iordachi Cantacuzino cel bătrân, vel-visternic: „Ce dzici în fluier, dumneata, logofete?“ Iar el au răspunsu: „Dzic în fluier, să mi să coboare caprile de la munte, și nu mai vin“. El au răspunsu în pildă, și alții nu s-au priceput. Că el aștepta oștile ungurești să vie de preste munte.

XLI Era un boier anume Neculai Milescul Spătariul de la Vaslui de moșia lui, pre învățat și cărturar, și știè multe limbi: elinește, slovenește, grecește și turcește. Și era mândru și bogat, și umbla cu povodnici înainte domnești, cu buzdugane și cu paloșe, cu soltare tot sirmă la cai. Și lui Ștefăniță-vodă îi era pre drag, și-l ține pre bine, și tot la masă îl punè, și să giuca în cărți cu dânsul, și la sfaturi, că era atunce grammatic la dânsul. Iar când au fost o dată, nu s-au săturat de bine și de cinstea ce avè la Ștefăniță-vodă, ce au ședzut și au scris niște cărți viclene și le-au pus într-un bățu sfredelit și le-au trimis la Costantin-vodă cel Bătrân Băsărabu în Țara Leșască, ca să să rădice de acolo cu oști, să vie să scoată pre Ștefăniță-vodă din

domnie. Iar Costantin-vodă n-au vrut să să apuce de acele lucruri ce-i scrie, ce s-au sculat și au trimis bățul acel sfredelit cu cărți cu tot înapoi la Ștefăniță-vodă, de le-au dat. Deci Ștefăniță-vodă, cum au vădzut bățul cu cărțile, s-au pre mâniet și l-au și adus pre acel Nicolai Milescul înaintea lui, în casa cè mică, și au pus pre calău de i-au tăiat nasul. Scoțind Ștefăniță-vodă în grabă hamgeriul lui din brău, au dat de i-au tăiat calăul nasul. Și n-au vrut să-i lasă pe calău să-i taie nasul cu cuțitul lui [de] calău, ce cu hamgeriul lui Ștefăniță-vodă i-au tăiat nasul. După acee, Nicolai Cârnu au fugit în Țara Nemțască și au găsit acolo un doftor, de-i tot slobodzie sângele din obraz și-l boție la nas, și așe din dzi în dzi sângele să încheaga, de i-au crescut nasul la loc, de s-au tămăduit. Iar când au vinit aice în țară, la domnia lui Ilieș-vodă, numai de abie s-au fost cunoscut nasul că-i tăiat. Numai tot n-au ședzut în țară mult, de rușine, ce s-au dus la Moscu, la marelî împărat, la Alecsii Mihailovici, la tatăl marelui Petru împărat, carele au vinit la noi aice în Moldova. Și pentru învățatura lui au fost terziman împăratului și învăța și pre fiul împăratului, pre Petru Alecsievici, carte. Și era la mare cinste și bogăție. Și l-au trimis împăratul Alecsii Mihailovici sol la marelî împărat al chitailor, de au zăbăvit la Chitai vreo doi, trii ani. Și au avut acolo multă cinste și dar de la marelî împărat al chitailor, și multe lucruri de mirat au vădzut la acè împărăție a chitailor. Și i-au dăruit un blid plin de pietri scumpe și un diiamant ca un ou de porumbu. Și întorcându-să pe drum înapoi, s-au tâmplat de au murit împăratul Moscului, pre anume Alecsii Mihailovici, iar senatorii de la Moscu i-au ieșit întru întimpinare și i-au luat aceli daruri și tot ce au avut și l-au făcut surgun la Sibir. Și au ședzut câțiva ani surgun la Sibir. Iară mai pre urmă, rădicându-să Petru împărat, fiul lui Alecsii Mihailovici, carele au vinit aice în țară, în Moldova, de s-au bătut cu turcii la Prut, la Stănileşti, din gios de Huși, în ținutul Fălciului,

agiuns-au Cârnu din Sibir cu cărți la dânsul, la împăratul Petru Alecsievici, de i-au făcut știre de toate ce-au făcut și cum este surgun.

Atunce Petru Alecsievici împărat îndată au chemat senatorii și au întrebat dzicând: „Unde este dascălul meu cel ce m-au învățat carte? Acum curund să-l aduceți“. Și îndată au răpedzit de olac și l-au adus la Petru Alecsievici, împăratul Moscului, în stoliță. Și l-au întrebat ce-au vădzut și ce au pățit și i-au plătit lucrurile toate acele de la senatori ce-i luasă, până la un cap de ată, și diiamantul cel mare. Și împăratul, după ce l-au vădzut, s-au mirat și l-au dat în haznaoa cè împărătească, iar Cârnu i-au dat optzăci de pungi de bani. Și l-au luat iară în dragoste și în mila și l-au pus iar sfetnic.

Și când au ras barbeli, împăratul, a moscalilor, atunce când s-au schimbat portul, atunce sângeur împăratul i-au ras barba cu mâna lui. Și au trăit Cârnu până la a doua domnie a lui Mihai-vodă Racoviță, și atunce au murit. Care mare cinste i-au făcut împăratul la moartea lui și mare părere de rău au avut după dânsul, că era trebuitoriu la aceli vremi.

Rămas-au acelu Cârnu ficiori și nepoți, și au agiunsu uni de au fost polcovnici spre slujba oștirii. Că să însurasă el acolo, de luasă moscalcă. Și s-au mai dus după dânsul de aice din Moldova trii nepoți de frate, de să aședzase și ei pe lângă unchiu-său. Și aceie avè milă de la împărăție, și acolo au murit.

LETOPISEȚUL CANTACUZINESC

Iar Ghica-vodă fiind domn Țării Rumânești, porunci să-și dea fișteccare birul, să să plătească de haraci. Iar ei, ca niște oameni nebuni și dăzmétici, să trăgea fieșcarele și să ascundea, și nu vrea să-și dea birul după obiceiul, gândind domnului lor cum era și învățați. Deci trecând vrémea haraciului, fu scârbit vezirazimul Chiupriuliul, și când fu la septemvrie 1 deni, leatul 7169, trimis-au pre gineri-său Mustafa-pașa de la Silistra și au intrat în București fără veste și au luat pre Ghica-vodă din scaun și l-au dus la Poartă și l-au mazilit, prepuindu-i că n-au fost vrédnic să-și tocmească țara și să-și trimită haraciul la vréme.

Și au domnit Ghica-vodă luni 9 și zile 10.

Atuncea, pre acea vréme, era împărăția la Odriiu. Și s-au întâmplat de au fost acolo și Costandin Cantacuzino postelnicul, însă chemat de vizirul, ca să-l întrebe de zabava haraciului, cum au fost. Și-l pedepsea zicând că au făcut Ghica-vodă și rumânii rușine împăratului de n-au adus haraciul la vréme; și cum împăratul biruiaște de la răsărit pân' la apus, și nu iaste altă țară mai rea decât Țara Rumânească, că nu apucă o nebunie să să potolească, alta rădică. Atuncea Chiupriuliul vezirazimul foarte rău s-au mâniat, poruncind gineri-său, lui Mustafa-pașa, să vie aicea în țară el domn (adecă

pașă). Și rândui 4 000 de turci să vie cu dânsul. Și au poruncit să omoare pre Ghica-vodă.

Iar Costandin postelnicul, bunul creștin și vrédnic de slujbă, el deaca întelése de aceasta, mult plânse și să văieta pentru săraca de țară, cum să-și piarză légea, și sfintele bisérici să să facă meceturi turcești. Și-și căuta ajutor într-o parte și-ntr-alta, și pre nimenea nu-și găsia, făr'cât pre cel mare, putérnicul domnul și Dumnezeuul nostru Isus Hristos, carele au izbăvit pre izraiténi din mâna lui faraon, și pre Noe din potop și pre Lot din Sodom, și pre David din mâinile lui Saul și pre tot neamul omenesc i-au răscumpărat cu sângele lui și i-au scos din mâna diavolului. Așadar întări și inima robului său Costandin postelnicul, și vitejaște cuteză de întră tocmai la viziriul. Și cu mare groază deschise buzele lui, și cu multe lacrimi i să ruga ca să să milostivească încă o dată pre Țara Rumânească, să le iarte greșalele, prinzându-se tare că nu vor mai face ce au făcut, ci va da haraciul împăratului la vrémea lui și ce-i va fi porunca vor face. Și multe ca acestea zicea. Și-i aducea aminte în tot chipul.

Atuncea déde Dumnezeu deși conteni viziriul mânia și îndată opri pre gineri-său, Mustafa-pașa, să nu vie aicea. Și pentru voia lui Costandin postelnicul, au iertat pre Ghica-vodă de moarte și pre Țara Rumânească de a lor greșală. Că pre acel Costandin foarte-l avea Chiupriuliul iubit, căci îl aflase că grăiaște drept, și ține cu raioa împăratului și pohtéște bine săracilor. Avut-au săraca de țară noroc pentru acel om bun, carele sta în toată vrémea pentru binele ei, și-l durea inima de creștinătate și de pământul țării, ca să nu-l piarză. Că și el era moșnean într-înșea, cu case și cu olate, ca și alți boiari. O mare ciudă făcu Dumnezeu cu Țara Rumânească, că o scoase din mâinile păgânilor și biséricile le mântui de legea lui Méhmet, și-i trimise mare bucurie. Lăudat să fie numele lui în véci!

După aceia viziriul porunci lui Costandin postelnicul să aleagă pre cine va fi voia lui să-l facă domn Țării Rumânești. Și au lăsat pre credința lui și domniia, și țara, ce-i va fi voia lui să facă și să tocmească.

Atuncea înțelegând domniii greci țarigrădēni, cădea la picioarele lui și-i făgăduia bani mulți și-l ruga ca să facă pre unul dintru ei domn. Iar el, știind că sânt greci avani și încărcăți de datorii, nici unuia nu i-au făgăduit, iar pentru binele țării, ca să nu o prade și să o jăhuiască, cum sânt ei învățați. Deci fiind acolo și Gligorașco, sin Ghicăi-vodă, prinzând de veste, mers-au el singur de au căzut la Costandin postelnicul cu multă rugăciune, ca să-l facă domn, făgăduindu-se că-i va fi ca un fiu bun, și ce-i va zice, va face. Costandin postelnicul i-au luat credința și să făgădui să-l facă domn, socotind că au născut la Moldova și acolo au crescut, și cum el va ști rândul țării și-i va fi milă de săraci. Și-l jură pre sfânta evanghelie și-i făcu zapis cu mare legătură, cu a lui mână scris, ca să-l aibă ca pre tat-său și să-l cinstească cumsăcade, măcar că Costandin n-au pohtit de la el nici să-i dea boieriel, nici nimic, fără pace la casa lui să aibă.

Și așa, făcând legătură, numaidecât l-au dus la viziriul, de i-au sărutat mâna, de domnie. Și au purces cu agă și cu steag, de au venit aicea în țară, dăscălecând în Caracal, joi în ziua lui Sfeti Nicolae, dechemvrie 6 deni, leatul 7169.

Văzând Dumnezeu atâta nebunie ce făcuse rumânii și cum nu să mai întorc să-și plângă păcatele și să facă pocăință, nu se mai putu răbda, ce trimise judecată și caznă. Întâi robiia, a doao ciuma 3 ani, a treia foamete mare în 2 ani, a patra multe boale și nevoi gréle, și în tot chipul de bube. Dumnezeu au secerat de tot feliul de oameni, iar ca la ceata dorobanților, nici la unii. Ales la 2 orașă, Târgoviștea și Bucureștii, făcându-se moarte nespūsă. Că, adevăr, la acēste 2 târguri cra spurcăciuni

multe de voie și asemănară Sodomului și Gomorului. Iar plată încă luară.

După aceasta și Gligorie-vodă găsind o țară răsipită și plină de nevoie, mai vârtos îngreuiată de păgânii turci, pentru vina lor ce au făcut, cerșind de la ei unii bani, alții bucate ce jăhuisse, alții datoriile Mihni-vodă, alții una, alții alta. Ci să mira ce va să mai facă și cu ce va să să mai lupte. Că ei ca niște lei căsca gurile să-i înghită pre toți, fiind țara plină de nevoie și de sărăcie. Însă mijlocul tot nu-l da, ci cât putu sili pentru creștini. Și să lasă pre sine în toată lipsa. Și chemă pre toți boierii țării, poruncindu-le ca ce s-ar strânge din țară, venitul tot să-l dea turcilor, ca doar va izbăvi Dumnezeu pre săraci încă de acest rând. Cine au fost zurba, de au hiclesit pre domniii lor și au făcut țării rău în zilele lui Gligorie-vodă, ș-au dat conetul. Ca și slugile lui David-împărat, care-l suduia și-l fidenea; apoi luară plată de la fie-său, Solomon.

În zilele lui, au dat Dumnezeu de au iertat toate boalele și nevoile ce era în Țara Rumânească. Și s-au făcut pâine, și miare și vin mult, și s-au dăschis toată hrana săracilor.

Domnit-au Gligorașco tot bine și cu pacc, pân-au murit viziriul cel bătrân și au pus împăratul pre un fecior al lui, ce i-au zis Chipriuliul, să fie vezirazim în locul tătâne-său. Acesta să rădică cu oaste turcească de au mers asupra Țării Ungurești de Sus. Și au poruncit de au mers și Dabija-vodă, domnul moldovenesc; și Gligorașco-vodă, domnul muntencesc, încă au purces la iuli 20 deni, leatul 7171. Bătut-au cetatea ce-i zic Uivarul zilei 43, și o au luat turcii. Și au mai luat împrejur și alte cetăți, și sate și costée, și au robit și au ars Țara Ungurească foarte rău. Mers-au cu Gligorașco-vodă în oaste și 3 feciori ai lui Costandin postelnicul, anume Drăghici vel-păharnic, i Șarban vtori logofăt și Costandin vtori postelnic. Și slujia foarte cu dreptate și cu credință mare. Iar tatăl lor era aicea în țară,

la casa lui, precum să făgăduise Gligorașco-vodă când au luat domnia.

Diavolul, pizmașul neamului omenesc, văzând pre Costandin postelnicul că să pornéște spre fapte bune, făcând multe milostenii întâi pre la mănăstiri, pre la săraci și pre streini îi priimii și-i căuta și Dumnezeu încă-i ajuta și-i adăogea în toate casa lui cu tot binele sfântii-sale. Iar diavolul tot îl cerca, dupre cum îi iaste obiceiul lui, să-l prinză în cluca lui. Și nicicum nu putea de el să să lipească. Atuncea diavolul găsi 2 vase réle: unul rumânesc, altul grecesc, anume Stroe vornicul Leurdeanul și Dumitrașco vel-visticrul Țarigrădeanul. Aceștea era lăsați de Gligorie-vodă ispravnici, să păzească scaunul domniei. Iar ei făcură sfat drăcesc în taină cu doamna Maria a lui Gligorie-vodă și trimisără câțir de olac la Gligorie-vodă în oaste, făcând pâra mare asupra ticălosului Costandin, cum el umblă pre la turci pre marginea Dunărei, de-l pâraște că iaste hain și cum nu bagă în seamă pre doamnă-sa și-și bate joc de ia și cum opréște țara să nu dea bir. Și atâtea prihăni multe au scris. Și Costandin nimic de acélea n-au fost vinovat, nici n-au știut nimic.

Deci întorcându-se Gligorie din oaste, iar Stroe vornicul încă mai cu deadînsul îi scriia, de împropăta pâra. Și-l învăța să nu grăiască nimic cu Costandin, și cum va sosi în scaun, să-l omoare fără véste. Deci Gligorașco își întoarse firea și crezu pre Stroe dvornicul și pre Dumitrașco. Binele ce-i făcuse Costandin îl uită și jurământul călcă. Și cum sosit în scaunul lui în București, îndată îl apucară acei 2 draci cu gura și-l puseră la cale rea și spurcată, cum puse și céle 2 mărturii mincinoase pre Pilat, ce ucise pre domnul nostru Isus Hristos. Așa și ei făcură pre Gligorașco de trimise dorobanții la casa lui Costandin postelnicul. Și fără véste, din așternut l-au luat de l-au dus la sfânta mănăstire ot Snagov. Era sâmbătă spre duminică, dechemvrie, 20 deni, în ziua de Sfetii Ignatie bogonoset, leatul

7172. Și acolo au stătut la dumneziasca liturghie tot în genunche la sfintele icoane. Fiind gata, s-au pricestuit trupului și sângelui domnului nostru Isus Hristos. Iar când au fost scara, pre la cină, l-au omorât în trapezăriia mănăstirii.

Iar Gligorașco-vodă, deaca-i spuseră că l-au omorât, iar el atuncea s-au desteptat și au zis părintelui Ștefan, mitropolitul și tuturor boiarilor, că n-au știut când l-au omorât și cum au fost adormit, căindu-se și plângând de moartea lui Costandin. Și blestemă pre Stroe, și pre Dumitrașco, căci ci l-au îndemnat de l-au omorât, nefiind nimic vinovat. Așa s-au căit pentru moartea domnului nostru Isus Hristos și Iuda; dar nimic n-au folosit, ci au luat plată matca focului. Și aceștea încă o vor lua, precum zice la sfânta evanghelie: „Cum ați judecat, așa vi să va judeca, și cum ați măsurat, așa vi să va măsoara“. Iar trupul lui Costandin l-au rădicat jupâneasa lui, Ilinca și coconii lui: Drăghici, Șarban, Costandin, Mihai, Matei, Iordache și cu mare cinste duseră-l la mănăstirea lor ot Mărgineni și acolo îl îngropară, făcându-i-se pogrebania și pamete mare cumsăcade.

O, diavole, răul pizmaș neamului omenesc, cum prelăștiși pre Gligorie-vodă de omorî pre Costandin fără judecată, fără vină nimic? Iar țara toată plângea pre Costandin postelnicul, că au pierdut un stâlp mare, care au sprijinit toate nevoile țării. Plângu-l și săracii, că ș-au pierdut mila; plângu-l carii au avut de la el multă căutare; plângu-l și păgânii și creștinii, și toate țările care l-au știut și carii nu l-au știut, ci numai de numele lui au auzit, pentru multă înțelepciune și bunătate ce făcea în toate părțile. Și de la cine fu acea moarte necuvioasă? De la Gligorașco, pre carele l-au făcut domn, și l-au cinstit și i-au slăvit numele; de la Stroe Leurdeanul, pre care l-au scos de 2 ori din moarte, și încă i-au fost și cuscu, că au ținut pre fata lui un fecior a lui Costandin, anume Șarban; de la Dumitrașco, că i-au fost nepot de văr premare și căci l-au crescut în casa lui,

și l-au ținut ca pre feciorii lui și l-au boierit. Unii ca aceștea să fie de 3 ori anathema!

Iar când au fost la meșița mai 9 deni, 7172, iar au poruncit de la împărăție de au purces Gligorașco în oaste, al doilea rând, iar acolo, la Uivar. Și de acolo au mers la Husiîn-pașa al Budii, și cu Dabija al Moldovei, de au bătut cetatea Leva. Și nimica nu i-au stricat, că i-au venit ajutor oaste nemțească, fiind cap Zuza. Și s-au bătut cu ei la iulie 9 deni. Și fu izbânda némților, luând de la moldovéni și de la munténi toate corturile și tunurile, carăle cu bucatele, ca 3 000 – 4 000 , toate câte cu 8 boi; numai ce scăpară cu trupurile.

RADU POPESCU *CRONICA ȚĂRII ROMÂNEȘTI*

DOMNIA LUI COSTANDIN-VODĂ
BRÂNCOVEANU

Leat 7197

După ce au murit Șarban-vodă, Costandin stolnicul Cantacuzino și cu o seamă de boiari, ce să întâmplasă în București, s-au strânsu toți la Mitropolie și fiind patriiarh Dionisie Șeher-oglan și întâmplându-să și un capigi-bașa împărătescu, cu alte trebi venit la București, l-au chemat și pă el acolo la Mitropolie și au făcut alégere pă care vor pune domnu și au găsit cu sfatul lor să puie pă Costandin Brâncoveanul și îndată aducând caftan, capigi-bașa au luat caftanul și l-au îmbrăcat pă Costandin Brâncoveanul. Decii au întrat în besérică și i-au cântat mnogaleta după obicéiu, și mai aducându de la curte și toată slujitorimea, și meterhanea, și toată rânduiala ce să cade domnii și au ieșit din besérică, și încălecându au venit în curtea domnească cu halai și iar în besérică întrându, era gătit tratapod cu evanghelia deasupra și săzând în scaun au pus pă toți boiarii de au jurat pă evanghelie că-i vor fi cu dreptate și vor sta cu dânsul, măcar la ce primejdie i-ar veni, care jurământ și cu zapis mai pe urmă l-au întărit.

După acéia s-au suit în casă și au început a scrie cărți la Poartă și la Mustafa-pașa saraschiariul, ce era la Baba, și au

trimis boiarii spre amândou părțile, dar Poarta, auzându, foarte s-au mâniat căci au făcut rumâni domnu, făr' de știrea stăpânilor și sta lucrul în cumpănă ca să nu-l lase pă el să fie domnu, ci să puie pe altu, care vor vrea ei; numai norocu lui, și banii, și cărțile saraschiariului i-au ajutat de l-au lăsat să fie domnu, căruia și caftan i-au trimis, și cucă cu agă turcu, la care ieșindu înainte cu pompă domnească au venit în București, dându cu tunurile și altele făcându după obicei.

Iar iarna dar toată cu bucurie o au trecut, dobândindu în mâna lui acéia ce de mulți ani mai nainte o ȳana, arătându tuturor dragoste, blândete, milostivire, din boieria lui și în domnia lui așijderea să arăta.

Cându au fost despre primăvară, i-au venit poruncă de la împărăție să meargă la Cerneți și s-au gătit și au mersu, cu toate oștile lui. Bojneag Ali-pașa, căpitan de Dunăre, încă au mersu cu Dunanmaoa, ca să scoată nemții din Râșava, că o luasă din anul trecut. Haizeler ghinărariu nemtescu fiind la Brașov, auzându că mergu turcii la Rușava, s-au dus și el acolo cu oaste ce avea, ca să stea împotriva; dar mergându pașa pe Dunăre cu caicele, având multe tunuri în vase și slobozindu-le toate asupra nemptilor i-a depărtat de la margine. Turcii leventii ieșind afară cu sabiile i-au gonit ca pe niște blestemați și Haizeler ghinărariul cu rușine s-au întorsu la Brașov. Bălean Costandin aga, ginerile lui Șarban-vodă, fiind lângă Haizeler, multe zavistii punea împotriva domnului și a țării, îndemnându-l totdeauna ca să să pogoare cu oștile să ia țara. Domnul și boiarii țării nepriimindu într-acéia vreme trimétea boiarii cu daruri și cu rugăciuni să-i stâmpere mâniia ce o atăta Bălăceanu, dar nicicum nu putea. Ci cu de acéstea au trecut acea vară. Iar despre toamnă prințipul de Baden cu toată armada nemților luându Diul, Nișul, Cladova, au trecut Dunărea în Țara Rumânească, pe la Cerneți, și au trimis la domnu, dându-i știre că vor să iernéze oștile chesariului în țara

lui, și i-au scris să gătească zaharea ca de 700 de pungi. Domnul și boiarii auzindu de acéstea [ne]nădăjduite lucruri, de o parte gătiia zaharea și să miră cum va să facă de atâtea bani și zaharele, ce cer ca să iasă din ticăita țară și neputându cu alte dajdi obicinuite să ridice aceasta sumă mare, au scos un bir pă dobitoace, și l-au numit văcăritul, să dea de tot dobitocu un ort și au trimis boiari în toată țara cu această slujbă nooă, că atunci întâi au ieșit accastă dajde, care să ține până acuma. Iar despre altă parte gătiia să fugă dinaintea lor.

Însă trecând prințipul pân țară, făcând conace cât s-au putut, au tras la Ardeal și au mersu la Brașov, iar de la Câmpul Lungu au rădicat pă Haizeler ghinărariu cu o scamă de oști, cât au socotit, să vie la București să iernéze și cu dânsul au luat pă Costandin aga Bălăceanul, vrăjmașul de obște al domnului și al țării. Domnul și boiarii fiind la Cotroceni, și viind un căpitan de nempti și Preda Proroceanul, și spuindu-i că vine ghinărariu cu nemptii la București, s-au rădicat de acolo și s-au dus la mănăstire la Plătărești și de acolo s-au dus la Rușii lui Șarban-vodă. Acolea au șazut tabăra. Acolea la București încă au lăsat purtători de grijă pă Cârstea visternicul, Luca visternicul și alții ca să dea zaharea nemptilor. Ci dar iată și nemptii vin la București; însă răutăți ce s-au făcut într-o lună, ce au șazut, limba nu poate să spuie: bătăi, cazne, legături; egumenii și unii boiari legați cu ștreanguri de gât, pentru faină, și orz, și carne și altele ca acéstea nenumărate.

Costandin-Vodă de la Ruși ș-au trimis pă doamna cu toate jupâneșele boiarilor la mănăstire la Brad, în județu Buzăului, și el au rămas cu oștile și scriia lui Haizeler totdeauna, rugându-l și făgăduindu-i daruri, ca să iasă din țară, dar nici cum nu putea folosi. Aceasta văzându că într-alt chip nu vor putea ieși nemptii, de nu va veni putere împărătească, au trimis la tătari de i-au rugat să vie să scoată pe nempti, și fiind și poruncă împărătească să vie s-au pornit multă tătărăme cu calga

sultan, cu mârzaci și cu nohai de au venit până la margine și au poftit să meargă domnu să să împreune cu dânsul. Atuncea domnul au poftit pă Haizeler să vie de la București să să împreune la Drăgănești făr' de nici o oaste; că au făcut așa, și au mers, și s-au împreunat. Vorbelé ce vor fi fost, ei vor fi știut, iar noi ce am văzut scriem.

Despărțându-să ei de la Drăgănești, ghinărariu au mersu la București, domnul s-au dus la Buzău, la piscopic și viind sultanul cu tătarâi pân' la oraș la Floci, au mersu domnul de s-au împreunat cu dânsul și tătarâi au purces cătră București, rășchirându-să pân țară, după obiceiul lor. Domnul încă au purces spre București și dându știre lui Haizeler că vin tătarâi și nu iaste într-alt chip, s-au sculat cu toate oștile lui, de la București și s-au dus în Ardeal. Tătarâi îi goniia, dar nimic nu le strica.

Domnul, mergându în București, de toate părțile veniia de-i spunea, unii că i-au tăiat tătarâi, alții că le-au luat fâmeile și fetele, alții scăpa despuiați și alte multe răutăți ca acestea. Dar toate le răbda, știind că el au adus tătarâi de au făcut atâtea réle, pentru ca să-și dobândească domniia iarăși și binele lui.

Întru aceste vremi turburare ce era, au trimis Costandin-vodă slujitori și au luat după la casele lor pă Cârstea Scordoc, ce fusésă postelnic mare la Șarban-vodă, și pă Oprea căpitanul, și pe Vlaicu armașul, și i-au închis la Căldărușani pă unii, iar pă alții la Snagov. Ci pă Cârstea postelnicul au trimis făr' de zăbavă de l-au omorât, iar cei doi au șazut multă vréme la închisoare și i-au slobozit. Pricina morții Cârstii alta n-au fost, făr' de cât numai căci s-au certat cu Brâncoveanul, în boierile lor, pentru lucrul mai de nimic. Deci Brâncoveanul țindu minte ascunsă pizmă și viind la domnie, ș-au vărsat mâniia cu moarte, ce l-au omorât.

Iarăși într-acéste vremi, au trimis Costandin-vodă pă Văcărescu vătaf de copii la Craiova, de au prinsu pă Ștefan Cioran, ce au fost slugiier, și l-au adus la București, vinuindu-l precum s-ar fi unit cu aga Costandin Bălăceanul și închizându-l la mănăstirea Mihai-vodă, au trimis într-o noapte armași și l-au sugrumat.

După aceasta, văzând Costandin-vodă răotatea ce au făcut Haizler și Bălăcean în țară, cu oștile nemțăști și vrând ca să le răsplătească cu rău pentru rău, s-au unit cu Tiukili grof, care aveca câtăva seamă de oști de unguri, din țara de sus, și amândoi acești domni au cerut de la împăratu turcescu oști turcești și tătarăști, să meargă în Ardeal să bată pe némti, făgăduindu Costandin-vodă că el le va găsi drum și plaiuri, de vor intra toate oștile în Ardeal, făr' de primejdie, și li s-au ascultat ruga lor și li s-au dat saraschiier mare, cu oaste multă, serhatlii mai mulți și Cuciuc-sultan cu oști tătarești, și strângându-să în țară toate oștile, au purces cătră Rucăr, și găsindu-să plai aproape de Bran, au intrat toate oștile în câmpu spre T'ohani și Zărnești. Prinzând véste și Haizler ghinărar că vin turcii cu Tiukili, le-au ieșit înainte cu némti, cu săcui ce au avut și dându războiu iute ca la un ceas, au intrat turcii și tătarâi și ungurii tiukelénii și rumânii noștri pân némti și au început a-i tăia, de au fost zăcându trupurile ca boștênei și au fost izbânda turcilor. La acest război, au perit Bălăcean, vrăjmașu lui Costandin-vodă, și i-au trimis capu la București, puindu-l într-o sulită în curtea lui, în zioa de Sântă Marie. Prins-au viiu și pe Haizler ghinărariu, pre carele l-au luat rob și mai trecând câtăva vréme l-au slobozit, pentru doamna lui Tiukili, ce era la némti, făcându-să schimbu. Perit-au atuncea și Teleki ghenărariu Ardealului și mulți domni unguri.

Tiukeli grof au trimis cărți la toată boierimea ungurească, ca să vie la dânsul, vestindu-să crai Ardealului despre turci, și au venit cei mai mulți și ducându-să cătră Sibii, cu toate oștile

au trecut la un sat ce să chiiamă Cârștii. Acolo au făcut coronație, să fie crai Ardealului.

N-au trecut vrème multă la mijloc, ci au venit un capigiu de la turcu cu caftan de izbândă, îmbrăcându pă pașa, și pe sultan, și pe Tiukeli, și pă Costandin-vodă. Dar norocul cel pururea nu slujia lui Tiukeli după voia lui, și acum iarăși veste vine că Badensis cu toată armada cea mare întră în Ardeal, la care, neputându sta împotrivă, au început a fugi cu caftanele în vine.

Turcii, tătarăi, tiukelénii și rumânii trăgându-se cătră Brașov, pe la Tel, unde vine la vamă, la Ceraș, în Țara Rumânească, au ieșit din Ardeal și s-au risipit oștile o seamă careși pe unde era orânduite și altele iar pe la locurile lor, iar cu multă pagubă a țărăi.

Cu acéste trebi ale némților, ce Costandin-vodă au fost îndemnătoriu, de au intrat în Ardeal, de au bătut pă némți și când s-au pogorât în țară, nu s-au alcătuit cu ei, ci tot lângă turci s-au lipit, cerându ajutori și făcându izbândă asupra vrăjmașilor împărății, mare credință au dobândit de la împăratu și de la toți cei mari ai Porții și aceasta l-au ținut cu îndelungare de domnie și văzând că-l au toți în credință, creștea, să măriia, să lăția și să bucura întru daru[ri]le ce-i aducea norocu.

După ce trecusă aceste furtuni, ce au fost în țară, precum s-au zis mai sus, Dumnezău iar au dat bătaie țărăi cu lăcuste, că atâtea au venit de multe, cât toată țara au umplut, de mânca toate bucatele, și au clocit și au puiat în câțiva ani, cât primejduia țara să moară de foame. Însă aducându-să niște moaște de la Sfetagora, de au făcut o sfeștanie în toată țara, s-au milostivit Dumnezeu și le-au rădicat, de nu s-au mai văzut.

Întru anul lumii 7200, având odihnă domnul și având o fiică întâi născută, anume Stanca, de vârstă vrându să o căsătorească și aflându de fecioru lui Iliiaș-vodă, că iaste frumos,

de treabă, au trimis de l-au adus în țară de la Țarigrad, anume Radu, și făcându nuntă cumsăcade, domnească, au dat pă fie-sa după acest beizadea. Sărac era foarte, iar domnul l-au îmbogățit blând să arăta dintâi, și vin nu bea. Să părea tuturor că va fi înțelept. Dar pă urmă îmbogățându-să și învățându-să a bea și vin, s-au făcut foarte rău, și vrăjmaș și crunt, atâta cât cu mâna lui mulți oameni au omorât, pentru care Dumnezeu i-au scurtat viața și s-au mântuit mulți de nevoie.

În mijlocul vremilor acestora, fiind domnu la Moldova Costandin-vodă, ce-l poreclia Cantimir, vrajbă au intrat între domnii amândoi și muncindu unul pă altul să surpe, venindu din Moldova câțiva boiari pribégi, Antohie hatman, Lupul vornic și alții, i-au îndemnat Brâncoveanu să meargă la Poartă, să pârască pă Cantimir, că iaste rău și altele, ajutându-i cu banii lui și cu priiateniū lui de la Poartă și i-au trimis. Dar Cantimir-vodă, avându pe Iațcarache spătarul Ruset capichiaia și aflând că au trimis Costandin-vodă pă boiarii moldovenii să pârască pă domnu său, au făcut cum au știut și au luat ispravă de la Poartă și unde era ascuși acolo s-au dus de i-au luat legați și i-au trimis la Moldova, neapucând să dea vreo jalbă la împărăție. Dar domnul Moldovii i-au iertat, nu s-au potrivit umbletilor lor. Iar Costandin-vodă Brâncoveanu au rămas rușinat, fiind el mijlocitori și n-au putut isprăvi nimic, după cum au vrut.

Costandin-vodă Cantimir, vrând să răsplătească lui Costandin-vodă Brâncoveanu pentru cele ce făcusă, fiind niște boiari rumâni pribégi în Ardeal, anume: Staico păharnic Bucșanu, Preda Milcoveanu, Preda Proroceanu, Radu Hațaghe, Iacșa căpitan, au trimis Cantimir de i-au adus la Iași din Ardeal și socotindu-să că va putea el mai mult decât Brâncoveanu, i-au trimis la Poartă, să pârască pă domnu-său de rău, de hain iproci, dar s-au înșălat Cantimir, că îndată ce au prinsu veste Brâncoveanu, au trimis boiari, și cărți, și bani și cât au putut

au făcut, și i-au luat de la Poartă legați, în fiară și în cătuși, de i-au adus la București cu mare pompă. Pre carii în câteva rânduri judecându-i, pe Staico paharnic l-au spânzurat în Târgu-de-Afară și pe Pro[ro]ceanu la Rușii-de-Véde, iar pre cei 3 i-au trimis la ocnă și șazănd câtăva vréme acolo, i-au slobozit.

După aceasta nu multă vréme au trăit Costandin-vodă Cantimir și au murit, și boiarii Țării Moldovii au rădicat domnu în locu lui pe fic-său, Dumitrașco beizadea. Dar înțelegând Costandin-vodă Brâncoveanu, îndată au trimis la Poartă, de s-au rugat ca să puie domnu pă Costandin fecior Ducăi-vodă, vrându să-l facă ginere, dupe o fiică a mării-sale, anume Mariia, și s-au ascultat rugăciunea lui și l-au făcut domnu Moldovii și au rămas Dumitrașco beizadea în ocară și toți boiarii, carii făcu sfat de l-au rădicat pă el domnu, fără știrca stăpânilor.

Luându dar domniia Moldovii Costandin-vodă Duca, n-au trecut multă vréme, ci au gătit Costandin-vodă Brâncoveanu cele ce trebuia ale nunții și zestrii ce-i rânduisă fétii, și au trimis-o la Moldova, cu maica mării-sale și jupâneasa Stanca cu multe jupâncesc, cu boiari: Costandin stolnic, Diicu logofăt și alții, cu pompă frumoasă, și au dus-o la Iași și acolo făcând cele ce să cuvin nuntelor domnești, o [au] dat pe Mariia doamnă lui Costandin-vodă Duca și s-au întorsu toată gloata în țara lor. Și șazănd doamna Mariia în câtăva vréme acolo la Moldova, au pohtit și ia, și părinții ca să vie de acolo să se vază și au venit, ieșindu-i înainte la Colintina. Doamna Marica mumă-sa, cu multe jupânese și boiari mari, și mai mici și slujitorime, de o au adus cu frumos alai. Erea și doamna Nastasiia a Ducăi-vodă, adecă soacră-sa, cu doamna Mariia, care viind în București au șázut 2 săptămâni, ospătându-să și vesclindu-să unii cu alții. Deci iarăși s-au întorsu la țara lor.

Acolo la Moldova mergând, fiind doamna Mariia mândră și semcață, având pe tată-său domnu mare Țării Rumânești, au început a necinsti jupâneșele boiarilor, cu multe cuvinte réle și mai vârtos aceasta, că într-o zi de Paști, viind o jupâneasă cu işlic, precum le iaste obicéiul de poartă jupâneșele işlice în toată vrémea, i-au luat işlicul din cap și l-au băgat în foc și au lăsat-o cu capul gol, zicând că numai doamnelor să cade să poarte işlice, iar nu și jupâneșelor. Acestea văzând boiarii s-au scârbit foarte tare și au umblat cu mijloc ca acela, de l-au scos din domnie și au pus domnu împărătiia pe Antohie-vodă, fecior lui Cantimir-vodă.

Mai nainte de mazâliia lui Costandin-vodă Duca, s-au dus domnu la Cerneți și hanul Selim Gherei au trecut pen țară, mergând la oaste asupra nemților, împreună cu cavga-sultan, carii mergând pân' la Jâiu, le-au venit véste că muscalii merg asupra Crâmului să-l bată, ci de la Jiu s-au întorsu cavga-sultan cu oastea lui îndărăt, iar hanul s-au dus unde i-au fost porunca.

Într-această vară, sultan Mustafa mergând asupra nemților cu Silimul Gherei-han, găsind pe Viterane ghinărariu cu puțantele oști la Logoș, osăbit dă célelalte oști mari ale nemților, dând război tare, abija și cu mare peire a turcilor au biruit pe Viterane, și au și perit el în războiu și au fost izbânda turcilor. Împăratul turcul, văzând acea fărâma de izbândă și auzind că vin oștile nemțăști céle mari, n-au vrut să le aștepte, ci au plecat de au venit pen țară și întrând pe la Cerneți, i-au işit domnul înainte de l-au petrecut pân' la Necopoe.

Acolo, îmbrăcându-l cu caftan, s-au întors la scaun cu bucurie. Al doilea an, iar au mers sultan Mustafa la nemți, și au mers și tătari cu Șahpaz Gherei-sultan, și cu Ialga, și trecând împăratul Dunărea, s-au întâlnit cu nemții într-un câmp, însă norocul i-au slujit de au făcut meterez de cară împrejurii taberii turcești și așa au hălăduit împăratul și s-au întorsu rușinat. Că atâta au dat un război de tare, cât au intrat un ghinărul în tabără

și mare peire în turci au făcut, pân-încât s-au fost sperat și împăratul că va peri. Însă atunci au hălăduit și s-au întors la Țarigrad.

Într-acest an, muscalii mergând la Azac cetate și neputând turcii și tătarii, ce erea acolo, să le stea împotriva, au luat moscalii cetatea.

Al treilea an, iarăși merge sultan Mustafa la oaste asupra nemților și trecând Dunărea pe la Belgrad, s-au dus la Tisa, la locul ce să chiamă Senta, și au făcut pod să treacă turcii. Deci trecând veziriul și toată puterea oștilor turcești peste Tisa, numai împăratu rămâind dincoace de Tisa, iată și Evghenie prințipul cu toate oștile nemțăști încungiură toate oștile turcești. Văzând împăratu că nemții au venit și temându-să că nu vor da turcii războiu, ci de frică vor fugi, au poruncit de le-au stricat podu. Deci nemții cu tunuri, cu puști, dând războiu vitejaște i-au omorât pe toți, de n-au scăpat suflet dintr-înșii. Împăratu văzând ciudă ca aceasta, au fugit la Belgrad, puind și alt vezir, alt inicer-agasî și alți pași în locul celor morți.

Costandin-vodă la Cerneți, fiind poruncă să păzască plaiurile, priviia acele lucruri și râdea. Însă după răs vine și plâns, că iată vine vestea de la Țarigrad că au murit doamna Mariia, fie-sa a lui Costandin-vodă Duca, la Țarigrad fiind mazilit, de care mare jale și întristare au avut. După accia viind Costandin-vodă de la Cerneți la București și întorcându-să și împăratul și veziriul la Odrii, au trimis vezirul caftan de domn nou.

Trecând după aceasta câtăva vreme, având Costandin-vodă o fată de vârstă anume Ilinca, o au logodit cu Scarlat, fiul preaslăvitului Alixandru, marele drăgoman al Împărăției Turcești, și viind Scarlat aici în țară, au făcut Costandin-vodă nuntă foarte frumoasă și cu cinste mare domnească.

Cându au fost cursu anilor 7206, au mai făcut turcii oaste împotriva nemților, fiind vezir Husiin-pașa și au mersu la

Belgrad. Trecând pã aicea pân țară și Selim Gherei-han cu trei feciori ai lui, s-au dus la Belgrad cu tătarăi, dar nici un război n-au făcut într-acest an, îmblând între dânșii vorbea de pace, numai ce au băgat zaharea și hazna în Cameniță, cât au trebuit.

Iar la leat 7207, a gătit împăratu pe Reiz-efendi și pe preaslăvitu Alixandru marele drăgoman, de i-au trimis ca să facă pace cu nemții, carii strângându-să și despre partea nemților și despre partea turcilor, la Careloveți șazându, în câtăva vreme au așzatzat pace în 25 de ani.

Costandin-vodă nu avea bucurie ce făcuse între împărați pentru căci că, cându era oștire turcii cu nemții, turcii nu gândiia de niscareva mazilie să facă, ci tot gândul lor era spre oștire, iar după ce s-au făcut pace, să temea de mazilie, ci au făcut socoteală, ca să-și facă un dres bun de la împărăție, să-i fagăduiască domniia în viața lui, cât va trăi, să nu mai aibă temere de mazilie și au gătit boiari și mulți bani de au trimis la Poartă, și cu cărți despre țară, laudându-l și cerșindu-l să li-l dea domnu, să le fie cât va trăi el și cu multe cheltuiiale ce au făcut și cu câteva pungi ce au mai adaos [la] haraciu cel vechi, carele era haraciu cel vechi 250 de pungi, iar el cu această pricină l-au făcut 280 pungi, i-au dat hateșarif împărătescu, fagăduindu-i să-l lase să fie domnu cât va trăi. Care aducându-l cu cinste mare, strângându-să toată boicrimea și țară multă, s-au citit în divanu cel mare, și așa i s-au odihnit inima lui Costandin-vodă, nemaitemându-să de mazilie.

Într-aceia vreme și muma lui Costandin-vodă, jupâneasa Stanca, au murit; cucinste i-au făcut pogribaniia în București. Decii ridicând-o de aici într-o carată, rânduindu boiari, jupânece și slujitori o au dus la mănăstirea de la Brâncoveni, de o au îngropat.

Scarlat păbarnic, ginerile lui Costandin-vodă, fiul preaslăvitului Alixandru drăgoman, care ținea pã Ilinca, războlindu-să rău au murit la Târgoviște și l-au îngropat cu

cinste domnească în Mitropoliia de la l'ârgoviște. Mulți zicea, pă acea vreme, să-l fie otrăvit Costandin-vodă pentru niște pricini ce avea socrul cu ginerile între dânșii; ci aceasta Dumnezeu va ști și mai bine, și va și plăti fieștecăruia după vina și fapta lui.

RADU GRECEANU
*ÎNCEPĂTURA ISTORIEI VIETII
 LUMINATULUI ȘI PREACREȘTINULUI
 DOMNULUI ȚĂRII ROMÂNEȘTI,
 IO COSTANDIN BRÂNCOVEANU
 BASARAB-VOIEVOD*

PREDOSLOVIA

Preaînălțatului și prealuminatului și preaslăvitului și de Dumnezeu iubitorului stăpânului și oblăduitorului Io Costandin Basarab Brâncoveanu-voievod și domn a toată Ungrovlahia.

Cu smerenie și plecat mă închin măriei-tale și sărut stăpâneasca pulpana ȳestmântului măriei-tale rugând pre Dumnezeu cel atotputernic, îndurător și bun, să reverse a sa milă și al său ajutor din cerescul său lăcaș asupra măriei-tale și se supuie pe tot vrăjmașul la picioarele măriei-tale.

Prealuminate stăpâne. Faptele bune sânt lucrurile cele mai mari și mai de folos omului, precum în grecește zice filozoful, ἀρετή, căci întru adevăr virtuțile omului și faptele lui cele slăvite, de multă laudă și peste toate avuțiile ele mai cinstite îi sânt, și alți minunați și înțelepți le-au scris și le-au lăudat și un așa (virtuos) om este destoinic de a fi binecuvântat, căci nici de răutatea vrăjmașilor ele birute nu sânt, iar ἀρετή pe toate le biruiește. Așa este totdeauna bine să se ferească omul de lucrul cel rău, căci dacă face binele și se apără de fapta rea și

fapta cea bună lesne o împlinește. Cum zice David proorocul, psalm 331, 14: „asemenea virtutea lungeste omului pământea sa viață, dându-i pe cea de veci care va veni“. Mulți sânt împărați și stăpânitori care au câștigat un nume neuitat și fără sfârșit pe acest pământ, cum scrie filozoful și Grigorie Teologul, laudând virtutea: „eu voiu pre domnul să-l laud, căci el a dat să fie laudată virtutea“. Mulți s-au străduit a o dobândi și puțini s-au învrednicit de ea, căci fără siluire este și fără teamă de puterile lumesti, și ea prin bunăvoiață este de sus dăruită sufletelor cărora li se cuvine, precum și sf. Ioan Gură de Aur zice: „virtutea fără silă și numai cu inimă voioasă se dăruiește“. Pentru aceea filozoful Dioghene¹ la lumina zilei a aprins lumânarea prin târg, și dacă l-au întrebat a răspuns că el caută cu lumânarea oameni. Aceasta arată că omul fără *ἀρετή* nu este socotit om a fi. Și Platon² filozoful a zis: „oricât aur sau argint s-ar afla prin pământ, cu prețul virtuței nu se potrivește“.

Dar, care este virtute mai mare și mai plăcută lui Dumnezeu ca a mării-tale bunătate, preaputernice stăpâne, căci vrednică este d-a fi încununată cu toate mai sus pomenitele laude și încă și cu mai multe. Destul este să ne aducem aminte de proorocul David, despre a căruia blândețe însuși Dumnezeu arată și zice: „eu am aflat în acel David, fiul lui Isaia, un om după inima mea“. Dar ce dovadă ar fi mai mare și mai de folos ca aceasta? Și care virtute este lui Dumnezeu mai plăcută decât această bunătate sau blândețe? Căci chiar Hristos pe deplin a avut-o în sine, căci însuși el a arătat și a zis: „luați învățătură de la mine, căci eu blând sânt și din inimă îngăduitor“. Mat. 11. Și cu această virtute a bunătății ești înzestrat măria-ta de la Dumnezeu.

Preaînălțate doamne. Dumnezeu însuși te-a ales pe măria-ta și el însuși cu domnia țării aceștia te-a încununat. Și până în ziua de astăzi multe feluri de bunătăți ai dăruit măria-ta la toată suflarea din țara aceasta și așa și pe mine, plecatul slujbaş

al înălțimei-tale, m-ai încălzit încât nu poci să-mi arăt mai bine recunoștința de care sunt cuprins decât prin alcătuirea acestei istorie (*Cronografie*) despre viața și întâmplările domniei înălțimei-tale, care s-a petrecut prin vederile mele, și arătând drepturile și faptele înaltului neam al mării-tale, care despre tată din Basarabești se trage, precum și despre mamă din sânge împărătesc, de la strălucitul răposatul Ioan Cantacuzino, ale cărui mari și vestite politici și fapte de către alți iscusiti istorici scrise sânt, nu numai de prin alte țări streine, ci și de către vrednicii de toată încrederea scriitori istorici greci.

Eu, numai faptele mării-tale cele mai laudate și de toată suflarea țarei aceștia cinstite și iubite, numai pe acelea am pus gând să le povestesc prin condeiul meu, și întâmplările și tulburările ce s-au petrecut în Ungrovlahia sub domniia mării-tale, pe timpul când dumnezeiasca pronie din a sa milă nesfârșită s-a milostivit în acești ani de neliniște să te ție stăpânitor și părinte al ei. Căci măria-ta ești cu daruri vrednice împodobit și ai îngrijit de această țară cu o așa adâncă pricepere și înaltă privighere, cu atâta blândețe și răbdare, pornită din sufleteasca dragoste ce îi porți, încât cu poci să dau cheazăie că politica luminată și plină de bunătate a înălțimei-tale este în adevărată asemănare cu înțelepciunea lui Democrites³, care în învățăturile sale zice: „stăpânii noroadelor și povățuitorii lor trebuie să aibă în toți timpii îngrijirea ca să se arate cu asprime către vrăjmașii țarei, iar către supușii lor iubitori și blânzi“.

Aceste virtuți le ai pe toate măria-ta pe deplin, căci ele izvorăsc din înțelepciunea și multa bunătate a înălțimei-tale, și precum apa potolește focul, tot așa îți poți potoli măria-ta oricând voiești, oricât de mare mânie a sufletului, încât să nu te vezi nevoit a o lăsa să izbucnească de la sine. Și cu această idiomă poți purta tronul Țarei Ungrovlahiei fără teamă. Nici nu însufli spaima supușilor mării-tale ca alți stăpânitori, căci prin dragoste îi apropii și le îndupleci sufletele supușilor să se

dornolească și să-ți dea ascultare. Zice Democrit sus pomenitul că domnul de care toți se teme, acela trebuie ca și el de toți să se teamă, și se unește și Aristotel la aceste cuvinte zicând că acela ce altora însuflă frică trebuie și el să se păzească de toți.

Cu asemenea bunătăți te-a împodobit pe măriia-ta înțelepciunea sa. Și pentru ca să împlinești sfaturile bine-glăsuitorului Demosthene, care zice că: stăpânitori trebuie să fie renumiți nu pentru putere, ci pentru bunele fapte să fie laudați, cândai scăpându-să și den norocire a acestorași laude să să învrednicească, precum și la istoriile împăraților pravoslavnic, că care s-au nevoit a-și împodobi viața cu bunele fapte, și numele au câștigat mare; nu că doar împărățiile lor au fost mai mari decât a celorlalți împărați, ci faptele lor au fost mari, pentru aceia și mari s-au numit, cum marele Costandin, și marele Iustinian⁴ și alții asemenea lor.

Cărora dar și măriia-ta a urma silindu-te și în tot chipul spre bune fapte nevoindu-te, mai vârtos, cu milosténii, case dumnezeiești multe den temelii ai rădicat, făr' de cele ce cu mile ai întărit, altele cu ziduri ai înnoit și ai întemeiat, cât pot zice că mai nici o mănăstire domnească n-au rămas neîntărită de mila mării-tale, și nu numai aicea în țară, ci și pentr-alte țări striine, prin limbă păgâne, biserici creștinești ai făcut pravoslavnicilor creștini, ce prent-acele părți lăcuiescu, și mai ales în tot chipul pentru sfânta biserică te-ai nevoit, că și cărți multe bisericesti în zilele mării-tale și cu chieltuiala mării-tale s-au tipărit. Den porunca mării-tale talmăcite duple limba elinească pre limba rumânească, și pre limba grecească foarte frumoase, care n-au fost mai înainte, și școale de învățături elinești și slovenești măriia-ta ai făcut și pururea spre bunătăți necontenit ești a face, spre folosul de obște, spre care Dumnezeu să te întărească cu darul cel de sus al sfinții-sale, și să te învrednicească pe măriia-ta a face mai multe decât ai făcut.

Eu dar, cât am putut ajunge cu istoriia mării-tale orânduiescu, închinându-mă ca cu o mică, plecată și nevrednică slujbă, cu care, zic, istorie ajungând până la al zecilea an den domniia mării-tale, pre puternicul și milostivul Dumnezeu rog ca să trăiască pre măriia-ta în multe zeci de ani, de acum înainte, în luminatul scaunul domniei mării-tale, sporindu-te întru aceste bune fapte și învrednicindu-te a face și altele multe și mai mari decât acestea, și pre mine, robul mării-tale, încă să mă păzească sfinția-sa cu viață supt umbra mării-tale, și să mă învrednicească ca și de acum înainte să poci scrie strălucita politie și cele bune și dumnezeiești fapte ale mării-tale până într-adânci bătrânțele mării-tale, rugându și iar rugându necurmat, pre cel mare și tare atotputernic și milostiv Dumnezeu ca să păzească pre măriia-ta întru nălțatul și luminatul scaunul domniei, care te-au dăruit cu lină pace în ani îndelungați, cu norocire și fericire, împreună cu prealuminată doamna mării-tale și cu toți luminații coconi ai mării-tale, învrednicindu-te același Dumnezeu, precum în viața aceasta ai bine plăcut sfinții-sale, și în viitoarea să te bucuri întru a sa împărăție, cea gătită aleșilor și plăcutilor săi în veci nesfârșiți, amin.

A mării-tale mică și preaplecată slugă
RADUL LOGOFĂT GRECEANUL

Cap. LV

[DE TRECIREA PRIN ȚARĂ A ENGLEZULUI
SOLULUI ANGLIEI, VENIT DE LA POARTĂ ȘI
NUMELE LUI MILORD PAGET ERA]

Șăzând măriia-sa în scaun, venitu-i-au poruncă împărătească ca să gătească [conacc] că iaste să vie să treacă prin țară solul Anglii, care de câțiva ani era la Poarta rucească rezident, prin carele și pacea turcului cu neamțul s-au făcut, om mare,

cinstit și înțeleptu, fiindu bine toate ale Porții turcești au chivernisit.

Deci vrând să meargă la țara lui, așa au pohțit ca pre aici pren țară să treacă, mai multu pentru odihna lui și ca să vază și țara. Așa deci împărăția au poruncit ca toate cele de trebuință să gătească măriia-sa Costandin-vodă și viindu prin țară binc să-l grijască și să-l cinstească, fiind om mare și arătându-să bun priiaten și de mare folos Porții turcești. După ce deci la marginea Dunării au sosit la vadul ot T'urtucaia unde-i zic [...], trimis-au măriia-sa Costandin-vodă doi boiari mari înainte cu carâte domnești, cu corturi și cu toată alaltă gătire, cu câțiva slujitori ca să poată fi de cele ce ar fi treaba să slujească. Boiarii însă aceștia era: Toma Cantacozino vel-sluger și Pătrașco Brézoianul vel-șătrariu, care foarte cu cinste priimindu-l, așa cu mare cinste l-au adus și până la scaunul Bucureștilor.

Însă după ce au venit la conacul de la Popeștii Hrizii vistierul, făcând știre mării-sale lui vodă trimișii boiari că acolo au mas, măriia-sa a doao zi dânsu-de-dimineată au gătit pre amândoi cei mai mari fii mării-sale, pre Costandin și pă Ștefan, împreună cu 3 boiari mari: Mihai Cantacozino vel-spătar, i Șarban Cantacozino vel-păharnic i Radul Izvoranul vel-stolnic cu toată călărimea și cu carâta mării-sale și ieșind înainte la Văcărești în deal, s-au împreunat cu dânsul, pre carele aducându-l cu multu și frumos și mare alai până la casile mării-sale, unde gazda îi gătise. Acolo pogorându-să den carâtă, l-au suit coconii până sus în case și făcându țărmoniile ce s-au cuvenit, au venit coconii la curte împreună cu trimișii boiari, iproci. Aceasta era vineri, la aprilie 24 dni, iar după aceia, îndeseară, ca mai multă cinste să-i arate și ca să plinească porunca ce era împărătească, măriia-sa Costandin-vodă așa au socotit de au mers de s-au împreunat cu solul fără alai (însă după ce întâi el, adecă solul mai înainte au trimis 4 boiari de ai lui care era mai de cinste, încă unul dentr-aceia îi era frate,

de s-au închinat mării-sale, arătându despre partea solului că marc mulțumită face mării-sale de cinstea și bunavoință, ce cătră dânsul mării-sa au arătat, iproci); carele la scara cea mai de jos ieșindu înaintea mării-sale, cu multă cinste și plecăciune l-au priimit și după ce multă țermonie și orăție s-au făcut. Așa deci dându partea cea dreaptă mării-sale lu vodă, amândoi dempreună s-au suit în case și au șăzut amândoi numai ca la 2 ceasuri. După aceiași iară până la portită pogorându-să, măriia-sa vodă au încălecat de au mers la curte, iar el s-au suit iarăși sus în case.

A doao zi, deci sâmbătă, poruncind măriia-sa vodă de s-au împodobit toți, trimis-au pre ginerile mării-sale Radul beizadea, feciorul lui Iliaș-vodă, cu carâta cea mai frumoasă împreună și cu alte 3 carâte pentru boiarii lui să fie, și cu mulțime de pedestrime la sol, de l-au adus la curte, carele după ce au sosit la scară, iată acolo era iarăși amândoi coconii mării-sale, de l-au priimit și până sus în foișor aducându-l pre scara cea mare; acolo era și măriia-sa vodă cu alți boiari dempreună și așa cu mare cinste priimindu-l, partea de-a dreapta i-au dat. Întrându deci în divan era foarte în bună tocmeală orânduți, toată capităniimea, i ceaușii, i stegarii slujitorești. După aceia mai înlăuntru întrându în spătărie era toată boierimea țarâi pusă în orânduiala lor și așa deci și în spătăria cu stelile unde zic întrând îndată au dat 4 tunuri, care mai înainte era gătite. Dupre aceia în scaun domnescu pre dânsul puindu-l și măriia-sa pre pat șăzând, după multă vorbă ce au avut singuri numai, și la masă l-au pus, căruia mare cinste făcându-i: de o parte despre dreapta toți boiarii lui puind, iar despre partea stângă, dencătro măriia-sa vodă șădea, boierimea țarâi; de câteva ori cu tunurile dând și cu pușcile, închinându pentru sănătăți, iproci. Dat-au și cu pușcile iar pentru sănătăți închinându și de veselic mare, s-au și îmbătat atâta el, cât și boiarii lui (măcar că de nimini n-au fostu siliți). După ce deci de la masă s-au

sculat, l-au îmbrăcat măriia-sa vodă cu un conteș al mării-sale cu spinare de samur și puindu-l în carătă iarăși cu ginerile mării-sale, la gazdă ca să să odihnească l-au trimis.

Trecând dar zioa accia într-acestași chip, cu atâta cinste și cu iscusit ospăt, a doao zi duminică măriia-sa vodă dimineață iarăși la dânsul prin grădină au mers, cu acciași oameni iarăși ce întâi mersese, carele sol iarăși pogorându-să jos la capul scării, iar după cele multe zise și complementuri, s-au urcat sus și câtva săzând, măriia-sa vodă au mersu la curte. Luni deci după-prânzu pohtindu solul ca să vie la măriia-sa, însă numai cu alaiul oamenilor lui, așa au venit cu carătele lui, cu oamenii și cu toată parataxis a lui ce avea; deci măriia-sa în foisorul cel mare despre grădină cu cinste priimindu-l, multu săzându ș-au luat și zioa bună și s-au dus la gazdă. După accia, marți dânsu-de-dimineață cu același alai dentăiu, cu acciași boiari și cu carăta cea frumoasă, cu ginerile mării-sale, așa cu alai frumos den târgu scotându-l până la marginea târgului, luându-și zioa bună boiarii de la dânsul, s-au înturnat înapoi mergându cu dânsul un steag de slujitori și cu acei dentăi orânduți și numiți boiari, cu toate cele de trebuință grijit până la Rucăr l-au dus și de acolo până la ținutul nemptescu. Deci carătele, slujitorii, boiarii, luându-și zioa bună, s-au înturnat și el s-au dus la Brașov. Însă den Dunăre până la Rucăr 10 conace făcându, cum mai sus am zis, foarte cu mare cinste l-au adus și l-au purtat, mai mult nevoind măriia-sa să plinească ce au fost porunca împărăției. Numele lui era milord Paget, om ca de 60 de ani și mai bine.

Cu acest sol, împreună de la viziriul trimis au fost împreună cu un agă pre carele măriia-sa vodă bine dăruindu-l și răspunsurile la cărțile cele de poruncă de la poartă ce adusese, luând, s-au dus la Odriiu, unde împărăția era.

CRONICA ANONIMĂ BRÂNCOVENEASCĂ

Într-această vară ce au venit domnul de la Cerneți, când îl slobozise turcii să să întoarcă pe la gurile ce vin din Țara Ungurească și plaiurile să le păzească de nemți, să nu vie în țară, viind și la Târgoviște domnul, au trimis un paharnic al doilea, anume Ghinea, de au adus [cu] scârbă foarte mare pe Costandin cliucrul Știrbei și l-au închis, nu fără pricină. Ci trimitându-l domnul de câteva ori peste Olt cu seama haraciului, când era la curte boieri și fiind el cam lung la unghii, din feliul Știrbeștilor, au luat de la țară câte ceva și despre domnie au ascuns.

Deaci domnul mergând în vara aceasta către Cerneți, la toate conacele veniia la divan, la domn, oameni de să jăluia de luările acelea, arătând și scrisorile acestui cliucer Costandin.

Domnul căuta la catașișale visterii care le didese el mărci și nu să găsiia scrise multe sate, mulți oameni de la care luase bani. Ci domnul le lua răvașele de le ținea, care era cu iscălitura celui boiaru și au tăcut până au mers la Cerneți.

Acolo și mai multe boclucuri de acestea ieșiia la meidan, care, socotindu-le domnul, au făcut vreo pungă de bani, pentru care au poruncit caimacanilor de la București să-l chime pă cliucrul Știrbei să-i zică să dea banii, să-i întoarcă săracilor,

că de voie nedându-i, va să-i dea cu rușine. Și l-au chemat caimacanii și i-au zis. El au tăgăduit că nu sânt nici unile de acestea și nu va da nici un ban, neștiind iscăliturile lui că sânt strânse în mâna domnului. Și încă au zis cătră caimacani că domnul îi este și pârâș, și judecătoriu. Caimacanii au scris domnului, domnul auzind s-au turburat foarte, însă, fiind blând și răbduliv au răbdat până ce au venit la Târgoviște și de acolo au trimis, cum s-au zis mai sus, de l-au adus din Românești. Și au strâns domnul divan de boicri și l-au adus și pă el la divan. Și au zis domnul: „Cluceriu, când te-am trimis în țară cu slujbe, fiind cu boierie, dreptate am poruncit să faci, au nedreptate și jafuri?” El zise: „Ba dreptate ai poruncit, măriia-ta, să fac”. Și începu a să îndrepta din cuvinte, iară domnul zise: „Dar acestea ce sânt?” Și scoase hârtioarele cu iscălitura lui și le dăde la Radul cliucerul, fecioru Hrizii vistierul din Popești să le citească. Și să sculă Radul cliucerul de unde șădea la divan și le luă din mâna domnului și începu a citi și a arăta clucerului Costandin iscăliturile lui, care, deaca au văzut, au rămas înghiețat.

Începu a zice că pentru cheltuiala căii și a feciorilor au făcut. Și un covor și niște tipsii și tingiri ce au fost luat mită de au făcut nedreptate săracilor, zicea că le-au dăruit mânăstirii Strehaii. Domnul zise: „Auziți, boieri, cu jafuri și cu nedreptăți face pomene”. Începu a-l muștra zicând: „Dar până când aceste jafuri să le faci, cliucere Costandine? Că de nimică, cu te-am rădicat și te-am făcut slugeriu mare, comis mare și cluceriu mare, al 6 scaun al divanului și te-am miluit și te-am ținut credincios. Ai luat județul Dâmboviții, l-ai prădat de n-au rămas ca un sat; l-am luat acela și ți-am dat Teleormanul, și mai rău l-ai făcut. Câte am găsit pe urmă-ți sume de lei jăfuite, pentru care te-am suduit într-o vreme și te-am urgisit să nu te văz în ochi. Iar te-am iertat pentru rugăciunea altora. Acum iar ai făcut jafuri și nedreptate. Știi tu bine că Matei-vodă cel

Bătrân, și Grigore-vodă, și Duca-vodă, și Șarban-vodă, văzând faptele voastre cele rele și jafurile care le făcea neamul vostru cel rău, au blestemat cine vă va milui și cine vă va primi pe slujbe. Și eu am intrat în blestemul acelor domni de ți-am dat atâtea boierii mari și slujbe, iară tu tot rău și jăcaș. La Antonie-vodă când umblași dijmariu, pentru jafurile tale ai pățit mare rușine. La Duca-vodă, fiind logofăt de visterie, ai făcut iscălitura vistierului celi mare de vrei să furi 17 pungi de bani și, aflându-te, au vrut să-ți taie mâna și să te dea cu catastihul de gât legat pen târg. Șarban-vodă, pentru furțișagurile ce ai făcut din banii cailor, au vrut să te spânzure, cum toată boierimea și țara știe de acestea. Și acum ai îmbătrânit și tot nu te lași. Voi să te fac să te înveți. Ia-l, căpitane de dorobanți, zise domnul, și-l du la visterie și să cauți un car, să-l pui și să-l duci la Mehedinți până satele carele le-au jăfuit să le dea banii care le-au luat și apoi să-l aduci, însă să-l bagi și în fieară. Și-l luă și-l duse la visterie până în amiazazi. Deacii l-au băgat în pușcăriia de la poartă. Deacii, jupâneasa lui, fiind rudă cu domnul, mergea la jupâneasa Stanca, cu mumă-sa băneasa Ilinca, sora jupânesii Stancăi, mumei domnului și plângea rugându-se. Însă i s-au făcut milă pentru lacrimile ei și au grăit jupâneasa Stanca fiu-său domnului. Pus-au și pă vlădica de au grăit și l-au iertat de acea purtare pen țară, de ocară și au poruncit să dea banii ce i-au luat îndoiti și i-au dat, și l-au ținut vro doă săptămâni închis și l-au slobozit, zicându-i să nu-l mai vază în ochi, să să ducă acasă și să nu să mai amestece la ceva că va să-l spânzure.

După această ocară ce-i veni din fapta lui avea pathola asupra domnului, adecă inimă stricată, și cerca vreme să facă rău domnului. Și scrisese la tată-său călugăru, în vreme ce venise împăratul pen țară și chemase pe domn cu grabă și cu mânie, cum s-au zis mai sus, ca să vie călugăru să să apropie cătră dâșii și să privească ce întâmplare va avea domnul de la

turci. De-l vor opri cumva, să să gătească tată-său, și frații lui Știrbeiu și cu câți oameni vor putea strânge să meargă să-l părăscă la împărăție, găsindu-i vine domnului. Și au venit călugărul la Slatina, la niște vii ale lui, în chip că lucrează la vii, iară el șădea numai pentru această treabă și avea și om trimis în tabăra turcească să vază de domn ce-i vor face turcii și să vie să-i dea veste.

Însă întâmplările au fost bune ale domnului de cătră turci și ei au rămas îndesărt cu nădejtile lor și să duseră la Călinești, spre Pitești și acolo șădea cu toții, ca cum n-ar ști nimic. Iară domnul toate le aflase și deaca au venit la Târgoviște au trimis pă Ghinea păharnicul al doilea cu un armaș la Călinești, unde era adunați și avea poruncă deaca-l va găsi pă călugăr să-l bage în butuci, să-l ducă la Tismana. Și mergând acolo au găsit pă călugărul Știrbei șăzând la foc alături cu jupâneasa lui Neacșa și feciorii și nurorile toate în casă. Și cum l-au găsit au dat porunca domnului și au făcut precum îi era învățătura, l-au dus la Tismana și l-au băgat în obezi și au poruncit călugărilor să nu-l lase să iasă afară nicăiri, nici din obezi să-l scoată.

Ceata lor să sparse de acolo; mai pe urmă s-au aflat și omul care era trimis de dânșii în tabăra împărătească, cum am zis mai sus, și al doilea au trimis domnul de au adus pe Costandin cliucerul Știrbei de l-au închis, și au închis și pe ceialalți frați pe toți, și multă vreme i-au ținut închiși, și la judecată i-au scos, puind omul de față de le spunca faptele lor, carele îl învățase de s-au dus pă unde le-au fost porunca lor. Apoi iar nu s-au potrivit domnul blestemăciunii lor, ci i-au iertat iarăși.

În anul acesta, vara, boierii moldoveni cari era pribegi în Țara Leșască: Iordachie vistieriul, Bogdan hatmanul, Moisi sărdariu, Manole slugeru și alții făcură sfat suptire și cu marc taină și gătiră o seamă de oaste leșască cu Moisi sărdariu să să ducă la Iași, unde era domnul în scaun, ca să ia un capigi-bașa al împăratului și un balgi-baș al hanului și pă alți turci ce vor

găsi acolo; pe care luându-i vor da o pricină la turci cum Costandin-vodă Duca este blestemat, nu este vrednic ca să-și păzească târgul scaunului să nu vie vrăjmașii împărătești să-i ia oamenii împărătești, ai hanului de acolo, necum să păzească o țară. Și cu aceasta să mânîie pe împărat, pe viziriul și pe hanul, să-l scoată din domnie și să puie domn după voia lor. Cu acest feliu de socotele au sfătuit și au socotit de au trimis oastea cu Moisi sărdariu și au lovit târgul fără veste, și au mers la gazdele turcilor ce s-au zis mai sus, și i-au luat cum au vrut și s-au dus în Țara Leșască. Domnul au rămas rușinat, boierii ca niște blestemați. Însă cu mare grije și frică și întristăciune, că nu știia ce sfârșit va să aibă pentru această întâmplare iar pribegii să bucura cunoscând că nu va ieși lucrul lui Costandin-vodă Duca la sfârșit bun, pentru care lucru auzind și împăratul, hanul și viziriul foarte s-au mânîeat și s-au întristat de oamenii aceia, fiind oameni de treabă.

MIHAIL CANTACUZINO *GHENEALOGHIA CANTACUZINILOR*

CERCETARE PENTRU NEAMUL CANTACUZINILOR

Cniaz Mihail Cantacuzino, ce m-am născut în Valahia la anul 1723, unde am fost Vel Vistier, fiul aceluia odinioară Cniaz și Graf de Imperiul Romanicesc Matei Cantacuzino, Marele-Ban al Craiovei, și al soției lui Păunei, fiicei lui Velisarie, fiul Vornicului Rusti, care, la anul 1774 mutându-mă cu toată familia mea a lăcuî în Rusia, fost-am cinstit de a Ei Mărire Imperatrița Ecaterina a doua cu cin de Gheneral-Maior, vrând eu să știu de începătura neamului meu, adecă de familia Cantacuzinilor, de unde se izvoarește al acestui neam tragerea și după linie, din tată la fii, de la Ioan Cantacuzino, ce a fost Împărat al Răsăritului, de Constantinopol, la anul 1345, până la pro-strămoșul meu Costandin Postelnicul Cantacuzino, care acesta a venit întâiu la Valahia, în anul 1633, în vreme ce atunci domniă Matei Voevod Basarab, și s-a însurat cu Elena, ce era nepoată numitului Domn și fată a lui Șerban Voevod Basarab, ce domnise la anul 1601, și soră lui Costandin Voevod Basarab, ce a domnit la anul 1654, care Costandin Cantacuzino cu soția sa la Valahia a născut șase fii, anume: Drăghici Spătarul (ce este

strămoșul meu), Șerban Voevod, ce a domnit în Valahia la anul 1679¹, Costandin Stolnicul, Mihail Spătarul, Matei Aga și Gheorgache Spătarul, a căroră sirale, cine se trag dintr-înșii, înaintea se arată a ficcăruia deosebi, – deci, mai întâiu am cercetat la Vizantină, și am găsit, la tomul 21, unde sunt strânse familiile Împăraților Răsăritului de Carol Diucanj, și am găsit numai acele de mai sus arătate nume. Din care neputându-me pliroforisi pe larg după al meu scopos, mai ales nefiind anume puși și cei după urmă Cantacuzini, poftit-am pe acel de la Valahia spudeu și doctorul chir Saul Arvanitohoritul, ca să cerceteze după al meu scopos.

Drept aceia dumnealui mult stăruindu-se și căutând, atât în toată istoria vizantină, cât și din alte istorii, a găsit cum că familia Cantacuzinilor se trage din neamul de Valoa (din cari Valoa au stăcut și Crai de Franța), și mi-a adunat, făcând sireaua acestei ghenealoghii, pe care o începe de la anul 800, de la Nicolae Valoa, coborând din tată la fii, tot cu numele Valoa până la Emanoil: anul 1289. Apoi, după acesta, din Mihail, de la anul 1304, începe a se numi cu amândouă numele, adecă Valoa și Cantacuzino, coborând într-acest chip până la Ioan Cantacuzino Împăratul, la anul 1341, de la care lipsește numele de Valoa, și coboară în jos numai cu numele de Cantacuzino până la pro-strămoșu-meu Costandin Cantacuzino Postelnicul.

Lângă aceasta, vrând să mă adeverez mai mult pentru aceasta, scris-am și Grăfinci de Odonel, ce-mi este vară a treia, soției Grafului Henric de Odonel, ce este de neamul său Englez, și se află în slujba Împărăției Austriei, care Grăfină este fată lui beizadea Răducan Cantacuzino, fiul lui Ștefan Voevod, ce, la anul 1716, când Poarta a omorât pe tată-său și pe moșul său Costandin Stolnicul, ce era al treilea fiu al

bătrânului Costandin Postelnicul Cantacuzino, atunci beizadea Răducan a fugit la Viena, și a murit în slujba Imperatorului, – poftind-o ca, dacă va fi având de la părinții dumneii vre-o însemnare despre izvorârea neamului Cantacuzinilor, să mi-o trimită.

Numita Grăfina mi-a trimis o ghenealoghie ce a găsit-o dela tată-său Răducan, ce era Gheneral-Maior, care ghenealoghie este împărțită în 6 sirale, și începe de la Ioan, din anul 1057, și coboară din tată la fii (încă și cu soțiile lor) până la pro-strămoșul nostru Postelnicul Costandin Cantacuzino, și nu-i numește nici Valoa, nici Cantacuzino, fără numai la început la titlu zice: «Ghenealoghia familiei Cantacuzinilor».

Deci, înfățișând aceasta dela Grăfina ghenealoghie cu cea de la chir Saul, am găsit-o a fi asemenea, fără numai la două locuri nu se potrivesc, și oarece la numărul anilor.

Întâia nepotrivire este la tatăl lui Ioan Împăratul, pe care în ghenealoghia de la Grăfina îl numește Gheorghe, și pe soția lui Hrisanta, fata Contelui de Duglas; iar ghenealoghia dela Saul îl numește Ioan, și pe femeia lui, după Vizantină, de familie Paleologă.

Eu gândesc că acești doi să fie fost frați, pentru că sânt tot la un număr de an, și că acești să fie cei doi ce se arată la istoria vizantină fără nume, ce zice că unul este tată lui Ioan Împăratul, și celălalt tată lui Nichifor, pe care Ioan Împăratul îl numește văr-primar.

A doua nepotrivire este sireaua a cincea, în care se cuprinde opt nume, din care nici unul nu este în ghenealoghia cea de la Saul. Anume sânt acești în jos arătați:

Anul	NUMELE	Numele soțiilor lor și din ce familie
1507	Andronic...	Evdocsia, fata Despotului Bulgarilor Lazăr Brancovici.
1525	Toma...	Rocsani Duchina.
1532	Dimitri Indispot (?)	Anastasia Paleologa.
1561	Rudolf Ducs al Valahiei.	Maria Castriota.
1584	Silvan al III-lea Ducs al Valahiei și Moldovei	Mărgărita Moghila.
1592	Dimitrie al II-lea Moghilă, Ducs al Valahiei...	Alexandra Potosca.
1633	Alexandru al IV-lea Moghilă, Ducs Moldovei...	Ana de Zamfirița Duca.
1640	Ioan Andreiu cel d'întâiu, Ducs al Moldovei...	Elena, fata lui Cniaz Vladimir Prozorovski.

Eu pe acești nu i-am adăos, ci am urmat cum înaintea se arată, căci că aceste opt nume se văd a nu fi de Cantacuzini, ci neamuri ce s-au încuscrit cu dânșii. Mai întâiu, Silvan, ce românește este Șerban, acesta e Basarab, socrul lui Costandin Cantacuzino². Al doilea, că la altă însemnare dela Grăfina, arată pe Elena a fi fata lui Vladimir Prozorovski și mamă Mariei Brancovici, soția moșu-său, a Stolnicului Costandin Cantacuzino. A treia arată pe o Zmaragdă de Zamfiriță, mama Doamnei Păunei³, soției lui Ștefan Cantacuzino Voevod. A

patra, că este știut că, la Valahia și la Moldova, înaintea lui Costandin Cantacuzino n-a domnit nici un Cantacuzino, iară în urma lui au domnit trei, anume: Șerban, fiul lui Costandin Postelnicul, la Valahia, în anul 1679; Dimitrie, nepot de frate, la Moldova, în anul 1674; Ștefan, fiul lui Costandin Stolnicul, la Valahia, în anul 1714.

Aci se arată amândouă genealoghiile

Anul	Acea de la Saul merge de rând	Anul	Acea de la Grăfina de Odonel se împarte în sirale
800	Nicolae Valoa		<i>Familia Cantacuzinilor:</i>
814	Luca Valoa		Nu numește nici
	Martin Valoa		Valoa nici Cantacu-
911	Filip Valoa.		zino, ci numai nu-
958	Alexandru Valoa		mele lor și a soțiilor
			lor, și numai la titlu
			zice Cantacuzino.
			<i>Siraua de al doilea clas.</i>
995	Ioan Valoa.	1057	Ioan.
1017	Gheorghe Valoa. .	1077	Gheorghe.
....	1088	Ioan.
1037	Mihail Valoa. . . .	1107	Mihail.
1107	Nichifor Valoa. .	1119	Nichifor.
1119	Leon Valoa.	1152	Leon.
1152	Gheorghe Valoa..	1167	Gheorghe.
1167	Leon Valoa.	1198	Leon.
1198	Ioan Valoa.	1226	Ioan.
1226	Emanuil Valoa..	1242	Emanuil.
1242	Mihail Valoa. . . .	1263	Mihail.
1263	Emanuil Valoa. . .	1289	Emanuil.
1289	Mihail Valoa Can-		
	tacuzino.	1304	Mihail.
1304	Gheorghe Valoa		
	Cantacuzino. . . .	1315	Gheorghe.

Anul	Acea de la Saul merge de rând	Anul	Acea de la Grăfina de Odonel se împarte în sirale
1331	Ioan Valoa Canta-		<i>Siraua de al III-lea clas.</i>
	cuzino.	1329	Gheorghe.
1341	Ioan Împărat Can-		
	tacuzino.	1341	Ioan Împărat Canta-
			cuzino
1351	Matei împărat Can-		
	tacuzino.	1351	Matei Împărat.
1352	Dimitrie Chesar Can-		
	tacuzino.	1380	Dimitrie Chesar.
1398	Andronic Cantacu-		
	zino.	1405	Andronic Despotul
			Lesbosului.
1402	Zaharia Ducs Can-		
	tacuzino.	1420	Zaharia Ducs.
1464	Dimitrie Cantacu-		
	zino.
....	1437	Mihail Protostatorul.
....	1449	Teodor Ducs.
....	1453	Emanuil Ducs.
			<i>Siraua de al IV-lea clas.</i>
1490	Isaac Cantacuzino.	1464	Isaac Protostatorul.
....	1474	Matei Ducs Albaniei.
....	1491	Alexie Cantacuzino,
			cel ce s-a numit
			după tatăl mamei
			sale Alois Blanc.
			<i>Siraua de al V-lea clas.</i>
			Sânt acele mai sus
			arătate opt nume, ce
			sânt neamuri încus-
			crite cu Cantacuzinii.

Anul	Acea de la Saul merge de rând	Anul	Acea de la Grăfina de Odonel se împarte în sirale
1530	Andronic Cantacuzino...	1657	<i>Siraua de al VI-lea clas, ce se trage din Andronic cel d'intăiu.</i> Andronic Cantacuzino.
1564	Costandin Cantacuzino Postelnicul, ce a venit la Țara-Românească	1668	Costandin Moghilă Basarab Cantacuzino, soțul Elenei, fiicei lui Silvan Voevod Basarab, Domnul Țerii-Românești.

Iată pe larg toată nepotrivirea acestor două ghenealoghii, care, acea însemnată de doctorul Saul, a scris-o în anul 1765 la Țara-Românească, pe cât a putut găsi în istorii, iară aceia ce mi-a trimis-o vară-mea Cantacuzina, soția Grafului de Odonel, a găsit-o la tată-său beizadea Răducanu, ce a murit la anul 1740⁵, și poate că el a avut-o de la moșu-său Costandin Cantacuzino, ce era el om foarte învățat și spudeu, atât la cartea elinească, cât și la cea latinească și la cea italienească; pe care l-a omorât Poarta, împreună cu fiul său Ștefan Cantacuzino Voevod, moșul Grăfinei de Odonel, la anul 1716, în care vreme împărăția la Constantinopol sultanul Mustafă al doilea.

Deci, puind eu temeiu mai mult la ghenealoghia aceasta de la Grăfina, după aceasta am urmat, făcând siraua ce înainte se arată, fără numai ce am scos clasul al cincilea, în care se cuprinde cele opt nume ce sânt alte neamuri, care și-au măritat pe fetele lor după Cantacuzini, cum mai sus am arătat. Așijderea, am îndreptat anul acelui după urmă Andronic

Cantacuzino, și al fiului său, lui Costandin Postelnicul, fiindcă este știut la care an au murit ei, după cum înainte la povestirea vieții lor se arată pe larg.

Cum că pe tatăl lui Costandin Cantacuzino îl chema Andronic, aceasta se adeverează, nu numai dintr-aceste două ghenealoghii, ci încă și de la mănăstirea Mărgineni, ce este zidită de însuși numitul Costandin, și scrie la pomelnic pe tatăl său Andronic.

Și iarăși este știut cum că pe tatăl său l-au omorât sultanul Murat al III-lea, ce au împărătit până la anul 1595⁵, și că pe Costandin Postelnicul l-a omorât în Țara Românească Grigorie Ghică Voevod, la anul 1661⁶, de obște este știut.

Dintr-acestea se cunoaște că nu putea să fie el fiu al lui Andronic cel de la anul 1530, ce-l arată chir Saul, ci al celui după urmă Andronic, ce se arată în ghenealoghia cea de la Grăfina.

Deci, după istoric se vede că au fost doi Andronici, și după depărtarea numărului anilor, ce este de la unul până la altul, se cunoaște că între dânșii au mai fost un obraz, care, după socotința anilor, se pare a fi fost Dimitrie, ce-l arată Carol Diucanj la Vizantină, în tomul 21, cum că l-a omorât Sultanul Selim (care este știut că a împărătit de la anul 1566 la 1574): de aceia s-a însemnat, între acești doi Andronici, Dimitrie, mai ales că și la ghenealoghia cea de la Grăfina scrie, zicând:

«Ghenealoghia de al șaselea sirauă a aceștii însăși familii a Cantacuzinilor, ce se trage din Andronic cel d'intăiu».

Cât pentru istoria vieții a acestor de la siraua arătați Valoa și Cantacuzini, cât și pentru istoria lui Ioan Cantacuzino Împăratul, în ce chip a împărătit și cât îl laudă istoricii vizantini și alții mai de pe urmă istorici, nu face trebuință a prelungi aici a lor povestire, fiindcă, cine va pofti a le ști, poate ceti din Vizantină, să se pliroforisească.

Iar, pentru cei după urmă Cantacuzini, mai ales după ce a venit la Țara-Românească Costandin Postelnicul, fiindcă nu este a lor istorie scrisă nici la unul din cei după urmă istorici, pentru aceia am scris aici într-această Hronologhie o prescurtată arătare de povestirea vieții a fiecăruia, începând de la Postelnicul Costandin, din anul 1633, coborând până la anul 1787. [...]

Mihai, ajungând cu ceilalți deputați împreună la Laticiov în Lehia, unde se afla la cvartir Graf Romanțov, atunci a aflat el de moartea frate-său. De acolo purcezând, au mers la Petresburg, unde acolo erau veniți și deputații Moldovei: episcopul de Huși, doi Archimandriți și Spătarul Milu; care împreună cu a Ei Mărire a fost tot de odată Rumâni și Moldoveni*. Țeremonia a fost așa: Patru carate împărătești, cu câte șase telegari, și la fie-care carată câte doi lachei împărătești călări înaintea căratei, și câte doi pe jos, ce stau dinapoia căratei, au venit la casa unde dedese deputaților conac, într-o Duminecă. Într-o carată au intrat Archiereii, într-a doua Archimandriții, într-a treia acești trei deputați boieri, și într-a patra boierenași ai lor, anume: Grigorie Hristoscoleu, Balș, Nicolae talmăciul, și un boiermaș de la Moldova. Mergând așa împreună la Curte, și suindu-se la Curte, în odaia de adunare i-a primit Țeremonie-Meșter și li-a dat scaunc, de au șezut Archiereii și boierii cei trei, iar ceilalți stau toți în picioare. Acolo a venit la el cel d'itâiu Ministru ce ținea loc de Cantelie, Conte Panin, și, după ce a întrebat de sănătate, a poruncit lui Hofmarșal de i-a dus la biserică, puindu-i în față, ca să-i poată vedea Împărăteasa. După ce a ieșit Împărăteasa de la biserică, mergând în odaia unde este tronul și coroana, unde primește și pe Miniștrii Împăraților și ai Crailor, viind Hofmarșalul și Țeremonie-Meșter, i-au dus într-acea odaie. Împărăteasa sta în picioare în dreptul tronului, și aproape de a Ei Mărire sta Conte Panin, și Vice-Cantelie. Această odaie este o mare sală, în care pe de o parte stau toți miniștrii și alte

cînuri până la bregadieri, iar pe de altă parte stau damele cele mari și freerile (*sic*), iar mijlocul sălii era de tot slobod. Intrând deputații, au stat de spre ușă: Moldovenii de o parte, și Rumânii de alta; carii, mult plecându-se înaintea Împărătesei, au început întâiu episcopul Moldovei a face cuvântare Împărătesei, și, sfârșind el, a început cuvânt Mitropolitul Valahiei. Noima acestor cuvinte era aceasta: Lauda Împărătesei, a puterilor oștilor Ei, mulțămită căci ne-au izbăvit din mâinile Turcilor, și rugăciune ca să nu ne părăsească, și ca să ne izbăvească de tot de supt jugul turcesc, să rămânem supt protecția Rosiei, care aceasta au poftit și pro-strămoșii noștri*.

După aceasta a ieșit în mijlocul sălii Vițe-Cantelie și a cetit răspunsul de spre partea Împărătesei către deputații acestor două țări, a căruia noimă era aceasta: Cum că primește solia lor, și cum că nădăjduiește la Dumnezeu pentru a lor scăpare de supt jugul turcesc; la care va pune tot felul de silință, pentru a lor mântuire. Apoi, mergând, d-întâiu partea bisericească, apoi cea mirenească, pe rând, și îngenunchind dinnaintea Împărătesei de piciorul drept, i-au sărutat mâna. După ce s-a sfârșit această Țeremonie, au chemat pe Cantacuzino aproape la Împărăteasa și pe Cruta (ce era talmăciu de la Inostranoi Colejje, rânduit de Panin la deputați), și a început Împărăteasa a zice aceste cuvinte:

«Pentru moartea fratelui tău mi-a părut foarte rău, atât Mie, cât și tuturor Miniștrilor Miei, dar întâmplările se spânzură de mâna lui Dumnezeu; tu să nu socotești că doară cu moartea frate-tău ai pierdut și mila Noastră, ci încă să știi că cu aceasta s-a îndoit mila Mea asupra neamului vostru, și începătura milei Noastre se va începe întâiu însuși de la tine.»

Acestea talmăcindu-le Cruta grecește lui Cantacuzino, a mulțămit Împărătesei, și, îngenunchind, iar a mai sărutat mâna Împărătesei. Apoi, trăgându-se cu toții, închinându-se Împărătesei, au ieșit în sala de adunare; de acolo i-au dus la

moștenitorul tronului, Granduca (ce atunci era ca de treisprezece ani) și, făcând Archiereii câte o mai pe scurtă orăție de lauda Împărătesei și rugăciune lui Dumnezeu de viața Împărătesei și a Granduchii, i-au sărutat toți mâna; apoi Granduca li-a zis aceste cuvinte: «Mă bucur de al vostru bun scopos și de buna primire cu care numă-mea v-a primit, și, știind a Ei Mărime bunătate, vă făgăduiesc că veți avea al Ei acoperământ».

După aceasta ieșind deputații, s-au dus la conacul lor, tot cu acea ținere, tot după cum au și venit la Curte. A doua zi, au mers la Panin de i-au mulțămuit, pe cari i-a sfătuit Panin să meargă după datorie încă la șapte Miniștri, însă: la doi Cernișiovi, la Orlov, la Cniaz Bezenschi, la Hatmanul Razumovschi, la Vițe-Cantclariul, și la Feldmareșalul Cniaz Galițin, și la Curte, la biserică în toate Duminicele, și la toate balurile. Li-a rânduit loc la teatru și voie să meargă la oricine vor vrea, să-și treacă vremea. Aceasta a fost la Aprilie, anul 1770.

PSEUDO-ENACHE KOGĂLNICEANU
*LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVII DE LA
 DOMNIA ÎNTÂI ȘI PÂNĂ LA A PATRA
 DOMNIE A LUI CONSTANTIN
 MAVROCORDAT VOIEVOD (1733–1774)*

DOMNIE LUI GRIGORI-VODĂ GHICA, A TRIE

După ce au sădzut 7 ani mazil și în surgunie la Bocceda, cari îi zic Tenodo, iar l-au miluit împărăție cu domnii Moldovii. Cari nefiind aice, după cum am zis, au adus pe beizadè Scărlat de l-au înbrăcat cu căftan în locul tătâni-său, fiind încă la surgunii [la] tată-său, făcându-i și itlacul, răpedzind cu mari grabă de au adus pe Grigori-vodă. După ce l-au adus, au mersu la Poartă de au făcut mulțămiri pentru mila ce l-au miluit cu domnii Moldovii, făcând un engonion turcesc cătră viziriul, arătând mari mulțămire, cât s-au mirat singur vizirul de procopsala și turceasca lui. Așijdere au făcut și la împăratu, când au mersu de au luat cuca și mult s-au mirat și împăratul de acest domnu.

Cari, așăzindu-ș*i* toate trebile în Țarigrad, s-au gătit de câte i-au trebuit. Și făcând mari alai la eșitu din Țarigradu, au vinit la Moldova, urinduind și un salahori împărătesc ca să-l ducă la scaun, având cu el mai bini de 40 de bostangii. Cari, apropiindu-s*ă* la Gălaț*i* i-au eșit mulți boieri înainte și giupânes*ă* înainte doamnii, că-ș*i* luaș*ă* tot agărlăcul cu el.

Numai pe beidzăde Scărlat îl lăsas<ă> în Țarigrad nazir și purtători de grijă asupra capichihaelilor.

Și șazind 3 zile oturac, căutând jalobele săracilor, făcând mari dreptate la toți<i>, făcând și pârcălabu la Gălat<i>, pe Lion cel bătrân, de acolo viind la Eș<i>, pin toate târgurile ce trecè, căuta strâmbătățile lăcuitorilor, nepoftind asupriala săracilor.

Iar când s-au apropiet de Eș<i>, i-au cșit toț<i> boerii și caimacami, cu toate alaiurile înainte, întrând în Sfete Neculai de s-au închinat și pe urmă în curte domniască. Și cetind fermanu, au înbrăcat pe toț<i> cu blani și cu căftani, după obicei, stând și schimni-agasi păr-s-au sfârșit târmoniele, făcându-i mari șinicu, după obicei, trimetind și pe salahor la gazdă cu alai.

Iar a dao zi au împărțit toate boeri<i>le, făcând log<o> f<ă>t mari pe Sandul Sturza, și pe Costache Radzu vornic de Țara de Gios, și pe Radul Racoviț<i> vornic de Țara din Sus, și pe Bașe Mihalopu hat<man>, și pe Vasile Rusăt vel-vist<criu>, și pe Enache Hrisosculeu vel-post<elnic>, și pe Alistarhu vel-spat<ar>, și pe Calmă vel-banu, și pe Popazolu vel-comis, și pe Vasilache Nigel vel-pah<arnic>, și pe Lupul vel-stol<nic> și pe ceialanți după rânduială, fând și isprăvniciile, făcând și din greci, că adusă<ă> mulți.

În domnie lui Ion-vod<ă>, cari s-au pomenit mai înapoi, era un boeri a cestui domnu, încă al tătâni-său om, cari să numè Costache Purici, ce fusăs<ă> și agă aice în Iaș<i>, cari mai înainte cu câteva luni, pân-a nu-i veni mazilie, îl miluisă domnu-său cu stărostie Focșănilor, după ce-l scosăs<ă> din agii. Și fiind acolo când au venit mazilie, au răpezit boerii din loc și l-au prinsu și puindu-l în feră, l-au tremes la Mera, la mănăstiri, ca să stè acolo pân<ă> va pleca Ion-vodă din Iaș<i>. Și auzind Ion-vodă, i-au părut rău foarte și chemând pre boeri, le-au zis multe cuvinte, dar ei nu vrè să știe, zicând că așa le

poroncești domnul lor, Grigori-vodă, din Țarigrad. Iar când au fost ca să rădici acest domnu di<n> Eș<i>, au vorbit cu capigi-baș ca să trimată de pe drum oameni de ai lui să ia pe acest boeri de la Mera. De cari oblicind bocrii, îndată au răpezit pe ascunsu de l-au luat de acolo și l-au dus la Niamțu, la mănăstire Săcului, tiindu-l acolo pân-au trecut Ion-vodă Dunăre.

Acest domnu au domnit 4 ani și s-au mazilit, dar și multe blăstămuri au luat de la săraci pentru văcărit, ales de la babele cele văduvi, pân<ă> una au zvârlit cu o piatră în el, în zioa cari au purces din Eș<i>, dar nu l-au lovit, ce calul au lovit. Și mergând la Țarigrad, mulți au șădzut mazil și apoi au murit, iar domnie n-au vădzut-o.

Pe Costache Purici, încă păr-a nu sosi Grigori-vodă la Eș<i>, cu bună padză închidzindu-l la Cetățui, șazind pân-au venit domnie în Eș<i>, și atunce l-au scoborât în curte la baș-hulucbaș de simeni, de au șădzut câtăva vreme acolo, pân-au intrat câțva boeri mijlocitori la domnu, cerșind și o somă bună de bani, cari au dat ca la 30 de pungi de bani și așa au scăpat fără-de nici o pricină.

Grigori-vodă, după ce au venit, au și scos conit<ă> pe vite, câte 50 parale pe vită; cu adăoșagu și cu banii vechi și cu răsura slujbașilor, să suè la 60 de parale vita. Mai scos-au desătina și goștina și vădrăritul. Și după ce s-au răcit vreme, au scos și pecet<i> pe țară, de au plătit toț<i> scoțind și văcărit, câte 2 lei, 6 pot<ronici> vechi de vită și răsura deosăbit.

Într-această domnii au făcut și o logodnă fiicii mării<i>-sale cu Dumitrașcu Sturza vel-cămăraș, fiul Sandului Sturzii, pre cari îl luasă domnul încă din ceia domnie la Țarigrad și făcând masă mari cu toate zicături; așijderi și doamna cu giupănesăle și cămărașu deosăbit, la cămară, cu toți neguț<i>torii, trăgând și danțuri prin ograda curții.

Mari stăpân au stătit acest domnu în țările aceste și cu mari orânduele, căci giudecățile foarte le căuta și nu lipsiè în toată

săptămâna să nu facă divan săracilor. Și fiindcă făcuse multă cheltuială cu domnie Moldovii de pe urmă și cu itlacul surgunlăcului, fiind și mâncători mulți pe acele vreme la Porțile turcești, văzind că nu poate eși de supt cheltuială, au pus toată silința prin prietini, apropiindu-se și vreme mucareului, n-au încetat a umbla după domnie Țării Rumânești până au și dobândit-o.

Și așa făcând toată domnie Moldovii numai 8 luni, i-au venit veste de Țara Rumâniască. Și într-acel ceas au răpezit pe Mihalopu hatmanu Iordache. Așijdere și Costandin-vodă au răpezit pe Vasilache căminariul, capichia și pe Păvălache aga, la Moldova, căimăcami, fiind schimbări între domnii, făcând fieșticari zapt la locul ce mărăsă, fără de chic de siială, după poronca ce avusă fieșticari.

Deci, au început Grigori-vodă a să găti până au venit și schimni-aga, ce era orânduie ca să ia pe Grigori-vodă, să-l ducă în Țara Rumâniască. Cari viind, i-au eșit domnul înainte în șas, cu mari alai. Și dându-i fermanu cel împărătesc de călari, l-au sărutat, puindu-l în sin. Și vrând să să sărute cu aga de pe cai, s-au tulburat ații lor și sculându-se ații în doai picioari, au lunecat calul domnului de picioarele de-napoi, au cădzut în cur și vrând să saie de pe el, au cădzut pe un picior și-l durē, zicând prostime că nu-i sammu bun.

Ce, după ce s-au gătit cum să cade unui domnu și mai tăind strai câte 2 părechi la toț ai curții, și de drum și de alaiuri, adăogând și oamenii, împodobindu pe toț cu mari orânduială, cât mai frumos nu să mai putē. Și așa eșind din Eș, i-au făcut toț boerii mari alai, petrecându-l cale de un ceas, luânduș toț zioa bună de la domnu. O samă s-au întorsu înapoi, iar mulți au mersu cu mărăie-sa, alții până în Roman, alții păr în Focșani, alții conaccii, alții cu carale și cu altele, ca să să întoarcă cu celalant domnu.

Cădzusă și o iarnă atunce, cari de multă vreme nu ținē minte oamenii iarnă ca aceasta, căci agiunsăsi carul de fân 30 lei și nu să găse și discoperē casă de da la cai.

Agiungând Grigori-vodă la Focșani, au intrat cu mari alaiu, mai înainte pār-a nu veni Costandin-vodă. Iar a trie zi au gătit pe beidzadē Mătei cu tot alaiul mării-sale și l-au trimes înainte lui Costandin-vodă. Cari, văzând alaiul Ghicai, înghețat au rămas toț, că avē un alai foarte gol.

Acole în Focșani s-au împreunat și domnii amândoi și săzind trii zile oturac, de acole și-au luat zioa bună unul de la altul, au mersu fieșticari la țara luiș.

TRATATE

STOLNICUL CONSTANTIN CANTACUZINO *ISTORIA ȚĂRII RUMĂNEȘTI*

*întru care să cuprindă numele ei cel dintâi și cine au fost
lăcuitorii ei atunci și apoi cine o au mai descălecat și o au stăpânit
până și în vremile de acum cum s-au tras și stă*

PREDOSLOVIE

Cu greu și cu strimt iaste neștine a da cap și începătură
fieștecăruiia lucru, mai vârtos celuia când nici cum, nici de nici
o parte ajutor iaste, nici știință de la alții, sau pomenire măcară
să află ca o povață, făcându-se și ca o luminare arătându-se, ca
să se poată ajuta cel ce nu știe de la cel ce știe și cele din
întunérec să iasă la lumină.

Că nici unul în lume nu iaste carele den sine numai să știe
și nici unul nu au aflat nimic, până când n-au fost de altul
învățat. Nici nimeni nu să poate domiri de nici un lucru, de
nu mai înainte au au văzut, au au auzit, sau au cetit și de nu
ca acélea, asémene ca acélea, măcar cât de puțin, și de nu același
adevăr și de lucru ce poftéște neștine, au zis, sau au scrisu, măcar
cât de puțin și de altele, ca numai să se poată altul deștepta spre
gândirea acelora și a altor lucruri încă destul iaste. Și carii ca

acélea au făcut și au pomenit, cât de cât măcar, nemoarte mulțămite au auzit și în bună pomenire au rămas.

Precum și Aristotel în cartea a doua a *Metafisicii*, cap. 8, zice: har și mulțămită să avem și să dăm filosofilor celor bătrâni, carii numai ce au pomenit și au scris de adevărul ființelor și măcar că mai la multe n-au nemerit de a grăi de firile lor adevărul, iar încăși destul că tot au pomenit și au scris de adevărul ființelor și măcar că la mai multe n-au nemerit de a grăi de firile lor adevărul, iar încăși destul că tot au pomenit și au zis cevași, cât pricină de a cerca și a iscodi adevărul alții au dat – aducând și pildă și pe un Timotheu muzicașul, ce era în zilele lui Filip-craiu tatăl lui Alexandru celui Mare, (foarte iscusit într-acéia), zice dar: de n-ar fi fost l'imotheu, n-am avea multă muzică. Iar de n-ar fi fost și Frinis, nici Timotheu n-ar fi fost.

Zice și Diodor Sicheliotul, istoric, în predosloviia cărții lui dintâi, că cu dreptate iaste a da toți mari mulțemite celor ce au dat învățături și au scris istorii de obște, căci că cu ostenelele lor au folosit viața de obște (adecă traiul tuturor).

Nu grăiesc aici, nici zic de marele Moisi, carele de nici un om învățat sau știut n-au fost, de au scris zidirea lumii și alte legiuri. Nici vorbesc de alți mulți sfinți proroci carii știia neînvățați de nimeni și céle ce fusése, și céle ce era, și céle ce vrea să fie. Derept că acelora știința și învățătura nu era firească și omencască, ci peste fire și dumnezeiască, luminate și învățate mințile și cunoștințele lor, de duhul sfânt, izvorul și lumina adevăratei științe și înțelepciuni.

Ci dar cu greu și cu nămar iaste a daa, zic, neștine începătură celor ce mai despre toate părțile întunérec iaste, precum și mie acum să întâmplă a veni, vrând, cum am pomenit mai sus, a istori ale țării, ce-i zicem noi astăzi: rumânești. Cu greu, zic, foarte-mi iaste, de vréme ce nu aflu eu până acum, măcar cât am ostenit, cât am cercat, cât am

întrebat și de știuți și de bătrâni domiriți și înțelepți și în tot chipul m-am trudit și pentr-alte părți și cu cheltuială am nevoit, ca doar aș fi aflat vreun istoric, carele și de țara aceasta, de începătura ei, și de lăcuiorii ei și domnitorii ei, carii cât și cum s-au purtat și de obiceiurile lor și de legile ei, și de altele multe ce într-însa să vor fi aflat, carele să scrie pe amăruntul toate și cu deadinsul, precum de alte țări fac și scriu pe larg toate. Ci dar eu încă până astăzi, nici acel scriitoriu, nici accl spuitor n-am aflat. Și aceasta căci n-au istorit nimeni de dânsa cu deadinsul, cum ziși, pare-mi-se că dintr-acéste pricini vine.

Întâi, că mică și can laturi țară multora au părut că iaste, încă mai vârtos acum de când osebită de Ardeal și de Țara Moldovei iaste. (Cum mai nainte vom arăta, când și până când zic istoricii și gheografii că au fost împreună și de când s-au osebit.)

A dooa, că puțini au fost pământénii acéștii țări, cum să véde, ca acéia, ca să șază ei să scrie ale patriei lor și să istorească întâmplările moșiei lor, precum fac alții de ale lor, și de nu mulți și multe, însă tot fac, iar la noi mai nici unul. Săvai că poate zice neștine că să află și aici létopisete, ci răspunsul îi iaste gata, că acela ce l-au făcut, den neștiință să véde să-l fie scris, sau den negriuire, doar căci atâta iaste de netocmit, de încurcat și de scurt, cât mai multă turburare și mirare dă celui ce cetéște, decât a ști cevași adevăr dintr-însul.

Această dară scădere mare și jale doar într-acest norod al neștiinței și al nevrérei să-l învéte fiind, iaste pricină, de astăzi, nu numai de răsul altora și de ocară sânțem, ci și orbi, muți, surzi sânțem de lucrurile și faptele celor mai de demult ce într-acest pământ s-au întâmplat și s-au făcut, cari de nevoie încă le era și ne iaste a le ști, pentru ca să putem și traiul vieții noastre a tocmi. Cum Nafclir în prologul *Hronografului* lui, ce face, zice: că frumos lucru iaste den greșalele altora să tocmim viața noastră și nu ce alții au făcut, să cercăm, ci ce bine făcut

va fi, noi a urma să ne punem înainte. Și trebuie să știm ca pre cei buni și vrednici, carii vor fi fost bune faptele lor, să le pomenim bine, și pre ei să-i laudăm. Iar pre cei răi și făcători de rău, să-i blestemăm și să-i ocărâm, acea parte alegându-și în lume, cât au trăit, ca să-i rămâie.

Acéstea dară și ca acéstea lăsându-le, că cine a le scrie n-au fost, nici alții au purtat grijă, de n-au știut ei, sau n-au putut, ca să fie pus pe cci ce ar fi știut, măcar și streini de ar fi fost (căci ca aceia, nici de aici, niciodată n-au lipsit), să scrie și să istorească pe amăruntul și ale acéştii țări, ci au lăsat toate de s-au surpat în prăpastiia uitării și întru întunérecul de véci au rămas.

Însă nu zic că den om în om n-au rămas și aici niște spunceri și niște povești, mai vârtos bătrânii ce povestesc de céle ce au fost. Ci și acélea foarte slab lucru iaste și primejdie de a le crede, pentru că de multe ori s-au luat seama, că de un lucru numai, doi într-un chip nu povestesc, ci unul una, altul alta băsnuiaște. Unde nici de la acélea nici o adevărată știință n-avem, nici din cântecele cari vestesc de vitejii, au de alte fapte ale domnilor și a altor vrednici oameni, ce au lucrat, cari dupe la lăutari și dupe la alți cântători auzim, putem ști cevași ales. Că și acélea nu numai ce au laudă mai multă, au hulesc decât céle ce au fost, ci și foarte împrăștiat și prea pe scurt pomenesc lucru și făr' de nici o orânduială sau tocmeală.

Mai trudit-am încă ca doar din hrisoavele domnilor ce sânt pre la boierime și pre la mănăstiri date și la sate, câte am putut vedea, să poci scoate cevași, ca să știm măcar dintr-acélea, deaca dintr-altele nu să poate afla; căci că într-însele să véde a zice cevași, dând pricinile pentru ce sânt date acéle hrisoave, adecâte au sânt pentru că au dăruit domnii destoinicilor și bunilor slugi ocine, sau altcevași pentru vredniciia și mari slujbe ce vor fi făcut domnici și țărâi (cum fac împărații și domnii cei mari și ieftini), dăruindu-le, acolo povéstea îi spune. Așa și în céle ce

dau la mănăstiri hrisoave, când fac mănăstirca, drept ce o fac și cinc o face, acolo spuind ca o istorie, vestește lucrurile. Ci puțin folos și acélea mi-au dat, pentru că răsipit lucru și foarte pe scurt zic și fără cap povestesc și numai de un lucru vorbescu, adecâte au de cela cui să dă, au de cel ce dă; așa de mănăstiri de scrie încă ceia ce acei mănăstiri i să închină și i să afieroséște, zice, iar alt nimica nu mai lățește, nici de alte lucruri să mai întinde, unde dară puțin lucru și puțin ajutor și știință avem și de la acéstea.

Și încă mai iaste și aceasta, că cine iaste acela care să poată sedea toate ale tuturor hrisoavelor să vază ce scriu și cum scriu, ca să poată dintr-însele aduna să istorească lucrurile ce au fost ale țării?

Și cine iaste să poată face acéia ca să culeagă dintr-acélea măcară cap și coadă lucrurilor, cărora pentr-atâta noian de ani s-au înfășurat și s-au desfășurat, sau vreun adevăr să ne dovedească, de nu doară s-ar fi ispitit cinevași; sau ar vrea să ispitească acéia a o face, ca să afle o prea puțină pricină (și și acéia încă nesărată), ca să zică că de acolo au aflat a zice cevași de lucrurile țării? Iar și acéia ce ar zice și câte ar zice, n-ar fi alt, socotesc, făr' cât o gândire și o aflare de o mare grămadă de minciuni, precum vedem în cea *Alexandrie* ce-i zic, cine o va fi făcut, nu știu, și într-alte cărțului ce să vād pe la unii și pe la alții aici în țară, și mai multe în Moldova; în cari nu să cuprind altele, fără minciuni și basne, dupre cari umblă norodul acesta rătăcindu-se și cred céle ce niciodată de necrezut nu-s, că nici au fost acélea vreodată, nici pot fi. Că măcară acea *Alexandrie* balmăjaște și asemene ca acéia alte cărțului, ci acélea aflări omenești numai ce sunt sau basne de céle ce făcea și scornia poeticii ethnici în vrémea elinilor pentru orbul norod (adecă idololatri) și n-avea cunoștința unuia și adevăratului Dumnezeu, ce făcea și zamisluia ca acélea, sau ei altele cu acélea

și supt acélea hasne pilduia, cum și alți mulți dascăli zic și în *Mithologia* unui Natalis Comitis, om învățat destule de acélea povestéște, tâlcuiăște și zice: Acum dară din céle ce mai sus zisem, iată aiave să véde, că nici o povățuitură, nici un ajutoriu, nici nici o luminare avem de la pământenii noștri, ca să putem ști, sau să ne și domirim măcară de ale aceștii țări lucruri și fapte ce într-înșua den bătrânii ani s-au întâmplat și s-au lucrat. Căci nici unul nu s-au aflat, nici știm să fie fost, carele cu deadinsul și pre amăruntul dinceput să fie scris ale ei.

Iar de va fi și fost cinevași scris și va fi lăsat, ca și noi cești de pre urmă, de acélea ce au fost să știm, iată nicicum nu să află, nici auz pe cinevași să zică că au fost și apoi s-au pierdut măcară, fără cât cel létopiset ce zicem, carele destul de scurt, întunecat și fără orânduială iaste, cum s-au zis mai sus și vom vedea mai pe urmă, și dintr-însul.

Ci dar așa lucrul fiind, ce a face eu n-am, fără cât iată, dupe la istoricii streini, pe la greci, pe la léși, pe la unguri și pe la alții voi umbla a cére și a mă îndatori, ca ce vor fi și ei pomenind și istorind de această țară, să zic și cu aici și cât îmi va fi puțința, foarte voi nevoi, ca ce va fi mai adevărul, dupe zisele lor să arăt.

Săvai că câți am găsit și la mâna mea până astăzi au venit, văz că pe scurt și ei de dânsa pomenesc și încă can trecători ating și istoresc numai, iar nu denceput și pe deplin scriu ale ei, ci numai cât le trebuie a o pomeni zic, apropiindu-se câte undevași de ale lor lucruri ce pe larg istoresc și povestesc. Pentru care încă și cât fac, mulțemită trebuie să le dăm, că încă nu de tot din tablele lumii uitați sântem, ci oarecine, de céle ce oarecând au fost și într-această țară, nu tace, ci spune și scrie. Măcar că unii dintr-acei ce scriu de dânsa, ca niște streini ce sânt și și voitori de rău unii, nu adevărul scriu, ci-i micșorează lucrurile, și pe lăcuitorii ei rău îi defaimă, și multe hule le găsc. Și pot avea și direptate, zic, a face așa, daca aceia alt mai bine nici știu, nici pot face. Și pentru că în stepena ce astăzi să află

(măcar că de oareșicând așa să trage), în carea ticăloasă și jalnică iaste, cine cum îi iaste voia poate și zice, și scrie. Căci că nu iaste nimeni, nici cu condeiful, nici cu palma, a-i sta împotrivă, și a-i răspunde.

Lăsăm, dară, fieștecăruia a zice cum va vrea și a râde cum va pofti, de vréme ce nici le iaste sfiială, nici rușine de rușinilor lor, nici nu gândesc, că toate lumeștile supuse sânt mutărilor și toate câte sunt umblă cu soroc și cum, că de obște iaste orbul noroc și viitoarele lucruri nevăzute sânt. Ci dar a acelora acum trecându-le, la ale noastre mă întorc a zice.

NUMELE ACEȘTII ȚĂRI DEN VECHI CUM ÎI ERA ȘI CINE O STĂPÂNIA

Véde-să dară că toți scriitorii țărâlor și istoricii într-aceasta să tocnesc, cum și țara aceasta, cuprinsă fiind cu Ardealul și cu Moldova, îi zicea Dachia și Ghetia.

Săvai că Antonie Bonfinic în *Istoria* ce face foarte pe larg de lucrurile ungurești, în cartea-i dintâi, în decada dentâiu, oareceși osebire face între Dachia și Ghetia, zicând: „Dachii, ghetilor rudă sânt, de vréme ce și unii și alții acéșiai limbă au și dentr-un loc când au ieșit, au ieșit și au venit într-acéste părți“.

Măcar că unii den Scandinaviia zic să fie venit dachii și ghetii, căroră, zice el, le zicem și goti. Iar mai mulți zic să fie venit de la Dais, carii sânt în Schitia asiatică, pentru că Daeg, cum zice Stravon gheografu, că fiind vecini cu lăcuitorii Hircanici, și ei ca hunii și ca alte noroade dentr-acolo schitice, locuri mai bune de a lăcui căutându-și, într-acéste părți ale Apusului au venit. Ci dară dachii și ghetii, zice, nu sânt din Scandenavia, ci din asiatica Schitie. Și, de vréme ce decât ai Apusului oameni, ai Răsăritului mai vechi sânt, cu direptul dintr-acolo într-acéste părți au venit. Mai zice acest Bonfinic că ghetii sânt căroră acum le zicem vlahi.

Iară Pius Eniiasul le zice flachi, carii, zice, încep din Ardeal..., alătura cu Marea Neagră să întindea de lăcuia. Însă cea parte..., până în Dunăre Țara Moldovei, de cești mai dincoace oameni să chiamă. Iară carii mai mult cu Dunărea în sus merge, Muntenească acum să zice și ca acéstea Bonfinie de aceasta istoréste.

Și mai mult însă înaintea acestor dachii și gheti lăcuiori era, și Bonfinie zice, niște neamuri de le zicea gavristi și ghestoboți. Ci noi mai vechi de acélea nu căutăm. Căci câte mai în sus vom umbla scurmând și cercând acéle vechituri, atâta mai la întunérec vom da și nu alt vom afla, fără basne și povești numai. Ci destul încă măcar de am putea unele nemeri, de céle ce au fost de la dachi și gheti încoace.

Mai sânt mulți și din grecii istorici, zice Bonfinie, care-i zice că și pe aceștia, gheti, de goti îi ținem, din thrachi rodul lor trăgându-se. În ce chip den Scandia, au Scantia s-au pornit, de unde nu numai acest neam, zic mulți, că au venit, ci și bolgarii, sârbii, boșnégii, ungurii și alte neamuri au pogorât. Așijderea nu lipsesc unii, carii aceștia numai osebindu-o de céle doao, îi zic și Muisia de Jos. Carea aceasta numai de la un grec tarigrădean o am auzit, carele să ținea mare știut, iar la altul la nici unul den latini nu o am cetit. Însă Muisia de Sus să zice unii părți de Țara Sârbească, însă ceia care-i zic gheografii unde să împreună apa Savei cu Dunărea, adecâte de la Beligradul turcesc și în sus cevași. Iar mai mult cât să întinde în jos, pe unde să alătură pe de céia parte de Dunăre, și cu țara aceasta, tot Muisia și și Misia îi zic. Mai zice-se Muisia și Machidoniii, cum zicea Filip Cloverie, gheografu, carea să hotărăste cu Dardanii. Mai sânt și alte Muisii în Asia, precum ei scriu, ci noao de acélea cuvântul nu ne iaste, nici măcară de céstealalte Muisii, săvai că zisem că unii și această țară Muisia o chiamă. Ci aceasta mai că nu e de credință atâta, pentru că rari și foarte puținii o zic, ci numai potu-se fi lunecat cei ce i-au zis așa,

pentru că văzând vecinătatea Țării Sârbești, căriia Muisia îi zicea și dese amestecăturile lăcuiorilor unia și alția între dânșii, zis-au cestora pentru acéia Muisia. Sau că cei ce vor fi scris că o chiamă așa nu vor fi fost umblat într-acéste părți; deci, precum de la alții vor fi auzit, nemaicercând cu amăruntul adevărul, ei au semnat așa, precum mai de toate orile să întâmplă la ceștea scriitori, istorici și gheografi și vedem că nu numai în nume greșesc și le strămută într-alt feliu, ci și de feliu oamenii și și obiceiurilor și alte multe lucruri le povestesc mulți într-alt chip de cum sânt. Că aiave să véde în gheografiile ce au făcut mulți și până astăzi fac, ei departe șezând de céle ce scriu, ce numai pen auz și pen'trebări de cei ce umblă privind lumea (carii mult greșesc) aud și scriu.

Și adevărat așa iaste, că am ispitit aceasta și am văzut că și de céstea țar[i] ce sânt spre noi și și de a noastră, măcară cari-s mai aproape de acci scriitori, însă destule greșeli sânt și în nume și în locuri. Și unele care nu sânt, zic că sânt și altele care sânt, le tac. Zic dar de d-acéstea țărî, povestesc gheografii așa, dar încă de céle Indii ale Răsăritului și ale Apusului și alte locuri ce-s într-acolo, ce de povești și de neadevăruri scriu și zic! Însă nici drept aceasta a-i huli de tot trebuie, atât de mult ostenind și trudind a scrie multe și mai de toate, pentru folosul multora. Iar de greșesc, ca niște oameni greșesc și noi greșim toți ca dânșii, dentru lut zidiți fiind toți. Însă orice, ce iaste de numele aceștii Muisii, minciună au adevăr, că o numia și așa, eu nu mai cerc, ci numai lăsându-le, ca de mai puțin zise, a ținea trebuie céle ce de mai mulți și mai numiți, iaste; și iară zic că Dachia și Ghetia îi zicea și să numia.

DIMITRIE CANTEMIR *HISTORIA MOLDO-VLACHICA*

DESPRE NUMELE CELE VECHI ȘI DE ASTĂZI ALE MOLDOVEI ȘI ALE MUNTENIEI

Capitolul 12 <bis>

Scriitorii poloni au adevărit că întregul romanilor care locuiau în Dacia și în Mysia, prin repetatele năvăliri ale slavilor și ale bulgarilor, s-a preschimbat în <poporul> român, așa cum am mai însemnat noi și aiurea; și cu toate că Leunclavius (la nota 71) pretinde că valahii au fost astfel numiți de către germani, pare totuși mai întemeiată părerea polonilor, de vreme ce în limba slavă *voloh* nu înseamnă decât „italic” sau „roman”. Dacă nu cumva ar prefera cineva ca și slavii să fi deprins de la germani că daco-romanii au fost numiți *vlahi*, fiindcă Leunclavius susține că sună la fel.

Chiar și rațiunea ne convinge că romanii din Dacia au fost numiți astfel întâia dată de către slavi, pentru că, pe când mai înainte neamurile de la miază-noapte auziseră doar de numele romanilor (pe care îi numeau pe limba lor *voloh*), după ce au dat năvală către hotarele Imperiului roman de pe meleagurile lor cele înghețate și după ce le-a ieșit în cale Dacia ca întâia provincie a Imperiului roman (căci de acolo aveau ei să treacă Istrul), cu acest nume de *voloh* i-au întâmpinat ei prima dată pe romanii din Dacia. Oricum ar fi, slavii, fie pe limba lor

proprie, fie împrumutându-se din cea a germanilor – altfel spus autorii sânt de acord că pe limba amânduror neamurilor *voloh* înseamnă ca atare „roman”.

Astfel, astăzi moldovenii, muntenii, valahii transalpini, mysienii, basarabeni și epiroții se numesc pe sine cu toții cu un nume cuprinzător nu „vlahi”, și „români”, iar limbii lor neaoșe îi spun „limbă română”; iar dacă un moldovean, un muntean, un mysian ș.a.m.d. l-ar întreba pe un străin sau venetic dacă știe limba lor, l-ar întreba așa: „Știi românește?”, <adică> *Scis romanice?*

Prin urmare este vădit că, fie de la germani, fie de la poloni și de la restul neamului slav, întregul neam românesc se numește „român” după stirpea din care se trage, iar după ținutul de unde au venit „italic”.

Iar neamul românesc și-a păstrat acest nume de obște până la despărțirea principatului Moldovei și al Munteniei de restul neamului românilor; iar când <anume> au fost despărțite aceste principate, am spus-o în capitolul de mai înainte.

Însă după despărțirea Valahiei, latinii i-au spus pe nume *Transalpina* sau *Montana* (la Bonfinius, în Decada I, Cartea 1) – <ținutul> care pentru Laonic Chalcocondylas este text grecesc (țara de lângă Istru), iar pentru Procopiu, cu numele ei vechi, text grecesc, «Dacia Ripensis», iar după numele ținutului romanii care îl locuiesc au fost numiți «valahi».

Leunclavius, în Capitolul 103 al Pandectelor. Bonfinius înțelege sub numele «Valahiei» Valahia Transalpină și sub cel al «Ungariei» Transilvania, „precum și aiurea Laonic o numește «Pannodacia» de la pannonieni sau de la peonieni și de la daci – care sunt totuna cu valahii –, cei aflați în jurul Transilvaniei. Tot Laonic adaugă apoi aceste cuvinte: «Ținutul Pannodaciei se numește Ardeal» și adaugă că cetatea de scaun a acestui ținut este Tosibinium”; dar tâlmăciul francez este cel

care amestecă articolul τὸ și numele Sibinium, căci laonic dă Sibiului numele <de gen> neutru τὸ Σιβήνιον.

După mărturia lui Bonfinius, ungurii îi numesc pe transalpini „munteni“, iar provincia „Muntenia“: „Iar geții, pe care îi numim acum «valahi», Pius îi numește «flacci» – cei care, cu începere din Transilvania, se întind între râurile Tyras și Borysthenes <și> mai departe, până la Marea Euxină. Iar o parte, care se cuprinde între râurile Tyras, Hierassus și Dunăre, este numită de cei mai noi Moldova, ca «mollis Dacia» (Dacia cea moale), dar cea mai apropiată de Istru se numește acum Montana. Căci davi și dacii sunt totuna și au aceeași limbă“: în Decada I, Cartea 1; și mai apoi: „Iar dincolo, dinspre Germania, (Transilvania) atinge munții Carpați, sub care se află orașul Sepusius, și se întinde până la Tibiscus și este căpătâiul Daciei Muntene, pe care cei mai mulți o numesc Ripensis și care se cheamă acum Valahia Montană. Iar cealaltă Valahie, al cărei nume este Moldova, se întinde între Istru și Tyras de la Hierassus (Icrasus sau Siret) și până la Pontul Euxin“: Decada I, Cartea 1, pagina 27.

Turcii < îi spun > text turcesc *Iflak*, sau, îndeobște, *Vlah* și text turcesc *Kara Vlah*, „Valah Negru“, fie de la întâiul ei principe Radu, poreclit „Negru“, fie de la stricarea grecescului Οὐγγροβλαχος – au fost astfel numiți *Caravlah*.

Polonii îi numesc pe valahi *Multene* și Valahia *Multenska Ziemie*; și cu toate că Sarnicki (în Cartea a 3-a, Capitolul 6) socotește că acest nume li se trage tuturor românilor de la „mulțimea“ întrunită a oamenilor, fără supărare pentru acela, <cuvântul> nu <vine> de la „mulțime“, ci a fost luat de la numele moldav *muntean* (căci astfel le spun moldovenii valahilor transalpini, pe care se pare că îi... Bonfinius) și, prin preschimbarea literei *n* în *l* <polonii> l-au făcut din *muntean* – *Multen*. Bine numește peste tot polonul Dlugosz Valahia

Transalpină nu *Multena* ci *Montania*: veziu Cartea a 13-a, pagina 5.

La Cantacuzino am citit întâia oară numele de Οὐγγροβλαχία (Ungrovlahia), pe care îl folosesc grecii de astăzi, adică „vlahii ungarici“, anume cu înțelesul că ei sânt mai apropiați de unguri, sau că odinioară Valahia le-a fost supusă regilor unguri.

Protovestiarul Franzas însemnează Μαυροβλαχία (Maurovlahia), adică „Valahia Neagră“, dar după tălmăcirea numirii turcești.

Că ungurii de mai demult au numit Valahia *Gallicia* ne-o arată titlurile diplomelor regilor Ungarici, <la> Bonfinius (în locurile citate), <la> Leunclavius: „Căci de Ungaria țin, în parte din vechime, în parte încă și astăzi, aceste domnii: Dalmația, Croația, Slavonia (adică Illyricum), Ramia sau Rama (nume prin care în titlul regilor Ungariei se înțelege Bosnia), Serbia, Gallicia sau Valahia, Lodomeria, Cumania și Bulgaria“ ș.c.l., în *Pandecte*, 159 (*sic*). Dacă <aceasta vine> de la orașul Galați, care se cuprinde și astăzi în principatul Moldovei, nu știu. La geografii mai vechi ea este „Valahia Mică“, la cei de astăzi simplu „Valahia“.

Iar Dacia Alpestris este numită în vorbă și în scris de către scriitorii latini *Moldavia*, fie după numele râului Moldova, fie dând a înțelege vechiul nume, cum e pe gustul lui Bonfinius (în Decada I, Cartea 1) – *Moldavia*, ca «mollis Davia sau Dacia», iar populațiile ei, moldovenii, au parte de același nume de la aproape toate națiunile europene.

Dar polonii și neamul lor slav le dau doar moldovenilor numele de *volohi*, care odinioară era laolaltă al tuturor, iar ținutului îi spun *Voloskaia Ziemie*.

Turcii mai din urmă și cu tătarii îi numesc pe moldoveni *Bogdan*, iar istoricii lor mai vechi scriu text turcesc *Karabogdan*, «Bogdani negri»: „Când vorbim despre voievodul Moldovei, îl avem în vedere mereu pe acela, despre care în Capitolul 71

am arătat că este numit de către turci «principe al Carabogdaniei», Leunclavius în Capitolul 146. Iar ei par a fi numiți «Bogdani» de la Bogdan, părintele lui Dragoș, al primului lor principe, iar «negri» fie după obișnuința față de valahi, pe care i-au numit încă de la început *Kara Vlah*, de aceea au ținut să-i cheme și pe moldovenii cu numele de «negri», fie pentru că Bogdan, acel părinte al lui Dragoș, va fi fost poreclit «Negru», nume pe care îl purta și celălalt frate al lui Dragoș, anume Radu Negru, principele Valahiei. Astăzi la turci a dispărut adăugirea *Cara* – «negru».

La Chalcocondylas se află, după cuvântul turcesc, «Bogdania Neagră» și simplu Βογδανία (Bogdania): „Amurat, orânduind trebile Daciei astfel, cum socotea el că-i este mai la îndemână, la Πογδανίας (*sic*) τῆς μελαίνης ἡγεμῶνα ἄγγελον πέμψας (cârmuitorul Pogdaniei (*sic*) celui Negre trimițând un sol) a făcut pace cu el“, în Cartea a 4-a.

Leunclavius tâlmăcește cu totul în van cuvântul turcesc *Carabogdan* de la „grâne negre“, care se află din belșug în acel ținut; căci „grâne“ și cu deosebire „grâul“ la turci este nu text turcesc *bogdan*, ci text turcesc *bogdai*.

Protovestiarul Franzas, la anul 1416, sub sultanul Muhammed I, pare să înțeleagă sub numele de Μαυροβλαχία (Maurovlahia) Moldova, iar sub numele simplu de Βλαχία (Vlahia) – <Valahia> Transalpină.

Grecii de astăzi îi spun Moldovei în scris, cu un cuvânt compus Μολδοβλαχία (Moldovlahia), <dar> o numesc încăoște *Bogdania*, imitându-l pe Chalcocondylas cu cuvântul cel turcesc. Tot ea <apare> la cei mai mulți ca *Valahia Mare* – la Leunclavius, Bonfinius, Cluverius și alții.

Moldovenii își spun singuri *moldovani*, iar provinciei *Moldova*. Că numele Moldovei este străvechi se vedește din numirile vechilor orașe ale Daciei, dintre care cele mai multe se sfârșeau în *-dava* ca Zargedava, Carlidava, Petridava, Clepidava, Sandava ș.c.l., <care sunt> de văzut în vechea descriere a Daciei

și la Bonfinius, în Decada I, Cartea 1: „Comidava, Sergidava, Decidava, Marcidava, ca și cum <ar fi> Dava lui Marcus, a lui Decius și a lui Sergius“ ș.a.m.d. Ureche, scriitorul moldovean, ține ca ea să fi fost numită astfel de la numele râului Moldova, iar numele râului, spune el după legendă, i-a fost dat de Dragoș, primul principe, după căteaua Molda, care, la vânătoarea unui bour sălbatic, s-a înecat în acel fluviu.

Nu arareori, atât la scriitorii greci, cât și la cei latini și valahii și moldovenii sunt tot mereu numiți „daci“ și „davi“ după vechiul nume al ținutului. Dar de unde a aflat Mihail Ritius Napolitanul, în Cartea I, că Moldova a fost Cumania, nu văd. Căci el spune astfel: Hunii, „trecând peste Meotida, încotro au fost purtați mai întâi, au ocupat hotarele goților, apoi <țara> bessilor, a sudalilor și amândouă Cumanii, adică cea Albă și cea Neagră, care se numește acum Moldova“. Totodată românii sunt numiți tot acolo <valahi>.

Iar acestea <fie> de ajuns despre numele românilor. Ci acum, de vreme ce ținta noastră este să dăm la iveală doar o descriere a Moldovei și să însemnăm cele ce țin de obiceiurile și de datinile neamului <nostru>, mai întâi vom arăta pe scurt în acest de pe urmă capitol în câte provincii și ținuturi se deosebește astăzi neamul românesc.

DESPRE PROVINCIIILE NEAMULUI ROMÂNESC, ÎN CARE <EI> LOCUIESC ASTĂZI

Capitolul 13.

După mărturia experienței aflăm că întregul neam romano-valah se găsește astăzi împrăștiat în șase ținuturi: în Moldova, Muntenia, Basarabia, Transilvania, Mysia și Epirul din Grecia.

Descrierea Moldovei o vom da mai pe larg în lucrarea următoare.

Muntenia este vecină dinspre miazănoapte cu Moldova, dinspre apus cu Transilvania (despărțită fiind prin munții cărora Laonic le spune «Brassovii» – de unde și numele ei de «Transalpina») și cu o părticică a Ungariei, la Poarta de Fier (și cetatea Severinului), dinspre miazăzi este scăldată în întregime de Istru.

Basarabia se află cuprinsă în a noastră descriere a Moldovei, cum se va vedea la locul său. („Cureus a scris tocmai sub anul acesta 1485, cum că voievodul Ștefan, asupra căruia se înfruntau între ei regii – ungurul Matias și polonul Cazimir – al cărui vasal să fie, a depus până la urmă jurământ regelui cazimir în tabăra <acestuia> și că, părăsit întru nimic mai puțin de către poloni, a pierdut Basarabia. Aceasta este anume ținutul acela de la marginea Moldovei, așezat la Marea Neagră, care cuprinde Chilia și Kierman (*sic*), sau Moncastro, numită fiind astfel după tracia *bessi*“: în *Pandecte*, 159).

Mysia urmează malul Dunării de la Poarta de Fier și până la Pontul Euxin, <iar> în ea orașele, târgurile, satele sunt pline de români, amestecați cu turci <și> cu sârbi; iar de-a latul, către miazăzi ea nu se întinde, în afară doar de hotarele Dobrogei, pe mai mult (sau mai puțin) de 20 de mile; căci Mysia dinlăuntru este ocupată astăzi în întregime, până la munții Haemus, de către turcii numiți „citak“.

În Epir, în jurul Ianinei, lângă muntele Pind (Chalcocondylas, în Cartea a 6-a), locuiesc împrăștiați în sate și în târguri amestecați cu grecii. Ioan Cantacuzino împăratul îi întărește lui Constantin Anghelos, τῷ ἑξαδέλφῳ (nepotului său de frate), cărmuirea acestor vlahi, dându-i și alte onoruri regești, în aceste condițiuni.

„Iar cele pe care le-a înfruntat cu bărbăție pentru mine, anume despuierea de toată averea sa, proscierea tuturor bunurilor, câte și ce fel de suferințe a răbdat ș.a.m.d. De aceea îi vom încredința dregătorii întru totul meritate de el și îl vom

răsplăti cu daruri îmbelșugate. De aceea domnia noastră dă mărturie că el este răsplătit după vrednicia sa printr-o bulă aurită, prin care poruncește, consfințește și hotărăște ca acest numit, multiubit frate al Maiestății Noastre, Kyr Ioan Anghelos εἰς κεφαλὴν πῶν κἀστρων καὶ χωρῶν τῆς Βλαχίας ἐφῶτω τῆς ζωῆς αὐτοῦ să fie așezat ca ocârmuitor al cetăților și al ținuturilor Vlahiei, cât va trăi el“ ș.c.l. Și mai jos: „Ca el să păstreze ocârmuirea de acest fel a Vlahiei până la sfârșitul vieții sale, dar să nu aibă totuși libertatea de a o trece fiului său, dacă Maiestatea Noastră nu o va fi poruncit și încuviințat din nou, și ca el să datoreze aceeași supunere nu numai față de Maiestatea Noastră, ci și față de împăratul Kyr Ioan Palaeologos, dacă îl vom fi ținut pe el ca urmaș la împărăție. Să se facă însă cunoscut și să fie amintit în tot ținutul Vlahiei și (numele) Kyriei Anna Palaeologhina și al împăratului, fiul ei, după obiceiul care se păstrează în palatul nostru și în țara însăși“. Și mai jos: „Ca să se păstreze hotarele <Vlahiei> și ale DESPOTATULUI ca și mai înainte διὰ τὸ ἀσκανδάλιστον (fără de smintire), iar când va fi dobândit unele cetăți în ocolul Vlahiei, <să le țină> sub ocârmuirea sa, așa cum are și restul Vlahiei“ ș.c.l. Și mai jos: „Ca, dacă vreunii dintre fruntașii vlahilor vor avea să dobândească dregătorii de la Maiestatea Noastră și să vină spre a ni se închina, să o poată face nesupărați și să nu fie împiedicați de către dânsul. Ca, în oricare dintre părțile apusene, unde vom avea nevoie de ei, să ne fie în slujbă cu toată oștirea Ῥωμαικοῦ τε καὶ Ἀλβανιτικοῦ (de romei și de alvaniti), iar mai sus de Christopolis, de vom avea nevoie, să ne fie alături cu câtă oștire va putea“. Așadar lui Ioan Anghelos împăratul i-a încredințat ocârmuirea Tesaliei cu astfel de condițiuni. Cantacuzino, Cartea a 3-a, Capitolul 1.

Dar că întregul neam românesc se afla înscris în titlurile lor, după vechiul obicei al împăraților romani, <aceasta o putem>

înțelege tot de la Cantacuzino, care ne-a păstrat o scrisoare a sultanului Egiptului, către care Cantacuzino, împărat <fiind>, îi trimisese ca soli pe Manuel Sergopulos și pe Lazăr, Patriarhul Ierusalimului. Aceștia, după ce l-au alungat, cu învoirea sultanului, pe falsul patriarh Gherasim, Lazăr a fost reșezat pe scaunul său, iar <sultanul> i-a dat solului, care se întorcea cu mare onoare, scrisori către împărat: „În numele lui Dumnezeu, cel îndurător și milostiv. Să lungească întru-una Dumnezeu cel Preaînalt zilele împărăției marelui, binefăcătorului, prevăzătorului, leului celui puternic, harnicului la război, a cărui vedere nu o poate răbda nici un vrăjmaș, preaînțeleptului întru credință, preadreptului pe meleagul și în țara sa, temelici credinței și a învățaturii creștinești, pilastrului neclintit al tuturor inițiaților din izvorul cel sfânt, luptătorului învățaturii lui Hristos, paloșului macedonenilor, <noului> Samson, regelui grecilor, regelui bulgarilor, al asanienilor (al sârbilor), al vlahilor, al rușilor și al alanilor, cinstei învățaturii ivirilor și sirienilor, moștenitorului împărăției pământului său, stăpânitorului mărilor, râurilor celor mari și insulelor, lui Anghelos Comnenul Paleologul Cantacuzinul“ ș.c.l.

În acest titlu se adaugă atât numele vlahilor, cât și cel al rușilor și alanilor, nu ca niște supuși, ci ca al unora cuprinși în credința creștinească, al căror singur împărat, <precum> și cârmuitor al credinței și al religiei era socotit de către barbari <împăratul> grecilor. În notele la acest capitol Iacob Bretser greșește cu totul pe-alături, când crede că „Valahia Mare“ este numită partea de munte a Tesaliei, pe când prin buna înțelegere a tuturor geografilor deopotrivă și a istoricilor numele de „Valahia Mare“ este dat Moldovei noastre.

Ei au aceeași limbă cu ceilalți români, dar, datorită timpului îndelungat, <ea este> atât de stricată cu cea grecească și cu cea albaneză, încât moldovenii abia de le pot înțelege vorbele și graiul, mai ales că amestecă nu numai cuvinte, ci și

întregi fraze grecești și albaneze, nu altfel decât suferă limba latină din partea polonilor, atât în scris, cât și în vorbire.

Aceștia sunt numiți îndeobște de către greci Κουτζόβλαχοι (cuțovlahi), adică „valahi șchiopi“, fie pentru că astăzi șchioapătă în limba lor, fie pentru că au fost numiți astfel de la un anume Claudus (*sic*), pe vremuri conducător al lor.

Dar ei își țin foarte strâns cununile, fără să-și dea fiicele după soți de alt neam și fără să ia pentru fiii lor soții străine și păzesc cu grijă obiceiurile cele de obște la români încă din vechi, precum și celelalte datini ale neamului. Cam 30 de mii de bărbați îi plătesc sultanului în fiecare an o dare, pe care o numesc „haraci“, în afară de cei care țin munții în haiducie și nu arareori fac mare prăpăd asupra călătorilor turci.

Și acestea <sunt cele> pe care le-am avut de spus pe scurt asupra neamului românesc în întregul său: <ele> fiind îndeajuns, noi să ne îndreptăm mai departe către țelul nostru.

DIMITRIE CANTEMIR DESCRIEREA MOLDOVEI

CAPITOLUL I DESPRE NUMELE CEL VECHI ȘI CEL DE ACUM AL MOLDOVEI

Toată țara pe care o numim astăzi Moldova, precum și ținuturile învecinate dinspre asfințit, au fost stăpânite la început de sciți¹, care cuceriseră aproape trei părți ale lumii, cu toate că, după obiceiul lor strămoșesc, ei nu aveau așezări statornice. Pe lângă feluritele numiri date de hoardele care s-au perindat în cursul vremii, grecii i-au numit pe locuitorii acestor ținuturi când *geți*, când *daci*. Sub stăpânirea romanilor s-a statornicit numirea de *daci*.

După ce acest popor pierdu pe regele *Decebal*, biruit de viteazul *Nerva Traian*, și a fost parte nimicit², parte risipit încoace și încolo, întreaga țară pe care o locuia a fost prefăcută în provincie romană, pământul fiind împărțit cetățenilor romani, după care s-a deosebit în trei părți: marginașă, de mijloc și muntoasă.

În cea dintâi se cuprindea o parte din Ungaria de astăzi și Valahia, în a doua Transilvania, iar în cea de pe urmă, cea mai mare parte a Moldovei noastre, așezată între Dunăre și Prut, împreună cu ținuturile de la hotar ale Valahiei. În epoca următoare, când Imperiul roman a început să decadă, barbarii – și anume sarmații, hunii și goții – au pustiit Moldova de mai

multe ori și au silit pe coloniștii romani să fugă în munți, ca să caute loc de adăpost împotriva cruzimii lor, în partea muntoasă a Maramureșului. După ce au viețuit acolo câteva sute de ani, apărați ca într-o cetate naturală, cu voievozii și legile lor, deoarece populația s-a înmulțit peste măsură, *Dragoș*, un fiu al voievodului lor *Bogdan*, se hotărî în cele din urmă către anul³ () să cuteze un marș peste munți, spre răsărit, însoțit la început numai de trei sute de oameni, ca și cum ar pleca la vânatoare. Pe drum dădu din întâmplare peste un bou sălbatic, numit de moldoveni zimbru, și, tot gonindu-l, ajunse la poalele munților.

Când căteaua lui de vânatoare, căreia-i zicea *Molda* și pe care o iubea foarte mult, se repezi întărată asupra fiarei, bourul se azvârli într-un râu, unde săgețile îl uciseră; dar și căteaua, care sărise în apă după fiara fugărită, fu luată de undele repezi.

Întru pomenirea acestei întâmplări, *Dragoș* fu cel dintâi care numi acest râu *Moldova*, iar locului unde se petrecuseră acestea îi dădu numele de *Roman*, după numele seminției sale și luă ca stemă a noului său principat capul bourului. După aceea, când cercetă ținuturile învecinate și găsi câmpuri roditoare cu ape îmbelșugate, târguri, cetăți întărite, dar părăsite de locuitori, povesti alor săi despre ceea ce descoperise, îndemnându-i să pună stăpânire pe pământul acesta atât de roditor. Oamenii tineri din neamul lui *Roman* își urmară domnul de bunăvoie și, cu bucurie, trecură munții împreună cu el, în cete mari, așezându-se după aceea în ținuturile aflate într-un chip atât de minunat, iar pe *Dragoș*, cel care le aflase, îl numiră cel dintâi domn al țării noi. Întoarsă în acest chip stăpânitorilor ei de odinioară, țara își pierdu, odată cu legile trase din dreptul civil roman, și numele dacic și latinesc și atât străinii, cât și locuitorii ei înșiși îi ziseră *Moldova*, după apa *Moldei*.

Dar nici această numire n-a rămas peste tot, căci turcii, care pătrundeau adesea cu oaste prin Moldova, către țările vecine ocupate de dâșii în Europa, au dat moldovenilor mai întâi numele de *akvlach*⁴. Apoi când *Bogdan*, după voia cea din urmă a tatălui său *Ștefan cel Mare*, le-a închinat țara, turcii, obișnuți să numească țările supuse după numele domnitorilor, au început să-i zică *Bogdan*; totuși vechiul nume s-a păstrat în limba tătarască, vecinii din partea cealaltă, leșii și rușii numindu-i pe moldoveni *valahi*, adică valși sau italieni, iar valahilor care locuiesc în munți zicându-le munteni, adică oameni de peste munte.

CAPITOLUL AL II-LEA

DESPRE AȘEZAREA MOLDOVEI, DESPRE HOTARELE EI CELE MAI VECHI ȘI CELE NOI ȘI DESPRE CLIMĂ

Moldova se întinde în lățime de la 44°54' până la 48° și 51'. Lungimea ei este nehotărâtă dar cei mai mulți geografi așază marginea ei apuseană, care atinge Transilvania, la 45° 39'; capătul ei dinspre răsărit, care face un unghi ascuțit la *Akerman*, numită de locuitori *Cetatea Albă*, îl socotesc la 53°22'.

Fiindcă o parte a țării este muntoasă, și anume cea dinspre Transilvania, iar cealaltă este șes, anume cea dinspre Ucraina leșească, Basarabia și Dunăre, clima nu este la fel peste tot. Partea muntoasă are vânturi reci, dar cu atât mai sănătoasă; cea de la șes, mai călduroasă, dar mai puțin prielnică sănătății.

Cu toate acestea, față de alte țări mai călduroase, nu se prea cunosc molime în *Moldova*. Din când în când, arareori însă izbucnesc ciuma și frigurile rele. Experiența a arătat că ciuma nu se stârnește din aer stricat; s-a băgat de seamă că ea pătrunde pe aceste meleaguri uneori din țara leșească, unde este mult mai

iute, alteori din Egipt ori Țarigrad, adusă de corăbiile care aruncă ancora la Galați.

Frigurile rele sunt aici cu totul de alt fel decât în celelalte țări europene. Îndeobște sunt foarte aprige și aproape ca ciuma, încât cei care sunt loviți de ele mor, cea mai mare parte, până în a treia zi, puțini trăiesc până în a șaptea zi și foarte puțini își dobândesc iarăși sănătatea.

Această boală este atât de molipsitoare, încât oamenii se tem de ea mai mult decât de ciumă și se feresc până și de cel mai bun prieten, dacă a fost lovit de boală.

Că locuitorii nu ajung la o vârstă prea înaintată e de vină, ori clima nesănătoasă, ori felul de trai, ori chiar vreo slăbiciune firească a puterii lor. Rareori găsești pe cineva de șaptezeci de ani și aproape deloc de optzeci de ani. În schimb sunt sănătoși cea mai mare parte a vieții și puținătatea acesteia le este răsplătită de lipsa bolilor (care ne răpesc în bună parte fericirea vieții), iar timpul pe care îl au de trăit, îl petrec în plină putere. S-a băgat de seamă că țaranii ajung la o vârstă mai înaintată decât boierii sau decât cei ce trăiesc în desfătare și în viață ușoară.

Rareori se simt acele cutremure de pământ care tulbură bucuriile vieții în mai toate țările călduroase, și încă nu s-a pomenit ca vreun munte sau târg să fi fost pustiit de cutremur.

Moldova n-a avut aceluși hotare în toate vremurile, căci întinderea ei este când mai mare, când mai mică, după starea de înălțare sau de cădere a țării. Voievodul *Ștefan, zis cel Mare*, a pus-o în hotarele pe care le avem astăzi.

Spre miazăzi s-a întins în toate vremurile până la *Dunăre*, cea mai mare apă din Europa, și mai departe, până la gura acesteia, prin care se varsă în Marea Neagră lângă *Chilia*, numită în vechime *Lycostom*. Spre răsărit se întindea din vremuri străvechi până la Marea Neagră; iar în vremile mai noi, când turcii au cucerit cu armele Basarabia și Benderul, s-a

strâmtat în această parte. Și, după cum se vede limpede din hartă, astăzi hotarul Moldovei este pe Prut, de la gura lui până la satul Traian, iar de acolo până la Valul lui Traian, peste râul Botna, și, în linie dreaptă, până la gura râului Bâcul, care se varsă în Nistru.

Spre miazănoapte Nistrul, numit de turci *Turla*, desparte Moldova de Lehia și de tătarii din Ociacov. Malul acestuia se află sub stăpânirea Moldovei numai până la Hotin, de acolo o linie dreaptă, pe Prut și Ccremuș, făcea hotarul acestui ținut; apoi prin vitejia lui *Ștefan cel Mare*, a fost luată și provincia de lângă Podolia până la gura râului Serafinet, trecând în stăpânirea Moldovenească; și așa apele Nistrului, Serafinetului, Colacinului și Ceremușului adunate laolaltă fac astăzi hotarul de miazănoapte al Moldovei unde se află Câmpulungul Rusc (*Campus longus ruthenus*).

Și spre apus Moldova este, în zilele noastre, cu mult mai întinsă decât odinioară. Căci înainte de *Ștefan cel Mare* munții care o înconjoară țineau de Transilvania și țara era mai îngustă în partea aceasta. Însă pentru că, prin vitejia acestui voievod, Matei, regele Ungariei, a fost biruit de mai multe ori, iar transilvănenii au fost alungați îndărăt, aceștia au fost nevoiți astfel să-și caute în învoieli scăparea de pagube și mai grele. După condițiile de pace scrise în învoieli, ungurii au dat toți munții prin care sunt despărțite cele două provincii și au poruncit acestor ținuturi, așezate între râurile ce se varsă în apa Moldovei, să se supună stăpânirii moldovenești. De aceea s-a tras o linie de la izvoarele Ccremușului spre izvoarele Sucevei, Moldovei, Bistriței și Trotușului până la râul Milcov și s-a pus ca hotar între cele două țări. Înainte de aceasta, Siretul și Trotușul erau socotite drept hotar către Valahia, după aceea însă, tocmai prin vitejia lui *Ștefan cel Mare*, ținutul Putnei a fost adăugat Moldovei, așa încât astăzi râurile Milcov și Siret

despart cele două țări, iar partea de la miazăzi este închisă de Dunăre.

Înlăuntrul acestor hotare, Moldova are o întindere de 237 ceasuri de mers sau 711 mile italienești. Înainte de ocuparea Basarabiei de către oastea turcească și tătarască, avea o întindere de 247 ceasuri de mers sau 822 mile italienești.

Vecinii Moldovei sânt: spre apus, transilvănenii și valahii, spre miazănoapte leșii, iar spre răsărit și miazăzi, turcii.

Cu toți aceștia, moldovenii au avut mult de furcă, apărându-și libertatea, lucru despre care un scriitor leah, vrednic de crezare, scrie (*Orichovius*, Annal, 5 ad annum 1552):

„*Aceștia (moldovenii) nu sânt cu mult deosebiți de italieni, prin firea lor, prin limbă și obiceiuri; sânt oameni sălbatici și foarte viteji și, cu toate că stăpânesc o țară foarte mică, nu se află alt neam care să arate atâta vitejie și cinste în războaie, să înfrunte și să bată mai mulți vrăjmași dimprejur sau să se apere mai bine când este atacat*” și el spune mai departe:

„*Sunt atât de viteji, încât s-au războit și au învins dușmani din toate părțile, care îi atacau în același timp. Căci Ștefan care a domnit în Dacia în vremea strămoșilor noștri, a biruit aproape în aceeași vară, într-un război greu, pe Baiazid al turcilor, pe Matei al ungurilor și pe Ioan Albert al leșilor*”.

În cele din urmă, când țara căzu sub puterea turcilor, n-a mai avut de purtat alte războaie, în afară de acelea începute dimpreună cu turcii, deoarece aveau acum aceiași prieteni și dușmani ca și aceștia.

Numai tătarii din Stepa Nogaică, pe care turcii îi așezaseră în Basarabia, au tulburat Moldova, chiar în vremuri de pace, cu desele lor năvăliri și au adus-o la sărăcia în care o vedem și astăzi.

CAPITOLUL AL XVII-LEA DESPRE NĂRAVURILE MOLDOVENILOR

În vreme ce încercăm să descriem năravurile moldovenilor (lucru despre care nimeni sau numai puțini străini au o imagine adevărată), dragostea ce avem pentru patria noastră ne îndeamnă pe de o parte să laudăm neamul din care ne-am născut și să înfățișăm pe locuitorii țării din care ne tragem, iar pe de altă parte, dragostea de adevăr ne împiedică, într-aceeași măsură, să laudăm ceea ce ar fi, după dreptate, de osândit. Le va fi lor mai folositor dacă le vom arăta limpede în față cusururile care-i slujesc, decât dacă i-am înșela cu lingușiri blajine și cu dezvinovățiri dibace, încât să creadă că în asemenea lucruri ei se conduc după dreptate, în vreme ce toată lumea mai luminată, văzându-le, le osândește. Din această pricină vroim să mărturisim curat că noi, în năravurile moldovenilor, în afară de credința cea adevărată și ospetie nu găsim prea lesne ceva ce am putea lauda. Din toate cusururile obișnuite și pe la ceilalți oameni, au și moldovenii, dacă nu prea multe, totuși nici prea puține. Năravurile bune sunt rare la ei și întrucât sunt lipsiți de o adevărată creștere bună și de deprindere a năravurilor bune, va fi anevoie să găsim un om cu năravuri mai bune decât ceilalți, dacă firea cea bună nu i-a venit într-ajutor.

Trufia și semeția sunt muma și sora lor. Dacă moldoveanul are un cal de soi bun și arme mai bune, atunci el gândește că nimeni nu-l întrece și nu s-ar da în lături să se ia la hartă chiar și cu Dumnezeu, dacă s-ar putea. Cu toții sunt mai cu seamă cutezători, semeți și foarte puși pe gâlceavă; cu toate acestea se liniștesc lesne și se împacă iarăși cu potrivnicul. Vorba duel încă nu le este cunoscută. Țăranii trec rareori de la vorbe la arme, însă asupra gura semeață a potrivnicului cu ciomagul, cu bâta și cu pumnii. Asemenea fac și oștenii; foarte rar trec de la sfadă la sabie și dacă, totuși, acest lucru se întâmplă vreodată, ei

trebuie să ispășească cu pedepsele cele mai strașnice. Sunt glumeți și veseli; ceea ce au în suflet le stă și pe buze; dar, așa cum uită ușor dușmăniile, tot așa nu țin multă vreme nici prietenia. De băutură nu au prea multă greață, dar nici nu-i sunt plecați peste măsură. Desfătarea lor cea mai mare este să petreacă în ospete, uneori de la al șaselea ceas al scrii până la al treilea ceas după miezul nopții, alteori și până ce se crapă de ziuă, și să bea până ce varsă. Atâta că nu au obicei să facă petreceri în fiecare zi, ci numai la sărbători sau când e vreme rea, iarna, când gerul silește oamenii să stea pe acasă și să-și încălzească mădularele cu vin. Rachiul nu-l iubește nimeni, afară de oștean; ceilalți beau numai un pahar mic înainte de masă. Locuitorii Țării de Jos, de la hotarul cu Valahia, iubesc vinul mai mult decât ceilalți. Odată s-a iscat sfadă dacă moldovenii sau valahii sunt cei mai mari bețivi. Cei ce se luaseră la sfadă au mers pe podul de la Focșani (la hotarul dintre Moldova și Valahia), unde atâta s-au sfădit amândoi cu paharele până când valahul a căzut jos de prea mult vin ce băuse. Drept plată pentru izbânda lui moldoveanul a fost dăruit de domnie cu boieria.

Arcul îl întind foarte bine, asemenea se pricep să poarte sulita; dar totdeauna au izbândit mai mult cu spada. Numai vânătorii poartă puști și moldovenii socotesc că e un lucru de ocară să folosească această unealtă împotriva dușmanului, la care nu ajungi nici prin meșteșugul războiului și nici prin vitejie. Ia începutul luptei sunt totdeauna foarte viteji, iar de-al doilea sunt mai moi; dacă și după aceea sunt din nou împinși îndărăt, atunci rar mai cutează să înceapă a treia oară. Însă de la tătari au învățat să se întoarcă iar din fugă și cu acest meșteșug au smuls adesea izbânda din mâna dușmanului. Față de cei învinși se arată când blânzi, când cruzi, după firea cea nestatornică. Ei socotesc că este o datorie creștinească să ia viața unui turc sau tatar și pe acela care se arată blând cu aceștia îl

socotesc că nu este bun creștin. Ce gândesc ei despre acest lucru, au arătat îndeajuns la pustiirea cea din urmă a Bugeacului când Petricicu a năvălit în Basarabia după bătălia de la Viena.

Moldovenii nu cunosc măsura în nimic; dacă le merge bine, sunt scmeți, dacă le merge rău, își pierd cumpătul. Nimic nu li se pare anevoie la întâia aruncătură de ochi; iar dacă se ivește ceva cât de cât să le stea împotriva, atunci se zăpăcesc și nu știu ce să facă. La urmă, când văd că străduințele lor sunt zadarnice, se căiesc pentru ceea ce au săvârșit, dar prea târziu. De aceea nu putem face nimic alta, decât să punem pe seama osebitei și nemărginitei pronii că împărăția atât de mare și înfricoșată a turcilor – după ce răsturnase cu armele toată puterea romanilor în Asia și o bună parte din Europa, Ungaria, Serbia, Bulgaria și alte nenumărate împărății și pusese stăpânire cu sila pe neamul cel mai înțelept – grecii – nu a fost în stare să silcască un norod atât de prost și fără de putere să i se plece sub stăpânire, norod care a umblat de atâtea ori să lpece jugul pe care l-a primit de bunăvoie, dar și-a păstrat întregă și nevătămată rânduiala sa politicească și bisericească.

De altminteri moldovenii nu numai că nu sunt iubitori de învățătură, ci chiar le e urâtă aproape la toți. Chiar și numele meșteșugurilor cele frumoase și ale științelor nu le sunt cunoscute. Ei cred că oamenii învățați își pierd mintea și atunci când vor să laude învățătura cuiva, zic că a înnebunit de prea multă învățătură. Despre lucrul acesta moldovenii vorbesc fără cuviință zicând că *„învățătura este treaba popilor; pentru un om de rând este de ajuns dacă știe să citească și să scrie, să-și scrie numele, să-și treacă în condica lui un bou alb, negru și cu coarne, caii, oile și alte dobitoace de povară, stupii și orice alte lucruri de acestea; toate celelalte sunt netrebuincioase”*. Cu toate că femeile nu stau ascunse față de bărbați cu aceeași băgare de seamă ca la turci, cu toate acestea, dacă sunt cât de cât de neam bun, ies

rareori afară din casele lor. Jupânesele boierilor au, ce-i drept, o înfățișare plăcută, dar cu frumusețea stau mult în urma nevestelor oamenilor de rând. Căci acestea au chipul mai frumos, însă sunt în cea mai mare parte desfrânate. Unele beau pe acasă mult vin; dar în adunări rareori vezi o femeie beată: căci o femeie este socotită cu atât mai vrednică de cinste, cu cât mănâncă și bea mai puțin la ospete. De aceea rar va vedea-o cineva ducând îmbucătura la gură sau deschizându-și buzele atât ca să i se poată vedea dinții; ea își vâra îmbucătura în gură cât poate mai în taină. Ei nu socotesc nimic mai de ocară decât să se vadă părul unei femei măritate sau al unei văduve; și se socotește fărădelege să descoperi la vedere capul unei femei. Dimpotrivă fetele socotesc că e rușine să-și acopere capul, chiar și cu pânza cea mai subțire, căci ele socotesc că a umbla cu capul gol este semnul curăției. Altminteri, obiceiurile sânt tot atât de deosebite, cât este de deosebit acru de la un ținut la altul al țării.

Locuitorii din Țara de Jos, de multă vreme obișnuiți să trăiască în război cu tătarii, sunt oșteni mai buni și de asemenea oameni mai mânioși decât ceilalți: se răzvrătesc mai lesne și sunt mai nestatornici, iar dacă nu au un dușman dinafară cu care să se bată, sunt lesne ispitiți de lenevie ca să stârncască o răzvrătire împotriva căpeteniilor, ba chiar și împotriva domniei însăși. Despre slujba religioasă știu puțin lucru. Cei mai mulți dintr-înșii și aproape tot norodul de rând crede că fiecărui om Dumnezeu îi hotărăște ziua morții; iar înaintea acesteia nimeni nu poate să moară sau să piară în război. Aceasta le dă o îndrăzneală așa de mare, încât se năpustesc uneori nebunește asupra dușmanului. Să omoare sau să prade un turc, un tătar sau un evreu socotesc că nu este păcat și cu atât mai puțin fărădelege. Cei ce locuiesc mai aproape de țara tătarilor, ei zic că n-au prădat, ci că și-au luat înapoi numai ce era al lor, fiindcă tătarii nu ar avea în stăpânire astăzi nimic

afară de ceea ce au răpit cu sila de la strămoșii lor. Preacurvia este rară la ei. Însă tinerii socotesc nu numai că nu este rușine, ci că este de laudă să preacurvească în taină până se însoară, ca și când n-ar fi ținută să asculte de vreo lege. De aceea la ei se aude adesea vorbindu-se în chipul acesta: „Fătul meu iubit! ferește-te de furtișag și de ucidere, pentru că eu nu te voi putea scăpa de la spânzurătoare; dar pentru împreunare neîngăduită nu ai a te teme de vreo primejdie de moarte, câtă vreme vei plăti banii la șugubinat (așa se cheamă acela care îi duce la femei desfrânate)“. Chipul cu care primesc oaspeți străini și drumeți e vrednic de cea mai mare laudă; căci deși foarte săraci din pricina învecinării cu tătarii, totuși nu se dau înapoi niciodată să dea mâncare și găzduire unui oaspe și-l adăpostesc fără plată timp de trei zile, împreună cu calul său. Pe străin îl primesc cu fața voioasă, ca și când le-ar fi frate sau altă rudenie. Unii așteaptă cu masa de prânz până la al nouălea ceas din zi și, ca să nu mănânce singuri, își trimit slugile pe ulițe și le poruncesc să poftescă la masă drumeții pe care îi întâlnesc. Numai vasluienii n-au faima aceasta; aceștia nu numai că închid casa și camera în fața oaspetelui lor, ci se ascund când văd pe cineva venind, se îmbracă în haine zdrențăroase, vin apoi în chip de calici și cer ei înșiși pomană de la străin.

Locuitorii din Țara de Sus se pricep mai puțin în ale războiului și nici nu sunt prea deprinși cu armele; mai degrabă își mănâncă pâinea în sudoarea frunții și în liniște. Sunt înverșunați aproape până la eres în credința lor, de aceea se găesc peste 60 de biserici din piatră numai în ținutul Sucevei, peste 200 de mănăstiri mari, clădite din piatră, în toată Țara de Sus, iar munții sunt plini de călugări și pustnici, care își jertfesc acolo, în liniște, lui Dumnezeu viața smerită și singuratecă. Furtișaguri nu se săvârșesc decât puțin sau deloc la ei. Totdeauna s-au arătat cu credință către domn, iar dacă s-au iscat și unele tulburări printre ei, acestea au fost stârnite

numai de boierii din Țara de Jos. Asemenea și înainte de însurătoare păzesc curăția și au năravuri bune – lucru prea rar în Țara de Jos. În trebile țării sânt mai vrednici decât ceilalți; trebile casei le fac cel mai bine; poruncile primite le împlinesc cu cea mai mare râvnă, iar oaspeții îi primesc mult mai bine decât locuitorii din Țara de Jos.

Jocurile sânt la moldoveni cu totul altfel decât la celelalte neamuri. Ei nu joacă doi sau patru înși laolaltă, ca la franțuji și leși, ci mai mulți roată sau într-un șir lung. Altminteri, ei nu joacă prea lesne decât la nunți. Când se prind unul pe altul de mână și joacă roată, mergând de la dreapta spre stânga cu aceiași pași potriviți, atunci zic că joacă *hora*; când stau însă într-un șir lung și se țin de mâini așa fel că fruntea și coada șirului rămân slobode și merg împrejur făcând felurite întorsături, atunci acesta se numește, cu un cuvânt luat de la leși „dan“. La nunți, înainte de cununie au obicei să joace în ogrăzi și pe ulițe în două șiruri, unul de bărbați, iar celălalt de femei. La amândouă se alege o căpetenie, un om bătrân și cinstit de toți, care poartă în mână un toiag poleit cu aur sau unul peștit, legat la capăt cu o năframă cusută frumos. La pasul cel dintâi una dintre căpetenii trage pe ceilalți, care trebuie să vină după ea, de la dreapta spre stânga, cealaltă îi trage de la stânga spre dreapta, astfel încât ajung să stea față în față; după aceea se întorc spate la spate, apoi se învârtesc fiecare șir în șerpuită arcuite și, ca să nu se încurce, se mișcă așa de încet, încât mai că nu se poate vedea că șirurile se mișcă. În amândouă șirurile fiecare își ia locul după rangul lui. Jupânesele și jupânițele boierilor au locul după starea bărbaților și părinților lor. Totuși căpetenia are totdeauna locul cel dintâi, locul al doilea îl ia nunul, iar pe al treilea mirele. Aceleași locuri le iau în șirul femeilor nuna și mireasa, chiar dacă acestea sunt dintr-o stare mai de jos decât celelalte. Până la urmă, însă, cele două rânduri se amestecă și joacă roată, în așa chip că fiecare bărbat însurat

ține de mâna dreaptă pe nevasta lui, iar holteii țin ficcare de mână câte o fată de scama lor și le învârtesc împrejur. Uneori hora se învârtește în trei colțuri, în patru colțuri sau în forma unui ou, după voia și iscusința căpeteniei. Afartă de aceste feluri de jocuri, care se joacă pe la sărbători, mai sunt încă alte câteva aproape un eres, care trebuie alcătuite din numerele fără soț 7, 9 și 11. Jucătorii se numesc „călușari“, se adună o dată pe an și se îmbracă în straie femeiești. În cap își pun cunună împletită din pelin și împodobită cu flori; vorbesc ca femeile și, ca să nu se cunoască, își acoperă obrazul cu pânză albă. Toți au în mână câte o sabie fără teacă cu care ar tăia îndată pe oricine ar cuteza să le dezvălească obrazul. Puterea aceasta le-a dat-o o datină veche, așa că nici nu pot să fie trași la judecată, când omoară pe cineva în acest chip. Căpetenia cetei se numește starit, al doilea primicer, care are datoria să întrebe ce fel de joc postește staritul, iar pe urmă îl spune el în taină jucătorilor, ca nu cumva norodul să audă numele jocului mai înainte de a-l vedea cu ochii. Căci ei au peste o sută de jocuri felurite și câteva așa de meșteșugite, încât cei ce joacă parcă nici nu ating pământul și parcă zboară în văzduh. În felul acesta petrec în jocuri neconținute cele zece zile între Înălțarea la cer a lui Hristos și sărbătoarea Rusaliilor și străbat toate târgurile și satele jucând și sărind. În toată vremea aceasta ei nu dorm altundeva decât sub acoperișul bisericii și zic că, dacă ar dormi într-alt loc, i-ar căzni de îndată strigoaicele. Dacă o ceată de acestea de călușari întâlnește în drum alta, atunci trebuie să se lupte între ele. Ceata biruită se dă în lături din fața celeilalte și, după ce fac învoieli de pace, ceata biruită este supusă celeilalte cete vreme de nouă ani. Dacă vreunul este omorât într-o astfel de încăierare, nu se îngăduie judecată și nici judecătorul nu întreabă cine a săvârșit fapta. Cine a fost primit într-o asemenea ceată trebuie să vină de ficcare dată vreme de nouă ani, în aceeași ceată; dacă lipsește, ceilalți zic că îl căznesc duhuri rele

și strigoaicele. Norodul lesne crezător pune pe sama călușarilor puterea de a izgoni boli îndelungate. Vindecarea o fac în acest chip: bolnavul îl culcă la pământ, iar călușarii încep să sară și, la un loc știut al cântecului, îl calcă, unul după altul, pe cel lungit la pământ începând de la cap și până la călcâie; la urnă îi mormăie la urechi câteva vorbe alcătuite într-adins și poruncesc boalei să slăbească. După ce au făcut aceasta de trei ori în trei zile, lucrul nădăjduit se dobândește de obicei și cele mai grele boli, care s-au împotrivit lungă vreme meșteșugului doftoricesc, se vindecă în acest chip, cu puțină osteneală. Atâta putere are credința până și în farmece.

CAPITOLUL AL XVIII-LEA DESPRE OBICEIURILE DE LA LOGODNĂ ȘI DE LA NUNTĂ

După ce am arătat sufletul și năravurile moldovenilor, cititorul poftitor să știe nu va fi cu siguranță nemulțumit, dacă îi vom arăta pe scurt și obiceiurile de care țin aceștia seamă la logodne și la nunți. Moldovenii își însoară copiii la vârsta la care trebuie să se facă, după legile bisericești, cununia. Însă se socotește că e rușine dacă o fecioară cere pe un bărbat; iar obiceiul țării a statornicit că flăcării trebuie să-și aleagă ei înșiși neveste și nu să-și aleagă părinții fetei ginerele. Drept aceea, dacă unui flăcău îi place o fată, atunci el trimite la părinții ei oameni pe care ei îi numesc, cu o rostire latinească stricată, pețitori, adică *petitores*. Aceștia iscodesc mai întâi pe departe gândurile bătrânilor, ca să nu pătească rușinea să nu vrea părinții fetei. Dacă bagă de seamă însă că aceștia vor s-o dea atunci se duc cu toate rudeniile mirelui în casa fetei. Cel mai de frunte dintre pețitori, numit staroste, începe să rostească vorbele pe care vrem să le dăm aici, fiindcă aproape pretutindeni sunt la fel: „*Moșii și strămoșii părinților noștri, umblând la vânat prin codri au dat peste țara în care locuim noi*

acum și în țara asta trăim, ne hrănim și ne întărim cu laptele simierea ei. Îmboldit de pilda lor, măritul boier cutare, în vreme ce umbla după vânat pe câmpii, prin codri și prin munți, a dat de o ciută, care, sfoasă și cuminte nu i-a îngăduit să-i vadă fața, ci a luat-o la fugă și s-a ascuns. Am pornit pe urmele lăsate de copitele ei, care ne-au adus până în casa aceasta; de aceea voi trebuie sau să ne dați sau să ne arătați încotro a fugit vânatul pe care l-am gonit cu osteneală și sudoare din pustietăți". Acela ce rostește vorbele acestea mai adaugă încă vreo câteva alte vorbe cu tâlc și înflorite, pe care le poate ticlui. Părinții răspund la început că în casa lor n-ar fi venit acest fel de vânat; oaspeții s-au încurcat în urmele pe care au venit, ciuta ar putea fi ascunsă pe la vecini. Iar dacă pețitorii stăruie să li se arate vânatul, atunci se aduce o fată bătrână, urâtă și îmbrăcată în zdrențe și îi întreabă dacă aceasta e ciuta pe care o urmăresc. Pețitorii răspund: „nu!“ și adaugă că vânatul lor are plete bălaie, ochi de șoim, dinți ca șiragul de mărgelă, buze mai roșii decât cireșile, trup ca de leoaică, pieptul ca de găscă, gât ca de lebădă, degete mai netede decât ceara și fața mai strălucitoare decât soarele și luna. Dacă părinții tăgăduiesc din nou că un astfel de vânat s-ar fi arătat vreodată la ei, pețitorii le dau răspuns că ei au cei mai buni câini de vânatoare, care nu i-au înșelat niciodată și care le au dat semnele cele mai adevărate că ciuta pe care o caută ei se află tănuită aici.

Ia urmă, când pețitorii se laudă cu sila și cu armele, atunci părinții scot fata la iveală, împodobită după puterile lor. Când o văd, pețitorii spun îndată că ea este ciuta căutată. Apoi cheamă un precot sau, dacă acesta este prins cu alte trebi, pe cei mai bătrâni dintre vecini și înaintea lor logodnicii își schimbă inelele. Isprăvindu-se aceasta, părinții ascund îndată fata și se întinde masă, la care, înainte să se scoale, se hotărăște ziua nunții.

Când mirii sunt copii de boieri, atunci nu se poate face nici logodna și nici binecuvântarea preotului fără încuviințarea domnului și mărturia arhiereului. Prin aceasta de la urmă se caută să nu se facă vreo nuntă neîngăduită de legile creștinești și preotești; iar prin cea dintâi, să nu se unească mai de aproape prin această legătură mai multe neamuri boierești fără de voia domnului. Când se hotărăște vremea să se facă nunta, atunci rudeniile se adună în luna dinainte, după liturghie, atât în casa mirelui, cât și în cea a miresei, aduc lăutarii din locul acela, care mai întotdeauna sunt țigani și se ospătează în casă în cântările din gură și din instrumente, ale acestora. După ce se ridică de la masă, fetele și alte femei cern făina aleasă pentru nuntă, din care pricină ziua aceasta este numită îndeobște ziua cernutului. Dacă se află în același târg sau în același sat casele celor logodiți, ori nu sunt mai departe una de alta decât cale de două sau trei zile, atunci ospățul de nuntă începe de joi în amândouă casele și ține până sâmbătă. Duminica se strâng toate rudeniile mirelui ca să aducă mireasa și trimit înainte colăcari ca să vestească sosirea mirelui. Cei ce sunt adunați la casa miresei îi pândesc în cale și caută să-i prindă înainte să ajungă la casa miresei. Ca să se ferească de acest lucru colăcarii folosesc de obicei cai foarte iuți. Dacă se întâmplă să-i prindă, când este vorba de oameni din norod, îi leagă vârtos și-i pun de-a-ndăratelea pe cal; la cei de frunte, însă, pe aceștia îi împresoară prietenii miresei și îi duc îndată, cu chip că i-au robit, până la casa acesteia. Odată ajunși acolo, îi întreabă ce caută? Ei dau răspuns că au fost trimiși să vestească război și că oștenii vor sosi curând ca să ia cetatea. După ce spun acestea, îi duc înlăuntru și îi silesc să deșarte câteva pahare cu vin și îndopați astfel cu vin, îi trimit îndată îndărăt cu câțiva oaspeți ai miresei. Când aceștia văd că vine mirele, îi lasă pe colăcari – nu fără ocări – și se grăbesc spre casă. Dacă aceia care îl însoțesc pe mire pot să se ia după dâșii și să-i înhațe, atunci obișnuiesc să-i lege vârtos și să-i ia cu ei.

La urmă, când oaspeții celor două părți se adună în casa miresei, se pune la cale o întrecere de cai, hotărându-se o răsplată și anume: la oamenii de rând, o năframă cusută frumos, iar la cei mai avuți, o bucată de pânză sau de mătase de bun preț. Apoi trimite înainte oameni care hotărăsc ținta și, după ce dau semni de pornire printr-unul dintr-înșii care fac strigarea, aceia ce cred că au caii cei mai buni le dau pinteni. Învingătorul primește răsplata din mâna miresei, iar calul e împodobit cu o cunună de flori împletită meșteșugit. Spre seară, după vecernie, logodnicii sunt duși la biserică cu cât alai le stă în puteri, ca să primească binecuvântarea bisericească. În mijlocul bisericii se așterne un covor, pe care stă la dreapta mirele, iar la stânga mireasa. În vreme ce stau acolo, li se pun sub amândouă tâlpile galbeni, iar la oamenii de rând, lei prin care se înțelege că s-au lepădat de lume și că trebuie să calce în picioare măreția acesteia. Îndărătul lor stau nunul și nuna, ținând două lumânări la fel de mari și de grele. În vremea aceasta preotul rostește rugăciunea obișnuită la cununie și le schimbă de trei ori inelele. După ce pune celor doi miri cununiile pe cap, îi poartă prin mijlocul bisericii la fel ca la danț, în vreme ce cântăreții înalță cântarea obișnuită la acest prilej. În această vreme rudle împrăstie printre cei din jur bani mărunți, nuci și hamei uscat, ca să arate prin asemenea pilde că se roagă lui Dumnezeu dătătorul de viață pentru rodnicia hameiului și a nucilor, iar de toate avuțiile și semețiile acestei lumi trebuie să se lepede. Preotul dă la urmă celor doi cununați să guste de trei ori pâine întinsă în miere, semn al dragostei și unirii veșnice. Și ca să dea prilej celor dimprejur să râdă la această ceremonie voioasă, îi lasă pe miri să încerce de trei ori în zadar să apuce din îmbucătură. După ce se sfârșesc toate, toți se întorc, în aceeași rânduială în care au venit, la casa miresei, a cărei față e acoperită cu o pânză subțire de mătase roșie, prinsă cu două bolduri, pe care la urmă, când mireasa e

dușă la culcare, frații sau rudeniile miresei le înfig în perete deasupra capului mirilor. În vremea aceasta mănâncă și bea, câteodată până la al treilea ceas al dimineții. După acest ceas, bucătarii pun pe masă un cocoș fript cu pene cu tot; unul dintre oaspeți se ascunde sub masă, cântă cocoșește și vestește zorii zilei. Oaspeții dau după aceea bucătarului bacșiș și se ridică cu toții de la masă; iar mirele, care își ține mireasa de mână, se așază în mijlocul camerei. Apoi un diac citește cu glas tare foaia zestrei, iar toate aceste lucruri, care au fost puse într-o cameră deosebită ca să poată fi văzute de fiecare, sunt încărcate într-o căruță și duse acasă la mire. Apoi acela care vorbește părinților miresei în numele ei pomeneste nașterea, creșterea și toate celelalte binefaceri primite de la ei; le mulțumește pentru toate și le cere binecuvântarea, pe care părinții i-o dau ei înșiși sau pun pe altcineva să i-o dea în numele lor și roagă pe Dumnezeu și pe îngerul lor păzitor să le dea celor cununați dragoste credincioasă și așternut nespurcat, iar la urmă le aduce paharul de despărțenie – care se numește paharul căii albe – lăsându-i apoi să plece din casa lor. Când dau să pășească peste pragul casei, îi opresc frații miresei sau, dacă aceasta n-are frați, frații părinților ei, cu sabia goală, pe care o înfig de-a curmezișul în stâlpii ușii. Mirele scapă de ei dându-le fie un cal, fie un alt dar pe care îl are la îndemână. Mireasa se urcă singură (pentru că nu-i este îngăduit să ia din casa părintească nici o slugă) într-o căruță, însoțită de mama sau sora mirelui, și îl urmează pe bărbatul ei, care merge înainte. Când ajung la casa mirelui – după ce se mai deșartă încă vreo câteva pahare de vin – pe tineri îi duc nașii în odaia de culcare. Mirele se îngrijește cu multă luare-aminte ca a doua zi părinții miresei să nu afle nimic despre fiica lor; pentru că aceștia trebuie să-și vadă fiica, împreună cu toți prietenii apropiați, a treia zi după nuntă, drum care se numește drumul cel mare, fiindcă acuma părinții pot să aibă parte – după cum se întâmplă – sau de multă cinste,

sau de rușine. Căci, dacă fiica lor s-a aflat fecioară, nu numai că toate sunt bune, dar și părinții sunt ospătați cu o masă strălucită, la care, după ce mănâncă al doilea fel de bucate, se arată fiecăruia pe un taler cămașa cu semnele fecioriei, pe care toți obișnuiesc să pună un mic dar. Dar aceasta se întâmplă numai la oamenii de rând, căci la cei mai de sus nu pot să vadă cămașa decât socrii. Iar dacă fiica lor s-a făcut de ocară din pricina unci împreunări neîngăduite, mirele își adună a doua zi prietenii apropiați, cărora le arată că și-a găsit mireasa spurcată (cu acest cuvânt numesc ei femeile necinstite). Aceștia aduc pentru ea cea mai proastă căruță și, cu hamuri rupte, înhamă în locul cailor pe părinții ei și-i silesc cu bătaia să-și ducă înapoi acasă, ca pe o curvă, fiica așezată în căruță. Nimănui nu-i este îngăduit să împiedice acest lucru pe drum, și dacă cineva ar cuteza să slobozească pe părinți, acela ar fi pedepsit nu numai cu bătaia, ci și de către judecător, ca un călcător al legii și al obiceiurilor țării. Bărbatul oprește toată zestrea; și, dacă el a făcut cheltuieli cu nunta, le primește îndărăt, la porunca judecătorului, de la părinții care nu și-au păzit fata. Așa se întâmplă printre țărani cu oamenii aceia sărmani; dar nu și printre boieri care își priveghează fetele mult mai îndeaproape, așa că nu li se poate întâmpla lesne asemenea lucru. Când află că fata lor s-a găsit spurcată, răscumpără necinstea fiicei lor cu o zestre mai mare în sate sau bani; iar dacă ginerele nu se mulțumește în nici un chip cu aceasta, își iau fata acasă și dau mirelui slobozenie să se însoare cu alta.

Când domnul însuși este naș, atunci ospățul de nuntă se face la curtea domnească. Mirele primește din partea domnului un gugiuman la fel cu al domnului și un cal, iar la masă toată vremea stă de-a dreapta domnului cu capul acoperit. Toți slujitorii curții îl slujesc, ca și pe domn; iar când mirele se duce la biserică sau la casa sa, toată curtea domnească – cu țimbale și alte instrumente moldovenesti și turcești – îl însoțește ca pe

domnul însuși. A treia zi după nuntă mirele se duce împreună cu mireasa la domn și la doamnă ca să mulțumească pentru cinstea atât de mare ce li s-a făcut – dar fără să aducă daruri.

CAPITOLUL AL XIX-LEA DESPRE OBICEIURILE DE ÎNGROPĂCIUNE LA MOLDOVENI

Moldovenii își îngroapă morții după rânduiala bisericii răsăritene. Îndată ce moare cineva, se spală cu apă caldă și, înainte de a-i întepeni mădulele, îl îmbracă cu hainele cele mai noi și cele mai bune pe care le-a avut; se așază apoi trupul pe năsalie în mijlocul pridvorului. Trupul mortului nu se îngroapă chiar în ziua cea dintâi, ci se așteaptă până a treia zi, ca nu cumva să se socotească mort un bolnav căzut numai în nesimțire și să se îngroape de viu. Vecinii se adună când aud clopotele și își arată întristarea către rudele de sânge care stau în jurul mortului. În ziua sorocită pentru îngropăciune, toți vecinii se adună și-l petrec pe mort, după ce se isprăvește slujba la biserică, în vreme ce preoții merg înaintea lui, iar rudele în urmă. După ce se împlinesc datințele bisericești, trupul mortului este îngropat în curtea bisericii. Iar când moare vreo căpetenie a oastei, atunci caii lui se acoperă cu pânză neagră și hainele cele mai scumpe i se pun deasupra; înaintea mortului este purtată o sulită de care atârnă o sabie fără teacă și cu mânerul în jos. De o parte și de alta pășesc vreo câțiva oșteni, îmbrăcați în zale și cu coifuri. Ei pun în ochii cailor zeamă de ceapă sau praf de pușcă, ca să se arate ca și când caii ar plânge în felul oamenilor moartea stăpânului lor. Trupul unui boier îl petrece de obicei domnul însuși, împreună cu toată curtea lui. Dacă mortul a fost unul dintre cei mai de frunte, atunci semnele dregătoriei lui sunt purtate înaintea năsalei până la groapă; iar după aceea sunt așezate în spătărie sau în divan. Locul său trebuie să rămână gol măcar vreme de trei zile. Doliul nu este

același pentru toți. Dacă moare un țăran, atunci feciorii lui trebuie să umble cu capul gol șase luni de-a rândul, chiar dacă este în toiul iernii, și să-și lase să crească părul și barba; nu pot să-și acopere cu nimic capul, chiar dacă au de mers cale cât de lungă. Altminteri același lucru îl făceau îndeobște și boierii vreme de 40 de zile de-a rândul; însă acuma au lepădat asemenea obiceiuri și se mulțumesc să îmbrace haină cernită și să-și lase părul să cadă în plete. Dacă a murit fratele unei fete de țăran, după obicei ca își taie o șuviță de păr și o atârnă pe crucea ce se pune la groapa lui și poartă grijă un an întreg ca nu cumva să se piardă sau să cadă; dacă se întâmplă totuși acest lucru, ea atârnă iară o șuviță pe cruce. De obicei se adună cu toții în fiecare duminică la groapă vreme de un an și-și plâng mortii. Cei bogăți năimesc bocitoare, care știu felurite cântece de jale, în care arată ticăloșia ai deșertăciunea vieții, după cum se poate vedea din versurile acestea cu care fac de obicei începutul:

*Cânt cu jale viața rea a lumii acesteia,
Cum se sfarmă și se rupe ca un fir de ață.⁵*

Apoi ele închipuiesc ființa celui mort ca fiind de față, îl întrebă tot felul de lucruri și spun că din ură pentru lumea aceasta nu vroiește să răspundă la întrebările puse, dar, în cele din urmă, înduplecat de rugămințile rudelor, rostește câteva cuvinte. Le dă învățătură ce trebuie și ce nu trebuie să facă și le spune că de aici înainte nu va mai vorbi cu dânșii și nici nu se va mai întoarce pe pământ, fiindcă a și început să guste desfătările raiului, pe care Dumnezeu le-a gătit slugilor lui credincioase – și alte bazaconii de acestea de-ale femeilor limbute.

DIMITRIE CANTEMIR
*DIVANUL SAU GÂLCEAVA
ÎNȚELEPTULUI CU LUMEA
SAU GIUDEȚUL SUFLETULUI
CU TRUPUL*

CARTEA ÎNTĂIA

Glava 1. Lumea de cine-i făcută a ști și să cade

Înțeleptul: Vreăre-ași și așa pofti ca să te știu – precum mi să pare – o, lume falnică, amăgitoare și trecătoare, cine ti-au făcut și ce ești, de când ești, și de când ești, cum te ții?

2. Lumea de Dumnădzău făcută a fi crede

Lumea: Eu sint fapta și plăzmuirea a vécinicului împărat și sânt grădină plină de pomi sau pomi plini de roadă și, mai adevărat, vistériu plin de tot binele; și sânt 7207 de ani de când într-acesta chip frumos Domnul m-au meșterșuguit; și mă țiiu cu oamenii și oamenii cu mine.

3. Lumea trecătoare a fi să știi

Înțeleptul: Adevărat precum plăzmuirea lui Dumnădzău să fii, știu și crez. Așjidirea, grădină plină de flori. Numai cu – precât pricep – florile tale iară curund veștedzitoare, cădzătoare și în nemică întorcătoare; și pomii și poamele pomilor tăi mă tem să nu, ca pomul cel ce Dumnădzău au poruncit lui Adam

a nu mânca, să fie și porunca Dumnădzăului și a ziditoriului său călcând, au mâncat și cu moarte au murit. Iară avuțiile vistériului tău, nestătătoare; petrecerea ta cu oamenii și oamenii cu tine, deșertare și amăgială iaste. Iară pentru a anilor vechime câtă ai, mult mă mir: atâta cât ești de amăgitoare, mincinoasă și șugubață, cum te Dumnădzău rabdă și nu te, cu un cias mai înainte, prăpădește? Ce cu aciasta pre a sa prea bogată milă și îndelungă răbdare svitește.

4. Cu a lumii frumséte nu te amăgi

Lumea: O, nebunule și deșertule de minte, cum că amăgitoare și mincinoasă să fiu, dzici? Nu cauți să vezi și să cunoști frumsétele méle? Nu prăvești podoaba mea? Nu oglindești bunurile méle? Nu iai aminte desfătările și dezmierdările méle?

5. Lucrurile lumii ca pravul înaintea vântului

Înțeleptul: Vădz frumsétele și podoaba ta, ca iarba și ca floarea icrbii; bunurile tale în mâinile tâlharilor și în dintele moliilor; desfătările tale: pulbere și fum, carele cu mare grosime în aer să înalță și, îndată rășchirându-să, ca când n-ar hi fost să fac./

6. Pre împărații limbilor putérnici vădzând, nu te mâhni

Lumea: Vai, nepriceputule și streinule de minte, ce dzici că ai bună pricépere, cu ce minte și cu ce socotială cuvânt ca aceasta dzici? Eni ia aminte și ia sama pre împărați, cum sfărâmă și fac cetăți, cum prăpădesc și fac oaste, cum omoară și iartă, cum iau și dau – și prăvéște pre bogați, pre carii eu îi îmbogățesc, că nicecum ceva le lipséște și tot ce poftesc li să află. Au nu eu le dau? Au nu de la mine iau acéstea?

7. Lumasca nărocire n-are fericire

Înțeleptul: Dară până când acest bun al tău și fericit dar moștinesc?

8. Nărocirea fără hotar

Lumea: Nu au hotar, nice săvârșit.

9. Bogatul lumii, sărac

Înțeleptul: Cunoscute-am și adevărat iaste că nu au hotar ce, când nice să gândesc, atunceca toate acéstea le lipsesc și de toate să golesc și să sărăcesc și den vestita și laudata bogăție în blăstămata și defăimata sărăcie trec; și sfârșitul, cel ce bun și dulce să fie ar trebui și vésăl s-ar cădea, în rău și în amar să întoarce și cu nepovestită întristare și întoarce în țărna sa, iară sufletul în gheenna fără mila sa, în veci fără de săvârșit, chinuiaște.

10. Pildă den vechile istorii ia

Lumea: Bine am dzis eu că pricéperă îți lipséște, iară mintea ti-au lăsat strein. Dară nu ai istoriile citit, nice ai hronicele cercat, ca să știi și să te înveți în câtă de puțină și scurtă vréme Alexandru-împărat, ficiorul lui Filip, câtă lume au suppus, câte țări au agonisit, câte cetăți au sfărâmat ș-au făcut și câte avuții au câștigat și cu cinste întru a sa împărăție s-au săvârșit?

11. Pildă de pe Alexandru Marele

Înțeleptul: Ba citit ș-am cercat. Ce încă am mai aflat că de o mică a lui slugă și în puțină băutură o picătură de vin amestecat, dintr-atâta mărime ce avea, mai de gios decât toți l-au făcut, den împărăție în sărăcie, din vârtute în slăbiciune, din frămséte în grozăvie și ponegriată și, ca să cu un cuvânt dzic, din viață în moarte și din viu mort l-au prefăcut și cu mare întristare sufletul la iad l-au mutat. Dară aciasta iaste facerea de bine a ta? Cu aciasta celor ce cu tine să simetăsc și în tine să nedecjduiesc plătești? Aciasta iaste săvârșirea și mai pre urmă ieșirea acelor ce țin și socotesc că bunurile tale n-au săvârșit? O, vrédnică ești de urăre și de lepădare!

12. După moarte numele nu în răutăți, ce în bunătați vestit să rămâie

Lumea: Dară cu aciasta minte te porți și cu aceasta socotială îmbli, o zburatule de minte? Dară eu, căci dziși că bunurile mele n-au sfârșit, n-am dzis precum cei ce le stăpânesc nu vor muri – însă de vor și muri ei, iară numele și slava lor nu moare, nu să trece, nu să săvârșește, ce în véci rămâne. Și pentru aciasta voi toți mai vârtos decât pentru toate vă siliți, ca voi trecându-vă, numele cinstit să vă rămâie.

13. Nume vestit, cu facerea de rău nu vei agonesi

Înțeleptul: Poh, cu ce dulceață de miire, însă cu otravă amestecată, și pe mine a mă ospăta poftesti și a face silești! Adecă eu, cu slava bogății tale, a mă afla să silesc ca nume vestit să agonisesc și în puțină vrème toate céle ale pohtei trupului meu să fac, precum Alexandru, ce folos voi au avea? Căci el atâta râtundzală a pământului călcând și atâtea împărății supuind, după moarte loc mai mult de șapte palme nu i-au rămas și pe acela nu el, ce pământul pe dânsul l-au stăpânit; căci că țărna pe pieptul lui s-au suit, ochii i-au împlut, gura i-au astupat și cu aciasta pildă aducându-i că, nesăturându-să de slavă, să să sature de lut; și trupul acela ce oamenii fiu lui Dumnădzău – pentru frumusețea – a fi socotia, viermii și gândacii pământului l-au mâncat, și din țărână fiind, iarăși în țărână s-au întors. Au doară mai de-a firea decât dânsul mă voi face? Au la mai mare stepănă mă voi sui? Deci acmu, o, amăgelnico, aceasta iaste împărăția ta? Așé iaste puterea ta? Într-acesta chip rămâne slava ta? O, vrédnică ești de ocară și încă mai de multă defăimare cel ce-ți crede ție și te pofteste pre tine și, apucându-se, hrăpește și nu te liapădă.

14. Frumusețea lumii inema ta nu poftiască

Lumea: Dară ce vei să dzici? Au doară nu sint frumoasă?

15. Dragostea frumusețelor multe stricăciuni aduce

Înțeleptul: Ba frumoasă, de te voiu socoti că ești grozavă, ca de a tale frumsețe să nu mă nebunesc.

16. Vreun bine de la lume nu vei agonesi

Lumea: Dară au nu sint bună?

Înțeleptul: Ba bună, de te voiu precum rea să fii cunoaște, ca prin răutate bun să mă fac și la mai mare bine să agiung.

17. În lume vreo înțelepciune nu vei afla

Lumea: Dară nu sint înțeliaptă și de toată cunoștința plină?

Înțeleptul: Ba înțeliaptă, de te voi nebună ținea și prin a ta nebunie înțelept să mă fac; și mai vârtos, căci „înțelepciunea ta nebunie iaste“ [1 Cor. 3, 19].

18. În lume bunătațe și odihnă nu vei nemeri

Lumea: Au și la aciasta a răspunde vei afla? au nu sânt plină de tot binele?

Înțeleptul: Ba plină, de mă voiu pricépe precum că tu ești „desertarea desertărilor și toate îți sânt deșerte“ [Ecl. 1, 7]

19. Lumea spre binele, iară nu spre răul omului Dumnădzău o făcusă

Lumea: Oare cu ce féliu de socotială mai rea decât tot răul mă socotești? Căci pre mine sângur Dumnădzău ziditoriul meu deaca m-au desăvârșit făcut, au n-au dzis că-i bine, adecă au vădzut că sânt bună? [Gn. 1, 31]

20. Lumea, după păcat, în rea s-au prefăcut

Înțeleptul: Adevărat că, după acest a lui Dumnădzău cuvânt, ești bună. Căci Dumnădzău, preabunul, nemică rău, ce tot bine face; pentru acéia ești bună. Însă așé erai omului până a nu să, de frumusețea și dulceața pomului celui de moarte aducătoriu, amăgi; pre a căruia pom poamă mâncând cel de întâi zidit om, întru acéiași dată muritoriu s-au făcut (căci Dumnădzău pre om nemuritoriu îl făcusă), iară după accia tu omului în trudă te-ai făcut și în amar te-ai întors. Deci cea bogată, dumnădzăiască milă, pre facerea și plăzmuirea alor sale

mâni până în săvârșit a să prăpădi și a peri nevrând, și cu acesta mijloc alt pământ și alt ceriu nou i-au giuruît, al cărui pământ florile nevestedzitoare, pomii și poamele neputredzitoare și în toate timpurile preste măsură dând roada sa și, al căruia ceriu, la măsură căldura soarelui și la măsură frigul gerului; și mai vârtos acolo arșită și sêceta nu va fi, și iarna va lipsi, și soarele nu va apune, căci noapte nu să va face; și, ca să cu un cuvânt dzic, tot binele nu va lipsi și răul la nime să va atinge. Însă acêstea cu această tocmală omului întru moștenire s-au giuruît, ca de tine și de ale tale deșertări și întru nemică folositoare amăgiri lepădându-ne și ferindu-ne, acêle cerești și ale moșiii noastre ceii vécinice să cercăm și să le urmăm, precum au cântat Poeticul, adecă: „Cu cinste prăvește, minte, ceriul; céle pemintesti, cu rău le caută, batgiocuri“ și altul: „Noaă moșia ceriul“.

21. Spre a păcatului dezlegare noul Adam, adecă Hristos, a veni au trebuit

Lumea: Eu dzic că tu *Sinta Scriptură* n-ai citit. Au nu *Evangheliia* dzice că: „Dumnădzău părintele atâta au iubit lumea (pre mine adecă), cât și pre fiul său unul născut mi l-au dat“? [*Io. 3, 16*]. Dară tu, nebunule, cum și în ce féliu și pentru ce să mă urăști?

22. Venirea lui Hristos și a păcatului dezlegare mainte prin proroci dzisă; iară viind el, împărăția sa ne giuruiaște

Înțeleptul: Ba citit; ce de l-au dat, nu doară ca ție să să obștiască, ce ca pre ai săi din tine să-i osăbască și pre aleșii lui să-i aliagă, ca nu cumva întru a ta lumină îmblând întunérecul cel vécinic să moșteniască; ce lumina ta ponegriată socotind, lumina soarelui celui neapus să dobândiască, căci lumina ta, întunérec și frumusétea ta, grozăvie și bunătatea ta, răutate și îndemâna ta, răscoală și neaședzare, tot omul cu mintea întriagă a fi socotéște, și așé de tine să feréște și te uréște; și într-acesta chip evanghelistul Ioan mărturiséște (glav. 1, [5]): „Și lumina

în întunérec luminiadză și întunérecul pre dânsă nu o cuprinsă“.

23. Pre Dumnădzău de pe faptele sale cunoaște

Lumea: O, puțin socotitoriule, dară ochii de ce triabă îți sint? Au nu ca a mea ghizdavă și frumoasă lumină și prăvești? Și au nu vedzi acêste doaă lumini mari, carile Dumnădzău putérnicul una spre luminarea dzilii și alta spre luminarea nopții mi li-au dat? Și acêstea nu pentru altă, ce ca să-ți ochii luminédze și ale méle frumséte drăgăstoasă să prăvești și lucrurile să-ți slujești. Deci cum nu sânt să mă îndrăgești? Că eni socotéște, nesocotitul: când lumina soarelui cu nouri sau cu neguri să acopere, dzici că vrémea iaste melanholică sau stristă și cu vrémea și a ta voie să strică: și încă lipsind luna noaptea, călătoriu, câtă a primejdii frică porți și câtă veselie și bucurie ai avea macar cevași de s-ari lumina, ca calea ta a cunoaște să poți? Încă mai cu dedins, o, fluturatecule, du-te la cel orb de ochi și întriabă cât iaste dulceața luminii méle și ce ari da ca să o dobândiască și, întrebându-l pe dânsul, ț-ari spune dulceața luminii méle; și așé și tu a mă îndrăgi te-ai învăta, precum ți să cade să mă îndrăgești și să mă iubești și să-mi multumești.

24. Cu darurile ce ți s-au dat, spre bine, iară nu spre rău să te slujești

Înțeleptul: Dumnădzău atotputérnicul nu numai acêste lumini au făcut, ce și alta. Ce acêste doaă li-au făcut ca deasupra capului omului să luminédze, iară cea a treia, înlontrul capului. Deci céle pre dinafară – precum ai dzis – spre luminarea ochilor mici, ca vădzându-le, pre cel ce li-au făcut să cunosc, și cunoscându-l, să nu-l uit, și precum acêstea totdiauna îm luminiadză ochiul, așé el de la mine nepărăsit să proslăvască; iară nu precum ai dzis, ca pre tine și ale tale deșertări prăvindu-le să le îndrăgesc – căci nebun iaste carele iubéște ceva în deșert. Iară cea dinlontrul capului lumină iaste

socotiala minții mele, cu carea de lumini dătătoriu Dumnădzău m-au luminat ca a socoti să poci. De vrème ce faptele cuvântului său sânt așe de frumoase, așe de ghizdave, așe de luminoase, cu cât cel mai frumos, mai ghizdav, mai luminos va fi?! Au nu vor avea osebite cât întunérecul cu lumina? Căci așe și Ioan propovéduiaste că: „Dumnădzău lumină, iară lumea-i întunérec“ [Io. 3, 19]. Deci fiind tu întunérec, cum nu te voiu urî, și fiind el lumină, cum nu-l voiu îndrăgi? Că ce féliu și fără de minte a fi acela carele mai vartos întunérecul decât lumina ari iubi? Adevărat, acela decât tine ari fi mai nebun! Deci pre dânsul preafumos, preluminos știindu-l, lumina ta ponegrială, negură și miedz de noapte, lipsind lumina, să o socotesc; și pre dânsul să-l laud, să-l slăvesc, să i mă închin și să-l iubăsc, iară pre tine să te defaim, să te hullesc, să te urăsc și să te ocărăsc; căci a lui iaste lumina, și el lumina cea adevărată, iară a ta, cea stricătoare, și tu ești întunérecul cel primejdiuitoriu.

25. Spre poftele lumii orb, mut și surd te fă

Lumea: Bre, hei, om necunoscătoriu, vine-m ca nepărăsit de tine să rădz. Dară nu te vedzi că și tu în mine și prin lumina mea îmblî și cu dânsa în toate trebile tale te slujești? Și dzici că lumină n-am?

26. Cea de-apoi socotéște

Înteleptul: În credință bine mi-ai dzis necunoscătoriu, căci de a tale nemică știu, iară de le și știu, precum minciunoase să fie le știu; iară de sânt – după al tău cuvânt – necunoscătoriu, pentru aciasta sânt, căci, prin tine îmblând, îmblu ca cum nu aș îmbla în tine.

Înteleptul: O, lume, încă a te întreba poftesc: Celor ce-ți cumu-ți iaste voia slujesc ce le dăruiești?

27. Avuția a multor răutăți pricină

Lumea: Orice ari pofti.

Înteleptul: Eu poftesc avuție.

28. Avuția înmulțindu-să, lăcomie crește; din lăcomie zavistiia să naște

Lumea: Zidiul casii tale pre carele strămoșul tău făcându-l, fără măsură avuție într-însul au zidit, și mâne deminiată sau mai poimâne să va surpa, și avuția ce o zidisă strămoșu-tău într-însul o vei afla – carea iaste mai multă decât poftesti tu; și așe, iată că ti-am făcut bogat.

Înteleptul: O, lume, eu poftesc mai mult: ca vestit și cu nume mare să mă fac.

29. Zavistiia pe frați omoară

Lumea: Frate-tău sau priiatenul tău are multă avuție și să ține și petrece foarte bine, carele nu iaste bine să fie deopotrivă și într-o măsură cu tine; ce cu avuția ce ai aflat în zidiul strămoșu-tău siléște și fă într-un chip, doară îl vei omorî și, omorându-l, îți vei lua și a lui; și iată că mai avut, mai vestit și decât toti mai lăudat te vei face.

30. Lacomul toți săraci a fi poftéște

Înteleptul: O, lume, cu poftesc moșii și moșteniri, adecă sate, țarini și vii, ca mai mult să mă întăresc și mai slăvit nume să-mi agonesc.

Lumea: Iată că cu ț-am dat avuție multă. Du-te la cei ce, de lipsă, moșile și satele își vând, și acmu, în mare strânsoare fiind, cu ieftin preț le vei cumpăra; și într-acesta chip, iată că cu moșii și cu ocine te vei face.

31. Neagiungându-i țarini, sate poftéște; iară mândrul numai el om, iară alții dobitoace a fi socotéște

Înteleptul: O, lume, eu poftesc târguri și cetăți.

Lumea: Iată că vecinul, sau cel de aproape al tău, sat și cetate are, carile alți megiași mai avuți decât tine nu le au; și tu cu avuția banilor îl întreci. Acmu dară, cheltuiaște oarece puțin dentru al tău (sau cu mâna altora) și-l ucide sau îl dezrădăciniadză; și altul strein nu va încăpea să le cumperc, și macar di-ari și încăpea, să va tème de tine să să améstece, căci

tu ești vestit de bogat și de puternic. Și așé, neadăogând prețul, pre lesne și în cât de puțin preț le vei dobândi, și cu acesta mijloc și cetate și târg vei dobândi.

32. Bogatul scaunul cel mai înalt ciarcă

Înțeleptul: O, lume, eu după acéstea după toate, și cinste politiciască cer și poftesc.

Lumea: Fieteuinde între oameni pasă și ei, precum că bogat ești știindu-te, locul cel mai de sus și capul mésii îți vor arăta și oricarile vădzându-te, în picioare sculându-să, ți să va închina. Iată că într-acest féliu și cinste vei afla.

33. Bogatului mândru, Dumnădzău vrăjmaș lui

Înțeleptul: O, lume, eu decât aceasta, și mai mare cinste îmi poftesc și între stăpâniri să mă învrednicesc.

Lumea: Du-te la ușa împărătiască sau domniască că, pentru numele cel vestit a bogății tale și mai vârtos și cu puterea avuții, boierie îți vor da, și încă și cea mai de frunte; până încât, cu a banilor ajutoriu, și domnie și crăie, macar și împărăție poți să agonisești. Iată dară că toată cinstea lumii nu-ți lipséște.

34. Și cu bogăție și cu raiul a fi anevoie iaste; nime a doi domni a sluji poate

Înțeleptul: O, lume, eu cu acéstea împreună și împărătiia ceriului voiu să agonisesc și să o moștinesc.

Lumea: O, dulcele meu priiatin! Dară nu-ți agiunge, nici te-ai îndestulat că pre lume orici-ai poftit nu Ț-au lipsit? Au fiind tu într-atâta cinste și slavă, gândești că vei mai muri? Au asameni-te cu ceialalți oameni? Căci ca tine cine iaste? Sau cine ție să potrivește? Au doară lipsește-ți ceva? Dară, bunule meu priiatin, căci în multe gânduri și socotele dându-te, îți izblăznești firea și socotești acélea ce întristare îți aduc? Iată, toate câte-ți plac înaintea ochilor le ai. Lasă acmu dară alte prepuneri, ce numai ședzi, bea, mănâncă și te veseléște; că cât ai, nici odănoară nu le vei svârși.

35. De ești înțelept, în trei vremi te cumpănește

Înțeleptul: O, lume, dară eu știu precum și alții mulți ca mine, încă și mai puternici decât mine, au fost; dară până la svârșit ce s-au făcut? Ce s-au făcut împărații persilor cei mari, minunați și vestiți? Unde iaste Chiros și Crisors? Unde iaste Xerxis și Artaxerxis, aceștia carii în loc de Dumnădzău să socotiia și mai puternici decât toți oamenii lumii să ținea până într-atâta, cât și cu luciul mării și cu valurile furtunii ei vrea să stăpâniască, oamenilor săi poruncind ca să bată marea cu toiage și să o puie în obedzi, căci i-au stricat podul cel ce preste mare făcuse la bogazul de la Hersonisos³ (care loc să chiamă acmu Bogaz-Hisari) și alte lucruri de vârtute ci-au arătat? Unde iaste Alexandru marele, Machidonianul, carele nu pentru mărimea statului, ce pentru mari și minunate războaie și a multe țări biruință „marele” să numéște? Și să nu te mai, pentru alții vechi și minunați a grecilor împărați, întreb, ce pentru acești mai de curund: unde iaste Constantin marele, ziditoriul Țarigradului? Unde iaste Iustiniian, cel ci-au acca minunată și de toată lumea lăudată și în toate unghiurile a rătundzélii pământului vestită zidit beserică, carea să chiamă Svinta Sofia? Unde iaste Dioclitiiian, Maximiiian și Iuliiian, tiranii cei puternici și mari? Unde iaste Theodosie cel Mare și Theodosie cel Mic? Unde iaste Vasile Machidon și cu fiul său Leon Sofos și alți împărați puternici, mari și vestiți a grecilor? Unde sânt împărații Romii, cetății cei de toată lumea biruitoare? Unde iaste Romilos⁴, ziditoriul ei, și alții până la Chesariu Avgust, căruia toate părțile i s-au închinat? Și ce să-ți mai dzic? Unde sânt moșii, strămoșii noștri, unde sânt frații, priiatinii noștri, cu carii ieri-alaltăieri aveam împreunare și într-un loc petrecere, carii acmu din mijlocul nostru periră și acmu să pare că n-au mai nice odănoară fost? Acmu dară, pentru aceștia adevărat și fără înșelăciune să-mi spui, în ce chip și în ce féliu s-au petrecut?

36. *Moartea sosind, avuția ce folosește?*

Lumea: Priiatine, în grea m-ai supus întrebare: ce, de vreme ce ai osârdie a-i ști, iată că întru adevăr îți voi povesti. Toți aceștia pre carii îi întrebi după aceea de om slabă fire datorie – trăiaște tu – au murit și, părăsindu-mă pe mine, ș-au schimbat locul, dzicând că vor să trăiască mai mult aiuri, nu știu unde.

37. *Gol ai ieșit din pânțele maicii, gol te vei întoarce în țărână*

Înteleptul: Dară după moartea lor, spune-m, dintr-atâta avuție și vistere ce-au avut ce-au rădicat și au dus cu sine?

Lumea: Să știi că numai cu o félegă de pândze învâliți, ca cum ari fi în cămășa cea de mătasă învâscuți, și într-un săcriu aședzați, ca în haina cea de purpură mohorâtă îmbrăcați, și în gropniță aruncați, ca în saraiurile și polaturile cele mari și desfătate aședzați, ș-au dusu-să, iară altă nemică nici în sin, nice în spate n-au rădicat cu sine să ducă.

38. *A tuturor, sfârșitul unul, adecă moartea*

Înteleptul: Bine că pentru a lor viață și avuție pe drept mi-ai spus; dară pentru a lor suflete oare cum socotești să fie? Și cum să petreacă în lumea acéia căriia săvârșit nu iaste? Și mai vârtos pentru aceasta, ca fără minciună să grăiești, voi.

[*Lumea*]: Acum dară, voi să-ți grăiesc și eu după a voastră socotială, adecă precum socotiți pre cei buni de raiu, și pre cei răi de iad să fie moștenitori. Deci să știi că, de iaste așé, mai mulți în iad decât în raiu să află.

39. *Nesocotința patimă aduce*

Înteleptul: Hai, lume înșălătoare, dară la acesta svârșit pe cei ce cum îți place și cum îți iaste voia îți slujesc îi aduci și plata simbrîii lor iadul le arăți? Dară cum nu ești tu amăgitoare și minciunoasă? Dară, au nu-m dzisăși tu mai dincaorea precum că bunurile tale svârșit să nu aibă? Iată dară, au nu sint avuțiile tale fum și bunurile tale prav și desfătările tale pulbere de vânt rădicate, cinstea și slava ta ocară și defăimare? Ce ai făcut

schiptrul împăratului de carle lumea toată spământându-mă, să cutremura și cine de a lui cătră dânsul venire audziia, cheile cetăților sale până a nu sosi le trimitea; al căruia avuție nu era număr și puterile lui învinsire nu avea; caii și carăle lui iuti și multe; călăreții puternici; pedestrașii lui tari și cu fier îmbrăcați și armele lor ascuțite și vrăjmașe, pururea spre de sânge vărsare gata; cetățile lui mari și largi, cu zidiuri înalte și groase; șanțurile lor adânci și late, zimții lor groși și vârtoși dobitoacele lui multe, scumpe și frumoase? Dară țitorile lui cele alése ca cu frumsétea pre alalte a lumii féte să întriacă? Dară viile lui cele cu roada strugurului pline și grădinile cele cu tot féliul de floare de miros purtătoare, împodobite și înfrumțeséte? Dară palaturile și saraiurile lui cele minunate și de piatră încolțurată zidite și șeruirii de săpături iscusite și cu tot felul de marmure scumpă ghizdav pãrdosite? Acum dară și pentru acésea, pentru toate, întru adevăr și pre amăruntul să mi le ce li-ai făcut dovedești.

40. *Dumnădzău schimbă și mută împărățiile*

Lumea: O, vai de mine, ț-am dzis precum puțină-ți iaste cunoștința și prea multă necunoștința. Dară eu nu sânt înșălătoare, precum tu mă ocărăști, ce sint driaptă și toate pre dreptate fac; căci eu oricâte am în mine cuprinse, pe toate ca pe niște fii le țiu, și precum un părinte carele are mulți fii și le împarte avuția și bunurile sale și dintru dânsii tâmplându-să vreunua a muri și a celuia avuție iarăși fraților mortului și fiilor lui o împarte, așé fac și eu. Și de acésea de toate câte m-ai întrebat drept a-ți spune nu mă voi rușina, căci nu strâmb și vrednic de ocară, ce drept și vrednic de laudă am făcut. Schiptrul lui altuia l-am dat; avuțiile și bunurile lui căroră n-au silit să le câștige am împărțit; puterile și strășniciile lui cu patru scânduri în a pământului pânțele li-am legat; caii și carăle lui pre câmpuri li-am fărâmat, călăreții lui, dialuri și pedestrașii lui, pe șasuri, hulturii și alte a ceriului paseri i-au mâncat; armele lor rugina li-au topit; cetățile lui alții li-au fărâmat și

li-au cu pământul alăturat; șanțurile lor s-au împlut cu gunoii și zimiții cei frumoși de pustietate s-au răsipit; dobitoacele lui, masă întinsă jiganiilor li-am făcut gardurile viilor lui, focului și strugurii lor, de piciorul strein s-au călcat, livedzile și pomii lor cei cu roadă dulce de toată săcurea și de toată mâna carea n-au răzsădit s-au tăiat; țitorile lui cele iscusite curve cerății li-am făcut; florile grădinilor lui, degetele streine li-au cules și nasul celui necunoscut li-au amirosit; palaturile lui sălaşe boaghelor și puhacelor li-am premenit. Iată dară că aceasta iaste dreptate: ca cu toții, toate ale mele daruri să moșteniască și să stăpâniească.

41. Lumea agonisând, în mare primejdie spre a sufletului piardere ești

Înțeleptul: Pentru aceasta dară, o, lume măgulitoare, pre mine a mă măguli nu vii putea, căci eu, precum toate dzéstrele tale ca nourul și ca umbra nuorului să fie, am cunoscut; și încă cunoscut-am că de voi și pre tine și pe toată avuția ta agonesi, ce folos în iaste, de vreme ce acel neprețaluit suflet îmi răpuii? Și cu aceasta, în tine și în dzéstrele tale nice odănoară nu mă voiu nedejdiui, precum nu mă nedejduiesc fără de vas pre mare a îmbla.

42. Cu unii carii, împărați și bogați fiind, împărăția ceriului au agonesit, nu te simeți

Lumea: Dară pentru ce pricină și pentru care lucru sufletul să-ți pierdzi? Au doară socotești că bunurile și desfătările mele agonisind sufletul îți vei pune? Vedzi dară acmu, o, cinstite priiatine, că nu bună socotială în chivernisala ta pui, ce numai cele ce spre rău mărg gândești, iară nu și cele ce spre bine? Că de ai gândi în toate chipurile (pentru carile ți să și cade să iai aminte) nu ai aceasta minte în capul tău purta, ce ți-ai aminte aduce pentru David, carile întru atâta slavă împărățând și cu oști și cu avuții, dară cătră suflet stricatu-i-au ceva acéste a mele iscusite dzéstre? Ba, ce încă și împărat și proroc și după moarte

și svint au fost și raiului s-au învrednicit. Pentru aceasta dară, de vreme ce înțelept te numești, lasă-te de a mai hulirea înfrământăate podoabele a dzéstrelor mele, căci nu numai David ce și alții mulți împărați bogați, cinstiți, mari, tari și vestiți, carii toți cu ale mele de îndrăgit podoabe fiind înbrăcați să purta, și din pricina acestora nice cătu-i negru supt unghie scădere de binele sufletului lor nu s-au atins, ce, precum mai sus ți-am pomenit, împărății ceriului s-au îndestoinicit.

43. Lumea pre mulți, în multe bunătăți întemeiați fiind, la mari nebunii i-au întors

Înțeleptul: Audzi tu, nesățioasă de a uciderea ale oamenilor suflete, lume! Acéste izvoade carile tu mi le arăți cu de multe vreme li-am ispitit și li-am cercat și foarte primejduitoare li-am aflat. Eni adu-ți și tu aminte pe acest laudat David împărat și proroc odată, la ce stepână (cu ale tale lumești fapte înguruluindu-să) l-ai adus. Că nu numai căci i să scurta viiata, ce încă în loc ce era să moștinască raiul, gheena îl înghiția. Și aceasta era când cu a ta îndemnare – o, de rău voitoare a omului, lume! – pe Virsaviia, muiarea lui Uria Hetteus, spre curvie luasă. Ce numai cu atâta a hălăduit din lațul tău, căci îndată-ți cunoscu spurcata îndemnare și au început a să mărturisi (după dovada lui Nathan prorocul) și a dzice: „Miluiaște-mă, Dumnădzău, după mare mila ta, căce fără légea mea eu o știu, și păcatul meu înaintea mea iaste pururea“ [Ps. 50; 1–2, 4]. Și încă mai prin ispită știu, căci iarăși cu acela ce te laudzi proroc David, ți-au dzis: „Deșertarea deșertărilor și toate sânt deșerte“ [Ecl. 1, 1] adecă tu ești deșertare și lucrurile tale deșertări. Și încă mai audzit-am ci-ai lucrat aceluiași proroc prea înțelept Solomon fiu că, după atâta ce de mare cătră Dumnădzău avea lască, cât singur gură cu gură cătră sine au grăit, apoi pe urmă iarăși de tine nebunit fiind cât călcând dumnădzăiasca poruncă, femei și fete de niam strein între țitorile sale au luat. Atuncea dară, pre acel minunat întru

înțelepciune, ale tale desfătări și cu frumsețea muieriască împreunat fiind, din înțelepciune în nebunie, din curăție în spurcăciune și din dreptate în strâmbătate și din svînt păcătos l-au premenit, cât și capiște bodzilor, de mâni de om făcuți, au făcut. Acum dară, de vreme ce tu până într-atâta cu ale tale meștersuguri a face putuși și pre acel înțelept, carele de singur dumnădzăiescul nespun rost întru înțelepciune fu laudat, întru credința a aceluiasi Dumnădzău a să sminti îl făcuși, dară pe mine, săracul, carele nu dintru înțelepciunea lui o parte sau a treia parte, ce nici a miia parte dintr-o cirtă a înțelepciunii lui am, cum nu mă vei ademeni? Și cum nu mă vei, precum Ț-a fi voia, premeni? Că așeși de tot pre acel al meu ziditoriu și de viață-m dătătoriu Dumnădzău a-l uita mă vei face și pre acela ce-au făcut ceriul și pământul, marca și toate împlerile ei să părăsască, și aurului, argintului și lucrurilor a mânelor omenești să mă închin și cu ale tale (prin desfătări) mâncări și băuturi mai vârtos pantecele a-mi fi Dumnădzău să primască. Pentru care lucru, fericitul Pavel tare și vârtos a mă feri, frumos și minunat mă învățând opréște [*Filip. 3, 19*].

44. Pre mulți audzind că cu avuția raiul moșie au cumpărat, cu aceasta pricină avuția nu iubi, căci celor mai mulți iadul li-au câștigat.

Lumea: O, prostatecule oame, dară iarăși te abați din driapta și buna socotială? Dară ce socotești, au doară că cu dzéstrele méle împodobit și cu avuția mea înavutit și îmbogățit fiind, sufletul îți vei piiarde? Și nu știu ce-mi spui că cu ale méle de nehulit cuviosă desfătări te vei închina bodzilor. O, minunat lucru de mare a ta nepricépere și de grosimea a tâmpirei minții tale! Dară n-ai cunoscut că cu multa avuție, cu multul folos sufletului tău vii face? Cu avuția poți zidi beserici, mănăstiri, fântâni, poduri; cu avuția poți scoate robi, a plăți datornici; cu avuția poți a milui, a întări pe cei slabi. Și mai vârtos n-ai citit (au poate fi că ești neînvațat) *Svinta Scriptură*,

că împărăția ceriului iaste foarte ieftină? Căci o făméie doi bani numai în gazofilachie aruncând, împărăția ceriului s-au cumpărat (*Math.*, glav. 2). Acum dară, cum nu iaste fericită avuția mea și cum nu vii fi tu nebun de nu vii sili a o agonisi, de vreme ce și sufletului, și trupului îndămână și bine îți face?

45. *Adăogându-ți-să avuțiile, inema să nu ți să împietrească*

Înțeleptul: Ah, lume lingușitoare, cum te spre a mea amăgire lingușești! Eu, macară că adevărat (după al tău cuvânt) de carte neînvațat și prostatec sânt, însă pre cât în putintă mi-au fost, *Svintele Scripturi* am cercat și iarăși într-acea svintă și adevărată *Scriptură* aflaiu unde dzice că un voinic, pre Domnul Hristos întrebând dzisă: „Bunule învățatoriu, ce voiu face să moștenesc împărăția ceriului?” [*Mt. 19, 16* și urm.]. Bunul învățatoriu buna învățătură i-au dat: să să păzască și să să feriască de toate de célea ce pravila și légea opréște; să Țic și să facă toate acélea carile légea și pravila a face îndiamnă și poruncéște. El au răspuns precum acéstea toate să află păzindu-le și Țiindu-le, dzicând: „Acéstea din tineréța mea li-am păzit”. Atuncea, Domnul, cea deplin i-au arătat trebuință, dzicându-i: „Du-te de vinde toată avuția ta și o dă săracilor”. Atuncea mișelul, fiind cu a ta dragoste deprins și cu a ta înșălăciune cuprins, rău să întristă și cumplit să mârni și mai vârtos te ascultă pre tine, o, vrédnică de hulă lume, decât pre dascalul pre carele, precum iaste bun mai denainte îl mărturisisă, și așé cu frântă voie, trist întorcându-să, porunca cea bună a didascaiului celui bun a o face cu greu îi fu. Dară aceasta pentru ce? Au nu căci era cu tine și cu desfătăriile tale deprinsu și spre postele tale cu totul împinsu? Și așé, mai tare cu avuția au închis și au pierdut, decât au deșchis și au afonisit împărăția ceriască, și până într-aâta de strâmtă și de aspră i s-au făcut, cât mai pre lesne să fie cămilii a întra prin urechile acului decât lui în [im]părăția ceriului. Pentru aceasta dară mă tem că, nu ca săraca banul voiu da, ce ca bogatul, când îl va cére

cineva, mă voiu întrista. Ce nici cu aceasta nu mă vii înșăla, căci nu-ți poftesc bogăția ta.

46. Lumea temniță, și pentru ce să să iubască?

Lumea: Acum dară, tu nicicum nu mă iubești?

Înțeleptul: Ba iubăsc, precum ti-au iubit și fericitul David, că te precum temniță să fii socotita. Și iarăși ca David, lui Dumnădzău atotputernicul cu smerenie mă rog, dzicând: „Scoate, Doamne, din temniță sufletul micu, a mă mărturisi numelui tău“ [Ps, 141, 10].

Lumea: Dară că acesta cuvânt mai mult spre urăre și defăimare decât spre dragoste și laudă iaste. Încă îm dzici că sint și temniță; dară pentru aceasta întru adevărat vine-mi să rădz de întunecată orbirea ta. Dară nu mă vedzi cât sint de largă și lată, luminoasă și frumoasă, cuvioasă și dragăstoasă, o, sărace? Pentru aceasta întriabă pe cei ce șed în temniță și închisoare, să-ți spuie ce iaste închisoarea temniții și slobodzenia mea.

47. Desfrânata voie sufletul spre moarte răpêste

Înțeleptul: Adevărat, după a ta nebună socotială și precum ti să pare, ești largă și lată, însă spre a facerea răutăți, iară nu bunătăți; luminoasă și arătoasă a lumina și a arăta cărările cele strâmbe, vărsătoare de sânge și pierdzătoare de suflet. Dară după a mea socotială bine pricep și frumos cunosc că pre cât poți, pre atâta silești ca prin această a ta întunecoasă lumină cu slobodă voie și desfrânată pohtă a îmbla să mă faci; și așé, deodată cu a ta lumină, întunérecul nebunii să mă cuprindă, în periri să mă aflu și în bezciscicie în veci de svârșit să mă cumplit chinuiesc.

48. În lume fericire nu iaste, nice lumanul fericit

Lumea: Vai, vai, cum a te pricepe nu poți, și pre aceștia ce în mine slobod lăcuiesc cum sint de fericiti și în toate bișugiti, a cunoaște să te învrednicești și lor a te obști să te nevoiești!

49. Fericit carele cu lumea nu s-au amestecat

Înțeleptul: Ba minți, falnică și mincinoasă ce ești, căci înțeleptul nu pe acela ce iaste în tine, ce pe cela ci-au ieșit din tine fericéște și încă și mai fericit cela ce încă n-au venit în tine! Și nici cu aceasta a mă dovedi vei putea.

50. Dreptul nu să va clăti de orice i s-ar întâmpla

Lumea: O, blăstămatule, ticăitule și nemică cunoscătoriule! Dară patriiarși, prorocii, apostolii, mucenicii și alalți svinți, au nu cu toții în mine au lăcuit? Au nu cu toții cu mine s-au slujit? Dară de vrémce ce accia cu toții să număsc fericiti, pre carii eu în mine, ca într-un săcriiu, ca pre niște odoară scumpe i-am păzit, căci tu atâtea de mine nevrédnice cuvinte îmi grăicști și necuvioasă răspunsuri îm răspundzi?

51. De lume lepădându-te, titlul fericirii vei agonisi

Înțeleptul: Ai, ce lătrătoare și de minciuni spuitoare ești! Dară tu, pre accia ce-s mai sus pomeniți svinți au din tine să fie fost îi socotești? Au cu tine să să fie slujit gândești? Dară că ei – o, fericiti! – întâi de tine și de dulcéțile tale lepădându-să, al fericirii titlul ș-au agonisit și acei întru pomenire de trei ori fericiti nu numai de tine, ce și sânğuri de sine s-au lepădat, porunca bunului lor învățatoriu păzind, unde dzice: „Cine va să vie după mine să să lépede de sine“. [Mt. 16, 24] și până într-atâta te urăsă că când le dzicea cineva că vor să moară, adecă să iasă din tine, atuncea bucurie nespūsă și nepovestită le venia și pre lângă acca fericită și nu în zădar bucurie ori fie ce féliu de cumplită, otrăvită și nemiloasă moarte în samă nu băga; ce unii întrând în foc, ca cum ari întra în roaă, alții întrând în ger și în ghețuș, ca cum ari întra în căldură și în feredeu; alții cu vine de bou bătuți, ca cum ar fi cu daruri dăruiți, alții de coadele a cai sirépi și nemoliți, cu iute alergătură târâți și pre a uliților pietre șpărcuți, ca cum ar fi în primblări și privéliști îmbla și a altora, a mulți, ale multe fără măsură cumplite și nesufferite pedépsc pătimiia. Și pentru

acéstea nemică, nicicum să scărândăvia, ce mai vârtos cu dragă inemă și vésâl suflet cătră dânsăle (adecă cătră munci) alerga. Și pentru ce așe? Pentru ca cu un ceas mai înainte din tine să iasă și la țénchiul cel ce din a lor cuconie a agiunge siliia să agiungă. Așijderea sâhastrii (o, norociții, că partea cea mai bună ș-au ales), carii pentru a ta de urât urâciune prin strașnici munți, fără de soții, singuratecii numai fugind și prin gaurile adâncelor vârtoape într-un loc cu jiganiile veninate și cu fiarale cumplite a petrece ascundându-să. Și pentru ce aceasta? Pentru căci bine socotiră că, mai cumplită, mai vrăjmașe, mai veninoasă gadină decât tine nu va fi și mai vârtos ca urâta și, de tot întregul cu mintea, hulita ta grozăvie să nu prăvască, carea slabilor de fire, trupeștilor ochi, oarece frumsête a avea să pare; cu carea cei mai mulți, prin amăgeala necunoștinții, rău să amăgescu. Iară ei (o, de tot rostul de trei ori lăudați) mai bine prin gauri a lăcui, de foame a muri, și de sete a să topi au ales decât în tine a lăcui, cu bunurile tale a-și petrece și cu desfătărilor tale a-și sminti nepretăluitile sale osfințite suflete. Pre carii tu, o, clevetitoare, nebuni să fie fost îi cu bârfala numești. La a căroră nebunie, cu toții cu osirdie lui Dumnădzău să ne rugăm, ca și pre noi părtași să ne facă și pre noi nebuni și fără de socotială să ne socotești.

52. Cu pohtele lumești deprinzându-te, dumnădzăiestile porunci gréle îți vor părea

Lumea: Mult mă micr de ce ruledzi și de ce blojorăști grăind în deșert? Acmu tu vei să dzici precum că aceia ce de mine să liapadă petrec vun bine sau află vreun folos? Oh, dară că iarăși că mă mir și mă minunedz, voi dzice! Și eni ia aminte ce voiu a te întreba: dară un om carele într-un munte pustiiu lăcuiăște și într-o gaură de bălaur sau într-o peșteră de leu, sau de urs, sau de pardos vietuiăște, oare ce féliu de petrecere va să facă? Și ce féliu de cust va să custe? Sau ce chip de traiu ca să trăiască? Pururea în răcnetile leilor, în mormăiturile urșilor, în șuieretele

bălaurilor și a șerpilor neprestanno, ca să nu dzic nepărăsit, groaza și frica cumplitelor jigării – sau să le dzic dihanii – purtând; și cutremurându-l vara ferbintiala și pripăcul fierbându-l și cocându-l, iarna frigul și gerul răcindu-l și înghețindu-l, foamea leșinându-l și hemnisindu-l, sétea aprindzindu-l și topindu-l și de va și ceva de mâncat sau de băut afla, doară rădăcina ierbi și apa din borta copaciului, pre carele nu el le mănâncă sau bea, ce iale pre dânsul topăsc și svârșesc. Deci aceasta ție înțelepciune de să pare a fi, mare nebun ești și în numărul celor fără de minte să te socotești.

53. Adevărata cătră Dumnădzău dragoste, de pofêțște acéia i să dăruiăște

Înțeleptul: Ah, fățarnică și pulbere, ce ești, lume! Dară cădz bine știi tu că dragostea pe toate învince și biruiăște [1 Cor. 13, 13]. Carea în inema unuia ca aceluia întrând și cuprindzindu-o, adecă cea deplin și adevărată dragoste, toate acélea carele mai sus mi le-ai pomenit cât sânt de réle, cumplite și de strașnice, toate în blânde, bune și în plăcuté să întorc. Când flămândzêște și însătoșadză, prin adevărată și deplina dragoste de toată hrana dulce și de toată băutura bună să îndestulit satură; pripăcul cel fierbinte și ardzând, pâlitoriu și gerul cel iute și vrăjmaș înghețătoriu, în vântul cel ce primăvara în răzvărsatul zorilor suflă să întoarce și spre a trupului și a cărnii slabului om spre îndemână să prămenesc; gânșaniile, jiganiile, fierile céle vrăjmașe și cumplite, blânde și domolite i să fac, cât și picioarele îi sărută și încă și slujbă îi fac; și pentru ca să într-un cuvânt dzic, toate acélea ce împotrivă și réle sint, următoare, ascultătoare și bune să fac. Căci că acel deplin bine (adecă Dumnădzău) cu dânsul pururea iaste, și el de față fiind, nice una îi lipsêște.

54. Omul, împărat peste toate lucrurile lumii, însă toate în chip de zălog îi sint date⁵

Lumea: Dară în mine ce vei căuta și nu vei afla? Sau ce vei pofti și nu vei găsi? Eni prăvește toate țircumstanțiile, adecă împregiurstarile melle; târgurile cele norodoasă, cetățile cele vârtoasă, satele cele dese, viile cele roditoare, țarinile cele de bișug dătătoare, grădinile cele cu flori frumoasă, livedzile cele cu pomături dragăstoase. Ia aminte saraiurile cele mari a domnilor, a boiarilor; socotește palaturile cele înalte și desfătate a crailor și a împăraților; prăvește ulițele cele late și cu piatră cupțușite a cetăților și a târgurilor; ia sama avuțiilor și a lucrurilor scumpe carile într-acéstea se află. Dară pentru alalte în mine, ce sânt nepovestite, cununi de dăruit și pe cela ce fără îndoință în slujește de împodobit, precum sint peștii mării, piticii părelelor, fierile și toată dihaniia pământului, pasirile ceriului și alalte cu carile dumnădzăiescul cuvânt m-au împlut și a lui mână svintă prin mine, prin frumoasa sa zidire, li-au împrăștiat! Și mai vartos, o, brudatecule, prin a mea pricină și prin mijlocul meu, tu cu dânsăle să te slujești și mâncând, bând, desfătându-te să te veselești, și binele meu cunoscând, cu tot sufletul să-mi mulțamești. Dară, o, sărace, Solomon au n-au mai înțelept decât tine fost? Și el încă aceasta învață, căci numai aceasta îți va rămânea.

55. Dulceața lumii, otrava sufletului

Înțeleptul: O, cursă și laț prin întunérec întins, dară au nu cunosc eu că toate acéstea ce mi li-ai pomenit și așeși tu sânjură unor pomi te asameni, carii pe lângă lacul unde odănoară au fost Sodomul precum să să afle să povestéște? Carii decât alți pomi ai lumii precum mai frumoși, mai umbroși și mai cuvioși să fie să povestéște, iară ispitind cineva a cerca, înlontrul lor putregaiu și în poamele lor putregiune, pliavă și amărăciune află. Ce însă tu mai cumplită și mai otrăvită amărăciune porți, căci poamele a pomilor acclora gustul amărăsc. Iară a ta otravă, gustul îndulcind, adecă pohtele trupului plăcând, sufletul

omori și otrăvești. Pentru care lucru tuturor de strigat iaste: „O, lume, ce ești miire amestecată cu fiare“.

56. Cu lumea, precum vreodată adevărat prieteșug vei lega, nu gândi

Lumea: Mult stau și de a ta scurtă și proastă minte mă mir: cum și în ce chip miire amestecată cu fiare a fi îmi dzici? Dară pre carii vreodănoară ai audzit să dzică: „o, că di-ar muri!“, numai pentru urâtul lumii? Ha, știu că vei, precum mulți să află și pre mulți ai audzit, să dzici. Dară știu pentru ce. Nu doară că pentru răul meu, ce pentru a lor de crieri puținătate, necunoștință și a puțineluse oarece bântuiale, nerăbdare și nesuferire. Iară cel întreg cu crierii și copt cu mîntea, aceasta nice odănoară dzice, nici vreodată pomenéște. Oare carele iaste acela ce ș-ar urî mamca – să nu dzic maica – căci, precum ț-am și mai dzis, eu pre toți ca pre niște fii îi țiuu, ca pre niște prunci îi aplec și ca pre niște cuconi îi grijesc. Și într-acesta chip eu pre dânsii socotindu-i și de tot răul ferindu-i oare în ce chip, în ce feliu și cine ar fi acela ce ari de mine a sa despărți vrea – căci eu tuturor, și în toate bună și blândă sint – și de bine, cine a să dezlupi ari pofti? Și de vréme ce-i iubăsc, iată dară că le sint priiatin – și care ari fi acela ce ari vrea de priiatinul său să să înstreinédză? Nime! Iată dară că de iubit și de îndrăgit sunt.

57. Lumea, maica răutăților și gazda tâlharilor iaste

Înțeleptul: O, cum și în ce feliu precum mă iubești mi te arăți și încă tu singură pre tine – după a ta greșită socotială – precum să fii de iubit te dovedești? Dară adevărat că a tot omul a ști și aceasta a cunoaște să cade, căci prieteșugul tău unor tâlhari să asemănă, carii latinéște *filetes latrones* să chiamă, adecă tâlharii carii în chip de priiatini pre călătorie drumățului să arată, și ca cum ar fi oameni buni, cu cuvinte dulci pre călători tumpină și cu dânsul împreună la cale tovarăși să fac; însă cercându-și vrémea, ca îndămână cădzindu-le, pre săracul cel fără știre călătoriu și cel pentru dânsii fără de nice o pază

mărgătoriu să-l ucigă și să-l prăpădiască; și așé vrémea și locul aflând, fără de milă vărsare de sânge făcând, pre săracul, ca pre un miclușel fără de vină, morții și peririi îl dau. Însă acei tâlhari tot mai buni decât tine și tu mai rea decât dânșii, căci ei trupul iară tu sufletulucidzi.

58. Lumea decât tâlharii mai rea, căci tâlharii trupul, iară lumea sufletulucide

Lumea: O, vai de mine și de mine, cum tâlharilor, ucigașilor și oamenilor răi mă asameni! Dară cum și în ce chip și cu nebunilor și celor lipsiți de minte nu te voiu potrive? Dară iani socotește: oare eu ca acei tâlhari fac? Căci tâlharii silesc ca pre om de toate de câte are să-l lipsască și să-l pustiască. Dară eu nu așé, ce pre cei ce în mine lăcuiesc cu de toate îi îmbrășugesc, îi înmulțesc și nici una a le lipsi silesc.

59. Poftele lumești ca sirinile pre om adormindu-l, îl îniacă

Înteleptul: Adevărat, acest suptire și de mulți oameni necunoscut meștersug, de la sirine (acestora moldovenii, „fête de mare“ le dzic) l-ai luat; carile, cu ale sale frumoase cuvioasă și mângăioase viersuri, pre săracii de corăbiiari nebunindu-i îi adormu, și așé – precum spune fabula – eale în corabic sărind, îi îmbrășădză și în fundul luciului mării afundându-i îi coboară și fără veste îi îniacă. Ce tu, decât sirinile tot mai de rău făcătoare, căci eale trupul, iară tu sufletul îneci. Însă întăleptul călătoriu ce face? Își vârtos urechile sale astupă, ca nu cumva glasul sirinelor audzind să să ațipască, și așé prin a lor cântece, ca când n-ari audzi cântece, tréce; și dintru acea de viață primejduitoare meștersuguire cu amăgeală scăpând, fără poticală hălăduiaște. Ca acele dară întălept și bine socotitoriu călătoriu și mie a face și, ca dânșul, a mă păzi foarte mi să cuviind cade, ca în tine lăcuind, ca cum n-ași fi în tine să mă socotesc, și cu aceasta de ale tale în divuri, în chipuri de amăgele, să mă scutesc.

60. Toate îndemănările fiilor veacului acestuia, deșerte și vrédnice de răs

Lumea: De vréme ce cu aceasta socotială te slujești, cu bună samă bine să știi că prostatec ești, căci eu nemărui vreun rău a face silesc, nice spre primejdiia sau spre perirea cuiva mă nevoiesc, ce mai vârtos tuturor în toate, tot binele, îndămâna și toată lesnirea învoiesc și nevoiesc, precum toți întăleptii miei aceasta mărturisăsc. Nemărui fățarnicesc, pe nime amăgesc, pe nime urăsc, pre nime din nime izgonesc, ce tuturor bine le poftesc și pre toți, cum pre cei mari, așé pre cei mici, în ce chip de tineri, într-acel chip pe bătrâni, ca pre niște fii, cu mare dragoste cuprindzindu-i, îi îmbrășădz. Însă nu ca sirinele precum (pre pizmă) dzici tu, nici măgulindu-i ca să-i înec, precum (pre strâmb) rău grăiești tu, ce; precum un bun chivernisitoriu părinte, precum pentru cel dintăi născut fiuu a-l crește siléște, așé pentru cel mai pre urmă născut să nevoiaște, ca și pre acela mare crescut a-l vedea pohtéște. Așé dară, și eu pentru toți fiii miei nevointă puii, ca orice ari cére și orice ari pofti, nemărui întru nemică, nemică ceva să-i lipsască. Ce de mă pintru aceasta dară tu înșelătoare și de rău voitoare socotești, precum puțin ești la crieri tot omul să știe.

61. Vai acele carele ceva decât Dumnědzău mai bun a afla cearcă

Înteleptul: Adevărat iaste acesta al tău mințitoriu cuvânt, căci și fiilor veacului acestuia (pre cari tu „fii“ îi numești și ei pre tine „maică“ te au și de bine făcătoare precum să le fii, înșelându-să, te socotesc), nemică a le lipsi și cu toate îmboğațiți și îndestuliți a fi li să pare. Ce, precum eu socotesc – și nu numai eu, ce tot întregul la minte așé va cunoaște – că nu' de tot binele și de toată avuțiia să fie bișugiți, ce mai vârtos de toată sărăciia și de tot răul să fie cuprinși. Și cu adevărat și foarte fără de greș, tot omul să știe că acclora ce tu fiii tăi îi numești și precum toate bunurile și toate avuțiile le dăruiești, că nu bogăți,

ce mai vârtos săraci, nu în bunătăți mari și de toate sătui ce mai vârtos méseri și flămândzi, precum au cântat David [*Ps.* 39, 23]. Iară dacă socotiala cea întreagă și chivernisala cea bună a ști și a pricépe vii pohti, accasta iaste: că tot cela ce va fugi de tine și să va feri de tot binele tău și cu toată inema și cu întreg suflet pre Domnul va cerca nu să va lipsi de tot binele [*Ps.* 33, 10]. O, ascultă-mă, lume, că cu cât voi fi în Domnul de sărac, decât tine și decât toată avuția ta sint mai bogat, și de Domnul țiindu-mă cât voi fi de slab, decât tine și decât toată puterea ta sint mai vârtos, precum învață fericitul Pavel [*2 Cor.* 12, 9].

62. Omul în voia lui lăsat, carele mai sus să va sui, mai cu grea cădzătură va cădea

Lumea: O, nepriceputule și în toate ticăitule! Ia-ți în minte și-ți pune în socotială tăria și vârtutea, mărimea și puterea iubitilor miei fii, carii cu mine slujindu-să, cu de acéste neprețaluite cununi i-am încununat și, cu înfrunșate coronne i-am încoronat; pre carii tu, cu a ta rea și proastă socotială, săraci și méseri îi socotești, slabi și neputincioși a fi îi numești. Au nu unii Africa, Asia și Evropa și, mai bine să dzic, toată a pământului rătundzală și acestor pomenite părți avuții au agonisit? Au nu unii falca leului au despicat? Au nu alții marca cu lanțuje de fier au legat? Au nu alții munții șesuri au făcut? Au nu unii apele din gârlele lor au abătut, carile prea adâncă adâncime având, la trecerea lor nice genunchiul omului să nu să ude li-au făcut și din mari mici, din adânci neadânci li-au premenit? Au nu unii minunate și nepovestite cetăți au făcut și cu de zidii înălțime și grosime prea groasă și prea înaltă li-au încungiurat și li-au întemeiat? Au nu alții cetăți mari, tari, puternice ca acéstea în clipala ochiului li-au fărâmat și zimții cci înalți cu țărna temelii i-au amestecat? Și ce să mai laud și să le spui minunele lor cătră un nepriceput ca tine? Căci de aș și tăcea eu, macară eale singure ale lor preste minuni minunate fapte să arată, și prin ochiul și uréchea a tot omul

să poartă, precum și alte ale lor (a fiilor miei adecă) în mulțime nenumărate și nemăsurate puteri și bogății, carele, de nu le poți cu ochiul privi, du-te la cei vechi și la cei noi istorici, că de roate și toate deplin fți vor arăta câte minunate și slăvite au făcut și au desfăcut.

63. Vârsta și norocirea lumii, ca roata când să învârtéște

Înteleptul: În mare mărime a mirării mirându-mă și uitându-mă stau. Cu ce cântece, cu ce laude, cu ce slavă voi cânta, voi lăuda și voi slăvi pre acel suptire la minte, iscusit la socotială și întreg la chitială zugrav, carele de cât toți întâi aiave forma și chipul avuției fiilor tăi au șeruit și adevărat o au zugrăvit. O, frumoasă, întreagă și decât simcea o briciului mai ascuțită și mai iute minte, că roatei prin osie învârtitoare o au asemănat. Și adevărat dară și, dzău, foarte fără minciună, adevărat. Că precum partea roții cea dedesupt să suie în sus și agiungând în mijlocul cumpănirii (unde, de nu mult, macar câtăvași puțintică vréme a sta s-ari cădea), nice minută macara nice cât ari clipi ochiul nu să zăbăvește, ce din cumpăna mijlocirii, spre în al giosului parte cu mare răpegiune să povârnește și așé partea carea mai dineoarea o vedeai suindu-să în sus, acmu și mai într-acel ceas o vedzi coborându-să în gios și partea care era în mijlocul cumpănirii ceii dedesupt. Și precum ochiul roții samă când să suie, când să pogoară și când face o învârtejire a lua mai nu poate, așé viața și vârsta vieții fiilor tăi, când să naște și cât trăiaște, ce face și când moare, minte a pricépe mai nu poate. Și precum partea roții carea de la pământ s-au, în sus suindu-să, sculat, iarăși în gios pogorându-să, de unde s-au sculat să supune, așé și fiii tăi, de în pământ ieșind, iarăși prin mai nepricepută vréme, iarăși în țărna lor să întorc. Și pentru puținteluse a puțintică vréme deșartă și fără folos dezmiardare grozavă, în scurtă vréme mor și să trec. Și mai vârtos adevărat de plâns și de tânguit iaste că, după viață fără de folos, murind

cu trupul, mor și cu sufletul și al gheenii nestânsului foc moștenitori și lăcuiitori să fac. Iar eu, o, lume, celui de toate darurile desăvârșit dătoriu domn fiu fiind, „înnoisă-vor, ca a hulturului tineretele mele“ [Ps. 102, 5].

64. Nu într-acesta veac, ce în cel viitor viața a ți să lungi siléște

Lumea: O, sărace oame, cum maică minciunelor și izvor de cuvinte deșerte te făcuși! Cum lucru ca acesta a fi să poate? Că eu sânt de 7207 de ani, de când sint de stăpânul mieu făcută și până acmu câți oameni și câți fii a oamenilor au venit în mine, nice a umuia tineretele să să înnoiască am vădzut, nice bătrâni sau la vârsta bătrânéțelor viind, iarăși tânăr să să facă și la vârsta tineréțelor să să întoarcă, am audzit ce doară numai pe tine de-mi va fi a te vedea. Însă, pre cât socotesc, nici tu vei fi mai di-a firea sau mai harnic decât alalți oameni, carii de atâtea mii de ani, atâtea nenumărate mii de oameni s-au trecut și câți acmu încă vii să află. Și să dzici că poate să fii și tu mai de-a firea și mai harnic decât câțiva, dară într-atâta somă de oameni, oare cum vreunul să să mai ca tine afle și să i să înnoiască tineretele și din slab tare, din bătrân tânăr să să facă? Ce numai precum mai sus ț-am dzis, că tu maica minciunelor și izvor basnelor te făcuși. Căci bine socotesc și adevărat știu că și tu măcar cu ceva mai mult decât alți oameni nu vei fi.

65. Viața vécinică svârșit n-are; nice din bătrân tânăr, ce din păcătos drept a te face, nevoiaște

Înteleptul: Nu așé, fățarnico, nu așé, ce precum pravul înaintea vântului [Ps. 1, 4], așé minciunoase minciunile cuvintelor tale înaintea [cu]vântului ce-am dzis, adecă înaintea adevărului. Și adevărat cuvintelor méle; că nu de la mine, nici din singură mintea mea am dzis că mi să vor înnoi ca a vulturului tineretele, ce mai vârtos pârâș ție și martur mie pre dumnădzăiescul părinte David, *Psalmul* 102, 5. Și ia dară în minte și pune în urcchi cuvintele mele, că căce am dzis că: „să vor înnoi tineretele méle“, nu numai a méle (macară că păcătos

sânt, numai acéia nedéjde trag) ce a tuturor aleșilor lui Dumnădzău. Nici am dzis că: „s-au înnoit“ sau: „să înnoiesc“, ce am dzis că: „să vor înnoi“ și aceasta crede și cu bună samă așé va fi; nice tineretele prin de-a doa oară întoarcerea dzilelor, ce prin bune și sufletului folositoare fapte să vor înnoi; iară nu în veacul sau împărătiia ta, ce în veacul și împărătiia ceriului, unde sufletul omului, prin bunătăți întinerindu-să, nice odănoară va mai îmbătrâni. Încă de-ți vei aduce aminte de a Domnului cuvânt unde dzice: „Cinstéște pre tată-tău și pre maică-ta, de vei vrea să fii viu mult pre pământ!“ [Ex. 2, 12]. Iată dară că bunele fapte nu numai în cela veac ce-i fără sfârșit, ce și într-acest cu sfârșit, viața lungéște și tineretele înnoiaște. Însă mai vârtos noao nu tu, ce ceriul moșie ne iaste.

66. Nu célea ce trupul véde, ce célea ce sufletul privéște, acelora nedejdiuiaște

Lumea: Dară cum îți voiu dzice sau cum te voiu socoti să fii cu minte întriagă, sau cum cu cei înțelepți te voiu număra, de vréme ce lucrurile spuse și nevădzute credzi și pre céle viitoare și fiitoare te sprijenești și pre céle carile ce sint cum sint și când vor fi necunoscându-le le mărturisești și prin întunérecul necunoștinții și neștiinții te nedejdiuiești? Căci eu câte ț-am grăit, câte ț-am spus ți li-am și arătat; și cum alor méle cuvinte nu te încredințezi, ce celor fiitoare, nevădzute, neaudzite și nepricepute te bizuiesti? Că de ai fi proroc, aș dzice: „Acesta iaste proroc și cunoaște céle viitoare!“ Dară de vréme ce proroc nu ești, iată dară că ești un om ca și alalți oameni, și de vréme ce ești ca și alalți oameni, iată dară că céle fiitoare nu pricepi. Încă îmi spui că la sfârșitul veacului acestuia va fi așé și așé și tu nu numai céle de la sfârșitul veacului, ce nice mâine, nice mai apoi ce va fi și ce să va lucra nu poți a ști. Iată dară că tu, cu aceasta minte purtându-te și cu aceasta socotială slujindu-te, mintea ta iaste în vânt și socotiala în nour, de vréme ce toată nedéjdea și toată credința ta în céle viitoare și-n

cele fiitoare pui. Acum dară, lăsând pizma, vino la mine. Caută de vedzi, ia aminte și pricépe că toate ale méle sînt adevărate; că nu numai căci eu îți spui, ce și de alții înțelepți așé sînt mărturisite, căci toate câte Ț-am spus, iată că și denaintea ochilor Ți li-am pus; și nu fii pizmătariu și necredincios, ce următoriu și credincios.

67. Nădejdea credinciosului în zădar nu iaste

Înțeleptul: Hai, prin ceață cu lățe și mare prilestiată ce ești! Cum largă și lată, însă cu ghiată căptușită cale îmi arăți! Și cu ce ascuțit (însă de omul cunoscătoriu priceput) meștersug, precum tu să fii credincioasă și eu să te credz mă înveți? Dară cu acéstea ale tale minciunoase înșelături inema nu-m vei smomi, nici cu gândul mă voiu îndoi și nu numai să le credz, ce nici a le audzi poftesc. Căce eu pre tine să te dovedesc nu-mi trebuie, căci tu singură pre tine precum basne grăiești te dovedești; mai vârtos că prea cu adevărat știu și prea cu bună samă pricep, căci toate lucrurile tale, comedii (carile oare ce a fi să par, iară preste puținel ceas ca cum n-ar fi fost să fac) să asemănă. Ce așéși hireși și tu și lucrurile tale comedii sînt și așé tu mai vârtos ești comedie stricătoare sufletului; căci comedii ale cele ce oamenii le fac nu strică cuiva ceva, fără cât zăbăvesc fără dobândă; iară tu și trupul aduci la tângă și sufletul duci în muncă; și mai vârtos nici aicea folosești, nici aiurea, fără cât numai cu sulțile (dezmierdările adecă) ochiul îndulcești și pre nevădzute inemile rănești; și nu numai inema trupului, ce și a sufletului, a căruia rană vindecare n-are. Pentru aceasta dară eu, răbdând voiu răbda, adecă nedejdiuind voiu nedejdiu în Domnul, și nu mult, nice cu zăbavă, și nedéjdea mea să va izbândi. Căci decât toate mai vârtos credința mea nedéjde iaste; și așé, prin adevărata nedéjde, nedéjdea în deșert nu-mi va fi. Și pentru aceasta mai frumos mă voi încorona, căci cu toată inema și cu tot sufletul fără îndoință audzind am credzut și întru adevăr, după făgăduință, am nedejdiuit.

68. Spurcatele pohte înmulțindu-să, până mai pre urmă în prăpăstia oceanii te liapădă

Lumea: O, amăgitule și puțin priceputule! Au te mie vei să-mi spui? Au tu pre mine vei să mă înveți? Au vei să dzici că ești la ani mai vechiu decât mine? Căci tu cele ce-m spui că li-ai audzit eu li-am vădzut și, și de acum înainte, cât voi vedea cu nici strănepoții tăi nu le vor audzi. Nici te face tu denaintea mea mai mult știutoriu. Au n-am vădzut eu pre mulți cu a ta minte purtându-să și cu socotiala ta slujindu-să și în lucrurile fiitoare nedejdiuindu-să? Și așé, numai cu nedéjdea rămâind, și de ale méle bunuri s-au scăpat, și nici odănoară acéia ce-au gândit au agiuns, nice ce-au cercat au aflat, nice vrémea loc de căintă i-au mai dat. Ce așé și aceia ca tine neascultând fiind și folositoarele méle cuvinte neînțelegând, de toate s-au scăpat și s-au depărtat. Și caută acum dară de mă ascultă și ce-ți voi spune mă crede; căci voiu a unui decât tine mai înțelept om cuvânt să-ți grăiesc și mi să pare – și adevărat iaste – că cu aceasta să te dovedesc. Că „cine au vădzut duhul omului suindu-să în sus sau a dobitocului coborându-să în gios? Toți dintr-un loc au ieșit, într-un loc vor mérge”. [Ecl. 3,20–21]. Nice izbândirea nedejdii tale au vădzut ochiul sau au audzit uréchea, ce numai întru adevăr să știi că în zădar ostentă și în deșert nădejde tragi. Că macar pe aceasta socotește; de vréme ce cineva în mine fiind și cu ale méle bunuri slujindu-să și bine n-au vădzut ieșind din mine (adecă după moarte), ce bine va să mai găscă sau ce fericire va să-l mai tâlniască? Dară știu că după a ta îndărăpnică pizmă, precum au aflat sau va afla, vei să dzici. Dară spune-mi, de unde până într-atâta Ți-au încredințat? Sau cine dintr-acei ce din mine au ieșit (adecă din cei morți) s-au întors (adecă au învis) și precum alt bine mai bun decât binele meu au aflat, să vie să-ți spuie? Iată că eu nu doao ce o mărturie îți poftesc. Ce precum nu vei afla, foarte

adevărată sânt; și tu, iarăși, precum nedéjdea ta în zadar să fie, adevărat să fii.

69. Dreptul în véci nu va muri

Înțeleptul: Adevărat că decât mine la ani mai véche ești; și la aceasta împotriva nu mă pui. Și pentru aceasta dară așe de multe și féliu de féliuri de lațuri a întinde ti-ai învățat și cu acélea pre mulți ca mine, de om slabă purtătoriu de fire, i-ai în lațurile tale vânat. Și încă adevărat ai grăit că izbândirea nadejdii a bunilor credincioși ochiul n-au vădzut, nice uréchea au audzit, și așe iaste; că pentru a lor răbdare, carca tu în toate dzilele și în toate ceasurile în tot chipul cumplit îi fără milă chinuiești, dărui-le-va stăpânul a toată facerea bunurile carele n-au vădzut și desfătările carele n-au audzit [1 Cor. 2, 9] și pentru că nu s-au amestecat cu tine și au ale tale cumplite munci chinuitoare suferit, le va da acéstea. Iară după doao, adevărat ai una minciună grăit, precum mai la toate așe ti-ai obiciuit. Și cu fericitul Pavel frumos te voi dovedi unde dzice: „A să îmbisugi în lucrul Domnului pururea, știind că ostenința lor să nu fie în deșert în Domnul“ [1 Cor. 15, 58] și aiurea dzice: „Căci viața fiitoare au giuruit Domnul curaților); Dumnădzău a minți nu știe“ [Evr. 6, 18]. Au și împotriva acestor decât zidiurile mai tari și decât temeliia de marmure mai întemeiate cuvinte ai ceva a răspunde? Au nu mi să cade mie acmu tare și fără îndoință să mă nădăjduiesc, de vréme ce Pavel iaste carile mărturiséște adevărata a Domnului făgadă, carile, ca și Domnu-său, a minți nu știe? Ah, povăță oarbă ce ești, lume! Ah, plină ce ești de meștersuguri și cursă întinsă ce ești, lume! Ah, spuitoare de basne și mărturisoare de minciuni ce ești, lume! Cum silești și a mă face te cu lingușituri nevoiești, ca cuvintele tale să fie adevărate și a Domnului și ale credincioase slugile Domnului să fie minciuni, să dzic. Pentru care lucru moarte voiu priimi, și aceasta, nu numai a face, ce nice a dzice nu o voi gândi, ce iarăși cu glas mare voi dzice: „Răbdând, voiu

răbda Domnului și nedejdiuind, mă voi nedejdiui adevăratului cuvânt al slugii Domnului“. [Ps. 39, 1]; și dintru aceasta nepoticnindu-mă, după a mea nedéjde mi s-a izbândi. Iară pre tine părere deșartă și vis de nălucire te voi socoti, și celor ce-ți ție urmadză, povăță oarbă te voi numi.

70. Cu întrigă credință cele cerești cerșind, împreună și cele pămîntești și să vor da

Lumea: De vréme dară ce până într-atâta tãrie nedéjde ai și pre multe viitoare și fiitoare te întemeiedzi, și nu céle ce vedzi, ce céle ce audzi credzi, căci dară cu ale méle lucruri în toate ale tale lucruri și chiverniséle te slujești? Întai dară, căci în mine lăcuiesti? Căci hrana și bucatele méle mănânci? Căci pâinea și bivșugul țarinilor méle strângi? Căci roadele poamelor méle culegi? Căci cu hainele méle te învești și încingându-te te învălești? Căci vaca mea mulgi? Căci miierea albinilor méle strângi? Căci cu boul meu pãmântul meu ari? Căci cu sãmînțele méle samini? Căci cu corabiia mea pre mare și cu calul meu pre uscat îmbli? Și ce să-ți spui mai îndelung, ce pre scurt: căci – precum ț-am mai dzis – cu toate ale méle te slujești? Și de vréme ce precum cu să nu fiu bună, nice făcătoare de bine îmi dzici, căci ale méle bune pãrându-să în tot chipul cu dãsãle te chivernisești? Ce acéstea toate oricâte le faci, eu știu pentru ce le faci: pentru ca să nu-ți ceva mâine lipsască și mai mult în casa ta toate să să înmulțască. Și să-ți spui, sãracule de minte, alta, carca știu că nu o vei putea tãgãdui: Au nu te *Svinta Scripturã* învață: „Nu te griji ce vei mânca sau ce vei bea mâine?“ [Mt. 6, 25]. Au putea-vii aceasta tãgãduit, sau putea-vii că aceasta nu iaste așe să dzici? Ba. Căci dară nu cu nedéjde trăiești? Căci îmbli și nu ședzi? Căci muncești și te grijești? Că (după cuvântul *Scripturii*) de vei și șcedea și să nu te grijești, mâine toate acéstea ție trébnice nelipsindu-ți, vor fi gata. Acmu dară, aceasta trebuie să cunoști și cunoscând mie să-mi mulțamești; căci eu sânt tuturor în toate de tot binele

făcătoare și dătătoare, și precum pre alții, așe și pre tine (macară că îndărăpnic ești), bunurilor și vistérelor méle părtaș te fac și din cât ai, mai multe îți adaog. Și pentru aceasta cunoscând trebuie, iarăși dzic, să-mi mulțamești.

71. Nu rob, ce stăpân lumii Dumnădzău ti-au lăsat; pentru aceasta tu pe dânsa, iară nu ea pe tine să stăpâniască

Înțeleptul: Cuvântul carele-mi arăți adevărat al *Svintei Scripturi* iaste; și așe iaste și așe eu îl credzu. Însă îți adu aminte că după ce desăvârșit ti-au Dumnădzău a toate putérnicul plăzmuit și toate în tine lăcuitoare ce să află, adecă pământul și célea ce el le naște, marea și toate plinirile ei au făcut, mai pre urmă de toate pre mine din lut și țărână m-au zidit. Și ție au dzis și ti-au făcut, iară pre mine sângur cu alc lui putérnic mâni m-au frământat, și după aceasta, suflându-m cu duhul său, m-au însuflețat, dzicând: „Adam zidirea mâinilor méle!“ Și după asămănarea lui și preste toate câte fiitoare în lumea – în tine adecă – stăpân și domn m-au înălțat, toate pre mână și pre samă mi-au lăsat: oile, boii, încă și peștii mării și alalte și „cu oarece puținel mai gios decât îngerii m-au încununat“ [Ps. 8, 6] și cu un cuvânt să-ți dzic, pre mine stăpân – pre tine slugă, pre mine poruncitoriu – pre tine ascultătoriu a fi au poruncit, și în voie lăsându-mă, precum mi-a fi voia, așe să mă cu tine slujăsc. Iată dară că nu eu ție, ce tu mie ești suppusă, nice eu pre tine, ce tu pre mine a asculta trebuie. Și pentru căci de la atoatedătătoriu Dumnădzău până într-atâta pozvolenie mi s-au dat, pentru acéia cu lucrurile tale, precum îmi va plăcea așe mă voi sluji, însă spre céle bune. Nici să gândești că de mă voi lăsa în nedéjdea aceluia ce mi-au dat nedéjde, Dumnădzău, îmi va lipsi ceva. Ba. Adevărat toate deplin voi avea și una macară nu-m va lipsi, că „ceia ce cearcă pre Dumnădzău nu vor fi lipsiți de tot binele“ [Ps. 33, 10]; ce iarăși a lui poruncă svintă ascultând, voi munci și în sudori voi agonisi hrana mea. Însă iarăși nu numai pentru mine voi sili, ce și altora voi nevoi

a le folosi; și mai virtos ca și pe alții darului meu, de la stăpânul meu dat, părtași să-i fac, și neguțitorind talanții miei, mai multă dobândă să fac. Însă, dobândă făcând, nu în deșerte și a fără folos mult trupului și sufletului stricătoare desfătări și dezmiardări să mă desfrănedz; ce lucrând pământul meu, voi mânca și eu și pe fratele meu voi hrăni. Că mai vârtos ce om m-ași numi, sau cum driaptă slugă Domnului meu m-ași socoti, când în spurcate și fără zăbală desfrânate alintăturile tale darul și câștigul meu ași cheltui? Să nu dea Dumnădzău! Că aceasta nu numai dobitoacele sământuitoare (adecă oamenii), ce nici dobitoacele simțitoare vedem că nu fac (căce și iale una cătră alaltă o dragoste arată). Ce iată dară eu cum voi réle și stricătoare cuvintele tale asculta și mai rău decât dobitoacele să mă fac și firea cea omeniască să o schimb pre firea dobitociască? Și încă decât dobitoacele mai rău, de voi asculta și voi face după cuvântul tău!

72. Dumnădzău grijea păcătoșilor având, cu cât mai vârtos a dreptilor va avea!

Lumea: Acum vădz că tu multe cuvinte, însă fără socotială cuvinte, a răspunde vei afla. Dară însă voi să te întreb, de vréme ce dzici că *Svinta Scriptură* citești; au nu dzice într-un loc: „Ia aminte paserile ceriului, că nice ară, nice samână și hrana nu le lipséște“? [Mt. 6, 26]. Acum dară, căci tu de *Svinta Scriptură* neascultătoriu te faci și căci poronca Domnului nesocotindu-o o calci și în tot chipul te silești și te nevoiești – ari, sameni, vânedzi, lucredzi și alalte – și căci nu te lași pre nedéjde? Și atunci să vedzi cum vei trăi; atunci vei cunoaște cât sânt eu de bună și cât sint de bune bunurile bunătăților méle.

73. Nu celor léneși, ce celor ostenitori Dumnădzău darurile sale dă

Înțeleptul: Au cu aceasta a ta amăgelnică socotială să mă amăgești și precum că ceva rău fac vei să-mi arăți căci ar, samăn și cu muncă driaptă hrană îmi agonisăsc? Dară aceasta nu

socotești (au adevărat că, deși socotești, te faci a nu socoti) că Dumnădzău, în véci fără svârșit laudatul, cât de înțeliaptă, frumoasă și de mintea omeniască nepriccepută au orânduit tocmală? Că precum Ț-am și mai dzis că, pre mine acestora tuturor stăpân și mai mare lăsându-mă, precum la un împărat oricâte slugi ari avea toate a lui pită a mânca așteaptă, și precum eu, de la împăratul meu (Dumnădzău) în dar și fără alt preț iau, așé lor în dar și fără plată să le dau; mai vârtos că pricina mea, adecă a omului, alalte toate s-au făcut pentru slujba și pentru lesnirea lui. Pentr-acéia și slugile méle din rămășițele fărâmușilor méle să să hrăniască. Deci să știi că unde dzice *Scriptura* pentru pasiri că nu samănă, nice ară și părintele cel ceresc le grijéște, va să dzică pentru cei săraci carii a ara putére n-au, nice a sãmăna pot, carii prin pricina celor ce samănă și ară să hrănesc. Și-ți adă aminte unde mai dzice *Scriptura* prin rostul credincioasei hananécii „căci și câinii să hrănesc din fărâmușurile ce cad de pe masa stăpânului“ [Mc. 7, 28]; așé dară, eu arând și sãmănând, și paserile ceriului din rămășița țarinii și câinii din fărâmușurile pâinii méle să hrănesc. Nice paserile în cuibul lor, nice câinii în stratul lor ședzând, le vine hrană la gură, ce paserile cu zburarea și câinii cu îmblarea și cu adulmăcarea hrana își agonisesc; și ei pe hrană, iară nu hrana pe dânsule cearcă. Acmu dară, acélea purtătoare de duh nesimțitoriu fiind, spre a lor hrană să nevoiesc; dară eu, purtătoriu de duh simțitoriu fiind, de voiu cerca hrana mea, lui Dumnădzău ce greșesc? Mai vârtos că el singur, dintr-a lui preabogată milă, pământului au poruncit să criască sãminte, să dea roadă spre a mea hrană. Și pentr-aceasta totdeauna mă voi nevoi, că nu celor léneși și trândavi, ce celor nevoitori și ostenitori au dăruit Dumnădzău bunurile sale, precum au dzis: „Bate și ți să va deschide, cére și ți să va da“ [Mt. 7, 7].

74. Câte fortuni în lume sunt, toate omului a le trage îi iaste

Lumea: Acmu dară, după a ta proastă minte și rătăcită socotială, cunosc că vei să dzici precum câte răutăți, câte greutăți; câte răscoale, câte nevoi, câte bezcislucii și câte blăstămății, toate în mine sunt și, după cum buiguiești, eu să fiu mai rea decât tot răul și mai amară decât tot amarul: nice bine sau bunătate, nice odihnă sau aședzare, nice îndemână sau lesnire în mine să află; ce numai în toate, tot rea și tot răului potrivindu-mă, mă asameni. O, sărace și de trei ori mișclule! O, streinule de minte și lipsitul de crieri! O, cum una grăiești și mărturisești, și alta cei și poftești! Dară de vréme ce (cum dzici tu cu acea inemă strâmbă și cu acéle buzde minciunoase) sint așé de rea, așé de cumplită, așé de amăgitoare și așé de aspră, căce în mine lăcuiești? Și adevărat știu că și ca viața într-această lume Dumnădzău să-ți lungească te rogi. Și încă cu bună samă mai știu că de te-ai și adevărat că ești să mergi în raiu și de ti-ari lăsa în voia ta și să te întrebe: „Voia ți-i să mori și să mergi în raiu, au să te într-această lume a trăi las?“ – pare-m – și ce dzic că-mi pare? – că adevărat de raiu te-ai lăsa și de mine te-ai apuca și spre raiu cu ochi răi, iară spre mine cu ochi buni ai căuta; și mai pre scurt: mai bine pre mine decât raiul ai aléce.

75. Cunoscătoriului om lumea aceasta muncă și iad îi iaste

Înțeleptul: Prea cu adevărat și cu bună samă că câte tituri de răutăți ai pomenit căci dzic eu că le ai, așé iaste; și într-acesta chip toată zidirea și toată firea omeniască să le știe. Căci, fără altă de socotință îndoială, așé ești; și adevărat și în tine și între răutățile tale mai mult a trăi lui Dumnădzău mă rog. Însă nu ca doară pentru că vreo dragoste sau vreun libov spre tine sau spre dezbrăcate podoabele tale am, ce ca mai mult între chinurile răutăților tale trăind, prin răutăți bun să mă fac. Și încă cu adevărat în știre să-ți fie că eu pre tine într-acesta chip te socotesc și cu aceasta te potrivăsc, lume: tu adecă ești foc, trupul micu oală și sufletul aur. Și precum zlatariul cu cât mai mult în oală fiarbe aurul, cu atâta mai lămurit iasă, așé dară eu,

pentru aceasta în toate și de toate slăvitului Dumnădzău mă rog, ca mai mult în tine a vieții vrème să-mi dăruiască; și așe pre cât prin mai multă vrème mai mult pedepsindu-mă și de cumplit focul tău groznic ardzându-mă, cu atâta mai de frumoasă cunună, podoabă, să mă spodobăsc. Precum și a lui Hristos alesul vas, Pavel, grăiaște că „ca prin foc“ [1 Cor., 3, 15] la care cuvânt, cu greșită socotială dzic papistașii, precum în céia lume să fie un foc curățitoriu căruia cu limba lor *purgatorium* îl număsc. Ce la aceasta și împotriva acestuia cuvânt, precum tie, așe papistașilor, răspund că nu dzice acolo fericitul Pavel precum iaste deosăbit al treile loc, adecă raiul, iadul și *purgatorium* (căci nice Besérica noastră accasta priiméște); ce numai doao locuri: raiul, iadul; iară de *purgatorium* nice Besérica Răsăritului, nici altă *Svintă Scriptură* pomenéște, ce numai „ca prin foc“, adecă pe tine te numéște foc, și dreptii în tine îmblând, ca prin foc îmblă și ca prin foc, din tine, ca aurul ies curăți și lămuriti. Așe dară, tu mie acmu foc curățitoriu îm ești și cu cât în tine mai mult (precum am mai dzis mai sus) voiu trăi (însă nu după a ta poftă, ce după a lui Dumnădzău poruncă), cu atâta mai fericit și de mai mare dar vrédnic voiu ieși. Așe dară, să știi că tu, într-acest veac, trupurilor omenéști foc curățitoriu ești (iară nu altul în céia lume cum brudesc papistașii), ce pre cei cu minte întriagă, temătorii de Dumnădzău, de să feresc de tine și de desfătările tale, mai luminoși, mai curăți, mai lăudați și mai fericiți cătră veacul cel fără de sfârșit îi scoți. Și tu fiind rea, lor bună și de folos te faci; fără pre cei slabi la minte și ticăloși cu firea, carii poruncile și legăturile Domnului și Dumnădzăului lor uitând, spre a tale dezmierdăciuni și desfătări să dau și cu toate feliturile tale de slobodzenii să îngurluiesc, pre accia săraci și goli de tot binele izgonindu-i, nu cu atâta îi lași, ce – prin pricina ta – și gheennii moștenitori îi faci. Și precum cei drepti, fericiți și plini de tot darul desăvârșit și împodobiți a ceriurilor împărătic, așe

cei nedrepti și păcătoși, deșerti de tot binele, plini de tot răul și amarul, a iadului și a gheennii, Satanii și slugilor ai gătit foc; și multă, fără sfârșit, în véci cumplită și nesuferită muncă vor să moșteniască, a căroră răscumpărare și vreodată iertare nu iaste.

76. Împotriva lumii, adecă a Diiavolului, vitejește de vei sta, birui-l-vei

Lumea: Mă rog dară acmu, dulcele și iubitul meu priiatin, pentru numele lui Dumnădzău, de vrème ce și eu am început a cunoaște că cuvintele tale cum nu sânt réle și eu oricât împotriva ta m-aș pune – macară că și eu am a-ți răspunde – să te dovedesc nu voiu putea, nice cu tine într-un giug a trage voiu birui; numai iarăși te pre numele viului Dumnădzău giur să-mi spui pe drept; că nice cu ce sunt și cum sunt a mă ști nu pot, și cu tine de când mă gâlcevăsc și desputații fac, mintea ca și cum mi-ar fi intrat în Lavirinthul Critului, și nice într-o parte vo calé sau deșchidere (macară că mult am silit) a afla sint harnică. Ce de vreme ce Dumnădzău atoateziditoriu nu piatră sau lemn sau altăceva din dobitoace nesimțitoare, ce om cu minte și cu socotială ti-au făcut și cu duh dumnădzăiesc ti-au prefăcut, iarăși dzic și te rog, spune-m, ce féliu de răutate și ce féliu de bunătate am, și de când viețuiești și îmblî în mine ceva să-ți placă și de tine vrédnic nu ai aflat? Și, precum dzic, de vei afla și de va ceva plăcea de tine, iubitule, neoprit și neapărat îți iaste și ce-ți va fi voia, acéia ia și fă. Iară de nu vei ceva să-ți placă găsi, nice eu cu de-a sila sau cu vo asupreală a-ți plăcea te silesc. Sau am eu vo putere spre aceasta să te asupresc? Ce de vrème ce nicecum cu mine și cu a méle bunuri în prietesug a te da nu vei, nice a mă lăuda poftéști, încailea taci și gura îți st[r]ânge, și nu mă cătră toți de ocară face; și iarăși dzic și mă rog, taci, că știu că tăcérea de oamenii înțelepti lăudată[-i].

77. Trupul lumii, iară sufletul cerului să potrivește
Înțeleptul: De vreme ce pre numele a marelui și celui dintru-nalturi, Dumnădzău, m-ai giurat ca această a ta, în Lavirinta Critului întrată minte, la o cale și la o ieșire să o scotu, foarte bucuros și întru adevăr spune-ți-voiu și nu te voiu amăgi. Tu ești plazma și zidirea a vécinicului împărat și înfrâmsctată în toate podoabele tale, (căci Dumnădzău ceva grozav și neplăcut nu face), prin vreme a șese dzile deplin întru toate isprăvită precum, decât toți mai vechiul istoric, scrie Moisi. Și pre tine „lume mare“ te chiamă, pildă și tipos a „lumii mici“⁶, adecă a omului, și toate podoabele și céle ce în tine să află, spre om și céle ce sunt în om [spre tine] să pot tâlcui. Dzac dară: întâi în tine iaste lumină carea la om iaste credința, la tine întăritură, adecă ceriul, carea la om iaste nedéjdea; la tine sânt apele diasupra⁷ carele sint la om de la Dumnădzău lăsate grije, apele dedesupt sunt carile din trup născătoare dodeciale. În tine iaste pământ, la om trup; ierbile și copacii sunt bunele lucruri; roadele și sâmințele tale sint bunătățile și poméncle; soarele – a vécinicilor înțelepciune; luna – a vremeniicilor arătare; peștii, cari sint pururea în apă, sint plecâciunile, pasirile zburătoare sint cereștile privéle; dobitoaccele – a săracilor ajutoriu și ajutorie; târâtoarele, adecă lighioaiele carile pe pânțece să trag, sint a altor durori pătîmîri; jiganiile însămniadză a demonilor și a răutăților chitîri; iară omul, spre a lui Dumnădzău închipuire făcut, însămniadză hireșea sau firiasca a omului alcătuire și hireșea și firiască a minții plinire; raiul acea desăvârșit fericire și a slavii urmare arată. Pentru aceasta dară „lumea mică“, adecă omul, având lumina, adecă légea, credința și având întăritura, adecă nedéjdea (și acéstea întâi îm sint trébnice), ca lumina credinții adevărul să arate, iară greșala și întunérecul să împrăstic și să răschire. Într-acesta chip dară ești tu, o lume! Mai întrebătu-m-ai încă: ce féliu de bunătate și ce féliu de răutate ai? Și aceasta să ți-o svitesc:

Bunătatea iaste aceasta, căci când voiu socoti că lumina ta iaste închipuitoare credinții méle și precum tu, întru a trupăscului ochiu, pravilă ești curată, așé eu în lumina credinții fără ceață să fiu și printr-însa cu bună pază să îmblu; și precât iaste întăritura, adecă ceriul tău, de vârtos și mare, așé nedéjdea mea către Dumnădzău să fie tare și vârtoasă; și așé célcâlalte toate, precum mai sus am însămnat și ți-am arătat, de le voiu socoti, atuncea bună și prea bună îmi ești și cătră a trupului și a sufletului mieu folosintă mă agiutorești. Iară răutatea ta, încă aceasta și într-acesta chip iaste: că „lumea mică“ – adecă omul – de nu să va lumina cu credința și nu să va întări cu nedéjdea, și de nu să va griji de ispite și de dodiiale carile împregiurul său are, și de nu-și va spre bune lucruri nevoi trupul ca să nască și să odrăsliască roadă de bunătăți, și de nu va cu plecâciune și cu smerenie îmbla, și de nu să va uita celor cerești ce celor pemintesti adecă de va după a trupului, iară nu după a sufletului voie îmbla, și de nu va pe cci neputérnici și săraci agiutori, și de nu i să va, de a altora pătîmîre și nevoie, jéle și milă face și de nu va socoti și va chitî precum de demoni și de a lor cătră firea omenească spre rău silitoare răutăți îi iaste a să feri și a să apăra, și de nu-și va aminte aduce că el spre închipuirea ziditoriului său (adecă a lui Dumnădzău) iaste făcut și cu al său svint duh înviiat și prefăcut, și de nu va cunoaște precum el om, iară nu dobitoc iaste și cu minte deplin și desăvârșit a cunoaște binele și răul, de rău să să păzască și să să feriască, iară binele să-l aibă și să-l facă, și de nu va sili și de nu va nevoi ca, în tine fiind, cu acéste mai sus pomenite și de trei ori fericite bunătăți, raiul, adecă slava și fericirea cea desăvârșit și fără săvârșit să-și agonisască, atuncea rea ești tu și réle toate ale tale. Că lipsindu-să „lumea mică“ (adecă omul) de acéste luminate podoabe ale a greșélelor și a păcatelor groaznice de întunecări bezne, a lumina nu va putea, și așé iadului și focului gheennii să va da, la carile, o ticălosul,

cuvântul acela al Domnului Iristos să poate dzice: „Mai bine ar fi fost aceluia piatră (iară nu om) să fie născut“. Într-acesta chip dară omului rea și cumplită te faci și într-acesta féliu din bună, rea, din dragă, urâtă și din blândă, groaznică, din frumoasă, grozavă, din folositoare, stricătoare și – cu un cuvânt să dzic – din înviitoare, omorătoare te schimbi și te prefaci. Iată acmu dară că din Lavirinthul, adecă din învăluirea și din închisoarea carea mintea îți cuprinsesă, ti-am scos, și ce ești și cum ești Ț-am arătat. Și adevărat așé să te cunoști și să te știi și așé toată zidirea să te cunoască. Însă dară pre urmă viclesugul și răutatea carea într-ascunsul inemii tale ascundzind ții, a nu-m arăta a ținea nu ai putut, ce m-ai rugat că de vrème ce ti-am eu cunoscut, încai altora să nu te svitesc, care lucru peste fire îmi iaste. Că dzice un înțelept stihotvorț arăpăsc⁸: „Doaă lucruri smintială minții fac: cuvântul în sine a-l ține în vrème de grăit, și a grăi în vrème de tăcere iară în vrème de trebuință acția iaste bine, ca în voroavă să te nevoiești“. Pentr-aceasta dară, macară de tot – și ce dzic de tot, că nice a miia parte nu ti-am cunoscut – ce iară pre cât Ți-am priceput, netăcând, tuturor nepărăsit totdeauna te voi mărturisi, căci accasta îmi și trebuie și mi să și cade.

78. Când lumea te laudă, oare iaste precum dzic oamenii, singur pre tine te ispitéște; nice cu aceasta să nu te mândrești

Lumea: Cunoscut-am și priceput-am acmu dară că drépte-ți sunt cuvintele și bună îți iaste socotiala. Și pentru căci aceasta a minții méle ceii necunosătoare mi-ai arătat drumul și a drumului ieșire cum să cade, foarte îți mulțămesc. Și pentru accasta, cu cu toată inema ție mă giuruiesc ca nu rea, ce bună, nu groaznică, ce blândă, nu stricătoare, ce folositoare, nu omorătoare, ce înviitoare să-ți fiu. Și de acmu înainte în prieteșugul și în dragostea mea să te afli poftesc, și eu în toate, ca un bun priiatin, și ca o credincioasă și de fiul său duioasă maică să-ți slujesc.

79. Toate cearcă și ascultă; céle bune opréște, céle réle izgonéște

Înțeleptul: Eu sunt foarte ascultătoriu și cătră tot cuvântul bun și adevărat, uréchea plecătoriu; și iarăși după socotiala mea sama cum să cade să-m iau. Și de voiu afla și voiu găsi precum ești în cuvânt și în credință stătătoriu și chipurile a unuia cu a altuia de nu să vor potrivi și firea unuia cătră a altuia de să vor lipi, bucuros și la prieteșug te voi priimi.

Socotială. Suptstările, asuprastările, împregiurstările și céle dinlontru cuprinse, precum mai sus am pomenit, precum le ai tu, le am și eu. Pre tine *macrocozmos*, pre mine *microcozmos* mă chiamă. Tu ești rătundă, eu sunt rătund; și de vei întreba în ce chip sunt rătund, măsoară din creștetul capului până în talpele picioarelor și din vârful dégetelor mâinii drépte până în vârful degetelor mâinii stângi, și vedzi că tot o câtința a măsurii într-amândoașă părțile vii alia; și așé, iată că și eu sunt rătund. La acéstca potrivire avem. Numai cu câtința a ne asămăna nu putem, căci, tu ești mai mare, eu sunt mai mic. Acmu, tu ești mai mare și rătundă, eu sunt mai mic și iară rătund; tu din fire așé și eu din fire iară așé, și 2 gloanță rătunde unul peste altul poate să stea? Ba, ce numai unul de pe altul iaste să să răstoarne și să să prăvăliască. Nici peste tot poate unul de altul să să lipască și, ca cum am dzice, pre vum rătund sclip sau în vârful acelui rătund sclip sau cumbea, un rătund tăvălic de piatră poate să stea? Ba, ce numai îi caută a să prăvăli. Așé dară, firea ta céle pămintești, iară a mea acéle cerești caută, și atâta osăbire fac, cât apa din foc; și de va putea focul cu apa într-un loc a lăcuși și doașă rătunde gloanțe unul preste altul a să sprijeni, și eu cu tine prieteșug voiu putea alcătui. Pentru accasta dară, în zădar, și în deșert te rogi, căci nice te voiu asculta, nice ce te rogi voiu face.

80. Nicum loc păcatului să nu dai; căci păcatul, cât de mică pricină aflând, mare răutăți a lucra poate

Lumea: O, cinstitul mieu priiatin și dulcele mieu fiu! Dară căci îți ca priiatin să-m fii dzic și căci cătră dragostea părintască te învitedz, nice dzic eu, în toate dzile și totdiauna cu mine și cu îndrăgitele méle să te veselești desfătări; ce, de nu în trei dzile o dată, macară într-o săptămână o dată, prin vrémea a șése dzile lucrând și isprăvind toate răcodéliile tale, iară a șeptea dzi de odihnește, precum și dumnădzăiasca poruncă te învată; și odihnindu-te, bea, mănâncă, te desfătiadză, te dezmiardă și te veselește, ca și tu din munca și din truda mânelor tale să cunoști dulceață. Că dacă ți-i voia să-ți spuiu cu dreptul, numai cât vei bea și-i mânca, atâta ai agonisit, iar altele toa[t]e vor rămânea, și nici eale de tinc, nici tu de dânscele vei avea folos; și câtă vréme îți va fi bine și te vei, veselindu-te, desfăta, numai atâta ai trăit. Deci socotește și în minte-ți așadză cuvintele méle și, de vréme ce ești înțelept, cum îți va părea că-i mai cu cale și mai bine, așé într-acesta chip fă, numai binele și îndemâna poftind; și accasta ție mai de folos alegând, cătră aciasta te îndemn și aciasta te învăt.

81. Poftele lumesti, adecă păcatele, viața scurteadză

Înțeleptul: O, lume, că eu dzisu-ț-am că cătră toate cu uréchea mă plec și ascult, și precum albina, prin toate florile și prin toate locurile puindu-să, cearcă, și unde ari dulceață afla miiare strânge, iară unde amărăciune găsește iară acolo o lasă, așé dară și cu, precum toate ale tale și bune și réle am ascultat cuvinte, și accasta voiu asculta. De vréme ce într-o săptămână îmi alegi o dzi, adecă 6 dzile după a mea, iară o dzi după a ta voie să fac, însă întâi dzilele a vieții méle să-mi socotesc și de voiu afla vréme ca să mă poci desfăta și veseli de sațiu, precum îmi dzici tu, face-voiu și acéia. Iară de nu voiu afla vreo lungime a vremii, ce numai când voiu încépe, atunce să să svârșască, oare de ce triabă și cu ce socotială voiu și acel al tău cuvânt asculta?

82. Trei lucruri pururea pomenéște: moartea, înviarea și dreapta, ce va să fie, giudecată

Lumea: Ascultă-mă, rogu-mă, puținel și să-ți o frumoasă socotială arăt carea foarte bine știu că-ți va plăcea, căci dzău de plăcut iaste; iară de nu-ți va plăcea, iarăși și tu te vei socoti. Dzi așé: custul vieții tale să fie 100 de ani. Și de vei pune în an câte 50 de săptămâni, fac 5 mii de săptămâni, din carele alegând câte o dzi, fac 5 mii de dzile, carele fac 13 ani și 300 și 20 de dzile iară de vei alége câte 2 dzile din săptămână, aproape de 28 de ani. Deci ia aminte și fă într-acesta chip: până vei agiunge la vârsta de 20 de ani, sau n-ai avut prilej, sau ai fost supt a altuia ascultare, și a petrécce și a te desfăta n-ai putut. Iară după ce vei agiunge la a cestor 20 de ani vârstă, socotește soma dzilelor a 5000 de săptămâni, carile, precum am dzis, câte o dzi fac 13 ani și 320 de dzile, iară câte 2 dzile fac 27 de ani și 280 de dzile și așé de la vârsta a 20 de ani, bea, mănâncă, gioacă, te veselește, și te dezmiardă până la vârsta de 48 de ani, sau până la 50 de ani, iară de ciia, dacă vei să socotești și céle cerești, încă 50 de ani îți rămân. Și într-acesta chip, și pre lume îți vei petrécce și la vârsta de 100 de ani cu cinste săvârșindu-te, și împărăția ceriului vei moșteni. Au nu iaste frumoasă și iscusită și într-îmbe părțile bună și vrédnică de laudă socotiala accasta? Și de mă vii asculta, în deșert și fără ispravă altă mai bună socotială a afla, zbuciumându-ți mîntea, crierii nu-ți mai pedepsi; căci buna și cea desăvârșit socotială accasta iaste; și drumul acesta iaste și, ca un bun vitiaz și destoinic voinic, pasă pe dânsul.

83. De vei trăi până la 100 de ani, poate vréme de pocaanie să afli; dar de nu vei până la 100 de minute agiunge? Iată, pururea grijit și pocăit a fi și să cade

Înțeleptul: Iată dară că eu a ta socotială mălcom tăcând o ascultaiu. Acmu dară ascultă și tu, și eu îți voiu arăta altă socotială (căci socotiala ta să potrivéște cu un cuvânt ce să dzice că „péstele în baltă fiind, îl vindzi“); și după ce voiu și eu a mea arăta socotială, să caute alți oameni înțelepți, și carea vor dzice

că-i mai bună, acéia voiu ținea și acéiași cu toții a o ținea să cade.

84. *Driapta socotială vieții tale pune*

Lumea: Arată dară aceasta cu ce socotială dzici.

85. *Dzilele ailor tot 70 de ani, iar cât de în putere – 80, cei mai mulți boală nevindecată*

Întele[ptul]: Socotiala mea aceasta iaste: un om când la vârsta de 80 de ani agiunge, oricine îl vede îl fericéște dzicând: „Ai! fericit iaste omul acesta! Și fericce iaste de dânsul căce ș-au împlut costul vieții sale și la adânci bătrânețe au agiunsu!” Și până într-atâta tot omul poftéște, cunosând că ce-i mai mult, cu toate féliurile de durori și de pătîmîri sint îngreuiăți și îngreunați, precum Psalmistul au cântat David: „Dzilele ailor noștri 70 de ani, iară de în putere, 80 de ani, și mai mulții lor, trudă și durere“ [Ps. 89, 10]. Acmu dară ia aminte binișor și vedzi. Dzi dară acmu că eu sânt de vârsta a 80 de ani și apoi să mă socotesc; trăit-am acești pomeniți ani, au ba? Socotéște. Eu într-acești 80 de ani, 7 despărțiri fac, adecă 7 vârste aleg. Vârstele sânt acéstea: prunciia, copilăria, cătărigiia, voiniciia, bărbăția, căruntétele și bătrânețele. Într-acéste dară 7 părți a costului, acești 80 de ani să cuprind.

Deci dzic că într-acești 80 de ani, 40 de ani numai am fost viu iară 40 mort. Adevărat dară și negreșită socotială iaste căci în 24 de ceasuri o învârtejire să face a soarelui: 12 ceasuri întunérec, adecă noapte, și 12 ceasuri lumină, adecă dzi. Dzua dară dzic că trăiesc, iară noaptea moriu; adecă dzua viu, iară noaptea mort sint, căci în pat dormind, în chipul celuia ce în năsilie dzace mă fac: mintea, simțirea pierdzând, cu ochii nevădzând, cu urechile neaudzind, mirosul neadulmăcând, gustul nepricepând și mai vârtos toate ale trupului organe amurțind și slăbănogindu-să. Așijderea eu afundat în pilotă, el îngropat în gropnită, el acoperit cu țărână, eu învâlit cu obial, el în patru scânduri a săcriiului, eu în patru păreți ai casii, a

mortului suflet viu și al mieu suflet viu rămâne. Și precum eu, dormind, numai vinele céle, vii mi să clătesc și să bat, sămîn iarăși de deșteptare arătând, așé la mort, viile a *Svintei Scripturi* cuvinte, precum iarăși va să învic adevveresc. Și așé amândoi, el din groapă, eu din așternut, el din săcriiu, eu din casă, el din moarte, eu din somn ne vom scula.

Iată că nice o deosăbire unul de altul avem: și așé, iată că numai 40 de ani am fost viu, iară 40 mort: și iată 40 de ani mi-au viața rămas. Acmu dară să socotim: oare acești 40 de ani viețuitu-i-am deplin, au ba? Ascultă! Într-acești 40 de ani, vom să alégem céle 7 vârste ale omului și apoi a fietecare dintr-acéste vârste ce féliu de viață și de traiu am avut să cunosc și pre tine (o, lume!) încă a pricépc să te fac.

Întăi dară prunciia, eu dzic că nu mi-au fost viața deplin, adecă în vremea a 7 ani a prunci, căci cela ce viețuiaște știe ce face, cunoaște ce vede, întelége ce aude, pricépc răul, binele, vorovéște, îmblă și socotială are: carile acéstea toate la prunc, adecă la vârsta prunci, lipsăsc și nice de unele de acéstea în știre îi iaste. Iată dară, că prunc fiind, am fost ca când n-aș fi fost; și așé iată că adevărat viața 33 de ani mi-au rămas.

După aceasta dară, a doua vârsta copilăriei urmadză carca până la 14 ani să suie. Deci (pre cât în minte țiuu), după aceasta de acmu vârstă, dzic că atuncea viu, iară nu om am fost: căci întâiași dată a omului iaste ca să cunoască credința, legea și pravilile; răul și binele să cunoască, hrana și băutura să-și agonisască. Credința, am dzis întâi, adecă să criadză, să cunoască, să știe că iaste Dumnădzău și toate vădzutele și nevădzutele au făcut. A doa, pravilele și légea, adecă de ce-i iaste a să feri și ce-i iaste a păzi să cunoască. A treia, hrana și băutura, adecă să poată a ara, a sămăna, viaa a lucra, neguțitorie a face – carile toate pentru a omului chivernisală sint. Deci eu, într-acea vârstă fiind, de acéstea de toate lipsit eram: mai vârtos că nice pre Dumnădzău precum iaste știam, și deși în besérecă

mărturisiiam, dară de ce dzic, pentru ce mărturisesc și de ce folos îmi iaste acca mărturisire, nu cunoșteam: că întâi, pre Dumnădzău a pricépe, mintea îmi lipsiia, a doa, că în Dumnădzău a créde și ale lui svinte poronci a păzi, de ce folos să-m fie și să pociu cunoaște, credința nu mă agiutoriia. Deci îmi pare că nu numai eu, ce toată cea de obște omeniască fire ași și într-acesta chip să fie. Iară de vei dzice precum unii, în vârsta copilăriii fiind, cunoștința aceluia la vârstă copt om au avut, aceasta nu tĂgăduiesc. Căci Dumnădzău și părintele luminelor, carile darurile céle desăvârșit triméte, poate aceasta să facă; și nu numai în firile omenesti, ce și în céle dobitocesti; aceasta a arăta putérnic iaste: precum odănoară măgariul lui Valaam cunoștea pre îngerul lui Dumnădzău, iară Valaam nu-l cunoștea (*Num. 23, 27–33*). Așjderea și leii cei flămândzi pre Daniil precum iaste proroc Domnului pricepură și întru nemică îl vătămară [*Dan. 6, 18*]. Și iarăși cuptoriul și focul cuptoriului Vavilonului, pre cei trii prunci precum nevinovați să fie simți și firea focului carea nu numai lémnele, ce și pietrile mănâncă și mistuiaște, iară fragida și molcelușea a acelor brudiori cuconași – cărnicea a o beteji, sau a o ovili, macară cevași, nu putu [*Dan. 3, 23*]. Și alte multe, nenumărate în multime și nemăsurate în mărime, au făcut și au arătat minuni, la carile omeniasca fire nu să potrivéște. Ce pentru cea hirișă și de obște, mai vartos pentru a mea fire, dzic că în vârsta copilării de acéle mai sus pomenite ponturi nicecum ceva pricepeam, macară o părțicea nu cunoșteam: și cine dară cunoștință n-are și pre Dumnădzău nu știe și pre sine pentru ce s-au născut și ce și cine iaste nu înțălége, iată că nu om, ce dobitoc sau ca altăceva nesămăluitoriu și nesimțitoriu iaste, precum lémnele, pietrile și alalte. Căci și alalte în lume câte sint, precum dobitoacele, lémnele, pietrile, pasirile, peștii nu să, că nu sint, dzic; ce sint, însă nu oameni să chiamă, ce fietecarea după chip, după asămănare și după niamul lor să număsc. Așé

dară eu, nu n-am fost, ce am fost, ce ca cum ar fi numai cu asămănarea și cu chipul omului, iară nu deplin om, ce mai mult (nu cu chipul, ce cu socotiala) dobitocului decât omului mă potrivăsc. Pentru aceasta dară, decât voiu dzice c-am, dobitocéște, vietuit, mai bine voiu dzice că așéși nice n-am macară o dzi trăit: și decât cu chip de om și cu fire dobitocască, mai bine mort și fără duh de viață mă voiu numi. Și așé iată dară că viața mea 26 de ani au rămas.

Între acești dară 26 de ani, 5 vârste să cuprind: cătărigiia, voiniciia, bărbătiia, căruntétele și bătrânétele; din carile întzi iaste cătărigiia, carea de la 14 ani până la 21 să suie, însă, după a mea socotială, până la 17 ani tot de a copilării fire să ține, și așéși, până a agiunge omul la vârsta de 17 ani, adecă până încépc (cum să dzice) a înfiera mustiață, tot copil să chiamă (căci după limba lătiniască aceasta vârstă *pubertas* să chiamă; adecă *pubes* să chiamă perii carii întâi la mustiață sau la barbă răsar). Și așéși, mai tot cu a copilului minte să slujéște și vârsta cătărigului tot în toate cu a copilului să potrivéște până la 17 ani (ales de-și va mintea cu învățătura preface), precum și fericitul împăratul David adevéște, dzicând: „Păcatele tincrécelor méle, Doamne, nu pomeni“ [*Ps. 24, 7*], adecă, tânăr fiind, ce nu știia făcea și ce nu pricepea lucra.

Și cu această socotială, iată că încă 5 ani din viața mea pierduiu și într-acesta chip, la 23 de ani rămasă viața mea. Acum dară într-aceste 3 rămase vârste, încă 3 ani voiu mai scădea, cu această socotială: adecă să-i fiu pierdut în boale, în nevoi, în închisori, în robii sau nevolnicii. Căci omul, săracul, în boală fiind, precum iarăși să va însănătoșea adevérit a fi nu poate. Așjderea în [în]chisoare, în nevolnicii fiind, precum să va iarăși mântui adevérat a ști nu poate. Și acéstea giunătate viață iară giunătate moarte să chiamă. Și nu numai acéstea, ce și altă fietecare viață, cu ncîndemână și nesuferită, oricare om cu minte întriagă ar fi, nu viață, ce moarte, nu petrécere,

ce închisoare, nu îndemână și liniște, ce muncă și caznă o va număra și acestora o va asemăna. Căci unde iaste muncă, nu iaste viață, ce moarte, căci și munca vécilor moarte să numește. Iată că din 80 de ani, toată viața mea la 20 de ani să sprijeni. Dară când aș fi numai 60 de ani trăit? Ar fi rămas 15, iară din 40, dzéce și din 20 numai 5 aș fi aflat.

Acnu, dară, o, curond trecătoare lume! adu-ți aminte că mi-ai dzis macară dintr-o săptămână, o dzi să fac voia ta și să îmbli în desfătările tale tăvălindu-mă; vădzuși, că, după socoteala cea driaptă și adevărată, din 80 de ani, numai 20 aflaiu ai miei. Deci în 20 de ani, 1 000 de săptămâni fac; și scoțând dintr-o săptămână câte o dzi, 1 000 de dzile fac și 1 000 de dzile să fac 2 ani și 270 dzile; și cu atâta de scurtă și puțină vreme, oare ce féliu de desfătări, oare ce féliu de petrecării voiu să mă desfetedz și să petrec? Ce decât să te ascult pe tine și să fiu cu atâta, mai bine să nu te ascult și să fiu și fără de atâta. Și mai bine eu de tine și tu de mine să ne despărțim și să ne depărtăm. Pentru aceasta dară, tot cel cu pricepere și fietecarile ce-i cu minte, înțelepțește și cu întriagă înțelepciune, ca un înțelept, foarte pre amănuntul să ia aminte și să socotiască; că de vreme ce luând sama a 80 de ani de desfătat și după a lumii voie de îmblat, numai 2 ani și 270 de dzile găsiu, dară carile va trăi 40, că numai un an și 135 de dzile îi vor rămânea! Așijderea (precum am mai dzis), cel mai cu puțină ani, încă mai puțină vreme îi va fi.

Și macară în multă, macară în puțină vreme, cuvintele și învățăturile carile lumea învață de făcut nu sint, căci și cea multă și cea puțină vreme tot mult strică. Căci în multă vreme mai mult vei greși, iară acca puțină, macar o dzi, și nu o dzi, ce macar într-un ceas, sau într-un civert de ceas, cu poftele lumesti omul, săracul, sufletul își va piarde; și pentru dulceața carea trupul în vrémea unui ceas are, nevinovatul suflet groaznic, fără milă, cumplit, fără dojenială, mult, fără număr,

în véci, fără svârșit chinuindu-să să va, nepărăsit, pedepsi. Nice într-acéia nedéjde omul, ticălosul, să să lasă dzicând că: macar di-am și făcut réle în tineréte, iară după ce voiu agiunge la bătrânețe mă voiu lăsa și mă voiu pocăi. Nice lăsa păcatul când el pe tine te lasă, că folos u-ai. Ce, precum dzice Înțeleptul: „Giuruind nu dzice, întorcându-mă mâine voiu da, căce până mâine nu știi ce-ți va fi ție“ [*prov.* 3, 28]. Așijderea, slăvitului a preasvintului Hristos Dumnădzău, cuvânt pomenéște pururea, unde dzice la pilda bogatului: „Mânâncă, bea, suflete! că ai multe și bune“, și nu știe că mâine va să să ia sufletul de la dânsul [*I.c.* 12, 19–20].

Și să socotiască tot omul ce cu socotială și înțelegere să slujéște că nu numai desfătările și dezmicdările lumii, ce așeși toată lumea și toate bunurile ei di-ari agonisi, și nu 80 sau 100 de ani, ce așeși cât lumea di-ar trăi și pierdzându-și sufletul, ce folos are? Mai vârtos că dacă-l va piarde, a-l găsi nice o cărare (însă nu într-aceasta lume) nu i să arată. Și dacă-l va, cu păcate, iadului vinde, macar cu cât de scump preț vreun mijloc de răscumpărare nu i să dă. Pentru aceasta, dară, fietecine cel ce om să numește și cu chivernisirea a întregii minți să slujéște, foarte cu toată nevointa și cu amănuntul să să socotiască și, socotind, să priceapă ce iaste lumea, adecă ce iaste trupul lui și ce iaste el, adecă ce iaste sufletul lui și ce sint lucrurile lumii, adecă ce sint poftele trupului; ce-l îndiamnă lumea, adecă la ce-l trage pofta trupului și ce-i iaste lui a face; ce poftéște lumea, adecă ce poftéște carnea și ce i să cade lui, adecă și ce să cade sufletului a lucra. Și cunoscând aceasta, să vadză că toată lumea cu doao lucruri să slujéște: cu lumina și cu întunérecul, adecă cu binele și cu răul. Și asupra acestor doao, 4 vânturi tari și cât ce pot să bat și să oștesc: adecă împărăția ceriului și sufletul, împărăția lumii și trupul. Ceriul și sufletul spre a binelui parte silesc, adecă spre lumină nevoiesc și asupra întunérecului, adecă a răului, războiesc; pre bine vor să-l facă iară pe rău vor să-l

izgoniască. Lumea, sau împărăția lumii și cu trupul, de partea răului țin, iară asupra luminii lui, asupra binelui adecă, să oștesc pre rău să-l facă, iară pe bine nice să-l pomeniască. Cătră aceasta dară, tot omul deplin spre a sufletului nevointă și osirdie foarte tare a să pune îi trebuie, ca să nu cumva partea cea mai mică pre cea mai mare să calce; nice trebuie robul mai mare decât stăpânul său să să facă. Căce ceriul mai mare, vécinică și netrecătoare, iară lumea mai mică, curund stricătoare și nestătătoare moșic iaste. Așijderea, trupul – țarnă, muritoriu și în nemică întorcătoriu; iară sufletul – duh dumnădzăiesc, nemuritoriu și pururea trăitoriu iaste, precum au, poeticul cântat: „Ca să fii întreg cu sufletul, oare ce ai tăgădui a suferi?“ Căce aceasta parte decât trupul mai mare preț are și mai vârtos fietecine sama binișor de ari lua, macar cevași înțelcpei minți a plăcea n-ari afla; și de-ari și afla acélea carile trupului și ochiului trupăsc plac, frumos Evanghelistul, ne învață, Ioan: „Nu îndrăgiți lumea, nice céle lumesti“ [1. Io. 2, 15].

Pentru accasta omeniasca mînte, cereștile socotială iară pămîntestile să batgiocuriască și prin féliuri de féliuri de nevoi spre ceriuri să să întindă, unde și scaunul, și adevărata odihnă îi iaste. Căci noaă lumea nemernicie ne iaste și într-însa prișleți sintem, iară ceriul moșic și acolo casnici și moșnéni sintem. Însă când va fi aceasta? Când de lume ne vom lepăda și, precum de la dânsa nice un folos precum nu avem, când vom cunoaște; și célea carile am cunoscut și am audzit dumnădzăiești, apostolicești și biséricești porunci de le vom săvârși cu fapta, precum dzice: „Nu cela carile au cunoscut poruncile, ce cela ce li-au făcut, să va ferici“ [Rom. 2, 13]. Acéstea, dară, când îndămână vor fi și pre lesne să vor face? Când cu toată înema și cu desăvârșită dragoste de acéstea ne vom, a le face, apuca; căce dragostea pe toate învincind, tare biruiaște.

V. CRONOGRAFE

MIHAIL MOXA
CRONICA UNIVERSALĂ

97. ÎMPĂRĂȚIA LUI MANOIL PALEOLOG

Stătu în loc fiu-său Manoil împărat¹. Atunce se sculă multă mulțime de turci și începură a prăda și a lua țări și cetăți: luară și Amorea, și Draciul², până la Dalmatiia și toată țara arbănașilor. Și începură a scădea puterea creștinească, cât nu avca nime putere să le stea înainté .

De-acii se duseră și la sârbi și féceră acolo războiu mare, și mult sânge s-au vărsat, și mulți, fără număr, au perit. Atunce un voinic, anume Miloș Cobilici, viteaz și bărbat bun, deci meșterșugui de se apropie și spintecă cu un hangériu pre Murat-beghi, și așa peri.

Pre acea vréme ucise și Șusman³, domnul șchéilor, pre Dan voevod, domnul rumânesc.

De-acii se rădică Baiazit-beg, feciorul lui Murat, de se loviră cu Lazar⁴, domnul sârbesc, și-l birui, de-l ucise. Și plecă țara sârbască supt sine, să-i dea dajde, și le puse domn pre Stefan dispot, ani 6897 [1389]⁵.

De-acii se rădică Baiazit cu turcii spre rumâni, deci se loviră cu Mircea voevod⁶. Și fu războiu mare, câtu se întuneca de nu se vedea văzduhul de mulțimea săgételor, și mai pierdu Baiazit oastea lui cu totul, iară pașii și voevozii periră toți.

Atunce peri Costantin Dragovici și Marco Cralevici. Așa de se vărsa sânge mult, cât era văile crunte, deci se spăre Baiazit și fugi de trecu Dunărea. Și puse socotitori pre toate vadurile, și prinse pre Șuşman, domnul șchéilor, de-l tăc, ani 6903 [1395]; atunce luară turcii țara șchéilor cu totul.

Ani 6950 [1442], ucise Iancul voevod⁷ pre Mezit-beg în Țara Rumânească. Și iară, al doile an, s-au lovit Iancul voevod cu turcii în Țara Rumânească, la Ialovniță, și-i birui; și periră atunce turci mulți, fără număr. Atunce se rădică Gheorghie dispot cu ungurii și cu sârbii, de trecură Dunărea pre la Slatină și bă|tură pre turci, și luară iarăș Smederova sârbii. De-acii se sculă Taud-beg cu turcii, de bātu oastea sârbească la Sitniță.

Ani 6953 [1444], se rădică Vlădislav cu oști mari la turci, de se loviră de fățiș, și biruiră turcii atunce; deci peri Vlădislav la Varna.

Ani 6956 [1 sept. 1447 – 31 aug. 1448] purcése Murat-beg cu turcii, de se lovi cu Toma, domnul Bosneei, și-l biruiră și luară atunce turcii Bosna și la anul se lovi Murat cu Iancul voevod la Cosova, și peri Iancul⁸; deci dobândiră | turcii Cosovul. Și-n al doile an muri Murat-beghi, în februarie, în 4 zile.

98. ÎMPĂRĂȚIA LUI MAHMET⁹, FIUL LUI MURAT

Când stătu Mahamet împărat, el era numărul ailor 6960 [1452]. Deci aduse toți turcii de pretutindinea și purceseră mulți, fără număr, spre Ț[a]rigrad, ca să-l dobândească; și au ocolit întâiu Galata, de o au bătut, până ce o au dobândit. Și de-acii se legară de Ț[a]rigrad cu toate meștersugurile lor și cu toate bărbățiile și puterea lor; și, după ne|voință și vărsare de sânge, ci încăpură în Ț[a]rigrad.

99. DE Ț[A]RIGRAD

Ani 6961 [1453], dobândi Mahamet Ț[a]rigradul, în luna lui mai 29, într-o zi de vineri. Cine au zidit întâiu Ț[a]rigradul, elu l-au chemat Costantin, marele împărat, ftiul Costei și al Elinei. Și când au luat turcii Ț[a]rigradul, cine au fost împărat iară l-au chemat Costantin¹⁰.

Fost-au de la Adam până când au gătit Costantin Ț[a]rigradul ani 5836, iară de la nașterea lui H[risto]s 318. Deci, de la Costantin ce au zidit cetatea până când o au | luat turcii, ei au trecut 1125; iară când veniră întâiu la Calipoli, ei au fost ani 6867 [1350].

Atunce s-au început a se descăleca Țara Moldoveei.

Deci, deaca luară turcii cetatea de la greci, ci le tăiară împăratul și pre toți boiarii și toate capetele, și slăbi toată puterea grecească.

De-acii scrisese Mahamet în toate laturile, pre la crai, pre la domni, pre la voevozi, de se mărturisii împărat, că până atunce se chema beghi. Deci, de atunce tot se sfădesc cu toate țările | și nu au răz bun, ce tot lărgesc de toate părțile.

Ani 6963 [1455], bātu Mahamet pre sârbi și le luo o cetate, anume Bârdo și Sitnița și alte cetăți împrejur. Și de-acii purcése Mahamet la Belgrad, ca să-l dobândească, și se lovi cu Iancul, și birui Iancul pre Mahamet, cu cristoșii; deci se turnă Mahamet rușinat.

De-acie tremise Mahamet un pașu, de dobândi iară Smederova și o cetate, anume Rășava, și alte cetăți multe.

Ani 6969 [1461], tre|cu Mahamet marea la Anatolia și dobândi o cetate, anume Sinopol, și Țrapezondul, și se bātu cu Iuzum Hasan și-l birui. Și-n al treile an mēse de dobândi toată Bosna.

Ani 6974 [1466] prădă Mahamet pre arbănași și mulți tae, pre [S]chendiră¹¹ domnu-l scoase den țară și zidi acolo o cetate,

de o chema Coniuh. Și la anul iară purcése la arbănași, pre altă cale, și prădă Tomornița.

Ani 6976 [1468], mērse Mahamet la cărăimani și le | bātu o cetate, anume Galova și alte cetăți multe cărăimănești; dobândi și Negripul.

Ani 6981 [1473], rădică-se Mahamet cu oști mari spre Izum Hasan și nu putu folosi nemică, ce-ș pierdu voevozii și pașii și mai oastea cu totul în valea Efratului. Acolo peri și Hasan Murat, pașul den Romaniia¹².

Ani 6983 [1475] tremése Mahamet oști mari spre Stefan voevod, la Țara Moldovei, și periră atunce turci mulți, fără număr.

Și iară, ani 6984 [1476], se sculă însuși Mahamet cu oști mari spre Moldova, și se loviră de față la Valea Albă, și biruiră atunce turcii, deci féceră rău mare moldovenilor. Și cu misirénii au făcut războiu, ce n-au izbândit; și s-au bătut și cu iverii.

Când au fost ani 6989 [1481], Mahamet au murit, și au stătut în loc fiu-său, Baiazit¹³. Deci se sculă Baiazit întâiu la Chilia și la Cetatea Albă, de le luo de la Stefan voevod¹⁴. Și se duse la aravléni și la misiréni, ce nu folosi nemică, că-ș pierdu voinicii și se întoarse rușinat de acolo; veni cu puținii voinici.

Și când au fost ani 6997 [1489], iară tremése Baiazit oști prea mari pre misiréni și pre aravléni, și mai mulți periră.

Și în Ț[a]rigrad încă se tâmplă atunce un semn, că iată căzu fulger den cer, de aprinse prahul cel de pușcă, deci răsipi case multe prin prejur și periră mulți, și pământul încă se cutremură, cât împăratul încă se spăre că va peri atunce.

PĂTRAȘCU DANOVICI CRONOGRAF

ÎNCEPĂTURĂ DE ÎMPĂRĂȚĂIA LUI DAVID ÎMPĂRAT ȘI PROROC. GLAVA 29

Pre după moartia lui Saul stătu împărat pe spre izdrailitiani David prorocu și multe oști fiace cu palestinii și-i birui cu ajutoriul lui Dumnedzău și-i supusă pre toți suptu învățatura sa. Și avia izdrailitiani pace den toate părțile și ședia, numai ce le era grije cum să vor ruga spre Dumnedzău. Atunci au izvoditu David împărat Psaltirea, neavând nice o grije nice de o parte. Și de pururia făcia David pre învățăturile lui Dumnedzău cumu-i era poronca, cum sângur Dumnedzău l-au laudatu, cum spune în Biblie dzăcând: Așia aflat-aru pre David a lui Iesei, om iubitii inemii méle, carele face toate învățăturile méle. Dece foarte să mulțâia putéria lui David. Și era Dumnedzău pururea cu dânsul.

Și avia Davidu lângă sâne 37 de voinici foarte vitiaji; aleși era aceștia dentr-altâi și era pururia pre aproape de dânsul. Și atâta era viteaji, cât cel mai prostu dentru dânsi era vrédnic a da războiu cu 100 de oameni. Și anume era aceștia Sevohiia vitiazul, carele s-au lovit cu un uriaș foarte mare și groznicu, carele l-au chematu anume Sef nepotul lui Rafa, uriașului celui mare. Și atâta era tare acel uriaș, Sef, cât nu avia ce-i strica

1000 de oameni. Iară Sevohiia cum s-au lovit cu dânsu, cum l-au oborâtu și i-au și tăiatu capul. Iar pre altul l-au chemat Eleanan, iar vitiaz mare, carele au biruit pre un om den niște oameni ce să chema hetei, foarte vitiazu mare; că i-au fost herul suleții de lat, cât un fier de plug de cele late. Iar pre-altul l-au chematu Ionaftan.

Acesta încă au lovit-u-să cu un vitiaz mare, carele avia și la mâni și la picioare câte șapte degete, și l-au oborâtu și i-au tăiatu capul. Iar pre altul l-au chemat Adinon vitiazul. Acesta au lovit-u-să un războiu cu 700 de oameni și pre toți i-au pus suptu sabiia lui; nice unul nu i-au scăpatu. Iar pre altul l-au chematu Iosevada. Acesta iară s-au lovit cu 300 de oameni și pre câți-n-au tăiat de tot, au scăpatu răniți și nice unul n-au scăpatu întreg. Iar pre altul l-au chemat Mara. Acesta odănoară au fostu ești tot nărodul jidovăscu în țarine să-și culeagă legumi, cine de ce au fost sămânat. Iară inoplemēniti, care era oameni de alte sămînțai, s-au sculat să lovască în țarine, să tae pre câți ș-or găsi și să le ia tot ce vor avea sămînături. Iar jidovii toți au fugit den țarine, că oblicisă; numai ce au stătut Mara și pre toți inoplemēniti au gonit și pre mulți au tăiat ș-au rănit, până i-au scos den hotarul jidovăscu.

Iar pre altul l-au chemat Eleazar. Acesta iarăși s-au prelejitu pre vrēmia séccii și iarăși s-au rădicatu alte sămînțai să lovască țarenile, să-i tae, cum era jidovii la sécere, cu mueri cu copii, cu totul. Și cum i-au lovit fără veste au început a să face chiote și vaete și fugiia toți, în toate părțile. Iar Eleazar numai ce ș-au apucat armele ș-au abătut într-înșii și i-au tăiatu, cât de sânge mult ce au făcut i s-au lipit mănunchiul sabiiei de degete și de-abiia l-au dezlipit. Și dac-au vădzut norodul jidovăscu de atâta vitejie ce au fost făcând Eleazar s-au întors toți înapoi și multu sânge s-au vărsatu a vrăjmașilor. Iar <pre altul l-au> chematu Vanaiia. Acesta încă au fost foarte un vitiaz mare.

<Iară într-o> iarnă au mărșu pre omātu, pre urma unor lei sălbateci <până au> nemerit la o peșteră, unde s-au fostu tănându-să ei. Și dac-au <sosit acolo au> gășatu mai multu de 30 de gadeni de lei. Ș-au <îndrăznit de au> mărșu la dânsii și pre toți i-au tăiat și i-au omorât. <Acesta încă> au mai ucisu pre un om eghiptian ce au fostu lungu de 7 coți și au fost avându o sulită lungă de o proșcă. Și acea sulită o au apucat <din mâna acelu> eghiptian și l-au giunghiat cu sulita lui.

Iară pre altul <l-au chematu> Evesa și era frate lui Ioav, ce era hatman preste oști <le lui David>. Iară Evesa încă era vitiaz mare, că s-au lovit cu 600 de <oameni și i-au tăet> și i-au polignitu; nice unul n-au scăpat. Ș-au ucis și pre <Ezvan, carele> au vrut să omoară pre Davidu cu viclesug. Și Ezvanu <încă iara den> uriași, nepotu lui Rafan. Și avea Ezvan o sulită de trăgca 300 de litre de fier. Cu acēia au vrut să omoară pre David, ce l-au feritu Dumnedzău. Aceștia era vitējii lui David până în 37, carele de carele mai tare și mai vitiaz.

Iară odănoară au poftitu David împăratu să bea apă den Vithleem. Și Vithleemul era cuprinsu de alte sămînțai și nu cutedza nime să margă acolo. Iară dentr-acei 37 de vitiaji aleși numai ce au mărșu trei să aducă lui Davidu să bia de acea apă. Și cum au mărșu, au gășat acolo o oaste de aceștia și i-au încungiuratu de i-au lovit de trei părți și începură într-înși a-i tăia ca pre nește brusturi și-i sparsără în toate părțile; cum are întra niște lupi într-o turmă de oi, așa au întratu acei trei vitiaji într-înși. Și luară apă den Vithleem și dusără la David împărat. Și dac-au vădzut David apa adusă de acolo, multu s-au miratu de vitejia lor și n-au vrutu să bea de acia apă, ce o au vărsatu întru numele lui Dumnedzău și dzăsă: Ferēște-mă, Doamne, să nu beau apă agonesată cu sânge omenescu.

Aceștia au fostu vitējii cei aleși a lui David împăratu. Iar încă fără aceștea mai era iarăș oameni de războiu și de triabă 230 de mii, fără de alți oameni oșteni ce au fostu.

Iară odată chemă împăratul David pre Ioavu, hatmanul oștilor sale și-i dzâsă: Să te duci și să-mi numeri preste tot jidovii și să-mi aduci scrisoarea la mine să știu câți sântu preste tot. Iar Ioavu dzâsă: Împărate, nu-i mai număra când ai, să nu să mânie Dumnedzău pentr-acesta lucru ce vei să faci, căce toți sântu șerbii tăi, ori mulți, ori puțini. Iar împăratul nu gândi de aceasta, ce tot sâli pre Ioavu să-i numere. Și marsă Ioavu și-i numără pre cuvântul împăratului ș-au găsătu numai oameni de oaste 1000 de mii și 100 de mii, fără de mueri și fără de copii și fără moșnégi bătrâni. Ș-au mai număratu toată sămințâia iudeilor și s-au aflatu patru sute de mii de oameni, iar încă sămințâia lui Levi ș-a lui Veniamin n-au apucatu să o numere, că n-au mai lăsatu împăratul David, că s-au scârbitu Dumnedzău pre împăratul pentr-acesta lucru ce au făcutu, de au numărat oamenii.

S-au trimis Dumnedzău la David pre Gad prorocul și dzâsă cătră David: Așia iaste cuvântul lui Dumnedzău, împărate, că s-au mâniat Dumnedzău pentr-acesta lucru ce ai făcut, de ai numărat oamenii. Deci să-ți alegi den trei certări, una: sau în trei ai foamete mare, sau în trei luni să te goniască vrăjmașii tăi, să-ți stea în cumpănă, sau în trei dzâle omor pre oameni.

Iară împăratul vădzu c-au greșitu lui Dumnedzău și dzâsă cătră Gad: Tute tréle fi-vor mic cu amar. Ce mai bine să cadzu înaintia lui Dumnedzău, că multu iaste milostiv. Și dzâsă: Să hie moarte. Și era pre vrémia sécerii și trimisă Dumnedzău moarte mare pe spre oamenii cei numărați. Și muriră den oștile lui Davidu 70 de mii de oameni, numai de diminiată până într-a prândzu. Și căută David și vădzu îngerul lui Dumnedzău, pre arhanghelul Mihail că era lungu den ceriu până în pământu și cu mâna întinsă spre Ierusalim și cu sabiia zmultă în mână. Și mulți muriră și de ceilalți oameni, ce nu era de oaste. Iară David cădzu cu rugămintă spre Dumnedzău și dzâsă: Eu sântu, Doamne, cel greșitu și eu sânt păstoriul cel rău ce

n-am știut paște oile Tale. Agiunge, Doamne, mânia Ta. Pune mila Ta asupra mea ș-asupra casei părintelui meu.

Atunce dzâsă Dumnedzău cătră înger: Strânge mâna ta de pre nărodul meu. Și-și strânsă îngerul mâna pre cuvântul lui Dumnedzău și-n locu să potoli și moartia. Și acolo unde au fost stându îngerul au fostu o ar<i>e cu pâine a unui om, pre anume Orna. Și dzâsă îngerul cătră David: Curund să faci aici jărtvă lui Dumnedzău, ca pentru să să potoale mâniia lui Dumnedzău. Și au cumpăratu împăratul acea ar<i>e de la Orna, cu pâine cu boi cu totu ș-au giunghiat boii ș-au aprinsu pâinia și boii împreună ș-au făcut jărtvă lui Dumnedzău într-acele loc. Iară apoi, cu vrémce, acolo pre locul acei ari<i> au urdzătu David Sionul, carele l-au săvârșit mai apoi cu fiu-său, Solomon împăratu.

Iară acel omor mare ce au trimis Dumnedzău pre acci oameni a lui David n-au fostu numai pentru căce i-au numărat împăratul, ce au fostu și pentru căce au fost toate oștile giurate lui David să nu-l mai vicleniască nice dăunăoară. Iară apoi au trecut preste giurământu și au făcut preste învățatura lui Dumnedzău și au părăsătu pe împăratul lor cel datu de Dumnedzău, pre David și s-au rădicatu cu ficiorul său, cu Avesalom, și au gonit pre tată-său, pre David, și multe nevoi i-au făcut lui David, cum spunc Bibliia, până ce l-au aflatu Ioavu spândzuratu de păru într-un copaciu și l-au lovit cu sulita, de l-au omorātu. Și atunci înc-au plânsu David mult după Avesalom, pentru moartia lui, măcar că s-au fostu rădicatu pre tată-său. Deci și pentr-aceia au trimis Dumnedzău acea moarte mare întru oștili lui David. Ce trebuie fieștecine când face giurământ cu altul să-și tae giurământul, ori cu mare, ori cu mic.

Iar pe dup-aceasta, într-o dzi, prinblându-să David pentr-un foisor nalt den curțale sale, au vădzut de acolo pre o muiare într-o grădină, unde să scâlda goală. Și o prâvia Davidu

și să uita frământărilor ei și-l săgetă la inemă frământările ei. Și-n loc trimisă de o și luară și o adusă la împăratul. Și cum o vădzu împăratul au și poftitu-o la patu și feace păcate cu dânsa. Si au și purces gria.

Iară acéia muiare o chema Virsaveia și era a unui slujitoriu ce-l chema pre anume Iurie. Și era bărbatul ei trimis de-mpăratul la oaste. Iar dac-au început a să pricepe Virsaveia că iaste groasă au mârșu la împăratul și-au început a plânge cu lacrimi și-au dzâs cătră împăratul: Iată păcatul mieu să adevăriadză și eu sânt grea și giudețul mieu iaste să mă omoară cu pietri. Iară David dzâsă cătră dânsa: Nu griji pentr-aceasta, că cu le voi tocni toate. Și-au și trimis mai de sârgu o carte la cela ce era sârdariu pre oști, dzâcând: Cum vei vedea cartia mea să și trimiți pre Iurie cu nescare triabe la mine. Că i-au părutu împăratului că daca va veni Iurie acasă să va culca cu muiaria-și și să va acoperi acel păcat și vor dzâce că iaste graasă de bărbatu-și.

Și cum au sosât cartia de la împăratul au și trimis pre Iurie cu treabe la împăratul, adecă să ducă leafele voinicilor. Și dac-au sosātu Iurie s-au împreunat cu împăratul și l-au întrebat pentru rândul oștilor și pentru rândul sârdariului. Iară Iurie i-au spus sănătate și închinăciune, cu cap plecat despre toate oștile și cum cu ajutoriul lui Dumnedzău mărgu tot biruind pre vrăjmașii împăratului. Și l-au pus împăratul la masă să să ospeteadză cu împăratul și l-au dăruitu. Și-i dzâsă: Du-te acmu la casă-ți și te odihnește. Și s-au dus Iurie acasă-și și și-au vădzut numai muiarca, iară n-au vrut să să culce cu dânsa, ce s-au culcatu tot osăbi. Și-au dzâs: Să nu dia Dumnedzău să mă apropiu cu de trup de muiare, până nu să vor întoarce oștile izdrailitianilor cu izbândă.

Și întâliasă împăratul de aceasta și să miră cum va face să să acopere acel păcat. Ce scrisă o carte la sârdariu oștilor și o trimisă pre Iurie. Și dzâsă în carte: În vrême ce vei vedea cartia mea, iată că-ți scriu cu taină, să pui pre Iurie unde vei vedea că

iaste loc mai de nevoc nainte, să știu c-au perit. Și cum au cecitu sârdariu cartea, așa l-au și pus pre dânsu mai nainte și-au perit Iurie. Și veni viaste la împăratul c-au perit Iurie. Și-au oblicit și muiarea lui și multu au plânsu pentru moartea soțu-său. Iară împăratul au luat pre Virsaveia în curțile sale și o țânia în loc de muiare.

Vedeți, frațelor, ce face mărirea omului și putiarea, cum sângur David mărturiseste și dzâce la Psaltire cum: Pre cât m-am mărit, pre atâta m-ai plecat. Și iară mai dzâce: Bine-mi iaste că m-ai plecat, ca pentru să pociu învăța dreptățile Tale.

Pentr-accasta să putem pricepe și noi când iaste un om, sau săracu, sau cu grije, sau bolnav, cum iaste gândul aceiua pururia spre Dumnedzău, cum au fost măcar și împăratul David, când l-au fost gonind Saul să-l omoară; și nu doaă sau trei dzâle, ce l-au gonit 7 ai deplin. Și până l-au fostu gonind Saul, totu au fost cu inema și cugetul spre Dumnedzău și-au fostu cu toată dreptatea cătră Dumnedzău. Iară apoi, câtu au apucat la împărăție atâta au și uitatu acelia toate și și-au datu sufletul spre păcate și încă la muiare cu bărbat. Ce nu-i sosî câti au făcut păcate cu trupul, ce apoi au făcut și moarte, că i-au omorât bărbatul.

Pentr-accasta trebuie omul de la nevoc când scapă, să nu uite pre cela ce l-au scos și s-au rugat lui. Sau, când ești săracu și mahnitu, dac-ai agiunsu la bine mare, nu uita amarul săraciiei, că apoi vei uita și pre Dumnedzău, cum au fost uitat David, dac-au apucatu la împărăție și la bine.

Iară pre după acia greșală mare ce au făcut cu Iurie, trimisă Dumnedzău pre Nathan prorocul lui David ca pentru să-l mustre pentru acel lucru ce au făcut. Și daca marsă Nathan proroc la David, iarăși proroc și împărat, [iar] Nathan nu vru să-i dzâcă de tot într-adevărat, ce începu a-l întreba cu pildă și-i dzâsă: Cinstite împărate, voiu să te întreb pre Măriia ta de un giudeț pre dreptate, cum vine légia. Un om ce au avut

100 de oi și i-au nemerit un ospic drag și-au vrut să-i facă ospăt [și] n-au giunghiat dentr-a sale oi, den cea sută, una, ce au giunghiat pre a unui săracu ce au avut numai una și o socotia ca ochii săi acel sărac de omu și nu să îndura să o lasă departe de la sâne, ca să nu-ă apuce lupii; ce de pururia o culca lângă sâne și-i era aminte de dânsa. Iar acel om cu acéle oi multe au făcut sâlă aceluî cu una, și-au făcut ospătu aceluî oaspe drag al său; iar apoi s-au temut că-l va pâri la împăratul, căce i-au făcut sâlă și l-au ucis și pre dânsu. Ce să cade aceluia om? Că întrebă pre Măriia ta, ca pre un giudeț direptu ce ești pus de Dumnedzău.

Iar David împăratu și proroc nu putu pricepe că acesta iaste giudețul său, ce dzăsă: Adevărată moarte să i să facă, vine giudețul aceluia om. Iar Nathan proroc dzăsă: Împărate, tu ești omul acela cu oile multe. Adecă ai mueri multe și dac-ai să-ți faci pohta trupască, căce n-ai făcut cu una dentru muerile tale céle multe, ce ai făcut sâlă muerii lui Iurie, carele avea numai pre acéia și o adormia pre brațele lui, pururia; ce nu-ți sosî câtu că o ai luatu, ce încă pusăși de l-au și omorātu.

Iară marele David, ca un omu plecat ce era, nu să bizui împărăției, ca să să mânia, sau să caute cu groază, cum sântu și până astăzi o samă de oameni, nu numai domni sau boiari, ce și alții mai mici dentru oameni, dac-ai dzăci cuvinte pre cale dirept vreo greșală ce au făcutu. Iar el schimbă obrază și să mânia și dzăce: Cine ești tu și cine ti-au pus pre tine să-mi iai sama mea și ce vei tu cu mine, ori bine voi face, ori rău? Și încă de vor avea vreo putere, vor face rău aceluia om ce-i va mostra pre direptul.

Iară David, fiind împăratu și cu putere mare, n-au vrut să stia împotriva direptății, ce în loc cădzu cu fața la pământu înaintia prorocului Nathan și dzăsă: Greșit-am înaintia Domnului meu, lui Dumnedzău și trupiaște și sufletiaște și de astăzi nainte să scurtară dzălele méle. Iar Nathan proroc

dzăsă cătră David: Nu te teme, că nu vei muri, iar supărași mult pre Dumnedzău. Ce pentru greșala ce ai făcut nu va mai lipsi groaza sabiei den casa ta. Pentr-aceasta dzăce și David sângur într-o 117 psalomi: Certând m-au certat Dumnedzău și mortăi nu m-au datu. Căce că multe griji și multe amaruri au datu de sufletul lui David, cum ați audzātu că s-au rădicat fiu-său Avesalom pre dânsul, de i s-au cumpănit cu moartea nu numai odată, ce de multe ori. Așijderia și altu ficior a lui s-au culcatu cu soru-sa, cu fata lui David, de au curvitu, și și-ălele multe certări i-au trimis Dumnedzău pentru acca greșală mare ca pentru să o vindece.

Și apoi dzăsă Nathan prorocu cătră David: Dumnedzău va erta greșealele tale. Și cu acesta cuvânt s-au mai bucurat inema lui David. Și până pre atunci scrisesă Psaltiria numai până în 49 de psalomi, iară atunce au început a scrie: Pomilui mea Boje, po veliței milostitvoei <= Miluește-mă, Dumnezeule, după marc mila ta> și-au săvârșit Psaltirea până într-o 150 de psalomi.

Și începu David a îmbătrâni în <im>părăție... Și daca îmbătrânisă nu să mai putia să să mai încăldzască în patul său, măcarî cu câte haine împărătești să vrea acoperi, totu-i era réce; ce-i ducia pre o copilastrecă tânără, anume Avisanu sumani-neana și să culcă lângă împăratul de-l încăldzăia. Și nice gândiia împăratul spre dânsa despre partia de păcate.

Iară Virsaveia, muiarea lui Iurie, daca o au luatu împăratul în loc de muiare au făcut pre prea mândru Solomon, foarte harnic și înțeleptu, cât nu era nice un ficior a împăratului David cum era Solomon.

Iar aproape de moartia lui David, un ficior al său, ce-l chema Adoniia vădzând pre tată-său c-au îmbătrânitu, să țania gata, numai să apuce împărăția, fără voia tătâne-său. Iar Virsaveia, îmma lui Solomon au mârșu la David și-au dzăs: Cinstite împărate, adu-ți aminte de giurământul carele ai

adeveritu mie ș-ai dzâs că pe după împărăția ta vei lăsa în locul tău împărat pre fiu-mieu Solomon. Iar acum eu socotescu c-au împărățit Adoniia.

Iară împăratul David, dac-au audzât așea, au chemat prorocii și preuțai, anume pre Gad prorocu și pre Nathan proroc și pre Asaf preutul și pre Idithun, iarăși preutul și pre mulți domni și crai ai săi și denaintea acelora tuturor au pomăzuitu pre Solomon fiu-său, ce era făcut al doile ficior den Virsaveia. Și-l chemă aproape de dânsu și-i dzâsă: Fiiul micu, Solomoane, socotește întru tine întâiu să cunoști pre Dumnedzâul părintălor tăi și să slujești lui cu toată inema și cu totu sufletul tău, căc Dumnedzâu cunoaște toate și ispiteste inema și sufletul. Ce fiul meu, cearcă pururea pre Dumnedzâu; că de-l vei cerca, fi-va pururia înaintia ta. Iară că tu-l vei părăsi, fi-vei părăsât în véci.

Și iarăși dzâsă: Fiiul micu Solomoane, să știi că eu întru viața împărăției mele totu mi-au poftit inema ca să facu casă lui Dumnedzâu, adecă beserică și n-am putut, c-au venit cuvântul lui Dumnedzâu cătră mine <care mi-au> dzâs că pentru ce am bătutu oști multe și am vărsatu sânge <mult> nu m-au lăsatu Dumnedzâu să fac beserică. Ce pre după moartea <me au zâs> că o a săvârși fiul-mieu Solomon, căcă că împărăția ta, <fiul meu>, toată va fi cu pace.

Deci pentr-aceasta, fiul meu <Solomoane>, îmbărbătiadză-te și te întărește, că cu den toți ficiorii miei <pre tine te> puiu împăratu astăzi. Și iată eu dentru toată puterea <mea lasu> țac pntu triaba besericii lui Dumnedzâu 100 de mii de talanți <de aur> și 1000 de mii de talanți de argintu și de aramă mulți <fără număr> și toți aceștia să-i cheltuiești la lucrul casei lui Dumnedzâu.

<Și chemă> David pre totu nărodul jidovăscu înaintea lui și iar <dzâsă cătră> Solomon: Iată, fiul meu, să știe tot nărodul izdrailténilor <că Ț-am> gătatu de totu ce trebuiaște pentru casa

lui Dumnedzâu <aur, argintu> și bani de aramă și bani de her să prisosască și pietri scumpe de mult pret, în tot fialiul. Și încă peste ce Ț-am datu încă-ți mai dau 3 mii de talanți, tot de cel aur ales, ce să chiamă sufir, și-ți mai las 7 mii de talanți de argintu ca să-ți fie de poleitu părețai peste tot.

Iară domni lui David, dacă audzără așea să sculară toți în picioare și diaderă și ei pentru triaba besericii 7 mii de talanți de aur și 20 de mii de talanți de argintu și multe pietri scumpe de tot féliul și bani de aramă și de her, să hie de triaba lucrătorilor. Și diade David scrisoare pre mâna lui Solomon tot chipul besericii, cumu-l va face și diade izvod de heruvimi, cumu-i va face și cum să le hie aripile întinsă, să să agiungă unul de alalt, să acopără, peste tot chivotul cu svânta pravilă, și-l învăță totu ce trebui.

Și iar îi mai dzâsă: Fiiul meu, Solomoane, țane mînte de tot ce ti-am învățat și den toate lucrurile fii pururea cu frica lui Dumnedzâu și țane bine dreptatia la giudețul tău și fie ce lucru ce vei vria să faci, ia-ți sama bine întâiu și apoi să te apuci. Că aciaste trei lucruri de vor hi cu tine, fi-vei pururea iubit despre Dumnedzâu și despre oameni.

Și fusésă început David a face Sionul și apoi l-au săvârșitu Solomon, cum veți audzi mai nainte, la împărăția lui Solomon. Și dacă învăță pre fiu-său de totu ce trebuiaște, să săvârși marele împărat David, fiind om de 70 de ai. Și când l-au pomăzuitu Samuil proroc de împărăție au fost de 30 de ai ș-au împărățit cu socru-său, cu Saul, 7 ai și pre după moartea lui Saul au împărățitu iarăși 33 de ai. Și daca s-au săvârșitu, iară fiu-său Solomon au strânsu tot nărodul jidovescu și toate oștile și toți domni și-l petrecură cu cinste mare și-l îngropară în cetatia Ierusalimului aproape de Siluam.

ÎMPĂRĂȚĂIA LUI SULTAN MEHMET, FICIORUL LUI SULTAN PAIAZĂT. GLAVA 214

Pe după robirea și moartea lui sultan Paiazăt, stătu împărat fiu-său sultan Mehmet. Și-ș strânsă și el oști turcești și pre bani și să dusă spre răsărit și feace trudă mare până a-ș scoate cetățale care luasă Țamberlan și pusésă ispravnicii ai săi pre la dânsăle. Și fără ce-ș scoasă cetățale lor au mai luat ș-a grecilor Galatiia și Capadochiia. Acesta împărat Mehmet au mutat de tot scaunul împărății turcești de la răsărit, adecă, de la Brusa, și l-au așezat despre apus la Udriiu, pentru frica lui Țamberlan sau altora, să nu mai petreacă nime precum au petrecut tată-său, sultan Paiazăt Ilirim. Și împărăți și acesta cu paci, pe după ce ș-au scos cetățale, 14 ai și deicii muri.

Apoi pe după acesta au împărățat fiu-său sultan Murat a cărui viață și fapte de vitejii că s-au bătut cu craiul ungurescu și l-au dobândit de i-au tăiat capul și alte bărbăți câte au făcut, toate acestea s-au scris pre urmă la începutul Turcogreții¹. Și dacă i să prinsă moarte la Udriiu² trimisă de adusără pre fiu-său sultan Mehmet de la Magnisăra și-l lăsă împărat în locul lui.

AICI SĂ ÎNCÊPE PENTRU LUAREA ȚARIGRADULUI ȘI CÂTE RĂUTĂȚ FEACERĂ ÎNTR-ÎNSU. GLAVA 215

Pe după moartea lui sultan Murat, carele avea mare prietensug și bună paci legată cu împăratul creștinilor, cu Ioan Paleolog, stătu împărat ficiorul lui sultan Murat, pre anume sultan Mehmet, împărat răsăritului și apusului. Atunce pre acéia vrême să săvârși și împăratul Ioan Paleolog, împăratul creștinilor ș-a Țarigradului. Și veniră frații acestui împărat, anume Costantin și Dimitrie și T'oma, și dederă cei doi fraț împărăția lui Costantin. Că împăratul Ioan Paleolog ficiori n-au avut, ce au stătu împărăția pre frați.

Dece dacă să voiră frații de dederă împărăția lui Costantin, fratelui celui mai mare, [iară] ceia fraț ș-au luat Țara Peloponisu, care să chiamă Morca, de unde sânt grecii moraiții. Și împărățară frații Pelopinisu în doaa, și-ș luă unul Lachedemoniia cu toate tânaturile, iar altul ș-au luat Corinthul. Și ședea frații amândoi de să odihniia făr' nice o grijă.

Iară sultan Mehmet, dacă să vâdzu împărat putiarnic răsăritului și apusului, rău să gândi cătră Țarigrad și cătră creștini. Iar atunce de întâiu, dacă stătu împărat, arătă prietensug mare cătră Costantin Paleolog împărat și ceru loc la greci sultanul acesta de-i dederă ca să-ș facă cetate deasupra farului, aproape de Țarigrad. Și o feace cu țării de zădiuri și cu bastior. Iar țarigrădenii le da și bucate de mâncat pristavilor și de băut și le da var și cărămidă și de ce le trebuia, de frică. Iar avea țarigrădenii putere să nu-i lasă să facă cetate, ce nu mai nădejduia giurământurile care le făcusă cu tatăl acestui împărat, nu o dată, ce și de multe ori cu împăratul grecescu, ca să nu să rădice pre Țarigrad nici el, nici ficiorii, nici nepoții lui. Așjidirea și acesta încă să adeveriia ca și tată-său, dară adeveriința lui au fost vicleană și înșălătoare.

Iar dacă săvârși cetatea de făcut o au întărit cu puști și și cu oameni păzători și pusă steaguri pre în zădiuri. Iară țarigrădenii nădejduia așa că de vor vedea vreun sămnu de vrăjmășie de cătră turci să facă cetățuia acéia pământu, căce că era aproape de dânsii.

Iar sultan Mehmet purceasă spre Udriiu pre după ce găti de tot cetatea. Iar de întru oamenii lui să lăsară năvrapi și apucară de robiră câțiva oameni de într-un sat de lângă Țarigrad, ce să chiamă Bezplătii și de într-alte sate, ce să chiamă satul Svecii Foca. Iar țarigrădenii audzând de aceasta au trimis de au dat știre sultanului cum: într-un pace și legătură ce am avut cu tată-său și cu tine nu să cade să ne apucaț oamenii robi. Iar

sultan Mehmet s-au tăgăduit că nu-i la știrea lui, iară să să cêrce oamenii acei apucaț să-i trimiță la casăle lor.

Iară peste puțâncea vrême într-acei an ce au stătuț împărat s-au gătat cu oști mari și gréle și pre uscatu și și pre mare, cât nu li să mai vedea marginea și pământul de cai și oameni, iar marca nu să vedea de vasă, de catarge și de șeici. Și veni sultan Mehmet și cuprinsă Țarigradul și despre uscat și de pre mare.

Iar catargele n-ar hi putut străbate pre lângă Țarigrad, căce că era un lanțuh de fier întinsu preste mare de la Galata până la Țarigrad, făcut gros de fier oblu. Iar turcii feacera meșteșug minunat ș-au trecut catargele pre deasupra lanțuhului. Și făcură așa că-ș păscură prilejul până unde suflă vânt mare de încătro veniia catargele și întindea toate pândzăle unii catarge și veniia ca o săgeată, căci că trăgea și robii cu opacinile <= vâslele>. Iar oamenii cei de oaste să punea toț în coada catargii. Deci catarga să rădica cu piscul sus și să aședza denapoi de greimea oamenilor și cu piscul covârșii preste lanțuh, până aproape de giunătate de catargă. Deci oamenii cei de în coada cătargăi sârguia curând toț de alerga în piscu. Deci piscul să pleca și denapoi să înălța și trecea catarga preste lanțuh.

Și așa într-acesta chip au trecut catargele toate de spre Țarigrad și nu mai folosî nimic lanțuhul cel de fier, căce că nu vrea Dumnădzău pentru greșealele noastre, ce-i era voia să să ia împărăția de la creștini și s-au luat.

Iar dacă se apropiară catargele pre lângă zădiul Țarigradului începură a face meșteșuguri multe ca să să poată sui pre zădiuri. Și începură a face scări cu buți deșarte și cu scânduri pretutindirca să să sue preste zădiuri să facă năvală în Țarigrad. Iar pre atunce de curând au cădzut o bucată de zădiu de sta spărtură de la poarta Hersunului până la poarta lui Sveatii Roman și nu apucasă să astupe țarigrădenii acca ruptură de într-acei zidii, ce pusēsă în loc de cărpéle multe de toate; ce nice de un folos acélea nu le era.

Iară pre acéia vrême să prilejisă un boiar ghenuvian, pre anume Dustugnea, fiind venit acolo la Țarigrad cu doaa corabii mare cu negoțu. Și vădzându că țarigrădenii nu vor să stea dreptu acca ruptură de părăte și de pre acolo să va lua Țarigradul, au dzăs cătră împăratul Costantin acel boiaru și cătră tot nărodul cum va sta el cu putérea lui și cu cheltuiala lui la acea spărtură de părăte, de să va bate cu turcii, cu agiutoriul lui Dumnădzău, pentru binele creștinilor. Și-i multămi împăratul foarte și toț creștinii.

Și stătu acel boiaru tare acolo la zidiul cel străcat și vitejeste, de să bătea cu turcii și nimic nu putea face ca să străbată turcii, ce-i bătea cu sânetă și cu sacalușă și nu să mai putea apropiia nice unul acolea. Și multă vrême țânu strană acel boiaru ghenovezu și tot ar fi țânut; ce-l săgetară cu un sânetu în piciorul cel dreptu și de durére mare au cădzut la pământ mai mortu. Și-l luată oamenii săi și-l dusără de-l băgară în corabic și-ș întinsără vétrileli corabiilor și să dusără pre mare până agiunsără la Sacáz. Și acolo să prinsă moarte acelui boiaru și-l dusără mort la Ghenova, la casa lui.

Iar împăratul Costantin și cu toț boiarii și cu năroadele toate să svătuiră să aleagă patru dzăci de voinici tineri, oameni aleși, cu arme și cu foc și să-i pue într-un vas sprinten să margă pre taină și să dea foc catargelor turcești să le aprindză, să nu să aleagă nimic de dânsăle. Și așa feacera. Și-i scoasără pre taină cu vasul acel sprinten, ce să chiamă feludă și porceasără de eşiră pre poarta ce să dzăcea Chinigus, adecă Poarta Vânătoare. Iar vrăjmașii de frânci de decindè, de la Gălata, ori cum și în ce chip au oblicit de aceasta și având prieteșug cu turcii le-au dat știre cum vor grecii să le aprindză armata, ce să să păzască. Dece turcilor le era aminte și numai cum vădzură feluda acéia cu acei voinici mărgând au îndireptat o pușcă mare de într-o cătargă și loviră vasul acela cu acei patru dzăci de voinici și-l sparsără. Și să înecară toț tinerii acéia în fundul mării.

Iar împăratul și tot nărodul mult plânsără și să jeliră pentru aceasta. Și să plini cuvântul ce dzăce filosoful: Unde Dumnedzău dă, zavistiia nu încape; iar unde nu dă, nici plângerea nu poate. Iar împăratul și cu toț țarigrădenii, pre cât le era puterea, sta și să bătea cu turcii. Ce nu avea cum, că era un grec la o mie de turci, ce numai ce să ruga milii lui Dumnedzău să le fie într-ajutor.

Iar când fu a doa dzi turcii fură gata și călări și pedestri și déderă năvală mare la ruptura zidiului și apucară o samă de înțrără, călări și pedestri și dobândiră zidiurile cele mare și pusără steaguri pre într-însă și pre în baște. Iar țarigrădenii, mișeii, dacă vădzură steagurile pre zădiuri stătură cu războiul tare acolo la ruptura zidiului și atâta stătură vitejește grecii de să tăiară cu turcii, cât să împlură ruptura acea de zădiu de trupuri de oameni mort, învârvomaț unii preste altî, cât țanea ruptura acéia de zădiu de la poarta ce să chema a lui Hersus, până la poarta lui Sveciia Roman, loc de o pistreală mare, preste tot să zădisă ruptura de stărvuri de oameni, unul preste altul, de a tocma cu zădiul în sus.

Și atâta sunet și trăsnet să feace și să încleștasă unii într-altî de să tăia, cât nici cei de în lăuntru nu mai putea eși afară, nici cei de afară nu era loc să între în lăuntru, ce să giunghia și să tăia de a mână, că nu mai era putere într-alt chip. Iar păgânii, turcii, fiind mult ca frunza și ca iarba, cuprinsără de să suiră pre zădiuri pretutindirca și împlură Țarigradul ca lăcustele și să tăia cu grecii pre toate ulețale și pre în toate hudităli și locurile cele strâmte. Și luară turcii Țarigradul de la creștini cu sabiia și cu sânge vărsat fără cislă și fără samă, în cursul ailor de la Adam 6961, iar de la întruparea lui Hristos 1453, în luna lui maiu în 29, într-o marți demâneacă.

O, minunile tale, Doamne, împărate și despuitoriu, vășeadrăjtel <= a toate stăpânitorule>, în ce chip usăbiși mila ta cea bogată de cătră noi creștinii, șerbii tăi, cu atâta dlăgo

trăpenic <= îndelungă răbdare> de sosără noaă acéstea, au după cuvântul prorocului: cto pozna u magnes, adecă cine poate ști gândul lui Dumnedzău, sau cine în svatul lui au fost, să poată cunoaște adâncurile sali și cine ar fi avut de întru oameni inimă împietrită să poată trăpi să nu plângă și să nu să jelească de robii și de vărsarea de sânge ce să feace în Țarigrad, în cetatea céia ce să dzăce împărăteasa cetățelor, care era vâznosată <= proslăvită> și vestită preste toată lumea de pre supt ceriu? Iar acmu iaste mai de gios și mai pobrăzată <= umilită> decât toate cetățele.

Care incmă de fier ar fi să nu o cuprindză durere de primejdiile carele au sosât aceștia cetăț? Socotescu că și pământul va fi suspinat de jélea ei și pietrile și lémnele și toate câte sânt cu abur și fără abur să vor fi mâhnit și să vor fi jelit de nesuferitele lucruri și poznele ce s-au făcut într-acea cetate curată și creștină, cât mă cutremur și a mai scrie.

Atunce să fie vădzut neștine svintele odoară a svintelor beséreci cum le apuca turcii de pre în svintele altare și le băga pre în sân și pre unde avea loc mai cu taină a trupului și cum călca cu picioarele svintele evanghelii și svintele pravile și în ce chip călugărițele, féte curate, le apuca de-ș rádea de dânsale pre uleță și pre drumuri, fără nice o sâială și rușine păgânii și bezdușnicii și iale țapa și să văita că le ucidea, de li să audzâia glasurile și boacetele până la naltul ceriului. Așjidirea giupânésali cele scumpe și iscusâte, de nice soarele nu le vedea, le ducea robite și de cosată trăgându-le pre toate ulețale cu groază și cu tâpete, cum era mai cu rușine.

Așjidirea să fie vădzut neștine precum ducea preutâi și călugării cu ștrianguri legaț și cu capetele goale, trăgându-i și bătându-i, cum era mai amar și mai rău, cât cine le poate povesti ș-a le scrie toate câte lucruri réle pe spre fire ce s-au făcut întru aceasta mânie ce-ș trimisésă Dumnedzău pre rodul creștinescu. Așjidirea cum dezgropa turcii mormânturile

împăratilor creștini, ca <să> găsească haine țesute cu sârmă, sau nescare aur și pietri scumpe și le scotea oasăle afară de-ș râdea și să împrășca cu dânsăle; și ș-alte multe îmbălături și scârnăvii făcea spurcații și pângărităi.

Atuncea să plini prorocisviia împăratului David ce dzâce în 78 psalmi: Boje priidoși iaziți vâ dostoanie tvoc oscvârnișa țarcov sveatâia tvoia. Polojiși Ierusalima iaco ovoștnoe hraniliște, polojișă tropia rabî tvoih brașna ptița năbăsnâm, plâti prepodobnih tvoih dzvearem zemnâh. Proliăș crâvî ihî iaco voda o crâstî Ierusalima i nebea progreabaia. Bâhomî ponoșenie sășeodom nașim podrajanie i porâganie săștim o crâstî nas. Docolea Gospodî progneavaeșisia vâ coneț razgoritsia iaco ognî râvenie tvoc? I preadalesi nas vâ râtea vrag bezaconen.

= Dumnezeule, păgânii au năvălit în moștenirea ta; pângrit-au biserica ta cea sfântă și Ierusalimul l-au prefăcut într-o movilă de moloz. Dat-au trupurile slujitorilor tăi să le mănânce păsările cerului și cărnurile cuviosilor tăi le-au dat fiarelor pământului. Vărsat-au sângele lor ca apa împrejurul Ierusalimului și nu era cine să-i îngroape. Ajuns-am de ocară vecinilor noștri, batjocura și râsul celor dimprejurul nostru.

Până când, Doamne, te vei fi mânia până în sfârșit? Până când va arde ca focul mânia ta? Și ne-ai dat pre noi în mâinile vrăjmașilor>.

În ce chip putu primi Sveata Sofiia, căriia i să pusă numele acesta să să chême așa de întru cuvântul lui Dumnedzău, Sveata Sofiia, zidirea cea mare și minunată de pre supt ceriu și ceriul cel de pre pământu, Sionul cel Nou, pré caré o au zădit sânгур Dumnedzău și nu mână de om, pohfala și lauda a toată lumea, céia ce covârșește preste toate zăditurile de în câte-s pre pământ.

O, ciudesă și minune mare, cum și în ce chip sveata beséccă aceasta și lăcașul lui Dumnedzău să feace capiște și mecit ismailténilor, a vrăjmașilor credinței lui Hristos! O, soare,

de aceasta minună-te și tu, pământule, cutremură-te și cu omilintă glăséște-te strâgând și dzâcând: Mnogo milosârde Gospodî, slava Tebe =< Mult milostive Doamne, slavă Ție>.

Într-acesta chip s-au robit și s-au luat Țarigradul, ocanicul.

Iar mișelul de împărat Costantin, dacă vădzu că să suiră turcii pre deasupra zidiului de spre partea ce să dzâcea a lui Sveati Roman, multî ca lăcustele, enecéri pedestri și călărimea multându-să întrându pre ruptura zidului, cum mai sus scrisăm, nu mai avu ce să face, ce fiind grijit de moarte cu ispoveduință și cu svânta pricistenie și de împreună cu multă samă de boiari ai săi eși în tâmpinarea turcilor și dzăsă cătră boiari așa: O, frațelor, astădzi ne sosî ceasul mortăi sau a robirei. Ce decât să fim vii suptu chinul și pedeapsa robii și să murim cu rușine, mai bine să dăm război vrăjmașilor și să perim cu cinste într-acesta ceas pentru credința și pentru moșia; iar Dumnedzău ne va alége precum va fi mila sa cea bogată.

Și fură toț boiarii cu împăratul într-un cuvânt și să erta de în rost unul pre altul și dzăsără: Astădzi am născut, astădzi să perim. Și să slobodzî nainte împăratul cu sabiia goală în turci, în multâme și toț boiarii alaturea cu dânsu și multă moarte feceră într-înșii, până-i impresorără de nu să mai vădzură între dânsi între turci. Și acolea peri împăratul creștinescu Costantin și cu toț boiarii săi și nu vrură să să dea vii în mâna turcilor. Iar și turcii n-au știut că iaste sânгур împăratul grecescu acolo într-acele buluc și cu boiarii săi, că nu i-ar fi tăiat, ce i-ar fi impresorat ca pentru să prindză viu pre împăratul și să-l fie dus la sultan Mehmet, împăratul turcescu. Că mai pre urmă mare cercare au fost pentru împăratul Țarigradului ca să să afle unde va fi. Că avea grijă mare împăratul turcescu că va fi scăpat și va veni cu agiutor de la alt creștini și-l va potopi.

Deci au pus de au căutat pre în toate trupurile céle perite și l-au cercat până i-au aflat capul spălându-l de sânge și l-au

cunoscut mama lui și ș-alți boiari. Și într-acesta chip să potoli grijea împăratului turcescu și să plini de bucurie și de veselie atâta cât nu să mai știa ce să mai face, vădzând că au dobândit cetatea cca minunată de în toată lumea a Țarigradului, care să răspunde împărăteasa a tuturor cetățâlor de pre suptu ceriu și vădzând că să chemă de pre acii împărat grecilor și stăpân răsăritului și apusului.

Iar când fu a cincea dzî pre după ce să luă Țarigradul feace împăratul turcescu iarăș cercare mare pentru nescare boiari mari greci de vor fi undeva supuș numai să să afle. Și aflară pre duca cel mare și pre doméstihul cel mare și pre sârdarul oștilor, pre ficiorul lui Catacuzino cel mijlociu și și pre alt mai de gios boiari mult au gășat și tuturor acestora le-au tăiat capetele. Însă până a tăia pre duca cel mare au adus întâiu pre doi fii ai săi de i-au tăiat înaintea lui. Dăcii au tăiat și pre duca.

Și acolo să plini cuvântul Svântului patriiarhu Grigorie Mamint, carele prorocisă ducăi, acelui boiari mare, cu mult ai mai întâiu, precum vor lua turcii Țarigradul și vor tăia întâiu capetele a doi ficiori ai săi, apoi vor tăia și capul lui. Și așa fu cum dzăsă acel părinte preajdevidițu <= prevăzător>.

Iar pre un cucon mai mic ce au fost având acel boiar duca cel mare, l-au luat la împărățac în casă, ce-l chema pre anume Isaachie, carele fără zăbavă vréme nu să știa ce s-au făcut de în casa împăratului. Iar apoi s-au oblicit cum să află la Râm, unde era și o soră a lui, trimisă de tată-său cu multă avuțae încă mai întâiu de luarea Țarigradului.

Iar împăratul turcescu, sultan Mehmet, învăță de strânsără toate trupurile céle moarte de în războiul Țarigradului, și creștinești și turcești, și le scoasără de în Țarigrad afară și déderă foc de le arsără.

Iar pe după aceasta fără zăbavă, dacă să aședză pre împărățae sultan Mehmet, au tăiat capul lui Halil pașea, purtându-i pizmă véche mai de întâiu de pre când au fost

poroncit acesta Halil pașea la tatăl împăratului, la sultan Murat, la răsărit, la Magnisâia, pre vrémea ce au fost venit craiul ungurescu și cu langul să să bată cu acest împărat, cu sultan Mehmet și apoi au trecut ungurii de au luat Varna.

Și pentru căci să punea pururea Halil pașea pentru Țarigrad să nu margă cu oști să-l ia, nici să străce pacea ce au făcut tată-său, sultan Murat, cu împăratul grecescu, aducându-i aminte că de va miarge asupra Țarigradului să vor rădica alte crăi creștinești și vor face de vor piiarde și Udriiul. Și pentru căce au adus pre tată-său cu scrisorile lui de la Magnisâia de s-au bătut cu ungurii și apoi au ședzut tată-său în scaun la Udriiu și pre dânsul l-au trimis la Magnisâia, la răsărit. Dece pentru acéstea i-au făcut plată de i-au tăiat capul. Că așa să cade să cinstească dracii pre ceia ce cinstescu pre dânsii.

Iar împăratul, sultan Mehmet, pusă în Țarigrad cadu și epitropi cumpătători și ianiceri mult de paza Țarigradului. Și împăratul să dusă la Udriiu să-ș mai vadză și să-ș mai tocmască treaba și acolo și iarăș să să învărtejască la Țarigrad.

Și trimisă împăratul pre în țară, pre afară de în Țarigrad, pre în cetăț și pren sate și orașe și învăță să aducă oameni căsași cu totul să lăcuiască în Țarigrad; că să împutânasă oamenii, țarigrădénii, că unii perisă, altăi fugisă, când s-au luat Țarigradul; dece au adus oameni mult de pre Marea Neagră, de la Agathopol și de la Mesevriia și de la Sălivriia și de la Iracliia și de la Panod și de la Orestiiada și de pre aiurilea și le dărui împărățâia casă în Țarigrad gata și locuri. Dece și oamenii acéstea fără ce le dédesă de la împărățac ș-au cumpărat și ei de alte lucruri bune și scumpe dichisuri. Și fură orășiani și stăpâni direpți țarigrădénii.

Iar împăratul turcescu să învărteji de la Udriiu la Țarigrad și începu a dirége saraiul vechiu, ce-i dzâc turcii Ischisariu. Așjidirea și în Țarigrad iarăș au pus de au tocmit ș-au dîres ș-au întărit zidiuri și altă ce era străcat. De acolo s-au sculat și s-au

duș de au luat cetatea Enului. Și de acolo s-au dus de au luat Athina și Thiva și Thasul și Samothrachiia și Argosul și Moreia. Apoi s-au dus de au luat Limnul și Imbrul și alte cetăți și orașe, câte era mai mici și mai aproape de aceste cetăți și ostroave ce mai sus scrisăm. Și tot îmbla în toate părțile, dobândindu locuri și cetăți și nu să aședză într-acel an nice într-o dă. Și nimic nu mai era ca să-i mai stea împotriva.

Iar de acolo au trecut cu oștile în corabii preste mare, la răsărit s-au luat ostrul Mitilinul și două orașe ce le dzăc Fochili cele vechi și cele noă, carele să află aproape de cetatea Zmirchii Efesului de în gios de râul Menandrului. Și și de pre acolo mult oameni, cu muceri, cu ficiori cu tot au adus de au aședzat în Țarigrad.

Iară de pre acolo s-au dus și-au luat cetatea Castamoniia și cetatea Sânopul. Că aceste două cetăți le-au fost ținând Căzâl Ahmat, fiindu-i lui de moșie de la strămoșii lui, de la sultan Alatin de la viteazul cel vestit și înfricoșat. Căci că Căzâl Ahmat carele ținea aceste două cetăți cu toate orașele și satele de pre împregiur, numai cât au audzât că vine împăratul într-acea parte de loc au fugit tocma la Persăia la Uzun Hazan, de au scăpat. Dece aceste cetăți s-au închinat cu toate olatele de pre împregiur împăratului, fără nice un războiu.

Apoi de acolo s-au dus de au luat Amastrul cetatea și Chefea de în mânuile ghenuvezâlor. Și oamenii de în Chefea i-au adus în Țarigrad și de pre în satele Chefei și au rămas cetatea accia mai puștic de oameni. Și au strâcat câțva și de în zădiurile cetății Chefei. Iar de acolo s-au învârtejit sultan Mehmet împărat iarăși la Țarigrad.

Și vădzând că tot nu să pot strânge creștinii în Țarigrad cu voia lor, carele de pre unde fusésă fugiți și împărășiați au început a întreba împăratul cum poate fi de rândul acestui lucru. S-au întrebat de creștinii cari era pre lângă împăratul, oameni cărtulari și sameși mari de cumpăta împărășia cu scrisorile și

cu ambacul grecescu. Căce că turcii era învățați și necărtulari, ce făcea răvaș de lămne și creșta pre dânsă și le era în loc de băgare samă, că altă samă nu știa, până ce-i învățară pre cătinel grecii. Și încă și până astăzi tot aceasta obicină țin pitarii ceia ce vând pâinea pre în târg la Țarigrad.

Dece aceste grecești, gramaticii, ce să afla pre lângă împăratul spusă cătră împăratul dzăcând că până nu să va pune în Țarigrad patriiarhu creștinilor nu să vor strânge. Iar împăratul dacă oblici că iaste povéștea așa, îndată dede voe să să strângă creștinii de pre unde vor fi și să caute să-ș aleagă unul de întru dânsii, care-l vor socoti ei să le fie de treabă și cu voia împăratului să-l pue să le fie patriiarhu. Făcând împăratul acesta lucru cu meștersug ca să audză creștinii grecii că s-au pus patriiarhu ca și mai întâiu la împărășia creștinească, să vie tot grecii la Țarigrad să să strângă ca să să împle de oameni.

Iar nărodul creștinescu cât era în Țarigrad să strânsă tot după poronca împăratului și alcasă pre filosoful Ghenadie școlariul, fiind fost giudeț împărășiei, om svânt și cu osărdie dumnezăiască, îl spodobiră cu sort de pravilă cu totăi și-l feacă patriiarhu. Și i să închină toate năroadele creștinești și să plecară lui toate beserecele Țarigradului și toate mitropoliile și eparhiile de în lume, ca și la împărășia de întâiu a creștinilor.

Iar sultan Mehmet împărat, audzând că l-au ales de bun și destoinic de l-au pus creștinii patriiarhu, l-au poștit de au mărșu înaintea sa în casăle împărășiei și-i dede, în loc de cărje, toiag de argint poleit de mult prețu, foarte frumos și iscusăt. Și-i dede și calu împărătescu cu toate podoabele și cincisute de galbeni de aur și-l îmbracă cu căftan și-i dede și pălărie scumpă de-i pusă în cap. Și-i dzisă: Pasă de fii patriiarhu întru nărocul împărășiei mele și fii cu prietensug spre noi. Și să țin toate obicinele Patriiarhiei precum le-au ținut și ceialalt patriiarhi ce-au fost mai întâiu de tine. Și să-ț fie o dată și Besereca Svintâlor Apostoli să fie Patriiarhie, să petreci întru înșă.

Și-l petrecură cu cinste și cu oameni împărătești până acolo. Și să feace Svânta Beserecă a Svintâlor Apostoli Patriarhie; că nainte la împărățai creștinești au fost Svânta Sofiia Patriarhie. Iară dacă luară turcii împărăția, pre Svânta Sofiia o feaceră mecit, de să închina împăratul într-însă, precum o vedem și până astăzi.

Dece ședzând patriiarhul acolo la Svintâi Apostoli și fiind pre împregiur poporul acolo pustiu de oameni, [iar] într-o dzî să află în tântirimul beserecii un om mortu, ucis. Și pentru aceasta multu să îngrozî patriiarhul și temându-să să nu să mai facă ș-alte morți și să nu petreacă și el cu oamenii săi vreo pacoste, eși de acolo și lăsă acea beserecă minunată și iscusată pustie și ceru de la împărățac de-i dederă altă beserecă ce au fost petrecând călugăriță fete curate într-însă, ce era hramul Svintei Bogorodițe Preablajenna, căriia îi dzâc creștinii și până astăzi Patmacariston, grecește, adecă Preafericita, românește. Și acolo să feace Patriarhiia, de ședea patriiarhul.

Iar Besereca Svintâlor Apostoli cea minunată, ce iaste a doa zădire pre după Svânta Sofiia, o feaceră turcii mecit pre numele lui sultan Mehmet, acestuia împărat ce au luat Țarigradul. Iar acolo unde să făcusă Patriarhiia, la Preablajenna, acolo era pre împregiur creștini și poporéni, toate ulițale pline.

Iar într-o dzî îmblând împăratul pre în Țarigrad și uitându-să cu câtăva samă de oameni, i s-au prilejit a trece și pre ulița acéia unde era Patriarhiia. Și întrebând împăratul și vorovind cu musaipii săi au sosât și până la poarta Patriarhiei ș-au întrebat acolea ce poate fi și ce beserecă iaste. Deci îi spusără că iaste besereca întru caré să află ședzător patriiarhul.

Iar împăratul, dacă audzi de patriiarhul, îndată întră pre poartă fără veste și descălecă și întră și în beserecă. Iar patriiarhul, dacă prinsă de veste, s-au pogorât de în cheliile sale și-i eși înainte și să închină împăratului. Iar împăratul multămi patriiarhului și-i adusără scaun împărătescu de ședzu împăratul

lângă cămara, adecă visteriia Patriarhiei, și luă în voroavă cu patriiarhul. Și de în voroavă începură a grăi și de în carte. Și întrebă împăratul pre patriiarhul multe adâncuri pentru credința legii creștinești. Și cu tâlmaci grăiia, dând împăratul voc patriiarhului cu giurământ să grăiască cu împăratul cu îndrăznire mare, să facă despotatâe întru arătarea credinței creștinești, fără nice o săială.

Iar patriiarhul Ghenadie dacă vădzu că iaste cu voia împăratului să să facă răspunsuri și arătări a tainei credinței creștinești, iar patriiarhul atunci să încredzu și începu, într-audzul tuturor, a grăi și a arătaré lucruri minunate și adevărate și aședzate a credinței creștinești. Și întâiu arată înfricoșata taină a Svintei Troiță și precum Cuvântul lui Dumnezău iaste cel unul a Svintei Troiță și a unui Dumnezău, carele ca un întrupat de întru Preasvânta Curată pentru noi și pentru mântuirea noastră și întru care chip au murit și au învinsu și s-au suit în ceriu cu trup și iarăs cum va să vie cu putere ca să giudece viii și morțai; și toate taineli credinței creștinești i le spusă și i le adeveri toate cu arătari și cu adevere de întru Svintele Scrisori.

De carele audzându-le împăratul și ascultându-le cu audz întreg și cu minte destupată, dzăsă împăratul să i le scrie și să i le dea scrisă să le izvodească pre limbă turcească. Și într-acesta chip le-au scris patriiarhul în 20 de glave toată adevărința și taina credinței creștinești, care glave le-au izvodit și le-au prepus de pre elinie pre limbă arăpască și turcească Ahmat cadiul, turcul de la Veriia, tatăl lui Mahmut Celebi, a scriitoriului împărătescu.

Și dacă le-au scris le-au dat împăratului, lui sultan Mehmet, și le ceti de multe ori împăratul și cunoscu că sânt direpte și adevărate și pururea le țanea lângă sâne de le cetiia și le avea ca un dar de mult preț și să minuna și-i era bucurie mare pentru patriiarhul de înțălepciunea lui și de filosofia lui

și în ce chip era gata la întrebări a daré răspunsuri îndată și de sârgu. Și de multe ori chema împăratul pre patriiarhul la Împărăție și-l țânea la cinste mare și-l dâruiia și-i foarte era cu libov și ori de ce vrea pohti patriiarhul de la împăratul tot pre voe-i era, atâta îi era de cu bine.

Și avea voe veghiată și cinste la împăratul și fără acéstea avea împăratul atâta usârdie spre patriiarhul, cât să mira toț imamii turcești și toț îș prepunea și dzâcea cum împăratul iaste în cumpână pentru credința creștinească, de în vréme ce au cunoscut ș-au adevărat pentru diriaptă și curată credință a legii creștinești. Care glave ce mai sus scriem că s-au dat scrisă împăratului sânt și până astăzi scrisă la cniga care să dzâce Turcogrețâia.

Iar patriiarhul Ghenadie înțeleptul și cărtulariul cumpătă svânta besérecă a lui Hristos întru păstoriia Patriarhiei în cinci ai și doaă luni. Și vădzând că să începură a să izvodi ș-a să scorni multe mestecări și valuri întru svânta besérecă au chemat arhieriei și clirici de besérecă și boiari și pre tot nărodul creștinescu de în Tarigrad, și feace săbor cu toț și să ertă el de bunăvoe de în cinstea Patriarhiei ș-a scaunului. Și ș-au scris el sângur mărturiia de ertare în condica Besérecii ceii Mari, adecă a Patriarhiei, și să ertă de la toț și-ș luă ce avu și să dusă la o mânăstire a Svântului Ioan Crâstitel, aproape de Serra, ce era făcută acea mânăstire de dânsul încă mai deinte de împărăția turcilor. Și acoloa au petrecut cu pace viața lui până ce ș-au dat sufletul în mânele lui Dumnedzâu și să feace moșneanu împărăției ceriului.

DIONISIE ECLESIARHUL HRONOGRAFUL ȚĂREI RUMÂNEȘTI DE LA 1764 PÂNĂ LA 1815

[PENTRU VĂCĂRITU CE AU PUS VOID<Ă>
HANGERLIU PE ȚARĂ ȘI PENTRU TĂEREA
CAPULUI SĂU ÎN SCAUN ÎN BUCUREȘTI]

Vodă Hangerliu¹ cu căpit<an> pașa² au făcut de aducea zaherea și din țara Moldovii, istovind Țara Rumânească. Dar ce folos că era făină adunată la ordic peste Dunăre, nu în saci, în niscai hambare pusă, ci pe pământul gol turnată, făcută moghili în sus. Și mulțime de vite, oi și vaci, încă cei ce era cu acca treabă le și vindea. Iar slujbașii nu mai înceta, dând zor lăcuiitorilor, zicând: Ado, ado! Vodă Hangerliu iarăși nu mai înceta a scoate dăjdi<i>, cu cuvânt pentru lefile așkerliilor. (Și câte și mai câte!). Luat-au vinericiu și oeritul îndoit și m<ănă>stirilor nu numai că le-au oprit mila vinericiului, ci încă au apucat pe m<ă/n>ă/stiri de au plătit și vinerici pe vinurile din viile m<ănă>stirilor și au dat: oi, vaci, orzu, grău și bani satară. Dar bietii preoți ce trăgea! Mai greu de cât lăcuiitorii, căci că punea pe ei zaherele și dări de bani îndoit și întreit. O, vai de țară era! Mai vartos pe aceste cinci județe dincoace de Olt (însemnare marginală: Vezi pentru văc<ă>rit).

Iar al doilea an, vodă Hangerliu au pus pe toți lăcuiitorii țării să dea dajde pe vite, adecă văcărit. Și chemând boerii veliți și

pe mitropolitu cu episcopii eparhii, li s-au ctit anafora<ua> domnească, zicându-le să o iscălească, că să să facă porunci să să scoată dajde de bani pentru lefile askerliilor celor adunați la cetatea Diuului³, căci că i să cere de la căpit<an> pașa și așa s-au găsit <cu> cale a să face.

Dar mitropolitul cu episcopii și cu boerii au răspuns cum că această dajde grea, văcăritul, a pune pe țară s-au oprit cu mare blestem și cu groaznică afurisanie, cu cărți patrierșești și cu hrisoave domnești, de mai nainte vream, care cărți și hrisoave se găsesc la Mitropolie și nu îndrăznesc a iscăli a să pune această dajde pe țară. Vodă au zis (fiind de alții adăpați) că nu cu nume de văcărit să să puc dajdiia, ci cu nume de gorștinărit. Mitropolitul și boerii s-au apărat și în ziua aceeaia au rămas lucru jos.

Hangerliu vod<ă> au scris la patriarhul Țarigradului⁴ cu grabnic olac cum că i să dă mare zor de bani pentru lefile askerliilor ce sânt adunați la cetatea Diuului, de către căpit<an> pașa și de către ceilalți pași, să trimită bl<a>goslovenia mitropolitului și boerilor prin carte, ca să priimească a iscăli de a să pune dajde pe țară după vite, cu o analoghic ușoară, fiindcă, fără bl<a>goslovenia preasfinții tale, să sfiasc de a iscăli. Și i-au scris să priimească de la cheheiaoa ce o are la Țarigrad 50 de pungi de bani, poclon pentru osteneala preosf<iinții sale>.

Patriarhu, ctitind scrisoarea Hangerliului, n-au mai socotit blestemul altor patriarși întru nimic, nici greutatea săracilor și a văduvilor ce vor să pătimească, ci, lăcomind la bani, s-au bucurat și îndată au poruncit de au scris carte către mitropolitul și către episcopi și către boeri să să iscălească la cererea lui vodă cu bl<a>goslovenie, fiindcă are trebuință de bani a da oștilor lefile.

Vodă Hangerliul, dacă i-au venit scrisoarea de la patriarhu, s-au bucurat și, arătând mitropolitului, au răspuns că el nu

îndrăznește a iscăli, fiind legătură și blestem de mulți patriarși, iar nu de unul, iar măriia sa să facă cum îi va fi voia și s-au dus la ale sale.

Vodă au chemat pe vreo câțiva din boerii cei mari, pre carii au dovedit că sânt mai lacomi de bani și, arătându-le cartea patriarhului, au zis: „Boerii miei, primiți a iscăli că veți fi cinstiți de către domnia mea și să priimiți din visteria domnii mele unul câte 20 pungi de bani, milă domnească“. Boerii, lăcomindu-se, spun unii că patru boeri mari au iscălit: banul Nicolae Brâncoveanu și Cornescu și alți doi.

Iară vodă s-au bucurat (n-au socotit că după această bucurie va să-i sosească mare întristare și cormarea victii, precum obicinuiaste lumea aceasta de lucrează cu cei ce fac voia lumii deșartă și amăgitoare); deci, ne mai îndemnând și pe alții boeri să să iscălească, ci îndată au porunci<t> de s-au făcut porunci pe la toți ispravnicii județelor țării să rânduiască slujbași în plășile județelor, să scrie toate vitele oamenilor di prin toate satele, să nu rămăc nici una nescrisă, numai vitei să nu scrie, și de grab să trimită catașișele la domnic, rânduind mumbașiri năprasnici asupra-le. O, vai de țară!

Deci fiind într-acel an iarnă grea și zăpadă mare, de 5 palme mare, începând a ninge de l<a> declhem<brie> 5, care țin minte că abia s-au luat până la Blagoveștenii, și scriindu-să vitele pe la ghenar, n-au putut bieții creștini să scape nici un cap de vită cât de mic, de mărimea zăpezii; ci vitele să afla ale fieștecăruia în bătătura casii, naintea ușii. Scris-au și vitele m<ănă>stirilor și ale boerilor, cu cuvânt să dea și boerii văcărit, dar de la ei nu s-au ccrut, iar m<ănă>stirile au plătit. Și fără zăbavă isprăvind scrisul vitelor, au trimis catașișile la visterie și vel visteriu au arătat lui vod<ă>. Și văzând vod<ă> suma vacilor, mii peste mii, s-au bucurat nesățiosul și tot nu-și aducea aminte de blestemele și lacrămile ticăloșilor de săraci, că va să vie pe capul lui.

Și îndată au rânduit taxindari și au trimis porunci strașnice la ispravnici să rânduiască slujbași cât mai în grab, să strângă de la oameni bani<i> văcăritului, de cap de vită doi zloți dincoace de Olt, într-aceste cinci județe, iar dincolo de Olt câte doi lei de vită. Și rânduind de la domnie mumbașir peste slujbași, turci arnăuți și pe alți ciocoi; și măcar de era slujbașii și mumbașiri<i> și creștini, era mai răi de cât trucii. Și ca să nu scape cineva cu câte vre-o vită, au adus taxindari<i> tădule, adecă răvașe pecetluite cu roșu, pecetea g<ospo>dă dupe catașișe, fieștecare om cu numele lui și cu câte vite are, și plătind îi da pecetluit; și catașișele, unele era la vist<ierie>, altele, aseamene la ispravnici și altele aseamene la slujbași.

Deci presfirându-să slujbașii cu bucuriile și cu mumbașiri prin plășile județelor și mergând prin sate ca niște lupi flămânzi și ca niște holtei de câini leșinați, să fie văzut cineva nemilostivirea lor și ce făcia cu creștinii, că-i apuca de a împlini banii; și, dând zor, cum am zice în zece-cincisprezece zile, să s<ă> istovească dajdea văcăritului. Oamenii nu prea avea bani, fiind în mijlocul ernii, târgurile iarna nu era să vânză oamenii vite, vremea de coasă și de sapă nu era să lucreze, să câștige bani, să s<ă> plătească, bucate încă nu prea era să vânză; ci numai o seamă de oameni care mai avea putere să plătiia.

Iar slujbașii închidea oamenii și mueri prin coșeri și îi înneca cu fumuri de gunoi și cu ardei îi afuma și îi ținea închiși ziua și noaptea flămânzi, să dea bani. Pe alții îi lega cu mâinile îndărăt și cu spatele de garduri și-i bătea cu bicele; pe alții legați îi băga cu picioarele goale în zăpadă geroasă. Așa chinuia pe creștini! O, amar de bieții creștini, că plângea și să văeta și săracele văduve țipa de ger, dar nu era milostivire la varvarii de slujbași, că avea urechile astupate ca aspidel și ca vrăjmașii ucidea oamenii. Încă prez Olt au și omortât mumbașirii turci pe mulți, din care pre unul rudele lui l-au dus la București și l-au băcat (sic) cu carul în curtea domnească, să-l arate lui

vod<ă>. Și înștințându-să vod<ă> au zis să dea bani că nu-i va omorî niminea, iar nu i s-au făcut milă să poruncească slujbașilor să mai slăbească pre creștini, ci zicea să dea bani că nu-i va omorî niminea. O, vai de sufletu lui, nesățiosului domnu! Și nu știa că peste puțină vreme nu va fi milă nici lui D<u>mnezeu, nici norodului de el, ticălosul!

Și vom spune și sfârșitul nesățiosului domn. Că după ce au început a duce la visteriia lui bani cu carăle, mulțime multă, el să bucura. Iar boerii, unii și gelepii, cumpăra vite de pe la oameni pe ficce, de făcia cirezi, să câștige bani săngerati: și lua boi, câte 10 sau 12 lei, bou alcs, marc; vacile, 4–5 lei alease, iar mai jos vite, câte 2 lei sau 3; încă și câte 2 zloți junica, că oamenii nu avea cui să le vânză iarna, pre cum am zis, ci le da de mare nevoie, că-i munciia tiranii.

Așadar, de la dechem<brie> până la februarie 15, cu iuțime și munci greale, mai istovisă dajdea văcăritului slujbașii cu mumbașirii și trimitea banii la visterie necurmat, ziua și noaptea de prin toate județele, că veniia de la domnie cu porunci mumbașiri preste mumbașiri și slujbașii să siliia ca să iasă bani, să câștige și ei să mănânce carne de creștin.

Și măcar că a fost porunca lui vod<ă> să ia văcărit și de <la> boeri mari și mici și de la slujbași, dar n-au luat de la ei, ci numai de la lăcuitori<i> țării și de la m<ănă>stiri, precum am spus înaintea. Că porunca au fost fățarnică, că necum să ia de la boeri văcărit, ci încă le-au dat bani din dajdea văcăritului, ca nu cumva să să unească boerii și să dea arzoval la împăratul pentru el.

Și fieștecărui, boerilor celor mari, cei din București și celor din Craiova, le-au trimis, căruia câte o pungă de bani, altuia doao și la unii încă mai mult, precum am și văzut cu ochii, cu cuvânt că li să dă milă domnească. O, Doamne, multă iaste răbdarea ta și îndelung nu răsplătește în grab-această nedreptate! Că domnul cel nedrept ia de la săraci bani,

chinuindu-i și omorându-i, și dăruiaște pre cei bogati și îndestulați. Zice Scriptura că D<u>mnezeu iaste milostiv, și adevărat că iaste, dar iaste și drept judecătoriu și răsplătitoriu binelui și răului.

Așa dar, în diastima vremii văcăritului, de la deche<m>vrie 5 până la februar 15, grecii de la Țarigrad n-au încetat a arăta prin regeale și prin alte obraze mari la împăratul pentru vod<ă> Hangerliul, că au prădat țara cu luarea zaherelelor în bani și în natură, peste orânduială și preste măsură și n-au mai rămas nimic în țară și au pus și văcăritu, de au sărăcit de istov raiaoa și au deșertat cheleru împărătesc de nici vite, nici bucate, nici bani n-au rămas la oameni în țară și au rămas raiaoa să să hrănească cu sape de lemnu și împărăția n-are ce să mai scoată din țară.

Dând grecii și bani mulți la divaniștii împăratului să scoată pe vodă Hangerliu din scaun, să să pue vreunu din ei domnu, și arătând împăratului de urmarea beiului Hangerliu, cum și a lui căpit<an> pașa, încă pliroforisind pe împăratul că dajdea văcăritului iaste oprită și de împărății cei mai de-nainte ai Țarigradului cu fermanuri, ca să nu sărăcească țara și raiaoa de istov, precum au sărăcit-o beiu Hangerliu și căpit<an> pașa, <care> au scos ferman împărătesc cu înșălăciune de l<a> împăratul să pue pre raia dajde văcăritul.

Împăratul, auzind așa, s-au mâniaat foarte rău, dar au mai îngăduit pentru hatăru cadării lui capitan pașa (Însemnare marginală: Vezi venirea lui căpitan pașa la București), fiind vod<ă> ciracu lui căpit<an> pașa.

[PENTRU MERGEREA LUI CĂPIT<AN> PAȘA ÎN BUCUREȘTI]

Deci într-acea vreme au venit căpit<an> pașa cu agalele lui la București și acolo, petrecând doao săptămâni, făcutu-i-au vod<ă> zăefeturi; și au zis căpit<an> pașa lui vod<ă> să cheme

pe boerii cei mari cu cocoanele lor la zăefet. Și chemând vodă boerii, au venit, după poruncă, fără cocoane. Vod<ă>, văzând că n-au venit cu muerile lor, nu i-au silit, ci au trimis pe postelnicul cel mare și pe cămărașu de au adus mueri podărease, curve și cârciumărese; însă au ales mueri mai chipeșe și mai frumoase și le-au înbrăcat cu haine frumoase din cămara lui vod<ă>, făgăduindu-le daruri domnești să facă toată voia lui căpit<an> pașa și agalelor lui și să să sloboaze la chefurii. Deci, la vreamca measii, le-au poftit la masă să șază cu boerii și aducându-le vel postel<nicul> le-au numit că sânt cocoanele boerilor, arătând: „Iată, aceasta e Brâncoveanca, aceasta Goleasca, aceasta e Corneasca, aceasta e cutare și aceasta e cutare, Filipeasca“.

Căpitan pașa, văzându-le, s-au bucurat; și șazănd toate la masă cu boerii și vod<ă> și căpitan pașa cu agalele, zicându-le muzicile la masă. Și după ce au mâncat, s-au sculat și, rădicând masa, au poruncit căpitan pașa să joace boerii cu cocoanele lor; și au și jucat și fiind jocuri până seara. Și iarăși, puind masa, și după masă jucând, până în puterea nopții; și încetând, au zis căpitan paș<a> lui vod<ă> să-i oprească pe una mai aleasă pentru culcare, că știe el că sânt bucureștenele iubitoare de împreunare; și așa s-au și făcut. Și cealalte le-au dat la paturile agalelor. Și boerii s-au dus la casele lor, poruncind vod<ă> postelnicului să spue muerilor să le fie <turcilor> cu voe. Iar dimineața au dăruit turcii pe mueri bine, socotind că sânt cocoanele boerilor, și le-au slobozit. Apoi cămărașu le-a dezbrăcat de hainele cu care le-au fost înbrăcat și le-au dat drumu.

Și mai trecând vreo două, trei zile, căpit<an> pașa au plecat la Dii și sosind la ordie au chemat pe Leu pașă⁵ și i-au zis: „Babalâc, ce să facem că nimic nu isprăvim cu Diiul, după porunca ce avem și voiu cădea în primejdie de viață de împăratul“. Leu pașa au zis: „Să-mi dai bani să plătesc lefile

askerliilor și apoi să ne gătim să mergem, că într-al chip agalele nu vor să meargă“. Căpitan pașa, dacă au văzut așa, că pricinuește Leu pașa, i-au dat o sută de pungj de bani să dea lefile la askerlii. Leu pașa au luat banii și au poruncit agalelor să se gătească cu turcii de război. Și au scris și Pazvandului pe taină să să gătească și să iasă cu toată puterea asupra lui căpitan pașa, în cutare noapte fără de veste și să-l lovească de toate părțile, fără nici-o frică, că se va scula și el cu oastea lui ca cum ar fi ajutor lui căpitan pașa, dar turcii lui sănt povățuiți să dea și ei năvală să taie pe turcii lui căpitan pașa.

Așadar, sfătuindu-să Leu pașa cu căpitan pașa, puind soroc și zi în care vor porni, însă să meargă oastea slăvimii tale înaintea, frunte (au zis Leu pașa), ca să nu pizmuiescă ostașilor miei cum că ei sănt cei de pe urmă. Deci căpitan pașa, amăgindu-să, au poruncit agalelor ca la ziua sorocului să pornească și să meargă ei cu oștile înaintea, ca o oaste aleasă a lui și cu tunurile.

Deci Pazvandu, știind sorocu, a poruncit agalelor toți să fie gata și cu o zi, dooă mai nainte de soroc, au deschis porțile cetății foarte cu liniște și eșind oastea Pazvandului, aleasă, voinică, călărime. Și într-o noapte ca niște lei a izbit oștile lui căpitan pașa fără veaste și dând iute război, oastea lui căpitan pașa și-au pierdut cumpătu și, până a să găti, pazvangii<i> i-au luat în goană, tăindu-i și înpușcându-i cu șișinele.

Leu pașa au strigat oștile sale să meargă să dea ajutor lui căpitan pașa. Ei au mers și au dat ajutor Pazvandului, cum au fost învățați; și au dat pazvangii năvală de au stricat rău oastea lui căpitan pașa, de au căzut mulțime tăiați și înpușcați. Și, gonindu-să, s-au risipit care încotro au văzut cu ochii și au rămas tunurile și calabalăcurile lui căpitan pașa și prăvăria. Și dacă s-au luminat de ziuă, au cotelit pe turcii<i> cei morți, luându-le armele și hainele și banii ce au găsit. Și pazvanzii au cărat de au băgat toate în cetate și zahereao toată și vitele, oi

și vaci, tunurile și barutul și ghiulelele. Și spun că făina ce au fost acolo făcută movile s-au călcat de cai și au fost umblând caii ca prin noroi prin făină.

Iar căpitan pașa, în noaptea aceea, abii au scăpat de au fugit cu vreo 20 de turci la Orcaova și de mare frică și groază s-au bolnăvit să moară. Oastea lui Pazvandu s-au băgat iar în cetate cu mult câștig, umplându-să de toate. Oastea lui Leu pașa s-au așezat iar la ortacul lor. Leu pașa șădea la cortul său; și ce au mai fost oaste de la alți pași, dacă au văzut așa că s-au risipit puterea lui căpitan pașa, ei <au> fugit care de unde au venit, unii s-au dus la Pazvandu.

[PENTRU TĂEREA CAPULUI <LUI> LEU PAȘA,
PĂRTININD PAZVAND<U>LUI]

Căpitan pașa, dacă s-au mai îndreptat din bolnăvirea ce i s-au pricinuit, dovedind că toată neunierea pașilor la război au fost răzvrăitori tuturor Leu pașa și povața Pazvandului ei <a> fost, de i-au spart oastea și l-au gonit și i-au luat tot, au scris împăratului pe larg, de toate. Împăratul foarte s-au mâniat și au scris ferman la căpitan pașa ca oricum va putea să taie capul lui Leu pașa.

Și, după ce au mai trecut câteva zile, au scris căpitan pașa lui Leu pașa: „Multă sănătate și dragoste mării tale, babalâc! Iată că, mai dându-mi în de bine din bolnăvirea ce mi s-au întâmplat de către hainu Pazvandu, poftesc pe slăvimea ta, babalâc, să iai osteneală să vii aici la mine să mai șădem de vorbă, a mă parigorisi cu slăvimea ta și a ne mai sfătui ce să facem cu Diu; iar de nu vei putea veni, să viu eu la măriia ta“.

Leu pașa, cetind mehtupul, s-au amăgit și i-au dat răspuns într-acest chip: „Priimind prea cinstitul mehtupul slăvimei tale, m-am bucurat că iaste mării tale mai binișor și te-ai mai îndreptat; și, fiind încă zaif, să nu vii măriia ta la mine, ci peste

doao-trei zile, voi veni eu la măria ta și ne vom parigorisi unul cu altul“.

Căpitan pașa, luând această înștiințare, i-au părut bine și, chemând pe patru ianiceari de ai lui, aleși și voinici, să fie gata cu armele grijite și seara când va șede cu Leu pașa de vorbă și le va face semn, să dea năvală să-l omoară, să nu scape viu, că iaste ferman la mijloc și le va da daruri mari și-i va face și agale, după ce-l vor omorî. Cioh<0>dari<i> s-au făgăduit că îi va împlini voia și va arăta slujba și în faptă.

Deci, viind Leu pașa, l-au priimit căpitan pașa cu mare cinste, întâmpinându-l afară din iatac; și intrând amândoi în iatac i-au dat dulceață, cafea, cecub și alte zaharicale. Apoi i-au făcut ospățare la masă, cu feliori de feliori, bucate scumpe și făcându-și voe bună cu el, ca să nu să priceapă de ceia ce i să gătește; și, șazând seara la vorbă, mult <un> ceas, nimic bănuindu-i de ceia ce i s-au întâmplat de către Pazvandu⁶ și trecând <de atunci> doao săptămâni, Leu pașa vrând să întoarcă la ordiia lui, căpitan pașa i-au zis: „Babalic, mai șezi o zi, doao, să mă sfătuești cum să mai scriu lui împăratul pentru Dii“. Leu pașa l-au ascultat. Iar în ziua aceia, daca s-au făcut seara, după masă au șezut multă vreme la vorbă; și ca să vază la câte ceasuri iaste, să să odihnească, au scos și unul și altul ceasornicele și, văzând că este vremea târziu în noapte, era să se scoale Leu pașa să plece la iatacul lui.

Căpitan pașa au strigat să aprinză felinarăle, iar celor rânduiți le-au făcut sămn, fiind că era în casă de asculta și strejuia lucrul; și îndată ce văzură că le face sămn, săriră toți patru fără de veste în spinarea lui Leu pașa și întâi au dat cu pistoalele de l-au ciuruit gauri cu gloanțele, apoi au înfipt hangerele în pânțele. Pusu-i-au și laț de gât și așa l-au omorât de năprasnă. Și a doao zi i-au jupuit capul și, umplând pielea cu bumbac, l-au trimis îndată la Tarigrad, la împăratul, iar trupul i l-au aruncat în Dunăre. Și ce au găsit la el, bani, haine, arme,

ceasornice, le-au luat acei ce l-au omorât; și i-au făcut căpitan pașa agale. Iar turcii lui Leu pașa, de frică, n-au știut care încotro au fugit.

Scris-au căpitan pașa la agalele lui Leu pașa la ordie cum că pe pașa lor l-au omorât ca pre un viclean al împărăției cu fermanu împăratului, iar ei să stea pe loc cu oastea până va lua a doilea poruncă ce să facă; dar au fugit turcii mai toți, dacă au auzit că au omorât pe pașa al lor.

[CUM S-AU MEȘTEȘUGIT' CAPIGIU DE AU TĂIAT PE VOD<Ă> HANGERLIU]

Iar [vodă] vodă Hangerliu nu curma trimițind porunci strajnice și mumbașiri preste mumbașiri pe la ispravnicii județelor, să dea zor slujbașilor să istovească dajdia văcăritului; iar slujbașii nu înceta a muncii pe creștini să dea bani. Lăcuiitorii nu mai avea de unde să mai dea, că le ajunseasă cuțitul la os și vitele nu avea cui să le vână, că și carii cumpăra, căuta să le ia pe nimic, precum mai sus am scris. Iar la Tarigrad încă nu înceta grecii a arăta ce e pe țară, ca să mazilească pe Hangerliu, să încapă vre unul din ei domn.

Deci, prea milostivul D<u>mnezeu, auzind strigarea săracilor și năcazurile lor, văzând și a văduvilor plângere și tânguire, n-au mai putut suferi pe nesățiosul și nemilostivul domnu, carele au zis în inima lui că nu iaste D<u>mnezeu să răsplătească, dat-au gând împăratului să-i curme viata. Și îndată au chemat pe vezirul și i-au poruncit (marginal: cu străjnicie) să să scrie ferman și să trimită capigiu împărătesc să meargă să tac pe vod<ă>, să-i aducă capu la împărăție, pentru prea multă răutate și sărăcie ce au făcut raialilor împărătești din Valahia.

Și de grab vezirul au poruncit unui capigiu iscusit și măestru a tăia pre cei mari cu cumpățare și i-au zis vezirul: „Iată fermanu împăratului, cu putere mare și cu strașnică poruncă! Ia-l și mergi la Valahia de tac capul beifului de acolo și-l ado

spre a-l vedea preaputernicul nostru împărat, că iaste nevrednic a fi bei. Și, de nu vei împlini porunca, capul ți-l voi tăia!“.

Capigiu, luând fermanu, s-au închinat vezirului și, gătindu-să, au plecat, luând cu el un harap groaznic la chip și mare, cu îndrăzneală la ucidere, buzat la gură. Și viind pe drum, pe la hanurile de beilicuri, nu spunea nimurui unde merge și cu ce treabă iaste trimis, ci cu cumpătare, din conac în conac, mergea cu grăbire. Pentru că domniii țării au oameni turci, hangii de le dă plată, bani mulți, de ispitesc pe cei ce trec de la împărăție la București și dacă dovedesc că merg la vod<ă>, cu poruncă ori de bine ori de rău, cu marc grăbire merg înnaainte și spun lui vodă ca să să păzească și iau bacșișuri mari de bani.

Deci, sosind capigiu la București, au mers la hanu [lui] Beilicului, după obicei. Și, șazănd la han trei zile, au spus că merge la Dii, la căpitan pașa și la Ostrov, cu porunci împărătești; și lui vodă iar aseamenea i-au spus cel ce au fost trimis de au cercetat pentru venirea capigiului.

Deci capigiu, gătindu-se cu ai lui, au încălecat și au mers de au intrat în curtea domnească și au descălecat la scară; și intrând în casă la logofeție, au zis să facă arătare beiului că are a vorbi cu măriia sa din gură, cuvinte de taină, de la dragomanul mării sale de la Țarigrad și iaste călătoriu de nu poate zăbovi. Și ducând pe capigiu la vel postel<nic> și spuind și lui, au mers postel<nicul> la vodă și i-au spus. Vodă au zis: „Lasă-l să vie!“ Postelnicul au zis: „Ba să-i spunem că ești măriia ta zaif, că are cu el și un arap groznic“. Vodă au zis: „Așa au obiceiul capigii<i> de iau cu ei câte un om groaznic, pentru mândrie; ci să vie să vedem ce-m va spune de la dragomanu“.

Postel<nicul> au mai ispitit pe capigiu și au zis că măriia sa iaste acum cam zaif, ci la întoarcerea sa va veni pe la București și va afla vreme de va vorbi cu măriia sa. Capigiu au zis: „Eu având fermanuri către căpit<an> pașa pentru

turburarea Pazvandului și pentru alte trebi împărătești și voiu să merg și la Ostrov la haianu și de acolo nu întorc pe aici, căci pe aici am venit într-adîns să-i spui cele ce mi-au spus dragomanul mării sale. Ci voi să vorbesc cu măriia sa cinci-șasă cuvinte și să plec, (marginal: că nu poci zăbovi“).

Postel<nicul>, mergând iar la vod<ă> și mai spuindu-i zisele capigiului, i-au zis: „Să vie să-m spue! Deci postel<nicul> au zis capigiului: „Te pofteste măriia sa“.

Și, mergând capigiu cu arapu, au intrat în iatac la vod<ă> și i-au părut bine că au apucat înlăuntru; și, făcându-i capigiu obicinuita închinăciune cu mână, după obiceiul turcescu aseamene și vod<ă> cătră capigiu, l-au poftit să șază și au șezut în pat pe saltea lângă vod<ă>, iar arapul au șezut pe laviță sau pe scaun. Dat-au capigiului cafea și cebuc, iar harapu n-au priimit. Și începând a vorbi unul cu altul, întrebând vodă pe capigiu de ceale ce sânt la împărăție, capigiu i-au spus ceale ce au știut. Vodă (marginal: înfiorându-să vodă de vederea harapului), au făcut sâmnul postelnicului să mai cheme ciohodari<i> în casă, grăindu-i franzozaște.

Și eșind post<elnicul> afară, harapu au sărit reapede în spinarea lui vod<ă>, puindu-i lațul în gât, capigiu au slobozit amândoa pistoalele odată în pantecele lui vodă, harapul îl sugruma cu lațul, trăgând<u-l> cu amândoa mâinile jos din pat; și fiind și vod<ă> cu vârtute de să zvârcolea, capigiu au înfipt hangerul în pantece-i, de i-au vărsat sângele. Harapu ședea pe el și-i frângea grumazi, iar cebuciu și peschergiu au <în>ceput a țipa. Și când a slobozit pistoală, au sărit ciohodari<i> și au sosit psotel<nicul> cu ei, dar capigiu a strigat: „Dur, bre, ferman“. Și au stătut toți (marginal: n-au îndrăznit să facă nimic dacă au auzit de ferman).

Harapul au tăiat capul lui vodă, încă izbindu-să vod<ă> viu și tăvălindu-să în sânge; și, puindu-i ștrangul în picioare, i-au tras trupul pe scări, jos, în curte. Și dezbrăcându-l, au luat

bani<i>, ceasornicul și inelele, harapu. Și trupul l-au lăsat în mijlocul curții, gol; iar doamna Hangerliului cu fetele ei și cu copiii<i> țipa și săriia pe ferestri afară, de frică, că se temea să nu o tae și pe ia și pe copiii<i> ei.

Deci, strângându-să cei ce s-au aflat în curte și boerii, li s-au citit fermanu și auzind toți s-au înfricoșat. Iar boerii cei mari, divaniști, dacă au auzit, au eșit pe afară la moșii, temându-să nu cumva va avea osebit ferman să tae și pe vreunul din ei.

Așa săvârșindu-să omorârea, macar că poste<lnicul> au sfătuit pe vod<ă> să nu lase pe capigiu că are arap groaznic și pe sâmuire se va întâmpla cevaș, dar vod<ă> s-au înduplecat cu mintea, socotind că-i va spune cevaș pentru el, ce să face la Țarigrad, Dum<ne>zeu slobozind să cază în ispită.

Și lăsând acolo trupul după poruncă, au zis harapul: „Iată câinele cel ce au mâncat rai<a>oa împăratului“. Și zăcând până a doao zi, niminea nu îndrăzniia să zică sau să întrebe ceva. Harapul au jupuit capul lui vod<ă> au spălând pielea (marginal: de sânge) l-au umplut cu bumbac. Capigiu au poruncit să vie doamna cu copiii<i> ei în casă-i cu <că> nu are poruncă a le face vre un rău și să nu aibă nici o frică. Postel<nicul> au mers de au chemat-o și o au adus la iatacu ei.

Harapu au pus capul lui vodă pe o tavă și l-au dus la doamna de l-au pus pe o masă, să să uite la el, zicându-i: „Iată capul bărbatului tău“; aceasta au făcut ca mai mare jale să dea doamnei și copiilor, să dia la bani să-l rădice. Doamna să jăluia cu țipet și cu copiii<i> i fetele ei. Deci au chemat capigiu pe vel post<elnic> și pe vel cămăraș și pe vel vistier, zicând să nu să teamă că nu le va face nici un rău; și abia au venit cu mare frică, temându-să să nu-i tae.

Și au întrebat unde sânt teșcherealele ceale pecetluite ce le-au făcut ca să le dea la raele, după vitele ce au avut, vrând să ia birul de la dânsii, pe acealea. Iar cămărașul și post<elnicul> și visti<erul> au arătat de frică; și, scoțându-le din cămară, spun

că au fost trei săpeturi de pecetluituri. Și au zis capigiu de le-au dus în mijlocul curții unde era trupul lui vodă, poruncind harapului să le pue toate pe trupul lui vodă grămadă și să le aprinză cu foc să arză pe trupul lui; și a poruncit să strige telali pe uliță, să să strângă norodul să vază.

Deci, văzând așa, postel<nicul> i cămărașul au căzut la picioarele capigiului cu rugăciune să nu să facă una ca aceasta, ci să să milostivească să lase trupul lui vod<ă> să-l îngroape și pecetluiturile să le arză deosebit și să le dea o sută de pungi de bani. Capigiu, văzând că le dă mulți bani, au dat voc să rădice trupul lui vodă să-l îngroape și pecetluiturile le-au ars în mijlocul curții; și spun unii că l-au îngropat cu preoți, făcându-i pogrebaniia și au luat și capul lui vodă din casa doamnei.

Și îndată au poruncit capigiu boerilor ca, după fermanu împărătesc, să scrie la toți ispravnicii județelor să rămăe văcăritu jos, să nu să mai supere raialele de acea dajde. Și, luând banii de la vistier i cămărași postel<nic> i de la doamnă tot galbin<i>, au plecat la Țarigrad, cu capul lui vod<ă>; și ducându-l la împăratul, s-au făcut mare cercetare de s-au dovedit prin mărturii că este adevărat acela capul Hangerliului.

Iar atunci când au eșit porunci în țară să rămăe văcăritu jos, care pe unde s-au întâmplat bani adunați, i-au oprit boerii, ipravnicii și cu zarafii lor și taxidarii i slujbașii i zapcii cu mumbașirii. Și pe drumuri carii îi ducea îi răpiia boerii, răinuind și zăcând că nu s-au găsit bani strânși când au sosit poruncile; și așa s-au umplut de bani boerii și slujbașii, iar raialele au rămas săraci.

Și așa au domnit Hangerliu doi ani și mai bine.

VI. COSMOGRAFII

*POVEȘTEA ȚĂRILOR
ȘI A ÎNPĂRĂȚIILOR CÂTE-S
ÎN PĂMÂNTUL ASIEI*

După acéia, acea besérecă o au luoat samarinénii de o au închinat idolilor și au fost cinstit un dumnedzău al lor ce i-au fost zicând Diia sau Zeves. În muntele Ghelvue, acolo s-au junghiatu Saul însuș și au perit și fiu-său, Ioanaftan, și mulțime de ovréi, când i-au biruit nepriiatinii, cum scrie la Blibie. Atuncea au stătut David în locul lui Saul. Acolo, la Ghelvue, au fost cetatea Vetuluoa, acolo au ieșit cea muiare slăvită, Iudit¹, de au tăiat capul lui Olofern.

Din Galilea sânt Galilea de Sus, ce să chiamă Păgânească, și Galilea de Jos; însăș sântu într-amândoaă pământuri bune, roditoare și poame în tot féliul, pâine multă, vin ales și multe poame de maslin, de finicu, multe din destul. Orase și cetăț ce sânt mai mari în Galilea: acestu Nazeret, unde au crescut Hristos, Capernaum, Cana, Tiveria. Are și doi munți mari: Tavor și Ermon.

Într-acea țeară, în muntele Livanului, iaste cetatea Chisariia lui Filip care o-u zidit Filip, feciorul lui Irod, pentru cinstea și slava împăraților de la Rîm. Mai nainte să chieama acel loc Paneril, pentru căce de acolo, din pietrile a Panului izvorăscu multe ape de adaogă Iordanul și-l facu mare și vestit.

Finichiia iaste țară în Siria, aproape de împărăția Ierusalimului. Hotărăște-să despre amiazăzi cu Galilea, despre apus cu Marea Medetaransca. De demult foarte, au avut cetăț bune și vestite, anume Tirul și Sidonul. Aproape de iale iaste cetate mare ce să chiamă Vivlon; iaste lângă mare, într-un loc înalt.

Tirul au fost odată cetate mare și bogată și stă într-un cot de mare. Când au fost fiind împărații creștini Ierusalimul, foarte au fost întărită cu zidure bune și turnu. Mai despre răsărit are loc de năvală, care loc au făcut Navahodonosor-Împărat, apoi Alixandru Machidon, când au vrut să-i dobândească. Însă și dintr-acolo iaste întărită cu 4 zidure. Are înlăuntru curți împărătești foarte mândre și frumoase, tot cu stâlpi de marmură; iaste în loc tare de nu o pot dobândi. Iar Alixandru Machidon tot au găsit în prilej de o au dobândit, ce cu multă nevoiță; și foarte au fost moarte în oastea lui.

Sidon, cetate, acéia încă iaste lângă mare, acii, aproape. Mai nainte, până nu o au fost luat căzânbașii, foarte au fost bogată. Fostu-se-au chiemând mai nainte Sihem, pre numele lui Sihem, feciorul lui Ham, nepotul lui Noe, că acela o au zidit întâiu. Are pământ roditori și bogat în toate.

Apa Purpura, ce vine de la Finichiia, scriu unii că acea apă, fiind aproape de soare, ia ia vâpseală de la soare, despre Africa ia vâpseală albastră, ca de vinețală, iar despre Tir ia vâpseală roșie. Iaste într-acea apă un féliu de pește ce să chiamă purpura, pre numele apei. Acel pește are făcut ca un păhar asupra lui. Din apa ce se află într-acel chip de păhar, ei o iau de vâpsecu mătăsuri și postave scumpe. Într-acel chip mai iaste și alt féliu de pește într-acea apă. Acela se chiamă murix; are și acela tărie și bunătatea purpurei.

Asiriia, a treia împărăție în partea Pământului ce să chiamă Asiia, chiamă-se Asiriia pre numele lui Asur, feciorul lui Sim. Hotărăște-să despre răsăritu cu Indiia și cu o parte de Midiia,

iar despre apus cu apa Tigărului, despre amiazăzi cu apa Susiiana, iar despre miazănoapte cu muntele ce să chiamă Nafcas². Sfânta Scriptură zice acea țară Sinar. Iaste și Vavilonia³ aproape de Asiriia, ce aorile le zic amândoa pre un nume, aorile le zic pre 2 nume, Asiriia și Vavilonia căce sânt tot supt o împărăție amândoa.

Vavilonul – cetate mare și slăvită, mai bătrână în lume de toate cetățile. Acolo, în câmpii Vavilonului, iaste stâlpul ce au făcut Nevrod la împărțea limbilor. Acolo, într-acea țară, ploao din cer, iar la ei mai nu-ș ploao niciodată. Pentru acéia, toate rodirile într-acel pământ mai mult le cresc și le fac cu udătura din ape curătoare, însă nu cu tocmeală dumnedzâiască, ca apa Nilului, ce cu osteneală omencască, cu iazere și cu pâraie. Poartă apa pre unde pot, de-ș udă ce vor să crească. Pentru acéia, rodirile carele ies dintr-acel pământ foarte iaste mare: paiul de grâu ca o trestie, foaia lată, spicul ca un vârful de trestie; așijderea toate sămănăturile. Obicéiul oamenilor dintr-acea țară mai mult e câinescu, că-ș vând fétele în preț, pă bani, așijderea și muierile; și alte obicéiure multe, réle. Acolo țin dintr-acea țară o parte turcii, alta căzânbașii. Pentru acéia, mai vartos în toată vrémea iaste războiu și ucideri pre acel loc.

Antiohiiale sânt doao.

Una supt muntele ce să chiamă Tavrus, în Comaghena Asiri<i>i, carea să chiamă Halep. Iaste acolo scală prea mare și vestită, neguțătorească; merg neguțătorii din toată lumea.

A doao Antiohie iaste 3 miluri de mare, cu munți mari încungiurată și are scală din mare, de mergu cu vase pre apa ce să chiamă Orontes. Aceasta Antiohie fost-au într-o vréme cap și scaun a toată Asiriia și se-au fost chiemând Revlata. Ținutu-o-au împărații creștini greci mai 1000 de ani; apoi o au luat Galidin – Sultan⁴ cu turcii, când au luat și Ierusalimul, și o țin până astăzi. Într-acea Antiohie au fostu întâi scaun al lui *Sti Sti Petru*⁵ și de acolo se-au chiebat întâiu creștinii.

Aproape de acea Antiohie iaste o cetate tare și mare ce să chiamă Selevna⁶. De acolo merg corabii multe cu de tot negoiul la Cripros⁷.

Între acéle doao Antiohii iaste un deal înalt lângă mare. Acolo, în deal, iaste cetatea cea slăvită Alixandriia, carea o au făcut Alexandru Machidon pre numele lui, după ce au biruit pre Daric, împăratul persilor.

Mesopotamiia, ce să zice rumânește «Între ape», iaste împărăție în Asiriia. Aceasta era împreună pururea cu Asiriia, ca și Armenia, căce acestor țări tuturor dinpreună zicu-le ovreii «Aramion-între-2-ape»: între Tigăr și între Efratu. Tigăr iaste despre răsărit, iar Efrat despre apus. Iar într-acéle 2 ape iaste țara Mesopotamie. Are cetăți mari în sine, anume: Edesa, Haran Nescvi.

Persiia sau căzânbașii, împărății mari și largă în Asiia, carea într-o vreme au fost cap și scaun și biruitoare a toată Asiia, cuprindea întru sine acéste împărății și le oblăduia, *po i(m)**: Asiriia, Siriia, Eghiptul, ce-i zic Misir, Endiia cea Mică, Vavilonia, Ermenia, Partiia, Midiia, Asiia cea Mică. Niciodată n-ar fi putut birui Alexa<n>dru Machidon pre această împărăție a persilor, de n-are fi arătat ei întâiu calca în Țara Greccască. Tinde-să această împărăție până la Marea Roșie; pentru acéia-i zic Marea Persască. Hotărăște-să despre răsăritu cu Indiia cea Mare, despre amiazăzi cu Marea Roșie. Când avea ei biruință pre acéle împărății, ei era oameni foarte viteji, mai vârtos bărbați de sabie și de gideale și de săgeți. Iar preste vreme, luoață a birui alții, cu arme de foc, cum iaste pușca și tunul, neștiind ei acéle arme. Mai vârtos împăratul turcescu i-au slăbit și le-au luat cetăți. Iar acum au deprins și au aflat și ei acéle arme, ce nu le pot strica nimic. Ce iar au început a-ș întoarce moșiile și

cetățile de la turci, că întâiu ș-au întors și ș-au luat de la turci cetate mare și bătrână și scaun altor cetăți, anume Vavilonul, turcește să chiamă Bagdatu. Însă acéstea au fost când au fost cursul anilor de la Adam 7134, iar de la nașterea lui Hristos leat 1624. Iar după acéia, în ani 7135⁸, dusu-se-au turcii cu multă putere iar la Vavilon, ce nimicu n-au folosit, că i-au bătut și au perit mulți fără de samă; cât au și scăpat, ei au venit mai toți pedestri.

Acci oameni din Țara Persiei au limbă turcească și tătarască și țin și ei legea lui Mehmet ca turcii, ce au bogate împărțituri și prigoane cu turcii pentru lege. În cap poartă cealmale roșii, pentru acéia le zic turcii căzânbași.

Această împărăție a persilor fost-au în vremea nașterii Domnului nostru, Iisus Hristos, pre seama împărăției Rimului, dobândită mai nainte vreme, și o au ținut și după nașterea lui Hristos câtăva vreme. După acéia, deaca s-au mutat împărăția Rimului la Țaligrad pre seama creștinilor, ei o au ținut, împărat greci, 300 de ani. Apoi o au dobândit turcii, căce că se-au lepădat ei de la greci și au încăput o samă pre mâna turcilor, iar alții au vrut să să împărță a să ținea de sineș. Pentru acéia, au rămas vrahă întru ei până astăzi.

Cetăți mai mari și vestite, care sântu într-această împărăție a Persiei, anume Ormos, cetate mare și bogată despre răsărit, aproape de Marea Persască, și stă în <os>trov de mare. Iaste acel ostrov atâta, cât iaste trei mile delungată cetatea de mahul mării. Însă într-acel ostrov sânt ape curate și bune; numai de pâine le iaste scump, căce că le vine pre mare dintr-alte hotară. Aproape de acea cetate iaste locul unde să află locul cu scoice cu mărgăritariul cel mare, carele să poartă prin țări. Acolo iaste scală foarte mare pentru negoiul mărgăritariului.

* Anume, pe nume (sl.).

De la acea cetate sânt 12 mile mari până la cetatea ce să chiamă Eri, unde ies toate mătăsurile cele bune, scumpe. Și iaste acea cetate cu de toată hrana sătulă.

Iaste și altă cetate ce să chiamă Sira. Acolo să află de toate pietrile scumpe ce vin de la cetatea Valavșa. Iaste de acolo și moscos mult și ales, că dintâi așa fi iaste tăriiia acelu moscos, cât, cumu-l va mirosi omul la nas, el iase sânge din nas; ce-l stracă căzânbașii. Pentru acéia, carele vine prin țări, el iaste mai prost.

Susiana, împărăție în Asia, hotărăște-să despre amiazănoapte cu Asiriia, despre apus cu Vavilonia și cu o parte de Tigăr până unde dă în mare, despre răsărit cu o parte de Persia, despre amiazăzi iar cu o parte de Tigăr și cu Marea Roșie, până în marea ce să chiamă Oroalides <?>. Iaste acea țeară o parte de Persia, că stă în<tre> Persia și între Vavilonia. Chiamă-se Susiana acea țară pentru cetatea cea mare și slăvită ce să chiamă Susis. Chir, împăratul cel mare, deac-au biruit Midia cu persii, el ș-au făcut scaun de împărăție cetatea Susis, ca să fie pomeană lui, măcară că bunătățile lor și mormintele celor bătrâni tot le ținea la Peripoli⁹, căce era locuri mai tari și mai vârtoase. Scrie Scriptura Sfântă cum Artaxersu-Împărat era-i scaunul de împărăție în Susis. Iaste acea țeară, Susiana, foarte pământ bun de pâine și de toate, și bogată. Iar de fierbințala soarelui atâta iaste zăduh, cât să întărește grăunțul viptului ca piatra. Și șerpî, și viermi, și alte în chipul lor foarte multe într-acea țară, cât iaste cu nevoie a înbla și pre drumure. Casele lor, de nevoia zăduhului, ei le acoapere cu pământ. Scriu unii cum acea cetate Susis iaste Vavilonul, căce șed împărății persilor, căzânbașii; și cei ce știu mai adevărat, ei scriu că Bagdatu iaste Vavilonul. Acolo, în Susis, în cetate, fac haine de mătase cu firu, cum iaste sarasiriul, și altele.

Alav, împăratul cel mare tătarăscu de la l'ătăriiia cea Mare, când au fost cursul anilor de la Hristos 1250, el au încungiurat acea cetate Susis cu oștile lui și o au dobândit de o au luat. Iar calif, domnul cetăție<i>, au fost având un turnu mare plin de avére: galbeni, taleri, pietri scumpe și alte odoară împărătești. Iar pentru lăcomiia lui cea multă ce avea, n-au vrut să cheltuiască să năimească oști, să-ș păzescă cetatea și viața lui. Deci au luat împăratul tătarăscu. Deaca-i luó cetatea și-l prinse, altă moarte nu-i făcu, numai ce-l închise într-acel turn cu avére și-l pedepsi de-i zise: «Mănâncă, blestemat, aur și argint și pietri scumpe, că de ai fi fostu harnic să-ț stăpânești avuția, nu ai fi cruțat la vréme de treabă, nici țe-ai fi lăsat cetatea și pre tine și oamenii tăi în peire! Ce acum te satură de avére!». Și-l lăsa în turn fără pâine, fără apă, de pătimiia cu munca fomici, până muri ca un blestemat.

Vavilonia și Haldea, împărăție în Asia; într-aceasta întâi după potop au împărățit Nevrod, cel ce au făcut stâlpul la împărțea limbilor, și Velus. După acéia, Seramida¹⁰, împărăteasa a tătarăscă, au zidit cetate și oraș în Vavilon, prea mare și slăvită, frumoasă; și au adus pre lângă cetate apa Efratului. Ținutu-s-au acea împărăție tare și biruitoare într-acéle părți de loc 1234 de ani. După acéia, s-au împărțit în 3 părți: Vavilonia, Persia, Midia. Stătut-au împărțite 304 ani, iar apoi, pe vréme ce au fost Chir-Împărat și Darie, ei iarăș le-au împreunat ca întâiu și au fost împreunate 191 de ani. După acéia, Alixandru Machidon o au luat și o au împreunat cu împărăția grecească. Stătut-au împreună ani 495. Alții numără într-al<t> chip.

Ninus cel Mare zidit-au în malul Tigărului cetate carea în lume mai mare și mai lungă n-au fost. Atât-au fost de lungă și de largă, cale de 3 zile, cum scrie în cartea lui Iona Prorocu. Și au pus nume cetății Ninus, pre numele lui, Ninevi. Acolo au trimis Dumnedzău pre Iona Prorocu să propoveduiască,

când l-au aruncat în mare de l-au înghițit peștele cel mare ce să chiamă chitu. Și au fost în matele chitului 3 zile și 3 nopți. După acéia, l-au borât viu de se-au dus în Ninevi, de-au propoveduit.

Deaca o au zidit, el o au împlut de oameni de la Asiriia și de alte năroade. După acéia, el au strânsu oaste asupra Vavilonului. De acolo au luat pre Saramisa împărăteasa, de o au ținut muiare și au făcut și un fecior de i-au pus numele Ninus, pre numele lui. Deacii au murit.

După acéia, fost-au luat cea cetate mare și slăvită de s-au prădat și o au stricat midénii. Pentru aceasta, poate-ș cunoaște fieșcine că nu iaste nici un lucru pre lume, măcară cât de mare și de tare și nu vie apoi la datoria stricării.

Acolo, la Ninevi, Velus cel Mare, carele l-au bătut Xerx-Împărat, vrut-au să-ș facă mormântu de îngropare, că era acolo un turnu zidit de cărămidă în 4 muchi; de naltu avea 625 de paș, în toate părțile și în toate muchile era făcute pre măsuri. Acel turnu vrea și Alixandru să-l prefacă, să-l direagă; însă foarte-i trebuia acelu lucru vrême îndelungată, că au băgat samă numai a căra pământu și varu încă trebuia 10 000 de oameni în 2 luni fără de alt lucru. Ce nu făcu nimic, că-l apucă boala cu moarte.

Lidiia, împărăție în Asiia, iaste lungă și îngustă. Tinde-să despre apus spre răsărit, hotărăște-să despre amiazănoapte cu Marca Capiei¹¹, despre apus mai mult cu Țara Armencască și cu Asiriia, despre amiazăzi cu Persiia, despre răsărit cu Ircania și cu Partiia. Fost-au Mideniia mai nainte supt ascultarea asiriilor, până la Sardanapal-împărat; după moartea lui, au căzut supt alte împărății. Acea împărăție, până în zilele lui Astighie-Împărat cel Mare, foarte s-au mărit și s-au lățitu. Stătut-au cea putere până 350 de ani. După acéia, Chirus cel Mare, nepot de soră lui Astighie-Împărat cel Mare, deac-au

biruit pre unchiu-său, Astighiias, el au luat Midiia de o au supus supt Persiia, de au stătut câtăva vrême. Apoi o au luat grecii de au fost supt machidoneni; după acéia, supt partini. Însă o parte de Midiia avea pace și prietnicie cu rimlénii. Astăz le iaste domnu hanul cel mare.

În vremile noastre, nici o cale nu avem într-acea țară. Pentru acéia ne iaste neștiută. Oamenii din Midiia, din Persiia, din Variia <?>, din Bactriia tot grăiesc turcește.

Împărăția Midi<i>i spre amiazănoapte iaste pământ neroditori; pentru acéia iaste lipsită. Fac pâine de migdale, iar băutură fac în chipul vinului din nește rădăcini ce au acolo. Cetatea care iaste mare și vestită și scaun de crăia lor să chiamă Egvatana.

Partiia, împărăție în Asiia, hotărăște-să despre amiazăzi cu Carmenii, despre amiazănoapte cu Ircaniia, despre răsărit cu Arii, despre apus cu Midiia. Oamenii ce lăcuiescu acolo sânt goniț den tatar și sânt din neamul lor. Avut-au întâi împărat pre Arsachis, om iscusit și foarte bărbat de lucrul războaielor. Pentru acéia, fiind mică cea împărăție, el o au lățit și o au mărit. După acéia, avut-au rimlénii războaie și bătaie multe în zilele lui Mitridatis, împăratul lor. Fost-au multe premenituri într-acéle împărății. Astăz au căzut de sânt toate în mâna turcului.

Ircaniia iaste între Partiia și între Marea Caspscască, care mare să chiamă Ircheanul, pentru Ircaniia. Oamenii dintr-acea țară să află tot gata de războiu. Acolo au propoveduit întâi Toma Apostol Ievangheliia lui Hristos, de au întorsu oamenii din păgânie, iar acum ei s-au rătăcit cu turcii.

Endiia cea Véche chiamă-se Indie pentru apa Indiei. Stă spre răsărit și iaste cornul și marginea pământului Asiei. Iaste atâta de mare, cât socotescu să fie ca o parte din lume. Iaste în doao chipuri: una-i zic India Mare, alta Mică și le împarte

apa cea mare Ghenghes. Indiia cea Mare iaste despre răsărit, iar cea Mică, despre apus. Sânt și alte ape mari în India: Indus, Fison, Ghicon.

Iaste împărăție foarte cu pace. Oamenii de acolo nu știu războaie, nici arme de fier. Nimea acolo n-au mersu cu oaste, fără numai Semiramisa, împărăteasa Asiriei; al doilea, Alixandru Machidon, însă numai de aceasta parte de apa Ghenghes, unde au fost împărățind Por-Împărat, când l-au ucis.

De acolo iaste și vin toate negoatele și ierbile cele mai scumpe ce să află în lume. Piperul să face acolo în grădinile Calecutului. Scorțișoara vine de la Zairon; iaste departe Zaironul de la Calicut 260 de lefcas¹² <?>, ce să chiamă mile micșoare. Cuișoarele vin de la Milus; iaste de la Calicut 700 de mile mici. Frunza de mușcatin vine de la Pevgu; iaste de la Calicut 500 de mile mici. Șpicanardu, mirovolanon vine de la Calicutul Colimbariei <?>. Casiia, șimbirul iar vine de la Calicut. Mărgăritariul cel mare și scumpu carele îl află în scoice dintr-apă iar vine de la Calicut. Acelor scoice le zicem noi rădăcini de mărgăritariu. Miruri, aloi rău, barbar, tot de la Calicut. De Fartichi <?> vine piperul cel lungu. Ierbi de doftori<i>, cardamon, tamirindu eidonaria <?> iar vine de la Calicut; vine și din ostrovul ce să chiamă Samootri lahavrasila <?> și alte ierbi de vraciovanii. Iaste de la Calicut la Samootri 500 de mile mici.

Zailon – ostrov mare în Indiia. Într-acelel ostrov oamenii îmblă goli. 4 muieri domnescu acolo. Pre acele doamne le poartă alte muieri în leagine de mătase scumpe și cu tocmeală făcute, ca și în nește căruțe scumpe. Într-acelel ostrov sântu pietri scumpe din destul și în tot félul, cum întru apă, așa și în pământu. Neguțătorii turcești, carii să chiamă mangove <?>, când mergu acolo, ei negoată pământul cu cotul și sapă să afle pietri scumpe, din carii, cumu-i iaste norocul, așa și află. Însă asupra lor au ispravnici: de vor găsi vreo piatră foarte scumpă,

ei nu o lasă să fie pre seama acelor neguțători, ca să nu o scoată din țara lor, ce le plătescu cu preț pentru dereptatea lor, ca să nu cază cu strâmbu neguțătorilor. Însă câte vor putea și scoate de acele pietri mai scumpe, foarte cu taină mare le vor scoate. Pietrile ce ies de acolo, carele sânt mai pre supt cele scumpe, acéstea sânt: zamfir, rubin, ametis, topaz, iachintu, zmaragdu și alte multe.

Așijderea, într-acelel ostrovu sânt nește poame foarte scumpe și de acolo nu ies, nici să află în lume nicăirile. Acolo, într-acelel ostrov, sânt moaștele lui Ști Toma Apostol.

Cetăț cu județe ce sânt în Endia, acéstea-s mai mari și mai vestite: Calicut, întâi scala Indiei în carea sânt tot oameni negri și îmblă tot cu trupul gol, fără de nici o rușine; unii dintru ei s-au dat și supt légea lui Mehmetu; Cambia iaste în malul Indisului, Decanul, Vatacala, Chendacoala <?>, Canonor, Trombata <?>, Chiromandel, Cai, Colon. Acolo sânt creștini carii i-au întorsu Toma Apostol din păgâniia lor. La ei mergu al treile an preot grecești de la Misir de șed rânduiț o ceată de popi în trei ani, de-i ispoveduiescu și-i cuminecă și-i botează. Acolo acei oameni trăiescu prea un veac lung, cât, carele moare de 200 de ani, ei zic că au murit tânăr. Iar o seamă pre aiurea într-acea Indie sânt alți prea păgâni răi, carii și morții lor, deaca mor, ei mănâncă pre rând, părându-le că le fac îngropare cu cinste.

Alte cetăț în Indiia sântu spre amiazăzi. Dintr-acelea ies multe și scumpe negoate pre mare. *Po i(m)* cetăț: Palit <?>, Asc <?>, Tarnașari, Vanghela, Pego, Malaca. Acéstea, craiul de la Portugar are folosul. El le-au dobândit și le-au pus de sânt pre seama Șpani<i>i, măcară căce s-au și ei apărat și se-au bătut vartos, cu putere, ce nimic n-au folosit.

Ostroavele ce sânt mai mari în Sindiia, în care sânt și nascu oameni minunaț și fieri așijderea: Ceaprobana, cu alt nume Sumata, ostrov mare, 500 de mie de stânjini în largu. A<co>lo

sânt în tot feliul fieri: pili, cămile, cai cu capetele de om, ce să chiamă ispolini chendavri, șerpi cu solzi de aur, zurnabale <?>, leopardi și alte fieri multe. Sântu acolo și poame de toată roada, în tot feliul, den destul multe.

Patru domni biruiescu acel loc ostrov și au casele lor cele crăiești: sânt făcute pre pili, făcute de mătase, tocmite cu tocméle minunate, după obiceiurile lor. Și să priîmblă cu acele case pre unde le iaste voia. Aurul și pietrile scumpe, mărgăritariul întru nimicu nu le bagă în samă.

Eavra ostrov stă pre partea ce friguroasă a lumiei, că de acolo iaste aproape India cea Noao, unde sânt anipodes¹³, ce să chiamă rumânește «dedesupt», de umblă cu picioarele spre noi; carii cercurile ceriului cu stéle acolo sântu, ce să chiamă Polos Andarcticos, unde iaste steaoa ce să chiamă Ustia <?>, de stă acéstea înpotriva cestii stéle ce o vedem noi, carea să chiamă Tramandana. Socotind meșterii astronomiei, ce să chiamă numărători și socotitori de stéle, de zic că acéste 2 stéle, Tramandana și Ustia <?>, stău în buricile ceriului și aici, la noi, lângă Tramandana, iaste semnu în cercul ceriului stéle ce le zicem Carul, iar acolo, dedesupt, la India Noao, în cercul ceriului, lângă steaoa Ustia <?>, sânt sâmnate stéle ce le zic Polos Andarcticos; ce nici vedem noi acéle stéle, nici văd ei Tramandana și Carul, căce că nu-s u<m>blătoare și să apuie și să răsăie, ca alte stéle, ce numai ce să învârtescu în loc, cum și le vedem.

Spre amiazănoapte iar sânt nește ostroave mari și o seamă dintr-acéle ostroave stău pustii de răul și de groaza unor fieri minunate și groaznice. Sântu pre acel loc, că sânt oameni sălbateci, trupul ca de om, iar capul ca de câine, alții ca de porc, alții ca de măgari și încă și într-alte făpturi groaznice, neuzite și nevăzute.

Iar o samă din ostroave sânt lăcuitori oamenii cum sântu de pre lume, ce și sântu și aceia mai răi de acéle fieri sălbateci,

căce că au fire sălbatecă, că să închină diavolilor și fac laudă ca și lui Dumnedzău. Și nu-ș poate méрге nimea la ei să-i îndereptéze și să-i întoarcă dintr-acea cale pierzătoare de suflet, căce cât au mersu, nimic nu i-au ascultat, ce degrabă i-au omorât, fără de nici un răspunsu sau ascultare, fiind atățat de mânia vrăjmașului nostru, carele are pohti să fie toată lumea să-i slujască, ca acei oameni de acolo. Iar alții de acolo, ei țin în loc de Dumnedzău și să închină hanului celui mare de la Schitiia, căce că Schitiia să apropie de acéle ostroave pre marea ce să chiamă loa¹⁴ grecéște sau rumânește Marea Răsăritului.

SCHITIIA CEA MARE

Cataaghion, împărăție tătărăscă prea mare și vestită în Asia, carea abia i să va afla protivnic de mare în lume, începe-să de cătră răsăritu, de cătră Marea Ochianul, ce să chiamă Iou. Fost-au împărat Manghiia, ce avea împărăție o au fost luat unchiu-său, hanul cel mare, de la nepotul său, Manghiia. Iar acel Manghie, el au fostu luat lége creștinească din istoriiani, atâta în curtea lui ținea mulți creștini. Iar deaca-i luo unchiu-său împărăția, avea creștinii mare nevoie și batjocuriri de cătră tătarii cei păgâni, zicându-le și pedepsindu-i că nu le-au ajutat crucea nimic. Jeluitu-se-au creștinii la hanul cel mare de ceea batjocură, iar el puse de strigară în tot locul: «Niminea să nu-ș bată jocu de norocul meu, că Dumnedzău lor iaste dreptu și văzind și lucrurile méle că vor să fie bune, drept accia iaste voia lui Dumnedzău să fie cineș în légea lui!».

Are ceea împărăție cetate mare întru sine, anume Cambal, foarte scumpu zidită și întărită și iaste atâta mare: are 24 de mile înprejur, zidurile 20 de stânjini de înalte. Într-acea cetate iaste cale mare de neguțători de la India, de la Moscu și pre aiurea. Pre lângă ceea cetate iaste apă mare, anume Polizahnis. Preste

acea apă iaste pod zidit de 300 de stânjani în lung și în lat de 8. Pre acea apă vin și ies negoate în multe părți.

Într-acea împărăție sânt acéste țări: Sindimfu, Tebet, Caniclu, Caraiam, Arsiladam<?>, Canghig, Am, Tolman, Ghinghigvi, care țări toate au cetăt prin sine multe și orașe mari, până la muntele ce să chiamă Cafcas.

De hanul cel mare ce să chiamă Gog și Magog și scrie de să mărturiséște domnu domnilor și împărat împărăților, carele mai va ține toată Schitiia supt puterea lui și până astăz, cum vom scrie mai jos. Muntele ce să chiamă Imaus în parte Schitiia: care parte iaste de decindea se chiamă Schitiia, iar care parte iaste dincoace se chiamă Tartar sau Mangalove. Dintr-altă parte, despre răsărit și despre apus, o în parte muntele cel mare ce să chiamă Taurus, în care munte au stătut corabiia lui Noe la potop. Supt acel munte iaste o cetate mare ce să chiamă Tavis, lângă care cetate era mai nainte un deal ce s-au mutat într-altu loc. Și cu acéastă ciudă minunată s-au mutat, că odată un turcu sarachin, batjocurind pre un creștin, i-au zis: «Ziceț voi, creștinii, că vă scrie Hristosul vostru la Evanghelia lui cum care creștin va avea credință cât un grăunțu de mac, de va zice unui deal să să mute, el va fi așa. Dar căce nu aveț atâta credință să faceț așa». Atuncea fu un creștin de avea credință deplină de cătră Dumnedzău, ce zise acelu deal să să mute într-altu loc și să mută. Deci văzind turcii, sarachinii, acea ciudă minunată, ei aciiș se botezară.

Spre amiazănoapte sânt multe neamuri și țări tătărăști, carii nu și le știe nimea viiata și petrecania lor. Pentru acéia, nici un filosof n-au scris nimic de ei, căce că au o cale neînblată, fiind locure réle, tinoase, păduroase, cu părți cu tină, împâclate, cu trestie. Și iaste un loc prea geros, că spre acea parte iaste Marea cea Înghietată, carea de frig mare nu să mai dejghiață niciodată. Ce numai Dumnedzău știe de acei tătari ce sânt într-acea parte de loc, că nici cei filosofi mari, cum au fost

Potolomei, nici Strabon, nici Chedrinu, n-au putut adevăra și să scrie de acei oameni și de locul lor și de obiceiurile lor; numai să să știe că sântu țăr și oameni.

Schitiia să chiamă pentru Schit, feciorul lui Ercules, grecéște Eraclis, cum scriu unii.

Sânt 2 Schitii.

Una iaste pre partea Pământului ce să chiamă Evripa*, în carea șed léșii și lidva și rusii și o parte de Moscu și rumâni moldoveni și munténii. Acéste limbă au gonit pre tătari din pământul lor și au descălecat ei țăr și ocine și lăcuiescu până astăz.

A doao Schitie iaste în partea Pământului ce să chiamă Asiia. Într-acea Schitic din Asia, acolo sânt toate neamurile tătărăști, de la răsărit până la miazănoapte. Și pre acéle 2 Schitii le împarte apa cea mare ce să chiamă grecéște Tanaa¹⁵, cu alt nume Volga, carea vine de la Moscu de dă în Marea Neagră pre despre răsăritu de Țara Crâmului.

Tătarii dintr-acea Schitic din Asiia, ei sântu împărțit în multe féliuri.

Unora le zic tavroschiti, carii lăcuiescu supt muntele ce să chiamă Taurus, rumânește Taur.

Altor le zic agatirsi. Aceștea tatar nici un războiu nu batu, ce șed tot în loc; și ce au, măcară dobitoc, măcară muiare, tot le iaste denpreună, nu să alége, ce carele ce poate apuca, măcară muiare, măcară dobitoc sau bucate sau orice.

Altor tătari le zic esidones; aceia, deaca le mor părinții, ei îi mănâncă în loc de îngrupare scumpă.

Altor tătari le zic mesagheti; aceștea-ș mănâncă nepriiatinii lor, deaca-i biruiescu de-i omoară, și capetele le pun desupra șatreilor lor în loc de streajă.

* Grafie pentru Europa.

Altora tătari le zic nomadis, altora alani, altora lirtii, altora mangalove, din carii au ieșit cel han viteazu și războinic, anume Can Ghiguist¹⁶, de au fost ca al doile Alexandru. Aceste țăr și limbi, cât ne pricépcem, pare-ne că sânt unii dintr-înșii novaii tatar, iar alții cerchiezii, care cerchiezii s-au creștinat de țin astăz lége creștină, păpiștească.

Altora tătari le zic ghiorghiiiani, carii să înpart în doao nume: unora le zic ghiurgii sau megréni, altora le zicu iveri. Aceste doao neamuri din tătari s-au tras, iar astăz sânt creștini pravoslavnici. Au domnu din sineș și au arhiiepiscop, carele are 12 vlădicii supt sine și aproape de 40 de episcopi. Acolo, la mengréni, iaste o besérecă prea mare și-i iaste hramul *Șty* Ghiorghie și fac praznic de 2 ori într-un an: o dată primăvara, *m(s)ca apri(l) 23 (dn)*, cându-ș fac toată lumea, iar al doilea praznic *Ști* Ghiorghie ei-l fac în luna noiembrie în 3 (*dn*), cumu e scris și la Sinaxari. Iar Dumnedzău arată o ciudenic prea mare la acea bisérecă, ca să proslăvească pre *Ști* Ghiorghie, într-acesta chip: scara, deaca ies de la vecernia cea mare, ei cearcă, însuș domnul cu arhiiepiscopul și cu toț vlădicii, ca să nu rămâie nimca în bisérecă. Deacia pecetluiescu cu pecétea domnească și a arhiiepiscopului și pun străji de străjuiescu până la vrémea utárnici. Atuncea să scoală domnul cu toț boiarii și cu arhiiepiscopul și cu toț vlădicii de-ș caută pecéțile. Aflându-le întregi, nemișcate, atuncea deșchid ușile și află în mijlocul bisérecii oare un bou, oare un cerb băgat în bisérecă de *Ști* Ghiorghie, nesticând pecéțile cu putérea lui Dumnedzău, ca să-ș proslăvească sfintii lui și să să încredințéze creștinii în lége direaptă. După aceia, acea vită, bou au cerbu, ei-l junghe de-l înparte foarte câte puțin pentru mulțimea de oameni. Deci așa iaste bucurie mare întru ei și laudă pre Dumnedzău și pre *Ști* Ghiorghie cu multă înțelepciune și gustă acea carne în loc de dar svântu de la Dumnedzău, măcară în zi de dulce, măcară de post.

Cazanul și Astrahanul sânt acéstea amândoao hânii mari, tătărăști; sânt păgâni și sânt astăz supt putérea împărăției Moscului. Chiamă-să tatar pentru apa ce iaste întru împărăția Schiti<i>i, carea să chiamă Tartar.

Tătarii cât sântu în pământul Evropei, carii șed dincoace, despre apus de apa Volgăi, acéstea sânt crâmléni, cafatiiani, bungecéni, dobrogéni și alți cât lăcuiescu pre lângă Marca Neagră și pre câmpii, până la Dunăre. Neamul tătărăscu tot cu pradă și cu tâlhării să țin.

Însă aici să socotim de faptele tatarâlor, ce au avut și au mai vârtos cei din pământul Asiei, de carii scriitorii cci mari multe lucrure minunate și tocmele au scris de ei: cum ei, cu svatul lor și cu tocinélele lor, multă lume ș-au lărgit și împărății tari au biruit și au dobândit și numele lor de mulți se-au lăudat și se-au slăvit în toată lumea.

Însă din toate obicéiurile lor să arătăm carele sânt bune. Întâiu, că ei neosebi nu țin, fără muierile și armele. Alta, că nici un lucru nu încep să fie spre pagubă, ce tot spre dobândă. Alta, că ei dragostea banilor nu o știu ce iaste, căce că nu știu ei ce sânt banii, nici aurul, nici argintul. Ce numai ce le trebuie a cumpăra ei iau cu schimbul, unul de la altul; căce că unde sânt banii și argintul și aurul cinstit și socotit, acolo iaste și lăcomiia; și unde iaste lăcomiia, iaste și hitlenia; și unde iaste hitlenia, iaste și nedereptatea; și unde iaste nedereptatea, nu iaste frica lui Dumnedzău; deci, unde nu iaste frica lui Dumnedzău, acolo nici un lucru bun nu se poate face; căce câte împărății să strică și câte țăr să pustiescu și câte răutăț să fac pre lume, tot pentru lăcomiia banilor și a averei să fac. Iar acci schitiiani nu țin alt nimic mai scumpu ca dragostea, să-ș fie dragi unul cu altul frățește, și ca fala vitejiei și ca dereptatea, măcară căce sântu ei grozavi în vedére și groaz nici în arătare. Iar firea lor multă minte le-au datu și tocmele bune. Că scrie *Ști* Ustin filosoful o minunc mare de ei. Fiind ei așa groși în fire și neînvățați de

nimea, iar apoi ei au și li să află multe lucruri bune pe urmă. Iar grecii, fiind învățați în toată mintea și toate filosofile, și iar sântu plini de toate răutățile. Întâi, că între sine n-au dragoste dumnezăiască nici unul cu altul, nici spre alte neamuri creștine, nici dereptate. Că de ară avea alte feliuri de oameni dragoste sau de-ari fi ei creștini, n-ar avea Dumnezău mai drag oameni în lume decât pre ei. Pentru acéia, ei n-au fost niciodată biruiți de alții. Pământul Asii de multe ori l-au ținut și l-au împărțit cu toate domniile și împărățiile câte-s în Asia. Pre Daric-Împărat din Schitia l-au gonit. Pre Chirus cel Mare acolo l-au ucis și au perit cu toate oștile lui. Pre Zăfirion, hatmanul lui Alixandru cel Mare, acolo l-au bătut și pre toate oștile lui. Împărăția Vatrienscăi și a Parti<i> ei le-au descălecat. Alte năroade întru ei n-au suferit, ce toată Asia ei o au ținut, fără numai India și o parte ce-au ținut oarecând grecii împărat, cât țin acum turcii, și despre miazănoapte o parte ce ține Moscul.

Turcii, căzânbașii, ungurii, franțuzii, toți din neamul tătarăsc să trag. Împăratul de la Eghipet, odată, au trimisu la ei să-i dea bir, iar ei foarte frumos i-au răspuns, zicându-i: «Mirămu-ne de un împărat ca tine, și bogat, și vestit, cum pohtești să strângi avere de la nește săraci ca noi, nefiind avere la noi. Mai cade-ni-să nește săraci ca noi de la un împărat bogat ca tine să dobândim. Și iar am înțeleș cum veri să vii la noi, aici. Rușine iaste unui împărat ca tine, mare, să vii aici, la nește săraci ca noi. Mai cade-ni-să noao să venim la tine». El pricepu răspunsul lor, ce până vru a să găti el, ei-l împresurără și-l bătură.

Nici unul cu altul, nici spre alte neamuri creștine, nici dereptate. Că de-ară ști alte feliuri de oameni dragoste sau de-ari fi ei creștini, nu ar avea Dumnezău mai dragi oameni pre lume decât pre ei. Pentru acéia, ei niciodată n-au fost biruiți de alții. Pământul Asi<i> de munte...

Și-l scoaseră din pământul Africai.

Acei tătari se închină unui planite ce să chiamă Aris, letinește Marsu, și-l țin în loc de Dumnezău; iar dumnezeoaiei ei țin un nume ce-i zic Vesta; Io, Apel, luna, focul mare cinste au la ei. Și pre împăratul lor cel mare, ce-i zic han, ei-l cinstesc și-l mărescu și-l țin în loc de svântu; când i să prinde de moare, pentru el și dobitoace multe taie. Așijderea și muierea lui, și slugile cele credincioase ei le junghe și le îngroapă cu el, zicând să aibă în céia lume muieri și slugi. Îngroparea hanului iaste într-acesta chip: deaca moare, ei îl despică de-i scot mâțele și-i spală bine și-l înplu de toate florile și mirezmele și le pun la loc și înplu și coșul de flori. Deacii îl poartă pre la crai, pre la boiari mari, de să pipăie de el ca de un sfântu. Deacii îl îngroapă.

Iar tătarii cât sânt în pământul Evropci, carii sânt dincoace de Volga, ei țin legea lui Mahamet.

DE AMAZONINE NEVÊSTE, MUIERI TĂTĂRĂȘTI

Iaste lucru minunat de acest dar de vitejie ce au fostu avându acest neam tătarăscu, încă nu numai ei, ce și muierile lor, că au făcut și iale nește lucruri și vitejii care să povestescu și astăz pre lume. Începătura acestor nevêste fost-au într-acesta chip: oarecând 2 voinici din oastea tătarăscă, anume Flinos și Sonpiti, au fost gonit din oastea tătarăscă pentru nește fapte ale lor. Tras-au cătră sine oameni tineri mulți și s-au pus la hotarul Capadochiei, pre apa ce să chiamă Termondonda, și să așezară să lăcuiască în câmpii lui Termoschir, ce să hotărăște cu grecii, însă ei și cu fâmeile lor și cu tot ce avea, carii începură a strica și a prăda țărâle și domniile dintr-acéle împrejure. Iar acéle țăr, deaca cunoscură răutățile lor, ei să strânsură dinpreună, de-i bătură și-i uciseră pre toți. Iar muierile lor, văzind 2 răutăți asupra lor, întâi că-i gonise și-i scosese din oamenii lor, apoi îi bătură și-i uciseră și dintr-acel loc ce scăpase, atuncea ele luoară armele bărbaților lor asupra lor: platoșe, zale, coifuri, misurci, sahaidace, sabii și alte în chipul acelor.

Începură a apăra iale acel loc cătră alte țări, atâta cu bărbăția lor, cât lărgiră locul până ce-ș puseră și împărăție. Ca să <nu> piară ruda lor, începută întâi a se mesteca cu pohtă trupecască, întâi cu oameni dinprejur, apoi cu păstorii lor, însă numai ce să amesteca într-un an o dată, cât să nu-ș piarză sământa de a naște. Ci, deaca îngreca, carea naștea fecior, ia-l omorâia, iar carea făcea fată, ia o creștea și nu o învăța lucrure muieresti – să toarcă, să țasă –, ce o învăța lucru vitejescu, cu arcu, cu sabie și cu toate armele. Și le ardea țita cea diraptă ca să le fie îndemână a trage cu arcu. Pentru acéia le zicea amazone, rumânește să chiamă «fără țită», că țita să chiamă elinște mazos. Atunci, deaca începură a să înmulți și vedea că le slujăste norocul în toate părțile oriunde să ducea, iale-ș aléseră și-ș puseră dintru sine 2 împărăteșe, anume Martesie și Lampedă. Acestora le zicea că au născut dintr-un dumnedzău al lor, anume Aris, cu alt nume Marșu, căruia să închina iale și să închina ca și tătarâi.

După acéia, iale să rădicară de cuprinsără o parte mare de loc din pământul Evropei și făcură o cetate mare, ce să chiamă Efes, carea iaste și astăz, și alte multe cetăț și să întoarseră iar îndărātu cu împărăteșea Lampedă. Iar pre céia împărăteșă, pre Martisiia, iale o lăsară acolo, la Efes, să fie de pază. După acéia, deaca se împărțiră, așa ci să sfătuiră, oamenii de pre acéle locure, de la Efes: strânsără oști pre supt cumpăt, de uciseră pre Martisiia împărăteșea cu toate oștile ei. În locul ei ieșit-au altă împărăteșă, anume Ortighiia, carea preste firea omenească era vitează și războinică, țiindu-să în curăție de fecioară; foarte cu cinste-ș apăra toată țara și neamul ei.

Iar Eraclis grecul svătui-să cu soțiile lui și au venit fără de veste în țara lor. Pre unele le ucise, iar pre altele și le luó cu totul de le duse în țara lui.

Ortighiia, deaca înțelese, foarte-i păru rău de peirea și răutatea surorilor ci. Ce trimise cu mare jale la Songhelo,

împăratul tătarăscu, să se rădice asupra grecilor împreună cu iale, ca să-ș izbândească de acel sânge al lor ci să vărsase nevinovatu, zicându-i că «De nu ne veri ajuta, apoi noi vom să deschidem calea grecilor în toată Asia». Într-acéia, Songhelo au strâns oști tătarăști asupra grecilor, într-ajutoriu amazonilor, însă război u-au dat cu grecii, pentru o tocmeală ce făcuse, ci să bătură numai acéle muieri amazone, ce fură biruite foarte rău de greci, ci scăpară în oastea tătarăscă.

După Ortighiia stătu împărăteșă Pendesilia, carea au făcut o vitejie foarte mare la Troada, apoi au perit acolo. După ia, au fost altele multe, din care au ieșit una foarte vitează, bună și războinică, *po i(m)* Tomiris. Acéia au bătut pre Chir, împăratul cel mare, și l-au biruit cu toată oastea lui; prins-au și pre el, de i-au tăiat capul. Iăcuiala lor tot au fost acolo, pre acéle locuri, cu împărăteșele lor, până la împărăteșea Tales ta, cu a<l>t nume Minetiia, care au fost venit la Alexandru Machidon cu 300 de féte tot întrarmate vitejăste, rugându-să să să amestece cu ei, să prinză cocon. Alixandru, mirându-să de acea muiare și de oastea ei, ținutu-o-au 2 dzile. Deacii i-au făcut ispravă și se-au dus. De atuncea au avut tot pace cu iale.

După ce se-au petrecut această împărăteșă, iale, văzind atâtea greutăți și războaie rădicându-să asupra lor, svătuiră-să și nu mai putură lupta, ce-ș luară bărbat tătari să fie ca și alte muieri. Că un obicei rău ce să începe, anvoie să poate face bun. Că să tâmplă tătarâlor un războiu îndelungat cu nește nepriiatini, de zăboviră vreo 10 ani. Iar iale începură a să împreuna cu păstorii lor și să apuca de obiceiul cel dintâi. Ce, deaca veniră bărbații lor den oaste, iale nu-ș vrea bărbații, nici păstorii nu să pleca stăpânilor, ci să făcu svadă mare întru ei, de să bătură muierile cu bărbații; ce fură biruite și uciseră tot păstorii. De atuncea să supuseră acéle muieri supt bărbații lor și să părăsară de a avea împărăteșe și războaie. Trăit-au acea împărăție muierească mai bine de 1000 de ani.

DE SALOMÂNDRA

Iaste o țeară ce să chiamă Hinhitas, în carea iaste un munte mare. Într-acel munte sânt multe feliuri de gadini, însă într-acéle gadine iaste un feliu de gadine făcute în chip de șopârlă și cu capetele ca de vițel. Acélea să chiamă salomândre. Pre acélea nu le poate strica nici focul, nici apa. ce lăcuiescu cum într-apă, așa și în focu. Ce peirea le iaste lor când să mănâncă adins-cle sau când le prind cu mari meșteșuguri. Au asupra lor păr galbenu atâta, câtu-ț pare că e poleit cu aur, și iaste părul mărunțel și des și moale ca mătasea, ce-l lucrează de-l fac postav. Haina ce să face de părul acelor fieri, deaca să vechéște sau să întină, într-alt chip nu o pot spăla, numai ce o țin puțină vréme pre vâpaie de foc. Deci atâta să spală și să face frumoasă, cât iaste ca și noao.

DE ASIA CEA MICĂ CE SĂ ȚINE TOTDEUNA
DE ASIA CEA MARE

Asia cea Mică să încépe de la marea ce să chiamă Eghion, carea iaste Marea Grecească, și de la marea ce să chiamă Pondos Efxinos. Într-acea Asia sânt acéste țăr și împărății, anume Pondos, Misiia, Chisariia, Capadochiia, Armeniia, Lidii, Ditiniia, Chilisia, Troiia, unde au fost Troada, Frighiia și Paflagonia, Galatiia, Pamfiliia, până la apa Efratului. Ia acéste țăr scrie Petru Apostol cartea lui ce să chiamă Poslania lui cea dintâi.

Colhis – împărăție mare și bogată lângă Marea Pontului. De acolo au fost luat Sason Mideanul¹⁷ lâna cea de aur, cum bîrfescu dascalii elinești. Într-acea împărăție sânt acéste țăr: Iveria, Arvania, de unde iaste neamul arbănașilor, Vactriiana, Zogdiiana, Trapezonda, Cherasonda, Armenia cea Mare și cea Mică.

Într-acéle Armenii sânt creștini carii mai nainte au fost ținnd légea grecească, fiind aproape de cetatea antiohiei, ce sânt îndereptaț în lége creștină de *Șty Ap(ș)tlu Petru*, că Antiohiia au fost întâi scaun apostolescu. Iar acum o samă <de> arméni, carii sânt mai aproape de Antiohiia, ei totuș sânt creștini, iar altă seamă ei se-au împărțit și au rătăcit în multe cresuri și tocméle și se-au delungat de besérecă creștinească și mulți dintru ei se-au răsipit prin multe țăr de șed și-ș țin eres deosebi, avându ei carte pre limba lor. Și le zic arméni nu pentru légea, ce pentru țara lor, căce să chiamă Armenia.

Iar în célealalte țări sânt tot creștini greci. Ce într-această vréme de acum, fiind putérea turcească, ei s-au mulțit, turcii, și se-au mestecat mai preste tot locul. Căce că turcii mai nainte nu ș-au avut nici o țară nicăirea pre lume, ce au ieșit din neamul tătărăscu de s-au tins și s-au lățit pre lume, de au luat și cu cuprins moșiile altora, de șed și lăcuiescu.

DE RODOS

Rodosul iaste ostrov în Asia cea Mică, în marea ce să chiamă Andriiatichi¹⁸. Mai naint[e] [s]-au fost chiamându Lichiia sau Ofeos. Ce când au fost săpându temelia zidurilor cetății, aflat-au o rădăcină de trandafir. Pentru acéia i-au pus numele Rodos, că trandafirul să chiamă letinéște rod.

Iaste acel ostrov mare; înprejur are 30 de mile. Acolo, la Rodos, au fostu un lucru vestit den céle 7 minuni mari ce au făcut păgânii pre lume, că au fost vârsat un idol de aramă mestecat cu aur. Atât-au fost de mare, de 800 de coț de naltu; și un déget al lui de-abia l-au fostu cuprinzând omul. Acel dimon l-au fost făcut ei în cinstea și în lauda soarelui, cum și le-au fost tocmélele lor céle păgânești. Și i-au fost pus numele Colosul. Ce n-au stătit foarte mult, numai 56 de ani; apoi au căzut de un cutremur de pământ. Iar sultanul de la Eghipet, într-o vréme, s-au sculat de au lovit acel ostrov fără véste, de

l-au prădatu și l-au jăhuit. Sfârâmit-au și acel idol, de l-au dus în Eghipet. Atâta au găsit aur și aramă multă întru el, cât de abia l-au rădicat pre 900 de cămile.

Oamenii dintr-acel ostrov le zicea mai nainte vréme călășieni, căce să chiema acel stâlp Colosul.

Acel ostrov luoatu-l-au și l-au dobândit nește vitéji, carii le era numele Strejarii Mormântului lui Hristos de la Ierusalim. Și l-au ținut în multă vréme cu mare cinste; tocmitu-l-au și l-au întărit și de multe ori s-au ispitit turcii de au mers cu toată putérea să-l dobândească, ce foarte să întorcea cu rușine mare și nemic nu folosia. Iar când au fost cursul anilor de la Naștere 1523, sculatu-se-au sultan Suliiman de se-au dus cu mare putére, ce și cu putérea nu l-au putut dobândi, ce cu hitlenie au făcut de s-au închinat.

Fost-au în cetate în Efes o besérecă foarte mare păgânească și scumpă, care s-au fost chiemând una din céle 7 ciude păgânești de pre lume. Fostu-o-au început întâi din temelie amazonile și o au pus lângă mare, în loc umăd, apătos, pentru cutremurul munților, casă nu cază. Și o au lucrat tot Asia cea Mică într-o 100 de ani. Și o au târnosit păgânește, în lauda unii dumnezeoaie ce-i zicea grecéște Artemis, letinéște Diianne, părăndu-le lor că le va fi de folos și de iertare de păcate, după cum le era obiceiurile lor céle păgânești. Acolo au propoveduit Pavel Apostol Ievanghelia lui Hristos și au pătit destul val și nevoie, cum scrie la Deanie.

Svârși-se Povéstea țărâlor și a împărățiilor câte-s în pământul Asiei. Iaste al treile parte a lumiei.

VII. LITERATURA JURIDICĂ

*PRAVILA RITORULUI LUCACI.
PRAVILA SVENȚILOR OTEȚI DUPĂ
ÎNVĂȚĂTURA A MARELUI VASILIE*

Cela ce ucide om, Vasilic dă pocăință, post 15 ai, noi dăm, duhovnici, 5 ai, a treia parte ispovednicilor de la toate păcatele lor, cumuși au lăsatu Ioan Milostivu împotivă păcatelor; curvar, post 9 ai, noi dăm 3 ai, închinăciuni 150 în dzi. Iară de va fi tată cu fata sa sau feciorul cu umă-sa de vor curvi, post 15 ai, noi dăm 5 ai, închinăciuni 150 în dzi. Cela ce va curvi cu doao soruri sau doi frați cu o muiare, post 9 ai, noi dăm 3 ai, închinăciuni 50 în dzi. Cela ce va curvi cu soru-sa, post 15 ai, noi dăm 5 ai, închinăciuni 150 în dzi. Cela ce va curvi cu maștehă-sa, post 15 ai, noi dăm 5 ai, închinăciuni 150 în dzi. Cumătrul cu cumătră-sa de vor curvi, post 12 ai, noi dăm 4 ai, închinăciuni 100 în dzi, iară de va curvi cu sora cumătră-sa, post 9 ai, noi dăm 3 ai, închinăciuni 100 în dzi. Iară feciorii cumătrilor de se vor mesteca, post 9 ai, noi dăm 3 ai, închinăciuni 50 în dzi. Iară cu fata ceaea ce va fi botădzată sau cununată dins, de va curvi cu hină-sa, post 15 ai, noi dăm 5 ai, închinăciuni 150 în dzi. Iară cu soacră-sa de va curvi, post 12 ai, noi dăm 4 ai, închinăciuni 150 în dzi. Vărul cu vară-sa de vor mesteca-se, post 4 ai; iară al doile văru cu vara sa post 3 ai; al treile văru post 2 ai, închinăciuni 50 în dzi. Muiarea ceea ce va bea ierbi să nu facă feciori, post 20 de ai, noi dăm

7 ai, închinăciuni 200 în dzi. Iară care muiare bea ierbi să facă feciori, post 7 săptămâni și să ia molitvă să o ungă cu mir pre față. Iară muiarea ceea ce duce muiarea suptu altu barbatu, post 4 ai, închinăciuni 100 în dzi. Iară cela ce va face iuboste cu muiarea altuia și va împărți muiarea de la barbatu-și, post 9 ai, închinăciuni 150. Muiarea de va omori feciorul în sine, post 5 ai, închinăciuni 150 în dzi. Cine va piarde om cu otravă, post 7 ai, închinăciuni 150. Cine va curvi cu vită, post 6 ai, noi dăm 2 ai, închinăciuni 50 în dzi. Cela ce va curvi ca sodomlénii pre ședzut, post 6 ai, închinăciuni 100 în dzi. Iară cela ce face iuboste cu mână sau cu coapsele, post 1 an. Iară muiarea ceea ce va face curvie una cu altă, post 1 an, închinăciuni 100 în dzi, iară de va fi fată, post nu, iaste anatemată. Cine va înșela fata și nu o va lua, post 3 ai, închinăciuni 50 în dzi. Muiarea sau barbatul, de va face a doa nuntă 2 ai, a treia nuntă, 3 ai, a patra nuntă, să se lépede de lége; iară popeei tânăru să nu se ispovédească pana nu va învăța pravila bine. Diacul de va curvi, popă nu va fi și post 4 ai, închinăciuni 150. Diaconul de va curvi, post 5 ai, să se lase de cinul său; iară popa de se va sminti cu altă muiare, post 7 ai, să nu cânte liturghie până la moartea sa, să se lase de preuție și de cinul său, iară de va preuți elu-și spurcă veșmentele, ce slujéște neslujit va fi. Așea va fi cu poporulu-și, cum va purta orb pre orbu și amândoi vor cădea în groapă. Iară poporul să chéme altu popă să botédze a doa oară să ispravască toate. Iară popa ccla greșitul să să facă călugăr, să-și plângă păcatele sale. Preoteasa de va curvi, popa să o lase sau să se lase de preoție că spurcă veșmentele și jărtăvnicul și va piarde urma lui Hristos. Cine va gândi spre muiarea altuia sau muiarea spre bărbatu, post 30 de dzile, închinăciuni 40 în dzi. Iară cine va curvi cu călugăriță, post 9 ai. Furul de se va ispovédi, post 2 ai și 40 de dzile să nu se cumenece, închinăciuni 150 în dzi. Cela ce va fura besérecă, să-i dea pre spinare 30 de toiage, iară pre pânțece 20 și 4. Cela ce va fura lumânare

sau diacul de va lua fără știrea popeei, post 40 de dzile. Popa, de va fi bețiv sau curvar, să se lase de preuție. Popa, de va împlea 30 de ai, să se lase de popic, să se facă călugăr. Popa sau preuteasa, de va muri unul de ei, nu se cade popeei să se însoare, nice preuteasa să se mărite, cade-le-se să se facă călugări. Iară popa agnetul de cuminecătura de-l va vechi până la anul, să-l méstece cu altul sau să-l potrebască. Iară în postul mare nu se cade să cânte leturghia lui Ion, numai sâmbătă și dumenecă a lui Vasilie. Nu se cade în postul mare să facă pamente morților, alegându sâmbătă și dumenecă, să lucredzu oltarului său. Nu se cade în postul mare să se însoare, nice să se mărite. Popa de va bori de beție, post 80 dzile, să nu slujască leturghie păra nu va împlea postul, iară de boală sau de nevoie mare post 40 de dzile. Iară de mireanul de va bori de beție, post 40 de dzile, de boală, 15. Iară cine va bori după cumenecătura, post 80 dzile și boriturile să le îngroape lângă oltariu. Cine va mânca ce va fi necatu sau sânge de vită, post 2 săptămâni, de nu va ști, iară de va ști, post 1 an. Iară cine va mânca carne de lup sau de ursu sau de vulpe sau de vultur sau de ariciu sau de guziu sau fiece de alte ce iaste spurcatu și de pasăre, post 4 ai. Iară de va mânca drept leacul, post 1 an. Iară omul cela ce va păzi dobitocul, de-l va giunghea și nu va mânca, mortăciună este. Cine va giura strâmbu știindu, post 7 ai, de nu va ști, post 15 dzile. Popa de va lega pre om în mânie sau va încrunta, post 1 an. De va sluji neiertat, să fie lepădat de samă. Cine va avea săblaznă în vis, elu să spuie popeei, de nu va fi popă, elu să ispovédească unui omu bunu să închine 50 de meranii. Iară popa de va avea săblaznă în vis și va fi praznic mare și nu va fi altu popă, elu să spēle pre trup și să ia altă cămésă să le cânte liturghie. Iară de va cădea șoarecele în miiare sau fie în ce, de va mânca și va ști, post 8 dzile. Iară feciorul bolnav de va muri necotézat, post 3 ai, închinăciuni 50 în dzi. Iară feciorul de va muri necumenecatu, post 1 an. Iară feciorul de va naște bolnav

și va vrea să moară nebotedzat, popa să lase 4 molitvă până la lepădat, altele să dzică dreptu să-l boteadză curundu, să-l lépede de dracu, apoi să le dzacă toate. Cella ce bagă apă în vin și vinde, acela să fie procleat. Cine se spurcă în postul mare cu carne sau cu brândză, elu să postească den Dumineca Tomeei până în Rusalii, alegându sâmbătă și dumenecă. Iară cine nu poate posti în pocăința sa, de va fi bolnav, elu să năimască, de să-i slujască liturghie sau să ciâtească psaltir sau evanghelie. De se va ispovedi de toate păcatele sale la duhovnicul său, dreptu 4 luni de post, să facă 10 liturghie, iară dreptu 8 luni, 20 de liturghie, drept 12 luni post, 30 liturghie. Se iară neștine de va vrea să facă post curundu, dreptu 10 liturghie, 5 psaltiri, dreptu 30 liturghie, 15 psaltiri, dreptu 40 de liturghie, 20 psaltiri, dreptu 1 psaltir, 6 aspri, de tetroevanghel, 3 zlat, dreptu 1 liturghie, 2 aspri, deret 1 slujbă de untu, 16 aspri, de paraclis, 2 aspri, de 12 dzile de post, 1 liturghia; dreptu o dzi de post, 86 de ocașe sau 200 de metanii; dreptu 15 psaltiri post 1 an; dreptu 1 psaltir 2 liturghie; dreptu 1 tetroevanghel 12 de liturghie. Optu evanghelii fac 96 de liturghii. Fiiu, cându veri vrea să te ispovedească, închină-te înaintea tătușu-tău cu smérenie și cu lacrimi, că mare frâmséte iaste popeei de ispovednicii săi ceia ce se ispovedesc drept de toate păcatele sale și vor loa frică de Dumnedzău de să vor întoarce spre svânta dreptate. Iară popa să caute și să socotească cându va veni omul să se ispovedească; și de va fi omul mult păcătos, iară popa se nu-l îngreoiadze foarte cu pocănie dentiiu, ce se dea câte puținel dreptu să nu se spământédze, ce să-i dea cât va pute birui în pocănie și se-l îmblândzească și să-i aducă amente de corabie, cându împle corabiia de tréce de măsură, ea se afundă, iară de-i deșartă ea gioacă și de e în vréme împută bineșor pără unde-i iaste ei măsura; ce se-i vie lui întelepciune și adevară credință. Cu învățatura cade-se popeei să fie ca u<n> vraci măiestru să caute

pocănia și să împartă păcatele omului în 3 părți: întâia parte să lase pre milostivul Hristos, a doa parte să fie pre duhovnicu, a treia parte să fie pre păcătos împotriva păcatelor, dreptu să se spăsească curundu. Iară cându va fi omul puțin grésitu și va fi înțeleptu, să-i dai bură învățatură, iară de va fi omul prepăcătos și va fi cu puțină mente, să-i dai pocănie câte puținel dreptu să nu piară.

*

Iaste nume întru sementie și se grăiaște săva și să cheamă, de să împarte în trei părți: în ceea ce mérge mai sus și în ceea ce mérge mai în gios și în ceea sementie ce mérge pre mijloc. Și ceea sementie ce mǎrg în sus sânt ceia ce au născut pre neștine amu și ceia ce nasc pre alții, anume tatăl, moșii și moașele. Iară ceia ce pogor în gios sântu ceia ce-s născuți dentru noi, anume feciorii și fetele, nepoții și nepoatele. Iară cei den mijloc sântu cumu se grăiaște întelegându cumu se ține noao o sementie de o laturi, anume frații și surorile și ceia ce sântu dentr-înșii a treia împărțitură și rândure sântu, ce le apără de nuntă. Întru partea nuntéei de sementie u<n> rându și o împărțitură dentăiu ce e dentru svânta și mântuitoarea botegiuni. Deaci altu rându și hotar ce e față a vedére ceia ce se știu că-su sementie de pre sângele trupăscu. Deaci al treile rându și hotar anume opréliște, ceia ce se știu de pre sementiia nuntéei, anume îmbe cuscriile, cei dentăiu și ai doi și ai trei. Deaci au stepenele și hotarele și năravurile anume voia acestora; alégeri și împărțiri a fir a păr, strinsuri și întrebări de-acélea ce ne se cadu noao, creșteniloru celor adeveri, foarte amănuntul a-ntreba și de nunte câtu de acii tocma de sârșitu nece într-u<n> chipu se nu se afle, nice câtu e stepena cea mai mică a sementiei. Déci atunci se se facă nunta creștenească, cum iaste de se cuvine șerbilor lui Dumnedzău și a fi blagoslovit cu bine o nuntă ca aceasta macar cu

scriptură, macar fără scriptură, anume săva cu carte de tocmală, săva fără de carte, numai după mărturiia a mulți martori. Și se fie și bărbați și muieri întru mărturie. Bărbatul se fie de 15 ai. Déci o nuntă ca aceasta se aduce, de e nuntă, și muiarea cându va fi de doisprădzeace ai. Déci așa aceasta nuntă se se aducă după vrcarea și după voia părinților săi, ca să fie însoțirea cu mărturie multă și cu blagoslovenie. Iară ceia ce-i apără de pre svânta botegiuni sântu acestia: botedzătoriuul, anume nănașiuul de fata sa ce-au botedzat și de înmă-sa și de sora aceea feate botedzate se se ferească. Iară alte sementii a mâne-sa și a tătâne-său, fete ca acestea de pre botegiuni nu se apără de cătră sementiia botedzătoriuului a se însura. Iară de va neștine botedza vro fată și apoi o va lua neveastă după feciorul său, se se împartă unii ca acestia și părinții ce se-au svătuit se se oprească a se pocăi Déci se fie a se ști și de sementiia de pre trup, anume trupăscu, de părinții feciorilor. Déci feciorii cătră părinții, déci frații cătră frați și feciorii acestora, ce se cheamă veri premari. Așjdere și feciorii acestor veri premari ce se cheamă ai doi veri. Așjdere și feciorii ai doi veri ce-și sântu ai trei veri. Și acestia toți nu le se cade în nuntă a se împreuna. Iară feciorii ai trei veri se voru aduna și se voru împreuna nunteci ce e cu lege. Ascultă și se știi că tatăl cătră fecior și feciorul cătră tată-său întâia stepenă iaste, anume una, cumuși au fost de întâia stepena naștereei. Iară moșiuul cu nepotul își sântu a doa stepenă de cum a fost stepena naștereei. Așa și frați-ne său fratele își sântu a doua stepenă. Deaci cum sântu céste doao stepene ce dzisem, că nașterile omenești se cheamă stepene. Déci de te va întreba, de va grăi: tată-tău care stepenă-ți iaste?, dzi întâia, că me născu tată-miu și fu aceasta întâia naștere. Déci iată stepena întâia. Iară de-ți va gice: dară moșu-tău care stepenă-ți iaste, dzi lui a doa: moșu-miu iaste tată tătâne-miu. Déci iată o stepenă, eu cu tată-miu, iară tată-miu născu pre mene. Déci iaste stepena întâiu eu cu

tată-miu; iară a doa naștere prentre-acéia ami iaste a doa stepenă moșiu-miu. Cum de vrem grăi cu dereptul, începe amu a sui pre scară și-ți caută a călca în spița dentăiu. Déci cea iaste decc grăim de stepena întâia a tatălui, ce iaste și apoi den spița dentăiu veri călca mărăgându în sus la a doa spiță și de aceasta grăim că iaste a doa spiță moșiu-miu. Iară de-ți va gice: dară frații tăi care stepenă sântu, dzi lui că și ceștia-mi sântu a doa stepenă, că pre mene me-au născut tată-miu și fu stepena întâia prentre naștere den tatăl, așa-au născut și pre frații mii. Déci iată a doao stepenă. Déci iarăși într-acela chip și veri primarii după numele sementiei sântu a patra stepenă, ce dentre-acélea nu se cade nice se dost<o>iaste a se aduna. Așjdere și feciorii a veri primari că și-su ai doi veri de sântu șease stepene. Déci nice acestora nu se cade a se însura u<n> cu alaltu. Iară de se va tâmpla a fi această nuntă, gice lége, se se despartă și mai vârtos se se pocăiască. Așjdere așa și feciorii ai doi veri că-și sântu ai trei veri, de sântu a opta stepenă. Déci nice acestora nu se cade a se lua în nuntă. Déci de se va tâmpla a fi o nuntă ca aceasta prentre neștiuntă sau prentre lucru neștiut, ei se nu se despartă de acii, ce se lăcuiască. Însă se cade acestora de u<n> păcat ca cesta a se griji cu milosteniia și cu postul. Iară de nu se va tâmpla vro nevoie, se se ia mente, aceasta se nu fie necc într-u<n> chip a lăsa nașterea și sementiia ai trei veri, și de acii până în a opta stepenă și de-acii înainte fără de toată cuntinirea se se ia întru nuntă. Iară mai lontru de-a opta stepenă, nice o nuntă se nu fie ca se apropie, anume în chipul a toată sementiia, ce e până în al treile vâr a tuturor, ce se cheamă până-n a opta stepenă. Iară de se va tâmpla cu vro neștiuntă cumva, iară ea, nunta, se se despartă. Déci amu aceste-s de sementii și de nașterea ce e de pre sânge și de acéste-am scris și am tocmiit întru știre cu ales, și cu adevăr. Iară ceasta e de sementiia nuntelor. Iară ce e de pre sementiia nunteci, anume a însurăciunilor ce se știu, iaste aceasta așa: de va neștine lua o muiare

văduo și va avea acéea o fată cu alt bărbat, de-acii iaste acestuia fată ca și aceiia muieri. Și i se cade lui a se feri dinsă foarte ca și de o fată ce-are fi a lui, săva ce iaste a lui. Așea și socrul de muiarea feciorului său și feciorul de maștehă-sa și vărul de cătră muiarea frătâne-său și a cumnatu-său; feciorul cu frică mare ca se caute pre fața maiceei sale și cinste ca se-i facă pururea. Și tatăl să se ia mente sine de-a-și căutarea fără rându feateei sale și se se veaghe. Așisjdere și frații de surorile sale se se ia mente sine de nunte sementești, de célea ce dzisem mai sus, cându va fi de-a se adunarea la pețit, ca se se cérce derândul nunteei, e acéea foarte amănuntul se se cérce, ca se nu se cumva tâmple a fi nuntă cu semetjie mestecată, cumu se gice cuscrie. Déce se cade cu ales a cerca și cu întrebare multă, cum gice lége lui Dumnedzău că sântu cuscrii și întâia și a doa și a treia. Déci se cade acéstea a lua amente. Cade-se a ști de aceasta, că fiecăruiia ce-s însotiți în lume, anume bărbatului și muierii, că părintii bărbatului, tatăl și îma și frații și iarăși părintii muierii lui și fraților ei întâia cuscrie se cheamă. Iară verii primari a bărbatului și a muierii lui aceștia se cheamă a doa cuscrie. Iară ai doi veri a muierii și a bărbatului iarăși sântu a treia cuscrie. Déci cuscriia dentăiu cătră cuscriia dentăiu și cu céia a doa nu se vor lua. Așisjdere feciorul și fratele bărbatului cu verii primari a muierii lui se nu se méstece. Iară ai doi veri și a trei veri a bărbatului, iară cu ai doi și cu ai trei veri a muierii lui neapărați se voru lua și se voru mesteca. Déci prentu c-am dzisu și-am grăit de stepenele nașterilor și de sângele părinților-ne și a sementiilor, iarăși grăim ca tocma până ce se va svârși a opta stepenă de sementie și de viță, ca se se socotească se nu mai fie de-a se luarea dentr-în și întru nuntă, întru însurăciuni. Iară de sementiia nuntelor, anume însurăciunilor, ce se cheamă a cuscriilor, iaste așea, până ce se vor svârși șapte stepene anume bărbatului și a muierii. Iară de va avea acea muiare veri primari, iaste cu bărbatul aceiia

muieri a patra stepenă. Iară feciorul a véreei premare-mi, iaste-mi nepot de vară primare și nu se cade a lua vara primare a muierii méle, cum nice frate-miu sora muierii-meale, nice cumnatu-miu, frate muierii méle, nu poate lua o vară-mi primare; nice nepoată-mea, nice nepoata feciorului miu, ce verii primari a feciorului miu, nice ai doi veri ce sântu de pre sementiia muierii-meale; că muiarea cu frații săi sântu a doa stepenă, iară bărbatul ei cu vara primare a sa își sântu a doa stepenă. Déci iată că se adună patru stepene, déci nu poate fi împreunare de nuntă întru ei, numai de nu va fi până la măsura numărul a șapteei stepene, ca nu va fi. Nice nepotul muierii méle nu poate lua fata sororii-meae, că se cheamă unchiu-mare dumnedzăescu, ce iaste sororii-sa frate, anume fratele și sora. Déci și fratele maiceei méle îmi iaste unchiu-mare. Deaci iaste aceasta a treia stepenă, după cumu e rândul și măsura. Așisjdere și sora maiceei-meae déci mi și iaste mătușe-mare. Iară nepoți de frate sau nepoții de frate a tătâne-miu sau a mâne-mea îmi iaste unchiu-micu și mătușe-mică. Déci de-și vor fi ai trei veri, săva fecior, săva fată, neapărat să ia cu ai trei veri a muierii méle. De va neștine botedza un pruncu și acesta cumătru îl va lua pre-nu iarăși și pre fata sa ginere, se se împartă, că botedzătorului feciorului nu-i iaste fecior de pre duhul svântu, ce într-alt chip. De va cineva lua o muiare a dzăcea cu nusă și apoi se va spurca și cu soacră-sa, iară ea se margă acéea soacră se se tundză la o mănăstire și se slujască lui Dumnedzău dreptu sufletulu său. Iară acela bărbat se lăcuiască cu muiarea sa și se șerbască dreptu acélea păcate ci<n>cisprădzcace ai, cum va lua canon și pocăință de la păretele său celu sufletescu, anume de la tătăușiu său. De va fi neștine înfeciorat cuiva, ce iaste de e i dat fecior de suflet, nu se poate unul ca acesta spurca cu muiarea acestuia, ce i se cheamă tată, nice cu nălojnica lui. Déci nice a se însura cu neștine cineva dentru sementiia tătâne-său, ce i se cheamă

sufletescu. De va neștine fi avându vro fată cu altă muiare mai de ainte și apoi va veni de va lua pre o sor a mea a-i fi muiare, décii nu se poate în vru<n> chip cu a o luoa și a se mărita fata ci după mine. Iară de voiu lăsa muiarea mea și-și va ea lua alt bărbat și va naște sau va face un nus feate, de acii nu mi se cade a-i lua fétele sau cu acélea féte nice feciorul meu, ce voiu avea de pre altă muiare, că și-s frați și și se prindu. Iară de va fi cumva vro muiare logodită tătâne-mieu, apoi și se n-are fi dzăcut cu nusa, nu poci a me însura cu nusa că mi se prinde îmă. Așjdere așa de va fi logodită și vreunui frate-mi, săva după frate-mieu, se și n-are fi dzăcut cu nusa, ce prent-acéea iaste cuscră. Deaci nu me cutedzu atinge dinsă. Déci gicem și aceasta nu fără de dzăsa lui Dumnedzău, ce cu svatul și cu înțelepciunea lui Dumnedzău, ca de sementie se se ferească și se se véghe fie de carca și ca se se ia aminte a nu se însura sau a se mărita înde sine, tocma până în a patra sementie, încă de se-are putea și până în a cincea sementie se nu se însoare cu de sementia sa. Că dentr-aceasta sementie tot iaste mestecare de sânge: sora fratelui său, celui sufletescu, a nu o luoa, nice a frățâne-tău a celui de suflet soru-sa să nu ia. Fratele îl chemăm și-l grăim cel sufletescu, cel ce iaste cu giurământu spre svânta evanghelie și pre cinstita cruce. Așjdere și pre cumătra cumătrului tău se nu o iai, nice fratele cumătreci. Iară de să va tâmpla muiarea lui a se încumătri sau cu băiatul său a se spurca, ce acéea se nu o dea Dumnedzău a fi. Iară de va fi una ca acéea, cu sandăcul și vrăjmășia diavolului, cinci ai ca se se bage în canon a se pocăi numai cu pâne și cu apă și de acii se nu se mai vadză un cu alaltu. În svitocul lui Sisinie grăiaște: doi frați au apărat a loua mătușea și nepoata și iarăși înderăptu și încă doi veri primari a luoa doao vére primari apără. Véde-se că e ccla dentăiu a cincea stepenă, iară céea a doa, a șasea și iarăși ce e dentr-unul și den cinci stepene nunta ce va fi, alții ei apără toți. Iară Mihail Humno den Solun întru sāmășlu-//irea sa, cumu se gice de va

tatăl și feciorul, ce sântu stepena întâia, se vor împreuna cu mătușea-ca-mică și cu nepoata de vară primare ce-și sântu a cincea stepenă, iară de va fi a șasea ce se caută stepenă de pre cuscrie, ce iaste tocmită den doao și den patru stepe<ne>; déci de va fi vâlășeag, a doa stepenă se apără, că nu iaste ca se se poată doi frați de tată, de îmă a se împreuna cu doao vére primari. Iară de nu va fi vâlășeag și a șasea stepenă iaste neapărată, că moșiuului și nepotului neapărat iaste a se împreuna cu mătușea-cea-mare, ce se cheamă, și cu nepoata. Iară de va fi den trei și den trei, de nu va avea vâlășeag, neapărat iaste, cumu se gice că va lua unchiul și nepotul pre mătușea și pre nepoata, că nice u<n> val nu iaste. Deaci cându va fi unchiul mainte luoat nepoata și va vrea nepotul de se ia muiare pre mătușea céea de apoi ce va fi, prentu că e învăluit lucrul, iaste apărată nunta, că-și sântu prentu nuntă. Deaci cade a fi unchiul nepot și nepotul unchiu. Deaci iaste aceasta arătată și a vedere numerelor sementiei vâlășeagu, ce și tocma până în a șaptea stepenă ce se véde de pre cuscrie nuntă de va fi dentr-o stepenă și den șese, apărată iaste nunta, că nu iaste a se putea tatăl cu feciorul a se împreuna, a luoa a doao veare, că-și sântu în loc de tată și de fecior, frastri sau cumnați. Iară den doao și de<n> cinci stepene nice într-u<n> chip nu e apărat. Săva moșiuul, săva doi frați de se voru împreuna cu mătușea și cu nepoata și a doa nuntă iaste fără de vină. Iară de va fi den trei și den patru stepene, iarăși de va fi fără de val, iertat iaste unchiul și nepotul a doao vére neapărat le vor luoa. Iară de se <va> vedea că au vâlășeagu, nice într-u<n> chipu. Iară acéstea-s de post din lontru, ce să gice după simțirea victiei, ferire menției, nu numai de bucate a posti, ce și de toate poftirile vătămătoare la suflete tare să să véghe și să să străjuiască și să fugă. Să fie la știre și de aceasta a tot creștinului că să află și acéstea învățături dintru dumnedzăieștile scripturi: a nu se posti numai de bucate, cum dzisem mainte, ce mai cu

deadins fiecine să se nevoiască a feri postul cel den lontru. Dirept ce cum iaste și omul îndoit, cum ai gice sufletul și trupul, așa i să cuvine și lucrurile să aibă îndoite. Cum iaste trupul mort fără suflet, așa și chipul lucrurilor oamenilor din afară, fără de ferirea din lontru mort i, adevăr. Ce arată și dumnedzescul apostolul Pavel amândoa de gice: lucrul fără de credință mort iaste, așa și credința fără lucrure moartă e. Déci chipul trupului din afară cu nevointa să arată, iară credința să împle cu ferirea omului ceea din lontru. Însă toate câte vrem face noi, eale să fie după simțirea celui om din lontru. Diret ce au întrebat și u<n> frate pre un părinte de ceca din cartea părințească, ce au vrut să știe folosul și lucrurile amânduror, el i-au răspuns de i-au dzis așa: omul cela ce va face lucrure din afară fără de socotire de la inimă, el iaste aseamena unui pom ce e verde la frundă și frumos, iară de poame e sterp. Și iară: omul cela ce fereste socotința ceea den lontru cu lucrure din afară, elu e aseamena unui pom ce are frundze frumoase și poame într-îns dulci și cu bună mirezmă. Așa au dzis și altul dintru sfinți de aceasta, că trebuiaște omului la toate lucrurile să aibă ferire și fără de aceasta socotința nu iaste putere cu nece un lucru să-și ducă viața bine. Déci acéstea s-au dzis de la sfinți de ferirea din lontru și mai vartos însuși Dumnedzäu gice în sfânta evanghelie, că împărăția ceriului iaste între voi. Dirept acea cum dzisem și mainte trebuiaște omului să nu ținie numai post din afară, ce să ținie și cela din lontru să să ferească și să fugă de toate ceea ce nu-s de folos, cum învață pre noi și marele apostol Pavel de gice: cela ce să fereste, gice, de toate să să socotească. Și altul dintru sfinți arată mai bine de aceasta de gice așa, că să cuvine omului a să feri la postul său, nu numai de bucate, ce să se ia amente pururea de toate și de alte greșele, cum am gice să postim cu pântecele și cu limba să ne depărtăm de cleвете, de menciuni, de cuvinte deșearte, de ocară, de mânie și drept spuind de toate greșelele ce ies cu

limba. Asémenea să postim și cu ochii, să nu căutăm fără sfiintă pre neștine. Așijdere mânule și picioarele a le apăra să nu cură într-aseași, ce să se vège de toate lucrurile cele hicleane. Așa postind, cum grăiaște marele Vasilie, post iubit, depărtându-ne de toate răotățile ceea ce să făcu cu simțirea noastră, noi vrem veni cătră sfânta dzua învieriei oameni noi, curati, destoinici sfinteei cumenecături, slujbeeii lui Hristos. Déci așa arată post iubit și viață nevinovată, ceea ce să fie putere cuiva cu ferirea cea din lontru, iară fără de aceasta nu e putință. Printru acea în tot locul și pururea iaste dator a avea grije de acea și a nevoi noi toți după învățăturile a svenților părinți, mai vartos a lui Dumnedzäu, cela ce-au dzis: neînvoie iaste împărăția ceriului și nevoitorii o vor dobândi. Însă de acéstea neștine să nu se slăbască sau să cadză în părăsire de nevoie ce să dzise sau căce că ni să cuvine cu multe scârbc a intra în 'părăția ceriului, ce să fie la știre tuturor oamenilor de aceasta; că cela ce să va nevoi drept Dumnedzäu cu credință și cu îndemnu și cu înțeleș, acela nu va greși cum gice și însuși Dumnedzäu: Cine cearcă, el află și celuia ce bate lui să deșchide și cine cere, el dobândește și celuia ce crede toate-i sânt putință. Și apostolul grăiaște: celuia ce iubeste pre Dumnedzäu toate i se schimbă spre bine. De acéstea grăiaște într-acesta chip Dumnedzäu și cu prorocul și mărturisește de gice: aproape e Dumnedzäu de toți ceia ce-l cheamă, de toți de ceia ce-l chiamă cu adevăr, și va face pre voia celora ce să tem de îns, și ruga le-o va asculta și-i va mântui. Feri-va Dumnedzäu pre toți pre ceia ce-l iubesc și pre toți nepocăitii va piarde. Și alte sânt multe de ceea ce e mai mare certare și mai înfricată. Déci de bune și de reale iaste așa ceriul și pământul vor tréce și se vor schimba, iar cuvintele lui Dumnedzäu și a sfinților ai săi proroci și apostoli nu au a tréce sau a peri. Nece o schizmire de ce s-au dzis de toate ca să nu să izbândească, ce mai vartos să vor împlea și vor sta aiave înainte-ne de ne vor muștra de toate lucrurile.

Dirept ce câte s-au scris, toate dcrep noi s-au scris, cătră certarea noastră și după învățatura tuturoră. Diript acea să ne nevoim spre ferire întru célea ce învață pre noi dumnedzăieștile scripturi, ca să nu fim vinovați la vrémea căutării înfricata, ce să dobândim mila lui Dumnedzău cu toți ceia ce se tem dins de demult și cu ceia ce-i feresc sfintele învățături cu ruga preacurateci sale maici și a tuturor sfinților, adevăr.

ÎNDREPTAREA LEGII (1652)

Dela răsărit pân' la apus tuturor groaz(ă),
 Și pre nici unul nu va lăsa fără de pază.
 Cruc(ea) și cărja în duhovnicescul războiu tare
 Arhiereilor Hs. datu-le-au putér(c) mar(c).
 Cu dinsele Creștinii la cer să-i ducă se-au dat,
 Șarpele să sfărâme putér(e) mare au luat.
 Capasul, Pletistur(a), Gherdanul podobeșt(c) capul
 Cu umbriré Duhului nevoiaș de ăa vacul,
 Mitra Semnul Tiarei vechilor Arhierei,
 curat purtându-ă mulți de muncă izbăvirei.
 O STEFANE, Păstor Pravoslavie(i) dăruit,
 De Hristos noaă paz(ă) tuturor hărăzit,
 Doamne Isuse păzést(e) în sânta Mitropolie
 pre al nostru Părinte și în véci ce va să fie.

„Pre Sfințitului și pré înțeleptului meu și cu toate feliurile de flori ale darului Duhului Sfântă înpodobitū, tocma Apostolilor, S: S: Stefanū Mitropolit alū Tărgoviștii, Exarhulū Plaiului și a toată Ungro-Vlahia, cel ce e mai jos scris ca un fiu sufletescū și de nemica robū, cu tot sufletulū cére, roagă și priăște toată sănătate și buna petrecanie dela unulū în Troița Dumncezu.

„Mulți oameni socotesc pentru omul acela ce cându se naște într-o cetate cu mulți oameni și vestită deîn părinți de bună rudă și vestiți, ei zic că iaste vrădnic și dăstoinic unu ca acela să fie laudat și să se ciudescă și să se mire pentru moșia lui și pentru înălțare rudeniei lui. Ce unu ca aceia gresesc fără sémă și fără de socotélă chibzuesc, pentru că bunătaté nu vine nici se trage dăpre moșneni și dăpre strămoși; așjderé și răotaté și viața cé ré nu méрге să vie să se pogoare pe strenepoți, ce fieși-cine deîn lucrurile sale (după cuvântul stăpănului nostru) sau se rușineză sau se slăvește. Pentru că omul, cât de-arú fi să se tragă de părinți și de rudă de oameni mari vestiți și îmbunătățiți, iară lucrurile lui să fie proaste și fără de ispravă dă nemica și grozave, aceluia atăta de mult i se cuvînc batjocorire și urgisire. Și iarăși (înpotrivă), cându răsare o odraslă de bună rudă și crește într-un sat prost și dă nemica deîntru niște oameni oarecum, și să se facă, cu nevointa lui și cu multa socotință și luaré amînte, minunat întru lucruri și întru îndreptări și să procopsescă întru bunătați, atunci mai vartos se cade unu ca acela să fie laudat dăstoinicéste cum se cade de toți, și luminat să fie laudat, cum se arată chiar și se védc la blagorodia ta, alesul mien de Dumnezeu, Cinstite Părinte pré întelépte, Kyrie Kyrie Stefane, Mitropolitul al scaunului cetății Târgoviștii, Exarhul Plaiului și a toată Ungro-Vlahia, mirându-se de tine toți, văzându-te deîntr-un loc ca acela și sat de jos al Ungro-Vlahiei, carele au crescut odraslă și stălpăre ca aciasta, înpodobită cu atăta bunătați și darure.

„Aciasta audind și eu mai micul, prostul și plecatul prah desupt picioarele cinstite ale Sfinției tale (O Sfinte Créstete) de mulți lachedemonéni, voiu cu toată inema, cu blagoslovenia și îndemnaré Sfinției tale, a prepune aciastă Îndreptare de lége dă pre limba ellinésă pre limbă proastă rumănescă. Nu doară dăinú nevrednicia prostimei méle, sau dă veîntr'o învățatură

învățată, fără numai cât m-am ispitit a linge pre din afară puținel Grammatica și Syntaxisul, ce cu toată mînté, întelepția, arătaré, spuneré și îndreptaré, a cuviosului întru ieromonahi kyr Ignatie Petriți și a lui Panteleimonu Ligaridi, dascalii desăvârșit amândoi de la Hio, vestiți și foarte iscusiti întru toată dumnezeiasca scriptură. Drept acéia (o sfinte vărhovnicule), pentru multul har de cucerire a nedăstoiniciei méle, carele amú cătră Sfinția ta (măcarú de nu-m sântu copti strugurii viții méle) priimește truda și ostenéla ca unu nedăstoinic; priimește acest dar mic, cu multa proastă a mé mînte necuprinsă; priimește grădina cu florile Raiului înpodobită și sădite cu buua mirismă a darului Duhului Sfânt; priimește ca cel pumn de apă ce duse cel sárac la cel înpărat; priimește și pre mine blagoslovesc, ca eu ticălosul pespe blagoslovenia și ertaré Sfinției tale să dobăndesc ertare multelor méle fumedenii (*sic*) de păcate. Iară pre Sfinția ta aicé Domnul Dumnezeu să te păzescă în multi ani să petreci, pentru folosul Turmei a lui Hristos, care ți-e dată în sémă, iară noaă de bucurie și de veselie tuturor carii-ți voimú binele cu totú sufletul; iară acolo să te dăstoiniciasc să dobăndesti: Ciata arhierescă, hora dreptilor, hrana Raiului, bucuria nespusă, care ochiul n'au văzutu, la inemă n'au întrat, după cum zice fericitul Pavel, să fie.

Прѣвѣщнства ѿ: непотрѣбный рабъ „DANILU M. PANONIANU“ (Al Présfinției tale netrebnic rob)

„STEFANŪ Cu mila lu Dumnezeu Mitropolit al Târgoviștii, Exarhul Plaiului și a toată Ungro-Vlahia.

„Pré Sfinților Arhiepiscopi, Mitropoliți, iubitorilor(i) de Dumnezeu Episcopi, Egumenilor și tuturor Părinților Duhovnici și Protopopi, birotoniți de Dumnezeu pespe mâna arhierescă, așjderé și a toate rânduiialele céle de afară.

„Sănătate și spăsenie, roagă și priaște.

„Toată Scriptura care iaste însuflețită de Dumnezeu (O pravoslavnicilor cititor(i) foarte iaste de folos, de învățatură, de înfruntare, de îndreptare, dă pedepsire pe dreptate, cum grăiaște dumnezeescul Apostol, ca să poată fi omul lu Dumnezeu desăvârșit, și bine gătit spre tot lucrul bun; pentru că mai vărtos îndrepteză năravurile noastre cele sufletești și deîn lene le rădică cătră bunătăți și ne pornescă cătră învățăturile celé ce placă lui Dumnezeu, și ne învață să alăgem binele deîn rău și răul deîn bine. Deîn care și aciastă dumnezeiască Îndreptare de lege, canoanele zic a sfintei și dumnezești Pravile, carele au încolțit și au răsărit și se-au ijderăt (cum am zice) dela întrupare și înomenire Cuvântului pre lume, de când au strigat trâmbița ce cu mult glas apostolăscă, cu bunătate darului, și se-au auzit în toată lumea, cinstitu-se-au, adaosu-se-au, crescut-au și se-au lătit, întărind tocmelele Beséricii, care se făc pe vremi, până la sfântul și a toată lumă șaptele Săboru, cari în tot chipul și în tot felul au adunat pietri scumpe de au tocmi și au făcut zidul Beséricii, cari au zis Măntuitorul nostru, că ușile ei iadul nu le va birui nice o dată. Pentru că după luminare poruncii Măntuitorului iar înșelătorul carele scornise închinare idolilor drăcești, el se veștezi, și cumu-i era fire întru neștiință el se strica și fugia ca și întunerecu de lumină; iar el hitlenul nu se suferi să fie biruit, nice vru să șază în pace, ce aducându-și aminte de văsmântul său, îmbracă-se în păgani și în pierzatori de oameni, și iarăși se nevoia să învângă (ІВЪНІЖ) și să biruiască adevărta într'alt chip cu învățaturi striine și înșclătoare a doă oară să facă ca și mai nainte; ce nu putu Lupul, că rămase ca un spurcat rușinat rânjind pre Cuvântul în zadar; pentru că, cum mai de grabă se adunară Săboară a toată lumă, deînpreună și nanăstrnice de dumnezești și sfinți Părinți, dă lepădară și stricară răotă nebuniei lui. Unele așa se făcură: că cu porunca celora ce

înpărăția pre accia vreme (iară mai ales, cum am zice, cu a sfântului Duh) se adună dă se făc Săboru într'o cetate turma arhierăscă care era supt toată obastia greciăscă; iară cine nu pute să mērgă ei și trimet soli exarși ai lor și ispravnici în locul lor; și așa cu tot săborul tocmea îndreptare a blagocestivei și pravoslavniciei credințe. Și așa îngrădindu-se cu armele adevărții, răotă lor goni. Iară altele se chemară namăstnice, căce că se aduna Episcopii numai deîntr'o eparhie la mai marele lor; iară nu era chemați toți deîn toată lumă și nu se făc căutare de toate tocmelele; ce, sau întăriia tocmelele Săboarălor celé ce să făcuse mai nainte, sau surpa pre ereticii cari încolția să samene zizanii, sau căuta canoanele celé ce era de bună tocmă și de folosul tuturor beséricilor Pravoslaviei. De-acia acești toți nu se nevoiră să dezrădăcinăze și să rumpă numai semintele ale învățaturii celor striine; ce încă și Pravile, canoane și legi au făcut, ca să fie de folosul traiului oamenilor, îndreptând sfânta a noastră viață și învățându-ne cutare pază să păzim petrecania noastră cum place lui Dumnezeu și Canoanele, ca noi cari săntem Sfânta Turmă a lui Hristos ca o cetate tare să rānim pre muncitorul îndoit și ca o pasăre proastă cu meștersugurile lui să fie prins și legat și să se cunoască rușinat.

„Deci într'acesta chip apucă înainte dă se tocmă foarte ales dumnezeiasca propoveduire și cu multe țării se întăr și se întemeie beséricii. De-acia păstori sfintei Turme oblicindu meștersugurile hitleniei lui, cu învățatura ce adevărată și cu bunătățile vitejiei lor, îndărăticia și nevoița luptei lui nu o băgară în sēmă, ca și săgețele copilărești. Așa userdie arătară pentru cumuni ce luară, atăta petrecanie bună și mīminată arătară, cât le era toată nevoița pentru buna și adevărta cinstă, căce că iubia să se lupte și să se bată pentru adevărta pān'la sānge. Pān'la atăta userdie și vitejie veniră, cât mulți-și urără trupurile și răbdară întunerece de munci și morți pentru adevărta. Și încă, acești sfinți iubitori de cinstă lui Dumnezeu zăbrăla blagocestiei, atăta biruiră

înșelăciunile cât nu băga în sémâ nice în dos nice în față frica loru. – Dreptu acéia adunându-se toți împreună acu acésté vitejii, sfintele și dumnezeștile Pravile, cum le-au fostu suflându și amenințându de sus porunca lui Dumnezeu, pân'în zioa de astăzi așa le ține și le cuprinde și le cinstește dumnezeiasca Besérică a Provoslaviei multe deîn dumnezeiasca evanghelie, pentru că și acélé săntu adevărate rădăcini deîn izvorulū ei. Și nu numai acésté, ce încă și câte poslanii osebi de sāboară, întrebări și răspunsuri se-au făcut de bogați bărbați sfinți, carii se afla pre aceia vréme, căroră nu li se putuse ascunde bunătățile. Dreptū acéia și acélé le mărturisiră și le întăriră și Beséricii le déderă, ca să lumineze întru tăria Pravoslaviei, ca stélele pre tăria Ceriului.

„Aicé se-au pus și niște învățături și lége den afară, dă demultū făcută și tocmită, și gândescū că și acéia iaste tocmită cu îndreptarē dumnezeiască, cumū arū fi o aflare și un darū a lui Dumnezeu, și o alcătuire de obște a Beséricii, tocmită cu porunca nastavnicilorū și îndreptători a vitějilor și purtători de Dumnezeu bărbați, pentru îndreptarē a grealelorū celorū de voc și celor dă nevoe, și de traiulū blagocestivū, carele duce pe pravoslavnici și-i îndreptéză cătră viața cé nesfârșită.

„Dreptū acéia Smerenia noastră adunat-amū și am strānsū (cum amū zis) toate canoanele, înpodobite cu toată frāmsété și învățatura și hotarāle céle tari, carele săntū de spāsenia și de tréba tuturorū oamenilorū, carele se-au făcutū și se au tălcuit cu bunū narav cum place lu Dumnezeu, și, de cumū ne-au fostū putéré, toate la un locū le-amū cusutū, nevoindu-ne nemica a lāsa să fie lipsă de ceva. Și nu numai acésté, ce încă și cât au rămasū de acci dascalii nepuse, și noi aducāndu-ne aminte, le-amū înplut și le-amū adunat. Pare-ne că vor fi de trébă și de dragoste sufletelorū celorū iubitoare de Dumnezeu și carii vor citi nu li se va ură, că amū pusū toate lécurile de fie-ce vină, împărțite toate pre glave pre lesne a le afla. De-acia am gânditū și am socotit și pentru pravila împărătéscă că va fi și acéia de trébă acestii oblastii și micșoare Țări, de toate vinile,

cu catastihulū ci deosebi, ca să poată fi și să dé câte ceva ajutoriu și ia canoanelorū sfinților bărbați, mărturisindū și dāndū răspunsū mai tare și mai vārtos.

„Părinții au pus numele Răspunsurilorū și învățăturilorū lor Canon sau Pravilă, adecă numele de la lemnulū ccla ce lucréză meșterii, carele se chiamă îndreptariu. Cândū lucréză lemne sau pietri fiindū nodoroase, strămbe și colțoroase și nenétede, puindū acelu dreptariū, le tocmescū și le netezescū și așa le alcătuescū una cu alta. Pravilă să chiamă și alte meștersugure multe ale meșterilor dascalii, adecă carii au meștesugit Grammatichia, Filosofia și Vrăciuiré, și carii au meștesugit Cāntaré; și nu numai acélé, ce încă și ceia ce au tocmit Lége împărătéscă, pusu-le-au numele Pravile. Mai săntū ș' alte împărțiri, tocméle și hotarā, de carele bine au socotit Ypocrat să le fie numele așa, adecă despărțindū și alegāndū și îndreptāndū ce e stricatū de alții și aducāndu-le iarā la a lor bunā împreunare. Ce însă scripturile altora, căroră li se-au pus numele Pravile, acélé totū trebuie altora să se dé să le caute. Iară Răspunsurile céle blagocestive părințești pusu-li-se-au numele mai adevărat, mai tocmit, mai alcătuit de cât toate, atât cât și pre ceia ce se plécā lor ei îndreptéză cătră drépta credintă, și-i trage cătră viața ceia ce place lui Dumnezeu în toate zilele fără rātăcire.

„De acuma trebuie iarā a arāta și a spune pre rândū, de cătū ne va fi putéré: cândū, de cine și cumū se-au izvodit și au eșit la luminā fieși-ce Pravilă, lumina picioarelorū noastre și lumina caré iaste căilorū noastre în traiul lumii aceștia. Ce însă ale sfintelor Sāboară șapte a toată lumé și ale celorū Namésnici și a bogați Părinți sfinți ce au scris, lesne le vei afla pre la începutul Sāboarālor: Papii, Patriarșii, Mitropoliți, Impărații, Ispravnicii și asupra cui. Iară aicé numai ce ni se cade a spune pentru ale Sfinților Apostoli pe scurtū; așijderé și pentru Pravila împărătéscă: de unde au eșit și cine și pentru ce întâi se-au

izvodit spre buna parte Pravilele, adecă Canoanele, pre numele Sfinților Apostoli 85 scrise fiind (cum ziseră unii) de marele mucenic Climent, căci că era următorul Marelui Petru așijderé și dumnezeescului Pavel, cum singur povestéște oare unde de dănsul, carele au fost Episcopul la Roma, al treil după învățatoriul Petru, căci că Linu au luat Scaunul și se încunună cu cununa Mucenicilor în vrémé împărăției a lui Traian împărat. Și așa socotiră unii că le-au scris Climent, căce și pomenéște numele pre urma Pravilelor, cum arată și dumnezeescul Luca la Déanie. Că nu scrie necăire să se fie adunat toți sfinții Apostoli la un loc să le fie scris obște. Ce să știți că multă vrème, lăcuind și îndulcindu-se împreună zisu-i-se-au de vărhovnicii Apostoli să le izvodéscă și să le scrie, că și Poslania care iaste cătră Ovrei iară lui au zis de o au prepus pre limba ellinésă. Pare-mi că unii mai de nainte vrème au fost socotind și se-au fost sfînd de Pravilele lor, pân' ce se-au adunatu Sfântul și a toată lumé Săboru a șasé, de au luat séma tuturor pravilelor, care le făcuse Săboarale a toată Lumé și Naméstnicile, așijderé și ale unor Părinți carii au procopsit întru bunătăți și au făcut și ei bogate Pravile. Ce mai întâi și mai nainté tuturor au luat séma ale acestora, adecă ale Apostoloru, că zice acel sfânt Săboru: Canoanele 85, carele sânt făcute pre numele Sfinților și Slăviților Apostoli, carele sânt priimate și întărite și adevărate și date noă de Sfinții Părinți, poruncim și noi să se tie întărite și adevărate (însă fără de Poslaniile și Răspunsurile lui Climent), că într-acelé multe taini, zizanii și gunoae de smintelă au băgat zlocestivii. Cade-se a ști și de Pravilele împărătești, de unde se-au ijderăt și iale, pentru că și iale le-am socotit a fi ca un ajutoriu celora lalte, pentr'acéia le-am lipit lângă dinsele. Întru Olimpiada de întâi, când era cursul anilor lumii 4808, atunce împărăția la Roma Romilă, iară după dinsul alții vreo șase, unul după altul lua Scaunul până ce trecură ani 244, de când se făcuse

împărăția Cetății. Iară righii carii tocniă cetățenii, avându putéré a doa după împăratul, ei cum socotia așa tocniă și îndrepta pre cetățeni, că încă nu era lége scrisă. Iară când fu într'a 68 de Olimpiade, atunce căzură asupra împărăției putéré oamenilor celor de afară, și așa goniră pre Righii deîn mijloc și puseră oblăduiré a ypatilor. Și atunce nărodul Rimului se îndrepta cu o lége sau mai vartos, cum am zice, cu un obiciai rău fără de tocnielă. Iară așa până nu se înpluse 20 de ani, iară nărodul alése 10 bărbați, și pre dinșii oblăduia Appie Clavdie; și așa porunciră lor să facă legi. Iară ei adunară obiciaiurile céle ce era pre lége ale Rimlenilor, carele era răsipite și mai alcătuiră multe și deîn lége Ellinilor de la Athina, căti se lauda că țin și au pre Solon și pre marele Șarpe și pre lângă acește și căti zice că au și țin tată pre Licurg și Mini și alții în potriua acestora. Și așa alcătuiră 12 cărți de la acește, pentru că Solon și Licurg povestesc că ei au scris legile mai alése Ellinilor, însă unul Athinilor, iară Licurg Lakedemonilor; ce însă Licurg fusese dă demult, tocma într'ală 65 de ani de la spargeré Troadei; iară Solon au făcut legi Athinilor într'ală 46 de olimpiade, scotându-le de la Șarpe fără de ucideri. Și așa se îndrepta nărodul cu acelé cărți până ce se țin cu putéré ypatilor și a nărodului, pentru că în toți anii alegé nărodul 2 bărbați de bună rudă, să fie de-a tocmiré lucrurile cetățesti și voinicesti, și le puné numele ypați. Și așa acesta chipul al cetății se-au ținut 364 de ani. Iară Gaie iarăși schimbă ypatia și putéré Narodului, de o făcu împărăție, și crescându vrémé petrecaniei, tâmpla-se de crește și vinile și judecățile, căt trebuia și se căde să fie și să se facă Legi cetățenilor în tot felul pre vinile lor. Drept acéia după Gaie luă împărăția Sevastă Avgustă, acela ce era și chesar; nu lăsă să nu pue și să facă lége, ca și ceia ce era cu înțeleptia mai buni de cât mulți, ce încă de la toți întreba și iscodia și de Narod și de voinici, și ori cine ce zice, de la toți lămuria și

ce-i păré și socotia că e de trebâ îndată scriia în cele cărți ce scrie mai sus. De-acia după multă vreme pre urma lui Avgustū, apucă împărăția Andrianū, și acélé toate iarâ le adună la un locū și ale altora a tuturor, le scrise deosebi, și le făcu în 50 de cărți, adecă Grane, Dighestasimū, ce să zice, le puse numele Săbornicū, cumū arū fi adunate deîn multe; iarâ câte făcuse împărății, elū le scrise deosebi și le făcu 12 Grane, și le puse numele Codicure, ce să zice tocmire împărătescă. De-acia nice așa nu era lesne să ajungă légé, neputându-le cuprinde cu minté, de multe și lungi ce era; și mai vartos împărății carii se pusése după vremi, lorū ce li se păruse, ei adăosése în codicurile lorū de niște lucrure de célé ce încă mai nainte n' avusése lége. Nu numai acélé, ce încă și pre limba Lătinescă scrise, ascunzându legile până acuma întărite vartos, lipsindu-se de folosul lor ceia ce nu puté să le înțelégă. Iară Iustinianū, înțeleptul împărat, mulțime de glavizne alése, carele era numai mai de trebâ de lucrurile vremii și nu alése numai, ce și încă lătimé cât putu o scurtă și de doaă ori scoase dintr-acéle doa cărți, adecă deîn Codică și deîn Dighestū dă prepuse pre limba Ellinescă; și așa tocmi légé, ca niște tocméle de întâi, și puse numele cărții: Istintunda.

„Iară tocmiré Dighestului, căce se alcătui se pe scurtū, cumū amū zis, păruse unora a zice, că pentru grăbiré scurtării au lăsatū multe nescrise deîn celé ce-sū mai de trebâ. Dreptū acéia iarâși porunci de scriserâ și puserâ acélé suptū célé ce se chiamă Grane la sfârșitul tuturorū Granelorū, lipindū lucrurile celé de trebâ ce rămăsése. Mulți dascali cinstitulū împăratū la acésté, cândū le-au prepus, au strănsū. Întâi unū Stefanū au tălcuitū Dighesta, iarâ Kirilū pe scurtū; Dorothei o au făcut pre tocmélâ mijlocie. Thalilei Chensorū prepuse Codichia pre lungū; iarâ Theodorū Ermopolit mai pe scurticelū; Anatolie și mai scurtū, iarâ Isidor mai pe scurt de cât Thalilei; numai cei 2 ce au izvodit mai pre lungū. Manvru (?) împăratul încă de mai făcu

niște tocmiri cu multă trudă deîn tocmélele celé vechi, 170 dă Nearale (*sic*), și le puse deosebi, că schimbâ pentru nunte, și légé pentru diataxe și pentru niște taini și altele asemene acestora, care le poruncise mai nainte Marele Costandinū, iarâ elū pentr'acélé mai cu milâ le tocmi. Acélé Nearele le-au prepus unū dascal 'Irivunianū foarte dascalū mare; iarâ nu știu cumu-l supăra duhulū necurat, ce-i era minté îndoită. Dreptū aceia, cândū le scrisése, elū întorsése unele spre folos, iarâ altele le scrisése neadeverite și îndoite cu gândulū și cu socotița. Dreptu acéia, oamenii carii avé pără și mergé să se judece cu acé prinzare și îndoire ré pre mulți pierdē.

„Iară mai pre urmă de toți de pururé pomenitul întru împărați Leu préînțeleptul, el făcu toate alcătuirile una, și câte era puse răsipite toate le împreună într-una deîn Dighestia și deîn Codicure, multe și de la Istintunda și deîntr-ale lui Iustinianu alése, dă le făcu 60 de cărți, împreună cu unū Savatie Mare Spatariu, și le alcătui în șase tocmiri și scoase de lepădă toate vrăjmășiile celé fără de trebâ, célé ce nu era nice de un folos; pentru că oamenii cei mai dă pre urmă se îndreptară mai spre bine de cătū cei de mai nainte vreme carii făcuse multe legi. De-acia alcătuiré cuvintelor deîn célé ce le alesése, foarte bine le așeză și cuvintele celé ce da răspunsū de fie-ce cuvântū, lucru și vină, elū le adună dă le tocmi și le puse toate la o Grană. Și au făcut și elū 120 de Nearale, ce până acum acélé nu se țin toate.

„Dreptū acéia și Smerenia Noastră, văzându o comoară ca aciasta ascunsă și ca o grădină încuiată, plină fiindū de toate florile darului Duhului Sfântū, ale Purtătorilor și însuflețitor de Dumnezeu Părinți Sfinti și ai Lumii dascali și luminători, carii au înplut toată lumé de dulcé blagovonie a Duhului, gândiu zicându: ce folos iaste de amândoaă să sté încuiate? cumū zice Scriptura. Mai vartos, aducându-mi aminte de cuvântul stăpănului meu Hristos pentru sluga cé viclénâ ce ascunse talantulū în pământū, zis: să dau și eu ceva Domnului

mieu den câte mi-au dat, ca să nu mă arăt să zic că vocscă numai folosul binelui meu. Ce voiui cu toată inema ca cerbulă la izvoarele apelor să-m puia toată nădejde pre Maica Cuvântului Fiiului lu Dumnezeu, prăslăvita Doamnă a noastră Sfânta Născătoare de Dumnezeu, și pentru ruga sfântului slăvitului Apostol și întâiul Mucenic Arhidiacon Ștefan, și marele Antonie și Sfântul Grigorie Decapolit și Nicodim Mirotocenul, ca să nu las comoara ascunsă nici grădina încuiată să zic capetele dumnezeștilor Pravile, să le adun și să le prefac dă pe ellinește pre cuvinte proaste rumânește. Și am făcut alégere deîn multe și bogate Pravile, trimețându pân' și la împărătesca Cetate, la Presfântul nostru și a toată lumé Patriarh (că n-am vrut să scriu dă pre céle tiparnice, fiindu-mi témă; ca de cândă au încăpută cărțile Pravoslaviei la mâna ereticilor, ei n-au lipsit a nu băga câte ceva zizanii), pân' ce amă aflat la cinstitul nostru fiu sufletesc Kyr Gheor. Caridi de la Trichis, carele au fostă Il Vis., scrisă cu mâna, judecata toată arhierescă și lângă dinsa și împărătescă, cu toate canoanele ale Sfinteloră Săboară și Apostoli și a Marelui Vasilie și a altoră dumnezești și sfintă Părinți împreună cu Theolog dumnezeștilor Bogoslovi, scoasă și tocmită cu porunca și învățatura blagocestivului împărat Kyr Ioann Comninel, cu mare și multă socotință, de pravoslavnicul întru dascal Diacon și păzitorul de toată Pravila și canoanele marii Beserici Kyr Alexie Rodniu. Și așa cu multă userdie și îndemnare o am scos de întunecă la lumină și cu buna voe a luminatului și blagocestivului meu Domn Io Mathei Vocevod Basarab și cu tot sfatul Măriei tale, cu blagoslovenia Părintelui meu Paisie Patriarhul Ierusalimului, și cu îndemnare a doi frați iubitori de Dumnezeu și tocma slujitori ai oblastiei Smereniei noastre. Tipăritu-se-au, ca să fie de folosul tuturor de obște, ca o grădină plină de flori mirositoare ale raiului, sau ca un vistiariu de obște Besericii.

„Dreptă acéia, se cade să le caute și să le fie vărtos tot-de-una ceia ce sântă îndreptătorii Pravoslaviei, ca să poarte

grijă) pentru sufletele Turmelor, să nu cumva să se alunece spre învățăturile striinilor; așa de vărtos se cade să se fie de ceia ce au rânduialele Lumii aceștia de îndreptare; că cu acéste învățături vei pute alége adevărta deîn rătăciré striină, și dreptat deîn strămbătate, mai adevărat și mai ales de cătă Piatra Lydiei.

„Acéste pună lége și legătură și hotară împărăților și domnilor, Patriarșilor și Mitropoliților, Efigumenilor și călugărilor, Popilor și Diaconilor, Boiarilor și Bogăților, stăpănilor și slugilor, celor ce oblăduesc și celora ce se oblăduesc, părinților și feciorilor, Bărbaților și muerilor, însuraților și celor neînsurați, celor postnici și celor ce nu se postesc, înțelepților și celor nedomiriți. Acéste învață și pre împăratul și pre domnul să le fie și să le cinstescă cu toată putéré. Acéste nu-i lasă să se plăce învățăturilor dobitocești. Mai vărtos se cade să le aibă acéste yparșii sau voivozii, Mitropoliții și Episcopii, pentru că lor mai multă socotință li se cade să aibă și grijă) să poarte de împărăteștile și sfintele Beserici, ca să nu cumva să se arate nedăstoinici la Dumnezeu, căci n-au lăcuit pre voia lui; ce să vie la acéste bunătăți să-și împodobescă bunătatea sufletului, ca și Puterile îngerești împregiurul lui Dumnezeu. Aceștia îndreptări de lége cine-i va zice vrăciuitoare de obște nu va greși, pentru că amestecă erbile și lécurile, dă le dă bolnavilor, de tămăduiaște pe fie-carele de fie-ce boală; și nu numai pre aceia, ce încă și pre ceia ce se lenevesc de nu poartă grijă de tămăduială; însă pre unii dându-le și tinzându-le erbi tari ei rădică, iară altora aducându-le aminte de făgăduința ce va să fie, aduce-i și-i rădică cu mai blănde lécure. Iară unii sântă carii nu iau nice erbi nice lécure, nice învățăturile acestora, ce-și îngredesc pristaniște Poclantie cu neplecaré, și așa făcându-se mai tari de căt împăratul, ei-și închid moșia de véci.

„Pentr'acéia (o iubiții Smereniei noastre fii) la cine se va tâmpla, au de rânduiala noastră, au de cé de afară, priimiți-o ca o hazna împărătescă, plină de toate lucrurile scumpe, că veți

afla într'ansa de toate bunătățile carele îndrepteză sufletul, că întărește pre cei ce stau și pre cei căzuți nu-i lasă în ociaanie. Dulce iaste Blagocestivilorū, iară Zlocestivilorū înfruntătoare, groaznică păcătoșilorū, certătoare de toată vârsta și de toată deregătoria și rânduiala, împărațilorū, Domnilorū, Boiarilorū și celorū ce sântū pre mâna maimarilorū, Voinicilorū, proștilorū, bogățilorū, săracilorū, călugărilorū, mirénilorū, bărbațilorū, muerilorū, Tinerilorū și Bătrănilorū. Că înțelepția a lui Dumnezeu iaste multă în tot feliulū, că măcară și cine nu iaste îndreptatū, de aicé, ciitindū cu socotință și cu luare aminte, lesne se va îndrepta și se va întări. Curvarii se învață a-și ține curăția, celū rău se învață binelui, celū fără de minte se înțelepteză, celū semetū smeritū. Aciasta învață pre celū nemilosărdū milostivū, și pre cei ce jehuescū ale altora să le dé ale cui sântū, și, cumū amū zice mai pe scurt, tot feliulū de bunătăți. Cine va vré acela, de aicé va puté să zleiască ca de într'unū izvorū.

„Dreptū aceia rog smerenia noastră pre voi pre toți fii iubiți întru Duhulū, căutați și ispițiți scriptura, că așa socotescū că pare-că într'ansa veți afla viața, după cuvântulū Domnului; și priimiți cu dragoste și cu userdic, și citindū, îndreptați viața voastră, iară pre smerenia noastră întru rugile voastre fără de léne nu uitariți. Și Domnulū păcii fie cu voi. Aminū.

„Ca unū Tatā tuturor întru Pravoslavie de obște și voitoriulū de tot binele.

„Acelaș carele iaste mai susū scrisū.“

VIII. LITERATURA ASTROLOGICĂ ȘI DE PREVESTIRE

PROROCIREA SIBILEI.
CUVÂNT DE PREA ÎNȚELEAPTA SAVILA

David prorocul lui Dumnezeu avea pohtă mare cât ieșia vârtutca lui, adecă plodul lui; și punea un vas și pica în vas. Iară într-o zi un inaş al lui ștearse plodul cu niște buruiane și-l aruncă afară. Și ieși o gânscă și mîncă buruianele. Și cum le mîncă, îndată oo un ou, și crepă oul și din ou ieși o pruncă parte muierească. Și pre ascuns spuseră lui David împărat de aceasta. David bine înțelease precum să făcu aceaia și zise de ascunseră fata aceaia întru pământul Ugorscului. Și crescū și învăță carte și fu înțeleaptă mai vârtos decăt toți oamenii ce petrecea în toată lumea. Și cu înțelepciunea ei dobândi țara Ugorscului toată și împărăti în Rim. Și socotiia zisele prorocilor, cum zise Dumnezeu lui David: Din sămânța ta voi pune spre scaunul tău. Și al altor proroci <și al altor proroci> zise le socotiia.

Numcle ei era Mariia, și pentru înțelepciunea ei îi ziseră Sivila. Și trăgea nădeajde că dintru dânsa să va naște Hs. și feri fecioria sa în 50 ani până când văzură o sută de boiari mari toți un vis. Atuncea înțeleasc Savila că nu iaste accaia ce nădăjduiaște.

Și să adunară toți boiarii și ziseră: Blămați la împărăteasa să spunem visul ce am văzut. Și veniră cătră însă și ziseră: Și

ierți, împărăția ta, iată cum am văzut noi o sută de boiari ai tăi un vis. Sivila zise: Spu[ne]-ț visul și eu îl voi dezlega.

Domnii ziseră: Văzut-am noao sori răsăriind.

Iară Sivila zise: Spuneți-mi cum era acei sori.

1 Ei ziseră: Soarele dintâi curat și lin răsăriia și noi foarte cu drag îl așteptam și-l socotiam.

2 Al doile soare de trei ori întunecă și-ș ascunse lumina.

3 Al treile soare, cu zări neagre pre giur dânsul.

4 Al patrule soare, ca o pară de fum neagră.

5 Al cincile soare, ars și fierbinte era noao a-l socoti.

6 Al șascle soare, lumină avea ca zăpada.

7 Al șaptele soare, cu zare roșie și în mijloc mân-avea.

8 Al optule soare, zările lui era line și curate.

9 Al noaole soare, de toți era mai groaznic, spăimat era și fierbinte.

Sivila zise: Noao sori sânt noao rodure.

1 Cel soare dintâi iaste rodul bălgarilor, buni și iubitori la oaspeți și credincioși; și cea dereaptă credință creștinească lui Dumnezeu au închinat.

2 Al doile soare sânt grecii, că ei de trei ori credința sa au lepădat și cu toate limbile să amcastecă, iubitori de argint și luotori de adămană, împărăția lui Dumnezeu deaderă.

3 Al treile soare sânt frâncii ce ei vor călca toate limbile; ieși-va dintru dânsii om de 2 roduri și numele lui va fi Constantin și acela va călca toate limbile și va face războaie mari pre pământ. Și să vor arăta lui seamne pre ceri. Și va rădica grecii și va zidi întru dânsii cetate și să va chiema Ierusalimul Nou, ograda grecilor și răpaosul svinților; și mâni-sa i să vor arăta crucile lui Hs., ce eale vor face seamne multe pre pământ.

4 Al patrule soare, acești sânt arcadei, ce vor birui frâncii și vor călca Rimul, și iară va fi Rimul; și acela om într-apă va muri.

5 Al cincile soare, aceștia sânt sărăcineștii ce vor pustii Ierusalimul și vor călca Siria.

6 Al șesele soare, aceștia sânt siriiani ce ținură Ierusalimul și pierdură scaunul său și pământul lor va fi pustii trei sute de ani.

7 Al șaptele soare, aceștia sânt jidovii. Ieși-va o muiare dintru dânsii și va naște fii din ceri și vor zice numele lui – Isus. Și fata ce-l va naște va fi tot fecioară curată. Scaunul lui iaste ceriul, iară pământul iaste așternut picioarelor lui. Numele fecioarei va fi Maria. Aduna-să-vor toți domnii și toți giudecătorii și-l vor da spre răstignire. Îngropa-l-vor pre dânsul și a treia zi va învie și să va sui în ceri. Și va trimite 12 bărbați și accia leagea noastră vor răsăpi și a lor leage vor întări și aceia leage va împărăti de la răsăritul soarelui până la apus. Atuncea ziscă popii jidovești și toți boiarnii: Taci, împărăția ta, că încă una te vom întreba, poate aceia a fi ca să pogoară Dumnezeu din ceri și să s[ă] nască din fecioară și să spargă leagea noastră? Atuncea Savila zis[ă]: Oh, nebun rodul meu cel mare și minunat, nu vă mirareț de aceasta, ci socotiț cu înțelepciunea voastră <ci socotiț> pre ce stă ceriul aninat și pământul întărit și neclătit, iară leagea voastră nu spre bine stă. Că și cu, până acum m-am nădăjduit că dintru mine să va naște Hs. și mi-am ferit fecioria mea în 50 de ani. Iară acmu cunosc că nu-s eu aceia.

Al optule soare, aceștia sânt înverii, derepți și iubitori la oaspeți, besearca păzăscu, de Dumnezeu să tem și cuvintele svințici sale cearcă. Și petrec fără de răutate. Unora ca acestora le zice Dumnezeu: Ferice de ceia ce să pleacă, accia vor dobândi spăsenia.

9 Al noaole soare, accia sânt tătarii ce varsă sânge pre pământ și nime înaintea lor nu vor sta. Mânca-vor toate țărăle și până la o vreme atâta puteare vor avea cât înaintea lor din limbi nimea nu să va putea protivi. Iară când va fi mai mare pre urmă, cu numele lui arhanghel Gavriil, iar de oameni vor peri.

Slavă Părintelui și Fiului și Duhului Svânt, acum și pururea și intru veacii de veaci.

*VISELE LUI MAMER
CAZANIE LUI SEHANCİ ÎMPĂRAT
CUM AU VĂZUT ÎNTR-O NOAPTE
DOUĂSPREZECE VISURI*

Era o cetate de o chema Varchonul și într-îusa era un împărat de-l chema Sehanci și într-o noapte văzu douăsprezece visuri și foarte se înfricoșă de dânsule și se temea și nu se putea pricepe nimeni ce va fi, nici să afle nimeni să-i ghicească visurile. Ce s-au aflat de un om cărturar, ce-l chema Mamer, și-l chemă împăratul și-i spuseră visurile care le-au văzut. Și zise Mamer:

– Împărate: Mari sânt visurile tale și nu sânt spre răul tău, ce aceste se vor izbândi la vreme de apoi. Ce-mi spune visul dintâi cum l-ai văzut?

Împăratul Sehanci zise:

– Văzui un stâlp de aur din pământ până la cer rezemat.

Și grăi Mamer:

– Aceia va fi la vremea de apoi, rău peste tot, de la răsărit până la apus, peste tot pământul, și va fi rău în toate cerățile. Și într-accia vreme nu va fi nimeni cu dreptate între oameni, nici vor grăi cuvinte dumnezești, ce vor fi unul pre altul, ca dracii, și se vor scula giudeț și bătrâni pre bătrâni și nu va fi nici un bine. Si oamenii bine nu vor grăi și vor să ia unul de la altul tot ce va avea. Și cărturarii vor învăța puțin pre lege și ei legea nu vor ține. Și unul către altul nu va grăi bine și vor

face tot rău. Și vor fi foameți adesea, și va intra toamna în iarnă, iară ierna va fi până în ză vară și vara să conoște numai pre fronză șe vor sămăna omenii de toate sementeșe și multe vor sămăna și poțene le vor săcera și omenii înșeș să vor săblăzni după învățătora dracolui și omenii le va părea că facu bine ei vor face tot rău și înșiși să vor măestra și no vor precepe că fac rău. Într-acia vrame feciorii pre pări[n]ți no vor cinsti șe toați omenii de aproape să vor loo și no se vor căuta și [...] vele vor fi feciori și no-i vor loa-ș vor lăsa și feciorii no vor pomeni părinți. Într-ace vreme și judeci și boiarii no le va ajunge nimic ci să vor face precopeti și căile cile departe ele vor fi aproape și lege veche vor lăsa și alta vor loa și într-aceia vrame sorele no-ș va da lomina în locul cel bătrân nice stele no vor lumina ci vor întonica și zelelia să vor micșora și multe znamenie vor fi cu năduh să vor ivi și tresnete și cotremore vor fi și m[u]lte ceatăți vor căde însă de putere loi Dumnezeu și lona și stelele să vor asconde și domnii vor fi pre cometi și popii no să vor conoște deîn omeni proști, șe vor fi minciuni m[u]lte ier deriptate no va fi și dop ce le toat[e] va peri – 2 vis.

– Al doilea vis, ier zis Mamer cătră cel împărat, com văzuși?

– Al doile vis și zis împăratul văzuiu o mâneștergor unde spânzor den cer pân în pământu.

Și zis Mamer împăratoloi:

– Cându va veni vrame ce de apoi va fi rău prespre totu pământul; leage cia departe vor lăsa și altă vor rădica și toți creștinii de slojba lu Domnezeu no vor căuta și no vor asculta și vor face scopete și omenii de nemul de aproape ci să vor lepăda și de alți să vor apoca și mișii vor uita.

– Al 3 vis, iar zis Mamer împăratoloi, al treile vis cum văzușe?

Și zis împăratul:

– Văzuiu trei călădări ferbându așa sta înderepto de r[î]ndul și într-o una unto, într-alta apă și într-alta seu; și firbé

untul și sărie în seu, ier seul sărie în unt; ier în apă no cădea nimic.

Și grăi Mamer:

– Cândo va veni vramea de apoi iar oamenii vor fac[e] sate pre unde sate n-au fostu, ier satele cel[e] brătânele vor părăsi și să vor face dromore și căi pre unde dromore n-au fost și dromorile și căile ciale bătrânile le vor postii și besearicile vor posti într-aceia vrame va fi u[n] om bogat într-o margine de sat, alto om bogat într-alt cape de sat, și în mijloc de-sat va fi în om sărac și va chima cel bogat prea ci bogat iar pri cel sărac no-l va chima, măcar să i-ar fi frate și vor fi toți omenii fătarși și vor fi scompi și nici unol de nem no-ș va căuta; și bărbato va nevăli să e moiere corvare și moiere de părin[t]i no va întreba ci va loa roda-ș de aproape. Și omolo va ea iubi nemo moierii, iar al loi-l va ur[î] măcar să i-ar fi frate. Și moierile bătrâne vor looa joni tiniri și vor iubi alții și-ș vor lă[sa] feciorii. Și într-aceie vreme no să va afla nici o moiere corat[ă] și nici un bărbat corat și nici o fată corat[ă].

– Al 4 vis, [det.] e zis Mamer împăratoloi, com îi văzuti?

Și zise împăratul:

– Văzuiu o iapă bătrân[ă] unde rode fân iar mânzul rânchiza deîntr-îns[a].

Și zis[e] Mamer:

– Cându va veni vreme de apoi iar moma-și va votri fata să o mărite și vor votri sor pre sor și să vor închide fetele co jonii în cas și roșine de nime no vor ave. Și într-aceie vreme de întru 1000 de moieri no să va afla nici una corată. Și toate moierile vor fi făr roșine și nici a șapte fată no să va afla corată.

Al 5 vis. Iar zis Mamer cătră împăratol:

– Al 5 vis com l-ai văzut?

Și zis împăratul:

– Văzui o căté zăcândo în gonoi și căței letra de într-însă.

Și zis Mamer:

– Cându va veni vreme de apoi atonce părintele-și va circa feciurul și-l va bine. Iar feciorol no-l va ascolta ci va zice tatâni-său și mâni-sa: tăceți că no știți nimic ci grăiți că v-au tricot minte co bătrânețile și no vă pricepiți ci grăiți. Iar părinților li va fi roșine, dici vor tăcede-i vor lăsa.

Al 6-le vis. Iar zise Mamer cătră împăratul:

– Al 6-le vis cum l-ai văzut?

Și zise împăratul:

– Văzuiu m[u]lți preaoți și iara în timpână în gromazi.

Și zise Mamer:

– Când va veni vreme de apoi iar preoții vor învâța omenii prea legi, ier ei lege no vo[r] ține ci-i vor prilăsti dracol, așe vor adona avoție moltă iar sofletul lă vor băga în foc.

Al 7-le vis. Iar zise Mamer către împăratol.

– Al 7-le vis cum văzuș?

Și zise împăratul:

– Văzuiu u[n] cal fromos și ave doo capete; unol denainte, altul deînapoi; co unol păște, iar alto el grăie.

Și zise Mamer:

– Cândo va veni vreme de apoi atonce boiarii ci sântu jodicători vor jodeca strâmbu dirptu mita de no-ș vor căuta de soflet nimică ci va căuta mitei și sofletul va mergi în foc de veac. Și într-o acee vreme și vlădicii vor popi popii nefiind de[s]to[i]n[i]ci de fire de popoe ei vor căuta și i să vor popi. Și popii vor fi molți și domnii încă vor jodica strâmbu. Că de Domnezeu no le va fi frică și de omeni boni no le e roșene și el no se va adoc[e] aminte că va fi întro-ntonerecol cela moncitu drept mita, iar pre nevo[i]tol strâmba-l-vor.

– Al 8 – vis com văzoș?

Și zis domnol:

– Văzoiu preste toto lome răsipit mărgăritar și pietre nestemate și căzu foc de le arse tot.

Și zis Mamer:

– Cândo va fi vreme de apoii toți omeni vor fi pricopeți și cei bogăți vor menți pre cei mișe[i] șe vor jora strâmbu pentru bogăție și sofletele și le vor perde și atonci vor fi poțini vescle și mai molto plânsu.

Al 9-le vis.

Ier zis Mamer cătră domnul:

– Alu 9-le vis com văzuș?

Și zise împăratul:

– Văzuiu locrători molți unde locra dreptu pre lege și deca locrară ei merșeră să-și cei[e] prețul, iar ei nemică no le dederă.

Și zis Mamer:

– Cându va veni vreme de apoi un om va duce avoție la alto vecino să i-o ție, ear acela o va loa avoție celoe și va părea bine și cându va veni pre poțină vreme el va merge să-și ia avoție iar vecinoloii va prinde a tăgădui că no i-au dat nimică și va jora strâmbu și să va lăpăda în focol nestinsu însă în monca vecoloi.

Al 10-le vis. Iar zis Mamer cătră împăratul.

– Al 10-le vis cu[m] l-ai văzut?

Și zis:

– Văzut-am zece moieri unele merge ca un părcate și ave niște obrazc grozave.

Și zis Mamer:

– Cându va veni vreme de apoi cale să vor rădica strige multe și fermecători m[o]lte și mincini multe și moieri și bărbații.

– Al 11 vis cum l-au văzut?

Și zis domnol:

– Văzuiu niște fete multe și porta niște flori împiarțite în capetele lor și avea m[u]ltă mirosenie.

Și zis Mamer:

– Cândo va veni vreme de apoi nici un om no va sponc dreptu și toți omenii vor loo mită și vor fi clefetni și vor fi

fori și niubiți șe coi va mori nemol no-l va mai jeli pre nime și într-accac vreama va ucide frate pre frate și va foga feciorol de la părinți și șe va bate joc denșii și coventele derepte no vor ascolta și va grăi bogatul covente strebe acele vor fi der[e]pte măcara nibon să fi, ei vor zice că e înțelepte și bogatul să ar mânca șerpe ei vor zice că mănăcă de lăcome și de bogăție, iar să ară vede pre cel mișal mănăcându ei vor zice că moare de fome ce le este.

Al 12 vis ier zis Mamer cătră domnul:

– Al 12 com l-ai văzot?

Și zis:

– Văzuiu omeni molți co niște ochi întonicați și cra vederile ascotite și cauta jos.

Și zis Mamer:

– Acee omeni slojesc dracoloși și cei bogati e vor pedepsi prea cci mișei și molto rău le vor face în tote părțile și ei vor plânge co amar și vor blestema unlo pre alaltu și vor [...].

GROMOVNIC ANUL 1639 AL LUI IRACLIE ÎMPĂRAT PE 12 ZODII

De va tuna în numărul lcului, între oameni mari va fi moarte și grânelor stricăciune, iară întru alte hrane va fi rodu. Și în laturarea despre apus va fi durere întru oameni, însă mai vartosu zgaibe, și pecingine și râie și spre oameni mai foarte rău; și va fi iarna mare și plouasă și celor înțelepți pagubă. Iară să va tuna sau va fulgera întru amiazăzi, ploaie va fi multă și va fi foamete, râurile și văile de ape împle-se-voru și mare se va tulbura și de boare voru fi răutăți celoru ce îmblă pre ea. La Roma va fi mult bine și rodulu pământului într-acc lature unde va tuna mai mult. Iară se va fi cutremuru, atunci mulți împărați se vor turbura și boiarii vor pieri în război și cci săraci se vor îmbogăți și se vor înălța și se va arăta un împărat despre răsăritu și va fi grije în laturea despre apus și rod va fi pe tot pământul și întru acel locu unde se va cutremura pământul, iarna va fi grea; și se va scula oarecine unu om foarte puternic. Iară se va tuna noaptea sau va fi fulgeru, atunce va fi pâine multă și rodu multu și vânturi tari, izvoarele și râurile voru săca.

RUJDENIȚA

Sânpetru, j. Brașov, [c. 1621]

ÎNCEPUIU RUJDELNIȚA

Luna răpciuni de va naște ficiorul, fi-va cinstit. 1, 2, 21 de ai el va boli rău, ci nu va muri. Năroc va ave la oi și la tot dobitocul și de o vită în 4 picioare va șcupa. Și va fi îmblător în cale și va fi vorovitoriu și va fi grijiv. Și carne de capră să nu mânce într-aceea lună ce-u născuz. Cându va tuna să nu margă sup copaci. Și va fi iubitoriu la oaspeț și la cărtulari și va fi înțelept. Și să-și facă părăclisul Bogorodiței și va fi bărbat și numai de Dumnezeu ce să va teme și de cătră bătr<inete> bine va vie. 1, 2, 15, 32 *le(t)* el va boli și va <a>ve primejdi, ci nu va muri, ce de va trece acele, el va vie 101 *le(t)*. De să va războli, leac: 3 grăunțe de dafin și uleiu de lemn și tămâie albă să le mestece și să va sănătoși. Să slujască Sântămărie Mică.

De va fi fată, 3 ai va boli rău și va fi lungărată în față și va fi vorovitoare. Și iubi-va la oaspeți și va fi mânioasă, ce nu va ține mult. Și mulți bărbat o vor cere. Și iubi-va și un voinic și nu o va lua. Și va lua altul și cu el bine va vie și va face gloată mestecată. Și de tinără să va teme că nu va face ficiori, iară apoi multu să va <bucura>. Și-i va muri un ficior de bube. Și noapte să nu be apă și să nu îmble noapte, că va dobâ<ndi> o gre<a>ță. Și va ave vedere nainte sfatului când va fi de 12 ai. Vineri să

nu lucre nemnica, nice să mănânce de 2, ca să nu o doaie capul, nice ochii. Năroc va ave la stupi și la oi și la vaci negre. Și va boli de vărsat și va <a>ve un semn în cap și într-o mână și într-u<n> picior. Primejdi va <a>ve: 6, 11, 39 *le(t)*. De va trece, ea va fi vie 74 *le(t)*. De să va războli, leac: floare d<e> tran<d>afir și rădăcină de bujor și tămâie albă, să le mestece, să să ungă și să va vindeca. *Pra (z) Uspeni(e)*.

În luna lu brumariu de va naște ficiorul, fi-va mic în stat și la păru smad și vorovitoriu. De va învăța carte, el va fi cinstit. De tinăr va ca munci și va intra în casă împărătească și va fi stringătoriu de aur. Și va căde într-o greată. Și de tinăr va merge la giudecată. Și va <a>ve un semn în cap și într-o mână și în față. Și la o apă va ave f<r>ică mare, ce să roage pre Dumnezeu și pre *Sti Nicolae*. Și să nu să suie în copaci, că va căde. Și să nu să rămășuiască cu nime. Și va dobândi o rană de altă limbă. Și va dobândi o greată și o frică mare în 7 chipure și va să moară. Unde să svădes<c> să nu margă, că va dobândi o vătămătură. Primejdi va ave cându va fi de 20 ai. De va trece de cie, el va vie 95 *le(t)*. De să va războli, leac: rădăcină de crin și tămâie albă și uleiu de lemn, să le piseze, să să ungă, că să va vindeca. *Pra<z> Ști Niko(l)*.

De să va naște <fată>, fi-va frumoasă în față, ochi va <a>ve cuvioș. Și va fi certătoare pre bărbat și pre toată gloata. O grată va ave mare, ce să va izbăvi de ea. Și <de> ficiorul dintiiu-i va ave grija, de alți<i> să va bucura. Și o va mușca un șarpe și va boli de mâni. Ce să poarte la ea 72 de nume a lu Hristos scrise, să nu să apropie duhul necurat de ea. Boli-va de cap și de picioare și va ave nește cuvinte rele de nește oamini. Un semn va avea în cap și în spate și în brate. Primejdi va ave cându va fi <de> 7 ani, 33. De va trece, ea va vie 89 de ai. De să va războli, leac: untdelemn și tămâie albă, să le mestece, să să ungă și să să afume. *Pra(z) Șia Mari(n)*.

În luna lu brumar <mare> de va naște ficiorul, fi-va înțelept și slăvit. Ș<i> va fi mânios, mânic de năprasnă, și nu să va teme

de nimică. Și va fi băutoriu la vin și iubitoriu de muieri și de oaspeți. Și ș-ar pune și capul pintru soț<i> lui și cu<i> va <fa>ce bine nu-i va <a>ve har, ce mai rău va auzi de acela. De toți va fi cunoscut. Și cându va fi de 20 de ai va căde într-o boală mare, ci să va scula. Năroc va ave la vite negre. Muiere dintâiu ave-va grije de moarte. Și în brațe [...]. Primejdi va ave: 9, 29 ai. Iară de va trece de acie, el va vie 89 de ai. De să va războli, leac: 3 grăunțe de dafin și untdelemn, să le mestecă/ și să să afume, că să va vindeca. *Pra(z) Vrați.*

De va naște fată, fi-va frumoasă în față și va avea ochi frumoși și va fi mândră și va ține mândrie puțin. De tinără nu-i va fi rușine de nime și va fi vorovitoare. Și pintru bărbatul ei ave-va o greață. Și ficiorul/dintiiu va muri. De alții să va bucura. Boli-va de mân<i> și de toate încheieturile. Ci să poarte 72 <de nume> ale lui Hristos să nu să apropie duhu/ necurat. Boli-va de cap și de picioare. Și va ave nește cuvinte rele. Sămnu va ave în cap și în spate și în brațe. Primejdi va ave: 7, 33 *le(t)*. De va trece de cie, va vie 89 de ai. De să va războli, leac: untdelemn și tămâie albă, să să afume și să să ungă și să va vindeca. *Pra(z) Ștaa Marina.*

În luna îndrele de va naște ficiorul, el va fi mijlociu în stat. La o zi svântă va fi născut. De ară învăța carte, el ară fi învățătoriu tuturor. De nu va învăța, el va fi muncitoriu și de va vre să slujască, ave-va cinste mare de boieri și de domnu-său. De tinăr el va fi cămatnic, iară de cătră bătrânețe bine va lăcu. Semne va ave de vărsat. Boli-va de cap și de toate încheieturile. Primejdi va ave, că va căde de spre un cal. Semnu va ave în cap. Și va ave o frică re, ci să să păzască de un cuțit și de o săgeată și de o săcure. Și la u<n> riu mare va ave frică și va arunca oarecine. Pântru muiere lui va auzi niște cuvinte rele de va merge nainte judecatei. Și va ave o greață și o frică într-o noapte de un neprietnic mare, ce să să roage născutului lui Hristos. Și 12 lucrure va sta. Primejdi până la moarte. De va trece de cie, va vie 86 ani.

IX. PROZA ORATORICĂ

1. ORATORIA LAICĂ

ÎNVĂȚĂTURILE LUI NEAGOE BASARAB CĂTRE FIUL SĂU THEODOSIE

(fragment din Cap. III, Partea a II-a)

III. CARTEA LUI NEAGOE VOEVOOD CĂTRĂ CHIR
VLĂDICA MACARIE ȘI CĂTRĂ AIȚI EGUMENI
ȘI IEROMONAHII ȘI PREOȚII ȘI CĂTRĂ
TOT CLIROȘUL, CÂNDU AU ÎNGROPAT A DOAO
OARĂ, ÎN MĂNĂSTIRE LA ARGHEȘ, OASELE
MUME-SEI, DOAMNEI NEAGĂI,
ȘI ALE COCONILOR LUI, PETRU VOEVOOD ȘI IOAN
VOEVOD, ȘI A DOAMNEI ANGHELINII.
CU CUVINTE ȘI ÎNVĂȚĂTURI DE UMILINȚĂ

Cuvântul al șaselea

Cela ce ești cu mila și cu darul lui Dumnezeu ales și pus înaintea noastră, de ne luminezi și ne strălucești ca razele soarelui, ca să ne arăți și să ne înveți calea lui Dumnezeu și noao, preaiubite părinte, chir vlădico Macarie; așijderea și voi, părinți, carii sânteți cu acéiași milă a accluiași Dumnezeu aleși, și egumeni din sfintele mănăstiri și lavre, și pentru dragostea lui Hristos ați lăsat hrana veacului acestuia și ati pohtit să dobândiți fața lui Dumnezeu cea bună și să ajungeți viața cea de véci, deci și Dumnezeu încă iaste multu milostiv și bun, ci să vă dea după mila lui, să nu să lipsească pohta voastră de [vederea] lui; și voi, preoților și slujitorii biséricii, carii slujiți

sfințelor mănăstiri, să priimească Dumnezeu pohta și ostenețele voastre și să înfloriți în ceriu în véci ca crinul. Așa și voi, boiari miréni, bogăți și săraci, bărbați și mueri, pentru că toți dorescu și pohtescu să dobândească milă de la Dumnezeu și toți vor dobândi.

Drept acéia, o, bunul micu părinte, chir Macarie, și voi, iubitorii de Hristos, cinstiți eg[umeni], și voi, fraților preoți și și poslușnici, carii totdeauna lăudați pe Dumnezeu, așijderea și voi toți câți sânteți buni slăvitori creștini și vă chemați miréni și aduceți și voi pohvală lui Dumnezeu în toată vrémea, să dea Dumnezeu să nu să dăspartă slava lui de la voi! Și pre mine ticălosul, încă mă ascultați cu ușurare, și cuvintele méle le auziți și le priumiți făr' de dosădire, că am să [vă] rog și să vă spui un dor al inimii méle, foarte amar și cu foc. Ci să mă ertați într-acest ceas că am puținéle cuvinte [să vorbescu] cătră oasele maicii méle. Dreptu acéia mă ertați toți părinții și frații miei, că făr' de ertăciunea voastră nu voiu putea grăi.

Acum, o maica mea și născătoarea mea, [iau] ertăciune de la părinți și de la frați, că voiu să încep a grăi cătră tine cu multe lacrimi și cu gréle suspini și nenumărate. Ci te rog să mă asculti cu dragoste, că voi să îndrăznescu să fac orație cătră oasele tale céle ostenitoare. O, maica mea și dulceața inimii méle și roaba Dumnezeului mieu, Neago, câtă dosadă ai avut pentru mine, fiind multă vréme sărcinată cu mine, ziua și noaptea; și încă nu numai zioa și noaptea, ci în toată vrémea și în tot ceasul ai fostu însărcinată și împovărată cu trupul mieu, până în vrémea céia ce-ți veni porunca lui Dumnezeu să mă naști. Atunce, o, maica mea, atâtea griji și scârbe ai avut, câte ai avut și la moarte-ți. Décii, cu porunca lui Dumnezeu, adaose sfinția-sa ție viață și mic naștere. Și după acéia încă mai multe ostenețe și scârbe ai petrecut pentru mine, cât stau și eu de mă mir de mulțimea lor. Și nu pociu să socotescu și să număr ostenețele tale, cât te-ai ostenit pentru mine. Ce numai ce știu

pe albină, că să ostenește și ia multu, că acéia niciodată de dulcețile florilor nu să poate sătura nici de osteneală. Așijderea mi să pare să fie ia mai ostenitoare și decât alte pasări, ce însă socotiiu și chibziiu că acéia numai ziua ce să ostenește, iar noaptea ia se odihnește [și să răpaosă]; iar pre tine, o, draga mea maică, eu te aleș mai ostenitoare decât dânsa. Pentru ce? Pentru că albina noaptea să odihnește [și să păpaosă]; încă și alte pasări ale ceriului, toate, și peștii din fundul mării, toți atunci să odihnescu. Iar tu, maica mea, niciodată n'ai avut odihnă, nici ziua, nici noaptea, nici măcar într-un ceas, nici te-ai săturat niciodată de osteneală. Pentr-acéia, iubita mea maică, te chem pre tine că ești mai ostenitoare decât albina și decât pasările ceriului și decât peștii mării. Deacii, o, maica mea, când vruseși să te odihnești de ostenele, iar eu întraiu cu dor și cu dragoste în inima ta, și de atunce ai luat alte ostenele mai mari și mai multe. Că cu cram înaintea ochilor tăi mai luminat decât razele soarelui și niciodată n-ai avut înaintea ochilor tăi altă lumină mai luminoasă decât pre mine, nici inima ta n-au avut altă avuție mai dragă decât pre mine. Drept acéia, o, maica mea, inima și ochii tăi, pân' la moartea ta [niciodată] nu s-au putut sătura de mine și de vederea mea, și atunce nu mi să întâmplă să fiu cu tine, ca să să sature ochii tăi de mine și eu, fiul tău, să iau ertare și blagoslovenie de la tine. Și nu numai pentru căci n-am avut eu dragoste den toată inima cătră tine, n-am ajunsu să fiu la moartea ta, ca să să îndulcească inima ta de mine, deaca nici în vrémea vieții tale nu te-ai săturat de dragostea mea, ci încă și la moartea ta îți rămase inima aprinsă de dorul și de mila mea, și ochii tăi nu se săturară de vederea mea. Iar eu, deaca nu mi să întâmplă să fiu atunce la moartea ta, mi să umplu sufletul de întristăciune, căci rămaș sărac de tine, și apoi căzuiu în mirare mare și în nepricépere și nu știui în ce chip voiu putea face odihnă sufletului [tău]. Deacii unii îmi spuseră zicând că te-au întrebat: „După moartea ta, ce vom

face pentru sufletul tău?" Iar tu ai zis: „Inima mea niciodată nu s-au putut sătura de dragostea iubitului meu fiu, a lui Neagoe. Pentru acéia și eu acum dau și puiu nădejdea sufletului meu [pre dânsul] și zic: cum m-am nevoit și m-am ostenit eu pentru dânsul, așa doar să va osteni și el pentru sufletul meu“. Atuncea eu, maica mea, deaca am auzit porunca și învățatura ta, care ai lăsat spre mine, numai ce ziș pentru ostenele[le] tale, care te-ai ostenit pentru mine, și eu încă mă voi osteni pentru tine; și pentru dragostea ce m-ai iubit, și eu încă voi iubi sufletul tău și-mi aduș aminte și de păcatele mele și gândiiu cine va fi noao mai întru bunătăiuri. Deacii, maica mea, eu cu firea mea nu aflaiu alt ajutoriu mai îmbunătățit și mai milostiv decât pre Mariia preacurata fecioară și muma lui Iisus Hristos, Dumnezeuul nostru cel viu, pentru că de la dânsa fură toate milele și bunătățile și cătră dânsa strigai și ziș: „O, preacurată stăpână, muma lui Dumnezeu și preabună ajutătoare, care ești aleasă din toate neamuri[le] Că, numai pentru tine își întoarse Dumnezeu fața sa întru bunătate, cătră noi, robii săi! Pentru tine ne-au dășchis împărăția ceriului! Pentru tine ni s-au dăruit hrana raiului! Pentru tine fu robit iadul și satana să rușină! Pentru tine fum izbăviți den legături și den putrejuni și den temnițele iadului! Tu ești calea vieții și pentru calea ta au câștigat toți dreptii împărăția ceriului. Tu ești vița cea adevărată, care ai făcut noao strugurul cel copt, din care ne-au cursu băuta spăseniei, care iaste mai dulce decât miiarea și decât fagurul ei. Pentru tine fură duși dreptii întru împărăția ceriului. Tu ești masa cea dreaptă și curată, carea ne-au adus pâinea cea cerească, din carea au mâncat dreptii și au luat bucuria cea nespusă și negrăită și pentru tine toți s-au bucurat.

Pentr-acéia și eu, maica mea, am cugetat ca doară am dobândi ceva bucurie de la peasfânta născătoarea lui Dumnezeu și ajutătoarea cea bună, că noi toți din păcate sântem născuți

și iarăși păcatului lucrăm. Iar pentru mila lui Dumnezeu și a preacuratei lui maice, dar nu te va lăsa să fii usebită de la fata lui cea bună. Că pre mine așa mă duse firea și cugetul, să nu fie altă bucurie mai mare și mai milostivă, decât maica Domnului nostru, lui Iisus Hristos, cătră toți creștinii care o iubescu.

Dreptu acéia și eu m-am nevoit și am început casă a zidi sfinții sale den temelie. Deacii, pentru păcatele mele, eu nici într-un chip nu gândeam să o văzu sfârșită. Iar preacurata fecioară și nevinovata maică a marelui împăratului cerescu, ia n-au băgat în seamă păcatele mele, ci au săturat ochii mici de dorul ce doream, și văzuiu casa ei gata și sfârșită. Și deaca văzuiu așa, mă umpluiu de bucurie și, săltându-mi inima de veselie, ziș în lauda ei: „O, preacurată fecioară, scaunul și lăcașul cuvântului lui Dumnezeu, fie numele tău lăudat de acum până în véci; că eu, robul tău, nu m-am nădăjduit să văzu pohta inimii mele deplin, nici casa ta sfârșită“. Deacii, după aceea bucurie ce mă bucuraiu, deaca văzuiu casa ei sfârșită, eu îmi aduș aminte de cuvintele tale ce mi-ai poruncit la moartea ta zicând, că eu ce-ți va trebui după moarte să fac sufletului tău. Iar eu nu știuiu ce lucru va fi mare și mai bun, ci voiui și aduș oasele tale, să să îngroape în sfânta casă a ceia ce au născut pre Dumnezeu.

Iar la aducerea oaselor tale, eu, pentru păcatele mele, iar nu putuiu veni la tine, ca să mă satur de dorul tău, ci am trimis în locul meu pre iubitul meu [fiu] pre Theodosic și pre dragile mele cocoane, pre Stana și pre Ruxanda, care sântu iarăși din rădăcina ta și fii și ție, cum îți sânt și eu, ca încai să să sature ei de dorul oaselor tale. Dar, de vreme ce eu n-am fost harnic nici întâi, nici acum să viu la tine, să mă satur de vederea ta, și încă am mai trimis, o, maica mea, și pre fiu meu Petru și pre Ioan și pe fie-mea Anghelina, că și accia au fost din odraslele tale, cum sântu și eu. Ci Domnul Dumnezeu n-au băgat în seamă fărdelegile și păcatele mele, căci sânt păcătos și nedrept,

ci i-au luat cătră cămara cea cerească. Decii te rog, maica mea, să nu-ți pară rău, nici să gândești că doar n-am trimis eu pre fii miei, pre Petru și pre Ioan și pre fie-mea Anghelina la tine. Că am trimes! Iar de nu mă vei crede, iată că am trimes și coruna lui Petru, și surguciul lui, și diadimele.

Pentru acéia, cu multă umilintă și cu mare jale și dor grăiescu și cătră tine, fiul meu Petru, că tu erai stâlparea mea cea înflorită, de carca pururea să umbrea și să răcorea ochii miei de înflorirea ta; iar acum stâlparea mea s-au uscat și florile ei s-au veștjijit și s-au scuturat, și ochii miei au rămas arși și pârliti de jalea înfloririi tale. O, iubitul meu fiu Petru, eu gândeam și cugetam să fii domn și să veselești bătrânețele mele oarecând cu tinerétele tale și să fii biruitoriu pământului. Iar acum, fiul meu, te văzu zăcând supt pământ, ca un trup al fieștecăruia sărac. Într-o vréme îmi erai drag, iară acum eu te-am urât; într-o vréme îmi era milă de tine, iar acum mie nu-mi iaste milă și n-ai nici o dragoste de la noi. Într-o vréme erai bogat, iar acum tu ești sărac. Într-o vréme fătul meu, te vedeam pre pământu, iar acum eu te văzu suptu pământu. Și în puținea vréme te arătași ca o floare frumoasă înaintea ochilor miei, iară apoi numaidecât, iar te supuseși supt pământu. Că eu pohteam să vezi tu pre mine supt pământu, iară acum, dragul meu fiu, eu văzuu întâi pre tine îngropat. O, fătul meu, căci nu acoperi mai bine pre mine pământul decât pre tine, ce mă lasă la bătrânețele mele. Și când fu vrémea bătrânețelor mele să să odihnească pentru tine, tu atunce n-ai nici o grijă de mine și m-ai lăsat să fie totdeauna inima mea arsă și aprinsă de jalea ta și ochii miei să fie la bătrânețele mele tot plini de lacrăme zioa și noaptea. Că eu aș fi dat traiul și zilele mele, ca să fii tu viu. Și eu îți găteam haine domnești, ca să te îmbraci cu dânsele și să te împodobești, ca să veselești inima mea și să usuci acéste lacrăme multe din ochii miei. Iară acum trupul tău să dăzbracă de hainele care i-am gătit eu și să îmbracă în

pământu, dintru care au fost luat, după cum zice Dumnezeu, „că din pământu ești și iar în pământu te vei întoarce“. Iar sufletul tău alte vederi véde, ci nu știu dintr-acéle vederi, care va fi văzând sufletul tău. Milostivise-va Dumnezeu pre tine pentru păcatele méle, să-ți îmbrace sufletul tău cu mila sa? Ci mă tem ca să nu fie sufletul tău rămas cumva nesătul de fața lui Dumnezeu, pentru păcatele méle. Însă, după acéstea toate, iată că-ți zic: „Scoală, fătul meu, scoală, că au venit și oasele moașă-ta la tine, și-ți iaste și ție mumă, ca și mie, ca să aibă și iale odihnă lângă tine! Și cu dânsele am trimes și podoabele tale: coruna și surguciulu-ți și diadimele. Și să să pue cununa și surguciul tău la Pandocrator, să să împodobească cu dânsele, ca doar s-ar milostivi Domnul Dumnezeu spre voi și v-ar dărui cununile céle ce nu vor tréce niciodată. Iar diadimele să să pue la vășmântul précistei, ca să să milostivească spre voi și să vă acopere supt veșmântul ei, la înfricoșata judecată, și să dea voao viata cea de véci, carea nu va tréce niciodată.

Deci acum, iubiții miei fii și avuțiia inimii méle cea scumpă, și lumina ochilor miei cea strălucitoare, tu, fătul meu Theodosie, și voi, dragile méle cocoane, Stano și Roxando, acum muma mea și moașa voastră să îngroapă supt pământ după porunca lui Dumnezeu. Pentru acéia vă sculați și alergați cătră îndurătoriu și despuitoriu nostru Domn și Dumnezeu Iisus Hristos și cătră preacurata a lui maică și cu multă frică și umilintă cuprindeți în brațe cinstitele lor icoane, pentru mumă-mea și moașa voastră și pentru feciorii miei și frații voștri și zicéți așa: O, stăpâne Hristoase, împărate atotțiitoriu<e>, bunule și iubitoriu<e>, cel de oameni, Doamne și Dumnezeule cel nemincinos, carele ai zis: „cel ce va veni cătră mine nu-l voi gonii afară“. Dreptu acéia și noi, robii tăi, nu aflăm alt dulce decât pre tine, pentru acéia alergăm cătră tine ca să ne miluești, însă nu după păcatele noastre, ci după mila ta cea multă, carea nu o știe nimeni de unde vine,

nici o poate socoti. Că noi, Doamne, sântem zidirea ta, ce nu lăsa, Doamne, strămoaşa noastră şi pre fraţii noştri şi făptura mâinilor tale să fie batjocoriţi de satana, ci-i priiméşte, Doamne, în cămara ta cea bună, nu doar ca pre nişte drepti ci ca pre nişte argaţi de cei mai proşti...

TOADER DIN FELDRU
[*CUVÂNTARE LA ÎNMORMÂNTAREA
SOFRONIEI CIOGOLEA*]

Toate faptele câte-s pre pământ şi în ceastă lume, şi ceriul şi pământul, şi sorele şi luna şi stélele pre ceriu, şi copacii cei sterpi şi cei roditori pre pământu, numai cu cuvântul au dzis Dumnădzău să fie şi toate din nemică s-au făcut. Aşijderea şi fierile şi dobitocele numai cu cuvântul au dzis şi au ieşit din pământu toate odată cu trupul şi cu sufletul. Pentr-acéia cându mor iarăşi cu o dată mor şi trupul şi cu sufletul. Iară cându au făcut Dumnădzău omul, întâiu au luat lut din pământu de l-au zidit sânгур cu mânele sale, dup-acéia au suflat într-îns suflet de viaţă. Pentr-acéia, cându more omul, trupul, cumu-şi iaste din pământu, méрге iară în pământu, iară sufletul, cumu-şi-i lucru din ceriu şi de la Dumnădzău suflat, méрге iarăşi la Dumnădzău. Şi nu că doră au făcut Dumnădzău omul să moră; nu l-au făcut să moară, ce dintâiu au făcut pre om fără de morte, fără bole, curat, fără păcate, bun dreptu, cu de toate darurile dărui. Şi l-au pus în raiu, într-acele loc frumos şi dulce, şi toate au plecat suptu mâna şi supt putérea lui, cât David proroc şi împărat să miră de atâta cinste ce-l cinsti Dumnădzău şi dzisă: „Doamne, ce iaste omul că-l pomenişi pri-nsul. Cu slavă, şi cu cinste-l cununaşi pri-nsul şi toate plecasi suptu picioarele lui: dobitocele pământului şi peştii apelor, încă şi

hierile munților și a câmpiilor și paserele văzduhului, toate acestea, plecate și ascultătoare, le dedeși omului, iubitoriu de omeni, Domne!“

Puținel că iaste mai mic omul decât îngerii, toate dède Dumnădzău pre voia omului, preste toate-l pusă mai mare și împărat. Iară deaca greși omul și călcă dzisa lui Dumnădzău, de-aciia cădzu în toate boalele și în toate neputințele și fu osândit de la Dumnădzău să moară și într-însul noi toți murim. Că mortea altă nemică nu mai iaste, fără numai plata păcatului și sămnul osândei lui Dumnădzău care iaste pre tot rodul omenescu. Moartea iaste o cale pre caré să petréce toată firca omenească, de domni nu să tème, de boiari nu să stidéște, de bătrâni nu să rușincadză, pre frâmséte nu caută, tinerétele nu le crută, de unul-născut nu i-i milă, ce pre toți vine într-u[n] chip. Și moartea nu iaste rea, cum dzise Iov, că mortea iaste odihnă omului, că tréce din trudă în odihnă, din scârbă în bucurie, din valuri în liniște, din tunérec în lumină. De iaste omul direptu, el să duce să-ș ia plata sa din mâna lui Dumnădzău, iară de iaste păcătos, el părăsése de-a facerea păcate. Mortea iaste o mutare din ceastă lume cătră a doa lume. Mortea iaste o portă fără de caré nu poate întra nime, nice pote tréce din ceastă lume trecătoare cătră viața cea netrecută. Pentr-aceaia mortul îi petrécem cu cântări dumnădzăiești de arătăm că mulțemim lui Dumnădzău; cu veșmente albe îmbrăcăm mortul de închipuim înnoirea veșmântului celui fără de morte; cu lumini-l petrécem de arătăm că din tunérecul aceștii lumi să duce în lumina lui Dumnădzău; cu fața cătră răsărit îl îngropăm de sămnăm Învierea, că cum apunc sorele și iară răsare, așé și mortul apune în pământul și iară să vor scula. Pentr-aceaia noi să crédem că va fi învierea, să nu plângem mortul prespre măsură, ca aceia ce n-au nădédje să învie; acelora să cade să plângă. Păgânii, necredincioșii să plângă morții săi, iară noi să crédem că va veni un ceas cându vor audzi

morții glasul fiului [lui] Dumnădzău și ceia ce vor audzi vor învie, cum dzice și Isaia proroc: „Învie-vor morții și să vor scula ceia ce-s în gropi“. Dece pentru că să vor scula morții, să nu facem lucrure schimonosite pentru morți, să nu ne rumpem hainele, ce mai vârtos inimile, că și pre noi accasta morte ne așaptă. Să nu ne dârăem obrazele și să ne rumpem părul, să nu cumva facem necredință învierii. Să nu grăim cuvente de răpștă spre Dumnădzău, să nu cumva stricăm și noo și mortului, ce să mulțemim lui Dumnădzău celuia ce au murit pentru spăsenia noastră. De veri să agiuți mortului, dă milostenie, că bună soție iaste milosteniia într-aceaia cale; dă lumină, fă leturghii pentru dânsul.

Să mérgem să petrécem mortul mainte până nu ne petrec pre noi alții și să vedem lucru mare și minunat, să vedem ceia ce-s în gropi. Putea-vei să spui carele-i împărat și carele-i rob, carele-i frumos și carele-i grozav, carele-i tânăr și carele-i bătrân, carele-i de rudă bună și mare și carele-i de rudă prostă? Au nu-s toți lut? Au nu-s toți țărăni? Vedeți, creștini blagosloviți, lucru cu obidă și plin de spaimă, vedeți și vă întrestati și de păcate să vă părăsiți! Vedeți și unul altuia nu zavistuireți, nice vă învrajiți! Vedeți și poftele lumii să urăți! Vedeți trupul mortului dzăcându, iară sufletul să grijéște pre calca acéia ce n-au călătorit nicedânăoară, că véde altă lume, altă împărătic, alte slugi, altu giudet, altă tocmală, alte lucruri carele niciodinăoară nu le-au vădzut. Pentr-acéia numai de sinc să grijéște, cum va da răspunsu de faptele sale. Deci și noi carii știm că fără de greș ni-i a méрге pre acéia cale, să agiutorim mortul cu ruga cătră Dumnădzău și să gicem: Domne, cela ce biruiesti cu morții și cu viii, răpăosadză robul tău carele acmu ai vrut de l-ai mutat dintru noi, odihnéște-l în locuri frumoase, în locuri luminate, în locuri cu pace și fără de grije, întru ceata direpților tăi, în hrana svinților tăi, întru veselii aleșilor tăi, în curțile céle veacinice, întru lăcașurile céle nerăsipite, întru

împărăția ta cea dumnădzăiască, unde nu-i grije, nice scârbă, nice suspin, nice lacrimi, nice bole, nice morte, fără numai bucurie și veselie neîncetată.

Pentru acéia și dumile-voastre, câți céreți și voi iertăciune de la Dumnădzău, să iertați și voi pre acest răpăosat de toate, că au greșit ca un om în ceastă lume ce au petrecut cu dumile-vostre depreună și să giceți toți: „Dumnădzău-l iarte!“. Așjidirea de va fi greșit vrunuia de voi, ore cu cuvântul, ore [cu] lucrul, ore întru ceva nu va fi putut îngădui cuiva de voi, iarăși să-l iertați de la totă inima și gi[ce]ți toți: „Dumnădzău-l iarte!“. Și câți nu s-au tâmplat aicea la pogrebu dumisale acestui răpăosat, iarăș acestu cuvântu să le spuneți și aceia toți să-l iarte și să dzică: „Dumnădzău-l iarte!“.

2. PREFEȚE

SF. IOAN GURĂ-DE-AUR, MĂRGĂRITARE (1691)

*Versuri Politice 8 asupra Stemelor Luminatului și înălțatului
Domnu Jö. Costandin Basarabă Voevod.*

„Semnul Domniei Corbul iaste cu Cruce,
Prenu caré de sus tãrie Doamne îți aduce,
„În scaunul strămoșilor în care acum domnești,
Al celor ce-s în laudă vechiloru Băsărăbești.
„Putéré dară cé de sus, care te-au coronat,
Cu Domniãa aciãsta și vrélnicu te-au arãtatu,
„Întărăscă și te adaogă cu Domnie slăvită,
Cu pace și cu lînește cu viață norocită.
„Mică și plecată slugă Măriei tale
„Radul Logofātu.“

„Pre Luminatului, Înălțatului și Slăvitului Io. Costandinu Basarabu Voevod, den mila lui Dumnezeu Domnu și oblăduitoriu a toată Țara Rumănescă, Domnului Domnului meu milostivu.

„Ce lucru mai bun și mai dumnezeescu suptu soare iaste, Pré luminate și înălțate Doamne, decât bincle și folosul de opște? Ce lucru mai slăvit și mai laudat în lume iaste decât den neștiut a face știut, și a câștiga pre cei ce n-au cu cé ce le lipséște? Și ce lucru mai sfântu și mai plăcut lui Dumnezău, zicu, iaste,

decât a povătuî neștine la lumină, pre cei ce trăiescu întru întunérecul necunoștinței și neștiinței? Căci cel ce iaste lipsit de cunoștința și știința lucrului, umblă întru întunérecul greșălii, asémené ca unul ce noapté încă vrându să mérgă la vre-o trébă-și, neștiindu drumul rătăcește, și așa în bezna acéia înfășurându-se, nu numai că ce umblă nu știe, ce și cade mai de multe ori în mari vătămări și nespuse ale lui pagube.

„Ierocliu filosoful, în tâlcuire ce face asupra stihurilor Pithagorei, celor ce le zicu de aur, zice: „Moarté cuvântătorului suflet iaste nedumnezeiré și necunoștința, căriia înprejurul vieții urméză, și răscoala cia fără-de-măsură, a netocmitelor și necuvioaselor poște; căci aflându-se, zice, în necunoștința celor mai bune ce sânt, de nevoe iaste-i a sluji celor ce mai réle sânt“.

„Cu nemica omul mai asémené lui Dumnezeu (ales Înpărații, Craii, Domni și alți stăpânitori) nu iaste, fără cu făcutul bine și folos de opște cât pren omenésca, zicem, putință iaste; căci precum Dumnezeu făcătoriu și ziditoriu tuturor și pricina pricinilor iaste, așa și *pronotis* și otcârmuitoriu și păzitoriu de opște, și toatei ființe de bine făcătoriu iaste.

„Direptu acéia dară și tuturor biruitorilor și stăpânitorilor pământului, a urma acéia le iaste. Cum și Agapitos Diaconul, la învățăturile ce face cătră marele Iustinianu împărat, zice: „Cinstéște (adecâte împărate) mai multu de toți pre Dumnezeu cěl ce decât pre toți te-au cinstit. Căci că dupre asămânare cereștii împărații, ț-au dat ție schiptrul păminteștii puteri, *i proci*“.

„Însă nu numai să asamănă lui Dumnezeu cu acéia, ales biruitorii cu bunăfacéré, zice, de opște, ce încă pren acéia și monarhul (adecâte Domnul sânгур stăpânitoriu) să osebéște den tirani. Zice, și dovedescu toți politicii și sfinții dascalii. Căci Domnul Monarhu, binele de opște caută, și la săvârșitul carele iasté folos tuturor a-l aduce să uită; iară tiranul la al său numai bine privește, și lui-și numai adaos siléște a câștiga, și ca să-și

împle voia, singur își pune și-și face legi și dreptăți poștele lui. Direptu acéia dară iaste și ticăloasă și plină de turburări și de lacrămi acia politic și tară, caré suptu tiran, nu suptu domnu, zace și să află.

„Dionisie Siracusénul tiranul, (care să văznesiia că iaste judecătoriu dreptu, cum și Iulianu Paravat o făciă, și totii asémené lor tiranii, că sânt direpți să laudă și să arată, ca pre prostul nărod să prilăstescă), istoréște Ghiorghie Kedrinos în carté istoriilor lui, că chemându pre Platonu filosoful, între altele l-au întreat și acéia: „Ce lucru politic iaste mai de folos?“ (Părându-i acelu Dionisie că-i va zice ceva după poftă-i, cum și nădejduia). Iară dumnezeescul Platonu i-au răspuns: „Nimică alta fără cât a face pre toți buni și vrédnici.“ Cu ce dară? Cu învățaturi, cu cuvioase pilde, cu obicée bune, și cu toate celé care mai știuți, mai învățați și mai buni i-ar puté face, de nu pre toți, macară pre mai mulți.

„Căci acéia iaste tot greul, toată greșala și toată nevoia tuturor, a nu avia știința și cunoștința lucrului. Acéia iaste mai maré ciată și întunecare minții și sufletului, și decât toate căderile ființei omenéști mai ria iaste ne a avéré (*sic*) știința și cunoștința adevărului, că dela acéia pogoară și spânzură toată greșala și vina tuturor lucrurilor și lucrărilor.

„Direptu acéia și acel luciafăr al lumii, stâlpul și coloana besérecii Răsăritului și pravoslavniciei credinți trâmbiță, Ioanu Zlataust, zicé: „Căștigați cărți „doftorii sufletului, că aciasta iasta pricina tuturor rélelor, neștiința și necunoștința scripturilor și adevărului.“

„Acésté dară și multe ca acésté, Pré luminate și înnăltate Doamne, dupre multe dovéde și aiavé fapte, îți cunoaștem și știm că înalta-ți minte nu iaste alta, nici altele mai multu socotești, fără cât cu ce moduri și mijloace ai puté aduce și a da folos și bine de opște, precum și adevărați sântem, că de ar fi pren putință, am auzi și noi den gura Mării tale, de ticăloasa

patriia noastră, cel cuvântu ce oară cându Gaie Octavie Chesariu de Roma lui zică: „De cârpici o am găsit și de marmură vă o am lăsat“. Ioan Zonarà, și alții mulți, în viața acelu Avgustu istorescu.

„Însă iaraș, cât iaste pren putință, tăcem altele a le pomeni de ciastă dată, care de nu cu blândetele-ți, răbdare-ți și alte den fire-ți multe bunătați, nu s-ar stâmpăra și nu s-ar otcârmu, ales într-aceste cumplit și peste tot turburate vremi, cine ar mai putia sta, cine ar mai puté răsufila, sau cine cu ce ar cugeta, sau ar ști a să mângăia, au moșnen, au strein, într-acestu pământu, acum năpădit cu tot féliul de lumescu rău și nevoi, ca și alte țări călcate și pustiite de stricăcioasele oștiri ce vedem și auzim.

„Zicem dată, pren toate aceste iuți și gréle vrémi, a nu face și pre alții părtași de bunătațe nu lași, ce iată în tot chipul, ca un pururé privighitoriu Domnu și bun stăpân, la lumina cunoștinței povățuești și den cé ce nu știu să știe a-i aduce pre toți nevoești. Și aciasta mai alésă și mai de folos iaste, că nu numai la céle politice pămintești, care ca umbra și fumul trecu, ce și la céle neputrede și cerești, unde iaste adevărata moșteniré omenéscă, a-i trage pren buna faptă te silești. Acéia știindu-o adevărat, că singură numai adecâte buna faptă iaste nemoartă și vécinică.

„Împăratul Vasilie, învățându pre fiu său Leon cel mare împărat, în capetele învățaturii, aciasta în cel dentâiu scrie și zice: „Căștigă și foarte iscusit „folositoriu de viață, nu numai împăraților, ce și celora-lalți tuturor iaste învățatura, căci cel ce câștigă acéla și trupéște și sufletéște foarte să foloséște, *i proci*“. Și iarăși mai jos zice: „Că precum soarele pre pământ, nefiindu de față, toate întunecate și ne-osebindu sântu, așa și învățatura den suflet lipsindu, toate amestecate, și netocmite să află. Direptu acéla dară apucă învățatura (zice) buneii fapțe, și vei dobândi viață iubită de Dumnezău, căci numai fapta bună den toate alte căștiguri, iaste nemoartă“.

„Cătră acéla dară Măria ta, ca un adevărat și pre legi Domnu, mult silindu-te și nevoindu ori cu ce mijlocu de a aduce învățatură și știință în sufletele omenéști, lucru iubit de Dumnezău și folos de opște, mai vârtos Rodului nostru Rumănescu, văzându-l atâta scăzut și lipsit de multe, și ales den învățatură (caré decât toate alte trebuințe în firé omenéscă, acéia capul iaste); căci, iarăș zicu, acéla lipsind, nici omul desăvârșit om să poate numi, nici lumina de-ntunérec osebi, nici adevărul den neadevăr să poate cunoaște și judeca.

„Prenu acéia dară, ca să poată avia fiește carele cunoștința celora ce ar fi și ar citi (că a citi neștine și a nu înțelege, în zadar și în deșărtăciune iaste), Măria ta noao micilor și plecatelor slugilor ai poruncit, ca și aceste alése cazanii și sfinte învățaturi, căroră și Mărgăritariuri le zicu, ale pré fericitului și marelui Sfântu și Dascal Zlatoustu Ioan, dupre limba grecéscă într-a noastră rumănescă să le întoarcem.

„Gură și rostu de aur îi zicem împreună cu toată lumé acestui Ioan, nu doară că fălcile, gingiile, dinții, măsélele, limba-i, și ca acésté care facu gura, de aur i-au fostu, sau au putut fi, ce numai căci cuvintele și graiurile lui mai scumpe și mai folositoare era, și încă sântu la cei ce le ascultă, decât aurul, mărgăritariul și alte pré scumpe pietri. Și căci den rostul lui cură învățaturile mai iubite și mai dulci, nu numai decât miiaré sau zaharul, cum s-ar zice, ce și decât acé amvrósia și nectar (de care Elenii băsnuia, că era mâncaré și băutura dumnezeilor lor) mai cu dulciată și mai cu dragoste au fostu și sânt.

„Plinit-am dară dupre puțină noastră știință, porunca Mării tale și dupre putință-ne am silit așa scoțându-le, ca să poată fiește care Rumân, ce și puțină învățatură ar avia, să înțelegă. Și macară dé Dumnezău toți cititorii de ar pune acé nevointă și osârdie, ca citindu cu minté să poată înțelege, și ca sufletele céle însetoșate de spăsenie, să să poată adăpă de-ntr-acésté, ca den apa izvorului vietii de véci, caré Domnul Dumnezău

mântuitorul nostru Hs. zice și făgăduiaște Samaritenii și tuturor credincioșilor creștini. Ioan, Evg., cap. 4, stih 14.

„Și într-acesta chip sfârșindu-se și aciasta, să să tipărăscă ai poruncit, cum Bibliia Sfântă s-au făcut, care săvai că de la răpăosatulu Șerban Voevod, unchiul Mării tale, s-au început, iară și la începutu-i, ca un vel Log. ispravnicu ce erai, și pre acela nu numai cu osârdie ai nevoit a să isprăvi, ce întru fericitele zilele domniei Mării tale a o săvârși de tot ai făcut.

„Carte lui Meletie Sirig înprotiva eresilor calvinești și întrebărilor lui Chiril Lucari patriarhului oarecându Tarigradului ce au fostu. Și adaoșele ce Dositheu Patriarhul Ierusalimului iară înpotriva acelor calvinești eresii de ici de colia au adunat, încă cu voia-ți și bucuros a să tipări grecește ai fostu. Care toate acéste, nu cu mici, sau cu puțin cheltuiiale ale Mării tale s-au tipărit și s-au făcut.

„Mai sântu încă pre mâini-ne acum de să mai scot de pre grecește rumânește, Mărturia pravoslavnică, ce-i zicu, de Nectarie al Ierusalimului patriarhu făcută, și altele care cu Dumnezeescul ajutoriu nevoim a le isprăvi, ca și acéle în tipariu să să bată, și altele multe bune să să facă, spre folosu de opște. Unde vedem, iară zicu, și cunoaștem că toată nevoința și gândul Mării tale iaste, ca în pomenire vecinică, bună faptă să lași și ne-mortu nume să-ți câștigi.

„Rugăm dară, și den adâncul inimii rugăm pre Dumnezău cel puternic și milostiv, carele toate câte sânt le-au orânduit și tocmit, cu adâncă și vecinică înțelepciune sa, pren care înțelepciune și împărații împărățescu, și puternicii scriu dreptate, prentre-ânsa marii să mărescu și domnii biruescu pământul. Solomon cap. 8, stih. 15, 16, și carele viața și lumina cea adevărată iaste. Pre acela, zicu, rugăm, ca să lumineze și să întărească pre Măria ta, la toate cele bune și folositoare, și până în adâncii ani, și pre cinstite bătrânețe să te trăiască și fericit

să te păzescă, Patriii, noao și Rodului nostru purure mângăiare, bucurie și slavă dându-te și avându-te.

„Ai Mării tale mici, plecați și dirépte slugi

„Șarban al doile Logofăt

„i Radul Logofăt.“

„Cătră de bine voituriul Cititoriu.

„Iată, Cititoare de bine voituriu, că-ți întinzu masă. Însă nu masă trupescă, gătire persiană (cum s-ar zice) adecâte cu mirodii și alte amestecături ca acéle, care numai ceriului gurii dau pre scurtu gust și plăcere, și iarăș după acéia flămânzești, însetoșăzi și mai de multe ori peste sațiu mâncându și bându bolnăvești și moarte în cé de apoi îți pricinesti.

„Ce masă, zicu, duhovniască, de adevărata dulciață și de toate bunătățile plină și bogată, și cu tot féliul de roadă, în folosul sufletului înpodobită și gătită. Den care hrânindu-se, cu cât mai multu ia, atâta mai mare poftă îi dă și-l însănătoșază și-l înbărbătează.

„Iaste dară aciasta, scumpele și folositoarele de suflet și de trup învățături, și dascălii ale marelui dascal și Sfântu Ioanu Zlataustu, unul den cei aleși stâlpu întăritoriu săborniceștii și apostoleștii a Răsăritului besereci și adevăratei pravoslavnice credințe îndireptătoriu.

„Cari pré dulci învățături și alése cazanii (Nu den noi-ne, adevărul mărturisim, mișcat, ce den porunca pré înălțatului și pré luminatului Domnului nostru Ioan Costandin Basarabă Voevod înpinși sântem) dupre limba greciască pre a noastră rumănescă, le-am întorsu, precum și alte cărți am făcut și încă facem.

„La a cărora nevoințe avut-am îndireptătoriu pe cinstitul blagorodniculu și pré înțeleptul dumnélui Costandin Cantacuzinò, biv vel stolnic; însă la cele mai adânci filosofești și bogoslovești *noimata* ce s-au aflat, pre dumnélui ca pre un

epistimon și știutoriu l-am avut lumină și dezlegare întru toate, și a noastră adevăr osteneala aciasta, iară osârdiia, porunca și multa cheltuială, la altele toate ce trebuescu, și ales la tipariu, a Mării sale milostiv mai sus pomenit stăpânului nostru iaste.

„Priiméște dară, iubite cititoare, acésté cu întinsă și drăgăstoasă frunte și cu inimă curată. Și citindu-le pune-ți minté ca să înțelegi ce cetesti, că de vei înțelége și cu dreptu și creștin sufletu le vei lua, créde cum însu-ți vei pricépe, că atâta cunoștință și dulciată vei simți, cât sațiu că numai au, singur vei mărturisi.

„Nimică așijderé acestu bun și sfântu părinte și dascal (Zlatoustu zicem) nemișcat și nezis nu lasă, care și în firé și în politia omenescă să nu fic. Dreptu acéia și cunoștința sufletului fiește căruia cum iaste, să atinge și să împunge. Unde unii ce să pricep într-unele greșiți și căzuți, după frăgizéla omenescă, aducându-și aminte să căescu și despre acélé (de li s-ar mai da și vréme a le face) să sficscu. Alții iarăș dentr-acésté să îndireptéză, și céle ce n-au știut bine a face, facu, și traiul lor la cale mai bună, și mai plăcută lui Dumnezeu și oamenilor a-și pune, să învață.

„Toate dară acésté spre spăsenie și spre viața cé adevărată și pré fericită să uită și privescu, ca cătră un săvârșit și țef neclătit și nemișcat. Caré pre fericită și de véci viață, mântuitoriul lumii Is. Hs. Domnul și Dumnezeul nostru pren sângele său, cu necugetată și nepricepută de nici o zidire dumnezeiască taină răscupărându-o o au câștigat noao, și o făgăduiaște, și o dă tuturor celor cu frica lui Dumnezeu creștini, căroro adevărat și diréptu cred și nădejduescu într-ânsul și prentre-ânsul făcându-i poruncile o dobândescu.

„Pre care spășitoriu Domnu rog, ca să învrednicească și să spodobescă pre toți după milosârdia sa a câștiga acéia viață, și cu dânsul a împărăți în vécii de véci întru cereștile de dânsul gătite lăcașe, unde ochiul n-au văzut, uréché n-au auzit, nici

în inima omului nu s-au suit, cum și fericitul Pavel cătră Corinthéni, în cé dentâiu carte cap. 2, stih 9, scrie și adevereză.

„Mai mici și de bine voituri

„Șarban al doilea Logofăt

„i (și) Radul Logofăt.“

THEODOSIE VEȘTEMEANU
 PREFATĂ LA MINEIUL PE
 SEPTEMBRIE 1699

„Pré blagocestivului, luminatului și înălțatului Domnului și Oblăduitoriului a toată Ugrovlahiia Io. Constantinu Băsărabă Voevodă, sănătate, bună viață, pace și spăsenie dela Dumnezău rugămu, iară dela smereniia noastră, blagoslovenie și ertăciune.

„Mărturisitu iaste de toți lucrulu acesta, precum și Sinesie filosoful mărturiséște, cum că un omu, și mai vârtos putérnicu, când bine și înțeleptéște s-ar chibzui și s-ar socoti, îndulci-se-voru de minté și cunoștința aceluia, și pentru ale lui bunătăți, nu numai orase și cetăți, ce și țări, și domnii, și limbi multe, și céle de aproape, și céle de departe, și de multe ori și toată lumé. Unul au fost marele și tocma cu Apostolii împăratul Constantinu, iară toată lumé o au luminat și au stăut a unuia numai cunoștință și bună faptă, folos toatei lumi. Căutându dară a tot îndurătoriu Dumnezău cu blându ochiu spre noi, pre alt Constantinu și acumu au rădicat, și la nume, și la faptă asémené cu acela: Adecă zic pre Măriia ta, întru tot nevoitoriu blagocestivici, ca și acela, și foarte ales paznicu celor de Dumnezeu date dogme, ca cum nu numai ale Politiei cu înțelepciune chivernisești, ce și ale Beséricii, cu bună orânduială înpodobești, rădicând și înălțând, nu piramide și chipuri, ca cei mai de demult spre nici un folos, ce ca un al doilé

Zorovavelu, foarte mari den temelie mănăstiri și multe besérici înnoind întru slava lui Dumnezău; mai mult decâtu fiește care iubindu buna cuviință a caselor dumnezăești și locuri de lăcașurile slavii sale. Dentre care bunătate și cunoștință, nu numai unii spre o parte să îndulcescu, ce și cetăți și oblăduiri, și în scurt toată lumé strălucită iaste cu razele bunelor fapte ale Mării tale, și cei înpotrivnici de minté cé mare a Mării tale să miră, și cé desăvârșitu direptate laudă. Al doilé Davidu întru blândéte te numescu, și cé spre Dumnezăire a Mării tale evlavie laudă. Lipsite era dară besérecile noastre de Canoanele céle ce cântă ale sfinților, ce să prăznuescu în 12 luni ale anului; iară ascuțita socotéla a cunoștinții Mării tale, nu numai lipsa acestora au plinitu, ci și turburare cé ce era mai înnaite la beséreci au potolite; pentru că era învățăturile tipicului și ale orânduialelor la Minéiu scrise cu mâna, pre limba slovenescă, iară preoții noștri de pre la sate nici de cumu înțelegând limba acéia, orânduialele besérecii nu să făcé deplinu, nici viețile sfinților să citiia, ascultătorii neînțelegându, și proceștile citanii, aramă sunându era, au ținbale strigându să auziia. Iară cé de la Dumnezău cunoștință și blândéțele Mării tale, cu blânzi ochi, și spre acésté căutându, ca altu oare care Ptolemeu, pren mulți și știuți talmăcitori talmăcindu, spre înțelesulu tuturoru le-ai făcutu, și așa pren buna socotéla a Mării tale toți învățători de multe oare care, și de folos s-au făcutu. Încă și în tipariu toate acésté le-ai datu, întru slava lui Dumnezău, și întru cinsté sfinților celor credincioase slugi ale sale, lucru făcându plăcutu lui Dumnezău și vrédnicu de minune. Care macară că mulți domni au venitu și s-au trecutu, și nici unulu până astăzi nici în gându au pusu, nici au cercatu, ce dentru toți s-au păzitu de Dumnezău aciasta numai la Măriia ta, precumu n-au bine vrutu întru aceia Domnului, că mare folos aciasta au adusu pravoslavnicilor. De care eu mai înnaite de toți, precumu de Dumnezău sântu pus, pentru multa milă a sa, Archiereu acéști

întărite de Dumnezeu eparhii, drept acéia și mai multu de câtu
toți m-am bucuratu, și lucru am lăudatu, și osârđia am făluitu,
și a totu cinstitulu cap al Mării tale, cu céle den suflet, și den
inimă, și den rostu rugi și lagoslovenii am încorunatu, care fie
și dela Dumnezeu blagoslovitu de acumu și în véci, împreună
cu toată cé de Dumnezeu slăvită casa Mării tale și cu luminatii
și iubitii Coconi, și rude, și boiarii curții Mării tale și ai Țărâi,
și cu tot creștinescul norod, ce suptu dirépta oblăduire a Mării
tale să află, păzindu-te mai pre sus decât toată răutate și
stricăciune, pacinic și îndelungat în viață, și până într-adânci
bătrânețe, întru înălțat scaunul Mării tale neclătit. Fericit cu
adevărat, de Dumnezeu slăvite Doamne, pentru aciasta te
chemu. De vréme ce ai căștigat întru aciastă viață ajutori și
paznici Mării tale pre atâte fericiți îngeri, apostoli, mucenici
și sfinți, pre a toată stăpânitoare și de Dumnezeu născătoare,
și pre sângur spăsitoriu lumii Hs. Dumnezeu, ale căroro
dumnezești Canoane și laude ai făcut la toate besérecile noastre
a să cânta, și vicțile lor a să citi, și de toți a să înțelege. Drept
acéia cu adevărat nădejduescu, că și dupre cé dentru adânci
bătrânețe mutare, spre cé nestricată viața Mării tale, te vei
bucura cu aceia, și te vei veseli întru împărăția ceriurilor
îndulcindu-te, împreună neîncetat de dumnezăiasca și nespusa
acéia fericire, Aminu.

„Al Mării tale herbinte cătră Dumnezeu pururé rugătoriu,
smeritul

„Mitropolit al Ungrovlăhiei Theodosic.“

ANTIM IVIREANUL CHIPURILE VECHIULUI ȘI NOULUI TESTAMENT

Chipurile Vechiului și Noului Testament, adecă obrazele
oamenilor celor vestiți ce să află în „Sfânta Scriptură“, în
„Biblie“ și în „Evanghelie“ și adunare pre scurt istoriilor celor
ce s-au făcut pe vrémea lor, adevérend a fieștecăruia viața și
faptele atâta a celora ce au viețuit cu viață bună, cât și a celora
ce au viețuit cu viață necuvioasă, începând de la Adam și
pogorând până la Hristos, acum întâi într-acest chip alcătuită
și așazăată, prin multă nevointă și osteneala preasfințitului
mitropolit al Ungrovlăhiei chir Anthim Ivireanul și închinată
cu cucerie, spre semn de dragoste adevărată, prealuminațului
și înălțatului marelui domn și oblăduitoriu a toată Țara
Rumânească Ion Constandin Brâncovcanul Basarab Voevod.

Dat în vestitul oraș al Târgoviștei, la anul de la zidirea lumii
7217 <1709>, meseți iulăie, 1.

„Făcut-au Domnul Dumnezeu toate din neființă
Și în ființă le-au adus cu multă biruință
Și după acéia au zidit, luund pământ și tină
Pre omul cel dintâi, Adam, fără cuvânt de vină,
După asămânarea Sa făcu-i închipuire
Suflând asupra fétii lui și duh de viețuire

Adăugând din coasta lui, face, cu socotintă,
 Pre Eva, dându-i ajutoriu spre bună lăcuință.
 Și dintr-acestea amândoi mulți oameni să născură
 Precum să vede luminat de-a rândul în *Scriptură*;
 Oameni aleși și minunați, vestiți în fapte bune,
 Trăind în blagocestie, precum *Scriptura* spune.
 Și de la acestea de la toți luu asemănare
 Și iubitoriul de Hristos, întru credință tare,
 Prealuminatul Constandin din viță Basarabă,
 Stăpânul Țării Rumânești, mulți ani să aibă,
 Care la sine adună florile bunătății
 Și cu credința defaimă căile strămbătății."/

PREALUMINATULUI ȘI PREAÎNĂLȚATULUI DOMN
 CONSTANDIN BRÂNCOVEANU BASARAB VOEVOD

Multe și despărțite sânt faptele și sfârșiturile a cugetului celui mulțemitor, prin mijlocul a căroră să adeverează fără de prepusul cum că rămân întru neuitarea celor ce li s-au făcut binele. Toate facerile de bine ce au câștigat, iară mai vârtos și mai ales aceste doao: întâi mulțemita cea adevărată care să face din inima cea călduroasă prin cuvânt și-a dooa, oarecare daruri mici spre semn de cunoștință a datoriei ce li s-ar cuveni.

Pentru aceasta dară și smerenia noastră, cunoscând cum că pentru multele folosuri și faceri de bine ce ai arătat și arăți măriia ta de-a pururea cătră noi sânt datoriu nu numai să mă rog lui Dumnezeu, pentru fericita sănătate și buna întărire întru luminat scaunul mării tale, ce și veri cu ce alt mijloc aș putea să mă arăt cătră măriia ta mulțemitoriu și voitoriu de bine atâta la cele sufletești, cât și la cele trupești.

Drept acéia am vrut cu iubire de osteneală de am adunat și am însemnat întru această cărticică chipurile și obrazele tuturor strămoșilor noștri anume carele din carele să trage, precum să povestesc în sfânta și dumnezeiască *Scriptură* în cea

vêche și în cea noao și ca un dar mic și mare să o aduc creștineștii stăpâniri a înălțimei tale, mic zic pentru statul ei, de vreme ce pre scurt și cu puține cuvinte închiiaie toată rodoslovie de la Adam până la Hristos; mare, iară, pentru gândul, căci întru accastă rodoslovie să cuprind obraze de oameni mari și minunați, proroci, drepti și împărați, a căroră râvnitor fierbinte ești înălțimea ta și o oglindă curată prin mijlocul a căriia poate să vază fieștecarele toate bunătățile a celor fericiti bărbați.

Și socotesc lucrul acesta să nu fie fără de cuvânt și fără de socoteală; una pentru căci acéle ce înțelegem prin auz și prin cetaniia a multor zile cu vedéria chipurilor celor însemnate și cu cetaniia povestirei lor pre scurt mai mult ne încredințăm și mai pre lesne întru pomenire le putem păzi. A dooa, ca celuia ce ești stăpânitoriu întru așăzământ preaslăvit și întru oblăduire prealuminat și de atâta mulțime de credincioși purtător de grijă și chivernisitor să cuvine drept acéia a fi adus înălțimei tale de la noi un dar ca acesta; că céle luminate și preaslăvite să cuvin iară celor luminați și preaslăviți. Pentru că măriia ta întru prealuminatul neam al Băsărăbeștilor dintru cari s-au arătat domni vrédnici și creștini, însuți ai odrăslit ca o odraslă cu străluciri de aur și ai înflorit ca o floare cu bun miros, păzită cu mila lui Dumnezeu, nevestejită până acum și să va păzi și de acum înainte kata diadohin pentru multele și nenumăratele faceri de bine, carele au câștigat cei de departe și cei de aproape de la creștineasca și asămânătoarea lui Hristos voință a mării tale, pentru care lucru de vom zice și te vom numi coroana tuturor domnilor nu vom greși adevărului, de vreme ce ca un maslin roditoriu ce ești sădit în casa Domnului întinzi spre toți ramurile céle nevestejite ale milosteniei și făclia creștinescului tău suflet spre faptele cele bune și dumnezeesti pururea aprinsă cu focul credinții și a dragostei cei fierbinte și pusă în sféșnic pentru ca să lumineze tuturor celor ce sânt întru întunerécul scârbelor.

Și precum într-o grădină împărătească cu multe podoabe să află multe și de multe feliuri de flori, carele veselesc cu mirosul toate simțirile celor ce s-apropie, așa și chipul cei de Dumnezeu împodobit înălțimei tale iaste plin și împodobit cu multe clauri și bunătăți și pociu zice cum că, ca alt Pariv indianesc, carele cu puteria lui cea trăgătoare trage la sine toate materiile sau ca alt izvor din Scotusa ce închiagă toate vasăle cele stricate, așa și blândețele măriei tale trage pre toți cătră sine și-i închiagă cu mângâiare și tămăduiaște a fieștecăruia scârba inimii și supărarea lipsii cu îndurarea.

Și cu adevărat ești tot cu totul un chip însufletit asemene făr' de nici o despărțire cu acei minunați și vestiți ce mai sus s-au zis, atrăgând și adunând de pre la toți bunătățile cele mai de treabă și mai mari: însă de la unul cucernicia, de la altul credința cea fierbinte și râvna cea dumnezeiască, de la altul iubirea de streini, de la altul blândețele, de la altul îndelungă răbdarea și nerăutatea, de la altul milostivirea și iubirea de săraci și de la alții alte bunătăți, carele sânt cunoscute și adevărate că le ai măriia ta, iar mai vârtos și mai ales de la dulcele mieu Iisus, smereniia cea de margine; că decât te-au mărit Dumnezeu și te-au înălțat în cinste și în stăpânire, cu atâta mai vârtos te smerești cu duhul. Și pentru aceia cu multă cucerie te afli supt jugul cel bun și supt sarcina lui Hristos cea ușoară, priimind cu multă răbdare și cu multe blândețe necazurile și supărările cele multe și de multe feliuri ce vin neîncetat, totdeauna, de toate părțile.

Și precum cel într-un nume cu măriia ta slăvitul și de Dumnezeu încununatul, marele și întocma cu apostolii Constandin, întâiul împărat al creștinilor n-au ținut cu putere omenească schiptrul împărăției, ci numai cu singura nebiruita puteria împăratului cresc, într-acestaș chip și măriia ta, ca un iubitoriu de Dumnezeu nu nădăjduiești a chivernisi trebile domniei cu ajutoriul și cu înțelepciunea omenească, ci chemi

pururea și ajutoriul cel de sus căruia mă rog neconținind ca să ajute măriei tale, păzindu-te cu sănătate, cu veselie, cu viață îndelungată, mai presus decât toate celiia ce aduc întristare, neclătit și nemișcat, întru înălțat scaunul măriei tale, împreună cu toată luminată rudenii măriei tale. Amin.

Dat în vestitul oraș al Târgoviștei, la anul de la zidirea lumii 7217 <1709>, meseșă iulăie, 1.

A păzitei de Dumnezeu înălțimei tale, întru Hristos rugător, smeritul mitropolit al Ungrovlahiei, Anthim.

THOMAS A KEMPIS, URMAREA LUI HRISTOS

Thomas a Kempis, *Urmarea lui Hristos*, traducere din latină (*De imitatione Christi*) în slavonă de Udriște Năsturel, mănăstirea Dealul, 1647

ПРЕДОГОВОРИЕ,

ПРЕ'ОБРАЩЕННОМЪ | ꙗко ѡкрѣпеномъ, прѣсвѣтѣишмаже | ѿ хрѣта ѿи҃сѣ,
Гена Гѣи, Варлаамъ. | Бѣше кѣргодѣише, Митрополитѣу | Соучаекомъ, ѿ еписк
Моладѣекомъ земаа архидѣишеу, Тимѣишмаже | евоамъ едикъ ѿ кѣргодѣиша, ꙗже
дѣла писанныи, речекоути каидѣа, рѣдованнеа гѣише.

Книжцѣ о҃убо сѣю, ѿ хрѣ подражати, | званѣ въ лѣпошѣ послѣдию, ꙗже ѿзвѣ-
шомъ въ речотѣ, ѿ нѣ вѣдѣкѣ прѣ-рѣдѣ, ꙗменокѣи са достоѣннѣиша ѣст'-ѿ
мнози о҃убо врѣмѣа, ѿ 'ѣк дѣ рѣсѣ | дѣиства моишѣ: в' домѣ нѣишѣ вапѣ-мѣ ѿ
направлѣамъ, кѣр' въ ѿспитишѣ ни | кѣдѣже трѣсѣмаю, ѿ ѿнагѣи врѣмѣи на | етѣ-
жѣнишѣ, нашепта гѣю Сарма'-скаго въ вѣиш земаѣ ѡубѣа: ꙗдѣ ѿ | нѣ вѣрши
сѣражѣишѣ, поражишѣ о҃убѣ ѿ | послѣдѣишѣ. вѣишамъ же ѿ идишамъ и | ѿгарѣишамъ
вѣи, ѡубѣ ѿнѣамъ кѣр' | нишѣ: пакѣиша о҃убѣ вѣишѣ, мѣишѣ съ еко-|ѣишѣ чѣдѣ. ѿнагѣ
прѣлѣкѣамъ ѿ прѣ-сѣкѣамъ домѣ Моладѣе' . ѿ тоѣк, о҃убо нѣишамъ ѿидѣ тогда
выдѣишамъ кѣрн-сѣпѣкѣишѣ ѿ съ ѿишамъ кѣрѣишѣ кѣи-|гѣ мѣишѣ ѿ кѣрн
сѣишѣ (ѿ'сѣрѣишѣишѣ пѣстришѣ Начѣишѣ) пѣишѣ. | Пѣ врѣмѣи же нѣмѣлѣкѣ, ꙗдѣ

PRECUVĂNTARE

Prea sfințitului și de Dumnezeu alesului și prea înțeleptului în Christos părintelui, domnului Varlaam, cu binecuvântarea dumnezească mitropolit al Sucevii și arhiepiscop a toată țara Moldovii, prea căldurosului viu stăpânitor și binefăcător, cel mai jos iscălit, ca un rob închinându-i-se, îi zice, să se bucure (îi salută).

Cartea aceasta purtând frumosul titlu despre Imitarea lui Christos și prea vrednică fiind a se numi cu toată dreptatea aur adevărat, de multă vreme, ca să zic așa din anii copilăriei mele, aruncată și prăfuită în casa noastră, ca un lucru ce, în adevăr, nu era de nevoie nimănui, a fost luată de noi, din vremea aceea, adică din vremea venirii neamului Sarmaților în țara noastră, când după luptă, fiind bătut și biruit acel neam de oștile voastre și ale noastre și ale Agarenilor, fu prinsă (robită), voi mama cu copiii săi, a acelei prea slăvite și prea luminate case a Moghileștilor. Pe atunci mi-aduc aminte că a fost adusă de către ai noștri, care au fost acolo și au cumpărat-o împreună cu alte cărți și lucruri – o prea sfințite cap al păstorilor! Și nu după puțină vreme, ajungând la vârsta tineretelor, am căpătat așa dor în inima mea, multă și caldă și de Dumnezeu dată dragoste pentru limba râmlenească sau latinească, nouă vădit înrudită; astfel că în minte și în inimă nu mai purtam aproape nici un alt gând, decât să învăț această limbă, noaptea și ziua, fără încetare exersându-mă. Până ce șeful înțelepciunii și dătătorul de înțeles (de pricepere) a binevoit să potolească setea inimei mele aprinse de dragostea plină de flăcări pentru (această) limbă, printr-o deosebită deprindere (învățatură) – într-adevăr – nu numai din înțelepciunea cărților scrise, ci și convorbirea vremelnică și nevremelnică cu toți cci ce o cunoșteau bine și în chip natural (nu artificial), fără să-mi fie rușine. Astfel, cu ajutorul luminat al celui ce povățuește pe tineri (tineret), din neștiință pe încet s-a ridicat mîntea mea prea tâmpită, (și) cartea aceasta, poate ca una ce era mai potrivită pentru înțelegerea mea, poate ca una ce era învățătoarea cea mai iscusită pentru a imita în adevăr pe Christos – precum singură pe sine, în toate cele pentru ale ei capitole, se arată, plină fiind de toată înțelepciunea cerească și dumnezeiască – foarte rar era pusă la o parte de mâinele mele, până ce filosofia ei, inspirată de Dumnezeu, pătrunse în mintea

și inima mea, unindu-se cu iubirea statornică de Dumnezeu, și printr-o arătare dumnezeiască) s-a îngăduit ca această mică floare de aur să fie înfățișată lumii în limba sfântă slavonă (așa cum a mai fost tradusă în alte multe limbi orientale și occidentale, după ceea ce am auzit spunându-se la multă lume și după cum cu însumi mi-am putut da seama de aceasta).

Am fost împins și încurajat până acum de influența iubirei mele pentru aceste două limbi, adică slavona și latina. Traducerea acestei mici cărți de aur, zămislită de mult timp în mintea mea, ca un fruct arzător de dragoste, a fost făcută pentru folosul obștesc, ca și pentru al meu personal.

Dumnezeu cel a tot puternic, care hotărăște orice lucru și alcătuește totul spre binele lumii, a binevoit ca această carte folositoare sufletului să fie, în sfârșit, îmbrăcată în timpul de față în haina slavo-iliriană, *înăuntrul meu*, prin adevăr, iar nu prin știința umană, pentru că este o culegere de înțelepciune, o creatoare a binelui, scaunul duhului sfânt și un propovăduitor al cuvântului lui Dumnezeu creatorul.

Fii sănătos Părinte al Părinților cel prea binecârmător. Al prea Sfinției Tale, de Dumnezeu alesul de ambele părți, mântuirea caută prea iubitul rob.

Orest Năsturel, al doilea logofăt al țării Ungrovlahiei.

PREFAȚĂ LA TRIODUL PENTICOSTAR (ATRIBUITĂ LUI UDRIȘTE NĂSTUREL), TÂRGOVIȘTE, 1649

СЛОВО БЖИИ ПРОМЫШЛЕНТЕМ и каледарте. Владѣица кса зема
сгроклути западинскеа, ѿ преч; Честакѣиномс ѿ прпедкѣиномс кк ѿрме-
настѣ ѿ хрстк ѿшс дамскѣиномс, кксѣа сѣс ѿмнѣица гѣры ѿдонскѣа. прѣнѣаниномс
ѿнеокдѣиномс ѿ кѣ сѣмѣ сѣина ѿ сѣиномѣ сѣккѣиномѣ сѣкѣкар, дѣжнѣи пѣ-
кѣнѣ ѿ дѣлет.

ELENA, PRIN GRIJA ȘI HARUL LUI DUMNEZEU STĂPÂNA ÎNTREGII ȚĂRI A UNGROVLAHIEI TRANSALPINE, șcl., prea cinstului și prea cuviosului întru Hristos dintre ieromonahi părintelui Damaschin, prea alesului mărturisitor al întregului munte Athos cel cu nume sfânt și tuturor cclor ce sânt din sfințitul sobor sârbesc le face cuvenită închinăciune.

Къ читатию

Нѣа прѣкѣиномѣ каледте, кк трѣи прѣкѣиномѣ. ѿа прѣкѣиномѣ, ѿ сѣа ѿсѣ ѿ сѣа сѣкѣиномѣ ѿ ѣди порѣди ѿсѣ прѣкѣиномѣ, ѿ дѣа кксѣ сѣс ѿнекѣиномѣ рѣиномѣ сѣтѣиномѣ ѿ ѿа прѣдетѣиномѣ кк ѿсѣиномѣ ѿ сѣс ѿнекѣиномѣ, ѿ кксѣ кѣдѣ ѿнекѣиномѣ, прѣкѣиномѣ ѿ кксѣиномѣ ѿжѣиномѣ, прѣкѣиномѣ. ѿ кѣгѣиномѣ кѣиномѣ рѣиномѣ ѿа, прѣкѣиномѣ сѣтѣиномѣ западинскеа сѣ-
прѣжнѣиномѣ прѣкѣиномѣ гѣра ѿ кксѣиномѣ ѿ мѣи каледте. кксѣа зема сѣтѣ-
кѣиномѣ сѣмѣдрѣиномѣ ѿ кксѣиномѣ прѣ сѣиномѣ ѿрѣиномѣ Стефѣна аггѣиномѣ кксѣа зема сѣтѣиномѣ. Пѣаѣте кк ѿнекѣиномѣ сѣа кксѣ дѣиномѣ кксѣа
трѣд ѣкѣиномѣ кк ѿнекѣиномѣ гѣдѣ трѣиномѣ. кк ѿсѣ кѣиномѣ мѣа. ѿсѣиномѣ.

Свѣтилаже міра. Зѣрнѣ мѣца мѣртѣа, къ ка. дѣкъ напѣматъ сѣма мѣнца матрѣны. ѡже крѣпѣнѣ. Сѣкрѣпѣнѣже кѣмъ, къ акте кѣтѣа міра. Зѣрнѣ. свѣтилаже міра. Зѣрнѣ. индикѣона, ѣ, мѣца іѣнѣа, къ ѣ, днѣ. напѣматъ стѣо сѣрнѣно мѣнца дѣдѣтѣа іѣнѣа анѣкрѣаго. крѣрѣ сѣнѣс, ѣ. ѡ авнѣ, ѣ. какъчъ пѣхѣн, г. іѣнѣтѣа актѣс, ѣ. къ ѣ тогъ акте, кѣгочетнѣкѣма дѣжѣкѣма гедѣра ѡ крайкѣаго кѣмаа кѣши іѣмнѣтѣага, іѣркѣкѣтѣама ѡ кѣгочетнѣкѣма іѣдъ сѣрнѣжнѣцѣма кѣши поанѣнѣмаа кѣнѣннѣ. къ ѣ же акте архіѣпѣтѣа прѣкъ сѣрнѣнѣаго мѣтрѣпѣолѣтѣа прѣжде поанѣнѣаго. Трѣдѣнѣсѣма дѣсѣма сѣнѣсѣнѣн, Іѣзъ грѣшнѣый ѡ мѣнѣшѣй къ іѣнѣнѣхѣ Іѣванѣкѣ іѣромѣнахѣ, сѣгочерѣцѣ ѡ кѣсны, ѡ мѣжѣта каменгрѣдѣ. монастѣра же гоміѣнѣнѣцѣ, къ нѣмаже прѣйхѣ іѣнѣскѣй дѣрѣзѣ. Кѣъ заюваіѣннѣ оѣхѣ ѡіѣнѣ ѡ краіѣтѣа іѣнѣскѣннѣ гесѣднѣ. мѣлаіѣма кѣра рѣднѣ, іѣкѣлѣнома касѣнѣсѣ. чѣтѣшнѣ сѣдъ кѣнѣс, іѣнѣ чѣдъ вѣдѣтѣа погрѣшнѣно, дѣрѣомѣ крѣтѣснѣ іѣспракалѣтѣ. іѣнѣсѣ грѣшнѣхѣ дѣсѣма дѣлѣкъ сѣрѣднѣе трѣдѣнѣнѣхѣма касѣнѣтѣа анѣказнѣтѣа. поанѣже [не іѣнѣсѣа іѣрѣтѣа, іѣъ рѣкѣа грѣшнѣа іѣкрѣнѣа, ѡ дѣхѣ сѣнѣнѣсѣ.

кѣо сѣма къ трѣцѣ іѣднѣсѣма дѣ вѣдѣтѣа, саіѣка чѣтѣа, ѡ покаанѣнѣ іѣко тѣдѣнѣсѣ ѡтѣлѣнѣ, кѣкѣако іѣнѣмаа кѣкѣн, іѣмнѣнѣ :

Іѣкоже кахнѣнѣнѣсѣма къ іѣнѣнѣкъ мѣрнѣскѣй жѣлѣетъ прѣйтѣа іѣкрѣпѣнѣнѣцѣтѣа сѣрнѣнѣно. тѣсѣжде ѡ іѣзъ жѣлѣхѣ прѣйтѣа дѣ сѣкрѣпѣнѣа сѣмаа кѣнѣнѣ сѣа :

зач	Хс	ѡ вен
	цъ	

Хрѣтелѣнѣскѣ кѣши пѣрѣдѣтѣе мѣнѣкъ кѣн. трѣдѣнѣсѣма дѣсѣма дѣлѣкъ. Прѣка Тѣнѣрѣнѣскѣ.

Сѣкъ кѣкѣма прѣчнѣма сѣкоанѣ Трѣдѣо Іѣванѣкѣ.

Іѣнѣ чѣдъ кѣнѣхѣ іѣко чѣнѣ дѣкаанѣ погрѣшнѣхѣма іѣнѣ дѣркѣ іѣтѣнѣрѣнѣсѣаго. прѣрѣнѣно іѣнѣа пѣкъ грѣшнѣхѣ сѣодекѣтѣа. іѣко дѣнѣсѣма сѣ ѡ хѣ сѣрѣнѣтѣа. Прѣйѣктѣа касѣнѣннѣ ѡіѣа мѣнѣа насѣкѣдѣтѣа сѣгочерѣннѣноа кѣмакъ црѣтѣко ѡ касѣнѣа мѣрѣ. іѣмнѣнѣ.

„Către cetitor, – Cu prea marea bunătate a lui Dumnezeu celui întru treime cântat, a tatălui celui fără de început și a fiului său și a cuvântului de asemenea fără de început și singur născut din dânsul de veci, și a duhului prea sfânt și de viață dătător și mântuitor, din tatăl nu născut ci purces și care în fiul se odihnesce și toate peste tot le împlinesce, – cât și cu porunca și totă cheltuiala prea lumnatei și prea cuviósei principese dómnei Elena, stăpâna Ungrovlahiei transalpine, soția prea lumnatului Domnitor și voevod Io Mateiu Basaraba, de sine stăpânitorul întregi țeri a Ungrovlahiei, și cu bine cuvântarea prea sfintitului arhiepiscop Ștefan Mitropolitul întregi țeri a Ungrovlahiei, a început să se tipărăscă această de Dumnezeu inspirată carte, Triodul înflorit, în de Dumnezeu slăvita cetate Târgoviște, în anul de la facerea lumii 7156, iar dela mântuirea lumii 1648 luna lui Martie în 17, în ziua pomenirii sfintei mucenice Matrona cea din Salonic, și s'a sfârșit în anul de la

facerea lumii 7157, iar de la mântuirea lumii 1649, indictionul 2, luna lui Iunie în 7, ziua pomenirii sfântului mucenic Teodot, episcopul din Anchira, cercul soarelui 17, al lui 13, cheia paștilor 3, epacta anului 7, în al 17-lea an al fericitei domnii a Domnitorului și marelui principe mai sus numit și a prea lumnatei și prea cuviósei lui soții, mai sus numitei principese, în al 2-lea an al arhiepiscopiei prea sfintitului mitropolit mai sus pomcnit. Și m'am silit întru această scriere (tipărire) eu păcătოსul și cel mai mic între călugări Ioan ieromonahul dela muntele Atos, din Bosnia, din locul Kamengrad (Cetatea-de-piatră), din mănăstirea Gomionita, în care am și primit fața călugărăscă. Prea iubiți întru Christos părinți și frați și cinstiți domni, vă rugăm pe voi pentru Dumnezeu, și în genunchi cad, cătră cei ce veți ceti această carte, dacă va fi ceva greșit, cu duhul blândetii să îndreptați și pe noi păcătoșii, cari cu osârdie ne-am silit pentru acest lucru, să ne bine-cuvântați și să nu ne blestemați, fiind că nu a scris înger, ci mână păcătოსă și greóie și duh fără curaj. Fericit să fie cel ce întru treime unul este, slavă și mărire și închinăciune făcătorului din partea făpturei, în vecii nesfârșiți amin.

„Intocmai cum cel mânat de valuri în adâncimele mării doresce să ajungă în portul liniștit, tot așa și eu am dorit să ajung la sfârșitul acestei sfinte cărți.

Christos
Începutul și sfârși-
tul.

„Pe voi, fericiți iubitori de Christos, vă rugăm cu toții căți ne-am trudit cu acest lucru, Proca tipograful și cu toți cei-lalți ai săi tovarăși de muncă, dacă cum-va, ca oameni, am greșit ceva în acest lucru, sau n-am tipărit bine, învredniciți ne pe noi păcătoșii de iertare, ca și voi înși-vă să vă împărtășiți de Christos. Veniți cei bine-cuvântați de tatăl meu, voi veți moșteni împărăția gătită vouă din slujirea (cultul) lumii, amin“.

O cerere prin sine însăși nobilă și îndrăzneată o, de trei ori fericiți părinți, prezintă învederate temeuri și suficiente circumstanțe când se arată o față plină de evlavie, propunând și solicitând lucruri binecuvântate. Și încă se vede că se cer lucruri îndrăznețe, de către un bărbat care făgăduiește nu puțină jertfire, și având putere pe care o deține nu fără vrerea lui Dumnezeu, cârmuind corabia viețuirii cu o minte veghetoare, petrecându-și fericit ziua, și care rânduiește discipolilor lui zile alchionidice¹ și le aduce, nu cu puțină cheltuială, chiar lapte de pasăre². Așa ați cerut și voi, bine făcând și bine lucrând, mergând pe urma poruncii evanghelice; dar nici de toate, nici totdeauna, nici de la toți.

Căci a cerc de toate e aproape de culmea lăcomiei; întotdeauna sau des e potrivit carienilor, cre au auzit în Atena: „Jeșiți carienilor, că acum nu sânt încă sărbătorile florilor³“, iar a cere de la toți este o lipsă de rușine. Nu cunosc, zău, adevăr mai respectat de filozofie: să fii sincer cu corbul sau cu lingușitorul care joacă comedie și triumfă ca tragedian?

Voi însă, cu bună seninătate și cu întreagă înțelepciune ați cerut din cele cuvenite, la vremea și în chipul cuvenit. De aceea ați și primit cele cerute din belșug și vrerea voastră prea dorită s-a făcut lucrarea noastră.

Nu i-am îndepărtat niciun pe cci care au cerut la fel, nici pe sfîntitele voastre capete ci, după cum era nevoie, ajutorându-ne Dumnezeu, am dat darul grabnic, prea slăvit și prea dulce, prin mulțimea cuvintelor, dar mai ales prin faptă. Atunci, golul nedorit în vremea viitoare l-am împlinit prin darul cel mai bun decât ura. Pentru că într-adevăr livezile harului pururca înfloresc, neșemănat și nearate și chivotul harului nu se vede mereu gol, precum a arătat cândva muzicianul Simonide, fie cântând, fie sârguind.

Cu adevărat va cuvânta veacul bisericii noastre despre *Penticostarul* acum diortosit cu voia voastră stăruitoare, curățit

și plivit și de unele slove care nu vă sânt de trebuință, tipărit cu iscusință de tiparnița noastră și ieșit acum la lumina soarelui întâia, a doua și a treia oară. Într-un cuvânt – după laconieni –, *Penticostarul* este lucru mai vrednic ca multe altele spre folosul sufletesc cel de obște, spre doftorisirea patriei, spre învierea spirituală, spre $\nu\eta\pi\epsilon\nu\delta\epsilon\zeta$ ⁴ și prea înțeleaptă $\mu\omega\lambda\upsilon$ ⁵, buruiana cea numită de Homer.

Fiindcă a îmbogăți este lucru mai împărătesc decât a se îmbogăți, dar mai ales a face bine s-a spus că e mai dulce și mai bun decât a primi binele. Deși tocmai această binefacere am preferat-o – ca mai degrabă să dai, decât să iei –, căci cu adevărat un dar al lui Dumnezeu și o imitare a lui este „binefacerea decât care nimic nu e mai bun“, precum de multe ori cânta poetul Theognis. Și aceasta s-a spus de Strabon: „Atunci este mai cu osebite imitat Dumnezeu de oameni, când fac bine celor ce au nevoie“. Și de împăratul Titus care striga: „Veniți de scoateți de la mine, ca din Nil, unduri pline de bunătate“. Căci de cine se ascunde binefacerea? Căci cele bune din fire sânt bine împărțășitoare și dăinuiesc în veci, și nu se învechesc, și nu se fură.

Vino, deci, să ajutăm și mai tare pe bărbații buni, bine cunoscând că a face pe placul tuturor întru toate – deși lucrul cel mai cinstit nu este și cel mai lesnicios – tuturor le este necesar, dar mai înainte de toate nouă, ca să viețuim nu numai pentru că ne-a ales înțelepciunea; și iarăși binecunoscând că am avut aceeași solitudine față de toți, și grijă pentru cei împovărați; totuși, am socotit a fi și de folos, și legiuit, drept și prea cuvios a face bine mai ales celor ce au îmbrățișat viața monahală și care au simțit acca fericită viață din vârsta copilărească. Astfel, judecând acestea cu un duh foarte învățat și cu o minte bogat înzestrată din știința cea prea dumnezească, ne-am obișnuit a da și a trimite toate îndoit. Adaogă și faptul că dihotomia (să trec sub tăcere trihotomia

Stagiritului) nu a fost socotită vrednică de primire de către cei din vechime. De aceea și noi, având în minte porunca dumnezeescului Pavel, v-am învrednicit pe voi de îndoită cinstire cu dragoste omenească și dumnezească, fiind îndemnați de rugăciunile și bunele voastre moravuri.

Deci s-a isprăvit și s-a săvârșit lucrarea, după cum noi cu dragoste de osteneală ne-am propus, și precum Domnului i-a bineplăcut așa a și fost. Căci ne rușinăm a zice „Din păgâna *ειμαρμενη* este aceasta, din trebuința mai sus spusă“, pentru că fapta noastră să nu iasă din curtea bisericii noastre în chip vădit împresurată de hotarele impietății care desfrânează atât de mult independența omului.

Deci cu dragă inimă primiți cele date, pentru că „cel ce mulțumește va lua din nou“, după cum grăiește cuvântul cel de obște și din calea adevărului nu s-a rătăcit. Căci darul nu este mut, ci ca și cum ar da glas, mulțumește binefăcătorului. Și celui ce este de față i-o rostește mai răsunător decât o trâmbiță tireniană și decât o boltă bizantină care repetă de șapte ori cele glăsuite; de unde și darul primit în dar, deși e neînsemnat și trecător, omul cel înțelept și bine priceput îl laudă, socotindu-l drept cel mai bun. Dar spune cineva că vorbele despre daruri trebuiesc să fie măsurate și foarte scurte. Și nimeni să nu-și laude singur cele dăruite, a spus Lucian, căci acest lucru e de rușine și fără de folos. Astfel este, o, precuvioșilor. De aici cel mai înțelept dintre toți iudeii a glăsuț în *Pilde*: „Să te laude pe tine aproapele, dar nu gura ta; străinul – nu buzele tale“, căci lauda altora e mai dulce decât auzirea de la sine, iar lauda de sine e pentru unii fapta cea mai păgubitoare. Doar și când erau unii încununăți la serbăți se obișnuia ca alții să vestească public pe învingători, înlăturând vorbirea despre sine, cea lipsită de dulceață, după cum mărturisește prea învățatul Plutarh. Adaogă, dacă vrei, că orice dar scos la iveală pare greoiu, și că povara limbii siciliene e foarte apăsătoare, deoarece este, parcă, înjosită din cauza accesibilității lesnicioase; în schimb,

acolo unde darul e închis în cămară, după cum se cuvine unei fecioare, se bucură cu totul și iarăși se bucură.

Iată însă că introducerea depășește normele de expunere a unei precuvântări; aducându-vă din nou aminte, prea binecinstitorilor părinți, vom ajunge la sfârșitul începuturilor noastre. Iar colofon așezăm pururea pe prea iubită noastră maică, cinstirea lui Dumnezeu, întru care, și pentru care, îmi pun fără cruțare duhul meu. Îndrăznesc a spune că amazoanele Mântuitorului, după pictori, se leagă una de alta cu niște legături ale harului curat și prea iubit mai mult decât cu nodurile lui Gordian. Ce înseamnă pentru mine jocul prea meșteșugit scos la iveală de pictor? Darul l-ați primit la timp potrivit; răsplătiți dar peste dar, după cum v-ați învățat.

Dar întrebați care e darul și care e cererea? Nu cer veșminte țesute cu fir de aur, nici perle de India, nici pietre prețioase, o, bărbați neagonisitori; bunuri vremelnice nu cer, de acestea mă lepăd, căci aceasta este mâncare fără de folos, și o bogăție neobrăzată. Așadar de rugăciune mă îngrijesc, după o rugă mai caldă către Dumnezeu însetăm ca cerbul, și eu, și domnul și soțul meu⁶, care la suflet e la fel ca mine. Aceasta e rugămintea noastră, aceasta e și cererea. Voi urmează să dați, o, prea cinstiți mijlocitori între Dumnezeu și oameni, și să dați la timp. „Oricui cere de la tine, să-i dai“, a zis El, și la vremea făgăduită, ca nu cumva să fim mințiți de rugăciuni, rugămu-ne. O, dacă am fi stăpâni pe rugăciunile noastre! Veniți de ridicați mâini de rugăciune către Proniatorul cel atotvăzător pentru mântuirea sufletelor noastre de greșalele noastre cele de voie și cele fără de voie, ca slobozindu-ne de aici, unde e întunec și mulțime de răutăți, să fim vrednici de împărăția cea cu chip de lumină și să primim acele bunătăți negrăite pe care ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit. Fie! Fie! Mijlocind prin rugăciunile voastre, de care depind ale noastre, să trăiți voi, cei ce sânteti înzestrați de Dumnezeu cu har, și să viețuiți prea bine după omul cel dinafară și cel dinlăuntru. Amin!

3. ORATORIA ECLEZIATICĂ

VARLAAM CARTE ROMÂNEASCĂ DE ÎNVĂȚĂTURĂ

DUMENECA LĂSATULUI BRÂNDZEI.
EVANGHELIA DIN MATHEI
ÎN ȘEPTESPRÂDZĂCE CAPETE

Dzise Domnul:

De veți erta pre oameni de greșelele lor, erta-va și pre voi pârîn' tele čela din čeriu; iară de nū veți erta pre oameni de greșelele lor, niče pârîn' tele vostru nū va erta pre voi de păcatele voastre. Și când vă postiți, nu fireți ca čei fâțar' niči mâhniți că-ș' posomorâsc fęțele sale ca să sâ arate oamenilor postin' dū-se. Adevâr grâcsc voaă că-ș' iau plata sa. Iarâ tū postin' dū-te ūn' ge capūl tâu și fața ta ō spalâ, ca să nū te arâți oamenilor postin' dū-te, če pârîn' telūi tâu în taină, și pârintele tâu čela če vede taina da-ț'-va ție la arătare. Nū adunareți șie vistere pre pământ, unde-s viermi și pūtreğūnca pūtredește și unde fūrūi ō sapâ și ō furâ, če adunați șie vistēriu în čeriu, ūn' de nū-s viermi, niče pūtreğūnē pūtredește și ūn' de fūrūi nu ō sapâ, niče ō furâ. Că unde va hi vistēriul vōstrū, acolo va hi și inima vōastrâ.

Înțelesūl ačeștii' ēvanghelii ačesta iaste:

Întăiu arată: cān'd ne rŭgām să ne iarte Dumnedzāu greșelele nōastre, ačēia ertāciūne ō pune Dumnedzāu pre noi, ca să ertām' noi întăiu greșelele fraților nōștri, adecâ fiecārūi

creștin'. Care învățătură auzând Petră apostol' de la Domnul și învățătorul său, să iubească vrăjmașii săi și să le ȳarte vinile lor, nū știa ce va face, că nū să tēm'plă nū/mai dănăoară într-o dzi scărba și mânia, ce într-altă dzi și câte și șapte ori. Pen'tr-acē întrebă de Domnul și învățătorul său, de Hristos: cade-să a erta de șapte ori într-o dzi greșala fratelui ce va greși împotriva noastră? Și acesta răspuns, lūă, că nū să cade a număra dragostē creștinului de câte ori va erta greșala dēproapelui său, ce de câte ori s'are greși neștine împotriva noastră, dētātē ori să ertām. Căci cā omul cān'd greșește împotriva altūi om, nū-i arāta de mare păcatul, căci cā-i om de o protivā ca și dāns, macar s'are hi și împārat', cā cu firē-i tocma. Iarā carele greșește împotriva lui Dumnedzāu, cine să va ruga pen'tru dān's? cūm dize Ilie, preutul' leģei vechi. Pen'tr-acē ție nū ți-i greu a rābda greșala altuia, căci cā ești om ca și dān'sul ce-i greu lui Dumnedzāu a rābda greșala ta, cā nū-i ca tine. Tu de erti greșala altūia, dai un șalāu, iarā Dumnedzāu de ȳartā greșala ta, iț' ȳartā o mie de zloti. Cā cū cātū-i mai mare și mai înaltā destoinicīia lui Dumnedzāu de nepūtinta omului, cū atāta ȳaste mai greu a plāti strāmbātātē lui Dumnedzāu celui de sūs, ce rābdā de la omul cel de gios. Și Dumnedzāu ȳartā strām'bātātē sa ce are de la tine; darā tū ce chip să nū erti strām'bātātē dēpropelui tāu, cā ești întocma cū nūs Dumnedzāu ȳartā în dar, iarā tū de erti nū erti în dar', cā ȳai de la Dumnedzāu ertāciune, cum' dzice sān'gūr: «De vei erta, ertat' ver hi».

A doa spune că să cade omului creștin să postescā și aratā și cūm' va posti, de dzice să nū facā postul' nice rūga în vedērea oamenilor'; cā de va cerca cin'ste și laudā de la oameni pen'tru postul și pen'tru rūga ce va face, platā de la Dumnedzāu nu va avē. Așeu și pen'tr' alte lucrūre bune pen'tru toate. Așeu postit' David proroc pen'tru greșala sa ș-au dzis: «Māncat-am pāine ca de cenūșe, și bātūra mea o am amestecat cū lacrāmi», și iarāși: «Îmbrācatū-m'am' în dārștine ș'am' smerit' cū post

sūfletul' micu». Așeu postit' Ahav' împārat cel rāu ș'au blāndzit pre Dumnedzāu, așē și Samoil proroc, pen'tru depārtare māniei lui Dumnedzāu, svātūi pre oameni de postirā și strāgarā: «Greșit-am, Doamne!». Ninevitēnii cū postul' depārtarā mānia lui Dumnedzāu de nū să prāpādirā, atāta cāt învățā împāratul' nū numai oamenii, ce și dobitoacele încā să le închidzā să nu mānānce, pentru mai mare jēle și pocāință. Cā postul cū adevārat ȳaste înfrāngere inimiei și plecarea sufletului, cu carele omul ce-au māniat pre Dumnedzāu sāngūr pre sine să mānie și însuși pre sine să cārtā. Și acē înfrāngere a inimiei așē ȳaste de dragā lui Dumnedzāu, cāt de cērtare cēa grē și vēcnicā-i scoate și-i izbāvește. Cūm' au învățat și Domnul Hristos ūcenicii săi cā rūga și postul' tare armā ȳaste spre vrăjmașul, cā prēccla diavol' nemicā altā nū-l biruiaște nice-l poate scoate, nūmai rūga și postul'.

Pen'tr-acē în toată vrēmea ȳaste būn și de trebā postul, cum' dize velichi Vasilie, iarā mai vārtos într-acēste dzile a postului celui mare pen'trū să ne gātām' și să ne curātim cātrā svānta cumenecātūrā și cātrā dzua învierii a Domnului nostru lui ȳsus Hristos, o morān'dū-ne și noi trūpūrele cu postul cātrā mūncile și cātrā moartea Sven'ției Sale și dānd a dzēcā din tot' anul cāte o dzi din dzēcē dzile, dūpā giūrūința lui Pavel apostol', ce dize cā, de vom rābda cu nus', adecā cū Hristos, cū nus ne vom și proslāvi. Cūm și nevoesc' și fac toți credin'coșii lui Hristos în toată lūmē, nūmai sānguri calvinii și liutranii, ertēciū din vrēmea dēc mū, legātūra lucrurilor celor bune nu o vor. Învolnicīia trūpului și în o dihnā vor', care îndulcēște trūpu'. Și cručē lui Hristos li-i ūrātā, cu care a-ș' da șie vr'o ūstenclā sau vr'o nevointă nū cūtēdzā, temāndu-se să nū-ș' vatāme binele aičē pre lūme. Fārā de ūstenclā, și fārā de post, și fārā de lacrāmi, și fārā de nice o rābdare, vor să agiungā cēriul, îmblānd pre calē cēa largā care dūce în perire, și nū-ș' adūc amente de Daniil² proroc, cā dūpā ce să posti dzēcē dzile, mai frūmos și mai gras

fû decăt' ceia ce mânca bucate scümpe din masa împăratului Navohodonosor.

A trcia spûne svânta evanghelie că unde strânge omul agonisita sa, acolo-i iaste și inima. Că cine-ș' pûne nădēja toată nûmai în viața aceștii lumi, aiće pre pământ nûmai ce strân'ge, aice pre pământu-i iaste și inima și gândul și toată nedėjde și avuția. Care lucru iaste amăgitoriu, că de nû o fûrâ furii sau de nû ruğinește și de nû pûtredęte, totuș' vine moartę și rămăine altora. Iară cęla ce-ș' pûne nedēja pre viața cę de sus, cüm dzice aposol Pavel: «Viața noastră iaste în ceriu», acela-ș' mûtă avuția în ceriu, făcând' aģutoriu și milostenie cãdzuților, nepuțernicilor', sãracilor' besęcilor, și împãrțin'du-și agonisita întru numele lui Dumnedzãu face vistęriu în ceriu, un'de niće furii o fûrâ, niće putregiunę o putredęte, niće moartę vine. Derept acę, și inima lui și tot gândul' și cuģetul' lui acolo iaste.

Astãdzi toate locurile sã gãtiadzã de svântul post, și orașe, și sate, și toate casele creștinești; deçi și noi sã nu ne arãtãm denafarã de tocmala creștinescã, cã nģerul lui Dumnedzãu blã de scrie în catastih' pre ceia cę vor sã postescã. Deçi sã nevoim sã nû him' niće noi lepãdați din catastihul lui Dumnedzãu. Sosęste-ți vręmea cę ai mãncat mult. Sosęste-ți anul' cę ai bãut mult și ai făcut' voia ta cę rę, iarã acmu iatã aũ sosit' vręmea pocãin'ței, iatã au sosit dzũa spãseniei. Cãte am' greșit preste an, acmũ sã ne îndireptãm. Cãte pãcate am făcut, acmũ sã le spãlãm. Cãt am' mãniat pre Dumnedzãu, acmũ sã-l îmblãn'dzim cu foamę și cũ sętea și cũ alte fapte bune cu toate, cã postul nũ iaste nûmai de hucate, cę și de cleвете, și de fãțãrii, și de zavistii, și de alte pohte ręle de toate. Și mainte de toate sã pãzim' svânta besęcã și sã avem rũgã în vręmea postului nostru. Cã cümü-i pãinea fãrã de sare, așe-i și postul fãrã de rugã. Cã ruga iaste luminã sufletului omului și cale la împãrãția cęriului. Postul au proslãvit' pre sãhastru, postul au

cin'stit pre prępodobnici. Acesta au înal'tat direpții, acesta au lüminat apostolii, acesta au făcut proročii. Dintr-acesta post s-au lümina men'tea lör și aũ spũs de tocmęlele cę vor' hi înain'te. Acesta și noi, creștini, sã-l' prüimim cũ toatã bũcuria acesta sã-l' agonisim, acesta sã nevoim sã-l' împlem și sã-l' facem pen'tru ca sã ne spodobascã Dumnedzãu. Aiće sã petreacem cu paçe și cũ sãnãtate fãrã de smen'telã de vrãjmași vãdzuți și nevãdzuți, sã aģlungem și sven'tele Paști spãlați și cürați de pãcate, sã prãznuim cũ ertare de pãcate și cũ spãsenie, iarã acolo sã ne izbãvim de mũncile de vęci și sã dobãndim sã prãznuim și Paștile cęle de sũs întrũ împãrãția cęriului, pen'tru mila Domnului nostru lui İsus Hristos, cę lui i sã cade ținerea și puțerca, cęnstea și închinãciunea împreunã cu pãrin'tele și cu duhul svânt, ca acmũ și pũrurea și întrũ vęci nesvãrșiti și netrecuți. Amin.

LA DUMENECA A ȘEAPTEA DUPĂ PASTE

ÎNVĂȚĂTURĂ PENTRU SVENȚII OTEȚI CE-AU FOST LA SĂBORUL DINTĂIU 318 ÎN NICHE!

Elinii în vręme de demult avea obicinã așea: ce om vrea face vitejie la războiu și vrea birui vrãjmașii aceia cetãți din carea era, făcea-i chipul lui în ce chip era el, pentru cinstea și pentru lauda. Și deaci punea chipul acela în mijlocul cetãței, ca sã-l vadzã și alți oameni sã sã indeamne spre vitejie. Pentr-aceasta sã începu într-înșii și închinãciunea bodzilor, cã pre cãtinel pre cãtinel sã deprinsãra oamenii a le face cinste acelor chipuri și a le pãrea cã sãmt dumnedzãi și sã închinã lor. Deci aceia fiind oameni pãgãni și pre Dumnedzãu nu cunoștea și încã făcea cinste oamenilor celor nevoitori, darã cu cãt mai vãrtos ni sã cade noã sã cinstim nevoitorii sventei besęcaci, carii nu numai vrãjmașii noștri cei trupești, ce și pre diiavolul, vrãjmașul sufletelor noastre l-au biruit și l-au cãlcat. Pentr-acea

într-această dzi de astăzi noi cinștim svenții besérecei noastre, carii s-au nevoit ca să ne izbăvască din vicleşugul diavolului, ce sâmt svenții oteți carii au fost la săborul dintăiu. Iară în ce chip au fost și pentru ce s-au făcut acela săbor, spune istoria așa:

În dzilele lui Costantin³ împărat, acela bunul și creștinul, era un diacon întru Alexandria la patrierșie, învățat foarte și filosof, anume Arie. Acesta începu a grăi cuvente de hulă asupra lui Dumnedzău și a dzice că Hristos nu iaste Dumnedzău adevărat, ce iaste zidire și faptă lui Dumnedzău. Adecă nu iaste sângur Dumnedzău fără de început, ce iaste zidit și făcut de Dumnedzău și are început ca și alte fapte. Iară în Alexandria era atunce patriarh СВЯТЫ Petrá și deacu vādzu pe Arie că iaste eretic și hulêște pre Dumnedzău, lepădă-l din diaconie, căci că vādzu învis pre Hristos stând pre prestol ca un prunc mitiutel și îmbrăcat cu un veșmânt rupt și-l întrebă patriarhul Petrá și dzise: „Doamne, cine Ț-au rupt veșmântul?” Și răspuse de dzise: «Arie, cela ce dzice că nu sâmt Dumnedzău adevărat, acela ni l-au rupt». Pentr-acea fu lepădat de diaconie. Iară după moartea lui Petrá stătu patriarh în Alexandria anume Ahila, carele întoarsă pre Arie cătră credință și-l hirotonisi protopop Alexandrici și-l puse și dascal să hie la învățatură în Alexandria. Deci până fu viu patriarul Ahila, Arie încă fu creștin drept. Iară după moartea lui iară începu a huli ca mainte și și mai rău. Atâta cât înșelă cu cuvântul său pre mulți episcopi și mitropoliți, și multă împărechere și amestecătură să făcu întru beséreca lui Hristos. Cât și împăratul Costantin, audzând de-aceasta, tremisă carte la patriarhul Alexandru cu rugămente să nevoiască să întoarcă pre Arie și să-l priimască iarăși în cinștea ce-au avut. Ce Arie nu vru nice într-un chip să să întoarcă cătră credință, ce de ce vedea că-l roagă, deaca să mai sălbătăcia. Accasta audzind împăratul Costantin, că un om blând ce era, nu să mănîe pre Arie să-l piardză, ce scrise să să strângă toți

patriarșii și mitropoliții, și episcopii și călugării denainte în cetate în Nichei să stea de față cu Arie să vadză cine iaste vinovatul.

Deci să adunară toți în Nichei – 318 de oteți. Iară împăratul deaca audzi că s-au adunat în Nichei, le tremise bucate și băuturi împărătești și daruri. Era acolo adunați și agiutorii lui Arie cu nusul. Și împăratul le dède și lor loc deusebi să șadză să să întrêbe. Iară svenții oteți ședzură de o parte 159, de altă parte iarăși 159. Atunce să sculă și împăratul singur și să duse în săbor și ședzu în mijlocul lor. Iară svenții oteți să sculară toți înaintea împăratului, de i să închinără și-i mulțămiră. Mai mari aceluia săbor era Silvestru papa de Râm, Mitrovan patriarhul de Tarigrad, Alexandru – patriarhul de Alexandria depreună cu marele Atanasie, Evstatie patriarhul de Antiohia, Macarie – patriarul de Ierusalim și alți părinți svenți și vestiti, ce mărturisise de Hristos în dzilele altor împărați mai denainte, a lui Diochtian⁴ și a lui Maximian⁵, și a lui Lichinie. Unora le era câte o mână tăiată, altora nasul tăiat, altora urechile, atora câte un ochiu scos pentru numele lui Hristos.

Atunce grăi împăratul cătră dânșii și dzise: „Svânt săbor și cinștiți părinți, ascultați și cuvântul mieu, că știti toți că eu mainte am fost păgân și pre Dumnedzău n-am cunoscut. Iară deac-am cunoscut credința creștinească și am credzut lui Dumnedzău, cu agiutoriul lui Hristos am biruit vrăjmașii miei toți. Iară diavolul carele nu iubêște binele nemărui, vādzând câtă bucurie am eu pentru creștinătate, au îndemnat vrăjmașii lui Hristos să facă împărechetură între credincioșii besérecei lui Hristos. Pentr-acea vă rog pre svențiile voastre să nevoiți cu puterea lui Hristos să biruiți cuvântul lui Arie, ca să hie pace întru credincioșii lui Hristos. Însă nu cu vrajba nici cu svadă să hie întrebarea voastră, ce cu puterea lui Dumnedzău și cu cuvente smerite, căci că nu vă întrebați pentru nescari lucruri lumești să vă svădiți și să vă priciți, ce pentru ca să audză toți.

Sculați-vă și faceți rugă toți arhieriei, ca să umbrédze darul duhului svânt pre noi, să lumineadze și pre mene și pre svențiile voastre. Pre mene ca să audz și să înțeleg cuvântul vostru, căci că sânt procopsit în limba râmlenească, iară limba elinească nu o știu bine. Iară pre svențiile voastre, ca să puteți vorovi cu Arie“.

Atunce să sculară toți părinții și sângru împăratul și cu lacrimi să rugară lui Dumnedzău. Iară Dumnedzău, pentru să facă ciudesă, să cutremură tot locul unde ședea ei. Cum audzim c-au fost și în vrémea acéea când s-au pogorât duhul svânt pre apostoli. Atunce luară îndrăznire svenții oteți și începură a să întreba cu Arie. Și uneori răspundea Evstatie patriarhul de Antiohia. Alteori Osie episcopul de Chidruv, alteori alți părinți cărtulari și învățați. Iară Arie întâiu răspundea sângru, iară mai apoi el slăbi și puse pre un filosof elin să răspundă. Și filosoful ca un învățat ce era grăi și întrebări gréle, atâta cât și svenții oteți să îngreuiasă a răspunde. Iară unul dintru svenți, anume **СВЯТЫ** Spiridon, vădzând că cuvântul nu să întoarce filosoful, grăi de dzise cătr-însu: „O, filosofc, credzi că svânta troiță iaste un Dumnedzău în trei fete?“. Răspunse filosoful și dzise: „Nu credzi, căci că nu poate să hie Dumnedzău în trei fete“. Și dzise svântul: „Eu să-ți arăt în ce chip iaste Dumnedzău în trei fete. Aduceți-mi o cărămidă. Și deaca-i adusără, svântul o luă o dzise cătră filosof: „Caotă de vedzi adevara, o, filosofe“. Și îndată strânse cărămida acéea în îmbe mânuile. Deci focul cu carele era arsă cărămida ieși în sus, apa ce era într-însă curse în gios, iară lutul rămase în mână. Atunce dzise lui: „Această cărămidă au n-au fost din tre[i]: din foc și din apă și din lut. Și au fost una!? Așa iaste și svânta troiță: tatăl și fiul și duhul svânt. Acéste trei fete iaste Dumnedzău adevărat“. Aceasta ciudesă deaca o vădzu filosoful, credzu că iaste în trei fete Dumnedzău, însă nu vru să hie creștini. Ce iară grăia și să întreba pentru alte lucruri. Deacii în multe dzile să făcu

întrebare. Iară într-una de dzile, într-acélea întrebări ce să întreba părinții cu filosoful, grăi unul dintru arhieriei și dzise: „O, filosofe, de grăiești adevărat să să lărgească gura ta să grăiești și altele mai multe. Iară de grăiești menciuini să să astupe gura ta, să hii mut“. Și numai cât grăi svântul aceastea cuvente, îndată amuți filosoful și deacii nu putu să mai grăiască nemică, numai ce cerșu o hârtie și scrise așa: „Svenți părinți, rugați (pre) Dumnedzău să să deschidză gura mea să grăiesc și să mă întorc și eu la credință“. Atunce să rugară arhieriei lui Dumnedzău și grăi filosoful iarăși. Și îndată să botedză și fu creștin.

Iară Arie, deaca vădzu, că s-au întors filosoful carele era tăria lui, nu vru să să mai plăce să dzică c-au greșit și să să întoarcă, ce stătu tot întru necredința sa. Pentr-acea svenții părinți afurisiră-l pri îns și-l proclețiră și pri însul și pre ceia ce vor asculta de învățătura lui. Și scriseră sămnul credinței noastre, adecă **ВЕРБА ВЪДАДИКОГО БОГА** Și făcută acolo și pascăliile, cum vor ținea creștinii sărbătorile și când vor face Paștile. Și scriseră și svânta pravilă cum să cade noaă, creștinilor a vietui.

Pentr-acea ascultați de-acmu și svârșitul lui Arie cum fu. Deaca muri bunul și creștinul împărat Costantin și stătu în scaunul lui fiiu-său cel mai mic, Costantin, ca un om tânăr și iușor de mente ce era, să băgară la dâns cu cuvente priiatinii lui Arie să primască iară pre Arie și să nu-l trimiță într-Alexandria, că se temea că-l vor ucide marele Atanasie și cu patriarhul de Alexandria, ce să-l puic să hie protopop la besérecă cea mare în Tarigrad și dascal în școala cetăței. Deci împăratul chemă pre patriarhul Tarigradului, pre Alexandru, și-i dzise să priimască pre Arie, într-acesta chip să-l facă să hie. Iară patriarhul răspunse și dzise: „Măria ta împărate! În ce chip dzici, măria ta, să priimăsc pre Arie? Și el iaste cu totul tot a diavolului. Eu nu poci să priimăsc pre unul ca acesta ce iaste proclețit de-atâtea părinți svenți să cânt liturghie cu nus. Macar

că s-are și întoarce și să hie iertat, însă nu poate omul lepădat să cânte liturghie deacii, ce să cade să hie om prost ca și alți oameni“. Și dzise împăratul: „De nu-l veri priimi, eu voiu strânge săbor ca și tată-mieu și voi socoti de-aceasta și atunci-l veri priimi și fără de voia ta“. Patriarhul răspunse: „Macar și săbor s-ai strânge, o, împărate, am nedcajde întru Dumnedzäu, că cum dzic eu, că nu poate să hie în prentia de mainte, așa vor dzice și arhieriei săborului aceluia. Iară acmu să știi, împărăția ta, că eu nu voiu cânta liturghie cu nusul. Fă ce știi, că cu nu voiu călca legea“. Așa dzise patriarhul și ieși afară. Iară împăratul fiind îndemnat și rugat de priiatinii lui Arie, ce era în curtea lui, scrisc răspuns așa: „Hiecc arhieriu va vrea să priimască pre Arie, el să șadbă în scaunul său, iară carele nu-l va priimi, el să iasă afară din scaun“. Atuncea, deaca vădzu Alexandru patriarhul că iaste în nevoie ca acéa, puse nedéjdea sa pre Dumnedzäu. În dzua céa ce vrea Arie să cânte liturghie cu patriarhul Alexandru și cu alți arhieriei, într-acéa noapte să duse patriarhul în besérecă și întră în oltariul besérecei și cu lacrimi să ruga lui Dumnedzäu într-acesta-chip: de iaste bun Arie și destoinic de liturghie să-l cruce. Iară de nu, să-l piardză de pre fața pământului să nu mai strice creștinii. Deci patriarhul așa să rugă lui Dumnedzäu. Iară Arie și cu ai săi, deaca sosi ceasul liturghiei, pourceasă la patrierșie să cânte liturghie. Și mergând întră într-una din ieșitorile cetăței pentru treaba trupului și îndată să vărsară toate mațele lui dinlontru de ieșiră pre gios. Și așa muri în mânia lui Dumnedzäu. Iară arhieriei, neștiind nemica, așteptară-l multă vreme și deaca vădzură că zăbăvește, tremiseră la gazda lui să-l caote. Deci întrebând de oameni, știură unde au intrat și deaca să dusără, aflară-l pri îns într-acesta chip mort. Deacii știură și prinseră de veste toți și creștinii să veseliră, iară ereticii să rușinară. Și așa să izbăvi beséreca lui Dumnedzäu de ereșele lui Arie.

Pentr-acesta lucru, creștini blagosloviți, prăznuim noi astăzi săborul svenților oteți, căci că și aceștea cu apostolii au învățat lumea a crede drept și au mărturisit pre Hristos Dumnedzäu adevărat. Pentr-acea și noi în toți aii prăznuim pamentea lor, pentru ca să ne aducem aminte cum necredinciosul Arie fu osândit pentru hula lui, iară svenții oteți cum au nevoit pentru credință, și Dumnedzäu cinsti pri însi, și astăzi oamenii laudă-i. Pentr-acea și noi să ținem vartos credința ce ne-au dat noă svenții oteți și să nevoim să facem dzisa lor, că câte au dzis ei și au scris toate sânt din duhul svânt. Să nu dzicem că sânt acéștea cuvente omenești, ce să socotim mainte ce svenți sânt accia, cât numai pentru numele cine-i pomenéște, încă soséște destul a să tème neștine di-nșii. Cum au fost СВЕАТЫ = Silvestru – papa de Râm, СВЕАТЫ Nicolae, Atanasie Alexandrășchi, СВЕАТЫ Spiridon ciudotvoret și alții carii nu-i putintă a le spune numerele tuturor ce au răbdat scârbe și nevoi în toată viața lor de împărați necredincioși și de eretici, pentru ca să ne învețe pre noi a crede drept întru svânta troiță ce iaste sângur Dumnedzäu, căruia să închină toate sementiile ceriului și a pământului și a bezdnelor. Aceluia iaste slava și cinștea și ținerea și împărăția întru véci netrecuți și nesvârșiți. Adevăr.

ANTIM IVIREANUL
CAZANIE LA ADORMIREA PREASFINTEI
NĂSCĂTOAREI DE DUMNEZEU

Pohta și dragostea ce văz la această cinstită și sfântă adunare mă îndeamnă și neștiind a vorbi, măcar că vorba mea nu iaste vrédnică niciodată ca să îndulcească cu vreun mijloc auzirile ascultătorilor, iar încăș domnul Hristos, carele au săturat cu 5 pâini 5.000 de suflete și au îndreptat sărăciia și neputința ucenicilor lui cu bogăția darului său, acelaș și înaintea dragostei voastre, prin mijlocul vorbelor méle céle neritoricite va întinde masă duhovnicească.

De multe ori au stătut în socoteala mea, că doară aș putea afla ceva nou să zic întru cinstea și lauda preasfintei Născătoarei de Dumnezeu și pururea Fecioarei Mariei, dară n-am putut afla nimica. Nu doară că nu sânt cuvinte multe și de multe feliuri de vorbe a să grăi întru lauda mărireii ei, ci pentru că fiind mîntea mea turburată de norul neștiinții și mai vârtos întunecat de socoteala dumnezeestilor și prealuminatelor ei daruri, îmi înfruntez și-mi ticăloșesc nevredniciia și neștiința învățurii méle. Că de vréme ce cei învățați și pedepsiti întru bunătăți stau de să miră de mărireii ei, dară eu, cel neînvățat și departe de toate bunătățile, ce voi face?

Drept aceia dară, îmi caut și făr' de voia mea a conteni de a mai iscodi să aflu înălțimea fecioriei ei, întru caré cu anevoe

să sue gândurile omenești și adâncimea darurilor ei, carele nu să pot vedea lesne nici cu ochii îngeresti, ci numai cu acel tituluș ce i s-au dat mai nainte de toți vécii de la părintele cel fără de început și vécinicul Dumnezeu, prin mijlocul îngerului Gavriil. Acela și eu cu cuceric și cu multă frică îl voi zice, întru lauda și cinstea ei: „Bucură-te céia ce ești plină de dar, Domnul e cu tine“. Că mai mare și mai lăudat și mai cinstit tituluș decât acesta nu s-au dat din véci, nimănui, nici să va da până în véci, fără numai ei; că au aflat har înaintea lui Dumnezeu, care n-au aflat atâta niciodată, după cum i-au zis îngerul. Iară de să va și afla și vreun (periergos), adecă prepuitoriu să zică cum că acéste cuvinte, de nu cu acest mijloc, iar într-alt chip s-au zis și la alții, precum să véde în multe locuri ale *Sfintei Scripturi*; că întâi la al patrilea cap al Facerii zice pentru Avel: „Că căută Dumnezeu asupra lui și asupra darurilor lui“; pentru Enoh: „Și fu, zice, bine plăcut lui Dumnezeu și nu să afla pentru că l-au mutat pre dânsul“; pentru Noe: „Că au aflat har înaintea Domnului Dumnezeu și-l păzi de potop“; pentru Avraam: „Că crezu, zice, pre Dumnezeu și i să socoti lui întru dreptate și-l făcu părinte a multe neamuri“; pentru Iosif: „Că era Domnul cu dânsul și vărsă asupra-i milă și-i déde lui har“; pentru Moisi, că i-au zis: „Și cuvântul acesta carele ai zis tu și-l voi face pentru ca ai aflat har înaintea mea și te știi decât pre toți“; pentru David că i-au zis: „Aflat-am om după pofta inimii méle, pre fiul lui Iesci, carele va împlini toate cérerile méle“.

Și pentru ca să nu mai lungesc cu vorba, tuturor prorocilor și tuturor sfintilor și celor mai nainte de lége și celor după lége li s-au zis cuvinte de bucurie, prin mijlocul îngerilor și li s-au dat de la Dumnezeu dar și milă, însă acoperit.

Iară sfintei Fecioarei s-au dat cuvântul bucuriei ceii adevărate, care iaste mai presus decât toată mîntea, în slavă și în cinste mai veselitoare, covârșind pre toți cu darul și cu mila

„Bucură-te cea ce ești plină de dar, Domnul e cu tine“. Și nu numai pentru bucuria aceasta ce i s-au dat să fericeste de toate neamurile, ce și pentru numele ei cel preacinstit ce i s-au dăruit, de să numește Mariam. Că precum iaste numele Fiiului ei mai presus decât toate numele, după cum zice fericitul Pavel: „Și i-au dăruit lui nume care iaste preste tot numele“, așa și numele ei iaste preste tot numele, după al lui Iisus.

Și precum întru numele lui Iisus să pleacă tot genunchiul celor cerești și celor pământești și celor de supt bezne, așa iaste și ia, mai cinstită în cer decât heruvimii și mai slăvită fără de asemănare decât serafimii și pre pământ mai închinată și mai fericită ca o împărăteasă a lumii, de toți credincioșii pământului și supt bezne mai strașnică și mai înfricoșată asupra dracilor decât toți sfinții; întru care nume Mariam, după a mea proastă socoteală, înțelegem cum că cuprinde în sine trei lucruri: una pentru că fiind numele acesta de trei (silaves), adecă de trei înjugări, să înțelege cum că au născut o față a Sfintei Troițe, pre Fiiul și Cuvântul lui Dumnezeu; a dooa că are fieștecare înjugare câte 2 slove și să înțelege cele doao firi ale lui Hristos, adecă cea dumnezeiască și cea omencască; a treia că sânt 6 slove de toate într-acest nume, cu carele înțelegem cele 6 taini mari și preste fire, adecă blagovestenia, nașterea, botezul, moartea pre cruce, învierea și înălțarea la ceriu. Cu blagovestenia s-au descoperit taina cea mai nainte de toți vecii ascunsă; cu nașterea s-au împăcat ceriul cu pământul, adecă Dumnezeu cu omul; cu botezul ne-am îmbrăcat cu haina nesticăciunii; cu moartea ni s-au dat viața; cu învierea ni s-au dat bucuria și cu înălțarea la ceriu, șăderia de-a dreapta lui Dumnezeu, Tatăl.

Așijderea și cu cuvintele cele de bucurie ce i-au zis îngerul: „Bucură-te cea ce ești plină de dar, Domnul e cu tine“, iar înțelegem numele Preasfintei Troițe. Că în cuvântul ce zice: bucură-te, să înțelege Fiiul, că el iaste toată bucuria lumii, în cuvântul ce zice: plină de dar, să înțelege Duhul Sfânt, prin care

să dau toate darurile și în cuvântul cel ce zice: Domnul e cu tine, să înțelege Tatăl, că el iaste Domnul a toate, văzutelor și nevăzutelor.

Dumnezeu însă, carele numai cu un cuvânt au făcut și au zidit toate lucrurile cele văzute și nevăzute, poate cu adevărat, cu cea desăvârșit a lui preaputernicie, să facă stéle mai luminoase decât acéstea ce strălucesc pre ceriu și lună mai iscusită decât aceasta ce ne povățuiaște noaptea și soare mai strălucitoriu și mai luminat decât acesta, carele stinge cu lumina lui toate célialte lumini și ceriuri mai mari și mai largi în rotocolime și păsări mai cu dulce glasuri și flori mai cu multe miroșuri și copaci mai nalți și mai roditori și vânturi mai sănătoase și văzduhuri mai de folos și hiară mai multe la număr și mai de multe féliuri și mai multe lumi decât aceasta ce lăcuim poate să zidească în mărimă și în meșterșug mai minunat; iară o zidire caré să covârșască în vrednicie pre Maica lui Dumnezeu nu va putea să facă niciodată, măcar că iaste preaputernic. Pentru că precum nu iaste cu putință nu zic să socotească, ce nici cu mintea să gândească neștine o ființă mai cuvioasă și mai naltă decât dumnezeirca, așa nici o zidire mai covârșitoare decât acéia ce au născut pre un Dumnezeu carele s-au făcut om. Că pre dânsa o au ales Dumnezeu, mai înainte decât toată zidirea, pentru ca să-i fie lăcaș vecinic, după cum grăiaște David: „Aceasta iaste odihna mea în vecii vecilor și într-înșă voiu lăcui, pentru că o am ales“.

Aleasă iaste, cu adevărat, ca soarele, pentru că iaste încununată cu toate razele darurilor dumnezeiești și străluceste mai vârtos între célelalte lumini ale ceriului.

Aleasă iaste și frumoasă ca luna, pentru că cu lumina sfințeniei stinge célelalte stéle și pentru marea și minunata strălucire de toate șireagurile stélelor celor de taină să cinsteste, ca o împărăteasă.

Aleasă iaste ca răvărsatul zorilor, pentru că ia au gonit noaptea și toată întunecimea păcatului și au adus în lume zioa cea purtătoare de viață.

Aleasă iaste, că iaste izvor carele cu curgerile cereștilor bunătăți adapă sfânta biserică și tot sufletul creștinesc.

Aleasă iaste, că iaste chiparos carele cu nălțimea covârșaste ceriurile și pentru mirosul cel din fire s-au arătat departe de toată stricăciunea.

Aleasă iaste, că iaste crin, că măcar de au și născut între mărăcinii nenorocirii ceii de obște, iar nu ș-au pierdut niciodată podoaba albiciunii.

Aleasă iaste că iaste nor carele n-au ispitit nici o greime a păcatului.

Aleasă iaste, pentru că iaste fecioară mai nainte de naștere, fecioară în naștere, fecioară și după naștere și iaste o adâncime nepricepută a bunătăților și o icoană însuflețită a frumoseților celor cerești. Iaste o grădină încuiată dintru caré au eșit floarea cea neveștejită și fântână pecetluită, dintru caré au curs izvorul vieții, Hristos.

Pre aceasta au văzut-o Moisi în muntele Sinaei, ca un rug aprins și nu ardea.

Pre aceasta au văzut-o Aaron, ca un toiag înflorit și plin de roadă.

Pre aceasta au văzut-o Iacov, ca o scară întărită, din pământ până în ceriu și îngerii lui Dumnezeu să suiă și să pogorâia pre dânsa.

Pre aceasta o au văzutu-o Iezechiil ca o ușă încuiată, prin caré nimenea n-au trecut.

Pre aceasta o au văzutu-o Ghedeon, ca o lână, Avvacum ca o dumbravă umbroasă, Danil ca un munte și Solomon ca un pat.

Aceasta astăzi să mută de pre pământ la ceriu; lasă întristăciunea și să duce la bucurie, lasă céle de jos și priiméște céle de

sus; lasă céle stricăcioase și câștigă céle nemuritoare și vecinice. Astăzi își dá preasfânt sufletul ei în mâinile Fiiului ei și cu cântări îngerești și apostolești să petrețe cinstit trupul ei în satul Ghethsimani, spre îngropare.

Astăzi ceriul întinde sânurile sale și priiméște pre céia ce au născut pre cela ce nu-l încape toată zidire.

Astăzi să minunează toate puterile cerești, zicând una cătră alta: cine iaste aceasta ce să sue din pustiu, adecă de pre pământ, la ceriu? Cine iaste aceasta caré să ivéște ca zorile, frumoasă ca luna și aleasă, ca soarile? Cine iaste aceasta ce să sue de pre pământ în ceriu, albită, înflorită, întru caré hulă nu iaste? Rădicați porțile voastre, zic cétele céle îngerești, una cătră alta și cu cântări de laudă priimiți pre împărăteasa ceriului și a pământului, caré vine să lăcuiască den a dreapta împăratului Dumnezeu, cu îmbrăcăminte cu aur îmbrăcată, împistrită, după cum zice David, căci aceasta iaste céia ce au împăcat ceriul cu pământul și pre Dumnezeu cu omul. Aceasta iaste bucuriia celor drepti și nădejdia celor păcătoși.

Pre aceasta, dară și noi, cu toții trebuie cu dragoste, cu cucerie, cu inimă curată și cu cântări de laudă să o cântăm și să o laudăm, ca pre o Maică a lui Dumnezeu și cu bucurie sufletească să prăznuim adormirea ei. Ce, o Maică Fecioară, acest norod ce stă înaintea mării-tale, văzând înălțimea curățeniei tale și cunoscând-și ei nevrednicia și smereniia lor, nu îndrăznesc, fără de mijlocitoriu ca să-ți aducă căzuta închinăciune și mulțemită, pentru multele faceri de bine și să se roage ca să te milostivești asupra lor. Pentru acéia eu, nevrédnicul și mult păcătosul robul tău, fiindu-le tată sufletesc, rânduie de Fiiul tău, prin mijlocul meu să roagă cu toții, cu căldură, dintru adâncul inimii zicând: stăpână de Dumnezeu Născătoare, împărăteasa ceriului și a pământului, cinstea și slava creștinilor, céia ce ești mai naltă decât ceriurile și mai curată decât soarele, Fecioară prealăudată, nădejdia celor păcătoși și

liniștea celor bătuți de valurile păcatelor, caută asupra norodului tău, vezi moștenirea ta, nu ne lăsa pre noi, păcătoșii, ci ne păziaște și ne mântuiaște de vicleșugurile diavolului, că ne-au împresurat scârbele, nevoile, răotățile și necazurile. Dă-ne mână de ajutoriu, Fecioară, că perim. Nu te îndura de noi, că pre tine te avem ajutătoare și la tine nădăjduim, ca cu rugăciunile tale cele prea puternice și nebiruite, să împlânzești, pre Fiiul tău asupra noastră, ca să-și întoarcă mila sa cea bogată spre noi; și încăș roagă cu căldură, ca să dea putere dintru înălțimea lăcașului său și prealuminatului nostru domn, pre carele pronia sa l-au ales și l-au pus preste acest norod, ca să poată chivernisi cu înțelepciune întreagă turma ce i s-au încredințat, în mulți ani luminat, cu fericită sănătate și să o apere de lupii cei văzuți și nevăzuți. Să păzească și toată cinstita această boerime de toate primejdiile și de toate vicleșugurile vicleanului și să le dea dragoste, unciune, spor și ajutoriu întru toate; și să ne învrednicească pre toți de obște ca să petrecem toată viața noastră cinstită, curată și fără de prihană, ca cu o gură și cu o inimă pre dânsul de pururea să-l mărim și ție să zicem: „Bucură-te cea ce ești plină de dar, Domnul e cu tine“.

ANTIM IVIREANUL *CUVÂNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ ASUPRA OMULUI MORT*

„Nu plângeți, că n-au murit, ci doarme.“ Așa au zis Fiiiul lui Dumnezeu, când au văzut moartă în pat pre fata lui Iair, mai-marele sinagogului. Și așa zic și eu către înțelepția voastră, blagosloviților ascultători și către dumneata (cutarele) și către céialalte iubite rudeni, carii cu tânguiri și cu lacrimi vă întristați împreună, pentru această de bun neam și cinstită cocoană care s-au odihnit în Domnul.

„Nu plângeți, că n-au murit, ci doarme.“ Fericitul ei sfârșit iaste adormire, iar nu moarte. Drept acéia nu cere de la voi lacrimi, nu pohteste suspinuri, nu priimeste întristăciune, nici plângere. Vrednic de plâns sânt limbile, că n-au credință, jidovii, că n-au botez, ereticii, că sânt despărțiți din brațele biséricii; pentru căci aceștea adevărat mor, aceștea iau vécinica moarte, precum zice fericitul Pavel, la al șaselea cap, către romani: „Că cel ce au murit păcatului, au murit odată“.

Iar o cocoană creștinească, ca aceasta, ce s-au născut în baia sfântului botez, ce au supt laptele credinții, ce s-au hrănit în casa învățaturii dumnezeescului dar, ce s-au întemeiat cu puterea cinstitelor taini, ce era îngrădită cu bunătăți, cu faceri de bine, cu lucruri plăcute lui Dumnezeu, una ca aceasta, adevărat, n-au murit, ci doarme. Așa ni-o adeverează nemincinoasa

gura lui Hristos la *Sfânta Evanghelie*: „Cela ce crede întru mine nu va muri în vécî”. Și de vreme ce credinciosul nu moare, iaste lucru adevărat că sfârșitul lui nu iaste moarte, ci adormire. O mărturiseste marce Vasilie la cuvântul ce face asupra morții: „Moartea dreptilor iaste (zice) adormire”. Și iarăș, la molitvele Rusaliilor: „Că nu iaste, Doamne, moarte robilor tăi, când cșim noi din trup și venim la tine, Dumnezeuul nostru, ce schimbare dentru cele mai cu grijă la cele mai fericite și la cele mai véesele și la odihnă și la bucurie”.

Și adevărat, cât iaste de dulce această adormire și cu cât iaste mai dorită decât adormirea cea firească, de toate zilele. La adormirea cea firească rămâne omul fără de simțire: nu véde, nu aude, nu cunoaște, să uită pre sine, uită pre fiii lui, pre rudeni, pre priiateni, rămâne lipsit de toate răsfațările vieții și de lumina aceștii lumi.

Iar la adormirea ceastă de pă urmă o, cât să bucură, cât să răsfață și cât înviiază, în loc de a-ș piiarde lumina. Își deschide mai vârtos ușa ceriului, a luminii cei adevărate. O zice Isaia la al noaolea cap: „Celor ce lăcuesc în locul și umbra morții, lumină îi va lumina pre ei”. În loc de a să lipsi de răsfațări și de bogății, câștigă frumoseșile, carele pot singure să sature toate pohtele lui. O adevcrează David, la Psalomul 16: „Sătura-mă-voiu când mi să va arăta mărirea ta”. În loc de a rămânea de cunoștința rudeniilor și a priiatenilor, între strălucirile luminii cei neapropiate, véde, în toate zilele, și pre părinți și pre fii și verice alt au avut dorit în lume. O mărturiseste marele Pavel cătră corinthéni, în 13 capete: „Acum cunosc din parte, iar atuncea voiu cunoaște, precum și cunoscut sânt”.

Și de vreme ce aici, după adormirea cea firească, să întoarce iară omul la osteneli, la scârbe, la supărări, la patemi, acolo, după adormirea cea de pe urmă, caré o numim noi a morții, tréce din scârbă la bucurie, din stricăciune întru nestrăicăciune, din orașul lacrărilor la locul veseliei, din turburarea vieții la

adăpostirea cea lină a mântuirii, din patimile Eghiptului în pământul cel fericit al făgăduinței, din robiiia lumii la mântuirea ceriului, din petrecaniia omenească, în ceata fericitilor îngeri, ce altă norocire iaste mai mare, decât aceasta? Ce altă adormire mai dorită, decât adormirea morții?

Drept acéia zice și Duhul Sfânt la *Eclisiastul*, în 7 capete: „Mai bună e zioa morții, decât zioa nașterii, că nașterea iaste începutul durerilor, iar moartea iaste începutul vieții cei fericite”.

Drept acéia zic iară: „Nu plângeți, că n-au murit, ci doarne”, și cu mine împreună vă zice și cel cu rostul de aur, Ioan: „Să cuvine la moarte să ne bucurăm, iară să nu plângem”. Și pricina iaste, zice sfântul: „De va fi tânăr, s-au mântuit curând din mijlocul rélelor, iar de va fi bătrân, acéia ce i să părea mai dorită a fi, cu sațiu luându-l, s-au dus”.

Și noi, de nu vărsăm lacrimi niciodată, când ruda sau priiatenul doarne, ci mai vârtos liniștim, tăcem și ne nevoim ca să nu-i dăm vreo supărare, măcar că știm cum că adormirea iaste moarte trecătoare „sfârșitul a unii zile”, precum zice dumnezeescul Zlatoust, dară pentru ce să le vărsăm pentru cei morți? Pentru ce să ne întristăm de sfârșitul vieții fraților noștri, ce să odihnesc în Domnul, ce să veselesc în slava cerească, ce lăcuesc în lăcașurile celor vii? Adevărat, moartea, ca o nemilostivă ce iaste, au secerat fără de vreme pre accastă floare aleasă și au răpit prea timpuriu podoaba, frumuseșia neamului femeesc.

Iar pentru aceasta nici lacrămele sânt cu cale, nici întristarea cu dreptate. Că precum iaste mai norocit corăbiariul acela, pre carele vântul cel tare îl aduce cu grabă la liniște, decât acela ce cu mare liniște, fără de vânt, călătoréște, așa mai fericit iaste și ccla ce, fără vreme, de moarte grabnică să mută la liniștea dumnezeeshii fericiri. Zice înțeleptul Solomon: „Sfârșindu-se preste puțin, au plinit ani mulți, că plăcut era Domnului

sufletul lui“. Au stătut cu bună mulțemită la Dumnezeu și sufletul aceștii cinstite cocoane, pentru multa ei credință, pentru bunătățile ei cele creștinești, pentru curățeniia cea făr' de asemănare, pentru cuceriia cea mare, la cele dumnezești.

Drept acéia s-au sfârșit preste puțin, pentru ca să câștige rodurile lucrurilor ei, celor plăcute de Dumnezeu sau, să zic mai bine, s-au sfârșit preste puțin, pentru ca să câștige zilele ei și să-și facă viața ei vécinică.

O pasăre, ce să numește finix, de ce să săvârșește făr' de vréme de acéia mai mult își adaoge zilele vieții lui, pentru căci moartea îi înnoiaște viața și-i dăruiaște ani mai mulți. Deci această cocoană, de ar fi murit pentru ca să se săvârșească, ar fi fost vrednic de plâns sfârșitul ei, pentru căci s-ar fi pierdut un chip minunat ca acesta al darurilor și al bunătăților. Dară de vréme ce s-au săvârșit pentru ca să trăiască în véci, pentru ca să se bucure, împreună cu îngerii, pentru ca să se nască de a doa oară, în ceriu, ca finixul, ce trebuesc lacrămele? Să cuvine (zice fericitul Pavel) acest trup stricăcios să se îmbrace cu nesticăciune și acest muritoriu să se îmbrace cu nemurirea. Încetează, drept acéia, jalea, săvârșască-se întristăciunca, că n-au murit, ci doarne.

Și precum zicea apostolii cătră Hristos pentru Lazar, așa zic și eu pentru dânsa: „De-au adormit, mântui-să-va“. Va așa, fără de nici un presupus, marele Dumnezeu sufletul ei cel creștinesc în sânul lui Avraam și al lui Isac și al lui Iacov, în lăcașurile celor vii, în corturile celor drepți, unde strălucéște lumina cea de pururea a dumnezeestii lui mărire.

Și de vréme ce între célialte faceri de bine sânt folositoare cererile sfintei besérici și rugăciunile celor credincioși, pentru ca să câștige fieștecare creștin fericirea cea neschimbată, pentru aceasta vă pohtesc pre toți, preasfinților arhieriei, cuvioșilor ieromonași, cucérnicilor preoți, cinstiților boiari și pre tot norodul ce vă aflați de față, să ziceți cu un glas și cu o

inimă, toți deodată, Dumnezeu să o iarte și să o fericască, pentru ca să se învrednicească și ia și noi toți (când va fi voia lui Dumnezeu) să ne veselim împreună întru împărătiia ceriului, unde iaste viața făr' de moarte și mărirea nedescoperită și bucurie stătătoare și vécinică. Amin.

IOAN ZOBA DIN VINȚ
PROPOVEDANIA A ȘEAPTEA
CÂND MOARE MUIAREA DE CINSTE
ȘI ÎNȚELEAPTĂ

RUGĂCIUNE ÎNAINTEA PROPOVEDANIEI

O, puternic și milostiv Dumnezeu! Care din mila ta cea fără de săvârșit nu numai ce ai rodit pre om pre chipul și pre asemănarea ta, ce ai văzut cum că nu poate fi omul fără de soț de ajutoriu. Pentru aceea, mainte de ce ară fi căzut Adam, părintele nostru cel dintâiu, din coastele lui ai tocmit pre Eva și o ai măritat după dânsul și ai sfințit căsătoria lor zicând: „Sporiți-vă și vă înmulțiți și împleți pământul“. Iară după ce au călcat porunca ta și au mâncat din poamele pomului oprit și conținut, te-ai lăudat cu moarte. Că pentru om au intrat păcatul în lume, iară prin păcat au intrat și moartea. Iată, Doamne, că murim, ce fă atâta milă cu noi cum să nu murim cu moartea de vecie, ce moartea trupească a noastră să fie în loc de somn dulce cale pre spăsenie de vecie. Acum încă fie-ți milă de cești întristați și de amărâți și-i veselște cu Duhul tău cel Sfânt, pentru Fiul tău și Domnul nostru Isus Hristos. Amin.

Tatăl nostru.

CUVÂNT DE LA SOLOMON ÎN CARTEA PILDILOR,

cap. 19, stih 14:

„Casa și marha agonisita de la părinți sânt, iară muiarea cu minte și înțeleaptă de la Dumnezeu iaste“.

Mai deasupra, aceștia Solomon Înțeleptul, în 13 stihuri, pre muiarea năsălnică și totdeauna ciocotitoare, limbută asemăncază-o cătră casa rea și picătoare în vremea ploioasă. Că, în ce chip putrezeste și să răsăpeste casa de picătură multă și nu să pot odihni lăcuiitorii cu pace în casă ca aceea, tocma așa amistuiaște și sfârșeste pre bărbat năsălniciia și limbutia muierii. Că ce poate fi supt soare spurcăciune mai mare decât curvia, care rumpe și dezleagă legătura căsătorici? Ce în multe chipuri să vede că mai mare vină iaste jirăvia și sfada totdeauna a muierii, că mai mare nevoie iaste a păți în toată vremea, până la moarte, decât a să vătămă numai o dată. Că de muiarea spurcată cu curvia, după legea lui Dumnezeu, poate bărbatul a să despărți, iară de cea limbută nu poate, ce tot să trudeste până la moarte. În ce chip dară corona (mai scumpă de aur) iaste muiarea bună în capul bărbatului, așjderea coronă de spinii iaste muiarea limbută și spurcată în capul bietului bărbat. Iară ca să poată face cu samă Înțeleptul Solomon osăbitură bună între muiarea bună și între muiarea rea, mâniaoasă și spurcată, 2 lucruri face:

1. Întâiu. Arată ce ci<n>ste să aibă și pre ce laudă să fie destoinică muiarea înțeleaptă, smerită și temătoare de Dumnezeu.

2. A doaoa. Ceartă și tare înfruntă nebuniia aceloră carii nu caută, nu cinstesc muiarea pre înțelepciune, pre smerenie, pre bunățe, nice pre temătura dumnezeiască, ce numai caută frâmsétea, bogăția și altele, care curând trec ca fumul și să vestejesc ca floarea câmpului. Iară înțelepciunea, bunățele, smereniia, frica dumnezeiască vor rămânea și după moarte în

pomeană de vecie, *Psalom 111*, stih 9. Pentru aceea zice și Înteleptul Solomon în *Cartea Înțelepției* (ce să zice *Pritcea Dintâiu*), cap. 31, stih 10, zicând: „Muiarea înțeleaptă și cămetină, cine o găsește, a căriia preț iaste mai scump decât piatra scumpă”, cade-să a ști a carbuncului.

Într-aceste cuvinte cetite de acmu, creștinilor, 2 lucruri face Solomon:

1. Întâiu. Pune împreună, ca într-o cumpănă muiarea înțeleaptă și temătoare de Dumnezeu cu toată avuția lumii, supt numele casei și agonisitei în care au deprins oamenii a să dezmiarda.

2. A doaoa. Ne dă înainte giudecata să cade-să a ști, ce giudecă Înteleptul Solomon între avuția lumii și între muiarea înțeleaptă zicând: „Casa și marha, agonisitura, părințești sânt, iară muiarea înțeleaptă de la Dumnezeu iaste”.

Aice ară putea întreba cineva: Cu cât Înteleptul Solomon de pre casă și de pre marhă și de agonisată așa grăiaște, ca și când acelea n-ară fi date de Dumnezeu, fără numai de părinți, cade-să a ști, de moși și de strămoși, numai de pre muiarea bună și înțeleaptă zice că nu-i de la părinți, ce numai de la Dumnezeu iaste? Au nu face cu această osăbitură micșorare mare de pre purtătura de grije a lui Dumnezeu? Pentru că Iacov Apostol în cartea lui, cap. 1, stih 17, într-acesta chip ne învață, zicând: „Toată darea bună și tot darul desăvârșit de sus iaste, care pogoară de la Părintele Luminării, la carele nu iaste schimbare sau umbrirea schimbării.” Că ce zice dară Preaînțeleptul Solomon că numai muiarea înțeleaptă iaste de la Dumnezeu, iară casa și agonosita de la părinți sânt? Au doară nu să numără casa și marha între darurile ce pogor de la Părintele Luminării, precum zice Iacov Apostol? Răspuns: Preaînțeleptul Solomon nu pentru aceea face usebitură între avuția lumii și între muiarea înțeleaptă ca și când n-ară fi acelea toate de la Dumnezeu, că pământul Cananului Dumnezeu îl

déde și-l împărți israilitenilor. Așa și muicrile lui Saul craiu, Dumnezeu le déde lui David craiu, cum adeverează *Scriptura Sfântă* în *A 2 Carte a lui Samuil*, cap. 12, stih 8, cu toată casa lui Saul depreună. Ce face numai osăbitură pentru aceasta ocă:

1. Cum să înțeleagă și să cunoască toată lumea că atare osăbitură de mare iaste între tot binele lumii și între muiarea bună și de cinste, câtă osăbitură iaste între darurile oamenilor muritori și între darul lui Dumnezeu cel de vecie și nemuritoriu. Că darurile oamenilor sunt trecătoare, iară darurile lui Dumnezeu sânt scumpe și necăite. După aceea darurile oamenilor sânt luate toate de la Dumnezeu, iară Dumnezeu darurile sale nu le-au luat de la nime.

2. Ne dă înainte cum să cunoaștem că mai chiar și mai luminos să arată mila cea mare și purtătura de grije a lui Dumnezeu în căsătoria oamenilor, decât în darul avuțiilor lumesti.

1. Că casăle și marha și uricele ce le biruiesc oamenii pogoară pre dânsii după legea și obiceiurile țării, cade-să a ști: a orașălor, a satelor, iară muiarea creștină, bună și înțeleaptă numai din mila cea minunată a lui Dumnezeu.

2. A doaoa. Că uricele célelalte pot agonisi și părinții și feciorii cu munca și cu osteneala, ce muiarea bună o dă numai Dumnezeu, preste rând.

3. A treia. Că uricele, casa și marha pot dărui oamenii cei buni, iară pre muiarea de cinste numai sângur milostivul Dumnezeu o poate da.

4. A patra. Că uricele célelalte, mainte de ce le biruiesc oamenii, de vréme să cunosc ale cui vor fi, că de la strămoși pogor pre moși, de la moși pre părinți, de la părinți mai de aproape pre feciori (i proci), iară cine ce muiare va dobândi nime mainte de vréme nu poate ști. Că uneori muiare ca aceea ia bărbatul pre care nicecând nu o au nice văzut și véstea nu i-au nice auzât. Uneori iară să împreună în căsătorie bărbatul

cu avuție multă cu muiarea prea surumană și iară bărbatul suruman ia pre muiare cu bogăție multă. Uneori ia bărbatul bătrân fată au muiare tânără și iară muiarea bătrână să mărită după voinic tânăr. Uneori bărbatul de o țară ia pre muiare dintr-altă țară. (I proci).

Dintr-acéstea din toate chiar și luminos să cunoaște cum că muiarea bună, creștină și înțeleaptă iaste darul milostivului Dumnezeu, nu-i agonisita părinților. De-aicea au deprins a zice toată lumea și în ziua de astăzi cum căsătoria și alesătura crailor și izbânda pre pizmași în războiu numai de la Dumnezeu sânt. Aceasta-i dezlegătura cuvintelor a Preaînțeleptului Solomon. Iani să vedem dintr-acéstea ce învățatură ni să dă înainte.

ÎNVĂȚĂTURĂ

Săva că daruri multe și scumpe dăruiaște milostivul Dumnezeu oamenilor în ceastă lume, ce dar mai scump nu poate lua bărbatul de la Dumnezeu ca când ia muiarea bună și înțeleaptă, nice muiarea nu poate lua dar mai scump de la Dumnezeu ca când ia bărbat bun și creștin. Scumpă iaste corona de aur în capetele crailor, tocma așa iaste coronă scumpă muiarea destoinică în capul bărbatului. Scumpă piatră iaste preste toate pietrile scumpe carbunculușul, ce cu mult mai scumpă iaste muiarea de cinste bărbatului. Așa zice aceștia Preaînțeleptul Solomon, cap. 31, stih 10 (i proci), zicând: „Muiarea cămetină și înțeleaptă cine o găsește, prețul aceia înțrece pe prețul carbunculușului. Sufletul bărbatului să odihnește în muiarea ca acéa și marha lui nu să va sfârși. Face bine cu bărbatul în toată viața lui, caută lâna și cânepa și o va găti după voia ei. Ea să asemănă cătră corabiia neguțătorilor (muiarea bună) care de departe încă-și aduce mâncarea sa. Și sculându-să din miazănoapte împarte fâmeilor și împarte lucru fételor, cugetă de pre uricul din câmpu și-l cumpără și, din

munca și hasna mânilor sale, sădește viaa“. I proci. „Deșchide-și mânuile sale surumanilor și palmele sale lipsiților“. I proci.

Dintr-acéstea din toate să cunoaște direptatea învățaturii ce-au zis mai sus că, săva că daruri multe și scumpe dăruiaște milostivul Dumnezeu oamenilor în ceastă lume, ce dar mai scump nu poate fi ca muiarea bună și bărbatul bun. Pentru acéste oce:

1. Întâiu. Că darurile célelalte iale să numără între céle daruri mai slabe carele pot dărui și oamenii, ce soțul bun în căsătorie (fie bărbat, fie muiare) de la însuși Dumnezeu iaste, precum am și mai înțeles.

2. A doaoa. Că, în ce chip mare usăbitură iaste între Dumnezeu și între oameni, așa iaste mare usebitură între darurile lui Dumnezeu și între darurile oamenilor. Așa iaste usăbitură și între casă și între marhă și între muiarea înțeleaptă carea o dăruiaște numai sângur Dumnezeu.

3. A treia. Că bogățiile pământcești pot da și oamenii, iară pre soțul bun numai Dumnezeu-l poate da, cum am zis și mai sus.

4. A patra. Că casa bărbatului care dobândește muiarea de ispravă și de cinste iaste plină de tot binele.

5. A cincea. Că nice cu aur, nice cu argint nu să poate cumpăra muiarea bună și de cinste, ce numai Dumnezeu din mila sa cea nespūsă o dă cui voiaște.

Întrebare: Dară muiarea năsălnică și sfadnică de unde iaste au nu e și acéa de la Dumnezeu?

Răspuns: Cu adevăr de la Dumnezeu sânt și acélea, carele le dă:

1. Răilor, cum cu acéa să-i bată și să-i pedepsască Dumnezeu pre bărbații răi pentru păcatele lor.

2. A doaoa. Bunilor și blânzilor, să le fie lor pre certare cum și în ce chip vor răbdă cu răbdare de pacc. Întrebare: Ce iaste atunci deregătoria bărbatilor buni (au ce să facă și cum să să

poarte) când, dintru înțeleptia minunată a lui Dumnezeu, îi socotește pre ei cu muieri réle? Răspuns:

1. Cade-să lor să rabde cu smerenie și cu răbdare mare de pace, socotind bine întru sine:

1. Întâiu. Că mâna lui Dumnezeu, ca a părintelui dulce, iaste pre dânșii, nu a pizmașului.

2. A doaoa. Că nu din mânic, nice din urgie, ce din dragoste părintască îi ceartă pre ei. Pre unii ca aceștia îi dojanéște Pavel Apostol în cartea ce-i scrisă la evrei, cap. 12, stih 5, 6, 7, 8, 9, zicând: „Fiiul meu, să nu lépezi certarea Domnului, nice să slăbești când te ceartă el. Că pre carele îl iubéște Domnul ceartă-l și-l bate vare pre cine-l priiméște fiiu. De veți răbda certarea, Dumnezeu vă să va arăta ca fiilor; carele-i fiiu pre carele nu-l ceartă părintele său? Iară de sânteti fără de certare, a căriia sânt toți părtași, copii sânteti, nu fii. După acéa trupurilor noastre am avut certători părintii și i-am cinstit, au nu cu mult mai vârtos ne vom pleca Părintelui Sufletelor și să viem? Că accia în puținea vréme, cum să părea lor, ne supăra pre noi, iară acesta (cade-să a ști, Dumnezeu) spre folosul nostru, ca să fim părtași vieții cei sfinte a lui“.

3. A treia. Că accia mânie nu să ține până în véci, ce curând va avea sfârșit.

4. A patra. Că cu vréme răbdarea de pace plată mare va dovândi de la Dumnezeu, cum au dobândit Iov Patriarbul după multe patime a lui.

2. Cade-să, pre cine-l bate Dumnezeu cu soț rău în căsătorie (fie muiare, fie bărbat), pre soțul cel rău să-l învéte, precum au făcut Avigalai, muiarea cea înțeleaptă, cu bărbatul ei cel nebun, cu Naval, care și viața bărbatului ei o ținu de moarte, cum scrie în *1 Carte a lui Samuil*, cap. 25, stih 3-35.

3. Cade-să să să roage lui Dumnezeu cum să ia de pre spatele lor zbiciul cel rău și să-l mântuiască de muiarea rea și blăstămată.

Ce hasnă are accastă învățatură?

1. Întâiu. Ne învață să știm dară dintr-acéstea din toate cum, în ce chip nu poate fi în ceastă lume dar mai scump și mai mare de muiarea creștină și înțeleaptă, așa iară nu poate fi pagubă și bătaie mai mare de muiarea rea și nedestoinică.

2. A doaoa. Să știm că, în ce chip coronă scumpă iaste muiarea înțeleaptă și de cinste în capul bărbatului bun, așa iară coronă de spini iaste muiarea nebună și rea în capul bărbatului.

3. A treia. Să știm cum, în ce chip nime nu dobândéște dobândă mai mare de muiarea înțeleaptă, așa iară nime nu pate pagubă mai mare ca atunci când moare muiarea bună.

A doaoa hasnă a învățaturii iaste înfruntătoare.

Că înfruntă și ceartă pre bărbați ca aceia carii, când vor să să însoare, nu caută înțelepciunea muierii, ce numai frâmsétea, care, după ce soséște vreo boală, acciași tréce ca umbra; nice iară nu caută muiarea cu frica dumnezâiască, cu creștinătate, ce numai ce caută avuția trecătoare. Bărbați ca aceia nu-și aduc aminte ce grăiaște Înțeleptul Solomon în *Cartea Pildelor*, cap. 31, stih 30, 31, unde așa grăiaște: „Amăgitoare iaste dragostea denaintea oamenilor și de nemică iaste frâmsétea, iară muiarea temătoare de Dumnezeu dobândéște-și șie laudă. Dați-i din rodul mâni<lor> sale și să o laude între porți faptele ei pre dânșă“.

Ca și când ară fi zis: „De nu o ară și lăuda pre muiarea bună oamenii după moarte, ce o vor lăuda faptele ei céle bunc ce-au făcut în viața ei.“

A treia hasnă iaste dojanitoare.

Că dojanéște pre doao rânduri de oameni:

1. Întâiu. Pre bărbații însurați cum, deaca le-au dat lor Dumnezeu muieri bune, să le cinstească și să dea har lui Dumnezeu pentru acel dar scump și neprețuit.

2. A doaoa. Pre voinicii tineri și pre bărbații săraci cum, când au gând să se însoare, să nu caute în fete și în muieri numai frâmsetea și avuția, ce să caute înțelepția și bunetele.

3. A treia. Pre toți neînșurații, pentru că numai de la Dumnezeu iaste muiarea bună, deci de la Dumnezeu să o caute și să o ceae, că fără de el nime nu o poate da.

O, ferice de acela bărbat care au dobândit de la milostivul Dumnezeu muiare înțeleaptă, cu adevăr are acela de ce să bucura și în ce să dezmierda.

Ce vai de acela bărbat, carcle-și pierde și-și sloboade dinaintea oamenilor săi pre cinstită și înțeleaptă muiarea sa.

O, oame, care ești acuma întristat, au n-ai avut și tu parte de muiare bună? Cu adevărat și ție să dedeșe de la Dumnezeu dar scump ca acesta. Că muiarea ta care zace acum înaintea ochilor tăi, moartă, era și creștină, era cătră tine cu dragoste curată, era blândă și ascultătoare, era înțeleaptă și grijitoare casei tale. Ce iată, acum să duse în calea viețuitorilor. Inima ta iaste tristă, sufletul tău, amărât; când întri în casă-ți afli-o pustiiță; comoara ta acumuși să va îngropa în pământ, sufletul ei să odihnește și să bucură; ție, ca bărbatului iubit, pohtéște-ți tot binele trupăscu și sufletescu și iertăciune de la tine, de la vecini și de la toți priiatinii își cêre și lui Dumnezeu vă lasă, a cui să fie lauda și cinstea în veciia vécilor. Amin.

RUGĂCIUNE DUPĂ PROPOVEDANIE

O, dulce Părintele nostru din ceriu, cela ce ții și viața și moartea noastră în mâna ta cea puternică, ispovedimu-ne Sfinției tale și mărturisim că noi toți, cu mici, cu mari, atâta samă am greșit în aleanul Sfinției tale, cât nu sântem harnici și destoinici să ne primești în numărul filor tăi. Că noi nu numai din prostie și din neștiință am greșit și nu numai din slăbiciune am călcat poruncile tale, ce mai tare am făcut păcate din știință și din orbiciune, pentru care ne-ai vrut putea șterge

afară și pre noi, pre toți, din cartea viilor, precum ai făcut cu mulți. Ce noi dăm har de vecie Înălției sfinte ai tale, că până acmu cu răbdare mare ai suferit slăbiciunile noastre și ne-ai dat zile spre pocăință. Rugămu-ne, Doamne, Sfinției tale, cum, de acmu înainte, încă să fii cu noi în toată viața noastră! După acéca, când vom sosi la ceasul morții, atunci încă ne fii într-agiutoriu cum, după ce vor ieși sufletele noastre, să dobândească viața cea de vecie, prin Fiiul tău cel sfânt, Domnul nostru Isus Hristos. Amin.

Tatăl nostru.

X. LITERATURA
DE CEREMONIAL

CONDICA
LOGOFĂTULUI GHEORGACHI SUȚU
(1762)

CE OBICEI ÎASTE CÂNDU SĂ ÎNTÂMPLĂ SĂ SĂ
ÎNPREUNE DOMNUL CU HANUL SAU CU
IUCŢUTUIULUN PAŞĂ

Cându să întâmplă de ese Domnul înaintea vreunui han, ce va trece pin țară, cându merge Domnul la saivantul hanului să să înpreunc, să-i sărute piçorul, aşi îaste obiçnuitû la dâñzii: rădică Domnul gugiumanul din capu și-l dă la un copil de cei din casă de ai hanului, de-l ține și așa, fără șlic, merge de sărută piçorul hanului; și Domnul cândû să rădică dela sărutatul piçorului, îndată copilul acel din casă pune Domnului șlicul în cap și poroncește hanul Domnului de șede în genuchie pe macatû, vorovindu amândoi ceale de trebuință pricini. Însă cându sărută Domnul piçorul hanului, el încă are obiceaïu de-și pune mâna la obraz și-și rădică șlicul, de abia numai îl atinge cu palma.

Iar când vine vreun pașă cu trei tuïuri, ca să treacă pin Eși, îaste obiceïu de-i iase Domnul înainte cu toată boerimea mari și mici, cale de un ças de doao înaintea lui; și unde îaste întimpinarea Domnului cu pașă, Domnul descalică mai nainte și așteptă șăzându în piçoare și toti boerii înșărați pe rânduială. Și cându sosește pașă dreptu Domnu (ori călare de

va fi, ori în cocie) să poprește și merge Domnul de-i sărută piçorul, cum și boerii toți pe rânduială mergu de sărută piçorul; și încălecându Domnul dinpreună cu toată boerimea, merge împreună cu pașa pân la gazda cea orânduită și gătită. Cum și la petrecirea pașii asemenea urmază Domnul cu toată boerimea; și de unde iaste să-și ia Domnul zioa bună, descalică iarăși de sărută piçorul pașii și boerimea toată asemenea.

ȚĂRĂMONIȚA CE SĂ FACE PEA DEPLIN LA IUÇIUTUIULUN PAȘĂ, CÂNDU ESTE SĂ TREACĂ PIN ORAȘUL EȘULUI

Măcar că am însemnat mai sus în ce chip urmează Domnul la trecirea unui pașă cu trei tuțuri, dar nefiindu de așunsu, pentru mai buna știința, mai pre largă toată țărămonița cum s-au și întâmplat de am văzut, s-au scris aici mai șos:

Dreptu aceea la letă 1762 Iulie în zilele domnii prea înălțatului, luminatului Domnu și oblăduitoră a toată Moldavița: *Grigorie Ioan Voevod*¹, din poronca prea puterniciei Impărății, fost-au rânduită pașă la sarhatul Hotinului, Hamza-Pașă², om mare, vestit și ginere împăratului sultan Mustafă, carele să afla cu pašalâcul său la Sofița.

Înainte acestui pașă au trimis Domnul un boiariu din Greci, pe carele au socotit om cu știința limbii turcești, anume pe Dumitrache vel ușer, cu mehtup de cătră Domnu și cu daruri; care boeriu mergându, au întâmpinat pe pașa de cea parte de Dunăre, la locurile țării turcești, unde dându ușcriul mehtupul și darurile de cătră Domnu pașii, s-au bucurat și Domnului încă i-au venit mehtup de cătră pașa cu mulțămire și cu o poftă ca aceea, cum că voește ca să-i fie trecirea prin orașul Eșului, iar nu pe Prutu, care la această cerire a pașii, nici Domnul înpotrivitor sau pricinuitor n-au fostu.

Deci, cându au fostă aproape ca să treacă pașa Dunărea, să vie la Galați, Domnul, după datoric, mai înainte pân a nu sosi pașa la Dunăre, avându purtare de grijă, au trimis pe un boeriu mare din peminteani, anume pe Vasilie Costache vel ban întru întâmpinarea sa cu mehtup, carele și conaccibaș au fostu rânduită din partea Domnului pân în Eși.

Din Galați vrându pașa și pofindă (după cum s-au arătat mai sus) ca să-i fie trecirea pin Eși, îndată, din poronca Domnului, s-au rânduită toate conacile și la fieștecare conac s-au rânduită câte unul din veliții boeri, împreună și cu ispravniciei dupe la țanuturi și câte o samă din mazilii cari s-au socotit că vor fi de trebuință, la fieștecare conac. (Însă conacile într-această chip s-au urmat, pe cum sânt arătate). În Galați au fostu purtător de grijă mai susul arătat Vasilie banul cu pârcălabul de Galați și cu alții.

La conacul dela Prival fost-au purtătoru de grijă Costache Vatăți biv vel medelnicer și cu alții.

La conacul dela Puțeani, iarăși Vasilie banul, cu pârcălabul și alții.

La conacul dela Bârlad, Costandin Sturza biv vel medelnicer, cu ispravniciei și alții.

La conacul dela Vaslui, Ilie Costache biv vel ban, cu ispravniciei și alții.

Iar când au fostă să purcadă pașa din Vasluu, să meargă la Scânteae (măcar că conacul era gătită de alți boeri mai înainte), dar Domnul, pentru mai mare cinstea pașii, dimineata, în zioa aceea ce era să fie pașa la Scânteae sara, au pornit de aici pe Ioan Bogdan vel logofăt, de s-au aflatu la Scânteae cândă au venită pașa, pentru toată purtarea de grijă, ca un boeriu bătrân. Și tot întru acea sară au trimis Domnul și pe vel postelnic la pașa, pentru cercetarea sănătății și că s-au bucurat Domnul pentru bună venirea sa; și pașa, prin întoarcerea lui vel postelnic, încă au mulțămită Domnului foarte, atât

pentru cercetarea sănătății, cât și pentru bucuria ce s-au bucurat pentru venirea sa.

Deci, dar, în zioa aceea care au fostă ca să între pașa în orașul Eșului, Domnul gătindu-să au eșit cu tot alaiul și cu toată boerimea dincolo de Ezăreni și acolo, pe loc, au lăsat toată boerimea cu prea iubită fratele său, beizadea Alexandru³, cu Divan-efendisă și cu tot alaiul și încălecându Domnul de acolă cu doi čohodari și cu saracibaș numai, au mai luat împreună cu sine și pe Alixandru Ipsilante, postelnic și capichehaia, i pe vel postelnic Petrache Duca, i pe Mihalache Suču biv vel comis, i pe Scarlat Caragea vel comis, i pe Alexandru Moruzi vel camaraș și din boerii peminteani pe Ioniță Cantacozino vel visternic, călări, iar slugile pe ęos și așa au mersu întru întimpinarea pașii.

Luându pașa veste, cum că Domnul ıaste aproape de întimpinarea sa, au trimisă pe al său selear-agasă întru întimpinarea Domnului și pașa încă fiind în tahtârvan, au eșit și au încălecată pe armăsariu și cându au fostu Domnul aproape de pașa, au descălecată (pașa încă au stătu) și mergându Domnul cătră pașa, după običnuita închinăcune ce au făcut, au sărutat scara calului cea din dreapta. Și de acolă, purcegându Domnul un pas doi pe ęos înaintea pașii, au poroncitu pașa Domnului de au încălecată și încălecându, au mersu înaintea pașii nu departe. Iar vel postelnic, cu vel comis au mersu înaintea Domnului (ınsă amestecați între oamenii pașii cei mai aleși).

S-au întâmplat mai înainte vreamă, cându au trecut alți pași, așı oameni mari vestiți, pin orașul Eșului, de au pus pe Domnă din-a-stânga și alătura, făcându-și voroavă cu Domnul; și atât la ıntrat, cât și la eșitul pașii tot alătura din-a-stânga petrecea Domnul pe pașa, cu tot alaiul običnuită; și cându era după ce eșia afară, cându vrea Domnul să-și ıa zioa bună, pașa ımbrăca pe Domnă cu feregea cu cacum și pe

12 boeri mari cu caftane. (Măcar că și acmă, fiind Domnul cu doi sau trei pași mai nainte de pașa, în doao și trei rânduri au chemat pe Domnul pașa, de au făcută amândoi voroavă de aproape).

De aici întorcându-ne, să venim iarăși la voroava noastră. După ce au încălecată Domnul, mergându înaintea pașii, cându au fostu pașa dreptu boiari, au stătu; și boerii șazându fieștecare după rânduiala sa, Domnul călare stându, au ză cătră pașa, arătându-i cum că boerii memlechetului cer să sărute pičoările Mării-sale. Și așı, pe rândă, au mersu ıntăi divan-efendisă, după dânsul beizadea, fratele Domnului și apoi boerimea pe orânduială, de au sărutat pičorul pașii, rămăindu apoi toată boerimea de venia pe urma pașii.

Purcegându Domnul împreună cu pașa de acolea iarăși, înaintea Domnului și înaintea oamenilor lui cei aleși, era edecurile pașii și înaintea edecurilor vataful de copii cu semnul Domnului și vtori postelnic cu vtori comis și postelniceii pe rânduială. Înaintea postelniceilor, edecurile Domnului, după edecuri hatmanul și aga cu tot alaiul cel običnuită. Și cu această rânduială au venit pașa la Frumoasa⁴, unde și casile Frumoasii era gătite și grijite pentru odihna sa; și acolea, în dreptul Frumoasii, era și cortul pașii ıntinsu, unde descălecându pașa, au ıntrat la cortu și au șazutu și poftindu și pe Domnă ca să șază, au șazută bândă și cafea. După băutul cafelii, zăbovindu-să oareșce la voroavă Domnul cu pașa, după običnuita închinăcune, au eșitu Domnul dela pașa și au mersu la cortul său, unde și alte doao trei corturi erau gătite pentru starca boerilor. Și aproape de sară, de al doilea rândă mergându Domnul la pașa și luându-și voe ca să și vie la scaonul său, au purces dela Frumoasa cu tot tacămul și običnuitul domnescul său alai, de au venită la scaonul său.

Însă au poftitŭ Domnul pe pașa ca să să odihnească doao-trei zile, fiindŭ trudit și ostenitŭ de cale și au făcutŭ pașa oturac trei zăle.

Domnul întru aceste trei zăle, ce au făcutŭ pașa oturac, pentru toată purtarea de grijă a celor trebuitoare, ca să fie toate de prisosit și nimica să nu lipsască, au rânduitŭ trei boeri mari, pe Vasilie Razul harman, i pe Ioniță Cantacozino vel vister și pe Iordache Hrisoscoleo vel agă, deosăbitŭ de alți boerenași și zapcii, care au avut mare purtare de grijă și toate au fostŭ deplin, nimic lipsindŭ.

Domnul în toate zilele, la un čas la doao den zi, mergea cu tot tacămul său și cu boerii cei mari și numai cu alașul Ievenților la Frumoasa, la cortul său cel domnescŭ și pașa, încă după ce să gătiia, chema pe Domnŭ la voroavă; și la vremea bucatelor eșiia dela pașa și la cortul său mânca bucate și de cătră sară veniia la scaonul său.

Iar cu o zi mai nainte de purceadirea pașii, aflându-să Domnul la Frumoasa, după ce l-au chemat pașa la cafea, șazăndu și oareșce la voroavă, pe urmă l-au îmbrăcatŭ și cu blană de samur; și pe beizadea, fratile Domnului, cu cherachea; pe divan-efendisŭ cu cubur, cu sângeap, iar pe vel postelnic l-au îmbrăcat cu cubur cu cacum; cum și pe alții din boerii carii au fostŭ rânduiți asupra trebilor, încă l-au îmbrăcat, pe alții cu blane și pe alții cu binișuri, pe fieștecarele după cum au vrutŭ, mulțămindu și Domnul pe pașa cu ceale ce s-au căzut și pe cătu au fostŭ pen putință.

După ce au îmbrăcatŭ pașa pe Domnu cu blana cea de samur, viindu la domnescul său scaon, mai pe urmă au venitŭ și mehterbaș al pașii cu toți mehterii săi, la curtea Domnului, de l-au zis un nubetŭ și după sfârșitul nubetului, Domnul au poroncitu de au îmbrăcatu pe mehterbașŭ cu cherachea, mulțămindu și pe toți mehterii cu căți galbeni au socotitŭ Domnul.

Domnul, din oamenii pașii, pe altu pe nimeni n-au îmbrăcat, fără numai pe baș-čajușu și pe conaccibașŭ cu cherachele.

În câte zăle au fostŭ zăbava pașii aici, mehterhaneaoa Domnului, după obiceiul ce iaste de bate în toate zălile nubetŭ, ce să chiamă chindie, n-au bătutŭ, fără numai mehterhaneaoa pașii au bătutŭ într-o zi. După ce au eșitŭ pașa la cortul său, fiindŭ și Domnul cu toată boerimea (unde și oarecare luptături de pehliveni au fostŭ) și vrându pașa ca să auză și pe mehterbaș a Domnului ce meșterșug are, au zăs Domnului ca să poronască lui mehterbașŭ să zică un pestref; și începându mehterbaș și zăcându un scopos ca acela, au foarte plăcutu pașii meșterșugul și zicătura lui. Și după ce au sfârșitŭ de zăs, pașa au poroncitu de l-au îmbrăcatŭ cu biniș de postav, acolea înaintea sa.

Vrându pașa ca să purcadă, au datŭ poroncă cu o zî mai nainte, de au purces tot agărlăcul său. Și Domnul încă au poroncitu de s-au rânduitŭ conacile, orânduindu-să bașconacciu pe Costandin Cananò, biv vel paharnic, ca să margă împreună cu pașa pân la hotar și de aicca s-au rânduitŭ 3 conace.

Însă: la Podul lui Gherman un conac, la care au fostŭ rânduitŭ Gheorghie Beldiman, biv vel stolnic, i Costandin Gândul biv vel șătrar și alții.

Un conac la Tabără, la care au fostŭ rânduitŭ Arghirie biv vel medelnicer și alții.

Un conac la Ștefănești, la care au fostŭ rânduitŭ Iordache Cananò biv vel medelnicer și alții împreună.

În câte zăle au fostŭ șădearea pașii, oamenii lui toți s-au purtat foarte cu înțelepčune, după poronca ce au avutŭ dela pașa și nimăru nimică n-au făcutŭ, nici s-au atinsu de cinevași, fără numai doi copii de ai noștri, vrându ca să meargă cu niște Turci de ai pașii și înștiintându-să pașa, nici de cum n-au priimitŭ, ce cu urgie au poroncitu pașa Turcilor acelora, de au dat copii pe mâna lui vel ușcr.

Deci în zioa ce au fostă purcesul pașii, Domnul tot cu aceeaș țărămonie și orânduială și cu tot alaiul ce ăaste arătat mai sus, au purces cu pașa dela Frumoasa și cându au fostă în dreptul curții și a porții domnești, s-au făcut slobozire de toate tunurile. Și așa au petrecut Domnul pe pașa pân aproape de ăzul mitropolii, pe Cacăina⁵, mergându pașa voios și foarte mulțămită de cătră Domnă.

Ăste și acestă obicei, cândă vine pașa la Gălați, din partea Domnului să află trimisă o cocie bună împodobită și cu șase telegari buni potriviți la toate; (dar această cocie să trimite cândă ăste pașa om mare, precum au fostă acesta).

N-am putut lăsa ca să nu arātu și această, (adecă) în câte zăle au șăzutu pașa aici la Frumoasa, dumnăzăeștile lăcașuri, (adecă) sfintele noastre bisearici, nici au tocată, nici au tras clopotile, dar orânduiala orthrului și a Svintei liturghii de cătră bisericăștile obraze, foarte s-au păzitu, de n-au lipsitu.

XI. LITERATURA DRAMATICĂ

*OCCISIO GREGORII
IN MOLDAVIA VODAE
TRAGEDICE EXPRESSA*

(Fragmente)

Praeambulum

Acum tocma nu de demult
Lucru groaznic, de temut,
În Moldova s-au tâmplat
Perire ca de împărat;
Locu-i vestit și orași,
Să numește, să știți, Iași,
Cu primejde și ostași.

Ghica-voievod Grigorie,
Domn în mare dregătorie,
Vrând a sta lângă credință
Și neamului mântuintă,
Cu vicleșug s-au chiebat,
Tirăneste s-au tăiat,
De bașa turcesc legat.

O, amară prăpădire,
Însuș merge la perire!
Că argintul l-au zbovit

Și cu capu s-au plătit;
Că turcii îl năpădiră,
Măcar că doi ei căzură,
Și viața îi luară.

Care până vom arăta,
Faceți bine a asculta
Și de-om greși, a ierta,
Toate bine a îndrepta,
Că târziu toți ne-am sculat,
Fără gând ne-am apucat;
Iată, dară, am și lucrat.
[.....]

Gregorius către Instans:

[...] Dară ca să fii credincios, dintâie vei jura.

Pă noao țări,
pă trei mâncări,
pă zioa de ieri;
pe spatele vântului,
pă fata juciului,
pă coada măgariului;
pă ciurma pădurii,
pă apa vinerii,
pă spuma Dunării;
pă picioare de porc ce ești,
cu coaste, cu șold cu tot,
perire-ai tu tot;
pă oală,
pă boală,
pă piștoale,
să să pișe toți în ièle;

pă lunei,
pă macavei,
pă marțolea
cu fasolea,
pă miercurata
vinerata,
înclonțata,
care mîncă pe tata;
pă acest condei
ca să pici,
că-i de vultur,
scobiț-ar în cur;
pă lup,
pă urs,
pă sâtă,
pe fus
și pă toți cei dacă vei fi credincios
Așe zioa de astăz să te bată!
[.....]

Horholinae cantio

Cine n-au venit, (*repetitur*)
Cine n-au venit
Sara în șezătoare,
Sara în șezătoare,
Dumnezău nu-l scoale
De mâni, de picioare.
Scuture-l frigurile,
Urască-l toate fetele,
Trămure-l babditele
Pe supt toate scaunele.
Numai n-au venit
Salman siminic,

Bucur cel voinic.
 El de-ar fi venit,
 Noi l-am fi cinstit
 Cu părăsă în masă,
 Neaga cea frumoasă.
 Ciunguț rătezat,
 Bucur însurat;
 Rătită pălită,
 Neaga învălită;
 Coadă de lopată
 Horholină fără fată.
 Plânge, nici prea
 Paie-ț bine că te ia!
 [.]

Testamentum Bachi

În numele fărșangului,
 raiului și vinului
 celui dulce și celui cu pelin,
 să zicem toți amin.
 Vrând așe Dumnezeu
 cel din tău,
 pă carele cinstesc eu,
 ca după această lume să mă mute,
 deacă nu-i mai mult vin în bute
 și să mă ducă în rai cu dibolii
 și în tău cu îngerii,
 unde să auz ocheche-ocheche
 vai și de viața mè.
 Iacătă, dară, fiilor
 și cari mă cinstiți tuturor,
 vă las în scris testamânt,
 supt păcat și jurământ,

ca toate ale mèle așa să le dați
 precum mintèn vă învăți:
 foalele mieu, care-i sufletul mieu, îl mâncați
 și în pomana mè vă uspați.
 Iară de-l veți împărți
 mai la mulți va prisosi;
 faceți dară din mațe
 cărnațe,
 din cèle mărunte
 la ceteră coarde,
 din vine
 strune,
 din mărunțai
 tăietăi,
 din plămâne
 bucate bune
 și în rânză
 puneți brânză.
 Cel ficat
 meargă nemestecat;
 din pelița [de] lângă plămână
 facă-ș cèle jingașe mânuși în mână,
 din pelița de burdof
 facă-ș, căiță cu țof;
 din măduha în ea băgată,
 facă-ș carii capul cicilesc,
 pomadă și sopen de Anglia;
 cărora le sclipêște pielea
 cu acesta să vor spăla,
 tare foarte or lumina.
 Picioarale
 lăsați să le ducă cioarale,
 doară le vor duce pă dealu cu viile

să poată bea cu feriile.
 După aceea le veț aduce
 în fâgădău la mujice,
 jucăușii să le caute,
 prin tot locul să le poarte.
 Capul meu
 fie sămn la fâgădău,
 ochii vază cetera,
 urechile [audă] sfada.
 Nasu fie la buți tolceri,
 grumazu îl las să bea cine-i colceri;
 gura fie ușe de șură,
 doară va veni vântul de pă strugur[i] de mură.
 Păru las la cei copoși deasupra de frunte,
 dar mă tem că la toț nu va ajunge,
 că nu l-or lăsa din curte.
 Am doi frați de-a jëminea,
 împărțască-mi mintea mea,
 luminèze-mi la mormânt
 că strălucesc pre pământ;
 hainele mèle toate
 le împărțască mănăstirea cu soarte,
 numai cât să facă pentru mine moți
 că-i cu barbă cu palaclonți.
 Gârlanul meu cel preabun
 de unde ies cântări și hori,
 fêtelor în șezători.
 Fiii miei vii, să nu vă însurați,
 de n-ăți avea ce să bêtei.
 Fiicelor, să nu vă măritați,
 de nu v-or cere oameni bêtei.
 Apoi nu bêtei din părău
 de nu va cură de la fâgădău,

sau din dealu viilor
 să să vază spuma strugurilor;
 mai pă urmă de toate,
 nu vă depărtați de cetate.
 Fiul meu Puți, tu pre estealți
 îi poartă tot pe la pivniți încărcate cu buți,
 și unde-i vedea sămn capul meu,
 bagă-te și plânge, că acolo au perit și tatăl tău.
 Aceasta voi mai proroci:
 că și voi toți de accastă boală, ce crep eu, veț peri,
 că-i beteșug firesc de carc eu nu poci să trăiesc.
 Una mai ascultați:
 canele de voi nu le depărtați.
 Luați pildă de pă mine,
 că eu nici acum nu testeluesc cana la nime;
 doară undeva o voi mai putca umplea,
 ca să-mi ud odată gușca.
 Cu un cuvânt, ca să gat,
 că cana și pă fund au săcat,
 popilor toți și mirène,
 tisturilor și țărèni,
 bătrânilor cu tineri,
 bărbaților cu muieri,
 pentru că uspățul dintr-un om
 nu să face toți din toate să mânânce
 și țineți bine năravul meu
 ca să vă veseliți cu a fărșangului Dumnezeu.
 Pă mine mă îngropați
 fără popă, mă astupați
 în țintirimu fâgădăului,
 în cripta hordăului;
 nici să mă dezgropați
 până n-or veni alți cărnați.

Așe Dumnezeu să vă ajute
și această goală bute
Amin.
Vai, mori
că n-am vin!

XII. ROMANUL

DIMITRIE CANTEMIR
ISTORIA IEROGLIFICĂ

PARTEA A TRIIA

Iară célelalte jigăni, toate carile în cârșma lăcomiilor cu păharul răutății vinul vicleșugului bea, dacă pre Lup* din mijlocul lor lipsind îl vădzură, precum acmu supt fundurile pământului să află li să părură (că chipul neiubit, de față, nu ca ghimpul în picior, ce ca sulita pătrunsă prin mață stă). Și așé rădicatu-s-au nuărul de pre fața soarelui, luatu-s-au negura de pre fața pământului, cu mari răcnete striga: „Luatu-s-au piadeca, lipsésește pacostea, nu să véde vrăjmașul, dusu-s-au pizmașul“, unul cătră altul spuind, ca de un bine prea mare să bucura și ca de o fericire nespūsă să desfăta (că lucrurile lumesti cu muritorii așé a să giuca s-au obiciuit, ca cu cât sint mai deșarte, cu atâta să să pară mai desfătate; și a căroră începuturi sint prea cu mari dezmierdări, acelorași sfârșitul să fie prea cu gréle întristări).

După acéstea cu totii împreună cuvânt își déderă și dzi de soroc își pusără, pentru ca la începutul Alfii și sfârșitul Sigmei, la cetatea Deltii¹ (unde apa lui M și apa lui A a cură sfârșesc, și apa lui T a cură și a să mări încépe), cuim mai curând

* Lupul – Bogdan hatmanul.

să să adune pentru ca acoalea capul Cămilii** să vândă și a Boului să cumpere (că mai pre lesne iaste firii la Cămilă coarne să nască, decât din inima rea cuvânt sau gând bun să izbucnească). Așe dară, cu toții, după sorocul dat, la locul înșămnat să adunare și la dzua pusă la cetatea Deltii să împreunare, unde Pardosul*** pe Cămilă de căpăstru purta și Râsul**** după dânsa, ca gândacii prin baligi-i î să primbla. Căci la Râși ca aceștea, căcărăza Cămilii mai de mare preț iaste decât căstani la gliganii***** muntelui Olimpului. Acoalea dară întâi ca a tuturor inimile mai cu de-adins să ispitiască, apoi ca nici unul să nu cumva părtaș viclesugului a nu fi să lipsască, socotiră, și câte doi, câte doi, pre numele cerescului Vultur și Taur, pentru ca să giure în capiștea Epiorchiii² adusără. Unde unii de bună voie, iară alții de frică și peste voie supt groznic giurământ a să lega le căută (că precum între frumoși mai frumoși și între grozavi, mai grozavi, așe între drepti mai drepti și între vicleni mai vicleni să află), adecă precum cu învoiața, plăcerea și alégerea tuturor silloghizmul Corbului*****, sfatul Cucunozului***** și sentenția Pardosului să să întăriască și capul Cămilii în cel de bou să să primenească și în epitropiia Leului să să psifisască*****. La care lucru, toți frații viclesugului, ficiorii fără legii și părinții atheofovii*****: „Facă-să, facă-să – strigară – toți vom, toți priimim, cu toții aședzimântul și cuvântul acesta întărim și adevărim“, dinluntru crăpară.

** Cămila – Mihălaki Racovitza.

*** Pardosul – Iordaki vornicul.

**** Râsul – Mihălaki Roset.

***** Gligan – porc mistreț.

***** Corbul – Basarab vodă.

***** Cucunoz – Mihai spătar.

***** A se psifsi – a alege pe cineva într-o funcție.

***** Atheofovii – atheofosie, lipsa fricii de Dumnezeu.

Acum a tuturor voie unindu-să și toți supt argumentul Corbului suppuindu-să, cu toții în toate părțile să împrăștiară și prin toți munții și codrii, unde coarne de buăr lepădate ar găsi și cap de taur aruncat ar nemeri, cu toată nevoiața cercară și nicipum undeva macar nu să aflară³. De care lucru, cu toții în mare întristare aflându-să, ce vor mai face și ce vor mai lucra nu știa. Și acum mai-mai toată nedějdea pierdea, de nu ș-ar fi adus aminte Râsul de un hrizmos*, pre carile Camilopardalul** încă mai denainte îl învățasă, dzicându-i: „Eu odănoară prin pustiiile Ethiopii⁴ în sus pre apa Nilului îmblând și pentru ca din izvoarele Nilului cu gura apă să beau în inimă având, după ce peste munții ce să chiamă a Lunii⁵ am trecut și la bălțile unde crocodilii să nasc am sosit, bălțile din giur împregiur cutreieram, pentru ca gârla Nilului (care în capetele bălților despre apus să varsă) să află. La capetele bălților și în gura gârlii am aflat un oraș prea frumos, cu cetate prea frumoasă. Orașul dară și cetatea lui într-acesta chip era: Bălțile acelea unde în capete să împreuna și vărsăturile apii Nilului în sine priimii, între dânsle de ce înainte mergea, de acia în laturi să despărția și ostrovul lăția și precum să videca ca la 700 de mile în lung și în lat tot uscatul între bălți cuprindea. Iară pre marginile amânduror bălților cele pe dinafară din giur împregiur ca cum un zid ar fi îngrădite, cu munți și dialuri goli era încungiurate, așe cât numai unde bălțile în gârlă să vârsa și în matca Nilului să răvârșă, munții împreunați nu era, unde ca dintr-un hălășteu, ca pre stavila morii apa cu mare răpegiune să sloboția (!) și apa Nilului spre răsărit a cură răpedziia. Așe dară, despre răsărit bălțile, munții și locul să avea; iară despre apus, adecă dincolo Nilul viniia și în capetele bălților îngemănându-să să despărția, într-alt chip era. Că pre cât

* Hrizmos – prorocire.

** Camilopardalul – Alehandros Mavrocordat.

munții acei din stânga și din dreapta să înălța (că și a munților înălțime, ca la cinci mile să socotiia), pre atâta locul din dos să rădica și cu vârvurile munților de-a tocma câmpul despre apus în lat și în lung să întindea, prin mijlocul a căruia apa Nilului, din izvoarele de unde ieșia, spre bălțile ce-l sprijeniia lin și frumos curea. Iară pre șesurile câmpului aceleia, și preo parte și pre altă parte de apă, atâta câmpul cu otavă înverzîia, cât ochilor preste tot, tot o tablă de zmaragd meréie a fi să părea, în carile tot chipul de flori din fire răzsărite, ca cum cu mâna în grădină, pre rând și pre socoteală ar fi sădite, cuvios să împrăștiia, și când zepfirul, vântul despre apus, aburiia, tot féliul de bună și dulce mirosală de pre flori scorniia. Așé cât nici ochilor la privală, nici nărilor la mirosală sațiu să putea da. Iară pre malurile gârlei tot féliul de pomăt roditoriu și tot copaciul frundzos și umbros, de-a rândul, ca cum pre ată de-a dreptul și unul de altul de departe ca cum cu pirghelul ar fi fost puși frumos odrăsiia. A căroră umbri, giuătate pre lină apa Nilului, iară giuătate pre mângăioasă fața câmpului să lăsa. Iară roada pomilor, și la frumséte și la dulciată, nici Asiia au vădzut nici Evropa au gustat. Căci tot într-aceiași pom mugurul crăpa, frunța (!) să dezvăliia, floarea să deschidea, poama lega, creștea, să cocea și să trecea totdeodată, nici după vremi viptul* îmbla, ce în toată vrémea toată poama și coaptă și necoaptă să afla⁶. Iară unde apa Nilului de pre șesul ce despre apus viniia și din vârvurile munților în gârla cea de gios să vărsa, cetatea sta, a căriia nume cei de loc îm spusără, precum Epithimiia o chiamă. Iară făptura și îngrăditura cetății era așé: din marginea malului, unde Nilul ca pre șipot în bălți să vărsa, spre apus, și pre o parte și pre altă parte de apă ca la dzéce mile zid gros și vârtos de piat[r]ă în patru colțuri cioplită era; carile după ce de la pământ ca la dzéce stânjini să rădica, deciiia stâlpi

* Vipt – fruct.

mari și groși de marmure porfiră în sus să înălța. Fietecare stâlp de cinci stânjeni de înalt și de 30 de palme în giur împregiur de gros, însă la rădăcină mai groși, iară în sus, de ce mergea, mai supțiri și mai sulégeți era. Iară fietecare stâlp supt rădăcină patru lei de aramă prea frumoasă și ca aurul de luminoasă avea, și tuspatru, cu dosurile la un loc împreunându-să, cu capetele doi spre câmp, iară doi spre apă căuta. Deasupra a căroră stâlpul să răzima. Așijderea, în vârful fietecării stâlp, de la un loc și mai în sus, patru zmei începea a să împleteci, și, după ce ca la trii coți în sus să rădica, capetele își despărțiia și puțintel can în gios le pleca, și doi spre un stâlp, iară doi spre alt stâlp ce le era dinpotrivă, căuta. Deci precum a leilor, așé a zmeilor făptură atâta de minunată era, cât nu zmei și lei a fi să părea, ce într-adevăr vii și cu duh a fi să videa. Iar din cerbicea* a patru zmei arc sclipuit de marmure foarte frumos sclevesit** în sus să rădica și foarte cu mare meștersug peste apă întinzîndu-să spre stâlpul ce-i era dinpotrivă să lăsa și în cerbicea iarăși a celor patru zmei să aședza. Și așé, dintr-un capăt până la alt capăt, un sclip*** în chipul podului, peste apa Nilului să încheia. Așijderiica, din capetele stâlpilor zid de marmure în sus să rădica, cât cu înălțimea sclipului să atocma. Carile pre dinluntru cu var și cu prav de cărămidă și sfărmușuri de piatră și de marmure amestecate împlut era și tot locul înluntru pre ată de-a tocma atocmat era. Iară din fața pământului, ca la un stat de om, zid cu zimți în giur împregiur încungiura, pentru ca celor dinluntru îmblarea și primblarea fără primejdie să fie. Tot numărul stâlpilor 730 era, adecă de o parte 365 și de altă parte iarăși atâtea. Iar toată cetatea 24 de mile încungiura, 20 mile amândoaă laturile și patru mile amândoaă capetele

* Cerbice – ccafa, grumaz.

** Sclevesit – lustruit.

*** Sclip – arc.

(căci de la un stâlp până la alt stâlp dinpotrivă, doă mile spunca că sint).

Cetatea dară aşé era, iară oraşul şi casele oraşului ce era într-înşa, pre amănuntul cine poate povesti? Căci făpturile şi urdziturile acélea toată socoteala muritorilor covârşéşte (că ce au făcut muritorii de carea să nu să mire muritorii, şi ce n-au făcut muritorii de carea să să mire muritorii). Ce pre scurt de unele a-ţi pomeni nu mă voi lenivi (Camilopardalul dzicea): Dintre doi stâlpi de-a dreptul împotrivă până la ceialaltii stâlpi uliţă dreaptă şi tot într-o măsură de lată să ducca. Iară la capătul uliţii, şi de o parte şi de alta, poartă era, carea să închidea şi să deschidea. Iară din pragul a fietecare poartă, în gios, scară în chipul teatrului în gios să lasă şi, de ce să coborâia, la temelie să mai lăţia, carea şi drum la suirea în cetate şi popréle^{*} zidiului şi sclipului era. Deci câte arce la sclip, atâtea uliţă în cetate şi câti stâlpi la zid, atâtea porţi pe zid şi atâtea scări pre lângă zid era. Deosăbi de patru uliţe carile de-a dreptul din capăt în capăt mergea. Şi în capete cerdace ghizdave^{**} şi frumoasă afară din zid, asupra apii scoase avea, în carile giudecătorii împărăţiei pre rând ce avea, într-un cerdac câte 90 de dzile giudeţele şi alte trébe a publicăi căuta. Căci împărăţia acéia nu monarhic, ce publică⁷ iaste şi în 90 de dzile 9 oameni, fietecarile în dzéce dzile slujba obştii isprăvéşte. Şi aşé cineşi după rândul său şi în cerdacul său orânduindu-să în 730 de dzile rândul plinindu-li-să iarăşi dinceput rândul apuca.

Ce de acéstea lăsindu-ne, la cuvântul nostru să ne întoarcem (că perioadele mari în voroavă şi celui ce vorovéşte la cuvânt smintială şi celuia ce povéstirea ascultă la audzire şi la pomenire învăluială face). Aşé dară uliţile, porţile şi scările cetăţii să avea, iară casele ca cum tot într-un părete ar fi fost,

nici mai afară de alta ieşia, nici mai înluntru întra, şi aşé, rândul caselor dedesupt era. Iară al doilea rând cerdacile ca trulele în sus să rădica, înalte, cât de gios de-abia la vârsvigeata ethiopască a agiunge să poată. Păreţii caselor pri dinafară tot de marmure scumpă şi tot féliul de scrisori ieroglificeşti într-însele săpate avea şi toată dihaniia, precum vie la păr, aşé săpată cu floarea marmurelui să asămăna, de care lucru, nu cu mâna pe părete săpate, ce vii pre nişte câmpi împrăştiate a fi să părea. Iară pe dinluntru stâlpii cei fără preţ, marmurile céle scumpe şi tot meşterşugul lucrului şi făpturii ce avea, cuvântul a le povesti vrédnic şi gândul a le formui harnic nu iaste. Acolo chipurile bodzilor^{*} vechi să fii vădzut, icoanele a tuturor împărăţilor să fii privit, unele de aramă şi poleite, altele de argint şi de aur prin nevărsate şi vasuri în minunat chip lucrate, supt dânsese alcătuite şi alte lucruri min[un]ate în mulţime nenumărate în frumséte neasămănate să videa, carile nu numai a ochiului privală, ce şi a minţii socoteală ametiia şi uluia.

Iară în mijlocul oraşului era o capişte a boadzii Pleonexiii⁸, carea cum era făcută şi în ce meşterşug era zidită de pre altă vii putea cunoaste că toată alaltă a cetăţii şi a oraşului făptură ca zgura lângă aur şi ca stecla lângă diamant să asămăna. Ce şi pre aceasta în scurt şi pre cât voi putea a t-o perigrapsi^{**} mă voi nevoi. Din faţa pământului urdzitura temelii ca la doi coţi de înaltă dintr-o materie de metal vărsată a fi să videa, care metal decât custoriul mai scumpă şi mai grea, iară decât argintul mai ieftină şi mai iuşoară a fi să părea. Lumina capiştii în lung de 30 de coţi iară în lat de 24 coţi era. Iară de înalt până supt poalele céle mai de gios, 55 de arşini să măsură. Deci cât meşterşugul vărsatului temelii ceii de metal şi cât iscusită şi ascuţită mintea vărsătoriului şi tipăritoriului ar fi fost, florile

* Propra – stâlp de susţinere.

** Ghizdave – frumoase, decorate.

* Bodzi – zei.

** A perigrapsi – a descrie.

și frundzele, carile una pe supt alta vârâte, și lozele una cu alta frumos împleticite, și șerpuii, carii printre frundze și printre loaze să vârâia și coadele cu zmicélele își învățucia, arăta. Așijderea, tot féliul de pasiri, de jigani, de lighioi și de pasiri, peste toate locurile să arăta, unele în pomșori cuiburile își făcea, altele, acmu făcute, pe oaa clociia, altele hrană pușorilor își aducea, unele muște prin acr goniia, altele lăcuste prin pajiște prindea, căile puii cloșcii să apuce să slobodzia, stârcii ca prin apă împlând, piticii și peștii a prinde chitiia, pajorile* șerpuii (carii printre frundzele iederăi să șipurii) să-i apuce clonțurile își vârâia, brehnacea** de sus iepurile supt stâncă vârât, când va ieși, în unghi să-l apuce pândiia, mâța, carea pre șoarece pe supt frundzele din copaci cădute, precum împlă simțind, ni cu uréchea asculta, ni pasul prea cu linește spre sunet muta, ni cum l-ar apuca și cum mai fără veste s-ar răpedzi, cu picioarele cumpânindu-să, să găta, vulpea prin pomi și prin copăcei găinele și păsăruicce scociorâia, și unele acmu vânatul dobândind, cu coada bârzoiată spre bârlogul țincilor săi, cum putea mai tare, să ducea. Lupul după turma oilor pre piapt să târâia, ciobanii, unii, ca de somn adormitând, în cârlige rădzimați, alții, ca de ploaie și de vânt réce cu glugile peste cap lăsate și pre un cot la pământ lăsați era, iară dulăii, unii în picioare sta și ca cum de departe mirosul lupului ar adulmăca, alții pre brânci lăsați și capul pentre picioarele denainte întinzindu-și dormiia și ca cum în vis lupul în oi ar fi dat pârându-li-să, prin somn ca cum ar scânci și ar brehăi să videa. Iară la alte turme, ca când lupul oaiă ar fi apucat, ciobanii chiuia, cu mâna dulăilor lupul arăta, dulăii goniia, lupul cu cârlanul în gură fugiia, alți ciobani de la alte turme în timpinare îi ieșiia, lupul într-altă parte șuvăia și ca cum spre

* Pajoră – acvila.

** Brehnace – specie de vultur.

o pădure, carea înaintea lui aproape să videa, năzuia. Așijderea, alalte turme de dobitoace sălbatece, cerbi și buării prin dumbrăvi, caprile prin stânci, ciutele pre șesuri, unele cu vițalușii după dâșii, altele, acmu aproape de fâtat, pânteccele de mijloc în gios le trăgea. Iară într-un loc lucru foarte frumos la privală să arăta, unde vânătorii măiestrii spre vânarea fililor* puneau: întâi o groapă adâncă și largă săpa, apoi din fundul groapci un gârlici strâmp, până în fața pământului, costiș scotea, în gura a căruia gârlici un harbuz puneau. După acéia, fietecare vânătoriu, câte o dobă în spate luând, în pădure cca mare intra, unde filii împlând să videau. După ce pre furiș în pădure intra și fietecarele într-un copaciu înalt să urca, apoi, din toate părțile în dobe lovind, pădurea să răzsuna. Filii, de sunetul dobelor spăimântându-să, la marginile pădurii spre câmp ieșiia unde la gura gârliciului peste harbuz nemeriia; vânătorii din copaci vâdzind precum filul la harbuz au nemerit, dobele a bate părăsiia, filul cu botul harbuzul clătind, harbuzul pre gârlici în gios a să prăvăli purcedea. Filul după harbuz pentru ca să-l prindă urmând, în groapa cea largă, carea în fundul gârliciului era săpată întră, și altă grijă nepurtând, harbuzul să mănânce să nevoiaște. Vânătorii îndată din pădure ieșind, cum mai curând, cu pari și cu alte zăvoară, carile acolo mai denainte gătate au, gura gârlicului astupă. După acéia, prin câteva dzile pre fil cu foamea domolind, cu lanțuh de grumadzi îl scoate și unde voia ethiopolului iaste, acolo îl duce (că mai tare și mai vrăjmașă jiganie decât foamea alta nu iaste). Acéstea dară și altele multe mai ciudate și mai minunate în temelia capiștii săpate și vărsate să videau. Iară deasupra temeliu, până supt stréșinile céle mai de gios, patru păreți din patru marmuri de porfiră încheiați era, adecă fietecare părețe dintr-un marmure sta și încheietura în colțuri, pe unde, sau

* Fil – elefant.

cum s-au împreunat, nu ochiul muritoriu ce aşeşi mai şi cel nemuritoriu precum n-ar fi putut alége îndrăznesc a dzice. Tot părcele de sus până gios néted şi decât diamantul mai luciu era, atâta cât dzua lumina soarelui ca printr-un prea curat cristal înluntru pătrundea şi lumina dinluntru cu cea dinafară una să făcea, atâta cât nu mai puțină lumină în capişte decât în aer era. Iară noaptea, pe dinluntru, candile la număr decât numărul mai multe şi de sus până gios pre lângă părete frumos orânduite avea şi fietecare candilă 5 ocă de aur arăpăsc trăgea, iară înluntru 1 ocă de nard lua (căci în capiştea Pleonexii undelemnul maslinului nu arde). Carile, după ce ochiul ceriului să închidea şi perdeaoa nopţii peste faţa pământului să trăgea, toate să aprindea şi deosăbit de lumina carea înluntru capiştii făcea, prin străluminosi păreţii ei lumina candilelor pătrundzind, peste toată cetatea, ca soare lumina şi ca luna între alte stéle să arăta (căci la toată casa în cetate câte un cerdăcuţ de acea materie de marmure să afla), şi aşé, tot oraşul, precum noaptea – aşé dzua – cu strajea luminii să păzia, nici altă strajă sau pază trebuia. Deci până la stréşinile céle mai de gios, precum s-au pomenit era. Iară de acolo în sus, despre răzsărit, şépte şi despre apus aşijderile şépte înalte şi cu mare meştersug făcute trule avea. Trula cea din mijloc drept asupra isimerii* căuta, şi când soarele în zodiia cumpenii⁹ era, cu radzele tocma în trula din mijloc lovind răzsăria. Aşijderea când apunea, tocma în trula cea din mijloc despre apus lovind apunea. Aşijderea alalte trule fietecarea în dreptul zodiiei ceriului din meştersug era pusă. Şi aşé, soarele, în ce zodie să afla, în trula aceii zodii răzsăria; şi în vârful trulii, peste acoperimânt, sămnul zodiiei, de aur curat şi cu iscusit meştersug făcut, pus era. Trulele dară de prinpregiur aşé fiind, în mijlocul lor era o trulă mai înaltă şi mai groasă decât alalte,

* Isimeria – ecuator, echinocţiu.

decât toate. Carea cu acesta meştersug era făcută că cu umbra ei ciasurile în céléalte arăta, că şi alalte trule după măsura gnomonului* era puse. Iar în vârful trulii aceii mari chipul boadzii Pleonexii în picioare sta, carea cu mâna dreaptă despre polul arctic spre polul antarctic, cu dégetul întins, ciasurile arăta. Deci când umbra vârfului dégetului în mijlocul trulelor celor mai mici sosiia, după numărul lor ciasurile să întelegea. Iară denaintea uşii capiştii, o cămară¹⁰, carea pe şépte stâlpi era rădicată, înainte să întindea şi fietecare stâlp în chipul unii planete era făcut, ca precum numărul planetelor¹¹, aşé chipul lor aiavea să aréte. Iară sclipul cămării, carile din vârurile acelor şépte stâlpi să rădica, giumătate de sfera ceriului închipuia şi din fietecare stâlp pe supt sclip cu frumos meştersug cununi de marinure era întoarse, carile drumul a fietecare planetă precum iaste arăta. Alalte zidituri şi lucruri iscusite carile în giurul împregiurul capiştii era cine le poate povesti? Eu, dară, aşé (dzicea Camilopardalul), ca cel strein, de toate carile videam peste măsură mirându-mă, şi nu atâta de minunea lucrurilor vădzute mă miram, cât de carea întâi m-oî mira, mă minunam şi de unele a căroră nici începutul nici săvârşitul a pricépe puteam, socotiam, oare în ce chip a le cunoaşte aşi putea şi cine să mi le aréte s-ar afla chitiam. Şi după ce de multă cutreierare şi mai cu de-adins de peste măsură mirare obosit, supt umbra a unor frumoşi şi umbroşi copaci (carii denaintea capiştii sădiţi era) ca puțin odihnă tuturor mădularelor să-m dau, acolo unde ca cei în agona morţii dzăceam, o Lebădă** bătrână şi albă lângă mine să apropic şi dacă bună dzua după obicéiu îm déde, de unde sint şi ce pre acélea locuri caut mă întrebă. Eu, după ce îi spus, precum din locurile marginii Ethiopii sint şi precum pentru ca izvoarele Nilului să aflui şi din începăturile lui apă

* Gnomon – cadran solar.

** Lebăda – Cornescu banul.

să beau în gând mi-am pus și cu aceasta pricină pre acéste locuri îmbli, dacă-i dzis ea răspunsă: «Greu și aspru lucru, lungă și primejdioasă cale înainte Ț-ai pus, o, priiatine. De vréme ce eu, după ce din oul maică-mea am ieșit, până a nu pute zbura, cu răpegiunea apii și cu vânslirea talpelor câtăva vréme am călătorit. Iară după ce pénele mi-au crescut și aripile vrédnice de zburat mi s-au făcut, în aer m-am rădicat și, tot pe deasupra apii zburând, de trii ori soarele învârtijirea ș-au sfârșit până eu la acesta loc am sosit și, deosăbi de aceasta, la cale ca aceasta, nu talpe, ce péne, nu picioare, ce aripi trebuiesc; căci înălțime munților, strâmpțorile poticilor și lățimea și lungimea câmpilor, toate împotriva firii tale stau. De care lucru, fără ceriasca agiutorință (careă spre toate poate) spre acea cale mai mult înainte a păși, nu numai lipsa vinelor, ce și a crierilor a fi decât toată ivala mai aiavea iaste». Acéstea Camilopardalul de la Lebăda audzind, învățătura din praxin în theorie își mută și calea delungată în odihna mângăiată își schimbă. Însă cătră Lebăda într-acesta chip grăi: «Eu, o priiatină, nu atâta ostenința căii, cât știința lucrului în samă bag, ce fiind de față știința, de va lipsi ostenința și mai bine va fi (că toată agonisita lucrului deplin, macară că fără sudori și durori a fi nu poate, însă când voia voilor și putérea puterilor cuiva ceva de la sine dăruiaște, nici ostenința trebuiaște, nici lénea să probozéște). Și de vréme ce trecutele tale ostenință bățul agiutorinții slăbiciunilor și neputințelor méle a fi să văd, cu multă plecăciune te rog ca pentru firea Nilului și pentru izvoarale lui și adaogerea și scădérea lui, ce mai cu adeverință ai ști, pre cest la pravul talpelor picioarelor tale căzut neînștiințat să nu lași (că toată știința atunci de știință să dovedéște, când după adeverință pre altul a înștiința stie)». Atuncea Lebăda cătră Camilopardul dzisă: «Priiatine, obiciuit lucru între filosofii noștri iaste ca când cineva pentru Nil voroavă a face ar vrea, întâi în capiște mărgând, jertfă boadzii

locului să facă, apoi, în marginea Nilului coborându-să, pre mâni și pre obraz cu apa lui să să spēle, deciia la locul său întorcându-să, ce i-ar fi voroavă să vorovască (că cine de la sine cuvântul încépe, cuvântul a sfârși cu nevoie și preste voie îi va fi, iară cine de la cuvântul cuvintelor începutul încépe, sfârșitul sfârșiturilor la cel poftit și dorit sfârșit fără prepus îl duce)». Cătră carile răspunș (dzice Camilopardalul): «Cu dulce suflet și cu dragă inimă chipul bodzului a privi și cu înfrângerea inimii la picioarele lui a mă răvăli ași pof(!) pofți, însă ce vrédnică iaste sărăciia mea jirtfă Pleonexiii a aduce și în ce chip strâmtă mâna mea largi grumadzii ei a sătura va putea». Lebăda-m dzisă: «Pentru aceasta în întristare nu între, o, priiatine (că Pleonixia de la cei bogăți tot, iară de la cei săraci pre giumātate ia)¹² și cine ce i-ar duce, întâi priiméște, apoi oare ce i-ar mai putea aduce și cu cuvântul și cu lucrul ispitéște». Eu cătră dânsa dzis: «Eu peste mine aer, supt mine țárnă, iară în mine nemică ceva lucru de materie nu am, fără numai duhul, carile mă poartă». Lebăda-m dzisă: «Dintr-acéste trii, oricareă mai îndămână și mai pre lesne își va fi, cu tine ia, și cum mai curând la capiște să mérgem, ca și eu, de ce am învoit, și tu, de ce ai poftit, să ne îndestulim». Eu în mine și cu mine socotindu-mă precum aerul nu să prinde, sufletul nu să scoate (că pofta fără stâmpărare nu numai trupul, ce și sufletul giuruiăște și dăruiaște), în pumni puținteluș lut galbăn luaiu și cătră Lebăda arătându-l dzis: «Iată pominozul* jirtfii méle și, cu acesta împreună, pre tot pre mine spre jirtfă mă dau și, mai mult nezăbăvind, la capiște să mérgem și țeremoniile obiciuite plinind la giuruita noastră să ne întoarcem».

Lebăda îndată cu mine împreună sculându-să, înluntru capiștii întrăm, unde în mijlocul capiștii, boadza Plonexis într-un scaun de foc ședea, supt a căruia picioare un coptoraș

* Pominozul - dar.

de aramă plin de jăratec aprins a fi să videa. Iară din giur împregiur făclii de tot feliul de materie ardzătoare cu marc pară, vartos ardea. La chip veshedă și gălbăgioasă, ca cei ce în boala împărătiască cad a fi să părea, cu sinul deschis și cu poale în brâu denainte sumese, ca cum ceva într-însele a pune s-ar găti, sta. Cu ochii închiși și cu uréche plecată, ca când ce în poală i s-ar pune să nu vadă, iară ce materie ar fi carea s-ar pune audzind să înțaleagă. În mâna driaptă cumpănă ținea, în carea de o parte, în locul dramului, piatra ce-i dzic ahortatos* și anevsplahnos** (căci piatra acéia doaa numere are) pusese, iară de altă parte, chipul a toată lumea pus a fi să părea. Însă cumpăna din driapta la pământ atârna, iară cumpăna din stinga ca pana în aer giuca (că unde nesațiul stăpânește, acolo toată lumea decât bobita strugului mai mică iaste). Iară în mâna stângă ținea o leică***, a căriia țevie până gios, la picioarele scaunului agiungea și deasupra cuptorașului celui de aramă într-o gaură ce avea să sprijeniia. Deci, pre cât socoteala mea agiungea, prin leică printr-acéia toate célea ce să punca trecca și în cuptorașul cel de aramă să topiia, de ciia în pară aprindzindu-să scaunul în caréle boadza ședea să făcea. Iară dacă mai aproape de chipul boadzei ne apropiem, ca când mai denainte ar fi știut și ca cum din cias în cias așteptând, ni-ar fi păzit, întâi ochii ce avea închiși, decât a puhacii**** mai mari și decât a mâții mai luminoși steli. Iară după ce darurile ce purtam bine cunoscu, ca să nu le vadă, ochii închisă. Iară când în cumpănă le vom arunca, pentru ca să audză, uréchea pusă. Deci cu lutul cel galbăn în cumpănă aruncând, preotul carile pururea boadzii slujii (a căruia nume bine nu țiuu mînte, dară, pre cât mi să pare, Filohrisos îl chema) îndată din cumpănă

* Ahortatos – nesățios.

** Anevsplahnos – nemilos.

*** Leică – pâlnie.

**** Puhacc – bufniță.

lutul luă și în leica ce ținea în mâna stângă îl aruncă, carile îndată ca ciara să topi și ca undelemnul în cuptoraș și în para scaunului să amistu. Că pre cât puteam cunoaște, supt fundul cuptorașului gura tartarului era, și din fundurile pământului focul nestins în fundul cuptorașului loviia, de unde atâta putere de fierbintială și de văpaie ca pre o cahă izbucniia. Carea nu numai lutul galbăn, ce și cărămida roșie ar fi amistuit (că focul din cuptoriul Pleonexii nu ceînta, ce cătința materii[i] ciarcă, așijderea, nu de mulțime să oțărăște, ce de cel ce ar rămânea jelind să gălbenéște). După acéia preotul Filohrisos mă întrebă ce mi-ar fi pofta și cu ce gând am adus jirtfa? Eu, dacă-i spus precum la fântânele Nilului să agiung mă nevoiesc, el de mi-au mai rămas ceva lut, de carile întâi jirtfă am făcut, mă întrebă. Eu dzis că la mine nu am, ce, de-i va fi voia, un cescuț să mărg să aduc. El, «nu sta, îm dzisă, și cum mai curând aliargă și cât mai mult vii putea, adu». Eu, cu multă grabă din capiște ieșind, la locul ce știam mă dusăiu și, după ce buzunarele, sinul și poalele îm împluiu, iarăși la capiște cum mai de sirg mă întorseiu (căci și accasta fire Pleonexia are, ca cei ce vor să-i jirtfască cât de mult și cât de curând jirtfa a săvârși să silească). Și dacă lutul în cumpănă pusăiu, întâi, oarece cumpăna a să clăti să videa, apoi piatra ahortasii clătirea oarecum simțind, ca cum nu cu greuimea, ce cu răpegiunea în gios să slobodzi și toată greuimea lutului la pământ atârna. Preotul Hrisofilos îm dzisă: «Priiatine, scutură-ți poalele, sinul și buzunarele, ca rămășița pravului ce va fi rămas asupră-ți să nu rămâie (că orice în capiștea Pleonexii[i] întră iarăși afară a scoate preste firea boadzii iaste), și în ceva scârbindu-să, și jirtfa și ostemița în zădar poate să-ți iasă». Iară după ce, după cuvântul lui Filohrisos făcuu (căci atâta de tare peste tot mă scuturaiu, cât nu numai pravul ce ar fi aținat rămas, ce încă și stramțele de pre mine împreună cu pravul cădea), din fundurile capiștii un glas suptire ca de coruiu, piuind – grăind,

la urechi în vini. Iară preotul Filohrisos dzisă: «O, de trii ori fericit, priiatine, că hrismos minunat ca acesta prea puțini au ascultat și în fericire ca aceasta mai nime n-au înțeles». Eu, cu multă plecaciune, dacă pre Filohrisos pentru ca hrismosul să-m arête rugău, el dzisă: «Hrismosul iaste acesta.

În pământul negru cine lut galbăn găsește,
 acela în toată pofta nu să oboséște.
 Cinc lutul galbăn pentru dzua niagră scoate,
 Fântâna Nilului în casă-și a avca poate.
 În dragoste ti-am luat, fiul micu te numéște,
 Tuturor și-n tot lucrul numele-mi pomenéște».

Într-acesta chip hrismosul dacă luaiu, împreună cu Lebăda, de pre poarta carea împotriva capiștii era, la marginea Nilului ne coborâm și după învățătura Lebedii, dacă pre mâni și pre obraz mă spălăiu și alalte obiciuite țeremonii făcum, iarăși la locul unde Lebăda mă aflasă ne înturnăm, unde Lebăda, pentru firea Nilului, fântânele, adaogerea și scăderea lui, într-acesta chip a-i povesti încep: «Sfânta aceasta a Nilului apă, din cci ai noștri pre la fântâne lui lăcuitoari bătrâni, așé audzim și noi cu ochii noștri așé am vădzut. De la cetatea aceasta spre apus câmpul carile vedzi, 1 700 de mile să întinde, până unde la munții¹³ carii Monomotapa să chiamă să sfârșéște, și ca cum Nilul prin mijloc i-ar tăia, în luntrul munților întră. Munți, în lungiș, toată marginea despre ochianul apusului și amiadzădzii cuprind, care margine în limba noastră să chiamă Cafaron¹⁴, ce să tâlcuiască: neîmblat. Iară în lățime opt sute și nouădzăci și trii de mile cuprind. Deci după ce Nilul în munți într-acestea întră, de dese stincele carile înainte îi ies, vasul, cât de mic și de vârtos, mai mult de trii sau patru mile, fără primejdiia zdrobirii, să margă nu poate, și așé pre apă cineva munții a covârși nu iaste cu puțință. Așijderea pre uscat munții atâta sint de aspri și de înalți, cât nu Camilopardal, jiganic ca tine de

mare, ce nici caprele sălbatici pe dâșii a să urca nu să pot. La care locuri (precum ț-am și mai dzis) pénele și aripile și și acélea nu cu puțină ostenință și nu în scurtă vréme a străbate pot. Iară la mijlocul munților, ca o cunună împregiur munții să lărgesc și, ca cum groapa carea la rădăcinile lor iaste ar îngrădi, lacul¹⁵ acela 600 de mile încungiură. Iară în capătul unde munții despre crivăț vor să să împreune și gârla Nilului, carea despre amiadzăzi vine pintre dâșii tréce, din rădăcinele munților în loc de apă tină cleioasă și lipicioasă izvoréște. Carea nu peste toată vrémea, ce într-un an 40 de dzile numai, atâta de mult varsă, cât gârla Nilului în trii dzile iezăsc și după ce gârla să iezéște, tina accia într-atâta înălțime créște, cât cu vârvul munților să potrivéște. Deci Nilul într-acesta chip denainte a cură oprindu-să, din gârla sa înapoi încépe a da. Ce locul de unde fântânele îi izbucnesc (adecă vârvul munților Cafaron), cu trii mile mai sus decât munții Monomotapa fiind, iarăși apa Nilului înapoi împinge. Carile din gârla sa a să vărsa începând, tot lacul carile în vârvul munților Monomotapii iaste împlé, atâta cât apa de atocma cu munții să suie. Iară după cc soarele în zodiia Racului să coboară (căci vârvul munților acclora supt sodiia Arétului să află) și umedzała aerului și a pământului să înmulțéște, tina acca, ca munții la iezetura Nilului grămădită și de fierbinteala soarelui întărită, din vârv a să muia și ca omătul a să topi încépe. Deci și apa care în lacul munților era adunată, loc de curgere având, încă mai vârtos, cu răpegiunea sa acmu moale tina accia a săpa și mai vârtos a o răzsiپی încépe. Carea precum în patru dzăci de dzile crescând să boțéște, așé prin patru dzăci de dzile răzsiپیndu-să și topindu-să, Nilul în gârla sa cea din fire să coboară. Aceasta dară, o, priiatine, pricina adaogerii și scăderii Nilului iaste; însă aceasta mai vârtos a ști și să cade că din vârvul munților Monomotapii, unde gârla Nilului să iezéște, până în țara Eghiptului, unde în Marea Roșie¹⁶ să deșartă, 55 de mire cerești, de la amiadzădzi spre

crivăt să măsură, și la fietecare miră ceriască câte 73 de mile pemintesti (după socoteala gheometrilor) dând, pre dunga dreaptă fac mile 4 015. Ce apa Nilului, decât alalte ape cu multul mai șuvăită și covăită fiind, la patru părți încă o parte mai adaogem, pentru ca cursul apii urmând, călătoria lui adevărat câte mile face să aflăm, și așe încă 1 000 de mile adăogând, peste tot, de la munții Monomotapi până în marginea Mării Roșii 5 015 de mili să numără, pre carile trupul apei Nilului prăvălindu-să mēge. Însă cei vechi nu pentru altă pricină apa Nilului în numărul bodzilor au numit și cu sârbători și jite pe an, la adaogere și la scădere l-au cinstit, fără numai princet curgerea lui socotind și în scurtă vreme atâta călătorie ce face vădzind și adevărat de mirat lucru iaste că cu câtă lină curgere ce are, acēste 5 015 de mile în 40 de dzile le călătorēste, de care lucru au socotit că ca cu un duh oarecarile împins, de patru ori pre fund mai répede decât în față să cură. Deci așe precum s-au pomenit, din hăleşteul munților apa cea strânsă slobodzindu-să, în fundul său Livia și Eghiptul acopere și bivșugul* locurilor acelora (precum audzim) pricinēste. Iară cât pentru fântânele și izvoarele lui putem ști, povēstea aceasta iaste: pre marginea ochianului, despre amiadzădzi¹⁷, iaste o țară carea să chiamă Zangvi, carea pre marginele mării, de la coasta Caforonilor spre răsărit să întinde. În capătul aceștii țări sint niște munți în marginea ochianului stând, pe supt a căroră rădăcină 120 mile spre uscat un cot de mare iaste. Iară în fundul cotiturii, unde munții o împregiură, de la pământ (!) în sus ca de 15 coți în coastele munților, în mulțime nenumărate gauri să văd. Așjderea, toată coasta munților acelora, ca burētele potricălită și găunoasă iaste. Deci când ochianul crește, peste găunășiturile munților de dzēce coți mai sus trēce (căci ochianul dintr-acea parte în șese luni crește și în șese scade

* Bivșug – belșug

și până la 25 de coți să înaltă). Și așe, apa ochianului toate gaurile munților acelora împlând, une izvoară prin munți într-o parte și într-altă parte izbucnesc. Iară o parte, în coasta munților de ciasta parte ieșind, cu mari pohoaiē în lacul ce să chiamă Zaflan¹⁸ să coboară. Din care lac gârta Nilului în ceasta parte purcēde și în cale alte părēie și văi tumpinându-l¹⁹, în mărimea în carea îl vedzi crește și să mărăște. Că după cea de obște socoteală a filosofilor¹⁹ noștri (toate apele dulci din marea amară ies și toate părēiele tulburi în marea limpede să limpedzasc)²⁰ de care lucru izvoarele Nilului prin grosimea atâtea munți trecând și atâtea pietri strâmpte pătrundzind, materia cea groasă, amară și sărată ca printr-un limbic să lămurēste și, ca dintr-un vas într-alt vas ritocindu-să, să curățēste și să îndulcēste. Așjderea, de la lacul Zaflan până ce la acesta loc vine, nu puțină piatră lovēste, nu peste puține cataracte să zdrobește, care toată amărăme sugând îi opresc și de ce mai mult îi clătesc și-l zdrobăsc, de acēia mai tare îl îndulccesc. Deci și cetatea aceasta, pentru a Nilului pricină pre stâlpi într-atâta nălțime, precum o vedzi, iaste rădicată, și când năbușēste Nilul, până la ușile cetății să suie. Căci aicea mai mult să înaltă apa decât la Livia; întâi căci ieșitura îi iaste mai aproape, apoi căci de aicea până acolo, în multe ape și gârle împrăștiindu-să, să cheltuiască și mai vârtos dacă supt dunga isimeriiei agiunge, împotriva țării care să chiamă Congo, în pământ să soarbe, a căruia huict cale de 8 mile să aude și din sorbitură pre supt pământ, drept de-a crucișul spre apus ca la 400 de mile mărăgând, în lacul carile Medra să chiamă izbucnēste și din lac iarăși în gârlă purcēgând spre ochianul despre apus cură. Și dacă de-a lungiș din capăt până în capăt prin toată țara nigritilor trēce, pre dinaintea orașelor Gomvut și Gvinea, în marea despre apus să deșartă. Care apă în lungiș

* Tumpănind – întâmpinând.

cu cinci mire cerești decât Nilul mai scurtă să numără și macar că de pre numele țării și apa Nigris să chiamă, însă adevărul iaste că fără nici un prepus din Nil să desparte și în lacul Medra izbucnește. Care lucru macar că de multe ori și de la mulți s-au ispitit, însă acmu de curând, mai curată și mai aiavea probă a să face s-au tâmplat. Trii filosofi, ghimnosofiste, pentru ca cataractele Nilului (célea de dincolo de munții Lunii să află) a privi, de poftă încingându-să, cu vasele céle de piiale de fil (căci aici la noi corăbii din piei de fil cusute și foarte cu frumos meștersug alcătuite fac), pre gârla Nilului în gios au purces și până la locul unde Nilul în pământ să soarbe vânsind, corăbiiarii și cei ce cu vânslele trăgea, de ostenință biruiți și de somn omărâți, huietul carile apa face acolo n-au audzit. Și așé, fără veste, cu apa supt pământ s-au sorbit (că amintrilea, păzindu-să, pre despre amiazădzădi bătându-să, vasele cu funi din coajea finicului împletite de pre uscat trag, și dacă din holbura apii trec, iară cu vânslele a vânsla purceg). Unul din filosofi supt cămara corăbii aflându-să și ușea cu care gura hambariului cu suptul apii deasupra închidzindu-să, de apă nedodeit, trii dzile și trii noți au rămas; după trii dzile, cu tâmplarea câțiva păsari în lacul Medra pentru vânarea peștelui năvodul în baltă aruncând, în loc de vânat corabie și în loc de pște pre filosof din fundul corăbii scot. Care lucru păsarii vădzind întâi de minune s-au fost uluind, apoi pe filosof cine iaste și de unde iaste întrebând, le spusă precum de la cetatea Epithimii[i] iaste și precum cu corabiia la cataractele Nilului cu alalte soții era să să coboară, iară tâmplarea cum l-au purtat și cum în mréjea păscaților s-au aflat, nici știe, nici pricepe, fără numai că din apa Nilului în balta Medrii precum am izbucnit cunosc. Așé filosoful și pre supt pământ lucrurile firești ispitind, apa Nigris din Nil a să despărți pre toți au învățat». Acéstea și altele ca aceastea, Lebăda povestindu-m și de lucrurile carile mare poftă aveam a mă

învăta înștiințindu-mă, zbură și încotro să dusă a ști nu mai putuiu”.

Povéstea aceasta Râsul prin lungă vréme cătră alalți povestind și precum de la Camilopardal mai în trecutele dzile să o fie audzit cu giurământ întărind, dzisă: „De vréme ce după atâta a tuturor trudă prin munți și ostenință prin codri, coarne lepădate a afla nu s-au putut, eu socotesc ca cu toții împreună la lăcașul Camilopardalului mǎrgând, hrizmosul Pleonexiii, carile în cetatea Epithimiii au audzit, a ni-l tâlcui să-l rugăm, ca doară și noi, jirtfă Pleonexiii aducând, cercarea să ne aflăm și pofta să ne plinim”. Sfatul Râsului cătră toți viclénii plăcut fu și cum mai curând la Camilopardalon, tâlcuitoriul hrizmurilor, să mérgem, striga. Unde după ce marsără (împreună cu sine și pe Cămilă ducând) și precum le iaste povéstea îi spusără. Camilopardalul dzisă: (în grădini boți de lut în chipul omului fac pentru ca pasire să sparie, iară oamenii boți de lut în mână țin, pentru ca să amăgiască pre alții) „Între voi dară, o mamină^{*} să véde, ca și boțul în grădină (pe Cămilă cu dégetul arătând), iară boț de lut în mână nici să véde, nici să aude. A ști dară vi să cade că eu în numărul fiilor Pleonexiii prin hrizmos sint chemat și în urmele ei a îmbla sint învățat. Pre care învățatură cu lutul galbăn în cetatea Epithimiii am cumpărat-o. Deci, precum am cumpărat-o, așé a și o vinde mi să cade. De care lucru întâi învățatura hrizmosului învățați, apoi tâlcuirea lui după învățatura ce viți lua vă cumpărați:

Țârna tipărită din fire văpsită
 Cu alb și cu galbăn într-un loc tescită,
 Varsă denainte, hrizmosul învață.
 Că la cale scoate fără de povată,
 Coarne cini-aștiaptă urechile puie,
 Cuvinteli-asculte, cămară nu-ncuie”.

^{*} Mamină – ridicătură.

Acesta hrizmos pasirele și dobitoacele toate de la Camilopardal audzind, unele de prostime nu înțalegea, iară altele, înțalegând, a nu ști să făcea. Iară céle de sigeața cuvintelor rânite pentru cercarea coarnelor urechile a le primejdii socotiia. Din toate Râsul mai mult a Camilopardalului cunoștință și prieteșug având (căci amestecarea singelui amestecă sufletele) și pre taină tâlcul hrizmosului Camilopardalului întrebând, dzisă: – „Rogu-te, Camilopardale, în taină, fără metiahnă și-n în ascuns, fără prepus să vorovim. Precum fiul Pleonexiii să fii singur mai denainte ni-ai spus și precum în urmele ei calci, n-avem prepus, însă învălătucite cuvintele hrizmosului tău ce vor să însămnédze aiavea să-m spui te poftesc“. Camilopardalul dzisă: „Boul răstoarnă țărna, plugariul samănă, stăpânul său vinde, sau mănâncă, însă aceasta la lucrurile voastre ce folos aduce? (Chipul de om cu chipul de om să vâneadză și ochii întunecați cu lumina galbănă să lumineadză.) Cuvintele scumpe și voaă svinte cu slove mănunte, în tăblite rătunde să cumpără, carile hrizmosul Pleonexiii a tâlcui și fundul Epithimiii a pipăi pot“.

Acéstea precum sint Râsul bine înțelegând și hrizmosul în ce lut galbăn și alb lovéște deplin pricepând, peste tot anul, cincii piei de jder cu țărna ablă împlute Camilopardalului giurui, ca hrizmosul Pleonexiii să le tâlcuiască și ci coarnele ce ciarcă unde vor fi să nemeriască. Camilopardalul jirtva giuruită, în alb cu negru muruită, o pofti, ca sămnul giuruintii în arătarea adevérinții să-i fie. Pre carea Râsul, îndată gătind-o și cu multe picături négre pe dedesupt împistrind-o, Camilopardalul o déde. Camilopardalul, îndată la vrăjitorii locului mărăgând, de să cade a jigăniei ca acélea hrizmosul a tâlcui întrebă (căci vrăjitorii și următorii Pleonexiii în tot locul și în tot rodul să află). Carii într-acesta chip îi răspunsără: „(Al nostru iaste plata a lua, iară hrizmosul cum să va tâlcui, vremii îi iaste a-l arăta), de care lucru, ce înainte ți să întinde prinde,

și ce dindărăpt te agiunge, nu împinge“. Camilopardalul toate tâlcurile vrăjitorilor bine înțalegând (căci toate după pravilile Pleonexiii mérégea), înapoi să întoarsă. Cătră carii într-acesta chip tâlcul hrizmosului déde:

„În muntele cel înalt coada Struțului,
În copaciul cel mai mare cornul Boului.
Galbănu și albul toate biruiaște,
În cap de Cămilă corn de buăr crește.
Vrăjitorii vândzători ce nu nemeresc?
Pe frumos soare și lună, toate povestesc“.

Hrizmosul și tâlcul lui, macară că nici așé tuturor fu înțeles, însă Pardosul și Râsul bine-l pricepură. Adecă, precum la vrăjitorii locului aceluia mază și plată trebuie, pentru ca pofta să-și poată plini (că mază tot ochiul orbéște și mita tot pierdutul nemeréște). Și așé, cu toții împreună, după hrizmosul Camilopardalului la vrăjitorii locului mărăgând, cu multă mită li să îmbunară, de le vor muntele cel mai înalt și copaciul cel mai mare arăta (căci între munți și între copaci pe acéia vréme mare vorbură și amestecătură a să scorni începuse și carile mai mic și carile mai mare iaste a să alége mai nu să putea). Deci dintre vrăjitori unul într-acesta chip le răspunsă: „În șesul cel gios muntele cel înalt iaste și în rédiul cel mic copaciul cel mare să află, unde coada păunului și cornul buărului supt rădăcinele lor încuiate sint“.

Așé dară, răspunsul de la vrăjitori luând și muntele cu copaciul aflând, de supt rădăcinele lor întâi coarnele taurului scoasă, și nici ceva mai multă zăbavă făcând (căci acmu munții și copacii începuse a să clăti). În capul Struțocămilii¹ le pusără, înaintea a căriia toate dobitoacele închînându-să, într-ai mulți și buni, trăiască, strigară. După aceasta pe

¹ Struțocămila – Mihai vodă.

Strutocamilă într-o șură închidzind, mâncarea și băutura la măsură fi orânduiri. Supt a cării nume alalte jigăni (carile rădăcina și începătura viclesugului era) toată păsunea mănoasă și toată oaia și vita grasă și frumoasă zugrumând și giunghind, mânca și să desfăta.

Acéstea într-acesta chip dacă le aședzară, în toate părțile și olaturile de lucrul ce s-au isprăvit știre dederă. Adecă precum din gâlciava Liliacului, a Vidrii să scornisă, dintr-a Vidrii a Strutocamilii să ațitase, și precum în ceastă dată silloghizmul Corbului întărindu-să, prin multă nevointa a sfétnicilor dintr-îmbe monarhiile, hotărârea Strutocamilii s-au ales și la capul Cămilii coarnele taurului, aflându-să, s-au pus. Așjiderea, coada păunului a să afla și la Strutocamilă a o aședza au rămas, și precum și aceasta s-ar fi aflat, numai clătirea munților și vorbura copacilor prin pițintică vréme a să mai zăbăvi, pricină au fost, însă în bună nedéjde să află, precum după aședzimântul epitropiilor și podoaba chipului fără prepus i să va găti.

Iară după ce veștile acéstea tuturor trimasără, îmbe părțile cătră monarhii săi dzisără: „Cuvântul nostru înaintea împăraților noștri plăcut de va fi și slobodă voia monarhilor noștri de va învoi, de iznoavă la svătuire să întrăm socotim, ca nu cumva, mai mult vrémea prelungindu-să și prin locuri streine lucrurile mai mult tăvălindu-să, vreo tâmplare oare carca împotriva ieșindu-ne, céle de apoi decât céle dintăi mai proaste și mai aspre ni să vor face (că aiurea zăbava nu să laudă, fără numai în alégerea priiatinilor, și aiurea graba nu să huléște, fără numai în aflarea sfaturilor). De care lucru, a înțelepților și a celor întregi la minte axiomă iaste: (Tot lucrul cu grabă să să cérce, iară de bun și de rău cu îngăduintă să să aliagă) (că piarderea vremii bune iaste maica și sământa vremii réle) (nici călătoriul înțelept de ploaic și de arșită socotéște, ce de céle ce la cale trebuitoare sint și de povată să grijéște). Sfatul sfétnicilor plăcut fu înaintea împăraților și, în toate deplin putere

dându-le, în locul cel de sfat cu toții să adunară, unde într-acesta chip proimiul sfătuirii făcură (tot sfatul sãmnuț lucrurilor cu prepus viitoare iaste), în carele minte și într-o parte și într-alta întorcându-să, princet*, princet, ca cuțitul pre cute să ascute și în simceoa briciului întorcându-să, părul peste simțire despică. Într-acesta chip mîntea, de un sfat și de altul atingându-să și într-un chip suptiindu-să, céle mai clinciuroase a lucrurilor noduri pătrund și din încâlcitură le descurcă.

Liliacul**, lighioaie fără nici un folos, carile într-îmbe părțile altă ceva să aducă nu poate, fără numai scandală și price în desert, că de vréme ce neamul și hotărârea Struțului atăta de grea și cu nevoie alégere au avut, cu cât mai vartos alégerea Liliacul mai cu nevoie va fi, fietecine a cunoaște poate. Așjiderea, că Struțul aiave pasire oătoare și cu péne fiind și alalte a zburătoarelor hirișii*** după fél și asămănare având, ce numai căci aripile mai mici decât după după (!) măsura trupului ar trebui, fiindu-i, cu câtă a tuturor ostenință și nevointă, și aceasta cu mare primejdie și cu ispite de hrizmuri și vrăj lucrul la săvârșit s-au adus. Și încă și pentru aceasta mai toată nedéjdea s-ar fi pierdut de nu întâi agiutoriul ceresc (fără carile ceva între muritori nici să clătește, nici să odihnéște), apoi cu îndămânarea aripilor Vulturului s-ar fi agiutorit (că tot lucrul muritorilor din voia slobodă purcéde, iară sfârșitul cu bine a să videa din céle de sus să aștiaptă). Și acmu, laudă fie Vulturului și Leului ceresc, între toate dobitoacele mai de cinste și mai de slavă a fi s-au ales. De care lucru pentru mică și rătăcită jiganie, păsăruța aceasta, foarte cu bună socoteală sama a lua să cade (că pentru lucrul mic sfatul mare a face a înțelepților, iară lucrul mic a samă a nu să băga, sau a mândrilor sau a nebunilor lucru iaste). Că pre amănuntul sama de-i vom lua, toată anomaliia

* Princet – încet.

** Liliacul – Marco Pseudobeizade.

*** Hirișii – trăsătură caracteristică.

și rătăciră firii la dânsa vom afla. Și macar că iute la zburat și bine într-aripat iaste (care lucru aiavea monarhii Vulturului îl supune), însă și alte multe a multe jiganiii hirișii are, carile nu puțină materie de gălciavă și de scandală înainte punne; întâi, că fată ca dobitoacele, a doa, că la cap iaste ca șoarecele, la aripă ca albinele iaste; a patra, că la picioare în fire pe altul să i să asemene nu are, de vrème ce aripile în picioare și picioarele în aripă îi sint. A cincea că dzua orbăcăiaște, iară noaptea ca puhacea purecele în prav ascuns zărește. Adevărat dară (iarăși să dzic) că arătarea firii în jigăniuță într-aceasta să arată. Pentru care lucru după al meu cuvânt și socoteală de obște de va urma, adecă pentru ca toate vorbele de împoncesituri aducătoare și toate cuvintele de scandală purtătoare, ca cu briciul ața tot și peste tot deodată să le curmăm (căci mai mare vrednicie a să socoti nu poate, decât îndată gălciava în pace a întoarce, și pre cât mai în grabă ar fi, cu atâta mai laudată iaste). A mea dar socoteală iaste aceasta: întâiași dată, singur din sine, supt a căruia monarhie ar vrea a să supune să-l întrebăm, și din voia și alégerca lui nici cât de puțin să nu-l mutăm. Că într-alt chip lucrul mai de să va scutura, de pricinele de gălciavă aducătoare nici cum nu vom putea scăpa. Cătră aceasta iaste și alta nu de lepădat socoteală, carea spre dobândirea a toată lincștea bună și deplin nedéjde a ne da poate. Adecă jiganiia aceasta din fire scurtă și puțină la voroavă iaste, din gura a căriia mai mult decât interiecția: țis, țis! a ieși nu poate și fără decât sămnel tăcerii, adecă decât tăcerea, altă n-au învățat. De care lucru socotesc că ea în meștersugul cuvântului nedeprișă și în tropurile ritoricești neînvățată fiind, cu un cuvânt a să dovedi și cu o provlimă* a să amurți să vă putea și singură din sine, veri între-o parte, veri într-altă, fără alt prepus să va pleca“.

* Provlimă – problemă.

A tot sfatul plăcut fu sfātuirea Pardosului (căci el era carile mormăia acéstea) și așé, pre Liliac față chemând Moimăța* (carea precum în pravile ethicești știință să fie având dzisése), ca cum avocatul Liliacului s-ar fi făcut și despre partea lui în parisie** voroavă ar fi făcut, într-acesta chip a mateologhisi*** au început: „Vestită și véche a vechilor giudecători axiomă iaste (că pedepsitului pedeapsa a să îndoi nu trebuie²¹). Cătră carea de la mine a lipi îndrăznesc și dzic (că cel a înota neștiind și în adânci ape cădzut, mâna întinzind, nu de créstet cufundat, ce de păr sau de mână rădicat, în aer și spre viață trebuie scos) (că de bine facerea cu cât iaste mai la primejdie și cu cât iaste mai curând, cu atâta mai bună și mai priimită iaste). De care lucru, pentru ticăită și dosedită, la vârstă brudic²², la limbă bălbăie, jigăniuța aceasta, tuturor în știre a fi să cade, o, priiatinilor. Carea din toate părțile pedepsită și dosedită aflându-să, în ce să află și cum să află nici singură pe sine a să cunoaște mintea îl agiunge, nici de alții să întrebe limba îi slujéște (căci pedeapsa distihii mintea, iar neștiința cuvântului limba împiiadecă și scurtiadză) și, ca un lucru fără pravila firii ce iaste, nici la trup vreo alcătuire, nici la viață vreo socoteală, nici la zburat sau la mărs vreo rânduială are (că cine vreodată vre într-o parte dreaptă zburarea Liliacului, sau cine supt soare urmele lui au vădzut?). Nici de lăcaș loc aședzat, nici pentru hrana ceva undeva adunat a avea poate (că cine cel adevărat sălaşul i-au aflat, sau cine pentru hrana lui carea iaste s-au înștiințat?). Așé ticălos și mișelos Liliacul în toată partea destrămat și în tot chipul vrednic de vâierat fiind, acmu cu capul plecat la mare mila marilor împărați aliargă și cu toată umilința dintr-adâncul inimii să roagă, ca oricarile în numărul supușilor săi a-l priimi ar învoi, macar în gunoiștea curții sale

* Moimăță – chipul voroavii (muntenesti).

** Parisie – prezență, apariție în fața mulțimii.

*** A mateologhisi – a delira, a sporovăi.

a să tăvăli, cu toată inima bucurios iaste, ca și el, nenorocitul, sau supt umbra aripilor, sau supt pravul talpelor aciuându-să, așe de tot în izbèlește lepădat și din privirea a înalților monarși depărtat și înstreinat să nu fie (că precum ochii stăpânești cu urgie căutând nenorocire, așe, cu milă căutând, norocire aduc). De care lucru, și cu de multă mișelătatea lui clătindu-mă, despre parte-i cu plecăciune mă rog ca milostiv ochiul a milostivilor împărați asupra-i cu milă să caute și de neputința lui milosirdindu-să, ori în care poală capul singur de sine ș-ar pleca, acéia în bogata sa milă să-l sprijeniască (căci capul plecat nu numai pre cei milostivi, ce și pre cei nemilostivi spre milostivire pornéște)⁴.

Acéstea și altele multe ca acéstea amăgitoarești și tragodicești descânțece Moimâța descântând (ca cum Liliacul nici ceva a grăi ar avea, nici macar de ar și avea a grăi a putea, ar putea). Într-un chip ironicesc să nevoia, ca toată pofta inimii Liliacul într-altă parte abătându-i și gândul ce ar avea cu meștersug într-altul schimbându-i, tot cuvântul împotrivic a-i curma să poată, așe cât nicicum mai îndoindu-să, din bună voie, veri unii, veri alții părți să să suppuie. Însă cine vreodănoară în lume robia de bună voie au priimit, sau cine supt soare fără nici o nevoie mânuile spre legături ș-au îndoit? (Că pentru slobodzeniia fornica cu șoarecele, șoarecele cu mâța, mâța cu dulăul, și dulăul cu leul războiu a face firea îi îndiamnă, macar că puterile unuia, pre a altuia cu multul mai mult covârșesc) (ce de multe ori puternicii în puterea sa mai mult decât să cade bizuindu-să și slăbiciunea slabilor decât iaste încă mai slabă tiindu-să, preste toată nedéjdea, ce nu nedejduiesc li să tâmplă și ce nu gândesc le vine, precum din unghile șoimului porumbul și din dinții mâții șoarecele a scăpa de multe ori ș-au vădzut). În care chip, acmu cu toții socotind că puțină jigăniuța accasta ceva mai mult a cârni nici va ști (pentru prostimea), nici va putea (pentru frica), și acmu sămnu

supunerii, plecarea capului, să-i vadză cu toții așteptând, totdeodată ascuțit și înalt glasul Liliacului urechile le pătrunsă carile proastă, însă driaptă, voroava-și într-acesta chip începu:

„Precum suppunerea tirăniia a toată firea, așe neștiința cuvântului la Liliac sicofandie⁵ iaste. De care lucru, interiecția glasului nostru pe dumnealui Pardosul necunoscătoriu învățaturii cuvântului îl arată. Căci țis și cine țistuiaste nu șie, ce altuia tăcerea arătând, a tăcea îi poruncéște, de unde și eu începând cu: țist, gloatelor tăcere și mie voroavă șfitesc. Deci dară, de iaste la cineva ascultare, uréche driaptă puic, de iaste uréche driaptă, audzul la inima curată trimată, de iaste inimă curată, cuvântul socotind, în lucru dreaptă giudecată făcă, și așe, adevărul cu minciuna, dreptatea cu strâmbătatea și slobodzeniia cu robia câtă deosăbire au a alége va putea (că inima curată mai pre lesne socotéște a fi focul cu apa a să amesteca decât cu strâmbătatea dreptatea a să călca. De care lucru, a mă înștiința ași vrea: Adunarea aceasta de drépte stăpânii, au de cumplete tirăniia iaste? Că de va fi din tirăniia, adevărat atuncea cântecul: țist singur mie să mi-l cânt, singur mie să mi-l gioc să cade (că unde talpa tirăniia calcă, acolo poala dreptății să calcă și unde să rup legăturile dréptii stăpânii, acolo să pun obedzile vrăjmașii tirăniia). Iară de va fi din drépte stăpâniri, cântecul țis eu fără primejdie îl voi cânta, și cei ce în horă să află cu dragosté (!) îl vor giuca“.

Ca acéstea din gura Liliacului audzind, cu toatele mult să mirară și, de limpede limba lui ca de un lucru nenejduit (!) cu toții vânându-să, multă vréme muți și amurțiți rămasără (că cuvântul drept din gura proastă ieșind, pre cuvântul cu meștersug din gura ritorului scos astupă). Atuncea dară, că mărimca sufletului, nu după statul trupului să măsoară, cunoscând, de a să mai mira părăsiră, și unul cu altul în ochi

⁵ Sicofandie - denunț, intrigă.

a-și căuta începură, în loc de cuvânt tușire și în loc de voroabă știupire și din sprâncene și umere clătire arăta (căci neștiința cuvântului, tușă și scuiplitură, iară tulburarea minții îmblet și prinblare scornéște) și ce s-ar cădea a răspunde unul de altul întreba. Iară mai pre urmă iarăși Moimâța cuvântul de obște purtând, într-acesta chip îi răspunsă: „Driapta aceasta adunare din drépte adunări stă, o, Liliace, de care lucru, și cuvântul drept a asculta, și lucrul cu care a cerca și a-l ispiti și a-l isprăvi pot și vor“.

Liliacul: „Fie lăudată dreptatea în véci, dzisă, și dinții vorovitorilor după voie să să drobască, limba vicleană și minciunoasă să să amuțască și uréchea de lingușituri priimitoare să asurdzască (că la asupriți și neputincioși blăstămul, ca la prădători scutul, sigea, fierul și focul iaste)“. Și iarăși Liliacul întrebând dzisă: „Încă a ști ași mai pofti, această adunare a cestor doă monarhii ce vor să poftiască și sfârșitul poftii sale carile iaste (că precum cuvântul fără știința gândului în zădar iaste, așé începătura lucrului fără cunoștința sfârșitului de răs și în deșert iaste)“.

Moimâța răspunsă: „Dar dinceput au n-ai audzit că acéste doă monarhii ca lucrurile în pace vé[ci]nică să-și lége și suppușii săi alegându-și cu sfatul și sobor de obște monarhiile a-și adeveri și stăpânirile a-și întări au socotit? De care lucru, toate dobitoaccele, precum vedzi, cât macar una nu lipséște, adunate și chemate sint, și fietecarea după chipul său la ciată-și și după niamul său la stăpânire-și s-au dat, cu carile împreună și tu ești adus. Deci mai mult scârșnetul lungind, în care parte vii să te suppu, în grabă și fără îngăimală, răspunde. Căci ticăloșia voastră inimile împăraților lovind, pre voi în pofta și în alégerea voastră a vă lăsa au socotit. (Că precum uneori dârjiia legăturile, așé uneori plecăciunea dezlegăturile pricinéște.)“

La acéstea cu răs Liliacul răspunsă dzicând: „Ferice de Vidră*, carea mai denainte epitrop dobitoacelor era (precum la locul său va să să pomenească) și supt aciurea Vultu[rul]ui și pénele Corbului să păziia, a căriia patimă și folosință mai în urmă am audzit; iară acmu în alégerea epitropiiei Strutocamilei toată dreptatea cu ochii am vădzut. Ce dintr-atâtea mari și întelepți sfétnici, unul macar a cunoaste n-au putut (că decât Cămila mai mare Filul** și decât Buărul*** mai iute și mai cornat iaste Inorogul****). Însă aceasta pe mine în ceva neatingându-mă, la triaba mea să mă întorc. Cunosc dară că nescătioasă și lacomă slava numelui, din bogătiia Vulturului până la sărăciia Liliacului s-au întins (ce duhul, cât de sărac și slobod, decât împăratul de poftă robit mai bogat iaste, și robul drept decât tirannul strâmb mai tare iaste, că céla în trup, iară cesta în suflet biruiaște). De care lucru, de multe ori și adése s-au vădzut (că unii pentru ca hotarale să-și lătască și suppușii să-și înmulțască și numele peste marginile lumii să-și vestească, de poftă aprinși fiind și din céle strâmpțe ce avea s-au scos și spre streinele avuții neimplutele mâni întinzându-și, și cel puțin ce avea din palmă li-au fugit. Că precum să dzice prostul cuvânt – Cămila, cercând coarne, urechile ș-au pierdut; pe oțalul vârtos rugina îl topéște, pe vârtoasă inima stejarului, moale dintele cariului făină făcând-o, o mistuiaște; și ceva în lume cât de vârtos și de tare a să afla nu să poate, căruia altul împotrivindu-să smintea să nu-i aducă și încă de unde nici să gândéște). De care lucru, aiavea iaste (că toate din fire așé sint tocmite și orânduite, ca fietecarea în țircălamul hotarilor sale să să continească și sfera activității sale sărind, să nu covârșască. Însă precum meșterșugul firii, așé voia slobodă și

* Vidra – Constantin vodă Duca.

** Filul, elefantul – Antiohi vodă.

*** Buăr – Donici lugufenul.

**** Inorogul – Dimitrasco vodă.

cereștilor împotriva a să pune obiceiuită iaste. Macar că nici meștersugul pe fire, nici voia slobodă pe dreptatea și răsplata ceriască până în svârșit a birui pot. Că precum în cumpăna cântariului piatra mică pre alta cu multul mai mare și mai grea decât sine în aer rădică, însă când amândoaă cea din fire clătire vor face și fietecarea cu greuimea sa spre chentrul mijlocirii păhârbindu-să, vor trage, atuncea cea mare pre cea mică, de va cădea, cea mică să zdrobește, și iarăși cea mică pre cea mare de va cădea, iarăși cea mai moale și mai mică să turtéște. Căci piatra cea mică când pe cea mare rădica, meștersugul cântariului era, iară când într-îmbe loviturile tot cea mică să fărâma, firea după hirișia lucrului lucra. Într-acesta chip nici Cămila a să păsări, nici pasirea a să cămili au trebuit. Așijderea, nici péncle a să încorna, nici coarnele a să împăna s-au cădzut, ce fietecarea firii sale urmând, ale sale hiriștii să fie păzit s-ar fi cuvinit, pecum și monarhiile (!) acéstea mari și tari la sărăcimea și goliciunea Liliacul din voia slobodă împinși fiind, împotriva dreptății a méрге, nici întrebare ca aceasta la mijloc să puie s-au cădzut (că atuncea sămnuț dréptci stăpâniri să arată, când pre cei neputincioși în odihnă lăsind, spre lucrurile streine nu lăcomăsc). Iară amintrele, pricina Liliacului mai mult scuturându-să, ca sămânța macului dintr-una o mie vor cădea, spre a căroră alégere și la un loc culégere, nici mirțele, nici jicnițele vor agiunge“.

Cu toții cât de ascuțite țidélé* Liliacul împotriva alégerii Strutocamilii arunca vădzind și pildele între Cămilă și între Fil, între buăr și între Inorog ce arăta socotind, carile macar că până la ficăți îi atîngea, însă deodată, ca cum cu socotiala li-ar tréce făcându-să, prin mijlocul Moimății iarăși într-acesta chip îi răspunsără: „Pre tine, o, flutur fătătoriu și șoarece zburătoriu, la acesta loc să nu dai, ce să iai sfat ti-au chemat, și nu să

* Țidela – săgeată.

poruncești, ce porunca să ascuți ti-au adunat, de care lucru mai mult limba a-ți împletici și scârșnetul glasului a-ți țitii părăsindu-te, din doaă una îți alége: sau în aer, sau pre pământ să lăcuiesti, și așé, sau supt umbra Vulturului, sau supt brânca Leului te suppone, sau, în glumă să grăiesc, între pământ și-ntre aer loc de vii afla, până iaste mai devréme, lăcașul îți gătéște (căci sărăciia sărăciia (!) cu milă a să cerceta, iară nu cuvintele de dosadă dzisă a să căuta trebuie)“.

Liliacul răspunsă: „Iată, cu acmu voi tăcea, însă bine știu că mai pre urmă alții pentru mine vor grăi, a căroră cuvinte, nu cu scârșnete, ce cu buhnete vor răzsuna, când urechile a vă astupa bumbac viți cerca și nu viți afla, și atuncea precum Liliacul nu de înfruntat, ce de ascultat au fost, viți cunoaște (că sfatul și cuvântul, cât de prost în samă nebăgat, multe cetăți au sfărâmat și mari împărății au răsturnat). Însă de vreme ce adevărată și dreaptă sărăciia noastră inimile a marilor împărăți a pleca și pentru alégeria lăcașului în voie slobodă a să lăsa s-au învrednicit, a ști li să cade că pofta Liliacului iaste ca nici supt unghia Vulturului, nici supt talpa Leului a să suppone, și nici în aer, nici pre pământ a lăcui. De care lucru, dzic, o, Moimăță, ca oricând Vulturul în aer mi-ar videca sau Leul pre pământ m-ar prinde, atuncea, după a lor poftă și putére, cu mine orice ar vrea făcă“.

„Au doară în apă vii să lăcuiesti?“ (dzisă Moimăța).

„Ba nici în apă (răspunsă Liliacul) căci firea noastră precum de apă să nu fie toată lumea știe“.

Atuncea cu toții răs cu hohot slobodzind: „O, lighioaie proastă (dzisără), căutați de vedeți cel ce pre alții sfătuia și de lucrurile bine alésc ca de réle dojenia ce fél de minte poartă. Au doară precum în foc a lăcui va să dzică. Că de vréme ce din doaă stihii fuge, din a triia a nu fi singur mărturișéște. Au nu focul și para pentru lăcașul lui să înțelege (adevărat dară că lăcașul săracului foc și viața-i pară de foc iaste), ca carea și

Liliacul, de nenorocire împins, singur șie ș-o alége. Deci de la cineva ascuțită sau cât de tâmpă socoteală iaste, ce va proasta aceasta lighioaie să dzică? Giudece, și supt ceriu alt lăcași sau alt loc de traiu, fără de acéste trii pomenite, de iaste, aréte“. Cu toții precum Liliacul buiguiaște și precum nici ce poftéște, nici ce grăiaște știe, aliasără, însă iarăși dzisără: „Fie-ți voia slobodă, o, Liliacc, și din patru stihii, oricarea vii, spre lăcași ți să dăruiaște“.

Liliacul răspunsă: „(Voia slobodă nu celor slobodzi, ce celor opriti să dă. Așijderea, lucrul alcătuit din stihii, muritorii precum a lua, așé a și da pot. Iară stihii hirișă, nu numai muritoriu, ce așéși și nemuritoriu cuiva a o da, păuă acmu nu s-au vădzut). De care lucru, darul carile nici a-l lua, nici a-l da puteți, fie, na, ia, cuvintele poruncitoare în zădar nu vă cheltuiți. Căci eu locul pre carile firea dinceput mi l-au dăruit, nu numai voi, ce nici singură ea a mi-l lua nu poate (că firea în zădar ceva a face nu să ostenéște, nici de lucrul făcut vreodată să căiaște). De unde nici de la voi ca lucru de dar nou, sau ca cum odată oprit, iară acmu slobod mi-ar fi îl cunosc“.

Iarăși cu toții răsul poftorind: „Unde în lume locul acela a fi poate“? dzisără.

Liliacul răspunsă: „În toată lumea și în tot lăcașul mieu gata și fără prepus iaste (că precum péstele în mare, așé înțeleptul în lume nici moșie, nici înstreinare are), pre carile nici mințile voastre céle înalte, nici sfaturile voastre céle adânci, iată că a-l afla nu pot“.

Acéstea Moimâța de la Liliac audzind, dzisă: „Liliacul, săracul, vânt samănă și abur va săcera, și în sus scuipând, în obraz îi va cădea“.

Liliacul, cuvântul Moimâții curmând, dzisă: „De multe ori unii samănă și alții séceră, precum povéstea dulfului* cu a corăbiiariului arată“.

* Dulf – delfin.

Moimâța, în ce fél să să fie tâmplat povéstea, pe Liliac întrebând, Liliacul într-acesta chip a le povesti începu: „Eu, odată, pre malul mării, în borta unii stinci lăcuind, într-o dzi eclipsis în soare s-au făcut, atâta cât ochii a toată jiganiia închidzindu-să și fietecarea la culcușul său ca de sară aședzindu-să, singur eu, cu luminoși ochi, toate malurile în sus și în gios cutreieram. Eu, așé noptii nedejduindu-mă și de nepriiatin nicicum în grijă purtând, spre latul mării câteva mile de la uscat m-am depărtat, unde soarele din umbra lunii scăpând și totdeodată radzele-și pre fața pământului lovind, noaptea mea scurtară și dzua altora lungiră. Unde nepriiatinii miei cei vécinici, rândunélele, vădzindu-mă, din toate părțile a mă bate și în toate locurile a mă trage începură (că precum Liliacul sara, așé nepriiatinul dzua izbândii pândéște). Eu de multă lumina soarelui viderile tâmpindu-mi-să, ca alalte dobitoace prin tunérec, încoace și încolea, de a nepriiatinilor lovitori și boldituri ferindu-mă, orbăcâind mă feriam (că a vă înștiinta de viți pofti, vidérea ochilor miei atâta de ascuțită iaste, cât cu lumina soarelui împreunându-să, organele céle a viderii priimitoare mi să nădușesc. Că precum la ochii altor jigani roata soarelui a să privi vidérea tâmpéște, așé la ochii miei împrăștiată lumina soarelui întunérec aduce și precum zarea soarelui din noapte spre dzuă răvârsindu-să, ochii altor dihanii a zări încep, așé lumina dzilei supt umbra pământului scăpâtând, ochii miei, de cea multă a luminii soarelui iušurându-să, a videa încep). Așé dară, precum am dzis, de rândunéle păzindu-mă și apărându-mă, fără véste de un lucru moale, lat și întins mă lovii, de carile îndată mă și lipiiu. Într-acesta chip de nepriiatinii gonași scăpând, alții, precum peste a lor, așé peste a mea neștiință a mă învâli și cu funi a mă lega începură. Așé dară, supt toată noaptea soarelui, în ce învâlit și cu ce legat să fiu nepricepând, tare mă chinuiam. Iar după ce cu dzua noptii și cu întunecarea soarelui ochii mi să

luminară, precum în vétrela a unii corăbii învălit și cu funele împletecit să fiu cunoscuu. Că eu, poate fi, de rândunéle fugind, de pândza corăbii m-am fost lipit, în care vréme și corăbiiarii vétrila a strânge s-au fost tâmplat. Eu, dară, așé în vétrilă boțit și corăbiiia fără vând (!) (căci mare linește era), pre valurile moarte săltând, voroava corăbiiariului cu a dulfului ascultam. Dulful ni pe de o parte, ni pe de altă parte de corăbie trecând, pre gaura ce deasupra capului are atâta pufniia, cât stropii apii în corăbie și în obrazul corăbiiariului săriia. Corăbiiariul dzisă: «Bre, hei, porc peștit și péște porcit, dulce, acéste pufnete cui, lăudându-te, le arăți? Au vând (!) sămânând, stropii apii în loc de grăunțe arunci?» Dulful răspunsă: «Adevărat, eu vânt samăn și stropii în loc de sămânță în corăbie arunc. Însă pufnitul meu în furtună întorcându-să, stropii în gârle curătoare să vor întoarce (că sămânța vântului și grăunțul apii moartea corăbii iaste)». Corăbiiariul, rădzind, dzisă: «Vântul a avea sămânță și marea grăunță până acmu încă n-am audzit, macar că cea mai multă viață în vânturi și în ape mi-au trecut». Dulful dzisă: «Eu vântul am sămânat și grăunțele apii în corăbie am aruncat, iară cine va săcera și cine a triera, vrémea va alége (că precum mehenghiul^{*} metalurile de curate și de spurcate ispitéște, așé vrémea lucrurile muritorilor de fericite și nefericite, de vrédnice și nevrédnice mai pre urmă ivéște)». Așé dară, dulful cu co[ră]biiariul vorovind și încă cuvântul bine nesfârșind, vântul crivățului dinpotriva căii corăbii a sufla, marea a să înfla și valurile ca munții a să rădica începură (căci și timpul iernii, când soarele din tropicul Himerinos spre tropicul Therinos să întoarce era). Corăbiiarii volbura carea asupră le vine și primejdii carea în cap li să pune vădzind, unii funele întindea, alții vétrilile strângea (ce groaza morții mintea uluiaște și primejdii fără de véste toate simțirile amorțéște).

* Mehengiu – piatră magnetică.

De carea și bieții corăbiiarii cuprindzindu-să, unii la adânc, alții la margine mântuința arăta. Așijderca, unii limanul, carile în driapta, alții dosul, carile în stânga aproape era, a apuca să năzuiască dzicea. Iară unii fierele corăbii aruncând, corăbiiia să sprijeniască învăța. Într-acesta chip, ei cu chitélele^{**} învăluindu-să și cu socotélele împletecindu-să, holbura corăbiiia a învăntiți (!) și valurile pe deasupra a o năbuși începură, și așé, în mica ciasului, vântul cel de dulf sămânat, din pufnet vivor și din stropitură gârle înluntru și pe deasupra vasului izvorârî, carea, cu undele fierbând și amestecându-să, din fața apii în fundul mării să mută (că corăbiiariul carile în linește furtuna nu socotéște și găuricea carea piștéște cu vréme nu călăfătuiaște, în abur, vivor, și în picătură apă fără măsură află). Într-acesta chip și voi, o, priiatinilor, pildele méle buiguiri și cuvintele méle într-aiuri țind, pe voi de buiguitori și de nepricepători vă arătați. Deci cât pentru alégerea locului lăcașului meu ar fi, aceasta să știți că precum în borta pietrii²³ brânca Leului de groasă nu încape (că a multe lucruri mărimea de scădere și grosimea îngreuiare de împiedecare iaste), așé în întunérecul noptii ochiul Vulturului nu videa, cu care chip cu decât Leul mai aciuat, iară decât Vulturul mai fericit sint de vréme ce borta pietrii și cetate nebiruită și lăcaș desfătat fiindu-m, în vréme când ochiul Vulturului cu întunérec să închide, al meu cu lumină curată să deschide și slobod și fără nici o primejdie dobânda hranii și orânduiala vieții îm cerc. Deci precum dinceput singuri ați mărturisit, monarhiile acéstea din drépte stăpânii iar nu din strâmbe tiranii de vor fi, cu Leul megiași, iar cu Vulturul locului și împărățiii părtași mă voi afla. De vréme ce o a soarelui învărtijire în doaa împărțind, 12 ciasuri Vulturul, iară 12 ciasuri eu aeru lui voi stăpâni, unde tiraniia lipsind, giudecata dreaptă iaste să să facă (că precum unde

** Chiteală – gând, raționament.

tirăniia stăpânește, acolo dreptatea să izgonéște, așé unde dreptatea împărătește, toată strâmbătatea nici să numéște). Iară amintrilea, cu tării și cu sila asupra mea a să sluji de vor pofti, cu un cuvânt și a lui, și a mea poftă supt vecinică privileghie suppuind, dzic, ca oricând Leul brânca în bortita stincii ș-ar băga, și Vulturul cu cel la videre ascuțit ochiu m-ar videa, cela cu pieptul și cesta cu pintinul ce va putea neoprit făcă“.

Acéstea și altele multe ca acéstea Liliacul cu vitează inimă și cu nebiruit suflet dzicând, denaintea adunării afară ieși. După a Liliacului ieșire cu toții sprâncénele a-și ridica și fruntea a-și îmbina începând, cu nasul la pământ lăsat, cu ochii împrăștiati la căutat, cu umerele spre urechi rădicate și cu budza cea dedesupt spre bărbie întoarsă și spândzurată, unul spre alalt cu ochii boldiți căuta, ce să vorovască sau ce să grăiască ca muții nu putea, de ce să să apuce ca uluiții nu știa și ce să lucrédze ca luatii de minte nu pricepea (că precum buhnetul și sunetul mare, prea de aproape fiind, putérea audzirii tâmpéște, așé lucrul nenedejduit orânduiala socotélii smintéște), în vârtoape de socotéle și în holmuri de chitéle ca acéstea ci rătăcind și prin toate unghiurile ca cei fără ochi orbăcând.

Vulpea, carea (precum mai denainte s-au pomenit) pentru slăbiciunea ce i să tâmplase, la adunare să să afle nu putusă (că de multe ori cu pretul boalei statul iertăciunii să cumpără), prin scrisoare icoana inimii a-și arăta și măiestriile a-și arunca silind, poslanie ca aceasta trimisă, dzicând: „VULTURULUI ȘI LEULUI, marilor monarși, plecăciune și amânduror stihiiilor adunări închinăciune, pravul pragului și țărna talpelor voastre Vulpea aduce. Cu plecatele méle slove, în știre a face îndrăznesc că încă dinceput eu și pururca cu șuvaite picioare pre drépte cărări a îmbla deprinsă și din fire așé tocmită fiind, însă slăbiciunea carea ticăloșiii méle într-aceasta vréme s-au tâmplat (precum tuturor știut iaste), la adunarea de obște a mă afla și în față nefătărnicitel méle slujbe a arăta nu putuii. De care lucru, céle

ce într-adevăr audziiu și spre folosul de obște a fi le socotiiu, prin slove a le arăta și prin hârtie adevărul a vă înștiința, boldul a adevăratei și neimatii méle priinte* mă împunsă și mă împinsă (că adevărata dragoste nu numai cu cuvânt de față ce și cu scrisoarea de departe chipul a-și arăta obiciuită iaste). Aicea, dară, véstea au vinit, precum Liliacul (carile nici la încruntarea unghilor, nici la însingerarea colților de agiuns iaste) acoloa, cu mare obrăznicie, multe scășnetc să fie făcut și multe împotrivă și neplăcute sinoadelor să fie țitiit. Așijderea, precum a Filului și a Inorogului pomenire la mijloc să fie adus, de carii aminte mi-am adus, precum nici la adunarea dintăi chemați să nu fie fost și și chemați de ar fi fost, precum mi să pare, n-ar fi vinit. De care lucru, Lupul aicea întelegând, perii de pre spinare a-și rădica și pre nări mai larg a sufla au început, și alte mari și înalte duhuri a purta l-am cunscut (că nedéjdea izbândii a capului clătire și a nărilor pufnire sămn arată). Pentru aceasta, dară, cu a mea proastă, socotesc, socoteală, că acoloa mai multă zăbavă nefăcând, cum mai curând pre Liliac într-un chip să-l aședzați și, alt chip de nu să va afla, după pravila lui a trăi să-l lăsați, și mai mult lucrurile nescuturând, fără zăbavă la scaunul monarhii să vă înturnați. Că véche axiomă iaste carea dzice: (Unui lucru fără cale cale dând, multe fără cale a urma pot.) Așijderea, adése să véde (că, unul căscând, mai toți de prinpregiur a căsca să îndiamnă, macar că într-acea dată a căsca nu li-ar fi fost). Deci socotiți binișor că, de nu sint acoloa acéle doaă jigani, Filul adecăte și Inorogul, să nu cumva prin scrisori cu Lupul să să agiungă (că scrisorile precum a celui bun, așé a celui rău sfat iască și strămurare sint) și să nu să cumva pildele și pocitaniile Liliacului pliniască – carile mai rău sfârșitul decât începutul fără greș vor aduce. Pentru mișelos statul meu viți șiți că după uscarea vinelor, viind aicea și hrana

* Priinte – simpatie.

în lapte de iepure, pui de cucuș oătoriu fierți fiindu-mi (căci altă mâncare a mânca nici pofta mă îndemna, nici diata doftoriilor mă lăsa), într-o dzi, stomahul mai tocmindu-mi-să și pofta spre ospățare mai pornindu-mi-să, cu oarbă lăcomie puiul întreg a înghiți m-am nevoit. Ce grumadzii, de mare și lungă fierbinteală uscați fiindu-mi, în laringă mi s-au oprit; l-ași înghiți și pe găleji nu încapc, l-aș știupi și nu-l pociu, căci în gios să să lunece stă împotriva uscăciunea, cu tusă și cu opintele a-l lepăda nu mă lasă slăbiciunea. În cea de apoi scurtarea dzilelor mele, spre lungimea anilor împăraților și stăpânilor miei milostivi fie. Căroa de la cerescul Vultur, toată deplina fericire rog și iarăși rog“.

Acestea Vulpea¹ scriind și cartea la adunarea de la Delta trimitând îndatăși la bârlogul Lupului, ni a cădea, ni a să scula, de slăbiciune făcându-să, să dusă, pre carile în lăcașul său aflându-l și cu cucernic și plecat chip arătându-i-să. – „Bucură-te, vechiul meu priiatin, și în toate a nevoilor căi credinciosul și nedespărțitul meu tovarăș – de pricina nevrédniciei mele cercetări a ști să cade că dragostea cea adevărată, carea pururea cătră tine am avut și am, din norocită privala priveirii (!) tale mai mult lipsită și despărțită a fi, a sufferi neputând. Și cu aceasta pricină, întâi la dulcea și nesetioasa-ți privire și întâliapta și filosofasca-ți vorovire mai mult din suflet agiutorită, decât cu picioarele sprejenită, am alergat (că dragostea în inimă dospită, precum adêsc slăbiciune, așe de multe ori vârtute peste putintă naște). A doa pricină iaste că eu, tot adevărul cunoscând și năcazul, carile de cătră ai noștri viclénii tovarăși și s-au făcut, bine înțelegând, cu înădușală, fără răcoreală și cu înfocări fără stâmpărări inima mi s-au cuprius (că simbachie a adevăratului priiatin din durerea a osului zdrobit puțină și mai nici puțină osăbire are). Dcci, pre o parte,

ale tale multe înalgiosuri ce ți s-au făcut, jelind (carile inima, cât muntele Olimpului de mi-ar fi fost, în scrum și în cenușe să o întoarcă, destule ar fi fost), iară pre altă parte, sfârșitul lucrului acestuia la ce margine va să iasă nepricepând, tot bietul meu trup, ca muntele Ethnii singur materia ardzătoare își strânge, singur să ațită, singur să aprinde, singur să topêște, singur asupra cenușelor și scrumurilor sale să răzspêște și în bezna pârlitelor sale rădăcini să pohârnește. Că până acmu pentru folosul de obște și pentru cinstea monarhii Leului câte oarece tot nedejduiam. Iară acmu, toată nedêjdea mi s-au curmat, de vrême ce mintea și înțelepciunea a tot sfatul (care tu ești), din capul adunării lipsind o vād (că precum la multe mādulare un cap, așe la multe gloate o minte întrigă a nu lipsi trebuie). Așijderea (precum dintr-anții(!) am audzit), Leului jiganiia giamănă, Struțul, epitrop să să fie făcut, căruia, capul schimbându-i, altul ca de bou cornat și buărat (o, ocară mare), să-i fie pus și mai mult cu îndemnarca Pardosului, a Răsului și a altor jigani acmu de curând păsărite, silloghismul Corbului să să fie adevărit și întemeiat am înțeles (însă în tot ocheanul nenedeju[i]rii picătura nedejdii a lipsi și în tot limanul negrijii vintșorul grijii a nu aburi peste putintă iaste). De care lucru, un sămn de nedêjde precum să fie rămas dzic, de vrême ce niamul Liliaciilor în teatrul lumii de mare și nesufferită rușine i-au dat, tot lucrul fără socoteală ci-au făcut și tot cuvântul fără chibzuială ci-au grăit arătându-le, și cu nedezlegate argumenturi dzisele lor au dovedit și au adevărit, atâta cât toată limba amurțită și toată gura amurțită înaintea lor au rămas. De care lucru, o, dulcele meu priiatin, a nedejdii îndrăznesc că nu așe de tot, tot lucrul după voia lor va rămânea, și cătră aceasta mai vârtos nedêjdea în nedejduiaște, căci (precum bine m-am adevărit) Filul și Inorogul la adunare n-au vinit. Carii, între monarhiia noastră, cei mai de-a firea și mai de frunte să fie lumii iaste știut. Și, precum eu a lor cea

¹ Vulpea – Ilie slotnicul.

părintască fire le-am priceput, acéstea înalgiosuri* a răbda și până în sfârșit în fundurile pustiilor a cutreiera nu vor putea (că firea de ce au început a să părăsi și obicéiul bine deprins a să uita prea cu anevoie lucru iaste). Ce lucruri vor deschide, de carile toată adunarea nici a gândi au gândit, nici cuiva vreodată în minte au vinit (că jélea și râvna cinstei pojarul ce sloboade decât focul în spinii uscați mai mare pârjol face). Așjderea, pre tine, bun și adevărat priiatin și a adevărului netăcut crainic avându-te, eu încășile ticăloasa, precum numai cu trupul de tine despărțită, iară cu sufletul cu tine la un loc lipită și înclăită să fiu bine mă știu (precum încă de pre vremile epitropiilor Monocherolcopardalului²⁴ ispitită și dovedită sint). Cătră noi și pe săracul Ciacalul** au, carile la multe trébc fără préget și la multe slujbe cu credință, precum li să va afla, prepus nu iaste. Deci, de vii socoti cu cale a fi, o carte la Fil și la Inorog să scriem și de gândurile noastre știre să le facem (că roada pomului prieteșugului alta nu iaste, fără numai ascunsul inimii fără primejdie a descoperi și chitéle între sine tare a acoperi). Adecă, precum urechile noastre spre sunetul numelui lor stăruiesc și numai din sămnelul ochiului spre toată slujba și primejdiia a ne încinge gata sintem. Deci, o iubitul meu priiatin, cuvintele méle în prepus nu le aduce, căci curate și nezugrăvite sint și în cea de apoi pre dulce viața mea mă giur că tot cuvântul ascuns și toată taina acoperită, ascunsă și nedescoperită voi ținea“. (Vulpea pre viață-și să giura, căci din prognosticul doftorului, precum la luna nu va ieși bine știia, de vréme ce în răvârsatul zorilor și în amurgul soarelui sfigmosul*** în chipul viermelui să clătia), ce în sfârșitul vieții capul răutății a face silind, pre Lup a amăgi și capul în singe a-i văpsi să nevoia, și precum în toată porunca lui, fără préget

* Înalgios – nedreptate.

** Ciacalul – Maxut ușer.

*** Sfigmos – artera radială, vena la care se ia pulsul.

și în toate sfaturile și învățăturile lui, fără alt cuget, tot unghiul a scociorâ și toată piatra a clăti nu să va lenevi cu giurământ să făgăduia. Ce Lupul, vechiu la minte și copt la crieri fiind, noaăle a Vulpei viclesuguri și proaspetele ei lingușituri îndată pricepând, precum în gură miare zămintéște, iară în piept otravă dospéște cunoscu, și precum pretenția ei alta nu iaste, fără numai cu chipuri șicuite* ca acéstea, mintea și socoteala Lupului, care ar fi și pentru lucrurile carile la cetatea Deltii unele săvârșite, iară altele acmu începute, ce ar dzice și ce ar mai nedejdui să iscodească și îndată la adunări știre făcând și minciunile carile mai denainte scrisésă să-și înnoiască și pre sine de priiatină și de slujnică să să adevériască. Cătră carea Lupul, cu scurte și puținéle, însă gréle și temeínice cuvinte, într-acesta chip răspunsă: „Véche pravilă iaste, o, soro Hulpeo (că poftele și voile împăraților pravilă nemutată ascultătorilor sint). De care lucru, și la aceasta alégere, de vréme ce voia și porunca a marilor împărați așé au fost, nici o divă nu iaste, și așé, orice au poruncit și au ales, bine au poruncit și înțeleptéște au ales; nici cătră aceasta mai mult ceva a gândi sau a grăi ni să cade, fără cât noi, într-această dată viață singuratecă alegându-ne și la bârlogul nostru rămășița vieții din toate tulburările lucrurilor și gândurilor depărtați cu linește a o tréce și cu odihnă au (!) o petréce am ales, și mai deasupra nici a grăi, nici a audzi ceva poftim (că precum gura la grăire, așé urechile la audzire hotar a avea trebuie, și cuvântul carile linului suflet tulburare aduce, nu numai a nu-l grăi, ce nici a-l audzi să cade). Așé noi, între acéstea hotare contenindu-ne, nici Liliiacul ce ar fi grăit, nici Filul și Inorogul ce vor să scornească și așéși nici muștele e vor să vâziască, sau tăunii ce vor zbânăiască în minte ne vine; de care lucru, mai mult voroava cu noi a lungi scurtându-ți,

* Șicuit – aliniat.

la lăcașul și odihna ta te du. Iară vremea proba cea neminciunoasă și pre mine, și pre tine cine să fim ne va arăta“.

Acéstea Lupul cătră Vulpe încă vorovind, iată, cu tâmplare, și Ciacalul acolea sosi (carile într-adevăr în dragostea Lupului să avea). Deci Ciacalul, după ce cu plecaciune obiciuita-și închinăciune déde: „În ciastă noapte, dzice, prin pădure pentru hrana încoace și încolea îmblând și prin spinii unui gard de prisacă păsăruicele culcate a prinde pândind, între albine mare vâziială și glogozală^{*} audziiu. Deci, pentru ca a împletecitelor cuvinte însămnarea a înțelege să pociu, de gardul prisăcii, mai aproape șipurindu-mă, mă lipiui. De unde, din cele multe, acéstea puține cuvinte înțeleș (căci a trântorilor urlete a albinelor sunete astupa). Voroava, dară, le era aceasta: «Precum noi împărat, monarh și stăpânitoriu, aftocrator să fim având, nu numai noi știm, ce toată lumea mărturiséște și matca carea ne chivernisește, ne poruncéște, ne stăpânește și ne otcârmuiaște, din toată dihania cunoscută și aliasă iaste (că sămnul a monarhului adevărat acesta iaste, ca nici cu acul să împungă, nici cu dinții să mușce, nici cu unghete să rumpă, ce în greșiți iertare, în răi pedepsire, în supuși milă, în streini dreptate și în hotarale monarhii sale contenire să aréte) carile toate în monarhul, matca și maica noastră, deplin să cuprind. Aceasta, dară, într-acesta chip fiind, oare cu ce socoteală până acmu, iată, de doă ori, în doă locuri zburătoarele și târâietoarele toate adunându-să, spre întărirea monarhii Vulturului și a Leului de la toți hirograf^{**} a lua să nevoieșc. Așijderea, precum zburătoarelor epitrop Corbul, iară în-patru-picioarelor Strutocamila s-au ales și una cătră alta cu prepuse cuvinte dzicea: Oare pre noi la adunare cum nu ni-au chemat? Au în sama zburătoarelor nu ni-au băgat? Au căci

* Glogozală – rumoare.

** Hirograf – înscris, manuscris.

micșorimea statului nostru căutând, nevoința, agonisita și chivernisala de obște care facem a cunoaște s-au lenevit? Ce de vreme ce iaste așé, de sintem și noi zburătoare supt soare, pre toți a cunoaște să-i fecem (că albina sămânța și sulifa, miiarea și fiare tot într-un pântece poartă, și precum toate polițiile nu staturi înalte și pântece lăsate ce omoni nedespărțită și minte ispitită și ascuțită caută)». Iară una dintre albini dzisă: «Eu astăzi în câmp pentru agonisita ieșind și printre ierbi și flori miiaere cercând, cu viespile a mă împreuna mi s-au tâmplat, la carile iarăși aceasta voroavă a să scutura am aflat și precum foarte cu greu duc lucrul ce să aude că s-au făcut li-am priceput (că tulburarea unii poliții între alalte, cu aprinderea unii case într-o cetate să asamănă; că precum din aprinderea unii case toată cetatea primejduiaște, așé o politie răscolindu-să, toată megieșia să clătéște). Și așéși eu încă acolea fiind, o viiaspe sosi, carea de mare adunarea muștelor și a țintarilor véste adusă și precum de acéste a pasirilor și a jiganiilor adunare de véste luând, tare între între (!) dânsele vâziia, dzicând: – Sculați, frați, și mărgând, viespilor știre să dăm, pre tăuni și pre gărgăuni împreună să rădicăm și cu toții la prisaca albinelor să ne adunăm, unde, de obște sfātuindu-ne, să alégem și să căutăm cu ce privileghie Vulturul tuturor zburătoarelor a stăpâni și cu ce mijloc numai o monarhie la toți a să numi și a fi ar putea. Că precum din lume audzim, lucrul acesta nici liliacii a-l priimi n-au învoit, dară noi cu cât mai gios decât liliacii și cu cât mai puține decât toate zburătoarele vom fi? Și cum cu singură numai tăcérea spre robie și suppunere vécinică ne vom lăsa? Ba, fraților, o dată cu capul lucrul acesta neizbândit să nu lăsăm. Că spre aceasta, precum viiaspea eghiptilor, așé musca ceriului agiutătoare și scutitoare ne va fi (că pentru slobodzenie și moșie cu cinste a muri, decât prin mulți véci cu neciste a trăi, mai de folos și mai lăudat iaste)». Așijderea între dobitoace oarece dihonie să fie am înțeleș, de vreme ce pe Fil și Inorog

la adunare nu i-au chemat, nici i-au întrebat, nici în samă de lucru i-au băgat. Pe Lup căci dreaptă hotărâre Struțului au făcut și căci încă de pre vremile epitropiilor Vidrii, când cu Pardosul în țara câmpilor au pribegit și acolo cu dânsul în scandălă și la cuvinte au fost vinit, acmu Pardosul izbândă noaă la pizmă véche socotind a face, cu meștersug din adunare l-au scos și oarecum la bârlogul său în chip de izgnanie l-au trimis. Vidra cea odănoară Corbului din suflet iubită, iară acmu lui decât moartea mai urâtă dintr-amândoaă izvoadele s-au ras (că decât toată materiia alcătuită, sufletul nealcătuit mai lesne să betejește și mai pre lesne iaste pre lei și pe urși a stăpâni decât pre doaa inimi prin toată viața într-o dragoste și printr-o priință a le păzi). Vulpea sau de bolnavă, sau de vicliană dintre dânsii lipsește, de unde a prognostici putem că cu vrême clătirea acestor chipuri făcându-se, lucrurile într-alt chip să vor schimba și statul într-altă haină să vă îmbrăca. Acestea Vulpea, Lupul și Ciacalul.

Iară cartea Vulpii la mâna sinoadclor agiungând, pre carea citind-o în taină, deosăbi, Uleul¹ pe Pardos, pe Râs și pre alalți a credinții vicleni și a viclesugului credincioși în taină chemă (că voroava prea pe taină viclesugul supune, iară cuvântul în față a dreptății sămni iaste). Cărora scrisoarea și sfatul Vulpii arătând, Pardosul dzisă: „Vulpea pentru Lup oricâte scrie adevărate și de credzut sint, căci precum să dzice dzicătoarea (Lupul părul după vremi își schimbă, iară din firea lui nu iase, nici obiceiile învățate își mută). Că Lupul pururea nu numai oile a fărâma, ce și boii din plug a îneca și pre tot dobitocul suppus a spintica, precum obiciuit să fie, lumii iaste știut. Și acmu lucrurile la omonie precum vor să aducă vâdzind, bine să-i pară peste firea lui iaste (că lăcomiia în doaa părți zavistuiaste, una, căci tot ce pofteste nu agonisește, alta, căci

¹ Uleul – Ștefan paharnicul.

el ce pofteste pre altul a agonisi privește). De care lucru, a mea socoteală aceasta iaste: cu vrême Lupul nu numai din adunarea Deltii, ce din toată lumea a să scoate trebuiaste, și așé, tot dobitocul în odihnă și tot locul în ostrovul Critului să va întoarce. Iară amintrilea, precum din obiceiurile lui a să primeni nedéjde fără nedéjde iaste. Iară pentru Fil și Inorog mijlocul a să afla pre lesne va fi“.

Cătră acestea Râsul, cuvântul apucând, dzisă: – „Precum am înțeles, Filul, socotind că după mărimea trupului cinstea să măsură și epitropiia lui s-ar cădea (ca și de mainte când Inorogul de la vrăjitori o aflase și lui în dar și peste nedéjde i-o dăruisă), aicea au fost vinit (Râsul de vinirea Filului adevărat știia, căci pentru ca pre ascuns la Delta să vie el îi poruncisă, iară cu ce gând Râsul aceasta făcusă mai nici el nu știia). Iară acmu iarăși am înțeles, că, pentru alégerea epitropiilor Strutocamiliilor înștiințându-să, cu înfrântă voie, iarăși la locuri și s-au dus (că după véstea morții véstea lipsirii cinstii locul cel mai de sus ține). Însă sfatul meu iaste acesta: Filul după mărimea și mamina trupului la suflet nepotrivit iaste, căci, după măsura trupului sufletul de i s-ar potrivi, Căprioara Hindii încotro îi iaste voia a-l purta nu l-ar măguli. Carile, de mâncare de agiuns, de băutură la măsură și de odihnă la vrême de va avea, cevași macară lucrul mai înainte a ispiti nu va îndrăzni. Și așé după voia noastră încotro vom pofti a-l trage, într-acolo va mérge. Iară Inorogului spre domolire firea nici cum nu i se pliacă. Că în lume frântura cornului și acela de bună voie lepădat a videa cuiva rar s-au tâmplat. Iară Inorog domolit nici s-au vâdzut, nici s-au audzit, nici undeva s-au aflat. De care lucru, cu toții împreună vânătoare vom rădica prin codri, prin munți, și în toate părțile ne vom sămăna, pre carile, oriunde ar fi, tot îl vom afla, și oricât de iute la picioare ar fi, cu lungimea goanii o dată de corn tot îl vom apuca (că ce graba în ceas și cu sila nu isprăvește, acéia delungarcea vremii și meștersugul

biruiaște). Carile, la mână cădzind, într-o ogradă încongiurată cu apă lată îl vom închide și la loc îngust și strâmt îl vom trimite. Unde el la loc slobod și la câmp larg a trăi deprins fiind, de năcaz, în curândă vreme în melianholic, din melianholic în buhăbie*, din buhăbie în slăbiciune, din slăbiciune în boală și, în sfârșitul tuturor, din boală în moarte va cădea, și așé, de tot numele din izvodul vieții i să va șterge. Iară amîntrilea, bine să știți că, până Inorogul viață are, viața noastră scurtă și acéia cu prepus și în toate ciasurile cu groază decât moartea mai rea iaste (că o dată a muri, datoriia firii, iară cu groaza morții a trăii, moartea morții iaste)“.

Așé Râsul de răs sfaturi ca acéstea dacă de sațiu vărsă, Uleul dzisă: „Dară cuvintele acéstea la lucru cine va putea duce?“

Râsul: „Eu, răspunsă, numai cu învoiala și nevoința de obște să fie“.

De acéste asupra nevinovății Inorogului spurcate sfaturi, Moliia din blană veste luând, îndată Inorogului știre trimasă, carile vicleșugurile ce i să gătesc cunoscând, întâi în fire, apoi în picioare nedéjdea își pusă.

XIII. POEZIA

* Buhăbie -- buhăială.

1. LIRICA RELIGIOASĂ

FILOTEI sec. XIV–XV

PRIPLEALE

*la toate praznicele Domnului
și ale Născătoarei de Dumnezeu
și ale tuturor cuvioșilor Părinți
mari și sfinți,*

*marilor și vestiților mucenici și tuturor sfinților deosebiți.
Se cântă împreună cu Psalmii aleși atunci când se cântă
Polieleul, începând dintr-a opta zi a lunii septembrie.
Facerea lui Filothei monahul,
fost logofăt al lui Mircea Voievod*

I. *La nașterea preasfintei Născătoare de Dumnezeu se
cântă aceasta:*

Bucură-te, Marie
cea încărcată de bucurii,
Domnul este cu tine [ΛΕΓΕ].
Aleluia!

II. *La Înălțarea cinstitei Cruci:*

Ai dat celor ce se tem de tine acest semn
să fugă din fața arcului [ΛΕΓΕ].
Crucea ta,
Hristoase Dumnezeule!

III. *Sfântului apostol și evanghelist Ioan Teologul:*

Veniți cu toți să-l slăvim pe Ioan Fiul Tunetului,
pe Ioan cel Fără de prihană [ΛΕΓΕ],
pe cel ce și-a rezemat capul
de pieptul lui Hristos.

IV. *Preacuvioasei maicii noastre Paraschiva:*

Veniți, toți cei cărora vă e scumpă sărbătoarea,
să o preamărim
pe preacuvioasa Paraschiva [ΛΕΥΕ],
slavă a celor din Epivat.

V. *Sfântului mare mucenic Dimitrie:*

Veniți, voi, cei care îi iubiți pe mucenici,
să-l slăvim pe Dimitrie
Izvorătorul de mir [ΛΕΓΕ],
cel plin de osârdie întru mântuire.

VI. *Arhanghelilor Mihail și Gavril:*

Veniți să-i slăvim,
dimpreună cu cetele îngeresti,
pe Mihail și pe Gavril [ΛΕΓΕ],
Întâi stătătorii puterilor cerești.

VII. *Sfântului Ioan Gură de Aur:*

Veniți cu toții să-l laudăm într-un glas
pe Ioan cel cu Rostul de Aur [ΛΕΓΕ],
dascălul cel deobște.

VIII. *Sfântului Apostol Andrei:*

Veniți cu toții
și într-un glas să-l slăvim pe Andrei
cel întâi chemat [ΛΕΓΕ],
pe cel de un sânge cu Petru.

IX. *Sfântului Sava:*

Veniți cu toți să-l laudăm într-un glas
pe Sava cel sfintit [ΛΕΓΕ],
gloria întregii Cappadocii.

X. *Sfântului Nicolae:*

Veniți,
toți cei născuți din țărână,
să-l slăvim pe Nicolae Ierarhul [ΛΕΓΕ],
păstor al Mirelor.

XI. *Sfântului mucenic Eustratie:*

Veniți să-i preamărim
pe Eustratie și pe Auxentic,
pe Evghenie și pe Mardarie să-i laudăm [ΛΕΓΕ],
și pe slăvitul Iorest.

XII. *La nașterea Domnului nostru Iisus Hristos:*

Veniți să cântăm
împreună cu cetele îngeresti:
Slavă întru cele de sus lui Dumnezeu [ΛΕΓΕ],
celui născut în peșteră.

XIII. *Sfântului Vasilie cel Mare:*

Veniți, toți cei născuți din țărână,
să-l slăvim pe Vasilie cel Mare [ΛΕΓΕ],
gloria celor din Cesareea.

XIV. *La arătarea Domnului:*

Iisus al meu s-a botezat
prin mâna unui rob
în apa Iordanului [ΛΕΓΕ],
luminând toate cele făcute.

XV. *Sfântului Theodosie, întemeietorul vieții celei de obște:*

Veniți să-l laudăm cu toții
pe Theodosie,
întemeietorul vieții mănăstirești [ΛΕΓΕ],
glorie a cinului călugăresc.

XVI. *Sfântului Antonie cel Mare:*

Veniți, voi,
mulțimi de monahi,
să-l laudăm pe marele Antonie [ΛΕΓΕ],
slavă a celor ce trăiesc întru călugărie.

XVII. *Sfântului Athanasie al Alexandriei:*

Veniți și, într-un glas,
să-l preamărim cu toții
pe marele Athanasie [ΛΕΓΕ],
glorie a celor din Alexandria.

XVIII. *Lui Euthimie:*

Veniți să-l slăvim într-un glas
pe Euthimie cel Mare [ΛΕΓΕ],
gloria cinului călugăresc.

XIX. *Sfântului Grigorie Teologul:*

Veniți să-l laudăm
pe Grigorie Teologul,
abis al înțelepciunii [ΛΕΓΕ],
cel de-al doilea care și-a sprijinit capul
pe pieptul lui Hristos.

XX. *Celor Trei Ierarhi:*

Veniți să-i preaslăvim
pe Vasilie și pe Grigorie,

precum și pe Ioan Gură de Aur [ΛΕΓΕ],
apărătorii Treimii.

XXI. *La Închinarea Crucii:*

Crucii tale, Stăpâne,
ne închinăm
și învierea ta o cântăm
și o preaslăvim.

XXII. *La Duminica Floriilor:*

Veniți să-i ducem, precum copiii,
lui Dumnezeu credința noastră
în chip de ramuri [ΛΕΓΕ],
și dragostea în chip de mlădițe.

XXIII. *La Vinerea Patimilor:*

Veniți și, precum Toma,
să-i cântăm lui Hristos cel înviat [ΛΕΓΕ],
Stăpâne al meu
și Dumnezeule al meu!

XXIV. *Sfântului și marelui mucenic Gheorghe:*

Veniți, voi,
cei care îi iubiți pe mucenici,
să-l laudăm pe Gheorghe, purtătorul de victorii
[ΛΕΓΕ]
și glorie a cappadocienilor.

XXV. *La Înălțarea Domnului:*

Dumnezeu s-a înălțat însoțit de strigăte,
Domnul în glasul trâmbiței [ΛΕΓΕ],
ca să mântuiască chipul lui Adam.

XXVI. *La sfânta Cincizecime:*

Slavă ție, Treime sfântă,
Părinte, Cuvântule și Duhule sfânt [ΛΕΓΕ],
Slavă ție,
Dumnezeule!

XXVII. *La nașterea Înaintemergătorului:*
Veniți și într-un glas să-l slăvim
pe Ioan Botezătorul [ΛΕΓΕ],
și Prieten al Logodnicului.

XXVIII. *Celor dintâi între apostoli:*
Să-i precămărim pe cetățenii Ierusalimului ceresc,
pe Petru și pe Pavel [ΛΕΓΕ],
ucenicii lui Iristos.

XXIX. *Sfântului Athanasie al Athosului:*
Veniți toți și, într-un glas,
să-l laudăm pe Athanasie athonitul [ΛΕΓΕ],
glorie a cinului călugăresc.

XXX. *Sfântului prooroc Ilie:*
Veniți cu toții să înălțăm psalmi
proorocului cu glas dumnezeiesc [ΛΕΓΕ],
lui Ilie din Thesba.

XXXI. *La Schimbarea la față:*
Iisus al meu,
Stăpânul meu,
își schimbă chipul pe muntele Tabor [ΛΕΓΕ],
arătându-și slava.

XXXII. *La Adormirea Născătoarei de Dumnezeu:*
Cântece de despărțire îți aducem,
Marie,

căci te-ai pristăvit,
trecând de la cele pământești [ΛΕΓΕ],
la lăcașul cel veșnic.

XXXIII. *La tăierea capului lui Ioan Înaintemergătorul:*
Veniți să-l slăvim pe Prietenul Logodnicului,
pe cel care l-a dat în vilcag pe Irod [ΛΕΓΕ],
pe Ioan Înaintemergătorul.

А. ПРИШЛА НА ВЪСЪКЪНИХ БЛАГОУЧЪНИХ И БОГОСЪРЪДНИХ
69v. ПРИЗАНКИ И КЪСЪМЪ. ПРЪЛКОДОБНИИМ ѠТЬЦЕМ
ВЕЛИКИИМ И СЕБАТЫМ
И ВЕЛИКИИМ ИЗЕРНИНИИМ МЪЖЪЧЕИИ ВЪСЪМ И ВЪСЪМ ИРСЪЧИ-
ТЫИМ СЕБАТЫМ. ПРИШЛА ЖИ ПЛАСА СЪ ИЗЕРНИНИИМ ПЪЛОМОИ,
СЪДА ПОСТСА ПОЛІВАСА.
НАЧЕНШЕ СЪТОСЪМО ДЪНЪ, СЪПТЕШЕРІА МЪСЪНЪЦА
ТЕОРЕНІЕ КЪР ФЛАЩЕИ МЪНІАХА, АСЪСЪЩЕТА БЫШІАГО
МІРЧА КОБЕСАЖ.

I. НА РОЖДЪСТВО ПРЪСЕБАТЫЖ БОГОСЪРЪДИЦЖ ПОСТСА
СІЕ:
РИДОУЩЕА ШЕРДОВНИИ МІРІЕ ГОСПОДЪ СТОБОЖ [ΛΕΓΕ]
ИЛІАЛОУІА.

II. НА ВЪЗДЕНЖЕНІЕ ЧЪСТІА КРЪСТІА:
ДАЛЕ СЪИ ЕСЪЖИИМЪСА ТЕБЕ БЕЗНАМЪНІЕ СНО БЪЖАТІ СЪТ
ЛИЦА АЖЖ [ΛΕΓΕ] ВРЪСТЪ ТВОИ ХРІСТОУ БОЖЕ.

III. СЕВАТОМОУ ИНОУГОУЛА И СУПРЪСАВНОУ ІСО-
ЛІНОУ БОГОУСЪСЪЩЕТА:
ПРІНДЪТЪ КЪСЪН СЪНІА ГРЪМОВА ВЪСЪВЪДІАМЪ ІСОНИИ
ДЪВЪКЕ-
ТЪНИИ [ΛΕΓΕ] ХРІСТОУ И ИРСЪТИИКА.

41 ПЕРСІЯ ПЕРСАТКА ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ:
 ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ И СЛОВЕ И ДАГОУШЕ
 ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ

ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ.

XXXII. ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ:

42 ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ
 ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ

ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ.

XXXIII. ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ:

ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ
 ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ

ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ.

43 ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ
 ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ

ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ.

XXXIV. ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ:

ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ
 ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ

ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ.

44 ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ
 ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ

ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ.

XXXV. ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ:

ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ
 ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ

ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ.

XXXVI. ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ
 ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ

ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ ПЕРСАТКАТЫНЪЦЖ.

NICOLAE MILESCU, STIHURI LA DUMNEZĂESCUŁ DAVID

Taci Orfeu, lapădă Ermis alăuta,
 Cu trei picioare de la Delf apune la uitare încă,
 Că David nouă, a Duhului lovind alăuta,
 Iviaște ascunsele de ale lui Dumnezeu taine.
 Mulțime a vechi istoréște minuni,
 Pornește spre laudă Celui ce au zidit lumia.
 Mântuind pre toți, tăinuiește și scriia.
 Pre păcătoși către întoarcere aduce,
 Cu multe ș-alte și a județ zicând lege,
 A curăți învață cei sufletește greșale.
 Lui Dumnezeu mărire
 A armoniei sfinte ca miiarea de dulce cântările David.

1661–1665

DOSOFTEI
PSALTIREA ÎN VERSURI

PSALMUL 50
5 percchi

Fie-ț milă, Doamne, de mă iartă*,
Cu milostivirea cea bogată,
Și pentru a ta ieftinătate
Să mă curățâști de răutate.
Și mai cu-adins de rău mă spală
Și mă limpezește de greșală.
Că eu în știu-a mea fărălege
Și răul meu nainte-mi ce merge.
Ție ți-am greșitu-ț, Doamne svinte,
De-am făcut răutăți denainte.
Cuvintele tale te-ndireaptă
La giudeț să-nvinci, când vei da plată.
Iacă-s zămislit în strâmbătate.
Aplecat de maică-mea-n păcate.
Ce tu, Doamne, iubești dreptatea,
De-ț arăt pre mine bunătatea,
Și cu taine ce nu să pot spune
Mi-ai arătat a ta-nțalepciune.
Cu izopul tu mă ocropește
Și mă scaldă de mă curățește,

Să hiu spălat și alb ca omeții,
Să mă bucur și cu cu direpții
De vești bune și preacuvioase,
Și să-mi bucuri mișelele oase.
Doamne, nu-ț întoarce svânta față
De greșele ce-am făcut, cu greată,
Și de câte-am lucrat fără lege,
Cu milostivirea ta le șterge.
Inemă curată tu-m zidește
Și duh drept în zgău în noiește.
Nu mă urni din svânta ta față,
Și duhul tău cel svânt ce mă-nvață
Să nu-l depărtez de cătră mine.
Ce să-m dai bucurie cu bine,
Su svânta ta, Doamne, mântuintă,
Și să-m dai și duh de bâruintă,
Ca să-nvâț pre cei fără de lege
Cătră căile tale s-alerge,
Să să-ntoarcă de pre răutate
Cătră a ta svântă bunătate.
Și mă scoate, Doamne, de la sânge,
Cu mântuinta ta de mă strânge.
Și cu adevara ta-mpreună
Limba mea să-ș facă voaic bună.
Și buzele mele, Doamne svinte,
Să-m deșchiz, și rostul să te cânte,
Să dea veste fără de săială
În tot locul de svânta ta fală.
Că de-ai pofti jărtvă, ți-aș aduce,
Ce jărtvele de ars nu-ț par dulce.
Lui Dumnezeu jărtvă ceea place
Cu sufletul înfrânt ce s-a face.
Inema cea zdrobită și frântă
La Dumnezeu nu va fi de smântă.

Și cu a ta, Doamne, bună vrere
 Sionului să-i faci mângâiere.
 S-aibă de toate părțile pace,
 Până zidiuri nalte să vor face
 Pregiur Ierusalim cetate,
 Să scripască dar și bunătate.
 Atunci jărtve drepte Ț-vom face.
 Colaci și prinoase, cumu-Ț place,
 Vin și pâine, unt și cu grâu dulce,
 Și vițai pre oltari Ț-vom aduce.

PSALMUL 69

5 perechi

Doamne,-ntr-agiutori să-m ici aminte,
 Să mi-auz de sârg, Dumnezeu svinte.
 Cine-m cearcă răul, rău să pată,
 Să-i lovească răceala din față.
 Să să-ntoarcă de sârg cu ocară
 Ceia ce mă pășcăiesc în țară.
 Și direpții s-aibă voaie bună,
 Să să veselească depreună.
 Și toț ceia ce te, Doamne, cearcă,
 Bucurie deasă să nu-i treacă.
 Și să-Ț aibă pururea a zice:
 „Mărit să fii, Doamne, cu ferice!“
 Și ceia ce-Ț iubăsc de izbândă,
 Să le vie pururea dobândă.
 Iară cu, ce sânt mișel și meser,
 Să ies, Doamne, de la tine vesel,
 Că-m ești agiutori și sprejineală,
 Și vin, Doamne, fără de pesteală.

PSALMUL 70

Cătră tine am nedejde,
 Doamne, cându-s în primejde.
 Și să nu-m vie smintcală,
 Preste veci să duc stideală.
 Și cu a ta dereptate
 Să mă scoț din greutate.
 Și te pleacă de mi-ascultă,
 Să mă scoț din grije multă.
 Să-m hii Domn și sprejineală,
 Și stâncă despre năvală,
 Și razăm, și năzuință,
 Și să-m hii și mântuintă,
 Să mă scoț de mâna strâmbă
 Și să-m ici răul din gârbă.
 Că tu-m ești, Doamne, răbdare,
 Doamne, cu nedejde tare,
 De la vrâstă de pruncie
 Îmi ești razăm și tărie.
 Din maică-mea din mătrice
 M-ai închegat, și Ț-voi zice
 Cântare nepărăsită,
 Că sânt a mult de prohită.
 Ce tu-m ești agiutori tare,
 Și-m vei împlea de cântare
 Rostul, de Ț-oi lauda-te,
 De slavă, de bunătate
 Și de mare cuviință,
 Toată zua cu credință.
 Nu mă urni-n bătrânețe
 Dintr-a tale ieftinețe.
 Cânt vârtutea mi s-a stânge,

Mă rog, Doamne, de m-ii* strângc.
 Și de ceata cea zlobivă,
 Ce ți să pune-improtivă,
 De-m străjuiesc bietul suflet
 Și mă grăiesc cu rău cuget,
 Să dea-n goană după mine,
 Zăcând că-s urnit de tine:
 „Bine că ne-au venit toană,
 Blămaț să-l luăm în goană,
 Să-l apucăm fără gloate,
 Că de-acum nu-i cine-l scoate“.
 Ce mă rog, Dumnezeu svinte,
 Să le scurtez din cuvinte
 Și să le dai război iute,
 Să-m fii agiutori din frunte,
 Să le pui răceala-n față,
 Și de spate să-i ia greață.
 Și să pieie cu ocară,
 Să le margă vestea-n țară.
 Aceia ce mă vincază,
 Și mă pârăsc să mă piarză,
 Cu rușine să să-mbrace
 Și să n-aibă-ncătro face.
 Carii cearcă să mă prinză,
 Răutatea să-i cuprinză.
 Iară eu hic-n ce vreme
 Lângă tine nu m-oi teme,
 Ce ți-voi adaoge cântec,
 Din zuori de când mă mânec.
 Și rostul meu preste țară
 Îț ca striga de-adevară,

* mă vei

Toată zua cu priință
 Ți-va spune de mântuintă,
 Că cu scrisul n-am vârtute
 Să iau sama de oști multe.
 Ce ți-voi întra cu tăcere,
 Doamne,-n svânta ta putere,
 Să de ce ți-voi ținea minte,
 De-adevărare cuvinte
 Dintr-a ta svântă scriptură,
 Ce mi-au dat învățătură,
 De la vârstă cuconească,
 Și de-acum să să vestască,
 Ce ți-voi spune de ciudese,
 De minuni, de semne dese,
 Și-n vârstă de cărunțete,
 Și până la bătrânețe,
 Să nu mă laș, Doamne svinte,
 Neluat de tine-aminte,
 Până când voi putea spune
 De brațul tău, de minunc,
 Preste rude să să tinză
 Și de veste roț să prinză
 De sala ta de cea svântă,
 De-adevară fără smântă,
 Doamne, și până la naluiri,
 De să știe-n toate laturi,
 Ce mi-ai făcut minuni mare,
 Cine-i ca tine de tare
 Și să-ț hic deprotivă
 'N hire bună, milostivă?
 Când te-ai arătat cu scârbă,
 Mi-ai lăsat răul în gârbă.

Ce iarăș mi-ai datu-mi viață,
 Când te-ai întors cu dulceață.
 Și m-ai scos de la prăpaste,
 Ce-m vinisă cu năpaste,
 Ivindu-te cu mărire.
 De m-ai scos de la perire.
 Că te-ai întors cu priință,
 De mi-ai trimis mângâință.
 Și din prăpaste adâncă
 M-ai scos și m-ai pus pre stâncă.
 Pentr-aceea, Doamne svinte,
 Îț voi țâncea și cu minte
 Și te voi lăuda-n gloate,
 Prin năroadele prin toate.
 Cu vase ce-s de cântare,
 Adevara ta cea mare,
 Și-ntr-alăute cu strunc
 Ți-voi cânta cu viersuri bune.
 Că svintia-ta ești Domnul
 Lui Izraël ș-a tot omul.
 Și mi s-a bucura rostul
 Cu sufletul micu cu totul,
 Pentr-a ta răscumpărare,
 Cântându-ț dulce cântare.
 Și limba mi s-a deprinde
 Toată zua grăind pilde
 De svânta ta adevară,
 Și tot pizmașii din țară
 Să le pui răceală-n gârbă,
 Accia ce-m cearcă scârbă.

PSALMUL 80

(4, 4, 4)

Bucurați-vă, dreptii toț, de Domnul,
 Ce agiută lui Iiacov ș-a tot omul.
 Bateț tâmpăna și zăceți în lăute,
 Și cântaț cântări frumoase-n viersuri multe.
 Bucinaț cu veselie-n sărbătoare,
 'N lună noauă, să s-auză pre supt soare.
 Că lui Izraël porunca ce-au dat Domnul
 Și tocmala lui Iiacov ști tot omul.
 I-au pus Domnul cu Iósif mărturie,
 Cându-l scotea din Eghipet din șerbie,
 De la oameni ce nu le știa pre limbă.
 Și i-au descărcatu-i sarcina din gârbă,
 Și de coșuri ce lucra de rogojină,
 Și de scârbă ce ducea-n țară streină.
 Ne-am izbăvit, zâce Domnul, din nevoaie
 Și ț-am datu-ț petreci viață pre voaic.
 Ș-am grăit cu tine-n holbură de pară
 Și cu apa te-am cercat, de să ști-n țară.
 Ce să mi-ascultaț voi, oameni, ce voi zâce,
 Și tu, Izraël, să nu te pui cu price.
 Să ferești să nu te ia cu-nșelăciune
 Vrun domn proaspăt, să-i slujești cu-nchinăciune.
 Că Dumnezeu nu ți-i altul fără mine,
 Eu te-am scos de la Eghipet cătră bine.
 Cască-ț gura cât ți-i voia, să te saturi,
 Că te voi împlea, să nu cerci bine-n laturi.
 Ce oamenii miei nu-m bagă-n samă graiul,
 Iacov nu va să-i fie cu mine traiul.
 Pentr-aceea i-am lăsat în volnicie
 Și să-ș îmble-n gândul lor, și-n buiecie,
 Că de-ar hi vrut oamenii miei să m-asculte,

Izrail răzleş să nu-mble-n cărări multe,
 Iară eu pre toț pizmașii lor cu mâna
 I-aș smeri, să hie-ntocma gios cu tina,
 Ce lui Dumnezeu păizmașii vor să-i mință,
 Că le-au dat în vreme lungă să să sântă,
 Mâncând mana decât jemna mai frumoasă
 Și sugând miere din piatra cea vârtoasă.

PSALMUL 99

Strigaț din toate țări cătră Domnul,
 Ce lăcuiț pre pământ tot omul.
 Slujiț Domnului cu bucurie,
 Nainte-i să-ntrați cu mărturie.
 Să știț de Dumnezeu că ni-i Domnul
 Ce ne-au făcut pre noi, pre tot omul,
 Că-i sântem ai lui oameni de turmă
 Și oite de-i paștem pre urmă.
 Prin porțale lui să-ntrăm cu rugă,
 Sama să ne ia Domnul pre strungă.
 Să-i mulțămim, să-i vestim svânt nume,
 Că-i bun Domnul și slăvit în lume.
 Mila lui în veci este pre țară
 Și-n tot rodul svânta-i adevară.

PSALMUL 100

Strigaț din toate țări cătră Domnul,
 Ce lăcuiți pre pământ tot omul.
 Slujiț Domnului cu bucurie,
 Nainte-i să-ntraț cu mărturie.

Să știț de Dumnezeu că ni-i Domnul
 Ce ne-au făcut pre noi, pre tot omul,
 Că-i sântem ai lui oameni de turmă
 Și oite de-i paștem pre urmă.
 Prin porțale lui să-ntrăm cu rugă,
 Sama să ne ia Domnul pre strungă.
 Să-i mulțămim, să-i vestim svânt nume,
 Că-i bun Domnul și slăvit în lume.
 Mila lui în veci este pre țară
 Și-n tot rodul svânta-i adevară.

PSALMUL 100

De mila ta, Doamne svinte,
 Și de giudeț tâind minte,
 Voi cânta ș-oi înțălege
 Fără vină ce voi merge
 Pre cale-ntr-această viață,
 Ca s-m vii fără de greață,
 Când petrec fără de vină
 Și cu inemă senină
 În mijlocul casii mele,
 Ferindu-mă de smintele.
 N-am suferit strâmbătate
 Să văz nice de departe.
 Ccia ce-ș ies din tocmală
 I-am urât ca o sminteală.
 Nu s-au dat cu mine-n viață
 Cel cu inemă sămață,
 Și cu cel fără credință
 Nu mi-am făcut cunoștință.
 Și l-am scosu-l cu ocară
 Pre clevetnicul afară.

Cel cu căutătura mândră
 Nu l-am avutu-l în sâmbură,
 Nice-am suferit în casă
 Lacomul să-l pui la masă.
 Ce-am căutat cu față lină
 Cătră cel fără de vină,
 De l-am chematu-l în casă,
 Să-l văz cu mine la masă.
 Și cel cu răbdare lungă
 L-am priimit să-m fie slugă
 Ce să ferește de vină,
 Ca să-ș facă slujba plină.
 În casa mea n-au fost harnic
 Să petrească omul falnic,
 Nice-am lăsat mincinosul
 Să strice cuiva folosul.
 Și de strâmbii mi-au fost greată
 Să-i văz demineată-n față.
 Ce i-am ucisu-i din țară
 Pre toț răii cu ocară,
 Să-i concenesc din cetate
 Pre toț ce fac răutate.

COMENTARIU PE MARGINEA PSALMULUI 123

Cine face zidi de pace
 Turnuri de frățâie,
 Duce viață fără greată
 Ntr-a sa bogătie.
 Că-i mai bună, depreună,
 Viața cea frățească,
 Decât armă ce destramă
 Oaste vitejască.

[STIHURI]

STIH

[PENTRU SFÂNTUL ONISIFOR]

Ai, Onisifore, cai la bună fugă
 Cătră Dumnezeu, și ai și bună slugă.

*

STIH

[PENTRU PREACUVIOASA MATRONA]

La viața de veci Matrona-i spodobită,
 C-au vis pre lume-n zâsa Domnului svântă.

*

STIH

[PENTRU SFÂNTUL ANTONIE]

Pre Antonie dumnezeiesc ucig cu lemne,
 Ccia ce să-nchină la dumnezăi de lemne.

*

STIH

[PENTRU SFINȚII HRISTOFOR ȘI MAVRA,
UCIȘI PRIN SABIE]

Negri-nșelăciunea Mavra, tăiaț de lance,
Și cu Hristof, vede pre Hristos cu pace.

*

STIH

[PENTRU SFÂNTUL IOAN CEL SCUND]

Micșor Ioan de pre stat să are,
Ce la Dumnezeu arc cinste mare.

*

STIH

[PENTRU PREACUVIOSUL MACARIE]

Macarie de pământ fugi departe,
În fericita ceriului s-au suit parte.

*

STIH

[PENTRU SFÂNTA MUCENICA EVFRASIA]

Scăpaș de rușine cu minciună-nțaleaptă
Și ț-ai făcut izbânda cu capul, tăiată.

*

STIH

[PENTRU ADUCEREA MOAȘTELOR
SFÂNTULUI GRIGORE TEOLOGUL ÎN BISERICA
SFINȚILOR APOSTOLI DIN ȚARIGRAD]

Avutu-ț-aș lăcaș bun svintele oase,
Ț-are ș-acmu apostoli soțâi frumoase.

*

STIH

[PENTRU SFINȚII MUCENICI INAN, PINAN ȘI RIM]

Pre Inan, Pinan și Rim aștaptă ceriul
Să-i încălzască, ce s-au luptat cu gerul.

*

STIH

[PENTRU PREACUVIOSUL MAXIM SPOVEDITORUL]

Fără mână, fără limbă, înfruntez porunca strâmbă,
Și-ntr-a lui Dumnezeu mână mergi,
Maxime,-n voie plină.

*

STIH

[PENTRU SFÂNTUL LEON]

Dumnezăiescul Leon, ieșind să purcează,
Fug diimonii din cale-i, neputând să-l vază.

*

STIH

[PENTRU SFÂNTUL GHEORGHE, EPISCOP DE
AMASTRIDA]

Gheorghie trupul lălându-ș în țară,
Sufletească hrană creștinilor ară.

*

STIH

[PENTRU PREACUVIOASA ANTUSA FECIOARA]

Mută Hristos pre Antusa cea-nflorită
De pre lume-n livada sa cea rodită.

*

STIH

[PENTRU SFÂNTA MUCENICA PELAGHIA]

În bou de-aramă și Pelaghia arsă,
La al ei mire, la Hristos, de sânge mearsă.

*

STIH

[PENTRU SFÂNTUL MUCENIC ELADIE]

Oloiul Eladie de preuție
Cu sângele-ș mestecă de mărturie.

2. VERSURI OCAZIONALE

NICOLAUS OLAHUS

*ELEGIA LA MORMÂNTUL LUI ERAMUS
DIN ROTTERDAM*

Îngrijorat călător, dacă vrei ca să știi a cui oase
Lepedea rece de-aici le-adăpostește, te rog:
Mersul grăbit îți oprește și-ascultă a mea tânguire.
Dacă oprești al tău pas, tu vei afla ce dorești.
Cum socotesc, auzit-ai de dumnezeescul Erasmus,
Căci în acest univers nimeni nu fu mai vestit.
Dărăpanatul său trup odihnește-n mormântul acesta
Trist, însă spiritul său cu ambrozic-i hrănit.
Încă din fragezii ani el dăduse dovadă de mintea
Sa minunată la toți oamenii cei renumiți.
Când înflorita etate tânără trupu-i ajunse,
S-a arătat pe deplin geniul duhului său.
Harnica lui tinerețe neîncetatului studiu
Fu închinată, când el Biblia tot cerceta.
Când a crescut înțeleptul lui cuget și-ajunse om matur,
În univers ca o stea fără pereche luci,
Iar când cu pas tremurând îi sosi bătrânețea, în lume
N-a mai putut încăpea geniul său strălucit.
Anii târzii, ce-ndeobște slăbesc ale minții podoabe,
Lui i-au sporit și mai mult rodnicul minții belșug.
Să mai înșirui pe rând însușirile sale alese?

Nimeni în stare nu e să le înnumere, cred.
 Căci după cum biruiește soarele stelele toate,
 Astfel și el pe ceilalți toți învățați i-a-ntrecut.
 Viața întregă îi fuse atâta de neprihănită,
 Că îl pot lua însuși tu ca fericit îndreptar.
 Despre aceasta nu dau mărturii credincioase ale sale
 Opere ce-au izvorât dintr-un cucernic talent.
 Ele redau neclintita-i credință și firea-i curată.
 Chipu-i, ce parcă e viu, și trăsăturile lui:
 Ele ne-arată și drumul cel drept înspre culmile-nalte
 Ale-nstelatului cer ce-i pregătit celor buni.
 Iar dacă vrei a afla de ce-nlăcrimați mi-s obrazii
 Înrouați, să m-ascuți – rogu-te – încă puțin.
 Când împăratu-nvingea pe iberi înspre soare-apune
 Carol, ce este stăpân pe universul întreg,
 Iar generoasa lui soră domnea în Brabant și în Flandra,
 Ocărmuind în chip drept prin înțeleptul ei sfat,
 Sta credinciosul Erasmus în orașul ce-i zic Basilea,
 Care un nume-și luă după al său împărat.
 Sufletul nostru era înfrățit prin virtuți și credință
 Ce ne-ndemnau a trăi și a muri la un loc.
 Des de-acolo despre multe lucruri primit-am aicea
 Multe scrisori despre cari nu pot acum vorbi.
 Însăși regina a fost cuprinsă de-o vie-nclinare
 După acest învățat însuși de cer înzestrat.
 Ea de dorință ardea să-l vadă pe Erasmus
 Și să discute cu el, sacre cuvinte schimbând,
 Deci fu plăcută la toți scrisoarea prin care pe dânsul
 Îl îndemna a veni, tot stăruind ne-ncetat.
 Tocmai îmi făgăduise prin multe scrisori c-o să vină
 Și mă vestea tot mereu că va porni în curând.
 Ba-mi și scrisese cu propria-i mână mai multe dorințe
 Ale curatului său suflet, în câte-un răvaș.
 Tocmai se pregătea să vie să-și vadă iubita

Țară, prietenii scumpi și părintescul cămin.
 Însă pizmașa Lachesis a rupt urzita sortită,
 Iar în mâna-i luă Atropos firul tăiat.
 Iată de ce nu putu Erasmus să-și plinească dorința:
 Astfel Ursita a vrut, astfel a vrut Dumnezeu.
 Iată de ce, sfâșiat de chinuri cumplite, tristeții
 Pradă sunt azi tocmai eu, ce pe-ntristați mângâiam.
 Fi-va notată c-o piatră cernită deci ziua de astăzi,
 Fiindcă a lumii întregi scumpă podoabă răpi.
 Scrieți dar, ceată sfințită a barzilor, triste distihuri,
 Plângeți, o, Muze, iar voi, Grații, bociti pe cel dus,
 Căci răposat-a Erasmus, de-a părinților noștri
 Gură slăvit, a picrit gloria lumii întregi.
 Ce fericit aș fi fost dacă soarta-mi dădea-ngăduința
 Încă de vic să văd fața amicului scump!
 Ce folos însă să-mi cresc durerea prin lacrimi amare,
 Cu ne-nduratele-mi mâni pieptul mâhnit să-mi lovesc,
 Când ursitoarele triste urzeala o țes și o taie
 Deopotrivă la toți, și renumiți, și umili?
 Căci neclintitele praguri a soartei nu poate să treacă
 Nimeni decât când îi e ceasul de sorti hotărât.
 Deci, cititor, ce te îndrepti spre mormântul acesta, o vorbă,
 Cea de pe urmă, să-i spui astfel, cu gândul blajin:
 Bunul-rămas eu pe veci îți doresc, o, ilustre Erasmus,
 Care de-acum ai trecut printre bărbații cerești.

[EPITAF]

Zace-n mormântul acesta îngropat învățatul Erasmus,
 Sufletul lui îns-acum are în cer adăpost.
 Lumea întreagă deplânge pierderea asta cumplită,
 Îngerii însă în rai de bucurie-or sălta.

LA MOARTEA FRATELUI MEU MATEI

Plângeți, oh, rogu-vă Muze! De-al vostru poet aveți milă,
 Iar voi, o Grații, acum ziua cea tristă slăviți!
 Însuți chiar tu, Apolo, citarede, pe care-l răsfată
 Veselul cântec, a mea liră de-acum s-amuțești.
 Voi, zeități, ce cândva prielnice mie îmi furăți,
 De amărâtul vost' bard vă-ndepărtați de acum!
 Numai doar tu, Elegia, cositele triste răsfiră-ți
 Și mă silește să-ncep versul cu ritm dureros.
 Căci chinuit fără preget eu sunt de-o cumplită restriște,
 Iar al meu cuget bolnav de toropeală-i cuprins.
 O jumătate din sufletul meu de destin fu răpită,
 Cealaltă, care-a rămas, zace-n cumplite dureri.
 Spuneți de ce, Ursitoare, voi a muritorilor inimi
 Tinere le sfâșiați, vai! înainte de timp?
 Zeii de sus pentru ce vă dădură atâta putere,
 Ca să puteți cu al vost' braț să uciideți orice?
 Dar când cu mîntea-mi frămînt, lăcrimînd, întrebarea accasta,
 În ușurința-mi pe Zei mă mîniez c-au fost duri.
 Căci deopotrivă la toți muritorii sărmani le stă-n cale
 Moartea cumplită și toți au sorocit a lor zi.
 Nici a lui Cresus comori nu pot peste dânsa să treacă,
 Nici ale regilor tari brațe n-o pot birui.

Ea spre mormintele triste răpește-ale pruncilor trupuri,
 De prin ai mamelor ochi lacrimi amare storcând,
 Iar pe băieții care anii-și plinesc în zadar, tot ea-i fură
 Și îi silește-a porni – cruda ! – spre negrul Tartar.
 Și, de îndată ce vârsta-nflortit-a sosit, ne-amenință
 Numaidecât cu a sa spaimă ori Lethe, ori Styx.
 Nădăjduind a trăi cât Nestor, junia cea mândră
 Disprețuiește-n zadar ceasul de sorți hărăzit.
 Când se apropie vremea ce-a noastră putere-mplinește,
 Vai, Ursitoarele-ți rup grabnic al traiului fir.
 Când gârbovită pășește încet bătrânește, urâta
 Moartea a tot ceea ce poate mai sigur a fi.
 Nu e nimica statornic în vârstele noastre, și trainic
 N-are nimica în el traiul fragil ce ni-i dat.
 Soartă haină, ce nu poți să fii niciodată-mblânzită,
 Spune: de ce-mi împletești viața cu-atâtea restriști?
 Au nu ți-a fost de-ajuns să-mi ucizi părinteștii tovarăși,
 Nenorocirea s-aduci ori în ce loc alor mei,
 Să băntuiești a mea țară cu atât de cumplite primejdii
 Și cu dușmanul tău braț să năruiești orișice?
 Până și propriu-mi neam tu l-ai întinat prin o moarte
 Și din familia mea tu mi-ai luat ce-i mai scump.
 Însă de ce de hainii zei să mă rog eu zadarnic,
 Dacă destinul meu trist nu poate fi ușurat?
 Dacă-ar avea o putere rugile, n-ar fi dărâmată
 Troia, și-naltul palat al lui Priam ar fi stat;
 Nu și-ar fi plâns zâna Thetis, alături de nimfele sale,
 Scumpul fecior omorât de-ale lui Paris săgeți.
 Deci fiindcă soarta prin rugă nu poți s-o schimbi, ale jalei
 Mele rămână ca semn stihurile-astea de-acum.
 Plânge-ți-l dară, tovarăși, și sus ridicați pe-ntristatul
 Prieten, pioase vărsând lacrimi pe rugu-i înalt;

Cu chiparosul cel jalnic ornați-i mormântul de frate-n
 Piatra cea tare săpând vorbele ce vă dictez:
 „Eu, care zac în această hrubă, Matei, zis Valahul,
 Jude pe vremuri am fost, și-n Orăștie primar.
 Țara de peste Carpați a străbunilor, dintr-o vestită
 Viță, viața-mi dădu; fost-am doar oaspe aici.
 Când așteptam cu nespusă dragoste să mi se-ntoarcă
 Fratele, moartea-mi curmă traiul în mijlocul lui.
 O, trecător, nu îți cade greu de a-mi spune: Cu mine-n
 Veci să rămâi și al tău somn fie pururea lin!“

JOHANNES SOMMER
ELEGIA DECIMA

Ad principem Despotam de bibliotheca
et schola instituta

Hoc erat eximiis quod posses addere coeptis,
unde magis claro notus honore fores,
omnigenos complexa libros, doctissime Princeps,
si tibi structa recens bibliotheca foret;
exciperent profugas si splendida tecta Camoenas,
jactaretque novum Phoebus Appolo decus.
Jam pia relligio sensim caput exerit altum,
hacque superstitione pulsa recedit humo.
Hoc tibi Lusinius, sacrorum maximus ille
arbiter, ingerii prestitit arte sui.
Tu modo, quod tandem superest interritus urge,
ne propter sumptus irrita coepta cadant.
Maxima laudati pars est superata laboris,
et tibi jam varios servat Appolo libros,
et facili largo reliquum confeceris aere,
cui divers magnas aula ministrat opes.
Hinc tibi pierio fulgens consurget honore
gloria, quae summos ornat amica viros;
Longaque victurum mittens in saecular nomen

vivida te sempter, Despota, fama canet.
Dives erat pharia regnans Ptolomacus in urbe
et populis multis jura superba debat;
quis tamen hunc nosset, si non phoebea supellex
assereret domini nomina vera sui?
Pergameas inter gazas aeteran manebit
ostentans titulos bibliotheca suos;
hinc tulit illustrem romanus Pollio laudem;
condidit is sacram primus in urbe domum,
quae spoliis belli dives monumenta sophorum
non sineret foedo pressa perire situ.
Inclyta Lucillum celebrans victoria, jussit
fronde coronatas saepe fovere comas;
non tamen e bello tam nobilis extitit ullo,
nec sic ornarunt martia facta virum,
quam populis illam laudarunt omnibus artes,
plenaque congestis hospita villa hibris.
Aeternam servare volens Octavia famam,
cum sua Marcello fata tulere necem,
condidit illius regalia nomine tecta,
hospitiumque tibi, docta Thalia, dedit;
funeris expertes nato sacravit honores,
qui superent moles, Nile superbe, tuas;
nec decus ausonia deprendit majus in urbe
quam si Marcello Musa benigna foret.
Aspice Corvino prognatum sanguine regem,
qui tibi vicinam, Despota, rexit humum;
quanta viro pietas fuerit, quam sedula cura
ut pia scriptores volveret aula bonos;
quam voluit laudem juvenilibus abstulit annis,
pene puer, doctis suspiciendus erat.
Quicquid habet Latium priscis memorabile chartis
emerat et felix Graecia quicquid habet.

Di tibi dent turpem, praedo Solimanne, senectam!
 Nobile cur turbas, impie Turca, decus?
 Nonne satis fuerat viduatas civibus urbes
 Hungariae domini funera flere sui;
 ni quoque barbaricis manibus facerata jaceret
 ante tuos misere bibliotheca pedes?
 Sparserit at quamvis dissecta volumina miles,
 non tamen in faman sumere jura potest.
 Vivet et aeterna Matthias laude fruetur,
 at premet obscuros barbara turba rogos,
 His insiste viis, Princeps; hoc itur ad astra
 tramite, venturae caetera mortis erunt.
 Interea pueris operam praestere fidelem,
 perque humiles una me decet ire vias;
 dum latiae tandem jacent fundamina linguae,
 ausonioque sciant certius ore loqui.
 Concipe spes animo dignas; non fallet Apollo
 perfidus impensae munera tanta tuae.
 Sed tibi, quam nutris non magnis sumptibus, olim
 eximium nomen docta juventa feret.

ELEGIA X

Despre bibliotecă și despre școala instituită

Aceasta era fapta, o, preaînvățatul Principe, pe care ai putea
 S-o adaugi începuturilor alese de unde, printr-o cinstire
 strălucită

Ai fi mai cunoscut, dacă biblioteca cea nouă,
 Adăpostind felurite cărți, ar fi fost construită,
 Dacă acoperișurile ei luminoase ar ocroti Camenele fugare
 Și dacă Phoebus Apollo și-ar arăta noua sa podoabă.
 Deja credința cucernică și-a înălțat fruntea înaltă

Și sfințenia alungată de pe acest meleag s-a rcîntors.
 Această faptă ți-a arătat-o ție Lusinius, acel mare păstor
 Al cultului sacru, prin iscusința talentului său.
 Tu acum zorește temerar lucrarea care este rămasă,
 Să nu se năruie zadarnic, prin cheltuială, cele începute,
 Partea cea mai mare a muncii laudate a fost învinsă
 Și Apollo îți veghează acum feluritele cărți.
 Iesne vei împlini și restul, cu bani din belșug,
 Căci curtea cea bogată îți oferă mari venituri,
 De aici ți se va înălța, prin cinste pierină, o glorie
 Strălucindă care, prietenoasă, împodobeste bărbații vestiți.
 Înălțând numele care va trăi prin secole îndelungi
 Faima nepieritoare o, Despot, te va cânta mereu.
 Bogat era Ptolomeu care, dominând în cetatea egipteană,
 Dădea legi trufașe multor popoare.
 Totuși cine l-ar cunoaște, dacă uneltele lui Phoebus
 Nu ar susține numele adevărate ale stăpânului lor?
 Eternă va rămâne între comorile Pergamului,
 Arătându-și titlurile sale, biblioteca.
 De aici romanul Pollio și-a luat lauda ilustră:
 El a întemeiat primul lăcașul sacru în cetatea
 Care, bogată în prăzi de război, nu a lăsat să piară
 Operele înțelepților grămădite într-o așezare rușinoasă.
 Vestita victorie, celebrându-l pe Lucullus, a hotărât
 Să-i mângâie adesea pletele încoronate cu frunză.
 Totuși nu a ieșit atât de cunoscut din nici un război
 Și nici faptele de arme nu au împodobit bărbatul
 Precum artele i-au laudat victoria la toate popoarele
 Și vila sa ospitalieră plină cu cărți adunate.
 Octavia, vrând să păstreze o faimă eternă,
 Când ursitele i-au adus moartea lui Marcellus,
 A zidit un lăcaș regal cu numele acestuia
 Și ți l-a dăruit ție, ca adăpost, înțeleaptă Thalie!

Ea a închinat fiului ei onoruri fără îndoliere
 Care să întrecă piramidele tale, trufașule Nil!
 Ausonia n-a cunoscut, în Roma, nici-o podoabă mai mare
 Decât ca Musa să fie binevoitoare față de Marcellus.
 Privește pe regele coborâtor din sângele lui Corvin
 Care a condus, o Dcspot, melcagul vecin cu tine,
 Câtă cucernicie a avut bărbatul, câtă grijă stăruitoare,
 Ca evlavioasa curte să adune bunii scriitori,
 Lauda pe care a vrut-o, a dobândit-o din anii tineri.
 Copil fiind, era demn să fie primul între învățați.
 El cumpărase tot ce are Latiul memorabil
 În cărțile vechi și tot ce are fericita Grecie.
 Să-ți dea zeii o bătrânețe rușinoasă, tâlhare Soliman!
 De ce tulburi nobila podoabă, neleguite turc?
 Oare nu ți-a fost de-ajuns că cetățile Ungariei,
 Văduvite de oameni, au plâns moartea stăpânului lor,
 Ca să nu mai zacă, măcar biblioteca, sfârțecată jalnic
 De mâini barbare, în fața picioarelor tale?
 Dar oricât va fi sfâșiat ostașul volumele risipite,
 Nu poate totuși să uzurpe dreptul contra gloriei.
 Va trăi Matei și se va bucura de lauda eternă,
 Iar ceata barbară va împovăra ruguri neguroase.
 Pășește pe aceste căi, Principe, pe calca asta se merge la astre.
 Celelalte toate vor fi ale morții care va veni.
 În acest timp se cade ca eu să mă ostenesc cu credință
 Pentru copii și, totodată, să merg pe căi umile,
 Până ce își vor așeza temeiurile limbii latine
 Și vor ști, cât mai sigur, să vorbească în graiul ausonic.
 Făurește-ți speranțe demne de sufletul tău. Fătarnicul Apollo
 Nu va trece peste sarcinile investițiilor tale atât de mari.
 Iar tineretul instruit, pe care-l hrănești cu destulă plată,
 Îți va face, prin vreme, numele tău strălucit.

ANONIM
*[LAMENTAȚIA LA MOARTEA LUI
 ALEXANDRU]*

O, întunecare de minte,
 O, giudecatei năpăstuitoare,
 O, a bună rudă pierdzătoare,
 O, frumuseței gonitoare,
 O, bucuriei jeluitoare,
 O, îndrăznire fugătoare,
 Ce va face lume, de acmu înainte,
 Deca muri Alexandru, marele împărat?
 Și noi cumu-l vrem uita și să nu-l plângem?

UDRIȘTE NĂSTUREL (?)
 [EPITAFUL LUI MATEIAS BASARAB]

Aicea zac eu, Mathei, în cest pământ réce
 Pentru ce cu voi, cei vii, nu poci petréce.
 Cela ce-am fost oarecând de toți prea lăudat
 Acum zac fără suflet cu lut împresurat.
 Numai vă rog, greșitu, tot să mă iertați,
 Cest mormânt întunecat, pururea să-l cercetați.

MIHAIL HALICI-FIUL
 [ODĂ]

Kent szenetate, szeründ la voj, Rumanus Apollo,
 Ia totz, ketz szeente'n Emperecie sedetz!
 De unde cunostince asteptem, si stince: fericse
 De Amstelodam, pren chertz szte'e omenie typar
 Legse derapte au dat frumoasze csetate Geneva:
 Ecz vine Franciscus, cincte Leyda, Paris!
 Prindecz macne szorory, cu czestz nou oszpe: nainte
 Fratzi, fraetatzi, Nymphele, jasze curund.
 Domny buny, mary Doctory, Daskely, si buncele Domnae
 Cu patse ej fitz, cu paene si szare, rugem.

[ODĂ]

Cânt sănătate, sârind la voi, Rumanus Apollo,
 La toți, cât svânta-n Împărăție ședeti!
 De unde cunoștince așteptem și știință: fericse
 De Amstelodam, prin chărți este-n omenie tipar.
 Lége dreaptă au dată frumoasă cetate Geneva:
 Ecz vine Franciscus, cinete Leyda, Paris!
 Prindeți mâne surori, cu cest nou ospe: nainte
 Frați, fărtați, Nimfele iasă curând
 Domni buni, mari doctori, Dascălu și bunulu Doamne
 Cu pace ci fitz, cu pâne și sare, rugăm.

3. VERSURI INAUGURALE

[ODĂ]

Carmen primo et uni genitum
 Linguae Romano-Rumanae
Honoribus
 Fortunae et Auspiciis Impenetrabilis Dacici Argonautae
 Praenobilis Domini
 Francisci Paricii, Papensis etc.
 Veteris oculissimi in Illustri Enyedina
 Haliciastri: natum

NICOLAE COSTIN
EPIGRAMA

Tu, împărate tuturor, Doamne și părinte,
 Sângur numai premenești vrémile cumplite,
 Caré acmu, de câțiva ani, prâvim cu ochii,
 Vădzând slăvită de tot stingeria cu toții,
 Pentru care la tine suspinăm, săracii,
 Strigând cu glas pre tine, a lumii povață,
 Întoarce-le spre tine, domnitoaria mare,
 Cu care fă și țărâi pare milei tale.
 Iartă ale noastre, fără număr păcate,
 Cu care de la tine mult sintem departe,
 Arată și spre domnul nostru m<i>la sfântă
 A ta și cea bogată, în tot, Doamne sfinte.
 Feriește-l de primejdii, lumii viitoaria,
 Cârmuindu-l cu m<i>la cea feritoaria.
 A ta în fericită domnie cu pacia,
 S<ă>n<ă>tate și lungă fericită viață
 Robul Mării-tale.

Înainte de 1712

UDRIȘTE NĂȘTUREL
 STIHURI ÎN STEMA DOMNIEI
 ȚĂRĂI RUMĂNEȘTI, NEAM CASEI
 BĂȘĂRĂBEASCĂ

Ceastă țeară corbu-ș poartă întru pecétea ei,
 fericit acum se-au dat adaos peceții.
 Scut la pieptul corbului cu un semn ca acela,
 om den jețiu șezându-ș toiag laudă acela:
 Mare neam bășărăbesc cu aceasta semnează,
 că marea acelor isprăvi a tot<i> să-i vază.

VARLAAM
 STIHURI ÎN STEMA DOMNIEI
 MOLDOVEI

Deși vedzi cândva sămn groaznic.
 să nu te miri când să aratî putérnic,
 Că putérnicul putérea-l închipuiaște
 și slăvitul podoaba-l schizméște.
 Cap de buâr și la Domnii moldovenești
 ca putérea aceii hieri să o socotești.
 De unde mari Domni spre laudî s-au făcut cale,
 de-acolo și Vasilie-vodă au început lucrurile sale.
 Cu învățături ce în țara sa temeliuiaște
 nemuritoriu nume pre lume șie zidéște.

DANIIL ANDREAN PANONIANUL (?)
[VERSURI LA STEMA METROPOLITANĂ]

Învățătur<ile> Athinei așa nu strălucescu,
 Cum céste șase Numărare aicea izbândescu.
 De la răsărit pân'la apus tuturor groaz<ă>,
 Și pre nici unul nu va lăsa fără de pază.
 Cruc<ea> și Cârja în duhovnicescul războiu tare
 Arhiercilor Hs. datu-le-au putér<e> mar<e>.
 Cu dânsele Creștinii la cer să-i ducă s-au dat,
 Șarpele să sfărâme putér<e> mare au luat.
 Capasul, Pletistur<a>, Gherdanul podobașt<e> capul
 Cu umbrirea Duhului nevoiaș de ia vacul,
 Mitra, semnul Tiarei vechilor Arhierei,
 Curat purtând-o mulți de muncă izbăvive-i.
 O ȘTEFANE, Păstor Pravoslavie<i> dăruit,
 De Hristos noaî paz<ă> tuturor hărăzit,
 Doamne Iisuse, păzést<e> în sfânta Mitropolie
 Pre al nostru Părinte și în véci ce va să fie.

DOSOFTEI
*STIHURI LA LUMINATUL HERB
 AL ȚĂRII MOLDOVEI*

Capul cel de buâr a hiarî vestitî
 Sămneadză putere țărâi nesmintitú.
 Pre câtu-i de mare hiara și buiacî,
 Coarnele-i pășune la pământ îș pleacî.
 De pre chip să vede buârul ce-i place
 C-ar vrea-n toatî vremea să stea țara-n pace
 Domnul Duca vodî de la Hs. are
 agiutoriu pre stemmî și ferintî tare,
 Cinstita cruce și-n ceas de năvalî
 a lui Hs. maică îi da sprijincală.

NICOLA (GRĂMĂTICUL)
VERȘURI POLITICE 6

Fu Nicola scriitorul
 Luăm de la Domnul agiutoriul;
 Ucenicul sf<i>nței tale smerit
 Cu tot lucrul acesta m-am întărit,
 Lui D<u>mn<e>zeu ca să-mi ajute m-am rugat neîncetat
 Și pururea, cu toată scriptura mi-au ajutat.

RADU GRECEANU
STIHURI 8
ASUPRA STEMELI PREALUMINATULUI ȘI
ÎNNĂLȚATULUI DOMNU
IOANU ȘĂRBANU C.B. VOEVODU

Soarele, luna, gripsorul și corbulu împreună,
 încă și spata cu buzduganulu spre laudă să adună
 Și acéstea Doamne-ți înpletescu stemă înfrumusețată,
 în locu de părinți soarele și luna ți să arată.
 Luminătoriu născându-te, neamului și moșiei,
 prea vrédnicu stăpânitoriu țărâi și politiei.
 Iară corbulu, care au hrănitu pre celu flămându Ilie,
 aduceți Doamne cu crucea putere și tărie.
 Întinde-te ca gripsorul, spre toate stăpânește,
 și cu spata și cu buzduganulu spre vrăjmași izbândéște
 Spre cei văzuți și nevăzuți, cu mare biruintă;
 precum rugămu pre Dumnezău cu multă umilintă
 Să te întărească minunat, în domnie slăvită
 cu pace și cu liniște, în domnie norocită,
 Și întru al său Dumnezăescu lăcașu și fericire
 să-țu dea ceresculu împăratu, parte de moștenire.

Plecat robulu Măriei tale
 Radulu logofăt.

ANTIM IVIREANUL
[*VERSURI LA STEMA ȚĂRII*]

Prealuminata stemă a Țării Românești,
Cu care s-au încoronat vechii Băsărăbești,
Blagovestivului domn Constantin s-au dăruit,
Că de-n fericită a lor sămânță s-au odrăslit;
Și bunele lor fapte, cât poate, le plinește
Și țara despre toți vrăjmașii o păzește.
Dea-i Dumnezeu ani mulți, cu pace să stăpânească,
Fericitul lui nume ca lui David să trăiască.

[*VERSURI LA STEMA LUI
CONSTANTIN BRÂNCOVEANU*]

Patru sânt râuri denu Raiu ce cură,
Pre cumu grăiaște sfânta Scriptură.
Patru evanghelii den Ceriu ne tună
Și la credință pre toți adună.
Patru sântu seamne tot îndoite,
Și ale țării foarte slăvite,
Cu care seamne să-ncoronează
Domnul Constantin tot omul crează
Că se numește și Băsărabă,
Dea-i Domnulu viață multă să aibă.

[*VERSURI LA BLAZONUL
MITROPOLITULUI ANTIM*]

Toată suflarea, zice prorocul,
Cânte pre Domnul peste tot locul.
Și melciul încă, coarne înaltă,
Ca să-l lăudăm, pre toți ne-nvață.

DIMITRIE CANTEMIR (?)
STIHURI PRE HE<R>BUL ȚĂRÂI

STIH 7

Herbul țărâi vechii ș-au fost ales buâr,
Numele vestindu-și, ca tunul prin nuâr,
Noii mai pre urmă, avându-l moșie,
Tot acel vechiu nume vestindu-l șie,
Într-aciastă vréme, cinc-l stăpânește
O Dumnedzău svinte, tu îl ocrotiaște,
Că mâna ta sv<â>ntă l-au încoronatu-l
Și brațul tău tare l-au întemeiatu-l,
Părințasca scară și scaunul dându-i,
Ceriasca ta armă, crucea întinzându-i,
Spata-i povățeaste, biruindu pre toată
Vădzut, nevădzutî, vrăjmășasca gloată.
Căruntéte vadză, bătrâncaț-agiungă,
Slăvit fericéște cu viața îndelungă.

MITROFAN, EPISCOPUL BUZĂULUI
STIHURI POLITICE 10
 ASUPRA STEMELI PREALUMINATULUI,
 SLĂVITULUI ȘI BLAGOCESTIVULUI
 IO[AN] CONSTANTIN
 B. BASARAB VOEVODA

Semn strașnic și armă la războiu prea tare,
 Den ceriu fu arătat o minune mare.
 O cruce de stele pre ceriu însemnată,
 Marele Constantin Hs. îi arată.
 Cu slove împrejur scrise râmlenești
 Pre toți vrăjmașii tăi tu să-i biruiești
 Acuma și Corbulă încă o arată
 Domnului Constantinu într-aciastă dată,
 Dându-i lui putere cu nădejde bună,
 Ca să străpânească, că-i de viță bună.

MIHAIL ȘTEFANOVICI
STIHURI POLITICE 12
 ASUPRA STEMELI PREALUMINATULUI,
 SLĂVITULUI ȘI BLAGOCESTIVULUI
 IO CONSTANDINU
 B. BASARABĂ-VOEVODA

Corbulu țiindu crucea-n gură totu omului să crează,
 Că buna credința Țării Rumânești însemnează.
 Însemnează și puterea ce are de păzeste
 Pre Constantinu Basarabă care acumu domnește.
 Copaciulu înrădăcinatu pre care corbulu șade,
 Îlu arată spre cei supuși cu milă cumu să cade.
 Iară soarele și luna strălucindu cu mari rază,
 Bunele Măriei-sale fapte adeverează.
 Așijderea buzduganului împreună și spata,
 Îlu arată vrăjmașiloru cu răsplătire gata.
 Păzască-lu dară Dumnezeu ani mulți ca să domnească
 Și-n ceriu cu Sfântul Constandin parte să dobândească.

Al Mării-tale plecat robu
 Mihai Iștvanovici
 Ypodiaconulu Typografulu

Făcea la toți rugăciune,
Cerându-și lui ertăciune.
 La acestu lucru folositoriu
Fost-amu noi ostenitori,
 Care l-au și zățuitu
Și l-am și diothositu.

ANONIM
*ISTORIIA A ALEXANDRULUI
CELUI MARE*

Aciastă istorie,
Ce-i numită Alexandrie
 Pentru Alexandru împăratu,
 Celu mare, minunatu,

Cu frumséțea luminatu,
Toată lumea au luatu.
 Bătut-au împărați și crai,
 Pre toți cci ce era mai mari;

Au luatu banii și avuțiile
De la toate împărățiile,
 Dară în zădaru s-au înnălțatu,
 Că odată au picatu,

Ca un copaci înnaltu și mare,
Ce răsună foarte tare.
 Iară clu văzând pre sine,
 Eșindu dintr-aciastă lume,

4. LIRICA FILOSOFICĂ

PETRU CERCEL

[*IMN*]

Potentissimo Dio del sommo, et imo,
Tu che creasti il ciel, la terra, e'l mare,
 Gli angeli de la luce, et l'huom di limo.,
 Tu che nel ventre vergine incarnare
 Per noi volesti Padre onnipotente,
 Et nascere, et morire, et suscitare.
Tu che col proprio sangue veramente
 N'apristi il ciel, spogliasti il limbo, et poi
 Sathan legasti misero, et dolente.
Tu che con sante braccia aperte à noi
 Ancor ti mostri mansueto, et pio,
 Per darne eterno ben ne i regni tuoi.
Ascolta Padre l'humil priego mio,
 Che supplice, et divoto à te ne vegno,
 A te che ti festi huom per far me Dio.
Con che ti pagherò mai Signor degno
 Di tanti beneficij à me largiti?
 Che guidardon potrò mai darti in pegno?
Stati sono i favor certo infiniti
 C'hai dimostrati à me vil peccatore,
 Che mi governi ogn'hor, ogn'hor m'aiti.

Gemme non cerchi già d'alto valore,
 Nè perle oriental, nè gran tesoro,
 Che tu gli hai fatti, tutto è tuo Signore.
 Tutte le cose da te fatte foro,
 Ne pono in terra i miseri mortali
 Pur una paglia attribuirsi à loro.
 Tu con un volger d'occhio, un mover d'ali
 Reggi, et governi tutti gli elementi
 I Cieli, e i regni ciechi et infernali.
 Altro non cerchi da l'humane menti,
 Altra offerta non vuoi, ch'un cor sincero,
 A te inchinato, sol questo consenti
 Et che tu sia riconosciuto il vero
 Dio d'Israel, colui che Faraone
 Sommerger fece furibondo, et fiero.
 Opere cerchi sol perfette, et buone
 Et ch'ogni un lodi te che dentro vedi,
 Con providenza l'altrui intentione,
 Picciolo è il premio, (oime) che tu ne chiedi
 Et se poco s'osserva, tu Signore
 Pur ne vuoi far d'eterna gloria heredi.
 Grande è la tua bonta, troppo l'amore
 Che ne dimostri, ma di rado noi
 Lo conosciamo, qual più espresso errore.
 Di par ne vâ con la giustitia poi
 La tua misericordia con cui Dio
 Ottimamente il tutto volger puoi.
 Ma troppa è l'ignoranza el'fallo rio
 Nostro che consecrar ti contendiamo
 Un cor sincero humiliato, et pio;
 Anzi, (miseri noi) sempre pecchiamo

Contra te grandemente alto monarca,
 E'n vanità quel che ne dai spendiamo.
 Pria Signor mio che la tremenda Parca
 Rompa de gli anni mei lo stame frale
 Perdonami l'offesa che mi carca.
 Et la misericordia tua sia tale
 Verso di me vil peccatore indegno
 Ch'io viva teco in ciel sempre immortale.
 Fammi Signor de la tua gratia degno
 Non mi punir secondo i falli miei
 C'hanno di remission passato il segno.
 Pater peccavi, miserere mei,
 Infiamma il cor, lo spirito, et l'alma mia
 Et piacciati ch'io venga, ove tu sei.
 Tu che sei vita, veritate, et via,
 Fammi conoscer che quanto nel mondo
 Di bene havrò, per tua bontà sol fia.
 Se felice sarò, ricco, et giocondo
 Di stato, et di tesor, fâ ch'in servitio
 Tuo possa usarlo con timor profondo.
 Et se stratio n'haurò, doglia, et supplitio
 Fammi con Giobbe paziente, et forte,
 Fammi sempre costante al tuo servitio.
 Quel ch'a te piace o Rè de l'alta Corte,
 A me gradisce, a me diletta ancora
 O sia benigna ò sia contraria sorte,
 Solo è l'intento mio servir ogn' hora
 L'immensa maestà tua Padre Santo,
 Chi serve à te tutta la vita honora,
 Et al fin vola al Ciel con feste, et canto.

PETRU CERCEL

IMN

Stăpâne, Domn pe-adânc și pe văzduhuri,
 Tu, ce-ai făcut pământ și cer și mare,
 Pe om din lut și nevăzute duhuri;
 Tu, care din Fecioară întrupare
 Ai vrut să ici, Părinte preaputernic,
 Ca să-nviezi și să ne dai iertare;
 Tu, ce vărsându-ți sângele cucernic
 Ai sfârâmat a iadului tărie
 Și l-ai legat pe diavolul nemernic;
 Tu, ce-ai deschis a ta împărăție
 Și blând Te-arăți și milostiv cu mine,
 Spre-a-mi face raiul veșnică moșie;
 Ascultă, Tată, ruga mea ce vine
 La Tine arzătoare și plecată,
 Tu, ce-ai fost om ca să mă-nalți la Tine.
 Cum voi plăti, stăpânul meu, vrcodată
 Atâtea bunuri mie hărăzite,
 Și ce-aș putea să-Ți juruiesc răsplată?
 Mă-mbelșugași cu daruri nesfârșite,
 Fiind nevrednic eu, și cu-ndurare
 M-ajută mereu, mă-ndrepti din căi greșite.
 Tu nu pui preț pe-averii sau pe odoare,
 Pe perle, nici pe pietre nestemate,
 Căci tot ce e, e-al Tău, stăpâne mare.
 De Tine-au fost făcute-n lume toate,
 Și omul mârșav nici c-un pai subțire
 Să se fâlească-a fi al său nu poate.
 Cu o bătaie d-aripi, cu-o privire
 Chivernisești și-ndrepti orice făptură,
 Și cerul, și tărâmul de sub fire.

Plăcute-astfel de jertfe nu-Ți mai fură,
 Alt dar decât o inimă curată
 Și închinată Ție cu căldură,
 Și, toți să Te mărturisească, Tată,
 Drept Domn al Israclului, cel care
 L-a înecat pe Faraon odată.
 Tu vrei doar faptă bună și-nchinare
 Și toți să Te slujim, căci știi în minte
 Și-n inimă ce-ascunde fiecare.
 E mică plata ce ne ceri, Părinte,
 Și n-o-mplnim pe toată cu dreptate,
 Dar tot ne vrei moșteni (?) ai Slavei sfinte.
 Prea multă dragoste și bunătate
 Arăți spre noi, căci cu nesocotire
 O prețuim, și numai cu păcate
 Răspundem la a Ta milostivire
 Și-al Tău județ, cu care plin de fală
 Călăuzești cu bine-ntrecaga fire.
 Cu multă neștiință și greșală
 Noi ne trudim să-Ți dăm în închinare
 O inimă plecată cu sfială,
 Dar, bieți de noi, greșim fără-ncetare
 În fața Ta, puternice-mpărate,
 Și-Ți risipim averea-n desfătare.
 Pân' ce Ursitele nenduplecate
 Vor rupe-al anilor mei fir subțire,
 Îmi iartă, Doamne, grelele păcate
 Și-atât de mare ai milostivire
 Spre mine, sluga Ta cea vinovată,
 Ca să trăiesc cu Tine-n nemurire.
 Si fă-mă, Doamne, vrednic de răsplată,
 Nu-mi da pedeapsă după-a mele vine,
 Ce trec măsura ce-ar fi fost iertată,

Greșit-am, Tată, milă ai de mine,
 Aprinde-mi sufletul și mă învață,
 Și fă să vin alături de Tine.
 Tu, ce ești cale, adevăr și viață,
 Știu că tot binele ce va să-mi vie
 Mi-l va trimite sfânta Ta povăț.
 Ferice de voi fi și-n bogăție
 De stare și avere, dă-mi putere
 Cu spaimă mare să Ți-o-nchin tot Ție.
 Iar caznă când avea-voi și durere,
 Să fiu ca Iov cu strașnică răbdare
 Și să-Ți slujesc statornic Îți voi cere.
 Orice Ți-e voia, Împărate mare,
 Nespun de mult mă bucură și-mi place,
 De-ar fi spre bine sau spre grea-ncercare.
 Mi-e gândul doar la slujba ce voi face
 Măricei-Tale tot mereu, căci Ție
 Cel ce-Ți slujește va trăi în pace
 Și va zbura la cer cu bucurie.

VALENTIN FRANK
 VON FRANKENSTEIN
*HECATOMBE SENTENTIARUM
 OVIDIANARUM GERMANICAE
 IMITATARUM*

[47]

„Felix cui sua non feci dicere amica potest“

Valachice
 Fericitu-i cel bărbat
 Care are pat curat
 Cui nevasta poate zice
 Nu am făcut, o voinice!

[55]

„Un flerent oculos erudiere sous“

Valachice
 Verse măcar lacrimile
 Fetele și muierile
 Nu gândii fii fără grije
 Cel ce plânge nu se pise

[75]

„Eximia est uirtus praestare silentia rebus
et contra gravis est culpa tacenda loqui“

Valachice

Cine are minte o are să tacă
Și când nu se cade să se nu tot grăiască.

[84]

„Pollicitis dives quilibet esse potest“

Valachice

Ce-i făgăduiala
Fără dăruială
Trecătoare brumă
Fum, vânt, praf sau spume
Iară ce-i în mână
Nu este minciună

[95]

„Si rota defuerit tu pede carpe diem“

Valachice

Cine n-are cai și car să meargă cu folos
Strânge bine picioarele și umblic pe jos.

[99]

„Scilicet omne sacrum mors inoportuna profanat,
Omnibus obscuras inicit illa manus.
Tendimus huc omnes, metan properamus ad umam,
Omnia sub leges mors vocat atra suas
Set rigidum ius et inevitabile fatum.“

Valachice

Câți oameni cuprinde ceastă lume mare
Ce groaznică moarte în putere are
Muncească măcar cu tot chipul vraciul
Și ziuă și noapte, nu-i găsește leacul.

MIRON COSTIN
VIIAȚA LUMII

Sueta suetsv, vesa vseaceska sueta
Eclisiastis, glasa I
 Deșertarea deșertărilor și toate
 sânt deșarte

A lumii cântu cu jale cumplită viața,
 Cu griji și primejdii cum iaste și așa:
 Prea suptire și-n scurtă vreme trăitoare.
 O, lume hicleană, lume înșălătoare!
 Trec zilile ca umbra, ca umbra de vară,
 Cele ce trec nu mai vin, nici să-ntorcu iară.
 Trece veacul desfrânatu, trec ani cu roată.
 Fug vremile ca umbra și nici o poartă
 A le opri nu poate. Trec toate prăvălite
 Lucrurile lumii, și mai mult cumplite.
 Și ca apa în cursul său cum nu să oprește,
 Așa cursul al lumii nu să contenește.
 Fum și umbră sântu toate, visuri și părere.
 Ce nu petrece lumea și în ce nu-i cădere?
 Spuma mării și nor suptu cer trecătoriu,
 Ce e în lume să nu aibă nume muritoriu?

Zice David prorocul: „Viața iaste floare,
 Nu trăiaște, ce îndată iaste trecătoare“.
 „Viarme sântu și nu om“, tot acela strigă
 O, hicleană, în toate vremi cum să nu să plângă
 Toate câte-s, pre tine? Ce hălăduiaște
 Neprăvălit, nestrămutat? Ce nu stăruiaște
 Spre cădere de tine? Tu cu vreme toate
 Primenești și nimica să stea în veci nu poate,
 Ceriul faptu de Dumnezeu cu putere mare,
 Minunată zidire, și el fărșit are.
 Și voi, lumini de aur, soarile și luna,
 Întuneca-veți lumini, veți da gios cununa,
 Voi stele iscusite, ceriului podoba,
 Vă așteaptă groaznică trâmbiță și doba.
 În foc te vei schimosi, peminte, cu apa
 O, pre cine amar nu așteaptă sapa!
 Nu-i nimica să stea în veci, toate trece lumea,
 Toate-s nestătătoare, toate-s niște spume.
 Tu, părinte al tuturor, doamne și împărate,
 Singur numai covârșești vremi nemăsurate.
 Celelalte cu vreme toate să să treacă.
 Sângur ai dat vremilor toate să petreacă.
 Suptu vreme stăm, cu vreme ne mutăm viața,
 Umblăm după a lumii înșelătoare față
 Vremea lumii soție și norocul alta,
 El a sui, el a surpa, iarăși gata.
 Norocu-i zicem noi ce-s lucruri pre voe
 Sau primejdii cându ne vin, sau câte o nevoie.
 Norocului i-au pus nume cei bătrâni din lume;
 Elu-i ccla ce pre mulți cu amar să afume.
 El sue, el coboară, el viața rumpe,
 Cu soția sa, vremea, toate le surpe.
 Norocul la un loc nu stă, într-un ceas schimbă pasul.

Anii nu potu aduce ce aduce ceasul.
 Numai mâini și cu aripi, și picioare n-are
 Să nu poată sta într-un loc nici-odinioare.
 Vremea începe țările, vremea le sfârșește.
 Îndelungate împărății vremea primeneste.
 Vremea petrece toate; nici o împărăție
 Să stea în veci nu o lasă, nici o avuție
 A trăi mult nu poate. Unde-s cei din lume
 Mari împărați și vestiți? Acu de-abia nume
 Le-au rămas de poveste. Ei sântu cu primejdii
 Trecuți. Cine ai lumii să lasă nădejdi?
 Unde-s ai lumii împărați, unde iaste Xerxes,
 Alixandru Machidon, unde-i Artaxers,
 Avgust, Pompeiu și Chesar? Ei au luat lume,
 Pre toți i-au stinsu cu vreme, ca pre niște spume.
 Fostu-au Țiros împărat, vestit cu zăboac,
 Cu avere preste toți. Și multă nevoe
 Au tras hândii și tătarii și Asiia toată.
 Caută la ce l-au adus înșelătoarea roată:
 Prinsu-l-au o fâmec, i-au pus capul în sânge.
 „Satură-te de moarte, Țiros, și te stinge
 De vărsarea sângelui, o, oame înfocate,
 Că de vrăjmășiia ta nici Ganghes poate
 Cursul său să-l păzască“. Așa jocurește
 Împărățiile lumea, așa le prăvălește.
 Nici voi, lumii înțelepții, cu filosofia
 Hălăduiți de lume, nici theologia
 V-au scutit de primejdii, sfinți părinți ai lumii,
 Ce v-au adus la moarte amară pre unii.
 Nime lucruri pre voe de tot să nu crează,
 Nime-n grele, nădejdea de tot să nu piarză,
 Că Dumnezeu au vârstat toate cu sorocul,
 Au poruncitu la un loc să nu stea norocul.
 Cursul lumii ați cercatu, lumea cursul vostru

Au tăiat. Așa iaste acum vacul nostru.
 Niminea nu-i bun la lume, tuturor cu moarte
 Plătește osteneala, nedireaptă foarte
 Pre toți, și nevinovați, ea le tae vacul.
 O, vrăjmașă, hicleană, tu vinezi cu sacul.
 Pre toți îi duci la moarte, pre mulți fără dcală,
 Pre mulți și fără vreme duci la aceasta cale.
 Orice faci, fă, și caută fârșitul cum vine.
 Cine nu-l socotește, nu petrece bine.
 Fârșitul ori laudă, ori face ocară;
 Multe începături dulci, fârșituri amară.
 Fârșitul cine caută, vine la mărire;
 Fapta nesocotită aduce perire.
 Moartea, vrăjmașă, într-un chip calcă toate casă,
 Domnești și-mpărătești, pre nime nu lasă:
 Pre bogați și săraci, cei frumoși și tare.
 O, vrăjmașă, priiatin ea pre nimeni n-are,
 Naștem, murim, o dată cu cei ce să trece,
 Cum n-ar fi fostu în veci daca să petrece.
 Painjini sântu anii și zilile noastre.
 Sfinții îngeri, fericite de viața voastră.
 Viețuim și viața iaste neștiută,
 Și până la ce vreme iaste giuruită,
 Așa ne poartă lumea, așa amăgește.
 Așa înșală, surpă și batjocorește.
 Fericită viața făr'de valuri multe,
 Cu griji și neticneală avuția pute.
 Viețuiți în fericite, carii mai puține
 Griji purtați de-a lumii; voi lăcuiți bine.
 Vacul nostru cu-mprumut dat în datorie.
 Ceriul de gândurile noastre bate jocurie.

EPILOG

Mulți au fostu și mulți sântem și mulți te-așteaptă;
 Lumea din primenele nu să mai deșteaptă.
 Orice iaste muritoriu cu vreme să petrece;
 Trece vremea și pre-ai săi toți îi părăsește.
 Cei ce acum petrecem, pomenim alții
 Trecuți; de noi cu vreme vor pomenii alții.
 Născându-ne murim; murindu, ne facem cenușă,
 Dintr-această lume trecem ca pentr-o ușă.
 Astăzi mare și puternic, cu multă mărire;
 Măine treci și te petreci cu mare mâhnire.
 În lut și în cenușă te prefaci, o, oame,
 În viiarme, după care te afli în putoare.
 Ia aminte, dară, o oame, cine ești pe lume.
 Ca o spumă plutitoare, rămâi fără nume.
 Una fapta, ce-ți rămâne, buna te lățește,
 În ceriu cu fericie în veci te mărește.

1671–1673

STIHURI ÎMPOTRIVA ZAVISTIEI

Vacul tău n-are pace, zavistnice oame,
 Coțul tău, plin de venin, piere tot de foame,
 Să muște pre cineva pururea râvnéște,
 În ce chip ar ocări, pururea păzéște.
 Bine au scris în Psaltire de tinc prorocul:
 „Zavistnicului ieste acesta norocul.
 Gâtlanul lor, mormântul destupat cum cască.
 Limbile lor gata tot să ocărască.
 Să le fii giudeț, Doamne, din gânduri să cază
 Ocări care făcu ei, pre sine să vază“.
 Doao boale întru sine zavistnicul arc:
 Una cându petrece rău, a doao, mai mare,
 Cându privește pre altul că petrece bine.
 Numele bun altuia, ca o moarte-i vine.
 Aceasta niciodată boala nu-i lipséște,
 În tot ceasul cu aceasta viața-și pedepséște,
 Dar ce gândești să faci? Să pierzi dreptatea?
 Aceasta nu vei putea, bine-n răotatea,
 Sau răul să faci că-i bun, nici aceasta poți face.
 Deci așa viața ta nu mai are pace.
 De la Dumnezeu nime fără daru nu ieste;

Ce nu mulțamești cât ai, ci tot râvnești
 Inima ta spre altul? Cine toate poate?
 Nu toate are unul, ci cu toți toate:
 Unul una și altul alta bunătate.
 Tuturor de Dumnezeu daruri sânt însemnate.
 Care truda noastră cu gândul bun priméște,
 Dumnezeu gândului bun bine-i dăruicéște.

1671–1673

GHENADIE COZIANUL
DOAO CĂI...

„O cale lată scrie; cu flori așternută,
 Pe ea merg cei desmățați; și cu trufă multă;
 Altă cale prea îngustă; De mărăcini plină,
 Pe aceasta dreptii sue; veseli la lumină.“

OBICEIURI OMENEȘTI

„Nici spre stânga să lăsăm; Nici spre dreapta parte,
 Minte și gândul nostru; Spre lucruri deșarte;
 Melciul merge cât de-ncet; Calea dreaptă își ține,
 Făr'de necaz ajunge; La vârf și la margine“.

ACADEMIA SAU ȘCOALA

„Ca să câștigi bun nărav; și cel prost să lépezi,
 Lasă varvariia jos; care-n tine vezi;
 Și mergi la academie; mergi și la privcală,
 Acolo vei învăța, bună rânduială“.

5. VERSURI CURIOASE

DOSOFTEI [ACROSTIHUL SIBILIN]

- I* Iudicii fuerit cum signum terra inadabit
A giudețului sămnuț fi-va, când pământul va asuda
- E* E coelo venit princeps per secula futurus
Din ceriu veni-va domnitoriul prin veacii ce va să vie
- S* Scilicet ut carnem presens et iudicet orbem
Pentru ca trupul de față și să giudece lumea
- O* Omnis homo hunc fidusque deum, in[di]vidusque videbit
Tot omul pre-acesta creștin domn, și cel urât vedea-va
- U* Una cum sanctis excelsum fine sub aevi
Împreună cu svinții prealtul în sfârșit supt veacul
- S* Sede sedens animas censebit corpora et ipsa.
'N'scaun ședzând, sufletele va-ntreba și trupure înse.
- H* Hersos erit mundus spinas ferit undique tellis
Țelini-s-a lumea și spini crește-vor pre tot pământul
- R* Reitiens simulacra homines et munera ditis.
Lepădând idoli<i> – ómeni și darurile bogatălor,
- I* Inquirens portas infrinet carceris atri
Cercând porțile, zdrobi-va a temniței iadului
- S* Sic et enim cunctae venit lux libera carni
Așea și dară a tot va veni lumină slobodă trup
- T* Tunc sanctis: ignis sontes aeternus aduret.

Atunci svinților focul pre vinovați vécinici va arde
O Occultos actus omnes tunc quisque loquetur
 Ascunsele fapte toate, atunci tot însul va spune
S Sed tenebrosa Deus collustrans pectora pandet.
 Ce-ntunecósele Domnul luminând, piepturi ba deschide.
T Threnus erit cunctis et stridor dentis adesi
 Jeale fi-va n-toți și scrășnet dintelui ros.
E Effugiet solis iubar, astronomque horae
 Fugi-va sórelui radza și a stélelor șireaguri.
O Omne poli lumen solvetur et aurea luna
 A tot ceriu lucă s-a rumpe și acea de aur lună.
V Valles extollet, collesque avertice perdet
 Văile nălța-va, dealuri de vârv gios le-a răsâpi-le
U Usquam nec celsum mortalibus, aut grave quis quam.
 Nici-au mai fost nalt mortacilor sau greu ceva ca aceasta
I Inde aequi montes campis hinc cerula ponti
 Dincoace tocma munți cu șesuri, dincoalea apele mării
O Omne ratis spernem onus hiscte fulmine tellis.
 Tot a corabie or lepăda tar, va căsca cu fulger pământul
S Sic fontes simul arescent et fluminis alvei.
 Așea fântâni cu tot vor săca ș-a pârăului matce.
S Stridula tum quaerulium sonitum tuba fundet Olimbo,
 Zbierătoriu atunce gróznic sunet bucinul va da din ceriu
O Orbis grande malum rugiens et damna futura
 Lumii năvarnic rău rugind și osânde fiitóre
T Tartareum que Chaos monstrabit terra de hiscens
 Ș-a Tartarului prăpaste va ivi pământul căscând.
E Et venient omnes reges, domini ante tribunal.
 Și veni-vor toțâi craii la Domnul nainte n-giudeț.
R Refluent e coelo tunc sulfuris amnis et ignis
 Va cura din ceriu atunci de iarbă pucioasă pârău și de foc.
S Sic cunctorum hominum fient manifesta sepulchra
 Așea tuturora oameni vor fi deschise mormânturi.
T Tunc lignum fidis erit ex optabile cornu.

Atunce lemnul svinților fi-va foarte dorit cornu
A Atque piorum vita hominum nocumenta que mundi
 Ș-a bunilor viață oameni și supărările lumii.
U Undis lustrabunt bis seno in fonte vocatos
 Cu apele limpedzî-vor într-a 12 fântâni pre chemat.
R Rex pastoris erit nobis et ferrea virga
 Crai a păstoriu fi-ne-va noă și de her vargă.
O Omnipotens deus est proscriptus versibus istis
 Totputernic Dumnedzău iaste scrisul cu verșuri-acéstea
S Servator nostro aeternus rex passus amore
 Spăsătoriu pentr-a nostru vécinic crai ce-au pățit liubov.

Și aceasta-i Sivila Eritreea, carea însăș pre sine a șcaska după potop rudenie au trăit ș-au fost popă lui Apolon. Și cu dumnedzâiască însuflare au prorocit cu verșuri, la-ncepătură având tot verșul careleș câte una de-aceaste slove pre rând, precum și le-am scris pre marginea verșurilor, carele dzâc așa: *Iisus Hristos, Theou nios. Sotir. Stavros*, adecă *Iisus Hristos, a lui Dumnedzău, fiuu. Spăsătoriu. Cruce*. Fost-au în dzâlele lui Ghedeon Sivila Eritreea Erofilii aceasta. Și era mai cînsteșe de alalte sivile. Când Ghedeon au mântuit pre izrailteani de Amalic. De-accasta scrie Apolodorus Eriteanul să-i fie fost dintr-un oraș adecă din Eritru. Scris-au de Troada că să va strica. Și de alte monarhii. Să purta în port călugăresc și purta în cap cămălaucă. Era mjadză vârstă. Măhnită la față. Sabie goală a mână. Măr rătund supt picioare, cu stele, în chip de ceriu.

Scris-au ș-acéstea de domnul Hristos:

În ultima aetate humiliabitur proles divina, et puellari officio educabitur.

În veacul cel de-apoi să va smeri plodul lui Dumnedzău și cu pruncească slujbă să va scoate.

Iungebitur humanitati deitas iacebit in feno agnus ducs

et homo, eligit quisibi ex piscatoribus electis numerum
duodecinarium

Smeritul Dosoftei, mitropolitul Suceavschiei.

1683

DIMITRIE EUSTATIEVICI BRAȘOVEANUL.

„FILOMELISMĂ“

„Adevărul curată inimă păzește,
Dreptatea viața și legea fericeste
Cinstea împodobește pre dreptatea,
Bunătatea curată drept pre toată soartea
Adevărul, dreptatea, cinstea, bunătatea.“

„PAROMION“

„Cinstească-ți cinstirea cea prea cercetată,
Vicleșugul văpaia varsă veninată.“

„SIMFONIE“

„Ce stri au ispră por
are care vit nirea
M ameste au pri scornirea“

„AHROSTICON“

„Hristos a tot puternic îndurat Împărat,
 Ridicând pre tot omul călcat și înDurat,
 Israilul cel nou de Hristos e priimit
 Să fie numai curat, drept și pRea umilit.

Tot pomul din roade prea să adevErează,
 Omul și credința prin fapte să îndrePtează,
 Să arată și de toți să măRTurișește.
 Este știut precum că curat să slĂvește,
 Starea dreptății cei bine înTocmite,
 Toate faptele fiind prea împOdobite,
 Ertare, slobozie în veci dăRuiește
 Tot omului celui ce să pocăiește!“

6. POEZIA DE DRAGOSTE

MIHAIL HAIICI-FIUL (?)
*KEN TEK RŪMÉNYÉSZK
 DE DRAGOSZTE SKRISZ*

(Fragment)

En Pare de fok arde inima me Prin tine
 Deákem aduk aminte de kúventele tale,
 Ku miné de preune fekute muletori,
 De multe ori pre obrázul micu lepíte szerutéri.
 Des acundze oáre Kend aczele dzile,
 Sze poczi fi ku facza ta cze mendre depreune,
 Portul meu Czel negru szare albi Prin tine,
 De la mine trekúte Viacze szare entoárce.
 Szokásul Gruelor Toámna iele mergu,
 Jare primeváre en cze Vreme bune
 Ku szoczia sza pre kempury unke sze búkure.
 Necze átuncz noi ave Viacze fere de tine.
 Multe Nopczí Treku fere szomnu de la mine,
 Deake sze Timple szomnu s átuncz mic,
 Pre tine te ved si te pípeyeszk umpare mie,
 Cze deake me szkol mui nime longé mine.
 Fokul ne potolit deakeszáre potoli,
 Din inima benátul száre reskira.

ANONIM
CÂNTEC DUPĂ IBOVNICA SCĂPATĂ

D'ingă apa Someșului,
 Cătră valea Mureșului,
 Jumătatea sufletului,
 Mi-a dus draga în sânul lui.

Îi frumoasă ș' lată-n șele,
 Ca omătul albă-n piele,
 Păru-mpletit cu petele,
 N-are-n purtatu-i greșele.

Cu ochi mierii și luminoasă,
 În trup naltă, sănătoasă,
 De cuvânt rău lăcrămoasă,
 La sufletul meu frumoasă.

Are de bumbac rochie,
 Albă de jolj și zăghie,
 I se șcade la fetie,
 Poartă-n sânul ei drăcie.

De nu s-ar fi arătată
 Hodină mi-ar fi lăsată,

'S cu inima supărată,
 N-a fi de mine uitată.

Frumosul ei n-aș fi crezut,
 Fața de nu aș fi văzut,
 În acest rău n-aș fi căzut,
 Cu hodina aș fi șezut.

Când o văzui că se duce,
 În inima-mi peatră-mi puse,
 Jucăria mea ea fuse,
 Vai, la ce rău că mă duse.

L-oi căta de-oi mai trăire,
 De-oi fi viu și n-oi perire,
 De mi-a fi de ea de știre,
 Alte-n lume n-oi iubire.

ANONIM
FĂPTURA UNEIA

În marginea hotarului,
Ține mijlocul satului,
De ea m-am dat bănatului,
Că nu capăt loc sfatului.

Uitându-mă la făptură,
Ca și boarea de căldură,
Inima mi se străcură,
Lacrimile-mi stau ș' nu cură.

Îi în loc greu depărtată,
Îi cu gânduri încărcată,
Îi cu barte, nu-i cepsată,
Fie-i gura sărutată.

Ani puțini a numărat,
N-a iernat mult, nici n-a vărat,
Cât e ziuat, cât a înserat,
Dară useri (?) n-a mai cărat.

Nu-i prea naltă, nici prea mică,
Oablă-n trup și subțirică,

Cu jocuri se cam mai strică,
De vântu ei nu-i e frică.

Îi fată și nu-i nevestă,
Mult cu ochii ei mă creastă,
Luci i-s ochii, ca fereastă,
Fi-i-aș silă și năpastă.

În trup mândră și grăsuță,
Ca ghiocu îi albuță,
Cu degete cam lunguțe
Și cu șele rotunduțe.

Cu păr în zbiciu împletită,
Pe la frunte necțozită,
În două scorzi îi sucită,
S' lung în spate slobozită.

Vai, o țară că plătește,
Pe norocul meu trăește,
Trupu-mi mi se mai topește,
Când de mine se lipește.

În traiul ei, ce păcate,
A făcut, fie-i iertate.
Fie toate deslegate
Și la județ nejudcate.

7. CRONICI ȘI POVESTIRI VERSIFICATE

DOSOFTEI [DOMNII ȚĂRĂI MOLDOVEI]

Domnii Țării Moldovei pus-au nevointă
De-au învățatu-ș țara direaptă-n credință,
Pravoslavnică lege ferind necorcită,
Și-n ceri Hristos le cruță viața fericită.
Descălecat-au țara domnul Dragoș-vodă,
Fericită, buiacă, cu tot feli de roadă,
Când au adus într-însa româneasca limbă,
De bun neam și ferită de la calea strâmbă.
Să trage de pre sânge rudă-mpărătească,
Dumnezău l-au sporitu-l nainte să crească.
Și fiii săi, Sas-vodă și cu Bogdan-vodă,
Cu doamna lui Maria, lăsând bună roadă
Pre Fedor Bogdanovici, Lațco să numește,
Cu doamna sa cu Ana, de să pomenește.
Pătru-vodă pre urmă-i purceasă pre viță.
Carele-i zic Mușatin, în bună priință.
Stătu-au dup-acesta luminată roadă
Țării stăpân Moldovei domnul Roman-vodă
Acest Roman să scrie-ntr-a țării urice
Mare samodărjaveț și-n bună ferice,
C-au stăpânitu-ș țara din plai până-n mare

Ş-au lăsatu-ş în scaun fii şi ca mai tare
 Ce s-au născut din doamna din Anastasia,
 Pre cel Bun Alexandru-n trai cu fericia.
 C-au împodobit ţara cu beserici late,
 Cu mănăstiri vestite-n frâmset luminate,
 Bistriţa, Rădăuţi şi cu Moldoviţa,
 Ş-alte multe bătrâne ce-ş da cuviinţa.
 Adus-au şi pre Svântul Ioan în ţară,
 De ş-au vestitu-ş cinstea şi preste hotară.
 Naintea lui mai fost-au Ştefan şi cu Iuga,
 Şi Dumnezeu cu bine li-au ascultat ruga.
 Iară dup-Alexandru, fiu-său Ilic
 Şi Ştefan, a lui frate,-n scurtă bucurie.
 De-acia Bogdan-vodă domni mică vreme
 Şi ş-au mutat odihna unde nu să teme.
 Pentr-a Țărâi Moldovei râhniță dulceată,
 De-aproape să prăvască pre Hristos în față.
 Ş-au lăsatu-ş pre urmă roadă bună-n ţară,
 De i să naltă slava şi peste hotară.
 Pentru Ştefan acel Bun ce-au hătut războaic,
 De-au făcutu-ş de toate inemii pre voaic,
 Prin ținuturi prin toate să văd a lui semne,
 Mănăstiri şi beserici ce-au fapt fără lene.
 Că nu numai prin sate şi pre la oraşe,
 Ce şi prin munt şi-n codri lui Hristos sălaşe
 Ce-au făcut zugrăvite de dau strălucoare,
 Să-i trăiască-n bun nume pomana supt soare.
 Pre fiu-său pre Bógdan ş-au lăsat să-i şază
 În scaun să-ş domnească ţara, să să-ncrează.
 Că ş-a lui nevointă n-au fost cu nemică
 De-a lui al său părinte să fie mai mică.
 Svânta mitropolie cea noavă-n Suceavă
 De dânsul îi făcută, cu multă zăbavă.

C-avea destulă luptă şi treabă de oaste,
 Când îş bătea pizmaşii lovindu-i în coaste
 De-a lui destoinicie scrie şi-n cronice,
 Că ş-au apărat ţara cu bună ferice.
 Pre fiu-său pre Ştefan 'l'ânăr după sine
 Ş-au lăsatu-ş în scaun domn bun, cum să vine.
 Dup-acesta stătut-au Rareş Pătru-vodă,
 De toate bunătăţ plin, de cerească roadă.
 I-i Póbrata sălaşul unde odihneşte,
 Cu doamna sa Elena, de să pomeneşte,
 C-au fapt beserici multe, di-ntreg şi-nnoite,
 La ţară şi la munte mari mănăstiri svinte.
 Pre urma lor domnit-au a lor bună roadă,
 Ilic şi cel 'l'ânăr Ştefăniţă-vodă.
 Nemică n-au stricatu-i vrăjmăşasca moarte,
 Că este-n ceri cu svinţii depreună-n soarte.
 Şi soru-sa Roxanda, să nu stângă neamul,
 Luă pre Alexandru ce-i zic Lăpuşneanul.
 Domni ş-acesta bine şi-n Slatină-ş fece
 Mănăstire frumoasă, pre toate le-ntrece.
 De pre feţ n-au rămasu-i, iară de pre fiice
 Sânt a Țărâi a lui rod boicri cu ferice
 Stătut-au în Moldova domnul Ioan-vodă,
 Cu doamnă-sa Maria, nelăsându-ş roadă.
 Bătut-au cu izbândă, concenind vrăjmaşii,
 Dară prietinul viclean i-au smintitu-i paşii,
 Dând coaste cu păgânii, făcându-i sminteală,
 Lui osândă şi Țărâi lăsând osteneală.
 De-acmu de-ar sta Moldova tot ceasul pre răcă
 N-a mai putea să scape turcilor din brâncă.
 Pre urma acestuia fiul Mihonii-vodă,
 Din Țara Muntenească sufletească roadă.
 Pătru-l cheamă pre nume şi n-are prihană,

Lăsatu-ș-au în țară slăvită pomană
 Mănăstirea ce este în deal la Gălata,
 Că este pentru oaspeț tot cu masa gata.
 Stăpânit-au Moldova domnul ce-i zic Iancul,
 Și cu nemulțămire i să spune Veacul.
 Ștefan-vodă din Pătru care mai sus scrie,
 Tinerel ș-au domnitu-ș mică bucurie,
 Că era țara stânsă de dese războaie
 Și nu putea stăpânii domni-n bună voaic.
 Stătu domn Aron-vodă, lăsat-au pomană
 Svânta sa mănăstire, și n-are prihană.
 Deac-au făcut și bine, lăsându-ș domnia,
 După dânsul stătu-au domnul Ieremia.
 Acesta de pre rudă i-i nume Movila,
 Că Dumnezău ș-au tinsu-ș și preste dâns mila.
 După dânsul domnit-au și Simeon-vodă,
 Lăsat-au și pre-acesta Dumnezău cu roadă,
 Că i să știu cuconii sufletească viță,
 De-i făcură cu Domnul în ceri cunoștință.
 După dânsii și Ștefan Tomșea ce-au fapt Solca,
 Domn destoinic, și-n zile-ș au potolit holca.
 Că-n zilele acelea, prin dese războaie,
 Lăcuiitorii țărâi trăia cu nevoaie,
 Fost-au Gașpar, și fost-au Radul domn pre pace,
 Cu bună-nțâlepciunc, tuturor cum place.
 Ș-Alexandru Iliăș, dintr-a țărâi viță,
 Au domnitu-ș în țară, negăsând priință,
 Când păgânii accia ce sânt dintr-Agara
 Concenia-n tot feliul ticăloasa țara.
 Barnovschi Miron-vodă are îndrăznire
 La Dumnezău cu svinții, fără de-ndoire.
 Moisi voievoda,-n cereasca movilă,
 Cu frații săi trăiește-ntr-a lui Hristos milă.

Și Vasilie-vodă cu domnii în rândul
 I-au dat Hristos odihnă precum i-au fost gândul,
 Cu doamnă-sa Tudosca prăvind cu dulceață,
 Cu ale ci odrasle, pre Hristos în față.
 Gheorghii Ștefan-vodă el încă nu-ș pierde
 Nedejdea de la Domnul, ce totuș să-ncrede.
 Și pentru Ghica-vodă laudă să zice,
 Că de-a rândul cu svinții, trăiește-n ferice.
 Lui Ștefăniță-vodă Dumnezău să-i facă
 Odihneală cu domnii de viață, să-i placă.
 Cu a sa bună maică, cu Ecaterina,
 La domnul din dreapta să-i fie odihna.
 Evstratie Dabijea scris este la viață
 Să trăiască cu svinții în rând, fără greață,
 Cu iubita sa hiică, cu doamna Maria,
 Să nu li să mai stângă în veci bucuria.
 Și doamnă-sa Dahina încă să să vază
 La Dumnezău în casă cu dâns, să să-ncrează.
 Și Duca-voievoda Dumnezău să-i caute
 Sufletul cu odihnă-ntr-a sa bunătate.
 Iliăș Alexandru, din domnii de țară,
 Prin săraci ce da milă ș-au tins spre ceri scară.
 Și Petriccico Ștefan-vodă ș-are parte
 În ceri cu domnii țărâi și-ntr-a vieții carte.
 Cu luminat cinstită doamnă-sa Maria,
 În ceri să le găteze Hristos bucuria.
 Lui Dumitrașco-vodă bine să să zică,
 Că certă pre viclenii de le dede frică.
 Domnit-au după dânsul Antonie Rúset,
 S-aibă cu domnii parte ș-a lui cinstit suflet,
 C-au lăsatu-ș pomană cât au putut face,
 De-i Dumnezău cu svinții trai în ceri cu pace.
 După Antoni-vodă domni iarăș Duca,

De la vlăşescul scaun venind cu porunca
 De la-mpărat, să-ş şază domn bun preste țară,
 Să giudece săracii într-a ei hotară.
 Dară ismailtenii a sa lăcomic
 Nu vor mai părăsi-o într-a lor vecie.
 Dăjdi și biruri, prumute, barot, zaharele,
 Și cu alte dări multe, cu destule rele,
 Pustiit-au Moldova ținuturi prin toate,
 Ca iadul fără satău să să-mple nu poate.
 Dară vinovat cine-i Domnul au-i țara,
 Cându-i astăz Moldova de toată ocară?
 Jecuită, prădată, stricată și arsă,
 Unde-i cauț te-mple jela cu inemă arsă.
 Nu ni-i vinovat nime pentru răutate
 Ce pățim pentr-a noastre cumplite păcate,
 Că la noi ș-au făcutu-ș păcatul cuibare
 De giurământuri strâmbe-n giudeț necăutare.
 Biruiește cu măzida cela ce-i cu vină.
 Și strică direptatea celui fără vină.
 Avem și pentru preuț osândă destulă,
 Că-i asuprim de-i scoatem din casă sătulă,
 Făcându-le pedcapsă și grea supărare,
 De nu mai au în țară popii așezare.
 Că lor le este ciuca de tot să le-agiungă,
 Treaba lor să le fie toată vremea-n rugă.
 Altă nemic să n-aibă să le dodeiască,
 Lui Dumnezău tot ceasul să stea să slujească.
 Avem și pentru farmeci la Dumnezău ură
 Și ce omul să schimbă dintr-a sa făptură,
 Cu ghidúșuri, cu turcă, cuci și cu geamale,
 Tras în vale ș-alte din păgâni tocmale.
 Ș-au perit biata țară de păgânătate,
 Dumnezău o va-nvie-ntr-a sa bunătate,

Să să-ntoarcă și Svântul la a sa moșie,
 La odihna bătrână la mitropolie.
 Craiului Poloniei fără de zăbavă,
 Lui Ioan al treia, să-i rămâie slavă,
 Ș-a lui milostivire să să pomencască
 Prin țări, prin toată lumea-n veci să să cinstească.
 Și lui Constantin-vodă Dumnezău i-a face
 Locul în rând cu svinții, precum i să place.
 Iubitele odrasle pre urmă să-i șază
 În scaun și pre pace țara să-ncrează.
 Și cu boierii țărâi gând de bine s-aibă,
 Să poată trăi țara cu bună oslabă.
 S-aibă de ce le zâce mulț ai să trăiască,
 Și Dumnezău în țară să să proslăvească.
 Dă-le, Dumnezău svinte, Svântul să le vie
 În țară în Moldova și cu bucurie,
 Ca-n zâlcele bătrâne, și fără zăbavă,
 'N svânta mitropolie ce este-n Suceavă.

1681–1690

RADU GRECEANU
POVESTE DE JALE ȘI PRE SCURT

asupra nedreptei morți a preacinstiului
 Costandin Cantacuzino
 marelui postialnic al Țării Rumânești

Pământule și ceriule, stelele, și tu, lună,
 Boiari, striini și rudelor, s-ascultați d-ănpreună,
 Împărații și prințipii, și toată politiia,
 De la mare până la mic, să vedeți istoriia,
 Pentru ca să vă minunați de marea strâmbătate,
 Care scrie că s-au făcut din multă răutate!
 Zic, dară, și voi, pietrilor și liamnelor, să plângeți,
 Și tuturor săracilor, de jale să vă atingeți!
 Și toată ticăloasa Țara aciastă Rumânească,
 Cu toate mănăstirile împreună, să jălască
 Pre Constantin postialnicul, pre Cantacuzinescul,
 Pre marce acela omu și prea înțeleptul!
 Că priiatenii săi cei buni, care-i iubiia foarte,
 Accia l-au zavistuit și l-au adus la moarte
 Cel ce cu blagocesvie și frică dumnezeiască,
 Și cu smerire pururea, pohtiia să trăiască!
 Priiatenii lui cei aleși, care-i trăgea nainte,
 Și pentru dânsul toți era la milă și la cinste!

Că din săraci și din nimic i-au scos la boerie,
 Și i-au făcut pre ei slăviți, cu multă bogăție!
 Accia sânt lui vânzători, multe minciuni mărturisescu-i,
 Și ca să-l omoară pre el, multe meștersugescu-i,
 Zicându-i c-ar fi umblat ca să schimbe domniia
 Și, domnului care era, să aducă mazăliia!
 O strâmbătate ce-au făcut accia, vânzătorii,
 Și de sânge <ne>vinovat, accia vărsătorii!
 Și ca să știe tot omul aceaia strâmbătate,
 Care-au făcut' acei vrăjmaș, cu multă răutate,
 În cartea ceasta eu li-am scris, precum s-au întâmplat,
 Că, când l-au omorât pre el, de față m-am aflat.
 Când Mihnea s-au întâmplat în Țara Rumânească,
 Scârba pustietății, și el ca să domnească,
 Pre toț boiarii cei fruntaș vrut-au ca să-i omoare,
 Ca să lucreze ce ar vrea, precum lui i să pare
 Pre șaisprezece boiari mari îndată i-au închis,
 Și într-o noapte i-au omorât și casele li-au stinsu.
 Numaidcât i-au sugrumat pângăritul acela
 Nejudecați, nevinovați, ucigașul acela!
 Omorât-au și pre ai lor, averile au luat,
 Și pre alții mulți de ai lor în temniță au băgat.
 Atuncea Cantacuzino, cu multă înțeleptie,
 Au cunoscut, și au pribegit, cu a sa avuție,
 Și în Moldova au trecut, cu toată casa lui.
 Unde mergând el, s-au găsit pre cei doi frați ai lui,
 Pre Toma și Gheorghie, cei ce era slăviți.
 Șapte luni în casa lor șăzut-au tot slăviți.
 Mihnia, dar, dacă au aflat de a lor pribegie,
 Numaidcât, cu multe daruri, scrie la Împărăție,
 Multe pungii făgăduiaște, ca doară i-ar face moarte!
 Scrie că e obrezuit, și alte câte poate,
 Și cum că, câte fielenii s-au întâmplat domniei,

Toate de el că s-au făcut, dă știre Împărăției.
 Și pentru aceia au pribegit, pentru ca să scoarnească
 Împărăției scandală, și réle să pornească!
 Și cu mânie s-au pornit veziriul și împăratul,
 Și capigii cu cărți trimit, ca să-i aducă capul,
 Însă scriind la Ghica-vodă, să facă nevoință,
 Pre Costandin postelnicul îndată să trimiță,
 Că de domnie s-a lipsit și capul îș va pune!
 Care văzând Ghica-vodă că acéstea nu sântu bune,
 Dăstulă groază l-au coprinu; fiind și cu credință,
 Nu putea face într-alt chip, fără cât să-l trimiță,
 Ca urgiia împăratului el să o potolească,
 Așa el socotiia bine să nemerească.

Eșit-au, dar, cu frații-s, cu toată familia,
 Plângere mare să făcia la toată politia!
 Neavând nădiajde a-l mai vedea, și să aibă mântuire,
 Nu să putia îndura dă el, nici a să despărțire.

Decii, așa, numaidcât singur călătorește,
 Lăsând pre toți alalți ai săi, la Țarigrad soséște.
 Și nici pre unul n-au luat, dăn câți era cu dânsul,
 Fără cât pre nepotul-său luatu-i-au cu dânsul,
 Pre Dumitrașco adecă, căci îl avea mai bine,
 Nedespărțit de fii lui, așa îl avea mai bine,
 Și de céle ce-i să întâmpla, spre el avea credință,
 Numai cu el să sfātuia, făr' dă nici o ferință,
 Neavând nădejde dăspre el să aibă răutate,
 Căci nepot având pre el, știia o direptate.
 Din Țarigrad era născut, a neamului stâlpare,
 Din mahala dă la Fener, tocma dă lângă mare.
 Și rămânând el acolo sărac, făr' dă părinte,
 Nepedepsit, și neînvătat, era și fără minte,

Sărac, lipsit, nenorocit fără dă nici un bine,
 El era și desfrânat și fără dă rușine.
 Iar niambul lui nu l-au lăsat a fi într-acea rușine,
 Ci l-au trimes la unchiu-său, ca să-ș găsească bine,
 Ca să slujească, mult- puțin, să dobândească minte.
 Și unchiu-său l-au priimit cu bine și cu cinste,
 Și între coconii lui îl avea, la mare socotință,
 Ca pre un fiu îl iubiia, cu bună cuvîintă,
 Cu totul nevoindu-să ca să să pedepsească,
 Și de réle ce avea el să se pedepsiască.
 Iar încăș și mătușă-sa, acia dă bună viță,
 A domnului Șerban-vodă fiică era iubită,
 Tocma ca oichii îl ținia, cu multă căutare,
 Și cu coconii să afla la multă dăzmierdare.
 Căci la blagorodnic și bunătatea ei
 Alta în lume nu să află înaintea dumneaei,
 La înțelepciune ce avea și multa cunoștință,
 La priimire de striini, cu mare cuvîintă.
 Iar și coconii dumnealor, tocma ca pre un frate,
 Așa întru dâșii îl avea neosebit, la toate,
 Ce învățatură n-au luat nimica de la dâșii,
 Nice el firea ș-au schimbat, încât au fostu cu dâșii!
 Că arapul, cu spălatul, nu poate să se albească,
 Nice hirea cea ria lesne ca să să părăscască!
 Iară încăș cu acéstea toate, fericitul acela,
 Ci hirea lui o cunoștea înțeleptul acela,
 Să nevoia cu învățaturi ca să-l învețe minte,
 Și cu totul să siliia ca să-l scoață la cinste.
 La domnul Costandin vodă pre el l-au curtenit
 Și la cămara domnului pre el au rânduie,
 Și înaintea îl trăgea, să aibă îndrăznire.
 Iar curând și acolea ș-au arătat hirea,
 Și-n scurtă vréme l-au gonit, pentru bicisnicia

Că răutățile ce aveau nu îngăduia domniia:
 Necurății și curvării și multe furtișaguri,
 Să nu să tinză și mai multu, să facă ș-alte jafuri!
 Și așa norocul i-au slujit cu boiariul acesta,
 Că la pedeapsă ar fi ajunsu becisnicul acesta.
 Că nu puține răutăți, ce multe făcea foarte,
 Iară Costandin postelnecul i-au scos capul dânu moarte.
 Și iarăși ca pre un fecior, de pururea îl iubiia,
 Nici dăcum uitându-să la cele ce auziia,
 Nici de lângă dumnealui atuncea l-au lăsat,
 Ci ca pre un bun credincios, cu dânsul l-au luat.

Și așa dânu porturi s-au schimbat, altele au luat,
 Și pre suptu cumpărat au purces, calea ș-au căutat.
 Sosit-au și la Țarigrad, și noaptea, au intrat,
 La casa dragomanului curând au alergat,
 La Panaiotachi, zic, precum ați auzit,
 Ca la un priiaten bun, la el au năzuit,
 Care ajutoriul creștinilor pururea să arată.
 Și, cum află, au alergat, l-au înbrățișat îndată,
 De-ale norocului tâmplări foarte se minunează,
 Și nu puțin den inimă cu lacrimi suspinează.
 Cu mângâiere înțelepțească la sine îl priimește,
 Întrebă-l și de patime, și bine-l socotește.
 – Roagă, zice pre Dumnezeu, nu te întrista nimica,
 Că acéstea toate s-or griji și las<ă> toată frica!
 Și alte multe mângâieri ca acéstea i-au adusu
 Și apoi cu cinste în casa lui pre dânsul au ascunsu.
 Atuncea dar, cu mintea lui și voia cea veghiată,
 Care avea acel boiar și cinstea de la Poartă,
 În scurtă vreme am aflat să-i fie isprăvit,
 Și urgiia și mâniia toată o au potolit.
 Adecă a viziriului și altor tuturor,

Și apoi dă față că l-au scos naintea tuturor,
 Și la vizirul că l-au dus, de s-au împreunat,
 Și priiaten credincios a fi l-au așăzat,
 Cu un vizir ca acela, ce foarte era vestit,
 De vriadnec și de înțelept și foarte iscusit,
 Și n-au priimit pungile ce Mihnea îi trimesese,
 Că cu o sută de povări de bari îl ajunsese.
 Iară dă la el mai puținel, mai și de jumătate,
 Au priimit și au poruncit să aibă dreptate,
 Cât nimeni n-ar fi mai fi crezut un lucru ca acesta,
 Că va scăpa și va fi cu cap, boearenul acesta!
 Iar Dumnezeu l-au izbăvit, acasă-ș l-au adus,
 Și pre ficleanul Mihnea-vodă foarte rău l-au supus.
 Că cel ce groapa altuia să sape să brodește,
 Acela într-înșă va cădea și nu să domiréște!
 Și cine răul altuia a face să gândéște,
 Nu știe, ticălosul, că la capul lui soséște!

Atuncea, dar, Ghica-vodă țara că au domnit,
 Care mai nainte vreme Moldova au stăpânit,
 Și pre acestu boiar, ce am zis, la cinste îl avea,
 Măcar că el nicidăcum boerie nu vrea,
 Nici la curte pururea să miargă pohtiia,
 Ci ca să șază pururea la sate-ș fugiia,
 Ca să petreacă în liniște întru a sa smerire.
 Și când domniia îl chiema, de vro ajutorire,
 Pentru vrun sfat sau altu ceva, atuncea el mergea,
 Și iar curând să înturna, la sate-ș să ducea.
 Pre Dumitrașco să aducă nainte siliia,
 Și din coconii săi nimic pre el nu osébiia.
 Iar nu cu alte ficlenie-i, răpiri și meștersuguri,
 Cum el apoi s-au arătat, cu multe ficlesuguri,
 Ce încă pre el să nevoia ca să-l înbogățească,

Căci îl ştia că e sărac și vrea să dobândească.
 Și nebuniile ce făcea, toate i le tocniia,
 Și mai vartos rușinile i le acoperiia;
 Și cu totul să trudiia trebile ca să-i facă,
 Ca el să fie odihnit și întru toate să-i placă.
 Și acestia toți văzându-le, tare îl cinstiia,
 Și, suptu aripa unchiu-său, dă el toți să temea.
 Luat-au și dregătorii, la cînste au încăput:
 Ciauș, portariu și vistiîar, domniia l-au făcut.
 La toate, în casa domnului, el liagă și dăzleagă,
 Ca cum ar hi fost sângele, pre nimeni nu întrebă.

Deci, când pașa al Dârstorului în țară au venit,
 D-au prinsu pre domnul Ghica-vodă, de l-au și mazălit,
 Și cu răpire l-au luat, nimica nu i-au lăsat,
 Și la împăratul cu dăgrab trimisu-l-au legat,
 Pentru că nu vrea să trimită bani la împărăție,
 Nici țara să scuture de multa datorie.
 Pentru acéia s-au lipsit îndată dă domnie.
 Și așa la temniță îl trimite, cu scârbă și urgie,
 Și de domnie socotescu pre altul ca să facă
 Și să mira: care ar fi viziriului să placă?
 Iar Costandin postialnecul, aflându-să la Poartă,
 Stătut-au cu osârdie la împărăția toată,
 Pre nimeni altul n-au pohtit s-apucc dă domnie,
 Pentru că lui i să trecea atunci la împărăție.
 Ci pre Grigore au pohtit, de i s-au dat domniia,
 Pre-acesta ce l-au omorât, pentru prietenie!
 Așa fac și năpârcile, mumăni-le-ș omoară,
 Că dacă crescu, le găurescu, și iale le omoară!
 Foarte peste putință mi-e să ți le povescescu,
 Cu graiul și cu scrisoarea să ți le dovedescu,
 Cu câte slujbe acestui domnu el i s-au arătat,

Și la câte boiarenul acesta s-au aflat,
 Cu slujbe și cu sfaturi bune, cu driaptă credință,
 Cu numele cel bun al lui, cu multa nevoință!
 Că atunci el de ar hi lipsit, n-ar hi luat domnie,
 Nici tată-său n-ar hi scăpat atunci den pușcărie.
 Ce după ce au mersu în țară, au fost cu vrednicie,
 Și cu vréme au ușurat țara de datorie.
 Că sfiatnic bun îi lui era, și bun învățătoriu,
 Cât îl făcuse de-i zicea „drept judecătoriu“.
 Și după ce domniia bine de tot să întemeia<se>,
 El încă s-au tras înnapoi, la țară să dusése,
 La satele-ș să preunbla, cu lunile el șădea,
 Așa pustiul iubiia, ca și o turturea.
 – Eu zice, am bătrânit, ce mai voi eu în lume?
 Că pârțiciaoa ce mi-au fost, eu mi-am luat dăn lume!
 Nu-m trebuiiaște boerie, nici să fiu la curte,
 Feciorii miei că vor sluji domnului, la curte.
 Eu să-m păzescu bisérica și să mă pocăescu,
 Și să-m postescu sufletul, de moarte să gândescu!
 Aceștia ziciia și scriia, la sate-ș fugiia,
 Că la casa lui să șază, așa el pohtiia.
 Când au fost cursul anilor, în mai trecuți ani,
 La o mie șai[sic] sute șaizeci și trei de ani,
 Atuncea s-au rădicat turcii ca să oștiască,
 Și cu gréle oști au mersu în Țara Ungurească
 La cetatea Uivarului, de o au încongiurat,
 Și cu putere și războiu pre dânsa o au luat.
 Atuncea dar, și domnului de Țara Rumânească,
 Venitu-i-au și lui degrab' poruncă împărătească,
 Și cu oastea lui au mersu unde i-au poruncit,
 La cetatea Uivarului, precum aț auzit.
 Lăsatu-s-au și ispravnece a fi mare și tare,
 Pre Dumitrașco, care am zis, vistiîariul cel mare.

Și el, numai cum s-au văzut la atâta volnicie,
 Așa i să năuciia, ca cum ar hi având domniia.
 Atuncea, răutatea lui să ascunză nu mai poate,
 Și lăcomiia ce avia, să spui, nu mi să poate.
 Ca cânila făr' dă bătu, ca ursul dăzlegat,
 Și ca șarpele de iarbă, când iaste deșteptat,
 Ca lupul când întră în stână și vulpea în cotețu,
 Înaltă-să, truféște-se și foarte e semetū,
 Și oichii i să turbură de marea lăcomie,
 Și pre nimeni nu mai vedea, de multa trufășie!
 Scos-au biruri și nevoi atuncea pre creștin
 Și ei, cu lacrimi plătiia și le da tot deplin.
 Unde află de argintu, trimite dă-l răpéște,
 Și totdeauna el timin șade de tipărește,
 Foarte mulți, nenumărați, la Țarigrad trimite,
 Și de frica lui Dumnezeu nu-ș aduce aminte.
 Și alte réle ce făcea, de nu sântu să să scrie,
 Nici în urechile cuiva iaste ca să să spue.
 Iar bătrânul postialnecul în țară rămăsese,
 Și câte treci feciorii ai lui la oaste să dusese.
 El nu putia îngădui, dacă vedea de acéstea,
 Măhnéște-se, întristează-se, și-i zice: – Ce-s acéstea,
 Bre, Dumitrașco, ce lucrezi? Bre, străngeț mintea în cap,
 Și socotéște cea de apoi ce-ț va veni la cap!
 Că tu știi țara aceasta, că mulți ca tine au pus,
 Și Dumnezeu pre cei ce sânt răi, la bine nu i-au dus!
 Precum aspidei e cu greu cântarea să auză,
 Și, auzind, să turbură și fuge să nu auză,
 Să otrăviaște dă mânie, cât va ca să plesnească,
 Și, de ar ști pre cântărețu, ar vrea ca să-l zdrobească!
 Așa și lui, cuvintele unchiu-său nu-i plăcură
 Căci vedea și pricepea că réle de el fură.
 Să sfărâma cu inema și vrea ca să să plăce,

Gândindu că de să va vâdi, mai bine să să înnécc.
 Și atâta să năcâjiia, nu știe ce va face,
 Véde că să dăscopere, miră-se ce-a mai face,
 Și rialele ce au făcut stă dă le socotéște.
 Că multe-s și nenumărate, aciastea el gândéște.
 Că de vor veni boiarii din Țara Ungurească,
 Și slujitorii ccilalți de Țara Rumânească,
 Și vor afla ce-au lucrat acest câine turbat,
 Vor alerga cu mic cu mare, ca cerbul însetat,
 La izvorul cu apa riace, la Constandin Bătrânul,
 Și-ș vor plânge obidile de Dumitrașco păgânul!
 Și el, știindu-i faptele, nu le va îngădui,
 Ci în față, toate, Domnului i le va vâdi!
 Drept acéia socotéște rău sfat să săvârșească,
 Pre făcătorul lui de bine de viață să-l lipsească.
 – De no a lipsi bătrânul, zice, acesta de la mijloc,
 El, toate câte am făcut, socote-le-va la mijloc,
 Și piarde-voiu câte-am furat, zău, poate fi și viața!
 Iar dacă va peri acesta, eși-m-va toată ghița,
 Toate pre voe îm vor fi, cînstea îm voiu mări,
 Strânge-voi și avuție și mă voi îmbogăți!
 O, Iuda fără de lége, ce-s ciale ce gândéști
 Și dreptul Dumnezeu, nimic nu chibzuești?

Și atunci mii de răutăți la domn încépe-a scrie,
 Și pre bătrânul, unchi-său, vrăjmaș că-i iaste, scrie.
 Cum că nu lasă pre săraci dăjdile să-ș plătească,
 Adecă pre pământiani, nimica să plătească.
 Cuvinte réle sămăna de domnul; n-au perit
 Și cum nu mai iaste el domnu, așa el au mințit!
 Ce-n locul lui Grigorie pre Șarban au făcut,
 Pre fiul postélnecului, așa el l-au vândut!
 Aciastea el, ca un păgân, domnului le scriia,

Că le scornéște unchiu-său, așa el bârftia.
 Că acéștia multe scornia, că țara le grăiaște,
 Ca el să aducă pacoste unchiu-său, să trudéște,
 Și cum că nimeni nu-l ascultă, nici îl mai cinstéște,
 Pre el, ca pre un isprav nec nici îl socotéște.
 Mergia la doamna, zvăpăiat și rău să obdiia,
 Tocma ca un îndrăcit, așa să izmeniia,
 Cu jurământ să blesteme pre unchiu-său, să jură,
 Cum dă la el să nascu acéștea, pre Dumnezeu să jură!
 Și pre doamna o spăimânta, îi zice, ca să fugă.
 La turci dăcinea, îi zicea, să treacă să să ducă:
 – Că bătrânul Costandin asupra-ni să scoală,
 Că cu rumânii s-au unit și au făcut răscoală!
 Și céia pre el îl credea. La domnu șade dă scrie,
 De câte el că-i zicia cu această ficlenie,
 Până când domnul au crezut și tare să scârbéște,
 Spre feciorii bătrânului cu greu el să pornéște,
 Cu înfruntare el îi suduiaște făr' dă nici o pricină,
 Tot înpotrivă le grăiaște, făr' dă nici o vină.
 Iară ei bine-ș cunoaștea și mult să dosădiia,
 Și de mâniia domnului rău să năcăjiia.
 Și Caragia, ce pohtiia ca să ciocotnițească.
 Găsit-au vréme să aibă a face și multe să pornească.
 Altele zice către domnu, altele către dânșii,
 Până au întărâtat pre domnu cu mânic spre dânșii.
 Că toți îl știți pre Caragea, pre cânilé acela;
 Drept acéia voi să zic de puciosul acela!
 Pă Dumitrașco l-au făcut priiaten și fărtați,
 Ca să mănânce pre bătrân, câinii era turbați.
 Scrie acela de acolo, și acesta le întărăște,
 Unul pre alaltu în răutăt bine să povățește,
 Până ceia ce doriia s-au învrednicit să fie,
 Că domnul munte s-au făcut, de multa lui mânie.

Atuncea, după ce-au aflat striinii: moldovénii,
 Carii cu domnul să afla, și tot țarigrădenii,
 Și nici un folos nu avea, nice o volnicie.
 Drept acéia, să bucura de cea ce era să fie,
 Ca să tâmpléze doar și lor să apuce boerie,
 S-aducă și ei biiatei țări multă becisnicie,
 Să mănânce și să scrice, să facă și ei silă,
 Și sângele săracilor să-l bea făr' de milă,
 Să răpească și să fugă la a lor pustictăți
 Neavând cine le lua siaama de răutăți.
 Drept acéia au încéput ca să ciocotnițească,
 Lui Caragea a să închina, și ca să-l văznisească.
 Și el acéștea le pohtiia și bine-i povățuiaște,
 Și încă la domnul, câte unul, pre toți îi curteneăște,
 De fii postelnecului minciuni mărturisescu,
 Că cutare din boiari acéștea povestescu:
 – Așa au zis și către noi, și noi îi amăgim,
 De să dășchid ei către noi, și-i meștersugim!
 Ca cu de acestu fél Caragea amesteca domniia,
 Și cu multe meștersuguri el înșăla domniia
 Atâta, cât au poruncit să-i scoată dăn boerie,
 Pre trei fii ai postelnecului, cu scârbă și mânie,
 Să nu mai aibă volnicie, ci ei lipsiți să fie,
 Să să ducă pre la sate, la curte să nu vie!
 Și Caragea tot nu înceta, ci grea pâră le face,
 Și Dumitrașco, d-acolo, pentru bătrân nu tace.
 Și așa urgiia domnului dăn zi în zi o sporescu,
 Și tot spre réle hotărâri să vie, o întărescu,
 Întoarse-se dă la războiu și-n țară cum soséște,
 Pre Șarban ș-alți din boiari să-nchiză poruncéște.
 Eșitu-i-au și bătrânul întru întâmpinare,
 Să i să închine cum știia, că ficleşug el n-are,
 Și obraz sălbatic află, alte lucruri véde,

Uită-se la panurghii și multe réle véde.
 Ciarcă să afle, nu poate, pricina ce să fie,
 Și dragoste ce era întâi s-au întorsu spre vrăjmășie.
 Roagă-se pentru feciori, nicicum nu-l aude,
 Îi pomenéște slujbele, nimica nu-i răspunde.
 O, vrăjmășască tiranie, inimă înnegrită,
 Prieteșug nestătătoriu, multă slujbă perită!
 Așa să întoarnă înapoi, să duce către casă,
 Și cum că domnul au crezut multe obăzi varsă,
 Cuvintele unui nebun, păgân și îndrăcit,
 Și așa, cu ale lui minciuni, de tot l-au prelestuit!
 – Întrebă, zice, pre boiari, pre preoți, și pre alăți,
 Și atuncea facă hotărâre, la cei ce-s vinovați!
 Acestea el să obidiia și cerea judecată:
 – De iaste, zice, vinovat, să-ș piară după faptă.
 Iară Dumitrașco era mortu, să nu să dezgolească,
 Rușinile și faptele să nu i se dovedească,
 Sau să nu auză săracii de năpastea aceasta,
 Și-or alerga, de vor striga nedreptatea aceasta.
 Drept acéia, au alergat ca o hiiară turbată:
 – Doamne, zice, iată perim și noi și tu odată!
 Plânge, strigă, să ucide și zice: – Acum grăbește,
 Că bătrânul în acest ceas la toț el poruncéște,
 Cu răvașă și scrisori, să vie să ne înpresoare,
 Și ei, cu mic cu mare vin, pre noi să ne omoare!
 Și pre la turci au poruncit să vie să cuprinză,
 Că domnul, zice, e hainu, să vie ca să-l prinză!
 Pre légea mia, doamne, zicea, pre Dumnezeuul mieu,
 Să <n-a>m parte dă Ruxandra mea, că nu-s din capul mieu
 Ce bătrânul opincile va să-ș încalțe, zice;
 Și pre noi, de undi-am eșit, va să ne bage, zice!
 Și mincinoase mărturii atuncea-au scos îndată,
 Pre Caragea și pre Vărzarul, ce striga totodată:

– Doamne, omoară-l, nu-l ținia, că iaste rău dă noi,
 Că vei vedea măriia ta, că te-î căi apoi!
 Și domnul chiamă un căpitan și cu poruncă îi zice,
 Să miargă cu slujitorii, pre bătrân să-l rădice
 Și îndată, după poruncă, la casa lui s-au dus,
 Și fără viaste l-au luat și-ntr-un car l-au pus.
 Singur pre dânsul l-au luat, nu știe unde-l duce,
 Și, cu grabă dă olac, la Sinagov îl duce.
 Zicea pre cale și-ntreba: – Oare unde mă duce?
 În ce pustiiu și în ce munte mă duc ca să mă arunce?
 Și căpitanul îi zicea: – Nu te întrista, jupâne,
 La mănăstire ne ducem, la Sinagov anume,
 Ca să șazi ceva acolo, până când va mai tréce
 Urgiia, zice, a domnului și cu bine să plăce,
 Și iar la cinstea cea dintâi și acea volnicie
 Te va aduce Dumnezeu, cu multă bucurie!
 Și așa la Sinagov sosesc, tocma la mănăstire,
 Și cu podul balta-l trecură, la locu de peire.
 Și acolo el sosind, avu puțină mângâiare,
 Și can dă vréme să culcă, de multă întristare.
 Și atuncea, iar numaidecât, aceia vânzătorii,
 La domnu au mersu, de-au grăit, de moarte îndemnătorii:
 – Doamne, acum pre tată-său feciorii vor să scape,
 Și într-o noapte vor să-l ia, cu toții vor să scape!
 Că satele-ș vor rădica, să miargă să-l răpească,
 Și în cea de apoi, ce vor lucra, tot omul socotească!
 Și noi, doamne, cu mic cu mare, vom fi de peire,
 Că de domnie ne vom lipsi, zău, și de stăpânire!
 Și domnul, cu mai rea scârbă atuncea să pornéște
 Ca să-l omoară numaicât, îndată poruncéște.
 O, poruncă păgânească și mare tiranie!
 Pârâșul nefiind de față, ei sântu tot mărturie,
 Vrajmașii îi sântu pârâș lui, ei mărturisescu.

Și foarte strâmbă judecată îndată săvârșăscu!
 Grebescu-să împotrivicii moartea să săvârșască,
 Ca nu cumva, lor, faptele să li să dovedească!
 Porunca, dară, numaidecât trimit la mănăstire,
 La căpitanul poruncesc ca să-i facă peire.
 Și acela, foarte degrab să toace, poruncște,
 Și biserică o deșchide, nimic nu zăbovesțe.
 Decii să duc și la boiaru, îi zic să să dăștepte,
 Să miargă la biserică, nimic să nu aștepte.
 Și el, mirându-să, zicea: – Oameni buni, nu e vremea,
 Că dă cu scară încă iaste, de utrană nu e vremea!
 Și cu degrab să sculă, la biserică miarse,
 Și lacrimi neîncetate începu ca să viarse.
 Vede făclii și lumânări, că toate era aprinse,
 Închină-se și roagă-se, cu inimă întinsă.
 Atuncea îi zic: – Jupâne, mergi, mergi să te pricețuești,
 Că viața ceastă putredă vei să o priimenești!
 Și îndată să spovedui la duhovnic părinte,
 Și cu smerire să ruga cerescului părinte.
 Toată noaptea stă la rugă, cu multă osârdie,
 Și dimineața s-au aflat la sfânta liturghie,
 Și ertăciune, cu smerere, despre toț ș-au luat,
 Apoi cu frică el au mersu de au îngenunchiat,
 Și cu prea sfintele taini el să priciștuiuște.
 Și, mulțămira Domnului, cu lacrimi săvârșăște.
 – Fie numele Domnului, de-acum blagoslovit!
 Aceasta zice și tăcu acest prea fericit.
 Nu să îngroziăște, nicicum, nici să spăimântează,
 Nice plânge cu obidă, nici să întristează.
 Ce cum au fost el mai nainte, la toate pedepsit,
 Așa și-asupra morții au stătit îndârjit.

Eșiră dăn biserică și miarsără în casă,
 Și porunci egumenul să grijească dă masă.
 Să facă ospătu boiariului, ca să-l mai înbunéze,
 Și de multa inema rea ca să-i mai alinéze
 Și el la masă au șăzut, după orânduială,
 Nimic dăn obște n-au ieșit fără de socotcală,
 Iar din masă n-au luat nimic să bage în gură,
 Nici bucate, nici ceva, sau măcar băutură.
 Ce zice: – Eu am ospătat pâinea cea îngerească,
 Și păhar eu am priimit, să-m dea viață cerească!
 Mâncat-am trupul lui Hristos, nu voiu altă mâncare
 Și sângele lui am băut, să nu aibă însetare.
 Vriadnică iaste hrana ceasta dă sațiu ca să-m ție,
 Și altă mâncare nu pohtescu, măcar cum să fic!
 Acéstea și alte zicea. Nimica n-au mâncat.
 Ce pu...

1696–1699

ANONIM
 ISTORIA LUI CONSTANDIN-VODĂ
 BRÂNCOVEANUL

O, poveste minunată
 Auzită în lumea toată
 Din-ceput și din vecie
 Precum și la cărți ne scrie
 Cuvântul cel tipărit
 Carele iaste adevărit.
 Că lumea iaste trecătoare
 Și încă foarte înșălătoare
 Și mai mult amăgitoare,
 De-i face și-i amăgește,
 Și tot așa îi prilestește
 Pre domni și pre împărați mari
 Și pre cei ce sânt mai tari,
 De vorbescu de avuție
 Și să țin în sămeție,
 Ca cându nu ar avea nici o moarte
 Și într-un ceas le lasă toate!
 Precum, iată, am privit
 Și Constantin-vodă ce-au domnit;
 Întru ani doaozeci și șase

Bine să înrădăcinase;
 Totodată să sculară
 Și dușmanii îl luoară
 Din scaun, din București.
 Ia să-mi șezi și să privești
 De-acest domnu mare și bogat
 În ce féli s-au adevăratu
 Că tiranul de împărat
 Un agă mare ș-au mânat.
 Și cum el au sosit,
 Fără de veste l-au lovit
 Și-i spune cu urgie
 Cu cuvinte de mazilie.

Pre boiari tare îi strigă
 Toți la dânsul să să strângă,
 Ca fermanul să-l cetească
 Și porunca să-i îplinească.
 Cându fermanul cetia
 Toți boiarii că plângea.
 Așa lor le porunciia
 Pre Costandin vod să-l dea
 Cu fii <și> cu ginerii
 Și cu toți credincioșii.
 Unde vodă auzise
 Foarte mult că să scârbisă.
 Pre boiari îi întreba
 Și prea tare îi mustra:
 – Care din noi mă vicleniră,
 Fără de veste mă loviră?
 Dar nu den destul v-am cinstit
 Și boiari mari v-am făcut?
 Cum de mine vă îndurați

Den țară mă înstrăinați?
Domnul va face dreptate
Pentru a voastră răutate.

Toți boiarii să lepăda,
Foarte tare să jura,
Cum că nu sânt vinovați,
Nici nimic amestecați.
Iar Constandin-vodă au grăit:
– Faceți, dar ce v-au poruncit
Că eu sânt ca și un gonit.

Din spătărie eșise,
Despre doamne trecusă.
Atunci doamna plângea
Și cu glas mare să jălea
Și toate le sfârșisă
Pentru amar ce le sosisă
Și coconii începură
Cu glas mare și cu-o gură:
– Oh! amară primăvară,
Cum ne iau turcii den țară,
Lipsindu-ne den domnie,
Și ne duc în grea urgie.
Acest foc, ce ne soséște,
Nu spre bine ne sfetéște.
Domnul să se milostivească.
Pre noi să ne izbăvească.

Când cocoanele auziră,
Toate la curte veniră,
Pre rându în case întra,
Cu multă jale suspina:
– Voi, taică, vă înstriinați,

Pre noi cu dușmanii ne lăsați.

Iar când fu a doao zi,
Imbri<h>orul că sosi.
Și cum el că au <so>sit,
La boiari au poruncit,
Toți boiari la el să vie,
Dentre ei domnu ca să-ș pue.
Când boiarii să adunase,
Pre Ștefan spărațiul îl alesase
Și cu halai îl luase
Și la curte îl adusase.
Ștefan-vodă au întrat
Tocma în casa cea de sfat.
Toți boiarii, pre rându,
În casă întra
Și mâna îi săruta.

Dacă de la Ștefan-vodă eșia,
Tot la Costandin-vodă trecea,
Cu plecăciune să închina
Și mâna îi săruta,
Iar Costandin-vodă grăia,
Pre Ștefan-vodă pedeapsia:
– Dacă Ț-au fost ție de domnie
De ce nu mi-ai spus tu mie?
Eu ție să Ț-o fiu dăruit,
Cu pace să o fi stăpânit.
Dar de Dumnezeu nu te-ai temut,
Ci tiranilor ne-ai vândut.
Să știi, cu adevărat,
Că nici ție nu-Ț va zăbovi
Ci Dumnezeu îȚ va plăti.

Iar Ștefan-vodă să jura,

Foarte tare să blestema:
 – Să știi, doamne, adevărat
 Că eu nu sânt vinovat,
 Nici nimic amestecat.
 Iară în știre de-m va fi,
 Dumnezeu îmi va plăti,
 Ci mă rog cu plecăciune
 Să am și eu ertăciune.

Iar Costandin-vodă să închinase,
 Zioa bună îș luase.
 Când pre poartă eșia,
 Toată țeara să strângea
 Și după dânsul mergea,
 Cu glas mare îl plângea
 Și den gură așa grăia:
 – Domnul cu pace să te păzească,
 În grab să te învârteșți,
 Iar pre noi să ne domnești
 Că cât tu că ne-ai domnit,
 Cu pace că ne-ai păzit.

Și den București eșia,
 Drumul Giurgiuului apuca
 Și dacă turcii Dunărea îi trecură,
 Ei mai mult să vesălră.
 Și Giurgiuu au zăbovit,
 Până Paștile au făcut.
 Și în Țarigrad l-au dus.
 Și în Ediculea l-au închis.
 Iar turcii năvăliră
 Și toate ale lui jăfuiră
 Și averea lui cea de mulți ani
 O luară acei tirani.

Iar, în urmă, îmbrionul
 <I>e portul și tot ocolul.

Den Edecolé îl scoasă,
 La bostangi-bașa îl dusă.
 Cându postul sântă Măriei au venit,
 Îmbrionul au sosit
 Și la împăratul mersésă,
 Sama de toate îș dedésă.
 Și atunci vréme ș-au găsit
 Și mai mult că l-au pârât.
 Iar păgânul de împărat
 Și mai rău s-au turburat
 Și la bostangi-bașa au poruncit
 Și tot postul l-au muncit.
 Iar când au fost în zioa de sântă Măriia Mare,
 Frică și cutremur tare,
 Că împăratul poruncisă,
 Pre Costandin-vodă îl gătise,
 Cu coconii dinpreună,
 Să-i aducă pren grădina împărătească
 Ca însuș împăratul să-i privească.
 Iar Costandin-vodă striga,
 Pre împăratul blestema:
 – Oh, păgâne și spurcate,
 Cum ne tai fără dreptate?
 Cu ce-ț sântem vinovați,
 De perim nejudecați?
 Că tu ce mi-ai poruncit,
 Eu toate le-am împlinit!
 Măcar <să> fiu eu vinovat.
 Dar copiii ce au stricat?
 Foc din ceri să să pogoare
 Și aicea să să aprinză,
 Pre voi pre toți să vă cuprinză,
 Cu sabie îngerească

Pe toți să vă prăpădească.
 Iar coconii mâna îi săruta,
 Și cumplită că suspina,
 Nașterea lor blestema
 Și plângea cu omilință:
 – Ce vom să ne facem, tăiculiță,
 Că vom să ne pristăvim
 Și de lume ne lipsim.
 Iar Costandin-vodă dulce îi săruta
 Și den gură îi mângâia:
 – Nu vă, fiilor, spăreați
 Ci pe Dumnezeu rugați;
 Și strigați cu tărie
 Și cu glas de bucurie,
 Că puținică durere vom lua,
 Cu Dumnezău din ceri ne vom încununa.

Atuncea gealatu i-au luat
 Și pre rând că i-au tăiat,
 Halalii că i-au rădicat
 Și în mare i-au aruncat,
 Iar doamna da-au auzit,
 Aici îndată au leșinat,
 Cutremure mari o și lovi
 Și-a treia zi să trezi,
 Cu glas mare că striga:
 – Oh! păhar ce l-am băut,
 Tot trupul mi s-au otrăvit!
 Și câți în lume de vor afla,
 Toți de aceasta să vor mira,
 De lucru ce s-au făcut
 N-au mai fost pre acest pământ,
 Că dușmanii ne vândură,
 Cu Iuda să înprotiviră.

Urgie din ceri să pogoare
 Pe dușmani ca să-i omoare
 Și domnul să le răsplătească
 Și în tartar să-i munccască,
 Muncile să nu sfârșească.
 Ei țara să o stăpânească!
 Că tot Țarigradul s-au mirat,
 Cum tatăl cu fii s-au tăiat!
 Și toți într-un ceas din zi
 În veci să vor pomeni.

Vedeți lumea cea bogată
 Cum este întru toate deșartă?
 Cât ne pare că este bună!
 Întru toate e nebună!
 Și cât o videm frumoasă
 Și rămâne mincinoasă.
 Câți cu lumea să vor uni,
 Tot în iad vor viețui.
 Și toți să să jălească,
 Ca în ceruri să să slăvească.
 Dumnezeu să-l pomenească.

1716–1730

ANONIM
*PLÂNGEREA SFINTEI MĂNĂSTIRI
 A SILVAȘULUI DIN EPARHIIA
 HAȚĂGULUI DIN PRISLOP*

Ia aminte, ceriule, și voiu grai,
 Plângând cu amar, mă voiu tângui.
 Auzi-mi, pământule, cuvintele
 Și să-mi cuprinzi lacrămile.
 Și firea toată cea omenească,
 Împreună cu mine, acum să se tânguiască:
 Că, iată, eu fata Sionului cea iubită,
 Mănăstirea Silvașului cea vestită
 Rămăsăiu acum pustie și ufilită,
 Jalnică, ca o văduvă cernită.
 Arsă cu foc și surpată.
 Și de toate cele ce avuiu prădată.
 Vază toți ceia ce trec pre lângă mine,
 De iaste la cineva durere, precum la mine.
 Că de s-ar fi sculat asupra-mi necredincioșii
 Eu m-aș fi păzit de dânșii.
 Sau turcii de m-ar fi ars și surpat
 Nu aș avea atâta mare bănat,
 Ci aciia ce împreună cu mine a fi s-au socotit,
 Credincioșii aciia m-au pustiit!

Să vie, dar, moartea preste eii
 Și să-i pogoară în iad de vii!
 O, Prislop, numit loc,
 Cum fusăși făr' de noroc!
 – Ba, eu bine am fost norocit,
 Căci sfântul Nicodim întâi aici s-au sălășluit
 Și întâiu, sfântul Nicodim mie
 Mi-au pus temelie,
 Caré stă de veacuri multe,
 Acum de oameni trecute,
 Mai nainte cu mulți ai
 De domnia lui Mătiiaș crai.
 Că acestui prea cuvios părinte și sfânt
 De la Dumnezeu i s-au vestit
 Locul pișătorilor¹ să-l găsească
 Și acolo mănăstire să zidească,
 Și în Țara Rumânească, preste munte
 Au trecut și au cercat locuri multe.
 Locul cel mai dintâiu
 Iaste în Surduc, sus pă Jâiu.
 Acolo peșteră au găsit
 Și într-însa s-au sălășluit,
 Care peșteră și până acum să găsește
 Și „a sfântului Nicodim“ să numește.
 Apoi s-au dus în țară și mai înlăuntru
 Până la apa ce să zice Motru.
 Acolo puțin au conocit
 Și, dupre vrême, mănăstire s-au zidit.
 De acolo s-au dus spre Vodița,
 Unde-i acum schitul Topolnița.
 Dupre acestea, pișătorile au găsit,
 Unde și sfânta lavră Tismeană o au zidit,
 Unde și moaștele sfântului să găsesc

Și minunile i să vestesc.
 Deci, de la sfântul Nicodim s-au făcut
 Tuturor de obște început
 În Țara Rumânească, la multe zidiri
 Biserică, schituri și mănăstiri.
 A doao lavră, Coziia, Mircea voevod o au zidit
 Și sfântul Nicodim o au sfințit.
 Dintru acéle zile bune și norocite
 Multe biserică și mănăstiri sânt zidite
 Prin toată Țara Rumânească,
 Și în toată cea Muldovenească.
 Și aici, în Ardeal, sânt multe
 Dintru acéle vremi făcute
 De domni și de boierii Țării Rumânești
 Și de a Țării Muldovenești.
 Și atâta de multe sânt,
 Cât nu le pociu scrie întru acest cuvânt;
 Zic numai una, cea mai aleasă din toate
 Care au fost vestită în gloate:
 Din Belgrad mitropoliia,
 Scaunul țării și țăriia,
 Pre care o au zidit
 Mihai voevod Viteazul, cel prea vestit,
 Mari și frumoasă, cu totul de piatră
 Și foarte bine întemeiată;
 Și dintru accasta să arată.
 Că era o pravoslavie adevărată
 Întru acéste trii țări și o credință
 Dreaptă întru sfânta Troiță.
 Atunci Dumnezeu bine au voit
 Și eu a doao oară m-am înnoit

* În original: prostime.

De o doamnă mare și vestită,
 Samfira, cea pururea pomenită,
 Fata lui Moysi voevod din București²
 Din neamul marilor Basarabești
 La anul cinci sute doao zăci preste o mie,
 Mi-au pus a doao oară temelie
 Noao, frumoasă, de piatră,
 Prea foarte înfrumusătată
 Și prea bine întemeiată
 Și cu zid încunjurată;
 M-au înzăstrat cu moșii,
 Cu sate și cu vii
 Și cu odoară m-au înpodobit
 Întru tot desăvârșit.
 Apoi, dupre sfântul Nicodim au urmat
 Și Țisménei să-i fiu fată m-au închinat.
 Și așa, cu a lui Dumnezeu bună vrére,
 Am stătut multă vréme în putére,
 Cu tot Ardealul în buna credință întărită,
 De nici un eres clătită.
 Și atunci, un tânăr oarecare din sat,
 Numele lui Ioan, sfântul Nicodim au urmat,
 Din lume și din rudenii, cu totul, au eșit.
 Și aici la mine au venit,
 Întru o stâncă chilie ș-au făcut,
 În caré, slujind, lui Dumnezeu i-au plăcut
 Și pre el, dupre sfârșit,
 Dumnezeu l-au proslăvit.
 Peștera și acum să găsește
 Și „chilia sfântului“ să numește.
 Iar dupre oarecare întâmplare,

* Alba Iulia.

Cu a lui Dumnezeu mai nainte apărare;
 Rudele sfântului, cele din sat,
 Moaștele cu totul le-au rădicat
 Și în țara Rumânească, le-au dus,
 La oarecare mănăstire le-au ascuns.
 Însă la neamul lui pururea să pomenéște,
 Fiindcă și o părticică din moaștele lui să găsește:
 Până aicea s-au umplut
 Cuvântul cel din început.

Acea istorie pentru mine grăită
 Că am fost bine norocită,
 Vrând să arăt ce să grăesc
 Acum de mirare mă uimesc.
 Nu știu de unde să încep.
 Și a grăi nu mă pricep,
 Să fac o jalnică povestire
 Pentru mine, sfânta mănăstire
 A Silvașului cea vestită
 Acum pustie și răsipită.
 O limbă ritoricească
 Trebuie acum să grăiască
 Să arate această întâmplare
 Groaznică și de mirare
 Și o mare nenorocire
 De care gândind te îngrozăști preste fire
 Cum pravoslaviia în toată lumea să arde
 De cumplita tirănie a papei și să scade
 Prin trimișii lui cei cu cheltuială multă,
 Carii neîncetat cu pravoslavnicii se luptă,
 Ca pravoslaviia să o piarză,
 Au, cât ar putea mai tare, să o scază,
 Aceasta în toate părțile s-au dus

Și până și la Ardeal au ajuns.
 Și atunci, Ardealul, câtu-i de mare,
 Au simțit de la papa mare turburare:
 La anul șapte sute și unul preste o mie³,
 Pierzare cumplită și urgie.
 Atunci Athanasie mitropoliia și biserică îndrepta
 Și, a norocului creștinesc grijă purta.
 Atunci popii latinești om pre a lor voe au găsit
 Pre acest arhereu, prea lesne de amăgit,
 Sfătuindu-l 4 dogme să primească
 Din credința lor cea latinească,
 Că cu aceștea (zice) legea nu să strică,
 Nici credința cea bună să rădică.
 Să le crează bine, așa l-au învățat și i-au spus,
 Că va fi cu Hristos în ceriu sus,
 Fiindcă la papa iaste aceia
 A ceriului cheia,
 El deșchide la toți și le face intrare,
 Că preste toate iaste mai mare.
 Și așa foarte s-au amăgit,
 Ponturile papii au priimit.
 Nu știu din ce au căzut – din prostie* sau din mândrie –
 La atâta cumplită ticăloșie
 Că fiind om muritoriu în lume
 Și-au căutat titlul de mărime
 Acestui vlădică, decă s-au unit, săracu,
 I-au umplut papa sacu
 De titlușuri înalte,
 Mincinoase și deșarte;
 Popilor și norodului le-au dat nădejde,
 Precum că iobăgia să va piiarde
 Și vor fi némișii eii
 Și feciorii lor – vai de eii!

Acest dar mare le-au fâgăduit,
 Cu care i-au și amăgit
 Până s-au lepădat de Răsărit
 Cu blestem și cu jurământ.
 Și n-au câștigat nici o dobândă,
 Măcar nici cât o ghindă.
 Apoi norodul tot s-au pus în price,
 Ca legea și credința lor să nu să strice,
 Dar nemic n-au folosit,
 Că pre toți i-au fost biruit.
 Supt acest arhieru, pre Ardealul
 Ticăloșaste l-au înpresurat amarul,
 Că au rămas cu latinii în unire
 Spre a lor vécinică peire.
 Unăția, deacă bine s-au așăzat
 Și cu toții desăvârșit s-au împăcat,
 Îndată s-au arătat prietenia,
 Că au surpat din Beligrad* mitropoliia,
 Ca nici semn să nu să mai găsească,
 De pravoslavie să se pomenească,
 Vai! Să mai fac încă acum pomenire
 Cu amar și tânguire!
 Câte răotăți asupra mea veniră
 Și cu totul mă pustiiră.
 Că, dupre ce Ardealul cu papistașii s-au uniit
 Și la papa cu totul s-au plecat,
 Atuncea și maica mea, Tismana, s-au scârbit
 Și cu totul pre mine m-au părăsit;
 Și părinții călugări m-au urât,
 Toți de la mine au fugit,
 Am rămas pustie și săracă,
 Neavând ctitori, nici maică.
 Atunci pizmașii s-au sculat

Și de toate părțile m-au prădat,
 Cei di prinprejur calvini
 Și cu uniții rumâni;
 Unii au luat satele și moșiile,
 Alții grădinile și viile
 Și din odoară ce-am avut
 Au luat cine ce-au putut
 Și m-au făcut, dupre prorocie,
 Ca o colibă părăsită într-o vie,
 Pustie și ufilită,
 De toți cu totul părăsită.
 Pentru că uniia era neîntemeiată
 În Ardeal, ascunsă și nearătată,
 Venea la mine, de multe ori, părinți,
 Mulți, din multe porți,
 Pentru ca să se odihnească
 Și pre mine dupre cuviință să mă grijească.
 Însă slugile lui Hs a odihni n-au putut,
 Că uniiații neîncetat i-au gonit,
 Căci Ardealul era îngropat tot cu uniia,
 Precum de demult, în răotăți Ninévia.
 N-au vrut Dumnezău să piarză ardelénii,
 Precum nici atunci piieviténii.
 Că pre plăcutul său Domnul l-au ales,
 Pre prea cuviosul Visarion⁴ și l-au trimes
 Om minunat și plin de dar,
 Puternic l-au trimis la Ardeal,
 La anul o mie șapte sute patruzăci și patru
 S-au descoperit răotatea și păcatu.
 Așa poruncă avea să strige și să vestească,
 Ca toți să se pocăiască;
 Să nu rămâie cineva cu papa în unire,
 Că va fi întru peire.

Au strigat în Dobra și în Deva și în Orăștia,
 Precum Ionă 3 zile în Ninevia.
 Au zis că via ce sânt uniați
 Nu sânt creștini adevărați.
 Și popii, de când s-au unit,
 Nici o taină sfântă n-au săvârșit.
 Și altele multe au zis din Scripturi,
 Care sânt adevărate învățături.
 Aceasta deacă s-au vestit,
 Ticăloasa unație rău s-a bolnăvit
 Și i s-au făcut rană mare,
 Fiindcă au rămas la defăimare.
 Apoi, sfântul de la Orăștie au venit pă drum în sus,
 Și până la scaunul Săliștii a ajuns,
 De Dumnezeu fiind îndreptat,
 Că acolo om uniat nu s-au arătat,
 Ci singuri prostăteci rumâni
 Și cu prostime, buni creștini.
 Săliștea este supt munte, deoparte,
 Scaun de șapte sate.
 În Săliște, mi să pare, 3 zile au șazut
 Cuvânt și o sfeștanie le-au făcut.
 Și din Săliște în cetatea Sibiiului au venit,
 Cu vlădica Inochentie Clain⁵ s-au întâlnit,
 Multe cu dânsul au vorbit și l-au mustrat,
 Însă toate cuvintele acélea nu le-am aflat.
 Numai acésta întâiu i-au zis, de împreunarea latinească
 Cu totul să se părăsească.
 Atunci, lângă vlădica protopopul Băianu s-au aflat.
 Acesta cu ocară s-au rădicat
 Asupra acelu om cuvios
 Cu hulă, numindu-l păduchios
 Și degrab, ticălosul⁶ s-au bolnăvit

Din Sibiiu bolnav au eșit.
 Și până acasă păduchii l-au năpădit
 Și mâncându-l, au murit.
 L-au dus pă Visarion și la divan, în gobérniium
 Să-l vază, cine-i și ce fél de om.
 În divan deacă s-au dus,
 Tot adevărul le-au spus
 Și le-au zis, de vor voi,
 Să le arate pre Athanasie, cel întâi unit,
 Cum stă întreg, neputrăzit,
 Căci iaste de besérica Răsăritului despărțit
 Și pentru acciia stă împietrit și afurisit.
 Atunci, un boierin,
 De lége calvin,
 Din divanul gobérniei s-au sculat
 Și pă cuviosul mult cu ocară l-au cercat
 Și mult ispitindu-l, o dambla rea l-au găsit
 Și abiiia dîn Sibiiu au eșit
 La curtea sa, în Sumeră, au ajuns
 Și chelariului său toate i-au spus:
 – Eu, (zice), sfântului vostru tare m-am împotrivit
 Și iată, cumplit m-am bolnăvit.
 Deci acela jumătate s-au uscat,
 Pă picioare n-au mai umblat,
 Însă au mâncat și au băut,
 Iar a vorbi n-au mai putut,
 Ci numai ca o hiară au răgnit
 În viață, cât au trăit.
 Acéstea câte s-au spus, toate s-au făcut,
 Că cei ce le-au văzut și le-au auzit
 Ei le-au mărturisit.
 Și alte minuni de Visarion s-au lucrat,
 Mai ales încă la Bănat.

La orașul Lipova, unde au fost episcopie,
 Acolo, precuviosul – de toți să știe –
 Ninéviia prin Ionă s-au mântuit,
 Iar uniții, prin Visarion, nu s-au căit,
 Ci au rămas tot în unire
 Spre a lor vecinică peire.
 Pre Ionă din mare l-au lepădat afară
 Acea cumplită fiară.
 Iar cuviosul Visarion fiind pă uscat,
 Primejdie de la slugile papii i s-au întâmplat,
 Ci unde-i puterea cea dumnezăiască,
 Nu poate răotatea omenească.
 Atunci Clain, păstoriul și arhiereu,
 Temându-să de Dumnezeu,
 Ca nu cumva turma lui Hristos să piară
 Și din mâinile lui să se ceară,
 Au voit sobor mare a să face,
 Toate îndreptându-le și pre norod să-l înpace.
 Poruncă protopopilor au dat,
 Scriind să vie tot popa și un om din sat.
 Ca dupre porunca arhierească
 La sobor să se găsească.
 Zi rânduită au însămnat
 Și toți la scaun s-au aflat.
 Vlădica pă protopopi i-au luat
 Cu ei în polată au intrat.
 Au zis: – Iată, unația fu până acum tăinuită,
 Iar acum cu totul descoperită.
 Până acum au fost legată
 Ca într-un sac ascunsă și băgată.
 S-au dezlegat și au eșit afară
 Și se vede de toți în țară
 Și de veți voi cu toții să stăm

Și de ia să ne spălăm.
 Deacă vom sta cu toată țara, putem
 Cu totul să o lepădăm.
 Iar un protopop din sobor s-au sculat
 Și pă arhireu cu obrăznicie l-au muștrat.
 I-au zis: – Măria ta, tot Ardealul stăpânești
 Și ca un copil mic vorbești.
 Au pentru un călugăr mincinos
 Să-mi las eu cinstea cea de folos?
 Vlădica atunci s-au scârbit
 Și din sobor au eșit
 Și din polată, afară,
 La norodul cel di pin țară:
 – Auziți, fiilor, eu când am venit
 Păstoriu la voi, în unire v-am găsit.
 Eu trebuie să mă duc la împărăție,
 Puind silință să vă scot din unie.
 Deci soborul s-au răsipit
 Și vlădica de călătorie s-au gătit.
 Acum, nu mai iaste mângâiere,
 Ci plângire și durere.
 Când sfântul Visarion în Ardeal au propoveduit,
 Atuncea și Petru Aron⁷ de la Roma au fost venit
 Din școli, foarte învățat,
 Iar de pravoslavie rătăcit și depărtat.
 Și când soborul de Clain au fost adunat,
 Atunci și Petru Aron în sobor s-au aflat.
 O! de nu s-ar fi mai născut,
 Că multe răotăți acest om au făcut!
 Că, câte vlădica în sobor au vorbit,
 El toate le-au fost auzit:
 Și asupra celui ce i-au făcut lui bine
 Și l-au hrănit pă el cu pâine

Călcâiul ș-au rădicat
 Și din scaun l-au surpat,
 Vlădica Inochentie la Beciu au plecat
 Și în locul său namésnic pă Nicolae au lăsat
 Și orice pricini în clios să se întâmpleze,
 Toate, de el să se îndrepteze.
 Aron acum, bună vréme au găsit,
 Pre Inochentie la crăiasa l-au pârât
 Zicând, că umblă cu fătărie
 Și nu-i drept la împărăție.
 Iar cătră vlădica s-au arătat,
 Priiatin bun dându-i și sfat,
 Însă prin scrisori l-au viclenit.
 Și până la Roma l-au izgonit,
 Acolo în robie s-au închis
 Și în toată viața sa au plâns.
 Apoi la Nicolae Balomireanul s-au întors
 Și din curtea arhierească cu urgie l-au scos
 Și nu numai că l-au scos și l-au gonit
 Ci și din Ardeal, cu totul, l-au pustiiit⁸.
 Atuncea Sălișténii,
 Cu cei de lângă ei împrejureni,
 Au căutat oameni să găsească
 Treaba lor să le-o împlinească.
 Și cu toții s-au sfătuit,
 Pe trii oameni au găsit
 Doi preoți și un mirean
 Din Săliște și din Scaun:
 Preotul Măcenic și cu Oprea Miclăuș
 Și preotul Ioann din satul Galesi.
 Pre acești trei i-au ales,
 La chesaro-crăiasa i-au trimis.
 Craiasa rugăciunea lor o au priimit

Și cu drag li s-au fâgăduit,
 Cum că ia silă lor nu le va face,
 Ci să se odihnească în pace
 Și cu unația nimene să nu-i silească,
 Ci întru a lor pravoslavie să trăiască.
 Atunci Aron, ca un leu răgnind, s-au sculat,
 Prin scrisori după eii au alergat
 Și pă câte trii în Viena i-au închis
 Și acolo viața lor s-au stins.
 Aron, câte răotăți până aici au făcut,
 Încă stăpânie el n-au fost avut!
 Atuncea, câtva protopopi ardeléni,
 Prea ticăloși și vicléni,
 Pre stăpânul lor Clain l-au părăsit
 Și cu Aron, lupul s-a însoțit
 Și ei, cu toții au stătit,
 Mai mare lor l-au făcut.
 Și, fiindcă unația rău să bolnăvisă
 De când Visarion propoveduisă,
 Iară ei acum, cu toții s-au pornit să găsească
 Doftorii să o tămăduiască.
 Dar nicicum n-au găsit,
 Că Dumnezeu i-a urgisit
 Aron, vrând ticăloasa unație să o întărească,
 S-au sculat cu putere tirănească,
 Și în cincisprăzece ani de zile
 Au făcut la creștini multe necazuri și sile:
 Pre unii din preoți i-au amăgit
 Și cu deregătorii i-au cinstit.
 Pre alții, mai proști, cu minciuni i-au înșălat
 Și învățăturilor sale i-au plecat.
 Pre alții, neplecându-să lui, i-au prins
 Și prin temnițe i-au închis.

Unii în temnițe au degerat
 Și picioarele de frig le-au picat.
 Alții, de-a lui groază și frică,
 Au fugit neluându-și nemică.
 Casele și moșiia ș-au părăsit
 Și întru alte țări au fugit,
 Ale căroră casă cu totul le-au prădat,
 Nici așternut copiilor n-au lăsat!
 Dar câte orașe și sate
 De acesta au fost prădate!
 Întru acești ani, ce mai sus am arătat,
 Trii oameni cu râvnă s-au aflat,
 Toate ale lor au părăsit
 Și la mine au venit,
 Nu ștreini și din altă parte,
 Ci dintru această patrie, neavând nici o răotote:
 Vasile Toplițanu
 Și Ioann cu Pavel Sălăgeanu.
 Aceștea de sărăciia mea nu s-au scârbit,
 Ci ca fii pre maică ș-au iubit;
 Și îndată s-au apucat de chilii să le înnoiască,
 Ca într-însăle să se odihnească.
 Chiliile le-au înnoit,
 Pre mine de gunoiu m-au curățit
 Și alte chilii încă au mai rădicat
 Care s-au fost mai surpat.
 Și au pus multă nevoință
 Pentru mine, cu credință,
 Vrând, cât vor putea, să mă înnoiască
 Și cu mine să lăcuiască.
 Den afară, preste tot m-au acoperit,
 Din lăuntru prea frumos m-au zugrăvit.
 Deci alți călugărași s-au mai adunat

Și întru toate, acestora au urmat.
 Acum Aron neîncetat doria
 Iar calvinii și luteranii nu-l îngăduia
 Pravoslaviia să o răsipească,
 Ca să nu să mai pomenească.
 Să vezi aici lucru mare
 Nesăturat de mirare!
 Că vechia răotote
 Nu poate să se facă noao bunătate:
 Popii lui cei uniiți
 Era bine întemeiați
 Cu poroncă împărătească,
 Nimene din starea lui să clătească.
 El preveleghiia lor o au stricat
 La domni să-i stăpânească, i-au dat.
 Și o cărticică de la sine au izvodit,
 „Floarea adevărului“⁹ o au numit,
 Împotriva biséricii cu totul mincinoasă
 Din gura iadului scoasă
 Și cu aceasta pre toți i-au împăcat
 Și lui voie să fie vlădică i-au dat.
 Deci, deacă de la toți voe au luat,
 Îndată la tatăl său, papa, au alergat
 Pentru ca să-l blagoslovească,
 Unatiia să o propoveduească;
 Și de la împărăteasa putere au luat
 Și spre Ardeal au plecat.
 Deacă trebile bine s-au isprăvit,
 La Blaj, în scaun au venit.
 Dacă în scaun bine s-au așăzat
 De lucru lui s-au apucat.
 Vezi pre acest lup de Arăviia
 Cum dorea să înghită pravoslaviia!

Ori cu totul să o piarză,
 Sau cât va putea să o scază.
 Întâi, după ce au venit,
 Molitvetnice și liturghii au tipărit,
 Dintru care dogmele biséricii au stricat.
 Neghini și eresuri într-însăle au sămănat
 Pe preoți pre câți au putut i-au prins
 Și în Blaj, la el, i-au strâns.
 Carii lui i s-au plecat,
 Pace și voe slobodă le-au dat;
 Iar câți lui nu s-au supus
 I-au scos afară-n târg și i-au tuns.
 Și au avut putere să-i batjocorească,
 Iar de preoți n-au putut să-i lipsască.
 Și pre alții dintru a lui neam nu i-au cruțat,
 Ci prinzându-i, în cătane i-au dat.
 Iar pe popa Ioann de la Răchită
 El îl socotia ca pre o vită
 Și cu urgie au mânat de l-au prins
 Și în Sibiiu l-au trimis
 Un an l-au ținut închis;
 Însă pentru a lui multă răbdare
 Dumnezeu au făcut cu el milă mare.
 Dar încă alte câte Aron au făcut,
 Cine poate să le cuprinză în cuvânt?
 O răotate nespūsă,
 Prinsă și strânsă cursă,
 De care, numai deacă gândești,
 Foarte te îngrozești.
 Mai vino încă dupre mine și vezi
 Lucru de care să te minunezi;
 Să mērgem în satu, în Cut,
 Să vezi vrājmașul Aron ce a făcut:

Cutu au fost fiscușăscu sat
 Iar Aron l-au cumpărat
 Ca pe copii în școală să-i hrănească
 Și cu învățatură să-i procopsească.
 Dar cum i-au procopsit
 Îț voiu spune mai la sfârșit.
 Întru acel sat era o biserică creștinească,
 Zidită de un domn din Țara Rumânească,
 Cu țigle roșii acoperită
 Și din lăuntru prea frumos zugrăvită;
 Că vrând el pravoslaviiia de tot să o piarză
 Nu putea biserică creștinească să o vază.
 S-au sculat, pizmașul, de o au surpat
 Și până-n pământ o au stricat
 Și alta în locul ei au zidit
 Precum el au voit.
 Apoi, după ce copii toți la școală s-au strâns,
 Pre toți la cătane i-au scris:
 Pre unii i-au numit tisturi mai mari,
 Pre alții i-au pus să fie căprari,
 Așa, pre toți i-au scris și i-au înșălat
 Cu catalog la nēmți i-au dat.
 Pe unii, după ce în oaste i-au luat, departe i-au dus
 Unde nici cu gândul n-au ajuns,
 Alții moșiia, casăle și părinții au părăsit
 Și prin alte țări au fugit
 Și în toate părțile s-au dus
 Până și la Țara Noao au ajuns.
 Și așa i-au procopsit,
 Că pre toți i-au răsipit.
 Vezi răotatea cea nespūsă și mare
 Care a sfârșit, nu mai are!
 Creștinii credința lor o păzăesc,

Iar silnicii neîncetat îi dosădesc.
 Trii negustori din Beligrad cu Visarion s-au în<t>âlnit,
 Când la Sibiiu au fost venit.
 Unul dintru acești trei
 Au fost pânzariul Andrei.
 Aceștia pre mulți pentru unație au sfătuit
 Și ca să nu o priimească, i-au întărit.
 Aceasta Aron deacă au auzit,
 Asupra lor, ca un silnic, s-au pornit
 Și pă câte trii i-au prins
 În temniță la Băligrad i-au închis
 Unul dintr-înșii, cu numele Ioan Măcguță, s-au bolnăvit
 Și cu péntele în picioare au murit.
 De aceasta tiranul s-au rușinat
 Și pre cei doi slobozindu-i, în pace i-au lăsat.
 La mijlocul câmpiei, la Pogăceaoa în sat,
 Un creștin prea viteaz, cu numele Némis Toader, s-au aflat
 Pre mulți oameni învățându-i
 Și întru pravoslavnică credință întărindu-i.
 Și de aceasta Aron a auzit
 Și nicidecum nu l-au suferit,
 Ci feciorii popilor i-au adunat
 Și cu haine cătănești i-au îmbrăcat.
 Aceștea pe câmpie în sus s-au dus
 Până la satul Pogăceaoa au ajuns.
 Acolo să vezi ce tâlhării au lucrat!
 Pe Nemes Toader în curtea lui l-au înpușcat.
 De acolo înapoi s-au înturnat
 Și cu slujba lor lui Aron s-au închinat.
 Mult au fost creștinii dosădiți,
 Dar încă n-au fost biruiți.
 Acum ce să zic sau să grăesc?
 Că foarte mă îngrozăsc

De acest prea viteaz bărbat
 Pentru lucrurile ce au lucrat
 Care înnainte îi vor mérge,
 Și vina lui nu să va șterge.
 De mânie s-au umplut ca un pardos
 Și asupra cinului călugăresc s-au întors,
 Ca de tot să-l prăpădească,
 Prin Ardeal să nu să mai găsească.
 Mănăstirile céle de piatră le-au surpat,
 Schiturile de lemn foc le-au dat;
 Și deacă toate le-au răsipit și le-au stricat
 Gura lui spre hulă a o căscat.
 (Zice): – Nu jertvétnice am stricat
 Ci casă tâlhărești am surpat.
 O, de te-ar fi ars focul, Blaj¹⁰,
 Că tu multe răotăți lucrăși!
 Tu, din început, de la strămoși,
 Ai avut stăpâni tirani și necredincioși,
 Că întru tine au fost muncit
 Savva arhierul și mitropolit
 De necredinciosul Apafi Mihai,
 Al țării calvin crai.
 Acestui Apafi, Aron întru toate i-au urmat,
 Încă și mai tiran s-au arătat!
 Apafi pre mitropolitul Savva l-au omorât,
 Iar Aron mulți preoți și miréni au prăpădit.
 Mihai Apafi bisérici n-au stricat,
 Iară Aron cinzăci și patru au surpat.
 Lucruri ca acesta n-au făcut
 Mai nici tiranii ceii de demult.
 Acia pe mucenici îi muncea,
 Iar beséricile să zidea.
 Acesta beséricile au răsipit
 Și pe creștini i-au dosădit;

Toate acestea înaintea îi vor mărge
 Și păcatul lui nu să va șterge.
 Iar acum, la început întorc cuvântul
 Și voi face și sfârșitul:
 Cum ceriului am vestit
 Și pământului m-am tânguit.
 Oamenilor am arătat
 Toate câte mi s-au întâmplat
 Întru aceste vremi cumplite; și cu durere
 Câte am pățimit eu, ticăloasa, neavând nici o mângâiere
 Sau pe cineva să mă străjuiască,
 De vrăjmași să mă păzească.
 Am așteptat ajutoriu de la Răsărit:
 Elisaveta¹¹, fiind departe, n-au venit.
 Aveam nădejde de păzitori, despre Apus
 Să-mi vie, despre Dunăre, din sus;
 Și așteptam cu multă bucurie
 Ci numai arzând eu în foc, să se încălzească
 La anul o mie șapte sute șășăzăci și doi
 De la Buda pe Vlădica Dionisie¹² să vie:
 Au venit, dar nu să-mi folosească,
 Mi s-au sculat asupra-mi pizmași noi:
 Pavel Aron de la Blaj
 Și Nopceștii catolici din Silvași,
 A căror nume, amândoi,
 Le cuprinde un pocoi¹³
 Să fie casa lor pustie
 Și cu cei drepti să nu să scrie.
 Și Aron pe unii din călugărași¹⁴ i-au prins
 Și în temniță, la Sibiiu, i-au închis,
 Zece luni și jumătate
 Neavând ei nici o răotăte;
 Nici scârbă mare au avut
 Știind că toți sfinții așa au pățimit.

Iar alții, de a lui groază și frică
 Au fugit neluând nemică
 Și au trecut în Țara Rumânească,
 Acolo de eretici să se odihnească.
 Acest vlădică Aroneanul
 Stingă-l Dumnezeu cu tot neamul,
 Că s-au sculat cu calvinii de au venit
 Și pre mine cu totul m-au pustiit,
 Grădinile au stricat și le-au supart,
 Chiliile, cât au putut, le-au supart
 Iară pă mine să mă surpe jos n-au putut,
 Că praf și tunuri n-au avut.
 Ci lemne înlăuntru au grămădit și le-au aprins,
 Arză-l focul Gheenii cel nestins.
 Acum pizmașul s-au bucurat
 Mănăstirea Silvașului o au surpat;
 Dar nu-i mănăstirea Silvașului,
 Ci a lui Ioann Bogoslavului.
 Deci sfântul Ioann pentru mine
 Va răspunde la judecata ce vine,
 Unde pizmașul nu va putea răspunde.
 Și vina nu i să va ascunde.
 Pre călugărași din Sibii i-au scos
 Și i-au gonit pă Olt în jos,
 Surguni în Țara Rumânească,
 De mine să nu să mai pomenească.
 Toți, acum, pentru mine vor uita,
 Iar pietrele neîncetat vor striga:
 Să fie de toți și de beserici blăstămat,
 Acela ce m-au surpat;
 Și de sfinții părinți afurisit
 Căla ce m-au pustiit;
 Partea cu dreptii să nu-i fie
 La cereasca împărăție.

ANONIM
*VERSURI PENTRU MOARTEA
 DOMNULUI GRIGORE GHICA,
 ÎNTÂMPLATĂ LA ANUL 1777
 OCTOMBRIE 1*

Vrând să arăt și să grăesc,
 De mirare mă uimesc.
 A grăi nu mă pricep,
 Nu știu de unde să încep,
 Să făcu o jalnică vorbă
 De Grigorie Ghica-vodă,
 Cel puternic și vestit,
 La ce sfârșit au venit.
 O limbă ritoriciască
 Ar trebui să vorbească,
 Să arate aciastă tâmplare
 Groznică și de mirare,
 Din care îi cunoscut foarte
 Halul lumii cei deșarte
 Și cum n-are nici un bine
 Lumia, statornic în sine.
 Să cugete orice om
 Tâmplaria acestui domn.
 Ca să vază înnalta stare
 Ce primejdie grè are.

Era plin de bucurie
 Luând a triia domnie.
 Și în vremea cât au domnit
 Cu mari nădejdi s-au hrănit.
 Dar aceste nădejdi multe
 Nu putură să-i agiute,
 Ca să pue la lucrare
 Cugetul mării-sale,
 Nici putu să să păzască
 De urgie împărătească.
 Căci făr de veste îl ajunsă
 Primejdie cè ascunsă,
 Primejdie gria de moarte,
 Cu carc li-au sfârșit toate.
 Și nu de moarte firiască,
 Cc de sabie turciască.
 S-au vestit în țara toată
 Cum că vine de la Poartă
 Un capigiu rânduit
 Și conace i-au gătit.
 Iar nimeni nu știè,
 Cu ce trebi că veniè.
 Numai vodă au zis că știe,
 Arătând în spătărie.
 Fiind boerimia toată
 Și obicinuita gloată,
 Cu o săptămână înnainte,
 Au zis aceste cuvinte:
 – Acest capigiu ce vine
 Este prieten cu mine
 Și-i trimes ca să vestiască
 De poronca împărătiască,
 Că nu-i grijă de război

Aicia în țară la noi.
 Și-aduce ferman de pace,
 După cum știre ne face.
 O, ci urât prieteșug
 Și așa groznic vicleșug!
 O, ce vestire tăcută
 Numai la dușmani plăcută!

După ce s-au auzit
 Că la Șanta au sosit,
 I s-au trimis înaintea
 Alai cu domniască cinste,
 Ca să-i facă întâmpinare,
 Fiind bei și agă mare
 Și cu pompă să-l priimiască
 Ca pre-o slugă împărătiescă,
 Căci s-au vestit tuturor,
 Cu paia de ibrihor.
 Și așa intrând în oraș
 Acest prieten ucigaș,
 Mergând cu al său agarlâc
 La casale de beilic,
 Sâmbătă diacă au sosit,
 Zezi, vicleșug ce au găsit!
 Au zis, cum că-i bolnav foarte
 Și au cerșut doftor să-l caute,
 Trimițând lui vodă știre
 Cum că au slăbit preste fire.
 Și ar vrè să vic la curte
 Având a vorbi multe,
 Trebi mari, lucruri înalte
 Și fermanuri să-i arate,
 Dar nu poate pentru boală,

Căci nici din pat nu să scoală.
 Vodă auzind, au crezut
 Ca cum l-ar fi și văzut
 Și neavând nici un prepus,
 I-au trimis acest răspuns:
 Să nu facă osteneală
 Fiind supărat de boală,
 Că a merge măriia-sa
 Acolo la gazda sa.
 Și mai mult să amăgisă
 Pentru boeri ce fugisă,
 Să facă cu turcu sfat,
 Ca să le vie de hac.
 De ar fi spus drept Fotachie
 Precum a spus Gavrilachie,
 Poate ar fi putut prepune
 Acè ascunsă înșălăciune.
 Dar ce să zicem mai mult;
 Ciasul morții nu-i știut!
 Deci, duminică sara,
 O, ce cias și zi amară!
 Poruncisă să gătească
 Carâta sa cia domniască
 Cu atâta grăbire mare,
 Ca cum ar merge la prietere.
 Adese zicè și întreba:
 Ce nu-i aduc carâta?
 – Ziceți, mai curând să tragă,
 Ca vremea să nu se treacă.
 Si așa, în grabă purcezând,
 Au rămas doamna plângând,
 Căci i-au zis să nu meargă
 Până a cerceta să vadă

Acel turc așa numit,
 Cu ce porunci au venit?
 Dar, fiind ca și mai-nainte,
 La nimic n-au vrut să asculte.
 Nici atunci n-au ascultat
 Acest folositoriu sfat.
 Iar, când au vrut să purciagă,
 Tufiingiu-pașa întriabă:
 – Afendi, amu ar fi bine
 Să mai eu oameni cu mine,
 Macar câțiva tufiingii,
 Că mărg numai doi copii
 Și dintre boernași,
 Al doilea cămăraș.
 Atunci vodă i-au răspuns:
 – Nu trebuie, sânt de-agiuns!
 Bostangii să gătisă,
 Precum li se poruncisă.
 Și i-au eșit înainte,
 L-au întâmplinat cu cinste.
 Și, suindu-se pre scară,
 Sprijinit de suptsuoară,
 Unii îl țin de poale,
 Alții făcè temănale.
 Dar acele gătiri, toate,
 Er<au> tocmite spre moarte.
 Căci dacă s-au suit sus
 Și la capigiu s-au dus,
 L-au privi<t> cu bucurie,
 Arătându-i prietenie,
 Zicând: Bine-ai venit,
 Prietenul meu cel dorit!
 Dar cheful le era cu diadins

Pentru vodă, că l-au prins
 Și lesne l-au amăgit,
 Precum n-au nădăjduit.
 Pre copii, cu tufiingiu
 L-au luat la cafegii
 Adică, ca să-i cinstiască
 Pre orânduiala turcească,
 Cu ciubuc, cu cafele,
 Să nu stè pe la perdele;
 Ca de-or auzi strigare,
 Să nu facă turburare.
 Unii turci șădia la uși,
 Alți prin cămări ascunși,
 Precum era poruncit,
 Decu vreme rânduit.
 Atunci au intrat în casă
 Aciia ce să armasă
 Și ușile închizând
 Au stătut cu toți rând.

Văzând vodă-așa strămutare,
 L-au cuprins rece sudoare,
 Căci atuncea-au cunoscut
 Silta-în care au căzut,
 Din care-a scăpa nu poate
 Și sfârșitul i-i aproape!
 Deci, făcând puțină vorbă
 Capiciul cătră vodă:
 Ce i-au zis, cum l-au muștrat,
 Nu știu, că nu m-am tâmplat
 Acolo unde vorbè.
 Au cerșut tăbac să bé,
 T'abacherca o deșchis.

Și cătră vodă o întins.
 Și când vodă s-au plecat,
 Adecă să ia tăbac,
 Face semn la haznatariul
 Să-l lovască cu hamgeriu.
 Și îndată îl lovește în spate
 Și-i dete o rană de moarte.
 Atunci vodă căzând pre pat:
 – Aman, efendi – au strigat;
 Fie-ți milă, nu mă pierde,
 Că nu am nici o nădejde!
 Ce, de pot, chivernisește,
 Cu chip de mă maizilește
 Și mă scoate din urgie,
 Nu-mi lăsa casa pustie.
 Dar, cine vria să-l asculte
 Sau să vie să-i agiute?
 Căci, îndată, ciialalți
 Bostangii ce sta armați,
 Năvăli ca niște hiară
 Și în cuțite îl luară.
 El, de spaimă și de frică,
 Să smâncește și să aruncă;
 Și cu dânșii s-au luptat,
 Până ș-o fereastră-au spart,
 Vrând să iasă și se scape
 De acia cumplită moarte.
 Dar n-au câștigat folos
 Căci că l-au coborât jos.
 Și, pentru ca să nu strige,
 Un turc de grumazi îl strânge:
 T'ufigiu-pașa prepune
 Cum că semnile nu-s bune.

Ia aminte și ascultă
 Așteptând ceva să audă.
 Și aude un suncet tăcut
 Și un huit necunoscut.
 Mai ales, au auzit
 Un glas slab și amorțit
 A lui vodă, ce striga
 Când cu turcii se lupta
 Și alergă să între în casă,
 Iar cei de la ușă nu-l l asă.
 Deci i-au căutat să se întoarcă,
 Că, singur, ce vrea să facă?!
 Iar vodă cu atâția munci,
 Precum am zis, de mucenici,
 După ce au slăbit de tot
 Și s-au văzut ca un mort.
 Atunci, dar, și gelatu
 I-au tăct de la trup capul,
 Țiindu-l, mișcând, în mână,
 Capigiul îl închină.
 Iar trupul cel mult căznit
 Și de cuțite răzbit
 Șadè pre fața casei' <n>tins,
 Izvorând sânge dintr-îns;
 Și se bate ca un pește,
 În sânge să tăvălește.
 După ce l-au dezbrăcat,
 Cu o frânghie l-au legat
 Și l-au dat pe-o feriastră gios
 Despre grădină, din jos,
 Unde bostangii sapă
 Și acolo, gol, îl îngroapă,

Din averile lui toate
 Neavând la a sa moarte
 Măcar patru coți de pânză
 Pe trup să i să tinză.
 Iar capul într-o cutie
 S-au trimis la împărăție
 Cât și averile lui toate
 S-au luat <din> beilic, la Poartă,
 Ca cunoscut' să fie
 Împărăteasca urgie.
 Și așa s-a săvârșit
 Ghica-vodă cel vestit,
 Cu o moarte-atâta de cumplită,
 Strașnică și necinstită.
 Și las ca să socotiască
 Orică minte ominiască,
 La ce hal este rămasă
 Această vestită casă.
 Că tot într-acia toamnă,
 Au pornit și biata doamnă:
 Mult jalnică și mâhnită,
 Văduvă, la port cernită,
 Cu tinere bezedele,
 Cuprinsă de multă jele.
 Din curte s-au rădicat,
 S-au pornit la Țarigrad.

1777–1778

XIV. CĂRȚILE POPULARE

ESOPIIA.
VIAȚA ȘI PILDELE
PREAÎNȚELEPTULUI ESOP

adecă

Viața preaînțeleptului și minunatului Esop, carele au fost de neamul lui frânc din Țara Francească. Iar viața și petrecerea lui de folos iaste ca să o arătăm și pre limba noastră cea de moșie rumânească, ca să poată înțelege toți pre rând de-amărântul precum au fost, și câte ispite și nevoi mari au petrecut și ce feliuri de lucruri minunate au făcut.

Firea și feliul tuturor lucrurilor care sânt întru oameni cercetate și aflate de oamenii cei vechi și înțelepți, așijderea și pentru înțeleptul Esop¹, deprinzând dascalii cei buni și unii de la alții învățând învățătura lui, apucând-o ca pre un odor scump și țindu-o, iată că s-au mânat vremea de să istoréște și până astăzi pe la toți unde să află tipografii așezate de dascalii cei aleși, la greci, la latini, la sârbi și la némti, să află și istoriia lui Esop, scrisă sau tipărită cu viața și cu pildele lui. Că cu adevărat sânt învățăturile lui de mare folos celor ce iubesc învățătura și să nevoiească a fi înțelepți și pricepuți. Că măcar că era el păgân și închinători de idoli, că încă nu strălucise darul lui Dumnezeu pre lume, fiind cu mulți ani mai înainte de venirea lui Isus Hristos în trup, căci pre acéle vremi era toată lumea

împiedecată de înșălăciunea diiavolului și să închina idolilor, și măcar pre multe locuri pomeniște istoria de dumnezeii elinești: de Apolon, de Diia², de Zevs, de Ermis, de Aris, de Cron și de alții mulți cum să fie fost grăind și răspunzând, dară acéia o putem crede cum că s-au fost săleșluind diiavolul într-aciei idoli și au fost răspunzând și au fost făcând îndă-mănături de s-au fost înșălând ticăloșii oameni și au fost zicând că sânt dumnezei și s-au fost închinând lor.³

Însă pentru înțeleptul Esop trebuiaște să povestim că învățătura lui și înțelepciunea lui n-au fost de la niscari dascalii învățată, ci numai din darul lui Dumnezeu și atâta ajunsese, de au întrecut pre toți dascalii ce era pre vrémile acélea și pre toți filosofii cu înțelepciunea lui. Că cuvântele lui ce grăia nu era din niscari scripturi vechi mai de demult luate, ci cu mintea lui și cu basnele lui toată firea omului o socotia și la sine o trăgea și nici un dascăl de pre acéle vremi nu putea să stea împotriva lui cu cuvântul, căci cuvintele lui era tot cu pilde, spre paseri, spre dobitoacele câmpului și spre alte povești, precum arată pre înțeles mai nainte la pildele lui, carele pre mulți întorcea spre folos și cine îl asculta scăpa de mari nevoi și din cumpene de moarte. Pentru că nu numai cu cuvântul tocniia viața oamenilor, ci mai vârtos cu lucrul și cu îndreptarea.⁴

ARĂTAREA CHIPULUI LUI

Că fiind el din țara Frâncească⁵, iar norocul lui cel prost și întâmplarea cea rea atât îl pogorâse de jos, cât căzu la robie, de fu vândut și cumpărat. Deci fiind el rob, precum iaste rândul robilor, iar firea lui cea ascuțită era slobodă, întru nimic nu era învăluită sau smintită de robie, ci era ca un izvor curgătoriu, dintru a căruia învățatură mulți să adapă, carele pre mulți întristați și scârbiți îi mângăia.

Însă la trupul lui era grozav, mai grozav decât toți grozavii și decât toți oamenii mai poznit^{*}. Întâi era grebănos și malecos, grumazii îi era strâmbi și nasul îi era cărnă bătăr, negru la obraz și buzat, și umflat la pânțele și, după cuvântul dascalului Omir^{**}, mai grozav decât toată grozăvia. Glasul îi era amortit și peltiv la limbă și gângav. Iar de slujbă era foarte destoinic și harnic de lucru. Ori la ce să vrea apuca, lucra cu toată osârduia inimii. Era o minune mare să vază cineva un trup becisnic și de nimica, precum era acesta poznit și pedepsit, și să facă niște lucruri mari ca acélea și prea minunate. Iar pre cât era de gros la trup și gras, pre atâta era de iscusit la minte și mare înțelept, gata spre tot răspunsul.

Într-o zi îl trimisă domnul său în țarină să lucrăze cu alți robi, pentru că de alt lucru al casii nu era. Drept acéia deacă mersă la țarină, începu a lucra cu toată osârduia. Iară întru acéia vreme era un gredinari la domnul său, carele adusă niște smochine (trufanda) adecă pârghă noao. Iar domnul său, deacă le văzu, îi păru foarte bine și zise unui rob, ce slujia la masă, pre carele îl chiema pre nume Agatpodi, să strângă acéle smochine să le puie undeva să stea bine, până când va veni de la baie să le mănânce. Deci luó acel rob smochinele și le pusă în cămară. Atuncea veni și Esop de la lucru din țarină, iar ceialalți robi, deacă-l văzură, le părea foarte bine și să sfătuiră să mănânce smochinele și, deacă le va cére domnul lor, să năpăstuiască pre Esop, să zică că le-au mâncat el. Și mâncară smochinele și râdea de Esop, zicând:

– Oh! vai de tine, Esoape, ce vei să pați, deacă va veni domnul nostru acasă.

* Mai poznit – Mai urât, mai dezagrecabil

** Homer.

Apoi veni și domnul lor acasă de la baie și, șazănd la vrémea de prânz, ceru smochinele îndată. Iar robii toți odată răspunsără că le-au mâncat Esop.

Acéstea auzând domnul lor, să mânie foarte rău pe Esop și porunci să-l dezbrace până la piialea goală și să-l bată. Și-i zisă:

– Spurcat ce ești tu, dar cum ai cutezat de ai întrat în câmara mea și ai mâncat smochinele?

Acéstea auzând Esop, să mira și îndată și cunoscú viclesugul celorlalți robi și nu putu a zice sau a vorbi nimic înaintea domnului său, temându-să de moarte. Apoi văzu că-l dezbracă și vor să-l bată. Deci căzu la picioarele domnului său și să ruga zicând:

– O, doamne preamiloștive, îngăduiaște-mă puțințel!

Și îndată apucă încrop, adecă apă caldă, și beu înainte lui și-și băgă degetele în gură și vărsă numai apă, că nu mâncasă alt nimic. Apoi zisă:

– Doamne, poruncéște să bea și tovaroșii mici și să facă precum am făcut și eu, ca să se arate cine au mâncat smochinele!

Iară domnul său, deacă văzu înțelepciunea lui Esop, se mira foarte și îndată porunci să facă și ceilalți așa. Iar ei să apucară de băură încropul și nu vrea să-și bage degetul în gură. Iar domnul lor îi pripí și încă nu apucară să-și bage degetele în gură și îndată începură a vărsa încropul, împreună cu smochinele.

Atuncea căzu Esop la picioarele domnului său și să ruga să răsplătească clevetitorilor lui. Și îndată porunci domnul său de-i dezbrăcară cu picile goale și-i bătură foarte rău. Și să plini atuncea cuvântul *Scripturii*, unde zice că „cela ce sapă groapa altuia cade el într-însă“⁶.

Iară când fu a doao zi, vru domnul lor să meargă la primblare și zise lui Esop să meargă la vie, să sape cu alți lucrători. Și mergând Esop la vie, întâmpină pre niște popi ai

Artemidei trecând pre acolea, pentru că rătăcisă drumul. Iar deacă văzură pe Esop, să abătură din cale de-l întrebară să le arate drumul carele mérge la sat. Iară Esop, văzându-i așa osteniți și supărați, îi dusă supt umbra unui copaci, și le așternu masă și-i ospătă foarte bine. Și le arătă și drumul carele mérge la orașe. Iară popii, deacă văzură prieteșugul lui Esop și ospetul care le făcusă, rădicară toți mâinile spre ceriu și să rugară lui Dumnezeu să-i facă plată dreaptă pentru prieteșugul ce le-au făcut și-și luară mulțămíta și zioa bună de la Esop și purceasără la drum.

Iară Esop mersă în vie și începu a lucra cu toată inima și să osteni pentru zăduhul soarelui. De acciia mersă supt umbra unui pom și să lăsă să se odihnească puțințel. Și adormí și văzu în somn pre norocul său, adecă cum veni oarecine și-i dărui dezlegare limbii, și înțelepciunea tâlcurilor, și priceperca tuturor blaznelor și înțelegerea tuturor pildelor și dezlegarea tuturor vorbelor celor încurcate.

Și deșteptându-să din somn, să văzu limpede la graiu și grăi dezlegat, căci mai nainte vréme când grăia, numai de-abiia i se înțelegea glasul sau graiul, că grăia foarte rău. Și începu a zice celorlalți tovarăși:

– Oh! voi, măgari și dobitoace, pre Dumnezeul mieu, să mă credeți, că foarte bine am cunoscut de unde mi-au venit mie această dezlegare limbii și priceperca; cu adevărat să știi că din ospetul popilor, căci i-am ospătat și le-am arătat și drumul. (Pentru acciia când va face cineva cuiva vreun bine, cât de puțin, acela să aibă bună-credință și nădėjde că va lua plată de la Dumnezeu.)

Acéste zisă și iară începu a lucra vârtos. Atuncea vení și ispravnicul lucrătorilor, ce-l chiema Zinas, ca să vază cum sapă lucrătorii via. Și văzu pre unul lucrând mai prost decât ceilalți. Și începu a-l bate cu un toiag foarte tare.

Accasta văzând Esop, i să făcu milă de dânsul și zisă cătră ispravnicul viei:

– Omule, pentru ce baț pre acest biet de om așa rău, că nimic nu-ți strică. Să știi că de accasta voi spune stăpânului meu.

Accasta auzând Zinas, să miră foarte de Esop cum grăiaște așa limpede și frumos și gândi întru sine zicând:

„Acesta Esop de astăzi înainte nici un bine nu va grăi de mine, nici un bine nu-m va face și mergând la domnul să mă pârască, poate că mă va și certa și mă va scoate din isprăvnicie. Numai, decât va mérge el înainte să mă pârască, mai bine să merg eu să-l grăiesc de rău cât voi putea și-l voi face urât înaintea domnului meu“.

Și îndată purceasă cu mânie mare și deacă sosi, intră în casă la stăpânul său și-i zise:

– Bine te găsi, domnul meu, sănătos; să trăiești mulți ani cu pace.

Iar stăpânul său îi zisă:

– Bine-ai venit, Zinas.

Și stând Zinas înaintea domnului său, să făcu mâhnit la față foarte și-l întrebă stăpânul său și-i zisă:

– Zinas, pentru ce ești așa mâhnit și-ți faci inima și voia rea?

Iar Zinas zisă:

– Pentru aceasta, domnul meu, că s-au făcut o minune astăzi la vie.

Iar domnul său zisă:

– Ce féliu de minunc? Au doară au făcut vreun pom niscari poame făr de vrémea lui? Sau vreun dobitoc au făcut vreun pripas pă dinafara firei lui?

Răspunsă Zinas și zisă:

– Ba, domnul meu, nu accasta, ci alta iaste.

Și începu a grăi de rău de bietul Esop, zicând că au înjurat Esop pre dumnezei, și pre tine, și pre mine. Acestea auzând stăpânul său, s-au mâniat foarte rău pe Esop și zisă cătră Zinas:

– De acum înainte ți-l dau pe mână; deci vei face cu dânsul ce-ți va fi voia.

Atuncea veni și Esop acasă și deaca înțelėsă povéstea, zisă către Zinas:

– Acum, jupâne, de astăzi înainte vei face cu mine ce-ț va fi voia, că mă văz că ți-s dat pre seamă, și-ți fu pe voia ta.

După acéia, când fu într-o zi, veni un neguțatoriu de întreba să cumpere dobitoace. Și trecând pre acoloa, întrebă pre Zinas doară ar avea dobitoace să-i vânză.

Răspunse Zinas și-i zise:

– Dobitoc nu au, dar am un rob să ți-l vânz.

Neguțatoriul zisă:

– Arată-mi-l, să-l văz!

Și deacă adusă pre Esop înainte, unde-l văzu neguțatoriul așa poznit și grozav, zise:

– Dar acesta omu-i, lemnu-i, olariu-i, au ce-i? Eu aș zice că-i un burduf. Apoi zisă cătră Zinas: Omule, mă mir de tine pentru ce mă zăbovești, de n-am mers să-m păzesc drumul, ci mă zăbovești pentru această scárnă. Au doară mă ocărăști?

Și îndată purceasă mânios.

Iar Esop alergă după dânsul și-i zise:

– Stăi, nu fugi.

Iar neguțatoriul să întoarse și zise lui Esop:

– Fugi dinaintea mea, nu te atinge de mine, să nu mă spurci!

Iar Esop răspunsă și zise:

– Spune-m drept, pentru ce ai venit aicea?

Neguțatoriu zise:

– Am venit să cumpăr vreun lucru de treabă, iar nu o mascara ca tine.

Esop zise:

– Cumpără-mă pre mine, neguțatoriule.

Neguțatoriul zise:

– Dar de ce treabă ești tu a lucra, un urât ca tine?

Esop zise:

– De vei avca coconi plângători, pune-mă pe mine să ți-i mângâi.

Acéstea auzind, neguțatoriul răsă mult. Apoi zisă cătră Zinas:

– Întreba-te-voi în cât preț mie îl vei da?

Zinas zise:

– În cât îm va fi voia: în trei mangări.

Și déte neguțatoriul trei mangări și luo pe Esop și zisă:

– Nimic am dat și nimic am luat.

Și purceasără de acolo.

Iar deacă veniră acasă, avea neguțatoriul doi copii mici plângători. Și cum văzură pe Esop, să spăriiară și zbiera tare, și să ascundea prin unghiuri și tăcea. Atuncea zisă Esop:

– Jupâne, dar nu-ți aduci aminte, când m-ai cumpărat, cum Ț-am zis că-ți voi mângâia coconii să nu plângă.

Iar stăpânul său râdea și-i zise:

– Vino încoace, la tovaroșii tăi!

Și-l băgară în casă. Iară ceialalți robi, dacă-l văzură, zisără unul cătră altul:

– Oare ce iaste becisnicia stăpânului nostru? Poate că au fost orb, de au cumpărat această poznă, să spaie coconii.

Și-l lua în răs cu toții.

Apoi, preste doao-trei zile, porunci stăpânul său robilor să-i gătească céle de cale, că mâine, zicea, cum mai curând să purcează spre răsărit pentru negoț. Décii gătiră robii povara: lega și gătiia care ce va lua să ducă în spinare. Atuncea Esop să ruga celorlalți robi să-i dea ceva ușor să ducă, căci încă nu era deprins cu greu. Iară ci zisără:

– Măcar de nu ai duce nimic și de ai și lipsi, un grozav ce ești, nici o pagubă nu va fi de tine.

Iară el încă să mai rugă lor. Ei ziseră:

– Ia-ți ce ți-i voia.

Esop multămi lor și zise:

– Fraților, eu încă sânt rob, nu trebuiaște să merg slobod.

Și văzu Esop o coșniță mare plină de pâine, gătită drumului mărinde, carca abii o vrea rădica un om. El zise să i-o ridice în spinare. Iară ceialalți robi râdea de dânsul, zicând:

– Nu va putea fi în lume om mai nebun decât acesta, căci că până acum să ruga să-i dăm ce va fi mai ușor să ducă, iar acum el s-au apucat să ducă ce-i mai greu. Nu avem ce-i face, ci să-l lăsăm în voia lui.

Și-i rădicară coșul cu pâinea în spate. Iar stăpânul său îl văzu pe bietul Esop mergând cu atâta povară și atâta fi tremura vinele și mergea pe cale tot șovăind de grotate. Iar stăpânul său, văzându-l, să mira zicând:

– Săracul Esop, să véde că-i iaste drag a sluji, că iată, el numai acuma încă ș-au plătit prețul, că duce sarcina cât un mângari.

Și deacă poposiră la vrémea de prânz, șezură de mâncară pâine și să deșartă coșnița, de rămasă pe jumătate. Deci deacă purceasără de acolo, iar Esop mergea ducând coșnița mai ușor cu povara. Și deacă poposiră și de amiazăzi, mâncară pâinea mai toată. Și purciasără, iar Esop mergea ducând coșnița deșartă și să ducea înaintea tuturor. Atuncea ceialalți robi, văzând aceasta, ziseră:

– Vedeți, fraților, că noi am ținut pe Esop nebun, iar el iaste mai cuminte decât noi toți. Că el au luat coșul cu pâinea, carea merge tot împutinându-să și scăzând. Și deacă sfârșim pâinea, el acum merge slobod. Iar noi am rădicat: unul așternutul, altul hainele și vasele, carele nu mai scad.

Și deacă am sosit la Asiia, unde năzuiam noi, stăpânul nostru, ca un neguțatoriu iscusit ce era, vându robii toți și făcu dobândă multă. Numai ce-i rămase un gramatic și un psaltichiaș și bietul Esop. Iar un neguțatoriu fiind cunoscut stăpânului nostru, zise cătră dânsul să ducă acei trei robi la orașul Șamului, adecă târgul lui Simeon, că acolo îi va vinde cu pret și va face dobândă. Deci neguțatoriul făcu așa că mersă la târgul lui Simeon. Și au îmbrăcat pe gramatic și pe psaltis foarte frumos și i-au scos în târg. Iar pe bietul Esop l-au îmbrăcat într-un harariu, adecă sac, ca pre un becistnic și l-au pus între ceialalți. Deci cine trecea pe aciia, toți să mira și zicea:

– De unde s-au luat această grozăvie? Și încă l-au pus între cei voinici, frumoși, de-i grozăvește și pre dânsii!

Iar Esop, văzând că toți rād de dânsul, sta și ei de să mira și căuta tuturor.

Și între cei privitori era și Xantos, filosoful; privighiia și el și să mira. Și văzând pre acci doi cu atâta iscusire și în mijlocul lor acea grozăvie, să mira de mintea filosofului neguțatoriului, cum de pusă la mijloc acea grozăvie de strică și prețul celorlalți. Și veni mai aproape de întrebă pre gramatic și zise:

– De unde ești, breaa?

El zise:

– De la Capadochiia.

Xantos zise:

– Ce féliu de meștersug știi?

Gramaticul răspunse că știe toate meștersugurile.

Accasta auzind Esop, răsă.

Iară ucenicii lui Xantos, carii mergea după dânsul, ei văzură că râdea Esop și văzură la dânsul niște dinți negri și scârnavi și li să părea cum că văzusă o minune. Și zise unul către altul:

– Acesta iaste un foale cu dinți.

Iară celalalt zise că n-au răs, ci au rāgăit, că l-au apucat durere la inimă. Apoi, vrând să știe de ce au rās, să apropie unul de-l întrebă pentru ce au rās. Răspunsă Esop și-i zise:

– Fugi dinaintea mea, oaie de mare!

Iar el să dusă rușinat.

Xantos mersă la neguțatoriu și întrebă cât cere pe gramatic.

Neguțatoriul zise:

– Doao mii de aspri.

Și întrebă Xantos și pre psaltis de unde iaste. El zisă:

– Eu sânt de la Lida.

Și-l întrebă ce meștersug știe. Iar el răspunsă că știe toate. Accastă bârfeală auzind-o Esop, iar răsă. Iar unul din ucenicii lui Xantos iar îl întrebă pentru ce au rās. El zisă, adecă Esop răspunsă:

– Să nu cumva, auzi tu, țap de mare!

Iar el tot îl întreba să stie de ce au rās.

Deci Xantos întrebă pe neguțatoriul cât cere pe cântăret. Așijderea ceru doao mii de aspri. Apoi Xantos întrebă și pentru Esop cât cere pe dânsul. Răspunsă neguțatoriul și-i zise:

– Trei mii de aspri.

Deci Xantos, deacă auzi aceasta, să mâniă și să întoarse ca să se ducă de acolea într-altă parte.

Iară ucenicii lui îl întrebară: au doară nu-i plăcură acci robi, de să întoarsă de la dânsii? El zisă lor:

– Nu-m plăcură, pentru că sânt prea scumpi.

Iar ucenicii lui zisără:

– Obicéiul neguțatorilor așa iaste, să ceaie cât de mult. Iar dumitale nu ți să cade să te mâni și să te întorci de la neguțatoriu, că poate și acel grozav va fi lucrând ca și cei frumoși.

Xantos zise:

– Așa e, bine ziceți voi, numai de voi cumpăra eu pre acel poznit, de ce treabă îm va fi, pentru că iaste o batjocură și o mascara. Și neguțatoriia mea va fi ocărâtă. Altă iarăș: și fomécia

mea știți cum iaste de gingașă, să nu cumva să cârtească câtu-i de grozav.

Ucenicii lui zisără:

– Cu adevărat, dascăle, bun iaste acesta de treaba fâncilor în casă, că nu te vei teme cum că va râvni vreuna la dânsul.

Xantos zisă:

– Să-l întrebăm cu deadânsul ce meștersug știe. Și să apropie de Esop și-l întrebă de sănătate, zicând: Bucură-te, Esope.

Răspunse Esop și-i zise:

– De ce să mă bucur, căci eu nu sunt scârbit, nici mâhnit.

Xantos zisă:

– Închinu-mă dumitale.

– Și cu dumitale.

Iar ceialalți filosofi numai ci sta și să mira de Esop, cum iaste gata la răspuns și grăiaște cu îndrăzneală cuvântul. Și iară întrebă Xantos pe Esop și-i zisă:

– Ce feli de om ești?

Esop zisă:

– Negru, precum mă vezi.

Xantos zisă:

– Nu te întreb eu de negru sau de alb, că te văz cu cum ești, ci te întreb de unde ai născut.

Esop zisă:

– Din maica mea, fiind grea.

Xantos zisă:

– Nu te întreb nice de aceasta, ci te întreb de loc, unde ai născut.

Esop zisă:

– Nu mi-au spus maica mea unde m-au născut. Maica mea au răposat de multă vreme și eu am fost rămas prunc mic și n-am apucat să-m spuie unde m-au născut: în casă, au în tindă.

Xantos zisă:

– Dar ce meștersug știi?

Răspunse Esop și-i zisă:

– Nici un meștersug!

– Dară pentru ce nu ai învățat?

Esop zisă:

– De vrème ce zisără tovaroșii că știu toate meștersugurile, iată dar că mie nu mi-au rămas nici un meștersug să-l învăț.

Acéste auzind ucenicii lui Xantos, își adusără aminte de ce au răs Esop și să mira foarte mult de mintea lui și mintea cea proastă, adecă de minciuna tovaroșilor lui. Că nu iaste în lume om ca acela carele să știe toate meștersugurile.

Deci iară zisă Xantos lui Esop:

– Vrea-vei să te cumpăr?

Răspunse Esop și-i zisă:

– De aciasta nu-ț dau eu sfat de la mine, ci fă cum îți iaste voia, ori mă cumpără, ori nu mă cumpăra, că mic îmi iaste totuna. Aceasta nu iaste în voia mea, ci iaste în voia ta. Iar însă de ți-i voia să mă cumperi, deschide-ți punga și scoate banii din greu, iar de nu, tu mă lasă în pace și-ți caută de treabă.

Xantos iară zisă:

– Dară de te voiu cumpăra, fugi-vei de la mine?

Atuncea răspunse Esop foarte tare și-i zisă:

– Când voiu vrea eu să fac aceasta, nu-ți voi spune ție, nici te voi întreba, cum mă întrebă tu pe mine.

Xantos zisă:

– Bine zici tu, dar sémeni a fi om rău.

Esop zisă:

– Oh! filosofe, nu ți să cade ție a căuta omului în față, ci să iscodești mintea lui.

Xantos zisă:

– Drept grăiești.

Iară ucenicii lui Xantos zisără întru sine:

„Cu adevărat acesta va birui pre dascalul nostru.“

Și îndemna pre Xantos să-l cumperc, pentru glumele lui.

Deci Xantos mersă la neguțatoriul și întrebă, să cumpere pe Esop? Iară neguțatoriul zisă:

– Dumncata poate că ai venit aicea să râzi de negoțul mieu, iară nu să cumperi. Nu întrebă să cumperi pre cei de treabă, ci întrebă de acela. Cumpără măcar unul din ei doi și pre acest grozav măcar ți-l voiu dăru.

Xantos zisă:

– Nu-mi trebuie altul; pre acesta voi cumpăra.

Neguțatoriul zisă:

– Dă ce vei să dai și ți-l ia.

Deci Xantos déte șazeci de asprișori și luo pe Esop. Iar ucenicii lui Xantos îndată întoarsără banii lui Xantos, acia pre loc, atâta le părea de bine.

De accastă vânzare deacă întelėsără vameșii târgului, îndată veniră de cercară și deacă-l văzură pe Esop așa grozav, scuipară; și râdea pe Xantos, pe ce ș-au dat banii și ce féliu de neguțatoriu fu acela ce l-au vândut. Accastă văzând Esop, să mira și el și zicea vameșilor:

– Iar pe mine m-au vândut acesta și m-au cumpărat cestalalt.

Iar vameșii deacă auziră graiu așa slut, răsără mult și dăruiră vama lui Xantos, nu-i luară nimic.

De acia purceasă Xantos cătră casă-și, iară Esop mergea după dânsul pe cale și era vrémca amiiazăzi, pripechi, și ardea soarele cu fierbinteală. Iar Xantos ș-au rădicat poalele hainelor dinainte și mergea pre drum pișindu-se. Accastă văzând, Esop zise:

– Jupâne, cu greu îmi va fi a sluji la un stăpân ca tine. De vréme ce dumncata, fiindu-mi domn și stăpân mie, și nu răsufli măcar până te vei pișa, dar încă eu fiind rob, cu cât mai vârtos trebuie să muncesc?

Iar Xantos zisă:

– Nu te téme, Esope, nici te spăriia nimic, că eu m-am pișat mergând, nu pentru graba, ci pentru 3 lucruri: una, că mă arde soarele de sus și să nu mă zăbovesc; alta, mă arde soarele de jos și mă zăbovesc de-m stric papucii; a treia, cât voiu sta să mă piș, îmi va veni mirosul la nas și-m va puți.

Atuncea zisă Esop cătră Xantos:

– Cu aceasta mă smeriș, stăpâne.

Și deacă veniră acasă, zisă Xantos lui Esop să șază afară, să nu între în casă, pentru ca să nu să sparie jupâneasa. Și deacă întră Xantos singur în casă, zisă cătră jupâneasa lui:

– 'Ţot îmi ziceai că mă slujesc cu slujnicile tale și cu roabele care îți sunt date de la părinți. Și mă mustrai de multe ori căci nu-mi cumpăr robi să-m lucréze lucrul mieu. Iată dar că acum mi-am cumpărat un rob foarte harnic, carele mă va sluji pe mine și pe tine; numai mă tem că-l vei îndrăgi, că-i foarte frumos și tânăr și atâta de iscusit și de istet! De când ești n-ai văzut om frumos ca acesta! Și de nu mă crez, ia caută-l afară, de-l vezi.

Accastă povestind Xantos, roabele crezură, părându-le cum că iaste așa, cu adevărat. Și bucurându-se cu nădėje, doară vor putea apuca la bărbat, dânsule îndată săriră și alergară să-l vază și să-l chiiame în casă. Și era una mai iute decât toate și sosi mai nainte. Iară Esop zisă:

– Iată-mă, cu sânt și voiu veni.

Iar acéia, unde-l auzi grăind așa slut, numai ce încremeni și să cutremura. Apoi zise:

– Dar tu ești Esop.

El zisă:

– Așa îmi pare.

Roaba zisă:

– Slutule, nu întra în casă, să sparii pe jupâneasa! Și coconii încă să vor îngrozii!

Și întră roaba în casă.

Iar Xantos zisă cătră alta:

– Du-te tu de-l chiiamă să vie în casă.

Și ieși roaba în tindă și nu văzu pe niminea, numai ce văzu pe Esop stând după ușă și nu-l cunoscă că iaste om și să duse în casă și zisă:

– Nu-i niminea în tindă, numai ce iaste după ușă un sac plin; nu știu cu ce-i, că-i legat la gură.

După acéia ieși alta și văzu pre Esop și-l chieamă în casă, zicând:

– Oh! obraz de scoartă, vino în casă că te chiiamă stăpânul tău.

Iar el îndată întră în casă și stătu dinaintea jupânesii. Dar ea, deacă-l văzu, să umplu de scârbă și să întoarsă cu dosul și zisă cătră Xantos:

– Oh, Xante, de unde ai adus această vită poznită? Scoate-l mai curând afară, să nu-l văz înaintea mea, că mă bolnăvesc!

Iar Xantos zisă:

– O, jupâneasă, nu-mi ocări pre acest tinărel, că l-am cumpărat!

Iar ea zisă:

– Oh, Xante, te miri ce vei mai face ca să mă scoți pe mine afară! Și-mi aduci această poznă, ca să-ți iai altă muiare: numai cât nu-m zici să ies afară din casă-ți și să mă duc în lume.

Iar Xantos, auzind așa de la jupâneasa lui, începu a ocări pe Esop, aducându-și aminte de vorbele cele de pre cale, ca să potolească mâniia jupânesii. Iar Esop tăcea și nu răspundea nimic.

Iar când fu odată, începu Esop a bate cu piciorul în pământ și zisă cătră Xantos:

– De! Arunc-o într-o groapă, să nu cârtească atâta de mult!

Iar Xantos să mânie pe Esop și-i zisă:

– Taci tu, că nu știi că eu pre aceasta o iubesc ca însămi pre mine.

Acéstea deacă auzi Esop, răsă tare și zisă:

– O, minunc, că Xantos filosoful să teme de muiare-și!

Apoi să întoarsă cătră stăpână-sa și-i zisă:

– O, doamnă, ție ți-ar fi fost voia să cumpere stăpânul un rob tânăr și frumos și tare. Când te va vedea despoiată în baie, să-ți facă pe voia ta, precum îți place ție pururea, ca să faci ocară filosofului. Iară eu voiu zice: multe valuri sânt pe mare și aburi de neguri pre ape curgătoare și multe scânteii sar din foc și multe réle sânt pre lume, iară nici o răutate nu iaste mai rea decât muiarea limbută și talaniță! Deci socotește dumneata, jupâneasă, că ești făméic de filosof și ți s-ar cădea să nu-ți fie dragi slugile frumoase și tinere, să nu cumva să faci rușine filosofului!

Acéste cuvinte deacă le auzi jupâneasa de la Esop, nu mai putea răspunde nimic de mânie și de amar, ci zisă cătră Xantos:

– O, Xante, de unde ai putut găsi să cumperi această frumséte de om harnic ca acesta? Ci mă mir cum așa face să mă împac cu dânsul!

Aceasta auzind Xantos, zise lui Esop:

– Ascultă, Esope, cum începu stăpâna ta a să îmblânzi și cade cătră tine la pace.

Esop zisă:

– Mare lucru iaste să îmblânzească cineva sau să moaie pre muiare.

Xantos zisă:

– Încetează de acum și-ți ajungă de a mai grăi, că eu te-am cumpărat să-mi muncești la casă, iar nu pentru pricini și pentru răspunsuri.

Și-l scoasără afară la ceialalți robi.

Când fu a doao zi, zisă Xantos:

– Esope, vino după mine.

Și mersă ră la o grădină, să cumpere vează. Deci grădinariul tăia varza, iar Esop lua și încărcă în spinare-și. Xantos scoase banii să-i dea grădinariului. Iară grădinariul zisă:

– Lasă banii să stea în pungă, că voi să te întreb de oarece; și mă rog să-mi dezlegi, că știu că dumneata ești filosof învățat și știi toate.

Xantos zisă:

– Care lucru?

Grădinariul zisă:

– Oare cum poate fi aceasta, că toate legumile care le samănă oamenii, muncesc de le udă și le plivesc adăscori, și tot cresc mai cu zăbavă; iar alte buruieni și rădăcini, ce răsar nesămănite și cresc din sine negrijite de niminea, iale cresc de întrec pre cele sămănite și grijite?

Iar Xantos, măcar că era întrebarea acéia filosofească, nu pricepu să-i răspundă, ci zisă:

– Tocmeala lui Dumnezeu iaste așa.

Acest răspuns auzindu-l, Esop răsă. Iar Xantos îl întrebă zicând:

-- Ce răz tu, bre? Au doară de mine răz?

Esop zisă:

– Adevărat că de tine răz și de cela ce te-au învățat pre tine carte, de nu putuș da răspuns la o întrebare mică ca aceasta, dar încă la altele mai mari. Zisăși că din porunca lui Dumnezeu iaste. Adevărat că din tocmeala lui Dumnezeu sânt toate câte sânt pre lume, iară și oamenii cei înțelepți încă cunosc și pricep. Pune-mă pre mine să dezleg.

Atuncea Xantos răspunsă cătră grădinariul și-i zisă:

– Priiatine, nu e cu cale un lucru de nimic și întrebare mică ca aceasta să o dezleg eu într-o grădină și într-un pustiu ca acesta, ca să-mi arăt filosofia mea, care dezleg alte lucruri mari și minunate, în locuri cinstite prin adunări și înaintea celor mari și de frunte! Ci iată, robul meu îți va dezlega pilda.

Iară grădinariul râdea și zisă:

– O, vai de becistnicia lui! Dar acest poznit încă știe carte?

Și-i zisă: Răspunde-mi, cum va fi înțelesul?

Atuncea Esop începu a ticlui și zisă:

– Muiarea văduvă când să mărită după alt bărbat și să întâmplează de are prunci cu bărbatul cel dintâi și găsește prunci și la bărbatul cel de apoi, fiind făcuți cu altă muiare, acéia numai pruncilor săi iaste mumă, iară la ceialalți iaste mașteră. Deci iaste lucru împărechiiat, că pre ai săi prunci carii sânt din trupul ei îi hrănește cu toată osârđia și-i miluiaște, iară pre ceialalți îi tot cârtăște și-i pedepsăște, că-i sânt urăți, și ia din obrocul lor și dă la ai săi. Așa și pământul: buruianelor sălbatică iaste mumă dreaptă, iară celor sămănite e mașteră. Pentru acéia cresc cu nevoie.

Acéstea auzind grădinariul, zisă lui Esop:

– Mulțămescu-ți de aceasta, căci mi-ai dezlegat această taină, de m-ai ușurat de mari gânduri, de care nu mă puteam pricepe nici într-un chip și pentru aceasta iată că-ți dăruiesc verzele. Și de astăzi înainte vino în toate zilele la grădină de-ți ia câte-ți va trebui, fără nici un ban.

Deci într-o zi mersă Xantos la baie (feredeu) și află acolo pre un priiaten al său și zisă lui Esop:

– Du-te acasă și-mi pune o linte la foc, să fiarbă.

Iară Esop mersă acasă și pusă un grăunț de linte într-o oară mare și o puse la foc să fiarbă. Deci deacă veni Xantos de la feredeu cu priiatenul său, pre carele îl chemasă să-l ospetăze cu linte, și-i zisă Xantos:

– Priiatenul cel bun nu trebuie să caute bucate multe de la priiatenul ce are osârđie dreptatea prieteșugului.

Iar priiatenii auziră cuvinte bune ca acéstea și priimără bucuroși și șazură la masă. Iar Xantos zisă lui Esop să dea linte la masă. Deci Esop scoasă grăunțul cel de linte și-l pusă pe un taler și-l dusă de-l pusă pe masă dinaintea lui Xantos. Iară lui

Xantos îi păru că o au adus să vază, fiartă e, și-l luo cu dégetul dă-l fărâmă și-i zisă:

– Bine, e fiartă, numai o drége bine și o adu la masă.

Iar Esop turnă apa în care au fiert grăunțul cel de linte într-un blid și o puse dinaintea lui Xantos și a oaspeților lui. Iar ei căuta și vedea cum că e niște apă limpede într-o strachină. Și-i zisă Xantos:

– Dar acum, Esope, unde ți-i lintea?

Esop zisă:

– Dar nu ți-o am adus dinainte-ți pre masă?

Xantos zisă:

– Dar numai un grăunț au fost!

Esop zisă:

– Numai, că așa mi-ai poruncit: „Să fierbi o linte“. Nu mi-ai zis să fierb linte. Deci și eu așa am făcut, precum mi-ai poruncit.

Acéstea auzind Xantos, numai ce încremeni și vrcun ceas nu putu răspunde nimic, de mânie mare și de rușinea oaspeților. Apoi zisă cătră priiatenii săi:

– Vedeti, fraților, acesta va să mă scoată pre mine din fire. Și zisă cătră Esop: Rob rău și viclean ce ești! Iată, pentru acești frați, treacă și accasta, om făr de rușine ce ești tu! Cât mai curând alergă la târg de-m cumpără patru picioare de rămătoriu și să le fierbi cât mai curând și degrab.

Iară Esop îndată adusă picioarele cele de porc și le pusă să fiarbă și alergă să aducă ceapă. Iară Xantos având pizmă mare pe dânsul și vrând să-i găsească vina ca să-l bată, mersă și luo un picior de porc din căldare și-l ascunsă.

Și viind Esop cu ceapa, căută în căldare și află numai trei picioare și îndată cunoscu că va să-l vinovească, ca să-l bată. De aciia alergă la porcăriță degrab. Și era acolo un mascur închis, de-l hrăniia să-l îngrășe. Și îndată îl tăie, și-l smulse și luo un picior de-l dusă și-l băgă în căldare. Și fierbea. Iară

Xantos își luo seama și gândi că deacă va veni Esop și va vedea că nu-i un picior în căldare, să va spăria de bătaie și va fugi. Și-i făcu treabă: să aducă sare. Și luo piciorul și-l puse iar în căldare. Și să făcură cinci picioare în căldare. Iar Esop, deacă au fiert picioarele, le adusă și le pusă pe masă și văzu că sunt cinci picioare și nu mai putu zice nimic.

Iar Xantos, deacă văzu cinci picioare, zisă:

– Dar aceasta ce iaste, Esope? Că cu ți-am zis să pui patru picioare, iar tu ai pus cinci picioare.

Esop zisă:

– Doi mascuri câte picioare au?

Xantos zisă:

– Opt picioare.

Esop zise:

– Așa, opt. Iată, aici sunt cinci picioare și la mascurul cel din coteț trei, fac de toate opt.

Aceasta deacă auzi, Xantos să mânie foarte și zisă cătră priiatenii săi:

– Spusu-v-am eu, fraților, că acesta preste puțină vréme mă va scoate din fire?

Esop zisă:

– Domnule, dar nu știi că de va punc unul și va lua altul, apoi iar va punc la loc, iar să fie deplin, acolo nu e nici un păcat.

Iar Xantos auzind acéstea, își potoli mâniia și zisă:

– Esope, du-te de-m ado apă de la feredeu să beau, să nu-m fie rău.

Iar Esop alergă degrab la feredeu și adusă apă de cea împuțită și o déte lui Xantos. Iar Xantos o luo și o pusă pre masă. Și deacă-i veni putoarea la nas, să mâniă și-i zisă:

– Ce iaste aceasta, bre?

Esop zisă:

– Apă de la feredeu ai cerut să béi.

Iar Xantos nu mai avea ce face pentru priiateni. Și-i zisă să-i aducă lighiianul să se spele. Esop pusă lighiianul și sta. Atuncea deacă văzu Xantos că nu-i poate strica nimica, că orice cum îi porunca tot asculta și nu-i află nici o vină ca să-l bată, îl mai îngădui.

Iar când fu a doao zi, un ucenic, ce ieșisă din școală de la învățatură, făcu ospăț bun fraților săi, și pohti și pre Xantos filosoful la masă. Și să dusă cu Esop. Deci mâncând ei și bând, Xantos alésă o seamă de bucate din masă, dintru toate feliurile, de care era bune, și le puse prin tipsii. Și déte lui Esop tipsiile, că sta la spatele lui și zisă:

– Du-te și du acéstea bucate și le dă ceia ce mă iubéște pre mine.

Iar Esop deacă auzi accasta, îi păru foarte bine, știind că va răsplăti sudalma, carea l-au înjurat jupâneasa și, luând bucatele, mersă la stăpâna sa și zisă:

– Jupâneasă! Iată că au trimis jupânul acéste bucate ceia ce-l iubéște pre dânsul, însă nu dumitale.

Și chemă o cătălușe ce era în casă și-i puse tipsiile toate pe rând de le mânca. Și după ce mănecă, luo Esop vasele și le duse la stăpânul său. Iar Xantos îl întrebă zicând:

– Dat-ai bucatele la ceia ce mă iubéște pre mine?

Esop zisă:

– Am dat.

Xantos zisă:

– Dar mâncat-au?

Esop zisă:

– Au mâncat tot, bine.

Xantos zisă:

– Dară ce au zis?

Răspunsă Esop și zisă:

– Nu zicea nimic, dar foarte îi părea bine de dumneata.

Iar făméia lui Xantos s-au scârbit foarte pe bărbatul ei, zicând:

– Dar mai bună e dragostea cătélii decât a mea? Mic de acum înainte nu-m trebuie să mă mai împreun cu bărbatul meu!

Și întră într-o cămară și plângea cu jale.

Iar ucenicii, deacă să ospătară, începură a scorni întrebări adânci, unul cătră altul. Și zisă unul dintru dânsii:

– Oare când va fi gălceava mai mare și sfada între oameni?

Iară Esop răspunsă îndată, neîntrebat de niminea și zisă:

– Când să vor scula morții să céie de la cei vii avuția ceia ce le-au rămas.

Altul zisă:

– Oare pentru ce oaia tace mălcom când o trag la junghiiare și nu strigă, precum zbiiară alte dobitoace, sau ca mascurul?

Răspunsă Esop și zisă:

– Pentru aceasta, căci pre oaie tot o trag; și la tuns, și la muls, de multe ori o pun jos. Pentru acéia și atuncea la moarte, gândéste că o duc să o tuză sau să o mulgă. Iar rămătoriul nici să tunde, nici să mulge; și când îl prinde, el știe că-l duc la moarte pentru carnea lui, pentru acéia se vaită.

Apoi să sculară de la masă și mersă Xantos acasă-și. Și fiind vesel începu a face glume cu făméia sa; iar ea, fiind foarte mânioasă, îl izgoniia de la dânsa și nu-l lăsa să se apropie de ea, ci își întoarsă obrazul într-altă parte și-i zise:

– Dă-m zéstrea de la tatăl meu și să mă duc, că nu voiu mai șădea cu tine, și te du la cătea de o dezmiiardă, că acéia t'-'i mai dragă, că-i trimiți și bucate de la mése.

Iar Xantos numai ce sta și să mira foarte. Apoi pricepu că iaste meșteșugul lui Esop și zisă cătră făméie-și:

– Ce poate fi aceasta, că cu am beut și tu te-ai îmbătat? Dar cui am trimis eu bucatele? Că eu ție le-am trimis!

Iar ea plângea și zicea:

– Ba mie nu mi le-ai trimis, ci le-ai trimis cățelii.

Atuncea Xantos chemă pe Esop și-i zisă:

– Cui ai dat bucatele ce am trimis să le dai jupânésii?

Răspunsă Esop și-i zisă:

– Le-am dat cui ești mai drag, precum mi-ai poruncit.

Iar Xantos zisă cătră făméie-și:

– Vezi, că tu zici că nu ți-am trimis nimic!

Atuncea zise Esop cătră stăpânul său:

– De! Lasă-o, de ce o mai întrebi? Au doară n-ai zis să dau bucatele ceia ce ești mai drag? Și chemă pre cățea și zisă: Jupâne, iată, aceștia ești mai drag decât altora. Iară fâmcii iaste mai puțină jale de tine, ci te gâlcevește și te ocărăște și fuge de la tine. Iar pe cățea o bate cât de mult, și deacă o vei chema, ea îndată va veni cucerindu-să cu smerenie și bucurându-să de tine. Iar de ți-au fost voia să le dau jupânésii, să fi zis: „Ține, și du jupânésii!“ Vezi, dar, au vina mea iaste?

Iar Xantos zisă cătră făméie-și:

– Îngăduiaște-l până îi voi găsi vina și-l voi bate.

Iar făméia nu vru să-l îngăduiască, ci fugi la părintii ei.

Drept acéia zisă Esop cătră stăpânul său:

– Jupâne, știi că ți-am spus eu că mai drag ești cățelii decât tuturor.

Apoi deacă trecură doao-trei zile, căzu Xantos la mare jale pentru făméie-și și-i trimisă soli să vie și nu vru. Iară Esop zisă:

– Jupâne, nu-ți face voia rea, că eu o voi face de va veni ea singură, nechemată.

Și, sculându-să a doao zi dimineța, luo bani și să dusă strigând pe uliță, unde era jupâneasa lui Xantos, zicând:

– Cine arc curci, găște, găini grase, vindeti mie, că stăpânul meu Xantos filosoful va să se însoare într-această-seară!

Iară jupâneasa lui Xantos, auzind pe Esop strigând așa, îndată să sculă de mersă cum mai degrabă acasă-și la bărbatul său și-i zise:

– Oh, Xante, dar nu te temi de Dumnezeu, că eu încă n-am murit, iar tu vei să te însori, să-ți iai altă muiare?

Iar Xantos, auzind acéstea, să mira și pricepu că e meșteșugul lui Esop. Și așa s-au așăzat făméia lui acasă.

Apoi, preste doao-trei zile, chemă Xantos pe ucenicii săi de la școală, să-i ospetéze. Și trimisă pe Esop în târg și-i zisă să cumpere bucate care vor fi mai bune și mai dulci. Iar Esop, mergând la târg, gândia întru sine zicând:

„Oare cum aş face să dezvăt pre stăpânul meu să nu mai vorbească nebunéște?“

Și socoti de cumpără tot limbi de porc. Și, ducându-să acasă, făcu multe féliuri de bucate fiarte, fripte, prăjite. Și viind filosofii toți la masă, adusă Esop bucate și le pusă dinainte limbi de porc; și al doilea rând de bucate iară limbi de porci, prăjite. Décii luară filosofii a povesti pentru limbi, că și filosofia cu limba să slujaște. Apoi adusă și a treia oară iar limbi, fripte și încă mai pusă de multe ori tot limbi, făcute în multe féluri. Iar filosofii zisă:

– Până când vom mânca tot limbi? Că până ce am mâncat la limbi, până ne dor și ale noastre limbi!

Xantos strigă pe Esop și-i zisă cu mânie mare:

– Dar nu mai sunt alte féliuri de bucate, ci tot limbi aduci? Au doară nu ți-am poruncit eu ție, spurcatule, să cumperi ce bucate sânt mai bune și mai dulci?

Esop zisă:

– Jupâne, până când mă vei ocări și mă vei rușina fără vină dinaintea acestor filosofi? Și-i zisă Esop: Oare ce iaste mai dulce pre lume decât limba, ori de prieteșug, ori de rugăminte, ori de dragoste, de vândut și de cumpărat și de toate veselile și tocmélele; de întrăbări de sănătate și de spăsenie; căci cu limba

pacea să tocméște, cetățile să zidesc și ce să mai zic pentru limbă, căci ea iaste înțelepția vieții noastre.

De aceasta sfătuiră toți filosofii și așa așlară precum zisă Esop.

Iară când fu a doao zi, zisă Xantos filosoful oaspeților să nu le pară cu greu pentru ospățul limbilor. Și le zisă:

– Să nu vă pară dumnélorvoastră că doară cu voia mea au fost accasta, ci meșteșugurile robului celui viclean.

Și să rugă lor să vie și a doao zi să-i ospăteze, zicând că:

– De nu va schimba bucatele dinaintea dumneavoastră, voiu să-mi aleg cu dânsul!

Și chemă pe Esop și-i porunci zicând:

– Să te duci în târg, să-mi cumperi ce va fi mai rău și mai amar, că voiu să-m ospetezi ucenicii miei!

Iar Esop, neavând frică de niminea, mersă în târg și cumpără iară limbi de rămători și le găti foarte bine. Și deacă veniră filosofii, șazură la masă și porunci Xantos lui Esop să aducă bucate pe masă. Iară el adusă într-o tupsie acoperită și o pusă pe masă. Iar un filosof descoperi tupsia și deacă văzu că sânt iar limbi de porc, începu a râde și zicea:

– Iar limbi de porc!

Iară Esop tăcea, nu zicea nimic, ci tot căra bărbătește și punea pe masă limbi de rămători.

Iar Xantos, de mânie și de ciudă mare, nu mai știia ce face, ci zisă:

– Esope! Dar aceasta ce iaste? Cum ți-am poruncit eu și tu cum faci? Au doară nu ți-am poruncit eu ție ce bucate sânt mai rele și mai amare? Iară tu ai făcut ca și ieri!

Iară Esop răspunsă și zisă:

– Jupâne, au doară iaste ceva mai rău și mai amar decât limba? Limba sparge ceteti mari din temelie, limba omoară, limba huléște, limba clevetéște și pâréște, limba jură strâmb și toate răutățile să fac din limbă!

Iară filosofii zisără:

– Dascale Xante, de nu te vei păzi de Esop, te va scoate din fire, că cum îi iaste fața, așa îi iaste și firea minții, și inima.

Iar Esop zisă către el:

– Dar nu știi de altele să grăiești, ci precum socotesc eu, rău om ești tu la inima ta, pre sémnele tale, precum pârâși pre robul cătră stăpânul său.

Iar Xantos avea mânie véche pururea ca să afle vină lui Esop și să-l bată; zisă cu mânie mare:

– Rob rău și viclean ce ești tu, curând să-mi aduci un om drept și prost, carele nu știe nici un vicleșug, să șază cu mine la masă.

Iar Esop, auzind acéstea, alergă în târg și acolo văzu oameni mulți umblând în toate părțile și văzu și pre un om stând și uitându-se la toți. Și să apropie Esop de dânsul și-i zisă:

– Priiatene, te pohtéște stăpânul micu la ospăț!

Iar el îndată purceasă ca un om prost și nu mai întrebă cine-i stăpânul său, sau la cine méрге. Și ajungând la curtea lui Xantos, îndată să sui pe divan. Și intră în casă cu picioarele pline de tină, neféring covoarăle, nici așternuturile. Nici socoti că e un boiaru mare ca acela, ci îndată mersă, cum era terfos, și șazu lângă Xantos. Iar Xantos întrebă pe Esop zicând:

– Cine iaste acesta, brea?

Esop zisă:

– Acesta iaste un biet de om prost și nu știe nici un vicleșug.

Xantos zisă cătră muiare-și în taină:

– Oarc cum am face să găsim vină lui Esop și să-l batem, că-m iaste mânie pre dânsul?

Iar ca auzind așa, îi păru foarte bine, că și ei încă îi era pizună pe Esop, pentru căci o au ocărât oarecând. Și-i zisă Xantos:

– Au adus Esop un om prost și mojić... Și-i povesti toate pe rând și-i zisă: Să mergi la dânsul cu lighianul și cu ibricul ca să-i speli picioarele, iară omul poate că să va rușina de tine

ca de o doamnă și nu-ți va da picioarele să i le speli. Și va fi vina lui Esop și-l vom bate.

Iară ea îndată luă lighianul și ibricul și să dusă la dânsul și-i zisă:

– Priiatene, întinde-ți picioarele să ți le spal.

Iar el gândi întru sine:

„Oare ce poate fi atâta cinste, să-m spēle mie picioarele o doamnă mare ca aceasta?”

Și-și băgă picioarele în lighian și zisă:

– Spală-mi-le binișor, doamnă, că de mult nu le-am spălat!

Xantos văzu că nu folosēște nimic nici cu acēia. Drept acēia porunci să aducă păhar scump de argint, să-i dea să bea, doară să va rușina sau va zice: „Bea întâi dumneata”. Iar deacă au adus păharul lui Xantos, și-l umplură de vin bun și dulce. Iar Xantos luă păharul și-l dēte oaspețului aceluia, zicând:

– Priiatene, ține de bea.

Iar el, ca un om fluturatec, apucă păharul și-l bău deodată. După acēia adusără bucate pe masă. Și șezu Xantos la masă și șazu lângă dânsul și oaspețului acela nepohtit. Și începu a mânca mâncări dulci și bune, de goliia masa, cumu-i rându mojiului. Iar Xantos îl mai ispiti încă. Și chemă pe bucătariul și începu a-l ținea de rău pentru bucate, zicând că nu le-au făcut bune și-l bătu, ca doară va zice omul ceva, că sânt bucatele bune, sau: „Pentru ce-l bați?” Iară el nu zicea nimic, ci tot căra din masă și păziia de mânca. Și gândiia întru sine că bucatele sânt bune, cum trebuie: „De nu le plac lor, mic îmi palc. Eu nu voi sfătui pre altul; facă ce știe; de-l bate, pe sluga lui bate; eu n-am nici o treabă.”

Iar Xantos nu mai putu să rabde de mânie văzând că omul nu zice nimic, ci tot prostēște face, precum să cade. Porunci să aducă plăcinte, iar oaspețului, deacă văzu acēle plăcinte, să uita ca un dobitoc că nu mai văzuse de acel féliu de bucate de când era el; ci lui îi părea că e pâine. Și luă plăcinta din tipsie și o

învălu toată la un loc și o mână cu alte legumi, în loc de pâine. Iar Xantos tot își potoliia mâniia întru sine și să mira ce va mai face de mâniia cea mare. Și începu a înfrunta pre cea ce au făcut plăcinta, căci n-au pus piperiu mai mult.

Iar bucătariul zisă:

– Jupâne, de va fi plăcinta necoaptă să mă bați; iar de-i lipsēște altceva, vina mea nu iaste, ci a jupânēsei, că ea au făcut-o, cu mâinile ei.

Iar Xantos zisă:

– De aș ști cu că au făcut dumneai aceasta, acum o aș băga în foc să arză.

Și făcu semn jupânēsii lui că va să bată pe Esop.

Și porunci slugilor lui să facă foc cu vițe uscate în mijlocul curții și zisă să o bage în foc să arză, doară să va ruga oaspețului acela pentru dânsa sau va zice: „Să nu cumva să faci dumneata, jupâne, un lucru ca acesta”.

Iar el nu pricepea nimic, ci sta de să uita și întru sine gândiia: „Oare ce poate fi de un lucru mare ca acesta, să-și arză cineva muiarea în foc fără de vină?” Și zisă cătră Xantos:

– Jupâne, fii îngăduitoriu puținel, mă rog dumitale, până mă voi duce acasă, să-mi aduc și eu muiarea mea de la scēcere și le vom arde pre amândoa!

Iar Xantos, deacă auzi acēstea, să mira foarte de prostimea lui și zisă lui Esop:

– Cu adevărat om prost și fără de viclēșug mi-ai adus și m-ai biruit, că te arătași întru toate drept. Și să știi că voi să te iert din robie, să fii slobod.

Iar a doao zi îl trimisă Xantos la feredcu să vază iaste calabalic mult, că vrea să meargă să se îmbăiaze și să se spēle. Și mergând prin oraș, să întâlnească cu stăpânul târgului. Și cunoscând pe Esop, vru să glumească cu dânsul și-l întrebă unde mērgē. Esop zisă:

– Eu nu știu unde mă duc.

Iar județul orașului zisă:

– Să-l ia de-acia și să-l ducă la temniță, socotind că nu-l băga niminea nici într-o seamă, ci să-și facă râs de dânsul.

Și începură slugile a-l trage, iară Esop striga tare zicând:

– Doamne, socotește că n-am grăit nimic de rău, ci bine Ț-am răspuns eu, că mie îmi era drumul și calca să mă duc la feredeu, iar acum merg la temniță. Iată dară că n-am știut unde mă duc și unde merg.

Acéstea auzind, județul orașului să miră de răspunsul lui Esop și zisă slugilor să-l lase în pace.

Și deacă mărse la feredeu, văzu oameni mulți acolo și văzu o piatră la pragul feredelui. Și când intra în feredeu, toți să lovia de ea și să potcniia. Iar unul intrând în feredeu să lovi și el cu piciorul de piatră și îndată o luă și o aruncă într-un unghiet, pe unde nu umbla oameni. Iar Esop să dusă la stăpânul său și zisă:

– De va fi cu voia dumatile, poți mărge la feredeu, că nu e niminea, numai un om acolo. Și l-am văzut rădicând o piatră de la prag și o au aruncat într-un unghiu.

Iar Xantos purceasă la feredeu și apropiindu-se auzi zgomot și văzu oameni mulți intrând și ieșind. Și zisă lui Esop:

– Dar acum, Esope, cum spuăși tu și cum iaste acum?

Răspunsă Esop și zise:

– Adevărat, jupâne, nu e aicea fără numai un om; că vezi această piatră, era la pragul ușii și câți intra în feredeu și ieșia, toți să lovia cu picioarele de dânsa și-și struncina degetele, iar un om o au luat-o și o au aruncat întru acest unghiet, ca să nu să mai lovească nimenea de dânsa. Deci pre acela l-am văzut că e om, că s-au priceput și au făcut ca un om, iar ceilalți era toți ca niște dobitoace.

Iar Xantos, auzind acéstea, nu avea ce mai zice, ci numai să mira de dânsul foarte.

Iară odată veni Xantos de la ieșitoare și, văzând pe Esop, glumi cu dânsul zicând:

– Esope, oare cum e sama că oamenii când merg la umblătoare tot să pleacă de să balegă, când să scârnăvesc?

Esop zisă:

– Pentru această pricină că, într-o vreme oarecând, să întâmplă la o masă un om mare și înțelept, carele șădea cu priiatenii săi de mânca și bea mult și se îmbăta foarte. Apoi să sculă de la masă de să dusă pentru sine la ieșitoare și urdină foarte mult. Și așa opintindu-să și scremindu-să mult, îi ieși și mîntea cu baligă împreună. Deci de atuncea toți oamenii să pleacă când să balegă, să nu le iasă și mîntea împreună cu spurcăciunea. Iar dumneata, jupâne, nu te teme de acéia că ai creieri în cap.

Iar într-o zi șădea Xantos la masă cu mulți filosofi. Și începură a bea pentru sănătate și a grăi cuvinte multe cu ȣeremonii și cu tâlcuri. Deci Xantos răspunsă câte răspunsă și sfârși. Iară Esop sta la spatele lui și-i zisă:

– Jupâne, dumnezeul beȣivilor, Dionisie, când bea vin mult, avea trei păhară mari și le pusese și nume: unul era voie bună, al doilea era beȣiia, al treilea era rușinea. Acum și voi aȣi băut și v-aȣi îmbărat și grăiti uncele și altele, iar ce iaste mai de treabă voi aȣi lăsat.

Xantos zisă:

– De ne-am îmbătat noi, iară tu taci și te du de sfătuiăște pre cei morȣi.

Iar unul din filosofi, deacă văzu pre Xantos foarte beat, zisă lui:

– Dascale, oare putea-va cineva să bea marea?

Xantos zisă:

– Acéia e foarte lesne, că unul eu singur o voiu bea-toată.

Filosoful zisă:

– Dar de nu o vei putea bea?

Xantos zisă:

– În rămășag să fie; toată casa mea o voi pune zălog.

Și-și scoase inelul din deget și-l dăte filosofului și zisă:

– Dă-m și tu inelul tău. De voiu bea eu marea, casa ta toată să fie a mea, iar de nu o voiu bea, casa mea toată să fie a ta.

Și așa scrisără și zăpis pentru credință și să iscăliă toți filosofii, câți era la masă. Iar Esop sta și priviia. Și să dusără cineși la casa lui.

Iar a doao zi să sculă Xantos și ceru apă să se spélé și, spălându-să, văzu că nu e inelul n deget. Și întrebă pe Esop de inel. Iar Esop zise:

– Știu eu de inel și mai știu și alta, că te-ai făcut străin de casă-ți.

Xantos zisă:

– Pentru ce?

Esop zisă:

– Au doară nu știi că ieri te-ai apucat în rămășag cu cutare filosof, cum că vei bea marea toată și ați schimbat inelele? Și pentru întărirea rămășagului ați făcut și zăpis și s-au iscălit toți filosofii.

Iar Xantos își adusă aminte ca de un vis și zisă lui Esop:

– Rogu-te, te știu că știi toate, că ești învățat întru toate și știi toate meșteșugurile. Deci învață-mă cum aș face să stric acel zăpis și să scap dinaintea rămășagului.

Esop zisă:

– Eu voiu putea strica zăpisul, de mă vei ierta din robie. Și dumneata te vei mântui de acela și de rămășag, numai te păzește să nu schimbi cuvântul și vorba, nici să slăbești rămășagul, ci precum ai zis ieri fiind beat, așa să zici și astăzi treaz. Și deacă vei mărge acolo, poruncéște să gătească păhar de băut și slugi, diregători. Și să puie scaune și așternuturi de șăzut. Și când vei vedea că să strâng noroade multe de oameni, ca să privească, iară tu învață să-ți umple păharul cu

apă din mare. Și-l ia în mâini și zi celuia cu rămășagul: „Priiatene, acum trebuie să te auză toți cum e rămășagul nostru și tocmeala între noi!” Și-ți vor ceti zăpisul. Iar tu te întoarce cătră noroade și zi: „Oameni buni, lăcuiitorii de Șam, ascultați-m cuvântul mieu: ape curgătoare dau în mare, iar eu m-am apucat să beau numai marea, iară nu și apele toate câte curg în mare, de adaogă din toate părțile. Acum dar trebuie acest filosof, ce are rămășag cu minc, să meargă să oprească toate apele curgătoare câte dau în mare, până voiu bea eu marea.”⁴⁷

Iar Xantos, deacă auzi acéstea de la Esop, să bucură foarte și mult să mira de învățatura lui. Și mersă de făcu așa dinaintea a tot norodul din orașul Șamului. Și îndată toți filosofii și toți oamenii lăuda pre Xantos și zicea:

– Cu adevărat mare minte are, și înțelept iaste și învățat preabine.

Iar filosoful cel cu rămășagul căzu la picioarele lui Xantos biruit și rușinat și să rugară toți filosofii și toți oamenii ca să-l iarte și să strice zăpisul cel pentru datoriiia rămășagului. Și-l iertă.

Iar Xantos, deacă veni acasă-și, îi zisă Esop:

– Jupâne, astăzi de la mine îți iaste dăruită toată casa ta și avuțiia. Mă rog dumitle, slobozéște-mă din robie, precum ai zis.

Iar Xantos îl ocărî și-l izgoni dinaintea lui afară și-i zisă:

– Au doară n-am avut eu atâta pricépere mai naintea rămășagului? Însă ieși afară la poartă și caută: de vei vedea doao cioară stând alătura, să știi că e semn bun, să vii să-mi spui și mie să văz; iar de vei vedea numai una, să știi că nu e semn bun.

Deci ieși Esop afară și, căutând, văzu doao cioară stând alătura. Și se duce înlăuntru și spuse lui Xantos că au văzut doao cioară. Și ieși Xantos să vază semnul cel bun, ca să-i meargă bine preste zi. Și până ieși el, zbură o cioară și rămasă

numai una. Și, privind, Xantos văzu numai una și-i păru bine că au aflat pre Esop de minciună și au găsit vreme să-l bată și zisă:

– Esope, numai aceasta ți-au fost lipsit: să mă amăgești pre mine și să-m spui minciună de față.

Și îndată porunci să-l puie jos ca să-l bată. Și când îl trăgea să-l bată, iată că și veni oarecine la Xantos și i să închină cu cinste frumoasă, zicând că îl pohtéște cutare boiari la ospăt. Atuncea Esop striga tare, zicând:

– Vai de mine, ticălosul! Că eu am văzut astăzi semn bun: doao cioară alătura și mă trag să mă bată, iar Xantos a văzut semn rău: numai o cioară, și-l pohtesc la ospăt să mănânce și să bea și să se veselească.

Iar Xantos, auzind așa, să mira de cuvintele lui și zisă să-l lase în pace.

Iară într-o zi chemă Xantos pre filosofi și pre ritori să-i ospăteze. Și puse pe Esop la ușă și-i zisă să nu lasă oameni proști să între în ogradă, ci numai pre cei înțelepți și învățați. Și când fu la vremea mési, Esop șădea la poartă, dinlăuntru, și închisă și portița cea mică. Deci începură a veni filosofi la masă, unul câte unul. Și viind întâiu unul, bātu în ușă, iar Esop zisă:

– Cu ce mișcă câinele?

Iară filosoful nu întelésă ce cuvânt iaste acela și socoti că-l numéște pre dânsul câine și să întoarse înapoi cu mânie. Apoi veniră și alții, câte unul, de bătură în ușă. Iară Esop tot așa întreba. Ei toți să mâniia și să întorcea.

Iară mai pre urmă de toți veni unul și bātu în ușă. Esop îl întrebă:

– Cu ce mișcă câinele?

El răspunsă și zisă:

– Cu coada și urechile.

Iar Esop îndată îi deschisă ușa și-l dusă cu cinste în casă și zisă către Xantos:

– Nimenea din filosofi n-au venit la poartă⁸, fără numai acesta; iar oameni proști și nepricepuți au venit mulți, de au bătut la ușă, ci nu am lăsat.

Iar lui Xantos au părut foarte rău căci l-au lăsat filosofii de sminteală și n-au venit la ospăt.

Iar a doao zi să strânseră toți filosofii la un loc după obiceiul la vorbă și da înfruntăciune lui Xantos zicând:

– Multămîmu-ți dascale, de cinste mare ce ne făcuși. Că ieri ne-ai omenit foarte bine, că ai pus la ușă pre accl léneș de ne-au făcut pre toți câini, pesémne așa au fost voia dumitale, să ne chiemî ca să ne ocărești, iar să nu ne cinstești.

Iară Xantos să miră foarte și zisă:

– Visat-ați aceasta ce o povestiți, au doară numai faceți ca să nu apuc eu înainte a-m părea rău, pentru căci v-am pohtit la ospăt, iar dumneavoastră m-ați lăsat de sminteală și n-ați venit.

Iar ei toți zisără:

– Ba noi n-am visat, ci cu adevărat am pățit.

Atuncea Xantos îndată chemă pe Esop cu mânie mare și-i zisă:

– Pentru ce ai făcut scandală dumnealor filosofilor, de-i întorseși cu rușine?

Esop zisă:

– Nici am văzut, nici am auzit glasul filosofilor. Dumneata m-ai pus la ușă și mi-ai poruncit să nu las pe cei proști să între în curte, ci numai pre cei filosofi și învățați. Deci eu am așteptat să vie filosofi și n-au venit. Iar oameni proști au venit, ci nu i-am lăsat, precum mi-ai poruncit. Dar când fu mai pre urmă, veni un filosof și îndată cu cinste l-am adus la masa dumitale.

Xantos zisă:

– Dară aceștia ce sânt? Au doară nu sânt filosofi, că accștia au bătut la ușă?

Esop zisă:

– O, ferească Dumnezeu, că eu am întrebat cu ce mișcă câinele și nici unul n-au știut cu ce mișcă, care lucru știu toți proștii. Apoi, cum sunt filosofi? Și alte pilde cum să le mai știe? Pentru acéia, văzându-i proști și nepricepuți, nu i-am lăsat să între, făcând porunca dumitale deplin.

Iară filosofii socotiră cuvântul lui Esop că e adevărat și să dezmaniia.

A doao zi Xantos luo pe Esop și să dusără la mormânte, unde să îngropa oamenii și începură a ceti slovele care era scrise pre stâlpi și pe pietri deasupra mormânturilor. Și-i părea bine lui Xantos că să pomenesc cei duși din lume. Iară Esop să dusă la un stâlp de marmură și află slove scrise pre acel stâlp, întru acesta chip zicând: $AB\Delta\Omega E\Theta X$. Și arătă lui Xantos și-l întreabă ce zic acéste slove. Xantos le socoti mult și nu le putu dezlega.

Iar Esop zisă:

– Domnule, de vor fi arătând acéste slove vreo comoară, ce-m vei da?

Xantos zisă:

– Cu adevărat să știi că te voiu slobozi din robie și-ți voiu da și jumătate din banii care vor fi în comoară. De aciia Esop mérsă și măsură patru pași de la stâlp în laturi. Și, săpând, găsi o comoară cu galbeni și zisă cătră Xantos:

– Dă-m acum ce mi-ai făgăduit!

Xantos zisă:

– Nu-ți voiu da, până nu-mi vei spune și slovele ce scriu și cum zic, că eu mai bucuros sunt să știu tâlcuri decât să am avuție multă.

Esop zisă:

– Cela ce au ascuns comoara aceasta aicea au fost un filosof mare și când o au ascuns au scris și tituluș, precum are pildă, ca să nu poată dezlega fieștecine din cei proști, numai cine ar fi om învățat. Iar scripturile zic așa pre limba elinească:

„A = măsură, socotéște; B = de la stâlp; Δ = înainte sămuiăște, chibzuiăște, la Dumnezeu năzuiăște; Ω = în patru în pistréle; E = vei afla întru iale; Θ = comoară cu avuție, ca să-ți fie destulție; X = aur să numéște, că pre mulți îmbogățește“.

Xantos zisă:

– Esope, tu ești om rău și de te voiu slobozi, multă răutate vei face tu pre lume.

Esop zisă:

– Jupâne, deacă nu mă vei slobozi din robie, eu voi spune comoara aceasta împăratului de la Vizantie⁹, căci că iaste a lui și slovele scriu așa: „A = aicea într-acest loc; B = au ascuns; Δ = Dionisie; Ω = împăratul; E = cu feciorii săi; Θ = comoara și visticriia; X = cu bani de mult preț: galbeni herjeți“.

Iar Xantos, auzind așa, zisă lui Esop;

– Bre! Ia-ți jumătate din bani și tac!

Esop zisă:

– Ba, că acum nu-m dai tu, ci-m dă cela ce au ascuns comoara și au scris slovele și scriptura aceasta.

De aciia purceasă Xantos și zisă lui Esop:

– Vino după mine acasă și-ți ia partea jumătate și carte de slobozenie.

Și purceasă spre casă. Iar Xantos să temea să nu cumva să spuie Esop cuiva și, cum veni acasă, îndată îl băgă într-o groapă.

Iar Esop, deacă văzu aceasta, zisă către Xantos:

– Acéstea sunt făgăduințele filosofii tale? Nu-mi ajunge că nu mă slobozi din robie, ci încă m-ai băgat și în temniță!

Xantos zisă:

– Bine zici tu ca să poți scăpa din robie. Numai deacă te voiu slobozi eu pre tine, mare nepriiaten vei fi tu mie și tot mă vei cleveti cătră toți și mă vei grăi de rău.

Esop zisă:

– Jupâne, orice rău mi-ai face, tot nu iaste cu puțință ca să nu mă slobozești, că preste puțină vreme vei să mă slobozești și fără voia ta.

Deci întru acele vremi, veni un greu mare asupra orașului Șamul, căci într-o zi să întâmplă o sărbătoare mare la ei și era toți oamenii strânși la un loc, de la mic până la mare. Și fără de veste să slobozi un vultur de sus și apucă inelul și pecetea domnească, care era în mijlocul norodului și dinaintea județului al târgului. Și aceștea le aruncă în poala unui rob. Iară orașenii Șamului să întristară foarte și gândiia: „Oare ce poate să fie acest semn?” Și înțără într-o grijă mare. Apoi cu toții veniră la Xantos filosoful și să rugară cu mare rugăminte și cu plecare să le descopere acea taină. Iar Xantos zisă lor să îngăduiască până va gândi mult. Și nu pricepu nimic și gândiia și asuda de grija nepriceperii lui; că era filosof vestit și fruntea târgului, pentru acéia îi era rușine.

Iar Esop, văzându-l într-atâta grijă, zisă către dânsul:

– Nu te mai năcăji cu priceperea vulturului, ci spune drept că nu pricepi și zi că nu ești vrăjitoriu. Ci zi către dânsii: „Mi să pare că un rob al mieu ar pricepe taina aceasta”. Deci tot va fi cînștea dumitale, că ai rob ca acesta.

Iar Xantos făcu după cuvântul lui Esop. Și spusă orașanilor, precum zisă Esop, dinaintea tuturor. Apoi chemă pe Esop și veni la mijlocul târgului. Iară orașanii toți râdea și să minuna de grozăvia lui. Și zicea unii dintru ei:

– Oare această scârnă să poată dezlega semnul cel minuat?

Atuncea zisă Esop:

– O, voi, cinstiți șiiméni, nu căutați paharul pe dinafară, ci dinlăuntru, de feliu ce băutura are într-însul. Că și prin vase grozave bune bucate să află.

Apoi zisără cu toții:

– Tăceți, să auzim ce va să grăiască această mămâie!

Și tăcură toți. Și începu Esop a grăi zicând:

– Cinstiți orașeni, lăcuitori de Șam! De vreme ce norocul e drag tuturor, pentru acéia să mută și la robi, și la stăpâni. Că și între robi să află mai buni decât stăpânii, măcar că rabdă sărăcii și pățimesc bătăi și nevoi. Iar mutându-să norocul de la stăpân la rob, atuncea să vede hărnicia stăpânului și a robului. Pentru acéia, și dumneavoastră de mă veți slobozi din robie de la Xantos, spune-voi acum arătarea aceasta, fără de nici o îndoire, pentru carea vă întristați toți.

Atuncea tot norodul au strigat pre Xantos zicând:

– Slobozi-l, Xante, slobozi-l!

Iară Xantos nicidecum nu vrea să-l slobozească. Apoi zisă și județul Samului:

– Slobozi-l, Xante, pentru voia noastră cu voia ta, că-l vei slobozi și fără de voia ta!

Drept acéia l-au icrtat dinaintea tuturor.

Iar Esop, văzându-să slobod din robie, să bucura foarte. Și îndată începu a tâlcui arătarea acéia într-acest chip:

– Vulturul e împăratul tuturor paserilor; inelul vostru cel domnesc e târgul vostru Șamul. Deci, precum au apucat vulturul inelul și l-au dat la rob, așa să înțelege pilda: că dintru împărații ce sânt acum, unul să sfătuiască asupra voastră, să vă facă robi și obiceiurile voastre să le strice. Iar nu să va plini tot sfatul lui.

Aceasta deacă auziră șiiméni, foarte să mâhniră toți.

După acéia, preste puțin zile veniră soli cu cărți de la împăratul de Lidia, scriind la orașul lui Simeon să dea bir sau să fie gata de războiu. Iar șiiméni, deacă văzură cărțile, să spăimântară foarte și să sfătuiră să se închine împăratului de Lida și să dea bir. Apoi întrebară și pre Esop, să vază ce sfat le va da. Iar Esop zisă:

– De vreme că toți mai-marii voștri s-au sfătuit să se dea robi, nu știu ce sfat vă voi da. Numai un cuvânt am a vă grăi pentru binele vostru. Și le grăi lor zicând: Norocul au arătat

doao lucruri pre lume: omul când iaste în viața lui slobod și-i sănătos și nu iaste rob; iară când iaste omul la tinerétele lui cu pricépere rea, apoi la bătrânețe să fie bun și să se odihnească. Acéia e viața fericită! Iară de să tâmplă să fie viața omului la tineréte bună și cu odihnă, apoi la bătrânețe să fie în robie și în scârbă, oh, amară e viața acéia!

Aceasta deacă auziră, șiiménii toți zicea:

– Noi acum toți suntem slobozi, pentru ce să ne facem robi? De bunăvoie nu ne vom da!

Și îndată izgoniră pre soli afară din oraș. Și să dusără la împăratul și-i spusără de rândul Șamului. Iară împăratul îndată strânsă toate oștile și vru să meargă la Șam. Iară solii sfătuiră pre împăratul, zicând:

– Împărate, nu vei lua Șamul până va fi Esop acolo. Ci scrie la ei să-ți dea pe Esop și le făgăduiaște pacea. Apoi vei lua Șamul când vei vrea, că Esop ține Șamul de nu să închină împărățiii-tale.

Deci împăratul încă făcu așa, că trimisă un sol bătrân să-l ceară pe Esop. Și deacă sosi solul la Șam, déte cartea și o cctiră. Iară șiiménii făcură sfat să dea pe Esop. Iară el, deacă întelése sfatul lor, veni la mijlocul norodului și le zisă:

– O! voi, cinstiți șiiméni, că mie îm pare foarte bine că mă duc la împăratul. Iară voiu să vă spuni o povéste. Și zisă: Odată era o turmă de oi și la turmă era un câine harnic. Deci veniră lupii să apuce oile, iar câinele sări și le apăără. Apoi să sfătuiră lupii să trimiță sol ca să se împace cu oile, numai să le dea câinele. Drept acéia, oile auzind așa, se bucurară de pacea lupilor, zicând lupii că nu vor mai avea nevoie în veac. Și déteră câinele lupilor. Iar mai pe urmă veniră lupii și împărțiră turma cum le-au fost voia și o au mâncat-o.

Auzind aceasta șiiménii, pricepură ce e pricina și oprii pe Esop, iar el nu vru să rămâie, ci să dusă cu solul la împăratul. Iar împăratul, deacă-l văzu așa grozav, să minuna și zisă:

– Socotiți dumneavoastră, cinstiți boiari, ce féliu de om îm face mie atâta scandală, de nu mi se închină un ostrov de țară!

Iar Esop zisă:

– Cinstite împărate, eu fără de nici o nevoie am venit la împărăția ta, ci din bunăvoia mea. Iar mă rog să mă ascuți puțințel să grăiesc un cuvânt înaintea împărățiii-tale. Și zisă: Un om odinioară prindea lăcuste, de céle ce strică țarina, și le omorâia. Și prinsă și un greieri. Și zisă omului: „Om bun, nu mă omori, că mie îm iaste năpaste. Că eu la holde și la spice nu stric, nici la vie, nici la grădini. Numai ce am accst glas. Deci vorbesc și fac cânt, și pe călători de să bucură. Și altă vină nu vei găsi la mine, că nu fac nimărui nici o pagubă.“ Iar omului i se făcu milă și-l slobozi. Așa sânt și eu, împărate: la picioarele împărățiii-tale am venit și cad și mă rog să faci milă cu mine, să nu mă omori, că de mine nu are nimenea nici o pagubă, nici pociu face cuiva vreo pacoste sau răotate; că am accst trup micșor, dar graiurile cuvintelor îm sânt vitézc.

Acéste auzind, împăratul să miră de cuvântul lui și i să făcu milă de dânsul și-i zisă:

– Fsope, nu-ți dau eu viață, ci norocul tău. Și acum, orice vei cerc de la mine, da-ți-să-va.

Esop zisă:

– Preaînălțate împărate, mă rog să faci pace cu Șamul.

Împăratul zisă:

– Fie pace!

Iar Esop să închină la picioarele împăratului și-i mulțămii foarte frumos.

Atuncea împăratul dărui pre Esop cu daruri mari. Și scrise împăratul și carte într-acesta chip la șiiméni, zicând:

„Iată că pentru voia lui Esop lăsaiu Șamul în pace. Și pentru că l-ați slobozit din robie, să aveți pace vecinică.“

De aciia mulțami împăratului și, luundu-și zioa bună, porceasă de întră în corabie și veni la Șam. Iar șiiménii, deacă văzură pre Esop, făcură jărtve și întinsără danțuri cu bucurie mare și cu veselie (precum i să cădea).

După acéia să dusă Esop de la Șam și încongiură toată lumea. Și birui pre toți filosofii cu înțelepciunea sa, până ce au ajuns la Vavilon. Și acolo, pentru înțelepciunea lui foarte fu cinstit de împăratul Licaron. Că pre acéle vrémi era toți împărații împăcați despre rândul războaielor. Numai ci trimitea cărți unii la alții și scrisori cu filosofii și cu tâlcuri pentru dezmierdăciune. Și deacă cetiia cărțile și tâlcuia pildele, da haraci cel ce le trimitea și cel ce le scriia. Iar de nu putea dezlega pildele și să le tâlcuiască, ei da bir celui ce le trimitea. Și tot așa au fost trimițind cărți unii la alții.

Iar Esop fiind la Licaron, împărat de la Vavilon, trimitea cărți și scrisori pe la alți împărați, cu multe pilde, care ei nu le putea dezlega. Și lua Licaron-împărat prea multe daruri, și scumpe, de la alți împărați.

Și avea Esop o făméie starpă, de nu făcea coconi. Ci-și luasă un prunc mic fecior de suflet. Și era mai cinstit și mai miluit decât toți cei din casa împăratului, pentru Esop. Apoi, preste puține zile, acel Eniom să cunoscă cu muierea lui Esop. De aceasta cât cunoscă Esop, vru să-l izgonească de la dânsul. Iară Eniom văzu că va să fie vai de el, de la mai-marele său. Socoti de scrisă o carte vicleană, cu numele lui Esop, la împărații de primprejur, de la care lua bir Licaron-împăratul. Și scrisă ca de la fata lui Esop, într-acesta chip zicând, ca să se scoale cu război asupra lui Licaron-împărat, cât mai curând. Și zicea că și el încă le va fi întru ajutoriu, că va sfătui pre împăratul în tot chipul cu viclesug, până îl va da pre mâna lor. Și pecetlui cartea cu pecétea lui Esop și o déte în mâna împăratului, fiind iscălit numele lui Esop.

Iar împăratul luă cartea cea cu pecétea lui Esop și, dezlegând pecetéa o ceti. Și văzând iscălitura, îndată să încredință să fie așa, adevărat, și vărsă împăratul urgie mare asupra lui Esop. Și îndată îl déte pe mâna unui armaș rău, anume Ertemon, să-l omoare fără de nici o întrebare, ca pre un viclean și vrăjmaș al împăratului. Iar acel Ertemon era foarte bun priiaten lui Esop. Și-și arată prietesugul cum trebuie la vréme de nevoie, că făcu meștersug foarte pre ascuns, de știa numai el însuși, că-l ascunsă într-un mormânt adânc și-l hrăniia acolo pe furiș. Iară Enom luă putere de la împăratul să stăpânească toată averea lui Esop i proci.

Apoi, preste vreun an de zile, Netinav, împăratul de la Eghiptet, deacă înțelésă de moartea lui Esop, îndată trimisă scrisoare la Licaron-împăratul, ca să-i trimită meșteri să-i facă un turn de piatră, care să nu să atingă nici de ceriu, nici de pământ. Și-i scrisă cât mai curând să-i trimită meșterii, sau să dea bir.

Iar împăratul Licaron, deacă ceti cartea de la Netinav, întră într-o grijă mare foarte, că niminea nu-l putea învăța cum va face. Și zisă:

– Iată că pierdui stâlpul împărăției mele, adecă pre Esop înțeleptul.

Deci Ertemon armașul, deacă înțelésă de jalea împăratului pentru Esop, veni la împăratul și zisă:

– Cinstite împărate, nu-ți face voia rea pentru Esop, că el trăiaște, pentru că eu am știut că te vei căi pentru dânsul și-l vei dori împărăția-ta, și nu l-am omorât.

Iar împăratul, deacă auzi, să bucură foarte și trimisă să-l aducă. Și-l adusără împăienjinat și muced. Și-i crescusă unghile la mâini și la picioare, ca la vulturi, și era pârós. Și deacă-l văzu împăratul, numaidecât lăcrămă și zisă să-l ducă la baie să-l spēle și să-i schimbe hainele. Atuncea Esop vădi toate lucrurile și viclesugurile lui Enom. Și descoperi toate faptele

lui, și pâra cea cu viclesug, și toate strimbătățile lui. Deci împăratul îndată porunci să omoare pe Enom fără de nici o milă. Iar Enom căzu la picioarele împăratului să-l iarte. Și să rugă și Esop să-l iarte. Și-l iertă. Și mult l-au certat.

Apoi împăratul zimbi a râde de scrisoarea lui Netinav și o dăte lui Esop să o citească. Iar Esop, deacă o ceti, să zimbi a râde și zisă să-i aducă hârtie și călimări. Și scrisă la împăratul Netinav, zicând să îngăduiască până va trece iarna și, deacă va veni primăvara, îi va trimite meșteri de vor zidi turnul. Și-i va trimite și răspunsurile de toate câte îi scrisese. Acestea scrisă și trimisă cartea lui Netinav, împăratul Eghiptului.

Deci Licaron-împăratul dăte toată avuția lui Esop în loc și dăte și pre Enom pre mâna lui să facă ce-i va fi voia cu dânsul. Iar Esop nu i-au făcut nici un rău, ci iar l-au priimit în loc de fecior, ca și întâiu. Și mult l-au învățat zicând:

– Fătul meu Enome, întâiu te închină lui Dumnezeu și cinstște pre împăratul și pre toți priiatenii tăi îi socotește. Și cumpănește lucrul și-l meștersuguiaste. Și te gătește să fii foarte tare la credință în sufletul tău, pentru să nu pati rușine. Iară cătră frați și cătră priiateni, fiiule, să fii cât de plecat, și smerit și milostiv, pentru ca să le fii drag. Lui Dumnezeu te roagă pururea să nu dea vârtute dușmanilor tăi, ca să nu te biruiască. Priiatenilor și vecinilor tăi pururea să le voiești bine. Cu făméia ta pururea să vorbești binisor, ca să nu cerci dragostea altora, pentru că feliul fămăiesc iaste fără de minte. Auzul tău să nu-l înveți prea lesne a înțelege spre răutăți. Camătă și mită să nu iai pe argintul tău, nici la judecări. Pentru zavistie limba să o ții cu zăbavă a grăi. Muierei tale tainele tale să nu le spui i proci.

Acestea și altele mai multe învăță Esop pe Enom. Iar Enom să răni la inimă de cuvintele acestea, și de rușine, ca cu niște săgeți, și căzu la zăcere grea foarte. Și peste puține zile muri Enom.

După aceasta chemă Esop pe toți vânătorii de pasări și le porunci să-i prinză patru pui de vulturi. Și deacă-i adusără, îi învăță (precum spun) că au fost puind pre aripile lor niște copii mici și i-au fost slobozind în văzduh, până unde i-au fost voia lui: îi suiia și-i pogorâia, cu știința meștersugului lui.

Iară când fu în primăvară, Esop să găti cu tot lucrul ce-i trebuia, și luo vulturii și copiii și purceasă la Eghipt cu povară grea și cu mare pohvală și mândrie, pentru ca să facă pe eghiptean să se mire mult. Iar împăratul Netinav, deacă auzi de venirea lui Esop, zisă boiarilor săi:

– Prinsu-ne-am în mrcajă!

Și când fu a doao zi, zisă Netinav boiarilor săi, și domnilor, și la toată curtea împărătească să se îmbrace toți cu haine albe. Iar împăratul să îmbracă cu haine roșii și-și pusă pe cap stema cea împărătească cu pietri scumpe, de mult preț. Și șazu în scaun înalt și trimisă să chiiame pe Esop la curte. Și chiemându-l, deacă veni Esop la curțile împărătești, mersă înaintea împăratului și să închină frumos cumsăcade și zisă:

– Împărate, să trăiești în vécii.

Iar împăratul multămi lui Esop și porunci să șază. Și-l întrebă zicând:

– Licaron-împăratul iaste sănătos și boiarii din curtea lui? Esop să închină zicând:

– Spuiu sănătate mării-tale de la Licaron-împărat.

Deci întrebă împăratul Netinav pe Esop zicând:

– Cu cine mă asémeni pe mine?

Iar Esop zisă:

– Pre tine, împărate, te asemăn soarelui de primăvară, iar pre boiarii tăi ca niște spice de grâu frumos.

Iară împăratul, auzind răspuns frumos, îi păru bine și dăruie pe Esop cu daruri frumoase.

Iar când fu a doao zi, să îmbracă împăratul cu haine albe, iar boiarii lui să îmbrăcară cu haine roșii. Și deacă veni Esop

la curte, îl întrebă împăratul ca și ieri. Și iară răspunsă Esop și zisă:

– Pre tine, împărate, te asămăn soarelui de vară, iar pre boiarii tăi ca razăle soarelui.

Împăratul zisă:

– Esopc, mie mi se pare că Licaron-împărat nu e nimic înaintea noastră!

Esop zisă:

– O! împărate, pentru ce grăiși acest cuvânt de Licaron-împăratul? Nu zice așa lesne cuvântul prost, că pre tine neamul și rodul tău te arată ca soarele strălucind. Dar așa iaste și Licaron-împăratul. Numai doară de veți veni amândoi la un loc, să vă împreunați, și atunci doară el va întuneca și împărăția-ta vei lumina.

Acéste cuvinte deacă le auzi, Netinav să miră de înțelepciunea lui Esop și muștra pre boiarii săi în taină, zicând:

– Vedeți cum părtineste stăpânului său, cu dreptate, că nu priiméște cât de puțin defăimarea asupra stăpânului său?

Apoi zisă Netinav lui Esop:

– Esope, adus-ai meșteri să-m zidească turnul?

Esop zisă:

– Gata suuit, numai ne arată locul unde-l vor zidi.

Déci ieși împăratul Netinav afară din cetate, la câmp limpede și frumos. Și arată locul și-l măsură pre el. Iară Esop adusă cu sine acei patru vulturi și-i pusă în patru unghiuri, unde au măsurat împăratul locul și puse pre dânșii cei patru copii, țind în mâinile lor mistriile și ciniile cele de meșteșug și slobozi vulturii să zboare sus, iar copiii de pre vulturi începură a striga zicând:

– Dați-ne piatră, dați-ne var, aduceți-ne lut și lémne și de toate de altele ce ne trebuiesc, ca să zidim turnul!

Iar împăratul Netinav întrebă ce zic cei ce strigă. Esop zisă:

– Accia sunt meșterii de zidurile din văzduh și acum strigă să le duceți piatră, și var și lut și lémne, și altele ce le trebuiesc.

Iar împăratul zisă:

– Dar de unde voi eu afla eu acel féliu de oameni să zboare cu piatra și cu varul și cu lutul?

Esop zisă:

– Vezi, împărate, cum zisăși mai nainte că Licaron-împăratul e ca o nimic! Dar la dânșul să află de acéstea de toate. Ci împărăția-ta ești prea grabnic și gata de pricină a te învrăjbi cu un împărat puternic ca acela, carele iaste întocma cu dumnezeii.

Netinav zisă:

– Adevărat, Esopc, văz că sânt biruit. Ci voi eu să te întreb, iară tu să-mi dai răspunsul. Și-i zisă: Eu am aicea niște iape, carele deacă aud nechiezând armăsarii din Vavilon, iale îndată purced a fâta, după glasul armăsarilor. Deci cum pricepi, spune-mi? Cum poate fi aceasta?

Iar Esop răspunsă zicând:

– Fii îngăduitoriu, împărate, să-ț fac răspunsul să-l vezi cu ochii.

Și deacă mérsă la gazda lui, porunci copilașilor săi să prinză un motoc și să i-l aducă tot bătându-l prin mijlocul târgului, tregându-l de grumaz. Și prinsără copiii un motoc și-l legară cu o ată de gât și-l ducea tregându-l și bătându-l prin mijlocul târgului, ca vai de dânșul. Iar eghipténii nu suferiră aceasta, ci săriră de scoasă pe motoc de la bătaie. Căci eghipténii slugăia mâtelor zicând că iale sânt dumnezei și le jărtvira lor. Și-și déteră de știre și la împăratul și-i spusără ce păți bietul motoc de la Esop.

Iară împăratul chemă pe Esop și-l întrebă zicând:

– Pentru ce băteai pe motoc? Au doară nu știi că noi eghipténii acum într-această vréme ne închinăm pisicelor și

acélea ne sânt dumnezei și dumnezeoaice? Dar căci faci așa, de ne ocărești légea?

Iar Esop răspunsă și zisă:

– O, împărate! De ai ști ce pacoste au făcut motocul acela împăratului Licaron de la Vavilon, nu i-ai ținea parte, împărăția-ta, nimic. Că iată acum într-această noapte i-au omorât un cocoș ca acela, cât mai mare viteaz nu era altul ca el, căci biruia pre toți cocoșii. Și încă și noaptea cânta tot pre ceasuri.

Împăratul Netinav zisă:

– Esope, cum poate fi aceasta? Mă mir că nu ți-i rușine a grăi povești ca acéste, că nu poate să fie aceasta să ajungă motocul într-o noapte din Eghipet la Vavilon și să se întoarcă iară înapoi la loc.

Răspunsă Esop și zisă:

– O, împărate! Dar cum armăsarii nechiiază în Vavilon și iapele aud din Eghipet și să fac gréle de a fâta?

Auzind aceasta Netinav-împărat nu mai putu zice nimic, ci numai fericea pre Licaron-împăratul, având lângă sine înțelept ca acesta.

După acéasta, Netinav-împăratul chemă filosofi învățați, iliupolénii, din cetatea cea vestită. Și chemă și pre Esop. Și le făcu ospăt mare. Și șazură toți filosofii de-a rândul la masă și după ce mâncară și băură, zisă un filosof:

– Esope, trimisu-m-au dumnezeul meu să te întreb, iar tu să-mi răspunzi.

Iar Esop zisă:

– Acéstea sânt minciuni de ale tale, că Dumnezeul cel sfânt nu cercă învățatură de la unul ca tine sau ca mine, nici de la niminea din lume. Ci tu ai vrut să mă ocărești pre mine și te ocărești pre tine însuți, încă și pre dumnezeii tăi.

Acela tăcu. Iar altul zisă:

– Esope, ascultă; la noi iaste o biserică mare și înlăuntru biséricii iaste un turn mare, și într-acel turn sânt doaosprezece cetăți. Și toată cetatea iaste acoperită câte cu treizeci de doaosprăzece și în toate cetățile sânt lăcuitoare doao nevéste. Și una șade, alta să duce.

Esop răspunsă și zisă:

– Acéste pilde ale voastre pre la noi le grăiesc copiii. Și începu a spune zicând: Biserică iaste lumea accasta toată, iar turnul acela iaste anul; doaosprezece cetăți în stâlp, doaosprezece luni într-un an. Iară cele câte treizeci de doaosprezece sânt treizeci de zile într-o lună și doaosprezece ceasuri într-o zi și doaosprezece într-o noapte. Iară céle doao nevéste lăcuitoare sânt zioa și noaptea: una mérge, alta șade; zioa tréce, noaptea vine.

A doao zi iară chemă Netinav-împăratul pre toți filosofii și le zisă:

– Noi nu putem da răspunsul lui Esop, ci numai ce ne caută a da dare lui Licaron-împăratul, pentru Esop. Că de-l vom mai întreba, mai rău îl vom mânii și ne va rușina pre toți.

Iar unul din filosofi zisă:

– Împărate, nu-l vom mânii, ci să-l întrebăm cu bine să ne spuie niscari tâlcuri care noi nu le știm și să ne învățăm pe altă dată.

Acest cuvânt plăcu împăratului și mai chemară pe Esop și zisără filosofii:

– Esope, spune-ne niscari tâlcuri, care noi nu le știm, nici le-am auzit și apoi ni le dezleagă mâine.

Esop zisă:

– Bucuros, vă voi spune. Preste un ceas voi veni. Numai fiți gata.

Și să dusă la gazdă.

Iară filosofii, auzind de Esop că au zis să le spuie pilde care ei nu le știu, nici să le fie mai auzit, să vorbiră cu toții, cum

că, orice ar spune Esop, ei tot să mărturisească unul altuia și să zică că știu și ei și au văzut și au auzit.

Iară Esop pricepu că-l vor vicleni. Ci socoti de scrise un zapis într-acesta chip:

„Eu, Netinav, împăratul Eghiptului, scriu și mărturisesc, precum sânt datoriu lui Licaron, împăratul de la Vavilon, cu o mie de talanți de aur.”

Și când fu a doao zi, să sculă Esop de dimineată și mersă la împăratul Netinav și-i dete zapisul în mâini. Iar filosofi gândiră că el au scris niscari pilde și îndată zisără cu toții:

– Știm și noi ce scrie acolo într-acea carte, că am auzit și am și văzut cu ochii noștri.

Esop zisă:

– Bine faceți dumneavoastră de mărturisiți de dreptate.

Iară împăratul, cetind zapisul și ajungând la locul unde scriia cum că e datoriu lui Licaron-împărat cu o mie de talanți de aur, zisă lui Esop:

– Eu nu sânt datoriu lui Licaron-împărat cu nimic. Și să întoarsă cătră filosofi și zisă: Voi cu mărturiile voastre mă faceți pe mine datornic, dar cu nu știu să fitu datori cu nimic.

Iar filosofi, deacă auziră așa, îndată întoarsără și schimbară cuvântul și zisără:

– Noi nici am auzit de aceasta, nici știm.

Atunci Esop zisă:

– Că de vrème ce iaste așa, pentru că nu știți, nici ați auzit, nici ați văzut, iată dar că să plini întrebarea voastră, că ați pohtit pilde neuzite și nevăzute.

Iar Netinav-împăratul zisă:

– O, ferice de Licaron-împărat, că mare înțelept are la împărăția lui.

Și dete lui Esop birul, după cum avea obiceiul; și-l trimisă la Licaron-împăratul, cu mare cinste și cu pace.

Și după ce veni Esop la Vavilon, spusă împăratului toate întâmplările lui și ce lucruri au făcut la Eghipt și i-au dat și birul, ce-i trimisese Netinav de la Eghipt. Atuncea Licaron-împărat au poruncit să facă un stâlp de aur, holovan, după chipul lui și să-l puie la mijlocul târgului Vavilonului. Și așa s-au făcut, după poruncă.

Déci preste puține zile vru Esop să meargă cu corabiia la Lydiia, ce să zice acum Rumele, în părțile Atinci, și-și luo zioa bună de la împăratul și purceasă. Ci însă lăsă jurământ cătră împăratul să se întoarcă iară la Vavilon. Déci umblând Esop prin cetetele elinești, arătându-și înțelepciunea sa, ajunsă și la un féliu de oameni ce le zic delfi. Și acei oameni delfi, când auzia cuvântul lui Esop cel de învățătură, îl asculta foarte cu drag și cu blândete. Iară altă cinste sau odihnă nu-i déteră. Iară Esop, deacă-i văzu așa, zisă:

– Pre voi, délfilor, nu știu cui vă voi asămăna: au lemnului uscat ce-l poartă apa adâncă, sau cu paiele uscate, carele înoată pe apă și ici, și colea. Și cine le vede departe, gândéște că numai Dumnezeu știe ce lucru iaste. Iar deacă să apropie de margine, el vede că e o nimic. Așa vă socotiam și eu, când eram departe de orașul vostru, cum că sânteti oameni mai aleși dintru alții. Iar deacă veniu la voi, v-am aflat că sânteti mai de nimic decât toți oamenii. Și m-am înșalat, căci am venit la voi.

Aceasta deacă auziră délfii să temură că umblând Esop print-alte cetăți și orașe să nu-i hulească și să le scoată nume de rău. Și să sfătuiră să ucigă pre Esop cu înșălăciune. Deci mersără și luară o năstrapă (un urcior) de aur din capiștea lui Apolon, bozul lor, și o ascunsă în disagii lui Esop. Iar Esop, neștiind vicleșugul lor, ieși la un loc ce-i zic Fochinda. Iar délfii alergară după dânsul și-l prinsără ca pre un fur al besericii și-l judecară spre moarte și-l băgară în temniță. Iar el, având putere să fugă, nu fugi, ci șădea de-și plângea norocul. Iar un

cunoscut al lui Esop, anume Dimast, veni la temniță și află pe Esop plângând și-i zisă:

– Esope, pentru ce plângi și pentru ce te-au băgat în temniță?

Răspunsă Esop și zisă:

– Era odată o muiare și-i murisă bărbatul. Deci ea în toate zilele mergea la mormântul lui de-l plângea. Iar un om oarecarle era plugariu și era aproape de acele mormânturi, unde plângea muiarea acéia. Și deacă văzu pre muiare plângând, i să făcu milă de dânsa și abătu de dezjugă boii. Și să apropie la mormânt și începu și el a plânge alătura cu dânsa. Iar fâmécia îl întrebă de ce plânge. El zisă: „Plâng, că am avut o nevastă foarte frumoasă și înțeleaptă și mi-au rănit inima că au murit fiind tinerea. Pentru acéia plâng, că-mi pare că mi să mai potolêște focul de la inimă.“ Iar fâmécia zisă: „Așa m’-i și mie.“ Omul zisă: „De vréme ce am căzut amândoi într-o nevoie, mai bine ar fi să ne împreunăm amândoi, ca să ne mângâiem dorul de la inimă“. Iar fâmécia priimi bucuroasă și să iubiră amândoi. Și zăbovindu-să ei acolo, veni un fur și fură boii plugariului și fu nevăzut. Iar plugariul, mergând, nu găsi boii. Atuncea începu a plânge cu glas mare, iară muiarea, auzindu-l plângând așa tare, veni la dânsul și-i zisă: „Tu iar plângi?“ Iară el zisă: „Acum cu adevărat plâng pentru că am pierdut boii pentru un lucru de nimica“. Și zisă Esop către Dimas¹⁰, priiatenul său: Așa sânt și eu, fratele meu! Din multe nevoi am scăpat, iar acum plâng cu adevărat, pentru că în ce am căzut eu acum, nu mai iaste vréme de a scăpa.

Și atuncea îndată veniră délfii ca niște turbați și-l scoasă din temniță. Și-l ducea, trăgându-l și împingându-l, până la o râpă mare, ca să-l surpe jos, să-l prăpădească.

Și când fu aproape de râpă, zisă Esop așa:

– Când era toate dobitoacele împreunate la un loc, iară un șoarece să împrietenisă cu o broască. Și chemă șoarecele pe

broască să o ospetêze. Și să dusără la casa unui om bogat, care avea bogăție multă și mâncară de să săturară. Și zisă șoarecele: „Mânâncă, priiatenă broască“. Iară broasca zisă: „Mulțămescu-ți, priiatene șoarece, că foarte bine m-ai ospătat. Ci te pohtesc și eu să vii cu mine la casa mea să te ospătezi.“ Și le era a tréce preste o apă. Și zisă broasca: „Priiatene șoarece, pentru că nu știi înota, să te leg cu o ațișoară de piciorul meu și să te trag până vom tréce în céia parte de gârlă“. Și-l legă cu o ață de piciorul lui și-l acătă de piciorul ei, vrând să-l înéce cu viclesug. Deci ea sări în baltă și să afundă și trăgea și pe bietul șoarece întru adânc. Și începu șoarecele a să îneca. Și văzându-și pierirea, zisă cătră broască: „Mie mi-au fost astăzi pieirea de la tine, iară va să răscumpere moartea mea cel ce iaste mai mare decât toți“. Și înotând bietul șoarece pre apă, să înecă și muri. Iar un vultur să slobozi și-l luo și, fiind picioarele legate de broască, o trasă și pe dânsa și-i mâncă pre amândoi. Așa și voi, acum cu grabnică moarte veți să mă omorâți; iar însă să știți că cu amar să va răsplăti voao, pentru că Vavilonul și Elada vor răscumpăra moartea mea, din capetele voastre.

Iar délfii nicidecum nu-i ținea în seamă cuvântul și prorocia lui. De acia Esop, văzându-și pierirea, alergă la capiștea lui Apolon, ca să scape acolo, să nu-l omoare. Iar délfii să mâniiră și mai rău și-l prinsără de-l bătea și-l trăgea la râpă. Iară mergând cu dânsii, le zisă așa:

– Oh, délfilor! Ascultați-mă să vă spun un cuvânt. Și zisă: Odinioară izgonia un vultur pe un iepure. Iar iepurile, văzându-și nevoia, alergă la cuibul unui gândac, cei ce răstoarnă bulzișorii vara, ca să scape acolo. Iar gândacul zbură și ieși înaintea vulturului și să ruga să nu omoare pe iepure. Și-l jură pe numele lui Die dumnezeul să-i facă pe voie și să nu-i facă rușine, deacă au năzuit iepurile la sălașul lui. Iară vulturul nu-i ținea seamă cuvântul, ci apucă pe iepure și-l mâncă. Iară gândacul zbură împreună cu vulturul, ca să vază

unde-i iaste cuibul vulturului. Și făcu pe ascuns și doborî oaăle din cuib de să fărâmară. Iar vulturul, deacă veni și-și găsi oaăle stricate, îi păru foarte rău și zisă: „Oare cine au îndrăznit de mi-au făcut atâta pacoste?” Apoi socoti de-și făcu cuibul mai sus și făcu oaă. Iară gândacul și acolo zbură și răsturnă oaăle de să fărâmară. Deci vulturul viind de la vânat, iarăși află oaăle stricate. Drept acéia să ciudîia foarte și să tângăia și gândîia: oare cine-i poate face lui atâta pacoste? Și neavând ce mai face, să sui în văzduhul ceriului și află acolo pe Die, dumnezeul elînesc, și-și făcea oaăle în poalele Diei și să ruga să i le socotească bine. Iar gândacul făcu și el bulzișori de balegă și să sui de-i lepădă în poala hainei Diei. (Pentru acéia zic istoricii cum că vulturul iaste închinat lui Die dumnezeu.) Iară alt boz, ce-i zic Zevs, să sculă și scutură poala Diei să cază balega și de te jos oaăle vulturului și să stricară.

Iar Zevs deacă întelēsă că face gândacul vrajba acéia în pizmă și cum s-au apucat să piiază sămânța vulturului, să nu mai fie nici un vultur pe lume, plăcu și lui Zevs, pentru căci vulturul și lui Die dumnezeu s-au arătat necredincios, când l-au jurat gândacul cu numele lui Die dumnezeu ca să nu mănânce pe iepure. Și să mânîe Zevs pe vulturi, că socoti că gândacul face toate pe dreptate. Apoi vrând Zevs să nu piiază neamul vulturului de pe lume, îi îndemna pre amândoi la pace. Iar gândacul nu vru să facă pace. Iară Zevs, văzând aceasta, nu vru și nu avu ce mai face, știînd lucru cu asupreală, ci schimbă vrémea vulturului, să-și facă puî într-altă vréme, când nu să arătă gândacul pre pămînt. Deci și voi, delfilor, nu faceți rușine dumnezeului vostru, lui Apolon, la care am năzuit eu, măcar că e bisérica lui așa micșoară. Că pre carele calcă légea, nu-i putință să-l rabde.

Iar delfii nici aceasta nu-i băgară în seamă nimic, ci tot îl trăgea la moarte și la pierzare.

Iar Esop, văzându-și moartea, zisă:

– Ascultați-mă, delfilor, că voi sunteți ca niște vite sălbatece și ucigașe pre nedreptate și cu strâmbătate. Și zisă: Era odată un om plugariu carele îmbătrânise tot în câmp și prin crânguri boii pascând. Și în sat nu mai întrasă, unde era născut. Deci într-o zi să ruga rudelor sale să-l ducă în sat să-și vază oamenii și să se cunoască cu ei. Iară aceia înhămară niște măgari într-un car și-l lăsară să-și mîne singur el măgarii. Iară el mergând, pre cale să scorni furtună mare și să întunecă cerul cu norii, că era iarna. Și pierdură măgarii drumul și rătăciră și întrară într-un crâng prin niște locuri rele, grebănoase. Și văzând bietul moșneag că va să piiaie, zisă: „Oh! Zevs dumnezeu, dară ce rău Ț-am făcut de mă pierzi așa de pripă și cumplit, că nimenea nu va ști de păirea mea! Și încă nu mi-ar fi ciudă de mi-ar fi moartea de niscari dobitoace harnice, cum sunt caii sau boii, ci-m iaste pierirea de acéste dobitoace scârnave de măgari, carii sânt mai urâți decât toate dobitoacele din lume.” Așa și mic, nu m'-i moartea, cât m'-i ciuda și amarul, că nu-m fu moartea de niscari oameni harnici și de cinste, ci-m iaste moartea și pierirea de niște oameni carii au fost mai răi în lume și mai urâți, adecă de voi, delfii, carii sunteți mai becistnici decât măgarii!

Și vrură să-l împingă în râpă.

Iar Esop zisă:

– Un om oarecarele, nebuniia și bezcistnicia lui îl îndemna cu pohta cea spurcată spre o fată a lui din trupul său. Și din zi în zi vrea să o spurce și nu putea. Ci făcu prilegi de-și trimisă muiarea să ducă de mâncat la plugari și rămasă fata singură acasă. Iar câinele de moșneag începu a supăra pe fată să-i facă pre voic. Iară fata, văzând așa, zisă: „Oh! vai de mine, părintele meu, mai bucuroasă aș fi eu să-și facă răs de mine care limbi vor fi mai urâte și mai scârnave în lume, decât tu, cum ești părinte”. Așa sânt și eu cu voi, delfilor, oameni făr de lége și făr de rușine ce sânteti! Că mai bine aș fi căzut la adâncul

întunérecului, în peștera carea iaste la Sinimiia și are în fundul ei tot pietri ascuțite și acolo lăcuiesc tot féliul de jigani, fierile sălbatece, spurcate și împutite! Sau mai bine m-ar fi apucat smârcul, adecă sorbul mării, ce iaste la Africa, să mă fie înghițit în pânțelele său, decât am căzut în mâinile voastre și-m iaste pierirea de voi, délfii, oameni de nimica ce sânteti! Pentru acéia blestemați să fiți, voi și locul vostru! Și am nădéjde la Dumnezeuu meu cel sfânt, că să va răsplăti voao, cu amară caznă pentru moartea mea, căci mă omorâți fără vină și fără dreptate. Și să vă chinuiască biciul cel de foc al lui Dumnezeuu, cum mă chinuiți voi pre mine acum!

Iar ei, spurcații și pângăriții, îl împinsără pe bietul Esop în râpă de să zdrobi și să sfărâmă. Și așa să sfârși înteleptul Esop, în luna lui avgust doaozeci și una de zile. În véci să-i fie pomenirea lui.

După acéia, în scurtă vréme, căzu urgie mare și moarte năprasnică asupra délfilor, pentru moartea lui Esop. Iar délfii atunci își aducea aminte de cuvintele lui Esop și să căia căci îl omorâă. Dar nimic nu-și folosia, că ei toți știia că l-au omorât fără de vină. Și-i făcură stâlp de piatră pre mormântul lui, să se pomenească.

Iară monarhiia Vavilonului și mai-marele Eladii și toți filosofii de prin toate cetățile, deacă întelésă cum au murit Esop, de mâna cea rea a délfilor, să sculară cu războaie mari asupra lor și pre mulți îi omorâă cu morți cumplite. Și groaznice cazne pătiră, pentru moartea lui Esop.

Sfârșitul vieții preînțeleptului Esop

POVEȘTEA DESPRE SINDIPA FILOȘOFUL ȘI DISCIPOLUL SĂU

CUVÂNT ȘI POCTANIA FILOȘOFULUI SINDIPA CU
ÎMPĂRĂTUL DE ȚARA PERSIEI, ANUME CHIRA

Era un împărat la Persia, anume Chira, și avea 7 muicri și coconi nu avea. Și s-au rugat lui Dumnezeuu să-i dea coconi și de multă rugă a împăratului i s-au ascultat ruga și au făcut un cocon făt, de care el creștea împărătește. Și au crescut în vârstă și având pohtă și dragoste împăratul să-l pedepsască pre fiul său la învățatura cărței, deci găsi un filosof dascal să-l învețe toată filosofia filosofească; și l-au învățat 3 ani și n-au putut să învețe nimic. Văzind împăratul că nu-l poate să-l învețe nimic, l-au luat de la dascal ce au fost și știind pre Sindipa¹ filosoful și auzind pre mulți că e prea dascal și filosof, îndată l-au chemat pre Sindipa zicând așa:

– Voi să dau pre fiul micu să-l pedepsești la filosofie.

Iar Sindipa au zis:

– Gata sânt, o, împărate, însă să-l învăț toată dascăliia filosofască și să nu să afle altul mai filosof decât coconul tău. Și de nu-l voi învăța într-acest an să ți-l dau învățat, să fie viața mea despărțită de pre lume și toată avuția mea să fie a

împărăției-tale. Și precum astăzi mă apuc înaintea împărăției-tale să-l fac deplin filosof pre fiul tău.

Deci împăratul auzind cuvintele acele, cu mare nădejde, bine filosofului au mulțămît și au zis:

– Ce vei pohti îți voi dăruî.

Deci filosoful așa s-au prins ca să învețe pre coconul împăratului să fie filosof deplin. Și au dat împăratul pre fiul său în mâinile filosofului Sindipei. Deci filosoful luând pre coconul împăratului și l-au dus la casa lui. Și au făcut o casă noao, mare și lungă, și dinlăuntru casei o a poleit, și au scris și au zugrăvit pe pereți câte învățături au vrut să-l învețe, și au pus pre coconul în casă; și în toată vremea îl învăța și-i arăta ce era zugrăvit. Și-i venia de toate ce-i trebuia, de la împăratul. Au nevoit pre cocon, filosoful, cu mare nevoie, până la aceia vreme de l-au învățat toate învățăturile lui. Și atâta au învățat coconul, cât altul ca el n-au fost nici au rămas să mai învețe. Și într-o zi s-au dus filosoful la împăratul și zise:

– O, împărate, ce ai pohtit și ai iubit, pre voie ți s-au făcut. Măine fiul tău va veni în 3 ceasuri de zi, și-l vei vedea și te vei bucura foarte cu dragoste mare.

Și l-au trimis pre cocon la tată-său împăratul, filosoful, a doao zi și văzîndu-l împăratul au zis:

– Învățatu-te-au, fiiul meu, precum au zis dascalul tău?

Iar coconul au răspuns zicînd:

– Împreună cu dascalul vom veni, împărate. Și închinîndu-să părintelui său, au ieșit și s-au dus la dascalul său. Atuncea filosoful au zis coconului împăratului:

– Îm pare într-această noapte să facem cercare pentru norocul și nașterile tale și pentru acea stea pre cât voi putea să astronomescu și pre cât voi vedea binele tău, la zio te voi trimite părintelui tău.

Și au făcut filosoful astronomie de nașterea coconului și au găsit că nu e de bine nici de sănătate de va merge la tată-său,

pân vor trece 7 zile peste cele zile ce pusese cu împăratul. Că de nu va face așa, viața coconului va veni la cumpănă mare. Și filosoful, deaca au știut acest lucru pre amănuntul de la astronomie, s-au cutremurat și s-au înfricoșat tare. Și văzîndu-l coconul împăratului cu voia rea, l-au întrebat pre dînsul zicînd:

– Dascal, pentru ce te-ai făcut așa mîhnit și cu voia rea?

Și filosoful i-au spus deșchis precum au cunoscut. Iară coconul au zis cătră dînsul:

– Și de-ț va fi voia, nici o lună să nu grăiesc cu tată-mieu împăratul și câtă vreme vei vrea, eu să tac.

Deci filosoful i-au răspuns:

– Am dăruit tătâni-tău să te pui la 3 ceasuri de zi și tu mâine pasă la împăratul și înaintea lui să stai și nimica să nu grăiești pân nu vor trece 7 zile.

Și s-au dus la împăratul coconul foarte de demineată și, precum să cade, să închină împăratului și împăratul l-au chiebat pre cocon să meargă mai aproape și cu bucurie l-au sărutat și-l strîngea în brațe pre cocon, și cu mare dragoste au început a-i grăi. Și fiiu-său nimic nu-i răspundea părintelui său și sta și-i căuta în față părintelui său și căuta tată-său și-l întreba pre coconul său. Atâta coconul sta și nu grăia. Deci îndată împăratul au șezut la divan, în scaun, și au chiebat pre toți boiarii săi ca să asculte învățătura coconului și să mira și să ciudea de tăcerca și de fără glas ce sta coconul. Atuncea au zis împăratul boiarii:

– Grăiț voi coconului deaca să tème de mine și pentru aceia nu grăiaște.

Și boiarii i-au grăit coconului cuvinte dulci și nevoia să-l facă să grăiască, și el, ca și întâi, tot tăcea. Și împăratul ș-au făcut voia rea și au trimis să chiiame pre dascalul și l-au cercat pretutîndinea și nu l-au putut să-l găsească. Și zise așa împăratul cătră boiarii:

– Oare cum vă pare voao de a lui tăcere?

Deci unul dintr-înșii au zis:

– Îm pare, o, împărate, dascalul să nu-i fie dat vro iarbă coconului, adecă să-i fie îndemnătoare să păzească și să cunoască dascăliia și să o întărească și păzindu-l cu iarba acéia, i s-au legat limba; sau de multă trudă și pedeapsă a dascalului, s-au făcut acest lucru.

Și fiind acest lucru urgisit, împăratul fiind cu voia rea, au venit o făméie dintr-acéle 7 muieri ce avea și văzând cu voia rea pre împăratul, au zis cătră dînsul:

– Să fie și cu zisa împărăției-tale și-m dă pre fiul tău să-l ispitescu eu în taină și mie mi-o spune de ce nu grăiaște, de vréme [ce] și făr de acest lucru deprins era toate tainele și ascunsele să mi le spuie, de care nici maicei sale [nu] spune.

Și maica coconului foarte cu voie rea era și-i păru cu scârbă. Zise împăratul ei:

– Ia pre fiul meu, cât poți dezmierdându-l, grăiaște-i, doară l-ei face să grăiască și doară l-ei putea cunoaște de tăcérea lui.

Deci maștera l-au luat pre cocon și l-au dus la casa sa și au început să-i grăiască cu cuvinte dulci și blânde. Și coconul ca și întâi tăcea și nu-i răspundea nimic cătră cuvintele ei. Și iar zise cătră dînsul:

– O, tinere, dragostea mia, acum am adevărat și am cunoscut precum ești supus la o treabă, iar pentru ce de atâta vréme taci și nu-m spui, pentru ce nu grăiești? Iar de ai ceva frică de tată-tău pentru să nu-ț faci ceva rău! Așa, te sfātuiescu cu cest lucru de folos și de bine și întâi nu va putea să să despartă de la mine până nu vei face fapta care voi să spui de binele tău. Să știi bine că tată-tău iaste om bătrân și neputincios, și tu ești tare și tânăr, și de-ț va părea bine eu îț voi amerința un sfat cătră părintele tău pân îi vom da moartea și tu vei lua împărăția și vei lua și pre mine făméie împărătească. Acéste cuvinte auzind fiul împăratului, s-au urgisit

de acéste cuvinte și s-au cutremurat tare, de care și porânca au uitat și până au trecut acéle 7 zile au grăit și au zis cătră dînsa:

– Să știi, o, făméie, căci ai grăit astăzi mult nu vei avea nici un răspuns pân nu vor tréce 7 zile.

Și făméia s-au temut auzind așa și mult s-au cutremurat, și au ispitit să facă ispitiri cătră cocon și într-acéia dată ș-au spart hainele și să bătea peste obraz și tare striga. Iar împăratul, auzind glasul făméii, s-au spăriat și o a chiebat de o a întrebat să știe ce iaste atâta glas. Iar ea zise:

– Eu, împărate, cu mare dragoste am nevoit să grăiască fiul tău și-l făciam să grăiască și el îndată au căzut asupra mea și nevoia să mă rușineze și de atâtea trăsuri ce nevoia, podoabele și hainele mi-au rupt, cum mă vezi; obrazul cu unghile mi-au zgâriat și eu, împărate, pre fiul tău îl țineam într-alt chip a tineréțelor. Iar de atâta mare rușine spurcat nu nădăjduiam nicidănioară să aibă.

Iar împăratul auzind acéste cuvinte făr nădėje, s-au spăriat și s-au cutremurat de mare ciudă de zisa și spusul ei, precum au pățit de la fiul lui și de tot pre fiul său l-au înstreinat și l-au urgisit, și multe ceasuri au stătat cu voie rea și cugeta cu ce moarte să-l omoară. Și așa au zis să-i facă moarte fiu-său.

CUM AU ZIS ÎMPĂRATUL SĂ OMOARE PRE FIIUL SĂU

Împăratul avea 7 filosofi de care-i ținea împăratul la toate trebile ce vrea să facă, de sfat și grăitori; iar acești 7 filosofi să sfătuiră. Auzind de venirea împărătească asupra fiului său făr de sfatul lor, au sămăluit cu firea lor și au priceput că mare urgie au biruit pre împăratul și crezind ocara făméiei, făr nici o cercare, au zis să omoare pre fiul său: „Ce pentru acéia, nu să cade noao să tăcem pentru acest lucru, nici să lăsăm pre împăratul să piarză pre fiul său făr nici o cercare. Că de nu am

nevoi să împiedecăm pre dînsul, apoi împăratul să va căi și noi vom fi fără de cînte, căce n-am împiedecat noi pre dînsul la această înfricoșată faptă! Ca nește dușmani ne va ținea că sântem, că l-am lăsat de au omorât pre fiul său. Veniți ca să facem o faptă precum să cade cătră împăratul și să mîntuim pre fiul său de această urgie.“ Și s-au sfătuit ca să meargă unul dintr-înșii la împăratul, câte o zi, să grăiască cu dînsul ca să nu omoare pre fiul său pînă vor trece 7 filosofi.

CUM AU MERSU FILOSOFUL SĂ GRĂIASCĂ CU ÎMPĂRATUL.

Atuncea au mersu un filosof den cei 7, care era cap preste dînșii, și zise:

– Astăzi voi mērgc la împăratul de voi mîntui pre fiul său de la moarte.²

Și îndată mērse la împăratul și pînă la pămînt s-au închinat, și au zis:

– O, împărate, nu iaste cu dereptul nici să cade împăraților să facă vreo treabă pînă nu face cercare să știe cu adevărat.

ARĂTAREA ȘI POCITĂNIA³ A MARELUI FILOSOF

Că era un'părat carele îi era foarte dragi muierile și într-o zi au căutat și au văzut o fămēie foarte iscusită și frumoasă, și îndată o iubi de frămsețile ei, de carele au fost voia lui să-ș facă deplin pohta. Și îndată au chemat pre bărbatul ei și l-au trimis la o treabă să-i slujască împăratului. Și acel împărat în noaptea acēia s-au dus la fămēia acēia și o trăgea și o îndemna să se culce amândoi, iar acce muire au fost foarte înțeleaptă și cu fire bună și au grăit cătră împăratul, zicând așa:

– O, împărate, roaba ta sânt și ce-ț va fi pohta împărăției-tale, gata sânt să plinescu, dară întâi mă smerescu și cu

de la împărăția-ta să faci accastă pohtă. Și zicând acēste cuvinte, să-ț dau o carte de care scrie pentru înțelepciune și precum să făgădui ei, carele de răul și de greul pohtei ce are. Și iar îi zise: Cerēște-o, mă rog, împărate, și din această carte vei cunoaște cum să cade împăraților să să tie, și să să cumpetēze, și să să păzească de curvie și de toate rélele, și să fic înțelept, de toate lucrurile drăcești să să ferească.

Iar vrăjmașul de împărat au lăsat cartea și au început să să joace și să tragă pe fămēia fără rușine și nimic n-au dobândit, nici i-au fost pre voie împăratului, numai au fost cu truda și cu nevoița și nimic n-au făcut. Și s-au dus de la dînsa. Iar inelul ce-l purta împăratul în déget au ieșit din déget când o trăgea pre fămēie și nici fămēia n-au știut când au căzut inelul împăratului din déget pre divan, nici împăratul n-au văzut când au căzut. Și când au venit bărbatul ei acasă, și au șezut pre divan, precum era el deprinsu, și au găsit inelul împăratului și l-au cunoscut că iaste împărătescu. Și atuncea multe gânduri l-au lovit și zise cu gândul lui, precum împăratul au făcut cu fămēia sa și de atuncea l-au lovit frica împăratului și i-au intrat la inima lui și niciodată n-au mersu să să culce cu fămēia lui și nici un cuvânt nu i-au mai zis despre acēia parte și tot au fost tăcând mălcom. Și fămēia, văzînd că nu să apropie soțul său de dînsa, s-au dus la tată-său și la frații săi și au spus toate pre amăruntul: cum soțul ei s-au lepădat și nu se apropie de dînsa nimica. Iar tată-său și frații ei au priceput pentru ce lucru s-au despărțit de dînsa și îndată s-au dus la împăratul și l-au pârât pre ginere-său, zicând:

– Împărate, un pămînt al nostru hiriș l-am dat cestui om să-l lucrēze și să fic al lui, și multă vrēme l-au ținut și l-au lucrat și acum l-au părăsit și nu va să-l mai lucrēze.

Și au îngenunchiat și s-au rugat împăratului, sau să tie pămîntul să-l lucrēze ca și întâi, sau să ni-l dea iar pre sama

noastră. Iar împăratul, auzind aceste cuvinte, au zis către bărbatul fâmeiei:

– Oare cu adevărat grăiescu acești oameni, au ba?

Iar bărbatul au zis către împăratul:

– Câte au grăit către împărăția-ta, toate sânt adevărate, că pământul ce mi-au dat l-am ținut și l-am lucrat cu toată putința mea, și într-o zi am mersu să-l lucrez și am văzut urma leului, și cum am văzut, dintr-acéia n-am mai cutezat să mă mai apropiu la acel pământu.

Și împăratul, auzind acel cuvânt, au zis bărbatului:

– Ome, adevărat grăiești! Că leul au intrat adevărat la acel pământ, iar nimic nu s-au stricat și nici să va mai ispiți niciodată să mai vie la acel pământ și fără frică să-l lucrezi ca și dintâi.

Aceasta e pocitania a filosofului cel dintâi, [care] au spus către împăratul, zicând:

– O, împărate, nu să cade muierile să să crează de toate cuvintele cele réle, ce zice către acel om precât sânt adevărate, de care drăciile nu să cade să le asculte moașa pre lesne să legiuiască și să rupă județul fără cercare.

A DOAO POCITANIE

– Și altă pocitanie ascultă-mă, o, împărate, să spui împărăției-tale. Un om avea o pasăre și grăia ca și omul cu limba și să chiiamă anume papagalo; și o ținea în cușcă și era învățată să grăiască ca și oamenii. Și stăpânu-său îi zicea foarte tare să caute și să socotească, când el să ducea departe de acasă și porâncind stăpânu-său papagaliei când să ducea la neguțătoria lui. Iar stăpâna pasărei au fost având ibomnic și au fost viind în casă pe taină și să culca cu dinsa. Și știa și slujnica ce avea. Și precât să zăbovia bărbatul ei, ibomnicul tot au fost mergând de să culca cu fâmeia. Iar deaca au venit bărbatul muierii de unde au fost dus, au întrebat pe papagalo:

– Ce ai văzut a muierii mele, să-m spui.

Și pasărea îndată au început a-i spune ce au făcut fâmeia lui, precum în toate nopțile să culca cu ibomnicul ei. Iar bărbatul ei, auzind așa, l-au giunghiiat într-inimă foarte rău și o au urgisit și n-au mai vrut să să mai împreune cu dinsa. Iar fâmeia lui s-au prepus pre slujnică, că au spus bărbatului de câte au făcut și au chiebat pre slujnica sa, cu mânie și cu amar i-au zis:

– Cu adevărat ai spus bărbatului meu?

Iar slujnica să jura precum n-au spus jupânu-său nimica.

Numai zise:

– Să știi că papagalo au spus toate faptele tale.

Iar fâmeia, auzind așa, au gândit să facă un meșesug pasărei, ca să o scoată de minciună. Și au luat cușca stăpână-sa de unde era și o au pus într-alt loc. Și au pus aproape de cușcă o puiatră de râșnită și toată noaptea întorcea. Și pasărea, auzind sunetul pietrei, i-au părut că tună. Și iar au pus înaintea pasărei o oglindă și tot să căuta în oglindă și-i părea că fulgeră. Și au muiat un buréte în apă și l-au spânzurat deasupra cușcăi și să clătia burétele și o stropia și-i părea că ploao toată noaptea. Și pasărea să ascundea în unghiurile cușcăi, pârându-i că tot tună și fulgeră și ploao. Și a doao zi să scoală stăpânul pasărei și s-au dus la pasăre și au început a o întreba ce au văzut astă-noapte. Iar papagalo au zis:

– Astă-noapte, tunete și fulgere și ploaie și nu m-au lăsat să văz nimica ce au făcut într-această noapte. Iar stăpânul pasărei, auzind acélea cuvinte a pasărei, au sămuit că de câte au grăit, de nici unele nu iaste adevărate, că într-această noapte, de câte au zis, de nici unele n-au fost, ce pasărea tot bârféște, că nici n-au ploao, nici n-au tunat, nici n-au fulgerat. Și câte au grăit de fâmeia mea, toate sânt minciuni. Acéste fapte umblând și făcând să-și tocmească vina și rușinea, toate acéstea le-au făcut.

CUVÂNTUL FILOSOFULUI

– O, împărate, auzit-ai cum pe bărbatul său au amăgit, și înțelepciunea lui o a biruit deplin, și pre pasărea mincinoasă o a scos și grăiia ca și dintâi? Și așa să știi, o, împărate, că nici un om nu poate să cunoască pe făméie ce are fi vicleană, să o biruiască. Și îndată ș-au oprit mâniia și urgiia împăratul, și au zis să nu omoare pre fiul său.

Și iar au venit muiarea, țitioarea.

Iară muiarea, țitioarea, a doao zi au mers la împăratul și au stătut cu lacrimi și au zis așa:

– O, împărate, nu iaste cu dreptate nici să cade acela carele iaste gata de moarte să nu-l omoare îndată; că de nu vei omorâ pre fiul tău, nimea nu va fi, nici să vă nădăjdui la împărăția-ta.

POCITANIA FĂMEIEI CE-AU SPUS CĂTRĂ ÎMPĂRATUL

– Ascultă, o, împărate, că au fost un om și au fost spălând nește piei într-o vale și era și feciorul lui cu dânsul și să juca în apă și să scâlda, și scâldându-să s-au înecat. Tată-său, văzind că să încacă fiu-său, au sărit în apă să-l scoată și, nevoind tată-său să-l scoată, s-au înecat amândoi. Așa și tu, o, împărate, singur vei strica de nu vei omorâ pre fiul tău. Că de te vei îndura de moartea fiului tău, să nu-ț fie milă de moartea lui, bine-ț va fi. Iar de nu te vei îndura și-l vei lăsa să fie viu, apoi îț va mânca capul. Preste puțină vrème să va scula și te va omorâ, și-ț va lua și împărăția.

Și auzind împăratul, iar au zis să omoare pre fiul său.

AL DOILEA FILOSOF AU MERSU DE AU GRĂIT ÎMPĂRATULUI

Al doilea filosof s-au dus la împăratul și s-au închinat precum să cade și zicând așa:

– O, împărate, să trăiești în veci! Am înțeles că ai zis să omori pre fiul tău. Și eu, șerbul tău, aduc aminte împărăției-tale, de ai avea 100 de coconi, nu ți să cade să omori nici unul, ori cu vină, ori fără vină; dară că ai numai pre unul, și să cade să-l păzești de toate rélele, iar împărăția-ta zici să-l omori fără nici o cercare și întrebare, ca să cunoști viața lui! Că acea mincinoasă făméie năpăstuiaste și-i pune asupra cuvinte réle, pentru ca să omori pre fiul tău fără vină și apoi te vei căi, și nimic nu vei folosi, și cu lacrimi și durori mari îl vei căuta, și nu-l vei găsi. Și vei păți ca un neguțitori.

POCITANIA DINTÂI A FILOSOFULUI

Spune de un neguțitori că-i era scârbă și de vrea vedea un păr în bucate sau în băutura, nici mânca dintr-acéle bucate, nici băutura nu mai bea. Și într-o zi, s-au dus într-o cale cu neguțitoric, la un târgu și au trimis sluga lui să cumpere bucate. Și cumpărând bucate, au văzut la o fată vânzind 2 pâini foarte bune. Deci el le-au cumpărat și le-au dus la stăpănu-său, adec la neguțitori, și mâncând din acéle pâini, foarte i-au plăcut și au zis feciorului:

– În toate zilele să-m cumperi de acéste pâini. Și feciorul, precum au zis, așa au cumpărat de acéle pâini și au mâncat. Și într-o zi s-au dus să cumpere de céle pâini și n-au găsit, iar neguțitoriul ș-au făcut voia rea și au zis slugei sale:

– De vrème ce nu găsești să cumperi de acéle pâini, să-m chemi pre acel om ce le vindea, să-l întreb cum le făcea de era așa bune.

Deci feciorul s-au dus și au chiebat pre acca fată ce le vindea și neguțitoriul au început a o întreba de pâini ce vindea slugei lui: cum o frământă de iaste așa dulce și bună; și foarte îi era drag să-l învețe și pre neguțitori să facă.

Iar fata au zis:

– Să știi, jupâne, că cu am stăpân și i s-au făcut stăpânu-mieu o rană și mult rău păția și-l doftoria un doftor; și au învățat să frământa aluoat cu făină de grâu cu unt și cu miere și să pui pe rană tot de acel aluoat, pân să va tămădui. Și în toate zilele făceam de acel aluoat și-i puneam la rană. Deci eu acel aluoat ce-l lepăda de la rană, cu tot îl strângiiam și-l făceam pâine și vânzând feciorului dumitale, cumpăra de la mine. Iar rana stăpânu-mieu s-au tămăduit și nu mai am de acel aluoat să mai fac pâine, să vânzu. Iar auzind neguțatoriul aceste cuvinte de la fată, foarte ș-au făcut voia rea și i s-au făcut greață zicând și gândind:

– Gura și mâinile cu lesne le voi spăla, iar înlăuntrul pântecelului, anevoic l-oi spăla.

– O, împărate, așa mă tem și eu să nu pat ca și neguțatoriul, că vei căuta pre fiul tău și nu-l vei mai găsi.

Și spuind împăratului filosoful și sfătuitoriul și iar au zis:

– O, împărate, eu am auzit că drăciile muieresti sânt multe și toate începăturile cele rele la femei sânt, ce mă ascultă, o, împărate, să-ț spui și altă pocitanie:

POCITANIA A DOAO

Că au fost o făméie și avea ibomnic și-l foarte iubia. Și era slugă împărătească și avea și o slugă ibomnicul muierii. Și au trimis ibomnicul pre sluga sa la făméie, să știe: fi-va vreme să mergă și stăpânu-său, să să culce cu dinsa? Iar acéia făméie fiind foarte rea și iubeată au iubit și pre sluga și-l nevoia să să culce cu dinsa. Și grăbindu-l să să culce cu dinsa, s-au zăbovit să mergă la stăpânu-său să-i spuie că e vremea să mergă. Deci ibomnicul s-au dus la ibomnica sa, văzind că nu mai vine sluga. Și văzind ibomnica sa că vine ibomnicul său și l-au cunoscut, și au ascuns pre feciorul să nu-l vază stăpânu-său, și muiera au ieșit înaintea ibomnicului său și s-au adunat cu dinsa. Și fiind împreună făméia cu ibomnicul său și pre feciorul l-au

ascuns. Deci într-acéia dată au venit și bărbatul făméiei și văzind pre bărbatul său că vine, să mira ce va face: pre ibomnicul său să-l ascunză în cămară, ce acolo au ascuns pre sluga ibomnicului său! Și să mira ce va face! Și gândind cum va face meșteșug să scape, au zis făméia ibomnicului său:

– Scoate-ț sabia din teacă și cu mânie mare ține sabia în mâna ta și cu mânie suduiaște-mă pre mine. Și ieșind afară, să nu grăiești nimic cătră bărbatul meu. Și așa au făcut ibomnicul, precum l-au învățat muiera, ținând sabia goală, a mână. Și ieșind afară suduind pre făméie, deci el au întrebat:

– Cumu-i de rândul acestui om de au venit la casa noastră cu sabia goală și te suduiaște pre tine?

Iar muiera, știind multe, au răspuns barbatului său:

– Omul cel strein ce l-ai văzut cu sabia goală în mână ieșind afară, el alergând dupre sluga lui ca să-l ajungă să-l taie și sluga au intrat în casa noastră ca să-l ascunz, să nu-l taie. Și mie mi s-au făcut milă și l-am ascuns în cămară. Deci stăpânu-său l-au văzut că l-am ascuns, ce pentru acéia mă suduia pre mine, iar pre fecior, precum vezi, l-am scăpat de moarte.

Iar bărbatul muierii au întrebat:

– Unde e feciorul?

Iar muiera au zis:

– Iaste în cămară.

Deci bărbatul au zis cătră fecior:

– Văzut-ai ce bine ț-au făcut muiera mea, că te-au ascuns de stăpânu-tău și nu te-au tăiat? Sânt oameni buni și făcători de rău și nevoiescu să-ț faci mult rău și ascultă-mă, să-ț spui o pildă:

PILDA MUIEREI CE AU SPUS
CĂTRĂ ÎMPĂRATUL

Fost-au un'părat și au avut un fecior și foarte i-au fost drag să îmble la vânat. Și, într-o zi, au grăit feciorul împăratului cătră filosoful și sfătuitoriul tătâni-său:

– Grăiaște, tătâni-mieu, să mă lase să mergu la vânat. Iar sfătuitoriul au grăit împăratului, iar împăratul au grăit filosofului:

– De vei mérge și tu cu fiul mieu, voi face pre cuvântul tău.

Iar sfătuitoriul au zis:

– Bine, bucuros merge-voi.

Și s-au dus filosoful cu feciorul împăratului la vânat. Și le-au ieșit înainte un măgari sălbatec și au zis filosoful feciorului împăratului:

– Gonéște măgariul, doar l-ei prinde și singur să-l gonești.

Iar feciorul împăratului, gonind acel măgari, s-au depărtat de soțiile lui și nu știia unde mérge.

Și mergând singur, pre drum au găsit o fată foarte frumoasă și plângea și grăia:

– Rătăcit-am.

Și-i zise feciorul împăratului:

– Pentru ce plângi și de unde ești?

Iar fata i-au răspuns:

– Fată de împărat sânt, și mergând călare pre un lifant și nu știu cum am scăpat și am căzut și de-abia m-am sculat și am căutat să văzu pre cineva din slugile mele și n-am văzut pre nimea și de atunci m-am rătăcit și nu știu unde mergu.

Și grăind fata cătră feciorul împăratului, foarte îi căuta și i-au fost milă de dînsă și o puse duple dînsul călare. Iar fata l-au amăgit pre feciorul împăratului cu acéle cuvinte și nevoia să-l omoară. Și l-au dus la o peșteră îngrozită și zicea cătră tânărul:

– Să întri aicea!

Iar tânărul s-au dus să vază ce iaste la acea gaură. Auzind acolo atâta gâlceavă mare și zgomot și întrând fata în peșteră s-au făcut zmăoaică și s-au arătat la feciorul împăratului. Și grăia cu alte zmăoaice zicând:

– Iaca, v-am adus pre un tânăr.

Iar célecalalte zmăoaice au răspuns:

– Du-te de-l adu pre dînsul aicea.

Iar tânărul, auzind așa, au început a fugi. Iar zmăoaica au mers după dînsul și l-au agiuns, și iar au încălecat după dînsul ca și întâi. Iar tânărul, văzind că l-au agiuns și au încălecat după dînsul, s-au foarte spăriat, iar ea i-au zis:

– Ce te-ai spăriat și tremuri?

Iară tânărul i-au răspuns:

– Mi-am adus aminte de un om ce-mi era de vârstă mic, ca și mine.

Iar zmăoaica au zis:

– Roagă-te tătâni-tău să te mântuiască de această frică.

Iar tânărul au zis:

– Pricep că nici tată-mieu nu va putea să mă mântuiască de această primejdie, de ce am acuma.

Iar tânărul au ridicat ochii în ceri și s-au rugat lui Dumnezeu, zicând:

– Doamne Hristoase, dă-m putere să biruiesc ceastă proclată.

Și, făcând rugă mare, îndată au căzut zmăoaica gios și să tăvăliia, iar tânărul foarte au fugit tare și și-au scăpat de proclata zmăoaică. Și s-au dus la casa tătâni-său.

Pentru aceasta, o, împărate, câte cuvinte sânt ale sfătuito-riilor și ale filosofilor de câte grăiescu tot berfescu și fac ca să-t fie milă de fiul tău și-i păzescu sănătatea.

Și acéstea auzind împăratul de la muiare, iar au zis să omoare pre fiul său.

AL TREILEA FILOSOF AU VENIT LA ÎMPĂRATUL A 3 [A] DNI

Într-acéia zi au mers filosoful și au dvorit înaintea împăratului și au zis:

– Să trăiești în veci, împărate! Am auzit că iară ai zis să omori pre fiul tău. Ce mă rog împărăției-tale să ascuți o pocitanie:

POCITANIA AL TREILEA FILOSOF

Un om ș-au trimis fămécia în târgu să cumpere de un ban urezu. Deci mergând la o prăvălie, au dat banul să cumpere urez, iar băcanul au zis muierei:

– De vei vrea să-ț dau urez mai mult, întră în prăvălie și-ț voi da și zahar.

Iar muiarea au zis:

– Întâi dă-mi și voi intra în prăvălie, că știu eu drăciile și minciunile bărbătești.

Iar neguțătorul au cumpănit urezu și zahar și i-au dat. Și muiarea au legat în năframă și au lăsat la copilul neguțătorului, afar, să păzescă, și muiarea au intrat în prăvălie. Iar copilul au dezlegat năframa și au luat urezul și zaharul, și în locul urezului au pus țărână în năframă și au legat bine năframa, cum au fost. Iar muiarea deaca au ieșit din prăvălie, degrab au luat legătura și s-au dus acas și o a dat bărbatului său năframa. Iar el, dezlegând, au văzut că iaste țărână, iar fămécia au mers să aducă o oală. Deci muiarea văzind că iaste țărână în năframă, au priceput ce lucru iaste și, în locul oalei, au adus sita și-au zis cătră bărbatul său:

– Eu mergând în târgu să cumpăr urez, m-au lovit un cal și mi-au scăpat banul jos, și căutând n-am găsit banul și am strâns țărâna de acolo de unde me-au căzut banul.

Acéste cuvinte au grăit bărbatului său și el săracul au crezut și singur au cernut țărâna și căuta banul. Cu acéste fapte cunoaște, o, împărate, că drăciile și faptele muierilor nimenlea nu poate să le biruiască.

Iar împăratul, auzind acéste cuvinte, s-au îmblânzit și au zis să nu omoare pre fiu-său.

PRECUM AU MERSU MUIAREA LA ÎMPĂRATUL

Iară muiarea cea rea au mersu la împăratul a treia zi, de zvorăia înaintea lui și ținea cuțitul în mână zicând:

– De nu mă vei mântui de fiul tău, o, împărate, cu acest cuțit în voi face moarte cu mâna mea și-m pare, cu voia lui Dumnezeu, voi birui dușmanii tăi, filosofii și sfătuitoarii gândurilor, precum s-au făcut la un fecior de împărat, de la un filosof și sfătuitoari al tătâni-său, că acel împărat au avut un fecior și l-au logodit cu o fată de împărat. Iar tatăl fetei au porâncit la cuscru-său să-i trimită pre fiu-său, ca să-i facă nunta, să dea pre fata după dinsul și după nuntă iar va merge la tată-său. Iar tatăl feciorului, deaca i-au venit porâncă ca să meargă fiu-său să ia mireasa, l-au gătat foarte bine și frumos, ca un împărat, și l-au trimis. Și avea și un filosof și sfătuitoari și au trimis și pre filosoful cu mirele. Și mergând oaste și gloată cu mirele și cu filosoful pre drum, li s-au făcut sete de apă și nu găsiia apă. Și căutând în toate părțile au găsit o fântână; și acea apă ce au găsit, care bărbat vrea bea de acea apă, să făcea fămécic. Deci bând feciorul împăratului de acea apă, s-au făcut fată, neputând să mai rabde de sete mare ce avea și neștiind năravul apei. Deci el văzind aceasta să mira ce va face.

Iar filosoful și alalte gloate căutându-l, și neputându-l găsi, s-au întors la tată-său cu mare jale, plângând și zicând că:

– Pre fiul tău l-au mâncat pre drum un leu și pre mulți oameni.

Iar împăratul să întristă foarte. Iar feciorul, șezind la fântână singur rătăcit și văzindu-ș primejdiia ce l-au lovit, începu a plânge cu amar. Deci trecând un om pre acoloa l-au întrebat:

– De unde ești și al cui fecior ești?

Iar mirele au spus că e fecior de împărat și „pre porânca părinților miei, mă duciam la cutare împărat să mă însor, să-i iau fata. Și din oaste mi s-au dus înainte și eu m-am depărtat de dânșii și foarte în cra sete și am băut apă dintr-acastă fântână și îndată m-am făcut chip de fată, precum mă vezi.”

Iar omul auzind acéste cuvinte, foarte i s-au făcut milă de mire și zicea:

– Eu să-ț fac mare bine și mă voi face în locul tău muiare și 4 luni voi aștepta până vei mérge să-ț faci nunta. Și apoi să te întorci, ce numai să te jurî cu mare jurământ că deaca te vei însura, să vii pre aicea să te faci iar făméie.

Iară mirele foarte s-au jurat rău cătră om, precum va veni la dinsul. Și îndată s-au făcut omul muiare și i-au arătat și drumul mirelui și s-au dus de s-au însurat. Și deaca au trecut 4 luni, ș-au adus aminte de jurământ ce au făcut cu acel om și îndată au mers la om și l-au găsit muiare și era grea. Și i-au zis lui:

– Pentru tine m-am făcut muiare.

Și zise feciorul împăratului:

– Când te-am lăsat erai fată fecioară, iar acum te găsesc făméie grea.

Și așa zicând feciorul împăratului, au biruit pre om și au mersu cu nunta și cu veselii mari la tată-său. Și văzindu-l tată-său, foarte s-au bucurat și au început a-l întreba cum au petrecut și ce i s-au întâmplat pre drum; și au spus de toate. Iar împăratul foarte s-au mâniat pre filosof și au zis de l-au omorât.

Așa și eu, o, împărate, am nădėje pre Dumnezeu că mi-a da putere să biruiescu pre filosofii și sfātuitorii tăi. Iar de nu

voi putea să mă mântuiescu, eu singură în voi face moarte și va fi păcatul în grumazii tăi, că de nu te-i mântui de feciorul tău, precum să cade, că el au vrut să mă rușineze cu de-a sila, precum nu se cade. Auzind împăratul acéste cuvinte ale muierei, au zis iar să omoară pre fiul său.

CUM AU MERS AL 4 FILOSOF LA ÎMPĂ[RATUL]

Auzind filosoful că iar au zis împăratul să omoară pre fiu-său, au mers la împăratul și s-au închinat precum să cade și au zis:

– Să trăiești în veci, împărate, nu să cade împărăției-tale să te grăbești să faci giudet; ce deaca să va cunoaște predereptate, atuncea să să facă județul ca să nu pați precum au pățit un 'părat ce au fost maiînte de împărăția-ta.

POCITANIA AL 4-LEA FILOSOF

– Ascultă, o, împărate, au fost un fecior de împărat și au mers într-o zi la baie și era foarte gras și gros la trup, și de grăsimie ce avea nu i să cunoștea trupul de jos. Iar băiașul, deaca l-au văzut într-acela chip de gros, i s-au făcut milă de acel tânăr. Iar feciorul cel de împărat au cunoscut pre băiaș că iaste cu voia rea și l-au întrebat zicând:

– O, băiașule, de ce ești trist și ți-ai stricat inima și ești cu voie rea?

Iar băiașul au zis cătră tânărul:

– În fac voia rea și plâng, că de te vei însura, nu vei face coconi, de atâta grosime ce ai, nici nu te-i putea să te împreuni cu făméia ta, că ești fecior de împărat.

Iar tânărul auzind acéle cuvinte a băiașului, i-au dat o 100 ughi și i-au zis:

– Tată-mieu va să mă însoare și nu știu să mă împreună cu făméa și, mă rog ia acești galbini și să-mi aduci o muiare frumoasă să mă ispitescu la dinsa.

Iar băiașul au gândit să aducă pre muiarea lui: „Că el nu va putea să facă nimica cu dinsa și galbinii vor fi mie dobândă“. Deci îndată s-au dus băiașul și au adus muiarea lui, iar feciorul împăratului o a luat înlăuntru pre muiarea băiașului și toată noaptea s-au culcat cu dinsa. Iar la făcutul zioi, demineata, s-au pus ales băiașul la o gaură și au văzut precum face păcate cu dinsa și văzind acel lucru atuncea au suspinat cu amar și cu lacrimi au zis:

– O, vai de mine, ce voi face și ce voi zice muierci méle, că nu va mai vrea să trăiască cu mine, că va fi îndrăgit pre acel tânăr, și pre mine mă va lăsa?

Și au ieșit muiarea de la feredeu afar și au zis cătră dinsa băiașul:

– Du-te, făméie, acasă.

Iar ea au zis:

– Cum voi merge acas să fiu suduită în toată vrémia de tine, că toată noaptea nu m-au lăsat acel leu să dorm și tu singur m-ai dat și nu ț-au fost rușine de mine, fiind eu făméia ta, ce m-ai dat feciorului împăratului să facă păcate cu mine!

Auzind bărbatul acéle cuvinte l-au giunghiiat la inimă și de mare voie rea, au murit, de amar mare.

Așa și împărăția-ta, lungéște-ț mâniia și caută întâi vina și nu te grăbi să omori pre fiul tău, ca să nu pați ca și băiașul acela și cu amar te vei căi, și nimic nu vei folosi și pentru nimic țe-i punc și sufletul ca și acela. Că numai un fecior ai dobândit cu multă rugă la Dumnezeu și în toate te zmoméște o muiare cu cuvinte réle și te abate în mânie ca să omori pre fiul tău și nu știi: are vină au ba?

Iară voi să-ț mai spui și altă pocitanie.

A DOAO POCITANIE AL PATRULEA FILOSOAF

O muiare au pus rămas cu bărbatul său, că era să meargă bărbatul său la o cale, în loc strein, iar muiarea au cerșut de la bărbatul său, acolo unde va merge, să nu facă păcat cu alte muieri. Și bărbatul iar au zis muierci sale:

– Nici tu să nu faci păcat cu alții.

Și așa s-au tocmit amândoi ca să să fercască până va veni de unde să va duce. Și s-au apropiat vrémca să-i vie bărbatul ei, iară muiarea căutând pre drum ca să-ș vază pre soțul său, iar un voinic tânăr o au văzut și îndată o au îndrăgit; și de mare dragoste să nebuniia tânărul și au început a-i zice ca să să împreune cu dinsa. Iar ea nu vrea să-i asculte cuvintele, că avea giurământ cu soțul său. Iar tânărul, de mare foc ce avea la inima lui de iuboste mare, să mira ce va face. Și s-au dus de au găsit o babă, ce era aproape de făméia accia și au zis habei:

– Eu făr véste am văzut pre vecină-ta și o am iubit foarte și i-am grăit ca să să culce cu mine, ea nu va să mă asculte; ce, mă rog, maica mea, de o vei pleca tu să se culce cu mine, ce vei cere de la mine îț voi da.

Iar baba au zis:

– Cu adevărat să știi, că eu o voi face de va face voia ta.

Deci ce féce acca babă? S-au apucat de au frământat aluoat, și au pus piper mult în aluoat, și coapse aluoatul bătrâna, și luând și fata ce avea cu dinsa, s-au dus la muiarea ce o iubiia acel voinic și déde fétei de mâncă de acca pâine cu piperi și mâncând de acca pâine i-au și purces lacrimile. Și au întrat la vecină-sa cu fata, și văzind vecină-sa pre fată, au întreat:

– Pentru ce plânge fata cu lacrimi, ce-i iaste, că o văz că iaste fată de trup și foarte frumoasă.

Iar baba au zis:

– Ce să-i fie, vai de mine, i s-au prilejit un voinic de o a iubit și să nevoia să să culce cu dinsa și ea n-au vrut să-i facă voia lui. Iar voinicul de mare dragoste și foc ce avea o au

blestemat de mare durere ce avea și îndată s-au făcut precum o vezi și de câte ori voi merge prin case tot așa plânge cu lacrimi amare.

Atuncea auzind vecină-sa aceste cuvinte, s-au spăriat și de frică mare i s-au cutremurat inima și au zis cătră babă:

– Mare frică și cutremur mi-au stătur la inimă, auzindu-ț aceste cuvinte ce-m spuseși, o, maică, și mă rog să mă ascuți o taină ce-ț voi spune. Un voinic tânăr m-au văzut și m-au iubit și de mare iuboste m-au nevoit să mă culc cu dînsul. Și eu n-am vrut să-i fac pre voia lui, ce mă tem și eu să nu paț ca această fată. Ce mă rog, maică, scoală și te du, ca doară l-ai găsi pre dînsul și te roagă lui ca să vie la mine; și ce vei cere de la mine îți voi da.

Iar baba au zis:

– Eu bucuroasă să-ț fac pre voie și mă voi duce de-l voi găsi pre dînsul. Și tu te scoală de-ț podobeste casa și te întocmește de împreunare cu tânărul.

Și ea s-au sculat de ș-au tocmit casa și patul, ș-au făcut și bucate bune. Și baba căutând acel tânăr, au găsit pre alt tânăr în locul celuilalt și i-au zis:

– Vino după mine.

Iar voinicul au întrebat:

– Unde mă duci?

Iar baba i-au răspuns:

– Ducu-te la o casă foarte tocmită și acolo șade o nevastă foarte frumoasă ce să potrivește ție, să te culci cu dînsa.

Și tânărul au crezut cuvintele babei și au mers după dînsa, iar baba l-au dus la casa lui, fiind bărbatul ei cel ce să dusese și atuncea au fost sosit. Mergând acasă l-au nemerit baba, în locul celuilalt. Și neștiind baba că-i iaste soțul ei, l-au dus la casa lui. Iar bărbatul muierei deacă vede că l-au dus la casa lui și vedea și casa așa tocmită, au cugetat cu gândul; „Aceste fapte au făcut muiarea mea câtă vreme am lipsit eu de acas!“ Și deaca

l-au băgat baba în casă și l-au văzut muiarea lui, s-au mirat, cu ce tocméle și meșteșug va face ca să poată tocmi fapta cea rea, să nu cunoască bărbatul său. Și îndată să sculă muiarea lui și l-au luoat de barbă și-l bătea peste obraz și-i zicea:

– O, blestemat de Dumnezeu, așa ți-ai ținut jurământul ce ai făcut cu mine? Și ai zis că t-ei feri de muieri pân vei veni la casa ta! Ce numai m-ai amăgit cu cuvintele acestii babe.

Iar bărbatul ei numai s-au mirat de atâta îndrăznire ce au îndrăznit fără rușine la dînsul și au zis:

– Ce ți-e pohta de astăzi, ce pohtești, o, muiare?

Iar muiarea au răspuns:

– Eu astăzi am auzit că ai venit la poarta târgului și am vrut să te ispitescu să văzu: stai pre cuvântul ce ai grăit? Și eu mi-am împodobit casa și am ispitit mîntea ta cu această babă, să văz, ținut-ai jurământul ce am făcut? Ce am cunoscut cu acest meșteșug că ai călcat jurământul și de astăzi înaintea nu-mi nui tribuiești să-m fii bărbat.

Iar bărbatul i-au zis:

– O, muiare, mic încă mi-au părut, deaca te-am văzut așa împodobită, și gata a te împreuna cu bărbat; așa m-am gândit, că ai făcut și tu cu alți streini. Iar precum zici că m-ai ispitit de ai făcut aceasta, eu să-ț spui și gândul mieu: am făcut acest lucru și am venit după babă ca să văz, la casa mea mă va aduce, au la altă casă streină?

Iar muiarea să făcea că nu-l crede de ce grăiaște și să făcea muiarea că e mahnită și cu voia rea. Și au început muiarea a să bate peste obraz și ș-au spart hainele și au zis că:

– Nu te voi mai crede de câte vei grăi și te vei jura, că nici o adevărîță nu iaste.

Aceste fapte au făcut cătră bărbatul său, și au ținut multă vreme mînie cu dînsul. Iar bărbatul ei au chiețuit de i-au cumpărat haine scumpe de diba și i li-au dăruit ca să facă pace. Și de-abia s-au întors muiarea de au făcut pace cu bărbatul său.

Acuma cunoaște, o, împărate, de această pocitanie ce ți-am spus, că nici un bărbat nu poate să cunoască faptele cele rele fămeiești.

Auzind împăratul cuvintele filosofului, au zis să nu omoare pre fiul său.

ȘI IAR AU MERS ȚIITOAREA LA ÎMPĂRATUL

Țiitoarea au înțeles precum s-au întors împăratul și au zis să nu omoară pre fiu-său. Și au mers la împăratul și ținea în mână otravă și zise cătră dânsul:

– O, împărate, iată că ții în mână otravă și mă jur pre Dumnezău ce iaste că de nu mi-ei face dreptate cu fiul tău și de nu l-ei omorâ pentru ce m-au suduit, și eu fiind muiarea împărăției-tale, de aceste ierbi voi mânca și voi muri și Dumnezău mi-o face dreptate cu tine și județ, să fii neiertat și-ți va veni precum au venit și unui mascot.

POCITANIA ȚIITOAREI

Învățat era un mascor să mcargă pururea la un zmochin să mănânce zmochine ce cădea; într-o zi, au văzut o măimuță suindu-să în zmochin și mânca zmochinele. Și măimuța văzind pre mascor mîncînd zmochinele cele ce cădea singure, mai dulci, și așteptînd să-i scuture și altele mai moi, iar măimuța n-au scuturat altele să mănânce. Iar săracul, mascorul, sta jos și-ș ridicase grumazii sus și căuta măimuței; și așa stînd mascorul cu grumazii în sus multă vreme și cu ochii căutînd în sus, i s-au uscat vinele de la grumazi și au murit mascorul.

Și aceste cuvinte auzind împăratul de la muiare, că va bea de acéle ierbi otrăvite și va muri muiarea și va fi moartea ei despre dînsul, au zis iară să omoară pre fiu-său.

AL 5-LEA FILOSOF AU MERS LA ÎMPĂRATUL

Deaca au mers filosoful la împăratul și precum să cade s-au închinat și au zis:

– Să trăiești în veci, împărate, că eu știu că mare înțelept ești și filosof. Pentru ce nu cauț și să cerci să găsești dreptatea și atunci să faci județ pe dreptate?

POCITANIA AL CINCELEA FILOSOF

– Ascultă, o, împărate! Au fost un slujitori și era foarte drag împăratului și boiarilor de vitejia lui, ce avea. Și acel slujitor avea un câine foarte bun, adus de departe. Și ce-i zicea stăpănu-său, toate le făcea și-i era foarte drag. Și, într-o zi, s-au dus muiarea slujitoriului la părinții ei și au lăsat coconul la tată-său și slujitoriul ședea acasă și coconul durmîia. Și au trimis împăratul de l-au chemat și chemîndu-l împăratul; iar slujitoriul au zis cătră câine să păzească casa și coconul și s-au dus la împăratul. Iar câinele păzînd casa și coconul, venîia un șarpe mare spre cocon, iar câinele, văzînd șarpele că vine spre cocon, l-au întâmpinat pre șarpe și au început a să bate cu șarpele și au început a-l mușca și a-l mânca pîn l-au omorât pre șarpe. Într-acéia vreme au venit și slujitoriul de la împăratul și câinele deaca au văzut pre stăpănu-său i-au ieșit înaintea lui. Iară stăpănu-său, văzînd gura câinelui cruntă, i-au părut că au mîncat pre cocon și cu mare mînie au ucis pre câine cu sabîia. Și întrînd în casă au văzut pre cocon durmind și șarpele ucis. Atuncea au cunoscut că l-au omorât câinele și au început a să căi și a plînge cu amar mare după câine, ce n-au folosit nimic câinelui!

Așa și împărăția-ta, să nu omori pre fiul tău fără vină. Și așa te vei căi ca și acel slujitori. Și slujitoriul s-au căit de un câine, iar împărăția-ta te vei căi de fiul tău, ce ai numai pre dânsul, și vei suspina și vei plînge, și de mare voie rea te vei

bolnăvi și vei muri, și nimic nu vei folosi. Iar de vei vrea să-l omori fără vină, județ și cuvânt vei da înaintea lui Dumnezeu. Și ascultă și altă pocitanie ce-ț voi spune.

A DOAO POCITANIE

Au fost un om foarte lotru, și rău, și curvar, și auzind de muieri frumoase, făcea cum putea și să împreuna cu dinsa. Și auzind de o muiare frumoasă, au mers la dinsa și foarte i să ruga să se culce cu dinsa. Iar muiarea, ca o înțeleaptă ce era, n-au vrut să facă pre voia lui și curvariul nu s-au lăsat de gândul lui, ce au mers la gazdă, la dinsa, de au șezut ca și dintâi și au început a o dodei ca să se culce cu dinsa și tot n-au vrut. Iar curvariul, văzind că nu poate face nimica, s-au dus la o babă și i-au spus de toate. Iar baba au răspuns:

– Ome, nu vei face nimic cu acéia muiare, că iaste foarte înțeleaptă și cu cinste.

Iar curvariul au zis cătră babă:

– De o vei putea face să se culce cu mine, ce vei pohti, eu îți voi da.

Baba, deaca au auzit dăruitul, au zis:

– Eu îți voi face pre voia ta, numai te du la dughiiiana bărbatului său și te roagă să-ț vânză dulama de pre dinsul și o adu la mine.

Și îndată s-au dus la bărbatul muierci, la prăvălic, și au început a să ruga zicând:

– Rogu-mă, frate, să-m vinzi această dulamă de pre tine, că voi să mă duc într-o cale departe și ce vei cere eu îți voi da.

Iar bărbatul muierci i-au vândut dulama de pre dinsul, văzind că-i dă pret. Și îndată o au adus la babă. Deci baba au luat dulama și i-au ars poalele și deaca au ars o a luat și s-au dus la muiarea aceluia ce i-au vândut dulama și vorovind cu dinsa au vârât dulama supt căpătăiu și n-au văzut muiarea. Și

puțin au șezut și s-au dus baba și au lăsat dulama pusă pre ascuns și au zis baba curvariului:

– Șezi aciia și te feréște să nu te vază om strein. Iar când au fost vrémea bucatelor, au mers bărbatul de la prăvălie să mănânce și deaca au mâncat s-au suit în pat să se culce și era căpătăiul foarte sus; el au rădicat căpătăiul să-l mai coboare și au găsit dulama ce o vânduse acelui om. Și găsind dulama, n-au zis nimic muierci și îndată s-au sculat și au bătut pre muiare. Iar muiarea, plângând de ciudă că nu știia pentru ce o bate, cu multe lacrimi au ieșit din casa și s-au dus la părinții ei. Iar baba, auzind că s-au dus la părinții ei, s-au dus acolo și i-au zis:

– O, fata mea, am auzit că te-au bătut bărbatul tău și foarte mi-au părut rău și te-am căit.

Iar muiarea au răspuns cătră babă:

– Să știi că bărbatul meu foarte rău m-au bătut și eu nu știu pentru ce vină m-au bătut.

Iar proclata de babă au zis:

– Să știi, frică-mea, că oarecine v-au făcut farmece; pentru acéia ti-au bătut. Și de-ț va fi voia, bleim la casa mea, că iaste la casa mea un doftor foarte mare de strică farmecele.

Iar muiarea au răspuns:

– Gata sunt să merg după tine și de mi-are face doftoriul să fie bărbatul meu cu mine, ce mi-ai cere, eu ț-oi da. Și deaca au însărat, s-au dus cu baba la casa ei unde era curvariul acela și au zis baba cătră curvari: „Iaca vânatul, c-au întrat în casă”; și întrând în casă unde era curvariul și doftorul îndată s-au culcat cu dinsa toată noaptea. Iar muiarea, plângând și blestemând, de rușine n-au mai spus nimănu și s-au dus iar la părinții ei. Și deaca s-au făcut zio, curvariul au mulțămit babei cu mare mulțămită și au zis cătră babă:

– Îm pare că bătaia și mâniia ce au pățit de la bărbatul ei, de la mine îi iaste. Ce foarte îm pare rău.

Iar curva de babă au răspuns:

– Eu, cu meșteșugul meu, cu fâmbia lui l-o-i împăca. Ce te du la prăvălia bărbatului său și zezi puținel și el te va întreba de dulamă ce ți-o a vândut. Iar tu să zici că: „Dulama ce mi-o ai vândut o am îmbrăcat și, ducându-mă pre drum, nu știu cum o am ars la poale și m-am dus și o am dat la o babă ce aveam cunoscută ca să o dea unui croitor ca să o derecagă. Și de când i-am dat dulama, nu mai poci să o mai găsec.”

Aceste cuvinte au învățat baba să grăiască curvariul către bărbatul muierii.

– Și tu grăind cu dînsul aceste cuvinte, eu încă voi veni și voi sta împotriva voastră și m-o-i face că merg la treaba mea. Iar tu zi către bărbatul ei: „Iată și baba care i-am dat dulama” și mă strigă, că voi veni la tine. Și tu să mă întrebi: „Ce ai făcut dulama ce ți-am dat să o deregi?”

Dcci curvariul îndată s-au dus la bărbatul muierii și au zis precum l-au învățat baba, să o arate; și văzând pre baba, o a chemat de o au întrebat zicând: „Dulama ce ți-am dat ca să o deregi, ce o ai făcut?” Iar baba au căutat către bărbatul muierii și au început a să ruga zicând:

– Mântuiaște-mă, jupâne, de acest om, că mi-au dat o dulamă ca să o dau la un croitor să o derecagă și eu, sāraca-m de mine, nu știu ce o am făcut, că m-am dus la casa dumitale, ce nu știu, în casă o am uitat, au unde o am pus, că nu poci să-m aduc aminte: la casa dumitale o am lăsat, au într-alt loc?

Așa grăind baba către bărbatul muierii, el răspunse:

– Să știi, babo, că pentru acéia dulamă, mare sfadă am făcut eu cu muiarea mea și acea dulamă o am găsit în casă, și vino de o ia.

Și s-au dus acasă și au vrut să facă pace cu muiarea lui și mult dar au dăruit ca să facă pace. Iar muiarea nu vrea să se împace cu dînsul și cu multă rugăminte au făcut pace cu dînsa.

Așa să știi, o, împărate, că muierile cele réle și vicléne multe tocmélc și fapte réle fac, și nu poate nimea să le priceapă. Că

muierile cele réle să potrivescu cu aspida célc fărnicătoare, iar muierile cele bune iar să aleg foarte cu cinste bună și să tocmescu cu diiamantul măcar că sunt toate într-un chip: muieri. Ce te pazéște și te feréște, împărate, că drăciile muierilor sânt rele.

Acéste cuvinte auzind împăratul, au zis să nu omoare pre fiul său.

IARĂ AU MERS ȚIITOAREA LA ÎMPĂRATUL

Și muiarea țiițoarea, auzind cum că au zis împăratul să nu omoare pre fiu-său, a cincea oară au mersu la împăratul, cu multe lacrimi au zis:

– Am nădějde, o, împărate, că Dumnezeu va da mare urgie în capul filosofilor tăi, precum s-au făcut unui leu și unii măimuțe. Au fost într-un loc mulți neguțători și mergea pre drum și avea și un măgari. Și au poposât la gazdă, și s-au culcat noaptea și au intrat un leu în grajd și s-au culcat în mijlocul cailor lângă măgari și nici o gâlciavă n-au făcut și nici din neguțitori n-au simțit nimic. Și întrând un fur în grajd ca să fure, au început pe-ntunérec a alége, care va fi mai gras, să-l ia. Și au apucat pe leu și l-au încălecat, gândind că iaste cal, și au luat drumul și să ducea. Iar leul simția că iaste greu și au gândit că iaste proclétul cel de noapte și să temea de tálhari ce-l încălecase. Și toată noaptea ședea furul pre leu călare și mergea. Și furul, văzind că au încălecat pre leu, foarte s-au spăriat și deaca s-au făcut zio, au trecut pre lângă un copaci și ș-au tins mânilé, și s-au apucat de crângile copaciului, și s-au suit în vârful copaciului, și au scăpat de primejdiia leului. Iar leul, mântuindu-să, mai tare fugia. Și au întâmpinat pre leu o măimuță. Văzind pre leu așa spăriat, l-au întrebat:

– Pentru ce ești așa spărios?

Iar leul au răspuns:

– Proclerul cel de noapte m-au încălecat toată noaptea. Iar măimuța l-au întrebat unde iaste acel drac, și leul i-au spus că s-au suit în copaci. Atunce s-au suit măimuța în copaci și o a văzut furul, și s-au temut de măimuța și s-au ascuns într-o gaură a copaciului. Și măimuța au chiebat pre leu cu mâna și leul au mers de au stătut supt copaci. Iar furul au făcut cum au putut și au apucat pre măimuța de coaică și o a strâns foarte tare pân-au murit și au căzut jos moartă. Deci leul a început a fugi și furul au biruit pre amândoaă hierile. Așa și eu am nădêjde pre Dumnezău că voi birui pre filosofii tăi, o, împărate, că între mine și între tine au pus mare scârbă.

Iar împăratul auzind acêste cuvinte l-au giunghiiat la inimă și au zis să omoară pre fiul său.

ȘI AL ȘASELEA FILOSOF AU MERS LA ÎMPĂRATUL

Auzind al șaselea filosof al împăratului precum au zis să omoare pre fiu-său, au mers la împăratul și închinându-se au zis:

– O, împărate, să trăiești în veci. Ca un rob mă rog împărăției-tale, că neavând întâi coconi, ai fost căzut cu mare dragoste și cu osârdiia inimiei să te rogi lui Dumnezău să-ț dea coconi, ca să aibi după împărăția-ta cine a ținea împărăția. Acum având împărăția-ta acest fiu, ispitești să-l omori. Să știi că de vei face fără cercare, apoi vei muri și cu de-a sila îți va ieși sufletul de amar mare și încă singur ți-ei face sama și să va face la tine, ca la o porâmbiță.

POCITANIIA AL ȘASE[LEA] FILOSOF

Zic că acea porâmbiță au fost șezind lângă un zid și la vrémea sécerei sccera oamenii grâu. Porâmbița tot au fost îmblând după secerători și strângea și mânca grâu, și mai mult

strângea într-o gaură a zidului. Și într-o zi au zis porâmbu porâmbiței:

– Să te ferești, să nu te atingi de ce am pus în gaură pân va veni iarna, că la iarnă nu vom mai găsi de unde mânca, ce vom mânca de acest strâns.

Și făcând legătură porâmbul cu porâmbița, de atunce s-au fost hrânind de pă sămănături amândoi. Iar făina și cu grâul ce au fost pus porâmbița, agiungând soarele, s-au amestecat toate și s-au fost împutinat. Iar, într-o zi, s-au apropiat porâmbul la gaură de au văzut cum stă grâul să nu fie mâncat și au văzut că s-au împutinat și au zis cătră porâmbiță:

– Au nu ți-am zis să nu te atingi de acest grâu?

Iar porâmbița au zis:

– Eu nici un grăunț n-am mâncat.

Iar porâmbul n-au crezut și o au bătut pân-au murit. Și au rămas porâmbul singur. Și deaca au venit iarna, au ploat și au ninsu grâul și s-au umezit și s-au îmflat precum scăzu și iar au venit la loc și s-au împlut gaura acéia. Și văzând porâmbul că s-au împlut gaura acéia, au priceput că nu e vina porâmbiței, ce au fost scăzut de soare. Și s-au căit și au fost plângând cu amar, că ce s-au ucis soția. Și nimic n-au folosit cu căitul și cu lacrămele. Să știi și tu, o, împărate, că așa vei păți și tu de vei ucide pre fiu-tău, pre cuvintele acci muiare rea, și nu știi adevărat, să i să cază moarte! Și vei păți precum au pățit și acea porâmbiță și te vei foarte căi, și nici un folos nu vei avea, numai vei muri.

Și ascultă, o, împărate, ca să-ț spui fapte și lucruri a muielor.

POCITANIIA FILOSOFULUI PENTRU MUIERI

Un om îmbla la plug și într-o zi s-au dus să samene pământul și muiarea lui au făcut bucate, fierturi, și fripturi, și prăjituri, și plăcinte și le-au pus în coșniță și le ducea la bărbatul

său. Și au trecut pre lângă o casă, ce era oameni mulți acolo, călători; și deaca au văzut pre muiare, o au chiebat în casă și s-au culcat toți cu dinsa și au mâncat toate bucatele și numai au lăsat plăcintele și piroșcele în coșniță, acoperite, și n-au mai căutat să vază și s-au dus la bărbatul său. Iar bărbatul său au descoperit coșnița și vedea numai plăcinte și au zis fâmeici: „Ce iaste accasta?” Iară muiarea, văzind acéia, au nevoit să-ș acoapere rușinea ce au pățit și au zis cătră bărbatul său:

– Am visat astă-noapte precum am încălecat pre un lifant și m-au trântit și mă călca cu picioarele și eu m-am deșteptat cu mare frică și m-am dus la cărturar ce dezleagă visele și i-am spus visul. Și el mi-au zis să fac chipul a lefantei, adecă cerbul, precum era, și să-l fac frământat și să o aduc dumitale să o mănânci, ca să să dezlege visul făr nici o primejdie; și pre cuvântul cărturariului am făcut, ca să nu fie ceva pre mine sau pre tine. Iar tu o mănâncă cu toată inima. Și el au început ca să o mănânce, iar muiarea cu acéia tocmală ș-au acoperit rușinea, precum au zis, ca să nu priceapă bărbatul său.

Așa, o, împărate, auzit-ai ce fapte réle a muierilor celor réle și pe ce le stă gândul a face, tot nevoiescu de le fac ca să le fie pe voie.

Și acéste cuvinte auzind împăratul, au zis să nu omoară pre fiu-său.

CUVÂNTUL A OTRĂVITEI ȘI FAPTA A MUIEREI SPURCATE, ȚIITOARE ÎMPĂRATULUI

Auzind muiarea că au zis împăratul să nu omoare pre fiu-său ș-au făcut voia rea, și au gândit cu gândul său precum feciorul împăratului mâine va grăi cu tată-său și îndată va spune și va mărturisi faptele méle céle réle. „Ce nu voi fi numai cu rușinea, ce încă mă vor da de mă vor omorâ. Ce mi să cade mai bine să mă omor eu cu mâinile méle decât să mai zic ceva cătră împăratul.” Și sfātuindu-să cu gândul ei, țiiitoare cea îndrăcită,

și de frică mare ce avea, întâi ș-au strâns toate hainele și ce avea și le-au împărțit rudeniilor și s-au rugat lor să strângă lémne. Iar rudeniile sale și vecinii săi au strâns lémne și au aprins focul, iar muiarea s-au cumpănit să cază în mijlocul focului, că știia că mâine va păți mult rău, de vréme ce a șaptea zi era și vrea feciorul împăratului să grăiască cu împăratul. Pentru acéia muiarea țiiitoare vrea să-ș facă moarte. Și îndată s-au auzit la împăratul cum să dă morței. Și îndată au trimis împăratul de o au chiebat și au zis cătră dinsa:

– O, muiare, pentru ce vei să te arzi?

Iar muiarea au răspuns cătră împăratul:

– Pentru căce n-ai vrut să mă mântuiești de fiul tău și nu l-ai omorât, precum i să cade.

Iar împăratul s-au plecat pre cuvântul muierii și au făcut jurământ mare precum, adevărat, va omorâ pre fiu-său. Deci muiarea au crezut, și o au oprit împăratul și n-au întrat în foc. Și îndată s-au mâniat pre fiul său și au zis să-l omoare. Și au ieșit muiarea afar și au zis:

– Așa e porânca împăratului, să omoare pre fiu-său.

CUM AU MERS AL ȘAPTELEA FILOSOOF LA ÎMPĂRATUL

Și al șaptelea filosof, auzind acéle cuvinte, mult ș-au făcut voia rea pentru feciorul împăratului, văzind că iaste în mare nevoie și în cumpănă, ducându-l să-l omoară. Luându-ș calul, s-au dus câte 7 filosofi acolo unde era să-l taie și au stătut aproape de cal și s-au rugat filosofii să îngăduiască să nu-l omoară, pân să va duce al 7[-lea] filosof la împăratul. Și i-au dăruit armașului calul și alt dar mare, ca să-i dea. De care el s-au rușinat de filosofi, armașul, și au ascultat.

ȘI AL ȘAPTELEA FILOSOF AU MERS LA ÎMPĂRATUL

Deci mergând al șaptelea filosof la împăratul și au zis:

– Să trăiești în veci, împărate! Și să știi și aceasta, o, împărate, că fără de cale lucru, și cu năpăști și afară din putință te ispitești să faci, și ai zis pre fiul tău să-l omori pentru o giuruință de nimic. Și giurământul muierescu și te-au biruit și ascuți și crezi cuvinte rele ale ei și te cumpănești să faci această năpaste, să omori pre fiul tău, ca să te grăiască toț de rău. Și am înțeles și aimintrilea, precum că multe rugi și milostenii și post au făcut maică-sa și au pohtit pre acest cocon de la Dumnezeu și vă l-au dat Dumnezeu pre dînsul, și acum pentru un cuvânt a unii muieri, ai zis să omori pre fiul tău, pentru jurământul acei muieri! Și iară mă rog să ascuți aceste cuvinte, pentru un om ce îmbla să știe toate faptele muieresti.

AL DOILEA* CUVÂNT AL FILOSOFULUI

Au fost un om și s-au jurat să nu șază într-un loc, numai să îmble, să învețe toate drăciile muieresti. Și s-au înstrăinat și au îmblat din loc în loc, și nevoiia să învețe acelea ce doriia. Și unde îmbla, timpină pre un om pre cale, și l-au întrebat pre dînsul și el i-au spus toate pre adevărat: că el îmblă ca să învețe toate meșteșugurile muierilor. Și i-au zis omul:

– În zadar te trudești, că nu vei putea să găsești, să te învet să găsești meșteșugurile muierilor. Iar de vei vrea să te înveți puțin meșteșuguri dintr-însele, găsește un loc singur și strânge cenușe sau praf de pământ și șezind deasupra cenușei, mâncând și bând câte puțin și țiindu-te să nu te afunzi, atunci te vei putea învăța meșteșugurile muieresti. Atuncea tânărul au ascultat acele cuvinte ce l-au învățat și au șezut pre cenușe și pre praf, și au mâncat câte puțin, și au șezut 45 de zile și toate meșteșugurile muierilor le-au scris. Și deaca au trecut acele 45 zile, toate drăciile muieresti s-au învățat și le-au scris. Și s-au

întors de se ducea acas, la părinții lui. Și mergând pre drum, au nemerit la un sat și au mers într-acel sat de au mas. Și a doao zi, un om au făcut masă mare și au chiebat oameni mulți, și au chiebat și pre acel om strein, și au șezut cu acei oameni chiebat; și nu vrea să mănânce călătoria la masă, ca ceialaltii oameni chiebați. Atuncea au zis cătră călători:

– De unde ești și de unde vii?

Și streinul au răspuns și au zis:

– Sânt om strein de departe și am venit de pre locurile mele ca să poci să știu să scriu și să aflu faptele muieresti și drăciile.

Atuncea au zis stăpânul casei fâmeiei sale:

– Acest om iaste strein și nu l-am văzut sa mănânce, și iaste strein de pre locurile sale; și au îmblat prin toate satele, și toate faptele muieresti s-au învățat și le-au scris. Iar tu, o, muiare, să-l iai pre dînsul în cas și pune bucate să mănânce bine.

Iar muiarea au făcut precum au zis bărbatul său și i-au pus masă, și au șezut călătoria și s-au ospătat, și apoi l-au întrebat muiarea, și au zis:

– Ce ai făcut, ome, de ai scris toate faptele muierilor?

Și au zis:

– Așa iaste, că nici una câte fapte sunt ale muierilor, toate le-am scris.

Iar muiarea l-au priceput că iaste fără de minte și nebun, și au zis cătră dînsul:

– De vreme ce toate faptele muieresti le-ai scris, și eu muiare sânt, și voi face un meșteșug, de voi face un lucru drăccescu cătră tine, ca să văz, iaste la tine scris? Și să-ț spui a unii muieri fapta și ascultă, de va fi scris, ce-ți spui. Fost-au un om și avea o muiare foarte înțeleaptă și cinstită. Deci omul acei fâmei cleveția pre toate muierile și le suduia; iar muiarea acelu om ce cleveția i-au zis bărbatului său:

– Nu sudui pre toate muierile, ce numai pre cele rele.

Și au zis bărbatul ei:

– Ba, pe toate le suduiescu, că sunt réle!

Și au zis muiarea:

– Nu zice așa, că nu ți s-au prilejit să te împreună cu vrana de acéle muieri.

Iar bărbatul i-au răspuns:

– De s-are fi și prilejit să iau vreo muiare de acéle rélc, i-aș fi tăiat nasul cu cuțitul.

Iar era aproape de casa lui, de să sfădiia în toate zilele, iar el le suduia pre dinsele. Iar într-o zi, au zis muiarea cătră bărbatul său:

– Ce-i face astăzi, bărbate?

El au zis:

– Mă voi duce la plug, iar tu fiiarbe bucate ce va fi și adu să mănânc la plug.

Iar ea s-au dus la târgu și au cumpărat pești și au dus bucate la plug la bărbatul ei și au mâncat. Iar întorcându-să acasă, făméia au aruncat pești pre breazda plugului, unde câte 2, unde câte 3. Iar bărbatul s-au sculat și au început a ara cu plugul și arând găsea pești pre arătură și au strâns toț peștii. Și deaca au însărat, s-au dus acasă vésel și au zis fâmeiei sale:

– Făcut-ai ceva bucate?

Iar muiarea au zis:

– N-am făcut nimica, că n-am avut când mérge în târgu să cumpăr ceva.

Iar el i-au zis:

– Iacă, Ț-am adus péște și pune de fiiarbe.

Iar ea au zis:

– Unde ai găsit péște, bărbate?

El au zis:

– Am găsit pre arătură.

Iar ea s-au dus de au ascuns péstele, iar când au fost la cină, i-au pus pre masă numai pâine. Iar bărbatul au zis:

– Dară péstele unde iaste?

Iar muiarea au zis:

– Ce péști ceri tu, o, bărbate?

– Péstele care Ț-am adus de la țarină.

Iar muiarea îndată au început a să zgăria cu unghile pre obraz și au început a striga cu glas mare zicând:

– Auziț, vecinilor!

Și vecinii s-au strins, mirându-să, și au zis:

– Auziț, boiari, cum zice bărbatul meu să-i fierb péște ce au adus de la țarină?

Iar bărbatul iar au zis:

– Dumneavoastră, boiari și fraț, eu, arând cu plugul, am găsit péști pe brazdă⁴ și i-am strâns și i-am adus și i-am dat muierii méle să-i fiiarbă; și acum zice că nu i-am dat nimica.

Atuncea muiarea au strigat tare zicând:

– Dracul au întrat într-însul, ce mă rog să-l legaț, că mă va ucide.

Deci zicând muiarea așa, vecinii l-au legat de mâni și de picioare cu un lanțu de hier și toată noaptea zicea:

– O, săracul de mine, de nu aș fi găsit péște, nu mi-are fi mie ciudă! Și l-am dat aceștii cățele și i-am zis să-l hiiarbă. Și ea au făcut de m-au legat cu fier.

Iar muiarea iar au strigat, zicând:

– S-au nebunit bărbatul meu.

Și deaca s-au făcut zio, au venit vecinii și el, săracul, răspundea drept, iar muiarea striga și zicea că s-au nebunit.

Și vecinii credea pe muiare zicând:

– Adevărat, acest om s-au nebunit.

Și a treia zi i-au zis muiarea bărbatului său:

– Foame Ți-e, să-Ț dau să mănânci?

Și el au zis:

– Ce ai să-m dai să mănânc?

Ea au zis:

– Un péște prăjit.

Și el au zis:

– Bine, o, muiare, acci pești sânt care am adus de la țarină?

Și muiarea au zis:

– O, boiari, încă diiavolul tot îl ține.

Iar el, săracul, iar zise că nu-i va mai zice acéste cuvinte.

Atuncea muiarea lui i-au dat de au mâncat de acei pești.

Și atuncea au zis bărbatul muierei sale:

– O, muiare, dezleagă-mă, că altă dată nu-ț voi mai aduce aminte de péște. Și el, săracul, n-au mai cutezat să zică de péște, numai ce au zis: N-am știut și ce pești sânt aceia.

Și atuncea l-au dezlegat și i-au zis:

– Bărbate, câte ai zis, toate sânt bune, numai pentru ce suduia toate muierele? Ce nu suduia numai pre céle réle, ce ocărăști și pre céle bune? Ț-am zis, bărbate, nu sudui pre dinsele, ce mai mălcom, iat tu tot le suduia; și ai zis că de-ai hi avut muiare rea, i-ai fi tăiat nasul sau o ai ucide. Pentru acéia Ț-am făcut și eu câte ai văzut și să nu te mai lauzi că vei birui pre muiare.

Acéste cuvinte au zis streinului și iar i-au zis:

– O, streine, tu vezi pre bărbatul meu că iaste foarte bătrân și eu sânt tânără și frumoasă. Și împreunarea de bărbat mi-e foarte dragă și tu ești tânăr și pot să faci pohta mea. Și bărbatul meu iaste afară, de șade cu priiatinii. Și tu te scoală și-m fă voia mea și pohta mea să să plinească.

Iar săracul acela s-au potrivit și s-au amăgit și îndată s-au sculat și ș-au dezlegat brânișorul și s-au suit pre divan. Iar muiarea văzind graba tânărului să să împreune cu dinsa, muiarea au început a să depărta și strigând zicea:

– O, vai de mine, ce poate fi aceasta ce am pățit? Și îndată au alergat bărbatul ei, și oaspeții și o întetia, iar streinul, deaca au văzut pre dinsa că au început a striga și atâtea oameni ce s-au strâns în casă, îndată s-au sculat curând și au șezut la masă și ședeau cu mare frică și groază, și n-avea ce face.

Atuncea au zis muiarea cătră dânșii:

– Acest strein ședeau și mânca aici la masă, și s-au prilejit un os de péște și s-au înecat în grumaz, și puțin era să moară; și eu, deac-am văzut aceasta, m-am spăriat, și pentru aceasta am strigat. Iar acum cu ajutorul lui Dumnezeu, s-au mântuit de nevoia înecatului.

Și oamenii s-au dus pre acas. Iar muiarea au zis cătră strein:

– Oare, streine, de acéste ce Ț-am spus și Ț-am făcut sânt scrise în catastiful tău?

Și streinul au zis:

– Acestea câte am văzut și am auzit acuma nu sânt nici una scrise.

Și i-au zis muiarea:

– Omc, în deșert te trudești și ai făcut atâta trudă, și nimica n-ai isprăvit, și nici o faptă drăcească, și faptele muierele n-ai învățat, nici vei putea să înveți.

Iar streinul, auzind acéstea de la acea muiare, îndată au aruncat în foc catastiful ce avea scrise faptele muierești, și să ciudia, și zicea că nici un om nu poate să cunoască meșesugurile și faptele muierești.

Ce așa și împărăția-ta, cunoaște cu înțelepciunea împărăției-tale, că fără svârșit sânt meșesugurile muierești; și nu face fără cercare și nu asculta pre cine zice să omori pre fiul tău. Oare cine are fi pre urma împărăției-tale? Că toț vor fugi și vor zice: „Oare de ce ș-au omorât pre fiul său, că numai pre dinsel avea? Dar noi, că sântem streini?” Și încă în toată lumca să va auzi și te vor cleveti în veci oamenii.

PRECUM AU ZIS ÎMPĂRĂTUL SĂ NU OMOARE PRE FIU SĂU

Iară împăratul, auzind acéste cuvinte al a șaptelea filosof, i s-au mângăiat inima, și ș-au întors mâniia, și îndată au trimis să nu omoară pre fiu-său. Și a doao zi au fost a opta zi, și s-au

dezlegat gura fiu-său de legătură ce avea și au început a grăi, și au zis coconul împăratului cătră o muiare ce era cu dinsul, zicând:

– O, muiare, pasă curând la filosoful cel mare și-l chiiamă să vie mai curând la mine.

Și s-au dus muiarea cum mai degrab de l-au chiebat. Și cu bucurie mare au zis:

– Fiiul împăratului te pohtêște să mergi la dinsul, cum mai degrab.

Iar filosoful, auzind de la muiare, mai de sârgu s-au dus cu mare bucurie, și cu dragoste l-au cuprins și l-au sărutat. Iar feciorul împăratului au început a-i spunerea cătră filosof pentru ce n-au grăit acêle 7 zile și câte au zis țititoarea cătră dinsul.

– Și mulțămesc foarte, întâi lui Dumnezeu și al doilea dumneavoastră, că m-ați scos din mare și grea cumpănă ce am avut de la muiare ce m-au pârât cătră părintele meu, împăratul. Iar voi, priiatinii miei cei buni și crezuți, acum păsaț la tată-mieu împăratul și câte aț auzit să i le spunet, până nu apucă acea spurcată de țititoare și iar va amesteca urechile și auzul.

Iar filosoful cu mare veselie și cu mare dragoste s-au sculat, și s-au dus la împăratul și, precum să cade, s-au închinat și au zis:

– Să trăiești în veci, împărate! Pentru fiu-tău am venit astăzi și ți-am adus veste bună și bucurie. Să știi, împărate, că fiiul tău au grăit și m-au trimis la împărăția-ta să-ț spui.

Și împăratul, auzind acêste cuvinte, s-au bucurat foarte și nu putea să se încrează. Și l-au dăruit cu mare dar pre filosof, și au trimis oameni să aducă pre fiu-său. Și aducându-l, l-au dus la împăratul. Și s-au închinat părintelui său, împăratului. Iar împăratul de bucurie mare au întâmpinat pre fiu-său, și l-au strâns în brațe, și cu dragoste l-au sărutat. Deci împăratul l-au pus aproape de îns în scaun împărătescu și i-au zis:

– O, iubitul meu fiu, ce iaste aceasta multă tăcere atâtea zile? Și eu de cuvintele muierei m-am cumpănit să te omor.

Iar fiu-său au răspuns, zicând:

– O, împărate, Dumnezeu, carele agiută tuturor oamenilor, agiutatu-mi-au și mie, de m-au scos din năpaste și din moarte. Că și eu pentru acêia n-am grăit la acêste trecute zile, că să știi bine, o, împărate, că de la dascalul meu, Sindipa, aveam porâncă până în 7 zile să nu grăiescu nici un cuvânt. Iar cunoaște, o, împărate, că deaca s-au săvârșit vrémia învățătorei méle, la împărăția-ta am venit, și n-am grăit. Și măriia-ta m-ai dat pre mâna țititoare, și m-au dus la casa sa, și au început să-m grăiască cuvinte scârnave și precum nu să cade; și mă îndemna să mă culc cu dinsa, și mi-au zis: „Culcă-te cu mine, și cu voi face de va muri tată-tău și tu să fii împărat, și pe mine me-i luoa să-ț fiiu împărăteasă“. Și eu, deac-am auzit acêste cuvinte precum nu să cade, m-am mâniiat foarte pre dinsa, și am uitat porânca dascalului, și am grăit cătră dinsa, și i-am zis: „O, muiare, nu-ț voi răspunde de câte mi-ai grăit acuma, până nu vor trêce 7 zile, și atuncea îț voi grăi pentru acêste cuvinte ce-m grăiești, precum nu se cade“. Acêste cuvinte am grăit cătră muiare. Și pentru ce nu am făcut pre voia ei și pre pohta ce-i era ei drag, pentru acêia nevoia și siliia să mă omoară pân vor trêce acêle 7 zile, și te îndemna pre împărăția-ta la moartea mea, acêia muiare rea. Și pentru aceasta au fost lucrul tăcerii méle, de nu grăiiam. De care lucru, o, împărate, de va fi și cu voia ta, să chie mi să vie mulți oameni și toți filosofii ca să auză și ei ce învățatură am învățat de la dascalul meu Sindipa.

Iar împăratul, auzind acêste cuvinte de la fiu-său, s-au bucurat și au zis să meargă toț filosofii ca să asculte pre fiu-său. Și s-au strâns toț filosofii ca să asculte pre fiu-său. Și s-au strâns toț, precum au fost porânca împărătească. Și au mers și dascalul Sindipa și au șezut, iar împăratul au zis cătră dinsul:

– Unde ai fost până acuma, filosoafe Sindipo? Că pentru acéia, căci nu te-ai arătat, s-au cumpănit fiul meu să-l omor.

Iar Sindipa au răspuns cătră împăratul:

– Eu, o, împărate, fiului tău i-am zis să nu grăiască până în 7 zile, căci lucrul al norocului lui la astronomie am cercat și am găsit că de va grăi într-acéle 7 zile, va muri rău.

Atuncea împăratul, auzind acéle cuvinte de la dascalul Sindipa, foarte i-au mulțămît și au chemat și pre ceialalți filosofi, împreună cu Sindipa șezind. Iar pre fiu-său l-au pus din na-direapta de au șezut și l-au întrebat.

Și zise împăratul:

– O, filosofi, de aș fi omorât pre fiul meu într-acéste 7 zile, a cui arc fi fost vina a morței fiului meu? Au a muierei?

Atuncea 4 filosofi să apropiară de împăratul și au zis unul dintr-înșii:

– O, împărate, cum în pare, arc fi fost vina dascalului Sindipa, de vréme de vrea grăi coconul întru acéle 7 zile, arc fi murit; pentru acéia, de ce n-au ținut pre fiul tău, ce l-au trimis?

[AL] 2[-lea] FILOSOF

Și al doilea filosof au zis:

– Nu iaste aceasta precum zice, că nu au putut să fie mîncinos la împăratul, să împuțineze sau să înmulțască vrémea⁵ ce pusesc cu împăratul și pentru acéia l-au trimis la acéia zi ce avea, și el s-au ascuns. Iar vina morței n-arc fi fost a Sindipei, ce arc fi fost a împăratului, căci vrea să-l omoară.

Și al treilea filosof au zis:

– În pare mic că nici a împăratului n-arc fi fost vina, nici a dascalului Sindipei, ci numai iaste vina muierei, că părăia pre cocon cu minciuni. Nefăcându-i voia, au îndemnat să omoare pre cocon.

Și al patrulea filosof au zis că vina morței nu e a muierei, de vréme ce au muierele nărav, când să prilejescu 2 într-un loc, atuncea mai mult grăiescu și mai mult îndeamnă muierele pre tânăr la împreunat. Așa și această muiare s-au amăgit și au îndrăgit pre tânăr; și deaca n-au ascultat tânărul, s-au temut foarte muiarea și au venit ca să să mântuiască de frică ce avea să nu pată rău pentru cuvintele ce au grăit, de cuvintele céle réle; ce pentru acéia nevoia ca să omoare pre cocon. Ce iaste vina tânărului, căce au grăit și n-au ascultat porânca, precum îi zisese dascalul său și i-au grăit cuvinte mari, înfricoșate.

Atuncea au răspuns și Sindipa de au zis:

– Precum în pare mic nu iaste așa; nici a tânărului iaste vina, nici iaste vina mare muierei. Adevărat și tocma omul să face pre sine că iaste filosof, sau scriitor sau dascal, acela minte adevărat.

Atuncea au răspuns și feciorul împăratului și au zis tătâni-său:

– O, părintele meu, zi-mi și mic să grăiescu și eu cătră acéstea.

Atuncea împăratul au zis să grăiască. Deci feciorul împăratului au zis cătră filosofi:

– Minte mea cătră a voastră, filosofi, să asemănă. Iar ascultaț: [Un] om au gătit masă mare și avca multe féliuri de bucate, și au chemat mulți oameni să-i ospăteze. Și au zis oaspeților să ospeteze. Și au trimis pre o muiare în târgu să cumpere lapte să bea chiemații. Iar muiarea s-au dus și au cumpărat lapte, și au pus în cap vasul cu laptele, și venia acas. Și s-au prilejit o barză de au fost apucat un șarpe și-l strângea cu unghile. Și acéia pasăre zburând pre deasupra capului muierei ce ținea oala cu laptele, și stringând pre șarpe cu unghile, el, de strânsoare mare, au borât otrava în oala cu laptele, și muiarea nimic n-au știut. Și stăpânul casei au dat de

au băut oaspeții, și au băut și au murit toți. Ce spuneți, o, filosofi, a cui e vine morții?

Iar unul dintru filosofi au zis:

– Vina iaste a celui ce au făcut masa, căci are fi fost să bea slugile, decât au băut oaspeții.

Al doilea filosof au zis:

– Nu iaste așa lucrul, că cela ce au făcut masa n-au știut, ce au fost vina șarpelui.

Iar ceilalți filosofi au zis:

– Nu e așa lucrul, că șarpele fiind strâns de acea pasăre, ce se cheamă barză având vină mare, au borât otrava.

Și iar au răspuns și alt filosof de au zis că primejdia ce au murit oamenii iaste acei pasări, că au fost fiind foarte tare pre șarpe și de mare strânsoare ce l-au fost strângând, au fost borit otrava.

Au zis și Sindipa:

– Să fie cunoștință împărăției-tale, o, împărate, că nici un meșteșug al filosofiei n-am lăsat ca să nu învăț pre fiul tău, că altul nu să va mai găsi mai filosof la toate decât fiul tău, în toată împărăția ta. Și iar au zis că toate fierile sânt de la Dumnezeu făcute, cu porâncă lui, și are putere ca o vită, și nu mănâncă alt nimica, numai aceia ce i-au porâncit Dumnezeu; așa și acea pasăre îi e dat de la Dumnezeu să să hrănească, și n-are nici o vină pentru acea moarte. Atuncea au răspuns și feciorul împăratului și au zis:

– O, părintele meu, nimic nu greșescu filosofii tăi. Că aceia ce au băut laptele așa le-au fost mîntea, să moară, și așa le-au fost ursita să pată.

Și împăratul cu bucurie au priimit cuvintele fiu-său, și mult au mulțămît și s-au bucurat de multă învățatură ce au învățat, și așa au zis Sindipei:

– Pohteste ce-ț va fi voia de la împărăția-mea și eu îți voi da. Și de vor mai fi și alte învățături, să-l înveț.

Iar Sindipa au zis:

– Să știi, o, împărate, precum între-aceste vremi puțin ți-am spus aceasta: că nici un lucru al filosofiei și meșteșug n-am lăsat de nu l-am învățat pre fiul tău, de care toți filosofii cât sânt la împărăția-ta, în pare să-ț spuie.

Și împăratul zise fiului său:

– Adevărat grăiaște dascalul tău?

Și filosofii au răspuns pentru cocon:

– O, împărate, niminilea nu să va afla să întrecă pre fiul tău cu învățatura și cu filosofia.

Atuncea au grăit și feciorul împăratului:

– O, părintele meu, împărate, niminelea din oameni, de nu va lua deplin înțelepciunea și mîntea și învățatura, nu va fi putincios de să fie dascal pre sine. Iar să cade să cheami pre omul cel neînvățat, fără mîntea și să nu-l fac înțelept. Iar Sindipa, cu mare nevointă și dascălie m-au făcut mare pricepători, om cu mare putere a lui Dumnezeu, și cu filosofie și cu mîntea, și să cade să-l cinstești foarte și să aibă mulțămîtă bună de la împărăția-ta, și mă rog împărăției-tale să mă ascuți o pildă ce voi să-ț spui.

POCITANIILE DINTĂI A FECIORULUI ÎMPĂRATULUI

Au fost 3 neguțatori și era câte 3 soție în negoțul lor. Și s-au dus într-un sat pentru negoț. Și au însărat pre drum și s-au abătut de au găzduit la o babă. Și a doao zi, au vrut să miargă la feredeu și au zis:

– Când vom merge la baie, să ne punem galbinii la babă.

Și ș-au pus toți galbinii uschi în pungă, și i-au pecetluit și i-au dat la babă să-i ție, și i-au zis:

– Să ții aceste 3 pungi și să nu dai nici unuia dintru noi dintr-aceste 3 pungi până nu vom fi câte 3 de față.

Și deaca i-au zis așa, s-au dus la feredeu. Și mergând pre drum, ș-au adus aminte de puiapline că l-au uitat la gazdă și

au trimis unul dintru dânșii la babă să ia puiaptinele. Deci el au zis:

– Mi-au zis soțiile mele să-m dai pungile cătetrelé să le duc.

Iar baba au zis:

– Nu ți le voi da până nu veți veni câte 3 de față.

Iar neguțatoriul i-au zis:

– Iaca și soțiile mele, iată că mă așteaptă și-ț vor zice să-m dai pungile.

Și deaca au zis acéste cuvinte babei, s-au întors la soțiile sale și au zis:

– Nu va să-m dea baba.

Și s-au gândit că cére puiaptinele și nu va să-i dea, și zicea amândoi neguțatorii babei să-i dea puiaptinele și i-au făcut sâmnu să-i dea. Iar baba au scos cătetrelé pungile și le-au dat neguțatoriului. Și luând pungile soțiilor, au fugit. Iar cei doi aștepta pre celalalt și, zăbovindu-să, au strigat în glas mare zicând babei:

– Unde iaste soția noastră, ce am trimis la tine și n-au mai venit?

Iar baba le-au zis:

– Deaca au luoat câte 3 pungile, cu zisa voastră, s-au dus de la mine și nu l-am mai văzut.

Iar soțiile lui au zis cătră babă:

– Noi l-am trimis la tine să-i dai puiaptinele, nu pungile.

Iar baba au zis:

– El n-au cerșut puiaptinele, ce au cerșut pungile. Că eu nu l-am crezut pre dânșul, ce voi mi-aț făcut semn să-i dau. Ce cu, văzind pre voi ce mi-aț zis, i-am dat pungile. Iar neguțatorii, auzind acéle cuvinte de la gazdă, ș-au făcut voia rea foarte, și îndată au luoat pre gazdă și s-au dus la maimarele satului și au început să spuie precum s-au făcut cu mare voie rea. Iar boiarinul au zis:

– Să dai, gazdă, pungile oamenilor, precum ți le-au dat.

Iar baba au zis:

– Dumneata, eu le-am dat banii.

Iar ei ziseră că nu le-au dat. Iară boiarinul au zis:

– Numai să le dai pungile, o, gazdă!

Atunci au ieșit gazda plângând de la boiari. Iar neguțatorii cerea banii de la babă, iar baba, plângând, striga: „Vai de mine, ce m-oi face și de unde voi da?” Și mergând pre drum văietându-se, au întâmpinat pe un copilăș de 5 ani. Iar copilul, văzind pe babă plângând așa cu amar, i s-au făcut milă și au întrebat zicându-i:

– O, muiare, pentru ce plângi așa cu amar?

Iar baba au zis:

– Lasă-mă, fătul mieu, să-m plâng becisniciia mea.

Și copilul foarte o îndemna să-i spuie, ca să cunoască pentru ce plânge, și tot o întreba, și nu s-au lăsat pân nu i-au spus. Deci baba i-au spus toate pre rând, iar copilul, auzind acélea, au zis învățind pre babă:

– Eu voi să te mântuiescu de acest greu mare. Dă-mi un ban să-m cumpăr nuci.

Iar baba au zis:

– De m-ei mântui de această nevoie mare ți voi da banul.

Atuncea au zis copilul cătră babă:

– Întoarce-te de te du la boiari și-i zi: „Dumneata, când mi-au dat banii, au fost câte 3 soțiile și mi-au zis să nu le dau pân nu vor fi de față toț; ce, mă rog dumitale, să le zici să vie de față câte 3, să le dau pungile ce au lăsat la mine“.

Atuncea, deaca au auzit acéle cuvinte de la copil de 5 ani, s-au bucurat foarte și îndată s-au dus la boiari și au grăit câte o a învățat copilul. Iar boiarinul, deaca au auzit că bine grăiaște baba, s-au mâniat pre neguțatori și au zis cătră dânșii:

– Eu aș-am cunoscut dreptatea pentru ce nu vă dă banii; veniț cătetrei precum aț fost întâi, și deaca veț veni câte 3, voi

veț luaa pungile; și fiind această lege dereaptă, s-au mântuit baba de acei 2 neguțatori și nu i-au mai cerut nimica.

Atuncea au cunoscut boiarul că de un înțelept au auzit acele cuvinte și au întrebat pre babă, boiarul zicând:

– O, muiare, cine te-au învățat aceste cuvinte bune de te-ai îndereptat?

Iar baba au zis:

– Un copil de 5 ani m-au întâmpinat, și văzându-mă plângând m-au întrebat, și eu i-am spus de toate pre rând. Și copilul m-au învățat și mi-au zis să viu la dumneata să grăiescu precum am grăit. Iar boiarul s-au mirat de mintea copilului.

A DOAO POCITANIE A F[IULUI] ÎMP[ĂRATULUI]

– Ascultă, o, împărate, a doao pocitanie. Un bărbat neguțitor, ce îmbla cu neguțatorie și negoț, avea lemne ce miroseșcu. Și auzind de un om că la cutare târg să vând foarte bine și scumpu, și îndată au luoat neguțatoriul de acel lemn ce miroșia, și s-au dus la acel târg, și au stătut dinafara acelui târgu și au descărcat negoțul lui, că să înțeleagă cum să vinde de scump. Și s-au întâmplat o slujnică a unui boiar și au întrebat:

– Ce om ești?

Iar neguțatoriul au zis:

– Sânt un neguțatori, și negoțul meu iaste lemn de miroșește, și l-am adus să-l vânz aici.

Iar slujnica au spus toate stăpănu-său. Și el era de știa foarte multe, om amăgitori; și îndată au strâns lemne ce miroșia și li-au pus în foc, și fiind multă pară a focului, îndată au ieșit mirosul focului într-acolo și s-au priceput în mult loc. Și acolo aproape au fost și acel neguțatori, și s-au săturat de miros și au zis cătră oamenii carii s-au aflat acolo:

– Mult miros de lemn m-au săturat și, rogu-mă, căutați să nu fie aprins cineva negoțul meu și arde.

Iar ei au zis:

– Nu arde al tău.

Și a doao zi s-au dus neguțatoriul în târgu și l-au tâmpinat stăpănul acei slujnice și întâi l-au întrebat pre dinsul:

– Ce iaste negoțul tău?

Iar neguțatoriul au zis că: „am lemn de cel ce miroșește“. Iar omul cel de loc au zis cătră neguțatori:

– O, ome, cine te-au îndemnat să aduci de acest lemn și ai lăsat al tău negoț de care ai fi dobândit? Că noi aici avem de acest lemn numai de foc și le ardem.

Iar neguțatoriul au zis:

– Cum să fie așa? Eu am auzit că mai scump decât aicea nu să vinde nicăirea nici într-un târgu, că mi-au spus neguțatorii carii umblă aici.

Iar el zise:

– Cine ți-au spus acele cuvinte te-au amăgit foarte.

Iar neguțatoriul, auzind, foarte ș-au făcut voia rea. Iar omul îi zise:

– Priiatine, că mult ți-ai făcut inima rea și foarte în parerău de tine, că te-ai mâhnit. Iar de ți-e voia, vinde-m tot negoțul tău și de ce vei cere eu îți voi da un blid plin, măcar de ce ai cere.

Iar neguțatorul au gândit cu gândul: „Mai bine să-i dau tot negoțul meu, să iau eu un blid plin de ce voi cere decât va rămânca negoțul meu nevândut“. Și gândind neguțatoriul acel gând, ș-au vândut tot negoțul său acelu om de loc și s-au tocmit de ce are cere să-i dea un blid plin. Și omul au luoat negoțul și s-au dus acas, și alt om n-au știut de acel negoț. Și atuncea au intrat neguțatoriul în târg și s-au dus la o babă în gazdă. Și au început a întreba pre babă neguțatoriul:

– Oare cum să vinde acel lemn ce miroșește?

Și baba au zis că să vinde întocma ca aurul: „iar ție ți-au fost să te păzești de oamenii acestui târgu, că tot sânt amăgitori, și

răi, și hieleni la faptele lor, și nu e putință, cât oameni streini vor veni, să nu-i amăgească și să cumpănescu să-i piarză“.

Deci neguțatoriul s-au dus în târgu să vază negoțul târgului; și mergând văzu 3 bărbaț șezind, și neguțatoriul tot le căuta ades, și ci iar căuta spre dinsul. Iar unul dintru acei trei i-au zis:

– Vino să ne rămășim și cine va birui dintru noi să-i fac ce-i va fi voia cu dinsul.

Iar neguțatoriul, neștiind năravul lor și fiind om prost, au zis:

– Bucuros, și pohtescu precum îț va fi voia să fie.

Și au ieșit amândoi și s-au rămășit unul cu altul, iar omul cel de loc au biruit cu meșteșugurile lui pre neguțatori și zicea cătră dânsul:

– Vezi că te-am biruit cu cuvintele mele și pe tocmala noastră. Iar zic să béi toate apele mării.

Iar neguțatoriul foarte să mira ce va face, și nu putea să mai grăiască omului, și nu putea să scape de dinsul, și era neguțatoriul de căuta în cruciș la ochi, și s-au prilejit omul cel de loc la ochi încrucișat, dintr-acei 3 oameni, unul, și s-au sculat de au apucat pre neguțatori, și-l ținea tare și-i zicea:

– Tu mi-ai furat ochiul mieu, ce numai să mérgem la giudeț de loc și precum ne va zice, noi vom face pentru ochiul mieu ce mi-ai furat.

Auzind baba, gazda neguțatoriului, precum trăgea pre neguțatori la lége, deci baba s-au dus de i-au întâmpinat pre dânsii și au zis cătră cei 3 oameni:

– Mă rog dumneavoastră, pentru acest strein azi și mâine să mi-l lăsaț pre chizășia mea și a treia zi iar vă-l voi da pre samă.

Iar cei oameni de loc i-au făcut pre voia babei și l-au lăsaț pre neguțatori.

Iar baba i-au zis:

– Nu ț-am spus eu și nu te-am învățat dintâi, ca să te ferești de oamenii de târgu, că ei foarte sânt la oameni streini răi? Ce ascultă-mă acum, precum te voi sfătui. De vréme de ai greșit dintâi, cunoaște aceasta că acești oameni au toț un dascal și întréce pre toț cu toate rélele. Ce pentru acéia le iaste dascal și în toate sările să duc la dinsul și-i spun cine ce face, și cine ce grăiaște și cum amăgescu. Ce lasă toate și fă precum te sfătuiescu, și te schimbă din haine, și te fă că ești și tu unul dintr-înșii, și ia aminte și te amestecă cu dânsii, și te du la dascalul lor, și te păzeste să nu te cunoască. Și stăi și tu acoloa, aproape, ca un om de târgul acesta. Și ascultă foarte bine ce vor grăi ei, și ce vor spune, și precum le va răspunde dascalul lor, și foarte să le iai aminte bine și să nu le uiți, ca să-i poți birui, și cu mare tărie îi vei birui pre dânsii, și mult vei dobândi de la dânsii.

Iar neguțatoriul au făcut precum l-au învățat baba și s-au dus de au stătut aproape de dascal. Și au venit întâi care au cumpărat negoțul de la neguțatori și au zis cătră dascal:

– Eu am întâmpinat astăz pre un neguțatori și vindea leun ce miroséște și m-am tocmit cu dinsul, pe tot negoțul lui să-i dau un blid plin de ce va cére el din toate ce am eu.

Iar dascalul au întrebat pre dinsul:

– Ce iaste acel lucru ce te-ai tocmit cu dinsul ca să-i dai: galbini, au aur, au argint sau mărgăritari?

Iar omul au zis:

– Nu am tocmit anume, numai ce va vrea să ciae, un blid plin să-i dau.

Și au zis cătră dânsul dascalul:

– Mult ai greșit țic, căci de i-are părea neguțatoriului să ceară de la tine pureci cât să va împle blidul, jumătate să fii bărbătești și jumătate să fie muieresti, și să nu fie într-un féliu, ce unii să fie roșii, alții să fie negri, oare putea-vei să-i dai aceia

ce va zice să-i dai? Atuncea ce vei face tu și cum te vei mântui de acéia nevoie?

Iar omul au zis:

– Nu foarte iaste așa priceput acel neguțatori, nici mîntea îl va agiunge până într-atâta; iar precum în pare în va cêre bani, sau galbini sau mîrgăritari.

Și au venit și celalalt, care s-au rămășit cu neguțatori, și au zis cătră dascalul lor:

– Și cu pre acel neguțatori l-am biruit, că ne-am rămășit amândoi și am zis: „Cine dintru noi va birui, cel rămas să facă ce va zice cela ce l-au biruit“. Și cu l-am biruit de toate cuvintele și i-am zis să bea toate apele mării.

Atuncea dascalul au zis cătră dinsul:

– Nici tu n-ai făcut nimic! Dară de va zice acel neguțatori ție: „Să mergi tu, să oprești toate izvoarăle și văile ce întră în mare, și atuncea voi bea apa mării, că eu m-am apucat să beau numai apa mării, nu și izvoarăle“. Deci de are zice neguțatoriul într-acesta chip, atuncea ai putere să oprești izvoarăle și văile ce cură în mare?

Iar omul au zis:

– Să știi dumneata, că nu iaste așa tare la inimă și la mîntea acel neguțatori și nu poate să dea acesta răspuns.

Și iar au venit și celalalt om, ce căuta în cruciș, și au zis și el cătră dascal:

– Azi am văzut și eu un neguțatori în târgu și avea ochi crucișati, și l-am apucat foarte tare și am zis că mi-au furat ochiul, și: „Nu te voi lăsa până nu ți-o scoate ochiul și de ți-ei cheltui toată avuția, n-ei scăpa de mine, până nu m-ei tămădui“.

Iar dascalul au zis că:

– Nici tu n-ai făcut nimica, că de-ț va zice neguțatoriul: „Aceasta iaste un semnu a porâncci noastre, să scoț tu ochiul tău ce ai, și eu în voi scoate un ochiu, și să punem în cumpănă

să cumpănim ochii și de vor fi tocma, atuncea vom afla dereptate. Și de să va prileji să fie tocma ochiul mieu cu al tău, bine va fi; dară de nu să va prileji, atuncea ce vei păți tu că l-ai defăimat cu minciună și i-ai scos ochiul?“ Atuncea el îț va cêre mai mult, și te va trage la giudeț. Atuncea ce vei face, deaca el ți-are răspunde așa? Și aceasta va fi mai rău, că de-i face acesta lucru, tu vei fi orbu de tot, iar neguțatoriul tot va fi cu un ochi și va avea vedere.

Iar omul cel de loc au răspuns acêste cuvinte și au zis:

– Dumneata, neguțatoriul n-arc atâta mîntea să răspunză acêle cuvinte.

Iar deaca au auzit neguțatoriul acêste cuvinte de la dascalul lor, le-au foarte păzit la inima lui și deaca s-au făcut zio, au mers neguțatoriul la omul cela ce cumpărase lemnul cela ce miroșiia și i-au zis:

– O, priiatine, dă-m, precum ne-am tocmit pentru negoțul ce ți-am vîndut.

Iar omul i-au răspuns:

– Cêre-m ce-ț pare și ce-ț iaste voia, și eu gata sânt să-ț dau.

Iar neguțatoriul zise:

– Că mie mi-e voia să-m dai într-această strachină atâtea pureci cât vor încăpea, să fie roșii și negri, și să fie jumătate bărbătești și jumătate muieresti.

Și foarte îi cerea tare neguțatoriul într-acela chip de pureci, iar omul să mira de aceasta ce va face și nu putea să dea purecii. Deci i-au dat întreit și împetrit prețul.

Deci s-au dus de au găsit și pre cei 2 oameni, pre cela ce i-au zis să bea marea, și pre cela ce zicca să-i dea ochiul, și i-au apucat pre dâșii și nevoiia să facă toate cîte le auzise de la dascalul lor. Și foarte i-au nevoit și până nu i-au dat ce au vrut neguțatoriul, deaca i-au biruit. Și s-au întors neguțatoriul cu mare dobândă acas.

Şi acum, o, împărate, de câte Ț-am povestit, precum Țm pare, așa m-au făcut și pre mine dascalul meu.

Iar împăratul zise către dânsul:

– Cunoști, o, fiule, acest lucru, că într-acești 3 ani ce au trecut și ai fost la dascal și nu te-ai putut învăța nimica, iar acum ai silit de te-ai învățat toate filosofiele.

Iar fiu-său au răspuns de au zis:

– O, împărate, să știi că atuncea am fost brudiu și n-am putut să învăț, că nu mi-au ajutat mintea și inima. Nici [un] copil brudiu nu poate să învețe filosofii, căci că mintea copilului iaste tot la joc. Ce și eu, o, împărate, fiind într-acelaș chip și brudiu, și la minte, nu puteam să mă dezmir d la învățatură. Și acum dascalul meu Sindipa, văzindu-mă copil tânăr, nu m-au învățat la greu, ca să mă ostenesc, și să urăscu, și să părăsescu învățătura, copil cum eram. Și știind dascalul că de început de-are fi vrut să mă puic să învăț învățături mari, cu m-aș fi smerit cu firea și aș fi fugit de la dânsul. Și fiind eu fecior de împărat, dascalul m-au apucat cu cele mici învățături până m-au învățat de istov. Și eu fiind la minte deplin, le-am foarte luat cu firea și cu inima, de le-am luat cu toată firea și în șase luni m-am învățat și am silit să știu toate filosofiele, cu ajutoriul lui Dumnezeu.

Iar împăratul, auzind acéle cuvinte a fiiului său, foarte s-au bucurat și s-au veselit, și au dat laudă lui Dumnezeu că au adus pre fiu-său la atâta învățatură, și foarte au mulțămît și dascalului Sindipei.

PRECUM AU ZIS ÎMPĂRATUL SĂ ADUCĂ PRE MUIAREA CIA REA, ȚIITOAREA ÎMPĂRATULUI

Deci, zicând împăratul să aducă pre muiarea cia rea și aducându-o înaintea împăratului, au zis împăratul către muiare:

– Cu ce și pentru ce nevoii ai să omori pre fiiul meu?

Iar ea au răspuns:

– Să știi, o împărate, că tot omul de are fi făcut o sută de réle, tot nevoiaște pentru viața lui. Așa și eu, luoașem pre fiiul tău în taină, c-am [să] poci să cunosc pentru ce nu grăiaște, și cu l-am întreat pre dânsul, și l-am dezmir dat cu cuvinte dulci și blânde, și drag i-am grăit pân l-am adus de au grăit și mi-au zis: „O, muiare, acum nu-Ț voi răspunde, până nu vor trece 7 zile, și apoi Ț voi răspunde precum Ți să cade”. Deci, eu, auzind acéle cuvinte, foarte m-am spăriat că deaca va grăi fiiul tău, va spune împărăȚici-tale. Și vina mea o știu, și greșala mea o mărturisescu, și nici un cuvânt nu tăgăduiesc și pentru acéia, o, mare împărate, precum te va îndura Dumnezeu, și precum Ți să pare, fă cu mine.

La acéle cuvinte a muierei au chiebat împăratul înțelepȚii și boiarii și au zis:

– Ce sfat Țm dat mie de această muiare, de rău ce au vrut să facă?

Iar un boiari au zis către împăratul:

– Cu dreptate iaste să-i tai mâinile și picioarele.

Și au răspuns și alt boiari:

– Nu e cu dreptate să pață așa precum zici. Numai i să cade să o despice de vie, să-i scoată inima afar.

Și altul au zis să-i taie limba. Iar muiarea, auzind zicând acéle cuvinte, le-au spus o pocitanie.

POCITANIA MUIEREI

– O, împărate și boiari, Țm pare că să asamănă acéstea care grăit spre mine și să pilduiescu cu pilda unii vulpi. Că acea vulpe în toate noȚtile Țntra într-un târgu pre fereastra unui ciobotari și Țntrând în casă tot Ți mânca găinile. Iar ciobotariul cercând, au cunoscut că-i mânâncă vulpea găinile și au pus laȚ ca să o prinză. Deci, mergând vulpea, s-au prins, și fiind hicleană, precum și iaste, au făcut cu hiclenic și au scăpat din

lat, și îmbla pre lângă târgu primprejur, doar va găsi poarta să iasă afar din târgu. Și îmblând toată noaptea, n-au găsit nici o poartă deschisă să fugă afar. Și deaca să făcu zio, gândea cu gândul ei: „că deaca să va face zioa, adevărat mă vor prinde câinii“.

Și s-au dus la poarta târgului și s-au făcut că iaste moartă. Și deaca s-au făcut zio, au deschis porțile târgului și un om o au văzut zăcând moartă și au zis portariului: „Coadă aceștii vulpi să o iau să șterg moara“. Și i-au tăiat coada și foarte au răbdat duréria coadci. Și iar au văzut pe vulpe un alt om și au zis că cine are copil mic plângători, sunt bune urechile vulpei să le ție mumă-sa acelu copil. Și îndată le-au tăiat acel om și iar au răbdat și duréria urechilor. Alt om iar au zis că pă cine-l dor dinții, cum va pune dinții vulpei, îndată îi va tréce; și au luat o piatră și au scos toț dinții vulpei. Iar vulpea tot au răbdat toate durorile. Și alt om au zis: „Eu am auzit că inima vulpei, cine are durori de inimă, să-i pui inima vulpei pre durori, că-i va tréce“, și au luat cuțitul să spintece vulpea, să-i ia inima, ce n-au putu să să apropie, și au sărit pre poartă și au scăpat de moarte. Așa și eu săraca-m de mine, să-m scoț inima! O, împărate, aceastea ce sfătuiesc boiarii gata sânt să le rabd, iar să-m scoț inima nu poci să rabd.

Și au răspuns feciorul împăratului și au zis cătră tată-său și cătră boiari:

– Adevărat zice muiarea, că nu să cade oamenilor celor mari să aibă greșalele muierești de lucruri mari, ce să fie nebăgate în samă vinile muierești, ce numai cu adevărat și cu dreptate să să facă ei. Să i să rază capul ei, și să i să ungă obrazul, i să o pui pre un măgari, și să o poarte prin tot târgul ca să și să facă scandilă. Și să-i pui 2 trâmbițaș, unul înainte, altul înapoi, și să zică în gura mare, să auză toț oamenii, și mari și mici, ce rău au făcut aiasta: au vrut ea să facă fiiului împăratului să pată așa și mai rău decât așa.

Deci împăratul, deaca au auzit de la fiiu-său acéle cuvinte, i-au plăcut, și tuturor boiarilor le-au plăcut, și au priimit toț acel sfat. Și au zis împăratul:

– O, fiiu-mieu, bine ai grăit și m-ai sfătuit, așa să fie precum ai zis, o, fiule!

Și îndată au făcut câte au zis fiiul împăratului și o au rușinat pre dânsa ca pre o muiare rea. Și au zis împăratul filosofului Sindipa:

– O, filosoafe, adevéște-m cu adevărat de unde fiiul mieu au dobândit atâta minte și filosofie? Să nu fie din naștere, de au dobândit atâta minte, sau din nevointa ta?

Deci Sindipa au răspuns și zise cătră împăratul:

– În ce chip ții pre fiiul tău, de la Dumnezău iaste, iar și norocul, și rodul agiutoréște și nevoiaște: acéste doao! Și pentru acéia au luat fiiul tău minte mare și au întrecut pre toț oamenii cu mintea. Ce pentru acesta lucru ascultă o pocitanie:

Au fost un împărat și au avut mulți filosofi; și dintr-acei filosofi au fost unul mai mare și au fost și unu astronom, vrăjitori de stéle. Și s-au născut un cocon filosofului celui mare și au spus împăratului că cutăruia filosof i s-au născut un fecior astáz, făt. Și împăratul au chiebat pre astronom și au zis cătră astronom să caute pentru nașterea lui și de norocul coconului și au zis:

– O, împărate, coconul acesta ce au născut acuma, am cercat de nărocul lui în stéle și am văzut că e al tâlharilor și al oamenilor răi! Așa-i iaste norocul! Și mulți ani va trăi și la 13 ani când va agiunge, va face mari răutăți și mari furtișaguri.

Și părintele coconului au zis cătră astronom:

– Toate acéstea ai zis cătră împăratul adevărat, de coconul mieu ce acum au născut?

Iar astronomul au zis:

– Adevărat am zis, o, filosoafe, că foarte bine am căutat de nărocul coconului tău, că va fi tâlhari și cap de tâlhari.

Și filosoful au zis cătră împăratul:

– O, împărate, cu pre coconul meu l-oi pedepsi, ca să nu facă nicidănăoară de acéle fapte și-l voi face să fugă de acel meșteșug.

Și deaca s-au făcut de 8 luni coconul, l-au înțercat să nu sugă de la mumă-sa și apoi l-au închis într-o casă și-l hrăniă, și-l învăța în toate chipurile filosofii. Și pedepsindu-l tată-său și n-au lăsat nici un om să meargă la dinsul, nici lăsa pe cocon să iasă afară. Și așa, hrănindu-l și țîindu-l, s-au făcut de 15 ani și tatăl coconului zise:

– O, fiul meu, mâine te voi duce la împăratul și precum să cade să te închini împăratului.

Așa au învățat filosoful pre fiul său, iar tânărul, deaca au auzit că va să meargă la împăratul, nevoiia să zică cuvânt cătră tată-său, că:

– Eu, dumneata, niciodată n-am văzut pre împăratul și deaca zice tată-mieu să mă ducă la împăratul să mă închin lui, să cade să-i duc și eu ceva lucru să mirosească. Și mie mi-c rușine să ceiu aceasta de la tată-mieu, iar să cade să fac aceasta. Și atuncea, într-acéia noapte, au ieșit pre ascuns de la tată-său și s-au dus la curtea împăratului, neștiind ale cui curți sânt, și au făcut o gaură în zid și au intrat la patul împăratului. Și împăratul fiind deșteptat și văzînd pre dinsul, s-au spăciat foarte și zicea cu gândul lui „că, acesta fur, de n-are avea putere mare, nu s-are fi cutezat să vie într-acesta ceas și într-această vreme, noaptea; și de voi sta împotrivă, el mă va omorâ”. Și au tăcut împăratul și l-au lăsat de au făcut ce au vrut furul și nu i-au zis nimic. Și furul s-au dus la hainele împăratului și au luat haine scumpe și au ieșit afară din curtea împărătească și s-au dus îndată și au vîndut hainele și au cumpărat lucruri mirositoare. Și împăratul n-au cunoscut pe acela fur cine iaste. Și a doao zi au luat filosoful pre fiu-său și s-au dus la împăratul și s-au închinat lui, și coconul au dat acéle lucruri

ce au cumpărat. Și au început filosoful să-l auză, să-i dea slavă împăratului și au zis:

– Să trăiești în veci, împărate! Iac-am adus și pre fiul meu la împărăția-ta. Pentru ce au zis astronomii împărăției-tale că în 13 ani va începe să fie fur și tâlhari și acuma, iată, că iaste de 15 ani și nici un furtisag n-au făcut, de care astronomii multe au mințit și pre aceasta să cunoaște că de câte au grăit au fost minciuni.

Și împăratul s-au mirat de cuvintele ce au grăit și împăratul au căutat coconului feliul și au priceput și au cunoscut că au fost furul, coconul al filosofului, care au făcut gaura în zid de au intrat și au luat haina împărătească. Și au răspuns împăratul cătră filosof și au zis:

– Acesta cu adevărat au furat haina mea și de acest lucru să adevărescu cuvintele astronomului și câte sânt toate adevărate.

– Și de acest răspuns, [zice Sindipa], să știi că de [la] nașterea omului, o, împărate, sânt toate date de la Dumnezeu, precum și la nașterea fiului tău s-au făcut. Nu e începătura și făcutul trupului, sau [ce] au învățat când au fost copil, ce numai când au venit de s-au făcut mare. Deci, s-au împreunat cu norocul și célea fapte.

Deci, Sindipa spuînd aceasta polojanie împăratului și s-au dus. Și împăratul au zis cătră fiu-său:

– Spune-m, scumpul meu, fiule, cum au putut dascalul Sindipa de te-au învățat atâtea filosofii?

Și tânărul au zis părintelui său:

– O, împărate, deaca m-au luat de la împărăția-ta, dascalul meu m-au dus la casa lui și îndată au făcut o casă mare și o a spoit cu var și câte au vrut să mă învețe, au zugrăvit toate pre păréte și toate învățăturile le-au despărțit cu scrisorile. Și au zugrăvit soarele, și luna, și stélele, și au scris și capetele filosofiei, și a minței, și a dăscălicii, și capul cel dintăiu acelui

ce nu e pedepsit, și a omului celui (sudalmă), om ca acela între frați și priiatini, în sfatul lor să se plăce. Și al 2[-lea] cap au scris de filosofi, a unui care pe un om și ca acela om, mare folos face a priiatinului său. Al 3[-lea] cap, de omul cel hiclean, ce știe multe și ca acela om ce nu știe niciodată să facă rău către aproapele său, pre ascuns. Al 4[-lea] cap pentru om ce clevetéște, precum nu să cade pre alt om, sau de boale, sau de alt rău ce va avea pre trup, sau de-i grozav omul. Al 5[-lea] cap, de va face vrun judecători sau boiari, sau împărat de va face lége și va așeza neuzind bine și adevărat. Al 6[-lea] cap, nu să cade nîmănuși să nădăjduiască pre om nebăgat în seamă. Al 7[-lea] cap, să învață de bărbat râvnitori să hrănească pre alți oameni buni, având bine și nevoind să ții, să fii bogat și să aibă avuție și de a sa, și de la părinții săi. Și omul, văzînd așa rău, nu știe și i să face voia rea și să topéște. Al 8[-lea] cap, să vază și zice: „Derept iaste și să cade de toți oamenii să fie cu dragoste și cu bună mulțămîntă și noi fără rău pentru bani“. Al 9[-lea] cap, să cade precum are un om să facă celuia și el iar așa face altora. Al 10[-lea] cap, sfătuiască cu cel ce te sfătuiască și de a păgânului fapte réle, și nedereptățile a săracilor să nu facă prieteșug niciodată cu acciia, ca să nu facă nedreptate și iasă omului cu năpaste și făcînd rău toți să bucură.

Conșul și sfârșitul a filosofului Sindipei, cu fiul împăratului de țara Persiei.

Ispisah az mnogo greașnii Costea dascal ot stăia țircov ot Scheai, m[c]șița noemb[rie] 25 dni, v leat 7212. 1703.⁶

FLOAREA DARURILOR.

CARTE FRUMOASĂ ȘI DE FOLOS FIEȘTECĂRUIA
CREȘTIN, CARELE VA VREA SĂ SE ÎMPODOBEASCĂ
PRE SINE CU BUNĂTĂȚI

De pre grecie scoase pre rumânie.

În zălele prealuminatului domn

IOAN CONSTANDIN BĂSARABĂ-VOEVOD.

Cu blagoslovenia preasfințitului mitropolitului

KYR THEODOSIE.

Cu îndemnarea și cu cheltuiala dumnealui

CONSTANDIN PĂHARNICUL SARACHIN¹ ȘI

GHEORGHE DOHTORUL CRITEANUL.

Și s-au typărit în sfânta mănăstire în Sneagov.

Vî leato 7250² M[ese]țiiul.

De smeritul iermonah Antim Ivireanul.

PENTRU BUCURIA, cap 3

Bucuria, carea iaste săvârșirea dragostei, după cum grăiește Prisian, iaste odihnă și mulțămire sufletului, pentru ca să se bucure pentru oarecarea pohtă, precum să cade.

Isus au zis: viața omului iaste bucuria inimii. Iară cel ce se bucură mult și în lucrurile carele nu să cuvin nu iaste bucurie, ce iaste păcat.

PĂCATUL ÎNTRISTĂRII, cap 4

Întristarea care iaste păcatul împotriva bucuriei, precum au zis și Macrovic, iaste în trei lucruri. Întâiu iaste când omul să scârbește pentru vreun lucru mai mult decât să cade. Și aceasta să chiamă întristare curată.

A dooa iaste când omul nici face, nici zice, nici socotește vreun lucru, ce stă ca un mort. Și aceia îi zic lénea și iaste foarte mare păcat.

A treia iaste că pentru vreun păcat răsipește omul multe. Și acesta iaste păcatul inemii réle și iaste în mii de pricini, precum zice Ipocrat. Și iaste ramură a nebunicii. Și din tristare vine păcatul deznădăjduirii, carea iaste cel mai mare păcat în lume, precum zice prorocul.

Și poți să asémeni întristarea pre corbu, pentru căci când véde puii lui că să nascu albi, să scârbește atâta, cât fuge și-i lasă, că nu créde că sânt ai lui, pentru căce nu sânt negri ca și el și nu-i plăc până nu fac péne négre. Și într-aceasta viețuiescu, cu roa ceriului.

Însă să întristează când își piarde puii mai mult decât toată altă pasăre.

Hristos au zis: „Mai bună iaste moartea decât viața cea scârbită“.

Platon au zis: „Nici cum nu da scârbă în sufletul tău, ce o scoate cât poți, pentru că mulți au murit de scârbă și nu iaste nici un folos de aceasta“.

Încă precum ispitescu argintul și aurul în foc, așa să ispitescu și oamenii în năpăști.

Platon au zis: „Omului înțelept nu i să cade a să scârbi de nici un lucru“.

Socrat au zis: „Cel ce nu să scârbește de lucrurile céle pierdute, inema lui să odihnește și mintea i să luminează“.

Pitagor au zis: „Scârbit iaste cel ce iaste învățat ca să aibă și acum n-are. Din inema rea vine în sărăcie și cade în deznădăjduire.“

Sfântul Bernard au zis: „Mai curând să mă fie luat moartea din viață decât să las să mă dobândească inema rea“.

Și tu, carele zaci în mormântul lenii, ascultă să vezi ce face: îngreuiază trupul, spurcă sufletul, întunecează mintea, naște curvia, hrănește nesăturarea din mulțimea cugetului carele are, soléște supărarea și samănă războiu.

Solomon au zis: „Nu iubi somnul, ca să nu te biruiască sărăcia“.

Seneca au zis: „Inema rea a omului iaste moarte și mormânt vieții lui“.

Sfântul Bernard au zis: „Nu lăsa să te dobândească lenea și, deaca nu poți să te aperi, nu o arăta la oameni, că omul înțelept nu stă niciodinioară deșert“.

Casiodor au zis: „Cel ce créde în noroc să leapadă de Dumnezeu și cade în deznădăjduire“.

Pentru scârba, spun de Alexandru [Macedon], cum deaca au murit, l-au băgat boiarii lui într-o raclă de argint poliit; și cându l-aducea să-l îngroape, mulți filosofi mergea după dinsul și așa începură a plânge pentru dinsul.

Iulica au zis: „Acesta iaste acela carele stăpâniia Răsăritul și Apusul, iară acum în doi pași de pământ să poartă?“

Barbarig au zis: „Alexandru sta și nimeni nu cuteza ca să-i vorovească, iară acum pre doi pași iaste purtat“.

Delfin au zis: „Oricarele vedea pre Alexandru aveca frică de dinsul, iară acum câți îl văd nimic nu să tem“.

Altimon au zis: „Alexandru stăpâniia lumea și tot norodul, iară acum iaste pre urma tuturor“.

Persamos au zis: „Nici un lucru nu putea să stea înaintea lui Alexandru, iară el nu putu sta înaintea morții“.

Ardig au zis: „O, preaputérnice, cum ai căzut așa?“

Drosiiian au zis: „O, moarte amară! o, moarte cu durere! o, moarte nemastică! o, moarte grabnică! Cum avuseși atâta îndrăzneală de stătuși împotrivă aceluia căruia toată lumea nu i-au putut sta împotrivă?”

Venic au zis: „O, minte întunecată! o judecată pogorâtă! o, nălțime pierdută! o, liubov gonit! o, bucurie scârbită! o, îndrăzneală fugită! o, bună rudă pustiită! Ce va să mai facă dară lumea de vreme ce au murit Alexandru-împărat?”

Pentru ce dară și noi nu ne aducem aminte să plângem? Și îndată începură toți de plânsără și făcură cea mai mare jale, carea n-au mai fost în lume.

PENTRU ÎNȚELEPTIE, cap 13

Înțelepția, precum au zis Tulie, are trei părți: aduce-rea-aminte a lucrurilor celor trecute, mintea ca să aleagă adevărul din minciună, și binele din rău, și vederea înainte, adică să vadă mai nainte în lucrurile lui. Aceste 3 lucruri să cunosc cu alte dooa chipuri: cu sfătuirea și cu urmarea sfătuirii.

Și poți ca să asămeni darul înțelepției pre furnică, carea iaste nevoitoare vara, pentru ca să afle acéia cu carea trăiaște iarna. Și aducându-și aminte de vremea care au trecut, strânge vara ca să aibă iarna, că vara află orice-i trebuiaște și vede înainte spre vremea cea viitoare și despică prin mijloc tot felul de hrană, pentru ca să nu să strice iarna și aceasta o face cu o înțelepție a sfatului celui firescu.

Solomon au zis: „Mai bună iaste înțelepția decât toate bogățiile lumii”.

Iisus Sirah au zis: „Vinul și pâinea veseléște inema omului, iar peste toate înțelepția”.

Încă au zis: „Sluga cea înțeleaptă slujaște slobod”.

Încă: „La tinerétele tale învață înțelepție până la bătrânéte”.

Încă: „Toată învățătura și înțelepția vine de la Dumnezeu”.

David au zis: „Începătura înțelepției iaste frica lui Dumnezeu”.

Seneca au zis: „Eu de aş avea un picior în groapă, încă-m trebuiește să învăt”.

Artie au zis: „Lumea accasta și céialaltă o piarde cel ce n-are înțelepție. Iară cel ce cunoaște bine cum că iaste înțelept, niciodinioară nu va putea să flămânzească sau să ajungă în sărăcie.”

Seneca au zis: „Înțelepția alége în inemă, iară nu în cărți”.

Aristotel au zis: „Înțeleptul ține arma pentru toată împoncișarea”.

Încă: „Nebun iaste oricarele crede că norocul îi dă tot binele și răul, iară nu mintia”.

Alexandru au zis: „Noaptea s-au făcut pentru ca să socotească omul ce va face zâoa”.

Aristotel au zis: „Lucrurile celea trecute dau învățătura și minte”.

Încă: „Mai bine iaste ca să se împrotivească neștine la început decât la sfârșit”.

Decret au zis: „Cel ce are început rău nu poate ca să aibă sfârșit bun”.

Solomon au zis: „Întru toate lucrurile te sfătuiaste, și apoi să nu te mai căiești”.

Pitagora au zis: „Nu iaste mai mare sfătuire decât acéia carea dau la corabie când pate nevoie”.

Încă trei (*sic!*) lucruri sânt împotriva sfatului: [graba], mâniarea și scumpétea.

Încă: „Sfatul cel grabnic are căință”.

Încă: „Începătura iaste urăcioasă, iar face pre om înțeleptu”.

Sedekie au zis: „Când vei să ceri sfat de la altul, vezi întâi cum petrece acela”.

Și iarăș: „Cugetele să îngroapă acolo unde nu iaste sfat, iară acolo unde sânt sfaturi, să întărește inema omului”.

Alexandru au zis: „Toate lucrurile să întărescu de la sfat“.

Aristotel au zis: „Din nevointă să naște învățătura, și din tinere curăția“.

Încă: „La lucrurile cele sfătuite, să întâmplă omul de iaste grabnic, iară la sfătuire zăbavnic“.

Theofrast au zis: „Nici un lucru bun nu poate ca să ție multă vreme, fără nevointă“.

Sistos au zis: „Apa carea cură nu aduce otravă“.

Platon au zis: „Învățătura fără ispită și fără iscusintă puțin plătește“.

Pentru darul înțeleptiei spun la istoriile Râmului că au încălecat într-o zi împăratul și află într-o luncă pre un filosof singur; și trimise să-l chame, iară el nu-i răspunse. Iară împăratul, văzând așa, să duse însuș de-l întrebă ce face acolo singur? Și îndată răspunse filosoful, zicând:

– Eu învățu pre oameni înțeleptie.

Iară împăratul zise:

– Învată-mă și pre mine ceva.

Și luând filosoful un condéiu, scrise aceasta: „În fieștecare lucru ce vei să faci, socotește cele ce vor să vie“. Și luă împăratul scrisoarea aceasta și, întorcându-se în Râm, o lipi în poarta polății lui. Și stând multă vreme, s-au întâmplat oarecarii omeni mari din cetatea acéia de socotiră ca să omoare pre împăratul. Și făgăduiră bani mulți unui bărbiiariu, ca să taie capul împăratului acolea, unde-l spală; și i-au făgăduit că-l vor scăpa. Și, într-o zi, mergând bărbiiariul să-l spēle, cu gând ca să-l omoare, precum l-au rânduit, văzu pre poarta polății cea scrisoare carea zicea: „Orice vei vrea să faci socotește întâi acéia carea poate ca să-ți vie“. Și îndată, cu totul să temu, părăndu-i că împăratul au făcut de o au pus, pentru că au aflat acéia carea au rânduit să facă. Și într-acel ceas, alergând, intră la împăratul de-ș ceru iertăciune și-i mărturisi de toate. Iară împăratul, neștiind nimica de acest lucru, deaca auzi așa, trimise pentru

toți boiarii carii au fost în sfatul morții lui, și porunci ca să-i omoare; și iertă moartea bărbiiariului. Și atunce trimise la filosof de-l aduseră; și de-acii nu-l mai lăsă să mai iasă de la dinsul; și-i făcu cinste mare, pentru că el îi dedese cea scriptură.

PĂCATUL NEBUNIEI, cap. 14

Nebuniia iaste păcat împotrivă înțeleptiei.

Platon au zis că sânt multe feliuri de nebuni: întâi sânt nebuni în toată vremea, precum sânt aceia carii la arătare sânt nebuni; și sânt alți oarecarii nebuni în oarecarele vremi și într-acéle vremi sânt și aceia ca și cei dintâi; alții iarăș, măcar că pricep, iară să înluncează. Și aceștea să chiamă lunateci. Sunt și alți nebuni din oțărâre, ca și aceia căroră le lipsése mintea și aceștea sânt mii de feliuri. Sunt nebuni carii au puțină minte, și aceștea sunt de patru feliuri: întâi, ca să nu socotească în lucrurile lui, ce să facă așa, precum le vine de la încmă, fără socotință. A dooa, ca să nu vază înainte într-acéia, carea poate să facă. A treia, ca să fie foarte grabnic, și să nu pohtească vreun sfat în faptele lui. A patra, iaste ca să lase acéia ce trebuiaște pentru léne, să nu o înceapă.

Și poți să asémeni nebuniia pre boul cel sălbatec, carele după firea lui uraște și vrăjmășaște pururea tot lucrul roșu. Și când vor vânătorii să-l prinză, să îmbracă cu haine roșii și merg unde iaste boul, și îndată boul, de pohtă mare ce are ca să-i vatăme, nimic nu socotește, ci aleargă asupra acclora. Iară vânătorii fugu, și să ascundu după un copaciu, carele l-au împodobit cu roșii; iar boul, părăndu-i că va lovi pre vânători, lovște cu cornul atâta de tare în copaciu, cât să înfige, și nu poate să-l mai scoată și vin vânătorii de-l ucig“.

Solomon au zis: „Nu vorbi niciodinioară cu nebunul, pentru că nu-i vor plăcea nicicum cuvintele tale, deaca nu vei zice acéia care-i place lui“.

Încă: „Atâta iaste ca să vorbească neștine cu nebunul cât și cu unul carele doarme“.

Încăș: „Când umblă nebunul pre cale, i să pare cum câți vede sânt toți nebuni ca și dânsul“.

Încă: „Nebunul să cunoaște pre răs, că-i sare glasul lui, iară cel înțelept râde smerit“.

Încă: „Mai bine să te întimpini cu un leu și cu un ursu, când le iau puii, decât cu nebunul când iaste mâniosu“.

Pentru nebuniia, spun la istoriile Râmului că într-o zâ au încălicat Aristotele cu Alexandru la Machedonic. Și voinicii lui, carii era pedestri, mergea zicând pre cale: „Dați-vă în laturi denaintea împăratului“. Iară un nebun șădea desupra unii pietri, carea era în mijlocul drumului și nu vrea să se dea în laturi din cale; iară o slugă a împăratului veni ca să-l împingă de pre piatră. Și îndată zise Aristotel acei slugi, cunoscând că acela ce șădea pre piatră era nebun, zise:

– Nu clăti piatră de pre piatră, pentru căci nebunul cu adevărat nu iaste om.

PENTRU ÎNTĂRIRE, cap 25

Întărirea iaste precum au zis sfântul Avgustin: „Iar întărirea iaste cea curată, ca să nu voiască să schimbe socoteala lui. Și iarăși nu trebuie să fie atâta de strânsu ca să nu cază în păcatul străngerii.“ Iară sfântul Andronic au zis: „Strânsu iaste acela carele nu va să-și schimbe socoteala lui, nici într-un chip al lumii“.

Și poți ca să asemeni darul întăririi pre o pasăre, căriia îi zic finix, carea trăiaște 300 și 15 ani; și, deaca vede că au îmbătrânit și au slăbit, adună niște lemnișoare mirositoare și-și zidește cuibu, și întră într-însul și stă denaintea soarelui și-și bate atâta într-aripile lui, cât face foc din arderea soarelui și din baterea aripilor lui. Iară acea pasăre iaste atâta de întărită, cât niciodată nu să clătește, ce mai vârtos să lasă de arde, pentru

că știe din fire că va să întincrească. Și, plinindu-să 9 zile, să naște dintr-acea materic a trupului lui un viiarme și crește pre-ncet, pre-ncet, și atunce face aripi și să face pasăre. Și nu mai iaste în lume altul fără numai unul.

Sfântul Isidor au zis: „Nu lăuda începutul omului, ci sfârșitul“.

Sfântul Grigorie au zis: „Mulți aleargă la meidan, iară cel ce întréce câștigă rămasul“.

Pentru darul întăririi, spun la istoriile elinilor că Licurg au făcut lége, carele s-au arătat foarte strânsu la norod; și el vrând ca să urmăză acei legi (pentru căce era foarte dreaptă) zise norodului: „Eu voi să mergu afară la slujba mea și mi-e voia să vă jurați cum că veți păzi această lege până voi veni: că prin mijlocul aceștia voi să vorovescu cu Dumnezeuul nostru, carele mi-o au dat, și atunce o voi schimba după voia voastră“. Iară norodul cât auzi aceasta, toți să jurară că o vor păzi.

Atunce Licurg să duse și nu să mai întoarsă, pentru ca să nu spargă légea. Și deaca să apropie el de moarte, porunci ca să-i arză trupul lui și să-i arunce cenușa în mare, pentru ca să nu crează norodul că vor fi dezlegați de jurământul lor, deaca-i vor aduce oasele în sat. Și așa făcură.

PĂCATUL NEÎNTĂRIRII, cap 26

Neîntărirea iaste păcatul împotriva darului întăririi, precum au zis Prisian: „Iaste ca să nu aibi nici o așăzare întru tine“.

Și poți să asemeni neîntărirea pre rândurea, carea paște zburând, când iceda, când colea.

Pentru neîntărirea au zis Salustie: „Neîntărirea iaste semnul nebuniei“.

Platon au zis: „Cel ce iaste neîntărit toate în norocul lui le lasă“.

Solomon au zis: „Omul prost crede tot cuvântul, iară cel înțelept caută în sufletul lui“.

Vernic au zis: „Cel ce să chivernisește rău ades să se sfătuiască“.

Pentru păcatul neîntăririi spun la otcinic, că au fost un tâlhariu, carele făcuse toate răutățile lumii; și mărse ca să le ispoveduiască la un sihastru sfânt. Și deacă ajunsă să-i dea poruncă, tâlhariul au zis: că nu iaste cu puțință ca să facă nici o poruncă, pentru căce nu poate să postească, nici altăcevaș să facă. Și îndată-i zise sihastrul:

– Încăi, fă acest mai puțin, ce cruce vei afla, îngenunche înainte-i și te închină ei!

Și tâlhariul primi să facă accasta. Și sihastrul îi iertă lui păcatele. Iară deacă purcăsă tâlhariul de la sihastru, oarecarii vrăjmași îl întimpinară pre el; și plecă ca să fugă, și fugind, află o cruce. Și-și aduse aminte de porunca bătrânului. Și așa, într-acel ceas îngenunche înaintea crucii. Și într-aceasta ajunseră vrăjmașii lui, și-l junghiară pre el. Și deaca văzu sihastrul sufletul lui că-l ducea doi îngeri la ceriu pentru un lucru atâta de puțin, puse și el în inema lui, ca să ispitească din dulcelele lumii, pentru căce îi păru foarte ușor, pentru un lucru atâta de puțin, să dobândească raiul. Și lăsă pustia, ca să meargă în lume. Și îndată diavolul puse o cursă în drum și-l prinse de un picior; și căzu de muri. Și diavolul luă sufletul lui în muncă, pentru că el nu să întărisă pre socoteala cea bună.

ALEXANDRIA

ISTORIA A ALEXANDRULUI CELUI MARE DIN MACHEDONIA ȘI A LUI DARIE DIN PERSIDA ÎMPĂRAȚILOR

Istoriia despre Marele Alexandru-Împărat.

Într-acéia vrême, când era cursul lumii

cinci mii doao sute și cincizeci de ani

Împărăția la răsărit în India marele Por-împărat.

Și spre amiazăzi împărăția marele Dariel¹-împărat, iară Râmul împărăția Merlichie²-împărat, și tot Apusul cu toți craii. Și la Machedonia era Filip-craiu, și preste Eghipt împărăția Netinav³-împărat, carele era filosof mare, și fermecătoriu, și vrăjitoriu, și cetitoriu de stéle, și era atâta de măiestru, cât lua bunătățile și dulceața de la patru țări; adecă grâul, vinul și untul. Și era țara lui toată sănătoasă și plină de toată dulceața lumii, iară în țările altora era tot foamete și boale grele și cine mergea asupra Netinavului nu-l putea bate. Făcea farmece și bătea oștile, și fugiia, și să răsiptiia, și nu știia ce să facă; și pre el nimenea nu-l putea bate.

Atunci să adunară acei patru crai la craiul avirilor, la un scaun, și să sfătuiră zicând:

– Cum vom face de Netinav-împărat de la Eghipt, că iată cum ne sărăcêște țările noastre și noi nu putem să ne batem cu el, de farmecile lui.

Și așa scriseră ei carte la Darie-împărat de la Persida, întru acest chip: „*Scriem noi, patru crai: craiul avirilor, și craiul harapilor, și împăratul cazâlbașilor, și craiul etiopilor, la marele împărat Darie de la Persida, ca la un dumnezeu al dumnezeilor și împăratul împărăților. Aceasta îți dăm în știre împărăției-tale, că iaste un împărat la Eghipet, anume Netinav, carele atâta-i de fermecătoriu, cât ne-au luat toate bunătețile noastre. Și el la oaste nu mai mărge, ci-și mână numai oștile sale; și bat oștile lui pre toate oștile noastre. Te rugăm cu capetele plecate până la pământ să ne dai oastea ta întru ajutoriu și sila ta de la împărăția-ta întru putere, să-l scoatem din țara Eghipetului. Și să pui împărăția-ta împărat de la tine, că el iaste sterp și feciori nu are. Și noi ai tăi să fim.*”

Darie-împărat, cetind cartea, să miră de Netinav și, milostivindu-să la ceterca împărăților, strânsă oaste mare. Și să sculă însuși Darie-împărat cu sila lui și porni asupra lui Netinav la Eghipet, trimițând solul său la cei patru crai, ca să le spuie că au plecat asupra lui Netinav. Carii, văzând pre solul, s-au închinat la mila lui Darie-împărat. Și merseră asupra lui Netinav cu toții și să apropiară de țara Eghipetului și văzură boiarii lui Netinav și alergă un boiaru, anume Verveliș, la Netinav, și zise:

– O, Netinave-împărate, să știi că astăzi dai zile multe pentru puține, că astăzi, iată, marele împărat Darie și cu toată sila lui au venit la hotarul țării noastre.

Netinav zisă:

– O, dragul micu Verveliș, nu bat oameni mulți războaiele, ci vitéjii cei buni; că sânt vitéji preste vitéji și cai preste cai; iar tu te-ai spăriiat, ci nu te teme nimic, ci mergi la margine și tine straja acolo, și la mine trimite glas, că eu voiu trimite cărți pre la boiari, să se gătească de oaste și să se strângă la Eghipet.

Și după acéstea să dusă Verveliș înapoi cu straja, iară Netinav făcu niște vrăjitorii: topi ceară și o vărsă într-o tipsie

de aur, făcu oști de ceară. Și văzu Netinav oastea lui spartă și văzu pre dumnezeul persilor la Eghipet îndărăpt. Și zisă Netinav:

– O, vai de tine, Eghipete, în mulți ani te veseliș și bine petrecus cu împăratul Netinav și de astăzi fi-veți robi turcilor⁴ lui Daric!

Și plânse Netinav-împărat și scrisă carte: „*Scriu voao, eghipténilor. Nu putuiu răbda să văz răul vostru, ci mă dusei de la voi bătrân și voiu veni tânăr de trăizeci de ani și scoate-vă-voiu din mâna lui Darie-împărat.*”

Și zisă:

– Vai de cela ce nădăjduiaște spre vrăjitorii, ca și cela ce să razimă de umbră, și când gândéște să se odihnească, el cade jos.

Și pusă stema în pat și cartea pe masă, și chiemă pre bărbiiariul lui și-i rasă barba, mustatele și capul. Și să îmbracă în haine proaste și ieși noaptea din Eghipet și să dusă la Filipus cetate⁵, la Machedoniia și să făcu vrăjitoriu doftor și șadca într-un loc în cetate.

Iară în urma lui mersără eghipténii la curțile lui și nu-l găsiră; ci găsiră stema în pat și cartea lui pe masă. Și mult plânsără pre Netinav. Și zidiră stâlp și-l vărsară în chipul lui Netinav și-i puseră stema în cap și cartea în mână. Iară Darie-împărat luă Eghipetul și să întoarsă la Persida.

Iară Filip, craiu de la Machedoniia, încă purceasă la oaste și-și chiemă pre Olimpîiada-împărăteasa și-i zisă:

– Eu mă duc la oaste, și tu feciori nu faci. Iară acuma de nu vei face fecior până voiu veni de la oaste, tu nu vei mai fi cu mine.

Și o sărută dulce și să dusă.

Iară Olimpîiada era frumoasă fără seamă și era stearpă, feciori nu făcea. Iară ea să întrista de acel cuvânt și era scârbită.

Iară o roabă a împărătesii știa pre Netinav vrăciul, adecă doftorul, și grăi:

– Doamnă Olimpiado, iaste aicea, în cetatea noastră, un vraci foarte mare. Să-l întrebăm, doară are ierbi de feciori?

Iară împărăteasa mână roaba degrab la vraciul, la Netinav, și-i zise:

– Vraciule, mânatu-m-au doamna mea, împărăteasa, doară ai ierbi de feciori?

Vraciul zisă:

– Am ierbi de feciori.

Roaba mersă la împărăteasa și spusă că are ierbi de feciori. Împărăteasa chiemă pre Netinav și el mersă și o văzu foarte frumoasă, fără seamă. Și grăi împărăteasa:

– Omule! Putea-vei mie să faci să nasc feciori? Și ție bună plată îți voi da.

Iară el fu săgetat la inimă de frumscețele ei și zisă:

– Văz că va să fie cu tine Amon dumnezeu, și vei face cocon.

Iară ea zisă:

– Cum știi, așa să faci.

El zisă:

– Veni-va Amon dumnezeu, iară tu să fii sângură într-o casă și să-mi arăți ușa. Și ce vei vedea, să nu te sparii.

Și arătă ușa lui Netinav. Și mersă sara Netinav la Olimpiada și să culcă cu ea și să făcu cu capul de leu și cu picioarele de vultur și cu coada de aspidă și cu doao aripi: una era neagră, altă era de aur. Și așa intră la Olimpiada în casă. Și stânsă lumina și să culcă cu ea.

Iară dimineața fu om ca și alții, și-i zisă:

– De astăzi înainte să nu béi vin, nici mied, nici nimica spurcat să nu mănânci, că ai început a face cocon. Și va fi împărat a toată lumea, preste toți împărații. Și să-mi faci chilie aproape de tine și să mă chiami când va veni vremea să naști coconul.

Și-i făcu chilie aproape de ea, și-l hrăni, și-l ținea foarte bine. Și să bucura Olimpiada.

ÎNCEPUT DESPRE NAȘTEREA LUI ALEXANDRU MACHEDON

Ceasul nașterii veni. Și chiemă pre Netinav și zisă:

– Ceasul nașterii iaste.

Și căută Netinav pre stele și zise:

– Să ții puținel, să nu naști, că iaste ceas rău. Și planetele nu s-au tocmit pre stare și crugul stă pre lună și zodiile n-au purces și stelele stau pre loc. Și de vei naște acuma, tu vei naste om prost, ca și alți oameni.

Și ținu puținel, până stătură planetele pre tocmeală. Și născu cocon. Și Netinav îl luu în brață și-l blagoslovi și zisă:

– Să-i punem numele Alexandru.

Și s-au născut în luna lui martie, în doasprăzece zile și-l luu moașa și-l dusă la biserică lui Amon și Apolon dumnezei. Și-l blagosloviră popii și-i pusă numele Alexandru: grăcește așa să chiamă, sârbește izbran, iar rumânește mare, ales, că era mai ales decât toți⁶.

Iară Filip-craiu veni de la oaste, de la Darie-împărat.

Și într-o noapte văzu în vis, unde ieși din cort, și șăzu dinaintea cortului și chiemă pre Aristotel.

Și spunea visul filosofului și zisă:

– Văzut-am astă-noapte în vis, unde-mi adusă Amon dumnezeu un cocon mic.

Și zisă:

– Bucură-te, Filipe, că ai dobândit fecior din Olimpiada!

Și povestind el așa, veni un vultur mare și trecu preste Filip și-și lăsă oul jos și căzu oul în poala lui Filip. Iară Filip să spărie și sări din scaun și oul căzu jos din poala lui Filip. Și crăpă oul și ieși un șarpe mic din ou și încungiură oul. Și când vru să între în ou, el muri la gura oului. Aristotel zisă:

– Craiule Filipe, să știi că visul tău deplin va fi; că acel ou iaste pământul, iară acel șarpe mic iaste feciorul tău. Și va lua lumea toată și la moșia lui nu va mai merge.

Într-acéia, sosiră boiarii de la Olimpiada și spusă lui Filip că au născut Olimpiada cocon. Și să veseli Filip-craiu și purceasă la Machedonia. Și cum s-au apropiat, ieșiră înainte toți boiarii cu pocloane și cu coconul și să înclinară înaintea lui Filip-craiu. Iară lui Filip bine-i păru de cocon, și-l luo în brață și-l blagoslovi și zisă coconului:

– Bucură-te, al doilea Iosif preafrumoase!⁷

Și au înteles craii și Eraclie-împărat⁸.

Și-l luo și Aristotel pre Alexandru în brațe și-l blagoslovi și zisă:

– Să fie mâna ta preste toți împărații, pre lume.

Și mérseră la Filipus cetate și mult să veseli craiul.

Iară Filip-craiu chiemă pre Aristotel și-i zisă:

– Dascăle Aristotele, să iai pre Alexandru meu, să-l înveți cartea și filosofia ta și înțelepciunea ta.

Și-l luo Aristotel și-l învăță carte, într-un an Psaltirea și Psalmii.⁹ Și să mira voinicii de el, cum învăța așa tare și bine.

Într-o zi mersă Netinav la Olimpiada și zisă:

– Împărăteasă Olimpiado, să zici lui Alexandru să vie la mine, să-l învăț filosofia mea. Să vie sara la mine, să-l învăț cursul planetelor, starca crugului, umbletul zodiilor, numerile, temelile și cetirea stélelor.

Olimpiadei plăcu aceasta și chiemă pre Alexandru și zisă:

– Fătul meu Alexandre, iată, iaste acest filosof foarte mare și cetitoriu de stéle și știutoriu de planete și de crugul ceriului, și mi-ar fi voia să înveți. Și zise mumă-sa:

– Sărută mâna lui Netinav!

Și Netinav încă sărută pre Alexandru.

Iară Olimpiada zise:

– Șazi, dascăle, și priiméște al tău la tine.

Și acéia nu o pricepu Alexandru.

Netinav zisă:

– Să vie Alexandru seara la mine și zioa la Aristotel; la mine, noaptea, să-l învăț cetitoriu de stéle și umbletul planitelor și zodiile ceriului.

Și așa mergea Alexandru, până la amiiază la Aristotel filosoful, la învățatură, iară în de sară mergea la Netinav-împărat.

Și învăță în șapte ani toată filosofia lui Aristotel și a lui Netinav, mândriia Eghiptului.

Și într-o zi strănse Aristotel doao sute de coconi de vârsta lui Alexandru și pusă pre Alexandru pre o sută, și pre Potolomei preste altă sută, să ispítească norocul lui Alexandru.

Și făcu și tocni doao oști și să loviră cu sulile de trestie și să tăiară cu sabiile de lemn. Și bātu Alexandru pre Potolomeiu și sparse oastea lui Alexandru pre oastea lui Potolomeiu.

Iară Aristotel priviia din foișor și zisă:

– O, dragul meu Alexandre, iară de vei fi tu împărat, ce bine îmi vei face?

Alexandru zisă:

– Nu trebuiaște a fâgădui darul, fără numai până când îl va da Dumnezeu. Iară vița de la par nu să delungă.

Iară într-o zi să sui Alexandru cu Netinav într-un foișor nalt și învățasă toată filosofia lui pre tablă. Și zisă Alexandru:

– Dascăle, toate m-ai învățat și toate știi bine, dară acum să-m spui: din cine îți va fi moartea? Știi tu cum vei muri?

Netinav zisă:

– Știu, de la un fecior al meu voi muri.

Alexandru gândi: „Fecior n-are; vedea-voi cu, fi-va aceasta?“ Și-l împinsă din foișor jos.

Atunci grăi Netinav:

– O, sufletul meu Alexandre! Crez, spusu-ț-am eu, că voi muri de la un fecior al meu? Și tu-mi ești fecior și nimenea

n-au știut, fără numai Olimpiada.¹⁰ Eu moriu și sufletul micu va mérge la iad, unde au mers toți dumnezeii elinești.

Și Netinav muri.

Alexandru auzi acéste cuvinte și să spăimântă. Să pogori din foișor jos și să dusă la mumă-sa și-i spuse ce făcu cu Netinav. Mumă-sa, auzând acéia, s-au spăimântat. Alexandru întrebă pre mumă-sa:

– Iaste-m mie tată?

Iară mumă-sa așa spusă: că-ți iaste tată. Și-l îngropară cu cinste. Și aceasta Filip nu știa. Și să săvârși Netinav al Eghipetului.

INCEPUIU DE CALUL LUI ALEXANDRU, DUCIPAL, CUM S-AU NĂSCUT

Într-o noapte, mersă comisul lui Filip și zisă:

– Împărate Filipe, astăzi făcu o iapă un mânz minunat. Iaste roșu și cu un corn între urechi, de un cot de lung.

Filip, auzind acéia, să miră de cal minunat și frumos. Și Filip-craiu porunci să facă grajd de fier.

Și făcură grajdi de fier și băgară iapa cu mânzul în grajdi, și mânzul crescu frumos și să făcu foarte rău. Și pre cine judeca de moarte, acolo îl băga, și calul cu rea moarte îl omorâia. Și nimenea nu cuteza să se apropie de cal, fără numai comisul lui.

Iară într-o zi, mersă Alexandru la fereastra grajdului și băgă mâna pre fereastră. Și calul să apropie de Alexandru și să plecă ca un junc și râncheză încetinel, cu blândete, ca la domnul său; iară Alexandru apucă pre Ducipal de corn și de uréche și nimic nu-i făcu. Și de multe ori mergea la fereastră.

Iară într-o zi, mersă Alexandru, stricând lăcatul la grajdi și pusă frâul în capul calului și pusă șaoa, și-l scoasă afară și încălecă pre Ducipal, neînvățat, și plecă afară pre poartă. Iară Filip văzu din foișor și să spăimântă de cocon mic pre cal rău și neînvățat și porunci să încalece toți boiarii, degrab, să meargă

după Alexandru. Și încălecară pre cai buni și ageri, și alergară la poarta cetății, ce să chiamă „cursul cailor“ și stătură acolo. Și zise Alexandru:

– Acum, boiari, să alergăm caii!

Și Alexandru ieși înaintea boiariilor și nu-l văzură nimenea ce să făcu, numai ce să vedea praful înaintea lui. Și sosiră la poartă și era un pârâu adânc de 15 coți de larg. Și-l sări Alexandru și să spărie Filip și zisă:

– Căutați în pârâu, că va fi pierit coconul!

Și-l căutară și nu-l văzură. Ci îl văzură viind de céia parte, ca un viteaz. Și întră în cetate și boiarii toți descălecară și i să închină lui, ca la un împărat.

Și băgă calul în grajd.

Filip zisă:

– Boiari, cum vedeți pre fiul micu șazănd pre cal? Samănă-ș cu Eraclie, împărat și viteaz preste toți vitéji!

Și să mira toți de cocon mic și pre cal neînvățat și hrabol să șază. Filip zise:

– Să știți, boiari, că vai de cela ce va veni de acum înainte cu sabiia spre machidonéni, că de Alexandru pieri-va și de machidonéni gonit va fi.

Filip-craiu dintr-acéia zi strânsă o mic de voinici de vârsta lui Alexandru, să fie cu el și să-i învețe a săgeta și să umble cu el la vânat.

Iară într-acéia vrémce era la ostrovul Dalfionului¹¹ măiestrii făcute de lemn, pre o roată. Și era acolo niște vitéji și cine vrea să-și ispитеască vitejia și norocul vitejeii din lume, acolo mergea și să lovia cu acci vitéji: de-l tăia, tăiat era, și-i lua calul, armele și ce era la el, tot.

Alexandru auzi de acea roată la ostrovul Dalfionului și mersă la Filip și zisă:

– Filipe, să mă lași să mă duc la ostrovul Dalfionului, să-mi ispitesc striștea și norocul.

Filip zisă:

– Dragul meu Alexandre, nu ți să cade ție să mergi la ostrovul Dalfionului, că ești încă prea tânăr, de cincisprece ani. Acolo sânt viteji bătrâni.

Alexandru zisă:

– Să mă lași, Filipe, să merg acolo.

Filip zise:

– Alexandre, să fie voia ta deplin, și mi te du cu ajutoriul lui Amon, și Apolon-dumnezeu să te întărească. Și să iai galbeni mulți, de toată treaba ta și să iai o sută de voinici.

Și luo cu el pre Potolomeiu și pre Filon și galbeni mulți, și altele de ce le-au trebuit. Și încălecă pre Ducipal și plecă la ostrovul Dalfionului.

Și deaca mersă acolo, învârti de doao ori roata într-acei loc și ieșiră doi viteji, pre nume Calistenuș și Laomeduș. Și să lovi Alexandru cu Calistenuș și tăie Alexandru pre Calistenuș. Și Potolomei să lovi cu Laomeduș și prăvăli pre Laomeduș. Alexandru luo calul lui Calistenuș și armele, iară dintr-aceia cetate ieșiră toți de priviia la viteji buni și să mira de cocon tânăr și ucisă pre viteji bătrâni; și să mira de frumsétele lui Alexandru.

Iară acolo sta un filosof, pre nume Uranic, și întrebă pre Alexandru și zisă:

– De unde ești și al cui fecior ești și cum te chiamă?

El zise:

– Alexandru mă chiamă și sânt feciorul lui Filip-craiu.

Filosoful zisă cătră cetățeni că:

– Am auzit de la dascalul meu că va să iasă sabie de la Machedoniia și împărat de la Filip. Și să știți că acesta iaste și va lua lumea toată.

Și iară zise cătră Alexandru:

– De vei fi tu împărat și vei veni la noi, milostiv să fii țării noastre.

Alexandru zisă:

– Nu cu voia mea, ci cu voia lui Dumnezeu poci fi împărat.

Și să întoarsă la Machedoniia. Iară pre Filip îl făcuse niște boiari de-și lăsase împărăteasa lui, pre Olimpiada, muma lui Alexandru, și luase altă împărăteasă. Alexandru auzi de aceasta pre cale și să mânîe. Iară lui Filip bine îi păru deaca auzi de Alexandru că au venit și-l chiamă la masă, și-l pusă lângă el și-l întrebă: cum au petrecut acolo?

Iară unul din boiarii ce făcuse pre Filip de-ș gonise pre împărăteasa grăi:

– Filipe craiule, bucură-te, că îți aducem altă împărăteasă, bună și înțeleaptă, că ceialaltă era curvă.

Alexandru auzi acéstea și zise:

– Nu poate fi acéia, Filipe, până voi fi eu viu.

Și să sculă și răcniia ca un leu și luo un scaun mic și lovi pre acel boiaru în cap și muri în loc. Și lovi și pre altul, și în loc muri și acela; iară ceialaltă săriia din foisor jos fără de voia lor și-ș frângea mâinile și picioarele. Iară Filip să spăimântă și trimisă să vie Olimpiada, muma lui Alexandru, și trimisă îndărăpt pe ceialaltă crăiasă.¹²

Și mai petrecu doi ani cu Olimpiada și căzu într-o boală grea și zăcu un an. Iară tătarii¹³ auziră că zace Filip și să sculară cu împăratul lor Altalmiș¹⁴ cu cincizeci de mii de tătari la Machedoniia spre Filip-craiu. Și auzi Filip și să scârbi mult și chiamă pre Alexandru și zisă:

– Fătul meu Alexandre, astăzi iaste vrémca acéia ce bolnăvii, iară tătarii vin asupra noastră să prade țara noastră și să o robească, și eu nu poci să merg la războiu. Iară tu, fătul meu, să te scoli, să iai zéce mii de machidonéni aleși și să mergi înaintea lor, să te bați cu tătarii pentru moșia ta și pentru țara ta, să nu pierzi țara, și moșia și domniia.

Alexandru strânsă treizeci de mii de oameni aleși și ieșiră înaintea tătarilor și să apropiară de ei. Și mersă însuș iscoadă

la tătari și-i văzu răsipiți și neîntocmiți și fără streji. Și mersă la machidoneni și le spusă cum^{*} văzu. Și mersă noaptea și făcură focuri multe împrejurul tătarilor și-i loviră noaptea de trei părți: și déteră în trâmbițe și în tâmpene. Iară tătarii nu să știia ce să se facă și văzură focuri multe împrejurul lor și să spăimântară. Iară machidoneni începură a-i tăia, precum să taie. Până în zio tăiară doozeci de mii și le pieri și împăratul Altalmiș și prinseră treizeci de mii vii și-i scoaseră la câmp.

Și zise Alexandru:

– Voi, tătarilor, iată că vă pieri și împăratul vostru Altalmiș și pre voi vă déte în mâna mea. De vă veți închina mie, și voi, și țara voastră, și să vă dau domn de la mine, eu vă voi lăsa. Iară de nu vă veți închina mie, voi toți sânțeți pieriți.

Tătarii grăiră:

– Craiu Alexandre, de vréme ce ne pierdum împăratul nostru și pre noi prinsu-ne-ai, noi ne închinăm ție, și noi, și țara noastră. Și ne pune împărat și noi să-ți dăm haraci.

Alexandru le déte domn pre văru-său Franța, foarte viteaz, și-l trimisă cu tătarii în țara lor. Iară Alexandru mersé la Machedoniia, ci nu sosi.

Iară Anarhos-împărat de la Pelagonit auzi că merg tătarii spre Filip, la Machedoniia. El scrisă carte: „*Eu, Anarhos, împărat al Pelagonitului, scriu la fratele meu Filip-craiu sănătate și viață. Am înțeleș că vin tătarii asupra ta. Iară să știu domniia-ta că voi veni ajutoriu cu oaste: în zece zile voi fi acolo*“.

Iară lui Filip foarte bine-i păru.

Iară Anarhos-împărat trecuse oarecând pe la Filip, și să cinstise foarte bine cu Filip. Și văzuse atuncea Anarhos-împărat pre Olimpiada frumoasă și o îndrăgisă și nimenea nu știia. Și să sculă cu oastea lui și să făcea a merge ajutoriu lui Filip, iară el mergea să apuce pre Olimpiada. Și mersă până la

Machedoniia și porunci să meargă Filip cu împărăteasa, să se adune la câmp. Filip fu bucuros, că nu știia vicleniia lui. Alexandru era la oaste, iară Filip ieși cu Olimpiada și ieșiră toți la câmp. Iară Anarhos apucă pre Olimpiada și să întoarsă înapoi. Filip avu și el puține oaste, vru să se bată cu el, dar nu putu. Și încă-l răni pre Filip foarte rău.

Și s-au dus Anarhos cu muma lui Alexandru.

Într-acția sosi și Alexandru de la războiul tătarilor. Și spuseră lui Alexandru și ziseră:

– Alixandre, iată, Anarhos-împărat venit-au cu oastea lui și bătut-au pre tatăl tău și luat-au pre Olimpiada, pre muma ta, și au fugit cu ea.

Alexandru dobândi cai buni și arme bune de la tătari și alergară cu zece mii de vitéji buni, pre cai hodiniți, și luară în goană pre Anarhos-împărat și-l ajunseră. Fără véste loviră-l și sparseră oastea lui și pre el prinseră-l viu și mulți cai buni și arme luară. Și adusără pre Anarhos la Filip și zisă Alexandru:

– Filipe, iată vrăjmașul tău.

Și să sculă Filip-craiu și junghie pre Anarhos-împărat și acolo muri. Și zise Filip:

– Pasă, sufletul meu, la iad! Și zise lui Alexandru: Să fii blagoslovit de Dumnezeu și de mine și să fie mâna ta preste toți.

Și muri și Filip, și-l îngropară cu mare cinste lângă Netinav-împărat, tatăl lui Alexandru.

Și să săvârși Filip-craiu în luna lui maiu în doaosprăzece zile.

ATUNCÉA SĂ UMPLU LUI ALEXANDRU

ȘAPTESPRĂZÉCE ANI

Alexandru să pusă în scaunul tătâni-său, la Machedoniia.

Și trimisă cărți pe la toate cetățile: la tătari, la Pelagonit, și prin Machedoniia, să se strângă toți craii, și domnii lui și boiarii lui, la Filipus cetate. Și să strânsesă toți, și Franța,

* Cum – ce, ceea ce.

împăratul tătarilor. Alexandru șazu în scaunul tătâne-său și grăi la toți, mari și mici:

– Voi, domnilor, și voi, boiarilor, voao zic, și voiu să vă întreb eu de sfat și să-m dați și să mă sfătuiți. Că iată, fraților, împăratul vostru și tatăl meu Filip, el muri și eu tânăr rămăseiu în scaunul lui. Dară mie cum ziceți: s-o domnesc? Că tatăl meu ținuu împărăția cum trebuia, în zilele lui.

Ei zisără toți:

– Craiu Alexandre, tot omul să-și câștige la tinerețe, să aibă la bătrânețe să se odihnească, că sânt cinstite.

Selevcuș zisă:

– Craiu Alexandre, împărăția să țină cu oameni mulți, cu sfatul bătrânilor, și cu întrebare.

Antioh-voevodul zisă:

– Craiu Alexandre, războaiele fac împărății cei tineri, și la bătrânețe nu să bat.

Antigon zisă:

– Craiu Alexandre, trebuiaște să mergem noi preste alții, să nu vic alții preste noi, cât ne zăbovim noi, iară alții nu să vor zăbovi a veni spre noi. Ci mai bine iaste întâiu decât apoi.

Potolomeiu-voevodul zisă:

– Craiu Alexandre, să facem căutare și să scrim oștile, și să punem voevozi, căpitani, sutași și vătavi, și să facem steaguri și să punem pre steaguri paveze, să se știe la cine slugim.

Lui Alexandru plăcu acéste sfaturi toate și trimisă cărți prin toate orașele, să se strângă meșterii toți: faorii, croitorii, pāvā-zarii și sulitarii, să vie la Filipus cetate. Și să strânsără toți din toate părțile. Și porunci Alexandru să facă faorii coifuri, și săbiarii sabii, și pāvā-zarii paveze, și sulitarii sulite, și croitorii steaguri și să puie scrisorile toate pre steaguri și pre paveze semnul lui Alexandru. Acéia fu.

Deci să se gătească tot omul, să-și facă arme bune; și făcu căutare și scriseră oastea și puseră voevozi, căpitani și sutași.

Și toți meșterii lucrară într-un an, zioa și noaptea, și se gătiră de războiu.

ÎNCEPUIU DE DARIE-ÎMPĂRAT

Marele Darie-împărat auzi că au murit Filip, craiul de la Machedoniia, și au rămas cocon tânăr. Și trimise sol și carte pre Candarcus, la Machedoniia, la boiarii lui Filip:

„Eu, Darie, împărat preste toți împărății, și întocma cu Dumnezeu, și luminat tocma ca soarele și dumnezeul persilor, împăratul împărăților, al tuturor domnilor domn, scriuu voao, machedonénilor, carii sânteti mai mari, boiarii lui Filip. Să știți că am înțeles că au murit împăratul vostru și au rămas coconul mic. Și mie în pare rău de Filip și mie în iaste milă de coconul lui. Și așa în iaste voia, să-l trimiteți la împărăția mea, să fie, până va fi de domnie, la mine. După acéia iară-l voiu trimite la moșia lui. Iară voao v-am trimis să vă fie domn Candarcus. Și să-m trimiteți haraciu și oaste, când va trebui. Iară pre feciorul lui Filip să-l trimiteți la mine, cu toate steagurile lui, să slujască porții mele; că sânt la mine 40 de feciori de împărați, mai mari ca acela. Și amintrelea să nu faceți“.

Candarcus mersă la Machedoniia, și mersă la Potolomeiu-voevodul. Iară Potolomeiu mersă cu el la Alexandru și auzi că vine solul lui Darie-împărat, să fie el împărat la Machedoniia. Iară Alexandru șazu în scaunul tătâni-său, de aur, și-și puse stema în cap; și voinicii tineri toți împrejurul jetului, toți cu lanțuri de aur. Și mersă Potolomeiu cu solul lui Darie la Alexandru și să închinară la Alexandru și îi déteră cartea. Logofătul cetii cartea și Alexandru auzi, și să mânie, și sparse cartea și zise:

– N-ar trebui lui Darie să grăiască cu picioarele și la cap nu căută; că nu sânt machedonénii așa cumu-i pare lui.

Și să dusă solul la gazdă.

Alexandru scrisă carte la Darie:

„Scriu eu, Alexandru, viteazul și împăratul Machedoniei, scriiu ție, Darie, sănătate și-ți mulțămesc de cartea care mi-ai trimis. Și ce te grijești de țara mea? Și pre mine poștești, tinăr, să slujăsc porții tale și să mă hrănești? Iară deacă mă socotești cocon mic ce sugă țigă, lasă-mă până voi întârca la țigă maicii mele, apoi voiu veni la tine să mă hrănești. Iară pre Candarcus să nu-l mai trimiț la Machedoniia, că nu-l vei mai vedea, că machedonénii nu sânt așa fără cap, cum îți pare ție.“

Și Alexandru cinsti și-l dăruî pre solul și-i déte cartea să o ducă lui Darie.

Și cetind-o, începu a râde. Iară Candarcus zisă:

– Împărate, nu trebuiaște să râzi de niște cuvinte ca acéstea, că eu cât îl văzui, el fu cocon tânăr, iară mintea îi fu de bătrân.

Iară Daric, chiemând pre alt boiaru, pre nume Calidonuș, și trimise pre acela la Alexandru. Și trimise jucărei mici de cocon și doao rotile să se joacc, și doao racle și doi saci de mac și cartea lui:

„Eu, Darie-împărat, dumnezeul turcilor, scriiu la tine, fătul mieu Alexandre, sănătate. Și să știi că n-am știut că ești atâta de înțelept; ci te pricepui la soliiia dintâiu. Ci să știi că înțelepciunea tinerilor scurtă iaste. Ci iată, că Ț-am trimis jucărei și căruț să te joci cu coconii, și Ț-am trimis doao racle deșarte, să le umpli de haraciu; și Ț-am trimis doi saci de mac, să-l numeri și să afli numărul oștilor mele. Iară tu curând să-m trimiți haraciu; iară de nu vei trimite, vei veni legat la mine.“

Și trimise pre Calidonuș sol la Machedoniia și mérsă la Alexandru, iară Alexandru șazu în jețul lui de aur și cu stema în cap. Solu déte cartea lui Alexandru și o ceti Alexandru și clăti cu capul și zise:

– O, nesocotite Darie, și mărirea ta deșartă, tu cu Dumnezeu te potrivești, iară mie îm pare că nici unui om de pre pământ nu te vei potrive.

Iară Alexandru începu a roade macul și sparse raclele și pre solul îl trimise la gazdă.

Alăxandru scrise carte la Daric:

„Sănătate, și să știi că de toată cinstea ai fost, iară acum ai ajuns minte de cocon, cu acéstea ce mi-ai trimis tu mie. Tu-mi cugeți bine să fiu împărat de lume, că acéste roate sânt pământul. Și cum să învârtéște pământul și acéste roate, așa te vei învârti tu înaintea mea. Iară raclele tu mi le-ai trimis poclon, iară macul eu l-am ros. Iară eu îți trimeț o traistă de piperiu să-l rozi tot, să vezi machedonénii cât sunt de iuți. Și să știi că machedonénii sânt lei, iară persii sânt oi; ci te rog să-ți ții Răsăritul, cu turcii tăi.“

Alexandru porunci să se strângă toate oștile lui pre câmpul Filipusului, și veniră toți boiarii și machedonénii și să aflară optzeci de mii de oaste și zéce mii de machedonéni aleși. Și tocmi oștile și să gătiră de războiu, cu oaste mare.

ÎNCEPUIU DE RĂZBOIUL LUI ALEXANDRU MACHEDON

Într-acéia vréme, rodind Dumnezeu pre Alexandru-împărat, purceasă întâiu cu oștile la Solun* cetate și rău să spăimântară solunénii de Alexandru. Și trimise împăratul Arhidon la marele împărat Alexandru Machedon:

„Sănătate și voie bună trimiț împărăției măriei-tale. Și deacă auziui de împărăția ta, mie bine îm pare că te-au mărit Dumnezeu împărat. Noi cu tine nu ne vom bate, ci noi ne închinăm măriei-tale, și cinste face-vom cât ne va fi putérea. Și

*Solun – Salonic.

trimis-am pre feciorul mieu, pre nume Polica, cu dar ce să află la noi, și să slujască împărăției-tale; iară pre noi să ne lași pre împărăția noastră. Noi să-ți trimitem pe an haraciu, adecă dare, cât vei pofti, și să te milostivești spre noi, Alexandre, și de-ți va fi voia, vom ieși la închinarea ta."

Și așa trimise Arhidon-împărat pre feciorul său sol, cu poclon și cu cartea la Alexandru. Și ceti Alexandru cartea și priimi darul bucuros și de feciorul lui Arhidon bine-i păru și-l luo la el.

Alexandru scrise carte:

„Scriiu ție, fratele mieu Arhidon, împăratul Solunului, sănătate. Și-m pare bine de poclon. Cum să zice: capul plecat nu-l poate tăia sabiia. Iară feciorul tău de astăzi lângă mine va fi. Și tu împărătește în pace și-m trimite haraci o sută de mii de galbeni pre an și câte zece mii de viteji călărași înfierăți. Și fii sănătos, cu toți oamenii tăi."

Alexandru de acolca mersă la Atina și căzu supt cetate. Și era Atina cetate mare și împodobită, și înfrumșetată cu de toate frumșețile lumii. Și o judeca doisprăzece filosofi și împărat nu avea, și domniia țările elinești toate. Și sosi Alexandru supt cetate și auziră atinénii și făcură sfat: închina-să-vor, au nu să vor închina? Și grăi un filosof, pre nume Sofonie*:

– Bine iaste noao să ne închinăm lui Alexandru, că iaste înțelept și milostiv și el luo țara turccască într-o zi și ucisă pre Criz** -împărat, iară într-o zi; și mersă la Solun și să închinară și nimica nu le făcu, și șad pre loc în pace. Și noi de ne vom închina lui, nici în cetate nu va intra, ci va tréce la Râm.

Iară alt filosof zise:

* Sofronic – Sofocles.

** Criz – Cresus.

– De cându-i Atina cetate, nici un împărat nu o putu lua, nici acesta nu o va bate; că oarecând venit-au Dionisie-împărat cu toată puterea lui și nu o putu lua, ci s-au dus cu rușine. Și venit-au Schidir¹⁵-împărat cu turcii și nu o putu bate, ci încă l-au gonit cetățenii până ce s-au înecat în mare. Ci nu trebuiaște să ne închinăm noi feciorului lui Filip. Tu nu știi ce grăiești, că unde iaste minte multă, și nebunic iaste multă.

Și să rușină Sofonie filosoful și preste noapte ieși din cetate și mersă la Alexandru și să închină lui și spuse toate de rândul cetății. Alexandru trimise sol în cetate pre un tătar fără carte și tătarul mersă și zisă:

– Așa vă zice Alexandru-împărat, să vă închinați lui și să-i dați haraciu și oaste pre an. Iară de nu vă veți închina de voic, voi vă veți închina de nevoic, după pagubă.

Iară ei nu înțelșără limba lui, ci căutară dragoman și le spuse ce zice solul. Iară cetățenii să mâniiară și tăiară capul dragomanului și zise solului:

– Du-te și spune lui Alexandru că nu va fi în Atina împărat feciorul lui Filip, ci încă cum au vrut au venit, iară cum va vrea nu să va duce.

Și solul să dusă și spuse tot ce fu. Alexandru să mânie și zisă să bată cetatea de trei părți. Și bătând la cetate dincătrou cra tătarii, mergea săgețile ca ploaia. Și cetățenii nu putea răbda, ci deschiseră poarta și năvăliră tătarii în cetate. Iară cetățenii puseră praf, adecă iarbă de pușcă, și-l aprinseră. Și pieriră zece mii de tătari și de alte părți cinci sute de machedonéni, de tunuri. Și mersă la Otan și pusără strajă și făcură sfat și zise Dioghen filosoful:

– Împărate, cetatea cu sila nu o vei lua, că sânt doao sute de mii de oameni în cetate. Ci să facem meșteșug, să-i scoatem din cetate, că-i vom bate, că nu știu rândul la războiu.

Alexandru zise să aducă o mie de boi și zece mii de oi. Și adusără și scrisă carte:

„Eu, Alexandru, scriiu voao atinénilor, să știți că am venit la voi să vă bat cetatea, iară astă-noapte veniră dumnezeii voștri la mine și mă certară foarte rău pentru voi. Și acum să știți că m-am întors la Machedoniia, și am lăsat dumnezeilor voștri o mie de boi și zece mii de oi, să le faceți jărtvă.“

Și puse cartea într-un lemn nalt, și se întoarseră îndărăpt zece mile de loc și să ascunsă oștile într-o pădure și le puse în trei locuri.

Și dimineța, cetățenii căutară și nu văzură oastea, ci văzură boi și oi, și cartea sta sus. Ei ieșiră afară și ziseră:

– Fugit-au Alexandru de frică!

Și începură a-l goni toți, cu mic, cu mare. Iară un călăraș din cetate striga:

– Nu gonireț pre Alexandru, că eu am văzut astă-noapte în vis, era sămănat grâu prin cetate și-l săcera machedonénii, cel copt, și cel necopt. Și umbla Alexandru călare pre un leu prin mijlocul cetății.

Dar cetățenii nu-l băgară în scamă și goniră spre Alexandru până îl ajunseră. Iară Alexandru ieși din pădure și déteră în trâmbiță și în tâmpene. Si-i loviră dindărăpt, unii din mijloc, alții dinainte. Si cetățenii să spăimântară foarte tare și nu știia ce să facă, ci începură a fugi până la cetate; iară machedonénii tăia într-înșii cum să taie. Și să mestecară unii cu alții și atâta să tăiară, cât zăcea ca frunza și ca iarba și-i călca cu caii pe pedestrași, până la cetate. Și aprinseră și cetatea și arse bisérica cea mare, unde era dumnezeii lor, și arseră și dumnezeii. Și zisă Alexandru:

– De ați fi voi dumnezei, nu ați arde.

Și ieșiră muierile lor despletite și zgâriate pre obraz, și cu fétele, și cu coconii și striga:

– Alexandre, milostivéște-te spre noi și stânge focul.

Alexandru umbla călare pre Ducipal și nu putea opri pre machedonéni. Iară cetățenii striga:

– Milostivéște-te, Alexandre, că ne închinăm ție, noi și cetatea noastră!

Alexandru scoasă oștile afară și stânse focul și atâta moarte s-au făcut, cât n-au mai fost din începutul Atinei. Și să închinară după pagubă, precum zise Alexandru. Și atuncea zise Alexandru:

– Vai de cetatea ce o judecă mulți și vai de cela ce nu ascultă de domnul înțelept, ca și atinénii, ce nu ascultară de Sofonie filosoful, că n-ar fi pățit ce pățiră. Pentru acéia zice prorocul Solomon: „Pre omul înțelept să-l îndrăgești, că mai lesne iaste ție și mai binec cu înțeleptul a purta pe umăr o piatră mare, decât cu nebunul a bea vin“.

Atuncea plânsară atinénii cu glas mare și să auzi preste toată lumea de răul atinénilor. Și toți domnii și craii elinești se spăimântară și mérsară la Alexandru și îi să închinară cu multe daruri și cu haraciu de zece ani. Și atunci zise Alexandru:

– Până nu spargi capul, nu curge sângele.

Și șazu acolo zece zile și de acolo purceasă la Râm.¹⁶ Și ieșiră înaintea niște crai grecești, craiul de la Trokinia, și de la Amorea, și de la Delmana, și de la Trivala și să închinară lui Alexandru toți și aduseră daruri și haraciu și să veseliră acolo mult. Și să dusară pre la țările lor. Alții mérsară cu Alexandru și-și déteră haraciurile și oștile; și să aflată o sută de mii de călărași și cincizeci de mii de pedestrași. Și mérsară la Râm.

Râmlénii auziră și să turburară. Și ei încă avea doisprezece sfétnici, de judeca Râmul. Și făcură sfat: închina-se-vor, au nu să vor închina lui Alexandru? Și ziseră să se roage dumnezeilor. Și mérsară la biserică și făcură rugă lui Amon, dumnezeul lor. Și li se arătă în vis și le zise lor:

– Voi, râmlénilor, voi vă închinați lui Alexandru și să-l lăsați să între în cetate cu mare cinste, că Alexandru iaste feciorul meu și iaste împărat preste toți împărații.

Și ieșiră râmlenii cu mare cinste și ieșiră întâiu cu patru mii de viteji, toți împlătoșați, încoifăți și lumina ca soarele, și ziseră:

– Bine ai venit, Alexandre, a toată lumea împărat!

Și după acéia ieșiră cu doao mii de fete împodobite și toate cu cai albi, cu haine roșii și cu cununii de aur. Și să închinăra lui Alexandru și ziseră:

– Mulți ani, împărate Alexandre, a toată lumea!

Alexandru, deacă văzu așa, el zise voevozilor și domnilor să-și tocmească oștile și șireagurile înaintea lui, toți pre rând. Și după ei mergea Alexandru călare pre Ducipal și cu stema în cap. Și déteră în trâmbițe, în surle și în tâmpene; și mergea la Râm. Și cum să apropiară de cetate, ieșiră patru mii de orășeni, toți cu steaguri de finic în mâini și să închinăra lui Alexandru și ziseră:

– Bine ai venit, Alexandre, a toată lumea!

Și ieșiră doao mii de popi, toți cu făclii aprinse în mâini, și cu cădelnițe de aur, și-l întâmpinăra și ziseră:

– Mulți ani, împărate, să trăiești!

Și întrară în cetate și mérseră la bisérica lui Solomon ce o făcusa Savela¹⁷-împărăteasa, sora lui Solomon, ce să zice Sfânta Sfințelor, și să închinăra.

Și șazu Alexandru în scaunul Râmului. Și începură a scoate daruri, o mic de blide de aur, și scoaseră plașca și emurlucul lui Solomon, tot cu ochi de șarpe; și era într-însul trei pietri, de avea 12 tocméle și toate boalele vindeca; și scoaseră stema împărătesei Savelii, cea de mult preț, și scoaseră un farij, adecă un cal alb cu șaoa de pîiatră de adiamant și de pîiale de aspidă și scoaseră sabiia lui Aremleuș-craiu de la Troada și scoaseră sulîța lui de os de elifant, tot cu mărgăritari, și scoaseră pavăza lui Patrîchie¹⁸-împărat, învăluită cu pîiale de aspidă. Acesta fu poclon împărătesc. Și scoaseră cartea lui Daniil proroc, și cetiră cartea și așa zisă: „Când va fi cursul anilor cincii mii și doao sute¹⁹, ieși-va înorogul și va gonî pre toți pardoșii de la Apus

și va mérge la berbéccele cel mare ce-i ajung coarnele până la ceriu și junghîia-l-va înorogul la inimă, și să vor cutremura toate limbile în lume!“.

Alexandru întrebă:

– De cine grăiaște aceasta?

Ei ziseră:

– Împărate, așa ne pare noao, să fii tu acela.

Alexandru zise:

– Nu cu voia mea, ci cu voia lui Dumnezeu.

Iară acolo sta un filosof și zise:

– Împărate, așa să spune: pardoșii sunt craii de la Apus, iară berbéccele iaste Por-împărat; iară înorogul iaste împăratul de la Machedoniia²⁰.

Alexandru zise:

– Cum va fi voia lui Dumnezeu, așa să fie. Adevărat spune, că putérnicii cădea-vor, și neputérnicii rădica-să-vor.

Și acolo șazu Alexandru cincisprăzece zile și veniră toți craii și domni de la Apus cu daruri și cu haraciu de zéce ani și să închinăra lui Alexandru. Și să milostivi Alexandru spre ei și le déte moșia lor. Și să veseliră acolo machedonénii cu râmlénii, ca frații, cincisprăzece zile.

Și să rădică de acolo Alexandru cu oștile spre Țara Leșască²¹ și luo și alte țări multe. Și ajunseră la o pustie și acolo aflară niște oameni cu obraze ca de om și cu trupurile de șarpe, și să bătură cu Alexandru și piciră de aceia zéce mii.

Și de acolo mérseră pre lângă marc și ajunseră la un munte de fier, și era acolo niște pasări cu obrază ca de muiare și cu țitele și cu părul de muiare, și să lăsă pre oaste și lua omul de pre cal și fugiia cu el la munte. Altora le scotca ochii. Alexandru zise să-ș facă toți znopi de trestie și să-i aprinză cu foc. Și așa făcură: când vrură să treacă, ei aprinseră znopii, iară paserile să lăsară pre oaste și nu știia ce iaste focul. Și déteră în foc și li să aprinseră arîpile și căzură în foc jos. Le tăia și le călca

cu caii și pieriră paseri o sută de mii, iară din oastea lui Alexandru zéce mii de oameni pieriră. Și de acolo să întoarsă Alexandru la lume și ajunse la țara Egiptului și o bătu. Și ajunse la Marea Albă. Și stătu acolo cu oștile și băgă țările să facă catarge doasprăzece mii între câte zece mii de oameni într-una. Și să lucrează în șasă luni. Și puseră voievozi pe cinci mii de oameni: într-una Antioh-voevodul pe șase mii de oameni și pre Vizantie-voevod pre opt mii de oameni. Și zise Alexandru să între în catarge și să meargă pre mare, și să bată cetățile de pre mare:

– Iară apoi, unde veți ieși, voi să faceți cetăți pre numele vostru, să ne putem afla la lume.

Iară lui Potolomeiu și lui Filon zise să meargă pre uscat cu călărașii și cu toți craii ce să afla în catarge:

– Și să mérgeți pre Țara Leșască și pre la toate cetățile. Să le bateți și să luați haraciurile și oști, și să ne adunăm la Eghipt²².

Iară Alexandru întră în catargă cu treizăci de mii de oameni. Și purceasără toți în toate părțile, și umblară pre apă șasă luni. Și ieși cu oștile lui spre răsărit și făcu cetate mare și tare și-i puseră numele „Alexandria”. Vizantie ieși la Țarigrad și el făcu cetate pre numele lui, „Vizantia”. Antioh ieși la Antiohia și făcu cetate pre numele lui, „Antiohia”. Selevchie ieși la Țara Arăpească pre Marea Neagră și făcu cetate pre numele lui, „Selevchie”. Potolomei și Filon mérsără pre uscat spre Țara Leșască, și spre marea Acrâm-Tătar, ce să chiamă Ardeal, și Moldova și Țara Rumâncască²³. Și luară cetăți multe, și prinseră pre craii vii și-i legară și-i duseră la Eghipt. Și să adunară la Alexandru, și să vescliră mult, și spuseră câte cetăți au luat, și déteră pre acei domni legați, și spuseră lui Alexandru

²² Vizantia – Bizanț.

cum n-au vrut să se închine lui. Iară Alexandru să milostivi spre ei și le luo credința și-i slobozi să se ducă pre la moșiile lor și să trimită haraciu și oaste, pre an câte zéce mii de oameni.

Iară voevozii nu să știa care pre unde au ieșit la lume, până s-au aflat preste un an. Și era scârbit Alexandru, pentru că nu știa pre unde au ieșit la lume. Și să aflară prin ceteti și prin neguțători, și să adunară iară preste un an și să întâlnească toți cu Alexandru; și să veseli foarte Alexandru cu toți voevozii lui. Și acolo făcu Alexandru o cetate și-i puse numele „Întimpinare”, pentru că toți acolo s-au fost adunat. Și șazu acolo șase luni și să gătiră de oaste.

Și purceasă Alexandru cu oștile spre țara Asiei. Și acolo era o cetate mare, anume Troada, ce să chiamă grecéște Frighia. Și și acolo judeca doisprăzece filosofi. Iară deacă auziră troadénii, ei ieșiră înaintea lui Alexandru, toți cetățenii și filosofii și să închină cu poclon lui Alexandru. Și-i spuseră de Anțiliș^{*}-craiu cât au fost de viteaz, și cum au pierit și cei domni mari; ei au pierit pentru o mirare, ce o chiama Elinușa. Că oarecând pribegisă Alexandru Fariz de la Troada și mérsă la Manelau-craiu. Pre Alexandru Fariz îl boieriră, iară Manelau-craiu să duse la oaste departe și lăsă pre Alexandru Fariz, precum grăisă lui, cu Elinușa. Iară Elinușa era prea frumoasă, și să îndrăgise cu Alexandru Fariz, și luară comoara lui Manelau-craiu și fugiră amândoi la Troada. Și deacă veni Manelau, sau Melei, craiu, nu-și găsi creiasa, și să mânje, și rădică șapte crai elinești cu el și să strânsără oștile, și mérsără la Troada. Și o bătu doisprezece ani cu mare meștersug, că mai mare cetate decât Troada nu era în lume, că era făcută de Nevrod-împărat. Și acoloa pieriră frâncii²⁴ cu Anțeluș-craiu, și Alexandru Fariz, și curva Elenușa și mult norod, fără număr, pieriră pentru o muiare. Și acéstea toate le povestiră lui

^{*} Anțiliș, Anțeluș – Abile.

Alexandru, și-i déteră poclon sabia lui Anțeluș-craiu și scoaseră inelul împărăteșei, de antrax puiatră. Și așa era acéia puiatră, de vrea fi omul bolnav și căuta într-însa, el să sănătoșia de toate boalele. Și scoasă scriș pre Anțeluș-craiu. Iară Alexandru să milostivi spre ei și-i lăsă cu pace pre moșia lor. Și frâncii, cu voia lui Dumnezeu, mérsără la Râm. Și de acolo au venit rumânii în Ardeal, în Moldova și în Țara Rumânească²⁵.

Alexandru să întoarse de acolo și mérsă la Persida, și ajunse la hotarul lui Darie-împărat. Iară Darie trimise iscoade la Alexandru, și mérsă și văzură judecata lui dreaptă și darnică și milostivă și dulce la cuvânt. Și mérseră iscoadele la Darie și-i spuseră și să miră Darie și zise:

– Adevărat, acestea sânt sémne de domn și de împărat a toată lumea.

Darie apoi nu crezu să fie așa, ci trimise carte pe la toți domnii și craii, să se strângă oștile la Stâlțroriniia. Și trimisă la Eghiptet și la Ierusalim:

„Scriiu voao, ierusalimlénilor, și voao, eghipténilor! Așa vă grăiesc, să nu vă închinați acelui tâlharu și lotru, feciorul lui Filip, că voi veni cu sabia și vă voi scoate de la acest tâlharu. Almintrelea să nu faceți.“

Alexandru mérsă la Ierusalim și auziră ierusalimlénii că vine Alexandru spre ei. Și într-acéia vrémce judeca Ierusalimul Ieremiia prorocul și credea în Savaot-Dumnezeu. Și făcură sfat: închina-să-vor lui Alexandru, au nu să vor închina?

Alexandru puse tabăra aproape de Ierusalim și trimisă carte la ierusalimlénii:

„Eu, Alexandru, împărat preste toți împărății, scriiu voao, ierusalimlénilor, sănătate și viață. Și am luat Apusul tot și am venit și la voi, și vă zic să vă închinați mie, și să-m trimiteți haraciu și oaste pre an și fiți în pace pre moșia voastră.“

Și mérsă solul la Ierusalim cu cartea și cetiră cartea și să spăimântară și scriseră carte la Alexandru:

„Iată, noi, soborul Ierusalimului, scris-am la marele împărat Alexandru Machedon, sănătate. Și te-am înțeles ce ne-ai scris, ci așa să știi împărăția-ta, că noi suntem supt mâna lui Darie și nu cutezăm să ne închinăm ție. Că ne-am închina ție astăzi, iar mâne va veni Darie, și cu rea moarte vom muri. Ci te bate întâiu cu Darie; de-l vei bate, noi ai tăi sântem“.

Alexandru ceti cartea ierusalimlénilor și scrise altă carte:

„Alexandru, împărat preste toți împărății, scriiu voao, ierusalimlénilor, sănătate. Și ce ați scris, v-am înțeles; ci nu să cade voao să vă închinați lui Darie, că sânteti oamenii lui Dumnezeu-Savaot, iară Darie slujăște idolilor. Iară voi să știți, că până nu voi intra în Ierusalim, să mă închin lui Savaot-Dumnezeu, până atuncea nu mă voi bate cu Darie!“

Și trimisă sol cu cartea, și purceasă cu oștile la Ierusalim. Ierusalimlénii cetiră cartea, iară Ieremiia proroc zise:

– O, ierusalimlénilor, eu zic să ne închinăm lui Alexandru și să-l lăsăm să între în cetate cu cinste, că eu de acesta am prorocit.

Și plăcu cetățénilor acéste cuvinte, tuturor. Iară Alexandru văzu într-acéia noapte, în vis, pre Ieremiia proroc și zisă:

– Pasă în Ierusalim și te închină lui Savaot-Dumnezeu și mergi spre Darie, că-l vei bate și vei fi împărat turcilor și a toată lumea.

Iară Alexandru spuse di-dimineața visul voevozilor. Și ieși Ieremiia prorocul cu toți ierusalimlénii înaintea lui Alexandru cu mare cinste. Și, cum văzu Alexandru pre Ieremiia proroc, îl și cunoscu și zise boiarilor:

– Pre acesta am văzut astă-noapte în vis.

Și descălecă Alexandru și sărută sfânta lui Aron²⁶, și-l tămăia Ieremiia proroc cu cădelniță de aur, și-l blagoslovi și toți popii Ierusalimului și-l luă Ieremiia de mână și-l băgă în biserică Sionului. Și să închină lui Savaot-Dumnezeu și să lepădă de idoli. Și începură a scoate daruri lui Alexandru. Și scoaseră întâiu galbeni mulți. Alexandru zise:

– Darul ce-m dați mie, eu dau lui Savaot-Dumnezeu, să-i faceți jărtvă. Că și eu mă închin lui Savaot, și lui mă rog, și întru el crez, și el să-mi fie ajutoriu în tot locul și să fie cu mine.

Și dăte aurul și argintul la Ieremiia proroc. Și scoaseră paveză de iachint puiatră, și scoaseră orașanii o 1000 de gălețe de migdeale și scoaseră 2 mii de cai hrăniți. Și șazu acolo șapte zile și să veseliră machedonénii cu ierusalimlénii, și blagoslovi Ieremiia pre Alexandru și-i zise:

– Împărate, toată lumea vei lua, iar moșia ta nu o vei mai vedea.

Și să sărutară amândoi și purceasă Alexandru la Eghiptet, în cetatea lui Netinav-împărat.

Eghipténii auziră că vine Alexandru la Eghiptet și să închisără în cetate. Alexandru să apropie de Eghiptet și zisă să bată cetatea de 4 părți; și o bătură într-o zi, și nu o putură lua până sara. Și într-acéia zi fu zăduh foarte, adecă căldură mare. Și mersă Alexandru de să scăldă într-o apă rece și-l prinse răceala apei și bolnăvi. Iară eghipténii auziră că iaste Alexandru bolnav și trimise carte la Filip vraciul:

„Scrim noi la tine, Filipe vraciule, și dăm în știre dumnitale pentru Alexandru, să-l otrăvești, iară tu să fii împărat Eghiptetului.“

Și Filip ceta cartea și răsă, și scrisă altă carte la Eghiptet:

„Scriu voao, o, neînțelepților și măgarilor eghipténilor! Crez, de-m va trebui mie domniia voastră, da-mi-o-va mie

Alexandru, încă și alte împărății mai mari; iară Alexandru în va da mie ce voiu cere. Voao vă pare că Alexandru iaste bolnav, iară el nu iaste bolnav, ci dimineată îl veți vedea călare pre Ducipal, umblând prin mijlocul oștilor.“

Și trimisă cartea la Eghiptet.

Iară eghipténii, deacă auziră așa, ei să spăimântară și scriseră altă carte la Alexandru:

„Scris-am noi, eghipténii, la marele împărat Alexandru, precum să știi că mâine dimineată Filip vraciul va să te otrăvească cu ierburile lui.“

Alexandru ceta cartea și ceta cu capul. Și acia și sosi Filip vraciul cu păharul plin de ierbi și-l dăte lui Alexandru și zise:

– Bea, împărate, că te vei sănătoșa!

Alexandru luă păharul și zise:

– Oh, dragul meu Filipe, oare acest păhar de-l voiu bea, fi-m'va ceva de folos?

Și pricepu Filip și luă păharul și-l bău jumătate, și zise:

– Alexandre, nici un vraci nu-și otrăvește pre domnul său.

Iară Alexandru dăte cartea eghipténilor și o ceta Filip și plânse și zisă:

– Oh, mare împărate Alexandre, crez, pre capul tău razmă toată lumea! Dar de aș face așa, la ce împărat aș avea credință? Mai bine să întru în pământ de viu decât să fac așa! Iară acci măgari, eghipténii, trimis-au și la mine carte, iară eu încă am trimis la ei, cum am știut. Pentru acéia le-au fost pismă pre mine și au trimis carte la tine, împărate. Ci te culcă puțin și te vei scula sănătos.

Și să veseliră oștile și să gătiră de războiu; și zisă Alexandru să bată cetatea. Și începură a bate cetatea de toate părțile și dăteră cu tunurile de o parte și cu săgețile de altă parte. Și

mergea săgețile ca ploaia în cetate. Și nu putură răbda săgețile, ci deschisără porțile și striga toți:

– Milostivește-te spre noi, Alexandre-împărat, că noi închinăm cetatea noastră ție! Ci te milostivește, Alexandre, feciorul lui Netinav-împărat!

Și să milostivi Alexandru de opri oștile și săzu în scaunul Eghiptului și să închinară toți eghiptenii lui Alexandru și zise Alexandru:

– Cum știți că sânt feciorul lui Netinav, împăratului vostru?

Și grăiră eghiptenii:

– Împărate, avut-am noi împărat pre Netinav, care au împărțit bine și dulce patruzeci de ani. Și l-au scos Darie-împărat și s-au dus de la noi. Și ne-au lăsat carte și stema pre mase. Și așa zice cartea, că să va duce de la noi bătrân și va veni tânăr; și noao așa ne pare, să fii tu acela! Și l-am vărsat de aur și l-am pus într-un stâlp și i-am pus stema în cap și cartea în mână.

Alexandru mersă să-l vază și să apropie de stâlp. Iar stema căzu în capul lui Alexandru. Și să mirară toți de acéia minune.

Alexandru făcu acolo alt stâlp foarte înalt și să scrisă în stâlp, lângă tatăl său, Netinav. Și luă Eghiptul și să veseliră eghiptenii cu machedonénii și începură a scoate daruri scumpe: aur și argint mult și toate comoarele acelor crai și ale împăraților celor bătrâni, de la faraon și de la Iosif cel preafrumos. Toate le luă Alexandru și le dăte oștilor și le zise să se gătească de războiu. Și puse acolo împărat pre Filip și săzu acolo treizeci de zile.

Iară într-o zi veniră vestitorii lui Alexandru și-i spuseră:

– Să știi, împărate, că vine Darie spre tine cu toată sila lui și iaste la apa Efratului.

Alexandru scrisă oștile și aflară șase mii de mii de călărași și patru mii de mii de pedestrași. Și purceasă cu oștile înaintea lui Darie, la Efrat. Și deacă să apropie de Efrat, Darie auzi și scrise oștile. Și să aflară zece mii de mii de călărași și zece mii

de mii de pedestrași. Și trimise Darie iscoade la Alexandru. Iară strejile lui Alexandru prinseră iscoadele lui Darie, și-i dusă la Alexandru. Și zise Alexandru:

– De nu veți spune drept, eu vă voi pierde. Și zise: Spuneți, câte oști are Darie?

Ei spuseră drept. Alexandru zise oștilor să facă toți focuri sara. Și așa fecură. Și să suiră iscoadele într-un munte înalt și văzură focuri multe, fără număr. Și-i slobozi de să duseră la Darie-împărat și așa spuseră lui Darie:

– Să știi, împărate, că atâta oaste are Alexandru, cât nu să știe numărul și sfârșitul.

Iară Darie să mânie pre ci și le tăie limbile, căce au spus oștilor, să se spaie. Darie trimise sol și carte la Alexandru:

„Scriu ție, eu, Darie-împărat preste toți împărații, marele și tarele și întocma cu Dumnezeu, și luminez tocma ca soarele pre lună, și dumnezeul turcilor. Scriu ție, feciorul lui Filip. După acéia auziiu că ai luat Apusul, Râmul, Atina, Ierusalimul și Eghiptul și acuma ai venit și în țara mea cu tâlharii tăi. Și să știi, să-mi trimiți haraciul acelor țări de la Apus și să-ți cei iertăciune de la mine și-ți voi ierta greșala ta. Și să te duci la Machedoniia ta, să-ți ții moșia. Iară de nu vei face așa, eu voi veni la tine cu sila mea, și nici un machedonean nu va scăpa, în toată lumea. Ci să-ți treacă nebuniia ta și te du îndărăpt.“

Și mersă solul la Alexandru, iară Alexandru ceti cartea și o sparse și zise să spânzure pre solii lui Darie. Iară machedonénii ziseră:

– Nu să cade să spânzuri solii.

Alexandru zise că nu sânt trimiși la împărat, ci i-au trimis la tâlhariu și tâlharii pierd solii:

– Și vina nu iaste a mea, ci vina iaste a lui Darie, domnului vostru.

Iară solii grăiră:

– Împărate, de ne vei pîiarde pre noi, puțină pagubă vei face lui Darie. Și acum tâlhariu nu ești; iară de vei sparge légea solilor, însuți tâlhariu te vei face!

Alexandru zise:

– Fiți icertați și vă dau zile de la mine, iară de la împăratul vostru morți erați.

Iară solii grăiră:

– Împărate, ști-vom și noi ce vom grăi la împăratul nostru de împărăția-ta!

Alexandru cinsti solii și-i dăruî, și scrise carte la Darie:

„Eu, Alexandru-împărat, scriu ție, Darie, măgariul turcilor. Să știi că nu-ți mulțămesc de cuvinte ce mi-ai trimis, că fură cuvinte ca de nebun. Și tu te lauzi mie căci am luat Apusul și alte cetăți, zicând că nu voiu scăpa în toată lumea dinaintea ta. Dară nu știi că machedonénii sânt pietri de adiamant și sânt iuți ca piperiul. Și așa să știi, că voiu stăpâni la împărăția ta, cu ajutoriul lui Dumnezeu. Iară turcii tăi sânt oi, și machedonenii sânt lupi și lei nestâmpărați, și ei își dau viața spre moarte și nu să tem de moarte.“

Și să dusără solii la Darie și ceti cartea, și-și chiemă boiarii și întrebă de sfat. Ei ziseră:

– Împărate, nu ți se cade ție să te bați cu Alexandru, că tu ești împărat mare, iară Alexandru iaste un craiu mic; ci mână numai niște boiari, că-l vor bate!

Și aceasta plăcu lui Darie și trimisă pre Mamant²⁷-voevodul și-i zise:

– Să mergi să iai oastea mea, doao sute de mii de călărași, și doao sute de mii de pedestrași și patru mii de etiopi. Și să mergi să treci Eufратul și să te bați cu acel tâlhariu și să cauți, de va pleca a fugi, să nu-l lași, ci tot să-l gonești, până îl vei prinde. Și să-l aduci viu la mine, cu toate ale lui.

Alexandru văzu oastea lui Darie și zise să se gătească de oaste. Și încălecă pre Ducipal și umbla prin mijlocul oștilor și grăia:

– Fraților și vitéjilor, rugați pre Dumnezeu-Savaot și fiți vitéji, că am nădėje spre Dumnezeu, că vom să-i batem curând și vor să fugă îndărăpt, că împăratul lor nu iaste cu dânsii, ci sunt niște boiari, iară voi sunteți cu împăratul vostru. Și de-i vom bate, să știți că voiu fi împărat a toată lumea, iară de ne vor bate pre noi, nu vom scăpa în toată lumea de Darie-împărat. Ci, fraților, mai bine să pierim cu cinste decât să pierim cu rușine. Că știți voi că turcii sânt oile, iară machedonénii sânt lupii, și un lup multe oi răsipește și le sfăramă.

Și făcu Alexandru trei oști și déteră în trâmbițe și în tâmpene și în surle, de trei părți. Și să loviră oștile foarte tare, și să tăiară cum să taie, toată zioa; iară turcii începură a fugi și machedonénii a-i goni. Darie să spăimântă și plecă a fugi, iară Alexandru mulți tăia și mulți prinsă vii. Și ajunse la otarul lui Darie. Și-și puse Alexandru tabăra lui acolo și pre cei vii îi iertă, iară pre cei morți îi îngropă. Și pieriră de-ai lui Darie o sută de mii.

Iară Darie trimisă pre la toate țările să se strângă cu oștile la Vavilon^{*}. Și să strânsără cincizeci de mii și iară purcease spre Alexandru cu războiu. Iară Alexandru să găti de războiu. Și încălecă pre Ducipal și umbla prin mijlocul oștilor și grăia:

– Fraților, vitéjilor și machedonénilor, rugați pre Dumnezeu-Savaot! Că-l vom bate pre Darie cum mai curând, că pre un urs mulți câini îl latră și nici unul nu-l mușcă! Și să știți, câți vor fi rămas de la războiul dintâiu, nici unul nu va veni dintr-accia acum. Și de acum înainte noi vom fi fără grijă.

Și într-acéia noapte văzu Alexandru pre Icremiia proroc în vis și-i zise:

* Vavilon – Babilon.

– Pasă, Alexandre, spre Darie, că-l vei bate, și te roagă lui Dumnezeu-Savaot!

Și făcu doao oști și déte în tâmpene și în trâmbițe și în surle, și să loviră oștile trei zile, și începură indiiianii a fugi, și machedonénii a-i goni, și-i tăia cum să taie; și acolo pieriră de ai lui Darie patruzeci de mii și machedonéni zéce mii. Iară Darie fugi la Persida și plângea. Iară Alexandru prinsă mulți vii și-i slobozi și le zisc:

– Mai mult să nu veniți cu Darie la războiu!

Alexandru purceasă la războiu, la Vavilon. Iară vavilonénii, deacă să apropie de Vavilon, nu-l lăsară să se apropie o sută de mile de loc. Iară Alexandru stătu deasupra Efratului. Și așa era Vavilonul de mare, cât trecea Efratul prin mijlocul lui; Efratul iaste atâta de mare, cât trec cu luntrile. Iară Alexandru zise să sape și să abată apa, să nu treacă prin cetate.

Și săpară în șapte zile și abătură apa la uscat, preste câmp. Iară într-o noapte cetățenii făcură slujbă dumnezeilor lor, iară Alexandru întră pre urma apei, pe dedesuptul cetății, și într-altă noapte aprinseră orașul. Iară cetățenii să spăimântară și deschiseră porțile și năvăliră călărașii înlăuntru și-i tăiară toată noaptea. Iară la zio întră și Alexandru în cetate cu oștile și să închinară vavilonénii lui Alexandru și striga:

– Milostivește-te spre noi, Alexandre-împărate, că ne închinăm ție, noi și cetatea noastră!

Și stânsară focurile și începură vavilonénii a scoate daruri scumpe lui Alexandru. Și deschiseră visteriia lui Darie-împărat și scoaseră doao sute de povări de galbeni, și scoaseră o mie de cai povodnici ai lui Darie, și scoaseră o sută de lei cu zgardele de aur, și o mie de pardosi și o sută de bidivii arăpești, carii era mai frumoși decât toți caii de pre lume, cu procovițe sau țoluri de mătase. Și scoaseră o mic de blide de aur, și scoaseră 200 de mii de coarne de inorog ferecate cu aur și cu pietri scumpe, și o sută de potire de aur și de piatră de adiamant.

Și scoaseră plașca lui Selevchie-împărat, făcută cu ochi de șarpe și cu mărgăritari și cu pietri nestemate; și scoaseră stema lui Sihan-împărat și scoaseră masa lui Darie, de safir piatră, și cine ședea la dânsa nu i să mai făcea inima rea. Și acolo șazu Alexandru patruzeci de zile și să veseliră machedonénii cu vavilonénii. Iară Darie auzi că au luat Alexandru Vavilonul și să umplu de amar și de jale multă și zisă:

– Oh, amar mie! O, pedepsitul de mine! Cum mă potriviam lui Dumnezeu din ceriu, iară acum nu mă poti potrivii nici unui om, că mai-micii miei sparseră sila mea. Oh! cainicul de mine, cum mă bucurai în puțină vréme și mai curând sosi jalea și amarul, cum să zice: nu iaste bucurie să nu să schimbe cu jale, și cel ce va lua de la altul cu bucurie, alții vor lua de la el cu jale. Mai bine să mă fie ucis machedonénii, decât să fiiu împărat cu rușine. Și multă vréme luară perșii haraciul de la Machedoniia, iară astăzi plătesc cu capetele!

Și plângea Darie cu amar. Iară un boiaru vru să-l mângâie și zise:

– Așa iaste împărăția, ca și copaciul mare: când cade, mare sunet face. Și vântul copaciul mare surpă și-l sparge. Ci nu te scârbi, împărate, că Alexandru bătutu-ne-au pre noi. Și noi bate-l-vom pre el, că așa sânt oștile; că mai avem noi vitéji buni între perșii noștri.

Și acolo sta un boiaru al lui Darie, anume Amvis. Și zise:

– Împărate, tu m-ai crescut și mult bine mi-ai făcut, iară astăzi te văzuiu trist. Și așa să știi, că voiu să merg la Alexandru, și-m voiu da capul pentru tine astăzi.

Darie zise:

O, dragul meu Amvise, de vei face așa, moartea ta va fi mai cinstită decât viața altora, și împărăția perșilor va fi de la tine și pomeni-se-va numele tău până va fi Persida.

Amvis zise de-i déte și luo sabia lui Darie, și-și puse semn machedonesc și să apropie de Alexandru. Iară Alexandru era

împlătoșat și încoifat și umbla prin mijlocul oștilor. Iară Amvis scoase sabia și vru să-l lovească pre Alexandru preste ochi. Și-l greși, de-l lovi preste coif și-i tăie coifu și rase părul ca cu briciul de pre creștet. Și vru să-l lovească și a doa oara și nu putu, că-l prinseră. Iară Alexandru zise:

– Mă lovi mână machedonească cu sabie persidească. Și-l întrebă:

– Omule, de unde ești, și al cui ești, și cum te chiamă?

El zise:

– Eu sânt sluga lui Darie-împărat, că de mic m-au crescut, și m-au miluit și m-au boierit. Și eu îl vezuiu trist și jalnic plângând, iară mie mi să făcu milă de jalca lui și cutezaiu să-m dau zilele pentru el, și am venit să te taiu și să veselescu pre domnul micu cu moartea ta și cu a mea. Și începutul făcuiu, iară Dumnezeu nu vru cum vruiu eu.

Alexandru zise:

– O, fără de minte Amvise, crez, astăzi sânt mort pentru mintea ta și pentru domnul tău, că te-au durut inima de domnul tău. Iară eu îți dau zile de la mine și te iert, căce făcuși ce n-au făcut nici un om de pre pământ. Și te du la domnul tău Darie și să-i spui că pre cine îl păzeste Dumnezeu, îl și fereste și nu-l poate ucide nimine. Și să-i spui să se închine mie, și să-m dea haraciu și oaste pre an și să șază în pace pre moșia lui.

Amvis să duse la Darie și-i spuse toate ce făcuse și ce zisese Alexandru și cum îi sânt zilele de la Alexandru. Iară Darie plânse mult și zise:

– Cum va fi voia lui Dumnezeu, iară eu n-am ce face.

Amvis zise:

– Împărate, eu astăzi sânt mort de la tine, iară de la Alexandru viu sânt și cât bine mi-ai făcut mie până astăzi îl plății cu capul. Și cât putui, eu făcui, iară Dumnezeu nu vru cum vrui eu. Și de astăzi înainte să mă ierți, împărate, că voi

să mă duc la cela ce mi-au dat zile de la el; și-l voi sluji de astăzi înainte. Și mă iartă, împărate.

Iară Darie să umplu de jale și grăi cătră boiarii lui:

– Cine-ș vrea aduce aminte că va ieși de la Machedoniia atâta putere? Și iară grăi: Cine să suie, pogoară-să, și cine să smereste, înaltă-să. Și zise lui Amvis: Să spui lui Alexandru, cât au luat, să-i fie bine, și să ne împăcăm; iară eu nu mă voi închina lui. Că împărat la împărat nu să închină nici unul, ci unul mort și altul viu împărătește. Iară de nu va vrea așa, el să mă aștepte, în cincizeci de zile să merg la el, cu câți turci mi-au rămas. Și voi să aduc și de la India oaste, de la Por-împărat. Sau îl voi bate eu, sau mă va bate el și voi pieri cu cinste, pre moșia mea, cu toți perșii miei.

Amvis își luă zioa bună de la Darie și să duse la Alexandru și să închină lui și-i spuse ce grăi Darie. Alexandru priimi pre Amvis, și-l crezu, și să amestecă cu machedonienii.

Alexandru zise:

– Adevărat, împărat la împărat nu să închină, că împărăția mare lucru iaste, ca un munte înalt și împodobit frumos, cu de toate florile, și să vede preste toată lumea, și așa îi pare omului, că nu să va mai pogorâ niciodată. Iară când vine vremea, să pogoară fără de nădejdea lui și nimic nu să află de el; așa iaste împărăția aceștii lumi deșarte. Alexandru zise: Văzuiu astă-noapte în vis pre Ieremiia proroc și-m zise: „Fătul meu Alexandre, să mergi însuți sol la Darie. Și te roagă lui Savaot-Dumnezeu, și el te va scoate din nevoie.“

Și spunca visul boiariilor, lui Potolomeciu, lui Filon și lui Antioh-voevodul și zise:

– Să știți că voi să merg sol la Darie.

Ei nu-l lăsară. El zise:

– Mărge-voiu, ce va da Dumnezeu. Și să găti și zise: Boiari dumneavoastră, de voi pieri eu acolo, iară voi să tocniți

împărăția bine și frumos și să socotiți Machedoniia bine și pre muma mea Olimpiada.

Iară vovezii plânseră cu jale și ziseră toți:

– Mai bine să ne tai capetele noastre decât să vedem noi așa.

Alexandru zise:

– De va fi voia lui Dumnezeu, nu mă va ucide toată lumea.

Și să sărută cu vovezii și să duse Alexandru sol la Darie-împărat.

Darie auzi că vine sol de la Alexandru și făcu divan mare, și-ș tocmi polățile, și să arată lumina solului. Și șezu în jeț de aur, împodobit cu pietri scumpe, și împrejurul lui sta tot voinici tineri cu făclii aprinse. Și era împrejurul lui tot îngeri făcuți de aur și lumina tocma ca soarele. Și șădea 12 bași în jeț de aur, și era patruzeci de stâlpi de marmură albă ca zăpada.

Și mersă Alexandru în divan sol și déte cartea lui Darie și ceti cartea și așa era scris:

„Eu, Alexandru, împărat preste toți împărății și împărat a toată lumea, cu vrerea lui Dumnezeu, scriu ție, Darie-împărat, sănătate. Și-ți aduc aminte că ai luat haraciul de la tatăl mieu Filip. Și el muri, iară eu rămăseiu tânăr în scaunul tătâni-mieu. Și tu vruseși să mă scoti de la moșia mea și trimiteai alții să fie domni și împărați la Machedoniia. Iară Dumnezeu nu vru cum vruseși tu, că Dumnezeu contenéște și rabdă; iară tu, cum ai contenit, așa și se contenéște și ție astăzi. Iară Dumnezeu m-au făcut împărat pre moșia mea și încă preste toată lumea. Și tu ai zis că mă vei aduce legat la tine, iară eu am venit dezlegat. Și cum ai vrut toate ale méle să fie ale tale, așa vor să fie toate ale tale ale méle; și voiu fi împărat a toată lumea. Și eu nu sânt așa nemilostiv cum îți pare ție, ci-ți pleacă inima, și te închină mie și-mi trimite haraciu, și oaste pre an, și tu împărătește în pace și sănătos pre moșia ta. Iară de nu vei vrea așa, tu ești dujman

turcilor tăi și toți veți pieri de sabiia machedonénilor, și tu cu rea moarte vei muri. Și te gătéște de războiu acum, până în 15 zile.”

Darie ceti cartea și zise:

– Boiari, cine-și vrea aduce aminte că are atâta putere împărăția de la Machedoniia?

Alexandru zise căce că sânt toți ca unul, libovnici și vitéji buni, și au toți un cuget și un cuvânt, și nu socotesc moartea lor. Iară un izbaș mare zise:

– Căce răspunzi unui împărat mare ca acesta?

Alexandru zise:

– Volnic iaste solul să răspunză împăratului.

Marele Darie zise:

– Cum te chiamă?

El zise:

– Filon mă chiamă.

Darie zise:

– Filoanc, să fii aicea până voiu scrie carte la Alexandru. Și fu până seara și chiemară pre solul la masă și șazu la locul solilor. Și-i déte un păhar cu vin să bea. Alexandru bău vinul și băgă paharul în pozunariu. Și-i déte și alt păhar și-l băgă în sân. Ei spuseră împăratului ce face solul.

Împăratul zise:

– Mai dați-i și altul.

Și-i déteră și al treilea păhar și-l bău, și-l băgă în pozunariu. Și zise un boiaru:

– Căce faci așa la masă împărătească, de iai păharele la tine?

Alexandru zise:

– La împăratul nostru așa iaste légea solului: până la al treilea păhar, toate le ia solul.

Darie crezu aceasta. Iară un boiaru ce-l chiema Candarcus, care mersésé la Machedoniia să fie domn, el sosi la masă și, cum văzu pre Alexandru, el îl și cunoscu. Și mersă la Darie și zise:

– Să știi, împărate, că solul iaste însuși Alexandru.

Darie nu crezu acéia și iară mérsă Candarcus și a doo oara la Darie și zise:

– Împărate, de nu va fi acesta Alexandru, să-m tai capul.

Darie prinsă a-i căuta și zise:

– Filoane, samănă-te oamenii miei a fi tu Alexandru.

Alexandru zise:

– Împărate, adevăr că samăn cu el, pentru acéia trimite tot pre mine sol.

Darie îl crezu și să sculară de la masă și întrară în casă să facă sfat: prinde-l-vor, au ba? Iară Alexandru pricepu că-l cunoscură. Și șădea în polată singur. Și lăsă plașca și-ș pusă căciulă persidească în cap și plecă la poartă și zise:

– Portariilor, țineți păhar împărătesc și deșchideți poarta, că m-au trimis împăratul să chiem voevozii.

Și deșchiseră poarta și ieși Alexandru și mérsă și la altă poartă și zise:

– Țineți păhar împărătesc și deșchideți poarta, că m-au trimis împăratul să tocmesc străjile.

Și-i deșchiseră poarta și ieși Alexandru; și mérsă și la a treia poartă și iară zisă ca și întâiu. Și-i deșchiseră poarta și ieși Alexandru afară. Și mérsă la gazdă și încălecă pre Ducipal și fugi toată noaptea și sosi cu zorile la apa Sinariului; și așa era acca apă de mare și veniia în toate noptile cu noroiu și cu pietri și cu var. Iară Alexandru déte și trecu și găsi de céia parte pre Filon și pre Potolomeiu-voevodul, de aștepta pre Alexandru. Și să sărutară cu Alexandru și le povestiia ce au petrecut la Darie.

Iară Darie fiind fără sfat, căută să-l prinză pre Alexandru. Și-l căută prin toate polățile și nu-l găsiră. Și alergară la poartă și întrebară. Iară portarii ziseră:

– Venit-au un om și ne déte păhar împărătesc și ne zise: „Țineți păhar împărătesc și-m deșchideți poarta, că mă trimisă împăratul să chiem voevozii!“ Și l-am lăsat și s-au dus.

Ei alergară și la a doao poartă și iar ziseră așa. Și mérsără și la a treia poartă, și iară ziseră așa. Și alergară la gazdă și întrebară. Gazda zise:

– Venit-au, și au încălecat și s-au dus.

Ei să întoarseră la împăratul și-i spuseră precum au scăpat solul. Iară Darie să umplu de amar și de jale și zise lui Candarcus să-l gonească cu o sută de voinici până la apa Sinariului, că nu va putca tréce. El să duse și luo o sută de vitéji buni cu cai ageri și-l goniră toată noaptea, până în zioă. Și sosiră la apa Sinariului și văzură pre Alexandru de céia parte cu voevozii lui. Iară Alexandru zise și strigă:

– Ce goniti vântul, că nu-l veți prinde! Ci vă duceți la împăratul vostru și-i spuncți că-i mulțemesc de cinste și să se gătească de războiu în 15 zile.

Și să dusă Alexandru la tabăra lui și Candarcus mérsă la Darie și-i spuse toate ce au fost.

Iară Darie plângea cu mare jale și zicea:

– Văzurați cum ne înșală feciorul lui Filip, și scapă din mâinile noastre? Și iară zise: Oh, necredincioasă lume, cum te arăți întâiu dulce și apoi amară!

Darie scrisă carte la Por-împărat, la Indiia, că era marc și avea treizeci și 6 de limbi supt biruința lui: „*Iată, eu, Darie, ocainicul, și jalnicul și amarnicul de mine, Darie-împărat, scriu la tine, cinstitul și marele Por-împărat, tocma cu dumnezeul turcilor și soarele Indiei. Trimite împărății tale sănătate. Și doară îți va fi venit véstea, ce pățim noi de machedonénii noștri, de feciorul lui Filip; oarecum să lepădă de noi și luo Apusul tot și acum venit-au și la noi. Și ne-am bătut de doo ori și sparse sila mea și-m luo Eghipetul, Ierusalimul și Vavilonul. Ci te rog cu capul plecat până la pământ, să-m dai ajutoriu și oaste de la Indiia, că pre indiiiani nu-i poate bate niminea și înaintea lor*

De – din cauza, de la.

niminea nu poate sta. Ci mă rog să-m dai ajutoriu să mă bat cu el, sau să-l bat, sau să pierim cu cinste pre moștia noastră. Că nu să cade să puț eu rău lângă tine, fiind tu mare și tare, că nu știi cum te va duce Dumnezeu și pre tine într-această lume înșălătoare! Și așa mă rog.“

Por-împărat ceti cartea și clăti cu capul și zise:

– Nu iaste bucurie pre lume să nu să schimbe cu jale. Că Darie oarecând să potrivii lui Dumnezeu, iară astăzi nu să poate potrivi unui om de pre pământ și astăzi iaste bătut de mai-micii lui, de machedonéni.

Por-împărat chieamă boiarii lui și le zise:

– Păsați de luați oastea mea, patru mii de călărași.

Și purceasă oștile ajutoriu lui Daric. Por le zise:

– Păziți să-m prindeți pre feciorul lui Filip! Și să păziți: de va da a fugi, să-l goniți până îl veți prinde și să-l aduceți la mine, că am auzit că iaste cu minte și înțelept.

Voevozii luară oștile și să duseră la Darie, iară Darie să veseli și trimise pre la oștile lui să se strângă. Și să adunară o mie de mii de oameni și purcească spre Alexandru.

Iară indiiianii trimiseră iscoade la Alexandru. Iară strejile lui Alexandru prinseră iscoadcele și le duseră la Alexandru. El zise să le ducă pre o măgură înaltă, să vază oștile lui Alexandru și zisă oștilor să purcează la războiu, iute și hrabor. Și purceaseră oștile tare și hrabor spre Daric și iscoadele văzură acéia. Apoi le sloboziră și să dusără și spuse indiiianilor:

– Să știți că Alexandru are oaste foarte tare, și sânt foarte iuți, fără samă, și caii toți armăsari ca zmeii și vin tare spre noi, fără frică, și atâta sânt de mulți, cât vor fi până la doazeci de mii de oaste.

Iară indiiianii, dacă auziră aceasta, să spăimântară foarte rău și mergea la războiu fără voia lor, și cu frică mare.

Iară oștile să loviră foarte tare și iute, cât să făcu praf de nu să cunoștea unii din alții. Și déte Dumnezeu vânt mare, de suflă praful de pre oști, de să văzură. Și începură a să tăia cum să taie, toată zioa. Și începură indiiianii a fugi și machedonénii a-i tăia. Iară Alexandru mergea într-o căruță de aur, adecă într-o cocie și cu doisprázéc vitéji, și tăia din căruță cu spata de un stânjin și-i călca cu caii și zăcea persii și indiiianii ca znopii.

Iară Darie fugi la Persida.

Alexandru zise lui Filon să gonească pre indiiiani. Și strigă să nu fugă, ci să se închine. Și deacă să vor închina:

– Să le luați caii și armele, și să-i slobozi să se ducă la Indiiia.

Filon începu a-i goni și le striga să nu fugă, ci să se închine, că vor pieri toți. Și stătură indiiianii și să închinară lui Filon, și le luo caii și armele, și zise:

– Păsați la Por-împărat și să-i ziceți să nu mai dea ajutoriu altuia. Și să știți că eu sânt împărat la Persida.

Și să duseră la Por și spuscră ce au pățit, tot. Por să miră mult. Iară Alexandru gonii pre Darie, iară Darie fugii plângând și grăind:

– Oh, amar ție, Darie! Cum te slăviia toată lumea și te potrivii lui Dumnezeu, iară astăzi fugi și de machedonénii tăi!

Și fugii pre câmpii Persidii. Și-l ajunseră doi boiari ai lui, pre nume Răsvan și Candarcus. Și cum îl ajunseră, așa îl și loviră amândoi cu sulitele și căzu Darie de pre cal jos. Iară ei îl dezbrăcară și luară tot ce găsiră la el și-l lăsară cu puțin suflet. Și zăcca în pulbere, supt picioarele cailor. Iară Alexandru ajunse acolo, și-l văzu Darie și strigă:

– Oh, Alexandre, Alexandre, nu tréce și nu lăsa pre Darie în pulbere zăcând!

Alexandru auzi și alergă tare. Și-l văzu rănit zăcând și zise:

– Cine ești tu?

El zise:

– Eu sânt Darie-împărat, cela ce eram slăvit de toată lumea și de toate limbile de oameni. Eu sânt Darie, cela ce să protiviia lui Dumnezeu din ceriu, iară astăzi zac în pulbere, supt picioarele cailor! Eu sânt soarele perșilor, iară astăzi sânt junghiat de perșii miei! Eu sânt Darie, împăratul a toată lumea, iară astăzi nu mi să prinse nici la moșia mea să moriu! Ci nu mă lăsa, Alexandre, în pulbere, că nu ești nemilostiv!

Iară Alexandru descălecă și-l pusă în căruța, adecă în cocia sa cea de aur, și-l ștersă cu măhrama, adecă cu basmiaoa lui, și zise:

– De nu vei muri, cinste mare vei avea!

Alexandru zise să-l aducă lin la Persida cetate. Și mergea după oștile lui Darie și striga să nu fugă, ci să se închine, că Darie au pierit. Și să închinară lui Alexandru. Și merseră toți perșii și machedonénii, cu Alexandru, în cetate la Persida. Și șazu în scaunul lui Darie și-și puse stema în cap și luo toiagul lui Darie de aur. Și perșii merseră toți de să închinară lui Alexandru și-i ziseră:

– Mulți ani, Alexandre, împăratul perșilor și al machedonénilor.

Și fură perșii cu machedonénii toți frați.

Pre Darie îl aduseră cu puțin suflet. Și văzu pre Alexandru în jețul lui și zise:

– Aduceți pre fata mea Ruxanda.

Și mersă Ruxanda la tatăl său, și Darie plânse cu jale și zise:

– Oh, dragul sufletul meu, inima mea și lumina ochilor miei, draga mea Ruxando! Iată că eu aduc ție bărbat de la Machedoniia, făr de veste și făr de nădejde; că eu nu cugetam să-ți fac nunta ta așa degrabă, ci eu cugetam la nunta ta să chiem toți craii și domnii. Iară astăzi câștigaiu ție bărbat, pre cela ce l-au pus Dumnezeu împărat a toată lumea. Și la nunta ta mult sânge s-au vărsat, al perșilor și al machedonénilor. Și astăzi perșii cu machedonénii înfrățiră-se, iară eu zic ție, fata

mea: de astăzi înainte să cinstești pre domnul tău, pre Alexandru, cum să cade a cinsti pre împăratul tău și a toată lumea.

Și o luo de mână, și o sărută dulce și o duse la Alexandru și zise:

– Ține Alexandre, pre Ruxanda, sufletul meu și inima mea, ție împărăteasă să-ți fie, că iaste mult înțeleaptă, frumoasă și milostivă.

Alexandru se sculă din scaun, și o luo de mână și o puse lângă el în jeț. Și luo stema din cap și o pusă în capul ei, și luo inelul ei și-l băgă în degetul lui, și o sărută dulce și zise:

– Să știi, Darie-împărat, că Ruxanda ta îm va fi mie împărăteasă de astăzi înainte, iară împărăteasa ta mie mumă îm va fi, în locul Olimpiadei, până la moartea mea.

Darie grăi:

– Fătul meu, Alexandre, să împărătești sănătos și cu Dumnezeu, și cu fiia-mea Ruxanda, iară eu merg astăzi la iad, unde merg toți, din veac. Iară pre Candarcus și pre Răzvan să-i judeci cum să cade. Și rămâneți cu Dumnezeu și împărățiți sănătoși.

Și muri Darie-împărat și să sfârși. Și au împărățit Darie șasezeci de ani și fu ca când n-ar fi mai fost.

Alexandru petrecu pre Darie până la groapa lui, cu toți machedonénii și cu toți perșii, până îl îngropară, în luna lui avgust, în cincisprezece zile.

Alexandru stătu împărat perșilor și chiemă pre Candarcus și pre Răzvan, ceia ce uciseră pre Darie, și le zise:

– Căcc ați ucis pre domnul vostru, care v-au făcut voao mult bine?

Ei grăiră:

– Moartea lui Darie te făcu pre tine împărat perșilor.

Alexandru zise:

– Dară eu, un strein, și nici un bine nu v-am făcut; dară mie cum în veți face vreun bine? Și zise: Spânzurați-l! Alexandru iar zise: Blestămat să fie acela ce va hrăni ucigătorii de oameni, și curva din casă, și vânzătorii de cetate!

Alexandru scrisese cartea la mumă-sa Olimpiada la Machedoniia și la dascalul lui, Aristotel:

„Eu, Alexandru, împărat preste toți împărății, scriu la muma mea Olimpiada și la dascalul meu Aristotel. Sănătate și viață trimiț dumnelorvoastre. Și acum sânt șapte ani de când n-am trimis noi la voi, nici voi la noi cartea, nici de bine, nici dă rău. Și de aceasta, iaste a noastră vina. Ci să iertați, că până acum așa am avut războaie mari, cu toate țările până la Persida lui Darie. Și cu el bătutu-ne-am de trei ori și l-am bătut, și i-am luat împărăția. Încă și fata o luai: pentru bunătățile ei și pentru frumsețile ei, mie împărăteasă să-m fie. Darie muri și eu sunt astăzi împărat turcilor. Și să știți că până nu știam dragostea muierei, nu-m mai aduceam aminte de voi, nici unde voiu pieri; iară acum voiu să știu și de viața voastră, cum lăcuiți și cum iaste Machedoniia și cum auziți de noi. Și fiți sănătoși.“

După acéia deschiseră vistieriile lui Darie și găsi doaosprăzece turnuri pline de galbeni, și doaosprăzece case pline de taleri, și doozeci de case pline de scule de aur și de pietri scumpe, și de mărgăritari de cel mare, și de coarne de inorog ferecate tot cu aur, și o mie de potire de aur, și o mie de cai hrăniți, și o mie de cai provodnici, tot cu țoluri de mătasă, și o mic de cai tot telegari, și o mic de lei tot cu zgarde de aur, și zece mii de șoimi, și zece mii de gripsori, și cincizeci de mii de cămile, și o sută de mii de catări, și o sută de mii de boi de pluguri, și zece mii de ogari, și trei mii de cotei, și o mie de mii de oi.

Iară cetatea era tot poleită cu aur și împodobită cu pietri scumpe, de lumina ca soarele, și alte multe; care sau câte nu

să știe, nici mintea omului nu poate socoti bunătatea lui Darie-împărat. Alexandru dăte aurul și argintul oștilor și voevozilor și să veseliră machedonénii cu perșii, ca frații.

Într-o zi să sui Alexandru într-un foisor înalt foarte și strigă cu glas mare și zise:

– Să știți, voevozilor, voi machedonénilor, și perșilor, și toată lumea, să știți că mă lepăd de dumnezeii elinești, de Amon și de Apolon și de Spidon*. Și eu bléstem pre acei dumnezei elinești și mă închin lui Savaot-Dumnezeu și mă închin celuia ce au făcut ceriul și pământul. Pre acela slăvesc, ce odihnește pre heruvimi și-l slăvesc serafimii. Și eu pre acela slăvesc de aicea înainte, și voi toți să credeți într-acela.

Și sparseră toți dumnezeii elinești și-i băgă în foc, și le zise:

– De sânteti voi dumnezei, ieșiți din foc să vă slăvesc!

Iară nici unul nu putea ieși, ci arseră toți și să făcură cenușă. Iară zisă Alexandru tuturor oștilor:

– Voi toți, voinicilor, hrăniți-vă caii bine de acum într-un an, și să vă dregeți armele și să béti, să mâncați și să vă veseliți.

Și șazu acolo un an cu împărăteasa lui Ruxanda și împărățiră bine, și dulce, și frumos, cu toți machedonénii și râmlénii și cu eghipténii și cu perșii și fură toți frați în pustie. Și acolo pusă împărat turcilor pre Filon, la Persida. Și striga să se gătească de războiu și de cale îndelungată și mână pre la toate țările, să vie toți craii și voevozii cu oștile la Persida cetate. Iară Alexandru să găti de războiu cu toate oștile.

*Spidon – formă alterată: Poseidon.

ISTORIA TROADEI
 ÎMPĂRĂȚĂIA LUI PRIIAM,
 ÎMPĂRATUL TROADEI CETĂȚII CEII MARI

GLAVA 69

Cându au fost împărățind la Irușalim marele David¹ proroc, pre acia vreme au fost împărățind la cetate Troada un împărat elen ce l-au fost chemând pre anume Priiamu, feciorul lui Laomidont. Iară împăratul Priiam au fostu avându împărăteasă pre o muiare anume Ecaviia², ce era fată lui Chisău-împăratul. Ș-au avutu Priiam-împărat cu împărătiasa lui împreună cucon la tineretă, iară când au fostu apoi spre bătrânețele lor, purceasă împărăteasa iarăș grea cu făt. Iar într-o noapte visă împărătiasa Ecaviia foarte un visu groaznic și ciudatu, adecă văzută unde i-au ieșit den naștere un tăciune aprinsu și s-au aprins dentr-acel tăciune toată cetatia Troada ș-au arsu până în pământu de împreună cu toate satele câte au fostu prenpregiurul Troadei. Și aceasta totu împărătiasa ascunde, ce spusă [numai] împăratului Priiam și să miră împăratul și cu împărătiasa. Mult gândiia și să mira pentru aceasta, și să sfătuiră amândoi să cheme pre toț filosofii elinești și pre toți vrăjitorii, să-i întrebe pentr-aceasta, să vază cum li să va arăta. Și cheamă împăratul Priiam pre toț filosofii, și pre toț vrăjitorii, și pre toț văzătorii de stele și i-au întrebatu pentr-acestu lucru, să știe: ce poate hi? Iar acei filosofi toți i-au

zăs: „Împărate, daca va naște acesta pruncu, sau să-l omorâți, sau să-l trimiț să-l lépede în codri, să-l mânânce nescare gadene, că acel ficior nice un bine nu va să facă cetății Troadei“.

Iar preste puține zăle veni vrémia de născu pruncul. Și daca născu, era pruncul frumos și iscusătu, cât era lucru mare. Iară maica nu să îndura să-l omoară, unde l-au văzut așa frumușel și iscusătu, ci zisă să-l lépede, să nu-i vadză de moarte. Iară Priiam-împărat au datu pre o slugă a sa să margă să-l lépede în pustiu, să-l mânânce gadene. Iară acea slugă a lui Priiam-împărat au luat pruncul și s-au dus cu dânsul și l-au pus suptu o tufă deasă, ca să nu-l ardă soarele. Că lui încă i să făcusă milă de un băiatu ca acela. Și l-au lăsat și s-au dus de au spus împăratului Priiam. Iară în urma acéia, au nemerit acoloa niște păcurari cu niște oi și audzără pre pruncu unde plângia supt acea tufă, și căutară să vadză ce iaste. Și numai ce déderă asupra cuconului și multu să mirară. Și daca-l vădzură atâta frumușel și curățal, s-au vorovitu ei în de ei să nu-l lasă să piară, și l-au luat acei păstori și i-au pus numele Pariju³, și l-au dus la un satu și l-au datu pre mâna unii maice, și l-au aplecat și l-au crescut până l-au făcut voinic de 15 ani. Iară acia muiare era săracă, ce gândi să margă la împăratul, să închine pre Parij și să spuic cum l-au găsit niște păcurari și l-au adus pruncu micu și ea l-au crescut.

Și așa au mărșu la împăratul ș-au spus de totu. Iară împăratul chemă pre împărătiasa și-i spusă de aceasta; și-ntrebară pre acea muiare, pre ce vréme i l-au adus acei păstori. Iară ea spusă cu dreptul și socotiră că iaste ficiorul lor, cel lepădatu. Și trimisă împăratul cum mai de sârgu și l-au adus înaintia împăratului și împărătésăi și-l vădzură așa frumos și iscusătu, că sămăna bine tătânc-său, lui Priiamu-împărat și-l cunoscură că iaste fiu den trupul lor și foarte li-au părut bine și l-au luat în curțile împăratului, în cetatea Troadei. Și-l îmbrăcară cu

haine împărătești, ca pre un ficior a lor, ce era și el ca și ceilalți și-i pusă numele Alexandru Parij.

Iară Pariju, dac-au încăput la bine și la milă, s-au făcutu mai de-a firea și mai frumos decât toți frații lui, cât avea⁴.

Și-l țânea tată-său și îmă-sa mai bine decât pre ceilalți. Iară Alexandru Pariju, dacă luă voie de la tată-său, nu băga samă pre nime. Ce cându au fostu odănoară, s-au luat a să prici den cuvinte cu altu frate al său, și l-au lovit cu angiarul și în loc l-au omorât. Și îndată au pribigit de la tată-său și ducându-se în țara Mazistra, la Menelau-împărat, având și câțiva oameni de ai lui luați cu dânsul. Și-l ține împăratul. Iară împăratul Menelau, dacă l-au vădzut om de-a hirea, și cu câtăva samă de oameni după dânsu și-au oblicitu că iaste ficiorul lui Priiam-împărat, foarte i-au părutu bine și l-au priimit bucuros. Și-l țânea prea la cinste mare, ca pre un ficior de împărat. Și era de toată credința în casa lui Menelau-împăratu. Și-au fost câtăva vreme într-acea țară, acolo, la acel împărat. Iară tată-său, Priiam-împăratu, și maică-sa împărătiasa s-au fost aprindzându de dorul lui și i-au tot fost trimițind cărți în toată vremea să margă, să nu facă într-alt chip.

Iară Alexandru Parij are hi mărsu la tată-său, ce nu putea, că apucasă de să îndrăgisă cu împărătiasa lui Menelau-împăratu, pre anume Elena, fata lui Tindarcu-împărat, că era mai frumoasă decâtu toate muierile den lume, că unde o vedeai, părea-ț că iaste zugrăvită, cum spun la istorii.

Iară când au fost odată, Menelau-împărat s-au gătitu să margă la Critu⁵, c-au fost avându elenii sărbătoare; și s-au fostu strângându toț domnii elenești și toț craii și-au fost făcând într-un an o dată jirtfă lui Dios dumnedzău. Deci, cându au venit vremea acéia, s-au gătit și Menelau-împăratu și s-au dus și el acolo, la Critu, unde au fost acel bulciu elencescu, cum le-au fostu obicina bozilor lor. Iară dacă s-au dus Menelau la Crit, au lăsat învățatură pre urmă, la împărătiasa lui, la Elena, să-i

foarte sie aminte de acel ficioru de împărat, adecă de Alexandru Parij, să învețe stolnicii și păharnicii să nu-i lipsască nemică, nici lui, nice oamenilor săi, până cându va veni și el de la Critu. Iară dacă s-au dus Menelau, iară Alexandru Pariju și cu Elena, împărătiasa lui Menelau, și-au găsitu vremea și s-au început a-ș arăta dragostile unul cătră altu. Și nu putea unul să fie fără alalt nice un ceas, căce că-i cădzusă dragu și Parij împărătiasăi, că era tânăr și foarte frumos și el și om arătătoriu și cu chip, cât nu era lesne om la chip, cum era Alexandru Pariju. Și să voroviră amândoi și și-au strânsu Elena împărătiasa toate zéstrile câte avea de la tată-său și tot ce-au fostu mai bun și mai scumpu în casa lui Menelau-împărat. Și-au împlut o catargă de toată avuția și-au intratu și Elena însăș, al cincea, cu patru féte; și-au intratu și Alexandru Parij cu toț oamenii săi.

Și purceasă pre mare și mergea catarga iute ca o săgeată.

Și nu vru Alexandru Parij să ție calea dreptu, să margă la Troada, la tată-său, că să temea să nu să ia după dânsul și să-l agiungă de pre urmă; ce au năzuit la cetate, la Sindona⁶, la Protéa, împăratul Eghiptului, ca pentru să-ș piardză urma. Și i-au fostu a tréce pre la cetatea Finichii și l-au apucat acolo furtune mari, cât cu capul li s-au cumpănit. Și de acolo au încungiurat până au dat în obârșiia apci Nilului. Și era acolo o capiște făcută de împărății elenești întru numele lui Iracleu⁷ dumnedzău. Și atâta credea cu toată inema eghipténii într-acel dumnedzău, cât făcusără legătură marc: cineș va fi vinovat, cât de mare, și să fie și de moarte, și, numai de va scăpa, să să atingă de acca capiște a lui Iracleu dumnedzău, să hie iertatu de toate răutățile ce va fi făcut. Iară Alexandru numai cât au sosât acolo, au și ieșit la margini și-au apucat de au intrat într-acea capiște, împreună cu împărătiasa Elena și cu fétele ei, și cu toată avuția lor. Iar oamenii lui Alexandru Pariju s-au scărbitu toț pentru aceasta ce au făcut de au luat pre împărătiasa lui Menelau și-i dzăsără:

– De pre aici înainte fă-te ce ti-i ști, că noi cu tine nu vom mai merge să ne punemu capetele pentru faptele tale.

Și l-au părăsătu toț și l-au lăsat însuș numai cu împărătiasa și cu fetele, și s-au dus. Și prinsă de veste și împăratul Eghiptului ș-au și trimisu acolo, la acea capiște, ș-au luat pre Pariju și pre Elena și i-au dus la împăratul Eghiptului. Iară împăratul începu a întreba pre Alexandru pentru Ileana: cumu-i de rând, și unde o duce și de unde o au luat? Iară Alexandru începu a-ș da sama încălcitu și, cum nu i să prindea, că-i părea că nu știe împăratul. Iară împăratului i-au fostu spus oamenii lui Alexandru de tot, cum au fostu și dzăsă cătră Pariju cu mânia multă:

– Pre puterea marilor dumnezăi, că de n-am avea giurământu și legătură cum avem, că cine va fi vinovat și va scăpa în biserică lui Iraelu dumnedzău, să nu-i mai facem nimică, mare munci și mare cazne, ce-aș face până la moarte pentru viclesugul ce-ai făcut acelu împărat. Că el ti-au priimitu cu pâine și cu cinste mare la casa lui, iară tu i-ai luat muiarea și avuția, ș-ai fugit ca un prilestetu. Ce iată, că-ț dzăcu: să te duci den olatul țării mele, să nu te mai sâmtu că mai ești aicea, că-m voiu tréce peste giurământ și-m voiu pune sufletul cu tine.

Iară Alexandru Parij într-acela ceas ș-au luat pre Elena și tot ce-au mai fost ș-au intrat în catargă și s-au dus tocma la Troada, la tată-său Priiam-împărat și la maică-sa Ecaviia. Și dacă vădzură pre fiu-său Alexandru și dacă vădzură și pre nora loru, pre Eléna, atâta frumoasă și încusătă, cât nu mai era alta ca dânsa, foarte li-au părutu bine; și scoasără toată avuția câtă luasă Elena de la Menelau-împăratu. Și dacă-au vădzut Priiam atâta avuție, foarte i-au părut bine și féceră veselii și [al]te fericii multe. Și nu putea pricepe Priiam-împăratu că nu i-au adus fiu-său Alexandru bucurie, ce i-au fost [a]dus foc cetații Troadei și perire tuturor troadénilor, cum veți audzâ mai naintel!

Iară Menelau-împărat, dacă s-au întorsu de la Critu și vădzu de totu ce i-au făcut Pariju, cum i-au luat muiarea și i-au luat avuția, și i-au făcut atâta rușine de cătră toț împărății și de cătră toț craii, de ciudă, ș-au spartu vășmintele de la pieptu până în poale și nu putea să să așeadză la un loc. Ș-au și trimis mai de sârgu la Tindareu împărat și sosî și Tindareu și vădzu și el aceasta poznă ce i-au făcut Parij, și plânsără amândoi foarte multu. Și s-au scular Tindareu, tatăl Elenei, și cu Menelau-împărat, ș-au mârșu amândoi pre la toț domnii și craii elenești, plângându cu amar și olecându-să și cădzându cu fetele la pământu înaintea lor și jeluindu-să de rușine și poznă care le-au făcut Alexandru Parij, ficiorul lui Priiam-împărat de la Troada. Și li-au adus aminte cum s-au giurat craii elenești toț, la nunta Ileanii, că de să va scula cineva fără veste să o apuce să o ia cu sâla, să saie toț craii și domnii cu totu pentru voia lui Tindareu-împărat și pentru voia lui Menelau; căce că mulți au fostu luptându-să pentru Ileana, să o ia, unde au fost așa prea vednică de frumoasă. Și dacă audzără toț domnii [elene]ști și toț împărății, și toț craii, și mici și mari, ș-adusără aminte de giurământul carele au fostu făcut pentru Ileana și cum s-au adeverit să saie toț pentru voia lui Tindareu ș-a lui Menelau, și începură a-ș da știre unul altuia, și scriia cărți să hie toț gata. Și să gătiră toț domnii elenești, și era numai de purces să să strângă la un loc. Și dzăsără să trimită carte la Troada. Și scrie și Tindareu, tatăl Elenii, și cu Menelau-împăratul, Elenii, și să scrie de la toț împărății, și domnii, și craii elenești și să o trimită acea carte cu un sol, și să-i dzacă lui Priiam-împărat să trimită pre Ileana și cu toată avuția ce-au luat, și să vie la împăratu-ș. Și să nu să potrivască Priiam-împăratu fiu-său, lui Alexandru Parij, și să nu mai fie oști și războaie pentru o muiare. Iară de nu vor vrea să o trimită cu pace, să știe că toț elenii cu totu sântu gata să margă asupra Troadei.

Și scrisă Tindareu-împărat, tatăl Elenii, carte lui Priiam-împăratu și scrisă de la Menelau, bărbatul Elenii, și de la toți domnii și craii elenești, de tot, cumu-i învășă acei domni elenești. S-au scris și Clitemnistra, sora Ileanii, carte la soru-sa Ileana: ce-au făcut și ce-au lucratu? Și trimisără cu cărțile soli pre Agamemnon, cumnatul Elenii, bărbatul Clitemnistrei. Și trimisără și pre Odiseiu; și veniră cu cărțile de la Tindareu-împărat, și de la Menelau-împăratu, și de la toți domnii și craii elenești, și intrară în cetatea Troadei și să închinară lui Priiam-împărat și împărătesăi lui, și déderă cărțile domnilor elenești. Iară Ileana, muiarea lui Menelau, ședea alătura cu Alexandru Pariju, lângă tată-său Priiam, ca să o vadză mai bine solii lui Menelau. Și dacă déderă cărțile lui Priiam, déde Agamemnon cartea Ileanii [de] la soru-sa Clitemnistra și o ceti și răsă și nemică în samă nu băgă.

Iară Priiam-împăratu ceti cărțile de la toți împărații și craii elenești și dzâsă:

– De vor vrea să vie, vie sănătoși, numai de nu să vor căi; iară pe Ileana nu o vom da odănăoară cu capul.

Și ieși solii cu acel răspunsu, și să dusără la Tindareu și la Menelau, și spusără de toate ce-au vădzut și ce li-au zăs. Și iară să împlură de amar și de scârbă. Trimasă [de] iznoavă iarăși elenilor, cum n-au băgatu samă cărți. Și strângându-să toți, au zăs că [vor] merge, numai să nu să căiască, că el nu-i bagă samă, nice poartă grija lor.

Iară dacă audzără elenii, toți domnii, și craii, și toți boiarii și vitejii elenești s-au strânsu cu totul și începură a veni toți den toate părțile, și de pre apă, și de pre uscatu, și să strângea la Mizifra, în țara lui Menelau, de unde luasă pre Ileana, și veniră oști multe den multe țări și cetăți: de la Atina, și de la Evropa, și de la Tetaliia, și de la Elada, și de la tot Apusul. Și s-au strânsu domni mulți și de pren ostroave, de la Rodos, de la Itachiia, de la Salamina, de la Critu, de la Argos, de la Corintu și de la

alte ostroave multe. Și dacă s-au strânsu toți la un loc, aceștia crai clinești, cineș cu oștile sale, să strânsără niște oameni foarte mulți și să féce o oaste prea mare și groaznică. Că era tot oameni viteji elenii și îmbrăcați tot în hieru, cu platoșe și cu coifuri, ca unul. Și era și den cei viteji mari și aleși, marele Ahileu, craiu de la cetatea de la Ftia și de la Fersala. Și venisă numai Ahileu-craiu sângur cu 8 catarge. Și dacă s-au strânsu oștile la un loc, era mulți, ca frunza și ca iarba.

Și féceră săbor și sfatu toți împărații și toți domnii, pre cine vor pune să hie împărat mai mare preste oști, preste toate. Și aflară cu toții să puie mai-mare preste oști pre Agamemnon, pre fratele lui Menelau-împărat. Și-l pusără cu toții să hie mai-mare oștilor tuturor. Și iarăși să sfătuiră să lovască întâiu târgurile Troadei, și satele să le ardă și să le prade, și să ia de pre la dânsa toate dobitoacele și toate bucatele, să le hie oștilor elenești de mâncatu de agiunsu. Și socotiră că de vor lovi, întâiu să prade țara troadenilor, să o spargă și să o prade. Ei vor slăbi multu pre Priiam-împăratu cu cetățenii. Și cum făcură acela sfatu, cum au și ales pre vitiazul Ahileu și cu alți viteji elenești, mulți, și cu oști multe. Și cum s-au dus, cum au început a prada țara lui Priiam-împărat, și a o robi și a tăia-l. Și féce vitiazul Ahileu foarte o pacoste mare în toată țara Troadei și, pre unde au cuprinsu, tot au făcut pământu. Și adusără la oștile elenești plian multu foarte și de alte daruri [ce] trebuie oștii, să hie de bucate. Și adusără și robi mulți, fără număr.

Și iară să sfătuiră cum vor face doară vruntr-un chip să dobândiască cetatea Troada cea mare, ce era în toată lumea vestită și-i mérgea vestea de avută, care era plină de visterii cu aur și cu alte lucruri scumpe. Așijderea ca pentru doară are putea dobândi să scoată pre Elena și să prindză pre Alexandru Pariju să să scumpere rușinea și nalgiosul carele au făcut lui Menelau-împărat și tuturor crailor și domnilor elenești. Și purceasără elenii cu toții și cu toată puterea lor să margă la

Troada. Și dacă sosâră în câmpii Troadei, cât să vedea cetatea, să aședzară oștile elinești și să răvârsară preste câmpii, cât nu le mai încăpea câmpii Troadei. Iară împăratul Priiam den Troada și cu toți domnii săi, dacă vădzură atâta greime de oaste elenească ce era și unde căuta preste oaste, ei sclipiia ca ghiata, că toți era îmbrăcați în hier, ca unul!

Iară troadénii să spăriiară foarte tău. Și într-acéia au venit oameni de pren țara lui Priiam și-i spusără cum au lovit vitiazul Ahileu cu o samă de oști elenești, de au arsu și-au prădatu cât și-au pututu cuprinde: târguri și sate. Și i-au tăiat, și i-au robit, cât nu s-au ales nemică de dânșii, și s-au pustiit acea parte de țară. Iară Priiam-împăratu și de-aceasta încă și-au făcut voia rea și-au și trimis spre Răsărit, pre niște domni ai săi, să-i aducă oști multe într-agiutoriu, cu léfe mari. Și s-au dus acei domni spre Răsărit și strânsără și ei oști mari și gréle foarte, de pre la toți împărații Răsăritului. Și sosâră la Troada și-s déderă știre unii altora să hic gata de războiu preste 12 dzâle. Și dacă s-au împlutu acéle 12 dzâle, începură oștile a să lovi și a-ș da război unii la alții foarte vârtos și de aproape. Și să bătea în toate dzâle una ca-laltă. Și pieriia și de unii, și de alții și nu să putea înfrânge, că era vitéji buni și la cetatea Troadei. Și în toate dzâle pieriia voinicii cei scumpi și vitéji pentru spurcata Elena. Iară într-o dzî, au fostu ședzând Priiam-împărat sus, în polimariul cetății; și lângă dânșu au fost ședzând fiu-său Alexandru Parij, alăturatu Ileana. Și i-au fost prăvind toate oștile elenești, și toți împărații, și toți domnii, și craii cum ședea Elena lipită de Alexandru și arăta cu degetul spre eleni și dzâcea:

– Iată, cela-i tăta-mieu, Tindareu, și cela iaste bărbatul micu, Menelau; celalaltu iaste cumnatu-miu Agamemnon. Și pre toți domnii și craii le dzâcea pre nume și-i arăta bărbatului ei, lui Alexandru, și socru-său, lui Priiam-împărat. Și făcea Pariju și cu Ileana răsău de Menelau-împărat și de toți domnii elenești. Iară Menelau-împărat, de rușine, să mira ce să va face,

ce să cumpăniia să-ș facă samă, și el, și tatăl Elenii, Tindareu-împăratu. Iară elenii, vădzând lacrămile lui Menelau și-a lui Tindareu și câtă rușine le făcea și lor spurcata Ileana, nu mai putură suferi, ce să sfătuiră cu toții să le dea năvală, sau să taie pre toată oastea Troadei, sau să piară elenii cu toții.

Și să găta marele și vitiazul Ahileu, carele era temeiu vitéjilor elenești; și să încinsă cu armele lui și era îmbrăcat tot cu hier peste tot. Și și-au luat pavăța și suleța lui cea minunată ce-au fost prisne de mischiu. Și ieși înainte în fruntea oștilor elenești și le dzisă:

– Să fie toți gata de războiu.

Iară den Troada n-au ieșit ficiorul împăratului Priiam, c-au ieșitu Ahileu cu sâne în frunte oștilor. Nu s-au putut răbda, ce s-au cerșut la tată-său să-l lase să-l chiemi pre acela ficioru a împăratului, pre nume Ector, mai mic decât Alexandru Parij și foarte vitiaz bun. Iară tată-său nu vru să-l lasă afară den cetate, ce-i dzăsă:

– Are cine să bate cu elenii.

Și le déde vitiazul Ahileu cu elenii foarte războiu tare și iute, și să amestecară oștile, și începură a să tăia de demeneată și ținură până în sară. Iară vitiazul Ahileu intra pren mijlocul troadénilor, ca un leu înfocat, și-i tăia fără milă. Și-i tăiară elenii pre troadéni, cât n-au rămas ni a patra parte. Și câți mai scăpară să închisără în cetate Troadei și nu mai cutedza să iasă den cetate să să mai lovască cu elenii. Și să arătară elenii foarte groznici cătră troadéni. Și să veseliră elenii mult, și să sămetiră vădzând c-au tăiat atâtea troadéni. Și sta oștile elenești pregiur cetatea Troadei. Iară troadénii prăviia de pre zidiurile cetății și nu cutedza să iasă den cetate, că vedea cumu dzacu troadénii toți ca butucii. Și striga elenii:

– Ieșiți, muierilor, den cetate ca să ne lovim, nu ședeți închiși.

Iară pre acéia vrème era în oștile elenești un priiaten mare a lui Ahileu vitiazul și-l chema pre anume Palamid. Și era foarte un filosofu mare Palamid și dascal, cât nu mai era altul întru toate împărățiile elenești, cum era acela. Și toți împărații și domnii întreba de dânsul sfatu și-l ținea la cinste mare foarte, cât nu mai era altul ca dânsu. Iară un domnu a lui Agamemnon-împărat, carele-l pusără toți craii și toate oștile să le hie împăratu – și chema pre accl domnu Odisău – vădzând pre împăratul și pre toț domnii că ținea la cinste mare pre acel filosofu, pre Palamid, carele era priiaten mare și iubitu vitiazului Ahileu, nu-l iubiia, ce-i purta mânie căce-l socotiia cu cinste mare toți. Și nu putea să-i străce nemică pentru Ahileu, priiatenul lui Palamid. Ce tot i-au fost pascănd prilejul.

Iară Priiam, împăratul Troadei, au mai trimis la Răsărit iară cu léfe mari și adusără oști câte-i era voia. Și mai strânsă și de pren țara lui. Și era în cetatea Troadei 50 de mii de viteji tot aleși. Și daca s-au strânsu oștile lui Priiam, s-au depărtat elenii de cetatea Troadei, la loc limpede. Și-ș déderă știre să hie gata de războiu a doa dzâ, în câmpii Troadei. Atunci au ieșitu și viteazul Ector, ficiorul lui Priiam den Troada. Și era tânăr și frumos ca un înger. Și s-au împlătoșatu tot în hieru și s-au pus coiful în cap și s-au încinsu armele cele de mult preț; și s-au luat cu cei 50 de mii de viteji den cetate și s-au dus la oști unde era strânsă, în câmpii Troadei.

Iară împăratul elinescu Agamemnon chemă pre Ahileu și-l pusă să hie hatman oștilor și toți să asculte de dânsu ca de un vitiazu. Și l-au trimis cu oștile unde era și oștile troadénilor, să să mai lovască cu dânsii. Iară împăratul cu câteva oști sta în prejma cetății, că să temea că va fugi cândai Priiam și cu toată casa lui, și vor lua și pre Ileana cu dânsii. Iară Ahileu-craiu, daca-l pusără mai-mare oștilor, au luat oștile elenești și pre Palamid filosoful cu dânsu, că foarte-i era drag și nu putea un

ceas fără dânsu. Și s-au dus unde era oștile troadénilor. Atunci să vădzură oștile bine. Și-ș tocmi vitiazul Ahileu elenii săi. Iară vitiazul Ector-împărat încă ș-au tocmit oștile sale. Și începură a să hărăți. Și periiă câte un troadian și periiă și câte un elen. Și începură a să îngloti și săgeta unii pre alaltii. Și să ciucniia în sabii și nu putea înfrânge nice unii, nice alții. Iară vitiazul Ahileu îmbla pren oști și și-i îndemna pre eleni să hie viteji și să nu-și gândiască. Iară vetiazul Ectoru-împăratu încă îmbla în fruntea oștilor sale și lumina cu armele încinsu, ca un luceafăr, și-și învăța oștile și vitejii săi. Și-și mai déderă războiu și nu putură elenii să-i mai mișce den loc pre troadéni, că nu să da nemică. Și să bătură într-acea zâ, ș-a doa zâ, și a treia dzâ, și nice putea birui unii, nice alții. Și sta oștile pre loc, cât să vedea!

Iară Odisău, domnul lui Agamemnon-împăratu, atunci ș-au găsat vrèmea ș-au pârât cătră împăratul pre Palamidu filosoful și pre Ahileu vitiazul și dzăsă:

– Să știi, împărate, că nu iaste într-alt chip, ce Ahileu au luat cu sâne pre Palamid filosoful și altă taină n-au. Ce le iaste sfatul să facă tocmală amândoi, cu toate oștile și să rădice pre Ahileu-împărat și vei vedea, când să vor întoarce, de nu va hi așa. Iară împăratul Agamemnon au credzut acesta cuvântu a lui Odisău, că va fi așa. Ș-au și trimis de sârgu la Ahileu, să vic cu toate oștile înapoi, pre aproape de cetate. Iară vitiazul Ahileu, dac-au vădzut poronca împăratului, s-au și învârtejit cu oștile la cetate, la Troada. Iară vitiazul Ector încă ș-au mârșu la Troada, cu troadénii lui.

Și dac-au venit Ahileu și cu Palamid cu oștile, iară împăratul au chemat pre Palamidu filosoful la sâne, în taină, ca să-l întrebe de nescare sfaturi, cum au fost voia împăratului și să nu știe Ahileu. Și cum s-au despărțitu de priiatenul său, de Ahileu, atâta i-au și mâncatu pizma și capul, că numai cum au mârșu la împăratul Agamemnon, cum i-au și aruncat vina

că iaste amestecătoriu de împărății și cum va să vicleniască pre eleni să-i dea, cu viclesug, pre mânule troadénilor.

Și în loc dzâsă împăratul:

– Să-l omoară cu pietri, ca pre un viclian de oști și de împărăție.

Și-l scoasă ră la pierzare, cum fu cuvântul împăratului. Iară Palamidu filosoful dzâsă numai atâta:

– O, ocainică dreptate, cum ai perit de pre lume! Și să gătia mie moarte pentru tine!

Și acolo au ucis pre Palamidu filosoful cu pietri! Și făce foarte o pagubă mare împăratul întru toate oștile elenești pentru Palamidu filosoful.

Acesta au scornitu cumpenele cu dramurile; acesta au aflat la cartea elinească 16 slove: a, v, g, d, e, i, c, l, m, n, o, p, r, s, t, u. Iară altu filosofu, ce l-au chemat Cadmu, au izvodit și acela trei slove: th, f, h.

Iară altu filosofu, ce l-au chemat Simonidu, au aflat două slove: i, ω.

Altu filosofu, ce l-au chemat Epiharmu, au izvodit trei slove: z, x, ps. Și s-au făcut toate 24 de slove, carele sunt la carte eleniască de triabă și este și la carte sârbască. Iară cele mai multe ce sântu la sârbi, li-au izvodit Chirila, de la Palestina, când i-au dzâs îngerul să margă în Țara Bulgaru[lui], cum spune la istorii.⁸

Iară marele și viteazul Ahileu dac-au oblicit c-au omorât împăratul pre Palamidu filosoful, pre priiatenul cel credincios, au plânsu cu amaru și s-au mâhnitu. Și să mânie pre toate oștile elenești. Și s-au ales deoparte cu oamenii lui și cu acele 50 de catarge a sale și n-au vrut să să mai amestece cu oștile elinilor. Ce jeliia pre filosoful Palamid, pre priiatenul cel iubit al său. Iară troadénii, daca-au oblicit că s-au mâniat Ahileu pre eleni și s-au osăbit de dânșii și la războiu nu va să iasă, să bucurară și le foarte păru bine, și să îmbărbătară ș-au și ieșit viteazul Ector

cu toți troadénii lui, și-i întăria cu cuvântul, și-i îndemna să fie îndrăzneț și hrabori. Și-ș tocni oștile ca un împărat și să lovira [cu] elenii. Și-i lua Ector vitiazul în hiula calului, și-i tăia ca pre niște brusturi, într-îmbe mânule. Și începură troadénii a tăia pre eleni foarte vârtos și pica elenii cum pică niște spicuri, cându le bate piatra. Și să îndreptară troadénii și tăia pre eleni și s-au cutremurat toți împărății elenești. Și periră mulți dentru eleni, cât nu mai avea număr. Iară vitiazul Ector i-au prea apăsatu pre eleni cu oștile sale și i-au gonit de lângă cetatea Troadei 40 de mili, de era lucru mare să prăvască neștine pre Ector, cât era de tânăr, și de iscusât, și de frumos și ce vitejie mare arăta pre mijlocul oștilor, că arăta ca soarele pren nuori. Și să întoarsă Ectoru cu oștile înapoi, la cetate, la Troada. Și era foarte vésăli toți troadénii.

Iară pre după acéia, dă câte ori venia elenii spre troadéni, tutu-i înfrângea Ectoru și-i ducea, totu tăindu-i, înapoi, până la tabăra lor. Iară elenii să spăriară rău și vădzură că s-au osândit pentru moartea ce-au făcut lui Palamidu filosofului, pentru svânta dreptate.

Și să sculară toți domni, și toți craii, și toate oștile elenești, și marsără la șatra lui marle Ahileu, și cădzură toți la picioarele lui, și începură a i să ruga să nu-i urgisască de tot, că sântu piitori* fără de dânșu la războiu. Ce să i să facă milă pentru oștile elenești, să nu piară pren țară streină. Iară Ahileu nice gura nu ș-a deschis să le răspundă, ce tot plângea moartea lui Palamidu, priiatenul său. Iară elenii tot să ruga lui Ahileu. Și-i dăruiră cetăț, și avuție, și robi, și dobitoc și ce va pofti, numai să să scoale să margă la războiu cu dânșii. Iară Ahileu cu mânie mare începu a-i mustra pre domni, și pre crai, și pre toată oastea, pentru moartea lui Palamid, ce au făcut împăratul

* Piitori – pieitori.

Agamemnon de l-au omorât. Și dacă i-au muștratu câtu i-au fost voie, le dzâsă:

– Eu m-am giurat foarte rău să nu mai mărgu cu voi la războiu. Iară hie, pentru rugămintele voastre, că voiu trimite pre nepotul micu, pre Patroclu, că iaste vitiaz bun, și-i voiu da armele méle și va méрге cu voi în locul micu, ca și când aș hi eu cu voi.

Și déde Ahileu viteazul toate armele sale nepotu-său, lui Patroclu, că era mare de trup, ca și Ahileu, și era și vitiaz bun foarte. Și să îmbracă Patroclu cu platoșea lui Ahileu și-ș pusă coiful în cap; și încinsă armele lui și luă suleța lui, și purceasă cu clenii la troadéni. Iară unde vedcai pre Patroclu părea-ț că iaste sângur Ahileu, la toate lucrurile. Și era groaznic ca și unchiu-său Ahileu. Și ieșiră la războiu; iară troadénii vădzură pre Patroclu și li-au părutu că iaste sânguru Ahileu. Și s-au îngrozât, și nu cuteza la eleni, că de pre acii* și începură elenii a să îmbărbăta ș-a gonirea pre troadéni. Și să spăriiară oștile lui Ectoru. Iară Ector vitiazul totu-i îmbărbăta și să lăsa pren fruntea oștilor elenești. Și conteniia aripa oștilor și căută bine la Patroclu și-l vădzu bine și-l cunoscu pre sémne că nu iaste Ahileu și dzisă oștii sale:

– Staț pre loc, că voiu méрге eu sângur asupra lui Ahileu.

Și cum s-au lăsat vitiazul Ector can dentr-o aripă, den margini, față la față asupra lui Patroclu și cum sosă la dânsul, să loviră în suleță și grăbi viteazul Ector pre supt suleța lui Patroclu, și-l lovi cu paloșul ponciș pren grumadzi, și-l giunghe acolo, și-l oboră gios. Atunci, dac-au cădzut trupul lui Patroclu în mijlocul oștilor, viniia oștile dentr-amândoaă părțile: carii vor apuca să ia trupul lui Patroclu? Și să féce o năvală mare, și un chiot, și gâlcevind, cât să audziia glasurile până în ceriu. Iară săgețile și sulețile cădè asupra lor ca ploaia

den nuori. Și să tăia fără nice o milă [carii] mai [de] carii vor putea mai curund să apuce trupul lui Patroclu în dzalele lui Ahileu. Și mai începusă a-l dobândi troadénii, [de] n-ar hi sosât mai curund Ahileu. Ce cum audzâ Ahileu c-au oborātu pre Patroclu, așa au alergatu, ca un leu, cum era, făr de arme ș-au în[trat] în mijlocul oștilor, unde era trupul lui Patroclu și năvali de sârgu și apucă trupul lui Patroclu, a nepotu-său. Iară troadénii, dac-au vădzut pre vitiazul Ahileu cu sânc, au și lăsatu de-a mai face năvală pentru Patroclu. Și luară elenii pre Patroclu mort și-l dusără la tabăra clenilor. Și mult l-au plânsu Ahileu și l-au îngropatu.

Și, pre după ce l-au îngropat, marsără [toți] domnii și toț craii la marele Ahileu și l-au început a-l mângâia cu cuvinte bune, să nu-ș facă voia rea. Și adusără bucate bune și féceră masă, ca să-i mai potoale jélea. Iară el nu vré nice să mânânce, nice să bea, ce dzâsă:

– Până nu voiu scumpăra sângele nepotu-mieu, lui Patroclu, nice voiu bea, nice voiu mânca.

Și când au fost a doa ză, zăsă Ahileu:

– Toț elenii să hie gata de războiu. Și să gătiră toți și marsă vitiazul Ahileu de iznoavă, dentăiu cu elenii, asupra Troadei. Și începură a să bate foarte asuprit și mânios; și să spăriia troadénii, cum era mai rău.

Iară vitiazul Ector tot ținea strajă, ce nu putea înaintea lui Ahile, căce că Ahileu era un om mare, dreptu și uriași și-i era suleța de 12 coț de lungă, tot de mischiu prisne; și-i [era] pavăța îmbrăcată cu 7 piei de bivoli; și era un omu coptu [în] toată vârsta. Și pieriră troadénii cu totul, câte oști ș-au fost strânsu; și cât au mai rămas, s-au închis în cetatea Troadei.

Iară Ahileu pofti pe viteazul Ector să iasă să să lovască cu dânsul, ca să-și scumpere sângele nepotu-său, lui Patroclu, sau încai să piară și el. Iară viteazul Ector nu mai putu să sufere sudalmele și cuvintele céle réle ce-i dzâcca Ahileu, ce au ieșit

* De pre acii – aci cu sensul de: imediat.

la dânsul, afară den cetate. Și marsără să să lovască numai amândoi. Și-i prăviia și elenii, și troadénii den cetate, să vadză: cum ș-or alége amândoi? Și cum s-au apropiiatu Ahileu de Ector, iară Ector l-au cumpănit cu suleța să-l lovască la închietura platoșei și nu-l lăsă Ahileu să să apropie foarte. Ce să opinti cu suleța ș-au aruncatu într-Ahileu și nu l-au nemerit unde au gândit el, că s-au sprijenitu bine viteazul Ahileu cu pavăța, iară unde au lovit suleța lui Ector au trecut pren pavăța lui Ahileu și s-au rădzămat în platoșe. Și năvăli Ahileu asupra lui Ector. Iar Ector începu a fugi pregiur cetate și-l gonii Ahileu. Acolo era jéle mare, că Ahileu gonii pre viteazul Ector să-l omoară. Iară tată-său și îmă-sa prăviia den cetate și plângea cu amar. Și nu vrea hi agiunsu Ahileu pre Ector de n-are hi stătu el de bunăvoie. Căce că Ahileu era un om greu, iară Ector era un om iușor; și stătu pre loc Ector. Și cum să apropie Ahileu, s-au și lăsat Ectoru cu mâna goală la dânsul iute ca un rarău (*sic*). Și vru să-i între pre suptu suletă și să împiedecă și cădzu; și-l lovi Ahileu cu suleța și-l omorî.

Și daca l-au omorât, i-au găuritu călcâile și le-au legat cu un ștriangu, și apoi l-au legat și de coada unui cal, și l-au purtat preu toată oastea, și l-au dus și până la tabăra lor. Și i să mai potoli lui Ahileu viteazul dosada carea i-au făcut vitiazul Ector ce au omorât pre nepotu-său Patroclu. Și să féce jéle multă și plângere mare în toată Troada pentru viteazul și preacuviosul Ector. Și-l plângea maică-sa, Ecaviia-împărăteasa, și tată-său, Priiam-împărat, și toate surorile lui, și roabele lui, cât să audzâia glasul și bocetul den cetate, den Troada, până la tabăra oștilor elenești.

Iară pe după acéia, vădzând Priiam-împăratu atâta urgie ce-i sosisă și atâta jéle, că fiu său Ector au pierit și oastea i s-au potopit cu totul, au trimis la Ierusalim, la împăratul David proroc, ca să-i dea agiutoriu. Iară împăratul David n-au vrut să-i trimită oști, pentru doaă lucruri: una, căce nu să cădea

jidovii să fie agiutoriu la altă sămintic de oameni, că nu li să cădea, căce că ei să chema năroade dumnezăești; alta, căce de i-are hi trimis, să temea pentru David, să nu apuce obicină de ceialalți oameni și să se închine bodzilor și ei. Deci pentru accasta n-au vrut ca să le dea agiutoriu.⁹

Iară Priiam-împărat, dac-au vădzutu că nu i-au dat David proroc agiutoriu, au trimis la Indiia, la Tain, împărat al Indiei, rugându-să cu rugăminte mare să-i trimită agiutoriu, să nu-l lasă la nevoia lui. Iară Tain-împărat al Indiei prinsă bucuros și trimisă cu oști multe pre Memnu, căpitanul său. Și trimisă tot arapi negri, indiiiani, cu arme bune de războiu, și cu lefantine, și cu lei învățat la războiu. Și daca sosâră la Troada, marsă Memnu, căpitanul indiiianilor, și să împreună cu împăratul Priiam; și-i păru bine împăratului unde vădzu atâta oaste și-l dăruî bine pre acel căpitan, pre Memnu, și mulțami lui Tain-împărat de bine ce i-au făcut. Și ieșiră troadénii și cu indiiiani la războiu. Iară elenii, unde vădzură totu oameni negri și ciudați, s-au spăriiatu de dâșii și vădzură elivantenile și leii cei învățat, și să foarte îngroziră și să sfătuiră să fugă. Iară Ahileu le dzăsă:

– Nu vă întristați, vitéjilor, că lesne ne va hi a fugi un ceas ș-a dobândi nume rău. Dară întâiu să-i ispitim, să vedem: ce viteji de oameni suntu și cum ieșiră pre margenea apei Scamandrului?¹⁰

Așea să și loviră oștile și să féce un războiu foarte cu scrășcare mare și groaznic, și să amestecară unii într-altii, și să tăiară câtu nu s-au mai tăiatu mai rău nice la un războiu, den câte să bătusără la Troada. Și periră indiiiani mulți, și periră troadéni mulți și periră și eleni mulți, și să féce atâta sânge, cât curea pârécile de sânge până mai sus de genunchiul calului. Și să féce apa Scamandrului roșie preste tot de sânge și să lăsară diasă mai tăierea, cât indiiiani nu știia a fugi, ce tot sâliia sau

să hie, sau să piară. Și piciră elini mulți de lefantine și de leii cei învățați.

Și veni dzuoa carea o sârba și elenii și troadénii, cum le era lor Paștile. Și făcură legătură și giurământu mare să să odihnească oștile 12 dzâle, până vor trece sărbătorile aceii dzâle. Și fură toț ca unul într-acéle 12 dzâle. Și mergea unii la alții de bea și mânca, fără nice o grije. Și îmbla toț fără arme și întra în cetate și ieșia cum le era legătura și giurământul.

Iară în cetatea Troadei era o capiște ce să chema a lui Apolon dumnedzău. Și mergea Ahileu acolo în toate dzâle de să închina. Iară într-o dzî, încă s-au dus să să închine într-acea capiște și s-au prilejit de au fost acolo și o fată a lui Priiam-împărat, anume Polixeniia, foarte frumoasă și ghizdavă. Și numai cum o au vădzut viteazul Ahileu, atâta o au și îndrăgitu și i s-au lipit de inemă, ș-au și poroncitu lui Priiam-împăratu, de-i va hi voia să facă tocmală să-ș dea fata după Ahileu, să facă pacc, să nu să mai bată oștile, nice să să mai vérsă sânge. Iar Priiam-împărat să făcu a prinde bucuros, iară la inema sa gândi moarte lui Ahileu. Și el și amândoi ficionii lui Priiam, Alexandru Parij și cu frate-său Diifov și trimisără la Ahileu să să gătiască, să vie să între în besérica lui Apolon dumnedzău, să facă legătură cumu-i obicina. Iară Ahileu să găti și luă cu sâne pre Odisău și pre viteazul Eanda, carele era ca și Ahileu de viteazu. Și s-au dus tustrei făr nice un viclesug, fără arme, cum li-au fostu giurământul, și întrară în besérecă lui Apolonu dumnedzău; și aștepta să aducă pe Polixeniia, fata lui Priiam-împăratu, să le facă preutul legătură. Iară Alexandru Parij și cu frate-său Diifovu, ei ș-au luat angére mici pre în sânurile lor și marsără în besérecă lui Apolon dumnedzău cu ceialalți împreună, Alexandru la Ahileu și cu frate-său. Și dzăsără cătră Ahileu:

– O, dragul nostru cumnate și dulcele soț a preaiubite surori a noastră, a Polixeniei, bine ți-au adus dumnedzăii; și

ne pare bine că ni-au trimis dumnedzăii voștri de am dobândit cumnatu mai viteazu decât vitéjii lumii.

Și s-au luat amândoi, cu Parij, în brață. Și cum l-au luat Parij în brață, iară Diifov au și scos angériul ș-au lovit pre Ahileu într-inemă. Și cum l-au lovit, cum au și cădzut, mai mortu, în mijlocul beséricii. Și când l-au lovit cu angériul, n-au fost nice Eanda lângă Ahileu, nice Odisăi, c-au fost așteptând să aducă fata împăratului, decii să între și ei în besérecă. Și cum l-au giunghiat, au și ieșitu de s-au dus ș-au dat știre tuturor cetăténilor. Iară Eanda căută și vădzu besérecă închisă și pricepu că nu-i lucru bun, ce au sărit pre diasupra ș-au intrat înlontru, amândoi, cu Odisăi. Și vădzură pre marele Ahileu, unde herbea în sânge, în mijlocul capiștei. Și cădzură preste dânsul și începură a plânge cu amar și dzăsără:

– O, preadestoinice Ahileu, și decât vitéjii lumii mai vitiaz, și dulcele nostru, și bun folositoriu, cum nime nu să află pre tine să rădice mâna lui, nice om să stea împotriva ta, nice ți-au cutedzat nime în toată lumea, dară aceasta în ce chip te găsă?

Iară marele Ahileu încă mai aveca puținel sufletu și apucă de dzăsă:

– Omorātu-m-au Alexandru Parij și cu fratele său Diifov, cu viclesug.

Și numai câtu au grăit atâta, câtu au și murit viteazul Ahileu; și străcară ușa capiștei Eanda și cu Odisăiu și luă Eanda trupul lui Ahileu în spate și-l ducea tot în fugă să-l scoată pre poarta cetății. Iară troadénii prinsără de véste și alergară cu armele-și să apuce mai curund trupul lui Ahileu. Iară Eanda și cu Odisăiu ducea trupul lui Ahileu cât ce mai putea; și daca vedea că-i agiungu, iară Eanda punea trupul lui Ahileu gios și să slobozâia de-i gonii pre troadéni câte o bucată de loc. Și iar să întoreca de lua trupul lui Ahileu și fugii cu dânsul. Iară când au sosât la porțile cetății, li-au găsât încuiate. Iară de pre zădiuri, diasupra, au fost aruncându cu pietri și cu lémne, ș-au fost

săgetând, ș-au fostu aruncând cu zburături, de au fost venind toate acelea deasă ca ploaia.

Iară vitiazul Eanda să mira cum va scoate trupul lui Ahileu, să nu rămâie să hic de răsul troadénilor. Ce cu vitejia lui au spartu poarta cetății ș-au scos cu mare nevoie trupul lui Ahileu pre poartă afar, amândoi, cu Odiseiu, săgetaș și strânciunaș de pietri. Și mult ș-au miratu troadénii, ce vitéji mari sânt elenii, că nu putură o oaste de oameni să ia trupul lui Ahileu de la doi oameni! Ce încă li-au spartu și poarta cetății ș-au ieșitu afară.

Și dusără trupul marclui Ahileu în tabăra elenilor. Și dacă l-au vădzut elenii mortu, plânseră cu amaru și cu jéle marc, tot cu totul și l-au îngropat pre marele Ahileu în câmpii Troadei, aproape de apa Scamandrului, unde au făcut vitejiile céle mari; și-l îngropară cu cinste mare ca pre un craiu mare ce era. Și mai féceră elinii sfat: pre cine vor pune hatman preste oști, să hie în locul viteazului Ahileu? Și trimisără mai de sârgu și adusără pre ficiorul lui Ahileu, anume Piru, și-l pusără mai mare pre oști, în locul tătâne-său. Și să îmbracă Piru cu platoșea și cu coiful tătâne-său și să încinsă cu armele tătâne-său, și-ț părea că iaste Ahileu viu. Și iară începură elenii a ieși la războiu și cu troadenii, și să săgeta, și să tăia în toate dzále unii pe alaltii, de zăcea trupurile oamenilor ca butucii și ca buciuumii. Și să făcusă tot câmpii Troadei loc săpatu de nice iarbă nu mai creștea de războaie multe ce era. Și puția stârvurile în toate părțile. Și de la o vréme începură a să împutina și elenii, și troadénii.

Și vădzură elenii că cu vitejia nu vor mai dobândi cetatia Troada, ce féceră cu tot filosofii elenești și cu toți vrăjitorii, și li să arată cum nu iaste dată să să ia Troada cu războiu niceodată! Ce cându să va lua, numai cu vrun meștersug. Și să sfătuiră: cum vor face și cu ce meștersug vor dobândi Troada? Ce să apucară cu toții și făcură un cal foarte mare de lemnu: și în lungu și în largu era cât au încăput de au băgat într-însu 24 de oameni, tot împlătoșat, și încoifat și cu toate armele lor

cu dâșii; și-i învățară de-i vor carea cumva băga cu acel cal în cetate, iară ei să-ș socotiască vrémea și să le arate sămnu, nescare lumini noaptea, pre zădiul cetății, să vic și să le deschidză porțile să între și ei. Și lăsară elenii acel cal de lemnu acolo, în marginea apei, unde le era catargele, și ci înțrară tot în catarge și să făcură a să duce, cineș pe la țara sa.

Iar când au fost preste noapte, ș-au întorsu înapoi ș-au abătut cu catargele la un ostrov ce să chema Tencdul, împotriva Troadei și ș-au supus cu toate catargele acolo. Iară cându au fostu a doa dzi, căutară troadénii să vadză oștile elenești și nu era necăiuri. Și trimisără străji în toate părțile și necăiuri nu ș-au mai ivit. Și marsără de căutară unde le era catargele și numai ce aflară acolo acel cal de lemnu; și scrisoare aflară acolo, dzăcând așa:

„Noi, toți domniii elenești, și toț împărății și toț craii am socotit că vom dobândi cetatea Troada cu războiul și cu sabiia. Și ne bătum 10 ai și nemică nu mai putum face! Acmu ni-au certat dumnedzăii noștri să nu ne mai batem cu voi, că nu vom mai dobândi cetatea Troada. Dece, ne-am dus cineș pre la împărăția sa și v-am lăsatu acest sămnu de la noi. Cine va mai vrea să să mai bată cu Troada, să vie să vadză cum ni-am nevoit noi în dzece ai și nemică n-am făcut. Décii, să să bată și acela, cine va hi, cu Troada.“

Iară dac-au gășat acel cal de lemnu acolo, l-au dat știre la tot ș-au mărsu, cu mare, cu micu, de l-au vădzut și se mira mult, ce lucru putea hi acela! Și să sfătuiră: ce-i vor face? Unii zăcea: să-l aprindză, să ardă. Altăi zăcea: să-l arunce în mare. Cine, cumu-i părea, așa grăia! Iară dacă vădzură și scrisoarea, dzăsără că iaste adevărat lăsat acel cal, pentru binele cetății. Și orbiră pre toți troadénii și-l lăsară, că era să să străce Troada. Ș-au luat pre acel cal cu toții și l-au băgat în cetate ș-au început a le părea bine. Și bea, și mânca, și să desfăta toți în toate părțile fără nice o grije. Iară dacă ș-au can uitat un lucru: ședzând și

îmbătându-să de veselie mare și cum au fost dormind toți în toate părțile, iară acei oameni dentr-acel cal au ieșitu afară și s-au dus la porțile cetății și-au prinsu portarii și le-au tăiat capetele într-adormit. Și-au și făcut lumini în scăperemintă și-au aprinsu lumini, cum le-au fostu sămnul, pre zădiurele cetății. Și-au vădzut ceilalți eleni de la ostrovul Tenedului. S-au sâlitu mai curund [noaptea], cu catargele, și-au ieșitu pre uscat și s-au dus cu toții la poarta cetății foarte cu mâlcomișul și fără gâlceavă și le-au deschis celalți oameni porțile și-au intrat în cetate toată oastea elenească. Și aflară oamenii pren somnu și începură a-i tăia și-a-i [snopi] den micu până în mare, și bărbați, și muieri, și copii și fete [și] prunci de țită, tot pusără suptu sabie. Și să fece un chiot, și un trăznet, și vaiete și bocete, cât să cutremura pământul și să audzâia vaietele și chioțele până la ceriu. Și curea sângele oamenilor până în ge[nun]che, pre porțile cetății. Și nu lăsară elenii nice un suflet viu den oamenii den Troada. Și deschisără visteriile Troadei și luară de să împlură toț elenii.

Și daca omorâră tot și luară ce au fostu în cetate totu, i-au dat elenii foc cetății și o au arsu până în pământ, cât nu s-au ales nemică de Troada, cetatea cea mare și minunată, ce nu mai era alta ca acéia! Ce era făcută de Tros-împărat, carele era fecior lui Gamnimidu-împărat.¹¹

Iară Menclau-împărat, bărbatul Ileanii, au fostu căutându pre Ileana, muiarea sa, și puțin [era] să-și puie capul pentru dânsa, că câtu un păr den cap de nu l-au omorât troadénii. Ce l-au scosu doi boiari a lui Priiamu-împărat de la Troada, anume Eniia și cu Antinor. Acci doi boiari i-au găsât pre Ileana și i-o au dat în mânu. Și-apoi s-au rugat Menclau, împărat elenilor, pentru acci doi boiari și i-au scos vii, nevătâmaț den Troada, cu fâmeile lor și cu ficiorii lor și s-au dus tocma în Țara Francească acci doi boiari.

Iară Menclau-împăratu și-au luat pre împărăteasă-și, pre Iliana, cu atâta [oști] și cu atâta sânge și cu atâtea morți [și] o

au luat de s-au dus iarăș în țara lui cu dânsa și-au vis^{*} într-un loc până ce au murit.

Vedeți, fraților, ce-au făcut spurcata Ileana și cu spurcatul Alexandru Parij? Acéstea agonisescu dragostele muierești și, încă ales, muiare cu bărbatu și cu împărat, cum au fostu acéia! Iată ce bine și ce cinste au adus Parij tătâne-său, lui Priian-împărat! Că s-au osândit Parij pentru pâinea și socotița care l-au socotit la casa lui. Și el i-au făcut atâta zavistie! Ce cum au făcut, așea i s-au făcut! Și nu numai lui, ce a mii și-a întunecarece, pentru dânsu și pentru spurcata Iliana. Așijderea și carii au fostu capete la îndemnarea stricatuului Troadei dentru eleni, nice unul n-au murit bine, ce toț au murit cu osândă pentru cetatea Troadei.

* Și-au vis – și au trăit.

FIZIOLOG

CUVÂNT DE ÎNȚELEPCIUNE SMERITĂ

Zis-au oarecine către proorocul Samoil, pentru Ieliseiu:
 – Să nu te uiți la fața lui, nici la mărirea trupului lui, că l-am defăimat pre el, pentru că nu caută omul cum caută Dumnezeu, că omul să uită în față, iar Dumnezeu să uită în inimă. Pentru aceia nu să cade nimunui a să lauda din nălțimea trupului sau a cugeta cele înalte, ci numai pentru faptele cele bune să să înfrumusețeze. Pentru că și Nevrod mare și înalt uriaș era decât toți uriași de la Starothi și Og, împărat Vasanului, cel ce era din uriași de la Starothi, nepot fiind lui Rahil, al căruia patul era de fier, de lungu de 9 coți, și de lat de patru coți, și Goliaf, cel de alt neam, și Saul, care era mai înalți decât toți israelitenii. Ci nimic nu le-au folosit lor mărirea trupului, fiind streini de tot de năravul cel bun.

Iar de trăiește cinevaș mult și întru aceia să trufeste, i să scrie ca o pasăre ce să chiiamă fineez.

PENTRU FIREA FINEEZULUI

– Auziți de aceasta pentru pasărea ce să chiiamă fineez, care este de mare cât păunile, iar făptura îi este mai frumoasă și zic pentru ea să fie numai ea singură, neavându s<o>ție și trăiește

500 de ani. Iar când îi vine ei vremea să moară, își cunoaște ea mai înainte moartea ei și merge la răsăriturile soarelui, ducând cu sine multe feluri de mirosoare bunc de scortişoare și de cuișoare din pomi de Valsanului. Și suindu-se la un loc înalt lângă răsărit și întinzându-și aripile, stă și din razile soarelui să aprinde toată și să face tot praf. De ceia din cenușa aceia să naște un vierme și viermele acela iar să prefacă fineez ca și întâi și zboară la Araviia.

PENTRU VÂLTUR

Așijderea spun pentru vâltur că îmbătrânind și orbind și îngreindu-se aripile, zboară la un izvor oarecarile și să cufundă în apă. [D]upă aceia zboară în văzduh și din căldura soarelui și a zădufului vede curat și iar la izvor să întoarcă și să cufundă de trei ori și să înnoiește, precum au fost întâi. Pentru aceia și David-Cântăreț zice: „Înnoi-să-vor ca ale vâlturului tincrețile tale“.

PENTRU PASĂREA NEIASITUL, ADICĂ PELICAN

Așijderea pelicanul, fiind iubitor foarte de pui, că după ce cresc pui, lovesc pre muma lor cu aripele preste obraz. De ceia ea să mânie și începe a-i lovi cu ciocul și-i omoară. Apoi i să face milă iar și plânge preste dânșii trei zile și iar cu ciocul ei își împunge pieptul ei și curgând sângele ei preste pui, iar îi înviiază.

Pilda este așa: așa și Domnul nostru, Iisus Hristos, împunsu-l-au cu sulita în coastă <...> și au ieșit sânge și apă și au înnoit toată lumea.

Iar de trăiește cinevaș viață lungă și pentru aceia să trufest-e, și aceluia înălțarea o vom surpa cu traiul unii pasăre, că spun că pil trăiește 500 de ani, iar inorogul 300, iar corbul 200 de ani.

IAR PENTRU PASĂREA FINEEZ*

Fineez este o pasăre foarte frumoasă și mai frumoasă decât păunile, că păunile are chip de aur și de argint, iar fineezul are chip înpărătesc și poartă pre capul lui cunună de aur înpodobită cu pietre scumpe și călțuni în picioarile ei sânt ca ai înpăratului. Și lăcuiește aproape de Cetatea Soarelui și petrece 9 ani în chedri<i> Livanului nemâncată, numai ce să hrănește din Duhul Sfânt. Iar după acei 9 ani își umple aripile sale de miroase bune și după ce toacă preotul de la Cetatea-Soarelui, îndată să duce pasărea aceia la preot și întră amândoi în biserică. Deci șade preotul împreună cu pasărea pre stepena biserici<i> și îndată arde pasărea accia, într-acel ceas, de să face cenușă. Și ducându-să preotul și dimineața viind iar, o găsește mititică, iar când vine a dooa zi, o află desevărsită, precum au fost întâi. Și sărutându-o, să duce pasărea iar la locul ei, unde au lăcuit.

Pentru aceia, o, amar celor ce n-au crezut învieri<i> Domnului, precum ticăloși<i> <...> care n-au priceput, nici pricep, ci să îndoie[s]c pintru accia de învierea lui Hristos cea de a treia zi. Dar cum pasărea aceasta să topește și iar singură să înnoiește?

PII [D]Ă PENTRU PII.

Pil să paște prin munți și pornindu-se la pășune află o iarbă ce să chiiamă manguran și mănâncă dintr-acea iarbă și el, și soția lui și să înfierbântă spre pohtă să să gonească. Și când va să nască puiul, îl naște în ap[ă] și acolo crește până să întărește de poate sta pre picioare. Pentru aceia pil o gadină mare este și nu are picioarele genuche și umblă mult loc de caută vreun copaci gârbov ca să să odihnească. Și sânt vânători care-i cunosc odihna lor și vine vrăjmașul om și taie copaciu<l> până la

* Vezi explicațiile pasărilor și animalelor care apar în text, la glosar.

jumătate. Și când vine pil ca să să odihnească, să razămă de copaci, iar copaci cade deodată cu pil. Și căci n-are genuche, nu să poate scula și viind vânătorii, îl prind.

Pilda. Căzut-au pil cel mare și au răcnit foarte tare și au venit un pil să-l rădice și n-au putut și au venit și alți 12 și nici aceia n-au p[u]tut. După aceia au venit și alt pil mic și acela l-au rădicat. Tâlcul este așa: pil cel mare ce au căzut să tâlcuiește Adam, iar cel ce au venit să-l rădice este Moisi, iar cei 12 ce au venit să-l scoale sânt cei 12 Apostoli, iar pil cel mic ce l-au rădicat este Hristos, că el au scos pre Adam și pre Eva din iad. Iarba aceia ce mănâncă pil să închipuiește pom neascultări<i>, din care au mâncat Adam și Eva și au greșit.

PENTRU LEU, CĂ LEU<L> ESTE ÎNPĂRAT
TUTUROR HERILOR. CUVÂNT PENTRU LEU

Leul este împărat tuturor herilor și are întru sine trei lucruri.

Întâi lucru este: când îl naște leoaica, îl naște mortu și foarte mititel și zace mort până când vine leul și suflă în fața lui și înviiază, precum și Domnul Dumnezeu au suflat întru Adam și au înviiat.

A doilea lucru este: când doarme, el nu-ș închide ochi<i>, ci cu ei privește și de vânători să strejuieste.

Așa și tu, oame, au mâncând, au dormind, au bând, mintea ta totdeauna să fie la Dumnezeu și să te strejuiesti de diavolul, ca să nu te afle fără de rugăciune și te va birui.

Al treilea lucru este: când merge, își astupă cu coada lui urmele sale, ca să nu-l afle vânătorii.

Așa și tu, oame, când vei să faci milostenie, fă-i pre ascunsu, ca să nu te afle vrăjmaș și vei rămânea fără de folos.

CUVÂNT PENTRU ZÂMBRU

Zâmbru <l> lăcuiește prin pustii și nu bea totdeauna apă, adică des, ci numai într-o lună o dată. Și când va să bea, merge la izvor și, uitându-se în apă, plânge foarte. Și apoi bând apă, să înbată și să înveselească ca și de vin și umblă prin pădure bătându-se și luptându-se cu copaci <i>. Și află vreo giușmăneală și-și bagă capul într-accia și adormind, zace ca un mort și aflându-l vânătorii <i>, îndată îl prind și îl ucig.

Pilda. Așa și tu, oame fără de minte, nu tot mânca și bea din destul, ci să-ți fie mintea la Dumnezeu, ca să nu te afle vrăjmașul, diavolul, în viață lumească fără de rugăciune și te va birui, ci să-ți fie totdeauna mîntuieala la cele dumnezeiești.

CUVÂNT PENTRU CERBU

Cerbul trăiește 50 de ani, iar când îl grăbește bătrânețea și să pricepe, umblă prin munți mirosind și căutând șarpi suptorii prin găuri. Și deaca află vreun șarpe, îndată îl <în>ghite întreg și alcargă foarte tare și să cufundă cu totul în apă și bea apă multă. Și deaca bea apă, nu moare, ci mai trăiește alți 50 de ani, iar de nu va bea apă el, curând el moare. Pentru aceea zice proorocul: „Precum dorește cerbul spre izvoarele apelor, așa dorește suflet mieu de tine, Dumnezeule!“.

Pilda. Așijderea și tu, oame, trei înnoiri ai într-o tine: botezul, curăția și pocăința. Pentru aceea, deaca greșăști, aleargă în biserică la izvorul vieții, în care este învățăturile cărții și tâlcurile proorocilor, și bea apă vie și te vei mântui.

PENTRU INOROG

Inorogul este o fiară mare foarte și are nasul de os și-i trece peste gură și-i ajunge la barbă. Și nu poate cu buzele a lua nimic să mănânce, fără numai iarba care șade drept, aceea o

paște, scoțând limba pre de o parte de nas, o trage. Iar când vede orice fel de fiară, o ajunge și-și înfige cornul lui într-însa și o poartă în cornul lui. Și după ce să înpute în cap lui fiara, începe a să scurge și pică pre limba lui, a inorogului, și accia îi este băutura.

Oare vedeți, fraților, cum îi este viața lui? Și acela de trei ori proslăvește pre Dumnezeu zioa și batjocorește pre toate herile.

Pilda. Așa și tu, oame, vezi cum este acea fiară și cum este viața ei? Acela decât toate hiiarale să laudă și pre Dumnezeu nu-l uită. Adu-ți aminte și tu de Dumnezeu și nu te rătăci cu mintea la pocăințele lumești, ci te nădăjduiești la Domnul, iar nu la avuția ta! Nici neamului tău să nu te nădăjduiești, ci [d]e dreptate să te veselești, că Dumnezeu e ajutor dreptății <i> și pre săraci nu-i uită. Și spre Domnul aruncă-ți grija ta și Acela te va hrăni.

PENTRU BOU CUVÂNT

Boul este de slujba omului și are inimă fără de răutate și cugetă tot bine la lucru și are pornire mare la curvie. Și când află loc unde ar fi ucis niscariva boi sau vaci și sânge de al lor, mirosește pământ și strigă din inimă, zicând:

– Slavă Țic, Stăpâne, Cela ce ne-ai făcut pre noi din pământ și iar în pământ dupre pământ mergem.

Și alții, auzind, aleargă unul după altul, așa strigând.

<Pilda>. Așa și tu, oame, din pământ ești și iar în pământ vei să mergi. Și pentru ce nu mergi după prietenul tău să-l petreci până la groapă plângând și cu lacrimi slăvind pre Dumnezeu? Că și tu vei să mori. Deci iubește pre soții tăi și nu te scârbi, ca măcar cu sufletul să te ostenești să nu ți-l pierzi, ci măcar ca boul să jălești pre prietenul tău.

CUVÂNT PENTRU LUP

Lupul este o fiară foarte apucătoare și când nu află stârvu să mănânce, el iese la loc, la largu, și căutându la cer, la Dumnezeu, să roagă cu mare glas, zicând:

– Doamne, Tu m-ai făcut și mi-ai zis așa: nici iarbă să nu mănâncu, nici lemne să roz, ci din dobitoacile cele vii să mă hrănesc. Pentru aceia trimite noo, D<o>amne, trimite-ne!

Și auzind cei mai mici, soțiile lui, așijderea și ei strigă tot acel glas:

– Trimite noo, Doamne, trimite-ne!

Și atuncea îi aude Domnul și le trimite lor hrană și nu le lipsește.

Pildă. Așa și tu, oame, aleargă <la> biserică și te roagă înaintea <Domnului> pentru păcatile tale și Dumnezeu nu te va părăsi de mila sa și-ți va trimite iertăciune sufletului tău, că au zis: „Celor ce cere îi voi da și celui ce bate îi voi deschide“.

CUVÂNT PENTRU VULPE

Vulpea este o fiară viclană, că ea, deaca flămânzește și nu găsește de mâncare, ea iese la loc unde e soare și să culcă, să face ca o moartă, numai adiind. Deci pasările văzându-o așa, li să pare că este moartă și să suie pe ea și începe a o scobi, iar ea îndată julește pă câte una dintr-însele și o mănâncă și cu aceia să hrănește.

Pilda. Așa și diiavolul, când va să facă omului zmințeală, îl povățuiește pre cale rea și ascunde a cunoaște răul lucru, până când, îndulcindu-se pre încet, să învată năravul cel rău și așa îl are în veci.

PENTRU FI[IA]RA GORGONIIA

Gorgoniia are chip muieresc ghizdav și curvă este. Peri<i> capului ei sânt șărpi, iar vederea ei este moarte. Și joacă, și râde la vremea ei, și lăcuiește în Munții Apusului. Și când îi vine vremea ei să să gonească, începe a striga de la om până la dobitoc, pre leu și pre pasări și pre șărpi, și zice:

– Veniți la mine!

Și câte heri audu glasul ei vin la ea și cum o văd pre ea, îndată mor, că ea înțelege limba tuturor hiarălor. Și în fieștecare limbă începe filosoful a vrăji, pentru că ei pricep meșteșug ei din stele, când sânt zilele de să gonește ea. Deci mergând la locul ei, de departe vrăjitorul începe a vrăji și a chema pre leu și pre alte heri. Și când ajunge vrăjitorul la limba ei, de o înțelege ea, îl cheamă și îi zice ei:

– Sapă groapă și-ți bagă capul tău, adică să nu te vedem și să murim. Apoi voi veni și voi zăcea cu tine.

Și așa face. Deci mergând atuncea vrăjitorii, o taie uitându-se înapoi, neuitându-se la capul ei, până îl bagă într-un vas. Iar când văd pre un șarpe sau om sau altă fiară arată capul gorgoniei și îndată încremenește. Pentru că și Alixandru Machedon o au avut, pentru accia b[i]ruia toată lumea și limbile.

Pilda. Așa și tu, oame, să-ți aibi mîntea ta la Dumnezeu și prea lesne vei birui puterile drăcești.

CUVÂNT PENTRU ASPIDĂ

Aspida este veninată și lăcuiește bărbat la răsărit, iar muicrea lui la apus. Și când le vine lor vremea să să gonească, să împreună amândoi. Deci muicrea căscând gura, iar bărbat își bagă capul pre gura ei înlăuntru și acolo hărăște sămânța. Începând, ea naște doi pui și când vor să nască, ei rod pânteccele maicii lor și ies, iar ea moare. Deci ei cresc și iar să

desparte și să ducă bărbat la răsărit și muierea la apus. Și unde zace, ea arde pământ ca paile din arii. Iar vânători<i>, când vor să o prinză, strângu iarbă verde foarte multă și o pun înprejur cuibului ei. Deci întră ei în câte o groapă și strigă foarte tare cu o surlă. Deci ea auzind glasul, să mânie și suflând preste iarba cea verde, să usucă și iar își apucă cu coada urechile sale să nu auză glasul omului. Deci omul iar strigă, iar ea iar suflând des usucă copaci<i> și omul iar strigă, iar ea de mânie să sugrumă cu unghiile ei. Și așa mergu vânătorii de-ș iau din ea ce le trebuie. Pentru aceia zice proorocul: „Ca o aspidă surdă ce-ș astupă urechile ei să nu auză glasul celor ce o strigă, ci otrăvindu-să de la cel înțelept, să otrăvește și moare pentru glasul omului“.

Pildă. Așa și tu, oame, vezi pre aspidă cum o omoară pui<i> ei ce-i naște? Iar tu să te ferești să nu necăjești pre părinții tăi cu cuvinte rele, ci, de vei grăi cuvinte bune, și tu iar cuvinte bune vei auzi. Să nu slobozi și tu ca aspidă foc și de glasul omului pieri. Și iar când îți va veni vreo scârbă lumească, du-te la biserică la închinăciune și te roagă cu lacrimi la Dumnezeu și să va depărta de la tine vrăjmașul.

CUVÂNT PENTRU ȘARP[E]

Șarpele este o jâganie veninată decât toate lucrurile și au făcut Dumnezeu să aibă vrajbă cu omul. Deci când merge să bea el apă, își varsă veninul la margine, ca să nu între cu veninul în apă, ca să nu venineze apa aceia și să bea cinevaș și va muri.

Pildă. Așa și tu, oame, când ai venin în inima ta, lasă-l și nu întra cu el în biserică, ca să nu mânia pre Dumnezeu și vei goni pre îngerul cel ce te păzește, ci întâi te iartă cu toții și-ți împacă inima ta, apoi întră în biserică. Că șarpele, văzând pre om, fuge de ar putea să să ascunză undevaș, iar ajungându-l omul, el își încolăcește tot trupul și-ș acopere capul său, ca

d<o>a<ră> di l-ar putea păzi întreg și iar să vindecă cu trupul lui, iar dacă-i va sfârâma capul lui, de ce[ia] trupul pieri.

Așa și tu, oame, tot trupul tău de va fi rănit, iar sufletul tău de-ți va fi întreg și drept către Dumnezeu, apoi și trupul tău să va vindeca, iar de-[i] vei pierde sufletul, toate ale tale vor peri. Și ce vei folosi atunci?

CUVÂNT PENTRU ENDROP

Endropul este în mare domnu tuturor peștilor și este chipul lui ca și calul și are coamă și coadă, iar spatele este ca și al peștelui și încungi[u]ră toată marea. Și este în oarecare loc al mării pește mic cu chip de aur și acela este împărat tuturor peștilor și zace la un loc. Și vine la dânsul endropul și împreună cu toți peștii și să închină ca unui împărat, o dată într-un an. Și iar să întorcu și să ducă fieștecă pește la locul lui. Și când să întorcu, merge partea cea bărbătească înnaite și leapadă sământa și după dânsii merg[e] partea cea fâmciască și adună sământa și așa să rodesc.

Pildă. Endropul să chiiamă dascălul biserici<i>, iar peștii norod, iar peștile cel de aur credința creștinească. Viind, să închină în biserică. Pentru accia tot creștinul zioa să cinstească pre împăratul, iar noaptea să să roage lui Dumnezeu, că împăratul numai trupul judecă, iar Dumnezeu și trup, și sufletul, pre amândoi. Și cine va fi plăcut lui Dumnezeu și de împăratul va fi cinstit.

CUVÂNT PENTRU HINNIA

Hinnia este în mare și nu are nici picioare, nici pene, ci este ca un ghem peste tot. Perii lui sânt ca de arici și stă într-un loc, iar când simte că va să să turbure marea de furtună, el strânge pietre și să acopere pre el ca să nu-l lepede marea afară, că apoi n-are putere a să mai întoarce iar acolo, la locul l[ui].

Pilda este așa: așa și tu, oame, să aibi viață bună și blândă către vecinii tăi, ca, de te va ajunge vreo nevoie, să te acopere prietenii tăi și nu vei peri. Nu zice: „Bogat sânt și voie am la stăpânul mieu și nu-m este frică de cei mai mici“, că nu știi când va veni asupra ta necazul. Pentru aceia și pre cei mici să-i cinstești ca și pre cei mari.

Până aicea am scris pentru gadini și fieri, iar de aici înaintea pentru pasări.

CUVÂNT PENTRU VÂLTUR

Vâltur trăiește 100 de ani și-i crește vârful nasului peste falcă și nu poate vâna, că, orbindu-i ochii, el zboară la înălțime, că nu vede. Și lăsându-se în jos repede, își frânge ciocul de o piatră, care trece în jos, peste falcă. De ceia să scaldă în Izvorul Aurului și merge înprotiva soarelui. Și deaca să încălzește, cade de la el firea cea de bătrânețe și să întinerește. Pentru aceia și David zice: „Înnoi-să-vor ca ale vâltu<ru> lui tinerețile tale“.

Pilda. Așa și tu, oame, deaca îmbătrânești, suie-te la înălțime, adică la părintele cel sufletesc, și-ți ispoveduești păcatele tale și te spală cu lacrimile tale și te încălzește cu slujba biserici<i> și așa vei scăpa din păcat.

PENTRU ȘOIMU ȘI HĂRET

Ca și vâltur este hărețul, așijderea și șoimul, tot o făptură au. Și deaca nascu oăle șoimoaica și hărețoaica, nu pot ieși pui dintr-însele, din ouă, până nu să duc bărbați<i> lor în Valea lui Iov și aduc pietri di acolo și atunci ies pui.

Și mai au și alt lucru: când n-au hrană, ei postesc 40 zile, iar deaca află stârvu din care să fie mâncat ei 40 de zile, ei o mănâncă numai o dată într-o zi.

Și alt lucru încă mai are șoimul, că are un fulgu albu în fruntea lui, de-i luminează noaptea ca o stea înaintea lui și arată lui sânge pă unghia piciorului drept, care sânge îl în[d]reptează unde s-ar fi făcut stârvul.

Pilda. Așa și tu, oame, socotește viața lor, că aceia așteaptă și caută stârvul să mănânce, iar tu, oame, gândește la ceasul morții și te pocăiește, că șoimul aduce pietre pentru născutul puilor, iar tu caută piatră pravila biserici<i> și te nevoiește pentru bunătățile sufletești și miluiește pre săraci și ajută mișailor, că și Hristos, fiind bogat, au sărăcit pentru noi.

CUVÂNT PENTRU STRATOCAMIL

Stratocamil este o pasăre mare și deaca naște oăle, le duce în apă și șade lângă apă, cu ochii căutând la oa<u>ăle sale. Și de-ș va întoarce ochii încătroova, îndată să stârpească oule lui. Și când va să doarmă, cu un ochiu doarme, iar cu alt neîn[ce]tatu să uită la oaoă. Și iaste și alt lucru, că este o jâga<ni>e de lungă de 50 de coți, asemenea șarpelui, anume aspidă, și deaca vede pe stratocamil că au născut oaoăle, ea vine și să uită, au doară cumva își va întoarce stratocamil ochii într-altă parte, să sufle peste oaoă, să să stârpească. Și tot acolo stă și aspidă 40 de zile. Până când scoate pui stratocamilul, iar nu să duce nicăiri, ci născând pui, iar să duce.

Pilda. Așa și diavolul, când vede pr[e] vreun om că să nevoiește pentru bun[ă]tăți, la<să> toate și tot lângă el stă, ca să strice bunătățile lui. Pentru aceia, oame, mintea să-ți fie la Dumnezeu și la biserică, ca să nu aibă vrăjmaș<u>l ce-ți face.

PENTRU GRIPSOR CUVÂNT

Gripsorul iaste mai mare decât toate pasările ce zboară și lăcuiește în pământu<l> lui Ioan, lângă Marea Ochiiianului. Și când răsare soarele și-ș varsă razile sale, iar el își tinde aripile lui

și acoperă razile soarelui și mai viind și alt gripsor, stând lângă el și strigând amândoi deodată:

– Vino, dătătoriule de lumină, și luminează lumii!

Deci precum stau acești gripsori, așa stau Născătoarea de Dumnezeu și Arhanghelul Mihail de înblânzesc pre iubitoriul Dumnezeu pentru pacea creștinilor.

Pilda. Pentru aceia și tu, oame, socotește pre cine vei avea ajutor de nu ve<i> da singur pen<t>ru sufletul săracilor ca să să roage stăpânului Hristos pentru tine, că acest ajutor în neazuri nu avem, fără numai pri Dumnezeu.

CUVÂNTU PENTRU COCOR

Cocorul iaste o pasăre foarte cântăreață și adunându-se ei seara, când vor să ado<a>rmă, își pune pre unul dintr-înșii streajă, ca să-i strejuiască. Și acela luund o piatră întru picior, o ține sus, iar în celălalt stă. Și dormind, îi cade piatra din picior lui, iar el îndată strigă cu mare glas. Și deșteptându-se soțiile lui, să strejuiesc și iar pun pre altul de-i strejuiește.

Pilda. Așa și tu, oame, deaca auzi glasul bisericii, deșteaptă-te și aleargă la slujbă, că biserica te va păzi pre tine de diiavolul, că scrie pentru toacă, de zice: „Eu am fost copaci în munte îmbrăcat cu coajă și cu ramuri înfășurat și cu frunză înpodobit și viind omul, m-au tăiat și m-au adus la slujba bisericii<i>, ca să chem drepti la mântuire și păcătoș la pocăință. Deci cei ce auziți glasul mieu nu vă leneviți pre voi, ci veniți la slujba bisericii și veți dobândi iertăciune!“.

CUVÂNT PENTRU STÂRCU

Stârcul iaste iubitoriu de pui foarte și de la jumătate în sus iaste suptire și la piept gros. Și nu fuge di<n> cuibu<l> lui niciodată, când bărbatul, când muierea, precum și Domnu<l> nostru, Iisus Hristos, nu să depărtează de ceri nici pre pământ.

Pilda. Dar tu, ticăloase oame, pentru ce slujăști păcatului neîncetat? Au nu știi că nici întru adâncu, nici în văzduh nu te vei putea ascunde? Și ce răspuns vei da pentru faptele tale, deaca nu faci nici milostenie, nici rugăciune? Pentru că știi că toate ți le-au supus ție Dumnezeu, hierile și dobitoacele și pasările cele zburătoare [și] rodurile pământului, pentru odihna ta, ca și tu din binele ce ți l-au dat Dumnezeu să faci bine sufletului tău. Iar tu aur și argint îl ții la tine și necăjești săracii, întru care lăcuiește însuș Dumnezeu. Bogat fiind, au săracit pentru noi și s-au dat la muncă și tu Îl uiți pre Elu.

CUVÂNT PENTRU PĂUNE

Păunile este mai frumos decât alte păsări și are podoabele mari și umblă cu mare gingășie. Și înnălțându-se, i să pare că ar fi ca un înger, iar deaca-ș vede picioarele lui și unghile lui ca de găină, atuncea o<h>tează și să smerește și să lasă mai jos decât toate păsările.

Pilda. Așa și tu, oame, deaca-ți dă Dumnezeu bogăție, nu te înnălta, deaca pricepuși, pentru că toți sânt făcuți de un făcător, că cine au făcut pre împăratul, tot acela și pre cel sărac.

PENTRU PORUNBU

Porunbul este mai blând decât toate păsările și toți o dată zboară și să strejuiesc de uleu.

Pilda. Așa și tu, oame, fii treaz și te strejuiește despre diiavolul, ca să nu te vâneze și te va trage la el. Vezi pasările și herile cum să streju<ie>sc de vânători? Și tu te păzește de diiav[o]lul și mergi la biserică și rabdă ocările de la oameni, ca să ieși de la Dumnezeu cunună. Și fii întreg întru toate ca porunbul și nu te scumpi de la cela ce țe-au dat ție Dumnezeu, pentru că bogăția aicea rămâne, că omul scumpu este ca o noapte întunecată, nevăzând, care nici știe încătroc merge.

PENTRU TURTUREA

Turturea este foarte iubitoare de soția ei, cât, deaca-și pierde soția, îl tot j[ă]lește foarte, nici mănâncă, nici bea apă limpede, nici pre ramură verde nu șade.

Pilda. Așa și tu, oame, deaca pierzi pre prieten<ul tău cel iubit, aseamănă-te turtureii, ca să-ți preimească Domnul rugăciunea ta și-ți va da ce vei pohti.

CUVÂNT PENTRU PRIVIGĂTOARE

Privigătoarea este o pasăre foarte cântăreată și deaca să adună cu soția sa, au tocmeală așa, de doarme unul până la miezul nopții, iar celalalt îl strejuiește, șade 12 ceasuri, proslăvește pre Dumnezeu și de la miezul nopții până la zioă îl strejuiește celal[a]lt și aceia doarme. Iar deaca să face zioă, amândoi împreună proslăvesc pre Dumnezeu.

Pilda. Așa și tu, oame, [a]u șazând, au dormind, au ce lucrând, totdeauna să lauzi pre Dumnezeu și nu vei fi lipsit orice vei pohti.

PENTRU GHIONOAI

Ghionoaia este o pasăre foarte peștrită și tot zboară din copaci în copaci și ciocănește cu ciocul, iar cu urechea ascultă și deaca află copaci tare, ea zboară în altă pădure. Deci unde găsește vreun copaci găunos, atuncea scobește copaciul și-ș face cuibul într-însul și nu mai fuge de acoloa până când cade copaciul.

Pilda este așa: așa și diiavolul tot umblă de la om la om, ispitindu-i. Și deaca află că e omul temător de Dumnezeu și vine la rugăciune în biserică, [e]l fuge de la el, iar de găsește pre om slab despre Dumnezeire, să încuibeză în el și nu iese lesne.

PENTRU PUPĂZĂ CUVÂNT

Pupăza este o pasăre peștrită și deaca-și scoate pui, îi hrănește până cresc și zboară. Iar după ce zboară pui<i>, atuncea întră părinții lor în cuibu și zmulgându-și aripile lor, să fac tineri ca și p[ui]<i>. Deci îi hrănesc pui<i> lor până le cresc lor aripile și apoi zboară toți împreună.

Pilda. Așa și tu, oame, poartă-ți grija pentru părinții tăi, că dă nu vei milui pre părinții tăi, nici lui Dumnezeu nu vei fi drag, nici părinților tăi nu vei fi plăcut, că părinții sânt ca și Dumnezeu. Deci te învață și tu de la pui<i> pupezii.

CUVÂNT PENTRU RÂNDUREA

Rândurea este o pasăre blă<n>dișoară și să duce la Ierusalim pentru hrană iarna și iar vine la oameni pentru pui. Și când va să-ș facă cuibul, îl face în casele oamenilor sau deasupra apii, pentru că are vrajbă cu șarpele rândurea. Căci i s-au lăudat șarpele ei că fiind ei cu toți în corabiia lui Noe, atuncea au trimis șarpele pre tăune, zicându-i să să ducă să guste, să vază ce sânge va fi mai dulce din câte sânt. Și auzind rândurea, păziia când să va întoarce tăunile să spuie șarpelui. Și întâlnindu-l, l-au întrebat rândurea, iar deaca au auzit că al omului este mai dulce decât toate și va să spuie șarpelui, atuncea rândurea i-au rupt limba, să nu spuie șarpelui.

Și mai are și alt lucru, că deaca <s>coate pui și va naște vreunul dintr-înșii orbu, atuncea să duce mumă-sa în pustie și aduce ierburi de pune pre ochi lui și îndată vede.

Pilda. Așa și tu, oame, deaca ți să înmulțesc păcatele, caută vedere de la Dumnezeu, pentru că păca<te>le sânt orbiciunea oamenilor, ci aleargă la duhovnic și ia învățatură și să vor lumina ochii tăi. Și nu fi ca un pat, clătindu-te, și toate răotățile li bagi în sufletul tău, ci îndrăznește și aleargă la doftor, ca să [s]capî din boalele sufletești. Și iubește pre cei ce te urăsc, ca

și cum te-ar cînsti, că rîndurea are vrajbă cu șarpele și pentru aceia la oameni vine. Iar tu, pentru păcate, scapă la Dumnezeu.

PINTRU POTÂRNICHE

Potârnichea este o pasăre foarte măiastră, că deaca-ș face cuibul, nu-i ajunge numai oule ei, ci mai fură și după la altele oă și mai mult să bucură pentru oule cele streine decât de ale ei. Iar după ce scoate pui și-i cresc și zboară, aceia își cunosc pre muma lor și să duc la mumile lor care le-au născut, iar ea rămâne în mare necaz și jale.

Pilda. Așa și tu, oame, când jăfuiști cele streine și te bucuri de dânsile mai mult decât de ale tale și când te vor afla, au nu știu câtă jale te va întâmpla și mai mult te vei păgubi?

CUVÂNT PENTRU ALBINĂ

Albina, precum zice prorocul Iezechiil, este mai mică decât toate cele zburătoare, însă este foarte meșteră și zburătoare și rodul ei este mai dulce decât toate și mai de treabă decât toate bunătățile. Și nimeni nu poate pricepe lucrul ei și e minunată în ochii tuturor. Osteneala ei luminează bisericile tuturor sfinților și chiiamă spăsitoare de sufletele creștinilor. Și omul nici nu o paște, nici nu o înbracă, ci toate cele de treaba ei își aduce ea și pentru om s-au făcut.

Pilda. Așa și tu, oame, părăsește-te de răotăți și-ți adă aminte de ceasul morții, cum vei să răspunzi, și te apucă de bunătăți până nu să închid ușile pocăinții, că apoi vei rămânea afară din cetate, plângând și jăluindu-te în veci.

Dumnezeului nostru mărire în veci! Amin.

ARCHIRIE ȘI ANADAN

ÎNVĂȚĂTURA LUI ARCHIRIE,
CUM ÎNVĂȚE PRE NEPOTU-SĂU,

PRE ANADAN, DE TOATE ÎNVĂȚĂTURILE

Adecă eu, Archirie, învățaiu pre nepotul meu, pre Anadan, nepot de soră, întru zilele lui Sănagrip-Împărat den Țara Dorolui.

Și era Archirie prea înțelept și boiarin mare la acel împărat. Și Domnu [nu] i-au dat feciori de trupul său, ce luă pre nepotu-său, pre Anadan, și-l hrăni tot cu miiare și cu pâine albă și cu vin bun. Și-l cresc, și-l învăță carte de besearecă, și începu a-l învăța mândrii frumoase și înțelepciune și minte mare să aibă. Și zisă:

„Fătul meu, Anadane, întâi, să nu faci negoț cu boiarii, nice să cumperi marhă de furat, căce că vei pierde bucatele tale.

Fătul meu, Anadane, pre tată-tău și pre mumă-ta să-i cînstești, să nu-i blastămi, că nu-ț va da Dumnedzău feciori, nici-ți va da bucate cu blagoslovenie, nice vei împlé bine.

Fătul meu, Anadane, cine va grăi cu rău cătră tine, tu cu blândețe cătră dânsul să grăiești și să-i răspunzi cuvânt bun, că omul năprasnic curund răspunde omului cuvânt rău, iară apoi să căiaște și-i pare rău.

Fătul meu, când vei sluji la domnu și va fi nebun domnu-tău, iară tu să nu-i zici că easte nebun, ce să faci zisa lui, deci, ver fi miluit de dânsul.

Fătul meu, nici să fii foarte vorovitoriu înaintea domnu-tău, nici grabnic, că vei greși.

Fătul meu, și la zile mari să mergi la besecareă și mai vartos dumineca.

Fătul meu, unde vei vede omul plângând, acolo să mergi, să-l mângâi și să-i aduci aminte că va muri și el.

Fătul meu, când veri hi om mare, tu te pleacă înaintea oamenilor.

Fătul meu, și mâniia nu Ț-o vărsa curund, că apoi-Ț va părea rău și nu ve*i* pute folosi.

Fătul meu, ține-Ț mâna de <fu>rtușag și de ucideri de om și limba de cuvinte réle; și te feréște de curvie și mai vartos de muiarea curvă cu barbatu, că-Ț va mânca capul.

Fătul meu, Anadane, de om înțelept să ascuți ce <te> va învăța.

Fătul meu, nici să sapi groapa altuia, că apoi tu ver cădea într-însa.

Fătul meu, când vei vrea să faci vreo tocmală bună sau vrun lucru bun, să socotești foarte bine întâie cum va cădea apoi.

Fătul meu, pă omul înțelept, de-l veri învăța, el te va asculta, iară nebunul, macar cu toiagul [de] l-ai bate, nu ști nemică.

Fătul mieu, să nu iai camătă cu aslam, că camăta cu aslam orbéște ochii omului și-i va piiarde sufletul.

Fătul meu, mai bine sluga direaptă și bună decât fratele nebun și rău, și îndărăpnic.

Fătul meu, mai bine să zacă omul o boală grea decât să lăcuiască cu muiarea rea.

Fătul meu, toate să dai și să-i arăți muierii, iară minte sănu o dai, nici să o arăți.

Fătul meu, când vei să grăiești cu domnu-tău, să aibă cuvântul trei porți: o poartă la inimă, alta în grumazi, al treile în gură, și de-acia să grăiești, că cuvintul, daca-l laș din gură,

nu-l poți agiunge nice [cu] calul, nice cu ogarul, nice cu șoimul, ce, câtu-l grăiești, așa tréce.

Fătul meu, omul înțelept să-l miluiaști și să-l socotești, că Dumnedzău pre tine va milui.

Fătul meu, cându vei avea un vecin rău, socotéște-l și-l cinstéște, că Dumnedzău pre tine va milui și el nu-Ț va pute face rău.

Fătul meu, să te ferești de cuvânte sprentare, să nu le grăiești fără ispravă și mincinoase, că mi<n>ciuna cade ca plumbul în fundul apei, iară apoi iase ca frunza în fața apei și-l știu toți.

Fătul meu, mai bine să porți pietri cu înțeleptul, decât să șezi la masc cu nebunul.

Fătul meu, cine te va lovi de o parte de față, iară tu să întoarci și ceaalalte față de parte.

Fătul meu, cine va arunca în tine cu piatră, tu aruncă cu pâine într-însul, că piatra să va întoarce la dânsul, iară pâine va veni la tine.

Fătul meu, cine-Ț gândește rău, tu gândește lui bine, că Dumnedzău va fi cu tine.

Fătul meu, mai bine înțeleptul să te bată, decât nebunul să te cîntească.

Fătul meu, când mergi la casa omului, nu ședea mult, că apoi te va goni. Mai bine să-i paie rău că te-ai dus, decât să-Ț caute rău că șezi.

Fătul meu, noaptea să nu mergi fără arme, nici în cale, că nu ști ce te tâmpină.

Fătul mi[eu], în cale să nu mergi fără pâine, tot să aibi pâinea ta, să nu te nedejduiești pre d[ă]sagii altuia, că poamele în sânul [altuia] să zdro[bă]scu și putredescu.

Fătul meu, cându-ți spune omul învățatură bună, ca și când ai bea niște apă bună dintru fântină récc, așa éste învățatura cea bună“.

Eu, Archirie, învățaiu toate înțelepciunile pre nepotu-mieu, Anadan, și gândiiu să-l duc la Sanagrip-Împărat să slujască. Și-l duș și-l curteniiu la domnu-mieu și grăiiu domnu-mieu:

– Să slujască nepotu-mieu, Anadan, la dumneata, că cu sănt bătrân și el easte tânăr, iară pre mine mă vei ierta și mă vei lăsa să mă duc să mă odihnesc la casele méle.

Și zisă împăratul:

– Pasă de te odihnește la casele tale, iară cându-mi vei trebui, eu te voiu chema. Iară nepotu-tău boiarin mare va fi la mine.

Și să închină Archirie și-ș luo zua bună de la împăratul și să duse. Și ședea acasă de să odihnia [la] casele sale. Iară Sanagrip-Împăratu pusă pre Anadan logofātu mare în locul [lui] Archirie. Și era preacredincios la împăratul.

Iară Anadan gândi rău unchiu-său, lui Archirie, și tot socotii cum va face să pîlăză pre unchiu-său, pre Archirie, și să fie volnic pre satele lui și pre bucatele lui, și pre casele lui. Ce șezu de scrise carte minciunoase și o pecetlui cu pecete împăratului și o trimise la Archirie.

Și așa zise în carte: „Eu, Sanagrip-Împărat, scriu la tine, Archirie, pace și sănătate, la nedejduința mea. Alta-ti fac știre: în ce ceas vei vedea carte mea, iară tu să te scoli de acolo cu toată țara mea, cum vei putea mai tare și curund ca să vii la mine că ne împresură oastea grea turcească.“

Și, dacă văzu Archirie cartea împăratului, el crezu. Și îndată strânse oastea mare foarte și purceasă la împăratul Sanagriputu, ca să-i fie într-ajutoriu. Și deca să apropiară oștile lui Archirie, iară Anadan văzu și mărse la împăratul și pârî pre unchiu-său, pre Archirie. Și zise:

– Doamne, împărate, știi Mă[riia ta că unchiu-mieu] Archirie s-au rădicat cu oaste mare spre capul Mării tale să te prinză și să te ucigă și să puie el alt împărat?

Iară împăratul zise:

– Oare poate să fie așa?

Iară Anadan zise:

– Caută de vezi oștile lui.

Și căută împăratul și văzu oștile viindu cătră cetate. Și să spământă împăratul foarte rău și nu știa ce să va face. Și zisă:

– Cum vom face, logofete? Vezi că vine unchiu-tău cu oaste spre mine.

Anadan zisă:

– Doamne, mărge-voiu eu la dânsul și-l voiu mângâia cu cuvinte bune și dulci și-~~l~~ voiu aduce viu la Măriia ta.

Împăratul zise:

– De-l vei aduce, mai mare boiarin decât tine și mai de cinste nu va fi altul la mine.

Și să dusă Anadan înainte unchiu-său, lui Archirie, și zise:

– De bine ai venit, părintele mieu, și sănătate de la împăratul și binc-i [pare] împăratului că ai venit; și au zis să mergi singur cu mine și să lași oștile pre loc și să grăiți [amândoi c]u împăratul.

Și crezu Archirie și marse amândoi cu Anadanu la împăratul și lăsă oștile pre loc. Și întră la împăratul și să închină și începu a întreba pre împăratul de sănătate. Și aciași începu a-i zice împăratul lui Archirie:

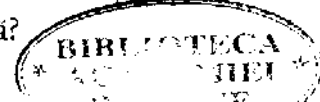
– Bine easte așa, Archirie, că vii cu oaste spre mine să mă scoți din împărăție? Crez, tu ai fost crezut la tată-mieu; și la mine încă ai fost boiarin mare și mai crezut și mai cinstit decât toți boiarii, iară tu vrusăș se-m mănânci capu mieu, ce vei mânca capul tău.

Iară Archirie nu putu răspunde domnu-său nemică, numai ce zise:

– Nu știu nemică, Doamne!

Și începu nepotu-său, Anadan a-l pedepsi:

– Bătrânit-ai și minte t-ai pierdut, de nu poți răspunde domnu-tău nemică?

Și zise împăratul:

– Anadane, jiudecă-l că ți-i unchiu și-i ești nepot!

Anadan zisă:

– Jiudecat easte, Doamne! Să-i tai Măriia ta capul și să-l delungi trei sute de coți d[e trup].

[Și] zise împăratul într-acela ceas armașului celui mare:

– Ia-l și să-i tai capul!

Iară armașul luă-l pre Archirie și-*l* – lăgă și-l scoase afară.

Iară Archirie zisă:

– Frate, știi, oarecând Ț-am făcut mult bine, adu-ți aminte!

Iară armașul zise:

– Știu frate. Ce dar cum voiu face, că cela ce nu face zisa împăratului cu capul plătești.

Așijderea să roagă Archirie armașului:

– Pasă la împăratul și zi așa: „Cinstite împărate, roagă-se Archirie Măriei tale să-l lași să-l duc la casele lui; acolo să-i taiu capul, să-l slujască popii lui și giupâneasa lui să-l plângă, și roabele lui. Și trupul lui să-l îngroape acolo, iar capul lui să-l aduc la Măriia ta“.

Iară armașul ascultă pre Archirie și să dusă la împăratul și zise cumu-i zisăse Archirie. Iară împăratul îl lăsă și zise:

– Să-l duci și capul să-l aduci la mine.

Armașul luă pre Archirie și-l dusă la casele sale. Și deaca-l duse, la casele lui, Archirie, el avea un tâlhariu [...] foarte bine lui Archirie. Și să roagă Archirie armașului să taie capul tâlharului, că-l ține de mulți ani în temnițe, și să-l ducă la împăratul, căci că-ș sămăna la chip acel tâlhariu cu Archirie. Și făcu armașul cumu-i zise Archirie și tăie capul tâlharului și-l duse la împăratul. Și-l văzu împăratul și crezu ca să fie capul lui Archirie.

Iară pre Archirie îl băgă la o taină mare și adâncă și-l știia numai giupâneasa lui. Și-l hrăniia într-ace taină și nime nu știia.

Iară deaca auzi Faraon-Împărat din țara Eghiptului că au perit sveatnicul lui Sanagrip-Împărat din Țara Dorulu*<i>*, eluș scris cărți și trimise soli Faraon. Și așa scris în cărți: „Eu, Faraon-Împărat, scriu la tine, Sanagripe-împărate. Alta dau știre: în ce ceas vei vedea cartea mea, iară tu să-mi trimiți meșteri să-m zidească cetate nici în ceriu, nice pre pământ. Și de sârgu să-m răspunzi cuvintelor ceal[or] [...]. [...] face cumu-i învățatura mea, eu la tine voiu veni și te voiu sparge din cuiubul tău sau să-mi trimiți dajde cât oi cere eu“.

Și merseră soli la Sanagrip-Împărat și-ș dedere soliiia și-ș închinara cărțile de la Faraon-Împărat. Și strânse Sanagrip-Împărat toți svétnicii lui cei mari și cei mici din toată țara; și auziră toți cum spuseră cărțile de la Faraon-Împărat. Și zise împăratul Sanagrip:

– Ni, acmu, boiarilor, cum vom face și cum vom trimite la Faraon să ne slujască slujba?

Ei toți să sculară în picioare și ziseră:

– Cinc cra de vrea isprăvi slujba aceasta, Măriia ta l-ai tăiat pre Archirie înțeleptul. Deci, Doamne, aicea easte nepotu-său, Anadan, și la dumnealui au lăsat învățatură bună și mândră frumoase¹. Să-l poștești Măriia ta să vie aicea de față.

Și zise împăratul:

– Ni, Anadane, acmu cum vom face aceasta?

Zise Anadan:

– Nu știu, Doamne!

Împăratul zise:

– Ascultaiu de tine și pierduiu pre unchiu-tău [...].

Acmu iară armașul cel mare [...] de zise așa din gură:

– Împărate, dară de ar hi acmu viu, ierta-l-ai?

Împăratul zise:

– Ierta-l-voiu; și cine-l va aduce, cu bun dar dăru-l-voiu.

Și să dusă armașul și-l scoase din groapă pre Archirie. Și era

părul lui Archirie până la brâu și unghiile lui era ca de vultur.
Și-l duse împăratul, și-l văzu împăratul, și-l cunoscu și-l întrebă:

– Tu ești Archirie?

Răspunse Archirie:

– Eu sânt.

Și-i zise împăratul:

– Pasă, Archirie, pasă la feredeu de te spală și te îmbracă și vino la mine.

El zise:

– Doamne, să-m lași vréme să od<i>hnesc vro 15 zile, să mă dezmetecescu, iară de-acia-ț voi griji grija și să fii fără de grijă.

Și să bucură împăratul foarte și lăse pre Archirie să odihnească.

Și de-acia mărse la împăratul și îi spune împăratul ce i-au trimis de la împăratul Faraon, tot. Și iarăș zise Archirie:

– Doamne să-m dai doisprăzece vulturi și doisprăzece șoimi din șoimărie.

Și-i dédere tot ce cerșu. Și-ș luo Archirie zua bună de la domnu-său și să duse la împăratul Faraon den țara Eghipetului. Și să închină la Faraon de la Sănagrip-Împărat. Și-l văzu Faraon pre Archirie și-l întrebă:

– Cine ești tu?

Archirie zise:

– Sânt mânat, cinstite împărate, din Țara Dorului să facu o cetate nice în ceriu, nice pre pământ.

Zise Faraon:

– Pă un gânscariu ca tine au mânat la mine?

Archirie zise:

– Cine va sluji slujba domnu-său cu dreptul și-i va isprăvi slujba nu va fi gânscariu, ce mare om va fi acela și va fi mai cinstit decât toți înainte tuturor, și credincios va fi.

Și zise Faraon:

– Să-mi faci o fune de năsip, să-m legu mânzii.

Archirie luo un sfredel și sfredeli părétele casei și deaderă razile soarelui pre gaură și zise:

– Doamne, strânge-ți funea, iară de-ț va mai trebui, îț voi mai face.

Și zise Faraon:

– Să-m faci cetate nice în ceriu, nice pre pământ.

Și făcu Archirie hamuri și înhămă [șoimii și vulturii] și băgă un cucon mic în niște racle de brad și-l învăță, când va fi sus, să strige cu glas mare. Cuconul așa să zică: „Adu var și cărămidă!“. Și înhămă vulturii în raclă, unde era cuconul și le arată carne într-o țapă. Și zburară vulturii după țapa cu carne cu raclele și să suiră sus cu cuconul.

Și strigă atunci cuconul:

– Aduceți var, și cărămidă aduceți, că meșterii stau fără lucru.

– Și auzi împăratul și toți boiarii lui.

– Doamne, eu am adus meșteri, iară Măriia ta să aduci și să trimiț argați.

Împăratul zise:

– Cumu te cheamă?

El zise:

– Archirie.

Mainte știa Faraon, ce au zis că caste tăiat.

Și cuconul plecă țapa cu carne în gios și căzură vulturii pre pământ, pre carne. Și ieși cuconul și mărse la Archirie.

Iară Faraon zise:

– Archirie, să-m spui cui mă potrivescu eu.

– Soarelui.

– Boiarii miei?

– Razile soarelui.

El zise:

– Dară ce easte un copaci cu 12 ramuri și pre un ram câte patru [cuiubure], și într-un cuiub câte 7 oao: unele negre, altele sânt albe.

Archirie zise:

– Un copaci easte anul, 12 ramuri – 12 luni sânt într-un anu; 4 cuiuburi – 4 săptămâni sânt într-o lună; 7 oao – 7 zile într-o săptămână: céle negre easte noaptea, céle albe – zua.

Și zise Faraon:

– Blagoslovit să fie Archirie. Și-l cunoscu și-l întrebă de toate treabile și-l trimise la domnu-său cu daru.

Și mēse Archirie la domnu-său, la Sănagrip-Împărat, și să închină cu slujbă de la Faraon. Și-l dăru domnu-său cu dar mare. Și deade Archirie darul armașului celui mare ce l-au scos. Iară Archirie cerșu pre nepotu-său, Anadan. [...] pre mâna lui Archirie, unchiu-său. Și-l legă, și-l duse Archirie la casele lui; și-l începu a-l bate cu toiage de cornu; și-l bătu până zise Anadan:

– Nu mă ucide, părintele meu, să-ți fiu comis la cai.

Archirie zise:

– Ba, fătul meu, că tu ai fost ca oarecând cându-și legă omul măgariul cu funi rea și să dezlegă [măgariul] și fugi, iară lupu-l întâmpănă și zise: „Bună cale, măgariule!“, Iară măgariul zise: „Să nu fie bună calea mea! Fie bună cale stăpănu-mieu, că mă legă cu funi rea, că tu mă vei mânca acmu.“

Și iară zise Anadan:

– Nu mă ucide, părintele meu, să-ți fiu păcurariu la oile tale.

Dară Archirie zise:

– Ba, fătul meu, că tu ești ca lupul când învăța carte. Și zise dascalul: „A, b, v, g“. Lupul zise: „La mielusei, la iezi“. Dascalul zise: „Că rău zici“. Lupul zise: „Dascalu, învață-mă carte mai tare, că se apropie caprele de pădure“.

Și iară zise Anadan:

– Nu mă omorî, părintele meu, să-ți fiu purcariu la porci.

Archirie zise:

– Ba fătul meu, că tu ai fost ca un pomnu pre tărurile apei. Deci, câte poame face, toate pre apă să duce. Așa fu și învățatura mea. Pre acela învățaiu și necăiurea n-au fost.

Și iară zise Anadan:

– Nu mă ucide, părintele meu, că ce veri vrea acca-ț voiu face.

– Ba, fătul meu, că tu ai fost ca lupul când merge pre urma oilor, iară păcurariul zise: „Ce mergi [pre urma oilor], lupule“. Iară lupul zise: „Doru-mă ochii, ce mi-i leacul pravul oilor“. Iară lui nu-i p<r>e era voia de acel leac, ce-i era voia să apuce vreo oaie să mănânce.

Așa și tu, fătul meu, nu Ț-au fost destul de învățatura mea, ce tu ai vrut să-mi tai capul meu, ce al tău cap Ți-i tăie.

Și-l bătu până muri și să svârși. Amin.

NOTE ȘI COMENTARII

I. SCRISORI

[SCRISOAREA LUI NEACȘU]

Din: *Crestomație de literatură română veche*, vol. I, coordonatori: I. Chițimia și Stela Toma, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984, p. 32–33.

[SCRISOAREA LUI COCRIȘEL]

Din: *Crestomație de literatură română veche*, vol. I, ed. cit., p. 40.

[PLÂNGEREA BOIERILOR MUNTENI]

Din: *Crestomație de literatură română veche*, vol I, ed. cit., p. 42–43.

[PĂTRĂȘCO CIOGOIEA CERE DASCĂL]

Din: *Crestomație de literatură română veche*, vol I, ed. cit., p. 47.

II. LITERATURA HAGIOGRAFICĂ

GRIGORE

monah și prezbiter în marea Biserica Moldo-Valahiei

*MUCENICIA SFÂNTELUI ȘI SLĂVITULUI
MUCENIC IOAN CEL NOU*

Text slavon reprodus după Penjo Rusev, Angel Davidov, *Grigorij Camblak v Rumänija i v starata rumânska literatura*, Sofia, Izdatelstvo na Bălgarskata Akademija na Naukite, 1966, p. 90–96.

VARLAAM

*CARTE ROMÂNEASCĂ DE ÎNVĂȚĂTURĂ
(1643)*

Din: Varlaam, *Opere*, ediție de Manole Neagoe, Editura Hyperion, Chișinău, 1991, p. 389–391.

DOSOFTEI

VIAȚA ȘI PETRECEREA SVINȚILOR

Din: Dosoftei, *Viața și petrecerea sfinților*, Iași, 1682–1686, tom. III, f. 138v–139v; tom. I, f. 65r–66r.

¹ *Constantin cel Mare* (Flavius Valerius Constantinus), împărat roman (306–337). Prin Edictul de la Milano (313) proclama libertatea de credință și egalitatea în drepturi pentru creștinii din Imperiu, contribuind la impunerea și consolidarea creștinismului ca religie de stat.

² Este vorba de *Constanțiu Clor* (Marcus Flavius Valerius Constantius), tatăl lui Constantin cel Mare. A făcut parte din

tetrarhia organizată de Dioclețian; prin guvernarea sa a arătat tolerantă față de creștini.

³ *Elena*, mama lui Constantin cel Mare; în anul 327 s-a convertit la creștinism.

⁴ Râm = Roma.

⁵ *Dioclețian* (Caius Aurelius Valerius Diocletianus), împărat roman (284–305), proclamat de soldații săi, după moartea lui Numerian și al fratelui acestuia Carin; a guvernat din 285 în 293, încredințând partea occidentală a imperiului autorității lui Maximian.

⁶ *Maximian Valerie* (Marcus Aurelius Valerius Maximianus), împărat roman (286–305). A abdicat împreună cu Dioclețian, dar s-a proclamat august (307). A fost constrâns de Constantin să se sinucidă (310).

⁷ *Maxențiu* (Maxentius Marcus Aurelius Valerius), împărat roman (306–312). Fiu al lui Maximian, a fost detronat de Constantin cel Mare. A murit înecat în Tibru în lupta de la podul Milvius.

⁸ *August Chesarie* (Caius Iulius Caesar Octavianus Augustus), primul împărat roman (27 î. Hr. – 14 d. Hr.). Instituie ca formă de guvernământ principatul, marcând în acest fel începutul sistemului monarhic la Roma.

VIAȚA CUVIOASEI PARASCHIVA

Din: Dosoftei, *Viața și petrecerea svinților*, p. 65r–66r.

¹ Ioan Asan al II-lea (1218–1241), fiul lui Asan I.

² Asan I, țar al Imperiului Vlaho-Bulgar (1191–1196), întemeietorul dinastiei Asăneștilor.

III. LITERATURA PARENETICĂ

ÎNVĂȚĂTURILE LUI NEAGOE BASARAB
CĂTRE FIUL SĂU TEODOSIE

(Fragment din partea a II-a)

Din *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, text ales și stabilit de Florica Moșil și Dan Zamfirescu; cu o nouă traducere a originalului slavon de G. Mihăilă, București, Editura Minerva, 1970, p. 236–241, 253–255, 265–268, 278–284, 308–312; a fost editat ms. rom. **109** B.A.R. – Filiala Cluj, prin completare cu mssele: **3488** B.A.R., **3572** B.A.R., **1062** B.A.R., **2714**, B.A.R., **3402** B.A.R.).

Din *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, ediție facsimilată după unicul manuscris păstrat..., București, Editura „Roza Vânturilor”, 1996, pp. 307–324; s-au editat ms. nr. 123 și ms. 83 (numere vechi) de la Biblioteca Națională din Sofia; ms. nr. 369 (număr vechi), respectiv nr. nou 748, reunit cu cele aflate sub nr. 313 de la Biblioteca Națională „Chiril și Metodiu” din Sofia; ff. 45–51 = caietul „9” = 34, ff. 2–8; ff. 52–61 = caietul „10” = 35, ff. 1–10).

IV. LITERATURA ISTORIOGRAFICĂ

I. CRONICI

GRIGORE URECHE
LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI

Din Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. a III-a, îngrijită de P. P. Panaitescu, Editura Minerva, București, 1987,

p. 33–64; au fost editate ms. rom. **174** B.A.R., ms. rom. **V-3** B.U.I., ms. rom. **1445** B.A.R., ms. rom. **169** B.A.R.

MIRON COSTIN

LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI

Din: Miron Costin, *Opere*, vol. I, ed. de P. P. Panaitescu, Editura pentru Literatură, București, 1965, p. 76–157; a fost editat ms. rom. **2601** B.A.R.

MIRON COSTIN

*DE NEAMUL MOLDOVENILOR, DIN CE ȚARĂ
AU IEȘIT STRĂMOȘII LOR.*

Din: Miron Costin, *Opere*, vol II, ed. de P. P. Panaitescu, Editura pentru Literatură, București, 1965, p. 9–27; a fost editat ms. rom. **2601** B.A.R.

ION NECULCE

*LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI
DE LA DABIJA-VODĂ PÂNĂ LA A DOUA
DOMNIE A LUI CONSTANTIN MAVROCORDAT*

Din: Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei, precedat de O samă de cuvinte*, ediție de Iorgu Iordan, Editura Științifică, București, 1968, p. 57–64, 69–72, 74–82, 148–154; au fost editate msse. rom **253** B.A.R.; **254** B.A.R. și **53** B.A.R.

ION NECULCE
O SAMĂ DE CUVINTE

Din: Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei precedat de O samă de cuvinte*, ed. cit. p. 34–39, 48, 54–56.

LETOPISEȚUL CANTACUZINESC

Din: *Cronicari munteni*, vol. I, ediție de Mihail Gregorian, Editura pentru Literatură, București, 1961, p. 181–186; a fost editat ms. rom. 112 B.A.R., filiala Cluj-Napoca.

Este o cronică a Țării Românești (1290–1690) din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, intitulată *Istoria Țării Românești de când au descălecat pravoslavnicii creștini*. Ediții și publicări parțiale: 1847, 1859, 1910, 1937, 1960, 1961.

RADU POPESCU
CRONICA ȚĂRII ROMÂNEȘTI

Din: *Cronicari munteni*, vol. I. ed. cit., p. 467–478; a fost editat ms. rom. 121 B.A.R.

RADU GRECEANU
*ÎNCEPĂTURA ISTORII VIEȚII LUMINATULUI ȘI
PREACREȘTINULUI DOMNULUI ȚĂRII
RUMÂNEȘTI, ÎO CONSTANTIN BRÂNCOVEANU*

Din: *Cronicari munteni*, vol. al II-lea, ed. cit., p. 7–11, 116–119, apud Ștefan D. Greceanu, *Viața lui Constantin-vodă Brâncoveanu de Radu vel-logofăt Greceanu*, București, 1906. A fost editat ms. rom. 1350, B.A.R.

Cronica lui R. Greceanu, *Începătura istoriei vieții luminatului și preacreștinului domnului Țării Românești, Îo Constantin Brâncoveanu Basarab voievod, dă când Dumnezeu cu domnia l-au încoronat pentru vremurile și întâmplările ce în pământul acesta, în zilele Măriei sale s-au întâmplat*, este scrisă în mai multe etape în intervalul 1693–1714.

¹ *Diogene Laertiu* (prima jumătate a secolului al III-lea d. Hr.), învățat grec, a cărui operă – *Despre viețile și doctrinele filozofilor* – constituie un indispensabil izvor pentru cunoașterea filozofiei antice grecești.

² *Platon* (427–347 î. Hr.), filozof grec, unul dintre cei mai mari gânditori ai Antichității, discipol al lui Socrate. A întemeiat la Atena, în jurul anului 387 î. Hr., școala filozofică numită *Academia*. A scris numeroase dialoguri filozofice considerate capodopere ale proziei clasice grecești, printre care: *Banchetul*, *Republica*, *Sofistul*, *Timeu* ș. a.

³ *Democrit* (c. 460– c. 370 î. Hr.), filozof antic grec, originar din orașul Abdura, principalul întemeietor al atomismului în Grecia. A scris numeroase lucrări în toate domeniile de cunoaștere din timpul său, din care s-au păstrat doar puține fragmente.

⁴ *Iustinian* (482 sau 483–565) a fost una dintre personalitățile cele mai importante și mai enigmatice ale întregii istorii bizantine. Împărat din 527, s-a luptat cu vandalii și cu perșii și a recâștigat Africa și Italia.

CRONICA ANONIMĂ BRÂNCOVENEASCĂ

Din: *Cronicari munteni*, vol. II, ed. cit., p. 315–319; au fost editate ms. rom. 441, B.A.R. și ms. rom. 53, B.A.R. filiala Cluj-Napoca.

MIHAIL CANTACUZINO
GHENEALOGHIA CANTACUZINILOR

Sub titlul: *Ghenealoghia familiei Cantacuzinilor, a căria izvorâre se trage din neamul de Valoa, din Peru de Franța: începându-se de la anul 800, pogoară până la anul 1787*, Mihail Cantacuzino, vistier și ban din ramura pârvulească, încearcă să reconstituie istoria familiei sale. Textul apare în „Buciumul“ într-o primă ediție realizată de Cesar Bolliac după un manuscris aflat în posesia lui Grigore Cantacuzino și tradus de un anume Georgescu de la Arhivele Statului. O a doua ediție – cea care constituie și sursa fragmentului pe care îl reproducem – este realizată de Nicolae Iorga.

Din: *Ghenealoghia Cantacuzinilor* de Banul Mihai Cantacuzino, publicată și adnotată de Nicolae Iorga, Institutul de Arte Grafice și Editura „Minerva“, București, 1902, p. 26–34 și 181–184.

¹ Iorga observă că Șerban Cantacuzino devine domn al Țării Românești în 1678.

² Aci pare a fi din nou o neconcordanță – Iorga susținând că Silvan (Șerban) nu poate fi socrul lui Constantin Cantacuzino.

³ Mai precis, Păuna Greceanu.

⁴ Radu se pare că moare abia după 1752.

⁵ Iorga preia aici o notă din original pe care o consideră falsă, demonstrând prezența tatălui lui Constantin Cantacuzino în Țara Românească, după data presupusei sale morți: „Dimitrie Cantemir Voevod, ce cra ginere al lui Șerban Cantacuzino Voevod, scrie în Jurnalul lui Petru cel Mare, Împăratul Rusiei, cum pe tatăl lui Constantin Cantacuzino l-au omorât Sultanul Murat al III-lea“. [Notă în original].

⁶ Conform editorului data exactă este de fapt 20 decembrie 1663.

PSEUDO-ENACHE KOGĂLNICEANU
LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVII DE LA
DOMNIA ÎNTÂI ȘI PÂNĂ LA A PATRA DOMNIE
A LUI CONSTANTIN MAVROCORDAT VOIEVOD
(1733–1774)

Este o cronică alcătuită în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea; transmisă într-un manuscris semnat de Enache Kogălniceanu, căruia i s-a atribuit la un moment dat.

Din: *Cronici moldovenesti. Pseudo-Enache Kogălniceanu, Ioan Canta*, ediție critică de Aurora Ilieș și Ioana Zmeu, Editura Minerva, București, 1987, p. 31–36; a fost editat ms. V. 25 Biblioteca Universitară „Mihai Eminescu“ din Iași.

¹ *Ghica Scarlat* (Scârlat), fiul cel mare al lui Grigore II Ghica, domn al Moldovei (mart. 1757– aug. 1758) și al Țării Românești (aug. 1758 – ian. 1761, aug. 1765 – dec. 1766).

2. TRATATE

ȘTOLNICUL CONSTANTIN CANTACUZINO
ISTORIA ȚĂRII RUMĂNEȘTI ÎNTRU CARE
SĂ CUPRINDE NUMELE EI CEL DINTÂI
ȘI CINE AU FOST LĂCUITORII EI ATUNCI
ȘI APOI CINE O AU MAI DESCĂLECAT
ȘI O AU STĂPÂNIT PÂNĂ ȘI ÎN VREMILE
DE ACUM CUM S-AU TRAS ȘI STĂ

Din: *Cronicari munteni*, vol. I, ed. cit., p. 3–11; au fost editate msse rom. 441 și 3443 B.A.R.

¹ *Aristotel* (383–322 î. Hr.), filozof grec, originar din Stagira, unul dintre cei mai mari gânditori ai Antichității, întemeietor al logicii. Discipol al lui Platon, Stagiritul a înființat în 335 î. Hr. propria sa școală filozofică, peripatetică, *Liceul*.

DIMITRIE CANTEMIR
HISTORIA MOLDO-VLAHICA

Manuscrisul se află în Arhiva Centrală de Stat pentru acte vechi din Moscova, fondul 181, nr 1323, f. 129–225r.

Traducerea, din limba latină, a fost realizată de către Dan Slușanschi după microfilmul aflat în cadrul Bibliotecii Academiei Române (cota Mm. 83).

Textul este reprodus din: Dimitrie Cantemir, *Opere complete*, vol. IX, ediție critică, traducere, introducere, note și indici de Dan Slușanschi, prefață de Virgil Cândea, Editura Academiei, București, 1983, p. 415–426.

¹ *Valahii transalpini* sunt valahii transilvăneni.

DIMITRIE CANTEMIR
DISCRIPTIO MOLDAVIAE

Cele mai importante ediții: *Beschreibung der Moldau in „A. F. Büschings Magazine für die Neue Hiestoire und Geographie“*, III, Hamburg, 1769, IV, Hamburg 1770; *Hiestorisch-Geographisch und Politische-Beschreibung der Moldau*, Frankfurt und Leipzig, 1771, apoi în rusește, Moscova, 1789, și, în sfârșit, o primă traducere a banului Vasile Vârnay, la Mănăstirea Neamț în 1825.

În 1872, Societatea Academică Română publică în volumul *Opere* textul latin, alături de cel românesc, în traducerea lui Al. Papiu-Ilarian și Iosif Hodoș.

Reprodus din: Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, traducerea Petre Pandrea, ediția a II-a, îngrijită de Magdalena Popescu, Editura Minerva, București, 1976, p. 7–11, 189–207.

¹ De fapt, nu este vorba despre sciți, ci despre geto-daci.

² T'cza accasta, evident eronată, și în „*Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*“.

³ Este vorba despre anul 1359.

⁴ *Ak-vlach* sau *ak-iflak* îi desemnează pe valahii albi (moldovenii), spre deosebire de *kara-iflak* – valahii negri (locuitorii Țării Românești).

⁵ În ediția latină, Cantemir traduce pur și simplu primele versuri ale poemului *Viața lumii* de Miron Costin.

DIMITRIE CANTEMIR
*DIVANUL SAU GÂLCEAVA ÎNȚELEPTULUI
CU LUMEA SAU GIUDEȚUL SUFLETULUI
CU TRUPUL*

Ediția princeps: *Divanul, sau Gâleava înțeleptului cu lumea, sau Giudețul sufletului cu trupul*. Prin de trudă și de osteniță iubirea a lui Ioan Dimitrie Constantin Voevod. S-au tipărit în orașul scaunului domniei în Iași. Leat de la Adam 7206, iar de la mântuinta lumii 1698, meseța avgust 30.

Principale ediții:

Divanul, editat de B. P. Hasdeu în „Arhiva istorică a României“, 2/1865, p. 82–170;

Divanul, publicat de G. Sion, în: *Operele principelui Demetriu Cantemir tipărite de Societatea Academică Română*, tomul V, Partea a III-a, București, 1879, p. 33–242+XII p.;

Divanul. Ediție îngrijită și studiu introductiv de Virgil Cândea, Editura pentru Literatură, București, 1969, CX+520p.;

Divanul. Ediție îngrijită, studiu introductiv și comentarii de Virgil Cândea, Editura Academiei, 1974, 491 p.

Manuscrite:

Biblioteca Academiei Române: ms. rom. 758 (1831), 1267 (1774), 1329 (1753), 1417 (1770) 1524 (începutul sec. XIX), 1698 (1835), 2507 (1797), 5566 (sec XIX), 6005 (1795).

Din Dimitrie Cantemir, *Divanul sau Gâlceava înțeleptului cu lumea*, text stabilit, traducerea versiunii grecești, comentarii de Virgil Cândea, Editura Minerva, București, 1990. p 19–61

¹ Este vorba despre celebrul motiv „*Fortuna Iabilis*”, foarte frecvent în epocă. Iată cum ilustrează, de pildă, Miron Costin aceeași temă în cadrul poemului *Viața lumii*: „Unde-ai lumii împărați, unde iaste Xerxes, / Alixandru Machidon, unde-i Artaxers;/ August, Pompeiu și Chesar? Ei au luat lume,/ Pe toți i-au stins vrémea ca pre niște spume. / Fost-au Țiros împărat, vestit cu războaie,/ Cu avere preste toți. Și multă nevoie/ Au tras hindii și tătarii și Asiia toată/ Caută la ce l-au dus înșelătoarea roată”.

² Chiros sau Cyrus este regele Persiei (599–530 î. Hr.), iar Crisos sau Croesus, ultimul monarh al Lydiei (560–546 î. Hr.).

³ Despre Xerxes, regele Persiei (485–472 î. Hr.), cuceritorul Greciei, se povestește că, dorind să treacă Helespontul și mândros că furtuna îi distrusese podul de vase, a poruncit ca marea să fie biciuită, înlănțuită și înfierată simbolic. Sursa acestor informații o reprezintă *Istoriile* (VII,35) lui Herodot, tălmăcită în limba română cu doar câteva decenii înainte de publicarea *Divanului*.

⁴ Romilos este, evident, Romulus, întemeietorul Romei, forma numelui său fiind grecizată.

⁵ V. Cândea observă că această idee a „lumii dată împrumut” oamenilor apare la Metodiu din Olimp, autor din secolele III–IV în lucrarea *Despre viață și înțelepciune* și va fi reluată și de Miron Costin în poemul *Viața lumii*: „Vacul nostru cu-mpumut dat în datorie”.

⁶ Având ca sursă gândirea orientală antică, teoria corespondenței dintre macrocosmos (universul) și microcosmos (omul), preluată de presocratici (Heraclit, Empedocle) și apoi de Platon și Aristotel, devine în Renaștere una dintre reprezentările cheie ale universului.

⁷ *Apele de deasupra* sunt apele văzduhului din care provine ploaie, iar *apele de dedesubt* sunt apele terestre din râuri și mări. Între ele se află *tăria cerului*.

⁸ Cantemir se referă la Musharrif al Din ibn Abdallah Mușuh al-Din Sa'di, cel mai mare poet didactic și cel mai popular scriitor persan trăitor în secolul al XIII-lea.

V. CRONOGRAFE

MIHAIL MOXA
CRONICA UNIVERSALĂ

Textul este reprodus după Mihail Moxa, *Cronica universală*, ediție critică de G. Mihăilă, Editura Minerva, București, 1989, p. 210–211, 217–223. A fost editat ms. 116 din Biblioteca fostei Academii Teologice din Moscova, aflat azi la Biblioteca Academiei de Științe a Ucrainei, text coroborat cu ms. slavo-român 320, f. 145v–156v,

¹ Manoil Paleolog, împărat bizantin.

² Draciul = Dürres (alb.) (lat. Dyrrachium).

³ Sușman = Sișman, țar bulgar, care a avut un conflict cu Dan I.

⁴ Lazăr, cneaz al Serbici, mort în bătălia de la Kosovopolje, la 15 iunie 1389.

⁵ Ștefan I azarevici (1389–1427), fiul și succesorul lui Lazăr.

⁶ Mircea cel Bătrân, domn al Țării Românești (1383–1418), are prima bătălie cu turcii la 17 mai 1395 la Rovine (aceasta *nu e* o localitate, ci niște șanțuri, locuri strâmte).

⁷ Iancul = Iancu de Hunedoara, învingător la Sântimbru („Poarta de Fier”), lângă Sibiu, la 14 martie 1442. O altă victorie, în 1442, 2 septembrie, pe Ialomița.

⁸ „Peri Iancul” = eroare; voievodul a fost învins în bătălia din 18–19 octombrie 1448.

⁹ Mahmet = Mehmed II El Fatih – „Cuceritorul”.

¹⁰ Constantin Dragases, ultimul împărat bizantin (1449–1453).

¹¹ Schendira = Skender-beg, Skanderbeg, mare conducător al luptei naționale a poporului albanez.

¹² Romanii = Rumelia.

¹³ Baiazid II, sultan (1481–1512).

¹⁴ Chilia și Cetatea Albă au fost cucerite de turci în 1484.

PĂTRAȘCO DANOVICI CRONOGRAF

Cronograful grecesc, tradus de Pătrașco Danovici în Moldova, este un text hibrid între cronograful datat mitropolitului Dorothei al Monembaziei (redactat în primele decenii ale secolului al XV-lea) și cel al lui Matei Cigalà din Cipru, tipărit la Veneția în anul 1637.

Ediția întocmită de Gabriel Ștrempel (Editura Minerva, București, 1998) se bazează pe ms. rom. **86** B.A.R., în care este menționat, în predoslovie, numele lui Pătrașco Danovici, în calitate de traducător al textului.

Boier moldovean, nepot al starostelui Onciul Iurașcovici, fecior al lui Ivașco vornic și ginere al lui Vascan Orăș, mare vornic al Țării de Sus (1610–1611), Pătrașco Danovici se pare că ar fi deținut funcții la cancelaria domnească în perioada

1640–1665. În unele documente ale epocii, îl întâlnim ca martor în diferite pricini de moșii ale unor mari boieri.

Importanța lui pentru istoria literară este dată de talmăcirca cronografului lui Cigalà (cu anumite imixțiuni din cel al lui Dorothei al Monembaziei). *Hronograf den începutul lumii* cuprinde istoria omenirii de la facere, în conformitate cu textul biblic, și o serie de aprocrife și de legende, iar spre sfârșit câteva capitole de învățături ortodoxe. Numărul și răspândirea manuscriselor atestă marca circulație și audiență a *Hronografului*... în perioada medievală a culturii românești, fapt care îl situează alături de cărțile populare și de legendele hagiografice, ca lectură importantă a epocii.

Manuscrisul editat de Gabriel Ștrempel (ms. rom. **86** B.A.R.) este considerat a fi o copie foarte fidelă a prototipului ms. rom. **3517** B.A.R., de la mijlocul secolului al XVII-lea (care, din păcate, nu este complet).

Din însemnarea finală a ms. rom. **86** B.A.R. (de la f. 445), cercetătorii Iulian Ștefănescu și Doru Mihăescu au ajuns la concluzia că acest text a fost copiat în intervalul 1682–1689 de către doi copişti diferiți, care au lucrat pentru marele vistiernic Teodor Cantacuzino și, respectiv, pentru fiul acestuia, Iordache Cantacuzino.

Fragmentul selectat din ediția întocmită de Gabriel Ștrempel cuprinde filele **71r–74v** din ms. rom. **86** B.A.R.

Textul este reprodus după *Cronograf. Tradus din grecește de Pătrașcu Danovici*, vol I–II, ediție de Gabriel Ștrempel, Editura Minerva, București, 1998–99, p. 235–243; a fost editat ms. rom. **86** B.A.R., f. **363r–367v**.

¹ *Turcograecia* = lucrare a lui Martin Krusius (Kraus), tipărită la Basel, în 1584

² *Udriiu* = Adrianopole.

DIONISIE ECLESIARHUL
HRONOGRAFUL ȚĂREI ROMÂNEȘTI
DE LA 1764 PÂNĂ LA 1815

Textul este reprodus după Dionisie Eclesiarhul, *Hronograf (1764–1815)*, ediție de Nicolae Stoicescu și Dumitru Bălașa, Editura Academiei, București, 1987, p. 69–77; a fost editat ms. rom. **3537 B.A.R., f. 67r–78r.**

¹ Hangerliu Constantin Gheorghe, domn al Țării Românești (3 dec. 1797–1 martie 1799).

² Căpitan Pașa = Kuciuk Husein.

³ Diin = Vidin, cetate, pašalâc.

⁴ Țarigrad = Istanbul.

⁵ Leu pașa = Aliut pașa.

⁶ Pasvandul /Pazvandu = Pazvantoglu Osman aga, aianul cetății Vidinului.

VI. COSMOGRAFII

POVESTEA ȚĂRILOR ȘI A ÎNPĂRĂȚIILOR *CÂTE-S ÎN PĂMÂNTUL ASIEI*

Din: *Povestea Țărilor Asiei. Cosmografie românească veche*, ediție de Cătălina Velculescu și V. Guruianu, Editura Vestala, București, 1997, p. 66–106; a fost editat ms. rom. **1436, f. 49r – 68r, B.A.R.**

¹ Iudit, personaj biblic, vezi *Cartea Iuditei*, cap. 13.

² Nafcas = Caucaz.

³ Vavilonia = Babilon, oraș din Mesopotamia ale cărui ruine se găsesc la 160 km sud-est de Bagdad.

⁴ E vorba de Saladin I (1138–1193), sultanul Egiptului, întemeietorul dinastiei musulmane a ayyubrizilor, cunoscut ca luptător împotriva cruciaților.

⁵ Sti Petru = Sfântul Petru.

⁶ Selevna = Seleucia, oraș din vechea Asie, port la Antiohia.

⁷ Criprios = Cipru.

⁸ Anul 7135 corespunde perioadei cuprinsă între 1 septembrie 1626 și 31 august 1627.

⁹ Peripoli = Persepolis, una din capitalele Persiei (astăzi în Iran).

¹⁰ Seramida = Semiramida, regina Asiriei și a Babilonului, căreia i se atribuie grădinile suspendate din orașul amintit.

¹¹ Marea Căpiei = Marea Caspică.

¹² Ac. pl. al lat. leuca (leghe?).

¹³ Antipodes (antipozi).

¹⁴ Gr; în traducere: Orientală.

¹⁵ Tanaa = Tanais, denumire antică a fluviului Don, aici confundat cu Volga.

¹⁶ E vorba de Genghis-Han.

¹⁷ Iason, erou din mitologia greacă. A condus expediția argonauților în căutarea lânii de aur, pe care a dobândit-o cu ajutorul Medeei, viitoarea sa soție.

¹⁸ Insula Rodos nu se află în Marea Adriatică, ci în Marea Egee.

VII. LITERATURA JURIDICĂ

PRAVILA RITORULUI LUCACI

Din: *Pravila ritorului Lucaci. Pravila svenților oteți după învățătura a marelui Vasilie (1581)*, ediție de I. Rizescu, Editura Academiei, București, 1971, p. 162–173.

ÎNDREPTAREA LEGII
(1652)

Din: *Bibliografia românească veche*, vol. I, ediție de Ion Bianu și Nerva Hodos, Edițiunea Academiei Române, București, 1903, p. 192–203.

VIII. LITERATURA ASTROLOGICĂ
ȘI DE PREVESTIRE

PROROCIREA SIBILEI

Textul este preluat din *Crestomație de literatură română veche*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984, vol. I, p. 217–219. Autorii ediției au reprodus textul din manuscrisul românesc al *Paliei istorice*.

VISELE LUI MAMER

Text preluat din *Crestomație de literatură română veche*, vol. I, ed. cit., p. 222–225. A fost editat ms. rom. **4390**, f. **30r–35v**, B.A.R., Filiala Cluj-Napoca.

GROMOVNIC ANUL 1639
AL LUI IRACLIE ÎMPĂRAT PE 12 ZODII

Text preluat din *Crestomație de literatură română veche*, vol. I, ed. cit., p. 229.

RUJDENIȚA
(1621)

Text preluat din *Crestomația limbii române vechi*, vol. I, (1521–1639), coordonator, Alexandru Mares; Editura Academiei Române, București, 1994, p. 176–178. S-a editat textul din ms. rom. **3821**, f. **137r–141v**, B.A.R.

IX. PROZA ORATORICĂ

I. ORATORIA LAICĂ

ÎNVĂȚĂTURILE LUI NEAGOE BASARAB
CĂTRE FIUL SĂU THEODOSIE

III. Cartea lui Neagoe Voevod către Vlădica Macarie

Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie, text ales și stabilit de Florica Moisil și Dan Zamfirescu; cu o nouă traducere a originalului slavon de G. Mihăilă, București, Editura Minerva, 1970, p. 236–241; a fost editat ms. rom. **109** B.A.R. – Filiala Cluj, prin completare cu mss. **3488** B.A.R., **3572** B.A.R., **1062** B.A.R., **2714** B.A.R., **3402** B.A.R.).

TOADER DIN FELDRU
[CUVÂNTARE LA ÎNMORMÂNTAREA
SOFRONIEI CIOGOLEA]

Cuvântarca rostită de către diacul Toader din Feldru la înmormântarea Sofroniei Ciogolea, în martie 1639, la Calafendești, lângă Suceava, s-a păstrat în două copii: în

ms. rom. 167 B.A.R., din 1639, și în ms. rom. 279, B.A.R., din 1668.

Cărturarul Toader din Feldru, originar din județul Bistrița Năsăud, a lucrat ca profesor în Moldova, în casa lui Pătrașcu Ciogolea, mare logofăt în anii 1653–1657, învățându-i carte pe Pătrașcu și Miron, fiii acestuia. Întors în Ardeal, la Bistrița, diacul Toader își oferă serviciile „sfatului” orașului, de unde este din nou cerut de către Pătrașcu Ciogolea, ca profesor, probabil, pentru nepoții săi, de data aceasta.

Cuvântul funebru, rostit în împrejurarea amintită, reproduce textul ms. rom. 167, f.1r–5v, B.A.R.; din *Crestomația de literatură română veche*, vol. I, coordonatori: I. Chițimia și Stela Toma, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984, p. 140–142.

2. PREFEȚE

SF. IOAN GURĂ-DE-AUR,
MĂRGĂRITARE,
(1691)

Mărgăritarele lui Ioan Gură-de-Aur au fost traduse de către Serban și Radu Greceanu și tipărite la București, 1691. Cei doi cărturari participaseră și la revizuirea textului *Bibliei de la 1688*, iar Radu Greceanu a tălmăcit, din limba greacă, *Pravoslavnica Mărturisire* a lui Petru Movilă și colecția de *Mineie* buzoiene.

Colecția de *Mărgăritare* este precedată de o suită de versuri la stemă și de o predoslovie, dedicate domnitorului Constantin Brâncoveanu, precum și de un cuvânt către cititor.

Fragmentele au fost selectate din *Bibliografia românească veche*, vol. I, p. 315–321.

THEODOSIE VEȘTEMEANU
PREFĂȚĂ LA MINEIUL PE SEPTEMBRIE 1699

Din: *Bibliografia românească veche*, vol. I, ed. cit., p. 366–367.

ANTIM IVIREANUL
*CHIPURILE VECHIULUI
ȘI NOULUI TESTAMENT*

Chipurile Vechiului și Noului Testament este un manuscris datat 1709, lucrat de Antim Ivireanul și dăruit domnitorului Constantin Brâncoveanu. Manuscrisul, cuprinzând peste 500 de portrete biblice, se păstrează astăzi în fondul de manuscrise al Bibliotecii Naționale din Kiev.

Textul editat de Gabriel Ștrempel (în vol. Antim Ivireanul, *Opere*, Editura Minerva, București, 1997) reproduce originalul păstrat la Kiev, pe care cercetătorul român l-a studiat în vara anului 1968.

Fragmentul selectat cuprinde f. 2v–4r ale manuscrisului antimian.

THOMAS A KEMPIS
URMAREA LUI HRISTOS

Thomas a Kempis, *Urmarea lui Hristos*, traducere din latină în slavonă de Udriște Năsturel, Mănăstirea Dealul, 1647.

Din: *Bibliografia românească veche*, vol. IV, Edițiunea Academiei Române, București, 1944, p. 194–198.

PREFAȚĂ

LA TRIODUL PENTICOSTAR (ATRIBUITĂ LUI
UDRIȘTE NĂSTUREL), TÂRGOVIȘTE, 1649

Se dă textul în limba slavonă, cu traducerea din *Bibliografia românească veche*, vol. I, ed. cit., după care vom da textul integral în traducerea lui Virgil Cândea, *Ratiunea dominantă*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 70–77.

¹ După naturaliștii vechi, perioada formată din șapte zile dinainte și șapte zile după solstițiul de iarnă, în care *alcionul*, o pasăre fabuloasă, își depunea ouăle pe marea liniștită (Aristofan, *Păsările*, v. 1594). Snidas, *Lexicon*, s. r: δελχωνίδες ἡμέρηι.

² Figurat: lucru minunat, imposibil (gr. γαλα ὀρνίθων, din Aristofan, *Viespile*, v. 508, și *Păsările*, v. 733).

³ „Sărbătorile florilor” = ἄνθεστίρια (11–13 din luna Anthesterion), zile de sărbătoare dionisiace, la care erau primiți să participe și carienii, populație din sud-vestul Asiei Mici disprețuită de vehii greci.

⁴ Leac egiptean împotriva „mâhnirii, mâniei și a tuturor relelor”, folosit de Elena (*Odiseea*, IV, 221).

⁵ Plantă cu rădăcina neagră și floarea albă, folosită de Circe pentru fermecarea lui Ulise (*Odiseea*, X, 305).

⁶ Matei Basarab.

3. ORATORIA ECLEZIASTICĂ

VARLAAM

CARTE ROMÂNEASCĂ DE ÎNVĂȚĂTURĂ

Din: Varlaam, *Opere*, ediție de Manole Neagoe, Editura Hyperion, Chișinău, 1991, p. 126–131.

ANTIM IVIREANUL

CAZANIE LA ADORMIREA PREASFINTEI
NĂSCĂTOAREI DE DUMNEZEU

Această cazanie face parte din culegerea de *Didahii* antimiene, editate pentru prima dată de către Ioan Bianu, Tip. Cărților bisericești, București, 1886, după un manuscris din 1781.

Între predicile rămase de la Antim Ivireanul există texte consacrate tuturor celor patru mari cicluri de sărbători ortodoxe: cazanii duminicale, cazanii la „praznicele împărătești”, la sărbătorile dedicate Maicii Domnului și la cele consacrate sfinților importanți.

Cazania la Adormirea Preasfintei Născătoarei de Dumnezeu este un text grăitor pentru iscusința hermeneutică a mitropolitului (a se vedea felul în care este descompus și interpretat numele ebraic – Mariam – al Maicii Domnului).

Alte ediții ale *Didahiilor*: în 1888, Constantin Erbriceanu tipărește predicile, după o copie manuscrisă din jurul anului 1740, descoperită la Mănăstirea Căldărușani și socotită multă vreme drept autograful lui Antim. În 1915, P. V. Haneș dă prima ediție bună a *Predicilor*, iar în 1962 este publicată cea dintâi ediție critică, după cea mai veche copie, datată 1722–1725 (ms. rom. 3460, B.A.R.), redactată de Eftrem Grămăticul. În 1972, Gabriel Ștrempel publică ediția de *Opere*, însoțită de un important studiu introductiv.

Textul selectat reproduce ms. rom. 3460, f. 14v–20r, B.A.R., din Antim Ivireanul, *Opere*, ediție de Gabriel Ștrempel, Editura Minerva, București, 1997, p. 15–20.

ANTIM IVIREANUL,
 CUVÂNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ ASUPRA
 OMULUI MORT

Cuvânt de învățatură asupra omului mort este un text care aparține oratoriei funebre (gen ilustrat și de alte scrieri antimieniene, precum: *Cuvânt de învățatură la pogrebania omului prestăvit*, *Cuvânt de învățatură iară la prestevirea omului* sau *Învățatură când să face parastas*, toate incluse de către Gabriel Ștrempel în culegerea de *Didahii* ale mitropolitului).

Cuvântul de învățatură asupra omului mort ar fi putut fi rostit – crede Gabriel Ștrempel, în Antim Ivireanul, *Opere*, Editura Minerva, București, 1972, p. XLIX – la moartea Pulcheriei Mavrocordat sau, poate, la moartea unei fiice a lui Constantin Brâncoveanu.

Fragmentul selectat reproduce textul din ms. rom. 3460, f. 173r–176v, B.A.R. editat de către Gabriel Ștrempel, în Antim Ivireanul, *Opere*, Editura Minerva, București, 1997, p. 165–168.

IOAN ZOPA DIN VINȚ
 PROPOVEDANIA A ȘEAPTEA

Propovedania face parte din culegerea de omiletică funebă – *Sicriul de aur* – publicată de către preotul calvin Ioan Zoba din Vinț, în 1683, la Sebeș. Lucrarea, închinată principelui transilvănean Mihail Apafi, cuprinde cincisprezece propovedanii destinate rostirii solemne în timpul ritualului de înmormântare.

Preotul calvin Ioan Zoba din Vințu de Jos este cunoscut în istoria literaturii pentru activitatea sa de teolog, traducător și tipograf. Cu sprijinul craiului Apafi pune în funcțiune o tipografie la Sebeș care va fi mutată ulterior la Alba Iulia, unde va tipări o serie de cărți cu caracter moral-religios: *Cărare pe*

scurt spre fapte bune îndreptătoare (1685), *Ceaslovet care are întru sine slujbele de noapte și zi* (1687), *Molitvenic* (1689).

Textul selectat din ediția lui Anton Gația, Ioan Zoba din Vinț, *Sicriul de aur*, Editura Minerva, București, 1984, p. 80–90, reproduce textul exemplarului 2 din Colectia Teodorescu, f. 69v–79v.

X. LITERATURA DE CEREMONIAL

CONDICA
 LOGOFĂTULUI GHEORGACHI SUȚU
 (1762)

Preluată din: *Literatura românească de ceremonial. Condica lui Gheorgachi* (1762), ediție de Dan Simonesu, Fundația „Regele Carol I”, București, 1939, p. 307–312.

¹ Grigore Ioan voievod = Grigore Callimachi, domn al Moldovei (1761–1764).

² Hamza-pașa = Hamid Hamza-pașa, viitor vizir.

³ Beizadea Alexandru = Alexandru Callimachi, fratele domnului

⁴ Frumoasa = mănăstire și Curți domnești lângă Iași.

⁵ Cacaina = râu lângă Iași.

XI. LITERATURA DRAMATICĂ

OCCISIO GREGORII IN MOLDAVIA VODAE
 TRAGEDICE EXPRESSA

Din: *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae Tragedice Expressa*, ediție de Lucian Drimba, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983, p. 70, 77–79, 102–105.

XII. ROMANUL

DIMITRIE CANTEMIR
 ISTORIA IEROGLIFICĂ

Preluat din: Dimitrie Cantemir, *Opere complete*, Editura Academiei, București, 1973. Ediție critică publicată sub îngrijirea lui Virgil Cândea, text stabilit de Stela Toma, vol IV, p. 125–149; transcrierea s-a efectuat după microfilmul de la Biblioteca Academiei (cota **Mm 1**), realizat după manuscrisul original aflat la Moscova, în Arhiva Centrală de Stat, fond 181, nr. 1419, I, 1–333.

Ediția princeps, de un nivel științific apreciabil, dar cu ortografia vremii, a fost realizată de Tocilescu și publicată în 1883 de către Academia Română. O nouă ediție științifică este alcătuită în 1965 de către P.P. Panaitescu și I. Verdeș.

¹ Cetatea Deltei desemnează Adrianopolul.

² După cum se observă, depunerea jurământului (epirohic = jurământ strâmb, lb. gr.) nu se face în Moldova, ci în Țara Românească (Valah Sarai = capiștea Epirochii).

³ Această „împrăștiere” semnifică presiunile pe care boierii le fac fără prea mult succes la Poarta Otomană sperând să-l aducă pe Mihai Racoviță domn.

⁴ „Pustiile Ethiopii” nu sunt descifrate la cheie, însă ar semnifica Istanbulul.

⁵ „Munții Lunii” sunt o creație fantezistă a geografilor arabi ai Evului Mediu care credeau că Africa ar fi străbătută de acești munți de-a lungul ecuatorului. Aici ar putea semnifica lumea otomană simbolizată de Semilună.

⁶ Cantemir schițează aici un univers, eutopic, paradisiac în care timpul nu este trăit în succesiune, ci, eliminând ipotezele devenirii, într-o eternă simultaneitate.

⁷ Dimitrie Cantemir este evident un adept al monarhiei absolute, prin urmare asimilarea Imperiului otoman cu o republică nu face decât să sublinieze anarhia ce pare să domine „împărăția turcului”.

⁸ O capiștea a boadzii Pleonexii – după P. P. Panaitescu și I. Verdeș – înseamnă „templul zeiței lăcomiei”, echivalat de D. C. cu *împărăția turcului*.

⁹ Echinocliul (în grecește *isimeria*) de toamnă se încadrează astronomic în Zodia Cumpenei.

¹⁰ Într-adevăr, Constantinopolul era construit pe șapte coline asemenea Romei. Cantemir numește Istanbulul cămară, deoarece aici se strângeau toate veniturile și bogățiile imperiului.

¹¹ Pe atunci se cunoșteau doar șapte planete, în rândul cărora erau incluse Soarele și Luna, conform viziunii ptolemeice.

¹² P. P. Panaitescu observă că aceasta este o afirmație surprinzătoare a lui Cantemir prin care acesta susține că Poarta îi tratează diferit pe solicitanții de avantaje, luând tot de la cei bogați și doar jumătate de la cei săraci.

¹³ Pe tot parcursul textului, geografia reală are funcții simbolice. Un munte cu denumirea de Monomotapa ce se află în Rhodesia îl desemnează pe marele defterdar.

¹⁴ Muntele Cafaron îl desemnează pe marele vizir ce purta acest nume.

¹⁵ Acest loc ar putea fi identificat cu Istanbulul.

¹⁶ După cum se știe Nilul se varsă în Marea Mediterană și nu în Marea Roșie.

¹⁷ Ochianul despre amiadzazi reprezintă Oceanul Indian.

¹⁸ În regimul aceleiași geografii simbolice, Lacul Zaflan, ce poate fi asimilat Lacului Victoria, simbolizează Istanbulul.

¹⁹ Filozoful echivalează simbolic vizirul, arată D. Cantemir.

²⁰ Formula aceasta oarecum oximoronică pune în evidență faptul că veniturile otomanilor provin din biruri.

²¹ Cantemir se referă aici la un cunoscut principiu al dreptului roman: *non bis in idem* – prin care nu se pot aplica de două ori pedepse pentru aceeași acuzație.

²² Vârsta „brudie“ se referă la vârsta fragedă a pretendentului la tronul Moldovei.

²³ Reamintim faptul că „Borta pietrii“ se referă la casa supremului judecător musulman.

²⁴ Autorul se referă aici la Constantin Cantemir, tatăl scriitorului. Așa cum arată P.P. Panaitescu, substantivul acesta compus asimilează atât denumirea greacă a licornului (*monocheros*), cât și pe cea a leopardului (*pardalis*).

XIII. POEZIA

1. LIRICA RELIGIOASĂ

FILOTEI
PRIPEALE

*la toți praznicele Domnului și ale Născătoarei
de Dumnezeu și ale tuturor cuvioșilor Părinți mari și sfinți*

Din: volumul *Poezie veche rumânească*, ediție de Mircea Scarlat, Editura Minerva, București, 1985, p. 9–13. Traducere de Dan Horia Mazilu.

Publicat de Tit Simedrea, *Les „Pripèla“ du moine Philothée*, în „Romanoslavica“, XVII, Editura Academiei, București, 1970, după **ms. sl. 101**, B.A.R., **ms. slv. 209**, B.A.R., **ms. sl. 277**, B.A.R.

NICOLAE MILESCU
STIHURI LA DUMNEZĂESCU DAVID

Din: Virgil Cândea, *Rațiunea dominantă*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 219.

DOSOFTEI
PSALMI

Din: *Psăltire a svântului proroc David (...) pre verșuri tocmită (...) de smeritul Dosoftei, mitropolitul de Țara Moldovei*, Uniev, 1673, editată în Dosoftei, în *Opere*, vol. I, *Poezia*, Editura Minerva, București, 1978, p. 114–115, 157–160, 185–186, 226, 227–228, 298.

DOSOFTEI
[STIHURI]

Din: Dosoftei, *Opere*, vol. I, *Poezia*, 1978, p. 351, 361, 369.

2. VERSURI OCAZIONALE

NICOLAUS OLAHUS
*ELIGIE LA MORMÂNTUL LUI ERASMUS DIN
ROTTERDAM*

Traducere din limba latină de Ștefan Bezdechi, din ediția *Umanistul Nicolaus Olahus*, 2 vol., texte alese de I.S. Firu, Corneliu Albu, Editura Tineretului, București, 1969, p. 140–142; a fost editat ms. *D. Erasmi Roterdami epitaphia per clarissimos aliquond viros conscripta*, Louvain, 1537.

NICOLAUS OLAHUS
EPITAF

Traducere din limba latină de Ștefan Bezdechi, în *op. cit.*,
ed. cit., p. 92.

NICOLAUS OLAHUS
LA MOARTEA FRATELUI MEU MATEI

Traducere din limba latină de Ștefan Bezdechi, *op. cit.*,
ed. cit., p. 142–143.

JOHANNES SOMMER
ELEGIA DECIMA

Din: Ștefan Bârsănescu, „*Schola latina*“ de la Cotnari.
*Biblioteca de curte și proiectul de academie al lui Despot
Vodă...*, Litografia și Tipografia Învățământului, București,
1957, p. 27–31.

ANONIM
[LAMENTAȚIA LA MOARTEA LUI ALEXANDRU]

Din: *Crestomație de literatură română veche*, vol. I., ed. cit.,
p. 234; au fost editate versurile din cap. IV: *Pentru păcatul
întristării*, din *Floarea Darurilor*, traducere românească veche,
în ms. 4620, f. 484v, B.A.R.

UDRIȘTE NĂSTUREL (?)
[EPITAFUL LUI MATEIAȘ BASARAB]

Din: *Crestomație de literatură română veche*, vol. I., ed. cit.
p. 237.

Versurile sunt atribuite cărturarului muntean, fără a exista
certitudini în privința paternității.

Mateiaș Basarab este fiul adoptiv al lui Matei Basarab
(epitaful se află în tinda Bisericii Domnești din Târgoviște).

MIHAIL HALICI-FIUL
[ODĂ]

Din: N. Drăganu, *Mihail Halici (Contribuție la istoria
culturală românească din sec. XVII)*, în „Dacoromania“,
anul IV, partea I, Cluj, 1927, p. 106–107; s-a editat ms. *Vota
solemnia quae Nobilissimi et Clarissimi Viri D. Francisci Pariz
de Pápa Transylvano Honoribus Doctoribus*, Basel, 1674).

Oda este dedicată lui Francisc Páriz Pápai și imprimată cu
ocazia trecerii de către acesta a doctoratului în medicină la
Basel.

Este semnat: „Michael Halicius, Nob. Romanus Civis, de
Cáránsebeș“.

MIHAIL HALICI-FIUL
[ODĂ]

Traducere din: *Vota solemnia quae Nobilissimi et Clarissimi
Viri D. Francisci Pariz de Pápa Transylvano-Ungari Honoribus
ab Amplissimo Medicorum in perantiqua Universitate Basiliensi
Ordine ...*, Basel, 1674.

3. VERSURI INAUGURALE

NICOLAE COSTIN
EPIGRAMA

Din: Nicolae Costin, *Ceasornicul domnilor de Antonio de Guevara*, Editura Minerva, București, 1976, p. 8.

Epigrama este plasată după *Predoslovie către Măriia-Sa Vodă* (este vorba de Nicolae Mavrocordat).

Datată: înainte de 1712.

UDRIȘTE NĂSTUREI.

STIHURI ÎN STEMA DOMNIEI ȚĂRÂI
RUMÂNEȘTI, NEAM CASEI BĂSĂRĂBEASCĂ

Din: *Literatura română veche*, vol. II, ediție de G. Mihăilă și Dan Zamfirescu, Editura Tineretului, București, 1969, p. 273; s-a editat traducerea românească veche, aflată în *Evanghelia învățătoare*, din 1644, Mănăstirea Dealu.

VARIAAM

STIHURI ÎN STEMA DOMNIEI MOLDOVEI

Din: Varlaam, *Carte românească de învățătură dumenecele preste an și la praznice împărătești și la svinți mari*, Iași, 1643, ediție de Jack Byck, 1966, p. 2.

DANIIL ANDREAN PANONIANUL(?)
[VERSURI LA STEMA METROPOLITANĂ]

Din: *Îndreptarea legii*, Țârgoviște, 1652, în Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche*, tom. I (1508–1830), 1903, p. 191–192.

DOSOFTEI
STIHURI LA LUMINATUL HERB
AL ȚĂRII MOLDOVEI

Din: Dosoftei, *Viața și petrecerea svinților*, în *Opere*, vol. I, Editura Minerva, București, 1978, p. 3.

NICOLA (GRĂMĂTICUL)
VERSURI POLITICE 6

Din: Gabriel Ștrempel, *Copiști de manuscrise românești până la 1800*, vol. I, Editura Academiei, București, 1959, p. 163; s-a editat din *Tetraevanghel*, copiat în 1685 de Nicola (Grămăticul) la Mănăstirea Câmpulung din Țara Românească.

RADU GRECEANU
STIHURI 8

ASUPRA STEMEI PREALUMINATULUI
ȘI ÎNNĂLȚATULUI DOMNU IOANU ȘĂRBANU
C. B. VOEVODU

Din: *Bibliografia românească veche*, tom. I (1508–1830), ediție Ioan Bianu și Nerva Hodoș, Socec, București, 1903, p. 283; s-a editat ms. *Bibliei*, București, 1688.

ANTIM IVIREANUL
[VERSURI LA STEMA ȚĂRII]

Din: Antim Ivireanul, *Opere*, ediție de Gabriel Ștrempel, Editura Minerva, București, 1972, p. 418; după *Psaltire românească*, București, 1694.

ANTIM IVIREANUL
[VERSURI LA STEMA LUI
CONSTANTIN BRÂNCOVEANU]

Din: *Noul Testament*, București, 1703, în *Bibliografia românească veche*, tom. I, 1903, p. 448.

ANTIM IVIREANUL
[VERSURI LA BLAZONUL
MITROPOLITULUI ANTIM]

Din: *Învățăături pentru asezământul cinstitei mănăstiri a Tuturor Sfinților*, 1713, în *Antim Ivireanul, Opere*, ediție de Gabriel Ștrempel, Editura Minerva, București, 1972, p. 325

Gabriel Ștrempel arată că stihurile se află sub „un splendid desen în peniță și acuarelă ce reprezintă blazonul mitropolitului Antim: un melc de argint, cu capul în sus, purtând între coarne o stea cu șase raze. Deasupra, o pălărie de cardinal, de sub care se despart capetele unui șnur, de-a lungul căruia sunt inițialele A(ntim) I(vireanul) M(itropolitul) U(ngrovlahiei)“ (*Antim Ivireanul, Opere*, 1972, p. 454).

DIMITRIE CANTEMIR (?)
STIHURI PRE HE(R)BUL ȚĂRÂI
STIH 7

Din: Dimitrie Cantemir, *Divanul*, Iași, 1698, în *Bibliografia românească veche*, tom. I, 1903, p. 358.

MITROFAN, EPISCOPIUL BUZĂULUI
STIHURI POLITICE 10
ASUPRA STEMEI PREALUMINATULUI,
SLĂVITULUI ȘI BLAGOCESTIVULUI
IO(AN) CONSTANTIN B. BASARAB VOEVODA

Din: *Bibliografia românească veche*, vol. I, ed. cit., p. 366.

MIHAIL ȘTEFANOVICI
STIHURI POLITICE 12
ASUPRA STEMEI PREALUMINATULUI,
SLĂVITULUI ȘI BLAGOCESTIVULUI
IO CONSTANDINU B. BASARABĂ-VOEVODA

Din: *Octoih*, Râmnic, 1706, în *Bibliografia românească veche*, tom. I, 1903, p. 468.

ANONIM
ISTORIA A ALEXANDRULUI CELUI MARE

Din: *Istoriia a Alexandrului celui Mare*, Movilău, 1796, în *Bibliografia românească veche*, tom. II, 1910, p. 337.

4. LIRICA FILOSOFICĂ

PETRU CERCEI
[IMN]

Din: „Columna lui Traian“ V, 1874, p. 58, text transcris integral din italiană de Gr. Ioculescu.

Traducere din limba italiană de Alexandru Ciorănescu, în „Revista Fundațiilor Regale“, II, 1935, nr. 9; publicată sub titlul *Imn*, în *Literatura română veche*, vol I, p. 293–297.

VALENTIN FRANK VON FRANKENSTEIN
*HECATOMBE SENTENTIARUM OVIDIANARUM
 GERMANICAE IMITATARUM*

Din: *Hecatombe sententiarum Ovidianarum germanicae imitatarum*, Sibiu, 1679, în *Crestomație de literatură română veche*, vol. II, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1989, p. 191–193.

MIRON COSTIN
VIIAȚA LUMII

Din: Miron Costin, *Opere alese*, ediție de Liviu Onu, Editura Științifică, București, 1967, p. 159–169.

MIRON COSTIN
STIHURI ÎMPOTRIVA ZAVISTEI

Din: Miron Costin, *Opere*, vol. II, ediție de P.P. Panaitescu, Editura pentru Literatură, București, 1965, p. 120–121.

GHENADIE COZIANUL
DOAO CĂI...

După ms. nr. 2582, f. 247v, B.A.R.

GHENADIE COZIANUL
OBICEIURI OMENEȘTI

După ms. nr. 2582, f. 248, B.A.R.

GHENADIE COZIANUL
ACADEMIA SAU ȘCOALA

După ms. nr. 2582, f. 248 v, B.A.R.

5. VERSURI CURIOASE

DOSOFTEI
[ACROSTIHUL SIBILIN]

Din: *Crestomație de literatură română veche*, vol. II, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1989, p. 182–189.

DIMITRIE EUSTATIEVICI BRAȘOVEANUL.
 „FILOMELISMĂ”. „PAROMION”.
 „SIMFONIE”. „AHROSTICON”

Din: Dimitrie Eustatievici Brașoveanul, *Gramatica românească, 1757. Prima gramatică a limbii române*, ediție de N.A. Ursu, Editura Științifică, București, 1969, p. 142–143.

6. POEZIE DE DRAGOSTE

MIHAIL HALICI-FIUL (?)
KEN TEK RŪMĒNYĒSZK DE DRAGOSZTE SKRISZ
 (Fragment)

Din: *Petrovay Codex, 1671–1672*, în *Crestomație romanică*, vol. II, 1965, p. 38.

ANONIM
CÂNTEC DUPĂ IBOVNICA SCĂPATĂ

Din: *Cântece câmpenești cu glasuri românești*, 1768, în Onisifor Ghibu, *Contribuții la istoria poeziei noastre, populare și culte*, București, Monitorul oficial, 1934, p. 22–23.

ANONIM

FĂPTURA UNEIA

Din: *Cântece câmpenești cu glasuri românești*, 1768, în Onisifor Ghibu, *Contribuții la istoria poeziei noastre, populare și culte*, 1934, p. 20–21.

7. CRONICI ȘI POVESTIRI VERSIFICATE

DOSOFTEI

[DOMNII ȚĂRĂI MOLDOVEI]

Din: Dosoftei, *Opere*, Editura Minerva, București, 1978, vol. 1, p. 4–9.

RADU GRECEANU

POVESTE DE JALE ȘI PRE SCURT

Din: *Cronici și povestiri românești versificate (sec. XVII–XVIII)*, ediție de Dan Simonescu, Editura Academiei, București, 1967, p. 37–48; a fost editat **ms. 216, f. 104–113**, B.A.R., Filiala Cluj-Napoca.

Finalul textului s-a pierdut.

Tălmăcirea româncască s-a tipărit, se presupune, la Snagov între 1696 și 1699. Nu s-a descoperit până în prezent nici un exemplar imprimat. Singurul manuscris existent datează din 1735, când Dumitru logofătul, fiul lui Anastase Șufariul, a copiat textul (B.A.R. Filiala Cluj, **ms. 216, f. 104–113.**)

ANONIM

*ISTORIA LUI CONSTANDIN-VODĂ
BRÂNCOVEANUL*

Din: *Cronici și povestiri românești versificate*, ed. cit., p. 60–66.

ANONIM

*PLÂNGEREA SFINTEI MĂNĂSTIRI A SILVAȘULUI
DIN EPARHIA HAȚĂGULUI DIN PRISLOP*

Din: *Cronici și povestiri românești versificate (sec. XVII–XVIII)*, ed. cit., p. 74–90; s-au editat msse: **415 B.A.R., 1359 B.A.R., 4400 B.A.R., 4831 B.A.R., 39** din Biblioteca Filialei Cluj a Academiei Române, **A. b. VII 1** de la Arhivele Naționale Brașov.

¹ Nume dat „cascadelor“ în Țara Hațegului.

² Este vorba de Zamfira, fiica lui Moise vodă, domnul Țării Românești (1529–1530). El a pribegit în Transilvania, de unde a mai încercat să reia domnia, dar a murit „la sat, la Vișoara“, în luptă cu oastea lui Vlad vodă Începutul. Zamfira, rămasă în Transilvania, după două căsătorii nefericite, s-a retras la mănăstirea Silvașului, pe care o refăcuse din temelie, unde a și fost înmormântată.

³ Adică 1700, anul semnării actului de unire a unei părți a clerului ortodox din Transilvania cu Biserica romano-catolică.

⁴ Visarion Sarai, conducător – prin 1744–1750 – al unei mișcări religioase împotriva unirii cu Roma.

⁵ Episcopul unit Ioan Inochentie Micu (1692–1768).

⁶ Protopopul Băianu.

⁷ Petru Aron (1709–1764), din 28 februarie 1752 devine episcop unit. În 1743 s-a întors de la Roma la Blaj.

⁸ Nicolae din Balomir, văzând că habsburgii nu-și țin cuvântul dat în legătură cu drepturile ce trebuiau acordate românilor după Unire, a părăsit Unirea. Protopopul Nicolae a fost nevoit a pribegi în Rusia și în Țara Românească (cf. N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. VII. *Reformatorii*, București, 1938, p. 259).

⁹ *Flourea adevărului pentru pacea și dragostea de obște...*, Blaj, 1750.

¹⁰ Blajul, ca centru administrativ oficial al uniților.

¹¹ Elisabeta Petrovna, țarina Rusiei (1741–1761).

¹² Dionisie Novacovici, episcopul sârbesc de la Buda, fu numit la 26 aprilie 1761 episcop neunit al românilor din Transilvania.

¹³ „Pocoi“, numele literei π din alfabetul slav.

¹⁴ Elevii de la Seminarul mănăstirii Buna Vestire din Blaj.

ANONIM

VERSURI PENTRU MOARTEA DOMNULUI GRIGORIE GHICA ÎNTÂMPLATĂ LA ANUL 1777 OCTOMBRIE 1

Din: *Cronici și povestiri românești versificate*, ed. cit., p. 179–188.

XIV. CĂRȚILE POPULARE

ESOPPIA

Din: *Cărțile populare în literatura românească*, vol. 1, ediție de Ion C. Chițimia și Dan Simonescu, Editura pentru Literatură, București, 1963, p. 117–160.

Textul reprezintă transcrierea ediției din 1795 realizată de Petru Bart la Sibiu, intitulată *Viața și pildele preînțeleptului Esop* și păstrată doar în fotocopie la Biblioteca Academiei Române. Textul lui Petre Bart, care a constituit baza tipăriturilor ulterioare, reprezintă o traducere a unei versiuni rusești venită prin filieră latină.

Esopia sau *Viața lui Esop* ia naștere în secolul IV d.Hr. și însoțește fabulele, constituindu-se ca preambul al lor.

Tradusă în diverse limbi europene începând din Evul Mediu, *Esopia* intră în literatura română la începutul secolului al XVIII-lea pe o dublă filieră, greacă și rusă, aceasta din urmă prelungind o versiune latină. Prima versiune românească este cea copiată de către Costea Dascălul din Șcheii Brașovului în 1703.

¹ Esop, fabulist grec, originar din Asia Mică, a trăit probabil la sfârșitul sec. VII – începutul sec. VI î.Hr. Fabulele ce i-au fost atribuite au fost consemnate într-o culegere alcătuită în secolul al VI-lea î.Hr. de către Demetrios din Falcr, fiind ulterior versificate de către Barbos și Fedru.

² Diia, înrudit cu Die, îl desemnează pe „Dumnezeul elenilor“, fiind deci sinonim cu Zeus.

³ Celelalte divinități sunt: Hermes, Ares și Cronos.

⁴ *Predoslovia* cuprinde o pledoarie pentru creștinism pe baza căreia pildele esopice precreștine sunt asimilate unui orizont cultural dominat de valori ortodoxe.

⁵ Prin Țara Frâncească este desemnată Italia, presupusă țară de origine a lui Esop.

⁶ Inserțiile paremiologice sunt atribuite fictiv și anacronic *Scripturii*, probând astfel caracterul popular al lucrării.

⁷ *Băutul mării* este testul care apare și în *Sindipa*. Acest sofism, probabil extrem de gustat de cititorii cărților populare, propune o „paradoxie logică“ drept probă a înțelepciunii.

⁸ Esop are un rol asemănător cu cel al lui Ivan Turbincă, este un destabilizator al cursului firesc al lucrurilor, este un agent al unei alte ordini.

⁹ Se referă la Bizanț. Nu vom comenta însă inconcordanțele temporale.

¹⁰ Dimas sau Dimast, formele apar alternativ.

POVESTEA DESPRE SINDIPA FILOSOFUL ȘI DISCIPOLUL SĂU

Originea textului este indiană. El a fost tradus în secolul al III-lea în limba persană, apoi în arabă și în latină, circulând intens în Bizanț și, ulterior, în Europa Occidentală.

Din: *Cărțile populare în literatura românească*, vol. I, ed. cit., p. 353–401. Textul reprezintă transcrierea celei mai vechi versiuni în limba română copiată de dascălul Costea din Brașov la 1703 după o traducere realizată, probabil, în secolul al XVII-lea. Sursa acesteia este o versiune grecească a unui text arab, redactată în secolul al XI-lea de Mihai Andreopulos la îndemnul lui Gabriel, guvernatorul bizantin din insula Milos (1086–1100). Versiunea dascălului Costea se află în Biblioteca Academiei Române – **ms. 1436**.

¹ *Sindipa* este forma grecească a unui nume indian „Sidhapati”, ce s-ar traduce prin „șeful înțelepților”. Prin extrapolare devine și denumirea unui montaj de povestiri menite să decidă soarta fiului de împărat căruia înțeleptul îi fusese dascăl. În original, alternează forma *Sindipa* cu *Sintipa*.

² Ca și în *1001 de nopți* avem și aici de-a face cu un rost soteriologic al cuvintelor în care poveștile amână sau înlătură o pedeapsă.

³ „Pocitiunile” sau povestirile înțelepților sunt în fond discursuri despre gen luat ca principiu. De aceea, în cea mai

mare parte a scrierii, se construiește – cu o retorică asemănătoare *Decameronului* lui Boccaccio – o deontologie a regimului feminin.

⁴ Dislocările logice, sofismele de tipul „am găsit pești pe brazdă” sunt, desigur, foarte gustate de cititorii cărților populare, problematizând în fond ordinea posibilului într-o prejudecată împotriva ficțiunii.

⁵ Dincolo de sensul propriu al formulării, acest filozof atinge o dialectică a timpului.

Dacă *Sindipa* ar fi „împuținat sau ar fi înmulțit vremea” ar fi decăzut în postura cămătarului ca hoț de timp. „Cămătarii sunt hoți (latrous) căci ei vând timpul care nu le aparține și a vinde un bun străin contra voinței posesorului este un furt” – consemna un manuscris francez din secolul al XIII-lea.

Prin urmare, păcatul filosofului ar fi fost unul capital atingând însăși esența autorității.

⁶ Ultimele două rânduri din text sunt în limba slavonă și înseamnă: „Am scris eu, multgreșitul Costea dascăl, din sfânta biserică din Șchei [Brașov], luna noiembrie 25 zile, anul 7212 [1703]”.

FLOAREA DARURILOR

Floarea darurilor este o culegere de maxime și scurte povestiri redactată în secolul al XIII-lea de călugărul benedictin Tommaso Gozzadini. În limba română ea pătrunde pe filieră italiană prin intermediul lui Gherman Valahul, dregător al lui Ștefan cel Mare, o primă traducere realizându-se în anii 1478–1484. Aceasta a fost urmată de o traducere din slavă și de o a treia (cea mai completă) după un model grecesc. Acesta din urmă stă la baza ediției al cărui text îl reproducem aici. Traducătorul este Filotei de la mănăstirea Hurezul, Vâlcea, iar

tipăritura este realizată la 1700 de către Antim Ivireanul la mănăstirea Snagov.

Text preluat din *Cărțile populare în literatura românească*, vol. II, ed. cit., p. 279–286; ediția reproduce trei capitole din ediția tipărită în anul 1700 de Antim Ivireanul, la mănăstirea Snagov.

¹ Paharnicul Constantin Savachin este cel care se pare că a găsit la Muntele Athos originalul grecesc al lucrării.

² În anul 1700, luna iulie.

ALEXANDRIA

ISTORIA A ALEXANDRULUI CELUI MARE
DIN MACHEDONIA ȘI A LUI DARIE
DIN PERSIDA ÎMPĂRAȚILOR

Cunoscută sub numele de *Alexandria*, această lucrare inspirată din evenimentele consemnate de Calisthenes, istoriograf al curții macedonene, a fost elaborată în secolul al III-lea î.Hr., în limba greacă, într-un mediu elenistic din Egipt.

Preluată din: *Cărțile populare în literatura română*, vol. I, ed. cit., p. 11–108, textul reproduce ediția din 1794 realizată de Petru Bart la Sibiu, aceasta fiind prima versiune tipărită a *Alexandriei* ce ne-a parvenit. În limba română însă au circulat și copii mai vechi, manuscrise, dintre care semnalăm versiunea copistului Ion Românul, realizată pe la 1620 și păstrată în Biblioteca Academiei Române **ms. 3821**.

¹ Este vorba despre Darius al III-lea Codomanul, rege al Persiei în secolul al IV-lea î. Hr.

² Merlichie este un nume fictiv de împărat al Romei.

³ Hetinav sau Hectanabos, faraon al Egiptului în secolul al IV-lea î.Hr.

⁴ Perșii sunt asimilați turcilor într-un paralelism situațional ce derivă din ipostaza lor de cotropitori.

⁵ Pella, capitala Macedoniei în timpul regelui Filip.

⁶ Etimologia este, desigur, fictivă.

⁷ Este vorba despre personajul biblic care, după ce fusese vândut de frații săi unor negustori, ajunge mare dregător al Egiptului.

⁸ Eraclie, nume de împărat ce revine pe parcursul cărților populare, are de data aceasta o referință imaginară.

⁹ Anacronismele funcționează din nou pentru a introduce o referință biblică.

¹⁰ Construirea unor genealogii fictive asimilează figura eroică a lui Alexandru diverselor medii culturale generatoare de legende. Astfel, povestirile persane îl consideră persan, iar cele musulmane îi atribuie o origine turcă. Aici, fiind vorba despre o redactare realizată într-un mediu elenistic din Egipt, Alexandru devine fiul lui Hectanabos.

¹¹ Dalfionul este identificat de anumiți cercetători cu Delfi.

¹² Despărțirea lui Filip de Olimpiada s-a petrecut într-adevăr în 337 când acesta s-a logodit cu Cleopatra. Împăcarea părinților lui Alexandru s-a realizat și ea prin intervenția tânărului care a pedepsit curtenii uneltitori.

¹³ Avem de-a face iarăși cu un anacronism. Nu este vorba despre tătari, ci despre tribali, locuitori din sudul Dobrogei.

¹⁴ Altamiș este un nume de han tătar împrumutat – așa cum observă N. Cartoian – de copiii *Alexandriei* din cronicile române sau ungare.

¹⁵ Schidir este tot un nume imaginar de împărat al turcilor.

¹⁶ Documentele nu atestă realitatea acestei expediții la Roma.

¹⁷ Savela este de fapt regina de Sabba, iar referința se face la templul lui Solomon, cel care, evident, nu se află la Roma, ci în Palestina.

¹⁸ Probabil, Patrocle din *Iliada*.

¹⁹ De la facerea lumii.

²⁰ Sistem alegoric ce ne amintește de *Istoria ieroglifică* a lui Cantemir.

²¹ Anacronic se face trimiterea la numele Poloniei pentru a se desemna regiunea Niprului.

²² Geografia fictivă a cărților populare ignoră distanțele.

²³ Datele aleatorii despre Țările Române sunt adăugate ulterior de copist, fără a se face însă vreo trimitere consistentă la campania lui Alexandru din 335 î.Hr., la nordul Dunării.

²⁴ Prin „frânci“ sunt desemnați, de fapt, aheii, pentru ca puțin mai jos să fie denumiți troienii. Sursa acestei ezitări ține de faptul că în limba română veche prin termenul de „frânci“ erau desemnații locuitorii din Apus.

²⁵ Iarăși avem de-a face cu intervenția ulterioară a unui copist.

²⁶ Este vorba despre „Sicriul Legii“ în care se află asezat toiagul lui Aron, primul arhieru al evreilor.

²⁷ Nume deformat al unui satrap persan.

ISTORIA TROADEI

Legenda homerică a cuceririi Troiei intră în perimetrul cultural românesc fie pe filieră bizantină, prin intermediul cronografelor (în a doua jumătate a secolului al XVII-lea), fie ca traduceri din grecește (după mijlocul secolului al XVIII-lea), fie, așa cum remarca Nicolae Cartoian, prin intermediul literaturii medievale franceze.

Preluat din: *Cărțile populare în literatura română*, vol. I, ed. cit., p. 89–108. Textul reproduce **ms. 86, f. 118–128**, din Biblioteca Academiei Române, datat 22 iunie 1689, completat (unde este rupt) după **ms. 3517**.

¹ Un anacronism specific scrierilor populare îl face pe David (trăitor la începutul secolului al X-lea î.Hr.) contemporan cu epoca în care Troia a fost cucerită (începutul secolului al XII-lea î.Hr.).

² Ecaviia = Hecuba.

³ Pariju = Paris.

⁴ Legenda spune că Priam avea 50 de fiice și 50 de fii.

⁵ Critu = Creta.

⁶ Sidona sau Sidon este o cetate de pe coasta de vest a Asiei Mici;

⁷ Iracleu = Hercules.

⁸ Secvența despre inventarea alfabetului este preluată din cronograful Cigalá, în timp ce trimiterile la scrierea chirilică reprezintă intervenția traducătorului român.

⁹ Avem iarăși de-a face cu o intervenție a autorului bizantin.

¹⁰ În original, forma greșită: *Smadrului*.

¹¹ De fapt, Ganymides (Gannimidu) este fiul lui Tros și nu invers, așa cum greșit interpretează traducătorul de secol XVII.

FIZIOLOG

Din: *Fiziolog. Bestiar*, ediție de Cătălina Velculescu și V. Guruianu, Editura Cavallioti, București, 2001, p. 51–59; a fost editat **ms. rom. 3275, f. 5r–17 v**, B.A.R.

ARCHIRIE ȘI ANADAN

ÎNVĂȚĂTURA LUI ARCHIRIE, CUM ÎNVĂȚE PE NEPOTU-SĂU,
PE ANADAN, DE TOATE ÎNVĂȚĂTURILE

Povestirea *Archirie și Anadan* a circulat pe teritoriul românesc încă din prima jumătate a secolului XVIII-lea. Cel mai vechi text cunoscut până astăzi este conservat în **ms. rom. 577, f. 61r–69r**, B.A.R., copiat în anul 1708, în satul Budacul Românesc, din actualul județ Bistrița-Năsăud, de către ieromonahul Vartolomei, originar din Maramureș. Acest text a fost editat de către Magdalena Georgescu, în volumul al II-lea din *Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, Editura Minerva, București, 1997, p. 157–168.

Primele ediții ale acestei cărți populare apar datorită lui Anton Pann, în 1850 și, respectiv, 1854. Textul a fost republicat în anii 1890, 1894, 1896.

Prima transcriere integrală a povestirii, care reproduce textul cu fidelitate, aparține lui I.C. Chițimia și Dan Simonescu și se întemeiază pe **ms. rom. 3518**, B.A.R., databil în jurul anului 1770.

SCHIȚE BIOGRAFICE

ANTIM IVIREANUL (c. 1660–1716), teolog, scriitor, orator, traducător, tipograf. Originar din Georgia (Ivria), luat rob de turci, învață la Istanbul turca, araba, elina și greaca, precum și meșteșugul tipăritului. Dă dovadă de talent într-o serie de arte aplicate (broderie, xilografură, miniaturistică). Ajunge în Valahia prin 1688–1690 la solicitarea – se pare – a domnitorului Constantin Brâncoveanu. Călugărit cu numele de Antim (numele de mirean fiind Andrei), cărturarul tipărește la București și la Snagov o serie de cărți la a căror imprimare este ajutat și de către Mihail Ștefanovici, Gheorghe Radovici, Dionisie Floru. Spre sfârșitul secolului al XVII-lea este ales egumen la Snagov; în 1705 devine episcop de Râmnic, de unde, peste numai trei ani, urcă pe scaunul mitropolitan, în urma dorinței mitropolitului Teodosie, exprimată în „diata” sa.

Producția editorială a lui Antim Ivireanul vizează deopotrivă introducerea limbii române în oficierea religioasă și apărarea Ortodoxiei în fața ofensivei catolice și calvine. Traducerea cărților de ritual (molitvenicul, octoihul, liturghierul, ccaslovul), precum și retipărirea *Evangeliei* (1705) și a *Apostolului* (1704) constituie o dovadă elocventă în acest sens. Importanța lui Antim Ivireanul în istoria literaturii române este însă pe deplin conturată de textul *Didahiilor*, prin

care mitropolitul a propus un nou model de predică, față de tiparul stabilit de Coresi sau de Varlaam.

Opțiunile politice (de factură antiotomană) îi vor atrage caterisirea, în timpul domniei lui Nicolae Mavrocordat, și, în final, moartea (va fi ucis de soldații care îl conduceau spre locul de surghiun – Mănăstirea Sfânta Ecaterina de la Muntele Sinai – iar trupul îi va fi aruncat în râul Tundja. Există și ipoteza că Antim ar fi fost asasinat în țară, la Mănăstirea Snagov.

STOLNICUL CONSTANTIN CANTACUZINO (c. 1650–1716), istoriograf, cărturar umanist. Fiul postelnicului Constantin Cantacuzino, descendent al împăraților bizantini, stabilit în Muntenia în prima jumătate a veacului al XVII-lea. După uciderea tatălui său din porunca lui Grigore Ghica, pleacă din țară și studiază mai bine de un an în capitala Imperiului otoman. În ianuarie 1667, pleacă spre Italia, pentru a-și continua studiile la Padova, considerată de-a lungul Evului Mediu și în timpul Renașterii cetatea științelor umaniste. Se întoarce în țară în 1669, aducând mărturii privind uciderea postelnicului Cantacuzino.

În 1678 este înscăunat domn al Țării Românești Șerban Cantacuzino. După moartea acestuia, stolnicul îl sprijină pe nepotul său de soră, Constantin Brâncoveanu, pentru obținerea domniei. Relațiile dintre cei doi se înrăutățesc în timp. În 1714 Brâncoveanu este mazilit. Trei zile mai târziu este ales domn Ștefan Cantacuzino, fiul stolnicului. În 1716 este înlocuit cu Nicolae Mavrocordat, iar în ziua de 7 iunie 1716 turcii îi vor ucide atât pe fostul domn, cât și pe tatăl său, stolnicul Constantin Cantacuzino.

Cărturar autentic, stolnicul a întocmit o *Istorie a Țării Rumânești...*, în care încearcă să stabilească realitățile trecutului, folosindu-se de instrumentele specifice ale istoricului și propunând o investigație critică a izvoarelor consultate. Din

acest punct de vedere, el este primul istoric român, în sensul modern al cuvântului.

MIHAI CANTACUZINO (1723–1793), mare ban și general în armata rusă, făcând parte din ramura Pârvulească a Cantacuzinilor. Se naște în Valahia, în familia lui Matei Cantacuzino, mare ban al Craiovei, și a Păunei, fiica lui Velisarie și nepoata pe filieră paternă a vornicului Rusti. Are încă trei frați: Constantin, Pârveu, Radu și o soră pe nume Maria. Se căsătorește în 1747 cu Elena, fata logofătului Constantin Văcărescu și a Mariei, fiica vornicului Iordache Cretzulescu și a domniței Safta Brâncoveanu. În ciuda unei descendențe confortabile, viața lui Mihai Cantacuzino este destul de agitată. După moartea tatălui, banul Matei, are de plătit datoriile lăsate de acesta. Primește funcții oficiale, face un joc abil între Rusia și Poartă, călătorește, devine ban, vistier și mare logofăt. În 1774, pleacă în Rusia cu toată familia, bucurându-se de favorurile împărătesei Ecaterina a II-a, care îl cinstește cu rangul de general-maior. Redactează în 1787 o genealogie a familiei cantacuzine, în care introduce și extrase, documente și scrisori aparținând personalităților vremii.

DIMITRIE CANTEMIR (1673–1723), cărturar de excepție, domnitor al Moldovei (1710–1711). S-a născut la 26 octombrie 1673, fiind al treilea copil al lui Constantin Cantemir (domn al Moldovei în anii 1685–1693) și al Anei, născută Bantaș, înrudită pe linie maternă cu Anastasia, soția lui Duca-Vodă. Satul natal este Silișteni, așezat în ținutul Fălciului, Dimitrie fiind însă botezat la Galați, de către Dumitrașcu Cantacuzino, la momentul acela domn al Moldovei. Principele își începe studiile la Iași sub îndrumarea dascălului Ieremia Cacavela. În anul 1688 este trimis la Istanbul, ca ostatic, în locul fratelui său Antioh. Aici urmează

cursurile Academiei Grecești a Patriarhiei din Constantinopol, studiind istoria, teologia, muzica și folclorul mahomedan. Frecventează în același timp și cercurile diplomatice. La 23 noiembrie 1710 urcă pe tronul Moldovei în locul lui Nicolae Mavrocordat, după ce, cu câțiva ani în urmă, se căsătorise cu fiica lui Șerban Cantacuzino, Casandra. Domnia lui durează puțin. După înfrângerea de la Stănilești, Cantemir, aliat al țarului Petru I împotriva otomanilor, se refugiază în Ucraina, apoi la Petersburg. În 1714 este ales membru al Academiei din Berlin, iar în 1720 se recăsătorește, la opt ani după moartea Casandrei, cu cneaghina Trubețkoi, devenind consilier de taină al țarului. Moare la 50 de ani și este înmormântat la Moscova. În 1735, rămășițele sale pământești sunt aduse și reînhumate în Biserica Trei Ierarhi din Iași. Dintre operele esențiale ale principelui, pot fi amintite: *Divanul sau Gâlceava înțeleptului cu lumea sau Giudețul sufletului cu trupul* (1698); *Imagina științei sacre* (1700); *Tratatul de muzică turcească* (1703); *Istoria ieroglifică* (1705); *Descriptio Moldaviae* (1716); *Incrementa atque decrementa aulae othomanicac* (1716); *Sistema religiei mahomedane* (1722).

CHESARIE DE RÂMNIC (?–1780), traducător, eseist, tipograf. Bucureștean de origine, fiul Ilincăi și al zarafului Anghelache Halepliu. Studiază la Academia Domnească din București, avându-l printre dascăli pe Alexandru Turnavitu. Își însușește temeinice cunoștințe de limbă greacă, latină, rusă și franceză, precum și de istorie și filologie. Călugărit în 1761, ucenic al mitropolitului Grigorie al II-lea al Ungrovlahiei, devine pentru 12 ani protosinghel și ecleziarh al Mitropoliei din București, ocupându-se, în această perioadă, cu traducerea și tipărirea de cărți bisericești, care necesitau o bună stăpânire a limbii grecești. Împreună cu mitropolitul Grigorie și cu

arhimandritul Filaret, viitorul său succesori la eparhia de la Râmnic, Chesarie face parte în 1770 din delegația care prezintă doleanțele boierilor țării la Petersburg, în fața împărătesei Ecaterina a II-a. Chesarie este alături de mitropolitul Grigorie și în acțiunile politice ale acestuia legate de partida banului Mihai Cantacuzino, cu sprijinul căruia este hirotonit, la 12 ianuarie 1774, episcop al Râmnicului. Ca episcop, Chesarie s-a distins printr-o bogată activitate culturală, bisericească și administrativă. Din inițiativa sa, iau ființă două școli la metocurile râmnicene din București și Craiova. Amintirea sa de ctitor și de restaurator se păstrează în unele mănăstiri și biserici din Oltenia și din București. Cel mai important merit al episcopului este legat de repunerea în funcțiune a tipografiei de la Râmnic, unde vor apărea sub îndrumarea sa o serie de cărți religioase, dintre care cele 6 volume din *Mineie*, scoase în anii 1776–1779, ce constituie principala contribuție literar-culturală a lui Chesarie. Moare, probabil otrăvit, în 1780.

MIRON COSTIN (1633–1691), cronicar moldovean, traducător și poet. Născut la Roman, în Moldova, al doilea fiu al hatmanului Iancu (Ion) Costin, merge de mic cu tatăl său prin Podolia. Împreună cu tatăl și cu cei doi frați primește indigenatul polon. Studiază la colegiul iezuit de la Bar și vreme de doi ani se mută la Camenița. Dobândește cunoștințe de profil umanist și clasicist (literatură și istorie antică, geografie, logică, teologie), învățând și o serie de limbi, printre care: latina, polona, rusa și, mai târziu, turca și maghiara. Va căuta toată viața să stabilească numeroase relații politice și culturale cu mediul polon, preocupat în special de ideea unei alianțe politice între Moldova și Polonia împotriva turcilor.

În anii 1652–1653 se aliază cu logofătul Gheorghe Ștefan pentru domnie, ajutați fiind de trupele polone, acest fapt

reprezentând primul act de manifestare publică a tendințelor sale filopolone și a dorinței de a scoate Moldova de sub suzeranitatea otomană. În 1657 îndeplinește prima misiune diplomatică la curtea munteană a lui Constantin Șerban. Se căsătorește cu Ileana Movilă, nepoată a domnitorului Simion Movilă, rudă a mitropolitului Petru Movilă, ceea ce îi asigură (alături de cultura sa) un loc de frunte printre marii boieri ai țării. Este martor în timpul viciei la succedarea a 12 domni. Participă la numeroase lupte pentru sau împotriva unor domnitori moldoveni și în războaiele externe. I se recunosc meritele de bun diplomat, în afară de cele de cronicar cu experiență militară. Ca demnitar, devine sluger (1657), paharnic (1659), pârcălab de Hotin (1660–1664), mare comis (1665), mare vornic de Țara de Sus (1667), mare vornic de Țara de Jos (1669) și mare logofăt din 1675 până în 1683, când se refugiază în Polonia. Deține relații politice cu mitropolitul Dosoftei, episcopul italian Vito Piluzio și când Jan Sobieski devine rege, întreține chiar o corespondență directă cu acesta.

Scrie în anii 1671–1673 *Viața lumii*, un poem de meditație filozofică, primul de acest gen din literatura română. *Letopisețul Țării Moldovei de la Aaron Vodă încoace*, terminat în 1675, cuprinde istoria Moldovei din perioada 1595–1661, cu aluzii la istoria mai veche sau la fapte de după 1661. *De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor* este o operă istorică ce schițează ideile fundamentale despre începuturile neamului nostru.

Printre scrierile sale se întâlnesc și lucrări în limba polonă, cum ar fi: *Cronica țărilor Moldovei și Munteniei* (1667) cunoscută sub numele de *Cronica polonă*, și *Istorie în versuri polone despre Moldova și Țara Româncască*, denumită și *Poema polonă*, dedicată regelui Jan Sobieski.

Pe lângă acestea, a mai realizat, în perioada 1671–1673, traducerea unui fragment din lucrarea istoricului latin Quintus Curtius – *De rebus Alexandri regis Macedonum* –, intitulat *Graiul solului tătăresc către Alexandru Machedon, după ce au sosit de la Bahtri la apa Donului, mergând cu oastca asupra tătarilor*.

Este omorât în decembrie 1691, lângă Roman, din porunca domnitorului Constantin Cantemir.

PĂTRAȘCU DANOVICI (secolul al XVII-lea), traducător. Boier moldovean, nepot al starostelui Onciul Iurașcovici, fecior al lui Ivașco vornic și ginere al lui Vascan Orăș, mare vornic al Țării de Sus (1610–1611). Pătrașcu Danovici ar fi deținut funcții la cancelaria domnească în perioada 1640–1665. În unele documente ale epocii, îl întâlnim ca martor în diferite pricini de moșii ale unor mari boieri.

Pornind de la însemnările de pe unele manuscrise, lui Danovici i s-a atribuit traducerea din grecește a cronografului lui Cigală (probabil în intervalul 1660–1670). Cronograful lui Danovici ni s-a păstrat în mai multe copii, iar originalul este considerat astăzi pierdut.

Hronograf den începutul lumii cuprinde istoria lumii de la facere, în conformitate cu textul biblic, și o serie de apocrife și legende, iar spre sfârșit câteva capitole de învățături ortodoxe. Numărul și răspândirea manuscriselor atestă marea circulație și audiență a *Hronografului*... în perioada medievală a culturii românești, fapt care îl situează alături de cărțile populare și de legendele hagiografice, ca lectură importantă a epocii.

DIONISIE ECLEZIARHUL (c. 1759, Pietrari, jud. Vâlcea – 1820, Craiova), cronicar, caligraf, traducător. Ca mirean se numea, probabil, Dumitru. Călugărit la mănăstirea

Tismana, Dionisie și-a petrecut cea mai mare parte a vieții în mănăstirile oltene, unde s-a și instruit în meșteșugul caligrafiei și al picturii bisericești (la Govora, Hurezi, la Episcopia Râmnicului ș.a.).

În 1786 este numit eclezialh de către episcopul Filaret al Râmnicului și însărcinat cu redactarea condicii episcopiei și a metocurilor ei. În 1788, l-a urmat pe episcopul Filaret în pribegia pricinuită de ocuparea Țării Românești de către austrieci, iar impresiile de călătorie sunt consemnate în cronica sa. S-a întors la Râmnic, înainte de pacea de la Sîstov; în perioada 1806–1808 a stat, probabil, la București, retrăgându-se apoi la Craiova unde a murit în 1820.

În anii 1814–1815 a redactat la Craiova *Hronograful Țării Rumânești de la 1764 până la 1815*, lucrare cu caracter de cronică, dar și de text memorialistic.

A făcut și o serie de traduceri din limba rusă, printre care *Calca împărătească a crucii Domnului*. Din germană a tradus *Întâmplările războiului franțozilor și întoarcerea lor de la Moscva și Vrednica de pomenire biruintă*.

De-a lungul vieții sale monahale, a copiat sau a alcătuit el însuși o serie de pomelnice și condici mănăstirești (pentru mănăstirea Dobrușa, Strehaiia, Bistrița, Tismana, Arnota, Govora etc. și pentru Episcopia Râmnicului, precum și condica Mitropoliei Ungrovlahiei). Cele 25 de condici la care a lucrat mai bine de 30 de ani se păstrează în manuscris la Biblioteca Academiei Române și la Arhivele Naționale ale României. Aceste condici pun în lumină și talentul de caligraf al autorului, formând un capitol important din arta miniaturisticii românești.

MITROPOLITUL DOSOFTEI (26 octombrie 1624 – 13 decembrie 1693), poet, traducător. Era fiul lui Leontari Barila și al Marici (Mísira). S-a presupus că descinde dintr-o

familie greacă sau aromână, dar aceste ipoteze nu au fost confirmate. Nu se cunosc suficiente date despre copilăria și studiile lui. Una dintre supoziții este legată de colegiul întemeiat de Vasile Lupu, în 1640, însă prezența sa în această instituție nu explică însușirea limbilor polonă și ucraineană. Cercetătorii scrisului românesc vechi au luat în discuție pentru a doua ipoteză, Lvovul, oraș polonez cu tradiție culturală, spre care se îndreptau mulți dintre tinerii moldoveni. Aici exista un renumit colegiu ortodox, care funcționa după modele occidentale. Nu se știe când intră Dimitrie Barila – căci acesta îi era numele de mirean – în cinul monahal, cert este că la vârsta de 25 de ani se afla printre călugării de la Mănăstirea Probota. În 1658, la 34 de ani, devine episcop de Huși, iar peste numai un an urcă în scaunul episcopal de la Roman. În timpul domniei lui Gheorghe Duca, protector al cărturarilor, ajunge mitropolit al Moldovei. Discipol al lui Varlaam, Dosoftei meditează asupra credinței ortodoxe, simțindu-se dator să o apere de atacurile altor confesiuni. Perioada episcopatului se dovedește a fi propice pentru activitatea culturală, așa încât între 1660 și 1670 lucrează la *Psaltirea în versuri*. Ca mitropolit, reformează serviciul religios, introducând româna ca limbă de cult și inițiază traducerea și tipărirea cărților liturgice. De sub pana lui se vor ivi, rând pe rând, *Acatistul Născătoarei de Dumnczeu* (1673), *Dumnezeiasca liturghie* (1679), *Molitvenicul de-nțales* (1681), *Octoihul* (1683) etc. Între anii 1682 și 1686 publică, la Iași, *Viața și petrecerea svinților*, traducere pe care prelatul o începuse încă din vremea când era episcop. Din nefericire, colecția de proloage nu va fi dusă la bun sfârșit, Dosoftei fiind silit să plece într-un nou exil (primul se petrecuse în 1674) după o campanie împotriva otomanilor a regelui Jan Sobieski. Va părăsi țara la începutul lunii octombrie 1686, alături de regele polonez și nu se va mai întoarce niciodată.

VALENTIN FRANCK VON FRANCKENSTEIN (1643–1697), poet, traducător. Fiul unor aristocrați sași, prieten cu Mihail Halici-fiul, pe care l-a cunoscut la liceul german din Sibiu. După absolvirea cursurilor liceale, în 1665, pleacă în Germania, la universitatea din Altdorf, unde studiază timp de trei ani. La întoarcerea în Ardeal ocupă diverse funcții publice: pârcălab la Turnu Roșu, notar, consilier al prințului Apafi, judecător la Sibiu. A fost făcut conte în 1686. Având o remarcabilă educație clasică, V. F. s-a exersat și într-ale versificației, publicând în 1679, la Sibiu, un volum poliglot, de factură barocă, intitulat *Hecatombe Sententiarum Ovidianarum Germanice imitatarum*.

RADU GRECEANU (c.1655–c.1725), cronicar, poet, traducător. Părinții lui Greceanu, probabil proprietari de condiție modestă din satul Greci (azi județul Dâmbovița), nu sunt menționați ca deținători de ranguri în documentele vremii. Căsătorit cu Ecaterina, fiica lui Ivașco Băleanu, Radu Greceanu păstrează, de-a lungul unei vieți consacrate preocupărilor cărturărești, slujba de logofăt în cancelaria domnească a Țării Românești. Cunoscător nu numai al limbii, ci și al culturii clasice grecești, el devine de prin 1693 cronicarul oficial al domniei lui Constantin Brâncoveanu, după ce, vreme de mai bine de un deceniu, participase la opera de traducere și tipărire a cărților de cult, inițiată în Țara Românească, la sfârșitul secolului al XVII-lea, de Șerban Cantacuzino și continuată de Constantin Brâncoveanu (făcuse parte, împreună cu fratele său Șerban, din echipa care a revizuit textul *Biblici de la 1688*; tradusese, împreună cu același, *Mărgăritarele* lui Ioan Hrisostom; tălmăcise singur, din limba greacă, *Pravoslavnică Mărturisire* a lui Petru Movilă și colecția de *Mineie* buzoiene). Greceanu a cunoscut în epocă și un

anumit prestigiu de versificator. În plus, predosloviile sale au tinuta unor eseuri, întregind imaginea unui veritabil cărturar.

GHENADIE COZIANUL (c. 1655 – c.1725), traducător. Egumenul mănăstirii Cozia s-a îndeletnicit cu transcrierea unor gromovnice, paterice și pilde filozofice, precum și cu traducerea acestora. Traduce după un text tipărit în limba ucraineană, în 1712, la Kiev, *Ethica – ieropolitica sau Filosofia învățătoare de obiceiuri: cu simvoluri și înțai cu chipuri luminată, spre îndreptarea și folosul celor tineri*. Cele 66 de catrene ce prefăcează, fiecare, câte un capitol al cărții, conțin povețe morale, reflecții, pilde biblice sau mitologice. Ele dovedesc o anume înzestrare poetică și practică în exercițiile de versificator.

LOGOFĂȚUL GHEORGACHI (1719 – ?), boier cărturar. Ocupă funcția de logofăt al II-lea la curtea domnitorului Grigore Callimachi, care îi poruncește scrierea regulilor protocolare. Așa ia naștere *Condica ce are întru sine obiceiuri vechi și nouă a prea înălțaților domni* (1762), care a rămas în manuscris până în 1846, când a fost publicată, cu o serie de inexactități, de către Mihail Kogălniceanu. Scriitorul dovedește un deosebit talent narativ și descriptiv, în prezentarea unor scene, precum instalarea patronului său în scaunul domnesc sau vizita la Iași a lui Hamza-pașa. Recurge și la o serie de modele străine, bizantine (Constantin Porfirogenetul, Pseudo-Codinos), totuși lucrarea este originală, în măsura în care exprimă o realitate trăită și nu inventată.

În 1779, semnează o copie a *Cugetărilor* lui Oxenstierna, menționându-și rangul (vel-clucer) și vârsta (60 de ani).

MIHAIL-FIUL HALICI (19.X.1643 – c.1712), poet. Fiu al lui Mihail Halici, face parte dintr-o familie care trecuse la calvinism. Studiază la școala calvină din Caransebeș, la liceul

reformat din Sibiu și la Colegiul reformat din Aiud. În anii petrecuți la Sibiu, îl cunoaște pe poetul Valentin Franck von Franckenstein cu care se împrietenește. După doi ani, ca rector al Colegiului Reformat din Orăștie, revine în Aiud, unde îl întâlnește pe medicul și lexicograful maghiar Francisc Pariz-Papai, căruia îi va dedica, mai târziu, o odă scrisă în română, cu caractere latine și ortografie maghiară. În 1679 pleacă din Transilvania, îndreptându-se spre Țările de Jos, unde timp de cinci ani frecventează cursuri de drept. Destinația finală este Londra (1694); aici va primi, așa cum spera, o funcție pe măsura pregătirii sale. Moare în 1712, lăsând școlii din Orăștie, printr-un testament redactat în limba română (1674), impresionanta sa bibliotecă.

STOICA LUDESCU, cronicar muntean. Este logofătul familiei Cantacuzino, „bătrâna slugă“ a acestora – după cum semnează el însuși într-o serie de acte și în *Letopisețul Cantacuzinesc*, pe care Nicolae Iorga i-l atribuie. Fiind adeptul partidei Cantacuzinilor, el împărtășește într-o oarecare măsură soarta acestora, cu traseul ei ascendent și descendent. Astfel, în momentul prigonirii Cantacuzinilor de către Grigore Ghica, Stoica Ludescu este închis pentru aproape doi ani de zile și eliberat de către Duca-vodă. În timpul domniei lui Șerban Cantacuzino, bătrânului logofăt i se încredințează sarcina de judecător al scaunului din Târgoviște. În această perioadă, el a ctitorit, cu ajutorul domnitorului, biserica din Ludești, pe valea Potopului, lângă Târgoviște.

MIHAIL MOXA (sfârșitul secolului al XVI-lea – prima jumătate a secolului al XVII-lea), cronicar, traducător. Nu ni s-au transmis multe date referitoare la viața lui. Călugăr (după cum precizează el însuși în cronică), a scris din îndemnul lui Teofil, episcopul Râmnicului, la 1620, folosind o serie de

izvoare slavonești. Pentru elaborarea Cronografului său a recurs la versiunea slavă a cronicii lui Manasses, dar și la o versiune sârbească (pentru intervalul 1355–1490) și la una bulgară. A introdus în Cronograf și o serie de informații din istoria românească, folosind tradiția și unele surse interne muntenești. *Cronograful* lui Moxa reprezintă prima istorie universală redactată în limba română, cuprinzând știri despre întâmplările de la „facerea lumii“ până la luptele dintre turci și români, din perioada unor importanți domnitori precum Mircea cel Bătrân, Iancu de Hunedoara sau Ștefan cel Mare. În lucrarea lui Moxa, pe lângă datele istorice, apar o serie de legende fantastice sau de naratiuni populare legate de figurile evocate.

A tradus din slavonește în română *Pravila de la Govora* (1640) și, probabil, un *Liturghier* (1620–1630).

NEAGOE BASARAB (c.1482–1521), domn al Țării Românești (1512–1521). Fiul natural postum al lui Basarab cel Tânăr-Țepeluș și al Neagăi, căsătorită apoi cu Pârveu Craiovescu. Adoptat de puternica familie boierească a Craioveștilor, ctitori culturali, dar și abili oameni politici, Neagoe Basarab capătă încă din copilărie o educație aleasă în ambianța cultural-religioasă a Mănăstirii Bistrița, din Oltenia. Dobândind serioase cunoștințe de teologie, istorie și filozofie, stăpânind slavona, dar și greaca, nepotul Craioveștilor ajunge cel mai strălucit elev al Școlii de la Bistrița. În această perioadă, citește cu pasiune o serie de scrieri patristice importante din biblioteca mănăstirii, pe lângă Pravile, Sbornice de omilii, Mincie și manuscrise sârbești.

La 19–20 de ani devine postelnic și mare postelnic (în timpul lui Radu cel Mare și Mihnea cel Rău) și comis în timpul lui Vlăduț voievod. Între 1503 și 1504, profită de învățătura părintelui său duhovnicesc, patriarhul Nifon, aflat în Țara Românească în calitate de invitat al lui Radu cel Mare. Se

înrudește cu despoții sârbi, luând de soție pe Despina Mița, descendentă a familiei Brancovici.

Ajuns domn la 23 ianuarie 1512, Neagoe Basarab își organizează un aparat diplomatic instruit la nivel european, format din oameni cu învățatură ca: raguzanul Hieronim Matievici – medic și sol la Dogele Venetiei, sau Anton Paicalas – sol la Papa Leon X, cu care domnitorul român purta o corespondență de natură strategică pentru tot Răsăritul ortodox. Considerat *un nou David* în Scaunul Țării Românești, sau *un Marc Aureliu* al aceleiași țări, principele muntean devine, după o domnie de doar nouă ani, „ctitor mare a toată Sfetagora” (Gavriil Protul), dar și un gânditor isihast, un excelent stilist și moralist lucid. Diplomatica sa, actele de cancelarie (care consfințeau de cele mai multe ori danii către importante mănăstiri de la Muntele Athos sau din lumea ortodoxă), pisanile de pe celebra ctitorie de la Curtea de Argeș pregătesc, pe tercnul scrisului românesc, apariția celei dintâi pareneze după model bizantin: *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*. Opera, scrisă în slavonă dar și în greacă, face din omul politic și strategul Neagoe Basarab un artist dublat de un filozof creștin. Curtea sa avea să capete străluciri imperiale, iar slava basileilor din apusul Bizanț avea să strălucească pentru o clipă și în Țara Românească. Reverberația unei astfel de domnii pașnice și benefice e cuprinsă în *Viața Sfântului Nifon*, scrisă la cererea lui Neagoe Basarab de Gavriil Protul.

UDRIȘTE NĂȘTUREL (c. 1596 – c. 1658), autor de versuri și de prefețe, traducător. Descinde dintr-o veche familie boierească, ca fiu al marelui logofăt Radu Năsturel și al jupânesei Despina. Își desăvârșește educația în casa părintească cu preceptorii străini, învățând limba latină și slavona. Erudiția sa îl recomandă ca pe un european care are legături

atât cu Răsăritul, cât și cu Apusul (întreține corespondență cu misionarul catolic Raphael Levakovic). Este grămătic în cancelaria domnească a lui Matei Basarab, al cărui cumnat devine în urma căsătoriei dintre sora sa Elina și voievod. De altfel, aceștia îl vor adopta pe fiul său Mateiaș rămas de timpuriu fără mamă. Din a doua căsătorie se vor naște Radu-Ōoma, viitor ban al Craiovei, și Maricuța. Documentele vremii îl amintesc ultima dată la 12 iulie 1658, în rangul de vtor-logofăt. Pe timpul slujbei sale la curtea Țării Românești primește mai multe misiuni diplomatice, la Viena, în Transilvania etc. Are un rol important în tratativele din 1644, privind încheierea păcii dintre Matei Basarab și Vasile Lupu, în timpul cărora îl cunoaște pe mitropolitul Varlaam. Din propria bibliotecă, Năsturel îi va dăruii prelatului moldovean *Catehismul calvinesc* tipărit la Bălgrad (Alba Iulia), la care Varlaam va redacta faimoasa replică ortodoxă intitulată *Răspunsul împotriva Catehismului calvinesc* (1645). Prestigiul cultural de care s-a bucurat epoca lui Matei Basarab i se datorează, în bună măsură, cărturarului Năsturel, admirator al Renașterii (mărturie stând palatul de la Fierestii), traducător strălucit al multor scrieri religioase și versificator rafinat. Tipăriturile sale, realizate cu sprijinul lui Petru Movilă, cuprind versuri la stemă, adică stihuri, în limba slavonă, dedicate protectorului său, voievodul Țării Românești (*Molitvenic slavon*, Câmpulung, 1635; *Pravila*, Govora, 1640; *Evanghelie învățătoare*, Dealu, 1644 etc). Totodată, Udriște Năsturel este autorul versiunii românești a romanului popular *Varlaam și Ioasaf*, al cărui original s-a pierdut, dar ale cărui copii manuscrise vor circula până în secolul al XIX-lea.

ION NECULCE (1672–1745), cronicar moldovean. Pe linie maternă, se înrudește cu familia Cantacuzino din Muntenia, mama sa, Catrina Cantacuzino, fiind fiica lui

Iordache Cantacuzino și vară bună cu Șerban Cantacuzino, domnul Munteniei. Nu avem nici o știre cu privire la studiile pe care le-a făcut în tinerețe; probabil că n-a urmat cursurile nici unei școli sistematice. Ca și majoritatea copiilor din familiile boierești, el învață probabil carte în casa părintească cu vreun dascăl particular, însușindu-și cunoștințe de greacă și de slavonă. După moartea tatălui este crescut în casa bunicii sale, Iordăchioaia.

Ocupă funcții importante sub diferiți domni: postelnic în 1691, vătaf de aprozi în 1700. Antioh Cantemir îl face vel spătar în 1705. Dimitrie Cantemir îl numește mare hatman în 1710 și astfel ia parte la lupta de la Stănilești împotriva otomanilor, ca urmare a alianței domnului Moldovei cu Petru cel Mare. După înfrângerea armatei rusești, Neculce fugе în Rusia împreună cu Dimitrie Cantemir, unde rămâne timp de doi ani de zile, trecând apoi în Polonia pentru încă șapte ani, până când reușește să revină în Moldova în 1720. În 1731 devine mare vornic al Țării de Sus. Moare în vârstă de 73 de ani, cândva între februarie 1745 și ianuarie 1746. Spre sfârșitul vieții redactează *Letopisețul Țării Moldovei de la Dabija Vodă până la Ioan Vodă Mavrocordat*, continuând tradiția istoriografică începută de Grigore Ureche. În deschiderea acestei cronici așează o culegere de 42 de legende istorice – *O samă de cuvinte...* – dovedindu-și încă o dată remarcabilul talent de povestitor.

NICOLAUS OLAHUS (1493 – 1568), istoric, poet și cărturar umanist. Născut la Sibiu, este descendentul unei vechi familii voievodale românești, el înrudindu-se cu domnitorii munteni Vlad Țepeș și Mihnea cel Rău. De asemenea, bunica din partea tatălui este sora lui Iancu de Hunedoara, tatăl său avându-l drept văr pe Matei Corvin. Își face studiile la școala săsească din Sibiu, la cea din Orăștie și apoi la școala capitulară

din Oradea, unde învață latina, teologia, poetica, retorica, muzica, astronomia. La 17 ani devine paj la curtea regală de la Buda, dar părăsește viața de curtean pentru cea ecleziastică. Este secretar episcopal la Pécs, canonic de Esztergom. În 1526 devine secretar și consilier al regelui Ludovic al II-lea și o însoțește pe regina Maria în exil după înfrângerea de la Mohács. Datorită acesteia, la Bruxelles ajunge să fie considerat un mecena al filozofilor și al scriitorilor umaniști, având și multe legături culturale cu diferiți profesori de la universitățile din Louvain sau cu Erasmus din Rotterdam. Începe să-și scrie lucrările istorice în această perioadă, precum și poeziile în latinește și în grecește. În 1542 se întoarce în Ungaria, unde este numit consilier, iar un an mai târziu, în 1543, devine cancelar al regatului și episcop de Zagreb, apoi episcop de Agria. În anul 1548 este înnobilit cu titlul de baron imperial, iar în 1562 este numit regent al Ungariei, împreună cu regenta Maria. Din această poziție luptă pentru întărirea țării împotriva pericolului otoman, reorganizează învățământul, fondează un seminar și un internat, asigură profesorilor o bază materială și o situație legală împotriva abuzurilor bisericii, introduce ca obiecte de studiu (pentru susținerea învățământului laic) marii clasici greci și latini. Își lasă o parte din averi instituțiilor culturale create de el.

Printre lucrările sale se poate menționa *Hungaria*, scrisă în latinește, la cererea reginei Maria. Aceasta este o monografie istorică, geografică, economică și etnografică alcătuită din 19 capitole, 8 fiind dedicate Daciei. Opera sa mai cuprinde și alte scrieri istorice, precum *Attila* sau *Chronicon*. Are, însă, și un volum de poezii numit *Carmina*, unde sunt reunite epitafuluri, corespondență cu prietenii, felicitări, elegii, satire, poezii pastorale în limba latină. Este importantă și corespondența lui cu personalitățile diplomatice, ecleziastice și culturale ale epocii, în special cu Erasmus din Rotterdam.

PETRU CERCEI. (c.1545 – 1590), voievod al Țării Românești, cărturar umanist, autor al unui imn scris în italiană. Tatăl său, Pătrașcu cel Bun, domn al Țării Românești (1554–1557), îl trimite ca ostatic la Înalta Poartă. Exilul la Rhodos și închiderea într-o temniță din Siria reprezintă numai două dintre etapele unui destin zbuciumat, experiență împărtășită de mulți fii de domnitori români. După evadarea din închisoare (probabil în 1568 sau 1569), încearcă să dobândească tronul tatălui său, care între timp se stinsese din viață. Până în clipa când va reuși (septembrie 1583) peregrinează pe la curțile regale din întreaga Europă, producând încântare datorită farmecului și erudiției sale (potrivit însemnărilor contemporane vorbea 12 limbi). În cei doi ani de domnie, sub influența modelelor occidentale, reface palatul din Târgoviște și Biserica Domnească. Imaginează o cruciadă antiotomană pentru care dă ordin de construire a unei turnătorii de tunuri și îi comandă cărți lui Coresi. La curtea sa este înconjurat de artiști italieni și francezi, care îl ajută să amenajeze parcuri și grădini cu plante exotice. Alături de aceștia se află secretarul său Franco Sivori, de la care s-a păstrat un memorial prețios pentru istoria Țării Românești. Mazilit, înșelat, jefuit, Petru fuge din țară, cu speranța că prietenii străini îl vor sprijini să-și recapete tronul. Este prins la Constantinopol, închis și ucis pe mare când se îndrepta spre exilul din Insula Rhodos.

RADU POPESCU, cronicar muntean. Se naște în jurul anului 1655, fiind fiul Mariei Băleanu și al vistiernicului Hrizca, grec de origine. În timpul domniei lui Șerban Cantacuzino, sub pretextul că ar fi furat bani din vistierie, Hrizca este omorât din porunca lui vodă (1680); familia pleacă la Adrianopol și apoi se refugiază în Moldova. Aceste călătorii se vor dovedi utile pentru viitorul cronicar, care ajunge să

stăpânească bine limba turcă și greacă. Probabil înainte de 1687, Radu Popescu se întoarce în Țara Românească, cu prilejul așa-zisei împăcări dintre Cantacuzini și Băleni. În timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu, ocupă slujbe neînsemnate: de pildă, între 1693 și 1696 este clucer și susține acuzația de corupție împotriva lui C. Știrbei (mare clucer). În 1700, participă la un complot împotriva lui Constantin Brâncoveanu. În timpul domniei lui Ștefan Cantacuzino (1714–1716), ocupă funcția de mare vornic de Târgoviște, în care rămâne până în martie 1716. Nicolae Mavrocordat îl numește în același an mare vornic. Din acest moment începe să semneze doar Radu Popescu – numele i se trage de la Popeștii de Ilfov – o proprietate a familiei. În 1723, se retrage la mănăstirea Radu-Vodă din București – sub numele de Rafail monahul – unde moare în 1729.

JOHANNES SOMMER (SOMMERUS) (1542–1574), cărturar umanist. Născut la Pirna, lângă Dresda, studiază la Frankfurt pe Oder, în duhul propovăduit de luterani. Ajunge în Moldova, venind probabil din Polonia în suita lui Despot-Vodă, căruia îi va fi o vreme secretar de cancelarie, istoric de curte și poet. Este în fruntea profesorilor invitați să predea la colegiul latin de la Cotnari. Merge și în Transilvania, unde este profesor de greacă și latină la gimnaziul înființat de Johannes Honterus la Brașov, apoi predă la Bistrița și la Cluj. Se convertește la antitrinitarism. Moare în 1574, de ciumă, la Cluj. A lăsat mai multe scrieri în latinește, printre care și o biografie a lui Despot-Vodă – *Vita Jacobi despotae Moldavarum reguli* (1574) – și cincisprezece elegii scrise în Moldova și în Transilvania, reunite sub titlul *Elegiae XV de clade Moldavica quibus etiam historia Despotica continetur*.

THEODOSIE VEȘTEMEANU, mitropolit al Ungrovlahiei (1668–1672). Originar din satul Vesteș, județul

Sibiu, călugăr la mănăstirea Cozia și egumen la Argeș. Este ales mitropolit cu protecția partidei Cantacuzinilor, de aceea îl afurisește pe boierul Stroc Leurdeanu, responsabil de moartea postelnicului Constantin Cantacuzino. Întors pe scaunul Țării Românești, domnitorul Ghica Vodă îl destituie pe Theodosie și îl închide în mănăstirea Tismana, de unde este eliberat de noul domn – Șerban Cantacuzino – și repus în drepturile de mitropolit. În 1690, Theodosie zidește mănăstirea Cetățuia (județul Vâlcea). A sfințit mai mulți vlădici pentru mitropolia din Alba Iulia, luptând cu toate mijloacele contra înfăptuirii unirii cu Roma a românilor din Ardeal. A tipărit mai multe cărți românești, care au contribuit la naționalizarea slujbei bisericesti în Transilvania, în lăcașurile de cult ale românilor.

TOADER din FELDRU, cărturar transilvănean (din județul Bistrița-Năsăud), a trăit în secolul al XVII-lea. Diacul Toader a lucrat ca profesor în Moldova, în casa lui Pătrașcu Ciogolea, mare logofăt în anii 1653–1657, învățându-i carte pe Pătrașcu și Miron, fiii acestuia. Întors în Ardeal, la Bistrița, își oferă serviciile „sfatului” orașului, de unde este din nou cerut de către Pătrașcu Ciogolea, ca profesor probabil pentru nepoții săi, de data aceasta. În martie 1639, la înmormântarea Sofronici Ciogolea, diacul Toader se afla la Calafendesti, lângă Suceava, unde rostea *cuvântul funebru*, păstrat în două copii (în ms. rom. B.A.R., nr. 167, din 1639, și în ms. rom. B.A.R., nr. 279, din 1668).

GRIGORE URECHE (c. 1590 – aprilie 1647), cronicar moldovean. Descendent al unei familii boierești vechi, este fiul vornicului Nestor Ureche și a Mitrofanci. Tatăl său, reprezentant al personalităților politice ale Moldovei secolului al XVII-lea, purtător de solii la Poartă, mare logofăt, mare

vornic, este obligat să se refugieze în Polonia, cu familia, alături de alți boieri și de domnitorul Petru Șchiopul. Grigore Ureche studiază mai întâi la școala Frăției Ortodoxe din Lvov, apoi la Colegiul iezuit. Aici învață *artele liberale* (trivium – gramatică, retorică, dialectică – și quadrivium – filozofie, teologie, matematică, muzică), dar și latina, slava veche, polona și elina. Întors în țară, îl găsim pomenit într-un document din 1628 în funcția de al treilea logofăt al domnului Miron Barnovschi. Ascensiunea în ierarhia politică va continua cu rangul de mare spătar în vremea lui Moise Movilă și a lui Alexandru Iliș. În 1642 ajunge mare vornic al Țării de Jos. Domnia lui Vasile Lupu, timp cultural prin excelență, îi favorizează redactarea singurei sale cronici intitulată *Ictopisețul Țării Moldovei (1359–1594)*, lucrare ce marchează începutul istoriografiei române. Originalul nu s-a păstrat, dar cronica se conservă în 22 de copii manuscrise, cu interpolări ale cronicarilor Simion Dascălul, Misail Călugărul și Axinte Uricariul. Numărul mare al acestora a creat confuzii, cronica fiind atribuită de unii lui Nestor Ureche, de alții lui Simion Dascălul. Contribuții importante în stabilirea paternității *Ictopisețului Țării Moldovei* au fost aduse de Constantin Giurescu, P.P. Panaitescu și Liviu Onu.

MITROPOLITUL VARLAAM (?–1657), teolog, scriitor, traducător. Născut la sfârșitul secolului al XVI-lea, la Bolotești, județul Putna. Fecior de razeși, a îmbrăcat rasa monahală – poate sub influența lui Atanasie Crimca – în mănăstirea Secu, unde va ajunge și egumen în anii 1608–1613.

Prin cunoștințele lui de limbă slavă și greacă, prin cultura religioasă și prin viața lui curată, izbutește să se facă cunoscut în cercurile înalte din Suceava și să devină duhovnicul domnitorului Miron Barnovski. În iarna anului 1628

Miron Barnovski îl trimite într-o solie în Rusia (prilej cu care, oprindu-se pe la Kiev, îl cunoaște pe Petru Movilă).

La 23 septembrie 1632 este sfințit mitropolit al Moldovei (fără a mai trece prin scaunul episcopal, lucru îngăduit de canoane), predica de instalare fiind rostită de faimosul teolog constantinopolitan Meletie Syrigos.

În 1639 candidează și la scaunul de patriarh ecumenic. Ortodoxia românească a avut în persoana mitropolitului Varlaam un apărător activ, care s-a slujit de scrisul său pentru protejarea credinței tradiționale, inițiind și o serie de mișcări ecleziastice de amploare, precum sinodul „regional” din 1642, de la Iași, când a fost dezbătută și aprobată *Mărturisirea ortodoxă* a lui Petru Movilă, sau soborul local care a validat *Răspunsul împotriva Catehismului calvinesc*.

Prăbușirea lui Vasile Lupu aduce și căderea mitropolitului. Îl găsim retras la mănăstirea Secu, unde în ultimii ani de viață își împarte pământurile neamurilor, și unde moare în 1657.

IOAN ZOBA din VINIȚI (a trăit în a doua jumătate a secolului al XVII-lea), teolog, traducător, tipograf. Născut la Vințu de Jos, preotul calvin Ioan Zoba este înnobilit, împreună cu fratele său Oprea, la 20 mai 1664, ajungând notar sinodal și protopop reformat de Sebeș (1682–1684). Cu sprijinul craiului Mihail Apafi, sub a cărui protecție a știut să se așeze, și al mitropolitului Varlaam al Transilvaniei, pune în funcțiune o tipografie la Sebeș, unde publică în 1683 o culegere de omiletică funerară, intitulată *Sicriiul de aur*. Ulterior, mai tipărește o serie de cărți cu caracter moral-religios la Alba Iulia, unde fusese mutată tiparnița: *Cărare pre scurt spre fapte bune îndreptătoare* (1685), *Ccasloveț care are întru sine slujbele de noapte și zi* (1687), *Molitvenic* (1689), contribuția lui la aceste cărți fiind aceea de traducător și de tipograf.

GLOSAR

A

- acie, cic = aceasta
 adămană = camătă
 adăoșag = adaos, dare în plus, impozit suplimentar
 agale = ofițeri
 agarlâc = bagaj
 agie = poliție
 ahteofovii = atheofosie, lipsa fricii de Dumnezeu
 ahortatos = nesățios
 aian, haian = dregător otoman, fruntașul unui sat sau oraș
 alai = pompă, paradă, corregiu
 ambăcar = socotitor
 anafora = raport către domn sau către divanul domnesc
 anatemă = excludere din rândul Bisericii
 anevsplahnos = nemilos
 angiar = hanger
 aorea = uneori, câteodată
 apleca (a) = a alăpta
 arap, harap = arab
 aravlean = arab
 arbănaș = albancz
 arcadei = arcadieni
 arnăut = albanez mercenar în garda domnească
 arzoval, arzuhal = petiție, plângere

aslam = camătă
 aspidă = șarpe veninos
 astruca (a) = a acoperi cu pământ, a îngropa, a înmormânta
 asupreală = necaz
 așkerlii = soldați turci
 așeși = aidoma
 at (pl. ați) = cal bun, armăsar, cal de paradă, cal de călărie
 atunceș = tot atunci
 axon = axa Pământului

B

barut = praf exploziv pentru tunuri
 bași = boieri mari
 baștie, baște = bastion, fortăreață, întăritură
 becisnicie = rușine, nevoie
 beg = guvernator, prinț
 bei = titlu dat de turci domnilor români
 beilic = loc de popas, han
 beizadea = fiu de domn
 beleag = tabără de adunare și de regrupare a oastei
 bezcisnicie = ticăloșie
 bezdușnic = fără suflet
 bezsrebărnice = fără de arginți, neagonisitor
 bivșug = belșug
 blagocestie = noblețe, mărinimie
 Blagoveștenie = Buna-Vestire
 blăma (a) = a merge, a umbla
 blojiritură = calomnie
 blojorî (a) = a calomnia
 boagă = bufniță
 boare, bură = furtună
 bodz = idol, zeu
 bog = Dumnezeu
 bogaz = strâmtoare
 bogootet = Sf. Părinte
 bogorodită = Născătoare de Dumnezeu

bold = pinten
 boliac = bolnav
 bostangiu = pedestraș din garda sultanului
 brehnace = specie de vultur
 brudatec = prostănac
 brudiar = fraged
 buhăbic = buhăială
 buigui (a) = a aiura
 buluc = grămadă
 bunătate = virtute

C

cacom, cacum = hermelină, hermină, animal cu blană scumpă
 cadiu = judecător, administrator musulman
 caftan, căftan = haină cu care erau îmbrăcați domnii la numirea în scaun și marii boieri la numirea în dregătorii
 caimacam = locțiitor de domn
 capiste = templu
 capuchehaie = agent diplomatic al domnitorilor români la Constantinopol
 capugiu, capigiu = trimis al Porții otomane în Țările Române la inaugurarea unei domnii
 căltun = ciorap, fel de încălțăminte
 cămăraș = tezaurierul particular al domnului; mai-marele peste ocne
 căminar = boiernaș însărcinat cu strângerea impozitului pe băuturi
 căptușitură = mască
 cărăiman, caraiman = locuitor al Caraimaniei, arab
 căsaș = om căsătorit, cu familie
 cătărig = adolescent
 cătinel = încetișor
 căzânbaș = persan
 cătintă = cantitate
 ceauș = curier, aprod, ștafetă, paznic
 cerbicie = ceafă, grumaz
 cetanie = lectură
 cheler = cămară

cherachea = mantie de gală
 chindie = parte a zilei înainte de apusul soarelui
 chit = balenă
 chiri (a) = a gândi, a medita
 chiteală = gând, raționament
 chiverniseală = judecată, comportare
 cinstes = cinstit
 ciocotiți (a se) = a se lingeși
 ciolondar = slujbaş mărunț la curtea domnească (avea grijă de încălziminte domnului)
 cirac = favorit, protejat, om de încredere
 cirtă = clipă
 cislă = număr
 ciubuc, cebuc = lulea, narghilca
 ciudă, ciudesă = minune
 ciudotvoret = făcător de minuni
 ciurfuială = mocirlă
 civerr = sfert
 clefetic = clevetitor
 clevetă = calomnie, bârfeală
 cleric = preot ortodox
 cliros = cler
 cniga = carte
 cocie = trăsură
 comis = mare boier care avea în grijă grajdurile domnești
 conacciu = conăcar, boier care se ocupa cu pregătirea locului de popas pentru domn
 conceni (a) = a extermina, a stârpi
 concenie = sfârșit
 conet = sfârșit
 conită, cuniță = impozit pe vitele destinate exportului sau pe cele aduse la pășunat în Moldova
 conteni (a) = a opri, a înceta
 coteli (a) = a scotoci, a cotrobăi
 crestere = plantă
 cristoș = cruciat
 crug = ciclu astronomic

cubur, cobur = haină bărbătească purtată de boieri
 cucă = căciulă înaltă pe care sultanul o dăruia domnului la suirea pe tron
 cucerie = evlavie, umilință, cucernicie
 cumbea = cupolă
 cumpănă = cântar, pericol
 cumpătaret, cumpătător = administrator, cârmuitor, conducător
 cumplire = cruzime
 cuntenire = înfrânare
 „cursul cailor“ = hipodrom
 curteni (a se) = a lua sau a introduce pe cineva în serviciul unei curți
 cust = curs, durată
 custa, a = a trăi
 cure = gresie, piatră ascutită

D

dajde = bir
 dârâi (a) = a zgâria, a rade
 dece = de aceea
 decinde = dincolo
 delunga (a) = a îndepărta
 descăleca (a) = a întemeia
 desetină, desătină = impozit în natură, plătit mai ales pentru stupi și porci; zeciuială, dijmă
 dichisuri = obiecte, unelte
 didascalie = învățătură
 diiastima = interval de timp
 diorthosi (a) = a corecta, a traduce
 divan-efendi = dregător care citea hatîșeriful
 dodei (a) = a supăra
 dodeială = tulburare
 dragoman = ambasador la Poartă care era și traducător
 dromor = drum

E

emurluc = mantie de ploaie
 encomion, engomion = elogiu, laudă într-un discurs

F

fărămușă = fărâmiță
 fătărie = părtinire, fătărnicie
 feleagă = zdreanță
 feludă = corabic rapidă
 feredeu = baie, scaldă
 feregea = mantie de postav subțire sau din mătase, purtată de boieri
 peste îmbrăcăminte
 filetes = prieten
 firman = ordin emis de sultan
 frânc = italian
 fus = ax

G

gadină = jivină, animal sălbatic
 gazofilachie = vistierie, cămară
 gata (a) = a (se) pregăti, a sfârși, a nimici, a prăpădi
 gârbi (a) = a năpădi, a năvăli asupra cuiva
 gârlan, gârlan = gâtlej
 geamală = momâie în formă de femeie uriașă
 gelep = negustor de vite
 ghemuvian, ghemuvez = genovez
 ghizdav = frumos, minunat, iscusit, plăcut, decorat
 giumānare = gemănare, copită despicată
 glavă = capitol
 glozozală = rumoare
 gnomon = cadran solar
 gol = simplu, sărăcăcios
 goștină, gorștină = impozit pe oi și pe porci
 greime = mulțime
 gripsor = vultur imperial
 grunzos = aspru, dificil
 gugiuman = căciulă de samur cu fund roșu pentru boieri și cu fund
 alb pentru domn și beizadele

H

hain = necredincios, viclean, perfid
 hart = duel, luptă individuală
 harîșerif = ordin, decret emis de cancelaria Porții otomane, purtând
 pecetea sultanului
 hatman = șef militar, comandantul armatei
 halădui (a) = a scăpa cu viață, a trăi în liniște
 hărăci (a) = a pune pe haraci
 hățui (a) = a stăpâni, a înfrâna
 hăț = erete
 hemnisi (a) = a hămesi
 herb = stemă, blazon
 hiriș = vestit, renumit
 hiriși = propriu, adevărat
 hirișiie = trăsătură caracteristică
 hirograf = înscris, manuscris
 hiula = viteză, goană
 holcă = răscoală, larmă
 hotnog = sutaș, căpitan
 hrăbor = curajos, viteaz
 hrizmos = proorocie
 hudiță = ulicioară, străduță

I

iatac = cameră mică, dormitor
 ienicer = soldat pedestru
 ieșitoare = privată
 ima (a se) = a se mânji
 imam = preot turc
 imbrohhor, ibrihor = dregător turc
 inaș = argat
 indrop = animal acvatic, fabulos
 inorog = animal terestru fabulos, cu un corn mare în frunte
 iscusit = frumos
 isimeria = ecuator, echinocțiu
 ispiti (a) = a iscodi, a descoase

isповедуință = spovedanie
 isprăvnicie = dregătorie
 istovi (a) = a încheia
 isțealenie = vindecare
 itlac = firman de amnistie (ordin de eliberare)
 izvodi (a) = a traduce, a reda

Î

îmbălătură = înjurătură, insultă, cuvânt necuviincios
 îmblăzni (a se) = a se menaja
 îmbunare = lingușire
 împâclat = încetșat, neclar
 împistrit = ornamentat (despre haine)
 împoncișă (a se) = a se împotrivi
 împrejurat = împovărat
 împresura (a) = a ataca
 împutăciune = dojană, muștrare
 înalgios = nedreptate
 începătură = principiu, început
 îndemână = liniște, înlesnire, tihnă, comoditate
 îngurlui (a se) = a se prinde în mreajă, a se încurca
 înjugare = asociere, silabă
 întindere = intenție, scop
 întiri (a) = a urmări
 întrulocat = legat
 înțina (a) = a creșta copacii de la rădăcină, lăsându-i în picioare gata să se prăbușească
 învârteji (a se) = a se întoarce, a se înapoia
 învârvomați = peste vârf, peste măsură
 învești (a) = a îmbrăca, a înfășa
 învincire = învingere, biruință

J

jalobă = jalbă, plângere
 jăhui (a) = a prăda, a răpi, a fura
 jiganie = animal sălbatic

jîtniță = hambar
 jocuri (a) = a batjocuri
 jolj = vâl, giulgiu

L

lanțuli = lanț
 lască = îndrăzneală
 lămuri (a) = a curăți, a purifica
 lefantine = elefanți
 leică = pâlnie
 lemn = pom
 lenevi (a se) = a nesocoti
 leni (a) = a neglija
 libov = iubire, dragoste
 lipi (a se) = a se potrivi
 list = filă
 litie = litanie, rugăciune
 logofăt = mare boier care prezida divanul și conducea cancelaria domnească
 lontru = înăuntru
 luiși = al său, a sa
 luman = laic

M

macat = cuvertură subțire de lână sau de bumbac
 maglă = grămadă, movilă
 magnis = magnet
 mainte = mai înainte
 mamcă = doică
 mamină = ridicătură
 mas = popas
 mateologhisi = a delira, a sporovăi
 mazil = domn/ boier destituit
 mâneștergoră = ștergar
 mârda = mită
 mecet, mecit = moschee mică

medelnicer = boier care îi turna apă domnului pe mâini când se așeza la masă
 mehengiu = piatră magnetică
 mehter = muzicant turc într-o fanfară militară
 mehter-baş = șeful mehterilor
 mehterhanea = orcheștră, fanfară militară
 mehtup = scrisoarea oficială a vizirului
 meidan = suprafață
 meschiu = oțel
 meșterșug = tactică, plan
 mijloci (a) = a media, a pricinui
 miroseață = mireasmă, balsam
 mirosenie = miros, parfum
 misereni = egipteni
 moghilă = movilă
 moșnean = moștenitor
 mucarer = confirmarea domniei de către sultan, firmanul acestei confirmări
 mumbașir = slujbaș însărcinat cu împlinirea unei porunci domnești
 munci (a) = a chinui, a tortura
 musaip = slujbaș, curtean credincios

N

nacealnic = căpetenie
 nafaca = hrană
 nalgios = nedreptate
 nazir = comandantul unei cetăți turcești
 năimi (a) = a angaja, a închiria, a arenda
 năprasnă = nenorocire
 năpusti (a) = a părăsi
 năvrapi = oșteni turci
 nearătare = urâțenie
 neclătitor = imuabil
 neistovit = neisprăvit
 neîntrulocat = nedespărțit
 nemolit = neîmblânzit, nedresat

neovilit = nestricat
 nepărăsit = continuu, neconținut
 neploditoriu = neroditor
 neprestanno = mereu, fără încetare
 nesămăluire = prostie, nechibzuință
 nescare = oarecare
 neștine = cineva, oarecine
 neticneală = neodihnă
 nevoi (a se) = a se strădui, a se sili, a se chinui
 nevoință = grijă, luptă, osteneală
 nevolnicie = neputință
 nezloslovnice = neclevetitor
 nubat = cântec de slavă

O

obezi = instrument de tortură de lemn, cătușe
 obiceiinic = moral
 obicină = deprindere, datină
 oblădui (a) = a stăpâni, a conduce, a guverna
 oblici (a) = a afla
 oblu = drept
 obnovlenie = sfințire, tâmosire (a unci bisericii)
 oboří (a) = a azvârli, a trânti
 obraz = chip, față, persoană
 ocaanic = amărât, ticălos, nenorocit
 ocină = proprietate moștenită
 olac = curier călare, mesager
 olat = teritoriu
 ordie = oștire, armată
 orthrul, ortru = utrenie
 osârdie, usârdie = ardoare, zel, tărie
 oslabă = odihnă, liniște
 ostrov = insulă
 oteț = părinte al Bisericii creștine
 oturac = popas mai lung în timpul unui marș

P

padej = împrejurare, situație
 pajară = acvilă
 palmă = unitate de măsură pentru lungime
 pamente = pomenire
 panurghie = viclenie
 paragorisi (a) = a mângâia, a consola
 pardos = leopard
 parimie = pildă
 parisie = prezentă, apariție în fața mulțimii
 păpriște = stare
 păscălie = calendar perpetuu cu tabele și însemnări care ajută să se găsească data Paștelui și a celorlalte sărbători mobile pentru orice an
 pătrim = rău, grozav
 păclă = noroi
 pâra = judecată
 pârcălab = ispravnic, șef de județ
 pârgă = roadele dintâi
 pecete = hârtie șampilată cu suma impozabilă a fiecărui țaran (contribuabil)
 pecetluitură = act întărit de pecete
 pedepsi (a) = a educa, a chinui
 pehlivan = acrobat, saltimbanc, personaj comic
 perigrapsi (a) = a descrie
 pesti (a) = a zăbovi
 pestref = compoziție muzicală turcească cântată la petreceri
 pil = elefant
 pișcăi (a) = a batjocori
 pitar = brutar
 pitic = peștișor
 pizmă = ură
 plasă = subdiviziune a unui județ
 plășca = mantia
 plazmă = creație, creatură, invenție
 plean = pradă, prinși

plecăciune = blândețe, umilință
 plirofosi (a) = a anunța, a informa
 plod = sămânță
 plodi (a) = a rodi
 pocaanie = pocăință
 pocitanie = povestire
 podan = supus, șerb polon
 podăreasă = prostituată
 pogrebanie = înmormântare
 pohfală = mărire, strălucire
 polată = palat
 polimariu = pridvor, cerdac
 pomăzui (a) = a unge (un rege)
 pominocul = dar
 ponegreată = întuneric
 pont = articol, punct, capitol
 poprăzi (a) = a disprețui
 porumb = porumbel
 poslanovanie = substanță
 poslușnic = călugăr (subordonat starețului)
 postelnic = mare boier, membru al sfatului domnesc, care avea în grijă camera de dormit a domnului și care organiza audiențele la domn
 poticală = pățanie, înfrângere
 potrivi (a) = a compara
 potronic = monedă divizionară de origine poloneză
 pozlovenie = permisiune
 poznit = urât, dezagreabil
 precopsi (a) = a progresa
 prepuitor = denunțator
 prepus = îndoială, bănuială
 presfira (a se) = a se risipi
 prestavlenie = moarte
 prestol = sfânta masă din mijlocul altarului pe care se pun Crucea și Evanghelia
 pricz = sminteală, poticnire
 priceștui (a) = a înșela
 pricină = vină

pricistenie = împărtașanie
 priințe = simpatie
 prilăști (a) = a păcăli, a amăgi
 prilăstriață = înșelătoare
 prilcji (a se) = a se nimeri, a se întâmpla
 princet = încet
 pristav = supraveghetor
 pristăvi (a se) = a muri
 prișleț = trecător
 pritoc = arșiță
 privală = contemplație
 prociti (a) = a reciti
 procleți (a) = a afurisi, a blestema
 progozi (a) = a mustra, a învinui
 proprea = stâlp de susținere
 procestvic, prorocistvie = prorocire
 provlimă = problemă
 psifsi, a se = a alege pe cineva într-o funcție
 puhacc = cucuvea, bufniță.

R

raft = ham
 raia = cetate românească și cu zona înconjurătoare, ambele administrate de turci
 răcodeală = lucru făcut de mână, rucodelie, treabă
 răcoșan = răzvrătit
 rămășui (a) = a pune rămășag, a paria
 rămâitor = prisos, statornic
 răpstă = cârteală
 răsipi (a) = a distruge
 răsura = impozit suplimentar
 răschira (a) = a spulbera
 răveni (a se) = a se umezi
 războli (a) = a se îmbolnăvi
 răzbun = odihnă, pace, liniște
 râmlenesc = roman

rânchiza (a) = a necheza
 răzdumica (a) = a sfărâma
 rocoșenic = răzvrătire
 rodină = sărbătoare, creație
 rodji (a se) = a se vătăma
 rodoslovenic = genealogie
 rost = gură
 rotocolime = rotunjime
 rula (a) = a vorbi degeaba

S

sacaluș = tun
 saivant = cort domnesc
 salahor = trimis împărătesc sau domnesc
 samodârjaveț, samodârjavnic = autocrat
 samur = blană de zibelină
 sangeac = steag otoman
 sarai = palat
 satara = impozit pus pe siliști (pășuni)
 săbor, sobor = adunare
 săciui (a) pădurea = a tăia pădurea
 săim (și seim) = dieta poloneză
 sălbazui (a se) = a păcătui, a greși
 sămălui (a) = a ghici
 sămăluitoriu = rațional
 sărăcinești = turci sarazini
 sărăcuț = smerit
 sărdar, serdar = comandant de oaste
 săvârși (a se) = a muri
 sâncață = pușcă
 sărg = grabă
 scală = port mic, punct vamal
 scară = tablă de materii
 scădea (a) = a da înapoi
 scărândăvi (a) = a nesocoti, a se scârbi, a se dezgusta
 schimni-agasî = demnitar turc însărcinat cu instalarea domnilor

sclevisit = lustruit
 sclip = cupolă, arc
 scopete = scumpete
 scopos = melodie, cântec
 scump = zgârcit
 seir = fenomen
 sfădi (a se) = a se luptra
 sfârșit = scop
 sfeti = sfânt
 sfigmos = artera radială, vena la care se ia pulsul
 sicofandie = denunț, intrigă
 sială = sfială
 silă = putere
 silță = cursă
 sincea = ghimpe, țeapă
 simeți (a se) = a se fâli, a se mândri
 sireac = sălbatic
 smad = negricios
 smântă = smintcală, rătăcire
 smeri (a se) = a se înjosi, a se micșora, a se umili, a se pleca
 sminteală = greșală, tulburare, nebunie
 somă = mulțime
 spășenie = izbăvire, ispășire
 spășitoriu = smerit, ispășitor
 spătar = mare boier care purta sabia domnului la ceremonii
 spârcui (a) = a zdrobi
 spodobî (a) = a învrednici
 sprețar = indecent, deplasat, nepotrivit
 stâlpare = ramură verde
 stepenă = treaptă
 steție = provizie de oaste
 stidi (a se) = a se teme
 stihotvorț = poet
 stolit = arătos
 stolnic = mare boier care supraveghea masa domnească
 strană = picpt, opoziție
 strașnic = teribil, necruțător

strat = culcuș
 stratocamîl = struț
 strălumina (a) = a străluci
 strâcat = distrus, alterat
 strămbătate = nedreptate
 streb = strămb
 strige = ființe imaginare cu chip de femeie
 stujire = utilitate, folosință
 supleca (a) = a supune
 supstare = substanță
 surgunie, surgunlâc = exil
 sviri (a) = a dezvăluia

Ș

șalău = mic ban de aramă
 șcupa (a) = a șchiopăta
 șearb = rob, slugă
 șerui (a) = a reda
 șicuit = aliniat
 șinic = manifestare de bucurie prin salve de artilerie
 șișină = armă
 șleahță = nobilime polonă
 șuvăi (a) = a încurca

T

tacâm = suită, corregiu, alai
 taxildar, taxindar = strângător de dări sau taxe
 tăgădui (a) = a refuza
 tăvălic = ghiulea
 tâmpănă = timpan, darabană
 tâmpina (a) = a întâmpina
 tângă = tulburare
 târnosi (a) = a sfinți o biserică
 telal = crainic, pristav domnesc, negustor ambulant, samsar
 ticăit = netrebnic
 timin = monedă veche turcească

ține (a se) = a petrece, a considera, a urma
 tist = dregător mai mare
 tituluș = titlu
 rocmală = fel, așezare, condiție
 tocmeală = faptul de a (se) tocni, învoială, contract, ordine, bună
 rânduială
 tocni pre stare (a se) = a se opri
 trăpi (a) = a răbda, a suporta, a rezista
 troită = treime
 truși (a se) = a se mândri
 tufingiu = slujitor din garda sultanului, domnitorului
 tui = steag turcesc făcut din cozi de cai
 tumpănind = înrâmpinând
 turcă = mască din lemn înfățișând un cap de cerb, capră sau alt animal
 care se împodobește și se joacă în zilele din preajma Crăciunului
 sau Anului Nou
 turna (a se) = a se întoarce

Ț

țenchiu = soroc, capăt, sfârșit, scop
 țideală = săgeată

U

urgie = furie, mânia
 uric = document, hrisov
 urmare = imitare
 ușer = dregător în Moldova care primea solii și îi introducea la domn
 utârnie = utrenie

V

văcărit = dare pe vite
 vădrărit = impozit pe vinul vândut în țară sau în afară
 văznisi (a) = a lauda
 vâlhvă = curaj, faimă
 vârstă = curs, durată
 vârtoapă = peșteră

vârtoșală = grosolanie
 vederat = fără îndoială
 vetrilă = pânză de corabie
 via (a) = a trăi
 vîpt = hrană, aliment
 vizionire = slăbiciune, uscăre
 vizir = mare dregător al Porții
 volniciia = libertate, independență
 vornic = mare boier, locuitor al domnului în probleme judecătorești
 vorovi (a) = a vorbi, a discuta
 vorri (a) = a se prostitua
 vtori = al doilea

Z

zaherea = obligația de aprovizionare cu alimente sau cereale
 zaif = bolnav, indispus, convalescent
 zapr = confiscare, sechestru, stăpânire, autoritate
 zaraf = cămătar care schimba și bani
 zavistie = tulburare, conflict, invidie
 zgaibă = boală de ochi
 zgău = pânțece
 ziafet, zaiafet = chef, perrecere
 zicătură = cântec dintr-un instrument
 zidire = făptură, creatură
 zlobiv = răutăcios, nebun
 zmăcina (a) = a tortura, a zdrobi
 zmințală = greseală, accident
 znamenie = semn

REPERE CRITICE

MIRON COSTIN

„...Miron Costin este mai totdeauna înduioșat: el se simte dator, aproape, să se înduioșeze. Pe când Grigore Ureche abia tresare de mândrie națională, în sensul restrâns al mândriei moldovenești, după câte o victorie, urmașul scaldă în lacrimi scena uciderii la Constantinopol a lui Vodă Barnovschi, binefăcătorul Costineștilor, de la care el își trăgea și numele. Ceea ce atrage la Miron Costin mai e simpatia dezordine, capricioasa înnodare, și desfacere, și împletire, și reluare a firului povestirii. Liberă aleargă fraza lui; începe prin a spune un lucru, apoi trece la altul, intercalează o idee, se întoarce, și jocul acesta făcut din bucățele de fraze el îl întrebuințează pentru a forma un mozaic pe atât de fermecător, pe cât este de nedisciplinat.“

(Nicolae IORGA, *Istoria literaturii românești*
Introducere sintetică. Artă și literatură românilor,
Editura Fundației Culturale Române, 1999, p. 90)

DOINISIE ECLESARHUL

„Deși își scrie opera sa în anul 1814, ea e mai bătrânească decât cele mai multe scrieri de la sfârșitul veacului al XVIII-lea.

Autorul ei, însemnând «cele ce s-au întâmplat acestei patrii a Valahiei în diastima vremii la cincizeci și cinci de ani încoace» ne aminteste adesea timpurile bune ale înfloritoarei cronografii de demult. E adevărat că simplul călugăr n-are simț istoric, că nu e critic în folosirea izvoarelor sale și adesea e foarte naiv. În schimb însă, el știe să povestească frumos și are un interes viu pentru partea anecdotică a istoriei; are vorba figurată a omului din popor, îi plac asemănările din nemijlocita sa apropiere și caută să-și explice lucrurile neobișnuite de aiurea, prin prisma celor cunoscute din țara sa.“

(Sextil PUȘCARIU, *Istoria literaturii române. Epoca veche*, Editura Eminescu, București, 1987, p. 168)

CONSIDERAȚII ASUPRA LITERATURII ROMÂNE VECHI

„Literatura unui popor e ca râul, influențele străine ca munții, dealurile, văile și șesul prin care el curge. Acestea din urmă îi vor determina cursul, vor da matcei lui formațiuni diferite, vor putea chiar să silească apa limpede de munte să primească părțile din solul lor, care o pot tulbura un timp oarecare și într-o regiune anumită, dar creșterea râului nu poate fi determinată de ele, iar în ajungerea țintei lui finale, formațiunile terenului pot să-i pună în cale piedici, să-l îzească sau să-i netezească drumul, niciodată să-l oprească.“

(Sextil PUȘCARIU, *Istoria literaturii române. Epoca veche*, Editura Eminescu, București, 1987, p. 13)

CRONICARII MUNTENI

„Cronicile muntene nu pornesc ca în Moldova din inițiativa particulară a boierilor cu dragoste de țară și adevăr, cu teamă de Dumnezeu și cu scopul de a nu lăsa să se «înece anii» trecuți în «uitare» și de a se folosi experiența trecutului pentru viitor, de a lăsa «învățătura» pentru generațiile viitoare. În soarta istorică a Munteniei, în structura ei socială, precum și în manifestările ei spirituale se observă o identitate cu ce se petrecea în Moldova: Temperamentul însă mai vioi și poate mai sociabil al munteanului, și înclinările lui spre practicisim imprimă mici deosebiri în viața lui, față de cea din Moldova. Iată de ce luptele dintre diferitele grupări de dregători și boieri, dintre cei mulțumiți și cei nemulțumiți, lupte pe care le găsim și în Moldova, în Muntenia sunt mai pasionante, mai înverșunate.“

(Stefan CIOBANU, *Istoria literaturii române vechi*, Editura Minerva, București, 1989, p. 308)

EPOCA SLAVONĂ

„Întreaga epocă slavonă formează cea mai dramatică pagină din istoria poporului nostru. Faptul acesta însă e o realitate istorică ce nu poate fi neglijată. Unii din istoricii literaturii noastre dau prea puțină importanță acestui capitol din literatura românească. După părerea noastră, această literatură nu poate fi nesocotită pentru motivul că ea s-a dezvoltat pe teren românesc, a fost scrisă de români sau de slavi aclimatizați la noi și a fost destinată românilor. Desigur că această literatură nu îndeplinește o funcție de literatură, nu are aproape nici un rol social și intelectual. Urmele ei însă se pot găsi nu numai în limba poporului, ci și în literatura lui orală.“

Unele dintre motivele poeziei noastre populare, în special ale celei religioase, au trecut la noi înaintea apariției celor dintâi traduceri în românește. Cărturarii noștri, copiii noștri de cărți slavonești, preoții și călugării nu puteau să nu împărtășească și celor ce nu știau slavonește din conținutul cărților pe care ei le puteau citi.“

(Stefan CIOBANU, *Istoria literaturii române vechi*, ediție îngrijită, note și prefată de Dan Horia Mazilu, Editura Eminescu, București, 1989, p. 22)

AXINTE URICARIUL

„Cronica lui Axinte Uricariul este bine scrisă. Materialul este orânduit după un plan bine studiat. Observăm aceeași tendință de a trage învățăminte din anumite întâmplări istorice. [...] Limba în care este scrisă cronica ne amintește limba vechilor cronici, pe alocurea ea este expresivă și frumoasă, deși autorul întrebuințează mai multe neologisme. [...] Se simte că Axinte Uricariul în afară de ceea ce a văzut el, avea la îndemână și acte oficiale. Știrile date de el sunt precise. Dacă el ar fi fost mai puțin subiectiv în aprecierile față de domnitor, cronica lui ar fi fost cel mai sigur izvor pentru informații istorice din prima jumătate a secolului al XVIII-lea.“

(Stefan CIOBANU, *Istoria literaturii române vechi*, Editura Minerva, București, 1989, p. 346-347)

NICOLAE MILESCU SPĂATARUL

„....Cu totul alt caracter au operele lui Nicolae Milescu consacrate descrierii călătoriei lui în China, opere care i-au creat faima de observator talentat și de explorator îndrăzneț.

Guvernul moscovit de pe vremea lui Milescu, continuând politica de expansiune în Asia începută în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, și-a propus ca scop să găsească cel mai scurt drum pe uscat către China. E posibil că la mijloc erau și chestiuni de ordin diplomatic și comercial. În fruntea misiunii pe care o trimite guvernul rus spre China este pus Nicolae Milescu, cel mai bine pregătit dintre demnitarii Ministerului Afacerilor Străine.“

(Stefan CIOBANU, *Istoria literaturii române vechi*, Editura Minerva, București, p. 211)

REPERE GENERALE

„Abia intrasem în zona culturii bizantine și aceasta se stinse sub apăsarea turcească. Bizanțul mort nu mai putea înviora literaturile sud-slave la care noi ne adăpasem și care, ele însele, lipsite de sprijinul statului, intraseră în agonie. Izolați de latinitatea catolică a Occidentului prin ortodoxismul nostru, noi continuam să viețuim timp de câteva veacuri din fărâməturile unei culturi formate în plin evul mediu și care la începuturile culturii moderne se stinsese. De aici caracterul atât de deosebit față de literaturile Apusului și în același timp atât de medieval al literaturii noastre până în pragul secolului al XIX-lea.“

(Nicolae CARTOJAN, *Istoria literaturii române vechi*, Editura Minerva, București, 1980, p. 28)

STOLNICUL CONSTANTIN CANTACUZINO

„Nimeni până la el nu a văzut și nu a expus așa de clar problema obârșiei romane și a unității neamului, în tot

complexul ei [...]. Prin această largă înțelegere a problemei, prin erudiția lui vastă, prin întrebuintarea critică a izoarelor, prin claritatea planului, prin fraza lui încărcată și meșteșugit întoarsă, dar plină de miez, Stolnicul se ridică deasupra contemporanilor săi și se apropie de Dimitrie Cantemir. Este, se poate spune, un istoric în adevăratul sens al cuvântului.“

(Nicolae CARTOJAN, *Istoria literaturii române vechi*, Editura Minerva, București, 1980, p. 495)

UDRIȘTE NĂSTUREL

„Udriște Năsturel a avut o parte activă în opera de cultură a epocii. El a stăruit pentru introducerea tiparului în Muntenia și a privegheat la imprimarea cărților, a alcătuit stihurile de dedicație la stema țării cu care se dechide *Pravila de la Govora* (1640); a întocmit în satul său părintesc din Fierăști, prefata *Antologhionului slavonesc* din 1643, a ajutat la traducere și a scris prefata la *Evanghelia învățătoare*, tipărită la Govora în 1642 [...]. El a introdus în literatura slavă, traducând din latinește, acea «floare de aur» a misticismului catolic, *Imitatio Christi*, tipărită cu cheltuiala doamnei, la mănăstirea Dealu, în 1647. [...] Și tot el a introdus în limba noastră minunatul roman al ascetismului creștin, *Varlaam și Ioasaf*.“

(Nicolae CARTOJAN, *Istoria literaturii române vechi*, Editura Minerva București, 1980, p. 170)

ION NECULCE

„Neculce are un mare talent de povestitor, știe să găsească totdeauna cuvântul potrivit pentru fiecă situație și să concentreze tot interesul povestirii în jurul unui eveniment, al

unei stări sociale sau al unei personalități pe care o evocă cu toată limpezimea.

Predilecția hatmaului cronicar pentru aspectul dinamic al vieții se vedește în portretele sale. Notele prin care individualizează portretele nu sunt atât calități sufletești sau trăsături fizice, cât mișcarea.“

(Nicolae CARTOJAN, *Istoria literaturii române vechi*, Editura Minerva București, 1980, p. 360–361)

CĂRȚI POPULARE

„Literatura populară scrisă... a avut însă o importanță deosebită în evoluția literaturii noastre vechi. Dezvoltându-se potrivit năzuințelor sufletului românesc de pe vremuri, ea a avut la început un caracter religios, a căpătat apoi în secolul al XVI-lea un caracter eroic și a dobândit, în sfârșit, în secolul al XVII-lea, o pronunțată notă didactică. De aceea, cărțile populare au fost mult răspândite; ele au format literatura de predilecție a tuturor claselor sociale, au dezvoltat gustul pentru cetit, au contribuit la îmbogățirea lexicului și la mlădierea frazei și au pregătit, în parte, formarea stilului narativ, care va culmina în opera cronicarilor.“

(N. CARTOJAN, *Cărțile populare în literatura românească*. vol. I *Epoca influenței sud-slave*. Editura Enciclopedică, București, 1974, p. 330)

CRONOGRAFE

„Cel mai popular cronograf a fost cel al călugărului Manasses care și-a scris opera în versuri pline de flori retorice și de inversiuni sintactice, ducând povestirea evenimentelor

până la moartea împăratului Nichifor Botaniatul (1081). Cronograful lui Manasses, tradus în limba slavă, a fost răspândit în vechile noastre mănăstiri și a influențat... destul de intens pe călugării cronicari din veacul al XVI-lea: Macarie și Azarie, și, prin aceștia, indirect pe Ureche.

Prin materialul biblic prescurtat, prin numeroasele legende apocrife, prin anecdotele istorice interesante, prin bogatul strat folcloric și, în sfârșit, prin elementele de istorie universală, cronografele au fost mult răspândite și citite la noi. Ele au deșteptat curiozitatea pentru lucrurile istorice și au stat pe masa de lucru a marilor cărturari din trecutul nostru, Dosoftei și Miron Costin.“

(Nicolae CARTOJAN, *Istoria literaturii române vechi*, Editura Minerva, București, 1980, p. 211)

DIMITRIE CANTEMIR

„...Cronicarii au farmec lingvistic și dar de povestire, Cantemir e scriitor, creator, aducând idei și combinații. Figura lui, umbrită până azi, e a unui om superior. Voievod luminat, ambițios și blazat, om de lume și ascet de bibliotecă, intrigant și solitar, mânuitor de oameni și mizantrop, iubitor de Moldova lui după care tânjește și aventurier, cântăreț de tambură țărigrădean, academician berlinez, prinț rus, cronicar român, cunoscător al tuturor plăcerilor pe care le poate da lumea, Dimitrie Cantemir este Lorenzo de Medici al nostru.“

(G. CĂLINESCU, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ediția a doua, Editura Minerva, București, 1982, p. 42)

ANTIM IVIREANUL

„Spontaneitatea exordiilor, trecerea firească de la planul material la cel alegoric, reintrările familiare în chestiune, indignările, întristările, muștrările, interogațiile retorice, curmate la timp, înainte de a deveni bombastice, pasiunea ce echilibrează toată exacta mașinărie a cazaniei destăinuie un orator excelent și un stilist desăvârșit.“

(G. CĂLINESCU, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ediția a II-a, Editura Minerva, București, 1982, p. 12)

GRIGORE URECHE

„Ureche n-a scris cronică după o concepție istorică modernă, ci după sensul ei vechi de îndreptar și de învățătură pentru urmași. Nu-l putem opri azi să-și fi iubit neamul și figurile lui de elită. Pe cei răi și spurcați, de felul lui Iliș Rareș, Ureche nu i-a cruțat. La Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare însă a trecut cu vederea vasalitatea lor și presupusa îngenunchiere sub cort a ultimului. N-a mai scris aici cu indiferență de istoric, ci cu suflet de moldovean. Sub acest raport îl întrece Nicolae Costin, cu expunerea sa erudită și rece, dar nu-l poate ajunge în ce privește viața pe care Ureche a reușit s-o dea materiei și datelor istorice prin vibrarea sentimentelor sale, la tot pasul. Pentru începuturile istoriografiei în limbă românească lucrul acesta este esențial. Gâlgâirea aceasta de scris, ca de apă vie, a dat naștere unei întregi și ilustre epoci istoriografice.“

(I.C. CHITIMIA, *Probleme de bază ale literaturii române*, Editura Academiei, București, 1972, p. 268)

VARLAAM

„Varlaam traduce cu aproape șase decenii mai târziu decât Coresi și colaboratorii, și limba sa este, desigur, evoluată față de aceea a diaconului muntean și a preoților ardeleni. La Varlaam se simte străduința de a se adresa românilor de pretutindeni, deși unele particularități ale graiului moldovenesc (dz pentru z) subzistă [...]. S-a recunoscut însă de mult că limba *Cazaniei* este limpede, accesibilă și astăzi, după mai mult de trei sute de ani. În ceea ce privește stilul *Omiliilor*, e adesea trudnic, comentariul reprezentând textual conținutul pericopei, cu insistențe obositoare, menite a fixa în mintea ascultătorilor, litera exactă a Evangheliei, nu lipsit de pasaje memorabile, elocvente.“

(Al. PIRU, *Istoria literaturii române vechi*, vol. I, *Epoca veche*. Editura didactică și pedagogică, București, 1970, p. 100)

LITERATURA DE CEREMONIAL

„La baza scrierii logofătului Gheorgachi stau două lucrări bizantine, *Descrierea ceremoniilor curții* de Constantin Porfirogenetul și *Despre demnitățile palatului* de Georgeos Codinos (cunoscut mai mult sub numele funcției sale de majordom Curo-palat). Era firesc ca autorul român să se servească de operele de specialitate bizantine (și mai ales de cea de a doua, pusă la contribuție și de Dimitrie Cantemir în *Descriptio Moldaviae*), deoarece ceremoniile de la curtea domnească din Iași nu erau decât o adaptare a celor de la curtea împăraților Bizanțului, firește, complet decăzute și aproape anulate în timpul stăpânirii turcești (se mai păstrau numai unele ritualuri religioase din timpul sărbătorilor ortodoxe).“

(Al. PIRU, *Istoria literaturii române vechi*, vol. I, *Epoca veche*, Editura didactică și pedagogică, București, 1970, p. 415)

DOSOFTEI

„Traducerea lui Dosoftei nu este chiar așa de liberă cum s-a crezut. Dimpotrivă, el se ține foarte aproape de original și toată arta lui se reduce la a spune prin alte cuvinte același conținut. [...] Traducerea în versuri a lui Dosoftei respectă în linii mari ideea lirică, dar o comunică într-un limbaj arhaic inimitabil, de o rezonanță vădit superioară din punct de vedere artistic...“

(Al. PIRU, *Istoria literaturii române*, vol. I, *Epoca veche*, Editura didactică și pedagogică, București, 1970, p. 185–186)

ÎNVĂȚĂTURILE LUI NEAGOE BASARAB
CĂTRE FIUL SĂU THEODOSIE

„Intensitatea trăirii este egalată de intensitatea gândirii. *Învățăturile* sunt în primul rând, prin însăși destinația lor, o operă ideologică. Ea vrea să *învețe*, să *educe*, dar nu se limitează la generalități morale ci posedă și transmite un *sistem*, o foarte clară concepție personală asupra unei serii de probleme complexe, sociale, politice, militare, diplomatice. Cu puțin efort la început, acest sistem de idei, care constituie armătura interioară a edificiului, poate fi perceput cu deplină claritate. El conferă *Învățăturilor lui Neagoe Basarab* un loc original în excepțional de bogata literatură „parenetică“, ilustrată de scrieri pe teme similare în aproape toate literaturile lumii, de la anticul Egipt și străvechea Indie, trecând prin Elada, Roma și Bizanț, până la bogata eflorescență a genului în Renaștere care a dat pe Machiavelli.“

(*Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, text ales și stabilit de Florica Moisil și Dan Zamfirescu. Cu o nouă traducere a originalului slavon de G. Mihăilă, Editura Minerva, București, 1970, p. 25)

CUPRINSUL

Prefață	V
Cronologie	LXXXV
Notă asupra ediției	CXVII

I. SCRISORI

[Scrisoarea lui Neacșu]	3
[Scrisoarea lui Cocrișel]	5
[Plângerea boierilor munteni]	7
[Pătrașco Ciogolea cere dascăl]	9

II. LITERATURA HAGIOGRAFICĂ

Grigore, monah și prezbiter în marea biserică a Moldo-Vlahici, <i>Mucenicia Sfântului și slăvitului mucenic Ioan cel Nou</i>	13
Varlaam, <i>Carte românească de învățătură</i> (1643)	17
Dosoftei, <i>Viața și petrecerea sfinților</i> (1682–1686)	21

III. LITERATURA PARENETICĂ

<i>Învățăturile lui Neagoe Basarab către frul său Theodosie (Fragmente din partea a II-a)</i>	29
---	----

IV. LITERATURA ISTORIOGRAFICĂ

1. CRONICI

Grigore Ureche, <i>Letopisețul Țării Moldovei</i>	61
Miron Costin, <i>Letopisețul Țării Moldovei</i>	94
Miron Costin, <i>De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor</i>	173
Ion Neculce, <i>Letopisețul Țării Moldovei de la Dabija-vodă până la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat</i>	190
Ion Neculce, <i>O samă de cuvinte</i>	214
Letopisețul Cantacuzinesc	222
Radu Popescu, <i>Cronica Țării Românești</i>	229
Radu Greceanu, <i>Începătura istoriei vieții luminatului și preacrestinului domnului Țării Românești, Io Costandin Brâncoveanu Basarab-voievod</i>	241
Cronica anonimă brâncovenească	249
Mihail Cantacuzino, <i>Ghenealoghia Cantacuzinilor</i>	254
Pseudo-Enache Kogălniccanu, <i>Letopisețul Țării Moldovii de la domnia întâi și până la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat voievod (1733–1774)</i> ,	265

2. TRATATE

Stolnicul Constantin Cantacuzino, <i>Istoriia Țării Rumânești</i>	271
Dimitrie Cantemir, <i>Historia Moldo-Vlachica</i>	280
Dimitrie Cantemir, <i>Descrierea Moldovei</i>	290
Dimitrie Cantemir, <i>Divanul sau Gâlceava înțeleptului cu lumea sau Giudețul sufletului cu trupul</i>	311

V. CRONOGRAFE

Mihail Moxa, <i>Cronica universală</i>	365
Pătrașcu Danovici, <i>Cronograf</i>	369
Dionisie Eclesiarhul, <i>Hronograful Țării Rumânești de la 1764 până la 1815</i>	395

VI. COSMOGRAFII

<i>Povestea țărilor și a împărățiilor câte-s în pământul Asiei</i>	413
--	-----

VII. LITERATURA JURIDICĂ

<i>Pravila ritorului Lucaci</i>	439
<i>Îndreptarea legii (1652)</i>	453

VIII. LITERATURA ASTROLOGICĂ
ȘI DE PREVESTIRE

<i>Prorocirea Sibilei. Cuvânt de prea înțeleapta Savila</i>	469
<i>Visele lui Mamer. Cazanie lui Sehanici împărat cum au văzut într-o noapte douăsprezece visuri</i>	473
<i>Gromovnic anul 1639 al lui Iraelie împărat pe 12 zodii</i>	479
<i>Rujdenița, Sânpetru, j. Brașov, [c. 1621]</i>	480

IX. PROZĂ ORATORICĂ

1. ORATORIA LAICĂ

<i>Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie (fragment din cap. III, partea a II-a)</i>	485
Toader din Feldru, [<i>Cuvântare la înmormântarea Sofroniei Ciogolea</i>]	493

2. PREFEȚE

Sf. Ioan Gură-de-Aur, <i>Mărgăritare (1691)</i>	497
Theodosie Veștemeanu, <i>Prefeță la Mineiul pe septembrie, 1699</i>	506
Antim Ivireanul, <i>Chipurile Vechiului și Noului Testament</i> ..	509
Thomas a Kempis, <i>Urmarea lui Hristos</i>	514
<i>Prefeță la Triodul Pentecostar (atribuită lui Udriște Năsturel), Țârgoviște, 1649</i>	517

3. ORATORIA ECLESIASTICĂ

Varlaam, <i>Carte românească de învățătură</i>	529
Antim Ivireanul, <i>Cazanie la adormirea Preasfintei Născătoarei de Dumnezeu</i>	536
Antim Ivireanul, <i>Cuvântul de învățătură asupra omului mort</i>	543
Ioan Zoba din Vinț, <i>Propovedania a șaptea. Când moare muiarea de cinste și înțeleptă</i>	548

X. LITERATURA DE CEREMONIAL

<i>Condica Logofătului Gheorgachi Suțu</i> (1762)	561
---	-----

XI. LITERATURA DRAMATICĂ

<i>Occisio Gregorii in Moldavia vodae tragedice expressa</i> (Fragmente)	571
--	-----

XII. ROMANUL

Dimitrie Cantemir, <i>Istoria ieroglifică</i>	581
---	-----

XIII. POEZIA

1. LIRICA RELIGIOASĂ

Filotei, <i>Pripeale</i>	631
Nicolae Milescu, <i>Stihuri la Dumnezăescul David</i>	641
Dosoftei, <i>Psaltirea în versuri</i>	642
[<i>Stihuri</i>]	653

2. VERSURI OCAZIONALE

Nicolaus Olahus, <i>Elegia la mormântul lui Erasmus din Rotterdam</i>	657
[<i>Epitaf</i>]	660

<i>La moartea fratelui meu Matei</i>	661
Johannes Sommer, <i>Elegia decima</i>	664
Anonim, [<i>Lamentația la moartea lui Alexandru</i>]	669
Udriște Năsturel (?), [<i>Epitaful lui Mateiaș Basarab</i>]	670
Mihail Halici-fiul, [<i>Odă</i>]	671
[<i>Odă</i>]	672

3. VERSURI INAUGURALE

Nicolae Costin, <i>Epigrama</i>	673
Udriște Năsturel, <i>Stihuri în stema domniei Țării Rumânești, neam casei băsărăbească</i>	674
Varlaam, <i>Stihuri în stema domniei Moldovei</i>	675
Daniil Andrean Panonianul (?), [<i>Versuri la stema metropolitană</i>]	676
Dosoftei, <i>Stihuri la luminatul herb al Țării Moldovei</i>	677
Nicola (Grămăticul), <i>Versuri politice</i>	678
Radu Greceanu, <i>Stihuri 8 asupra stemei prealuminatului și înălțatului domnu Ioanu Șarbanu C.B. Voevodu</i>	679
Antim Ivireanul, [<i>Versuri la stema țării</i>]	680
[<i>Versuri la stema lui Constantin Brâncoveanu</i>]	681
[<i>Versuri la blazonul mitropolitului Antim</i>]	682
Dimitrie Cantemir (?), <i>Stihuri pre he<r>bul Țării</i>	683
Mitrofan, episcopul Buzăului, <i>Stihuri politice 10 asupra stemei prealuminatului, slăvitului și blagocestivului Io[an] Constantin B. Basarab Voevoda</i>	684
Mihail Ștefanovici, <i>Stihuri politice 12 asupra stemei prealuminatului, slăvitului și blagocestivului io Constandinu b. Basarabă-voevodu</i>	685
Anonim, <i>Istoriia a Alexandrului celui Mare</i>	686

4. LIRICA FILOSOFICĂ

Petru Cercel, [<i>Imn</i>]	689
Valentin Frank von Frankenstein, <i>Hecatombe sententiarum Ovidianarum germanicae imitatarum</i>	695
Miron Costin, <i>Viața lumii</i>	698
<i>Stihuri împotriva zavistiei</i>	703
Ghenadie Cozianul, <i>Doao căi...</i>	705

5. VERSURI CURIOASE

Dosoftei [<i>Acrostihul sibilin</i>]	707
Dimitrie Eustatievici Braşoveanul, „ <i>Filomelismă</i> “, „ <i>Paromion</i> “, „ <i>Simfonie</i> “, „ <i>Abrosticon</i> “	711

6. POEZIE DE DRAGOSTE

Mihail Halici-fiul (?), <i>Kentek Rüményész de dragoszte skrisz</i> (Fragment)	713
Anonim, <i>Cântec după ibovnica scăpată</i>	714
Anonim, <i>Iăptura uneia</i>	716

7. CRONICI ŞI POVESTIRI VERSIFICATE

Dosoftei, [<i>Domnii Tărâi Moldovei</i>]	719
Radu Greceanu, <i>Poveste de jale şi pre scurt</i>	726
Anonim, <i>Istoria lui Constantin-vodă Brâncoveanul</i>	742
Anonim, <i>Plângerea sfintei mănăstiri a Silvaşului din Eparhia Haţăgului din Prislop</i>	750
Anonim, <i>Versuri pentru moartea domnului Grigore Ghica</i> ..	772

XIV. CĂRŢILE POPULARE

<i>Esopiia</i>	783
<i>Povestea despre Sindipa filosoful şi discipolul său</i>	839
<i>Floarea darurilor</i>	899
<i>Alexandria. Istoriia a Alexandrului celui Mare din Machedoniia şi a lui Darie din Persida împăraţilor</i>	909
<i>Istoria Troudei. Împărăţia lui Priiam, împăratul Troadei cetăţii ceii mari</i>	956
<i>Fiziolog</i>	980
<i>Archirie şi Anadan. Învăţătura lui Archirie, cum învâţe pre nepotu-său, pre Anadan, de toate învăţăturile</i>	997
Note şi comentarii	1009
Schiţe biografice	1059
Glosar	1081
Repere critice	1101

